re, licet secundùm quosdam in ipso memento missæ possit orare tanquam persona priuata, quia illud spacium conceditur sacerdoti, ut possit orare pro suis, siue sint Christiani boni, vel mali, siue infideles, siue aliter.

5 Excommunicatio minor, de qua in c. cum excõmunicatio, 11. q. 3. excludit præcisè à passiua participatione sacramentorum, quia sic ius disponit: c. si celebrat, de cle. excom. mi. & ab electione, quia talis est inhabilis ad quodcunque ecclesiasticum beneficium, & si eligatur etiã per ignorantiam nullam consequitur dignitatem, vt no. in eodem c. si celebrat, vt tenet etiam ibi Inno. A cætu autem fideliũ non excludit, nec à participatione spiritualium bonorum, nec à sacramentis conferendis, ita, vt collata non teneant, licet ipse peccet conferendo, vt in eodem c. de excommunicatione, quæ est à Deo propter peccatũ mortale, hic non fit mentio.

6 Incurritur autem minor excommunicatio post concilium Constantieñ. si participatio interueniat cum excõmunicato publicè, & nominatim. Secundò, participando cum excommunicato propter notoriam manum violentam in clericũ, nisi participet in casibus à iure permissis, de quibus infra, §. 39. tunc non incurrit. Vide infra, §. 20. reliqua de minori excommunicatione.

7 Excommunicatione vtitur ecclesia secundùm Tho. supra, vt medicina, quia finis eius est, vt excommunicatus delictum suum recognoscat, & ad Deum redeat, & est maxima pœna, c. corripiantur, 24. q. 3.

8 Cum excommunicatio non feratur nisi propter mortale peccatum, secundũ Tho. & Pe. de pa. vbi supra, ideo qui potest sibi facere conscientiam, quòd non peccauit mortaliter, nunquam incurrit excommunicationem iuris, quia sententia iuris nõ est iniusta. A iudice autem non nisi propter contumaciam infligitur, non autem solum pro mortali, secũdùm Tho. supra, vt si noluit comparere, vel recessit ante sententiam, vel noluit se monitus corrigere, &c. c. ex parte, de ver. sig. & in c. certum, 11. q. 3. & Pa. de iudi. c. 1. secundùm Ar. flo. 3. par. ti. 25. c. 73. Potest quis excommunicari pro inuasione, vel retentione rerum ecclesiasticarum, c. pisanis, de resti. spol. in 6. pro iniuria facta prælato, c. Guilisarius, 25. q. 4. pro defensa iuris sui potest excommunicare ordinarius, c. dilecto, de sen. excom. in 6. propter negligentiam quis potest excommunicari, c. nemo, de con. d. 1. Dominus etiam propter contumaciam serui, vel procuratorum, vt lit. non conte. c. 1. cum modificatione ibi not. secundùm Ioan. de Lig. & singuli culpabiles propter contumaciam capituli, c. Romana, de sen. ex. in 6. Vide Pa. in d. c. 1. de iudi.

Effectus excommunicationis maioris sunt multi. Primò, taliter excommunicati priuantur fructu orationum, & bonorum factorum per bonos Christianos, licet aliquando pro eis in publico orare tantum in generali, in speciali verò tantum in secreto. Secundò, priuat participatione in diuinis officiis, vt non possint cum aliis interesse, vel in ecclesiá cum aliis orare, sine mortali peccato, nec extra ecclesiam audire diuina, c. quod in te, de pœ. & re. non tamen prohibentur ab ingressu ecclesiæ, dummodo non audiant diuina, vel orent cum aliis. Prædicationem autem audire possunt. Tenentur tamen dicere officium si sunt clerici, &c. sed soli dicant, non Dominus vobiscum, secundùm Pe. de pa. 4. sen. d. 18. q. 4. a. 1. nec debent videre corpus Christi. Hæc intellige de publicè excommunicatis, de secrete autem excommunicatus, qui hæc faciendo seipsos publicarent, & proximos scandalizarent, & non sunt in mora petende absolutionis, credo non peccare participando, quia nec hoc debet intendere lex, nec excommunicator, qui autem possunt non participare sine tali scandalo seruare debent. Tertiò, si est iusta, excludit à regno cælorum: c. quisque, 24. q. 1. & iniusta lata si contẽnatur similiter, 10. q. 3. c. nemo. Quartò, excludit ab actu, & officio cuiuscunque ordinis, ita ꝙ exequens fit irregularis: c. apostolicæ, de cle. ex. mi. nec potest nisi per Papam dispensari, c. æterni, de sen. & re iud. nisi quando baptizaret in casu necessitatis, vt facit vetula sine solemnitate, secundũ Gul. Si recipit ordines fit irregularis, secundùm Pe. de pal. 4. sen. supra, nisi probabilis ignorantia eum excuset: in dicto: 9

D. FRANCISCI

TOLETI

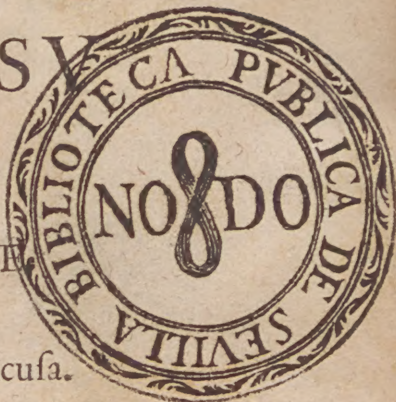
SOCIETATIS IESV

COMMENTARIA,
vnà cum Qæstionibus,

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM.

Multò accuratius, diligentiusq; nunc denuò excusa.

Adiecto Idice Quæstionum.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Hæredes Arnoldi Birckmanni,
ANNO. D. M. LXXV.

Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

INDEX QVAESTIONVM IN VNIVERSAM LOGICAM: IN QVO POST QVAESTIONES PRIOR NVMERVS PAGINAM, POSTERIOR columnam indicat.

Quæstiones de Dialectica in communi.

Quæstiones in libellum Porphyrij de quinque vniuersalibus.

13 Quid

Quæstiones in Categorias Aristotelis.

In librum primum Perihermenias quæstiones.

Quæstiones in librum secundum.

Quæstiones in librum primum Posteriorum Analyticorum.

Quæstiones in librum secundum Posteriorum Analyticorum.

FINIS.

IESVS MARIA.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA, VNA CVM QVAESTIONIBVS,

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

PRAEFATIO,

De Dialecticæ scriptoribus, & eiusdem vtilitate.

Erpauca, ante Aristotelem, eaq; imperfecta præcepta Dialectices extitere, præter rudem quandam cognitionẽ prædicamentorum, (quorum inuentionem ad Archytam Taretinum nõnulli referũt) & præter argumẽtationũ quarundam genera, tunc temporis maximè nota, quibus frequentius vtebãtur. Quãuis sophistæ plerique, qui disputandi peritia gloriabantur, vt Gorgias Leontius, Protagoras, Prodicus, & plures alij, Aristotelem præcesserint: quos quibusdam dialogis exagitat Plato, & ob quorum sophistarum importunitatem Aristoteles libros Priorum se scripsse profitetur: vt illorum cauillis & obiectionibus plenè satisfieret. Ceterum ipse Aristoteles primus omnium Dialecticam ita perfecit, vt vix vllus post eum aliqua in parte superauerit. Extitêre quidem Stoici pleriq; post Aristotelem, qui differendi arte & acumine plurimum valuerunt, & eius artis præcepta quàm plurima conscripserunt: ita vt longo interuallo Peripateticos & Aristotelem ipsum (vt ait Cicero, & Seneca, varijs locis) dexteritate disputandi, se antecellere arbitrarentur. Cæterum posterorum iudicium secus habuit, & vnum Aristotelem ita omnibus prætulit, vt præstantissimi quiq; Philosophi, eum & sequi, & in eum commentaria edere non dedignarentur, & publicè omnibus prælegendum proponere. Hunc etiam, præ cæteris Philosophis, Ecclesia suscepisse iã videtur, à mille præsertim annis, & eum potissimum in Academijs, cęteris alijs Philosophis posthabitis, adolescentibus erudiendis, enarrandum exhibere. In huius ergo vniuersam Dialecticam commentaria edenda curauimus ad iuuentutis ipsius institutionem, commoditatem, & vtilitatem.

Aristotelẽ in tradẽdis præceptis dialectices reliquos omnes philosophos anteire.

Est autem Dialectica, ad plurima & maxima, sine vlla controuersia, vtilis: ad scientias, inquam, omnes addiscendas, ad omnes errores vitandos, ad ipsiusq; veritatis in abditis occultæ cognitionem, ad rerum denique naturam & essentiam, earumq; principia, causas, partes, proprietates & earum accidentia peruestiganda. Hæc enim Dialectica res latentes definitione explicat, multiplicia & ambigua distinguit, & diuidit. Hæc subtiliter, acutè, & apposite, ac sine deceptione, de omnibus ratiocinandi viam aperit. Tandem hæc omnia inuenit, inuenta iudicat, iudicata disponit, disposita & ordinata probat, ac, si ab alijs oppugnentur, defendit. Denique, vt vno verbo dicam, cum homo sit animal rationis particeps, hæc autem maximè rationem perficiat; vnde & rationalis scientia meritò vocatur; maximè hominis propria cẽseri debet, & à cæteris illum animantibus potissimum seiungere. Sed tamen antequàm ad Aristotelis Dialecticam accedamus, breuiter proponenda erit scientiarum diuisio: vt appareat quẽ ordinem, quemq; locum & gradum Dialectica

Dialectica ad quæ sit opportuna & vtilis.

Dialectica maximè homini competit.

 lectica

lectica seruet inter alias scientias & disciplinas.

CAPVT II.
De artium & scientiarum diuisione.

Variè quidem à diuersis scientię, & artes, multipliciq; diuisione, distinguũtur. Nos autem Aristotelica duntaxat diuisione contenti erimus, eam tantillum locupletando. Omnis igitur scientia, hoc est, clara & certa alicuius rei cognitio, ab Aristotele 2. Metaphysices capite. 1. in speculatiuam & practicã distinguitur, quæ distinctio ex fine desumpta est. Speculatiua enim est, cuius finis in sola veritatis contemplatione consistit. Practica vero, cuius finis est opus: ignobiliores etenim cognitiones, dubias & incertas, quales sunt opiniones & suspiciones, ac similes aliæ, à ratione scientiæ penitus excludimus. Speculatiuam rursus scientiam diuidit idem Aristoteles 6. Meta. c. 1. in Physicam siue Naturalem, Mathematicam, & Metaphysicam, quæ vltima, tum diuina, quia de Deo tractat & intelligentijs, tum naturalis Theologia, seu prima Philosophia, ab ipso & alijs vocari cõsueuit. Physica scientia est, quæ de rebus corporeis & mutationi subiectis tractat, vt de animalibus, plantis, arboribus, & similibus: sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus humanum & eius affectiones considerat. Mathematica, quæ circa quantitatem & eius affectiones versatur: quæ quidem in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quãtitatis diuisione. Alia enim quãtitas est permanens, alia successiua: & permanens quidem vna continua, scilicet magnitudo, de qua Geometria differit, cui annectitur Perspectiua, quæ est de linea visuali: altera discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica. Successiua similiter alia continua, vt motus & tempus; quæ in ipsis cælestibus orbibus maximè perspicua cernuntur: & circa hæc Astrologia versatur, quæ & Astronomica dicitur: quamuis & astrorum cęlorumque numerum, & magnitudinem, & distantiam, & alia similia, in cælis & astris, ope Geometriæ & Arithmeticæ, ipsa quoque considerat. Tandem alia est successiua, sed discreta quantitas, quasi successiuus quidam numerus, vt harmonicus sonus, & oratio longis & breuibus syllabis constans: & hanc quantitatem eiusq; affectiones, vt sonorum & concentuum harmoniam, sonorum inquam numerũ, Musica considerat. Iam vero Metaphysica est, quæ differit de rebus non corporeis, sed incorporeis; vt de Angelis & Intelligentijs, & tandem de Deo optimo maximo: atq; ideo naturalis Theologia, vt diximus, vocatur: quòd de istis agat, quantum lumine duntaxat naturali potest cognosci. Diuino autem beneficio præstantior longe Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annecti potest iuris pontificij prudentia; nam ex ea prodijt magna ex parte (præter forensia) Cum Theologiæ decreta ex sacris literis, & Ecclesiæ diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad fidem pertinentia, in vnum corpus redacta, ad ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coaluerunt, quamuis Theologia, cũ sit omniũ prima & suprema, non tam speculatiua, quàm supra speculatiuam, vocari debet: quæ & eminẽter continet Practicam, & Speculatiuã, vt ait Diuus Thomas. prima p. q. 1. art. 5. atque hæc de speculatiuis.

Scientia quomodo ab Aristotele diuidatur.

Metaphysica cur Theologia dicatur naturalis.

Practica vero cũ circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationum diuisione; in Actiuam. v3. actionum immanentium; & factiuam, seu effectricem operum externorum: ex Aristotele 6. Meta. c. 1. Operationes enim aliæ sunt internæ, aliæ externæ, & internæ quidem in eo, qui operatur manent, vt intellectus, cognitio, & amor, & similes, quæ ob id ꝓpriè actiones dicuntur, non effectiones: & istarum quidem, actiua est sciẽtia. Sunt autem internæ mentis nostrę actiones triplicis generis, voluntatis, intellectus, & memorię. Circa volũtatis quidem operationes moralis Philosophia versatur; quæ quidem definiri potest, scientia rectè volendi. In tres autem partes secatur, in Ethicã, quæ vnius actiones & mores rectè instituit. Oeconomicam, quæ actiones domesticas probè disponit. Politicã seu ciuilem scientiam,

Actiones mẽtis quotuplices sint.

tiam, quæ publicas actiones ad reipublicę videlicet gubernationem, complectitur, sub qua Iuris ciuilis sciētia magna ex parte continetur; atq; ex illa fere ortum habuit. Iam verò circa intellectus operationes dirigendas, Dialectica versatur, quæ est rectè, videlicet, intelligendi scientia. Circa memorię actiones, ars recte memorandi versatur: qualem tradit Cicero, & alij Rhetores, per loca & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Operationum partitio.

Operationes verò aliæ sunt externæ, vocis scilicet, vel operis: quæ in eo, qui agit non manent, sed in rem transeunt externam; siue post illas opus aliquod effectū permaneat; vt post ædificationē domus: siue non maneat, sed solum ipsę actiones transeant; vt vox, cantus, saltatio &c. huiusmodi. Igitur circa vocis quidem actiones, ad congrue loquendum Grammatica versatur: ad ornate loquendum Rhetorica: cui annecti merito poterit, ad carmina & poemata componenda, Poetica; & ad historias scribendas, Historia. In externis autem operibus efficiendis, cæteræ artes Mechanicæ cernuntur; quæ pro diuersitate rerum & operum, in quibus versantur, quæq; in ipsis efficiunt, distinguuntur: vt Agricultura, Pastoria, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis, cum alijs, quę operosum nimis hic esset sigillatim referre.

Ac scientiarum quidem & artium diuisio, sic habet: & quem inter has locum Dialectica teneat, ex dictis cōstat. Aduertēdum est autem, etiam operum esse posse speculationem, si in se, & per se considerentur, & nō ad opus agendum referatur (sunt enim res quædā, vt cæteræ alię, quas speculamur) esse autem practicam cognitionem, cum ad opus refertur. Ex istis autem aduertendum est, septem liberales artes ab antiquis connumerari solere: sic dictas, vel quòd liberum hominem faciant: vel quòd liberum deceant hominem; vel quòd magis ratione vtātur, quàm cæteræ artes Mechanicæ & seruiles, quæ in corporis potius exercitatione consistunt. Sunt autem hæ liberales reales quidē quatuor, quod in rebus versentur; scilicet, Geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica. Sermocinales seu rationales tres; quia in sermone seu ratione consistunt, licet diuerso modo, vt postea ostendemus: Dialectica, Rhetorica, & Grammatica. Sed de his hactenus. Nunc de Dialectica nobis iam agendum.

Operum vt sit speculatio.

Artes illæ septem cur dicantur liberales.

Caput III.

De quibus, & quo ordine agendum.

Igitur antequam ad Aristotelis interpretationem accedamus, quædam in vniuersum ad totam Dialecticam spectantia explicanda erunt. Hęc nempe sex: Primo, An Dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria? Secūdo, an sit proprie sciētia? Tertio, an sit vna sciētia? Quarto, an sit scientia practica, an speculatiua? Quinto, de Dialecticæ subiecto, seu obiecto circa quod versatur. Sexto, de ipsius Dialecticæ diuisione & partibus.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum Dialectica sit necessaria ad omnes alias scientias.

Nter alia, quæ in principio cuiuslibet artis & scientiæ quæri solent, illud primum est: an ea ars aut sciētia sit necessaria, vel vtilis: vt eius necessitate, & vtilitate perspecta, facile animi ad eam capessendā accendantur. Cum autem constet de eius vtilitate, nec in ea re vlla sit controuersia: de eius necessitate nunc quæramus. erit igitur prima quæstio. Vtrum Dialectica sit necessaria? In qua quæstione tria agemus, Primo, titulum quæstionis explicabimus, non enim parum lucis quæstioni definiendæ, & solutioni comprehendendæ affert, vt quod in dubium vertitur, semel intelligatur. Secundo, quid alij senserint, cum eorum rationibus proponemus: non admodum solliciti omnium sententias referre, sed eas duntaxat, quæ, præterquàm quòd ꝓbatorū virorū sunt, aliquod emolumentum auditoribus afferre posse videantur. Tertio, quid certius tenendum sit ostendemus: ac oppositas rationes soluemus: nostram sic sententiam vndiq; corroborando: eademq; disputando methodo, in alijs omnibus, diuina ope freti vtemur.

Tituli quæstionis expositio.

In titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandæ sunt, ex quarum cognitione eius intellectus pĕdet. Altera vox est Dialectica: altera, necessarium. Dialectica idē est, quod ratio disserendi, id est, ars, qua verum à falso discernere docemur. à multis pars Logicæ constituitur: est enim Logica, vt tradit Boet. 1. Topic. ratio disserendi, cuius duæ sunt partes: vna topica. i. ars inueniendi: & hanc Philosophus Dialecticam vocat: alia Analytica. i. ars iudicādi: & quamuis Aristoteles aliquādo partē topicam Dialecticam vocare visus sit: hic tamen de Dialectica nos loquimur, vt vtramq; cōplectitur partē, & à Logica, quæ in vniuersum rationalis dicitur, non differt.

Quid sit Logica.

Necessariū quot modis aliquid dicatur.

Altera vox est, necessarium. Dupliciter autem aliquid necessarium dicitur: vt docet Aristoteles lib. 5. Meta. ca. 5. vno modo absolutè: altero modo ex suppositione. Necessarium absolutè illud est, quod ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito, nō potest aliter se habere: vt, Deus est necessaria res. Et necessarium est, hominem esse animal, duo & tria esse quinq;. Aliud est necessarium, quod ex se aliter se potest habere, tamen alio extrinseco posito, non potest aliter se habere: sicut esse calorem, non est necessarium: tamen posito igne, necesse est sit calor. Respirare non est secundum se necessarium, tamen si animal debet consistere, respiratio est necessaria. Sagittam non est necessarium sursum tēdere: si tamen proijciatur, id efficietur necessarium: & hoc necessarium dicitur ex causa: siue causa sit efficiens, vt in exemplis propositis: siue finalis, vt cibus dicitur necessarius homini propter vitam, siue sit quæcunque alia causa. Hoc autem necessarium, quod à fine dicitur, duplex est: alterum, id sine quo talis finis obtineri nequit: quod necessarium simpliciter dicitur, vt cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam. alterum, id sine quo finis commodè non potest haberi: quamuis simpliciter posit: quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragendum: & hoc dicitur necessarium ad bene esse, vel vtile. In præsenti loquimur de necessario ad finem: & quærimus, an ista ars disserendi, quæ Logica dicitur, sit necessaria simpliciter ad scientias naturales acquirendas, an solum sit vtilis, ita vt sine Dialectica possit quis scientias omnes alias adipisci. Et hæc de titulo.

Opinio 1.

Circa secundam partem prima opinio est Ioannis Iandu. 2. Meta. q. 12. qui Idem etiā asserit, vnam scientiam esse priorem alia doct 1. Meta. q. 2. ordine doctrinæ dupliciter: vno modo, secundum necessitatem absolutam, & simpliciter: altero modo, secundum necessitatem secundum quid, id est, bene esse, docet autem Logicam non esse necessariam simpliciter, sed solum ad bene esse, & vtilem. ¶ Pro hac opinione sunt aliquot argumenta. primò, Illud est necessarium simpliciter propter finem, sine quo finis haberi non potest: sed scientiæ possunt acquiri sine Logica, ergo non est Logica simpliciter necessaria: Maior est certa. Minor probatur: constat enim experiētia, multos discere Mathematicas absque Logica. referunt etiam Hippocratem caruisse arte Logicæ, qui tamen rectè obtinuit Medicinam. & ius ciuile, ac pontificium sine Dialectica acquiritur, & quidē perfectè, vt videtur. ¶ 2. si Logica esset necessaria propter alias scientias: esset, quia docet definire, diuidere, & argumentari: hæc enim sunt instrumenta, per quæ acquiritur cognitio rei: sed quælibet scientia habet suas definitiones, & diuisiones, & argumenta, secundum diuersitatē rerum, quas considerat; ergo Logica est superflua. ¶ Præterea 3. si Logica esset necessaria ad acquirendas alias scientias, esset primo loco addiscenda: sed hoc fieri non potest, ergo non est necessaria. Minor probatur. Dialectica tractat de his, quæ non cognoscuntur, nisi rebus alijs cognitis: vt de argumentatione, syllogismo, propositione: hæc autem non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus fiunt. ¶ propter quam causam Auer. 4. Meta. com. 2. Logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus: & Auic. 1. Meta. esse de secundis intentionibus. At alię scientię cōsiderant res ipsas, ergo potius alię sciētię sunt prius addiscendæ: & ita Logica non erit necessaria. Præterea: quædam pars Logicæ videtur mala & reijcienda scilicet illa, quæ docet sophismata, & fallacias: qui

Cōfirmatio opinionis primæ.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

3. argum.

4. argum.

Qui enim sophisticè loquitur, odibilis est. Ecclesiast. 37. ergo absolutè Logica nō est necessaria. 5. præterea, si Dialectica esset necessaria ad quamuis scientiam comparandam; cùm ipsa Dialectica sit scientia quædam, erit etiam necessaria, ad suimet acquisitionem. Quare antequam Dialectica esset comparata, erit iam acquisita: quod implicat.

5. argum.

Primum fundamētum.

Pro horum determinatione, sit primū fundamētum. Homo qua parte intellectu preditus est, omnium naturas cognoscere, & earum causas speculari conatur; nulla tamē ei à natura cognitio insita est, sed solùm principiū à natura habet, quo omnia cōpræhendere possit, quod intellectus dicitur: sicut natura nullā animali visionem tribuit, sed potētiam visiuā, qua obiecta per se videre posset. vnde Aristot. 1. Ethic. cap. 6. sicut pupillæ, inquit, inest visus, ita animæ intellectus: & vtrūque à natura datum esse, absq; vllo opere nostro, docuit. 2. de Anima, cap. 5. Quemadmodum autem animal ipsum per visum à natura receptum, postea per se res obiectas videt, ita & anima per intellectū à natura cōcessum, res postea intelligit & contemplatur, propterea. 6. Eth. cap. 11. asserebat, neminē esse à natura sapientē: hoc tamen inter alia; inter sensum, & intellectum interest: quòd sensus facile in suorum cognitionem peruenit, quia eius cognoscendi modus, vnus & facilis, ac certus est, scilicet ab ipso obiecto præsente moueri: at intellectus magna difficultate rei speculationē consequitur, cùm res in cōmuni intelligat, & modo difficili ꝓcedat, scilicet ex notis, ea quę ignota sunt, indagando, quem discursum vocamus: hic autem modus multis est expositus erroribus, cū quid, ex quo, & qualiter sequatur, sit obscurum, nec intellectui, secundū se, peruium. Vnde Arist. 3. de Anima. ca. 3. maximam vitæ partem sub errore homines ducere, arbitratur. Hinc enim intellectus in multiplices incidit deceptiones.

2. fundamētum.

Sit 2. fundamentum. Quamuis modus procedendi in rerum cognitione, nō sit nobis statim notus, aliqua tamē ex parte notus est, cū solo lumine naturali intellectus, aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscamus: hoc tamen non sufficit, vt absolutè rem omnē speculemur, vt optimè docet Auic. in sua Logica. c. 2. natura, inquit, & prima inchoatio hominis non fuit sufficiens ad verū cognoscendum; fuit ergo opus aliqua arte, per quā modum procedendi in cognitione haberemus, vt tali modo perspecto, postea ad rerum speculationem accederemus. Hæc autem ars fuit Logica, seu Dialectica, quæ modum vniuersalem tradit rē quālibet speculandi: propter quod à Boetio dicitur Dialectica, scientia discernens verum à falso. à S. Thoma verò scientia rationalis, actuum rationis directiua. Ab Augustino Logica est ars artium, scientia scientiarum, qua aperta, omnes aliæ aperiūtur, & qua clausa, omnes aliæ clauduntur: est enim, quæ ostendit viam cognoscendi. Et ab Alberto Magno lib. Prædicab. ca. 3. Logica est, quæ à phantasijs, quæ videntur, & non sunt, liberat; errores damnat; falsitates ostendit; & lumen rectum in omni opere contēplationis præbet. Hæc autem Logica acquiritur: non enim à natura est, quamuis initium aliquod lumine naturali habeatur, quam aliqui Logicam naturalem vocant. Et Arist. 1. Rhetor. ad Theodect. ca. 1. dicit, homines à natura Dialecticos & Rhetoricos esse; tamen cōsummatio, & perfectio à magistris modò habetur, vel longa obseruatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiunt.

Dialectica nō est à natura.

Sit tertium fundamentū, quo Dialecticę inuentio explicatur. Sępè homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operantur, sed modum tantū naturaliter tenent: & inde multa à casu dicuntur facere: ita fit in intelligendo: homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cùm homo absq; vllo magistro in multis discurrat, & ratiocinetur: vt dicit Arist. 1. Elench. c. 11. non tamen modū hunc semper intelligit & aduertit; ac propterea nescit talem modum applicare omnib. rebus, quibus applicari potest. Et ideo non semper in multis ratiocinatur: Præterea cùm modum cognoscendi non intelligat, nescit bonū à malo distingue-

3. fundamētum.

 re, &

re, & ob hoc frequēter decipitur: imò nec certam consequitur cognitionem, modo ignorato, cùm cognitio certitudinis modi non exiguam rei cognitæ certitudinem afferat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obseruatione cauta, & diligenti huius modi, quem homines naturaliter intelligendo obseruant: qua obseruatione rebus cognitis, homines supra ipsum modum se reflectebāt ipsius naturam considerantes: & paulatim plurium successione, id quod homo naturaliter, & casu præstabat, ad artem redactum est, & hæc est Logica: quod eleganter Arist. docet. 1. Rheto. ad Theo. cap. 1. probans Dialecticam, & Rhetoricam posse esse artes, ex eo, quia id quod temerè, & naturę ductu fit, ad rationem rectam redactum, fit ars, vt fit in ipsis artibus.

Dialect. vt sit inuēta.

Prima conclusio.

His igitur suppositis fundamentis sit prima conclusio. Modus intelligendi per discursum qui vsus Logicę dici potest, est homini naturalis, nec sine illo scientiā aliquam potest consequi. Hæc manifesta est, cùm naturaliter homo sit discursiuus sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest nec debet dubium cadere. Vt probaui etiam ex Aristotele 1. Rhetor. & 1. Elencho. in tertio fundamento.

Conclusio 2.

Secunda conclusio. Aliqua cognitio modi est homini naturalis, id est, sine aliquo magistro, sed per se ipsum absq; vllo labore percepta ex experientia: cùm lumen naturale rationis aliquas cōsequutiones manifestet, qualis est illa, quæ in modo perfecto primæ figuræ fit.

Conclusio 3.

Tertia conclusio. Consummata cognitio modi intelligēdi, quę Logica dicitur, non habetur, nisi per doctrinam, à magistris, vel propria inuentione quæ magno errandi periculo, & longo labore fit: atq; in his non est controuersia aliqua.

Conclusio 4.

Quarta conclusio. Cognitio modi intelligendi, siue naturaliter sit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinā accepta, est necessaria simpliciter ad alias scientias perfectè acquirendas, & illis est prius addiscēda.

Probatur primo. Res non scitur, nisi cognoscatur: quia aliter se habere non potest: sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima, ergo Logica, cui⁹ est syllogismos cognoscere, est ad scientiam necessaria. Antecedēs est Aristot. 1. Post. cap. 2. scire, inquit, arbitramur, cū cognoscimus rē ex sua causa, & quod aliter se habere non potest: quod fit, quando necessitatem syllogismi cognoscimus, vt explicat Albertus magnus 1. Poster. tract. 2. cap. 1. Præterea 2. cognoscere non possumus, nisi inueniendo & iudicando: sed non potest cognosci an aliquid sit inuentum, vel non inuentum; nec similiter, an res processerit ex principijs, vel nō processerit; nisi per Logicam: ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Arist. 2. Meta. cap. 3. vbi impedimentum vnum ad scientias capessendas docet; non prius tenere modū sciendi, quē Auerroes, & alij vocant Dialecticam. Etiam ex Logicæ ignorantia, sæpissimè in errores sciētiarum antiquos lapsos fuisse tradit. 1. de Partibus animalium cap. 1. Præterea Auic. in sua Logica. cap. 2. inquit, esse necessariam: & Alb. mag. Pr̨edicab. cap. 3. inquit, nesciens Logicam, & si scire aliquid videatur, nescit tamen, cùm rationem sui sciti nesciat: & se habet ad scitum, & actum sciendi, sicut ignis ad comburendum lignum. ac propterea dicebat Augustinus. clausa Dialectica, omnes clauduntur scientiæ: nimirum, quia ignorato modo sciendi, ignoratur res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. signum scientis est posse docere, docere verò non potest, qui rationem sciti ignorat. Hęc tandem conclusio est Algaze. sua Logica. cap. 2.

Aristot. 1. Rheto. ad Theo. cap. 1. tunc vehemēter credim⁹ cū demōstratum esse putauerimus.

Ad Primū

Ad primum ergo argumentū, Respōdeo, negando minorem: nullus enim sciētiam consequitur absque aliqua Logicæ cognitione, vel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarū, vel propria obseruatione & diligētia acquisita, qualis forsan fuit Hippocratis, vel à magistris accepta, cùm tamen illa, quæ naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiam totam, sed quæ vel est multo tempore inuēta, vel accepta ab alio. Ideò dicitur Logicam esse necessariā simpliciter ad scientias, siue inuentam, siue acquisitā. Ius verò ciuile & Pontificiū demonstrandi seu

scien-

ſciendi methodo non traditur: nõ enim res per cauſas & principia comprobantur, ſed ſola authoritate credũtur; at plurimum etiam ad perfectam eius cognitionem Dialectica conducit.

Ad 2. Ad 2. circa minorem: eſt conſiderandum: quod in ſyllogiſmo, argumentatione, & reliquis inſtrumentis, poſſumus duo cõſiderare; vnũ eſt forma, alterũ materia, ex qua fiunt. Quælibet ergo ſcientia dat materiam arguendi, ſed Logicus formam. Itaq; ſi formã conſideres, vna poteſt eſſe in pluribus materijs, ſicut vna forma & figura regis poteſt imprimi auro, argento, & ferro; ita vna argumentationis forma varijs poteſt reb. aptari: modo cõſideratio formæ eſt cõmunis, & ad Logicũ pertinet: cõſideratio materiæ ad particulares ſcientias pertinet, quæ tales res cõſiderat. Vnde Ariſt. 1. Rhe. ad Theo. cap. 1. inquit: Dialectica eſt eorũ, quæ omnium quodammodo, & nullius determinatæ ſcientiæ ſunt. Et. 1. Elencho. c. 8. dicit duplicem eſſe redargutionem: quędam eſt particularis, quæ in ſcientia particulari fit, nimirum in certa materia: quædam communis, & generalis, & hæc eſt Dialectica. Vnde Auer. diſtinguebat duplicem modum ſciendi, vniuerſalem, & particularem, qui in qualibet ſcientia per ſe fit; ex alijs enim principijs conſtat ſyllogiſmus Mathematicus, & Phyſicus, ſed eadem eſt forma. Vide Auer. de hoc. 2. Meta. com. 15. 3. Ethi. com. 3. & Paraphr. 1. de Partibus animalium & Proœmio 12. Meta. idem etiam Albertus in principio ſuæ Logicæ. Conſtat autem, ꝙ non poſſet in vlla ſcientia definitio, diuiſio, argumentatio in particulari fieri; niſi præcognoſceretur in vniuerſali: quod fit in Logica. Duplex itaq; eſt mod⁹ cognoſcendi vniuerſalis omnibus ſcientijs cõmunis, qui diuiſione, definitione, argumentatione fit: alter particularis, ſecundum quem, in qualibet ſcientia diuerſimode proceditur, ac varia eſt methodus. Vnde duplex Logica, vniuerſalis cognitio prioris modi, particularis cognitio poſterioris. De particulari loquitur Ariſt. 1. de part. animaliũ c. 1. in principio, & vocat peritiã. Hæc diſtinctio eſt ex locis illis Auer. Et 7. Meta. com. 2. Et primo Phy. comm. 8. 35. & 8. comment. 70.

Ad tertium reſpondeo, concedendo dicta Auerrois, & Auicennæ. Dicimus tamen tria. Primum quòd ſimul cognoſcimus rem, & vtimur modo cognoſcendi, cum diſcurrentes cognoſcamus per intellectum. Secundo res poſſumus intelligere, non cognito modo intelligendi: non tamen illa cognitio dicetur ſciẽtia, vt oſtenſum eſt in concluſione quarta. Vnde fit, vt quamuis in inuentione Dialecticę præceſſerit rerũ cognitio cognitionẽ modi; nunquam tamen illa fuit ſcientia, quouſque iſta aduenit, & ſic natura prior fuit qualibet alia ſcientia: potius ergo rei cognitio anteceſſit Logicam, quã ſcientia rei: cognitio enim rei, ſine cognitione rationis, quæ Logica eſt, non eſt ſcientia. Tertio poſt inuentionem autẽ, eius cognitio antecedit via doctrinæ omnes alias ſcientias. Ad 3.

Ad quartum facilis eſt ſolutio, nõ enim traduntur fallaciæ ſyllogiſmorum in Dialectica, vt eis vtamur, ſed vt eas cognoſcentes magis rectum ſyllogiſmũ intelligamus: vt intellectum⁹ noſtrum ab erroribus, qui ex ignorantia earum accidere poterat, liberemus. Ad 4.

Ad quintum reſpondeo, ad eas tantũ ſcientias Dialecticam neceſſariam eſſe, quas antecedere poteſt. Quo fit vt cùm ante ſe ipſam eſſe non poſſit; non dicatur ad ſe ipſam neceſſaria, ſed ad alias omnes ſcientias: quamuis, & in ipſa quoq; Dialectica, pars vna cognita alteri profit ad partem alteram melius cognoſcendam. Imò verò id, quod eſt naturæ, iuuat ad rudem quandam, & imperfectam primã Dialecticæ cognitionem: & hæc imperfecta, rurſus facultatem præbet ad perfectiorem: & ita gradu quodam ipſa ſe ipſam perficit, vſque ad ſuimet vltimam perfectionem. Quam ob rem etiam ad ſe ipſam licet diuerſis gradibus eſt neceſſaria. Hæc de prima quæſtione. Ad 5.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum Logica ſit ſcientia.

Circa

1. distinct. scientiæ.

Circa tituli declarationẽ oportet aduertere scientiam dupliciter sumi: vno modo ꝓ ipso actu, scilicet pro cognitione, qua cognoscimus, quæ scientia actualis dicitur: altero modo, pro habitu, & promptitudine, quæ ex frequenti alicuius cognitione in potentia cognoscẽte remanet. Vt enim ex assidua circa aliquid operatione, quędã in nobis gignitur facilitas ad operandum postea, quæ dicitur habitus; ita ex frequenti intellectione alicuius, in intellectu superest prõptitudo ad cognoscendum, quæ dicitur habitus cognoscitiuus, & sciẽtia habitualis. Est autem discrimen inter vtramque. Actualis non est, nisi illo tempore, quo contemplamur. Habitualis verò etiam nobis non cognoscentibus adest, & per eã ad cognoscendum actualiter sumus prõpti, & certi.

2. distinct.

Oportet præterea aduertere, scientiã tam actualem, quàm habitualem dupliciter vsurpari. Vno modo cõmuniter pro quacunque cognitione, præsertim intellectus, siue sit rei contingẽtis, siue rei necessariæ: idque siue certa, siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiam Mechanicas scientias vocamus, & secundum quam scientiam dicimur etiã scire quæcunq; cognoscimus. Altero modo propriè pro cognitione rei tantum necessariæ, & per suam causam ac demõstrationem, vt dicemus: quo pacto Arist. considerat. 1. Post. c. 2. Inter hanc autem sciẽtiam actualem propriè dictam, & habitualem, est discrimẽ. Actualis enim multiplicatur secundum numerum propositionum cognitarum: alia enim cognitione actuali cognoscitur, homo est risibilis; alia, homo est disciplinæ capax: alia, singulæ propositiones, quæ diuersis demõstrationib. demonstrantur. Et hoc docet Arist. 1. Elẽ. c. 8. infinitæ, inquit, sunt sciẽtiæ, quia & demonstrationes sunt infinitæ. At scientia habitualis nõ multiplicatur secundum numerum cõclusionum: imò sub vna scientia habituali continẽtur multæ demonstrationes, vt sub vna Geometria, sub vna Arithmetica plures conclusiones sciuntur. Quo autem modo scientiæ habituales multiplicẽtur, inferius docebitur. Quæstio igitur est de habituali scientia tam communiter accepta, quàm propriè. Est enim sensus quæstionis. An Logica sit scientia propriè dicta, an communiter dicta: quamuis communiter dicta absolutè non est dicenda scientia. Quod autem dicitur de habituali, dici potest etiam de actuali cùm ab habituali procedat actualis.

Tituli quæstionis sensus.

1. Opin.

Circa secũdum fuit quorundam antiquorum opinio, vt Themistij 1. Post. cap. 24. quã sequitur Aegid. Romanus. 1. Elẽ. in principio. Et post hos aliqui neoterici, Logicam non esse scientiam propriè dictam, sed organum & instrumentum, quo scientiæ acquiruntur. Pro hac autẽ opinione potest multipliciter duci argumentum. Primò, modus sciendi non est scientia, Logica est modus sciendi, ergo non est scientia. Maior est nota; modus enim operãdi nõ est ipsa operatio; Minor verò est ipsius Aristotelis, 2. Metaph. cap. 5. vbi ait absurdum esse, quærere sciẽtiã simul, & modum sciendi: vbi per modũ sciẽdi Dialecticam intelligit: vt D. Tho. & alij exponunt. Et idem ait. 2. Metaphysi. cap. 3. & Auer. eodem 2. commẽt. 15. Præterea 2. Scientia versatur circa aliquod obiectum. i. tractat de aliqua certa re, at Logica non tractat quicquam determinatum, ergo non est scientia. Maior est Aristot. multis in locis: præsertim. 4. Metaph. ca. 1. & lib. 11. Meta. c. 6. & 1. Post. cap. 23. Minor est ipsius Arist. expressa. 1. Elen. cap. 11. in principio. Et 1. Post. in ca. 8. in fine. 1. Rheto. ad Theod. ca. 1. in fine & 4. Meta. tex. 5. Tertiò argumẽtor, sciẽtia est de rebus necessarijs, at Logica est de syllogismis, argumentationibus, quæ non sunt res necessariæ: imò aliquando sunt, quandò disputatio fit; cessante aũt disputatione, non sunt: ergo non est sciẽtia. Maior est Arist. 1. Post. cap. 7. Vltimò: vna pars Logicæ est deceptoria, & potius est ad errores, quàm ad scientias concipiẽdas, ergo Logica non est saltem secundũ eam partem scientia.

Probatio 1. opinio.

1. arg.

2. arg.

3. arg.

4. arg.

At opposita sentẽtia est cõmunis, nẽpe Logicam esse proprie scientiam: quam sequitur S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scot. q. 1. super prædicab. & Albertus Mag. suæ Logi. lexand. 1.

2. Opin. Vide de hac re quæ A-

Prior. in p. logo, ibidē Phylop. & Alphara- na, & Nyp. qui latè id disputant. Themist. 1. Poste. c. 24. eam negat esse scientiam.

Logicæ. c. 1. & Auic. c. 1. suæ Logicæ. Solet autem ista quæstio ab antiquis sub ista forma exprimi. Vtrum Logica sit pars Philosophiæ? vt videre est apud Boet. in prologo super Porphy. & Alber. c. 2. Logicæ, & Auicen. & Alpharab. in principio, suæ Logicæ.

Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia propriè dicta est habitus certus & euidens rei necessariæ per suam propriam causam: in qua definitione tres scientiæ continentur conditiones. Prima, quod sit de re necessaria, id est, quæ aliter se habere nō potest; rerum enim mutabilium & variabilium, quæ modo sunt, & postea mutantur, non est scientia. 1. Post. c. 24. ob quam rationē singularia & entia per accidens ad scientiam non spectant, vt docet Arist. 7. Meta. c. 15. Secunda, quod sit cognitio rei per causam: cum enim res etiam necessarias absque causa cognoscimus, scientia non est; cum scire rem, sit per causam cognoscere. 2. c. lib. 1. Post. & 1. Physi. c. 1. & 1. Meta. c. 3. Tertia conditio est, quod ista cognitio sit certa, & euidens: certa ad excludendā opinionem, quæ non est certa; euidens ad excludendam fidem, quæ licet certa sit, est tamen obscura. Hęc autem fiunt, quando talis cognitio procedit per syllogismū bonum & perfectum: syllogismus enim bonus rem necessariam probans per suam causam, qui demōstratio dicitur, generat scientiam.

1. Fundam. Quid sit scientia.

2. Fundam. Sit secundum fundamentum maximè animaduertendum: ex cuius inconsideratione, non parua multis accidit deceptio. Aliud est modus operandi, aliud cognitio modi operandi. Modus operandi simul est cum ipsa operatione. At cognitio modi operandi est tantum in potentia cognoscente: verbi gratia. est modus quidam operandi ignis, & hic est simul cum ipsa operatione; huiusmodi cognitio est in homine cognoscente. Vnde potest esse longè diuersum vnum ab altero. Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Hæc duo, quamuis in eadem potentia sint, scilicet in intellectu: vnum tamen ab altero secernitur. Modus enim cognoscendi rem, est idem cum cognitione rei. At cognitio ipsius modi est alia cognitio per se distincta. Modus igitur cognoscendi non est Logica, sicut res scita non est scientia: sed cognitio & contemplatio ipsius modi est Logica. At verò quia ipsa cognitio modi, quæ Logica est, est in eodem, & in eadem potentia, in qua est ipse modus cognoscendi, fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idem esse vtrunque arbitrantes. Fit rursus, vt intellectus cognito suo modo cognoscendi, iuuetur per talem cognitionem ad intelligendum perfectius: quod non fit in igne, quia ipse non cognoscit suum modum operandi. Propterea qui suum modum cognoscit, potest illum iuuare. Ex quo processit illa antiqua distinctio Logicæ, quā habet. S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scotus. & alij, in docentem, & vtentem. Vocatur enim Logica docens, quæ modum cognoscendi contemplatur. Vocatur vtens ipsamet, quatenus cognita, modum intelligendi perficit, & per eam Logici certo, prompte, & in omnibus discursus, & syllogismos componunt, & varijs rerum naturis applicant. Hoc obseruandum est maximè.

Logica est cognitio modi intelligendi.

Distinctio Logicæ in docentem & vtentē.

1. cōclusio. His suppositis sit prima conclusio. Modus sciendi seu intelligendi non est scientia, nec similiter Logica, secundum quod ea vtimur, vt perfectiori modo cognoscamus. Hæc conclusio est manifesta: Modus enim operandi, vt modus est, non est operatio, sed qualitas operationis: & similiter ille vsus Logicæ non est scientia, sicut vsus rei, vt vsus est, non est ipsa res. Quare nec vsus Logicæ est Logica absolutè, nec secundum talem considerationē est scientia, sed dicitur Logica vtens, improprio forsan vocabulo. Potius dicenda passiuè Logica exercita.

2. cōclusio. Logicam esse scientiam. Secunda conclusio. Logica docēs, quæ scilicet tradit & speculatur ipsum sciendi modum, absque dubio est propriè scientia. Et præter authoritates doctorum inductas, probatur ratione sumpta ex definitione ipsius scientiæ, expressa in priori fundamento. Logica est habitus certus, & euidens rei necessariæ per suam causam, & per demonstrationem; ergo est scientia. Consequentia est certa, Antecedens probatur.

1. argum.

batur. Conclusiones enim quæ in Dialectica traduntur, sunt necessariæ & demõstratæ, sicut illæ, quæ sunt in Physica: sicut enim est ista necessaria, corpus naturale mouetur, ita demonstratio generat scientiam: Syllogismus Topicus constat ex probabilibus: & sicut Physicus demõstrat illam conclusionem per suam causam, scilicet, omne habens naturam mouetur, corpus naturale habet naturam, ergo mouetur: ita Dialecticus seu Logicus suas demonstrat conclusiones. Omnis syllogismus procedens ex probabilibus generat opinionẽ, Topicus est huiusmodi, ergo generat opinionẽ. Secũdo, præterea, illa est verè scientia, quæ habet propriũ subiectũ, circa quod versatur, de quo proprias passiones considerat, & per propria principia demonstrat: Dialectica vero est huiusmodi, nam siue ens rationis eius subiectum assignetur, vt postea dicemus, siue argumẽtatio, aut syllogismus, aut quoduis aliud, tamen illud speculatur, & eius propria, principia, & partes &c.

2. argum.

Item quamuis Dialectica sit vtilis ad omnes alias disciplinas & scientias addiscendas, non ideo id amittit, quod habet in se, & per se, & ex se, etiam si non esset alijs vtilis, vel necessaria. sicut & aliæ scientiæ, quæ alijs sunt vtiles vel necessariæ, non ideo sunt scientiæ. Declaratur simili, vt bonum, aliud est honestum, aliud est vtile, sed tamen in aliquo vtrunque simul coniungi contingit, vt & idem sit honestum, & vtile. Vt, verbi gratia, fortiter in bello pugnare, ad sui & suorum defensionem. Nec vero quia illud bonum sit vtile, ideo amittit rationem honesti, sed in se, & per se est honestum: ita scientia vna, vt verbi gratia Dialectica, quamuis sit ad alias omnes vtilis vel necessaria, non ideo rationem scientiæ; quam habet ex se, & in se: quam etiam quidem si nulli esset vtilis, vel ad nullam scientiam viam præstaret, tamen in se haberet.

Ad 1. Ad primum argumentum Respon. concessa maiori, negando minorem, si loquatur de Logica docente, ista enim non est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciendi: nec Aristot. vel Auer. docet, modũ sciendi, esse ipsam Logicam, sed dicit prius oportere cognoscere modum sciendi, quàm alias scientias, non vero simul vtrunque quærere. Cognitio autem hæc modi Logica est.

Ad secundum Respon. dupliciter posse Logicam considerari, aut secundum ea instrumenta, & modum sciendi de quo tractat, aut secundum materiam, cui talis modus & instrumenta applicantur. Si Logica primo modo consideretur, habet obiectum determinatum de quo sit, nempe ipsa instrumenta & modum sciendi, & secundum hoc, est scientia determinata: at si consideretur secundum materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodum vasta, quia dat modum cognoscendi quamcunque rem. Hoc volunt loca Aristot. non tamen id impedit, quo minus obiectum habeat determinatum, quod scientiam particularem possit constituere. Ad 2.

Ad tertium Respondeo, quamuis iste syllogismus, vel ille non sit necessarius, & perpetuus, tamen istæ propositiones, syllogismus est compositus ex tribus terminis, argumentatio est consequentia, & aliæ similes, ita sunt necessariæ, sicut corpus naturale mouetur, ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solum est necessarium ad scientiam: per accidens est autem quod non sit iste vel ille syllogismus, sicut quod corrumpatur iste vel ille ignis: istæ enim omnes propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus. Ad 3.

Ad quartum est facilis responsio, Logica enim, quæ docet illas fallacias, ita vera, & necessaria est, sicut quæ docet alias partes: & sicut ista est necessaria, demonstratio generat scientiam: ita ista Sophisticus syllogismus generat errorem. Verum est, quòd vsus Sophismatis facit errorem, sed iste vsus non est Logica, nec propterea reijcienda est ista pars, quasi doceat malum; quia id docet, vt non erremus; abusus est potius Logicæ alios decipere. Hoc autem nihil refert, nam bono possumus abuti, nec propterea fit malum. Ad 4.

QVAE.

QVAESTIO III.

Vtrum Logica sit vna scientia.

Quid sit vnum & vnitas.

CIrca titulum huius quæstionis, vt intelligamus quid sit vna scientia. Primo aduertendum est illud dici vnum, quod duo habet. Primum est, indiuiduum esse in se. Secundum est, diuisum esse à quolibet alio extra se: vt lignum vnum dicitur, quod in se non est in partes scissum, sed continuum, & tamen est distinctum, & diuisum ab alijs omnibus. Vnde vnitas secundum quã vnum est, est indiuisio in se, & diuisio à quolibet alio.

Quotuplex vnitas.

Hæc vnitas triplex est, quædam numerica, quædam specifica, quædam generica. Vnitas numerica est, secundum quam quælibet res singularis est vna. Vnitas specifica est, secundum quam plura singularia habentia vnicam proximam definitionem, sunt vnum, vt Petrus, Ioannes, & Martinus dicuntur vnius esse naturæ, quia vnicam participant definitionem, scilicet quòd sunt animal rationale, ista tamẽ Vnitas est specifica, nam de vnitate numerica id dici non potest, cum alia sit vnius, alia alterius. Vnitas generica est inter illa, quæ quamuis diuersas habeant proximas definitiones, ac propterea specie differre dicantur, tamen conueniunt in vnica definitione superiori: vt homo & leo habent quidem diuersas definitiones, tamen participant definitionem animalis ex æquo, & propterea sunt vnius naturæ genericæ. Per hæc patebit, quid sit differre numero, specie, vel genere. Differunt enim numero, quæ diuersam sortiuntur numericam vnitatem, vnam definitionem participantia. Specie vero, quæ distinctas habent definitiones, in vna tamen superiori conueniunt. Distincta genere, q̃ nulla definitione conueniunt, vel habent diuersas definitiones, communes: vt animata, & inanimata genere differunt, quia sub se varia comprehendunt genera.

Quæ sit scientiæ vnitas, & quotuplex.

Est Secundo aduertendum, has vnitates, aliter in substantijs, aliter in scientijs, & habitibus sumi. In substantijs enim accipiuntur secundum se, & ab eo, quod in eis est, scilicet à sua natura, & definitione. At in scientijs non sic: sed vnitas numerica sumitur ab vnitate subiecti proximi, in quo est, sicut reliqua accidentia, vnde illa est vna numero scientia, quæ est in vnico intellectu, sicut vna albedo, quæ est in vnico subiecto, & è contrario scientiæ quæ sunt in diuersis subiectis sunt numero distinctæ, vt alia est Dialectica tua, alia est mea, alia illius, sicut alia albedo huius Cygni, alia illius. Vnitas vero specifica, seu generica, ab vnitate obiecti, id est, rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur, vt illa dicatur vna scientia specie, quæ vnius obiecti specifici, & finis est: illa vero vna genere, quæ vnius rei genericæ, & vnius finis communis est: & è contrario fit diuersitas specifica, & generica. Hinc fit vt cum scientiæ, & habitus ab obiectis sumant suam vnitatem & à fine, definiuntur aliquando per vnũ, aliquando per alterũ, aliquando per vtrunque, vt docet Ammonius in primo Prædicab. poteris enim Medicinam definire per obiectum solum: est ars, quæ circa humana corpora versatur: à fine, est ars sanitatis effectiua: ab vtroque vero, est ars, quæ circa humana corpora versatur, eorum sanitatis effectiua.

His suppositis, est sensus quæstionis, non de vnitate numerica, clarum est enim esse plures secundum pluralitatem subiectorum. Sed de specifica, seu generica: scilicet an sint plures Logicæ species, seu genera, quæ de diuersis rebus tractent. Hæc de titulo quæstionis. — Tit. quæstionis sensus.

1. opin.

Circa Secundam quæstionis partem. Fuit opinio Nominalium multas esse Logicas, iuxa numerum eorum, quæ tractantur. Vnde alius est habitus & alia Logica, quæ docet definire, alia, quæ docet diuidere, alia, quæ docet syllogismos topicos, & alia, quæ docet demonstratiuos. Immò secundum numerum conclusionum, quæ in Dialectica sunt, tot esse Logicas, & habitus. Hæc sententia probatur primo: habitus distinguuntur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia, ergo non est vna Logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia Logicæ pars est de syllogismo, alia de demõstratione, alia

Comprobatio. 1. opin. Primum argumentum.

2. argum. alia de diuisione. Præterea secundo potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis, ergo alius est habitus pro illis, alius ꝓ his. Atq; adeo non est vna Logica.

2. opin. Alia fuit opinio Capreoli. Prolog. 1. Sen. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli sancti Thomæ: hi enim sustinent, Logicam esse vnam specie, & vnicum habitum simplicem, vt enim in igne nō sunt multi calores, sed vnicus, quo diuersa calefacit, ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quę in Logica sunt, assentimus.

Confirmatio 2. opin. 1. argum. Ista sententia probatur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, puta vnicus visus, quo multos colores videm⁹: ergo vnicus & simplex erit habitus quo multas conclusiones vnius rationis cognoscimus.

2. argum. Secundo præterea, Logica est vna scientia, ergo est vn⁹ habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio, à specie ad genus: sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

1. fundam. Operationes intellectus quot sint. Pro decisione huius quæstionis sit primum fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est, qua res ipsas simplici, vel composita cognitione percipit; vt quando cogitat hominem, leonem, plantam: seu hominē esse animal, leonem non esse hominem, & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehensis cognitione composita, quæ operatio dicitur iudicium, siue etiam dissensio: vt quando iudicat, ac assentit huic, homo est animal, dissentit verò huic, homo non est lapis: & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcunque apprehendat aliter quàm se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, non sic se habentis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei sic se habentis. Scientia ergo, quæ intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus, vt assentiat cui assentire oportet: dissentiat, cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus indicatiuus. Præter hoc etiam perficit intellectus apprehensionem, nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit.

Sit secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas, duo concurrunt: ex parte rei, quæ intelligitur, vnum; alterum, ex parte intellectus. Ex parte rei concurrit ipsius similitudo recepta in intellectu: vt enim visus ad videndum recipit in se quandam obiecti imaginem, seu similitudinem, quę dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicandum, quæ dicitur habitus. Est tamē inter vtrūque discrimen. Species enim est necessaria ad cognitionem, ita, vt sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandū; cum solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectius iudicandum, & cognoscendum: habitus enim perficit operationem potentiæ, vt docet Aristot. 7. Physic. c. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de rebus apprehensis perficiens. 2. fundam. Ad intellectus operationes quæ concurrāt.

Sit Tertium fundamentum. Habitus & scientiæ distinguuntur per distinctionem rerū, de quibus tractant, & erga quas versantur: non tamen quæcunque rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto enim & re qualibet, quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda, sicut in obiecto potentiarum. Vnum, id quod talis scientia cognoscit, & erga quod talis potentia operatur: vt albedo, quæ videtur ab oculo: planta, quæ consideratur à Philosopho. Alterum, id ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit, seu à tali potentia percipitur: vt in visu est color, albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & planta consideratur à Philosopho, quia corpus naturale est: prius dicitur obiectum materiale, posterius autem formale obiectum. Potestque esse, vt multa obiecta materialia contineantur sub vnico formali, vt albedo, 3. fundam. Habitus & scientiæ qui distinguantur.

bedo, nigredo, rubedo sub colore, cuius ratione à visu percipiuntur. Distinctio igitur generica, seu specifica scientiarum, ab obiecti vnitate vel diuersitate formali sumenda est: vt enim nō ponitur diuersus visus ad albedinem percipiēdam, & alius ad nigredinē: quia quãuis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & cõueniunt in vnica ratione formali coloris. Ita in scientijs fit: licet multa tractentur, tamē si sub vnica formali ratione cõpræhendantur, erit vna sciētia genere, vel specie.

1. cõclusio His igitur suppositis, sit prima cõclusio. Logica absolutè & simpliciter est dicenda vna scientia. Hæc probatur. Vna scientia est, quæ est vnius obiecti, sed Logica vnicum habet obiectum; ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1. Post. cap. 23. Minor est certa, & probabitur inferius esse ens rationis Logicum, seu sciendi modũ, quidem est. Neq; argumentũ Nominalium prius factum quicquã probat: quãuis enim multæ sint res, quæ tractentur in Logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinantur: sicut in Philosophia & quauis alia scientia.

2. cõclusio Secunda Conclusio. Logica plures partes habet sub se specie differentes, quæ tamen sub vnica ratione formali generica cõueniunt, ac propterea vnius est generis Logica ipsa. Hæc conclusio patet: nam in lib. De interpretatione est aliud partiale obiectum: aliud in libris Priorũ, aliud in alijs: hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis compræhenduntur, quã Logicus primo considerat.

3. cõclusio. Tertia Cõclusio. in Logica sunt plures habitus partiales secundum diuersas partes præcipuas ipsius Logicæ, & hoc patet secundo argumento Nominalium: non tamen propterea sequitur esse plures Logicas, seu plures partes Logicæ: Logica enim constat ex plurib. habitibus partialibus vnã scientiam facientibus: quia eorum obiecta sub vnica ratione generica formali conueniunt. Nec est simile de potentia: nam potentia à natura est, habitus verò partim ab obiecto fit, partim à nobis. Ad aliud autem quo arguitur: est vna scientiã, ergo vnus habitus: concedo consequens in hoc sensu: quòd est vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialibus. Nec est hoc præter doctrinam Aristot. qui 5. Meta. cap. 6. docet, quæ sunt plura in vno genere, possunt vnũ esse in altero: vt plures milites in ratione substãtiæ sunt multi, in ratione quãtitatis sunt vnus numerus.

Quarta Conclusio. Probabilis est sententia Capreoli, quod sit vnus simplex habitus, vt probant argumenta, & alia, quæ possent adduci. Sed quia admodum Metaphysica est, omittatur in proprium locum. 4. cõclusio

QVAESTIO IIII.

Vtrum Logica sit scientia speculatiua, an practica.

IN disputatione præsenti primo nobis, quis sensus huius quæstionis sit, aperiendum est. Practica scientia idem est quod operatiua. Speculatiua verò idem quod cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur autem scientia practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus, id est, quando per eam cognoscimus vt operemur. Speculatiua verò, per quã solum cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc quæritur de Logica, an sit practica, vel Speculatiua. Quid sciẽtia practica & speculatiua.

Fuit sententia quorundam neotericorũ, Logicam esse practicam. Huius opinionis est primum argumentũ. Illa sciẽtia est Practica, cuius finis est operari; sed finis Logicæ est operari, ergo est Practica. Maior est nota. Minor probatur: quia finis eius est syllogismos & discursus facere, hoc autem est operari. Secundò, scientia Practica est de obiecto operabili & factibili à nobis; at obiectum Dialecticæ scilicet argumentatio, est à nobis factibile, ergo est practica. Tertiò, scientia Practica causatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationib. nostris: vt ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus: similiter reliquæ artes: sed Logica versatur in dirigendis intellectus operationibus, vt ait. S. Tho. primo. Periher. & 1. Post. ergo est Practica. 1. opi. 1. arg. 2. arg. 3. arg.

Pro huius quæstionis determinatione, sit pri-

1. fundam. Speculatiua & practica scientia vt conueniāt & distinguātur.

sit primum fundamētum. Scientia Practica & Speculatiua in vno conueniunt, in alijs differunt: conueniunt enim, quia sicut per scientiam speculatiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus; ita similiter per Practicam: vt enim Physicus per Physicā cognoscit plantas: ita artifex per artem, & sciētiam practicā cognoscit res, quas operatur. Differunt autem primo, in fine: per scientiam enim Speculatiuam rem cognoscimus, non vt illam operemur; at per practicam cognoscimus, vt operemur. Hanc autē cōuenientiam Practicæ & Speculatiuæ, simul & differētiam, non malè explicuit Auerroes. 2. Meta. com. 3. Per Speculatiuā, inquit, scimus, vt sciamus: per Practicam sumus sciētes vt operemur. Est autem duplex finis, intrinsecus, & extrinsecus: intrinsecus est, ad quem scientia ex sua natura ordinatur: extrinsecus, qui finis scientis dicitur, est quē sibi proponit, qui eam sciētiā habet, vel addiscit: vt qui disceret Philosophiam animo lucrandi, vel qui disceret artē ædificandi, vt sciret solū. Hic aūt finis extrinsecus non facit scientiam Practicam aut Speculatiuam; sed intrinsecus. Secundo differunt in modo operandi. Practica enim procedit modo practico, seu operatiuo; considerat rē, vt simul tradat modū operādi. Propterea, 2. Meta. c. 3 dixit Arist. Practicum non considerare causam secundum se, sed in ordine ad opus. At Speculatiua solum procedit via cognitionis, nec modum tradit operandi. Hinc sequitur, cùm practicæ finis sit operari, & modo operatiuo procedat; quòd necessario tractet de re, quæ fit à nobis: non tamen propterea est Practica, licet hoc sit necessarium: quia potest esse Speculatiua de re, quā efficimus: vt Geometria, quæ est de figuris. Sed differentia consistit in fine intrinseco, vt vult Arist. 2. Meta. cap. 3. & in modo procedendi: ex quo fit, scientiam Practicam & Speculatiuam non differre penes actum suum proprium immediatum; quia per vtramque primo intelligimus res: nec in obiecto; cùm possit esse Speculatiua de re à nobis facienda; sed in fine, & modo. vnde in quauis scientia Practica, primo reperitur Speculatio operum, quæ tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum operum; quo scilicet modo fiāt; quæ propriè cognitio est ipsa Practica. Sed hæc præterea duplex: vel in vniuersali; vt temperatè agendum est, emittendus est sanguis in dolore laterali; vel in particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod est prudentia, & experti Medici.

Finis scientiarū duplex.

& 3. de anima cap. 10.

2. fundam. Practica scientia, vt & operatio, est duplex.

Sit secundum fundamentum. Cùm scientia Practica sit propter operationē: operatio autem duplex sit; quædam, quę dicitur actio, quædam, quæ dicitur effectio; erit duplex scientia Practica, quædam actiua, quædam effectiua. Actio verò est operatio immanens, nec in aliquā materiam exteriorem transiens; vt tristari, sentire, amare. Effectio verò est operatio in materiam exteriorem trāsiēs, vt scribere, pingere, ædificare. Scientia igitur effectiua dicitur, cuius finis est rectè has exteriores operationes efficere: quales sunt artes Mechanicæ. Vnde Aristoteles sexto Ethicorū cap. tertio, Ars, ait, est habitus verus, cum ratione factiuus, Scientia autem actiua, quæ moralis dicitur, est, cuius finis sunt immanētes operationes: qualis est prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus.

Vnde Arist. 6. Meta. cap. 1. omnis, inquit, scientia aut est actiua, aut factiua, aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit autē hic scientiam largo modo pro quocunq; habitu intellectiuo. Inter has tres autem scientias cōstituit discrimē quoddam notandū. 11. Meta. cap. 6. & 6. Meta. cap. 1. In Speculatiuis principium est in ipsis rebus. i. nos sumimus cognitionem ab ipsis rebus, & scientia nostra Speculatiua cōformatur ipsis rebus: vt tunc perfecta sit, quando ipsis rebus adæquatur. Propterea obiectum in his dicitur principium & mensura scientiæ. At in Practicis, rerū cognitarum principiū est in nobis, quia nos sumus causa rei, & nostra scientia est rerū ipsarum mensura; vt talis sit res, qualis scientia, à qua procedit. Interest tamen, quod principium actiuæ est electio voluntatis, à prudentia regulata: vnde agibile & eligibile idem est.

At

At principiũ in factiuis, est ars, quæ in intellectu est: ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam scientiam, quæ non dirigit operationes immanentes, vt ab electione voluntatis procedunt non esse actiuam. Quæ est expressa sententia Aristotelis loco citato. 6. Meta. & 6. Eth. cap. 10. Principium, inquit, actionis est electio. Sequitur etiam quod intellectus, seu scientia practica habet pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectũ: vt clarissimè colligitur ex Aristotele. 3. de Anima, cap. 9. & docte tradit Albertus Magnus. 3. de anima, tract. 4. cap. 4.

3. fundamẽtũ. Sciẽtia propriè accepta & ars quid distent.

Sit tertium fundamentum. Ex istis potest colligi triplex discrimen inter scientiam propriè dictam & artem. Primò, in fine: finis scientiæ est speculatio & contemplatio sui obiecti: finis artis est aliquod opus, aut operatio extra ipsum intellectum. Secundò, in obiecto: ars enim est de rebus contingentibus. 6. Eth. cap. 4. scilicet non de rebus, quæ possunt esse, & non esse solum, sed de rebus, quæ cùm sint, possunt aliter & aliter se habere: vt est ars scribendi; quia scribere, potest aliter & aliter fieri. Prudẽtia est circa actus, qui cùm sint, possunt aliter, scilicet benè aut malè fieri. Est autem ars & prudentia, vt benè recteque fiant. At scientia est de rebus necessarijs, quæ semper sunt & eodem modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat, & causas applicat ad opus: propterea componendo semper procedit; & species compositas formando. At scientia, qualiter res sit, considerat, & semꝑ minutissimas, & vltimas eius causas, & principia speculatur. His igitur suppositis.

1. Conclu. Logicã nõ esse practicã scientiã.

Sit prima conclusio. Absolutè loquendo, Logica non est propriè Practica scientia, nec etiam ars. Probatur primo. Si esset Practica; vel esset actiua, vel effectiua, sed neutra harum, ergo non est Practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Nõ effectiua, quia eius operatio non transit in materiam externam. Non actiua, quia nõ est circa actionem, quę procedat ab electione voluntatis, cùm eius actio sit intellectu discurrere. (1. arg.) Secundo, scientia Practica, aut ars, habet pro fine aliquid extra intellectum: at syllogizare & discurrere, est opus ipsius intellectus, ergo absolutè non est ars. (2. arg.) Tertio, ars, & scientia Practica propriè rei naturam non tractant; sed qualiter fiat, tantum ostendunt: at Logica naturam argumẽtationis & syllogismi aperit; nec qualiter fiant, per se solum ostendit: ergo non est propriè Practica. (3. arg.) Ex quo patet, ꝙ finis proximus & intrinsecus Logicæ est modi procedendi cognitio: finis sequens; scientia rei, quæ ex cognitione modi ꝓcedit: finis remotus, per Logicam syllogismos constituere.

2. Conclu. Logica cur ars dicatur

Secunda conclusio. Logica habet aliquid artis & practicæ: hoc scilicet ꝙ in aliquem finem extra se ipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam, & per eam operationes intellectus regulentur, ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quę conclusio satis ex dictis est manifesta.

3. Conclu. Logicã esse scientiã speculatiuam.

Tertia conclusio. Simpliciter est dicẽda Speculatiua, vt patet rationibus ad primam conclusionem inductis. Probatur. Quia licet tradat præcepta argumentãdi & definiendi &c. tamen per se primo speculatur quid sit argumentatio, definitio, diuisio, & cætera omnia. Deinde his perspectis, præcipit vt fiant. Ad primum argumentum respõdetur, negando finem proximum esse syllogismos facere; sed id consequi ex eorum cognitione; sicut qui, cognita natura trianguli potest triangulum facere. (Ad 1.) Ad secundũ negatur consequentia, est enim fallacia accidentis: ista enim consequentia est bona. Si est Practica, ergo de obiecto factibili: & à negatione consequentis; si non est de obiecto factibili: ergo non est Practica: non tamen valet, ab affirmatione consequentis. Si est de obiecto operabili, ergo est Practica; nisi finis sit operatio vt diximus. (Ad 2.)

Ad tertium respondetur: illud probare secundum quid esse Practicam: & ita vocari solere quandam artem; non tamen absolutè, quia deficiunt illa, quæ sunt de ratione artis & scientiæ propriè Practicæ. (Ad 3.)

Quæ-

QVAESTIO V.

Quod sit subiectum Logicæ.

Quot modis dicatur subiectum.

VOcabulum hoc subiectum multipliciter apud Arist. vsurpatur. Vno enim modo significat inferius alicuius superioris: quo pacto in Antepdicamentis dicit Arist. quædã de subiecto dicuntur. Secũdo pro vna parte ppositionis: quomodo dicitur, propositio constat ex subiecto & prædicato. Tertio pro illo, cui insunt accidentia: vt corpus est subiectum albedinis: hoc dicitur subiectum inhæsionis: priora verò subiecta prædicationis. Quarto subiectum, pro eo quod à scientia primo consideratur: vt idem sit quod obiectum. Vnde Aristot. 1. Post. cap. 23. vna scientia est vnius generis subiecti. & sic in præsenti sumitur; ꝙ dicitur etiam materia. Sed materia multipliciter etiam sumitur. Primò, pro substantia, in qua recipitur forma substantialis; quomodo dicitur, materia animæ est corpus: & sic sumitur. 1. Physi. Secundò pro eo, ex quo aliquid fit, vt ferrum est materia serræ; quia ex eo fit: & sic sumitur. 2. Physi. cap. 3. Tertiò pro eo, cui applicatur opus artis: vt materia fabri est ferrum, quia opus suum in ferro facit. Quartò, pro illo, circa quod scientia versatur. Quæ dicitur materia circa quam: & sic idem est cum obiecto & subiecto sumpto vltimo modo: & secundum hoc, est quæstio de subiecto Logicæ, scilicet quid sit id, de quo præcipuè sit Logica.

Ad obiectũ scientiæ quæ requirãtur.

Vt autem aliquid sit subiectum, seu obiectum in aliqua sciẽtia, quatuor sunt necessaria, duo ex parte obiecti: duo ex parte ipsius scientiæ. Primum ex parte subiecti, vt contineat omnia, quæ tractãtur in scientia adæquatè, vt nihil sit sub illa scientia, quod nõ contineatur ab illo obiecto: nec illud obiectũ contineat quicquam, ꝙ non sit sub tali scientia. Secundò, quod det vnitatem & speciem scientiæ, id est, ab eo sit scientia vna ab alijs distincta, & per illud definiri possit. Tertiò, ex parte scientiæ; vt nihil scientia cõsideret, quod non sit subiectum, vel ad subiectum pertinens. Quartò, ꝙ tradat causas sui subiecti. 11. Meta. cap. 6. & passiones, seu proprietates. 4. Meta. cap. 1. & inferiora partes, & species ipsius. 4. Meta. textu 3.

Circa hanc quæstionem fuit opinio Scoti q. 2. vniuersalium, & Aegidij Romani syllogismum esse subiectum Logicæ, ratio est, Logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter omnes præcipuus est syllogismus, ergo hic est obiectum eius. 1. opin.

Secunda Opinio fuit Auic. Logi. ca. 3. & Alga. Log. c. 2. quam sequitur Albert. Magnus lib. Prædicabilium. cap. 4. argumentationẽ esse obiectum. Huius ratio est, Logica tradit modum procedendi ex noto ad ignotum, sed non solùm per syllogismum, sed per quamcunque argumẽtationẽ hoc fit: ergo argumẽtatio est subiectum. 2. opinio. Tertia opinio est Ammonij: esse non omnem argumentationem, sed potissimam omnium, videlicet demonstrationem, cuius causa omnia considerari videtur à Logica. 3. opinio. Quarta opinio est neotericorum quorundam, orationem esse subiectum Logicæ: nec isti sumunt quãcunq; orationem, sed illam, quæ est ignoti manifestatiua, qualis est definitio, diuisio, & argumentatio. 4. opin. Huius ratio est: Logica tradit modũ cognoscendi, sed hic nõ sola est argumẽtatio, sed definitio, & diuisio, per quas explicãtur natura, & partes rei, hæc per illas cognoscuntur. & sciũtur, ergo aliquid, vt est his commune, erit subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet, qui sermonem faciebant Logicæ commune obiectum, quasi idẽ esset Logica, quod sermocinalis: quos impugnat Auic. & Alb. locis citatis. Quinta sententia fuit S. Tho. 4. Meta. lect. 4. qui asserit ens rationis esse subiectũ Logicæ. 5. opin. Ratio huius est: quia ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in Logica, quæ tamen sub oratione, argumentatione, vel syllogismo non continentur, vt prædicatum, subiectum, genus, species. quid sit ẽs ratiõis.

Pro declaratione verò huius entis rationis est aduertendum. Res dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum se, & suam naturam: altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se considerentur, habent quasdam

dam proprietates sibi consequentes, vt quòd homo sit risibilis, sit coloratus, sit quantus. Si vero considerentur, vt à nobis sunt intellectæ, habent alias proprietates; scilicet esse subiectum, esse prædicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem & illas, vnum interest, quod illæ sunt in ipsis rebus: albedo enim, calor, & alia accidentia rebus insunt: at istæ sunt extrinsecæ: vt enim columna est mihi dextra, non quia in ipsa sit aliquid, à quo dicatur dextra, sed ab extrinseco, quia ego habeo illam ad dexteram meam: ita istæ res dicuntur genera, subiectum &c. non quod in eis sint istæ proprietates, sed ab extrinseco proueniunt; ex eo quòd à nobis tali modo, vel tali cognoscuntur: & propterea tales proprietates dicuntur entia rationis, id est, intellectus, quia ab intellectu cognoscente, rebus aduenient. Dicuntur pariter intentiones secundæ: quia cum prius sit rem esse in se, quàm à nobis intelligi; proprietates aduenientes rei secundum quod est in se, dicuntur primæ intentiones: posteriores verò, secundæ intentiones. Ex quo patet, quòd ens rationis est proprietas extrinseca adueniens rebus, vt ab intellectu percipiuntur. Hoc voluit sanctus Thom. esse subiectum Logicæ: cum nihil sit in Logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt præterea istis correspondentia in ipsis cognitionibus entia alia rationis illis correlatiua: rei inquàm respectus ad cognitionē, & cōtrà respectꝰ hic rationis cognitionis ad rem. Istæ itaq; sunt opiniones pcipuæ,

1. Fundam. Logicæ vocabulum quæ nam complectatur.

Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica, si vocabuli significatio consideretur, idem est quod scientia sermocinalis, seu rationalis: qua ratione Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se complectitur, quia omnes in sermone versantur: tamen cum discrimine. Grammatica enim solum sermonem per se considerat; cum nihil aliud intendat, quàm congruum sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem, sed etiam rationem complectitur: cum & dicere & probare doceat. Vnde qua parte sermonem habet, cum Grammatica conuenit: licet in hoc ipso differat; quòd hæc congruum, illa ornatum doceat sermonem. Grammatica autem & à Rhetorica, & à Dialectica differt, quòd rationis non est contemplatiua, cum nullum argumentandi genus per se Grammatica tradat, sicut Rhetorica & Dialectica. Inter has autem duas, vna est cōuenientia, sed multiplex differentia. Conueniunt enim in materia remota: sumpta materia pro eo, cui opus artis applicatur: vt enim Logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet enti; ita & Rhetoricus sua applicat instrumenta rebus omnibus: ob quā causam ab Aristotele Rhetorica contraposita Dialecticæ censetur, & vtranq; artem communem vocat. Differunt tamen inter se. Logicus enim considerat res omnes vt à nobis sunt cognoscibiles: tradit enim methodum rem quamcunque contemplandi, & speculandi. At Rhetoricus versatur circa res, vt à nobis exprimuntur & manifestantur. Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem, quo exprimit rem, & vtitur probatione ad aliud, scilicet vt alteri probet. At cum Logicus sit primo ad se, per accidens verbo vtitur, cum conceptus & probationes alteri communicare intendit: tamen eius integra ratio absq; sermone est, quod non fit in Rhetoricę: ob idque eloquutio, pars Rhetoricæ, non autem Logicæ numeratur. Huius discriminis ratio est: quia Logicus est ad se, at Rhetoricus præcipuè ad alium: vt habet Arist. 1. Rhet. ad The. c. 2. in fine. Vsus ergo Rhetoricæ absque sermone constare non poterit; sicut potest vsus Logicæ primus & potissimus. Secundo differunt etiàm in amplitudine materiæ formaliter: nam Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, id est, dat methodum cognoscendi & persuadendi id, quod probabile in omnibus est. At Logicus, & id quod est probabile, & id quod est necessarium perspicit, id est, dat viam inuestigandi probabile & necessarium. Propter quod duplex est Logicæ pars. Topica, cuius est tradere methodum circa probabile, vt docet Aristo. 1. Topi. c. 1. & Analytica, cuius est modum necessarij peruestigandi aperire. Tertio differunt etiam in hoc probabili: Rhetorica enim

considerate probabile singulare, vel cum aliqua circunstantia singularitatis: persuadet enim singulare vel aliquid commune determinatum, secundum aliquod tempus vel locum, vel ordinem ad opus; quæ omnia ad singulare spectant. propterea dicitur versari circa quæstiones definitas, vel circumstantijs terminatas vel hypotheses. At Logica, probabile commune & vniuersale considerat, & ab omni conditione singulari abstrahit: atque ideo circa quæstiones, quas vocant infinitas, & theses. Quarto differunt in fine: finis enim Logicæ est adhibere methodum, per quam consequamur scientiam necessariorum, probabilium opinionem: at Rhetorici finis est adhibere methodum persuadendi: ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio, & quæ maxime pendet ex affectione voluntatis. Quinto differunt instrumētis. Rhetoricus enim vtitur enthymemate & exemplo, Logicus inductione & syllogismo. Hoc autem ideo fit: cum enim Rhetoricus omnibus alijs probet & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiendum vim syllogisticam, assumit rationē omnibus facilem, scilicet Enthymema: cum autem Enthymema sit syllogismus maiori suppressa, Dialecticus autem sit ad se, & ad intellectum, cui non potest maior supprimi, syllogismo ad se vtitur, licet aliquando ad alium enthymemate vtatur. Cum igitur Logicus argumētationem consideret, & enthymema sit species quædam argumentationis, merito Rhethoricam, quæ speculatur enthymema, Aristoteles particulam & germen Logicæ vocat. 1. Rhet. c. 2.

Rhetorica cur Enthymemate & exemplo, Logica syllogismo, & inductione vtatur.

2. fundam. Secundum fundamentum. Aliud est de obiecto loqui Dialecticę secundum se, & in vniuersum Dialecticam considerando. Aliud de Dialectica duntaxat, quam nunc habemus ab Arist. conscriptam, & de eius obiecto. Nam, vt mox dicemus, quædam apparent ad Dialecticam spectantia, de quibus non egit, vt videtur, Aristoteles: nempe de diuisione, & definitione, de syllogismis hypotheticis, & alijs: aut si egit, eius certè libri nō extant.

3. fundam. Sit tertium fundamentum. Obiectum scientiæ duplex est, vt diximus superius; materiale, & formale. Materiale est illud, quod talis scientia considerat, vt Physica tractat de plantis, de elemētis, de animalibus. Aliud est formale: id, ratione cuius omnia illa à tali scientia considerantur, vt Physicus omnia illa tractat, vt corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia scientia, arte, habitu, & potentia. Item obiectum aliud totale est, aliud partiale, sed præcipuum.

Obiectum scientiæ esse duplex

His suppositis, sit prima conclusio. Sermo, vel oratio non est subiectum Logicæ. Patet. Illud est subiectum Logicæ, quod Logica primo & per se considerat: sed sermo, vel oratio, per accidens & minus principaliter ad Logicum spectat, vt diximus, ergo non est subiectum. Maior est nota, quia cum subiectum sit intrinsecum, & de ratione scientiæ, non debet ab eo, quod per accidens est, considerari. Præterea, quia sine sermone seu externa oratione potest Logica constare: cum illa sit, quæ modum intelligendi per se manifestet. Præterea: Sermo, vel oratio, si dicat eam orationem, quæ fit in voce, probatū est in præcedenti conclusione, id esse per accidens ad Logicum. Si verò sumatur pro illâ, quæ est in mente: non est subiectum. Nam oratio comprehendit etiam eam, quæ non significat verum, vel falsum: vt optatiuam, imperatiuā, & omnia alia, quæ ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Hæc autem Logicus non considerat, sed Grammaticus, & Rhetoricus. 1. conclu.

Secūda conclusio. Demonstratio non est totius Logicæ subiectum. Probatur ex prima subiecti conditione: debet enim continere sub se omnia illa, quę tractātur in ea scientia. At vero nòn omnia, quæ in Dialectica tractantur, continentur sub demonstratione: non enim syllogismus probabilis, nec sophisticus, nec enthymema sub demonstratione continentur. Est tamen partiale potissimum subiectum demonstratio: & eatenus rectè opinabatur Ammonius, cum inter alia omnia primum locum teneat demonstratio. 2. conclu.

Tertia conclusio. Ens rationis in vniuer- 3. conclus.

uersum non est formale subiectum Logicæ. Patet, quia Logicus non considerat ens rationis vt tale est, nec illius causas, nec principia, nec passiones: hæc enim occultissima sunt: nec omnia entia rationis in tota sua latitudine: non enim priuationes; nec entia rationis Rhetorica, qualia sunt, esse tropum, vel figuram, esse exordium vel perorationem &c. nec Grammatica entia rationis considerat Dialecticus.

4. conclus. Quarta conclusio. Ens rationis Logicum, id est, quod consequitur ad operationem intellectus, quatenus intellectus intelligit, est formale subiectum Logicæ. Hoc autem vno cōmuni nomine vocari posset ens rationis Logicum, vel intellectuale, vel ratio instrumentaria intelligendi: vel intelligendi modus, seu sciendi, quæ omnia in idem ferè incidere videntur. Probatur hæc conclusio. Omnia enim, quæ in Logica considerantur, sub illo continentur, & ad id spectant, vt modum sciendi & intelligendi teneamus: & hæc fuit sententia S. Tho. nec sumpsit in vniuersum omne ens rationis, sed illud solum, quod rebus aduenit ex intellectus operatione: non autem illud, quod voces consequitur: quale est, esse nomen, aut verbum, aut participium, hæc enim Grāmatica sunt. Propterea definiuimus superius; ens rationis esse proprietatem rebus aduenientem, quatenus ab intellectu percipiuntur.

5. conclus. Quinta conclusio. Materiale obiectū Logicæ sunt res ipsæ cognitæ, aut cognitiones rerum. Probatur. Nam in istis & ex istis, illa pullulant entia rationis, & istis conueniunt, & in istis inhærent, vt tales sunt: nam istæ dicuntur, & sunt Genera, & Species &c. & ex istis fiunt propositiones, syllogismi &c. voces verò, vt dictū est per accidens & secundariò à Dialectico considerantur.

Diximus res cognitas & cognitiones: quia res sunt remotius obiectum, cognitiones verò intellectus propinquius. Et quia sunt correlatiua inuicem: nam si cognitio est, alicuius rei est cognitio, & si res cognita est, per aliquam cognitionem est cognita: habent enim inter se mutuum respectum rationis.

Sexta conclusio. Argumentatio est Logicæ subiectum, si Logicam accipiamus pro ea tantum parte, quam Aristoteles in libris istis, qui ad nos peruenerunt, tractauit. Quod sane videntur spectasse, qui argumentationem subiectum Dialecticæ dixerunt, & eatenus verè affirmarūt. Perspicuum enim est non egisse de definitione ac diuisione per se, vt per se faciunt scire essentiam & partes rei; sed solum quatenus demonstrationi, seu argumētationi subseruiunt. Quod sanè rectè aduertit Albertus Magnus: &, vt ipse circa initium Porphyrij refert, Auicenna, & Alpharabius, item Caietanus in principio Categoriarum Aristotelis: & Aegidius in principio, in prooemio, & alij. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quamquod fusius tractarentur, ac seorsum; siue quia in argumentandi modos, quos primus (vt ipse ait lib. 2. Elench.) inuenit, incumbendum sibi potissimum existimarit: siue quia scripserit quidem his de rebus seorsum, sed eius libri perierint: certe quæ extant, illud duntaxat subiectum argumentationis habent, & eò cuncta referuntur. Immò si quis rectè perspexerit, cū desint hypothetici syllogismi, istorum operum Aristotelis sola argumentatio cathegorica subiectum videri poterit. Ex dictis constare potest rationum contrariarum, si quæ sint, solutio, & quo pacto omnes opiniones aliqua ex parte veritatem attigerint, & quomodo omnia vero consonent. 6. conclus.

QVAESTIO VI.

De diuisione Logicæ, eiusque partibus.

Logica diuersimode ab aliquibus diuiditur. Boetius enim. 1. Top. principio in tres diuidit partes, in eam scilicet quæ docet definire, & in eam, quę docet diuidere, & in eam quæ docet argumentari. Quod si argumentatio procedat ex propositionibus necessarijs, est demonstratio: si ex probabilibus, Topicus: si ex apparentibus, Sophisticus. Et secundum hæc, est pars demonstratiua, Topica, & Diuisio Dial.

& Sophistica. Philop. in partem inueniendi, quæ topica dicitur, & in partem resoluendi, simul & iudicandi, quæ Analytica dicitur, Logicam distinxit: & partem Sophisticam posuit cum topica: quia sophisticus syllogismus est obliquitas topici. Cicero. 1. Topi. Logicam, in iudicandi, & in inueniendi partem diuisit. Possumus tamen aliter commodius Logicam diuidere ex sancto Thoma, principio Periherm. celebri & recepta diuisione. Cum enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuidetur ipsarum distinctione operationum. Triplex autem est intellectus operatio, prima, simplicium apprehensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus: secunda, compositio seu diuisio, qua res intellectas vnam alteri copulamus: tertia, ratiocinatio est, qua ex noto ignotum discurrentes deducimus, quę operationes similes sunt sermoni. Aliquãdo enim simplices voces proferimus, aliquando propositiones componimus, tandem ex propositionibus syllogismos conflamus. Triplex igitur est Logicæ pars, prima quę dirigit primam operationem intellectus, docens modum quamq; rem per se intelligendi: & ad hanc reducitur pars, quæ tractat de definitione. Secunda, quæ dirigit secundam operationem, quæ tractat de propositione sub qua aliquo modo cõtinetur diuisio. Tertia, quæ dirigit tertiam: & hæc est de syllogismis. In singulis autem harum est inuentio, & iudicium: nam & docemur inuenire genera, & differentias: ex quibus est definitio, & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo. Vide Boetium. 1. Topicorum.

Triplex intellectus operatio.

Atq; hæc in vniuersum de Dialectica dixisse sit satis. Iam ad primã ipsius Dialecticæ partem, quæ de simplicibus disserit, & in hac, ad Porphyrij prius, De quinque vniuersalib⁹, tractationẽ accedamus.

IN LIBRVM PORPHYRII DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

QVI in aliquem authorem commentaria ediderunt, quædam solent quasi proœmij loco, ante illius enarrationem pertractare. De illius videlicet operis authore, vita, moribus, doctrina, ac laudibus. De ipsius operis argumento, vtilitate, ac necessitate. De scribendi modo, & methodo, & ordine, & partibus, & similibus alijs. Ex quibus, nos more aliorum interpretum, breuiter, quantum satis est ad nostrum institutum, nonnulla referemus.

De authore, & huius operis argumento, ac vtilitate, scribendi methodo, ac modo, eiusdem ordine, & partibus.

PORphyrius Philosophus hoc opus edidit, natione Phœnix: vixit tempore Aureliani & Diocletiani Imperatorum: Plotinum habuit insignem Philosophum Platonicum præceptorem: Discipulos vero inter alios Iamblicum egregiũ Philosophum, & Chrysaorium Romanum virum patritium, in cuius gratiam, librum hunc conscripsit, ea occasione, vt referunt: quòd cum Chrysaorius in Aristotelis Prædicamenta incidisset, & in quasdam ibi voces & res sibi ignotas impingeret, ad Porphyrium scripsit, vt sibi in ea re aliquod auxilium ferret. Atque ita hunc ad eum libellum, quẽ inscripsit πορφυρίυ εἰσαγωγή, id est, Porphyrij introductio (subaudi in Aristotelis Dialecticã) misit: & quãuis hic author à fide Christiana defecerit, & eius factus fuerit hostis acerrimus, aduersus quem aliquot nunc extant sanctorum Patrum scripta pro Christiana Religione: ac Diui Hieronymi & diui Augustin. & aliorum: Tamẽ hoc illius opus, ꝙ Arist. doctrinæ con-

consentaneum, & bona ex parte ex Aristot. sit decerptum, & ad illius Prædicamenta, imò & vniuersam Dialecticam multum conducat, nihil aduersus fidem contineat; merito & ab ecclesia permissum, & in publicis vbique scholis interpretandum ante Aristotelis Dialecticam susceptum est.

Agit enim de quinque vniuersalibus, Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente: quæ de rebus omnibus prædicantur, aut prædicari possunt; tum essentiam rerum intrinsecam, tum extrinseca propria & accidentia rerum, continentibus. Ex quibus etiam omnes constant de vnaquaque re quæstiones; imò & definitiones, & diuisiones: & ex istis quoque constant, quæ in Prædicamentis collocãtur; vt ipsemet postea Porphyrius sui operis vtilitates connumerans referet, & nos postea explicabimus diligentius.

Scribẽdi modus ac method⁹ fuit facilis, introductorio scilicet more, definiẽdo, diuidendo, & exemplis singula illustrando: vt ad introductionẽ tyronis accommodam & aptam expediebat.

Ordo hic fuit, vt prius de singulis istis vniuersalibus; & quidem à prioribus ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit. Deinde singula inter se cõtulerit. Vnde in partes tres hic liber secatur: in præfatiunculam, seu exordiolum, & ipsorum per se quinque vniuersalium tractationem, totidem capitibus; & in ipsorũ vniuersalium inter se comparationem, vltimo capite in varias ad inuicem comparationes subdiuiso.

DE INSCRIPTIONE LIBRI.

Porphyrij Phœnicei introductio.

Qværi potest cur sic inscripserit (introductio) tam latè patenti vocabulo? nec addiderit cuius rei sit introductio. Responderi potest, vel per Antonomasiã sic inscriptum fuisse ob istius libelli excellentiã: vt dicũt Ammonius, & nonnulli eius lib. interpretes: vel quia ad vniuersam Dialecticã atque adeo ad vniuersam Philosophiam primũ aditũ patefaciat: vel quia certè ad Chrysaoriũ scripserat, & subintelligendum erat, ad id quod ille petierat, esse introductionẽ; videlicet, ad Prædicamenta & Aristotelis Logicam intelligenda.

Inscribitur autem à complurimis prę sertim neotericis, de quinque Prædicabilibus, ab alijs de quinque Vniuersalibus, ꝙ in idem ferè recidit; nã illa vniuersalia sunt, quæ prędicãtur & dicũtur de pluribus: & ideo sunt Prędicabilia, q̃ a sunt vniuersalia: de qua tamẽ re postea agem⁹.

Alij verò, qui putant Dialecticam nõ de reb. sed de vocibus agere, titulum faciunt iuxta eorum sententiam, de quinque vocib. Sed in hoc etiam titulo subaudiendum erit aliquid: nempè de quinque vocib. scilicet, vniuersalibus, seu prędicabilibus. An verò de rebus, seu de vocibus, vel intentionibus, Dialectica disserat, supra ostendimus; & diligẽtius paulò post de ea re disseremus. Omnes autem in hoc titulo absolutè conueniunt scilicet de quinq; vniuersalibus, seu de quinque Prędicabilibus, nihil aliud addendo: licet vnus putet has esse res, alius esse tantùm voces.

Cum sit necessarium Chrysaori & ad eam, quæ est apud Aristotelem, Prædicamentorum doctrinam.

Diximus superius, cùm quæsiuimus, an Logica sit necessaria; quot modis vox, necessariũ, accipiatur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis necessarium dicitur, vt ait Arist. lib. 5. Meta. c. 5. vno modo absolutè necessariũ: ꝙ, scilicet nõ potest vllo modo aliter se habere. Altero modo ex suppositione necessariũ, quod posito aliquo alio, ad id necessariò cõsequitur: quamuis in se res sit contingens. vt si ignis est, necessario calor erit: at calor ipse, & calorẽ esse cõtingens est. Est autem rursus hoc ex suppositione necessariũ multiplex, pro suppositionum diuersitate, ex quibus necessario sequitur: videlicet necessariũ ex suppositiõe causę alicuius efficientis, formalis, materialis, vel finalis; vel etiam alterius rei cuiusque suppositiõe, ex quo aliud necessario consequitur. Sed nos, alijs omissis, de necessario ex suppositione finis, quod ad

præsentē difficultatem attinet, dicamus. Necessariū ergo ex fines, seu ad finem est duplex. Alterū, sine quo is finis obtineri non potest: quod dicitur simpliciter necessarium; vel necessarium ad esse rei; vt cibus necessarius est simpliciter ad vitā sustinendam. Alterum, sine quo non potest commodè assequi eiusmodi finis; q̃uis simpliciter possit. Et hoc dici solet à Philosophis, necessarium ad benè esse, vel vtile; vt equus ad iter agendum: nam sine illo iter posset peragi, licet non ita cōmodè: atque ita illud alterum vocari solet necessarium ad esse rei, hoc ad benè esse: illud simpliciter necessarium, vt res sit: hoc secundum quid necessarium, vt scilicet res benè sit, vel benè fiat.

Deinde aduertendum est, posse nos quærere: vel de hac quinque vniuersaliū cognitione, an sit necessaria, vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationem Porphyrij, quàm ipsam per se notitiā vniuersalium, certum est non esse absolutè necessariam hominibus: sed ex suppositione duntaxat finis; si velint videlicet Dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur, distinguendum erit: ipsa quidem per se cognitio vniuersalium est necessaria ad eum finem simpliciter: nam tum in Prædicamentis Aristoteles ipsorum frequenter meminit Generis, Speciei, Differentiæ, Propriorum, & Accidentium; tum in Topicis & alijs eius Dialecticæ libris: atque ideo necessariū erit omnino, vel tūc simul addisci, vel antea. Si verò de Porphyrij tractatione loquamur, necessaria quidem non est simpliciter: cùm constet alium quemuis authorem de eisdem vniuersalibus differentem nos posse suscipere. Est tamen vtilis valdè, etiam necessaria secundo modo ad benè esse; q̃ magna dexteritate & breuitate de eisdē egerit. Sed nec etiā ipsa per se cognitio vniuersalium est simpliciter necessaria, vt addiscantur ante ipsa Prædicamenta: quandoquidem in ipsis Prædicamentis & alijs libris, cùm occurrerent, addisci possent. Est tamen valdè commodum vt prius addiscantur, ne postea in decursu lectionis Aristotelicæ studiosi retardentur. Atq; ita necessariò etiam antea addiscentur ad benè esse, vt melius scilicet, & facilius addiscant.

Cognitio quinq; vocum quomodo simpliciter dicatur necessaria.

Nosse quid sit Genus, quid Differentia, quid Species, quid Proprium, & quid Accidens.

Seruauit Porphyrius naturæ ordinem in horum numeratione & tractatione, à prioribus, scilicet secundum naturam, ad posteriora profectus: nam prius absolutè de ipsis in se vniuersalibus egit: deinde illis constitutis, ea inter se comparauit: prius enim oportet rem esse, deinde ad aliam comparari & referri: res enim primò est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis verò singulis, similiter naturæ ordinem: vt prius intrinseca, quæ ad essentiā rei attinent, referret: nempè Genus, Differentiam, & Speciem. Deinde extrinseca, quæ extra essentiam sunt rei, Propriū & Accidens. Inter intrinseca rursus, pri⁹ partes essentiæ: ex quibus essentia tota constituitur, retulit. Nam ex partibus haud dubiè totum consurgit: & prius oportet partes adsint, quàm totum fiat; quod sine partibus esse non potest. Et in partibus; eam, quæ in potentia prior est, collocauit: scilicet Genus; deinde, quæ illi tanquam actus & perfectio aduenit, Differentiam; ex quibus ambabus tota Speciei essentia consurgit, atque componitur: quam tertio proposuit loco. Inter extrinseca quoque primum locum Propria, vtpotè quæ ex ipsa promanent essentia, obtinent. Deinde vltimo quæ extrinsecus ex alijs causis contingunt, Accidentia, tantillum autem in ipsa tractatione, Naturæ ordinē quem hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit. Vt de Specie proximè post Genus ante Differentiam, quòd illi esset corollarium, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causa conspicitur: proportione ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinem, à prima origine vsque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusq; naturalis, primum est materia in potentia ad formā;

dein-

deinde in eam ipsa forma inducitur: postea ex materia & forma fit totum cōpositum: ex composito rursus, ipsius totius essentiæ proprietates emergunt: vltimo tandem accidentium ornatus omni rei superadditur. Atq; ita res naturalis vndequaque tota interius exteriusq; perficitur. Igitur proportione quadā Genus se habet vt materia, Differentia vt forma, Species vt totum compositum. Propria proprijs, & Accidentia accidentibus respondent. Atque is ordo est, quem Naturę dicimus, quòd à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

Et ad definitionum assignationem, & omnino ad ea, quæ in diuisione, & demōstratione sunt, vtili istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem faciens.

Vtilis quidem istorum vniuersalium cognitio est, ad definitiones conficiēdas: fiunt etenim definitiones ex Genere & Differentia, & descriptiones fiunt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentiū collectione. Ad diuisiones quoque vtilis est: nam diuisiones quoque fiunt, Generis in Differētias, vel Generis in Species, & aliquando etiam per Propria loco Differentiarum: & fiunt quoque subiecti in Accidentia, & Accidentis in subiecta, aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad demonstrationes, nam demonstrationis potissimæ medium est definitio ex Genere & Differentia constans, & propria aliqua passio demōstratur de Specie in ipsa demōstratione. Accidentia demū cognoscēda erū t, vt à demonstratione remoueantur, & quia conferunt plurimū ad rei naturam perfectius cognoscendā.

Sed cur ad hæc vtilem dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam; cū non sit minus necessaria ad hæc; quàm ad ipsa Prædicamenta? Facilè respōderi potest: vel quia antea vsus fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idem iterum repetere, ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum, vt solent scriptores, mutare voluisse: vel quia vtile interdum pro necessario accipitur: dicitur enim vtile duobus modis; vno modo pro eo, ꝙ alteri conducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei: altero modo, pro eo, ꝙ expetitur propter alterū, (de quo loquitur Arist. 3. Eth. cap. 2.) siue autē illud omnino necessarium sit, sicut animali cibus, siue non sit necessariū sicut homini vestis. Aliqui verò distinguūt: aliud, (inquiunt) est dicere vtilem ad definitiones faciendas, & diuisiones ac demonstrationes: & ad hoc est vtilis tantū, cùm sine horum vniuersalium cognitione, nonnulli, vt Geometræ, & Arithmetici definiant, diuidant, & demonstrent. Aliud est ad artem & præcepta definiendi, diuidendi, & demonstrandi cognoscēda; nam ad hoc non solū vtilis est, sed necessaria horum vniuersalium cognitio. Id quoq; obseruandum erit, Porphyrium non de sua tractatione loqui, sed de ipsorum vniuersalium per se cognitione.

Tentabo breuiter, velut introductionis mō ea, quæ ab antiquis dicta sunt aggredi: ab altioribus quidem quæstionibus abstinens, simpliciores verò mediocriter coniectans.

Hic Porphyrius tractationis suæ modum indicat, & eius aperit institutū; ꝓponitq; se sub breuitate, & vt introductionis ratio exigit, quæ ab alijs Philosophis dicta sunt, præsertim Peripateticis, allaturum; obscuriores verò & difficiliores quæstiones, vtpotè ad naturalem vel Metaphysicum potius spectantes, prętermissurum: & ea se solum dicturum, quæ faciliora, & quæ ad rem potius spectare videantur, & legentium captum non superent, magisque sint accommodata.

Mox de Generibus & Speciebus, illud quidē siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint, & siue subsistentia corporalia sint, siue incorporalia: & vtrum separata à sensibilibus, an in sensibilibus posita & circa hæc consistentia, dicere recusabo: altißimum enim est huiusmodi negotium, & maioris egens inquisitionis. Illud verò quemadmodum de his ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt, & horū maximè Peripa-

Peripatetici, tibi tunc tentabo mõstrare.

Aliquot ex illis difficilioribus quæstionibus, quæ de vniuersalibus fieri poterant, quas se prætermissurum pollicebatur, reijcit. Prima quæstio est, an Genera & Species existant in rerum natura: an verò sit contra, aliquod figmentum mẽte & intellectu solum conceptum? vt cùm dicimus: animal vel homo, sit ne aliqua res ille homo communis, & aliud animal commune, an solum generalis sit quædam sola cognitio cum mente nostra, hominis, inquam, in cõmuni, & animalis in communi? Secunda quæstio est. Esto sint in rerum natura illæ res cõmunes, quas Genera & Species vocamus: an sint corporea, an corporis expertia & incorporea? Tertia quæstio. An existant istęc Genera & Species in ipsismet singularibus rebus indiuiduis, quas sensu percipimus; an verò ab istis reb. indiuiduis sint separata. Has quæstiones, quoniã ad Metaphysicum potius spectant, prætermittit Porphyrius; pollicetur autẽ se de ijs tantum tractaturum, quæ vtiliores, & Dialecticis magis accõmodatæ videbantur: quæ ab alijs Peripateticis qui sequuti sunt Aristotelẽ, tractatæ fuerunt. Sed tamen quia mens nostra non ita his auditis conquiescit, & ob rationes quas iam referemus; de istis nonnulla, quantũ satis est Dialectico, magna facilitate, ac pariter breuitate referamus.

QVAESTIONES
In proœmium Porphyrij.

ERit tripartita disputatio. Primò disseremus de vniuersali in communi. Deinde de primis ac secundis intentionibus, quibus ipsa constant vniuersalia; & alia ad Logicam spectantia. Tertiò de huius libri subiecto. Postremò vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum in particulari tractationem, hoc ordine qui sequitur.

De vniuersalibus.

Primò. Quid sit vniuersale?

Secũdò. Vtrum vniuersalia sint res, an solæ voces vel conceptus?

Tertiò. Vtrùm vniuersalia sint in rebus distincta ante operationẽ intellect⁹?

Quartò. Quomodo respõdendum sit quæstionibus de vniuersalibus à Porphyrio factis?

De secundis ac primis intentionibus.

Primò. Quid sit prima & secunda intentio?

Secundò. Quomodo fiat intentio vniuersalis, & aliæ secundæ intentiones; an scilicet per notitiam absolutã per primã tantum abstractionem, an per notitiam comparatiuam?

De subiecto huius libri.

Primò. An vniuersale sit huius libri subiectum?

Secundò. An sit genus ad illa prædicabilia, Genus, Speciem, Differentiam, &c?

Tertiò. De numero prædicabilium, eorumúe diuisione; an sint tantũ quinq; vniuersalia, seu quod in idẽ recidit, quinque tantum Prædicabilia? Sed iam de singulis, eo ordine quo proposita sunt, disseramus.

QVAESTIO PRIMA.
Quid & quotuplex sit vniuersale.

QVamuis Porphyrius ab istis de Generibus & Speciebus quæstionibus abstinuerit, id nobis vitio dari non debet, ꝙ de eis disputationem aliquam habeamus: præsertim qui non ad Arist. solum Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instituere studemus, quorum vtilitati & in literis progressui nullatenus fieret satis, si quæstiones has, quæ omni doctrinæ maximè sunt necessariæ, in Metaphysicam vsque differremus. Cùm nulla cõmodior offeratur occasio eas elucidandi, quàm hæc pręsens: id quod multi insignes Doctores, inter quos Albertus Magnus, & Boetius sunt, diligenter præstiterunt. Nec tamen omnia, quæ in Metaphysica iure dici possunt, sed ea duntaxat, quæ negotio nostro vtiliora fuerint, ac tanta claritate & breuitate, quanta fieri possit, proponemus.

Primò ergo naturæ & doctrinæ ordine, ne in ambiguo versetur disputatio, nobis explicandum est, quid vniuersale, & quotuplex. Vniuersale igitur nomẽ est multiplex. Vno enim modo sumitur cõplexè,

xè, altero incomplexè. Vniuersale complexum est propositio, cuius veritas ex singularium multorum per se veritate dependet, vt si dicatur, omnis homo currit, siue sit circa res contingentes, siue circa res necessarias: quomodo vtitur hoc nomine Arist. 1. Post. c. 7. 1. Meta. c. 1. Vniuersale, inquit, est principium scientiæ. Vniuersale incomplexum est aliquid vnum simplex ad plura ordinem habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quem vnum ad plura potest habere. Primo enim potest habere ordinem causæ, siue efficientis, siue finalis: quando vna causa existens plures & varios habet effectus: quo pacto cæli dicuntur causæ vniuersales horum inferiorum efficientes: quia hæ omnes res naturales, cælorum virtute producuntur. Deus etiam est omnium causa vniuersalis efficiens, & finalis, quia omnia ab ipso, vt ab efficiente, & ad ipsum vt ad finem supremum & optimum referuntur: & hoc vniuersale cōmuniter dici solet in causando. Secundo dicitur vniuersale, id quod multorum est similitudo: vt imago est in mente artificis vniuersale, quia multorum artificiatorum exteriorum est similitudo & exemplar, quod etiam vniuersale in repræsentando dici solet. Tertio potest aliquid vnum existēs intelligi multorum esse substantiam: quo pacto Auerroes falsò putabat vnum esse intellectum assistentem hominibus: seu potius Plato, vnicam esse ideam hominibus, quæ vna existens omnibus per se dabat hominibus esse: & hoc vocant communiter vniuersale in essendo. Quarto est vniuersale in significando: quo pacto vna vox vniuoca, seu cognitio vna, multa significat, qualis est aliqua communis. Tandem quinto est vniuersale in prædicando scilicet id quod de multis diuisim verè affirmatur, vt homo, qui de Petro & Paulo per se prædicatur. De his ergo tribus vltimis est inter Philosophos disputatio, & controuersia. An id, quod de multis vniuocè prædicatur, sit sola vox, vel conceptus, an sit aliqua natura communis per vocem & conceptum immediatè significata. Quod si natura per vocem & conceptum significata, An talis natura sit per se separata; an in ipsis rebus habeat esse, de quibus prædicatur? Hoc autem vniuersale Aristot. 1. Perihermenias. c. 5. sic definit. Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptum est: in qua definitione multę conditiones vniuersalis tacitè assignantur. Primum enim debet esse aliquid vnum in hoc, qđ dicitur (id quod) vnum inquam & nomine & ratione. Sic enim Aristo. docet lib. 1. Post cap. 8. & cap. 20. vbi ait, vniuersale esse vnum quid, non solum nomine, sed etiam ratione: hac ergo particula excluduntur primo complexa, quoniam vt talia, non sunt vnum nomine. Excluduntur etiam æquiuoca, quia non sunt vnū ratione. Analoga verò, quia sunt vnum quidem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione, sed inęqualiter participata, qualia sunt, vnum, ens, bonum, ac similia: ideo ab Aristotele quibusdam locis vniuersalia, ista; scilicet vnum, ens, bonum, vocātur: vt 3. Metaph. cap. 3. & 4. cum ait, ens & vnum esse maxime vniuersalia. & lib. 4. cap. 2. tot ait esse species vnius, quot sunt species entis: quibusdam verò alijs locis, id negare videtur, vt 4. Meta. cap. 2. cum ait, ens & vnum non esse vniuersalia, & eadem in omnibus. & 1. Ethico. cap. 6. ait, bonum æquè ac ens, non esse quicquam vniuersale ac vnum: quia in omnibus Prædicamentis reperiantur: sunt enim vniuersalia analoga & transcēdentia, non vniuersalia vniuoca, quæ sint verè Genera aut Species. Oportet ergo propriè vniuersale, sit vnum scilicet incomplexum & vniuocum, quod indicauit Aristoteles, cum in eius definitione posuit particulam illam, id quod. Deinde in secunda particula cum dicit (prædicatur) intellige, affirmatur de pluribus scilicet diuisim; ita vt illa multitudinem habeant in illo nomine: quo pacto hic Deus, non est terminus vniuersalis: quia licet tribus personis conueniat, non tamen secundum illum recipiunt multitudinem, cum non sint plures Dij. Præterea intellige in prædicatione propria & directa, qua superius de inferiori, vel Accidens de subiecto prędicatur. Notandum etiam est Aristotelem

Vniuersale complexū quid sit.

Vniuersale incomplexum quid sit, & quotuplex.

lem non definiſſe vniuerſale per actum prædicandi, ſed per aptitudinem: quia nõ eſt neceſſe, vt actu prædicetur, vt ſit vniuerſale, ſed ſit aptum de pluribus prædicari. Vniuerſale ergo debet eſſe incomplexum, vniuocum, prædicatum directũ de pluribus in illo diuiſim multitudinẽ habentibus. Alteram definitionem vniuerſalis attulit Ariſt. lib. 7. Metaph. c. 13. quæ eſt eiuſmodi. Vniuerſale eſt, quod aptum eſt, vt in pluribus inſit: quæ quidem ab altera in eo differt, quod hæc per cauſam, illa traditur per effectum. Cauſa enim cur aliquid verè poſſit de multis affirmari, ideo eſt, quia illud re ipſa eſt in multis: alioquin non poſſet verè de illis affirmari, ſi in eis non eſſet: nam quia Petrus eſt homo, & in eo eſt natura humana; ideo verè homo de Petro affirmatur: & quia albedo eſt in ſubiecto, & ita re ipſa eſt album; ideo de illo albũ dicitur: ab eo etenim quod res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera vel falſa, vt rectè ait idem Ariſt. Cum autem hæc definitio ab altera definitione ſolo verbo, inſit, differat; intelligẽdum eſt verbum, inſit, id eſt, quod verè rei ipſi conueniat: id autem ſiue intrinſecè & ſecundũ eſſentiam cõueniat, vt eſſe hominem, vel rationale: ſiue extrinſecè & extra eſſentiã, vt Propria & Accidẽtia rebus ipſis cõueniunt. Atq; ita cum illo effectu prædicationis primæ definitionis reciprocabitur. Nam cum ſic inſit pluribus, de pluribus vtiq; verè prædicabitur: & cõtra, ſi verè de pluribus prędicabitur, verè pluribus inerit. De hoc autem vniuerſali, an ſit res aliqua à parte rei exiſtẽs, an ſolæ ſint voces vel conceptus, vel quid aliud, iam videndum eſt.

QVAESTIO II.

Vtrum vniuerſalia ſint res, an ſolæ ſint voces vel conceptus.

Titulus ipſe quæſtionis, ex dictis ſatis eſt perſpicuus, vt nulla alia indigeat explicatione. De iſto nãq; vniuerſali in prædicando, quod iam definiuimus, quæritur, num ſit in rebus, an in ſola tãtum mente & cogitatione: & quidem initio, hoc primo notandum eſt, negari non poſſe, eſſe aliquas voces communes & vniuerſales, & eſſe conceptus quoq; formales mentis communes & vniuerſales. Sed quæſtio in hoc verſatur, an etiam in rebus ipſis ſint vniuerſalia, an verò tãtum ſint voces, vel conceptus.

Fuerunt igitur in hac re tres Philoſophorum opiniones: duæ extremæ, & vna quaſi media.

Igitur vna fuit ſententia Nominaliũ, quam tradit Ochan ſuæ Logicæ. c. 14. & aliorũ qui illum ſequuti ſunt. Vniuerſale in prædicãdo eſſe idem cũ vniuerſali in ſignificando, ita vt nõ ſit aliqua natura communis, quæ de multis prædicetur: ſed ſolum eſſe vocem communẽ ſignificantẽ plura, quæ aliquam inter ſe habent ſimilitudinem. Sic etiam Buridanus in principio Prædicabilium, inquit: Vniuerſale eſt terminus communis, cui ex modo ſuæ ſignificationis non repugnat prædicari de multis vniuocè & diuiſim: & alij pleriq; iſtius ſunt ſentẽtiæ, qui ideo Nominales vocantur, quòd tum hæc, tum alia multa tribuant nominibus. 1. opin.

Hæc opinio probatur 1. Ariſt. 1. de Anima. c. 1. inquit. Vniuerſale nihil eſt, aut poſterius eſt: quod idem videtur eſſe, ac ſi dicatur, nihil eſſe vniuerſale, niſi vocẽ, aut conceptum in repræſentando, vel ſignificando, quod vniuerſale poſterius eſt: cum res ſint priores vocibus & cõceptibus. Itẽ idem Ariſt. in Prædicamentis cap. de ſubſtantia, ait ſecundas ſubſtãtias, hoc eſt, vniuerſales ſignificare quale quid: & hoc rebus non conuenit, ſed nominibus.

Præterea. Quicquid eſt in Mundo, eſt ſingulare, vt experientia patet, ergo nullum eſt vniuerſale.

Tertio. Si aliqua eſſet natura vniuerſalis, vel haberet principium, vel à nullo eſſet: hoc fieri non poteſt, omnia enim per Deum principium habent: quod ſi habet principiũ, ergo ꝑ aliquã actionẽ incępit eſſe, ergo eſt ſingularis & non vniuerſalis, actio enim ſingularis eſt. 1. Meta. c. 1.

In oppoſita ſententia fuit Plato, vt tradit ſæpiſſimè Ariſt. hic enim ſingulas ſubſtantiæ ſpecies poſuit naturas ſeparatas quaſdam per ſe exiſtentes, communes & vniuerſales, quarum participatione res conſtarent ſingulares: & has ingenerabiles 2. opin.

les & incorruptibiles posuit, Ideasq; vocauit. Huius placiti Aristo. 7. Met. à tex. 17. vsq; ad 32. inclusiue, recitat duo motiua, & vtrunq; impugnat. Primo enim Plato motus est ad ponenda ista vniuersalia separata propter scientiam: scientia enim est vniuersalium, & necessariorum, ergo per singula oportet constituere vniuersalia, quorum sint scientiæ & definitiones. Secundo propter generationes; cum multoties videamus ignem à non igne, & alia à non similibus produci: quod ostendit esse aliquam causam vniuersalem similem, à qua producuntur per sui communicationem.

Aliqui Platonem interpretantes, asserūt hoc ei Arist. imposuisse: inter quos est August. lib. 83. quæst. q. 46. dicit Platonē per Ideas intellexisse rationes & imagines existētes in mente diuina, quæ sint idem cum sua essentia, per quas omnia produxit: quod idem interpretatur Seneca lib. 8. Epist. 66. Deus, inquit, in se rerū exempla habet, quas Plato Ideas vocat. Sed quicquid de hoc sit, quod parum ad præsens conducit negotium, illa sententia sic secundum Arist. exposita, est falsa & impossibilis. Quod primo patet. Nulla quidditas est separata ab eo, cuius est quidditas & natura: sed illa natura est quidditas singularium, ergo non est ab eis separata. Præterea. Nullus singularis homo potest esse communis omnibus hominibus, nam singulare est, quod de pluribus dici, aut prædicari non potest: sed illa Idea hominis, sic per se separata ab alijs hominibus, qui intereunt & corrumpuntur, esset quoddam singulare ab alijs realiter distinctum, ergo illis communis esse non posset. Tertio, Præterea, quod ab altero realiter distinctum est, de illo prædicari, aut dici non potest, nec esse idem cum altero: imò hoc implicaret contradictionem, esse distinctū realiter ab aliquo, & esse idem realiter cū illo. Sed illa Idea hominis, si esset separata ab indiuiduis, per se existens, & per se subsistens, esset realiter distincta à quolibet alio homine particulari & singulari: ergo de illo dici, aut idem ei esse nequiret. Quarto rursus, hæc vera est prædicatio, Petrus est homo: ista esset falsa, Petrus est illa Idea: igitur homo in communi non est illa Idea separata; neq; id significatur per vocem hanc, homo, sed aliud quid, quod verè cōuenit Petro, & est in Petro: & quod de vno particulari & in vno exemplo hominis dicimus, de omnibus eadem ratione accipiendum est. Quinto, amplius magis intrinseca sunt vnicuiq; rei, quæ ad eius essentiam attinent, quàm eius rei accidentia: sed accidentia rei hærent in ipsamet re, ergo multo magis ipsa natura cōmunis, scilicet Genera & Species, quę sunt rei ipsius essentia. Multis posset hæc sententia redargui: quæ omittantur in locū proprium.

Fuit ergo tertia sententia quasi media inter vtramq;, Diui Thomę, Alberti Magni, Scoti, & Realium omnium. Et sine dubio Aristotelis: Vniuersale in prædicando, non solam esse vocem, vel conceptum: sed naturam communem, per vocem immediatè, vel per conceptum significatam; quia non est tantum realiter à singularibus separata, sicut aiebat Plato, sed in ipsis singularibus: quo autem modo, postea declarabimus. Hæc sententia probatur. Primo. Sunt multæ propositiones, in quibus prædicatum nec vocibus, nec singularibus potest conuenire, ergo est natura vniuersalis. Antecedens patet: si dicatur, homo est præstantissima species animalium: prima definitio hominis est animal rationale: sonus est obiectum auditus: in his clarum est, prædicata non voci, sed naturæ communi per vocem significatæ conuenire. Secundo. Scientia est de rebus, & nō singularibus, ergo vniuersalibus. Maior est Aristo. 4. Meta. ca. 1. & minor ipsius. 7. Meta. c. 15. Præterea, ex Arist. 7. Met. c. 13. Itē Vniuersale est in illis, de quibus prædicari aptum est, sed vox non inest, ergo aliqua natura est in eis communis. Ista sententia est vera, & à probatissimis authoribus Græcis, Latinis, Arabibus, recepta. Propterea positis aliquot fundamentis, aliquibus etiam conclusionibus explicanda erit diligentius. Quarto rursus. Idem ex Aristot. testimonijs planè conuincitur, vt lib. 1. Periherm. cap. 5. rerum, ait,

3. opin. Vniuersale esse naturā quandam communē.

quasdam esse singulares, quasdam vniuersales, quo nihil apertius dici posse videtur, aduersus Nominales: & primo lib. Poster. c. 2. ait vniuersalia esse notiora singularibus: item vniuersale intellectu, singulare sensu cognosci posse. Et cap. 7. nec definitionem, nec demonstrationem esse de singularibus, & vniuersalia esse perpetua: quæ omnia vocibus conuenire non possunt. Ac præterea quoties Aristoteles disputat contra Platonem, vt lib. 7. Meta. cap. 13. & plerisque alijs locis, non eum reprehendit, quòd vniuersales res posuerit: sed quasi supponendo quòd essent res aliquæ, reprehendit, quòd à rebus separata vniuersalia, quas Ideas vocabat, posuerit, & non potius in ipsis rebus.

1. Fundam. Res mūdi inter se & conueniūt & differūt.

Sit igitur primum fundamentū. Quęcunque res Mundi adinuicem conueniunt, & adinuicem differunt: vt patet, si vniuersa considerentur. Petrus & Paulus vterq; est homo, licet particulariter differant: similiter, planta & animal, vtrūque viuens: intellectus autem noster quandoque percipit id, in quo multa conueniunt & sine differentia; & tunc illud, in quo multa conueniunt, nude cōsideratum, dicitur vniuersale. Vnde vniuersalia secundum Aristotelem, sunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conuenientiam, & eam facit intentionem vnam. Plato ponebat vniuersalia extra animam existentia.

2. Funda. Potentias nostras cognoscendi esse finitas.

Sit secundum fundamentum, quo natura abstractionis, per quam vniuersale fit, manifestatur. Omnis nostra potentia cognoscitiua tam sensitiua, quàm intellectiua limitata est & finita: ita vt vnum possit percipere, non aliud: verbi gratia, visus videt colorem, non odorem: gustus sentit saporem, sed non sonum: intellectus cognoscit primo communia, non singularia: inuenitur autem hoc passim in rebus; vt multæ res diuersæ sint, & coniunctæ sint, vt in pomo simul sunt substantia ipsius, color, odor, sapor, quantitas, humiditas; quæ omnia clarum est, esse inter se longè diuersa: ex his duobus fit, vt quando aliquid huiusmodi nostræ potentiæ cognoscitiuæ limitatæ cognoscendum proponitur, ipsa tantum percipiat, quod suum est cognoscere, omittat autem alia, quæ sua non sunt: verbi gratia, visui proposito pomo, visus ex omnibus his, quæ sunt in pomo, non percipit nisi colorem propriè; non odorem; gustus saporem, sed non colorem. Istæ cognitiones si considerentur ratione eius, quod per illas cognoscimus, dicuntur sensationes, si fuerint sensus: intellectiones, si fuerint intellectus: at si eædem considerentur quatenus suum obiectum percipiunt, vt multa alia, quę ibi erant, maneant incognita, dicuntur abstractiones: abstractio enim non aliud est, quàm cognitio vnius, non cognitis his, quæ cum coniuncta erant: nec oportet existimare, quòd ibi fiat aliqua separatio realis: non enim mutatur color pomi, per hoc, quòd à pomi qualitatibus alijs cognoscatur seiunctus: sed dicitur abstractio similitudine quadam ad abstractionem, quæ in rebus fit: isto modo etiam intellectu abstrahimus, dum vnum absq; alio coniuncto intelligimus, licet multum sit inter sensum & intellectum discriminis, à nobis modo prætermittendum. Vnum tamen adnotandum est: quod sensus rem cognoscit vnā absq; alijs, non tamen componit affirmādo aut negando: vt visus videt colorem absque odore pomi, non tamen affirmat vel iudicat: color non est cum odore: atque ideo qui colorem solum percipit, nō decipitur, aut habet falsitatem, quia falsum & verum in iudicio solo componente consistunt: ita intellectus aliquando intelligit rem vnam absque alia, non tamen componit & diuidit; vt quando simplici cognitione cognoscit hominem nō cognitis eius accidentibus: & ista dicitur abstractio præcipua, & in hac non est deceptio, vt docet Boe. hoc proœmio, & Arist. 2. Physic. c. 2. abstrahentium, inquit, non est mendacium: & Auerr. 12. Meta. com. 39. intellectus, inquit, noster natus est adunata in esse, diuidere in ea, ex quibus componuntur: licet non diuidantur in esse. Aliā tamen præter hanc propriam habet intellectus abstractionem, qua componitè vnum ab alio diuidit, vt quando iudicat homo non est coloratus, & hæc dicitur

Abstractio sensus & intellectus quid sit.

dicitur abstractio negatiua: in qua potest esse verum & falsum. Nec de ista in præsenti loquimur, sed de simplici, in qua error & falsum non est: quamuis aliter quã sint res per talem abstractionem intelligantur, sicut in sensu non est falsum.

3. fundam. Potentiã qua cognoscimus, esse triplicẽ.

Sit Tertium fundamentum. Triplex est potentia in nobis per quam cognoscimus: sensitiua exterior, id est, visus, auditus, & reliqui sensus exteriores. Sensitiua interior, scilicet imaginatiua per quã absentia imaginamur. Tertia intellectus, quo rerum naturas cognoscimus. Vnaquæq; autem harum potentiarum non percipit suũ obiectum, nisi prius recepta similitudine illius, quæ vocatur species: hæc autem similitudo nõ repræsentat aliud, quàm ꝙ à tali potẽtia percipi potest, verbi gratia. Species pomi, quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi cũ figura & loco & præsentialitate. At species quam recipit gustus, repræsentat saporem in corpore illo præsenti, non autẽ colorem. Vnde potentiæ cognoscũt id, quod per talem speciem repræsentatur: & cùm in specie repræsentetur vnum, non aliud, dicũtur potentiæ abstrahere, quando cognoscunt: sed prior abstractio est in specie repræsentante vnum, non autem aliud: ista autem species non eodem modo fit, nec eodem modo repræsentat in his potentijs: sed in sensu exteriori producitur ab obiecto exteriori: V. g. in oculo, à re colore affecta: in odoratu, a re odorifera: at in sensu interiori ab ista specie recepta in sensu exteriori producitur alia similis in interiori, quę idem obiectũ repræsentet, & talis species dicitur phantasma: at ex isto phãtasmate virtute quadam animæ, quę dicitur intellectus agẽs, producitur alia species, quæ recipitur in intellectu qui vocatur possibilis: & iste ꝑ talem speciem intelligit rem in ea repræsentatam. Istæ species non eodem modo repræsentant: propterea non est eadem abstractio in sensibus, & in intellectu: in sensu enim exteriori repræsentat rem ratione alicuius qualitatis; scilicet coloris, vel saporis, vel odoris: tamẽ repræsentat rem cum loco, & figura, & rem præsentẽ: propterea sensus exterior per illam cognoscens, abstrahit ab his, quæ in ea non repræsentantur: cùm autem repræsentet rem præsentem, sensus exterior non abstrahit à præsentia rei: at species sensus interiores abstrahit à præsentia: quia non repræsentat rem præsentem & actu existentem: vnde absentia, & præterita sensu interiori imaginamur, non autem sensu exteriori percipimus: at species intellectus repręsentat rẽ nõ repręsentata singularitate cum qua erat: verbi gratia, phantasma repræsentabat hunc hominem; at species intellectus repręsentat hominem; vt sicut species coloris repræsentat oculo colorem, non saporem, ita species intellectus repræsentat naturam, nõ autem singularitatem, per quã erat singularis. quia repræsentat naturam, non repræsentando locum, aut figuram, aut colorem, quæ repræsentabat phãtasma: & cùm talis natura in specie repræsentetur, non repræsentatis alijs omnibus; ita intelligitur. Et talis abstractio dicitur à singularibus: ex quo fit, vt illa natura fiat vniuersalis: nõ quod in se sit vniuersalis, sed ꝙ ab intellectu cognoscatur tanquam vniuersaliter, dum cognoscitur separata à singularibus: & hoc est, quod dicitur, vniuersale fit per abstractionem intellectus, vel ꝑ abstractionem speciei à phantasmatibus: sicut color dicitur separatus ab odore, nõ ꝙ ita sit, sed quod videatur non viso odore: ita fit natura vniuersalis, nõ quod sit, sed quod intelligatur, nõ cognitis singularibus, & inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

Sit Quartum fundamẽtum. Vniuersale duo habet in se, materiale, scilicet, & formale: vt enim album pro materiali dicit corpus, at pro formali dicit albedinẽ: ita vniuersale in materiali significat naturam illam, scilicet hominem & leonẽ; in formali verò ordinem ad plura. Ista verò natura in ipsis singularibus est; scilicet homo, in Petro, Ioanne, Cæsare: nec reperitur vna omnibus cõmunis: at quãdo talis natura separata intelligitur, iam est communis, & vniuersalis, & per talẽ intellectionem, cõmunitatem, & vniuersalitatẽ, acquirit ab extrinseco: propterea fit ab intellectu vniuersale, non quod fiat 4. fundamentum. Vniuersale quot in se cõplectatur.

Natura vt fiat vniuersalis.

fiat natura & materiale vniuersalis, illud enim in rebus est, tamē nunquam acquirit vniuersalitatem quousque talis natura per intellectum abstrahitur, id est, intelligitur, non intellectis differentijs singularibus: propter quod Auerr. 1. de anima, com. 8. intellectus, inquit, facit vniuersalitatem in rebus: nec propterea existimandum est istam vniuersalitatē esse in rebus ipsis intrinsecam, sed est relatio & proprietas quædam extrinseca, cōsurgens ex hoc, quod intellectus cognoscit rem, non cognitis singularibus differentijs: quæ proprietas habet solū esse per intellectus consideratione͂: & propterea dicitur ens rationis, vt inferius dicemus.

1. Conclu. Ex his fundamentis colligitur prima conclusio, Vniuersalia pro materiali, q̄ fundamentū dicitur, sunt in rebus, scilicet naturæ ipsæ factæ singulares.

2. Conclu. Secunda conclusio. Tales naturæ dicuntur vniuersales per intellectum cōsiderantē illas, non consideratis singularib.

3. Conclu. Tertia conclusio. Vniuersalitas consurgit rei ab extrinseco, ex tali intellectus abstractione.

4. Conclu. Quarta cōclusio. Talis vniuersalitas est quidā respectus, & relatio, qua natura intellecta abstracta ad plura inferiora refertur, de quibus prædicari potest.

5. Conclu. Vltima conclusio. Tunc res primo dicitur vniuersalis, quando in specie intellectus repræsentatur non repræsentatis singularibus: secundo autem quando cognoscitur non cognitis etiam eisdem singularibus. Per hæc patet solutio ad argumenta Nominalium.

Ad 1. Ad primum respon. sensum Aristot. hunc esse: nullam esse naturam communem & vniuersalem separatam: quòd si est, posterius est, id est, per intellectū abstrahentem illam à singularibus præexistentibus. Ad aliud testimonium Arist. ex lib. Prædicam. respondetur: omnia ferè quæ in Prædicamentis tractat, esse de rebus ipsis vt cōstat, & in eodē capite disseruit de ipsa substantia reali. Sensus ergo fuit Arist. secundas substantias, id est, nomina secundarum substantiarum significare quale quid; primas verò substantias, id est, nomina primarum substātiarum significare hoc aliquid: sed res ipsas esse primas substantias, & in eis esse secundas substantias.

Ad secundum respondetur, concedendo, nihil esse in rebus ipsis secundum se vniuersale separatum, tamen per considerationem fiunt naturæ vniuersales. Ad 2.

Ad tertium etiam est facilis solutio: actiones enim sunt rerum per se existentiū, hæ autem omnes sunt singulares: at vniuersale in rebus nullum per se existit, sed sunt ipsa singularia, solum intellectu vniuersaliter res appræhenduntur, & horum nulla est generatio, sed vt in singularibus sunt. Ad 3.

Nec argumentū Platonis quicquam valet: nam licet corrumpatur iste, vel ille homo, iste vel ille equus, semper tamen manet equus, qui idem est in hoc & in illo. Semper etiam manent propositiones, homo est animal rationale; equus est hinnibilis, quod sufficit ad scientiam. Similiter nec secundū valet, quia vnūquodq; producitur à suo simili, vel formali, vel in virtute: sed de hoc alibi dicendum.

Possunt aūt omnes opiniones ex parte quadam conciliari: si dicamus esse vniuersalia quædam in voce, videlicet voces specificas, & genericas &c. imò etiam in scripto simili modo: & esse etiam vniuersalia in mente, conceptus, videlicet intellectus formales, specificos, & genericos, &c. quæ possunt dici vniuersalia formalia. Esse præterea vniuersalia in rebus, rerū videlicet ipsarū genera & species realia &c. quæ possunt dici vniuersalia obiectiua, quia sunt ipsarum cognitionū vniuersaliū obiecta: nam profectò voces ipsæ in voce prædicantur de pluribus, & subijciuntur: & conceptus in mente prędicantur & subijciūtur, & res ipsæ per cōceptus subijciūtur, & prædicātur. Demū esse quoq; separata à rebus alia vniuersalia, scilicet ideas in Deo ipso videlicet, & mente diuina, vt aliqui Platonē interpretantur, atq; ita omnia conuenirent veritati.

QVAESTIO III.

Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem.

Huic

HVic quæstioni partim videtur satisfactũ ex præcedenti: quãuis illic solum intendimus præcipuè osten dere, vniuersale nõ esse realiter separatũ à singularibus: hic verò disputatur; constituto iam, quod vniuersale non sit realiter extra singularia scilicet, sola intellectus operatione; quod omnes Peripatetici admittunt. Dubitatur, an sit in singularibus aliqua natura, quæ secundum se sit vniuersalis, & non ex operatione intellectus? pro cuius adhuc maiori expli-

Natura rei cuiusq; tribus modis potest spectari

catione est aduertendũ: ꝙ aliqua rei natura, puta hominis, leonis, aut ignis, potest tripliciter considerari. Vno modo, vt in singularibus, & indiuiduis est cõtracta, & determinata singularibus differentijs. Altero modo, vt repræsentatur in specie intelligibili, siue vt cognoscitur ab intellectu denudata à talibus differentijs. Tertio modo potest secundum se, & suã substantiam considerari. Quam triplicẽ cõsiderationem expressit Auic. suæ Logicæ cap. 1. Si primo modo consideretur: nõ dubium est, quin sit singularis, homo enim cum differẽtia singulari est Petrus, aut Ioannes, aut aliud indiuiduum: at si consideretur vt est in intellectu cognita, aut repręsentata, non dubium, quin sit vniuersalis, & habeat quandam relationẽ & ordinem ad multa, quæ relatio dicitur vniuersalis. Natura itaq; primo modo dicitur vniuersale in potentia remota; natura secundo modo est vniuersalis actu separata iam per intellectum ab indiuiduis: at si consideretur tertio modo; est difficultas, an talis natura secundum se sit vniuersalis, id est, habeat aptitudinẽ, vt participetur à pluribus, quod vocant aliqui vniuersale obiectiuũ, seu in potẽtia propinqua.

1. opin. Scotus 7. Metaph. q. 16. & 2. sen. d. 3. q. 1. quem sequitur Paulus Venetus quæst. de vniuersalibus, item ante hos Alber. libro 1. dict. tract. vltim. ca. tertio & dicit esse hanc opinionem Realium, asserunt, quod natura rei, si secundum se consideretur, habet aptitudinem quandam, vt ei non repugnet à multis participari: verbi gratia, natura hominis, quæ est in Petro, vt natura hominis est, apta est, vt sit in Ioanne, Paulo, & quouis simili: ac proinde est vniuersalis, quamuis non actu, quousque per intellectũ separetur à singularibus: vnde duas vnitates ponit in rebus ante operationem intellectus; vnitatem numericam, quam habet natura per hoc, quòd cõtrahitur ab indiuiduali differentia: & aliam specificam, seu genericam; secundum quam natura in se, & sua substantia considerata vna est specie, vel genere. Huius sententiæ est primum argumentum.

Obiectum præcedit actum potentiæ, sed vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit operationẽ intellectus, ergo vniuersale est antequàm intellectus operatio sit. Maior patet, color enim prior est visione, & sonus auditione. Minor verò est Arist. 1. Phys. cap. 5. in fine.

Præterea Secundo natura humana secundum se est indifferẽs ad plura, nõ magis vt sit Petrus, quàm Ioannes, ergo secũdum se est apta vt sit in pluribus.

Præterea Tertio, Seclusa operatione intellectus istę omnes propositiones sunt veræ, Petrus est homo, Ioannes est homo, Cæsar est homo, ergo seclusa operatione intellectus est aliqua vna natura in eis cõmunis, quæ de ipsis prædicetur.

Præterea Quarto. Natura secundum se sumpta est ens, ergo est vna. Non numero, quia secundum se non est singularis, ergo specie, ergo illa natura secundũ se est communis: prior consequentia patet, quia ens & vnum se mutuo sequuntur. 4. Meta. cap. 2.

Opposita sentẽtia est S. Tho. in opusculo de ente & essentia. cap. 4. & aliorũ, 2. opin. qui eum sequũtur: cuius placitum hoc est, Natura quælibet secundũ se sumpta, nec est vna numero, nec specie, nec vniuersalis, aut particularis, sed ei cõueniũt sua prædicata essentialia, scilicet genus, differentia, & proprium: accidit ei, quod sit vna numero, quatenus est in hoc, vel illo indiuiduo: similiter accidit, ꝙ sit vniuersalis, quatenus per intellectum consideratur abstracta: verbi gratia, homo secundum se solum habet, ꝙ sit substantia viuẽs, animal rationale, visibile &c. essentialia: vt autem est in Petro, est vnus nu-

numero, & particularis: vt per intellectū solitariè consideratur, est vnus specie, & vniuersalis. Ista videtur expressa sententia Auic. 5. Meta. cap. 5. Equinitas, inquit, id est, natura equi secundum se, est tantū equinitas, nec vna, nec plures, nec vniuersalis, nec particularis.

Hæc opinio probatur. Si natura aliqua, puta hominis, secundū se est vniuersalis, ergo nullo pacto posset fieri particularis, sed natura hominis in Petro est particularis, ergo secundum se non est vniuersalis. Cōsequentia est certa: & minor patet: maior probatur, quia cui vnū oppositum per se competit, alterum oppositum competere nequit; at vniuersale & singulare opponuntur. Secundo quod ꝑ se competit naturæ, prædicatur de illis, quibus talis natura competit: Si natura hominis per se est vniuersalis, ergo Petrꝰ, qui est homo, erit vniuersalis, quod absurdum est.

1. fundam. Quot modis aliquid dicatur esse in intellectu. Circa huius quæstionis dissolutionem sit primum fundamentum. Tripliciter aliquid dicitur esse in intellectu; vno modo subiectiuè; scilicet ea, quæ ei insunt, vt accidēs in suo subiecto: quo pacto sciētiæ & species intelligibiles, & conceptus dicūtur esse in intellectu, q͂a ei insunt sicut albedo corpori: altero modo aliquid dicitur esse in intellectu, sicut effectus in causa, nimirum quia intellectus est causa eorum: quo pacto dicitur, domus est in mente artificis, quia mens artificis est prima causa domus: sed iste modus est extrinsecus, quia domus facienda, secundum suum esse, non est in ipso intellectu subiectiuè. Tertio modo aliquid dicitur esse in intellectu obiectiuè, illud scilicet, quod ab intellectu cognoscitut: quo pacto omnia, quæ intellectus cognoscit, dicuntur esse obiectiuè in intellectu: nonq͂ ipsi inhæreant, sed quòd per ipsius operationem intelligātur: vnde res, quę est extra intellectum, quando cognoscitur, dicitur esse obiectiuè in intellectu. Horum igitur, quæ obiectiuè sunt in intellectu, quædam habent esse in se, licet nō eo modo, quo intelliguntur: vt homo, animal, albedo, habent esse obiectiuè in intellectu & in se, quamuis nō sint separata sicut intelliguntur: quædam non habent aliud esse in se, quàm cognosci, & ista dicuntur habere solum esse obiectiuè in intellectu: sicut Chimera, & ea, quę nō sunt quando à nobis cognoscuntur: horū verò quæ obiectiuè tantum habent esse in intellectu, quædam sunt obiectiue directè: nempè ea, quæ per talem intellectus operationem cognoscuntur, vt Chimera, Antichristus: quædam habent esse obiectiue indirectè & consequenter, scilicet illa quæ non sunt nisi aliqua existente operatione intellectus, licet non per illam eādem cognoscantur, sed consequuntur ad rem ipsam cognitam obiectiuè existentē in intellectu: vt quando intellectus cognoscit hominem, resultat quædam relatio vniuersalitatis hominis intellecti in communi, quæ non habet esse, nisi solum obiectiuè in intellectu: tamen indirectè: quia quando ego hominem considero, non considero tunc eius vniuersalitatem: hoc igitur est discriminis inter naturam rei, & eius vniuersalitatem: quòd natura est in rebus, & etiā obiectiuè in intellectu: at vniuersalitas nō est nisi obiectiuè in intellectu. Prętereà, natura est obiectiuè directè, vniuersalitas aūt indirectè.

2. fundamentū. Natura vt sit vniuersalis, duo requiruntur. Sit secundum fundamentum. Vt aliqua natura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: alterū vt sit vna, si enim essent multæ naturæ, nihil esset, quod à multis participaretur, quoniam vnum participaret vno, aliud alio: & hoc significat Aristoteles dum dicit esse vnum potentia multa: hoc tamen non sufficit, sed est necessaria aptitudo, vt possit pluribus inesse: quod docuit 7. Meta. cap. 13. Vniuersale est aptū esse in pluribus: ita vnitas cum aptitudine, vocatur vnitas specifica, seu generica, seu vnitas vniuersalis: id fit hoc pacto: cū non reperiatur in rebus natura cum tali vnitate, non est ea ratione vniuersale in rebus: natura enim quælibet est singularis, nec fit vna communis, nisi quando ab omnibus separatur, & in intellectu repræsentatur, & cognoscitur: tunc enim habet esse quoddam commune: ante intellectus autem operationem, natura ex se vna est, sicut quælibet res est vna transcendentali vnitate tantū; re non est distincta ab vnitate

nitate indiuidui nisi interueniente intellectus operatione, per quam consideratur natura non consideratis singularibus, & tunc talis vnitas est communis, & natura dicitur vniuersalis, & hæc est opinio S. Tho: quę magis Peripatetica est: nec argumenta Scoti aliquid probant.

Ad 1. Ad primum distinguitur consequens: vniuersale enim est obiectum intellectus possibilis, & intelligentis, & huius operationem præcedit vniuersale, quia, vt diximus, vniuersale statim est, ac repræsentatur in specie intelligibili, quæ prior est ipsa intellectione: si vero argumẽtum probet, quòd vniuersale est ante intellectus agentis operationem, per quam abstrahitur species, vel genus falsum est: nam intellectus agens est potentia actiua; & obiectum potentiæ actiuæ non præcedit eius operationem, sed per eam fit: antea vero solum erant res ipsæ indiuiduæ, hic homo, & ille homo; illæ scilicet naturæ factæ singulares, & determinatæ, & contractæ differentijs indiuiduantibus, ex quibus intellectus abstrahit species illas intelligibiles repræsentantes vniuersale.

Ad 2. Ad secundum negatur consequentia: natura enim vt sit vniuersalis, debet esse apta vt sit in pluribus: at secundum se nec est apta; nec inepta: sicut homo ex natura sua neque est albus, nec non albus: sed natura, si per intellectum consideretur, est apta vna ad plura, in rebus vero est singularis: & est magna fallacia argumenti in reduplicatiuis argumẽtari à negatiua ad affirmatiuam; vt homo secundum se non est albus, ergo secundum se est non albus.

Ad 3. Ad tertium. Illæ omnes propositiones sunt veræ, quia natura humana est in omnibus indiuiduis, licet in vnoquoq; sit vna numero facta: quòd si est vnum prędicatum, id fit, quia per intellectum abstrahitur: prędicatio enim non fit, nisi interueniente intellectus operatione.

Ad 4. Ad quartum. Est facilis solutio, natura enim secundum se est vna, sed ista vnitas non est communis, sed ea qua vnumquodque in se ipso consideratum, est vnum.

QVAESTIO IIII.

Quomodo respondendum sit quæstionibus à Porphyrio factis.

Ex his, quæ in hac quæstione & præcedenti dicta sunt, possumus quæstiones à Porphyrio positas soluere.

Ad primam enim dicimus vniuersalia non subsistere per se extra intellectum: nec similiter sunt quid ab intellectu fictum, sed sunt naturæ existentes in rebus, separatæ tantum à singularibus per intellectum, & hoc significat Aristoteles cum dicit vniuersalia non esse substantias; id est non subsistere per se. 3. Meta. tex. 20. & lib. 7. tex. 45. & lib. 13. c. 10. subsistunt enim in singularibus, quæ si fuerint substantia, & vniuersalia, ad substantiam pertinent, vt homo, leo, animal: si accidens, ipsa sunt accidentia, vt albedo, color, quãtitas.

Ad secundam quæstionem Respõdeo. corpus aliquando sumi pro trina dimensione, scilicet latitudine, longitudine, & profunditate; incorporeũ autem pro eo, quod quantitas non est. Altero modo pro substantia indiuidua corporea habenti hanc dimensionem, scilicet ligno hoc, vel illo, Petro, Ioanne. Tertio modo pro com posito ex materia & forma. Vniuersalia non sunt corporea primo, & secundo modo accepta, quia nec sunt quantitas, nec substantiæ indiuiduæ: at verò tertio modo essent quædam corporea, scilicet illa, quæ haberent materiam, vt homo, & animal, & leo: quædam alia essent incorporea, quæ scilicet non habent materiam, vt angelus & spiritus. Corpus quibus modis sumatur.

Ad tertiũ Respon. Vniuersalia ista corporea non esse separata à sensibilibus singularibus, sed solũ p intellectus operationẽ intelligentis naturã, non cognitis singularibus differentijs. Ex dictis intelligimus, q̃ soleant à Philosophis appellari vniuersalia ante multa, in multis, & post multa: vniuersalia siquidẽ ante multa, si q̃ essent, illa essent ideæ Platonis: in multis, sunt res ipsæ, seu rerũ naturæ in ipsis reb⁹ existẽtes, vt ait Aristoteles. Vniuersale vero post multa est ipsa vniuersalitatis ratio p intellectũ facta: ac de his hacten⁹.

De primis & secundis intentionibus.

QVAESTIO PRIMA.

Quid sit prima & secunda intentio.

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis mentio fiat primę, & secundæ intentionis, vtile erit, si, q.d sint, & in quo inter se differant, semel dixerimus. Intentio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quàm actus mentis nostræ, quo in aliquid tendit: atque inde dicta intentio, quòd in aliud aliquid mens tendat: hinc etiam pro ipsa re, in quam tendit, quoque accipitur: atq; ita apud Philosophos, tum actus ipse mentis, tum res in quam fertur per illum actum, intentio vocari consueuit: est enim frequens vt nomine actionum vocemus obiectum ipsius, & cōtra, ex inopia nominum: hinc factum est, vt duplex dicatur intentio scilicet formalis & obiectiua: formalis est ipse actus, obiectiua est ipsum obiectum scilicet res ipsa, in quam fertur talis actus, res inquam obiecta, vt obiecta est.

Iam verò voluntatis intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus voluntatis, quo finem volumus: de qua nihil ad Dialecticum. Intellectus verò intentio, quæ ad nostrum attinet institutū, nihil est aliud, quàm conceptus, seu cognitio ipsa intellectus, qua rem sibi obiectam cognoscit, vt quo Solem, verbi gratia, percipit, cuius obiectum ipse est Sol: ac ita prima intentio formalis, ipse actus: secunda intētio obiectiua, dicitur ipsum obiectum cognitum: hæc etiam, quod in idem omnino recidit, vocantur & vocari consueuerunt conceptus formalis & conceptus obiectiuus.

Sed rursus, vt antea dictum est, in re cognita, quam vocamus intentionem obiectiuam, seu conceptū obiectiuum, resurgit quidam respectus eatenus, quatenus inquam cognita est, quem vocamus, ens rationis, quod ad ipsam operationē intellectus consequitur, & hic dici potest secunda intentio obiectiua, quando ipsemet per reflexam cognitionē cognoscit: vt verbi gratia cum de vniuersali, & modo, quo fit, dicebamus, intellectum cognoscere rem aliquam, non intellectis conditionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura sic cognita, seu potius per speciem repræsentata, fit vniuersalis, & resultat ista vniuersalitas, quæ dicitur ens rationis: similiter resultant alia, scilicet ratio speciei & generis; ac (vt ita loqui liceat) ipsa genereitas, & varia entia rationis.

Igitur in ipso vniuersali, naturæ ipsæ primo cognitæ & repræsentatæ, dicuntur primæ intentiones obiectiuæ: illa vero entia rationis secundæ intētiones obiectiuæ: intellectus autem non solum cognoscit naturas, & primas intentiones, sed postea reflectitur, & considerat ipsam vniuersalitatem & secundas intentiones: illa ergo cognitio, qua cognoscit rem, seu primam intentionem, dicitur prima intentio formalis, seu conceptus, seu notitia prima formalis; jlla autem cognitio, qua entia rationis cognoscit, dicitur secunda intentio formalis. Quadruplex ergo intētio intellectus reperitur, videlicet prima obiectiua, secunda obiectiua, qui conceptus obiectiui dicuntur, deinde prima formalis, secunda formalis: inter duas priores & duas posteriores est hoc discrimen, vt diximus, quòd priores intentiones sunt res cognitæ, posteriores sunt ipsæ notitiæ & cognitiones per quas intelliguntur. Secundum est discrimen, quòd intentio formalis est subiectiuè in intellectu, quia est operatio ipsius intellectus & accidens reale: at prima & secunda intentio obiectiua non est subiectiuè, sed obiectiuè in intellectu, licet cum discrimine: nam prima est etiam in rebus, propterea est ens reale, at secunda est obiectiuè tantum, & ens rationis. Sicut autem de conceptibus diximus, ita de nominibus, quæ illis respondent, dicendum, esse nomina primæ intentionis, & nomina secundæ intentionis. Ex his præterea possumus colligere, vniuersale pro materiali quidē esse primam intentionem, pro formali esse secundam intentionem.

QVAE-

QVAESTIO II.

Vtrum vniuersale & aliæ secundæ intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus.

Videndum est iam, quomodo fiant secundæ intentiones, tum vniuersalis, tum aliorum; an per notitiā absolutam, an per notitiam comparatiuam. Igitur notitia ipsa est intellectus operatio, qua rem cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere. vno modo in se, non cognoscendo illam in ordine ad aliud, vt quando cognosco hominem secundum se, album, animal: & talis cognitio dicitur notitia absoluta: altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud; vt quando cognosco naturā humanam conuenire multis indiuiduis, naturam animalis multis Speciebus, & Accidens in esse subiecto: & talis cognitio dicitur notitia comparatiua. Ex his patet sensus quæstionis, cum natura in rebus non sit vniuersalis actu, nec Species, nec Genus, quousq; accedat operatio intellectus abstrahentis.

Quæritur, an res dicatur vniuersalis, Species aut Genus, quando notitia absoluta cognoscitur per primam abstractionē duntaxat, an quando cognoscitur notitia comparatiua, scilicet in ordine ad inferiora? Sunt multi, qui asserunt has secundas intentiones non resultare, quousque res cognoscatur notitia comparatiua: verbi gratia homo non dicitur vniuersale, quousque cognoscatur ab intellectu pluribus conuenire, nec Species, quousque cognoscatur de pluribus numero differentibus prædicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatione, vel est falsa: aliud enim est, vniuersale esse Speciem, aut Genus esse, aliud est cognosci: vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturam, non intellectis inferioribus; quæ inferiora, si fuerint indiuidua immediata, talis natura dicetur Species: si vero inferiora fuerint Species, dicetur Genus: immò prius natura ante cognitionem sunt in specie intelligibili repræsentante naturam absque inferioribus: at ista non cognoscuntur ab intellectu, esse vniuersale, genus, aut speciem, nisi per notitiam comparatiuam, vt explicuimus. Et hoc est argumentum magnum contra illam sententiam, quòd natura non dicitur vniuersalis, Species, aut Genus, eò quòd actu prædicetur de pluribus, sed quòd aptum sit proximè de pluribus prædicari: vnde quando in specie intelligibili repræsentatur, vel actu, & notitia absoluta cognoscitur, est aptum proximè de pluribus prædicari; quamuis actu non nisi per notitiam comparatiuam de pluribus prædicetur.

De subiecto huius libri.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum vniuersale sit huius libri subiectum.

Postquam de vniuersalibus, & primis ac secundis intentionibus egimus, nunc videndum est, An vniuersale sit huius libri subiectum. In qua quæstione, primum oportet cognoscere discrimē inter vniuersale & prædicabile. Vniuersale est, quod aptum est esse in multis, vt antea ostensum est, siue quod à multis participari aptum est: illa autem, quæ vniuersalis ratione participant, dicuntur singularia, siue sint prorsus singularia, siue minus vniuersale: hoc enim respectu magis vniuersalis singulare quodammodo dicitur. At Prædicabile dicitur, quod aptum est de pluribus prædicari & sic refertur ab subijcibile. Igitur quòd vniuersale non sit subiectum huius libri, apparet;

Primo, quia nullam in hoc libello eius Porphyrius fecisse mentionem, videtur: cum tamen si esset subiectum, præcipua de illo deberet esse tractatio, & de illo passiones tradi & demonstrari oporteret.

Secundo, si esset eius subiectum, aliæ sciëntiæ non tractarēt de vniuersalibus, at Aristoteles tum in Topicis egit de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente, tum in 7. Meta. c. 13. & sequentibus de vniuersalibus disseruit. Immò verò omnes scientiæ de vniuersalibus agunt, vt idem Aristo. sæpe docet, præsertim 1. Poster. c. 7. & 2. de anima. c. 5.

Tertio, videtur potius Prædicabile esse subiectum & non vniuersale: quia hic Porphyri⁹ tractat de indiuiduo, quod ait esse, quod de vno tantum prædicatur: at indiuiduum, vt constat, non est vniuersale, sed singulare, est tamen quoddã prædicabile, scilicet de vno tantum.

Quarto, quia tam Genus, quàm Speciem, quàm Proprium, quàm reliqua definit Porphyrius per prædicari, non per esse vniuersale, vt constat, ergo potius erit Prædicabile genus, & non vniuersale.

Quinto. Omnis scientia demonstrat passionem propriam de suo subiecto, si ergo prædicabile esset proprium animalis, posset de illo demonstrari, quod non videtur.

3. Funda. Pro istius quæstionis dissolutione, sit primum fundamentum. Causa quare aliquid est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptum est de multis; est, quia est in multis, vel aptũ ex esse in multis, vt antea diximus ex Arist. 7. Meta. c. 13. cum duplicem vniuersalis definitionem attulimus, atq; adeo intrinsecè, & per se, hoc cõuenit vniuersali, scilicet esse in multis: prædicari verò est quid consequens tanquam proprium ipsius vniuersalis: vniuersale itaq; est essentia, prædicabile vero vniuersalis est proprium: atque ideo opus fuit vt de vniuersalibus tractaretur, vt ait Albertus lib. Prædicabilium tract. 2. cap. 1.

Respondemus igitur vnica conclusione vniuersale est subiectũ istius libri Porphyrij. Probatur primo: quia illud est subiectum alicuius tractationis, in qua omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersalis species tractantur, scilicet Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens, ergo est subiectum, Vniuersale.

Secundo. Deinde quia omnes subiecti conditiones ei conueniunt: nam eius passio, scilicet prædicabilitatis in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiam, nihil tractatur in hoc libro, quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tanquam ad passiones eius, vel tãquã ad essentiã eius &c. ergo vniuersale est subiectum.

Ad argumenta. Ad primum respondemus, in hoc libello factam esse mentionem vniuersalis, capite de Genere, cum ait, eorum, quæ prædicantur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicantur: vbi apertè definitio vniuersalis traditur per eius proprium, scilicet prædicari de pluribus: atque idem postea, cum omnia comparat inter se vniuersalia, agit cap. vltimo, cum ait hoc commune esse omnibus vniuersalibus, vt de pluribus prædicentur. Ad 1.

Ad secundũ argumentũ: dicimus alias scientias agere de rebus ipsis, quæ vniuersales dicuntur. Dialecticæ verò proprium est de vniuersalibus, quatenus vniuersalia sunt, & quatenus prædicabilia, agere: pro formali itaque relationem vniuersalitatis & prędicabilitatis considerando: alię scientiæ pro materiali duntaxat, res scilicet ipsas, quibus talis ratio conuenit, & quidem res ipsas in se, non vt subsunt tali rationi. Topica quidem de vniuersalibus agit, Genere, Differentia &c. quatenus efficiunt & constituunt quæstionum Dialecticarum diuersa genera. hic verò per se & in se considerãtur vniuersalia, eorum natura, & propria eorum explicantur: in Metaphysicis autem non quatenus conferũt ad modũ sciendi, seu intelligẽdi, vel quatenus conferunt ad Prædicamenta: & alias Dialecticæ partes agnoscẽdas, vt Dialecticus considerat: sed ipsam per se essentiam in abstracto, speculando & contemplando: & in hoc à Dialectico in istorum tractatione differt. Ad 2.

Ad tertiũ. Tractauit Porphyrius de indiuiduo, quatenus erat necessarium illud cognoscere ad cognitionem ipsorum vniuersalium, quæ de pluribus differentibus numero prædicantur: & quia est quoddã subijcibile, de quo illa prædicari possunt; & quia est correlatiuum oppositum vniuersali ipsum singulare. Ad 3.

Ad quartum. Porphyrius hoc ipso indicat se de vniuersalibus agere, quòd propria passione ipsius vniuersalis vtitur in omnium illorum explicatione. Potius autem per prædicationem definit, quia notior erat; & vniuersalis essentia, vt talis, occul- Ad 4.

cultior: atque ita ad finem, quem volebat introductionis, accommodatiùs. Dici etiam secundo potest, Prædicabile duobus modis accipi; vno modo, pro aptitudine ad prædicandum, & ita esse propriã passionem vniuersalis: altero modo, pro principio intrinseco, vnde prouenit illi ipsa aptitudo: & catenus esse essentiam, & veram ipsam differentiam essentialem indicare, per quam vniuersale est vniuersale. Cùm verò dicimus prædicabile esse proprium vniuersalis, intelligẽdum est, vt superius in vniuersalis definitione exposuimus scilicet prædicabile de plurib. vniuoce per se directè &c. quo pacto indiuiduum non prædicatur, & cætera, quæ tunc exclusimus.

Ad 5. Ad quintum, demonstrari potest per illam primam essentialem definitionem vniuersalis hoc modo: omne quod est aptum esse in multis, est prædicabile. sicut aptum prædicari de multis: sed vniuersale est aptũ esse in multis, ergo est prędicabile de multis.

QVAESTIO II.

Vtrum vniuersale sit genus ad illa quinque, Genus, Speciẽ, Differentiam &c.

1. opin. Posset hic dubitare quis, An vniuersale sit genus ad quinq; prædicabilia? Albertus magnus lib. Prędicab. tract. 2. cap. 9. existimat, esse prædicatum analogum, quia ratio vniuersalis, scilicet esse in pluribus, seu de pluribus prædicari, nobilior & perfectior est in vno prædicabili, quàm in alio: nam Genus, & Species, nobiliorem modum prædicandi habent, vt patebit postea, quàm Differentia & alia duo: & Differẽtia q̃ Proprium, & hoc quã Accidens. Similiter nobiliori modo est Genus, & Species in pluribus, q̃ Proprium, & Accidens; nam illa sunt substãtia eorũ quibus insunt, at hæc sunt extra substantiam.

Secundo itẽ possumus idem sic ostendere. Vniuersale & prædicabile non conueniunt in vna, & eadẽ ratione, nec ex æquo omnibus illis, sed aliquibus prius, alijs posterius, igitur non est vniuocum sed analogum: nã Generi & Speciei conuenit vniuersale primo, vt prædicatur de pluribus inferioribus sub se: at Differentiæ & Proprio vt prædicatur primo de æquali, scilicet de ipsa Specie, cuius est Differentia vel Proprium & de indiuiduis inferioribus: postea mediante Specie. Iã verò Accidens alia ratione, scilicet extrinsece & posterius prædicatur. Imò & Genus de indiuiduis, mediante Specie, prædicatur: Species verò infima immediatè de indiuiduis. At verò id analogũ est ꝙ non eadẽ ratione dicitur, & quod vni primo, alijs conuenit posterius, ergo vniuersale, & prædicabile, est analogum, & ita non erit genus.

Tertio si esset Genus, sequeretur, ꝙ aliquod Genus sub sua Specie contineretur, nempè vniuersale sub Genere: siquidem omne Genus continetur sub Genere in communi: at hoc videtur falsum, & impossibile, vt Genus sub sua Specie contineatur: ergo vniuersale non erit Genus.

Quãuis ista sentẽtia Alberti sit probabilis, mihi magis placet sentẽtia Scoti. q. 8. esse scilicet Genus ad illa quinq;. Quod probatur primo: quia ratio vniuersalis in communi vniuoce ei conuenit scilicet aptum esse in multis, prout abstrahit ab esse mediatè, vel immediatè: sic etiam ratio prædicabilis in communi, aptũ prędicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediatè, vel immediatè, quæ postea species prædicationis distinguũtur, & Prædicabilium, secundũ diuersitatem modorum, quib. res insunt in multis de quibus prædicantur, quæ sunt Differentiæ diuidentes Genus vniuersalis, & eius rationem vniuersalem. Præterea cùm vnumquodq; Prædicabile, per illud definiatur, dum dicimus, Genus est vniuersale, Species est vniuersale, Differentia est vniuersale, & sic reliqua, conuincitur esse Genus: nam alias id non liceret, si Genus non esset, & vniuocum: definitio enim non est per analogum assignanda, vt Arist. docet 6. Topi. cap. 2.

Ad argumenta respondendum erit. Ad 1. Ad illam rationem Alberti, infirmã esse, nõ enim illud solum facit analogiã: siquidem id in omnibus Generib. apparet,

nam verbi gratia, animal est Genus, & tamen perfectius est in vna Specie, quàm in altera, & eodem modo in cæteris.

Ad 2. Ad secundum, dictum est conuenire vna & eadē ratione cōmuni, prout abstrahit ab esse mediatè vel immediatè. Deinde dici etiam potest, Differētiam & Proprium, quamuis immediatè de Specie prędicentur, alterum in quale essentiale, alterum in quale accidentale; tamen hoc ipso esse vniuersalia, quia de vniuersali prædicantur ex æquo: & ita vtrunq; postea de indiuiduis inferioribus: & ita hoc solum discrimen efficere, varias esse formas, seu species vniuersalis, quia sunt variæ formæ & species prædicationis: nam si vnus solus esset in omnibus prædicandi modus, vna tunc solum esset species vniuersalis, non verò quinque.

Ad 3. Ad tertium dicimus non cōtineri vniuersale sub sua Specie scilicet sub Genere, essentiali prædicatione, sed accidentali. Est enim hęc accidentalis prædicatio, vniuersale est Genus, sicut hæc; animal est Genus: & (quod in idem recidit) materialiter continetur, non formaliter. Est autem inconueniens, & impossibile, vt idē contineatur sub sua Specie essentialiter, prædicatione scilicet essentiali.

Potest etiam dubitari, An vniuersale habeat aliquam propriam passionem, cū sit Genus: subiecta enim scientiarum & partium scientiarum habent suas passiones, & proprietates, vt patet primo Post. cap. 23. Respon. passionem vniuersalis, vt dictum est, esse, prædicari, seu prædicari posse de pluribus inferioribus, vt enim ab homine, vt homo est, procedit hæc proprietas, quòd sit risibilis, ita ab vniuersali, vt ad plura ordinem habet, fluit, quòd sit prædicabile, & prædicetur,

QVAESTIO III.

Vtrum sint tantum quinque vniuersalis species (seu) quod in idē recidit, quinque tantum Prædicabilia.

DE numero iam Vniuersalium, seu Prædicabiliū inquirendū est: num tantū sint quinque, an verò plura, aut pauciora? Ac primo, quòd sint pauciora quàm quinque, apparet: nā Prædicabile & prædicatum idem videntur esse, in hoc enim solum differunt, quòd vnū dicit actum, alterum dicit aptitudinem, seu potentiam ad eiusmodi prædicationis actum: at verò quatuor tantum prædicata ab Arist. traduntur primo lib. Topic. cap. 3. Proprium, videlicet, Definitio, Genus, & Accidens, de quibus postea sigillatim disserit.

Quòd verò sint plura, sic ostendi potest. Definitio est quoddam Prædicabile, siquidem loco citato inter alia prædicata connumeratur ab Aristotele: quare iam erunt sex, si definitio ad illa quinque addatur.

Secundo. Imò etiam alicui videri poterit ipsa quoque diuisio, aliud prædicabile: siquidem de diuiso ipso potest diuisio prædicari, vt animal aliud est homo; aliud brutum.

Tertiò. Item Genus & Species dicunt essentiam rei, sed existentia rei videtur aliud prædicatum, quod prius adhuc ante essentiam quæri debet, nam prius quærimus, an res sit, deinde quid sit, aut qualis. Hæc itaque est omnium de existentia rei prima quæstio, An inquam sit? erit ergo existentiæ quoddam Prædicabile, & quidē omnium primum, vt videtur.

Quartò. Prætereà, indiuiduum vagū, vt quidam homo, de pluribus prædicatur sub disiunctione, est enim Petrus vel Ioannes &c. ergo erit iam aliud vniuersale. Imò de ista voce hic homo, seu conceptu respondente, videtur idem dicendum, ex se indifferenter posse isti vel illi homini applicari, & de hoc vel illo dici, & prędicari, vt hic homo est Ioannes, hic homo est Petrus &c. atque ita cætera, quæ dicūtur indiuidua demonstratiua.

Ad istius quæstionis dissolutionē, Primum sit fundamentū: species vniuersalium nos posse colligere tribus modis. Pri- 1. fundam.
mò à posterioribus & notioribus quo ad nos: vt Porphyrius collegit, ex diuersitate prædicandi. Vel secundo modo, à priori ex diuersitate existendi in alio: siquidem vniuersale est, quod aptū est esse in multis. Tertio modo ex ipsismet rebus à parte rei, & his, quæ secundum naturam ipsis rebus conueniunt: siquidem vniuer-

uersale fundamentum habet in rebus, & per intellectum perficitur in ratione vniuersalis: & postea sic conceptum, de reb. ipsis prædicatur: & ea ipsa, quæ sunt in rebus, à nobis cognoscuntur, si verè cognoscimus. Sunt etiam aliæ viæ hunc numerum vniuersalium ostendendi, tamen hæ tres videntur præcipuæ.

2. fundam. Sit secundum fundamentum. Ad hoc vt aliquid sit vniuersale, oportet(vt antea fuit ostensum, cùm quęsiuimus, quid esset vniuersale) sit vniuocū, & simplex, & directa prædicatione de pluribus sub eadem ratione prædicetur.

1. conclu. His positis sit prima conclusio, quinque tantū esse Prædicabilia, seu vniuersalium species: nempè Genus, Speciē, Differentiam, Propriū, & Accidens: quæ sic ostenditur. Primo modo, Porphyrij ratione, ex quintuplici diuersitate modi prędicādi, videlicet de vno, & de plurib. in quid, vel in quale: in quid rursus de pluribus numero, vel pluribus differentibus specie: at in quale, vel essentiale, vel accidentale: & demū accidentale, cōuersim, seu reciprocè, vel non conuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero prędicatur, aut prædicatur de vno tantū, & hoc est indiuiduū & singulare: aut de pluribus, & hoc est vniuersale. Rursus si de pluribus, aut in quæstione quid est, aut in quæstione quale est. Si in quid, vel de pluribus Specie differentibus, & est Genus: vel de numero tantū differentibus, & est Species. Si in quale, aut essentiale, ꝙ dici solet, quale quid, & est Differentia aut quale accidentale, scilicet Accidens: accidentaria prædicatione: & tunc aut cōuersim & reciprocè prædicatur de specie aliqua, vel Genere, & est Proprium: aut non conuersim, & est Accidens.

Secundo modo, idem ostendi potest à priori Philosophicè, ex modis existendi in multis: nam quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea, quę insunt: si id in quo insunt omnia, est indiuiduum: si quæ in alio insunt; vel quæ in vno solo, & hæc sunt indiuidualia accidentia, & conditiones aliæ indiuiduantes, vel insunt in multis, & sunt vniuersalia: Sed omisso indiuiduo, & quæ vt indiuiduo conueniunt, de eo ꝙ inest in multis videamus: si est in multis, ergo aut intrinsece inest in essentia corū, aut extra essentiam extrinsece adiacet, vt in subiecto: & si intrinsece, aut inest vt totum, aut vt pars: si in totum, scilicet tota essentia, est Species: si autem inest, vt pars in toto, quæ se habet vt materia, & in potentia, est Genus; aut tanquam forma, & est Differentia: si verò inest extrinsece, & in subiecto, vel vt ab essentia fluens ab intrinsecis ab ea dependens, & est Proprium: vel subiecto aduenlens ex externis causis extrinsece adiacens, & est Accidens.

Tertio modo ex ipsismet reb. à parte rei. Quicquid est in vnaquaq; re siue singulari siue vniuersali, & quicquid de illa cognosci potest, aut sunt eius rei essentia, aut accidētia: si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentiæ: si pars essentiæ, aut in qua cōuenit cū alijs rebus, & est Gen⁹: aut in qua differt, & est Differentia. Si tota rei essentia, est Species: iā verò si Accidens est, aut proprium eius tantum rei, & est proprium Accidens: aut commune cū alijs, & est Accidens commune, ꝙ absolutè vocamus Accidens communi vocabulo: at de his superius quoque diximus, cū ostendimus Naturæ ordinē seruasse Porphyrium in istorum vniuersalium tractatione: quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

Nunc ad argumenta. Ad primum dicimus, Arist. de his egisse in libris Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera quæstionū Dialecticarum: atque ideo illa quatuor sola retulit, quæ discrimen quęstionum efficiebant, & diuersitatem locorū, ac tractationis: & ob id etiam addendam quæstionem de eodē & diuerso, præter alias quatuor quæstiones, Generis, Definitionis, Proprij, & Accidentis: quod diuersam ab alijs requirere tractationē, & loca videntur: Speciē ergo ob id ad Gen⁹ reuocasse videtur Arist. eò quòd ex ijsdem locis quibus quæstio Generis tractatur, potest etiam quæstio tractari Speciei. Differentiam verò ad definitionem retulisse videtur: siquidem vltra Genus addit ipsam Differentiam vel Ad 1.

Esse.

Differentias. Atq; ita omnia conueniũt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio pugnantia.

Ad 2. Ad alia argumenta, quod sint plura, quã quinque. Respondemus ad primum & secundum. Vniuersalia, & Prædicabilia nos simplicia tantum quinque asserere: at composita & complexa Prædicabilia esse posse permulta, & definitionem, & diuisionem, & complexa alia omnia vel accidentalia vel essentialia.

Ad 3. Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cũ quærimus de re aliqua, an sit, non esse prædicatum aliquod præter ipsum verbum, quod medio verbo de subiecto dicatur: sed est ipsummet substantiuum verbum. Vnde in hac quæstione, si rectè dispicimus, non tam quæritur aliquod prędicatum, quàm ipsummet subiectũ quæritur per se, an sit in rerum natura? Postea verò subiecto iam posito existente in rerum natura, de illo & quærimus & dicũtur quinque illa Prædicabilia vniuersalia. Et certum est, antequam res sit, nil ei posse conuenire, & oportere, vt res prius sit, antequam ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad 4. Ad quartum. Quidam homo, vel hic homo, & alia similia indiuidua vaga, includunt in sua ratione duo, naturam cõmunem, & rationem seu Differentiam indiuiduantem. Quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione conueniant singulis indiuiduis: atque ideo vniuersalia nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis sub vna & eadem ratione. Deinde hæc indiuidua vaga ex modo significandi sunt complexa, non solũ cõplexione vocis (quia posset facilè vna vox imponi ad significandum illud ipsum) sed complexione significationis, & conceptus appræhendentis multa singularia per disiunctionem: nam tantum valet quidã homo, ac si diceres, hic homo, vel iste homo, vel ille homo &c. Tandẽ de indiuiduo demonstratiuo, cùm dicimus hic homo, demonstrando, verbi gratia Petrum, & hic homo demonstrando v.g. Ioannẽ: in mente diuersus omnino cõceptus illorum diuersorum respondet, atque adeo nõ est eadem ratio cõmunis, sed æquiuoca & diuersa; & ideo non est vniuersale. Ac de his hactenus; nunc de singulis vniuersalibus videamus.

Caput primum de Genere.

Videtur autem neq; Genus, neque Species simpliciter dici. Genus enim dicitur & aliquorũ quodammodo se habentium ad vnum aliquod, & ad se inuicem collectio: secundum quam significationem Romanorũ dicitur Genus, ab vnius scilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudinis habentium aliquo modo ad se inuicem eam, quæ ab illo est, cognationem secundum diuisionem ab alijs Generib. dictũ. Dicitur aũt & aliter rursus Genus illud, quod est vniuscuiusque generationis principiũ: vel ab eo qui genuit, vel ab eo loco, in quo quis genitus est. Sic enim Orestem quidem dicimus à Tantalo habere Genus, Hylum autẽ ab Hercule: & rursus, Pindarum quidem Thebanum esse genere, Platonẽ verò Atheniensem: etenim patria principium quoddã est vniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater. Hæc autem videtur promptissima esse significatio generis. Romani enim dicuntur, qui ex genere descendũt Romuli, & Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum proximi. Et prius quidẽ appellatum est Genus vniuscuiusque generationis principium: dehinc etiam & multitudo eorum, qui sunt ab vno principio, vt à Romulo: quam diuidentes & ab alijs separantes, dicebamus omnem illam collectionem esse Romanorum Genus. Aliter autem rursus Genus dicitur, cui supponitur Species: ad horum fortasse similitudinem dictũ. Etenim principiũ quoddam est huiusmodi Genus earum, quæ sub ipso sunt, Specierum, videturq; & multitudinem continere omnẽ, quæ sub ipso sunt Specierum.

Tri-

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est: quod etiam describentes assignauerunt, Genus esse, dicentes, quod de pluribus & differentibus Specie in eo, quod quid est prædicatur, vt animal. Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut indiuidua vt Socrates, & hic, & hoc: alia verò de pluribus, quemadmodum Genera, & Species, & Differentia, & Propria, & Accidentia communiter, sed nō propriè alicui: est autem Genus quidem, vt animal, Species verò, vt homo, Differentia autem, vt rationale: Proprium, vt risibile, Accidēs, vt album, nigrum, sedere. Ab ijs igitur, quæ de vno solo prædicantur, differunt Genera: eo quòd hæc de pluribus prædicātur. Ab ijs autem rursus quæ de pluribus: à Speciebus quidem, quoniam Species etsi de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus Specie, sed numero, homo enim cum sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non Specie differunt, sed numero: animal vero, cum sit Genus, de homine, & boue, & equo prædicatur, qui differunt à se inuicem Specie, non numero solum. A Proprio verò differt Genus: quoniam Proprium de vna sola Specie, cuius est Proprium prædicatur, & de ijs, quæ sub ipsa Specie sunt indiuiduis: quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: Genus autem non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A Differentia vero, & ab ijs, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus: quoniam & si de pluribus & differentibus Specie prædicentur differentiæ, & communiter Accidentia, non tamen in eo quod quid est prædicantur, sed in eo, quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus, quid est illud, de quo prædicantur hæc? Genus respondebimus. Differentias autem & Accidentia non respondebimus: non enim in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale quid est: interroganti enim quale quid est homo? dicimus quòd rationale: & quale quid est Coruus? dicimus quòd nigrum: est autem rationale quidem Differentia, nigrum verò Accidens: quando autem quid est homo? interrogamur, animal respondemus, est autem hominis Genus animal. Quare de pluribus prædicari diuidit Genus ab ijs, quæ de vno solo, eorum, quæ sunt indiuidua, prædicantur: hoc vero, de differentibus Specie, separat ab ijs, quæ sicut Species prædicantur, vel sicut Propria: in eo autem, quod quid est prædicari, diuidit à Differentijs & communiter Accidentibus, quæ non in eo quod quid est, sed in eo quod quale quid est, vel quomodo se habet vnumquodque, prædicatur de ijs, de quibus prædicatur. Nil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta descriptio.

Quæstio cur prius de genere, quàm de Specie aut alijs egerit.

AGgreditur modo Porphyrius de singulis vniuersalibus in particulari tractationem: quam quinque sequentibus capitibus absoluit: postea vltimo capite ea inter se comparat; & quam adinuicem habitudinem habeant, ostendit. Incipit igitur ab ipso Genere: in quo meritò quis dubitare posset, qua ratione id factum fuerit. Boetius huius duas assignat causas; prior est, Genus enim est vniuersalius, cum comprehendat sub se multas Species. Vniuersalia autem nobis sunt notiora, 1. Physic. cap. 1. propter-

ea ab eis est incipiendum: cuius rationem Aristot. 1. de partibus. cap. 1. dat. Si enim vniuersalia primò non traderentur, cum illa sint in particularibus, oporteret in particularium tractatione sæpè idem repetere. Posterior ratio; quæ est etiam Ammonij, Genus est generatione prius, quàm Species, cuius signum est: si Genus auferatur, auferuntur Species, at non ablata vna, aut altera Specie, Genus aufertur: quod docet Aristot. 2. de generatione animalium. cap. 3. dum dicit, vitam plantæ priorem esse, deinde vitam sensitiuam. tandem rationalem. Ex vtraque autem ratione colligitur Porphyrium seruasse & Naturæ, & doctrinæ ordinem, seu cognitionis: Naturæ, dum à prioribus, cognitionis, dum ab vniuersalioribus incepit. Hæc tamen vtraque ratio declaratione indiget: Genus enim & Species dupliciter considerari possunt: vno modo secundum naturam, & substratum; altero modo formaliter secundum rationem, & relationem Generis, & Speciei. Si primo modo considerentur, Genus, scilicet natura ipsa est prior, & communior Specie: at si secundum relationem, tunc simul tempore, & natura sunt: non est prius Genus, quàm sit Species, sicut non prius, formaliter est pater; quàm sit filius: relata enim simul natura sunt, vt docet Aristot. in Prædicamento, Ad aliquid.

Sed si sic est, poterit meritò quis obijcere, cum hic considerentur ista secundũ formam, videntur istæ rationes non sufficientes. Ad quod dicendum, rationes esse nihilominus bonas, & probabiles, quia cùm natura ipsius Generis sit prior, & cõmunior, æquum fuit, vt eius intẽtio prius consideraretur. Possumus autem tertiam rationem addere etiam secundum intentiones ipsas: cum enim ista introductio sit ad Prædicamenta Aristot. fuit congruum, vt illud primò explicaretur, quod illic primò occurrit: illic autem primo occurit Genus; cum statim ens in decem Genera diuidatur: & in Prædicamento quoq; substantiæ, quod ante accidentia est, primum sit ipsum Genus generalissimum: hæc autẽ ratio est vniuersalis probans ordinem omnium Prædicabilium; substantia enim est primum Prædicamentum; in quo, nec Propria, nec Accidentia sunt, & in eo primum locum habent Genera & Species; illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus, neque Species, dici simpliciter.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori, aliquot modos acceptionis nominis huius narrat; in posteriori, Genus ipsum Logicum, de quo præsens inquisitio est, definit, ipsamq; definitionem manifestat.

Tripliciter ergo Genus sumitur. Primo, Genus dicitur congregatio multorũ habẽtium inter se aliquam affectionem, vel habitudinem, & hæc habitudo, & affectio, adinuicem ad vnum aliquid est, sicut dicitur Genus Heraclidarum, cõgregatio multorum, qui inter se ordinem habent aliquo modo, scilicet quia affines, vel cognati sunt: & hoc respectu vnius, scilicet Herculis, à quo descẽdunt: & propterea, dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomeñ ab vno illo, vt distinguantur ab alijs Generibus. Hoc exemplũ sumpsit Porphyrius ab Aristot. 10. Meta. ca. 11. Boet. quia Romanus erat, transtulit, Genus Romanorum, qui ab vno Romulo descendunt. Secundo sumitur pro ipso principio, à quo talis collectio emanauit: quod duplex esse potest, aut pater, aut patria: nam & ipsa patria, quoddam principium est: non enim solum locus naturalis est corporum contentiuus, sed eorũ aliquo modo productiuus, & conseruatiuus, cum influxum habeat erga corpora: cuius argumento, est diuersa temperies horum, & illorum corporum, & varietas eorum, quæ diuersis locis producuntur. Sic inquit Virgilius.

Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ.
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt.
Gramina: nõ ne vides, croceos vt Tmolus odores
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,

Et

Et Chalibes duri ferrum?

Dubium. Hic possset esse dubium. An ipse pater, vel patria sint dicenda Genus. Auerroes videtur id affirmare: ac credendum cum Caietano non dici Genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium, & originem, quæ ab eis ducitur.

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones: dicit itaq;, Posterior est promptissima, id est, se primo offert, est enim prior: quod probat: prius enim illud principium, quod Genus dicitur, fuit, atq; ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: prima, quia ab eo, quod est Genus primo modo, sumitur denominatio, dicitur enim ab Hercule Heraclidarum Genus: secunda, quia ista fuit prior: prius enim fuit illud principium, quàm collectio eorum, qui ab eo fluxerunt: Tertio sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species, id est pro eo, quod de Speciebus prædicatur, & hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius Generis Porphyrius similitudinem assignat cum alijs Generibus, cum posteriori, secūdo modo accepto: sicut enim Genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahunt, ita Genus hoc, est suarum specierum principiū: similiter est simile Generi primo modo accepto, vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus Logicum est multarum specierum aggregatio, id est, sub se multas continet Species.

Dubia aliquot scitu digniora in priorem hanc partem capitis de Genere.

CIrca hanc capitis partē aliquot sunt aduertenda. Primo, Porphyriū has Generis acceptiones ex Aristotele ferè desumpsisse, nam Arist. 5. Metaph. c. 28. refert quatuor Generis acceptiones. Primo Genus dicitur continua aliquorum generatio, quod idem est cum collectione multorum habentium habitudinem secundum generationem: vbi intelliges istam habitudinem, quam dicit Porphyrius esse inter illa, quorum collectio dicitur Genus, debere esse secundum generationem, & ea quæ ad generationem attinent, vt quòd sint cognati, vel consanguinei, vel filij, vel aliud simile. Quod adnotauit Albertus explicans Porphyrium contra Auicennam. Secundo dicitur Genus principium à quo talis generatio est, quod est pater, vel patria, & aliquando etiam dicitur mater. Tertio Genus est subiectum, ex quo res fiunt, vel in quo: quomodo dicitur Genus figurarum superficialium esse aliud à Genere solidarum: & in naturalibus materia dicitur Genus: quo pacto cæli & elementa dicuntur esse Genere diuersa, iuxta eorum sententiam, qui asserunt esse ex diuersa materia: & tale Genus dicitur Physicum. Quarto Genus est, quod prædicatur, scilicet istud, quod hic proponitur tertio loco à Porphyrio.

Poterit autem quis dubitare, Quare prætermisit Porphyrius Genus tertio loco positum ab Aristotele? Dicitur, quòd istud habet similitudinem quandam cum Logico, vt enim Logicū est, ex quo fiunt Species, ita & illud: Logicum enim est, velut materia Specierum: vel forsan, quia parabat facilem introductionem, & esset obscurum explicare, quid esset illud subiectum, quod Genus appellatur. Dubium.

Circa verba ipsius Porphyrij, Nota illud verbum (videtur) aliquando enim pro eo, quod apparet & non est, sumitur; vt patet apud Arist. 1. Elencho. c. 1. & 2. Sunt syllogismi, inquit, qui videtur, & nō sunt: ac hic non sic vsurpatur, sed pro eo, quod est, & patet, ac est manifestum. Nota verbum (simpliciter) nam vno modo idem est, quod vniuersaliter, vt habetur. 1. Meta. tex. 44. & 1. Elench. c. 6. Secundo modo idem est, quod vniuocè, vt habetur. 1. Meta. tex. 47. Tertio modo accipitur pro eo, quod est sine addito diminuēte. 1. Elench. cap. 5. quo pacto dicitur, Aethiops non est simpliciter albus. Vltimo modo ꝑ eo, quod est solum, vt Brutum est simpliciter sensitiuum: qua significatione vtitur Porphyrius c. de Differentia: hic sumitur, modo secundo, ac si dicat, Genus non dicitur vniuocè,

Nota præterea, dicit (videtur autem) ic velut excusat se ab eo, quod proposuit cilicet docere, quid sit horum quodq;, ac ropterea incepturus erat à definitione: ed id prohibet eius æquiuocatio, æquiuo a enim prius diuidenda. Nota præterea õ explicasse nisi Genus, & Speciem, quia ta sunt relata, vt docet Ammonius: vel t vult Boetius, omnia alia subintelligi, uæ etiam sunt æquiuoca: quæ quia iam rant enarrata, prolixitatis vitandæ gratia prætermisit.

Nota vltimo, secundum Albertum di rimen inter Genus tertio modo, & alia enera: Genus enim secundo modo, non st in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: non enim est Romulus in singulis Romanis: at tota natura Generis est in singulis Speciebus: homo enim est substantia animata, sensibilis, pariter & leo, & aliæ Species. Preterea; Genus primo modo continet multa tanquam partes integrantes, de quibus prædicari nequit: non enim singuli Romani sunt Genus; at Genus hoc, de singulis Speciebus per se prædicari valet.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est.

Hæc est posterior cap. pars. qua Porphy. definit Genus tertio modo: eius enim vsus ad Dialecticos & Philosophos pertinet. Definitio est ista. Genus est id, quod prædicatur de pluribus differentibus Specie, in eo, quod quid est: quæ definitio ad literam desumpta est ex Arist. 1. Topic. c. 4. pro cuius explicatione Porphyrius tres distinctiones insinuat eorum, quæ prædicantur: quædam enim de vno prædicantur; vt Socrates, Plato: quædam de pluribus; vt homo. Secunda; eorum quæ de pluribus prædicantur: quædam de pluribus differentibus numero, quædam de differentibus Specie prædicantur. Tertia, eorum quæ de pluribus differentibus Specie prędicantur, quædam prædicantur in eo quod quale, quædam in eo, quod quid. Illud est prædicari in quid, esse tale prædicatum, vt ad quæstionem factam per quid de re, scilicet de natura rei, possit per illud, responderi; vt quid est homo? congruè respondebis, si dicas, animal: animal igitur prædicatur in quid de homine. Illud autem est prædicatum in quale, esse tale prædicatum. vt possit per illud responderi ad quæstionem factam de qualitate rei: vt, qualis est homo? dices, doctus, aut albus: ista prædicantur in quale. Hac diuisione Porphyrius colligit definitionem Generis sufficientem esse, cum ipsum separet ab omnibus alijs Prędicabilibus. Ex hoc enim quod Genus de pluribus prædicatur, ab indiuiduo distinguitur; quod quidem prædicatur, sed de vno solo: per hoc quod Genus prædicatur de differentibus Specie, à Specie distinguitur, & à Proprio; Species enim de pluribus indiuiduis. Proprium autem de vnica Specie, cuius est Proprium, de indiuiduis illius Speciei quoque prædicatur: per hoc autem, quod in eo, quod quid, à Differentia & Accidenti distinguitur. Hæc enim in eo quod quale, de pluribus prædicantur: vt si dicas, qualis est homo? respondebitur, est rationalis, vel albus. Patet igitur definitionem neque esse superfluam, nec diminutam iuxta præceptum. Aristot. 6. Topi. cap. 1. & 2.

Hic notat Ammonius, quòd definitio superflua diminuit definitum, id est coarctat: vt iuxta illam definitionem paucioribus conueniat, quam conuenit: vt qui dicit, homo est animal rationale album, facit, vt non sint homines nisi albi: definitio verò diminuta, definitum dilatat; vt qui dicit, homo est animal mortale, facit, vt equus sit homo, qui est animal mortale: hoc fit, quando definitio est superflua per additionem illius, quod non est de natura rei, aut ipsius naturæ Proprium.

De definitione Generis quæstiones quatuor.

Circa definitionem Generis positam, videnda sunt quatuor: deinde de indiuiduo, cuius tum in hoc capite, tū in sequentibus frequenter fit mentio, agendum quoque. Igitur quæremus primo, quid sit definitum in hac Generis

neris definitione? Secũdo quæ sit ista definitio, an quidditatiua, an sit descriptio? Tertio quid loco Generis in hac definitione ponatur? Quarto rectè ne sit posita: vbi videbimus, quo modo singulæ partes sunt intelligendæ? Vltimò de indiuiduo, an indiuiduum prædicetur?

QVAESTIO I.

PRo declaratione primi dubij, aduertere oportet, ista nomina secundæ intentionis, scilicet Genus, Speciẽ, Differentiam, & reliqua esse connotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet materiale, & formale, vt antea sæpè dictum fuit. Significat enim pro materiali, seu pro substrato, quod idẽ est naturam & rem aliquam: pro formali verò secundam intentionẽ obiectiuã: sicut album pro materiali significat corpus, pro formali, albedinem. Est igitur dicendum, quando definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratum, an simul materiale substratum cum intentione. Est autem rursus aduertendũ, aliud esse in cõnotatiuis, id quod definitur, aliud rationẽ secundum quam definitur, verbi gratia quãdo dicitur albũ est visus disgregatiuum: quod definitur, est subiectum, vt formæ substat: at ipsa ratio secundum quam est definitio, est forma. Prętereà aliud est. cui cõuenit definitio, aliud ratio per quam conuenit: vt id ꝙ disgregat, est corpus album: ratio disgregandi est albedo: definitio enim de subiecto verificatur. Quod Caietanus alijs verbis explicuit, dicens, quòd definitio competit subiecto denominatiuè; formæ quidditatiuè. Hoc supposito, perspicuis quibusdam conclusionibus respondemus, quæ per se satis manifestæ sunt, & ex iam dictis constant.

1.con. Sit prima conclusio. Natura & substratum Generis est id, quod definitur, vt intentioni substat.

2.con. Secunda conclusio. Ratio, secundum quam definitur, est secunda intentio.

3.con. Tertia, definitio competit naturę substratæ; animal enim est, quod prædicatur, & corpus, & aliæ naturæ, quæ Genera sunt; sed non prædicantur, nisi quia Genera, & vt secundæ intentioni substant: non tamẽ intentio prædicatur: hoc idem dicimus de alijs definitionib. Prædicabilium.

QVAESTIO II.

CIrca secundum sunt tres opiniones. Scotus, vniuersalium. q.15. existimat, hãc definitionem esse quidditatiuam, cuius Genus est Prædicabile. Alij existimant esse descriptiuam; & dari per Genus quod est Vniuersale, & ꝓpriã passionem, quæ est prædicari. At Ammonius credit hanc definitionem esse descriptionem, nec per Genus proprium assignari, nec posse assignari. Ratio Ammonij est duplex, prior est. Genus hic definitum comprælendit decem Genera suprema; nam singula sunt Genus, at nihil potest esse Genus Generis supremi: ergo Genus non potest definiri per Genus. Posterior, Genus hoc comprælendit Genera Substantiæ, & Accidentis, sed Substantię & Accidenti nihil est commune, Vniũocũ ergo non potest assignari ipsi Generi.

Hæ rationes Ammonij fundantur in hoc: cùm hic definiatur natura Generis, vt substat intentiõi: si definiri debet quidditatiuè, erat dandum Genus, non solùm ex parte intẽtionis, sed ex parte materialis, quod esse non potest: quia materiale est Substantia, vel Accidens, quæ non possunt habere Genus commune, sed accidens aliquod, & illam proprietatẽ, quæ est prędicari: & propterea dicit esse descriptionem, & est sententia Alberti, tract.3. cap. 3. vniuersale enim ex parte solius intentionis, Genus quidem est, non tamen ex parte materialis.

Sed hæc sententia Ammonij & eius rationes non placent: nam in concretis accidentalibus, definitio & essentia attendenda est secundum formam, quæ potest esse vnius rationis, etiã si materialia non sint eiusdem rationis: & certum est, rationem vniuersalis eandem esse, siue materiale sit Accidens, siue substantia, sicut in distinctis etiam substantijs: potest ergo esse Genus proprium; atque adeo dicendum est, definitionem esse pòtuisse quidditatiuam, quãtum est ex parte Generis, si deinde addita fuisset essentialis Differentia: vt si diceretur, Genus est vniuersale,

le, quod ineſt multis Specie differẽtibus: ſed tamen cùm per Prædicabile, tanquã per notius nobis definierit Porphyrius, puto, deſcriptionem hanc eſſe, vt dicit ſecunda opinio, & idem Porphyrius, quia non per Differentiam, ſed per paſſionem, id eſt, prædicationem datur.

Et ad primam rationem Ammonij dicendũ, eſſe poſſe aliquid Accidens genericum, imò Specificum, quod conueniat ſupremo Generi, & alijs Generibus, ſcilicet rationem ipſam Generis. Ratio verò poſterior Ammonij non valet: nam diuerſis Prędicamẽtis nihil poteſt eſſe vniuocũ quidditatiuè: poteſt tamẽ aliquid eſſe accidentale, quales ſunt hæ intentiones: ſicut etiam relatio vniuoce conuenit multorum Prædicamentorum fundamẽtis, quamuis ſecundum Porphyrium nõ ponatur vniuerſale, vt Genus: vt in ſequenti dubio dicetur.

QVAESTIO III.

Sed tunc dubitabis circa tertium quid ſaltem conſtituatur loco Generis, ſecundum Porphyrium? Breuiter reſpõdebo; non vniuerſale loco Generis, ſed Prædicabile conſtitui. Huius eſt ratio cõuincens. Differentia, in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ ſub eodem Genere conueniunt: verbi gratia rationale ponitur in definitione hominis, vt ſeparet illa animalia, quæ non ſunt rationalia: non autem ponitur ad differẽtiam lapidis, aut alterius extra Genus: ſed Porphyrius excluſit indiuiduum à ratione Generis, per illam differentiam prædicari de pluribus: ergo Genus nõ eſt vniuerſale, quia indiuiduum non continetur ſub vniuerſali; continetur autẽ ſub prædicabili: nam indiuiduum eſt Prędicabile, ſed de vno: Genus aũt de pluribus: prædicabile ergo erit loco Generis.

QVAESTIO IIII.

Circa quartum, An videlicet rectè ſit poſita Generis definitio? objjcitur contra definitionẽ ipſius Generis. Primo contra vltimã particulam; in qua à Differentia diſtinguitur. Differentia prædicatur in quid, ergo non differt in hoc à Genere. Probatur antecedens ex Ariſtot. expreſſe. 7. Top. cap. 3. & 4. Top. c. 4. vbi non in hoc differre à Genere docet, ſed quod Genus de pluribus, quàm Differentia prædicetur.

Secundò. Accidens nec eſt de ſubſtantia rei, nec pars ſubſtantiæ rei; ergo non prædicatur in quale quid, vt dicit Porphyrius.

Tertiò. Multa ſunt Propria quæ de pluribus Speciebus prædicantur, ergo nõ differt in hoc à Genere, quòd ſolum de vna Specie Proprium prædicetur. Antecedens probatur, mobile, æquale, ſimile, ſunt paſſiones propriæ, quæ tamen de pluribus corporibus Specie differentibus prædicantur.

Quartò. Differentia non prædicatur de pluribus Speciebus, ergo non conuenit in hoc cum Genere: patet antecedẽs; rationale enim eſt Differentia, quæ tamẽ vni Speciei eſt propria.

Quintò. Genus prædicatur de pluribus differentibus numero, animal enim de Petro, & Ioanne prædicatur, ergo à Specie non differt.

Pro horum argumentorum ſolutione; eſt primo notandum duo eſſe neceſſaria, vt aliqua differãt Specie: alterũ eſt, vt habeant diſtinctas definitiones: quapropter Petrus & Paulus, & indiuidua vnius Speciei Specie non differunt: alterũ eſt, quod ſub eodem ſint Genere: quod docet Ariſt. 10. Meta. cap. 11. differre ergo Specie eſt ſub eodẽ Genere diſtinctas habere definitiones.

Poſſumus etiam tres modos differendi Specie deſumere, ex Ariſt. 5. Meta. cap. 10. Primò illa differunt Specie, quæ ſub eodem Genere diſtinctas habent definitiones, & ipſa in alias Species inferiores diuidi nequeunt, quo pacto differũt Species vltimæ, homo, leo; & iſta dicuntur differre Specie athoma, & hęc eſt propriè Differentia ſpecifica.

Secundò, illa differunt Specie, quę ſub eodem Genere ex æquo continentur, & rurſus diuidi poſſunt in alias Species ſub ſe: ſicut corpus animatum, & corpus inanimatum, & iſta dicuntur differre Specie ſubalterna, ſeu Genere intermedio. Dicuntur autem ex æquo contineri ſub Genere,

Genere, quæ per æquales Differentias illius Generis componuntur: sicut corpus animatum & corpus inanimatum: corpus enim, quod est illorum Genus, æqualiter per animatum & inanimatum diuiditur.

Tertiò, illa differunt Specie, quæ sub eodem sunt Genere, tamen non æqualiter; cùm videlicet vnum est communius, alterum minus commune: quia pluribus intermedijs Differentijs, ab illo Genere, in quo conueniunt, distant: licet nō vnū sit superius ad alterum: quo pacto, homo, & planta Specie differunt: clarum est enim quòd planta communior est, quàm homo, sed non ad hominē, quia homo planta non est. Si enim esset superior illo, esset Genus; at Genus, & Species sub ipso, nō dicuntur differre Specie, vt ait Arist. 10. Meta. cap. 11. Genus igitur est, quod de pluribus Specie differētibus prædicatur, vtcunque Specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundò notandum, Duo esse necessaria, vt aliquod prædicatū prædicetur in quid: vnum, quod sit de natura, vel pars naturæ rei: nec hoc sufficit, nā Differentia est pars naturæ rei, tamen non prædicatur in quid: sed est necessarium alterū, scilicet quod prædicetur per modum naturæ; scilicet quod non sit connotatiuum, quādo subiectum fuerit absolutū; tunc enim significat per modum Accidentis: sed vel vtrūque absolutum, vel vtrunque connotatiuum. Genus ergo respectu Speciei habet vtrunque, & est de natura Speciei, & prædicatur per modum naturæ & substantiæ, propterea prædicatur in quid. At Differentia, habet vnum scilicet, est de natura rei, non tamē habet modum prædicandi: propterea nō prædicatur in quid, sed dicitur in quale quid: quid, quia est de substantia rei, quale, quia est ad modum Accidentis: & Accidens neutrum habet, propterea simpliciter in quale prædicatur: vnde fit, vt cōstituatur prædicatio in quid, & in quale quid, & in quale.

Ad 1. His suppositis, Respon. ad primū. Differentia prædicatur in quid secundum rem, sed non secundū modum: sicut Genus; quod absolutè in quid prædicatur. Nec Aristot. dicit oppositum, sed asserit prædicari in quid: sed differt à Genere, quia se habet, vt qualitas, in quo manifestat prædicari in quale quid.

Ad secūdum Respon. Quādo dicitur, Ad 2.
quale quid est coruus? illud quid, non petit naturam, sed idem est, ac si dicatur, quale ens est coruus?

Ad tertium Respon. admittendo ali- Ad 3.
quod Proprium de pluribus Speciebus prædicari, sed id non habetur vt Propriū, & Porphyrius hoc intendit, quòd prædicatio, quæ necessario, & semper cōstituit Genus, est de pluribus Speciebus prædicari: at prædicatio necessaria Proprio est de vna specie: reliquum est per accidens, & secundario, quia illa sua Species, de qua prædicabatur, erat subalterna. Dici etiam potest, concedendo illationem: aliqua inquam Propria esse generica, quæ de Genere immediatè prædicantur: aliqua esse Propria specifica, quæ de specie vltima prædicantur: differre autem à Genere & Specie, quia non in quid, sed in quale prædicantur.

Idem Respon. ad quartum de prædi- Ad 4.
catione de indiuiduis, hæc enim prædicatio, est primò & immediatè & per se Speciei, non autem Generis, nisi secundariò & mediatè.

Ad quintum Respon. Porphyrium Ad 5.
existimasse, nullā esse particularē & propriā Speciei Differentiam, sed omnes esse communes, & rationale non solùm homini, sed Angelis conuenire. Sed de hoc latius dicemus capite de Differentia.

DE INDIVIDVO.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum indiuiduum prædicetur.

Circa vltimam difficultatem, an scilicet indiuiduū prædicetur, sunt 1. opin.
tres opiniones, Prima est S. Tho. 7. Meta. c. 3. qui loquens de indiuiduo substātiæ, inquit, posse dupliciter prædicari: vno modo de alio, vt homo est Petrus, animal est Cęsar, & talis est prædicatio per accidēs, & indirecta: altero modo potest de se prędicari, scilicet Petrꝰ est Petrus. & talis est prædicatio per se, & hoc videtur

asserere

asserere quoque Boet. Nihil, inquit, verius, quam idem de se ipso prędicari. Imò videtur Arist. sententia 2. Periherm. cap. vltimo. Bonum, inquit, per se est bonum: vbi approbat prædicationem identicam, qua idem de se ipso prædicatur, & 5. Metaphy. cap. 18. homo per se est homo. Eiusdem sententiæ est Porphyrius qui indiuiduum de vno prædicari affirmat, scilicet de se ipso.

2. opin. Secunda opinio est Auer. cap. de Specie, qui interpretans Porphyrij definitionem illam. Indiuiduum de vno prædicatur, dicit, duplex esse indiuiduum; substantiæ, vt Petrus; accidentis, vt hoc albū: indiuiduum accidentis de vno prædicatur, at substantiæ indiuiduum, de nullo: & propterea non benè Porphyrius definiuit, quia soli indiuiduo Accidentis illa definitio competit. Melius Arist. dixit. 1. Periher. cap. 5. Singulare est, quod non de multis prædicatur. Ista sententia videtur Arist. cap. de substantia, & 7. Meta. cap. 3. Prima substātia, inquit, id est, indiuiduū substantiæ, de nullo prædicatur: nō enim Auer. vult prædicationem esse eiusdē de se ipsa. 1. Priorum, in digressione de quarta figura, quæ est Galeni, inquit, Si daretur quarta figura, idem de se ipso prædicaretur, quod est in fine abominationis, & 10. Meta. com. 8. & 4. Meta. com. 3. dicit illam esse nugatoriam, neque habere subiectum, neque prædicatum.

3. opin. Tertia opinio est Caietani cap. de Specie: vbi distinguit duplicem prædicationem; naturalem, & artificialem. Naturalis est, quæ est vera, tamen non est apta ad disputationem aliquam, & talis est illa, in qua idem de se ipso Prædicatur: Alia est artificialis, sicut sunt reliquę, quarum vsus arti & scientiæ deseruit, & per hanc distinctionem conciliat opiniones.

Pro huius determinatione, est aduertendum, aliud esse necessarium ad veritatem prædicationis, aliud ad proprietatē. Vnde aliud est prædicatio vera, aliud ꝓpria: ad veritatem sufficit, quòd ita sit in re, sicut ipsa significat: ad proprietatē est necessarium quòd prędicatum sit forma, & subiectum materia, quod esse non potest in prædicatione eiusdem de se ipso.

Iuxta hoc sit prima conclusio. Prædicatio, qua indiuiduum substantiæ de alio prædicatur, vt iste veniens est Petrus, est per accidens: ista est Arist. 1. Priorum. cap. 28. 1. conclu.

Secunda conclusio. Prędicatio, qua de se ipso aliquid prædicatur, est vera, sed impropria propter rationem prædictā. Hæc est Alber. tract. 3. cap. 4. & Auerrois: nec oppositum voluit Boetius: dixit enim, nihil verius, non autem dixit, nihil proprius: imò nec sanctus Thomas: qui dixit, illa esse per se, eo modo, quo etiam vocat Arist. per se, id est, non per aliam causam: si enim dicas, quare homo est homo? dices, nulla causa, sed per se, & ita interpretatur Boetius. 2. Perihermenias. 2. conclu.

Tertia conclusio est quantum existimo etiam vera contra Auerroem: nec indiuiduum Accidentis de vno proprie prędicatur, quamuis vere de illo prædicetur. Hęc est sentētia expressa Arist. cap. 2. Anteprædicam. Hoc albū, inquit, est in subiecto, sed de nullo prædicatur. Ratio autem est, quia quando demonstratur Accidens indiuiduū, demonstratur ipsum subiectum, in quo est, quia ab eo indiuiduatur: vnde perinde est dicere. Petrus est hoc album, ac Petrus est ipse, habens albedinem. 3. conclu.

QVAESTIO II.

Quæ & quot sunt prædicationū genera.

QVia tamen de prædicatione loquuti sumus, & omnia ista ad prædicationem spectant; non erit inutile, quid prædicatio, & quotuplex sit ostendere. Est igitur prædicatio, affirmatio alicuius de aliquo: propositio enim negatiua, nō propriè prędicatio, sed diuisio quędam dicitur. Hæc prædicatio duplex est, quædam propria, quædam impropria: ꝓpria est, cuius veritas pendet ex propria significatione, & propria acceptione terminorum pendet, vt homo est albus: impropria, cuius veritas ex impropria acceptione terminorum, vt homo est bulla, diuitiæ sunt fumus. Propria est triplex, ordinata, & inordinata contra ordinem, & inordinata præter ordinem.

Ordinata est, in qua subijcitur id, quod subijci

subijci debet, scilicet id, quod se habet, vt materia: prædicatur id, quod debet prędicari, scilicet quod habet modum formæ, quales sunt prædicationes inferiorum respectu superiorum prædicatorum, & accidentium de subiectis, & Differentiarum de suis Speciebus. Hæc ordinata duplex est, essentialis, & accidentalis: essentialis est, in qua prædicatum, vel est natura, vel de natura subiecti: quæ duplex est, essentialis quidditatiua, essentialis sola: essentialis quidditatiua, qualis est prædicatio Generis, & definitionis, scilicet quando prædicatum est in quid: essentialis sola, quando prædicatum est in quale quid, qualis est prædicatio Differentiæ. Accidētalis, in qua prædicatum non est de natura subiecti: quæ duplex est, propria, & communis: accidentalis propria est, in qua prædicatum est Proprium alicuius Speciei, vt homo est risibilis: communis est, in qua prædicatur Accidens commune, vt homo est albus. Accidentalis communis duplex, externa, & interna: interna, in qua prædicatur Accidens, quod inest subiecto, de quo prædicatur: vt homo est albus: externa in qua Accidens non inest subiecto de quo prædicatur, vt homo videtur. Præterea triplex est, prima, quæ sumitur ab actibus animæ, vt paries videtur, homo amatur: secunda, quæ sumitur à secundis intentionibus, vt homo est Species, animal est Genus: tertia, quæ sumitur ab aliquo alio extrinseco, siue loco, vt homo est Romanus, siue alia habitudine, Philosophus est Platonicus.

Inordinata prędicatio contra ordinem est, in qua id prædicatur, quod debet subijci, id subijcitur, quod debet prædicari, istæ sunt oppositæ, seu conuertentes omnium ordinatarum, nec oportet nunc has rursus distinguere. Antiqui vocabant ordinatam prædicationem, naturalem; inordinatam, non naturalem: quam distinctionem ponit Auerr. 7. Meta. com. 59. & 4. Physic. com. 33. vbi soluit problema Logicum, scilicet cur Aristoteles facit syllogismos ex terminis conuertibilibus in secunda figura ex puris affirmatiuis, cū possit per conuersionem eos facere in prima, & esset consequentia bona de forma? dicit id eum fecisse, ne daretur prædicatio non naturalis, scilicet in qua subiectum de Accidenti, vel definitio de passione prædicetur. Eandem distinctionem habet Themistius. 1. Post. ca. 38. Alij prædicationem naturalem vocant directam; non naturalem, indirectam.

Vide Philopo. de hac prædica. 1. Poste. com. 85. & 3. in Theo. 34. & tab. fol. 3. colum. 8.

Alia est prædicatio inordinata præter ordinem: hæc est triplex, quædam identica, quædam disparata, quædam per accidens: identica, qua idem de se ipso prædicatur: disparata, qua disparatum de disparato, vt homo est leo: vel contrarium de contrario, vt album est nigrum: per accidens est, in qua duo connotatiua inuicem prædicantur, quorum prędicatio in abstracto falsa est. Est enim obseruandum, quando connotatiua prædicantur, ad veritatem propositionum sufficere identitatem subiecti, vt album est dulce: veritas huius pendet ex eo, quòd albedo & dulcedo sint in aliquo vno subiecto, tales vocamus per accidens, dummodo illorum prædicatio in abstracto non valeat: aliter enim erit non per accidēs: vt album est coloratum, non est per accidens, valet enim albedo est color. Hæc est triplex: Prima, in qua connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de alio alterius Prædicamenti, vt album est simile, Musicus ædificat. Secunda, in qua connotatiuum vnius Prædicamenti prædicatur de connotatiuo eiusdem Prædicamenti, vt album est dulce. Tertia, in qua vna Differentia, vel Proprium de alio, vt rationale est sensibile, risibile est flebile.

De Specie.

Cap. II.

Species autem dicitur quidem & de vniuscuiusque forma: secundum quā dictum est. Prima quidem species digna est imperio. Dicitur autem Species & ea, quæ est sub assignato Genere: secundum quam solemus dicere hominem quidem speciem animalis, cum sit genus animal, album autem coloris speciem: triangulum verò figuræ speciem. Quòd si etiam 1.

genus aßignantes speciei meminimus, dicentes quòd de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid est, prædicatur, & speciem dicimus id, quod sub aßignato genere est: nosse oportet, quòd quoniam & genus alicuius est Genus, & Species alicuius est Species, idcirco necesse est in vtrorumque rationibus vtrisque vti. Aßignant ergo & sic speciem. Species est, quæ ponitur sub genere: & de qua Genus, in eo quod quid est, prædicatur. Amplius autem sic quoque. Species est, quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid est prædicatur. Sed hæc quidem aßignatio specialißimæ est, & quæ solum Species est, non autem & Genus: aliæ vero erunt etiam non specialißimarum.

2 *Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In vnoquoque Prædicamento sunt quædam generalißima, & rursus alia specialißima: & inter generalißima & specialißima sunt alia, quæ Genera & Species dicuntur eadem. Est autem generalißimum quidem, supra quod nullum aliud sit superueniens Genus. Specialißimum autem est, post quod non est alia inferior Species. Inter generalißimum autem & specialißimum alia sunt, quæ Genera & Species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Fiat autem in vno quidem Prædicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quidem & ipsa Genus: sub hac autem est corpus: & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali verò rationale animal: sub quo homo: sub homine verò Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalißimum est, & Genus solum: homo vero specialißimum, & solum Species. Corpus autem Species quidem est substantiæ, Genus verò animati corporis, sed & animatum corpus Species quidem est corporis, Genus vero animalis: rursus animal Species quidem est corporis animati, Genus vero rationalis animalis: sed rationale animal Species quidem est animalis, Genus autem hominis: homo vero Species quidem est rationalis animalis, non autem Genus particularium hominum, sed solum Species: & omne, quod ante indiuidua propinquè prædicatur, Species erit solū, non etiā genus.*

Generum ac Specierum in Prædicamento Substantiæ ordo.

Genus	*Substantia*	*generalißimum*
Species	*Corpus*	*& Genus.*
Species	*Animatum corpus*	*& Genus*
Species	*Animal*	*& Genus*
Species	*Rationale animal.*	*& Genus*
Species	*Homo*	*specialißima.*
Particulares	*Socrates & Plato.*	*homines.*

Quem-

Quemadmodum igitur substantia cũ suprema sit, eo quòd nihil supra eam sit, Genus est generalißimum: sic etiam homo cum sit Species, postquam nõ est alia species, neq; aliquid eorũ, quæ possunt diuidi in Species, sed solum indiuidua (indiuiduum enim est Socrates, & Plato, & hoc album) Species erit solum & vltima Species, & (vt dictum est) specialißima: quæ vero sunt in medio, eorum quidẽ, quæ ante ipsa sunt, erunt species: eorum autẽ, quæ post ipsa sunt, Genera. Quare hæc quidem duas habent habitudines, eam, quæ est ad ea, quæ antecedunt, secundum quã Species ipsorum esse dicũtur: & eam, quæ est ad posteriora, secundum quam Genera ipsorum esse dicuntur. Extrema vero vnam habent habitudinem. Nam & generalißimum ad ea quidem quæ posteriora sunt, habet habitudinem, cũ sit Genus omnium id, quod est supremum: eam vero, quæ est ad superiora non habet, cum sit supremum & primum principium, & (vt diximus) supra quod nõ est aliud superueniens Genus. Specialißimũ aũt vnam habet & ipsum habitudinẽ, hanc quidẽ, quæ est ad superiora, quorum est species: eam vero, quæ est ad posteriora, non diuersam habet habitudinem, sed eandẽ, & Species indiuiduorum dicitur: sed Species quidẽ dicitur indiuiduorum, velut ea continẽs: Species autem superiorum, velut quæ ab eis continetur.

3. *Determinant igitur generalißimum Genus ita, quod cum Genus sit, nõ est Species, & rursus, supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialißimam vero Speciem sic, quæ cum sit Species, non est Genus: & quam, cum sit Species, in Species diuidere non possumus: adhuc autem, & quæ de pluribus & differentibus numero in eo quod quid est prædicatur. Ea vero, quæ in medio sunt extremorum, subalterna vocant Genera & Species, & vnumquodque ipsorum Speciem esse, & Genus ponunt: ad aliud tamen & aliud sumptum. ea enim, quæ sunt ante specialißima vsque ad generalißimum ascendentia, & Genera dicuntur, & Species: vt Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & vltimum Iouis. Sed in familijs quidem plerunque ad vnum reducuntur principium, verbi gratia ad Iouem: in generibus vero & speciebus non sic se habet. Neque enim est commune vnum Genus omnium ens: nec omnia eiusdem generis sunt secundum vnum supremum Genus, quemadmodum dicit Aristoteles: sed posita sint (quemadmodum in Prædicamentis dictum est) prima decem genera, quasi prima decem principia. Et si omnia quis entia vocet, æquiuocè (inquit) nuncupabit, sed non vniuocè. Si enim vnum esset commune omnium Genus ens, vniuocè omnia entia dicerentur. Cum verò decem sint prima, communio secundum nomen est solum, non tamen secundum rationem, quæ secundum nomen est.*

Decem igitur generalißima, quidem sunt: specialißima vero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem, quæ sunt post specialißima, infinita sunt. Quapropter vsque ad specialißima à generalißimis descendentes, iubebat Plato quiescere: descendere autem per media diuidendo specificis differentijs, infinita vero (inquit) relinquenda sunt, neq; enim eorum scientiam posse fieri. 4

Descendentibus igitur ad specialissima, 5

fima, necesse est diuidentes per multitudinẽ ire: ascendẽtibus verò ad generalißima necesse est colligere multitudinem in vnum: collectiuum enim multorum in vnam naturam Species est, & etiam magis id, quod Genus est: particularia verò & singularia è contrario semper in multitudinem diuidunt id, quod vnum est. participatione enim Speciei plures homines, sunt vnus homo: In particularibus autem & singularibus vnus & communis plures: diuisiuum enim semper est, quod singulare est: collectiuum autem & adunatiuum, quod commune est.

6 Aßignato autem Genere & Specie, quid sit vtrunque eorum, & genere quidem vno existente, speciebus verò pluribus (semper enim in plures Species diuisio generis est) Genus quidem semper de Specie prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: Species autem neque de proximo sibi Genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, vt hinnibile de equo: aut minora de minoribus, vt animal, de homine: maiora vero de maioribus minimè: neque enim dices animal esse hominem: quemadmodum hominem dices esse animal. De quibus autem Species prædicatur, de ijs necessario & Speciei genus prædicabitur, & generis Genus vsque ad generalißimum: si enim verum est dicere Socratem hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere, atque substantiam, semper enim cùm superiora de inferioribus prædicentur, Species quidem de indiuiduis prædicabitur, Genus autem & de Specie, & de indiuiduo: generalißimum verò de Genere vel generibus, si plura sint media & subalterna, & de Specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalißimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis: Genus autem, quod ante specialißimum est, de omnibus specialißimis & indiuiduis. solum autem Species, de omnibus indiuiduis, indiuiduum autem de vno solo particulari.

Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic veniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eadem. eæ vero, quæ sunt hominis proprietates (dico autem eius, qui est communis) erunt eædem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus, in eo quòd homines sunt. 7

Continetur igitur indiuiduum quidem sub Specie: Species autem sub Genere. Totum enim quoddam est Genus: indiuiduum autem pars: Species vero & totum est, & pars, sed pars quidem alterius: totum autem non alterius, sed in alijs, in partibus enim totum est. De Genere igitur & Specie, & quid generalissimum, & quid specialißimum, & quæ Genera eadem, & Species sint, quæ etiam indiuidua, & quot modis Genus & Species dicantur, sufficienter dictum est. 8

Cur de Specie post Genus, & non prius de Differentia egerit?

Post genus tractat Porphyrius de Specie: qua in re non absq; ratione potest quis dubitare, cum Differentia

tia sit prior Speciê; est enim eius pars, & cùm in procemio fuerit ante Speciem ꝓposita, cur modo de Specie postposita Differentia tractauerit? Ammon. & Boet. huius vnam assignant causam: nempè quia Genus, & Species relatiua sunt, & vnum relatiuum perfectè absque altero cognosci nequit. Auicen. secundã huius dat causam, quia Genus est magis intrinsecum Speciei, quàm Differentiæ, propterea post Genus sequitur Species: Species enim cõstat ex Genere & Differẽtia: Genere, vt materia: Differentia, vt forma: vt autem materia magis est intrinseca composito, cuius est pars, quàm formæ; ita genus Speciei, quàm Differentiæ est magis propinquũ. Poterit etiã in tertio dici, quòd quamuis in esse præcedat Differentia, tamẽ in prædicandi modo prior est Species, prædicatur enim in quid, at Differentia in quale, & ferè ad modum Accidentis.

1. *Species autem dicitur &c.*

Hoc igitur caput in tres diuiditur partes: in prima tradit acceptiones Speciei & definitiones, in secunda constituit ordinem pręicatorum, in tertia definit & diuidit indiuiduum. Dupliciter igitur sumitur Species. Vno modo, pro forma & pulchritudine rei, quo pacto dicimus, pręstantissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt alijs imperent. Secundo modo dicitur Species, quæ subijcitur Generi, quo pacto dicitur, homo est Species animalis, de qua in præsenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obijcere, quare Speciẽ ꝑ Genus definit, cũ genus per speciẽ definierit? vitiũ enim est circulus in definitionibus, scilicet definiri vnum per alterũ, & è contra: excusat se, dicens id in his, quæ relata & ad aliud sunt, non esse inconueniens; imò vnum per aliud definire necesse est.

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est, Species est quę ponitur sub Genere. Secũda, Species est, de quo Genus in eo quod quid prædicatur: quãuis has duas aliqui, inter quos est Auicenna, vnam esse velint: & admodum probabile videtur, scilicet, Species est quæ ponitur sub Genere, de qua Genus in eo quod quid pṛdicatur, vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid, vt homo prædicatur de Petro, & de Paulo, & alijs similibus. Statim hanc tertiam comparat duabus præcedentibus, & hic manifestat Porphyrius illas esse duas, dum pluraliter de eis loquitur: discrimen autem est, illæ duæ priores competunt omni Speciei, ista posterior soli speciei vltimæ, & specialissimæ.

Est enim duplex Species, quædã quæ solum est Species & relata ad superiora, & relata ad inferiora: ad superiora; quia inferius dicitur Species superiorum: ad inferiora quidem; quia sunt solum indiuidua, & singularia de quibus prædicatur: vt homo, leo, equus: & hæc dicitur Species specialissima, seu athoma, seu Species subijcibilis & sic prædicabilis.

Altera Species est quæ relata ad superiora est Species, ad inferiora verò est Genus, quia inferiora eius sunt plura Specie Differentia: vt animal respectu viuentis, seu substantiæ est Species, at respectu hominis & leonis est Genus; & hæc dicitur Species subalterna. Modo illæ definitiones priores conueniunt vtrique Speciei, specialissimæ, & subalternæ: at tertia definitio solum specialissimæ cõpetit.

Dubia aliquot scitu digniora in primã partem capitis, de Specie.

Circa hanc partem est primo notandũ quòd Species est nomen primæ intentionis, id est, significans res ipsas secundum se: & est nomen secundæ intentionis, vt rem significat; qua ratione prædicatur vel subijcitur: si priori modo cõsideretur, ad huc multiplex est: significat enim apud Philosophos similitudinem rei, quæ in potentia cognoscente recipitur, quo pacto loquuti sumus superius. Secundo significat formam rei substantialẽ, quæ est altera pars compositi: cõpositũ enim constat ex materia, & forma, cuius vsus est frequens apud Aristotelem, qui formã rei vocat Speciem. Tertio sumitur pro pul-

Nota 1. Species vt nomen 1. & 2. intentionis.

pulchritudine corporis, quæ quoddã accidens est. Porphyrius duas priores prætermisit, quia obscuræ erant, tertiam explicuit, quia facilis est & similitudinem aliquam cum Specie Logica habet: vt enim rei pulchritudo ex debita partium compositione fit, ita Species ex Generis & Differentię recta vnione & coniũctione: quæ Species dicitur Logica, & secunda intentio.

Est præterea notandum circa literam; aliquos textus habere, (Species Priami digna est Imperio) & ita legit Albertus, & Auerroes: at Græcè habetur, prima seu præstans Species digna est Imperio; quasi pulchritudo corporis, animi virtutem arguat: vt dicit Arist. 1. Rheto. lineamenta corporis virtutis animi signa sunt.

Circa exemplum Porphyrij, quo triãgulum assignat tanquam Speciem, & figuram, vt Genus: aliqui id esse falsum existimant, credentes figuram non esse Genus ad triangulum, quadrangulum & alias; quia per prius dicitur de vna, q̃ de altera, & quia ex triangulo reliquæ cõponuntur. Ammonius hic Porphyrium defendit: nos hoc prætermittimus, quia in secundo de anima, vbi maior hoc examinandi offeretur occasio, differemus: interim id saltem supposuisse satis est.

Nota 3. Qua ratione in definitionib. & demonstrationib. fiat circulꝰ

Est tertio notandum. Circulus in aliqua definitione, vel demonstratione fit, quando per id, quod definitum est, definimus aliquid eorum, quæ in definitione sunt, vel per id quod probatum est, probamus iterum ea, quæ ad illius probationem assumpsimus: quod quidem vitium est, vt docet Arist. 1. Poste. cap. 3. quia sequitur aliquid esse notius se ipso. Nam si hoc, verbi gratia. A. definitur per B. seu probatur per B. notius est B. quia definitio est notior, & antecedens similiter notius est, quàm consequens: iterũ si B. definitur per A. seu probatur per A. sequitur quòd A. est notius quàm B. ergo A. est notius se ipso, quia est notius eo, quod ipso est notius. At quamuis hoc nõ liceat in alijs, in relatiuis licet vnum per alterum definire; quia iste defectus non committitur in his; relatiua enim sunt æquè ignota per se sola; singula tamen ad alterum relatiuum comparata, sunt & fiunt notiora se ipsis, non ad aliud relatis; & innotescunt cum alijs sumptis: notius enim est relatiuum, pater, simul cum suo relatiuo sumptum, quam ipsum per se; hoc autem non est inconueniens.

Est quarto notandum esse dubium circa definitionem primam: Species est quę ponitur sub Genere: videtur enim alijs competere, quàm speciei: nam indiuiduũ ponitur sub Genere: aliqui subintelligunt vniuersale, alij prædicabile, asserũtque hoc debere intelligi de prædicatione immediata. Albertus & Caietanus hoc videntes non esse cautum, quia indiuiduum Generis immediatè ponitur sub Genere, scilicet hoc animal est animal, nescio quid imaginantur scilicet ꝙ Species est sub Genere, quantum ad ordinem positionis, & participationis, & totalis principiatiõis: quod est dicere, Species est inferior per se Genere ordine naturali, & prædicandi, & iste est ordo positionis, & est inferior ordine participationis, quia Species in sua substantia participat Genus, Genus verò non Speciem: & Genus continet totam substantiam speciei; nã species constat ex Genere & Differentia: at Differẽtia in potẽtia cõtinetur sub Genere: & hoc est dicere Genus esse totale principium speciei, & speciẽ habere ordinem ad Genus totalis principiationis, ꝙ non fit in indiuiduo: quia indiuiduatio est in materia & accidentibus, nõ autem procedit à Genere sicut Differentia: & sic volunt isti doctores, illud (Sub) in definitione scilicet, Species est quę sub Genere ponitur, habere hos tres ordines: hęc optimè dicta sunt ab Alberto tract. 4. cap. 1. Sed profectò nescio an præter rem: cùm sensus sit alia ex parte clarissimus, & minus expositus cauillo, scilicet, Species est quæ ponitur sub Genere, tali positione secundum qualem Genus est Genus; & hoc nulli præter speciem competit. Nota 4.

Nec similiter est curandum, cur Porphyrius dixit sub assignato Genere: volunt enim ꝙ (sub assignato) id est, certo & deter-

determinato: quia vna Species ad vnum pertinet Genus: patet enim ibi significare illud verbum sub assignato genere, id est, definito & descripto paulò ante: & hoc ipse declarat, consequenter dicens, Genus assignantes, id est, definientes seu describentes.

Secunda pars Capitis de Specie.

2. ***Planum autem erit quod dicitur hoc modo &c.***

Hæc est capitis secunda pars, qua Porphyrius manifestat hoc, quod dixerat de duplici Specie, & comparatione, & ad superiora & ad inferiora, describitque totum Prædicamentum, quo ista continentur.

Hæc autem pars in tres alias diuidi potest. In prima, ea quæ in quoque Prædicamento constituũtur, explicat, & differentiam assignat, & eorum similitudinem. In secunda, singula eorum definit, & exemplo quodã manifestat, ostẽdens in quo similitudo, & dissimilitudo exempli consistat. In tertia eorum numerum, & modum ea costituendi, & inter se prædicandi ordinem enarrat

Nota 1. Quid sit prædicamentum. Circa primum est notandum, quod Prædicamentum, vt in præsenti sumitur, est quædam multorum Generũ & Specierũ ordinatio sub vnico supremo cõtentorũ: vt patet in exemplo, quod Porphyrius proponit de substantia: est enim quoddam commune, substantia scilicet sub qua est corpus, sub corpore est corpus animatum, sub corpore animato est animal, sub animali animal rationale, sub animali rationali homo.

Nota 2. In quo exemplo duo sunt consideranda, alterum quod hic defectu nominum ponuntur vocabula cõposita, tamen illa cõsideranda sunt, tanquam simplicia, quorum loco ponuntur: alterum est, quod Porphyrius in ista ordinatione ponit animal rationale tanquã Genus hominis, quia ipse existimabat cælos & Angelos esse animalia rationalia, sed ista sentẽtia est error, nec eã recipit Christiana religio, Imò nec schola Peripatetica: sed animal rationale est solus homo: propterea istud Genus est prætermittendum.

Est etiam aduertẽdum tertio: potuisse istam coordinationem in prædicatis accidentis constitui: quia verò notior est in substantijs, & prima; propterea in substãtia fit exemplum. Nota 3.

Enarrat Porphyrius ea, quæ in hoc Prædicamento sunt. Sunt autem tria. Primum est generalissimum quoddam vnũ Genus omnia alia cõplectens: est etiam species vltima, & sunt intermedia: verbi gratia Genus supremum substantia; species vltima, homo: Genera intermedia, animal corpus, & reliqua. Hæc autem sic se habent. Genus supremum non habet aliud Genus supra se; propterea semper est Genus: Species vltima, non habet speciem sub se, propterea semper est species: at intermedia vtrunque habent, & supra se Genus, & sub se Species: propterea habent duas habitudines, quia respectu superiorum sunt Species, respectu inferiorum Genera: at Genus supremum vnicã habet habitudinẽ, sicut Species vltima: vocat autem habitudinem, relationem mutuãtem denominationẽ: vnde species vltima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed vnica est habitudo quia secundum vtranque dicitur species. Hæc est prima pars huius secundæ partis.

Determinant igitur generalißimum Genus ita, &c. 3.

Hac secunda parte describit Porphyrius horum singula: generalissimi autem duas ponit descriptiones. Prima est, generalissimum est quod cùm sit Genus non est species. Secunda, Generalissimum est Genus, supra quod non est aliud Genus.

Speciei autem ponit tres descriptiones. Prima est: species specialissima est quæ cũ sit species non est Genus. Secunda cũ sit species, non diuiditur in species. Tertia species est, quæ prædicatur de plurib. differentibus numero, in eo quod quid: Speciei verò subalternę est descriptio, quę cũ sit Genus est species, & cùm sit species, est genus respectu diuersorum.

Hanc prædicatorum seriem exemplo familiari naturalis generatiõis manifestat;

ſtat: in generationibus enim datur vnũ vltimum, vt verbi gratia Agamemnon, ante quem eſt pater ſcilicet Atrides: ante hunc Pelops: ante hunc Tantalus: ante hunc verò Iuppiter: ſed diſcrimen eſt, nã plerunque iſta ad vnum referũtur; at iſta Genera prima & Prędicamenta ſunt plura, ſunt enim decem ſuprema Genera, quæ ad vnum Genus reduci nequeunt: nam ſi ad vnum reducerentur, hoc eſſet ens, quod non poteſt eſſe Genus, quia genus, vt conſtat, eſſe debet vniuocum, at ens ſecundum Ariſtot. 4. Meta. cap. 2. eſt analogum, quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Nota. Circa quod eſt conſiderandũ, iſta Genera dici generaliſſima ſuperlatiuo gradu negatiuè ſumpto, vt ſubſtantia eſt Genus generaliſſimum, nõ quod ſit cõmunior omnibus, ſed quòd nihil illa ſit cõmunius: eadem ratione ſingula aliorum generaliſſima, & ſuprema dicuntur.

4. *Decem igitur generaliſsima ſunt, &c.*

Hic numerum eorum, quæ in Prædicamento collocantur, conſtituit tali concluſione. Genera ſuprema decem tantum ſunt, ſpecialiſſima verò plura ſunt, ſed non infinita: at indiuidua infinita ſunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis, quæ habetur in dialogo dicto, Sophiſta; Plato enim iubebat, vt quando ab aliquo generaliſſimo deſcenderemus ad inferiora, ſiſteremus in ſpeciebus, non vltra procedentes: quia vltra ſpeciem ſola ſunt indiuidua: hæc autem ſunt infinita, propterea ad artẽ, & ſcientiã non ſpectant: ars enim & ſcientia certis limitib. continẽtur.

Nota. Infinitum quot modis capiatur. Hic nota, infinitum bifariã ſumi: vno modo in actu, quo pacto ſi modò realiter infiniti ſimul homines exiſterẽt, diceretur numerus infinitus in actu: altero modo eſt infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorũ augmentum nunquam ceſſet, ſed multis datis, adhuc plura dantur: quo pacto ſi Mundus eſſet duraturus in æternum, cũ hominem perpetua propagatione, vt exiſtimauit Porphyrius, darentur infiniti homines, non quidem actu, ſed potentia: quia nunquam ceſſarent alij, & alij cõtinuè naſci, & eſſe. De hoc infinito eſt intelligendus Porphyrius, quãdo aſſerit indiuidua eſſe infinita, non quidem actu, ſed potentia. At ſpecies vtroq; modo finitæ ſunt, & actu, & potentia: quia ſemper ſunt eædem ſpecies, licet non eadem indiuidua.

Deſcendentibus igitur ad ſpecialiſsima neceſſe eſt, &c. 5.

Hic Porphyrius, quantũ exiſtimo, reſpõdet obiectioni, quã quis poteſt obijcere: ſi enim generaliſſima decem ſunt, quare ſpecies tot ſunt, & indiuidua infinita? Obiect.
Reſpondet vniuerſalia in ſe multa inferiora includere: ita, vt ſub vna ſpecie ſingularia innumera; ſub vno Genere, ſpecies multæ; & ſub Genere ſuperiori multa inferiora cõpræhendantur: vniuerſale enim eſt collectiuum, & quò magis vniuerſale, magis eſt collectiuũ: & particularia ſunt plura, & quò magis particularia, plura ſunt: & propterea ſuperiora Genera per differentias varias in varias ſpecies multiplicantur. Solutio.

Hic notandum eſt dupliciter aliquid poſſe dici magis collectiuũ, vt notat Caietanus: priori modo id quod eſt magis vnum, quod dicitur magis collectiuum intenſiuè: altero modo id quod plura compræhendit, & ſic dicitur magis collectiuum extenſiuè. Iuxta hoc intellige minus vniuerſale eſſe magis collectiuum intenſiuè, quia magis ſunt vnum, quæ in minus vniuerſali conueniunt, quàm quæ ſolum in magis vniuerſali: at magis vniuerſale eſt magis collectiuũm extenſiuè, quia ſub ſe plura continet, & ſic loquitur Porphyrius. Nota. Quot modis aliquid dicatur magis collectiuè.

Aſsignato autem genere & ſpecie. 6.

Ordinem prædicandi horum, quæ in Prædicamento conſtituuntur, hic explicat, & ex his. quæ clarè & rectè dicit, iſta concluſio poteſt colligi: ſcilicet ſuperiora de inferioribus, & de his, de quibus dicũtur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualibus: vnde Genus de ſpeciebus & indiuiduis prædicatur: & Genus ſuperius de inferioribus Generibus, & horum Speciebus, & earum indiuiduis: & tandem generaliſſimnm de omnibus inferioribus: nõ tamen è contra inferiora de ſuperiori-

rioribus prædicantur: hæc intellige de prædicatione ordinata & directa.

Indiuiduum autem dicitur Socra-
7 *tes,&c.*

Pars Tertia.

Hæc est tertia huius capitis pars, in qua quid indiuiduum sit, & quotuplex, & quale indiuiduum dicatur, tractat. Est igitur indiuiduum, quod de vno prædicatur, vt diximus superius: triplex esse indiuiduum exemplo manifestat: est indiuiduum substantiæ determinatum, vt Petrus, Ioannes: & est indiuiduum ex suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, vt hoc album, & sub hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet iste homo, hoc animal.

Dicitur autem indiuiduum, eo quod collectio proprietatum quæ in vno sunt, in altero esse non possit: & optimè dixit collectionem proprietatum, quia vnum Accidens vnius indiuidui nihil prohibet esse in altero: vt quòd sit ex eisdem parentibus natus, vel eodem loco, vel eodem tempore: at omnes simul, quæ in vno sunt, in altero esse nequeunt, sicut proprietates speciei, quæ omnibus sunt communes.

7. Proprietates indiuidui. Hæ autem proprietates indiuiduorum ad septem plus minus reduci possunt, sub quibus omnes continentur, quæ sunt hæ: Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, Propriumq; nomen: per formam intellige temperiem: per figuram vultum coloremq; corporis, & staturam, ac quantitatem: per sanguinem cognationem, parentes, & reliqua.

Hoc loco Auerroes reprehendit Porphyrium, quia ista definitio indiuidui soli indiuiduo Accidentis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Arist. 1. Periherm. cap. 5. dicere. Indiuiduū est, quod non prædicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiendum esset, quodque Auerrois sentētia nō sit vsquequaq; vera, latius diximus cap. de Genere.

Dubium. Est vnicum dubium: nam habetur 7. Metaph. cap. 15. indiuidui vel singularis non esse definitionem, neque scientiam: quomodo ergo hic definitur? Ad hoc dico Respon. indiuiduum posse dupliciter considerari: vno modo primæ intentionaliter, scilicet pro ipsa re, quæ est singularis secundum se, scilicet pro Petro, aut Paulo: & sic nullatenus potest definiri, Petrus enim non definitur: altero modo secundæ intentionaliter, scilicet pro re singulari, quatenus habet hāc proprietatem intellectus, quòd de vno prædicetur, vel non possit in alia inferiora diuidi: & sic definiri potest, & in præsenti definitur à Porphyrio. Indiuidui duplex cōsideratio.

Continetur igitur indiuiduum sub specie,&c. 8.

Porphyrius ex his, quæ dixit, scilicet Genus de speciebus, & speciem de indiuiduis prædicari, infert indiuiduum sub specie, & Speciem sub genere constitui: vnde species & ad Genus refertur, & ad indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum: ad Genus enim vt pars ipsius, ad indiuidua verò vt totum in ipsis: & ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus; diuerso loquendi modo est vsus, scilicet, Species est alterius, scilicet Generis, quia est eius pars: & Species est in alijs, scilicet indiuiduis, tanquam totum in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea quæ dicta sunt.

Est notandum totum esse triplex, vniuersale, definibile & integrale: vniuersale est superius respectu inferiorum, & inferiora dicuntur partes potētiales: totum definibile est definitum respectu partiū definitionis: totum integrale est compositum respectu partium integrantium & quantitatis, vt manuum, pedum, capitis. Totum est triplex.

Iuxta hoc intellige speciem esse totum definibile respectu ipsius Generis, & Genus partem: nam ex Genere, & Differentia fit Species. at Species est pars potentialis Generis, & ipsum Genus est totum vniuersale: & ita loquitur Porphyrius, scilicet Genus est totum vniuersale, & Species est ipsius pars potentialis, indiuiduorum verò est totum vniuersale. Hæc quātum ad capitis interpretationem.

QVAESTIO VNICA.
An definitiones Speciei, & reliqua de Specie, à Porphyrio rectè tradita sint.

CIrca ea, quæ in capite hoc de Specie, & eius definitionibus dicta sunt, præcipuæ aliquot difficultates erũt agitandæ. Et primo objiciam nonnulla contra definitiones duas Speciei, deinde contra alia.

1. Argum. Sit ergo primum argumentum. Species vt Species est, est quoddam vniuersale, sed illæ definitiones non sunt de Specie, vt vniuersale, ergo non sunt rectæ. Maior est nota. Minor probatur: quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad inferiora, sed Species relata ad Genus non sumitur nisi in ordine ad superius.

2. Secundo arguitur contra id, quod dicitur, vltimam definitionem soli Speciei specialissimæ competere. Genus etiã prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid: ergo non soli speciei vltimæ competit illa definitio. Antecedẽs est notum; animal enim de Petro, & Paulo, & reliquis in eo quod quid prædicatur.

3. Tertio. Illa definitio tertia non conuertitur cum Specie, ergo non est bona. Probatur antecedens. Sunt multæ Species quæ de pluribus non prædicantur vt Sol, Phœnix, Mundus: ergo non omnibus definitio cõpetit: similiter sunt multa quæ prædicantur de pluribus numero, differentibus in eo quod quid, quæ tamen nõ sunt Species. Probatur. Punctus prædicatur de multis punctis, instans de multis instantibus, anima de multis animabus: hæc autem non sunt Species, quia sub nullo genere sunt: punctus enim non est in Genere, nec alia, cum in Prædicamento non sint, sed reductiuè, ergo non sunt Species: aliter enim Species esset quæ non est sub Genere, contra aliam definitionem.

4 Quarto. Petrus & Paulus & similiter alia indiuidua propriè non differunt numero, ergo Species non prædicatur de differentibus numero. Antecedẽs patet. Differre numero non potest, nisi quod est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt vnum, quod non est numerus, sed numeri principium: ergo non differunt numero. Præterea quia sunt multæ Species, quæ nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia numerus pertinet ad quãtitatem, indiuidua autem & Species multæ sunt extra quantitatem.

Quinto. Argumentor cõtra quædam alia, quæ in capite continentur. Genus est prius Specie, vt superius probauimus: ergo Genus & Species non sunt relata. Patet consequentia, quia relata simul sunt natura, vt docet Arist. in Prædicamento ad aliquid. 5

Sexto. Id quod dicitur Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternum. Contra. Esse subalternum, est esse sub altero, sed Genus, vt sub altero est, non est Genus, sed Species: ergo est implicatio, & repugnantia in adiecto, dicere Genus subalternum. 6.

Septimo. Ista Genera vocantur media. Contra. Mediũ participat naturam extremorum, vt color medius, scilicet, rubedo, vt videtur, constat ex albedine & nigredine: at Genus non fit nec participat ex superiori & inferiori: ergo non est dicẽdum medium. 7.

Octauo. Cõtra id quod dicitur, vniuersale esse collectiuum. Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus communis, sed hoc manifestè est falsum: ergo & antecedens illud est falsum, scilicet, vniuersale est collectiuum. 8.

Alia possent proponi argumenta, contra ea, quæ de Specie dicuntur, quæ quia minoris momenti sunt, & partim ex his, quæ diximus in capite de Genere nota, prætermittuntur: hæc autem, quæ proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio, maximè Speciei, naturam, & essentiam perfectamq; eius notitiam aperiat.

Circa primum ergo argumentum, Alpharabius & Auicenna in sua Logica. c. de Specie, mouent dubium, an Species, vt ad Genus refertur, sit vniuersale, Auicenna videtur dubitare: propter quod ab Alberto repræhenditur tractatu quarto. c. 2. asserit enim Albertus cum Alpharabio, Speciẽ, vt ad Genus refertur, non esse vniuer-

uersale: cuius ratio est sortis. Species, vt ad Genus refertur, est subiectum, nempe de qua Genus prædicatur: sed vniuersale, vt vniuersale, est prædicatum, est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt Species refertur, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus in præsenti. Cũ de natura Speciei vt Species est, sit ad Genus, & Species vt Species non sit vniuersale, de natura speciei non est esse vniuersale, sed est proprietas & accidēs, quod sequitur ipsam Speciem. Atque ita Porphyrius definiens Speciem in ordine ad Genus definit illam secundum naturam: in ordine verò ad indiuidua definit per proprietatem: vnde secundum Albertum & Caietanum Speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorum virorum dicā. Ista sentētia non mihi videtur recipiēda, quia prius est esse vniuersale, quam esse Speciē: cum vniuersale sit communius. Immò, vt antea ostendimus, sit Genus ad Speciē, & alia Prædicabilia: ergo nō accidit Speciei. Et præterea, quod me magis mouet, Species est non solum quod refertur ad Genus, sed quod refertur immediatè ad Genus: sed quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale, cum Genus vt Genus immediatè de singularibus non prædicetur, ergo Species, vt ad Genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est quod sit vniuersale.

In Specie tria sunt cōsiderādā. Propterea dico. Species habet tria quòd sit vniuersale, quòd sit Species, & specialissima: quòd sit vniuersale, habet in ordine ad inferiora, quod sit Species in ordine ad superiora, ita tamen quòd nisi sit vniuersale, nō sit Species: quod verò sit specialissima respectu ad inferiora indiuidua de quibus immediatè prædicatur, atque ita species specialissima constituit secundum Prædicabile, & est Species verè, & vniuersale eius Genus. Quòd si Albertus voluit dicere, quòd illa Species non dicitur vniuersale comparatione ad Genus, sed ad inferiora, recipimus, si tamen velit dicere cũ Caietano, quod non est de natura speciei quæ ad Genus refertur, esse vniuersale falsum est, vt probaui, quia quod immediatè ad Genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrij, quæ est de Specie, vt Species specialissima est.

Distinctio Dici etiam potest, vt arbitror, facilius, & clarius, adhibita quadam distinctione, quæ omnem videtur euacuare difficultatem. Vniuersale vt vniuersale, sicut antea ostensum fuit, dicit per se & intrinsecè, esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates consequitur: quarum altera est esse prædicabile, de multis: altera est esse subijcibile, secundum illa omnia multa, quæ in se continet: sicut è contra indiuiduum habet duo, quæ ipsum, vt tale est consequuntur: alterum, quod de vno tantùm prædicatur: alterum, quod subijcitur vt vnum tantùm. Vnde fit, vt sicut aliud est prædicabile de multis, scilicet vniuersale, aliud prædicabile de vno scilicet singulare & indiuiduum: ita subijcibile, alterum sit subijcibile vniuersale, alterum subijcibile, sed singulare.

Dicendum igitur, Speciem vt Generi subijcitur esse subijcibile, sed tamē subijcibile vniuersale. Nam Genus immediatè non de indiuiduis, sed de Speciebus vniuersalibus prædicatur: & ita ipsæ Species, vt tales, subijcibilia vniuersalia sunt: similiter vt respicit inferiora, esse prædicabile vniuersale: sed si inferiora sint vniuersalia quoq;, esse Genus subalternũ, si indiuidua tantum, esse Speciem specialissimam prædicabile scilicet de ijs tantum: & ita, tam secundum prædicationem, quàm secundum subijcibilitatem est vniuersale, scilicet prædicabile vniuersaliter, & subijcibile vniuersaliter: atq; ita per omnes gradus, prædicabile genericum, & subijcibile genericum, & prædicabile specificum & subijcibile specificum, & prædicabile, ac subijcibile medium, scilicet subalternum.

Imò vero si quis subtilius consideret, vniuersale ex se & per se prius est: & abstrahit à prædicabili, & subijcibili, quatenus scilicet est in multis: siue prædicetur siue subijciatur, siue non, nec sub talibus rationibus concipiatur, sed secundum intrinsecũ, vt est in multis: & ita ex se & per se di-

se diuidui potest intrinsecè per esse in multis, in his scilicet, aut in illis.

Quoddam itaque est Genus generalissimum, si sit in omnibus quæ non conueniunt genere cum alijs: est Species, si est solum in his, quæ differunt tantùm numero: est subalternum, & altius, & minus altum quò est in pluribus vel paucioribus sub se contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per subijcibile constituitur intrinsecè vniuersale Genus, vel species, sed per esse in multis; in istis, aut illis. Nã prædicari & subijci postea consequuntur. In quib9 tota difficultas euacuata est.

Ad 1. arg. Ad argumentum dicitur, quòd quamuis species à tali relatione ad Genus non sit vniuersale, tamen taliter non posset referri nisi esset vniuersale: propterea dũ ad Genus definitur referri, esse vniuersale definitur.

Secundo respondetur, à tali relatione ad Genus formaliter & intrinsecè non esse Speciem, neq; vniuersale, sicut nec à relatiõe prædicabilitatis, sed ab eo quod est esse in multis, verum tanquam per duo propria, essentiam, illis duabus relationibus subijcibilitatis vniuersalis & prædicationis vniuersalis explicari, & merito: quia ad essentiam ambæ illæ pariter consequuntur.

Circa secundum, Auicenna suæ Logicæ cap. nono, voluit propter hoc argumentum, addendum seu intelligendum particulam exclusiuam, tantum: vt sit sensus; Species est quæ prædicatur tantum de pluribus differẽtibus numero: at Genus prædicatur de his, & de differentibus specie: quam sententiam recipit Caietanus. At quia posset fieri argumẽtum, Genus prædicatur etiam tantum de differẽtibus numero, quia prædicatur de indiuiduis quæ differunt numero, & de speciebus quæ etiam differũt numero, nã maior distinctio includit minorem, quæ enim differunt specie, differunt numero, licet non ècõtra.

Propterea alij dicunt differentibus solo numero: vnde duas exclusiuas addũt. Species est, q̃ prædicatur tantũ de pluribus differentibus numero tantum.

Ad 2. Sed melius est cum Alberto dicere tractatu quarto cap. 1. in fine, hic fieri sermonem de prędicatione immediata: quando enim Genus de indiuiduis prædicatur, est mediata prædicatio, quia prius speciei & per Speciẽ indiuiduis inest: at species immediatè ab indiuiduis participatur: Nec est aliqua exclusio addenda, quia denominatio absoluta indicat præcipuum denominatum: per differentia verò numero, singularia simpliciter intelliguntur.

Ad tertium respondet Boetius explicans definitionem speciei, quæ ferè in fine capitis traditur: & ait, quòd dupliciter potest excusari Porphyrius. Primo, quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prędicãtur, quàm de vno: Porphyrius autem definiuit quæ vt plurimum inuenitur. Secundo dicit, quòd Intelligendus est Porphyrius de aptitudine & potestate, non actu: illæ autem species quamuis actu de pluribus non prædicentur, potestate tamen prædicantur: & ista est melior solutio. Ad 3.

Sed dubitabis & meritò, an sufficeret hoc ad Genus, quòd in potentia de pluribus speciebus prædicetur? quod est dicere, si vnica esset actu Species, an esset Genus per hoc quòd potestate de pluribus speciebus prædicaretur? Ad hoc respondet Boetius loco allegato, & paulo superius in eodem capite. Quòd nullatenus, sed necessario, vt Genus sit, plures actu species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus, tractatu quarto c. 6. & videtur doctrina Aristotelis quarto Topicorum cap. tertio. Horum ratio est, quia Genus contrahitur ad speciem per Differentiam, sed Differentia non constituit nisi simul distinguens ab alijs, ergo Genus non est in vna specie, sed pluribus. Dubi. Sol.

Pro declaratione est notandum, quod aliter se habet Genus ad Speciem, aliter Species ad indiuidua: natura enim Generis est natura imperfecta, & incompleta, quæ perficitur per formam, sicut materia per formam perficitur, & sicut cera, quæ quid informe est in Genere artificiatorũ, per formam autem perficitur. Præterea, sicut materia non per vnam formam perficitur quantum ad totam eius potentiam, sed per multas, ita nec Generis natura per vnam differentiam solam habet perfici, Nota. Genus cur plures formas postulet.

perfici, sed per plures: & ex hac parte natura Generis non potest existere perfecta in vnica Specie, & inde cùm non sit natura Genus nisi sit perfecta, hinc est, quòd plures postulat Genus Species. At Speciei natura in se est natura perfecta, nec ab indiuidui accidentib. perficitur, sed multiplicatur, in vno tamen perfecta manet: inde est, quod sufficit indiuiduum vnum, vt dicat manere Speciem, & sufficit quòd possit de alijs prædicari: quod in genere non est, quia in vna Specie nō existit eius natura perfecta, & hæc doctrina est maximè consideranda. Huius sententię fuit idem Boet. in lib. de Diuisionibus, & D. Thomas dist. 19. q. 4. art. 2. lib. 1. Sententiarum.

Ad secundam partem huius argumēti respondet Caietanus & benè, quod ad Speciem duo sunt necessaria: & quod prędicetur de pluribus numero differentib. in quid, & quod sit natura perfecta scilicet pertinens ad lineam rectam prædicamenti sub aliquo Genere, & hoc secundū deest illis, puncto, animæ, instanti, quia non sunt nisi partes naturæ perfectæ, cū per se in Prędicamento non collocentur: dicentur autem Species imperfectæ quæ propriè non sunt prædicabiles prædicatione prædicamentali.

Ad 4. Ad quartum respondet Boet. quòd indiuidua non dicuntur numero differre, quasi vnum indiuiduum faciat distinctum numerum ab alio, sed quasi dū numerantur differant: scilicet quando numeramus singularia, vnum distinctum ab alio facimus, nec sub eadem vnitate collocamus. Ad aliam partem respondeo admittendo esse alias Species præter quātitatem, tamen harum indiuidua numero differunt per ordinem ad quantitatē: nam distinctio numerica accidentium, sumitur penes diuersitatē subiectorū, in quibus est quantitas, vel habent ordinē ad quantitatem, hæc enim albedo differt ab illa, penes subiectum.

Ad 5. Ad quintum facilis est solutio. Genus enim & Species possunt dupliciter considerari. vno modo fundamentaliter secundum naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura Generis est prior natura quàm Speciei natura: si verò altero modo consideretur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur Genus, nisi sint Species.

Ad sextum perinde est facilis solutio. Ad 6. Genus enim nō dicitur subalternū, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modo supponatur alteri, modo superponatur alteri: modo sit Genus, modo sit Species.

Ad 7. Medium quib. modis capiatur.

Ad septimum respōdeo, mediū multis sumi modis: aliquando dicitur mediū positiuè, scilicet quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea: aliud est medium participatiuè, quod ex extremis cōficitur: vt rubedo dicitur medius color inter albedinem & nigredinem: aliud est medium metaphoricū, vel secundum rationē, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio: aliud est medium in prædicatione, quale est in præsenti, scilicet id quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicitur medium inter viuens & hominē: hoc autem medium, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex participatione extrema concurrunt per mistionem quandam accidentalem ad faciendum medium, vel per virtutem vtrinque ex parte cōmunicatam. Præterea, nulla est inter ea prædicatio, cùm nec medium ab extremis, nec extrema de medio prædicentur. Præterea tertio, medium est posterius extremis cū sit eorum effectus: at in medio prædicationis, non concurrunt extrema, nō enim animal fit ex homine, & viuenti, sed viuēs est de essentia & substantia animalis, & animal de substātia hominis.

Præterea, extremum superius de medio, & medium de extremo inferiori prędicatur: & tertio vnum extremum superius est natura prius medio, sed medium est prius natura altero extremo, vt viuēs est prius natura animali, sed animal prius est natura, quàm homo.

Circa octauum argumentum, nota, aliqua multa tripliciter possunt in vnū conuenire. Ad 8. Quot modis multa

Primò, in vnum aliquod extrinsecū in vnum puta locum, finem, causam efficientem, cōueniant

 vt

vt plura grana congregari vno loco, & plures ciues vnica Vrbe, & plures homines ad aliquid agendum: & nomina significantia ista plura, secundum talem vnitatem dicuntur simpliciter collectiua, vt Ciuitas, Vrbs, Senatus.

Secundò, aliqua plura conueniunt in aliquod vnum intrinsecum, siue accidētale, siue substantiale, quod tamen nō est in singulis per se perfectè, & totaliter: quo pacto plures partes domus conueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius, quæ tamen in singulis per se non est, vt Petrus, Ioannes, homo respectu animæ, & corporis: & talia nomina significantia plura sub ista vnitate non sunt dicenda collectiua.

Tertiò, aliqua plura cōueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tamen est in omnib. & singulis p̱ se: & alia nomina dicuntur vniuersalia, Species, & Genera, & reliqua, quæ de singulis diuisim prædicantur, quia forma, quam significant, in singulis per se perfectè inuenitur: & de tali collectiuo hic loquitur Porphyrius, quod cōstat longè diuersum ab eo, quod simpliciter vocatur collectiuum: hoc enim tertium non propriè collectiuum, sed vniuersale dicitur.

De Differentia.

Cap. III.

1. *Differentia verò & communiter, & propriè, & propriissimè dicitur.* Nam *communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate differt quocunque modo, vel à se ipso, vel ab alio. Differt enim Socrates à Platone alteritate, & ipse à se ipso, & puero existēte & viro facto, & faciente aliquid vel quiescente: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Propriè autem differre alterum ab altero dicitur, quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile verò accidens est, vt cæcitas oculorum, aut nasi curuitas, aut cicatrix cū ex vulnere occaluerit. Propriissimè aūt differre alterū ab altero dicitur, quādo specifica Differentia differt: quemadmodum homo ab equo specifica differentia differt, rationalis qualitate. Vniuersaliter ergo omnis Differentia addita alicui alteratum facit:*

Sed ea quidem, quæ & communiter & propriæ sunt, alteratū faciunt, quæ verò propriissimè, aliud. Quæ quidem igitur aliud faciunt, specificæ vocantur: illæ verò, quæ alteratum, simpliciter differentiæ. Animali enim aduenięns rationalis differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratū solum à quiescēte fecit. Quare illa quidem aliud, hæc verò alteratum solum fecit. Secundum igitur aliud facientis differentias, diuisiones Generum fiunt in Species, & definitiones aßignātur, quæ sunt ex Genere & huiusmodi differentiis: secundum autem eas, quæ solum alteratum faciunt, alteritates solum consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes. 2.

A superioribus ergo rursus inchoanti, 3.
dicendum, differentiarum alias quidem esse separabiles, alias verò inseparabiles. Moueri enim, & quiescere, & ægrum esse, & sanum esse, & quæcunque his proxima sunt, separabilia sunt: at verò aquilinum esse vel simum, vel rationale, vel irrationale inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliæ quidem sunt per se, aliæ verò per accidens. Nam rationale per se inest homini, et mortale et disciplinæ esse susceptiuum: at verò aquilinum esse, vel simum per accidens, et non per se. Illæ igitur, quæ per se sunt, in substantiæ ratione accipiuntur, et faciunt aliud: illæ verò, quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur,

nec

nec faciunt aliud, sed alteratum. Quæ quidē igitur per se sunt, nō suscipiūt magis & minus: quæ verò per accidens (etsi inseparabiles sint) intensionem accipiunt & remißionem. Nam neque Genus aut magis & minus prædicatur de eo, cuius fuerit Genus, neque generis differentiæ secundum quas diuiditur. Ipsæ enim sunt, quæ vniuscuiusque rationem complent: esse autem vnicuique vnum & idem, neque intentionem, neque remißionem suscipiens est. aquilinum aūt esse, vel simum, vel coloratum, aliquo modo & intenditur, & remittitur.

4. *Cùm igitur tres species differentiæ considerentur: & hæ quidem sint separabiles, illæ verò inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illæ verò per accidens: rursus earum, quæ per se sunt, differentiarum, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species, aliæ verò, secundum quas ea, quæ diuisa sunt specificantur: vt cùm per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animatum & sensitiuum, rationale & irrationale, mortale & immortale: animati quidē & sensitiui differentia constitutiua est substantiæ animalis (est enim animal substantia animata sensitiua) mortalis verò & immortalis differentia, & rationalis & irrationalis diuisiuæ sunt animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus. Sed eæ quidē, quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum completiuæ fiunt, & constitutiuæ specierū: diuiditur enim animal rationalis & irrationalis differentia, & rursus mortalis & immortalis differentia, sed rationalis & immortalis differentiæ constitutiuæ sunt hominis: rationalis verò & immortalis Dei: irrationalis autem & mortalis irrationalium animalium. Sic & supremæ substantiæ, cùm diuisiuæ sint animati & inanimati differentiæ, & sensitiui & insensitiui, animata quidem & sensitiua, iuxta substantiam sumptæ, animal perfecerunt: animata verò & insensitiua perfecerunt plantam. Quoniam ergo eædem aliquo modo quidem acceptæ fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem diuisiuæ, specificæ omnes vocantur.*

Et his maximè opus est ad diuisiones generum, & ad definitiones: sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles sunt, neque etiam magis ijs, quæ sunt separabiles. 5.

Quas etiam determinantes dicunt. Differentia est, quæ abundat Species à Genere. Homo enim plus habet, quàm animal, rationale & mortale: animal enim nihil horum est. Nam vnde species haberent differentias? Neque verò omnes oppositas habet, quoniam idem simul habebit opposita. Sed, quemadmodum censent, potestate quidem habet omnes eorum, quæ sub se sunt, differentias, actu verò nullam: ac si neque ex ijs, quæ non sunt, aliquid fit: neque opposita circa idem erunt. Definiunt autem eam & hoc modo. Differentia est, quæ de pluribus & differentibus Specie in eo quod quale quid est, prædicatur. Rationale enim & mortale de homine prædicatum in eo quod quale quid est homo dicitur, sed non in eo, quod quid est. Quid est enim homo? nobis interrogatis, conueniens dicere, animal quale autem animal? inquisitis, quod rationale & mortale est conuenienter aßignabimus. 6.

Rebus

Rebus enim ex materia & forma constãtibus, vel secundũ proportionem ad materiam & formam constitutionem habẽtibus: quemadmodum statua ex materia quidem est ære, ex forma autem figura: sic & homo cõmunis & specialis ex materia quidem proportionaliter consistit ex Genere, ex forma autem Differentia. totũ autem hoc, animal rationale mortale, homo est, quemadmodum illic statua. Describuntaũt & hoc modo. Differentia est quod aptum natum est diuidere ea, quæ sub eodem Genere sunt: Rationale enim & irrationale hominẽ & equum, quæ sub eodem genere sunt, quod est animal, diuidunt. Assignant autem & hoc modo. Differentia est, qua differunt, à se singula, namq; homo, & equus secundum Genus non differunt, sumus enim animalia nos, & equi: sed additum rationale disiunxt nos ab illis: & rationales sumus & nos, & Dij: sed mortale oppositũ disiunxit nos ab illis. Exactius autẽ pertractantes ea, quæ ad differentiam pertinent, dicunt non quodlibet diuidentium ea, quæ sub eodem genere sunt, esse differentiam, sed quod ad esse conducit, & quod quid erat esse, & quod rei pars est. Neque enim quod aptum natum est nauigare, est hominis differentia, & si sit propriũ hominis. Dicere enim possumus animalium hæc quidem apta esse ad nauigandum, illa verò minimè, diuidentes hominem ab alijs: sed aptum natum esse ad nauigandum, non est substantiæ completiuum nec eius pars, sed aptitudo solũ ipsius: idcirco quia non est talis differentia, quales sunt, quæ specificæ dicuntur differentiæ. Erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunque alteram faciunt speciẽ, & quæcunque in eo quod quid erat esse accipiuntur. Et de differentia quidem tot sufficiant.

Nõ oportet, vt benè dicit Boetius, hic quærere, quare Differẽtia Proprio, & Accidenti anteponatur, cùm in dubium reuocatũ fuerit, an Speciei esset præponẽda: est enim prædicatum essentiale, quod nec Proprio, nec Accidenti competit. Nõ autem hic agimus de differentia concretè scilicet de ipsis, quæ differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quam vnum ab altero differt: vt differentia sit forma, per quam vnum ab altero differt. Nec agimus de isto principio, & forma secundum se, sed vt ꝑ intellectũ assumitur ad prædicãdum de illo, cuius est Differentia.

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur: in priori sunt quinque diuisiones Differentiæ, in posteriori quinque definitiones: est autem prima diuisio, Differentia triplex est, quædam communis, quædam propria, quædam proprijssima. Diuisio 1.

Differẽtia communis est Accidens separabile, per quod vnum ab alio, vel à se aliqualiter differt, vt Petrus sedens à non sedente, currens à quiescente, senex à se ipso puero differunt.

Differentia propria est Accidens inseparabile, per quod vnum ab alio differt, vt cæsijs oculis differt ab eo, qui non est oculis cæsijs, illa oculorum affectione, & colore cæsio, quæ dicitur differentia propria: illa enim affectio non separabitur à subiecto, dum ipsum fuerit.

Differẽtia proprijssima est forma substantialis, per quã vnum ab alio differt, vt homo ab equo differt per rationale. Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimen: omnes enim tres hoc habent, quòd faciunt diuersum vnum ab altero, sed differunt, quod duæ primæ faciunt differre in Accidenti, tertia verò in substantia: vnde illæ duæ primæ dicũtur tantũ facere, diuersum, seu alteratũ; tertia verò facit aliud, id est, diuersum in substantia.

Circa istam definitionẽ est primo notandum ex Auicenna hoc capite, quod acceptiones Differentię aliter se habent, Nota 1.

quam

quã acceptiones Speciei, & Generis: istæ enim, Generis scilicet & Speciei, non omnes sunt Logicæ, sed tantùm tertia Generis, & Posterior Speciei: at istæ tres acceptiones Differentiæ omnes ad Logicũ & Physicum spectant.

Nota 2. Nota secundo cum Boetio, quod istæ duæ primæ Differentiæ, scilicet prima, & secunda sunt indiuiduorum, & singularium, ista enim Accidentia propriè sunt singularium: at Differentia tertia est specierum, & Generum, id est, per quam Species, & Genera differunt, sicut per illam differunt indiuidua: qua de causa illæ tres differentiæ superius positæ, scilicet differentia numerica, specifica, & generica ad has reducuntur: numerica enim ad duas priores, specifica vero, & generica ad tertiam.

Nota 3. Differentia cur dicatur communis & propria. Nota tertio. Differentia prima dicitur cõmuniter dicta, iudicio meo, propterea communis dicitur, quia sit tale Accidens, quod sicut modò accidit vni extremo, quod per tale differt ab alio, ita vicissim & alteri extremo possit alias accidere: verbi gratia, sedens differt à stante, accidenti, & differentia communi, secundum quã potest etiam, & qui modo stat à sedente differre, nam stans potest sedere, & qui sedet aliquando stare: reliquæ dicũtur propriæ differentiæ, id est, peculiares vniuscuiusque, quia quod semel per illas differt, semper per eas differt.

2. *Differentiarum ergo aliæ quidem, &c.*

Ex discrimine superius inter illas tres Differentias assignato, Porphyrius infert

Diuisio 2. diuisionẽ secundam. Quædam Differentiæ faciunt alteratum, id est diuersitates in Accidenti: quædam faciunt aliud, id est, diuersam substãtiam: sub priori membro sunt Differentia prima, & secunda, scilicet cõmunis & propria: sub posteriori verò est tertia, scilicet proprijssima: inter quas est duplex discrimen: prius, Differentiæ facientes alteratum dicuntur simpliciter & tantum Differentiæ, at facientes aliud dicuntur Differentiæ specificæ, q& additum est perfectionis, explicans huius Differentiæ specificæ munus, quod explicat in posteriori discrimine: nam definitiones quidditatiuæ & Generum diuisiones fiunt per has specificas Differentias, & facientes aliud, non per illas secundum quas non fiunt nisi alterationes, & mutationes quædam accidentales.

A superioribus ergo rursus inchoantibus. 3.

Rursus in communi iterum tertio diuidit Differentias. Quædam sunt Differentiæ separabiles, quædam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quæ non constant, vt sedere, currere, & sub hoc membro, est Differentia communis: inseparabiles sunt, quæ nunquam à re manente dimouentur, quales sunt Differẽtia propria, & proprijssima. Diuisio 3.

Et hanc subdiuidit in inseparabilem per Accidens, qualis est propria, quæ Accidens est quoddam inseparabile, & inseparabilem per se, qualis est proprijssima, quæ ad rei substantiam & naturam pertinet: & hæc est quarta diuisio, quæ subdiuisio est potius vnius membri, tertiæ precedentis. Constituit autem duplex discrimen inter has duas inseparabiles. Alterum, inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidẽti vt superius diximus: at inseparabilis per se facit aliud, id est, diuersum in substantia. Alterum. Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, id est, non æqualiter semper inest: nam aliquis homo est magis cæsius, quam alius, & curuiori naso, quam alius: at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, vnus homo non est magis rationalis, quàm alius. Huius dat rationẽ, quia Differentia pertinet ad esse, & naturam rei; at esse & natura non suscipit magis in his, quam in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal, quam alius, nec magis corpus, quam alius. Diuisio 4.

Cum igitur tres species Differentiæ considerentur. 4.

Porphyrius epilogat has diuisiones propositas, insinuãs vnum consideratione dignum; videlicet Species Differentiæ

esse solum tres illas primo loco constitutas: sed quia variæ sunt proprietates illarum, factæ sunt rursus aliæ diuisiones secundum ea, quæ illæ habent: vnde eadem sunt prorsus numero membra diuidentia, scilicet illæ tres Differentiæ, & inter has quædam inueniuntur facientes alteratum, quædam aliud; quędam separabiles, quædam inseparabiles; tam per se, quã per accidens.

Diuisio 5. Postea verò Porphyrius Differentiam inseparabilem per se, scilicet specificam, quinta diuisione subdiuidit: quędam, inquit, sunt alicuius Generis diuisiuæ, id est, per quas Genus diuiditur: quędam illius Generis constitutiuæ, id est, per quas Genus illud constituitur: verbi gratia, animal habet has Differentias, animatum, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quædam sunt, per quas animal constituitur, scilicet duæ priores: animal enim est animatum, & sensibile corpus: per alias diuiditur, per rationale & irrationale, mortale, immortale. Inter has vnum est discrimen, nam per diuisiuas Generis constituuntur Species illius Generis, non autem per constitutiuas: vt per rationale, mortale, iuxta opinionẽ Porphyrij constituitur homo, per rationale, immortale, simul cum animali, Deus: per irrationale verò mortale constituitur brutum. At verò, quamuis istæ constitutiuæ non faciant Species, tamen si ad superius tale Genus considerentur, tales differentiæ dicentur illius superioris diuisiuæ, & ipsius inferiorum, tanquã Speciei constitutiuæ, vt animatum, & sensibile, sunt superiorum diuisiuæ, corpus enim per animatum & inanimatum diuiditur: & corpus animatum per sensibile, & insensibile: animatum autem, & sensibile, cum substantia, faciunt animal: sicut insensibile cum animato facit plantam, vnde eædem differentiæ simul sunt & diuisiuæ, & constitutiuæ: sed inferiorum constitutiuæ, superiorum diuisiuæ: quapropter omnis Differentia specifica dici potest, quia constituit Speciem aliquam siue subalternam, siue specialissimam.

Nota 1. Circa hoc, Nota istud exemplum esse falsum: non enim Deus est animal, nec corpus, nec aliquod est animal, quod sit immortale. Porphyrius loquitur, vt Philosophus Platonicus, vt superius diximus. Non esse aliquod animal immortale.

Nota etiam Genus generalissimum solum habere Differentias diuisiuas, non constitutiuas: cum nullum supra se habeat Genus, specialissimam verò solas habere Differentias constitutiuas, quia sub se nõ habet inferiores Species, in quas per Differentias diuidatur. Nota 2. Genera summa tãtùm habere Differentias diuisiuas.

Nota similiter tertio, si istæ differentiæ ad idem Genus comparentur, alię distinctæ sunt differentiæ diuisiuę, aliæ cõstitutiuæ: si verò ad diuersa comparẽtur, eadem potest esse differentia diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, superioris quidem diuisiua, inferioris verò constitutiua. Nota 3.

Et his maximè opus est ad diuisiones Generum, &c. 5.

Hic Porphyrius duos vsus harum differẽtiarum specificarum ponit, prior est ad diuisiones Generum faciendas, hæc enim præcipuè per tales Differentias diuiduntur: posterior ad definitiones componendas ipsarum specierum: aliæ enim differentiæ per Accidens, tam separabiles, quã inseparabiles, nõ sunt aptę ad præcipuas diuisiones, & definitiones, sed ad descriptiones, & diuisiones non essentiales, & minus præcipuas, cum sint accidẽtia rei, nec de eius natura.

Differentia est, qua abundat Species à Genere. 6.

Hæc est posterior pars huius capitis, qua ponuntur aliquot ipsius Differẽtiæ definitiones.

Prima est proposita, scilicet, Differentia est, in qua Species excedit Genus: natura enim Speciei ex Genere & Differentia constat: vnde plus includit in sua natura, quam Genus, Genus enim non includit in sua natura Differentiam Speciei, sicut ipsa Species. 1. definitio Differẽtię.

Posset tamen dubitare quis, vnde habet species Differentiam? non enim à Genere, quia in Genere quomodo possunt esse plures Differentiæ oppositæ? non autem Dub.

tem

tem Differentia potest esse ex nihilo: à
Sol. quo ergo est? Respond. quod Differentiæ sunt in Genere, non actu, id est, non sunt de natura eius; sed in potentia, quia illo fiunt: sicut è cera extrahitur forma alicuius imaginis: & non est inconueniens, quod multæ differentiæ sint in Genere in potentia, vt multæ figuræ ceræ in potentia.

2. Secunda definitio est. Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus Specie in quale quid: quod exemplo claro ostenditur: vt enim res componuntur ex materia & forma, vel aliquo simili materię, vel aliquo simili formę: vocat simile materiæ, subiectũ in rebus artificialibus, vt statua fit ex ære, vt materia, & figura tanquam forma: dicit autem subiectum simile materiæ, quia propriè materia est pars compositi substantialis: ita, inquit, Species, scilicet homo componitur ex Genere tanquam ex materia, & ex Differentia tanquam forma: vt ex hoc intelligamus, quod Differentia est velut qualitas, sicut forma.

3. Tertia definitio. Differentia est, per quam Genus separatur, id est, diuiditur in ea quæ sub se sunt.

4 Quarta verò Differentia est, secundum quam vna Species ab alia differt: At quia istæ duæ vltimæ videbantur insufficientes, cum essent aliqua, per quæ Genus diuiditur, & vna Species ab alia differt, scilicet accidentia propria: dicit Differentiam non solum habere hoc, sed etiam esse de definitione & quidditate rei, & ipsius definitionis & quidditatis partem.

5 Propterea addit quintam definitionem, exactam, scilicet, Differentia est, qua vna Species ab alia separatur, cũ sit ipsius natura Speciei pars.

Quæstiones, seu dubia quædam scitu digniora in caput de Differentia, & præsertim circa eius definitionem, rectè ne sit tradita?

Dub. 1. Circa hoc caput sunt aliquot dubia, quæ à nobis breuiter erunt examinanda. primum est, Cum Logicus non tractat de rebus ipsis secundum se, sed vt intentionibus substant, tales intentiones considerando, cur hic Porphyrius de Differentia ipsa reali tractat, quod munus videtur esse Metaphysici, quod quidem tractat Aristo. 5. Meta. c. 9.

In hac re dicendum, quòd Differentiæ tres actus habẽt. Primus est diuidere, seu determinare Genus ipsum. Secundus est constituere naturam. Tertius est eam ab alijs distinguere. Isti tres dupliciter possunt considerari: vno modo fundamentaliter, vt in rebus ipsis sunt. Nam in rebus ipsis natura Generis est determinata, & facta Species per Differẽtiæ naturam, & natura specifica ab alijs distincta: & tunc isti tres actus ad Metaphysicum pertinent, & considerare differentiam secundum istos actus in rebus. Altero modo possunt considerari, vt per intellectum isti assumũtur & exercẽtur, id est, quatenus Genus ipsum abstrahentes per Differentias diuidimus, & Speciem ex Genere cum Differentia componimus, & per differentiam ab alijs separamus: & sic considerare Differentiã est Logici: consideramus enim differentiam, vt intentioni secundæ substat, & ex his procedit quidam quartus actus ipsius Differentiæ, qui magis est Logici, scilicet prædicari de his, quæ per talẽ constituuntur Differentiam, & hoc peculiariter hic consideratur, scilicet vt est prædicabile: At quia omnia ista melius considerantur & cognoscuntur in ipsis rebus; propterea Porphyrius miscet res ipsas: tamen intelligenda sunt omnia in ordine ad intentiones. Solutio. Differentiæ triplex est munus.

Dubitatur secundo. Videtur enim ista definitio diminuta, scilicet prædicatur de pluribus Specie differentibus in eo quod quale quid: cùm multis Differentijs non competat, nam vltimæ Differentiæ non prædicantur nisi de vnica Specie. Dub. 2.

Circa hoc multiplex est dicẽdi modus. 1. opinio.

Fuit prima sententia Burlei in præsenti loco: cum duplex Genus sit Differẽtiarum: quædam genericæ, per quas Genus constituitur: quædã sunt vltimę, per quas vltima Species, & specialissima componitur, inquit Burle. Sicut in capite de Specie, quædam est data definitio, quæ soli specialissimæ competit, quædam alię pro vtraque Specie; ita in hoc capite ista defi-

nitio est pro differentia generica, aliæ pro omnibus sunt.

2. opinio. Alia fuit sententia multorum asserentium, Porphyrium non meminisse in hoc capite, nisi solum Differentiarum genericarum, quia vltimæ non sunt cognitæ à nobis: & hic modus dicendi non videtur abhorrere à doctrina S. Tho. 2. Post. lec. 13. qui idem docet super Arist. scilicet nō meminisse vltimarum, quia incognitæ sunt. Nec longè ab hac sententia distat Simpl. cap. 3. Anteprædicam. regula. 2. vbi refert Porphyrium definisse Differentiam, vt in plurimum.

Confut. Sed prima sententia Burle. nō videtur mihi admodum rationabilis, quia cum ratio præcipua Differentiæ in hoc loco sit, vt prædicabile est, & id explicetur solum in hac definitione, debuisset Porphy. omnem Differentiam definire, sicut fecit in capite de Specie, vbi dedit definitionē cōuenientem Speciei, quæ est prædicabile. Secunda item sententia videtur Alberto tract. 5. c. 6. non esse recipienda, quia cum veritas sit, esse Differētias vltimas, nō debuit assignare definitionem Porphy. non conuenientem omnibus differentijs.

3. opinio. Fuit tertia sententia aliorum, qui nullas esse Differentias vltimas existimauerunt, sed omnes genericas, & communes, & quòd duæ, aut tres simul iunctæ Speciē vltimam componunt: vt mortale conuenit homini, & bruto, rationale homini & angelo secundū Porphyrium: at rationale mortale soli homini: & hanc crediderūt esse sententiam Porphyrij, & videtur esse doctrina expressa Aristot. 2. Post. c. 14. vbi asserit Differentias singulas per se competere multis Speciebus; tamen aliquæ simul iunctæ vnam rem componunt: & sic esse dandas definitiones: & 1. Top. c. 3. problema Differentiæ ad problema Generis reducit. & 4. Top. c. 6. ponit discrimen inter Genus & Differentiam, quòd quamuis vtraque de pluribus prædicentur, tamen adhuc de pluribus Genus, quàm Differentia.

Confut. Circa hoc dico duo. Primum mihi videtur ista sententia esse Porph. vt clarè patet in ipso capite: non enim aliter constituit Species, quàm per multas Differentias genericas. Dico secundò istam sententiam, quòd non sint vltimæ Differentiæ, esse manifestè contra Aristotelem, qui 7. Met. ca. 12. inquit, vltimas Differentias cū Specie conuerti, & 1. de partibus animal. c. 2. dicit, aliquas Species non habere nisi vnicam Differentiam. Nec locus Aristotelis in oppositum probat quicquam, quia illic docet Aristoteles definitionem secundum eas Differentias, quæ inueniuntur: at vltimæ occultissimæ sunt, non tamen propterea sunt negandæ: & in Topic. ipse clarè dicit Differētiam, quæ generica est, cum genere esse ascribēdam: vbi insinuat esse Differentiam, quæ non est generica.

Quarta opinio fuit Alber. tract. 5. c. 6. & Auicen. & Alphar. Dicunt enim, quòd Differentia duo habet, secundum quod est Differentia: alterum est, Genus distinguere; alterum, Speciem cōstituere: quòd vero constituant Differentiæ determinatam & vltimam Speciem, non habent inquantum Differentiæ, sed inquantū sunt quædam naturæ particulares non conuenientes pluribus Speciebus: ex quo fit, quòd propria ratio Differentiæ inueniatur in genericis: nam vltima Differentia habet aliquid mistum, quod non est Differentiæ secundum se: & ita dicunt Porphyrium definisse Differentiam secundū ea, quæ per se habet, & ita non curauit vltimas definire. 4. opin.

Contra hoc dicit bene Caietanus, qd' vltima Differentia, licet habeat aliquid, quod non est Differentiæ secundum se, non tamen amittit ea, quæ sunt Differentiæ secundum se: nam diuidit, & cōstituit, & propterea debuit definiri. Con.

Vnde est quinta sentētia ipsius Caietani asserentis illic definiri omnes Differentias etiam vltimas: & sensum definitionis esse negatiuum, scilicet Differētia est, cui inquantum Differentiæ non repugnat prædicari de pluribus Specie Differentibus: si enim repugnaret, nulla Differentia prædicaretur de pluribus. Et hæc fuit sentētia Iamblici asserētis, quod Differentiæ vltimæ vt Differentia est, nō repugnat de pluribus Speciebus dici: quod idem docuit Auicen. c. de communitatibus: 5. opin.

bus: vnde sententia Caietani non est noua & propria.

Con. Sed quamuis ista sint probabilia, tamen existimo esse præter mentem Porphyr. qui vltimas Differentias non definiuit: siue quia credidit non esse, siue quia occultæ sunt.

Solutio. Propterea vniuersaliter posset sic Differentia definiri. Differentia est, quæ prædicatur de Specie, cuius est Differentia, in quale quid.

Dub. 3. Dubitatur tertio. Quomodo Differentia prædicetur in quale quid. Pro quo oportebit aduertere, quòd qualitas non est aliud, quàm id per quod fit modus, & determinatio alicuius, quod ex se est indifferens & indeterminatum.

Sol.

Determinatur aliquid trib. modis. Potest autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo, ad aliquem modum se habendi accidentalem, vt homo postquàm est homo, est indifferens, vt sit albus vel niger, calidus, vel frigidus: & vniuersaliter omnis substantia postq̃ est, est indeterminata, vt sic, vel sic se habeat, & talis forma determinans in communi dicitur qualitas accidentalis. Secundò, aliquid est indifferens ad esse substantiale, quo pacto materia est quædã substantia indeterminata ex se, & imperfecta, ex qua multa fieri possunt, & determinatur per formam ipsam, vt si sit forma ignis, fit ignis, si forma equi, fit equus: & talis forma dicitur qualitas substantialis. Tertiò, aliquid est indifferens, tanquam aliquid confusum, & multa comprehendẽs, & per particulare determinatur, quo pacto se habet Genus respectu Differentiæ, vnde & Differẽtia dicitur etiam qualitas substantialis: has qualitates posuit Aristoteles. 5. Meta. cap. 14.

Nota. Est autem notandum discrimen inter has, qualitas enim accidentalis, cum eo, quod determinat, non facit aliquam naturam, vt albedo determinat hominẽ, sed homo & albedo non faciunt vnicam naturam per se, sed tantum compositum accidentale: at forma cum materia facit vnicam naturam per se, scilicet vnicum compositum substantiale hominem, leonem, aut aliud quoduis: similiter Differentia cum Genere facit vnicam naturam specificam.

Sed omissa qualitate accidentali inter has scilicet formam & materiam, Differentiam & Genus, est triplex discrimen considerandum. Primũ, materia vel forma per se non claudunt totam rei substãtiam, sed materia dicit vnicam partem, forma alteram partem: at Genus & Differentia vnumquodque per se totã substantiam dicũt, & claudunt, verbi gratia animal totam substantiam compositam ex forma & materia dicit: similiter rationale, sed cum discrimine: nam animal in homine dicit totam substantiam hominis secundum quod in ea est aliquid, in quo homo alijs animalibus est similis: at rationale dicit eandem hominis substantiam, secũdum ꝙ in ea est aliquid, in quo ab alijs animalibus separatur: & vniuersaliter Genus dicit rei integram substantiam, vt in ea alijs Speciebus assimilatur: at Differentia dicit eandem rei substantiam, vt in ea aliquid est, quo ab alijs separetur. Propter quod S. Tho. de Ente & Essentia. cap. 3. dicit hominem, seu Speciẽ non componi ex Genere & Differentia sicut ex duabꝰ reb. sed sicut ex re aliter intellecta, & eadem re aliter intellecta.

Quid distent materia & genus, forma & differẽtia.

Secundum discrimen est, quod ex hoc infertur, materia & forma, cùm singula rei substantiam non dicant, de cõposito prædicari nequeunt: nõ enim dicetur homo est anima, homo est corpus, at Genus & Differentia, cũ singula totam rei substãtiam dicant, per se de re prædicantur, vt homo est animal, homo est rationalis.

Tertium, composita singula non participant totam materiæ substantiam, cũ ex alia parte materiæ fiat vnum, ex alia aliud: at singulæ Species totũ Genus participant, quantum ad eius substantiam, quæ per definitionem explicatur, vt homo per se, leo per se, capra per se, sunt participes integræ substantiæ animalis: sed non participant singulæ Species totam Generis potentiam, quia Genus in potẽtia continet omnes Species suas: at vna Species non continet aliam.

Hinc patet quantum intersit inter Genus & materiam, & Differentiam & formam,

nam, quod si Genus dicitur materia, & Differentia forma, est ad similitudinem: vt enim materia contrahitur, & forma contrahit; ita Genus per Differentiam contrahentem limitatur: vnde Differentia ipsa dicitur etiam qualitas.

Nota. Sed est maximè considerandum. Differentia potest dupliciter comparari, & ad ipsum Genus, quod determinat, & ad Speciem, quam constituit: respectu enim Generis est qualitas, sed extrinseca aliquo modo, quia non est de natura Generis: vnde de Genere prædicatur in quale, sed non essentiali: at Speciei est qualitas essentialis, quia est pars naturæ eius: propterea de Specie, in quale quid prædicatur, sicut anima est qualitas corporis, sed non est de essentia corporis, at hominis & compositi est pars; propterea dixit Porphyrius. Differentia dat esse rei s. speciei & est pars eius substantialis, id est, est intrinseca ei.

Dub. 4. Dubitatur quartò breuiter, quomodo vltima Differentia, cùm de vna specie prædicetur, sit vniuersale?

Solutio. Dico primò, secundum nos nullum dubium esse, qui diximus huius libri subiectum primum esse vniuersale, vt est in multis, & quia rationale est in multis, sicut & ipsa species, quam constituit; ideo esse vere, & propriè vniuersale: sed etiam si quis subiectum diceret esse Prædicabile; idē consequitur, constat enim Differentiam esse prædicabilem.

Dici etiam secundo posset, Differentiam talem esse vniuersale, quia de subiecto vniuersali prædicatur, vnde & de cōtentis sub tali specie prædicabitur, sed cū discrimine: nam Species immediatè, at Differentia mediatè, scilicet per Speciem ipsam prædicabitur.

Dub. 5. Dubitatur quinto, quomodo Porphyrius vtitur Differētijs priuatiuis, scilicet irrationale, immortale? Boetius existimauit tales Differentias posse constituere Speciem: sed quia alias latius de hoc dicemus; interim dico absque vllo dubio sententiam Boetij esse contra Aristotelem cap. 1. de partibus anima. vbi docet & probat oppositum. Boetius forsan sequitur Platonē, qui huius sententiæ fuit: ratio est clara contra eum, quia priuatio non est de essentia alicuius entis positiui & absoluti, quales sunt Species.

Vnde dico, illas Differentias priuatiuas poni loco positiuarum: quod fit ob duplicem causam, quam tradit Arist. 6. Top. cap. 3. vel quia Differentiæ alię sunt occultæ, vel quia sunt multæ, quas enūtiare esset prolixum. Solutio.

De Proprio.
Cap. IIII.

Proprium verò quadrifariam diuidunt. Nam & id, quod soli alicui Speciei accidit, & si non omni, Proprium id dicitur: vt homini medicum esse, vel geometrā. Et quod accidit Speciei, etsi non soli, quemadmodum homini esse bipedē. Et hoc soli & omni, & aliquando: vt omni homini in senectute canescere. Quartum autem id, in quo conuenerunt & soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile. nam & si non semper rideat, tamen risibilis dicitur: non quod rideat semper, sed quòd semper aptus natus sit vt rideat: hoc autem ei semper connaturale est, quēadmodum & equo hinnibile. Hæc autē & propriè Propria dicuntur, quoniam etiam conuertuntur; si quod enim equus est, hinnibile est: & si quid hinnibile est, equus est.

Sequitur Quartum Prædicabile, scilicet Proprium, quod meritò Accidenti præponitur; quia quamuis de rei substantia non sit, est tamen substantiæ & essentiæ rei proximum, ab ea, scilicet, immediatè emanans. In hoc igitur capite duo tantum continentur: alterum, quatuor sunt Proprij acceptiones, alterum ipsius Proprij Logici prædicabilis definitio.

Sumitur autem Proprium quatuor modis. Primò dicitur Proprium, prædicatum aliquod accidentale, quod soli alicui speciei inest, nō tamen omnib. indiuiduis illius Speciei competit, sicut esse Grāmaticū, Medicum, non nisi homini cōueniunt, non tamē omni homini. 1.

Alte-

2\. Altero modo Proprium dicitur prædicatum accidentale, quod omni indiuiduo alicuius Speciei, non tamen ei soli compe tit, quo pacto homini est Proprium esse bipedem, omnis enim homo est bipes, nõ tamen solus homo, quia alia aliqua animalia duos pedes habent.

3\. Tertium. Proprium est prædicatum etiam accidentale, quod omni indiuiduo alicuius speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tempore; quo pacto canescere est Proprium homini; omnis enim homo, & solus homo canescit, sed nõ semper, nisi in senectute: fit enim canities ex corruptione humidi, quod calor naturalis, quia modicus est, ex longa & continua actione non potest consumere, quod potissimum tempore senectutis fit, quando calor tenuis est: potest etiam accidenti aliquo talis calor impediri ab actione, & tunc humidum corrumpetur, & fient cani, sunt etiam aliqui, qui etiam senes tarde, aut nunquã canos habent, in quibui humidũ est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere.

Canities quomodo nascatur.

4\. Quarto modo dicitur Proprium, prædicatum accidentale, quod omni, & soli, & semper conuenit: & hoc propriè & simpliciter dicitur Proprium, sicut risibile est Proprium homini, solus enim homo, & omnis homo, & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare, nam non semper homo ridet. Respond. quamuis actus ridendi semper non insit, tamen aptitudo ad ridendum est semper: propterea semper homo est risibilis, id est, aptus natura ad risum. Ex hoc infert proprietatem vnam proprij, scilicet, quod cõuertitur cum suo subiecto: valet enim homo est, ergo risibile est: risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest componi integra definitio Proprij, scilicet, Propriũ est accidentale prædicatum, quod conuenit omni, & soli, & semper Speciei, & conuersim prædicatur de ea.

Definitio proprij.

Dubia quædam scitu digniora in caput de Proprio.

Circa hoc caput aduertẽdum est primò, Proprium dupliciter sumi: vno modo vt distinguitur contra improprium: quo pacto dicimus homo propriè significat viuum, impropriè pictũ, & sic in præsenti non consideratur: altero modo vt distinguitur contra commune, vt id sit Proprium alicui, quod non alijs præter ipsum competit: & sic in præsenti sumitur. Vbi considerandum quoque est, in omnibus his acceptionibus Proprij, semper loco Generis, sumi illud (accidit) id est, est prædicatum accidentale, id est, quod non est de natura rei, de qua prædicatur.

1\. Proprium duob. modis sumitur.

Est secundo aduertendum, quod Aristot. 1. Top. cap. 4. distinguit Propriũ in absolutè Proprium, & ad aliquid, & quando. Proprium absolutè est (vt definit ipse) quod non indicat naturam rei; soli autem inest, & conuersim prædicatur. Prima particula est ad excludendũ Genus, Definitionem, & Differentiam, quæ sunt natura rei, vel de natura rei: secunda particula ad excludendum Proprium secundo modo, & Accidens commune, quæ pluribus insunt: tertia particula ad excludenda Propria primo & tertio modo, quæ soli Speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod secundũ se, commune est; tamen si subiectum, cui est, alijs comparetur, illi est Proprium, vt bipes absolutè homini non est Proprium, tamen si homo ad equum comparetur, homini bipes est Proprium. Proprium quando, est idem quod Porphyrius ponit, & quamuis non his verbis de Proprio, Porphyrius egerit, tamen omnia, quæ dicit, re ipsa sunt eadem cum Aristot. nam Proprium, quarto modo, est absolutè proprium: & definitio hic assignata (vt dixi) est eadem cũ illa Arist. Proprium autem tertio modo vocat Aristoteles, quando reliqua sunt ad aliquid: quamuis Propriũ primo modo cùm sit indiuiduorum, ab Aristotele sit prætermissum, qui ea, quæ vniuersaliter dicuntur, ibi quærebat.

2\. Propriũ vt ab Arist. distinguatur.

Dubitari etiam solet, an Proprium sit dicendum Vniuersale? Aliquibus videtur dubium; quia non prædicatur de indiui-

3\. Propriũ vt sit vniuersale.

diuiduis, vt Proprium est, nisi mediatè: dico tamen esse vniuersale, & immediatum: vt enim vniuersale sic immediatū, sufficit quòd immediatè de vniuersali prædicatur: scilicet de Specie, sicut diximꝰ de vltima Differentia superius, & quòd sit in multis sicut ipsa Species cui conuenit.

De Accidente. Cap. V.

Accidens autem est, quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo: hoc enim ipsius separabile est, illud verò inseparabile. dormire quidem separabile accidens est: nigrum verò esse inseparabiliter coruo & Aethiopi accidit. Potest enim intelligi & coruus albus, & Aethiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Definiūt autem sic quoque. Accidens est quod cōtingit eidem inesse & non inesse. Et quod neque Genus est, neque Differentia, neque Species, neque proprium: semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus autem determinatis quæ proposita sunt (dico autem Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente) dicēdum est quæ eis cōmunia sunt, & quæ propria.

Non est hic, quod in dubium vertamus, quare de Accidenti tractet Porphyrius cùm nullum supersit Prædicabile, cui anteponatur; & inter omnia sit maximè extra rei essentiam. In hoc igitur breuissimo capite sunt tres Accidentis definitiones, cum vnica diuisione.

Prima definitio est, Accidens est, quod adest, & abest, præter subiecti corruptionem: ac si dicat, est prædicatum vniuersale, quod de subiecto ita affirmari, vel negari potest, vt nec propter eius præsentiam, vel affirmationem, nec propter eius absentiam, vel negationem, natura subiecti destruatur, vt siue dicas, homo est albus, siue homo non est albus, non propterea homo corrumpitur. ¶

Sequitur Accidentis diuisio. Duplex est Accidens, quoddā est separabile, quoddam inseparabile: inseparabile, quod à subiecto separari non potest, vt albedo est Cygno inseparabilis: separabile, quod separari potest, vt sedere, currere. At quia quis posset obijcere Porphyrio, quod hæc diuisio videatur aduersari definitioni, si enim est Accidens inseparabile, non ergo adest, & abest. Respon. quamuis re adesse & abesse non possit, intellectu tamen separatur; dum Aethiopem absque nigredine, & Cygnum absque albedine considerare possumus.

Secunda definitio est. Accidens est q̄ contingit eidem inesse, & non inesse. Ista magis explicat naturam Accidentis: nā adesse, & abesse, nō solùm Accidentibus, sed alijs competit: at inesse est proprium Accidentis.

Tertia definitio est. Accidens est, q̄ nec est Genus, nec Species, nec Differentia, nec Proprium: semper autem est in substantia subsistens, id est, nūquam extra substantiam reperitur. Hæ duæ vltimæ definitiones sunt Arist. 1. Top. cap. 4.

Dubia quædam seu Quæstiones scitu digniores in caput de Accidenti, & eius definitiones.

Omnia ferè, quæ in hoc capite continentur, ab Auicenna reprǽhenduntur: at vt nos horum sensum perfectū teneamus, erit primo aduertendum, Accidens tripliciter sumi: vno modo, vt distinguitur contra substantiā, vt omne ens, quod non est substantia est, Accidens, quo pacto dicitur ens diuidi in substantiam & Accidens, & hoc aliqui vocant Accidēs nominale, quia, scilicet per nomen Accidētis significatur, & de illo in se dicitur, hoc est Accidens: altero modo latius sumitur pro omni eo, quod extra substantiam alterius est, siue sit substantia, siue accidens, quo pacto homo est Accidens animalis, & Petrꝰ hominis, in qua significatione Philosophi concedunt illas esse prædicationes Accidentales; animal est homo, homo est Petrus, & hoc vocant Accidens verbale: quia non tam dicitur, homo est Accidens animali, quam accidit ani-

Not. Accidens tribus modis sumitur.

animali: & de isto modo Accidentis loquutus est Arist. 5. Met. c. 30.

Tertio. Accidens sumitur particularius pro vna parte Accidentis primi modi accepti, quod dicebatur nominale: hoc enim diuiditur in commune & proprium: commune est, quod non fluit ex principijs essentialibus alicuius subiecti, respectu cuius dicitur commune, vt albedo respectu hominis: non enim ex natura hominis fluit albedo. Aliud est, quod ex subiecti natura fluit, & hoc illi dicitur Proprium, vt risibile homini: tunc autem signum erit fluere ex principijs essentialibus subiecti, quando nec illud sine subiecto, nec subiectum sine eo esse possunt: quando vero contrà non fluit, commune reputatur: illud ergo Accidens proprium facit quartum Prędicabile, commune verò quintum Prædicabile.

Quod sit signum aliquid ex principijs essentialibus subiecti fluere.

Ex quo sequitur Accidens, quod est quintum Prædicabile, non esse Accidens secundo modo, quia secundum illud fiũt prædicationes indirectæ, quæ nõ sunt artis: nec esse Accidens in vniuersum, vt distinguitur contra substantiam, quia hoc comprehendit Proprium, & istud Prædicabile quintum: sed est Accidens commune quod non fluit ex principijs essentialibus subiecti de quo prædicatur, & hoc nõ voluit aduertere Auicenna.

2. Accidens tribus modis consideratur.

Est secundo notandum, Accidens tripliciter posse cõsiderari. Vno modo secũdum quod in rebus est, & secũdum suam essentiam & naturam, & sic ad Metaphysicum pertinet. Altero modo secundum quod est in intellectu, & hoc respectu eorum, quæ sua sunt, id est, respectu inferiorum vel superiorum, vel Differentiarũ, & sic nec est quartum, nec quintũ Prædicabile, sed aliqua sunt Genera, aliqua Species, & Differentiæ. Tertio modo, vt ad subiectum comparantur, de quo prædicantur, & tunc Accidens proprium facit quartum, commune vero quintum Prædicabile: & hoc est considerandum. Vnde Accidens non dicitur prædicatum Proprij, aut Accidentis, nisi respectu subiecti: & ita Porphyrius de istis duobus semper in ordine ad subiectum tradidit, nam respectu inferiorum, vel superiorum, Genera sunt, aut Species,

3. Dubium.

Dubitatur contra primam definitionem, quid ibi loco Generis constituatur? In qua re oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter posse considerari. Vno modo primeintentionaliter scilicet adesse pro reali inhærentia Accidentis in subiecto: & abesse pro reali Accidentis separatione: & corruptionẽ subiecti, pro reali destructione: vt sit sensus, Accidens est, quod realiter subiecto inhęret, & non inhæret absq; vlla reali subiecti corruptione: & iste sensus, quamuis sit verus, non est Logicus, qui res absolutè non considerat. Alter sensus est secundeintentionaliter, vt adesse sit affirmari: abesse negari: subiecti corruptio sit repugnantia naturæ subiecti: vt sit sensus; Accidens est prædicatũ vniuersale, quod & de subiecto affirmari, & negari potest absque vlla repugnantia naturæ subiecti: vt siue dicas homo est albus, siue dicas, homo non est albus, nihil dicitur repugnãs naturæ subiecti: & talis sensus est Logicus, & sic à multis intelligitur talis definitio: ita enim explicat Caiet. & idem videtur Auerroes: & tunc loco Generis est illud prædicatum vniuersale, quod in multis alijs ponitur.

Solutio.

Ratio aũt, quæ mouet hos authores, vt existiment definitionẽ esse intelligendam in sensu secundæ intentionis, est, qa iste sensus est Logicus, & potest definitio sub eo explicari. Possumus etiam dicere, quòd sumitur primeintentionaliter, nec est inconueniens: quia cum Logica innitatur Metaphysicæ, potest aliquando ab ea aliqua petere: præsertim, quando clara & valdè nota sunt, sicut ista: hæc enim definitio potius admittere videtur sensũm realem: nam si Porphyrius intenderet definire Logico modo, clarius id posset explicare, quàm explicauit.

4. Dub. Cuiusmodi accidẽs definiatur prima definitione.

Dubitatur, an tali definitione definiatur Accidens proprium. quibusdã enim videtur, quòd sic: quia si aliqua ratio id vetaret, esset, quia Proprium abesse nõ potest: at eadem ratione inseparabile abesse non potest: quòd si dicas inseparabile intellectu separari, similiter & Propriũ separatur, vt enim coruus absque nigredine,

ita homo absque risibilitate intelligi potest. Alijs visum est opposito modo, nec Propriũ, nec inseparabile hîc definiri, sed tãtum separabile, quia hoc solum potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentem Porphy. si enim Accidens separabile hic definiretur, oportuisset distinctionẽ præmittere definitioni, & non committere vitium: prius enim distinguendum est æquiuocum, seu multiplex, quàm definiendum. Alijs communiter visum est, & hoc magis est ad mentẽ Porph. vtrunq; tantum Accidens commune definiri, sed ad argumentum non vno modo respondetur.

Albertus videtur dicere, q̃ hominem sine risibilitate intelligere possumus, at risibilitatem sine homine nullatenus: coruum verò absq; nigredine, & nigredinem absq; coruo possumus intelligere. Hæc doctrina vera est & certa, & est Aristotelis 7. Meta. c. 5. tamen non soluit dubium, nam Porph. loquitur de separatione subiecti: dicit enim quòd Cygnum absq; albedine possumus intelligere. Qua separatione, etiam hominem absq; risibilitate possumus intelligere.

Solutio. Caietanus aliter respondet: distinguit de duplici separatione per intellectũ: altera est simplex, qua vnum absq; alio intelligimus, altera est composita, qua vnũ ab alio diuidentes, separamus: vt si quis intellectu componat, homo non est albus, dicit primo, simplici cognitione possumus subiectum absq; Proprio, & absq; inseparabili æquè intelligere scilicet hominem absq; risibilitate, & coruum absq; nigredine. Secundo, abstractione composita subiectum à Proprio separare non possumus, dicentes, homo non est risibilis: subiectum verò ab inseparabili possumus optimè separare, dicentes, coruus non est niger. Quòd si dicas id non posse fieri, quia sicut prior est falsa, ita & posterior. Resp. tertio, quòd posterior est falsa, non alia ratione, nisi quia ita non est in rebus: at prior est falsa, non solum quia ita nõ est, sed quia destruitur natura subiecti, cui repugat, quòd non sit risibilis. Ista sententia est sübtilis & vera, quamuis ad mentem Porphyrij existimo esse dicendum, subiectum inseparabilis posse intellectu coniungi cum Accidenti opposito, scilicet Aethiopem album intelligere: nec erit compositio implicans repugnantiam: & hoc manifestat ipsum Porphyrij exemplum: at subiectum cum opposita forma Proprij, non possumus intelligere, quia est implicatio, quamuis absque vllo Accidenti nudè possit intelligi: & hæc omnis abstractio fit absq; aliqua compositiõe propositionis, sed per simplicem cognitionẽ eo modo, quo corpus album simplici cognitione cognoscere possumus. Hęc etiam sententia fuit Aegidij Romani. 1. Post. capite 6. in fine tex. 18.

5. Dubium. Dubitatur circa secundam definitionem, an tantùm separabili Accidẽti competat? Respondeo, quòd ita existimauit Auerro. alij verò, inter quos Caietanus, credunt vtrumque tam separabile, quàm inseparabile: cuius ratio est firma, quia ista definitio est desumpta ab Arist. 1. Top. ca. 4. Sed Arist. vtrumq; illic definit, quia ad problema Accidentis, de quo illic tradebat, æqua est vtriusque Accidentis ratio.

Sed tunc insurgit argumentum: quia sunt multa accidentia, quæ non adesse, et abesse possunt sine subiecti corruptione, vt lethales morbi, similiter mors, combustio, corruptio, & alia similia.

Ad ista respondet Albertus, mortem, combustionem, non esse Accidentia, sed destructiones substantiæ & priuationes. Caietanus respondet, hãc, homo est mortuus, esse disparatam, sed veram propter ampliationem, quia sensum facit: homo qui est, vel fuit, est mortuus: imò, inquit, est per se causalis, quia causa, quòd mortuus est, est quia fuit. Sed hoc videtur ridiculum, nam quid dicet ad hanc, domus est combusta? non enim causa, quia combusta est, est, quia fuit, & sunt aliæ innumeræ huiusmodi propositiones.

Solutio. Propterea existimarem ita esse dicendum, subiectum febris esse hominem; tamen febris sua præsentia non corrumpit hominem, immò dum febris est, homo est, & cum homo non est, febris non est: immò si multum febris durat, homo etiam

iam durat. Ad illud verò de morte, & cõbustione, & corruptione, crederem illarũ mutationum', in quibus substantia corrumpitur, subiectum non esse hominem, nec lignum, quod comburitur, sed materiam ipsam: & hæc semper manet. similiter destructionis domus materia ipsa est subiectum, & hæc etiam manet, destructa domo: ista est sententia Burlei, super hoc caput: & videtur idem docere Ammonius in præsenti.

Dices, Si subiectum est materia, ergo prædicabuntur de materia, dicendo, materia est mortua, lapides sunt destructi, quod est falsum. Dico igitur quòd istæ mutationes inducunt alicuius præexistẽtis priuationem, vel alicuius quod nõ erat, positionem, & propter hoc de eodem prædicantur, dicendo, domus est combusta, quia priuatio est domus: homo est mortuus, quia homo non est: & contra, ignis est generatus quia ignis acquirit esse.

De his, quæ communia sunt quinque vniuersalibus.

Cap. VI.

1. **Commune quidem est omnibus de pluribus prædicari, quemadmodum dictum est. Sed Genus quidẽ de omnib. sub se Speciebus & indiuiduis, & Differentia similiter. Species autem de ijs, quæ sub ipsa sunt indiuiduis. At verò Proprium & de Specie, cuius est Proprium, & de ijs quæ sub Specie sunt indiuiduis. Accidens autem & de Speciebus & de indiuiduis. Namque animal de equo & boue prædicatur, quæ sunt Species, & de hoc equo, & de hoc boue, quæ sunt indiuidua: irrationale verò & de equo & boue, & de ijs, qui sunt particulares prædicatur. Species autem, vt homo, solum de ijs, qui sunt particulares homines, prædicatur. Proprium verò de Specie, cuius est Proprium, & de ijs, quæ sub Specie sunt indiuiduis: vt risibile de homine, & de ijs, qui sunt particulares. Nigrum autem & de Specie coruorum, & de ijs quæ sunt particulares, quod est Accidens inseparabile: & moueri de homine, & de equo, quod est Accidens separabile: sed principaliter quidem de indiuiduis, secunda ratione autem de ijs, quæ continent indiuidua.**

Postquàm Porphyrius de singulis secundum se Prædicabilibus tractauit, ea ipsa inter se comparat: explicans, quibus inter se & conueniunt & differunt. Caput quidem hoc, vt est longissimum, ita est clarissimum, nec est expers vtilitatis, cũ magis Prædicabilium naturæ & proprietates, ex mutua comparatione clarescant. Ea igitur omnia, quæ hic Porphyrius fusissimè tradit, in summam quandam breuẽ, & epilogum redigemus, si quid dignum occurrerit, adnotantes.

In hoc ergo capite fiunt decem collationes Prædicabiliũ inter se, vnde in decem posset secari partes. In prima Genus cum Differẽtia confertur, & quantum ad ea, quæ communia, & quãtum ad ea, quæ diuersa habent. In secunda confertur similiter Genus cum Specie. In tertia Genus cum Proprio. In quarta Genus cum Accidenti. In quinta Differentia cum Specie. In sexta Differentia cum Proprio. In septima Differentia cum Accidẽti. In octaua Species cum Proprio. In nona Species cum Accidenti. In decima Proprium cum Accidenti. Ac si quis rectè dispiciat, reperiet non posse esse plures istorum inter se vniuersalium comparationes: nec enim oportuit multiplicare collationes Differentiæ cum Genere, nec posteriorum cum superioribus: quia eædem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Ante verò quàm vnum alteri cõferat, vnum omnibus commune ponit, scilicet de pluribus prædicari, Genus de Speciebus, & indiuiduis Specierum: Differentia de suis Speciebus & Specierum indiuiduis: Species de suis indiuiduis: Proprium de Specie, & eius indiuiduis: Accidẽs de Speciebus etiam, & de inuiduis.

Hic nota pulchrum quoddã discrimẽ, Distinctio quod inter Proprium & Accidẽs assignat. proprij ab

 Pro- Accidẽte.

Proprium enim per prius de Specie, & per posterius de indiuiduis dicitur: prius natura enim homo est risibilis, posterius Petrus est risibilis: at prius Petrus est albus, posterius homo est albus: Huius ratio est, quia Proprium oritur immediatè tanquam ex causa, & principijs Speciei: at Accidens ex materia, & indiuidualibus principijs, quod docet Aristot. 10. Meta. c. 12. homo, inquit, est albus, quia Callias est albus.

Dubium. Posses hic dubitare in his omnib. prædicationibus, an quando Genus de indiuiduis prædicatur, sit prædicatio Generis: & quando Differentia, & Proprium similiter de indiuiduis, sit prædicatio Proprij, & prædicatio Differentiæ? Respondendum est, tales prædicationes esse Generis, & Proprij, & Differentiæ, nec valet, quia Species prędicatur de indiuiduis, ergo illa prædicantur vt Species: hoc enim nihil est, quia Species in quid, immediatè de indiuiduis, Genus vero mediatè, Proprium mediatè, & in quale prædicatur, similiter & Differentia: non dubium, quin principales prędicationes sint illæ, quæ per definitiones explicantur, vt Genus de Speciebus, Proprium de indiuiduis.

Solutio.

De his, in quibus Genus & Differentia conueniunt.

2 *Commune autem est Generi, & Differentiæ continentia Specierum. Continet enim Differentia Species, & si non tot, quot Genera. Rationale enim, & si non continet irrationalia, quemadmodũ animal, tamen cõtinet hominẽ & Deum, quæ sunt Species. Et quæcũq; prædicãtur de Genere vt Genus, & de ijs, quæ sub ipso sunt speciebus, prædicãtur, & quæcũq; p̄dicantur de differentia vt differentia, & de ea, quæ ex ipsa est, Specie prædicabuntur. Nam cum Genus animal sit, non solum de eo prædicantur vt Genus, Substantia, & animatum, & sensibile, sed etiam de ijs, quæ sunt sub animali, Speciebus omnibus prædicantur hæc, vsque ad indiuidua. Cumq; Differentia sit rationale, prædicatur de ea vt Differentia, id quod est ratione vti: & non solum de eo quod est rationale, sed etiam de ijs, quæ sunt sub rationali, Speciebus prædicabitur, ratione vti.*

Commune quoque est, perempto Genere, vel Differentia simul perimi quæ sub ipsis sunt. Quemadmodum enim, si non sit animal, non est equus, neq; homo: ita si nõ sit rationale, nullum erit animal, quod vtatur ratione.

Dubitabit meritò quis, cum Genus secuta fuerit Species, quare Genus prius cum Differentia, quàm cum Specie conferatur? ad quod facilè Respon. id factum fuisse, quia hic erat naturæ ordo, vt primò Genus, deinde Differentia, postmodum ex vtrisq; totum compositum, scilicet Species sequatur, vt supra diximus. Vel, quia plura sunt ea, quæ in comparatione Generis cum Differentia inueniuntur communia, cum in pluribus conueniant, & tamen differant minus, quàm quæ in collatione cum Specie. Dubium.

Solutio.

Sunt autem tria, in quibus cõueniũt. Primum, sicut Genus de pluribus speciebus, ita & Differẽtia iuxta Porphyrij sententiam prædicatur: loquitur aũt de diuisiua Differentia: propterea dicit, quòd nõ de tot prædicatur, sicut Genus. Quid aũt dicẽdum sit de Differẽtia vltima, & quomodo Differẽtia dicatur prædicari de pluribus differentibus Specie, supra explicuimus. Auicenna quidem interpretatur, ꝙ non repugnat Differentiæ de pluribus prædicari Speciebus: sed alij aliter, vt supra vidimus.

Secundo. Quidquid de Genere essentialiter prædicatur, etiam de specie prædicabitur: hoc idem de Differentia est intelligendum. Dixi (essentialiter) ad vitandas secundas intentiones: non enim valet, homo est rationalis, rationale est Differentia: ergo homo est Differentia.

Tertio. Sicut perempto Genere, perimuntur eius Species, ita perempta Diffe-

rentia perimuntur Species, quæ sub ea sunt: vt enim valet, non est animal: ergo non est homo, ita non est irrationale, ergo non est equus. Auicen. existimat hãc secundam esse omnibus vniuersalem cõuenientiam: quod enim de Proprio, & Accidente realiter prædicatur, etiam de his, de quibus ea prædicantur, prædicabitur. Et id videtur approbare Alber. sed mihi non placet, dicitur enim, homo est albus, album est Accidens, non tamen dicitur homo est Accidens.

De differentijs inter Genus & Differentiam.

3. *Proprium autem est Generi de pluribus prædicari, quàm differentia, & Species, & Proprium, & Accidens. Animal enim de homine & equo, & aue, & serpẽte prædicatur: quadrupes verò de solis quatuor pedes habentibus: homo verò de solis indiuiduis: & hinnibile de equo solum, & de ijs, qui sunt particulares: & Accidens similiter de paucioribus. Oportet autem Differentias accipere, quibus diuiditur Genus, non eas quæ complent substantiam Generis, sed quæ sunt diuisiuæ. Amplius, Genus continet differentiã potestate (animalis enim hoc quidẽ rationale est, illud verò irrationale) Differentiæ verò non continent Genera. Amplius, Genera quidẽ priora sunt ijs, quæ sunt sub se positæ differẽtijs, propter quod simul quidem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab ijs: sublato enim animali, aufertur rationale & irrationale. Differentiæ verò non amplius simul auferunt Genus: nam etsi omnes interimantur, tamen substantia animata sensitiua intelligitur, quæ est animal. Amplius, Genus quidem in eo quod quid est: Differentia verò in eo quod quale quid est, quemadmodum dictum est, prædicatur. Amplius, Genus quidem vnum est secundum vnamquamq; Speciem, vt hominis id, quod est animal: Differentiæ verò plures sunt, vt rationale, mortale, mentis & disciplinæ perceptiuum, quibus ab alijs animalibus differt. Et Genus quidẽ consimile est materiæ, formæ verò Differentia. Cùm autem sint & alia communia & propria Generis & Differentiæ, nunc ista sufficiant.*

Sex sunt, quibus Genus à differentia differt. Primò, Genus de pluribus, quàm Differentia prædicatur, cùm Genus de oppositis Differentijs, ipsæ autem non de se inuicem prædicentur: loquitur autem de diuisiuis Generis respectu eiusdem Generis. hæc est Arist. 4. Top. cap. 6. Secundò, Genus potestate continet Differentiam. non è contra, de hoc supra diximus. Tertiò, Genus est prius natura, Differẽtia, sicut forma; est posterior ipsa materia, à qua educitur: Genus autem est, vt materia: hęc semper intellige, de diuisiuis Differentijs; vnde fit, vt sublato Genere, auferantur Differentiæ omnes, at sublatis Differentijs omnib. diuisiuis, adhuc manet integra natura Generis, saltem per intellectum. Quartò, differunt in modo prædicandi Genus enim in quid, differentia in quale quid prędicatur. Quintò. Vnius Speciei vnicum Genus est immediatum: at sub illo Genere multæ Differentiæ vnius Speciei: Genus hominis est animal, at rationale, mortale, Differentiæ. Ecce clarè docet Porphyrius, non esse Differentias vltimas, sed Species componi per multas Differentias communes simul sumptas, aliter enim vnius Speciei esset vnicum proximum genus, & vna vltima Differentia. Sextò differunt, in compositione enim Speciei Genus habet locum materiæ, Differentia verò lo[c]ũ formæ, non quod sint materia, aut forma, vt supra declarauimus.

(Right margin of this paragraph: 1., 2., 3., 4., 5., 6.)

De cõparatione Generis cum Specie. 4.

Genus enim et Species communẽ quidem habent de pluribus, quẽadmodum dictum est, prædicari, sumatur autẽ species

cies vt species solum, sed non vt Genus, si fuerit idem Species & Genus. Commune aũt his est, & priora esse ijs, de quib. prædicãtur. Et totũ quoddã esse vtrunq3.

Differunt autem eo, quòd Genus quidem continet Species sub se: Species verò continentur, & continent Genera: de pluribus enim Genus, quã Species prædicatur. Amplius, Genera præiacere oportet, & informata specificis differentijs perficere Species. Vnde & priora sunt naturaliter Genera, & simul interimẽtia, sed quæ non simul interimantur, & Species quidem cùm sit, est & Genus omninò: Genus verò cùm sit, non omnino erit Species. Et Genera quidem vniuocè de speciebus prædicãtur: Species verò de Generibus minimè. Amplius: Genera quidem abundant earum, quæ sub ipsis sunt specierum continẽtia: Species verò à Generibus abundant proprijs differentijs. Amplius, neque Species fiet vnquã generalißima, neque Genus fiet vnquã specialißimum.

Tria sunt, quibus Genus, & Species cõueniunt, hic autem sumitur Species specialissima: aliter enim, inquit, esset idem
1. Genus cum Specie. Primò est commune supra positum, scilicet de pluribus prædicari. Secundò sicut natura Generis est prior naturaliter Specie, quia est i-
2. psius principium, ita species, id est, natura, quæ dicitur Species, est naturaliter prior indiuiduo: vt prius natura est animal quam homo, & homo, quàm Petrus. Tertiò sicut Genus est quoddam totum
3. continẽs Species, ita & Species totum cõtinens indiuidua. Sed hic nota, non eodẽ modo esse totum Genus Speciei; sicut Species indiuiduorum; nam Genus non cõtinet totam quidditatem Speciei in actu, quia Species nõ solùm ex Genere; sed etiã ex Differẽtia constat, at Species cõtinet totam naturam indiuidui, cũ indiuidua non habeant aliam essentiam, quàm essentiam, & definitionem, seu quidditatẽ, quod idem est, ipsius Speciei: nisi quis cũ Scoto vellet addere Differentias intrinsecas indiuiduãtes, nã tunc eadẽ esset vtriusq; ratio, quantũ ad hoc, Generis & Speciei.

(Genus & speciẽ non eodẽ modo totum inferiorũ dici.)

Differunt aũt primò, quod Genus continet Speciẽ, Species aũt nõ continet Genus: hoc intellige quãtum ad potestatẽ, id est, Genus continet Speciẽ, & omnia, quæ in potentia Speciei sunt scilicet indiuidua; at Species cõtinet quidẽ Generis naturã, sed non potestatẽ, quia non cõpræhendit omnia, quæ sub Genere continentur: & hinc est, quod Genus de pluribus quã Species prædicetur. Secundò differunt, quod Genus est veluti materia, ex quo simul cum Differentia fit Species. Ex quo sequitur tertia differentia, quod Genus est prius natura Specie, sicut prius est aurum, ex quo fit statua, quàm ipsa statua; & ex hoc etiam sequitur quarta differentia, quod sublato Genere per intellectũ, aufertur Species, tamen ablatis Speciebus, adhuc manet per intellectum integra natura Generis. Quintò differũt, quod Genus de Speciebus vniuocè prædicatur, nõ è contra Species de Genere. Hoc intellige non quòd Species æquiuocè de Genere predicetur, sed quod non faciat prædicationẽ per se, & ordinatam, sed indirectã, & per accidens. Sextò Genus quantum ad potestatem excedit singulas Species per se, quia Genus in potentia continet omnes, at quantum ad actum Species excedit Genus in Differentia: nam Species in sua natura includit Differentiam, quæ tamen non est in natura & essentia Generis, vti diximus. Septimò differunt, quod nullũ Genus potest fieri specialissima Species, nec vlla Species Specialissima Genus. Hæc sunt, in quib. Species & Genus mutuo cõueniũt, & mutuo differunt.

(Right margin: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.)

De comparatione Generis cum Proprio.

Generis autem & Proprij commune quidem est sequi Species: si quid enim homo est, animal est: & si quid homo est, risibile est. Et æqualiter prædicari genus de Speciebus, & Propriũ de ijs, quæ illa par- 5.

participant indiuiduis: æqualiter enim & homo & bos animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiã vniuocè prædicari Genus de proprijs Speciebus, & Proprium de ijs, quorum est Proprium.

Differunt autem, quoniam Genus quidem prius est, posterius verò Proprium: oportet enim esse animal, dehinc diuidi Differentijs & Proprijs.

Et Genus quidem de pluribus speciebus prædicatur. Proprium verò de vna sola Specie, cuius est Proprium. Amplius, Proprium quidem conuersim prædicatur de eo, cuius est Proprium, Genus verò de nullo conuersim prædicatur: nam neque si quid animal est, homo est, neque si quid animal est, risibile est: si quid verò homo est, risibile est, & conuerso. Amplius, Proprium omni Speciei inest, cuius est Proprium, & soli, & semper: Genus verò omni quidē speciei inest, cuius fuerit Genus, & semper, non autem soli. Amplius, Propria quidem interempta, non simul interimunt Genera: Genera verò interempta simul interimunt Species, quarum sunt propria. quare & his, quorum sunt propria, interemptis, & ipsa simul interimuntur.

1. Tria sunt, quibus Genus & Proprium conueniunt. Primum. Quemadmodum in bona consequentia ex Specie infertur Genus, ita & Proprium. Valet enim, est homo, ergo est animal: est homo, ergo est
2. risibilis. Secundo sicut Genus de suis Speciebus non secundum magis & minus prædicatur, ita & Proprium: non enim homo est magis vel minus animal quàm alia Species, nec vnus homo magis risibi
3. lis, quàm alius. Tertiò Sicut Genus, & definitio Generis de Specie prædicatur, dicendo, homo est animal: & homo est substantia animata sensibilis, ita & Propriũ, & definitio proprij de suo subiecto prædicatur.

Contra hoc tamen potest esse obiectio. Proprium definitur per subiectum, obiectio. ergo si definitio Proprij de subiecto prædicatur, esset nugatio, dicendo, homo est homo aptus ad ridendum. Ad hoc Respond. Albertus tract. 8. cap. 6. quod Pro- dilutio. prium potest dupliciter definiri: vno modo, secundum quod proprium est, & tunc per subiectum habet definiri: altero modo, vt est in suo prædicamento constitutum, & tunc aliter definietur, scilicet risibile est aptum ridere, & sic prædicatur. Hæc responsio nunc sufficiat: posset autē aliter fortasse responderi, sed extra limites Logicos egrederemur, cùm pertineat ad 7. Meta. cap. 5.

Ea autem, quibus differunt, sunt quinque. Primò, Genus est prius natura Speciè, de qua prædicatur, Proprium verò 1.
est posterius: Genus enim est principium Specierum, at Species est Proprij principium. Secundò, Genus de pluribus speciebus prædicatur, at Proprium de vna: hoc 2.
intellige quod semper Genus de plurib. prædicatur, Proprio autem nõ repugnat de vna sola prædicari: nam aliquot sunt Propria, quæ de pluribus speciebus prædicantur, scilicet ea, quæ sunt Propria aliquorum subiectorum communium: mobile enim est passio, & Proprium corpo- 3.
ris naturalis. Tertio, Genus cum singulis speciebus non prædicatur conuersim, at 4.
Proprium conuertitur cum specie, cuius est Proprium. Quarto, Propriũ inest soli Speciei suæ, omni, & semper: at Genus inest quidem omni, & semper, sed non soli.
Quinto Genus non interimitur per in- 5.
teremptionem & negationem specierũ, vt diximus: non enim valet, non est homo, ergo nõ est animal, at interẽpta Specie, interimitur Proprium, valet enim, non est homo, ergo non est risibile; non est equus, ergo non est hinnibile.

De comparatione Generis cum Accidenti.

Generi verò & accidenti commune est, de pluribus, quemadmodum dictũ est prædicari, siue separabile illud Accidẽs sit, siue inseparabile. etenim moueri 6.
de

de pluribus, & nigrum de coruis, & de Aethiopibus, & aliquibus inanimatis prædicatur.

Differt autem Genus ab Accidente: quoniam Genus ante Species est: Accidẽtia verò speciebus posteriora sunt: nam etsi inseparabile sumatur Accidens, tamẽ natura prius est illud, cui accidit quã Accidens. Et Genere quidem quæ participant, æqualiter participant, Accidente verò non æqualiter: intensionem enim & remißionẽ suscipit Accidentiũ participatio, Generũ verò minimè. Et Accidẽtia quidem in indiuiduis principaliter subßistunt: Genera verò & Species naturaliter priora sunt indiuiduis substantijs. Et Genera quidem in eo quod quid est prædicantur de ijs, quæ sub ipsis sunt: Acccidentia verò in eo quod quale aliquid est, vel quomodo se habeat vnumquodq;: qualis enim est Aethiops interrogatus, dices niger: & quemadmodum se Socrates habeat, dices, quod sedet vel ambulat.

Genus igitur, quomodo ab alijs quatuor differat, dictũ est. Contingit aũt etiam vnumquodq; aliorum differre ab alijs quatuor: quare cùm quinque quidẽ sint, vnumquodq; autem ab alijs quatuor differat, quater quinque, viginti fiunt omnes differentiæ. Sed non ita se habet, sed semper deinceps enumeratis, & duobus quidem vna Differentia deficientib. (propterea quoniam iam sumpta est) tribus verò duabus, quatuor verò tribus, quinq; verò quatuor, decem omnes fiunt Differentiæ, quatuor, tres, duæ, vna. Genus enim quo differt à Differẽtia, & Specie, & Proprio, & Accidente, dictum est: quatuor igitur differentiæ. Differentia verò, quo differt à Genere dictum est, quando quo differat Genus ab ea diceba tur: reliquũ est igitur quo differat Differentia à specie, Proprio, & Accidente, dicere: & fiunt tres. Rursus, Species quo quidem differat à Differẽtia dictum est, quando quo differt à Specie Differentia dicebatur: quo etiam differat Species à Genere dictũ est, quando quo differt Genus à Specie dicebatur: reliquum est igitur, vt quo differat Species à Proprio, & Accidente dicatur: duæ igitur sunt & hæ Differentiæ. Proprium autẽ quo differat ab Accidente relinquetur: nã quo à Specie, & Differẽtia, & Genere differat, prædictum est in illorum ad ipsum Differentijs. Quatuor igitur sumptis Generis ad alia differentijs, tribus verò differentiæ, duabus autem speciei, vna verò proprij ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor quæ sunt Generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

Genus.	*Species.*	*Differentia.*	*Proprium.*	*Accidens.*
1.	*1.*	*1.*	*1.*	
	1.	*1.*	*1.*	
		1.	*1.*	
			1.	

Vnum

Vnum inter alia, quę assignari possent est, in quo Genus cum accidenti conuenit, scilicet de pluribus prædicari: hoc aũt tam accidenti separabili, quàm inseparabili inest. Quatuor autem sunt ea, quibus
1 differunt. Primo Genus est prius natura ipsa Specie, at Accidens vtrunque est posterius, tam separabile, quàm inseparabi-
2 le. Secundo, Genus non prædicatur secundum magis & minus, at Accidens susci-
3 pit magis & minus. Tertio, Accidentia in indiuiduis subsistunt, at Genera prius natura sunt in in se, quàm in indiuiduis, &
4 Speciebus. Quarto Genus, prædicatur in quid, at Accidens in quale, vel in quo modo se habet: si enim dicitur, qualis est homo. resp. est albus: qualiter se habet? resp. sedet, aut studet. Hic reddit ratiõẽ Porphyrius, quare non tradidit comparationẽ Differentiæ ad Genus, nec tradit Proprij ad Genus & Speciem: inquit facta cõparatione superiorum cum posterioribus, non est necessaria rursus comparatio posteriorum cum prioribus, quia eadem est, quod supra diximus:

De comparatione Differentiæ cum Specie.

7. *Commune ergo Differentia & Speciei est, æqualiter participari. Homine enim æqualiter participant particulares homines, & rationalis Differentia. Commune etiam est & semper adesse ijs, quæ illis participant. Semper enim Socrates rationalis est, & semper Socrates homo.*

Proprium autem Differentiæ quidẽ est in eo, quod quale est prædicari: Speciei verò in eo quid quid est. Nam etsi homo velut quale quod accipiatur, non tamen simpliciter erit, quale, sed secundũ id, quod Generi aduenientes Differentiæ eum constituerunt. Amplius, Differentia quidem in pluribus sæpè speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus Specie differentibus: Species verò in solis ijs, quæ sub Specie sunt, indiuiduis est. Amplius, Differentia prior est ea Specie, quæ est secundum ipsam: simul enim ablatum rationale interimit hominem, homo verò interemptus non aufert rationale, cum sit Deus. Amplius, Differentia quidẽ componitur cũ alia Differẽtia (rationale enim & mortale compositũ est in substantia hominis) Species verò Speciei non componitur, vt gignat aliam aliquam Speciẽ: quædam enim equa cuidam asino permiscetur ad muli generationem: equa autem simpliciter asino composita nunquam perficeret mulum.

Duo sunt, quibus Differẽtia cum Spe- 1.
cie conuenit. Primo, neutra secundum 2.
magis, & minus, de suis prædicatur. Secundo, sicut Species semper adest indiuiduis, ita Differentia Speciei: ac si dicat, sicut non potest indiuiduum sine Specie intelligi, quia est natura eius, ita nec Species sine Differentia: vnde vtriq; est commune, vt semper adsint suis subiectis, de quibus prædicantur. Vnde hic Alber. tract. 8. c. 8. de propositionibus, quas vocat sempiternæ veritatis.

Differunt autem in quatuor. Primo, 1.
Differentia prædicatur in quale, Species inquid. Secundo, Differentia de pluribus 2.
Speciebus prædicatur, at Species scilicet specialissima, solum de pluribus indiuiduis. Tertio Differentia est prior natura 3.
Specie, cum sit vniuersalior: vbi videtur Porphyrius non cognouisse differentias vltimas: vnde Auicenna paulò seuerius inquit, hæc omnia à Porphyrio per ignorantiã fuisse dicta: sed tamen quo modo hæc intelligẽda sint, & num cognouerit Porph. vltimas Differẽtias specificas, atq; etiam Arist. superius satis diximus in capite de Differentia. Quarto, Multæ Diffe- 4.
rentię cõcurrũt ad vnam Speciem, at multæ Species nunquã ad vnius constitutionem. Ratio huius est Auic. quia vna Differentia habet se vt potentia respectu alterius, quæ est velut actus, & hoc verum habet de Differentijs subordinatis, quarũ vna est sub altera, vt sensibile, & rationale secundum veritatem: nam prior consti

tuit Genus: quod est velut potentia: & materia, respectu posterioris Differentiæ.

Quod si obijcias duas Species aliquando ad tertiam cōcurrere, vt cū ex animantibus Specie diuersis tertium interim procreatur, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia. Resp. Alber. id esse in indiuiduo, tamen ipsa natura vnius Speciei non coniungitur cum altera ad tertiæ constitutionē, sed ista maiora sunt quàm locus præsens patiatur.

De comparatione Differentiæ cum Proprio.

Differentia verò & Proprium commune quidem habent æqualiter participari ab ijs, quæ illis participant. æqualiter enim rationalia, rationalia sunt & risibilia, risibilia sunt. Et semper & omni adesse commune vtrisque est. etsi enim curtetur qui bipes est, tamen ad id, quod natum est semper, dicitur: quoniam & risibile in eo quod natum est habet semper, sed non in eo quod semper rideat.

Proprium autem Differētiæ est, quòd hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sæpè, vt ratiōale de Deo, & homine: Proprium verò dicitur de vna sola specie, cuius est Proprium. Et Differentia quidem illis est consequens, quorum est Differentia, sed non conuertitur: propria verò cōuersim prædicantur de ijs, quorum sunt propria, propterea quòd conuertuntur.

Differentia & Proprium in duobus conueniunt, & in duobus differunt. Con-
1. ueniunt primo, vt enim Differentia prædicatur æqualiter de suis Speciebus, non secundum magis & minus, ita & Propriū.
2. Secundo, sicut Differentia vniuersaliter de suis Speciebus prædicatur, ita Proprium vniuersaliter de Specie, & eius indiuiduis.
1. Differunt, quod Differentia de pluribus speciebus (eo modo, quo antea diximus) Proprium de vna prædicatur.
2. Secundo, Differentia non conuertitur cum Specie, Proprium verò conuertitur.

De Comparatione Differentiæ cum Accidenti.

Differentiæ autem & Accidenti commune quidem est de pluribus dici. Commune verò est & ad ea, quæ sunt inseparabilia Accidentia, semper & omni adesse, bipes enim semper adest omni homini: & omnibus coruis nigrum esse similiter.

Differunt autem, quoniam differentia quidem continet Species, & non continetur: continet enim rationale Deū & hominem: Accidentia verò aliquo quidē modo continent, eo quòd in pluribus sint: aliquo verò modo continentur, eo quòd non vnius accidentis susceptiua sint subiecta sed plurium. Et differentia quidē inintensibilis est, & irremißibilis: Accidentia verò magis & minus suscipiūt. Et impermixtæ quidem sunt contrariæ differētiæ, mista verò nonnunquam sunt contraria Accidentia. Huiusmodi quidem cōmuniones & proprietates differētiæ, & cæterorum sunt. Species verò quo quidē differt à Genere, & differentia dictum est in eo, quod dicebamus, quo genus differt à cæteris, & quo differentia differt à cæteris. Deinceps quo differt à Proprio & Accidente, dicetur.

Conueniunt primo. Tam Differentia quā Accidens de pluribus prædicantur. 1.
Secundo, Sicut Differentia semper conuenit his, quibus est Differentia, ita Accidens inseparabile semper est. 2.

Differt autem primo, quòd Differentia semper prædicatur vniuersaliter de Speciebus & de omnibus indiuiduis, at Accidens nō vniuersaliter: albū enim de homine, sed non de omni prædicatur. Se- 1.
cundo, Differentia nō suscipit magis aut minus, at Accidens suscipit. Tertio con- 2.
trariæ Differentiæ non simul miscentur, vt rationale & irrationale: at contraria 3.

Acci-

Accidentia miſcentur: ex albo enim & nigro fieri poſſunt colores medij, vt rubrum, pallidum, &c.

De comparatione Speciei cum Proprio & Accidenti.

10. *Speciei aũt & Proprij commune quidem eſt, ad inuicem conuerſim prædicari. Nam ſi quid homo eſt, riſibile eſt: & ſi quid riſibile eſt, homo eſt. Riſibile verò ꝙ ſecundum id, quod natum eſt ridere ſumendum, ſæpe iam dictum eſt. Commune eſt quoq; & æqualiter eſſe, æqualiter enim adſunt Species ijs, quæ illis participant, & propria ijs quorum ſunt propria.*

Differt aũt ſpecies à Proprio, quoniã ſpecies quidem poteſt & aliorum Genus eſſe: Proprium verò aliarum ſpecierum eſſe Proprium impoßibile eſt. Et ſpecies quidem ante ſubſiſtit, quàm Proprium: Proprium verò poſt fit in Specie, oportet enim hominẽ eſſe, vt ſit riſibile. Amplius, Species quidem ſemper actu adeſt ſubiecto: Proprium verò aliquando actu, poteſtate verò ſemper: homo enim ſemper actu eſt Socrates: non verò ſemper ridet, quamuis natus ſit ſemper vt ſit riſibilis. Amplius, quorum termini ſunt differentes, & ipſa ſunt differentia. Eſt aũt ſpeciei quidem ſub Genere eſſe, & de pluribus & differentibus numero in eo quod quid eſt prædicari, & cætera huiuſmodi: Proprij verò, & ſoli, & omni, & ſemper adeſſe.

11. *Speciei verò & accidentis commune quidem eſt de pluribus prædicari. Raræ verò ſunt aliæ communitates, propterea, quòd quamplurimum diſtant abinuicem accidens, & id cui accidit. Propria verò ſunt vtriuſque Speciei quidem in eo quod quid eſt prædicari de ijs, quorum eſt Species, Accidentis autem in eo quod quale quiddam eſt, vel quomodo ſe habens eſt. Et vnamquanque ſubſtantiam vna quidem Specie participare, pluribus autem accidentibus & ſeparabilibus & inſeparabilibus. Et Species quidem præintelliguntur accidentibus, etſi etiam ſint inſeparabilia (oportet enim eſſe ſubiectum, vt illi quidem accidat) accidentia verò poſterioris Generis ſunt, & aduentitiæ naturæ. Et Speciei quidem participatio æqualiter eſt: Accidentis verò etſi inſeparabile ſit, non æqualiter: æthiops enim æthiope habere poſſet colorem vel intenſum, vel remiſſum ſecundum nigredinem. Reſtat autem de Proprio & Accidente dicere: quo enim Proprium à Specie, & Differentia & Genere differt, dictum eſt.*

In duobus iſta conueniunt, Primo Proprium & Species de ſe inuicem prædicantur. 1. Secundò, ſicut Species æqualiter, 2. & non ſecundum magis & minus de indiuiduis prædicatur, ita & Proprium.

Differunt autem primo, quòd ſpecies 1. reſpectu vnius poteſt eſſe Species, reſpectu aliorum Genus: loquitur autem de ſubalterna: at proprium ſemper reſpectu vnius ſpeciei eſt Proprium intellige adæquatè, & immediatè, quia Proprium ab vnico ſubiecto proximè fluit. Secundo, Species 2. eſt natura prior Proprio, Proprium autẽ poſterius. Tertio, ſpecies ſemper dicit a- 3. ctum, ac Proprium aptitudinem. Vt riſibile, flebile. Quarto, alia eſt definitio ſpe- 4. ciei, alia Proprij: hæc differentia ponitur, vt cognoſcamus diuerſam naturam eſſe Speciei, & Proprij.

Cum Accidenti verò conuenit in vno 1. quòd de multis prædicatur.

Sed differt. Primo, ſpecies in quid, Acci 1. dens in quale vel quo modo ſe habet, prædicatur. Secundo, vnicum indiuiduũ vni- 2. cam habet ſpeciem, tamẽ multa Accidentia diuerſa. Tertio, Species eſt prior Acci- 3. den-

dente. Quarto nō suscipit magis aut minus: Accidens verò suscipit.

De comparatione Proprij & Accidentis.

12. *Commune autem proprio & inseparabili accidenti est, quòd præter ea nunquam consistant illa, in quibus considerantur: quemadmodum enim præter risibile non subsistit homo, ita nec præter nigredinem subsistit Aethiops. Et quemadmodum semper & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens. Differunt autem, quoniam proprium vni soli Speciei adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile verò accidens, vt nigrum, non solum Aethiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam alijs. Amplius, Proprium conuersim prædicatur de eo, cuius est proprium, & æqualiter est: inseparabile verò accidens conuersim non prædicatur. Et propriorum quidē æqualis est participatio, accidētium verò vel magis vel minus. Sunt quidē aliæ cōmunitates, vel proprietates sij, quæ dictæ sunt: sed sufficiunt & hæ ad discretionē eorum communitatúq; traditionem.*

Proprium conuenit cum Accidenti inseparabili, vt subiectum cuius est Propriū vel Accidens non sit sine vtroq;, cum Accidenti verò vtroq; conuenit, quia omnia in quali prædicantur.

Sed differunt, primò, quod Proprium soli conuenit, non tamen vtrunque Accidens. 1.
Secundo, Proprium conuertitur cū Specie. 2.
Tertio, nō suscipit magis & minus, Accidens verò nec cōnuertitur, nec æqualiter se habet, sed secū dū magis & minus. 3.

IN LIBRVM CATEGORIARVM ARISTOTELIS, QVAE PRAEDICAMENTA DICVNTVR, Commentaria, vna cum quæstionibus.

Per Doctorem Franciscum Toletum societatis Iesu.

De quot, quibusq; rebus acturus sit.

POST Porphyrij introductionem, ipsius Aristotelis doctrinā, Deo authore, profiteri aggredimur: & quamuis multa, quæ ad ipsius opera, & modum procedendi, & ordinem vniuersalem intelligendā pertinent, præmittenda essent, ea tamen in præsenti, quæ commodius alibi tractanda sunt, & modo nos nulla cogit necessitas explicare, relinquemus: idque solum, quod operi huic nostro magis deseruit, trademus. Octo autem inter alia, quæ initio cuiuslibet libri tractari solent, præcipua delegimus, sunt autem hæc. Primo propositum, seu finis quis sit, quæue intentio, aut institutum, quæ omnia idem sunt, secundo quæ vtilitas, tertio quis ordo, quarto diuisio huius libri, quinto proportio ad alios, sexto via doctrinæ, septimo inscriptio libri, octauo eius auctor.

Circa

Circa primum, hęc tria ſpéculabimur, primum, quis finis peculiaris huius libri erit: ſecundo ſubiectum eius: tertio an ad Logicum, an potius ad Metaphyſicum pertineat talis cognitio,

De fine huius libri prædicamentorum.

Vt igitur ad primum deueniamus: finis ex duobus locis Ariſtotelis colligi poteſt 1. ex 1. Top. in principio vbi dicit, propoſitum eſſe methodum tradere, per quã poſſimus de omni propoſito problemate ſyllogizare. Ex hoc hic finis Topicorum colligitur, ſcilicet perfectè habere methodum ad conſequendam rerum opinionem, quæ per tales ſyllogiſmos Topicos fit. Alter locus eſt 1. Priorum in principio, vbi, inquit, ſe intendere, quid demõſtratio & ſcientia demonſtratiua ſit, tradere; ac ſi dicat, finem eſſe cognoſcere demonſtrationem, per quã ſcientia acquiritur: ex vtroque autem loco colligi in vniuerſum poteſt, finem totius ipſius Logicæ eſſe (vt dictũ antea fuit) cognoſcere methodum, & viam ſciendi, vel opinandi. Hæc autem via, ſeu methodus eſt tripartito diuiſa in methodum definiendi, methodum diuidendi, & methodum argumentandi: duo enim ſunt, quæ de quaq; re cognoſcimus, rem ipſam, & rei proprietates, & accidentia; ſed in re ipſa, tum eſſentiam, tum partes: igitur ad eſſentiæ rei cognitionem eſt definitio, ad partium cognitionem eſt diuiſio, ad proprietates de re inquirendas eſt argumẽtatio, licet diuiſio ſecundario ordinetur etiam ad definiendum, & ad argumentãdum, & definitio quoque ad argumentãdum. Hic ergo eſt finis Logicæ, cognoſcere methodum ſciendi rem ſic totam perfectè.

Librorum Topicorũ ſcopus.

Logicæ totiꝰ quis ſit finis.

Hic autem finis non habetur niſi per tres actus, vt inquit Albertus, ordinare, componere, colligere. Ordinare eſt ſimplicia ipſa cognoſcere, & ſic cognoſcere, vt vnumquodque qualiter in prædicando, & in ſubijciendo ſe habeat, cognoſcamus: ſunt enim varij prædicandi & ſubijciendi modi: multipliciter enim aliqua & prædicantur, & ſubijciuntur, ſecundum rerum multiplicitatem. Componere, eſt iſta ordinabilia adinuicem coniungere, ſiue dum definimus, ſiue dum enunciamus. Colligere eſt inferre, & vnũ ex alio deducere. Hi tres actus, vt antea in diuiſione Logices diximus, in Dialectica, ſeu Logica traduntur, & perficiuntur: ſed primus in libro præſenti, qui tradit methodum, per quã vnumquodq; ſimplex ordinemus, & diſponamus ſecundũ ſuũ modum predicandi & ſubijciendi; ex quibus finis huius patet: eſt enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabilium in prædicatione, & ſubiectione: finis vltimus eſt: ad definitiones, & argumentationes, quæ non ſine his conſtare poſſunt.

Logicæ finis quomodo obtineatur.

Categoriarum quis ſit finis

De ſubiecto libri prædicamentorum.

Sed de ſubiecto huius libri iam agendum. Non eſt autem ſatis inter omnes cõſtitutum, quod id ſit, varia enim exiſtũt placita ſicut in vniuerſum de totius Logicæ ſubiecto, & de libro Prædicabilium dicebamus. Alexan. & Simpl. exiſtimãt hic agi de vocibus ſimplicibus, quod colligũt ex capit. 2. ſequenti: vbi dicit Ariſtoteles, quædam cum complexione, quædam ſine complexione dicuntur: hoc autem videtur rebus conuenire non poſſe, ſed vocibus. 1. opinio.

Alia fuit ſententia Euſtratij, & Auer. & aliorum. hic agi de rebus, non autem de vocibus: ratio eſt ex Ariſt. ca. 2. huius, vbi diuidit ens in decem Prædicamenta: nõ ergo Prædicamenta ſunt de vocibus. 2. opinio

Tertia ſententia fuit Porphyrij, vt videtur, & aliorum, qui nec de rebus, nec de vocibus, ſed de conceptibus exiſtimârunt eſſe, ſcilicet de Generibus, & intentionibus ſecundis ab intellectu factis: cuius motiuum fuit, quod in huius fine Ariſtoteles dicit, ſcilicet, de Generib. hæc dicta ſufficiant. 3. opinio

Quarta ſententia fuit Ammonij, qui de vocibus hic tractari, vt per conceptus rerum ſignificatiuæ ſunt, aſſerit: vel de rebus vt medijs conceptibus per voces explicantur. Hoc etiam habet Boet. dum docet, hic agi de vocibus, vt rerum 4. opinio.

sunt significatiuæ. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, vt solēt. Hæc difficultas pendet ex alia, nimirum quid primo prædicetur, an termini, seu voces, an res ipsæ.

1. fundam. Res prædicantur. Existimo esse dicendum, res prædicari, enunciari, dici: voces verò, prædicare instrumentaliter, dicere, & enunciare; conceptus verò formaliter, intellectus effectiuè: verbi gratia si quæras, quid prædicatur, vt si petis, quæ est causa effectiua prædicationis? est intellectus: si petas, Per quid prędicat formaliter? sunt notitiæ & conceptus: si petis instrumenta: voces dicam: at quid prædicatur? quid verò enunciatur? dicam res: res igitur prædicātur & enunciantur: vnde res sunt prædicatum, & subiectum passiuum, quod alij prædicari obiectiuè vocant.

Responsio ad quæstionem, agi in categorijs per se de rebus. Ex quo ad difficultatem illam respondeo, hic tractari primo & per se de rebus vocib. significatis, aut per conceptus expressis: deinde secundariò ipsos conceptus: & vltimo tanquam externa quædā instrumenta prædicationum, voces ipsas; non tamen absolutè res, vel voces, vel conceptus hic considerantur; sed vt sunt ordinabiles secundum subiectionem, & prædicationem: subiectum igitur huius libri, vt optimè dixit Albertus: est simplex ordinabile per subiectionem, & prædicationem.

An liber Prædicamentorum ad Logicum, an ad Metaphysicum potius pertineat.

1. opinio. Sequitur, quod tertio fuit loco propositum, An iste liber ad Metaphysicum, vel potius ad Logicum pertineat? An aliqui viri docti ex Neotericis vehementer contendunt, nullatenus pertinere ad Logicum, sed ad Metaphysicum: quorū ratio fortissima hæc est. Hic liber totus est de rebus, at Logicus res non tractat, sed intentiones: ergo Logicus non est hic liber.

2. opinio. Ad hanc rationem potest responderi ex Alberto: hoc loco non tractari ista entia, vt entia & naturæ sunt, hoc enim est munus Metaphysici, sed vt ordinabilia secundum subiectionem, & prædicationem, & hoc idem sustinet Burleus asserens, hic agi de rebus, vt substant intentionibus. Quòd si obijciatur, hic res secundum se tradi, vt patet in contextu. Respondetur cum Boetio in præsenti, quod hic traduntur res, quia voces nō plenè explicantur nisi præsupposita aliqua rerum cognitione: ita posset dici de intentionibus, quæ sine aliqua rerum cognitione perfectè non cognoscuntur. 1. fundam.

Intellectū in cognitione naturæ rerū multis modis impediri. Sed vt hoc ex propria radice eruamus, & veritas magis constet, est aduertendū: quòd intellectus primo scientiam, & cognitionem naturæ rei consequi affectat, tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primò propter multitudinem naturarum rerum. Cùm enim innumeræ sint rerum naturæ, difficilè est cognoscere, ad quam harum, res, quam cognoscere studemus, pertineat: mens enim vagatur ad modum hinc indè inquirendo. Impeditur, secundo propter communionem, & coniūctionem multarum naturarum in vnum; cùm in vna re, vel subiecto, multæ concurrant naturæ, quas distinguere esset admodum difficilè; vt in homine vno, coniūguntur substantia, & varia accidentia. Tertio impeditur, quia non habet aliquam viam, vel modum distinguēdi, & cognoscendi rem. Contra hæc tria adhibuerunt Metaphysici per eorū scientiam remedium. Cōtra primum reduxerunt omnem multitudinem naturarū ad decem, vt nulla sit res finita, cuius natura sub vna ex his decem non compræhendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerūt, vt earum in rebus permistio intellectum non confunderet. Contra tertium, proprietates, & signa quædam ipsarum inuenerunt, per quæ dignoscerentur. 2. fundam.

cū responsione ad quæstionē. Ex quibus non erit difficilè rei propositæ naturam inuenire, quamuis nón in particulari statim. Hęc omnia Metaphysica sunt. Logicus autem ex his decem naturis decem modos prædicandi desumit fundatos in his decem modis entis, ad quos omnis modus prædicandi rei pertinet, & reliquos desumit secundarum intentionum respectus: vt quemadmodum ex cognitione Metaphysica rei naturam cogno-

cognoscimus, ita ex modis his prædicandi, & alijs respectibus secundarũ intentionum, primo vnumquemq; per se cognoscamus & hinc postea singulas propositiones, & quæstiones consequamur, an sint Generis, an Differentiæ, & qualis, an Accidentis huius, vel alterius: & possimus secundum varia prædicata cognitiones, & cognoscendi modos definire, diuidere, argumentari. At verò quia, vt superius dixi, non possemus hos modos cognoscere, quin aliqua facilis, & confusa rei cognitio præmitteretur, optima ratione & cõsilio, Aristoteles res ipsas proposuit; nõ sicut Metaphysicus earum inquirens naturam, sed supponens; vt varios modos prædicandi & cognoscendi super eas res fundatos, eliceremus: quod ipse clarè ostendit, dum definiens per prædicationem præcipuè, & alijs similibus rationis respectibus definiuit. Semper enim substãtiam per prædicationem explicat, & qualitatem dicit esse, secundum quam quales esse dicimur.

Vide Alex. 1. Top. c. 7. in fine.

Quomodo hic in Categorijs & in Metaphysica Aristoteles differat de rebus.

Vnde alia ratione hæc Metaphysicus, alia Logicus considerant. Et iudicio meo hoc est euidens: nam in libris Topicorũ, innumera loca argumentandi, sunt propositiones Metaphysicæ, scilicet, si quod magis videtur inesse, non inest, nec id, quod minus: contrariorum eadem est disciplina: & alia multa. Hæc tamen Logicus considerat, non vt probet, sed vt declaret, & ex ijs modos ratiocinãdi & argumentorum eliciat. Cur ergo non præsupponet hic aliquam rerum facilem cognitionem, vt innumeros prædicandi modos, & alios respectus intellectus colligat? Infertur igitur, Prædicamentorũ doctrinam esse Logicam quantũ ad modũ hunc ea tractandi, considerando modos prædicandi, & alios respectus mentis in eis.

De vtilitate, ordine, diuisione, proportione, doctrinæ via, inscriptione, & authore huius libri.

Sequitur, secundum de vtilitate. Hæc autem Prædicamentorum cognitio vtilis est, & ad definitiones quæ ex Generibus, & Differentijs constãt, & ad diuisiones, quæ multipliciter fiunt; & ad demõstrationes, quæ de subiectis per definitiones proprietates ostẽdunt; & ad Topicos syllogismos, qui circa problemata varia sunt: quorum aliud est problema accidẽtis, aliud proprij, aliud generis, aliud definitionis. Hæc autem omnia ex prædicamentis habentur.

Ordo est clarus, cùm enim iste liber de simplicissimis tractet, ante alios est collocandus.

Diuisio est in tres partes, in quædam præludia necessaria ad ipsa prædicamenta, quæ anteprædicamenta dicuntur: & in ipsa prædicamenta: & in quædam multis communia, quæ postprædicamẽta dicuntur.

Proportio huius est, sicut partis ad totũ, si ad totam Logicam comparetur.

Circa aliud, scilicet doctrinæ viam, est considerandum apud Auerroem ista duo maximè distingui, scilicet ordo doctrinæ & via doctrinæ. Via doctrinæ est modus & genus probandi rem. Ordo doctrinæ est, secundum quem in scientijs, quædã prius, quædam posterius traduntur: modo hic non traditur via scientifica, & demonstratiua doctrinæ, cum non demonstratione agatur; sed modo quodã potius disciplinæ, cùm processus definitione & diuisione fiat. Modus enim esse potest vel per demonstrationem, vel per definitionem, & diuisionẽ tantùm, cum sola eorũ explicatione, vel leuiori etiam aliqua probatione, quàm ipsa sit demõstratio. Hęc ergo Prædicamenta, iuxta naturæ ordinem sunt collocata: modus autem est, quem diximus, non per demonstrationem, sed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando singulorum propria, & quãdoq; facili, & breui aliqua ratione id probando.

Ordo doctrinæ & via doctrinę quomodo distinguãtur.

Circa inscriptionem, iste liber dicitur Categoriarum. & vt notant Ammonius, & Porphyrius, & alij interpretes, Categoria non hic sumitur pro accusatione, quæ apud iudices, in foro fiebat, sed pro prædicato, vt sit sensus. liber decem prædicamentorum: Latini cõuertunt, Prædicamentorum. Prædicamentũ

Categoriæ nomen quid hic significet.

autem

autem aliquando sumitur pro ipso genere supremo, aliquando pro coordinatione integra multorum prædicatorum ab vltima Specie vsque ad genus supremum inclusiuè: & sic est sensus, liber decem Prædicamentorũ, id est, decem supremorum Generũ, vel coordinationũ taliũ.

Huius author est Aristoteles, vt volũt Themist. & Auer. licet Iamblicus, vt refert Boetius, velit esse Architæ, Prædicamentorum inuentionem. Tamen hic liber Aristotelis est habendus.

De Aequiuocis, Vniuocis, Denominatiuis.

Caput primum.

AEquiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen substantiæ ratio diuersa, vt animal, & homo, & quod pictum est: horum enim solum nomen commune est, secundũ nomen verò substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorũ vtrunque quo animal est, propriam aßignabit vtriusque rationem. Vniuoca verò dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substãtia ratio, ut animal, & homo, atque bos, cõmuni enim nomine horum vtrunque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Si quis enim aßignet vtriusq; rationem, quid vtrunque est quo animal est, eandem aßignabit rationem. Denominatiua verò dicuntur, quæcunque ab aliquo differentia casu, secundum nomẽ habent appellationem: vt à grammatica grammaticus, & à fortitudine fortis.

Cur de his Antepraedicamentis prius egerit, & cur hoc ordine.

Totus hic liber Græcè solum in capita quatuordecim est distributus, ac liber categoriarũ inscriptus: at Latini in tres diuiserunt partes, vt dictum est, in antepraedicamenta, postprædicamẽta, & prędicamenta. Prima pars est antepraedicamentorum, quæ nihil aliud sunt, quàm quædam præambula vtilia, ad ipsorum prædicamentorum cognitionem: secunda pars est ipsorum prædicamentorum: tertia quorundam, quæ ipsa cõmuniter, consequuntur: & hæc postprędicamenta vocantur. Antepræ-dicam. quę sint.

In his igitur antepraedicamentis continẽtur tres defintiões, duę regulæ, duæ diuisiones: vnde multi asserunt, antepraedicamenta esse tria, definitionẽ, diuisionem, & regulam: alij verò esse quinque, secundum ea, quæ definiuntur, diuiduntur, & quorum regulæ sunt, scilicet vniuoca, ęquiuoca, denominatiua, subiectũ, & prædicatum.

In hoc igitur capite tres definitiones continentur, cuius finem vt intelligamus aduertendum est, omnia decem prædicamenta tripliciter posse comparari, vt notat Albertus tract. 5. cap. 2. Primò, ad ipsum ens, cuius membra diuidentia sunt. Secundò, vnumquodque ad sua inferiora. Tertiò, primum prædicamentum ad nouem sequentia, vel nouem ad ipsum primum, quod est substantia. Si ergo ad ens comparentur, in eo æquiuocationẽ quãdam habent, cùm ens ad decem ista genera æquiuocè se habeat, vt superius dixit Porphyrius: si verò singula ad sua inferiora cõparentur, vniuocè de ijs pdicantur, cùm omne vniuersale vniuocè prædicetur. Tertiò, si nouem ad primum comparentur, omnia de eo denominatiuè dicuntur. Prædicamenta tripliciter comparari possunt.

Cùm igitur hæc tria in prædicamentis contineantur, meritò Aristoteles præmisit, quæ æquiuoca, quæ vniuoca, quæ denominatiua dicantur: incepit autem ab æquiuocis, quia prima comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuocè cõueniunt: est autem prima, quia ante omnia alia, ens in decem genera diuiditur, vel vt notat Ammonius, quia sunt æquiuoca simpliciora, quã vniuoca, cum æquiuoca solo nomine, at vniuoca re & nomine conueniant. definiuntur autẽ sic:

Aequiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen verò substantia ratio diuersa.

Pro cuius explicatione aduerte, res si- 1. fundam.

gnifi-

gnificatas, & voces pariter significãtes dici vniuocas, & æquiuocas mutuo ordine: voces, vt res significant; res, vt vocibus significantur, vniuocæ, vel æquiuocę dicũtur. Solet autem à Logicis hoc ita distingui: nam voces dicuntur vniuoca vniuocantia, vel æquiuoca æquiuocantia: at res significatæ, vniuocata, vel æquiuocata: hic autem non voces, sed res vniuocæ vel æquiuocæ definiuntur.

2. fundam. Tria requiruntur vt aliqua secundum nomẽ sint æquiuoca.

Aduerte præterea tria esse opus, vt aliqua secundum aliquod nomen sint ęquiuoca. Primum quòd vniuocũ nomen habeant, quando enim singula sua nomina varia habent, non æquiuoca, sed multiuoca dicentur. Secundo, quòd habeãt diuersas definitiones: si enim illa plura vnicã habeant definitionem, non æquiuoca dicentur, vnde Petrus, & Paulus non æquiuoca sunt, quia vnicam habent definitionem. Tertio, quòd habeant distinctas definitiones secundum illud nomen, id est, quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur esse plura habentia diuersas definitiones, quæ tamen in aliquo nomine sunt non æquiuoca, quia illas nõ habent, vt per tale nomen significantur, verbi gratia, homo, & leo in hoc nomine animali, æquiuoca non sunt: quia licet distinctas habeant definitiones, non tamen secundum illud nomẽ: immò vt animal sunt, vnicam habent definitionẽ. Ex quo elicitur aliqua esse æquiuoca respectu alicuius nominis, non autem respectu alterius: quia secundum illud nomen diuersas habent definitiones, non autem secundum hoc: verbi gratia canis latrabilis, & canis cęlestis & marinus, in hoc nomine, canis, æquiuoca sunt, quia diuersas sub eo definitiones habent, non autem sub hoc nomine, corpus; quia vt corpora sunt, vnicam habent definitionem.

Explicatio definitionis ęquiuocorum.

Hæc igitur tria ad æquiuoca necessaria significãtur in definitione: primũ in hoc, quorum nomen est commune: secundum in hoc, ratio diuersa: tertium in illo verbo, secundum nomen: hoc exemplo animalis ad hominem viuum, & pictum manifestat, vbi secundum tale nomen diuersas assignat definitiones illorum.

Sed hæc iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerantes paulò diligentius scrutemur. In primis dicit [æquiuoca] non æquiuocum: quia vna res non habet diuersas definitiones sub vnico nomine, vnde nec æquiuoca dici potest. Dicitur [dicuntur,] non autem sunt: quia verè in se res nec sunt vniuocę, nec æquiuocę, nisi secundum voces per quas significantur, vt notat Boetius. Propterea dicitur, dicuntur. Dicitur [nomen,] quod non accipitur vt distinguitur contra verbum, vt notat Ammonius, sed pro quacunque dictione significatiua, quo pacto. 1. lib. Periher. c. 3. dicitur.

Quorum solum nomen commune.

Dicitur, [Solum] vt dicit Ammonius ad excludendam definitionem, vt sit sensus, habent commune solum nomen, id est, nomen non autem definitionem, cõmune, id est, ex æquo conuenit multis: ratio, id est, definitio, vel aliqua descriptio: non enim omnia definitionem habent quidditatiuam: sat est, si sit descriptio aliqua, vel notio, aut manifestatio. [Substantię:] non hic pro substãtia distincta ab accidenti vsurpatur, sed pro re seu essentia, vt ratio substantiæ significet rei definitionem, & hoc optimo cõsilio ab Aristotele fuit positũ, aliter enim omnia æquiuoca dicerentur vniuoca respectu eiusdem nominis: quia omnia habent vnam definitionem illius nominis, & vocis: quod Arist. cauens dixit, definitio substantiæ. i. rei, non nominis.

Nota. Ratio quatuor modis sumitur.

Notat Boet. quod ratio quadrupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idem cum intellectu: altero modo, pro ratione computationis, secundum quam dicimus, redde rationem: tertio, ratio naturæ, id est, similitudo, quæ est, inter id, quod producitur, & id, à quo producitur: quarto, pro eo accipitur, quod definitione vel descriptione explicatur: sic in præsenti sumitur. Secundum nomen, additur propter tertium quod explicuimus supra.

Vniuoca dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen est eadem substantiæ ratio.

Hæc definitio ex his, quæ in præcedenti dicta sunt, est facilis, eodem enim tenore verba procedunt: sed aliqua peculiari hic explicabimus. Primum quare definit vniuoca pluraliter, cum constet res singulares, esse vniuocas respectu suorum nominum: est enim Petrus vniuocum nomen ad vnicum Petrum, & alia similiter.

Dubium.

Solutio. iudicio meo, arbitror ita esse respondendum, Hic Aristotelem vniuocationē, & prædicationem in prędicatis considerare: & ea, quæ vniuocantur vel æquiuocātur secundum aliquod prædicatum: cum autem vox singularis in prædicatione propria, vti diximus, prædicatum non sit, nō hic ab Aristotele consideratur: non dubium tamen, quin talia nomina vniuoca sint censenda, si ad vnum significatum comparentur.

2. dubium. Dubitatur, qua ratione nomen vniuocatis ipsis, & etiam in æquiuocatis asserat esse commune, cum commune sit vniuersale, quod in pluribus est, & de pluribus vniuocè prædicatur: at vnum nomen nō est in pluribus rebus, nec nomen de ęquiuocis rebus vniuocè prædicatur. Respondeo ex Ammo. & Boe. & Dexippo, commune multipliciter dici. Primo, quod in partes diuiditur & non totum commune manet, sed partes singulorum sunt: vt domus dicitur communis, quam multi habitant. Secundo, dicitur commune, quod in partes nō diuiditur, sed vicissim in multorum vsus transit: quo pacto equus dicitur communis, cuius vsus multorum est. Tertio, commune dicitur, quod vsu, cuiusque sit proprium, tamen post vsum cōmune manet: quo pacto theatrum dicitur commune: cum enim quis eo vtitur, illi est proprium: quando discedit, in commune remittitur. Quarto, dicitur commune, quod totum vnico tempore in singulos venit: quo pacto dicitur vox communis, quia vnico tempore in singulorum aures venit: & ita existimat Boet. & alij, hic nomen commune dici, sed ista cōmunitas videtur esse non penes significatas res, sed ab extrinseco penes eos, ad quos vox peruenit: propterea dicerem hic vocari nomen commune, quod à multis rebus significatis participatur: hæc autem participatio non alia est, quàm significatio: rem enim nomine participare est, per id significari, & repræsentari.

Commune multis modis accipitur.

3. dubium. Dubitatur præterea, quid est habere rationem eandem vel diuersam. Aliqui existimant, quòd habere rationem, est, quod definitio sit vna illorum, vel diuersa, secundum tale nomen, vtcunq; sit, siue accidentalis, siue substantialis: vnde dicunt, homo & leo sunt vniuoca, in hoc nomine, albus, quia participant nomen, & definitionem eandem; homo enim est albus, & leo est albus, & inquantum albus, vnicam habent albi rationem.

Sed hoc est magna huius doctrinę peruersio, quamuis Caietanus dicat, id esse Aristotele dignum, sed profectò nihil magis ab eo alienum: nullum enim accidens de substantia secundum nomen, & rationem dicitur, vt ipse expresè dicit cap. de substantia: non ergo subiecta dicēda sunt habere rationem prædicati accidentalis: vnde album non vniuocè de homine dicitur: habet enim suum modum dicendi, qui modus sequitur, scilicet denominatiuè: debent autem illa participare definitionem eandem, quæ sit illis intrinseca: ac propterea additur illud verbum, ratio substantiæ: illa autem definitio albi respectu illorum, nominis est, nō rei, & hoc est hic considerandum: non enim loquitur de omni vniuocatione, sed de propria, secundum quam vnum prædicamentū de alio non dicitur, sed de suis inferioribus eiusdem prædicamenti.

Denominatiua dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu, secundum nomen habent appellationem.

1. Funda. Explicat Aristoteles quæ denominatiua dicātur, & vt notat Simplicius & Aug. 1. tomo. ca. 4. suarū categoriarum quodā modo sunt media inter æquiuoca, & vniuoca. Vniuoca enim nomē & rem habent eandem: ęquiuoca nomen solum, non rationem: denominatiua verò rationem nō habent prorsus eādem, sicut vniuoca: nec prorsus diuersam, sicut æquiuoca: nomen aūt, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum: sicut album & albedo, eandem rem dicunt, sed non eodem modo: alterum, vt est

Denominatiua sunt quodammodo media inter Homonyma & Vniuoca.

est per se, alterum, vt est in subiecto: nomina non sunt prorsus idem, nec diuersum, sed habent quandam cadentiam & deriuationem inter se, & hæc dicuntur denominatiua.

2. Funda. Denominatiua vt aliqua appellentur quatuor sint necessaria.

Sunt igitur quatuor necessaria, ex Ammonio, vt aliqua dicantur denominatiua. Primum, vt sit aliqua conuenientia rei, & rationis. Secũdo, vt sit etiam aliqua diuersitas, quorũ defectu homo & humanitas non dicuntur denominatiua, quia sunt eadẽ res: nec homo, & leo: quia adinuicem non habent conuenientiam, scilicet quod leo sit aliquid hominis, vel homo aliquid leonis. Tertio, quod in nomine sit aliqua dissimilitudo. Quarto, ꝙ sit in nomine aliqua similitudo: quorũ defectu, iustus & misericors, non sunt denominatiua, quia omninò sunt diuersa nomina: nec iustus & iustus, seu musica pro arte, & musica pro muliere habente artem: quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ neq; omninò eandem rationem, nec omninò diuersam, nec omninò idem nomen, nec omninò diuersum habent.

Explicatio definitionis.

Per hæc explicatur definitio Aristotelis: illa sunt denominatiua, quę ab aliquo habẽt nominis appellationem, id est, quæ sumunt nomen ab aliquo, & denominationem, seu nominãtur ab aliquo, à quo casu, id est, transfiguratione aliqua vocis, differunt: quia scilicet denominatiuũ & id à quo denominatur, in nomine conueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt: vt album, albedo: iustus, iustitia. Hæc magis in quæstione sequenti examinabuntur.

Nota. Aequiuoca cur à categorijs reijciantur.

Ex his definitionib. Aristotelis aliquot nobis vtilia colligere possumus. Primo, cum æquiuoca, vt æquiuoca, in nulla definitione cõmuni conueniant, nõ habent Genus, vt æquiuoca sunt, propterea à prędicamento excluduntur, nec enim sunt Genus, nec Species, quia hæc vnicam habent definitionem. Secundo docemur, omnia Genera, & Species, vniuocè prædicari, quia vnã habent rationem. Tertio, omnia accidentia denominatiuè de substãtia dici: nominant enim substantiã ab aliquo accidẽti, à quo casu nominis differunt.

Quæstio vnica circa hoc idem Cap. primum.

Num quæ ab Aristotele hic dicuntur, rectè sint dicta?

Argumenta in contrarium.

Vt aliqua, quę difficiliora in hoc capite videntur, nota fiant, & horum exactior habeatur cognitio: oportet, vt aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur. argumentum primum sit.

1. Argum. Nomen non solum est vox ipsa, sed etiam significatio, est enim nomen vox significatiua: sed vox æquiuocorum nõ habet eandem significationem, vt notũ est: ergo non est vnum nomen, sed plura: & sic æquiuoca non habent commune nomen, vel si vnum nomen habent, quare non dicentur vniuoca, id est, vnius vocis & nominis?

2. Argum. Secundum contra exemplum Aristotelis. Homo viuus & pictus non sunt æquiuocè animal, sed analogicè, animal enim ad ea non est nomẽ æquiuocum, sed analogum: ergo exemplo falso vtitur, & diminutus est, cum de analogis non differat.

3. Argum. Tertium. Prętererea æquiuoca sunt plura, & plures habent definitiones, ergo nõ erant vnica definitione definienda.

4. Argum. Quartũ. Illa definitio denominatiuorum vocibus conuenit, nõ rebus: ergo nõ rectum tenorem seruat Aristoteles, cum primò res ęquiuocas & vniuocas definierit, postea transierit ad voces: antecedens patet, quia denominatiua dicuntur casu differentia, at casu differre, nominum est, non rerum.

Ad 1. 1. Solutio. Nomen quodlibet tria in se complectitur.

Circa primum argumentũ. Albe. mag. tract. 1. huius c. 2. inquit, in nomine quolibet esse tria. Primum se habet vt materia, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secundum est forma: & hęc est talis illius soni configuratio, & articulatio, secũdum quam varia est vox, homo, leo, capra, quam configurationem ab imponente ad significandum habet. Atq; hęc duo, inquit, sunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicaretur, Tertium est ipsa significatio, & hæc non est forma nominis, sed actus secundus. i.

 per-

perfectio cõsequens, sicut motus animalis, qui sequitur ipsum animal: non tamẽ est ipsius forma, & hoc multiplicato, nõ multiplicatur, nec variatur nomẽ: & per hoc respondet ad argumentum: æquiuoca enim habent vnũ nomen, cum tale nomen sit eiusdem materiæ & formæ.

Ista sententia mihi non placet, in hoc, quod asserit significationem, nõ esse formam nominis, sed configurationem: hoc enim videtur falsum, quod patet sic. Ablata significatione à voce, etiã manente eadẽ cõfiguratione, nõ dicitur nomẽ; ergo illa non est forma. Præterea, potest esse talis configuratio in voce, & quòd non sit nomen defectu significationis; vt patet in vocibus non significatiuis: ergo significatio est forma. Præterea, nomen vt nomen est, signũ est; vt patet ex Arist. 1. Periherm. sed de natura signi est significare, ergo & de natura nominis, & ita existimo esse dicendum.

2. Solutio. Ad argumentum autem Respondeo quod in compositis ex materia, & forma, siue substantiali, siue accidentali, non est sumenda multitudo numerica penes formam, sed penes materiam; vt docet Aristot. 1. cæli, cap. 9. vnde licet in Petro multa, & varia accidentia sint, non plura, sed vnum ens est dicendum: ita similiter, licet multæ significationes sint: quia vnum est subiectum illarum, id est, vna vox, dicitur vnũ nomen, non plura, & hoc est obseruandum.

Ad replicã verò, qua argumẽtabatur, ergo dicentur æquiuoca vniuoca potius, quandoquidem vnum sit nomen: Dico ex Simp. in prologo, quòd non dicuntur vniuoca solùm, quia vnũ habeant nomẽ: sed quia simul, & coniunctè, & inseparabiliter vnum nomẽ habeant, id est, illud nomen vniuocũ simul res significat: & qua ratione vnam, eadem aliam: vt homo, omnes homines: nec potest cadere à significatione vnius, quin cadat, & mutetur à significatione aliorũ: & hinc est, quod vnica impositione ea omnia significat. At æquiuoca habent quidem vnũ nomen, sed non inseparabiliter, quãdo alia ratione vnum, alia aliud significet: & potest à significando vno deponi, nec tamen cadat ab alterius significatione; & inde est, quod pluribus impositionibus æquiuoca ad significandum imponuntur: propter hanc separabilitatẽ dicũtur æquiuoca, id est, vocis æqualis.

Possumus autem hinc colligere, res multipliciter se habere ad voces. Quædã enim vnica definitione, & vnico nomine conueniũt, & hæc vniuoca latinè, synonyma græcè vocantur. Quædam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent: vt homo & leo, respectu harum duarum vocum: hæc latinè diuersiuoca dici possunt, græcè heteronyma dicuntur. Quædam tertio multas definitiones sub vnico habent nomine, ista latinè æquiuoca, græcè homonyma dicuntur. Quædam ex opposito vnam definitionẽ varijs nominibus expressam habent, vt ensis, gladius, & hæc, multiuoca, Græcè Polyonyma vocantur: quamuis, vt notat Simplicius, & ex Aristotele in poetica probat, hæc aliquando synonyma vocãtur: deinde velut in medio denominatiua, græcè paronyma dicta, collocantur: quia hæc nec omnino idem, nec omnino diuersum nomen habent & definitionem. Nota. Res multis modis se habẽt ad voces.

Ad. 2. Diuisio æquiuocorum & Analogorũ.

Circa secundũ argumentũ distinctionem æquiuocorum proponere oportebit: eorum verò naturã, quia altior & obscurior est, alibi explanabimus: & quia facilior erit, si per voces, quã si per res explicetur, ipsas voces diuidemus: ac quidem diuisionem Ammonij & Boet. sequentes eam perficiemus. Aequiuocũ duplex est, quoddam à fortuna, vel vt alij dicunt, à casu: quoddam à consilio. A fortuna est, quando vox imponitur ad plura significandum, nulla consideratione, sed casu quodam: vt aliquis Romæ imponit filio nomen Petri: aliquis etiã in Hispania imponit idem nomen: tunc talis vox illa plura significat; & est æquiuoca à casu. Aequiuocũ à consilio est, quando cõsideratione, & ratione quadam, nomẽ ad plura significandũ imponitur: & hoc duplex est, à consilio purè æquiuocũ, & analogum: purè æquiuocum à consilio est, quando vox plura significat, nõ propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsa-

ipsarum rerum significatarum inter se; sed propter aliquid ex parte imponentis: vt quando aliquis imponit nomen filio suo Caroli, propter memoriam & recordationem parentum, qui tali nomine vocati sunt: tunc nomen Caroli est æquiuocum ad parentes, & ad filium à consilio; sed purè æquiuocũ, quia non significat sua significata propter ipsorum ordinẽ, vel similitudinem. Hoc inter alia duplex est: à memoria, & à spe, pro diuersitate, scilicet eorum, quæ mouent ad imponendum nomẽ. Igitur à memoria est, quod modo prædiximus: à spe, quod imponitur ad plura significandum, propter aliquam boni expectationem, vt si quis puero imponat nomẽ Platonis, quia expectat futurum philosophum: vel nomen Petri, quia sperat futurum diuo Petro deditum.

Analogum verò est, quod plura significat, propter aliquem ordinem, vel similitudinem ipsorum, & hoc maximè est considerandum: non enim omne æquiuocum à consilio, analogum est; vt multi falso existimant, cùm à memoria, & à spe sint æquiuoca à consilio, non autem analoga: illud aũt analogum est, ꝙ multa, vti diximus, propter aliquem vnius ad alterum ordinem, vel similitudinẽ significat. Hoc autem est triplex, à similitudine, à causa, à proportionalitate. Analogum à similitudine est, quod multa ꝓpter similitudinem vnius ad alterum, ꝙ principaliter se habet, significat, vt homo principaliter viuum significat, & pictum propter similitudinem, quam habet ad viuum. Hoc duplex est, quoddam à forma, quoddam ab actione. A forma dicitur, quando similitudo in forma consistit; vt homo, viuum, & pictum significat. Ab actione, quando similitudo in actione consistit, vt homines potentes crudeles vocantur Nerones, ꝓpter similes operationes cũ operationib. Neronis Regis. Analogũ à causa est, ꝙ multa significat propter ordinẽ & dependentiã ab vno ꝙ est illorũ causa: ꝙ si fuerit causa efficiẽs, dicitur analogum ab efficienti: si finalis, à fine, si verò fuerit materialis, à materia. Vnde triplex est analogum à causa:

Analogũ quid sit

primum, ab efficienti, quod multa significat propter dependentiam ab vno, quod eorum est causa efficiens, verbi gratia, medicans, seu medicinale dicitur de Medico curante ægrotum, similiter de potione, & cibo, & emplastris, sed medicus dicitur medicans, tanquam causa efficiens; reliqua eatenus medicamenta dicuntur, quatenus ab illa causa efficienti ordinata procedunt. Analogum à fine est, quãdo multa nomen significat propter ordinem ad aliquem finem, vt sanum dicitur de animali habente sanitatem: de vrina & medicina: sed de animali, tanquam de eo, in quo est sanitas: de reliquis, vt ad sanitatẽ ordinantur: vrina, quia est signum; medicina, quia est causa illius. Analogum à materia est, quod plura significat propter ordinem ad vnum, quod est, vt subiectũ illorum: vt ens significat plura, accidentia, & substantiam; sed accidentia ideo dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad substantiam, tanquam eorum subiectum.

Hoc vnum est omnibus commune, ꝙ maximè est considerandum, & memoriæ mandandum: ꝙ hæc analoga à causa singula significant vnam formã, quæ principaliter & intrinsecè est in vno significatorum, & ab eadem reliqua extrinsecè denominantur, id est, per eius ordinem, verbi gratia, sanum significat vnam formam scilicet sanitatem, & dicitur de animali, vrina, & medicina: sed de animali, principaliter, tanquam de eo, in quo sanitas est, de reliquis, extrinsecè; nam vrina non dicitur sana, quia in se habeat sanitatem, nec medicina: sed ab illa sanitate animalis, ista duo extrinsecè dicũtur sana: vnũ, quia illius est signũ: alterũ, quia illius est causa. Similiter medicans intrinsecè de medico medente, de reliquis extrinsecè: & ens principaliter de substantia: & hoc vocauerunt Metaphysici, dici per prius, & posterius: de illo dicitur per prius, de quo intrinsecè: de illis per posterius, de quibus extrinsecè.

Analogũ proportionalitatis est, quod plura significat propter quandam significatorũ proportionalitatem. Pro quo aduerte, quòd apud Arithmeticos ista duo vo-

Analogũ proportionalitatis quod sit.

Vocabula differũt, ꝓportio & proportionalitas. Proportio est habitudo inter duos numeros æquales, vel inæquales, vt habitudo quatuor ad duo, nam quatuor includunt bis duo. Proportionalitas est habitudo, seu potius similitudo duarũ ꝓportionum, secũdum quam dicimus, sicut se habet quatuor ad duo, ita se habẽt sex ad tria: in vtroque enim numerus maior bis includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionum, quæ inter quatuor (vt minimum) formaliter terminos fit, duos ex vna parte, & duos ex altera.

Hoc supposito sunt aliqui termini plura significantes propter talem proportionem, vt ridere de prato, & homine: ridet enim homo, ridet & pratum, sed propter hanc proportionalitatem: vt enim risus se habet in homine, quia eius lætitiam ostendit, ita viriditas in prato, quia eius fœcunditatem ostendit. Huiusmodi sunt multa nomina, in quibus omnibus illud considerandum est, hæc nomina nõ significare illam similitudinem, aut proportionalitatem: sed res propter talem similitudinem.

Nota. Cùm igitur tot Species æquiuocorum sint, in definitione ista Arist. conueniũt, quòd nomen est commune, & ratio diuersa: non tamen Aristoteles ea omnia distinguere curauit, quia negotio præsenti id erat inutile: nos autem declarauimus sequuti omnium ferè probatissimorum interpretum rationem, qui suis vijs hæc loco præsenti tractârunt, quia vniuersaliorẽ cognitionem, quàm prædicamentorum doctrinam instituimus.

Ad 3. Ad tertium argumentũ, est solutio facilis. Aequiuoca enim, si vnumquodq; per se sumatur, definiri nequeunt, scilicet canis, cum suis significatis per se. Homo cum suis, scilicet viuo & picto per se, & alia: at si omnia sub hac proprietate vniuersali considerentur, quòd æquiuoca sunt, definiri possunt, in hac enim vniuocè conueniunt, scilicet esse æquiuoca: & sub hac definiuntur in præsenti.

Ad 4. 1. fundam. Circa quartum argumentum est cõsiderandum. Primo in denominatiuis cõcurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum: ex parte rei, concurrit vna forma, & id, quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis, scilicet corpus: ex parte verò vocum concurrit nomen illius formæ, ꝙ dicitur abstractum: & nomen participãtis talem formam, quod dicitur connotatiuum, vt albedo, & album, iustitia, & iustum.

Aduerte quia potest esse, quod vnicã formam in re, multa variè participent: vt à sapientia, anima dicitur sapiens, & homo, & sermo, & operationes, quæ omnia aliquomodo sapientiam participant: ita similiter in nomine ab vno multa deriuantur, vt à sapientia, sapiens, sapienter, & sapientis; obliqua enim explicant variam participationem in re vnius formæ. 2. fundam.

His suppositis, Nota res ipsas, id est, formam, & participantia talem formam dici denominatiua denominata; voces verò denominatiua denominãtia: nec est curanda admodum huius sermonis proprietas, dummodo res intelligatur: sic enim Logici loquuntur, græcè verò vocãt paronima, tam res, quàm nomina: sed nõ per se, sed ordine vnius ad alterum: sunt enim illæ res paronimæ, quæ cũ vna aliã participet, nomen habent consimile: quia in sola extremitate differunt eorũ nomina. Similiter & nomina paronima, quæ cum consimilia sint, res huiusmodi se habentes significant. 3. fundam.

Cùm ergo & res & voces sic paronima dicantur, sub iudice est, an in definitione res, vel nomina definiantur, ad ꝙ videtur mihi esse respondendum. Primo neutrum, scilicet esse euidens, quia vtrisque potest definitio adaptari: si enim vocib. adaptetur, erit sic dicendum, paronima sunt nomina, quæ ab aliquo habent nominis appellationes, id est, ab aliquo deriuationem habẽt, scilicet vnum ab alio, à quo solo differunt casu. Si verò reb. adaptetur, erit hic sensus, paronima dicuntur res, quæ ab aliquo, scilicet ab aliqua forma, secundũ nomen habent appellationẽ, scilicet sic nomen & denominationes in voce sumunt, vt ab ea, scilicet eius nomine solo, differant casu: ac si dicatur, Respõ. ad q̃stionem. 1. Conc.

sunt

sunt res ita se secundum nomen habentes, cùm vna sit ab altera, quod illarum nomina solo casu differant.

2. conclu. Dico secūdo, mihi esse probabilius hîc non voces, sed res; vt per voces significantur, definiri. Hoc præterquā φ est sententia Ammonij, Boet. & aliorum, consecutió ipsa verborum Arist. id postulat, cùm dixerit: æquiuoca dicuntur, vniuoca dicūtur, denominatiua dicuntur, eodē tenore: at illic res definiuntur, ergo & hic. Præterea quia dicit, [dicuntur] rerū autem est dici per voces; vocum autem dicere. Præterea, quia si voces definiat, non à fortitudine fortis descendit, vt dicit Aristoteles, sed potius à forte fortitudo: at in re fortitudo est forma, à qua fortis est.

Nota
Vt aliqua dicantur paronima duo requiruntur.

Est etiam præter hæc notandum, duo esse necessaria, vt aliqua paronima, seu denominatiua dicantur. Alterum, φ forma, & id, quod formā participat, sint distinctæ naturæ, quod designat vt notat Albert. in hoc, quod dicit, quæcunque ab aliquo: illa enim propositio inter ea distinctionem designat. Ex quo sequitur φ nec Species respectu generū, aut differentiarū, nec indiuidua respectu Specierum denominationem habent: quia genera, & differentiæ sunt de substātia Specierum, & Species indiuiduorum, tam in generibus substantiæ, quàm in generib. accidentium.

Nota. Est secundo notandum, non solùm ad denominationes est necessaria participatio in re, sed etiā in voce, & è contra. Vnde aliqui solent distinguere triplex denominatiuum, in re tantum, in voce tantū, in re, & voce simul: in re, quando participatio quidē est in re, non autem est in nomine, vt virtus, & ipse homo qui eā participat, in voce tamen non est denominatio, quia in voce correspondent, virtus, & studiosus: alia sunt in voce sola, vt studiū, & studiosus, non enim in re, à studio dicitur studiosus, cùm aliud studium, aliud studiosum significet, studium enim diligentiam, studiosus virtute præditum significat: alia sunt, in re, & voce, quando est participatio in re, cum participatione vocis ad modum prædictum, vt albedo, album, & hęc sunt perfecta denominatiua, seu paronima, quæ hic Aristoteles definit, alia enim secundum quid sunt.

Triplex est denominatiuum.

De diuisione eorū, quæ dicuntur & sunt.

Cap. II.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia verò sine complexione. Ea igitur, quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, vt homo currit, homo vincit: ea verò, quæ sine complexione dicuntur, sunt, vt homo, bos, currit, vincit.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto verò nullo sunt, vt homo de subiecto quidem dicitur quodam homine, in subiecto verò nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nulla dicuntur. In subiecto verò esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impoßibile est esse sine eo in quo est: vt quædam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto verò nulla dicitur: & hoc album in subiecto quidē est corpore: omnis enim color in corpore est: de subiecto autē nullo dicitur. Alia verò de subiecto dicūtur, & in subiecto sunt, vt scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto verò dicitur, vt de grammatica. Alia verò neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicūtur: vt quidam homo, & quidā equus: nihil enim talium neque in subiecto est, neque de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & vnum numero, de subiecto nullo dicūtur: in subiecto autem nihil horum aliqua prohibet esse: quædam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

Com-

Complexionum consistentium & inconsistentium descriptio.

Substantia.	Inconsistens.	Accidens.
De subiecto dicitur, & in subiecto non est	Neq; in subiecto est, & in subiecto est. De subiecto dicitur neq; de subiecto dicitur	De subiecto non dicitur, & in subiecto est
Vniuersale.	Inconsistens.	Particulare.

Eorum, quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur.

In hoc capite continentur duæ diuisiones, quibus velut quodam compendio continentur decem sequentia prædicamenta, & ad ipsa eadem sunt præambulũ quoddam necessarium, cum in his diuisionibus ex qualibus rebus, & quibus vocibus prædicamenta constent, doceamur.

Est igitur prior diuisio rerum, vt per voces significantur: scilicet, quædam sunt complexæ, quædam incomplexæ; quæ etiam potest vocibus adaptari, vt notat Ammonius.

Immò secundum mentem Aristotelis magis est vocum, vt res significant: nã cap. 4. subdiuidens vocibus tribuit, & ita vult Simpl. & benè, licet Auerr. det rebus hanc diuisionem: nam quædam voces sunt complexæ, vt homo currit: quædam incomplexæ, vt homo, per se, & currit, per se: in quibus obseruare oportet, vt in introductione diximus, non solum vocum multitudinem, sed significatam rem. cum enim Logicus non voces secundum se, sed vt rerum significatiuę sunt scrutetur, vt benè dixit Auic. non sumit rationem complexi, aut incomplexi secundum vocem solam, sed præcipuè secundum rem, vnde possit esse complexum aliquod in voce, quod Logicus iudicet incomplexũ, & è contra in voce incomplexum, quod complexum sit, vt illa Genera quæ apud Porph. cap. de Specie legimus: quæ incomplexa sunt, licet voce complexa appareant, vt corpus animatum, substantia corporea. consideremus igitur Aristotelis verba.

[Dicuntur.] Notat Ammon. verbum hoc, & rebus, & vocibus, & conceptibus posse

posse adaptari, quamuis diuersimodè: dicuntur enim res quasi per voces significẽtur, & manifestentur: dicũtur voces quia proferuntur, & pronunciantur: dicuntur conceptus quasi enuncientur, & per eos propositiones mentales fiant: ex quo fit quod ista diuisio rebus, vocibus, & conceptibus applicari possit: res enim cum complexione dicuntur, quando plures pluribꝰ vocibus significatiuis manifestantur: res verò sine complexione dicuntur, quando singulæ per se singulis vocibus vel pluribus idem significantibus significantur. Voces verò vel cõceptus cum complexione dicuntur, quando plures multa significantes & enunciantur, & proferuntur: sine complexione verò quando vni voci, & conceptui res significata respondet: hic autem obserua, non esse complexionem aliquam in voce, & cõceptu, quin aliqua connexio vocum, aut conceptuum cõpositio interueniat: non enim conceptus æquiuocis respondentes complexi sunt, sed absolutè plures: nec vox æquiuoca complexa, quia nõ per modum alicuius compositionis significat: nec pariter res, cum per talẽ modum non significantur.

[Secundum complexionem,] Dubitabis, quare præmisit complexa, cum incomplexa sint simpliciora? Respondet Ammo. & Simpl. complexa esse nobis notiora, quia sunt tota, & quamuis ordine doctrinæ præcedant simplicia, hic tamen Arist. horum doctrinam tradere non studet, sed solum quandam diuisionem assignare, propterea notiora pręmittit. Pręterea etiam quia quando diuidimus intentione, & animo subdiuidendi, membrum subdiuidendum posteriori loco collocamus, ita fecit Arist. quia incomplexa rursus in posteriori diuisione erat diuisurus, & similiter postea in decem prædicamenta.

[Currit, Vincit.] Notat Ammo. ideo Aristotelem vsum esse verbo tertiæ personæ, quia verba secundæ, & primæ magis apparent complexa in re, quia suppositũ habent determinatum, at verbum tertiæ minus, quia suppositum est indeterminatum. Sed verè complexa hæc etiam sunt re, quia semper est aliquid significatũ cui tribuatur illa actio, propterea meliꝰ est dicere, currere, vincere, quia hic significatur actio sine supposito. Hæc sententia mihi non placet, est enim maximè considerandum nomen, vel vocem dici complexum penes rem, quam significat: non penes rẽ quã consignificat, vel connotat, aliter enim omnia cõnotatiua essent complexa, cum significent formam per modum inhærentis subiecto: quod tamen est falsissimum, aliter enim non essent in prædicamento. Præterea Aristot. 1. Periher. c. 3. inquit: Verba secũdũ se dicta, nomina sunt, & aliquid significãt: si ergo ꝑ se potest sumi, ergo est incomplexũ: significat enim vnum aliquid, quamuis connotet aliud. Hic etiam oportet notare, quamuis exemplum complexi sit propositio, non solum propositiones, sed alias etiam orationes esse complexas, per quas rerum diuersitas significatur, vt equus albus, homo iustꝰ, quæ etiam ad prædicamenta per se non pertinent, sicut nec propositiones.

Eorum quæ sunt.

Diuisio. II.

Eorum, quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur.

Hæc est posterior diuisio quæ quadrimembris est, virtute tamen continet duas diuisiones bimembres. Prior est, entium quædam sunt substantiæ, quædam accidentia. Posterior, entium, tam substantiarum, quam accidentiũ, quædam sunt vniuersalia, vt homo, leo, animal, color, albedo: quędam particularia, vt hic homo, hoc animal, hic color, hæc albedo.

Sub hac duplici diuisione continentur decem Prædicamenta, tam Genera suprema, quàm ea, quæ sub eis sunt: nam primum Prædicamentum est substantia, reliqua accidentia, similiter in quolibet prædicamento non aliud est per se, quàm vniuersalis natura, & particularis, siue substantia, siue accidens. Aristoteles autem hæc sub quadrimembri diuisione est complexus, ne posteriorem diuisionem postea applicaret substantiæ per se, & accidenti per se, & diuisiones multiplicaret, dicendo substantiarum aliæ vniuersales, & alię par- Nota 1.

particulares, & similiter accidentium alia salia, alia particularia. Diuidũtur igitur ea, quę sunt, in vniuersales substantias &, particulares substantias, in vniuersalia accidentia, & particularia accidentia.

Nota 2. Non tamẽ his nominibus diuisit Aristoteles, nec hoc vtitur ordine & non sine ratione, vt postea dicemus, substantiam explicat per non esse in subiecto: accidẽs, per esse in subiecto: vniuersale per dici de subiecto, particulare per non dici de subiecto. Vnde copulãdo vtrumq;, scilicet substantiam cum vniuersali, vel particulari, similiter accidens, duplici vtitur modo, vt substantia vniuersalis non sit in subiecto, sed de subiecto dicatur.

Nota 3. Formalis igitur diuisio Aristotelis est. Eorum, quæ sunt, quædam de subiecto dicuntur, in subiecto verò non sunt, scilicet vniuersalia substantiæ, homo, animal. quædam in subiecto sunt, sed de subiecto non dicuntur, scilicet particularia accidentia, hoc album, hæc grammatica: quædam & de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, scilicet vniuersalia accidentis, vt color, albedo: vltimò quædam nec in subiecto sunt, nec de subiecto dicuntur, scilicet particulares substantiæ, vt quidam homo, quoddam animal: & concludit, omnia indiuidua hoc vnum commune hàbere, quod de subiecto non dicantur, quamuis eorum aliqua in subiecto sint, qualia sunt indiuidua accidẽtis.

Dubia quædam scitu digniora circa diuisionem Arist. præcedentem.

1. opin. Dubitatur primo, quæ qualisúe est ista diuisio? Solent aliqui, & non malè respondere, sub hac diuisione duas concludi: altera est: entium aliud substãtia, aliud accidẽs, & hæc est analogi in sua analogata, secundum enim sententiam Arist. 4. Met. c. 2. ens est analogum ad substantiam, & accidens: altera est: entium aliud vniuersale, aliud particulare, & est diuisio per accidentia, nam rei accidit esse vniuersalẽ per intellectum, per materiam verò fit in rebus particulare.

2. opinio. Sed posset quis petere, ista diuisio, sic ab Aristotele expressa, quæ est? Albert. tractat. 1. ca. 5. respondet esse velut Generis in species: sed hoc non omninò placet, Genus enim vniuocum est speciebus, ac nihil hic reperitur his membris vniuocum.

Iudicio meo optimè respondet Simp. hanc non esse diuisionem, sed potius enumerationem quandam entium: si qua diuisio est, æquiuoci est potius, vel analogi, quàm alterius. 3. opinio.

Dubitatur secundo, quare Aristoteles nõ vsus est his nominibus, scilicet substãtia, accidens, vniuersale, particulare? Respondet Simpl. id fecisse, vt magis rei naturam explicaret: explicuit autem dum eorum tradidit descriptiones: vt enim magis manifestatur natura vniuersalis per dici de subiecto, quam per nomen vniuersale: ita & natura substantiæ per non esse in subiecto, & alia similiter. Crederem etiam id fuisse factum, quia talis loquendi modus, magis est propinquus ad prædicationis naturam explicandam. Dub. 2.

Dubitatur tertio, quare substantiam vniuersalem accidenti particulari coniunxit? Existimo id esse, quia videntur inuicẽ contraponi substantia vniuersalis cũ accidenti particulari, & accidens vniuersale cum substantia particulari, vt patet si eorum inspicias descriptiones. hoc idem dicit Simpl. Dub. 3.

Dubitatur quarto, quid vocat dici de subiecto? breuiter respondetur, prædicari de subiecto est de aliquo sibi essentialiter inferiori prædicari, seu affirmari: quo pacto species de suis indiuiduis: & Genus de speciebus: similiter, & differentiæ de suis prædicantur, & dicuntur tanquam de subiecto: similiter accidẽtia de suis accidentibus: at quando accidẽs de substantia prædicatur, nõ sic de subiecto dicitur, id enim dicitur in subiecto esse, vt modò declarabimus: dici ergo de subiecto inest cuilibet prædicatorum respectu suorum inferiorum. Dub. 4.

In subiecto verò esse dico quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo, in quo est.

His verbis Aristoteles explicat, & describit, quid sit esse in subiecto, quod acciden-

dentiũ est:& per hoc manifestabitur substantia,quæ non est in subiecto : per affirmationem enim intelligitur negatio.

Tres igitur assignat conditiones eius, quod est in subiecto, seu accidentis : prima quod est in aliquo:secunda quod non est in aliquo,sicut pars:tertia quod ab eo, in quo est,separari nequit.

Pro cuius declaratione oportet nosse, quot modis vnum in alio esse contingat. Boet.secutus Aristot.4.Physi.c.3.quẽ multi sequuntur, octo assignant modos :at quia iste numerus perfectus non est, cum Aristoteles aliquos prætermiserit , quia illorum nondum erat tradita cognitio,vt dicit Simplicius,plures à nobis multiplicandi sunt cum Ammonio & Simplicio. Vndecim igitur modis aliquid in alio esse dicimus. Primo, vt pars in toto : dicimus enim, manus est in corpore. Secundo vt totum in partibus : dicitur nanque,perfectio totius est in partibus,& ego in carne mea videbo Saluatorem meum. Tertio vt Genus est in speciebus, vt animal in homine,& leone. Quarto vt species in suo genere. Quinto vt forma in materia , anima in corpore. Sexto res in suo fine,vt auarus est in diuitijs totus. Septimo in mouente, & efficiente, subditi sunt in manu regis.Octauo in loco, vt sũ in lyceo. Nono vt in vase, vinum in dolio Decimo in tempore, vt Noe fuit tempore diluuij.Vndecimo vt accidẽs in subiecto,sicut calor inest corpori.

1.Funda. Vndecim modis aliquid dicitur alicui inesse.

Et hoc definit in præsenti per illas tres conditiones supra positas,scilicet est in aliquo, non vt pars, & ab eo,in quo est,separari nequit.Quam descriptionem sic aliqui interpretãtur : inter quos sunt Doctores Louanienses,& Caie.& alij, vt prima pars sit cõmunis omnibus modis,quibus aliquid est in aliquo: secunda sit differentia ad excludendas partes tam integrantes, vt manus, pedes, quàm essentiales,vt species, & genera, differentias : tertia ad excludenda illa , quæ sunt in loco, & causa mouente,& fine.

Dub.1. Dubitatur autem contra hanc expositionem. Ac primo obijcitur, nam hoc pacto non excluditur modus,quo totum est in partibus, cum sit in aliquo , & non vt pars,& non possit à partibus separari. Prętera secundo, non excluditur forma,anima enim est in corpore , & non est eius pars,& ab eo non potest separatim existere loquendo de brutis,quorum animæ nõ possunt existere citra corpus. Tertio prætera videtur definitio competere loco,& tempori,& cælo,quia nullum corpus à loco separari potest, necà tempore, & non est pars loci,aut temporis,sed est in eis, ergo dicetur accidens. Tandẽ, Quarto quia aliquod accidens videtur posse separari ab eo,in quo est,nam odor pomi manet in manu ei admota.

Propter hæc existimo illam descriptionem sic esse intelligendam, quòd esse in aliquo non sumatur ita communiter,sed pro eo,quod est esse in aliqua re vna, non omninò extra esse eius,quo pacto albedo est in lacte, & vinum etiam est in dolio, quod quamuis in eo intrinsecè non sit, cum eo tamen coniunctũ est & similiter alia,quo supposito facilè est ad argumenta respondere. Solutio.

Ad primum enim dicitur cum Simp. & Ammon. Totum nõ dicitur esse in aliquo, quia non est in vna re,sed in multis, totum enim est in pluribus partibus, potius ergo dicitur esse in aliquibus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente:quia quę sic in eis existũt, sunt prorsus eis extrinseca : pari ratione excluditur modus existendi in tempore vel excluditur cum loco, vt dicemus. Ad 1.

Ad secundum dico:per illam particulã secundam excluditur quæcunq; pars integralis, seu essentialis, qualiter genera Speciebus,& Species indiuiduis insunt:& ita interpretatur Alber.tract.1. ca.5. mihi etiam videtur per hanc eandem particulam excludi modum,quo forma inest materiæ, quia licet non sit forma materię pars,est tamẽ ipsius compositi,quod cum ea per se constituit: hoc est enim discrimẽ inter formam respectu materiæ, & accidens respectu subiecti, quòd forma cum materia vnum ens facit per se, cuius est pars : at accidens non cum subiecto facit vnum per se. Ad 2.

Ex quo non caret reprehensione Boet. qui modum existendi formæ in materia con-

coniunxit, & miscuit, cum modo accidentis in subiecto, quod idem credidit Iamblicus, cuius sententia à Simpl. reprehenditur: nec omninò mihi placet Simplic. qui per primam partem excludit formã: nam inquit, per aliquid, non intelligit Aristo. nisi compositum ex materia, & forma: sed hoc videtur esse clarè contra eundem Aristot. qui exempla non de compositis ponit: dicit enim, hæc grammatica est in anima, & color in corpore: propterea melius est dicere, quòd forma est in materia vt pars non ipsius materię, sed ipsius compositi per se: at accidens non existit alicuius per se pars. Per tertiam particulam excluditur modus existendi in loco, & tempore, & vase, nam separabilia sunt.

Ad 3. Nec argumentum tertium quicquam valet, quia licet res à loco, & tempore in communi separari nõ possit, potest tamẽ existere sine hoc loco, & sine hoc tempore, in quo erat, vt notat Boet.

Ad 4. Ad quartum respondent aliqui, quòd odor non separatur à pomo, sed nouus odor in manu producitur: sed hæc philosophia non habet fundamentum. Boet. respondet ad hoc, quòd Arist. nõ dixit, odor non potest separari ab eo, in quo erat, sed ab eo, in quo est: ac si dicat, nõ potest istud accidens esse sine isto subiecto, in quo est, vt intelligatur nunquam accidens posse esse sine subiecto aliquo, quãuis modo sit in hoc, modo in illo, at quãuis idem dicat Ammon. non mihi talis philosophia placet: non enim vnum, & idem accidẽs permeat de subiecto in subiectum: propterea optimè dixit Simpli. quòd nũquam odor à suo subiecto separatur, sed cum partibus subtilibus substantiæ exhalatur, & defertur, cuius signum est quod cernamus pomum marcescere, & rugas contrahere ex contrectatione: sed de hoc alias.

Nota 1. Ex quibus sequitur accidens esse in aliquo; id est, alicui substãtiæ inexistere, nõ sicut partem illius, nec integrantem, nec essentialem, nec posse à subiecto separatũ per se esse. Hoc intellige naturaliter, nam supranaturaliter manet accidens sine subiecto in venerando Altaris Sacramento.

Sequitur & aliud esse subiectũ in quo, aliud subiectũ de quo: subiectum de quo, est quodcunq; inferius respectu sui superioris, scilicet indiuiduum speciei, & species generis tam in substantijs, quàm accidẽtibus: at subiectum in quo, est sola substantia respectu accidentium: vnde accidentia habent substantiam pro subiecto in quo, sua inferiora pro subiecto de quo: vocat autem subiectum de quo, subiectũ prædicationis: subiectũ verò in quo, subiectum inhæsionis. Ammo. vocat subiectum ad subsistentiã, & subiectũ ad prædicationem. Nota 2.

Hic vnum aduerte, quod non dicitur, accidens non posse esse sine subiecto, quia non possit à substantia separari. Potest enim separari, sunt enim multa accidentia separabilia: vt diximus, sed dum separantur, corrumpuntur, hic autem dicimus, quòd sine subiecto nõ potest accidens per se separatum existere, sicut vinũ à dolio, & corpus à loco isto, & tempore, separatũ existit. Nota 3.

Regulæ in prædicatis essentialibus.

Cap. III.

QVando alterum de altero prædicatur, vt de subiecto, quæcunq; de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicentur: vt homo de homine quodam prædicatur, animal verò de homine, ergo & de quodam homine animal prædicabitur: quidam enim homo, & homo est, & animal.

Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersæ sunt specie differentiæ: vt animalis, & scientiæ: animalis enim differentiæ sunt greßibile, bipes, & volatile, & aquatile: scientiæ verò nulla earum est: neq; enim scientia à scientia differt, in eo, quod bipes est. Subalternorum verò generum nihil probibet easdem esse differentias: superiora enim de ijs, quæ sub ipsis sunt generibus, prædicantur: quare quotcunq; differẽtiæ prædicati fuerint, totidem & subiecti erunt.

In

1. fundam. In hoc capite continentur duæ regulę maximè vtiles ad singula prædicamenta ordinanda in se: in quolibet enim prædicamento duo præcipuè sunt. Alterum est series quædam prædicatorum substantialium, à summo genere, per genera intermedia descendendo, vsque ad indiuidua, quę communiter dicitur recta linea prædicamentalis: & Ammon. profunditatē, prædicamenti vocat, per proportionem ad profunditatem corporum, qualis est ista series, substantia, corpus, viuens, animal, homo, quidam homo. Alterum, sunt differentiæ oppositæ, per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur; & hæc dicuntur latera prædicamenti, quam Ammon. vocat latitudinē eadem proportione ad corpus, sicut corporeum, incorporeum, animatum, inanimatum, & reliquæ, quarum quædam faciunt vnum ordinem, quædam alium oppositum. Hęc igitur, quę isto capite continentur, his duobus deseruiunt.

Expositio Regulæ: Est prior regula maximè pro recta linea, Quando aliquod prędicatum de aliquo subiecto dicitur, tanquā de subiecto, quicquid de prędicato dicitur, etiam de subiecto dicetur, vt si homo de quodam homine dicitur, vt de subiecto, & animal de homine; & animal de quodam homine dicetur.

Hęc regula ita est vera; vt varijs expositionibus, & singulis quidem in se veris locum dederit. 1. Alber. tract. 1. huius cap. 6. extendit regulam hanc in hūc sensum, Quando aliquid prædicatur de aliquo, prædicatione alicuius quinq; prædicabilium; quicquid de prædicato in quid prædicatur, prædicabitur & de subiecto: vocat enim prędicari de aliquo, vt de subiecto; prædicari prædicatiōe alicuius prędicabilis: vnde valet, homo est animal, & animal est corpus, ergo homo est corpus: similiter, Petrus est homo, homo est animal, etiam Petrus est animal: homo est rationalis, rationale est particeps intellectus, homo etiam est particeps intellectus; nix est alba, album est coloratum: ergo nix est colorata: denique, quicquid in quid de tali prędicato dicitur, etiam de subiecto dicetur: sed dicit Ammon. non esse in vniuersum hoc verū; homo enim est albus, & album est color, non tamen homo est color. Hæc sententia non fuit solius Alber. est enim Andronici, & aliorum, vt refert Simplic.

Auic. & Algaze. magis extendunt regulam, dum asserunt etiam valere in negatione alicuius à prædicato, quando illud est contrarium prædicato; vt homo est animal, & animal non est insensibile, ergo homo non est insensibilis: homo est albus, album non est nigrum, ergo homo non est niger.

Burle. adhuc latius extendit etiam ad prædicata accidentalia; vt si homo est albus, & albus est musicus, homo est musicus, seruata tamen quantitate distributionis; & ne varietur suppositio dicendo, homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus.

Alij tandem restringunt maximè ad solam lineam rectam prædicamentalem scilicet de prædicatis in quid, & hoc habet Ammon. & Simpl. & Boet.

Ad hoc tamen dicendum est cū Paulo Vene. Potest quidem extendi veritas regulæ ad ea, quæ dicta sunt, tamen secūdum mentem Aristot. in præsenti hic est sensus, vt vocet, dici de subiecto, essentialiter prædicari, siue vt differentia, siue vt genus: ita vt si aliquid prędicatur de subiecto tanquam de eius substantia, quidquid de illo prædicato secundum substātiam prædicatur, etiam de subiecti substantia sit: homo est animal, animal est corpus, erit etiam homo corpus; similiter animal est sensibile, homo etiam sensibilis erit: ista est sententia Auerr. imò iudicio meo Arist. qui cap. de substantia probat differentiam de indiuiduis prædicari, quia prædicatur de specie, & allegat hanc regulam, ergo non est astringēda ad sola prędicata quidditatiua. Nec existimes, quod hic docet aliquem modū arguendi, de primo ad vltimum, vt aliqui putant; sed est quædam regula prędicationibus prędicamentorū deseruiēs.

Regula secunda, genera non subalterna à subalternis distinguens.

2. *Diuersorum generum, & non subalternatim positorum.*

Hæc est secunda regula bimembris: ꝓ cuius declaratione est aduertendum. Tri
1. fundam. Genera tribus modis dicũtur diuersa. pliciter plura genera dicuntur diuersa. Primò, quia sunt diuersorum prædicamentorum, vt animal, quod est de prædicamento substantiæ, & numerus, qui est de prædicamento quantitatis. Secundò dicuntur genera diuersa, quando ad idẽ pertinent prædicamentum, tamen vnũ est sub altero, vt animal, viuens, corpus, omnia enim eiusdem prædicamẽti sunt, vnumq; sub alio est scilicet scientia & habitus. Tertiò, quando sub eodem sunt prædicamento, & genere, tamen vnum non est sub altero, vt animal gressibile, animal volatile, vtrumque enim sub animali est, non tamen vnum sub altero: similiter, potẽtia & figura sunt, duo genera, vtrunq; sub qualitate, non tamen vnũ sub altero. Ista duo posteriora vocantur hîc ab Aristot. genera subalternatim posita, scilicet quando vnum sub altero vel vtrunque sub tertio collocatur, prima genera vocantur nõ subalternatim posita.

2. fundam. Differentiam aliã esse generis cõstitutiuã, aliam diuisiuam. Est secundo aduertendum, quod supra diximus, capite de Differentia. Differentiæ alicuius generis sunt in duplici differentia; quædam sunt constitutiuę illius, vt animatum, sensibile componunt animal: quædam diuisiuę, vt rationale, & irrationale sunt diuisiuę animalis: inter has est vnum discrimen, quod differentię constitutiuę generis, omnes participantur à singulis speciebus illius generis: diuisiuę verò non omnes; sed aliquæ ab vna specie, aliquæ ab alia: rationale enim ab homine, irrationale verò à bruto participatur: vnde fit, vt quando vnum genus sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias cõstitutiuas superioris generis, non tamen omnes diuisiuas, vt animal participat differẽtias constitutiuas omnes viuentis, scilicet corporeum, animatum: vnũ autem diuisiuam, scilicet sensibile: viuens enim diuiditur per sensibile, & insensibile: animal autem est sensibile.

3. fundam. Est tertio aduertendum, Quãdo duo genera sic se habent quod vnum sub altero non est, tamen vtrunquẽ sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisiua esse vtriusque: verbi gratia animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamen bipes est differẽtia gressibilis, & etiam volatilis diuisiua: non tamen hoc semper fit, nam angelus, & corpus, sunt sub substantia, non tamẽ habent differẽtiam diuisiuam eandem. Hæc sententia est expresse Aristot. 6. Topicorum cap. 3. loco 41. at quando genera sunt diuersa primo modo, nullam differentiam, nec diuisiuam, nec constitutiuã participant.

Ex his patet regula Arist. Cuius prior pars est. Expositio regulæ.

Diuersorum generum non subalternatim positorum.

Silicet quæ diuersorum sunt prædcatorum.

Diuersæ sunt Specie differentiæ.

Per quam docemur in diuersis prædicamẽtis diuersas esse omnes differentias, tã diuisiuas, quã cõstitutiuas, sicut sunt diuersa genera, & species, vt exemplo manifestat: alijs enim differentijs diuiditur animal, alijs scientia: similiter & constituitur.

Hic autem est notandum mendose legi [species] scilicet, diuersæ sunt species. & differentiæ; debet enim legi, diuersæ sunt specie differentiæ, nã græcè in datiuo legitur, τῷ εἴδει. Vocat autem specie diuersas differẽtias, scilicet natura, & forma diuersas: nam, vt benè dicunt Simplicius & Ammon. aliquando diuersorum prædicamentorum sunt eædem differentiæ, sed non re, & natura, sed similitudine quadam, & proportione: vt enim dicimus animaliũ aliud esse habens pedes, ita etiam dicimus instrumentorũ domus, alia habere pedes, vt tripus, lectũ: sed istæ differentiæ natura sunt diuersæ: similitudinẽ autem & proportionem quandã habent: aliquando etiam nomine sunt eædem vt corporeum in substantia, corporeum in quantitate, sed natura est diuersa. Alij græcè legerunt τὰ εἴδη & vertunt, species. Sed quamuis sententia sit Nota.

vera

vera, tamen omnino est extra cōtextū, & omnes græci interpretātur in ablatiuo.

Posterior pars regulæ est.

Generū subalternatim positorū, nihil prohibet easdem esse differentias.

Hęc potest intelligi de generibus, quorum vnum est sub altero, & debet intelligi de constitutiuis omnibus, & aliqua diuisiua, vt dixi: & iste videtur sensus Aristot. nam hoc probat, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori: at de superiori constitutiuę per se dicuntur, & diuisiuę sub disiunctione, scilicet corpus est animatum vel inanimatum, vt vult Alber. dixit autem negatiuè. Nihil prohibet, iudicio meo, propterea ꝙ nō semper genus superius habet constitutiuas, quando est generalissimum. Simplic. vult, quòd hęc prior pars, scilicet nihil prohibet diuersorum generum, &c. sit de generibus, quorum vtrunque est sub tertio, quæ aliquando habēt eandem diuisiuam sed non semper, vt dixi in tertio notabili seu fundamento.

Quod sequitur verò.

Sic de alijs, quorū vnū est sub altero.

Hoc asserit, ait Simpl. propter illud verbum [nihil prohibet.] quod videtur non asserere semper differentias esse easdē, de cōstitutiuis verò semper est. Ista doctrina vera est, sed mihi videtur textui nō posse adaptari: nā ꝙ sequitur, reddit causam præcedentis, scilicet propterea vnum genus ex positis subalternatim habet differentias alterius, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori, quòd nō valet, nisi de illis, quorum vnum est sub altero: dixit autem, nihil prohibet, propter causam assignatam superius.

Incomplexorum in decem prædicamenta diuisio.

Cap. IIII.

Eorum, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, vnumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem, vt in figura dicatur, vt homo, equus. Quantum aūt, vt bicubitum, tricubitū. Quale, vt albū, grāmaticū. Ad aliquid, vt duplum, dimidium, maius. Vbi verò, in foro, in lyceo. Quando autem, vt heri, superiori anno. Situm verò esse, vt iacet, sedet. Habere autem, vt calceatum esse, armatum esse. Agere verò, vt secare, vrere. Pati, vt secari, vri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundū se in nulla affirmatione dicuntur, vel negatione: horum autem ad se inuicem cōplexione affirmatio, vel negatio fit. Omnis enim affirmatio, aut negatio videtur vel vera, vel falsa esse: eorum aūt, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, nullum neque verum, neque falsum est, vt homo, album, currit, vincit.

Hic Arist. incomplexa in decem genera suprema distinguit: nec mireris, quod voces diuidat & rerū exempla ponat: hic enim non absolutè, & per se de vocibus agitur, de rebus enim præcipuè, quæ per voces explicantur est intentio, propterea voces in ordine ad res, primo diuidit, postea rerum exempla ponit. Notæ.

Diuiditur ergo ens reale simplex, ꝙ voce incomplexa significatur, in decē genera, quorum primum est substantia, vt homo, animal, & reliqua, quæ manifesta in ipso capite sunt; horū singula probat Arist. non esse propositiones, quamuis ex eis possint fieri propositiones, quia nullum per se significat verè aut falsè, quod est proprium propositionum: qui enim dicit substantiam per se, quantitatem per se, qualitatē per se, & reliqua, nihil dicit verū aut falsum: quamuis vnū alteri cōponendo, vel ea quæ sunt in vnoquoq, inter se cōiungēdo, propositiones quis posset facere. Expositio textus.

Multæ possent hic graues, & difficiles quæstiones moueri, scilicet An ens vniuocum esset ad ista decem genera? an plura sint prædicamenta quā decē? quali distinctione inter se distinguantur? an res spirituales ad prædicamenta referantur Nota.

an

an cõcreta potius, quàm abstracta collocentur in prædicamento? & alia huiusmodi quæ prætermitto, quia harum maiorē partem, in particulari prædicamentorū enarratione discutiā: alia post ipsorū traditionem differam: reliqua, quæ materiā transcendunt, in proprium locum reseruabo, interim verò aliqua de ipso ente in communi breuiter adnotabimus, quantum hoc loco satis est.

QVAESTIO PRIMA.

Quod ens non sit genus nec vniuocū, sed analogū ad decem prædicamenta, ex sententia Aristotelis.

Primum, ens nec esse genus, nec vniuocum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuisio nō est generis in species, nec vniuoci in vniuocata, sed analogi in analogata.

In primis ens non est genus: hoc enim docet clarè Arist. 3. Meta. cap. 3. tex. 10. huius ratio est consideranda. Pro qua est notandum, quod genus habet differētias, per quas diuiditur, & determinatur ad species: hæc autem est natura generis, & differentiæ, quod de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differentiæ est genus, animal enim vt animal non est rationale, nec irrationale, vt rationale non est animal: alias vnum non cōtraheret alterum: semper enim contrahēs est diuersum à contracto, sicut forma est alia à materia, & anima alia à corpore. Ex his est argumentum Arist. si ens esset genus, per aliquam differentiam limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse, ergo non est genus. Minor probatur, quia differentia, vt talis, differt à genere, at nihil potest esse differentia, quod non sit ens, quia ens est tam latum, vt quicquid aliquid est, ens sit. Secundo nec est ens vniuocum ad decem genera: hæc est Arist. 4. Meta. cap. 2. & probatur. Vniuocum dicit aliquam naturam communē multis, sed decem prædicamenta non cōueniūt in aliqua vna natura communi, vt expresse dicitur 12. Meta. cap. 4. & præterea, si conuenirent in tali natura, differentijs differrent, at nulla potest esse talis differentia entis, vt diximus, ergo non vniuocè de illis prædicatur: ex quibus sequitur decem prædicamenta esse decem genera, & naturas supremas, quæ in nulla natura superiori conueniunt, propterea quod se ipsis differunt, & simplices naturæ, & nō compositæ ex genere, & differentia sunt, quod docet expresse Arist. 8. Meta. cap. 6. tex. 16. & dicuntur primo diuersa, quia in nullo conueniant, vt dicit 10. Meta. cap. 5. tex. 12. conuenientia enim in ente est communitas nominis seu conceptus formalis, non rei. Tertio, Ens est Analogum ad decem ista genera: hoc est Aristotelis 4. Meta. cap. 2.

Iu quo autem eius analogia cōsistat, non est facilè determinare. Est reuocandū in memoriā id, quod supra diximus, scilicet Analogum à causa significare vnum intrinsecè, reliqua verò extrinsecè in ordine ad illud, vt sanum dicitur animal habens sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medicina sana, quia ipsius est causa: ita ens ipsum per se substantiam dicit, reliqua eatenus sunt entia, quatenus ad substantiam referuntur, & aliquid ipsius sunt; quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substantię, qualitas, quia modus substantiæ: & reliqua similiter, quod pulchrè docuit Arist. 4. Meta. cap. 2. in principio, cuius verba sunt. Ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnum principium: quædam enim quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam quoniam passiones substantiæ: quędam, quoniam via ad substantiā, aut corruptiōes, aut priuationes. aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ, hæc Arist. & hoc est, quod dici solet, ens per prius dicitur de substantia, per posterius de accidenti: sed an ista analogia sit causę efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis, non est Logici discuterre, sed Metaphysici, cuius est perfectè naturam entis inuestigare. Entis analogia in quo sit posita.

Secunda pars de Prædicamentis.
Cap. V. De substantia.

Substantia autem est, quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur,

quæ

quæ neq; de subiecto aliquo dicitur, neq; in subiecto aliquo est: vt quidam homo, & quidam equus.

2. Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus eæ, quæ principaliter substātiæ dicuntur, insunt: & hæ quidem, & harum specierum genera, vt quidam homo in specie quidem est in homine, genus verò speciei animal. Secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur: vt est homo, atque animal.

3. Manifestum est autem ex ijs, quæ dicta sunt, quòd eorum, quæ de subiecto dicuntur, necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari: vt homo de subiecto quodam homine dicitur, prædicatur etiam & nomen: hominem enim de quodam homine prædicabis, & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur: quidam enim homo & homo est, & animal: quare & nomen & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum verò, quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neq; nomen, neque ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem verò impoßibile est, vt album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto: dicitur enim corpus album, ratio verò albi nunquam de corpore prædicabitur.

4. Alia verò omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs, quæ per singula proponūtur, vt animal de homine prædicatur: ergo & de quodā homine animal prædicabitur: nā si de nullo quorundam hominum, neque omninò de homine. Rursus, color in corpore est, ergo & in quodam corpore. Nam, si non in aliquo esset singulorum, nec omninò in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt.

Non ergo existentibus primis substantijs, impoßibile est aliquid aliorum esse.

Secundarum verò substantiarum, magis substantia est species, quàm genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim aßignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius aßignabit speciem, quàm genus aßignans, vt hominem quendam aliquis aßignans, manifestius aßignabit hominem, quàm animal aßignans: illud enim proprium magis cuiusdam hominis, hoc autem communius: & cum quandam arborem aßignauerit, manifestius aßignabit aßignando arborem, quam plantam. Amplius, primæ substantiæ, ideo quòd alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia vel de ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maximè substantiæ primæ dicuntur. Quemadmodum autē primæ substantiæ ad alia omnia se habēt, sic & species ad genus se habet. subijcitur enim species generi, genera enim de speciebus prædicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est. 5

Ipsarum verò specierum, quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim familiarius aßignabis de quodam homine, hominem aßignando, quàm de quodam equo, equum. Similiter autem & in primis substantijs nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim magis quidam homo substantia est, quàm quidam bos. Meritò igitur post primas substantias sola aliorum omnium species, & genr a secun- 6

dæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc eorum, q̄ prædicātur, primam substantiā indicant: quendam enim hominē si quis aßignauerit quid est, speciem quidem quàm genus aßignando, familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem aßignando, quàm animal: aliorum verò omniū quidquid aßignauerit quis, aßignabit extraneè: velut album, aut currit, aut aliud quodcunq; talium aßignans. Quare meritò hæ sola aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, primæ substantiæ, eo quòd alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, proprijßimæ substantiæ dicuntur: sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia prædicantur: quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem, & animal grammaticum dices: similiter autem & in alijs.

7 *Commune autem omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima nanq; substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum verò substantiarum constat quidem etiam sic, quòd nulla est in subiecto: homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto verò non est: neque enim in quodam homine homo est: similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine: non est autem animal in quodam homine. Amplius, eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil probibet prædicari, rationem verò impoßibile est: secundarum verò substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen: rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter: quare non erit eorum substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differentiæ eorum est, quæ non sunt in subiecto: bipes enim & greßibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto verò non est, neque enim in homine est bipes, neque greßibile. Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si greßibile de homine prædicatur, & ratio greßibilis de homine prædicabitur: est enim homo greßibilis.*

8 *Non conturbent autem nos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne fortè cogamur eas non esse substantias confiteri: non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicebantur, quasi vt partes inessent alicui.*

9 *Inest autem substantijs & differentijs omnia vniuocè prædicari. Omnia enim, quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: à prima namque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum verò substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus verò & de speciebus, & de indiuiduis: similiter autem & differētiæ & de speciebus, & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoq; suscipiunt primæ substantiæ specierum, & generum, & species generis: quæcunq; enim de prædicato dicūtur, eadem & de subiecto dicentur. Similiter autem rationem differētiarum suscipiūt & species, & indiuidua, vniuoca autem erant, quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia, quæ à substantijs & differentijs sunt, vniuocè prædicantur.*

10. *Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. In primis igitur substantijs indubitabile, & verum est, quòd*

hoc

hoc aliquid significant, indiuiduum enim & vnum numero est quod significatur. In secundis verò substātijs videtur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significare, quando quis dixerit hominem vel animal: non tamen verum est, sed magis quale aliquid significant: neq; enim vnum est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodū album (nihil enim aliud significat albū, quam qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determināt, qualem enim quandam substantiam significant. plus autem in genere determinatio fit, quam in specie: dicens enim animal, plus complectitur, quā q̃ hominem.

11 Inest autem substantijs nihil illis esse contrarium. Primæ enim substantiæ quid erit contrarium, vt cuidam homini, vel cuidam animali? at verò nec homini, nec animali aliquid est contrarium. Non est aūt hoc substantiæ proprium: sed etiam multorum aliorum vt quātitati: bicubito enim vel tricubito nihil est contrariū, at verò nec decem, nec alicui talium. Nisi fortè quis multū pauco dicat esse contrarium, vel magnum paruo. determinatorum verò quantorum nullum vlli est contrarium.

12 Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. Dico aūt, non quòd substātia nō est à substantia magis & minus substantia (hoc enim dictum est quod est) sed q̃ vnaquæq; substātia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus, vt si est eadē substantia homo, non erit magis & minus homo, neq; ipse seipso, neq; alter altero, non enim est alter altero magis homo: sicut est albū alterū altero magis & minus album: & bonum alterum altero magis & minus bonum: sed & ipsum seipso magis & minus dicitur, vt corpus cum sit album, magis nunc album esse dicetur quàm prius: & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur, substantia verò non dicitur magis neq; minus: nihil enim homo magis nunc homo, quàm prius dicitur: neq; aliorum quicquam, quæcunque substantiæ sunt. Quapropter non recipiet substantia magis & minus.

Maximè verò proprium substantiæ esse videtur, cum vnum & idem numero sit, contrariorum susceptiuum esse: quale in alijs quidem nō habet quisquam, quod proferat tale, quæcunque non sunt substantiæ: quod cum sit vnum numero, susceptibile contrariorum sit, velut color, qui est vnus & idem numero, non dicitur albus & niger, neq; eadem actio & vna numero praua & studiosa: similiter autem & in alijs, quæcunq; non sunt substantiæ. Substantia verò, cū vnū & idem numero sit, susceptiua contrariorū est, vt quidam homo cum vnus & idē sit, aliquando quidē albus, aliquando fit niger, & calidus et frigidus, & prauus & studiosus, in alijs autem nullis aliquid tale videtur. Nisi quis forsitan instet, dicens orationem & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio vera, & falsa videtur esse, veluti si vera sit oratio, sedere quempiam, eo surgente ipsa eadem falsa erit similiter autem & de opinione: si quis enim verum putet aliquem sedere, surgente eo, falso putabit, eandem de ipso opinionem habens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modò differt. Nam ea, quæ in substantijs sunt, ipsa quidem mutata susceptibilia sunt contrariorum, frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum ex albo, & studiosum ex prauo: 13

similiter autem & in aliis vnumquodque eorum mutationem suscipiens, susceptibile contrariorum est. Oratio autem & opinio, ipsa quidem immobilia omninò perseuerant: cum verò res mouetur, contraria circa ipsa fiunt: oratio namque eius quòd sedeat aliquis, permanet eadem: cum verò res mota sit aliquando quidem vera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est in opinione. Quapropter saltem modò proprium substantiæ est, vt secundum mutationem suiipsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationē & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verum. Oratio nanque & opinio, non eo quòd ipsa aliquid recipiāt, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quòd circa alterum aliqua paßio facta sit. nam eo quòd res est, aut non est, eo etiam oratio vera vel falsa esse dicitur, non eo quòd ipsa susceptibilis sit contrariorum, simpliciter enim à nullo, neque oratio, neq; opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia cōtrariorum, cum nulla contrarij sit paßio in eis facta. Verum substantia, eo quòd ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur: languorem enim & sanitatem suscipit, & candorem & nigredinem: & vnumquodq; talium ipsa suscipiendó contrariorum susceptibilis esse dicitur. Quare proprium erit substantiæ hoc, cum vnum & idem numero sit secundum suiipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

Cur de substantia prius egerit Aristot. & quid per substantiam intelligat, quotque modis sumatur.

Merito Arist. prius de substantia, q̄ de alio quouis genere tradidit: est enim substantia, in qua omnia alia insunt, atque sustentantur, tanq̄ in subiecto, propterea de ea tanq̄ de communi omnium subiecto oportuit primo loco tractari Præterea, quia est prior natura aliis, vt docet Aristo. 7. Meta. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dependet accidenti, at omnia accidentia ab ea dependent, ab ea igitur incepit tanq̄ de priori: hęc duplex ratio est Ammo. & Boet. Substantia cur primo loco explicetur.

Sed quæ sit ista substantia, de qua modo est sermo, non est facilè explicare: prætermissis igitur diuersis multorum diuisionibus substantiæ, quæ non mihi plenè videntur rem attingere, sic mihi apparet esse distinguendum.

Substantia primo modo sumitur, pro essentia cuiusq; rei, quęcunq; sit, siue eius, quæ substantia dicitur, siue accidentis, quo pacto in definitionibus superioribus vsurpabatur de vniuocis, & æquiuocis. Diuisio substantię.

Secundo modo pro eo omni, quod non est in subiecto, & hoc modo est quoddam ens distinctum contra accidens, & sic tripliciter sumitur. Vno modo pro simplici quadā substantia separata à materia, quales sunt angeli, quæ intelligentiæ dicuntur, & Deus gloriosus, & hanc substantiā ponit. 12. Meta. ca. 2. Secundo dicitur substātia ens sensibile, ita vt omnia entia sensibilia, & partes eorum dicantur substantiæ, & sic manus est substātia, & pes, & corpus, anima, forma, materia, compositum, hoc modo sumitur 5. Meta. cap. 8. in principio.

Tertio modo strictius sumitur substantia, pro composito sensibili singulari, & ipsius prædicatis in quid, quo pacto 5. Met. c. 8. in fine sumitur, & sic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus substantia dicuntur, sed indiuidua ipsa composita, & eorum prædicata, in quid: hoc igitur modo sumitur in præsenti: & notum est, Aristotelem in præsenti per primam substantiam intelligere compositum singulare, per secundas verò substantias ipsa prædicata in quid compositorum.

Sunt ergo quatuor gradus substantiæ. Primus essentia cuiusque rei. Secundus

substan-

substantia immaterialis. Tertius substātia sensibilis in communi, vt ad composita, & omnes partes, & prædicata se extēdit. Quartus pro composito, & prædicatis in quid ipsius sumpta substantia: & sic secundum mentem Arist. in primam, & secundam diuiditur.

Nota. Substantię nomē à duplici manat ꝓprietate.

Est præterea aduertendum, quod substātia dicitur à duplici proprietate. Prior est substare accidentibus, & esse subiectū in quo: altera est, substare superioribus, & esse subiectum de quo. Prior est communis omni substātiæ, scilicet singulari, & speciei, & generi supremo, omnia enim hæc substant accidentibus: at posterior omnibus inest, pręter generalissimā, quæ nullius est subiectum de quo, cū nō habeat superius vniuocū essentiale. His breuiter adnotatis, ad ipsius textus interpretationem accedamus.

Substantia autē, quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur.

Diuisione posita, qua substantiam in primam & secundam distribuit: pergit nūc Aristoteles ipsam primam describere, hoc modo: quę nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est. Prior pars denotat eius singularitatem: secūda pars eius esse, scilicet non esse accidens sed substantiam, est enim idē, ac si dicat substātia singularis est, vltimū subiectū de quo alia dicūtur, & in quo alia sunt.

1. Nota

Hic noscere oportet, quare Arist. primam hanc substantiam propriè, principaliter, & maximè substantiam vocauerit. Propriè potest vno modo dici, contra id, quod impropriè est, & sic vsurpāt multi, inter quos Alber. tract. 2. c. 2. ad differentiam substantiæ, quæ sumitur pro essentia cuiusque, scilicet accidentis, & substantiæ, sic enim impropriè accidens dicitur substantia: at S. Tho. opusc. 48. cap. 3. sumit, & benè, propriè, quasi per se, & nō per aliud, nec ab illa: prima enim substātia per se substat accidentibus, reliqua verò per primam; eò enim homo est albus quia quidam homo est albus: dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius insunt ei, & ipsa est, quæ subsistit, secundæ verò in ea subsistunt. Dicitur maximè substantia, quia substat omnibus, est enim subiectum nō solùm accidentium, sed de quo omnia alia superiora prædicantur.

Oportet secundo noscere ex Ammon. quòd duplici ex causa negatiuè definimus. Prior est propter maximam rei perfectionem, qua excedit alia omnia illius generis, nec tamen ipsa in se manifesta est: quo pacto Deum describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelum, sed his aliquid præstantius. Posterior est ꝓpter imperfectionē tantam rei, quæ à cunctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur materia prima non est ignis, non est aqua, non est leo, non est planta, non est aliquod cōpositū, est enim his omnibus imperfectior substantia: ista aūt descriptio primę substātię est ꝓpter ꝑfectionē in suo genere, ipsa enim est, quæ in substandi ratione cuncta excedit. Nota 2. Definitur aliquid negatiuè duplici causa Nota 3.

Quamuis autem istæ definitiones per negationem dentur, non tamen est intelligendum esse puras negationes, sed habent aliquid secum positionis: prima enim substantia est quædam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur, nec in subiecto aliquo est. 2.

Secundæ aūt substantiæ dicūtur species.

Describit, quæ secundæ substantiæ dicātur, easque dicit species. & genera esse harum primarum, scilicet in quibus hæ primæ substantiæ insunt. Dicit autem, in quibus primæ insunt, ne decipiamur existimantes omnes species, & genera substantias secundas esse, non enim sunt, nisi solum illæ species, & genera, quæ de primis, tanquam de subiecto prædicantur. Hic posset statim dubium suboriri, quomodo si prima substātia in nullo subiecto est, dicitur inesse in speciebus? Ad q facilè respondeo, quando primæ substantiæ in superioribus insunt, non insunt, vt in subiecto, hic enim est modus existēdi accidentis, qui nulli substantiæ competit, at dicuntur inesse in superioribus tāquam in quadam vniuersali forma comprehendente, & concludente multa. Dubium Solu.

Manifestum autem ex his.

Hic Arist. ostendit qualiter secundæ sub- 3.

substantiæ se habeant ad primas: & similiter, qualiter reliqua accidentia, quorū est subiectum: dicitque, ex his, quæ capite 2. præcedenti dicta sunt, esse manifestum, has secūdas prædicari secundum nomen & rationem de primis, cùm dicātur de eis tanquam de subiecto; at dici de subiecto est essentialiter prædicari, quando non solùm nomen rei, sed etiam definitio competit subiecto: quidam enim homo est homo, & est etiam animal rationale: at accidentia non sic ad primā substantiam se habēt, sed multa nec secūdum nomen, nec secundum rationem, id est, definitionem prædicantur: aliqua verò secundum nomen prædicantur quidē nulla tamen secundum rationem. Illa, quæ nec secundum nomen, nec secundū rationē prædicantur, sunt, vt omnes ferè dicūt, abstracta accidentium, quorū nomina, & definitiones de substantia non prædicantur: nec enim dices, homo est albedo, nec homo est color disgregatiuus visus.

Sed licet hoc verum sit, melius videtur cum Ammnio dicendum, ista quæ nec secundum nomen prædicantur, esse aliqua accidentia, quibus nullum est nomē impositum ad substantiam denominandam, vt virtus est in anima, à qua nō dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa. Ea verò, quæ secundum nomen prædicantur, sunt concreta, quæ de substantia prædicari valent.

Dubiū 1. Contra hoc, dubium posset occurrere: non enim videtur solum nomen in accidentibus prædicari, cùm etiam definitio secundum illud nomen prædicetur, dicitur enim homo est albus, & homo est coloratum disgregatiuum visus, quæ est definitio albi. Ad hoc Respon. Alber. tract. 2. huius cap. 3. Definitio quidem concreti accidentis prædicatur de subiecto, sed nō vt definitio, id est, quæ explicet naturam subiecti: hoc est autē prædicari secūdum rationem de aliquo, quod definitio sit essentialis ei, de quo dicitur, at definitio albi æquè extrinsecè prædicatur de homine, sicut ipsum nomen albi. Hic autem debes aduertere, accidentia & secundas substantias comparari ad primā,

Solutio.

de qua accidentia nulla secundū rationē prædicantur: nam si accidentia ad sua inferiora cōferentur, absque dubio de eis secūdum nomen & rationem, tam concreta, quàm abstracta prædicantur: vt enim ista est essentialis, homo est animal, ita & ista, album est coloratum, & albedo est color, vt dicitur. 1. Top. cap. 7.

Alia verò omnia aut de subiectis dicuntur. 4.

Facta collatione secundarum substātiarum, & accidentium ad primam substantiam, quantū ad prædicationem, modò ea, quantum ad dependentiam à prima substantia comparat, eorumque dependentiam quasi æqualem ponit, scilicet quòd tam secūdæ substantiæ omnes, quàm accidentia à prima substantia dependent; licet cum discrimine: substātiæ enim secundæ dependent, quia de ea, vt de subiecto dicunutr: accidentia, quia in ea, vt in subiecto sunt: q̄ manifestat, nā homo de quodam homine dicitur & animal de homine, ergo & de quodam homine: aliter enim de quodam nō diceretur, cùm non sit homo separatus: similiter accidens, color enim est in corpore, ergo & in quodam corpore: ex quibus infert. Cùm ista omnia à prima depēdeant, sublatis primis, nihil aliorum, siue secundarum substantiarum siue accidentium remanebit.

Dubium. Dubitatur primo. Hoc enim videtur expresse contradicere Porphyrio cap. vltimo, vbi dicit, omnib. indiuiduis sublatis, nō aufertur species, nec ablatis speciebus omnib. aufertur genus. Et præterea, quia videtur argumentum fieri à negatione inferioris ad negationem superiorum: qui est ineptus modus argumentādi, cùm superius sit prius.

Respon. cum Alberto tract. 2. cap. 4. naturæ istæ genericæ, & specificæ, quæ sunt secundæ substantiæ, dupliciter possunt considerari: vno modo secundum talem naturæ gradum, quem dicunt, vt animal, secundum naturam sensitiuam; homo secundum naturam humanam, & reliqua. Secundo possunt considerari secundum vltimam perfectionem suam, quæ Solutio.

Natura generis & speciei duob. modis potest considerari.

quę est existere, & habere esse extra intellectum: hæc autem existentia est singularium, vnde tales naturæ non existunt perfectæ, nisi in singularibus, secundum se enim nō sunt existentes nisi per intellectum. Hinc patet respōsio, corruptis singularibus istis substantiæ, quæ dicuntur primæ substantiæ, manent quidem genera & species, secundum suam peculiarē naturam, sed imperfectè, quia non sunt nisi per intellectū, & hoc dicebat Porphyrius: tamen quoad suam perfectionem vltimam, scilicet existentiam non manent, nulla enim illarum existet citra primam substantiam singularem.

Ad argumentum Respondet Alber. benè, non esse argumentum à negatione inferioris, sed talis modus argumentandi à destructione omnium primarū substantiarum tenet, per locum à sufficienti partium enumeratione.

5. *Secundarum verò substantiarum magis est substantia species.*

Tres substantiarū cōparationes Arist. facit: primam, inter secundas substantias scilicet specierum cū generibus: secundā inter ipsas species æquales, quarū vna nō est genus: tertiā, inter primas substantias: statuit ergo, primo inter secundas, magis est substātia species, quā genus. Hanc duplici ratione patefacit, & probat: prior sumitur ex priori significatione substātiæ scilicet pro prædicato in quid ipsarum primarū substantiarum, argumentū huiusmodi potest proponi: Substantia dicitur prædicatum in quid primæ, ergo q magis in quid prædicatur, magis erit substantia: sed species est magis quid indiuidui, quàm genus, ergo illa est magis substantia. Probat minorē: si quis enim quærat de quodam homine, quid est. distinctius respondetur per speciem, scilicet est homo, quā animal: & ratio est clara, quia homo dicit rationale, quod non dicit animal: & semper inferiora plura habent, quàm superiora, quia superaddunt differentias. Sed nota vnū, quod dixit, distinctius responderi per speciem, confusius per genus: vt intelligas, genus & superiora includere etiā omnia, quæ sunt in inferioribus, sed in potentia & confusè: inferiora verò distinctè, & in actu: perfecti autem est actu continere, quàm potētia: & distinctè continere quàm confusè.

Obijcies. Species non continet distinctè naturā, cùm id sit minus definitiōis. 1. dubium.
Dico, quòd species si ad definitionem cōparetur, confusum dicitur, at ad genus quod distinctum est, propterea Aristoteles dicit distinctius responderi per speciem, quam per genus. Posterior ratio est, Eò prima substantia maximè substantia dicitur, quia omnibus substat, & substātijs secundis, & accidentibus, sed post primam pluribus substat species, quam genus, quia & substat omnibus, quibus genus, & ipsi generi, ergo erit magis substantia.

Hic fortè dubitabis, quare cùm species magis sit substantia, quàm genus, & genꝰ inferius quàm superius, non multiplicātur substantiæ, vt species sit secunda, genus tertia, & superius quarta vsque ad generalissimū. Pro hoc aduerte, quòd ratio primæ substantiæ hæc est, quod sit vltimum subiectum, de quo omnia alia prędicantur, & in quo omnia alia sunt: ratio verò secundæ substantiæ est, esse prædicatum in quid primæ: & omnium aliorū esse subiectum in quo, scilicet accidētiū. Cùm igitur hæc sit ratio substantiæ secūdæ, quod postea magis, vel minus sit in quid, pluribus, vel paucioribus substet, cū hanc rationem non mutet, nō multiplicabit substātias secundas, vt albedo vt quatuor, albedo vt octo eiusdem speciei sunt, quia iste excessus nō mutat rationē albedinis: magis enim & minus sub eadē ratione non variant speciem. 2. dubium. Solutio.

Ipsarum verò specierum quæcunque non sunt genera, &c. 6.

Hic fit comparatio inter ipsas species inter se, & non sumit inæquales species: nam si vna genus est, altera non; quæ genus est, minus est substantia, quam altera. Sed cōferuntur species æquales sub eodē genere, & sic dicitur, vna nō est magis substantia, quam altera: quod probat: non enim magis in quid vna species de suo indiuiduo prædicatur, quam altera de

de suo. ita enim benè respõdetur per hominem, si quæratur, quid est quidam homo; quã per equum, si quęratur de quodã equo. Vltimò comparantur primæ substantiæ inter se, eadem ratione vna non est magis substantia, quàm altera. Ex his colligit rationem, quare secũdæ substantiæ dicantur substantiæ, non autem accidentia. Ad quod dicit illas vocari substantias propter duo. Primò quia dicuntur in quid de prima. Secundò quia substant omnibus accidẽtibus: alia verò prędicata nõ sunt de natura primarum, nec substant alijs.

Dubiũ 1. Dubitatur primo. Substantia secunda nempè species, & genera, sunt priora indiuiduis: ergo dicenda erant potius substantiæ primæ, & indiuidua secũdæ. Respon. dupliciter. Primò, secundum Boet.

Solu. Quamuis illæ naturæ generum & specierum sint priores, tamen indiuidua sunt primo cognita. quia sensibus substant: ꝓpterea primo est nomen eis substantiæ impositum: ac ideo primæ substantiæ dicuntur. Secundò respon. ex Alber. tract. 2. cap. 3. quod istæ naturæ dupliciter possunt cõsiderari: vno modo secundum se, & vt ipsorum indiuiduorum principia sunt, & sic priores sunt: altero modo, vt prædicata quædam substantialia sunt, scilicet genera, & species, & sic posteriora sunt; vniuersale enim posterius est: & cũ sic in præsenti considerentur, meritò secũdæ substantiæ dicuntur, quia posteriores sunt, scilicet ab ipsis primis abstractæ.

Cõmune autem omni substantiæ &c.

7. Hæc est posterior pars huius capitis, in qua Aristoteles, postquam quid prima, & secunda substantia, & quo modo inter se, & adinuicem se habeant, explicuit, quasdam ipsius substantiæ proprietates assignat, quæ locũ descriptionis cuiusdã habẽt: nõ enim ista generalissima aliter definiri queunt. Est igitur prima proprietas. Omni substantiæ conuenit, non esse in subiecto: hanc dupliciter manifestat, primo in ipsis primis, & secundis inductione quadam, ex earum descriptionibus. Nam prima est, quæ neque est in subiecto, nec de subiecto aliquo dicitur. Secunda, quæ dicitur de subiecto, sed non est in subiecto. Secundo probat de ipsis secundis, quia maior est in his difficultas, cùm per se non existant. Ea, quæ in subiecto sunt, non prædicantur secundum rationem: at omnes secundæ substantiæ secundum nomen, & rationem prædicãtur, ergo in subiecto nõ sunt. Subdit, hoc non solùm substantijs, sed etiam differẽtijs commune esse: cùm enim hæ secundum nomen & rationem prædicentur, in subiecto non sunt.

Posset quis dubitare. Cùm hoc sit proprium substantijs, quare vocatur cõmune? Respon. cum Ammonio. Proprium duo habet: & conuenit soli, & conuenit omni: igitur respectu eorum, quibus omnibus competit, commune est, vt cõmune est omni homini esse risibilem, licet aliorum collatione sit proprium. Ita in præsenti, omni substantiæ commune hoc est, sed illi proprium, quia non inest accidentibus. 1. Dubium

Dubitatur secundo. Nam videtur asserere differentias non esse substantias: dicit enim non solùm hoc substantiæ proprium est, sed etiam differentijs, vbi differentiam à ratione substãtiæ separare videtur. Dico breuiter ad hoc (postea enim in quæstione quadam circa hoc caput, latius hoc disputabitur) quod differentia quoad rem ipsam substantia est, quoad modum verò, est veluti accidens, quia se habet ad modum qualitatis, vt superius diximus: genus verò & species, & prima substãtia & quoad rẽ, & quoad modũ vt substantia sunt: nam genus, & species in quid prædicantur. Cùm autẽ hic de substantia non solùm quoad rem, sed quoad modum etiam tractetur, quia modus prædicandi simul attenditur, differentia non reputatur simpliciter substantia. 1. Dubium Solutio.

Neq; verò nos substantiarum partes. 8.

Hæc secundum Ammonium, & Simplicium, continuantur cum præcedentibus, vt sermo sit de differentijs, quæ cùm partes sint, possent alicui videri non esse substantiæ: quod remouet Aristoteles, dicens esse substãtias: quia in subiecto esse, nõ est esse in aliquo, vt illius partem, sed esse

esse in aliquo, non tanquam partem: at differentia est pars specierum, propterea accidens non est. Boet. verò, & Alber. hoc intelligunt de partibus integrantibus, & de materia & forma, quas aliquis posset existimare non esse substantias: cum nulla eorum fuerit habita ratio. Hoc remouet Aristoteles dicens esse substantiam, non autem accidens: quia accidens non inest tanquam pars, & vtraq; est congrua expositio.

Nota. Est tamen notandum duplex discrimē inter partes has, & accidentia. Primo hæ partes componunt vnicam naturam, aut vnum totum per se, vt materia cum forma vnam facit naturā, & manus, caput, ac reliqua, vnicum faciunt totum: at accidentia nec inter se, nec cum subiecto vnicam rem, aut totum per se faciunt. Secundo partes istæ integrantes, & nomen, & rationem, à toto, in quo sunt, accipiunt: manus enim à toto abscissa non est simpliciter manus, nec caput, similiter ratio partis est, secundum quam suum exercet munus, & officium: at partes extra totū suū munus non habent, ergo non habent suā rationem, & formam extra totum: Accidens verò separatum, & suum nomen, & suam retinet rationem, & formam: albedo enim separata, ita est albedo sicut ea quæ in subiecto est.

9 *Inest autem substantijs, & differentijs.*

Hæc est secunda proprietas substantiarum, quæ etiam differentijs competit, vt omnes de primis vniuocè prędicētur. Probatur. Quęcunque secundum nomen & rationem prædicātur, vniuocè prædicantur, sed secundæ substantiæ secundū nomen & rationem, similiter & differentiæ prædicantur, ergo vniuocè. Huius rationis primo loco secundum morem suū ponit minorem, posteriori vero maiorem.

Differentiæ non habent propriā definitionem. Hic breuiter nota, differentias non habere propriam definitionem quidditatiuā, cum ex genere, & differentia non componantur, ac propterea simplices conceptus dicuntur: habent tamen quandam descriptionem, per quam illarum natura explicatur, & secundum hanc de prima substantia prædicantur.

Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. 10.

Hæc est tertia proprietas. Omnis substātia videtur hoc aliquid significare: sed non significat, nam secunda quale quid potius significat. Est aduertendum, quòd hoc aliquid, dicitur natura per se subsistēs & nullo modo in alio: qualia sola esse singularia substātiæ, credidit Aristoteles: Plato verò, vt diximus, existimabat naturas vniuersales per se subsistere extra singularia, propterea eas hoc aliquid opinabatur: Aristoteles verò non, nisi in ipsis singularibus existere, ita tamen, vt sint eorum essentia: ob id vt intelligemus has naturas vniuersales nō per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, vt eorum sint accidētia, cum sint ipsorum substantia, vocat qualitates substantiales. Inde est, quod nomina primarum substantiarū, hoc aliquid significāt: at nomina secundarum quale quid: dicit tamen, quod videntur significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi nominis, quod cum absolutū sit, significat rem illam per modum subsistentis, cum tamen verè per se non subsistat nisi in singlaribus. Quid nam dicatur hoc aliquid.

Inest autem substantijs, nihil illis esse contrarium. 11.

Hæc est quarta proprietas substantiæ, scilicet, Substantiæ, nec primæ, nec secundæ quicquam est contrarium: hoc autem non solis substantijs, sed etiam quantitatibus inest, quibus nihil est contrarium: vt enim homini, animali, Petro, nihil est contrarium, ita ternario, bicubito, nihil est contrarium. At quia posset quis obijcere, magnum & paruum sunt quātitates tamen vnum alteri contrarium est. Resp. quamuis admittatur id, scilicet illa esse quantitates, quod reliquit tractandum in prædicamento quantitatis, tamen hoc saltem est certum, quātitatibus determinatis nihil esse contrarium: vocat aūt quantitates determinatas, ipsas species quantitates, Quantitas quæ dica-

tur deter- minata q̃ indetermi nata. titatis, vt eſt ternarius, quaternarius, linea, corpus, quæ contraria non habent: magnum & paruum ſunt indeterminata, cùm modo vni ſpeciei, modo alteri inſint: ſimiliter, quia quod magnum eſt, alterius collatione paruum ſit: nec eſt certa ratio, in qua magnitudo, vel paruitas conſiſtat.

1. Dub. Dubitatur primo. Quomodo ſubſtantia non habeat contrarium, ignis enim & aqua contraria ſunt, & tamen ſunt ſubſtantiæ. Præterea omne, quod corrumpitur, à contrario corrumpitur, at ſubſtantiæ corrumpuntur: ergo à contrarijs ſuis. Præterea, quia ita diſtant inter ſe homo, & leo, ſicut calidum & frigidum, ſed hæc ſunt contraria: ergo & illa.

Fundam. Contraria quænam dicantur. Pro huius difficultatis diſſolutione oportebit conſiderare, quæ dicantur contraria. Tria autem neceſſaria ſunt, vt aliqua dicantur contraria. Primum, quòd ſub eodem ſint genere: quæ enim ſub diuerſis generibus, vel prædicamentis ſunt, non contraria, ſed diuerſa dicuntur. Secũdo, quod ſint formæ poſitiuæ, quando enim alterum priuatiuum quid eſt, non dicuntur contraria, propter quod cæcitas, & viſus contraria non ſunt: hæc tamen duo non ſufficiunt, nam homo & equus hæc duo habent, non tamen contraria ſunt. Eſt tertium neceſſarium, quod mutuo inter ſe pugnent, & agant circa idem ſubiectum, à quo vnum viciſſitudine quadam alterum expellat, vt calor à manu expellit frigiditatem. Iſta autem actio fit ſecũdum ipſas formas, vel ea, ex quibus fiunt, vt calor ſecundum ſe pugnat contra frigiditatem: & albedo, & nigredo agunt per qualitates ex quibus intrinſecè fiunt.

Reſponſio ad dubiũ. Ex his facilè erit reſpondere, Ignis enim & aqua ſecundum ſe, & ſubſtantiam ſuam non ſunt contraria, ſed ſecundum qualitates, quas habent ſcilicet, calorem, & frigiditatem, quibus mutuo pugnant inter ſe. Similiter ad ſecundum, quod corrumpitur non corrumpitur niſi per qualitates contrarias, ex quibus conſtat. Ad tertium dicitur, non quæcunque, etſi diuerſa inter ſe ſint, contraria dici, ſed ea, quibus illa tria inſunt: hæc autem repeꝛiuntur in calido, & frigido, non autem in homine, & equo: propterea illa ſunt contraria, non autem hæc. Hæc ſufficiãt, reliqua enim ſunt phyſica & Metaphyſica.

Videtur autem ſubſtantia non ſuſcipere magis. 12.

Proponit quintam proprietatem ſubſtantiarum, omnium ſcilicet, non ſuſcipere magis, aut minus: non enim vnus homo eſt magis homo, quam alius, nec quam ipſemet, ſicut vnum eſt magis album, aut calidum, quam aliud, aut quam ipſummet erat in alio tempore. Hãc proprietatem cum præcedenti Ariſtoteles non probat, quia ſunt alterius ſciẽtiæ, hic autem ſupponuntur, vt Logicus habeat aliquem effectum, per quem vtcunque aſcendat ad cognitionem ſubſtantiæ. Hæc autem proprietas etiam ineſt quantitati, non enim quantitas ſuſcipit magis, vel minus: ſemper enim iſta coniuncta ſunt, ſuſcipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Poſſet quis obijcere. Superius dictum eſt, vnam alia magis ſubſtantiã eſſe: quomodo dicitur, nõ ſuſcipere magis, aut minus? Reſpondet Ariſtoteles ſubſtantiam dupliciter poſſe conſiderari. Vno modo, vt ſubſtat, & aliorum eſt ſubiectum, & ſic ſuperius dictũ fuit, ſuſcipere magis, vna enim pluribus ſubijcitur, quàm alia: Altero modo conſideratur ſecundũ ſe ipſam, & naturam propriam: & ſic in præſenti aſſeritur, non ſuſcipere magis, non enim homo in ſe, animal in ſe, magis, aut minus patitur. Dub. 1. Solutio.

Maximè verò proprium ſubſtantiæ eſſe videtur. 13.

Vltima proprietas eſt. Subſtantia vna numero, ſcilicet indiuidua & ſingularis eſt ſuſceptiua contrariorum, id eſt, recipit in ſe contraria, non ſimul, ſed modo vnũ, modo alterum: vt vnus, & idem homo, modo calidus, modo frigidus, modo albus, modo niger eſt. Dicit autem, quod vna numero, & ſingularis ſubſtantia recipit contraria, nam accidens vnum genere contraria habet, vt color in communi album continet, & nigrum: ſed nõ vnus

&

& idem color singularis albus est, & niger. Hæc proprietas est maximè substantiæ propria, non enim vlli accidenti competit, sed soli substantiæ. Obijcit autem contra hoc Aristoteles: nam videtur, hoc etiam posse accidēti competere, nam ista eadem propositio, Petrus sedet, Petro sedente, est vera, eadem, Petro surgente, est falsa: verum autem & falsum contraria sunt: similiter & opinio qua cogito Petrū sedere, modo est vera, modo falsa. Respō. Arist. hoc discriminis esse: nam substantia recipit contraria in se ipsa, & ipsamet mutatur ex vno in aliud in se ipsa: at propositio, & opinio quando modo vera, modo falsa dicitur, non recipit aliquam mutationem in se, sed ab extrinseco ab eo, quòd res mutatur vel sic est, aut non est, dicitur vera, aut falsa. Si quis enim existimet propositionem in se mutari, falsum putat: vnde saltem hoc modo, scilicet per mutationem in se contraria suscipere soli inest substantiæ, & ipsius est maximè proprium.

QVAESTIO PRIMA.
De diuisione substantiæ ac primo qualis ea sit diuisio substantiæ in primam & secundam.

AEquum est, vt ea, quæ caput exponentes adnotauimus, maiori examine, & diligentia perpendamus. Et primum differendum occurrit de diuisione substantiæ, in primam, & secundam. Deinde, quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ. Tertio de tota ipsius prædicamenti diuisione, seu coordinatione.

Argumenta in contrarium. Igitur primo videamus, qualis sit illa diuisio substantiæ, in primam, & secundam. Obijcitur ergo primo contra eam. Vel est diuisio generis in species, vel toti⁹ in partes, vel æquiuoci in æquiuocata: nō enim apparet, an sit aliqua ex alijs diuisionum modis: sed quod nulla ex supra dictis sit, ꝓbatur, Primo, nō est generis in species, quia species inter se nō sic se habēt, quod vna sit in alia, nec quod vna corrupta, corrumpatur alia: at secundæ substantię sunt in primis, & destructis primis destruuntur secūdæ: ergo non sunt species.

Secundo, nec est totius in partes: nam partes totius, vt docet Aristo. 2. lib. de partibus anima. c. 1. sunt in duplici differentia: quædam similares, quæ dicuntur homogeneæ, quia inter se, & cum toto, sunt eiusdem rationis, & nominis: vt partes vnius ossis quarum singulæ os sunt, & rationem ossis habent: & partes carnis: & partes aquæ. Aliæ sunt partes dissimilares, quæ eterogeneæ dicuntur, quæ eandē cum toto rationem & nomen non habēt: vt manus, caput, pes: quæ neque inter se, nec cum toto idem habent nomen, & rationem. Hæc igitur diuisio non est totius in partes similares, quia partes similares, vt dictum est, idem prorsus nomen & rationem inter se cum toto habent: at prima substantia, & secunda diuersum nomen, & diuersam habent definitionem. Nec est in partes dissimilares: nam cum totum in partes has diuiditur, vna non continet aliam: at prima continet secundam. Præterea totum partibus dissimilibus nomen non impertit: at prima substantia & secunda, dicuntur substantia: caput verò, aut manus, non dicitur animal.

Præterea, nec est æquiuoci diuisio in æquiuocata, quam Simplicius, & Porphyrius, & Boet. non diuisionem, sed enumerationē censent esse dicendam. Probatur ꝙ non sit talis. Aequiuocatis nihil præter nomen est cōmune: at hic non solum est commune nomē, cùm omnibus sit cōmune substantijs, non esse in subiecto: ergo non est diuisio æquiuoci.

Propter hoc multiplex argumentum, Ammo. existimat non esse aliquam diuisionem ex prædictis, imò nullam esse diuisionem, sed quendam ordinem enumeratorum: sicut qui numerat principia orationis, dicit: primæ sunt litteræ, secūdæ syllabæ, tertiæ dictiones: & sicut qui numerat discumbentes, iste est primus, ille est secundus: ita hæc est quædam enumeratio constitutorum in prædicamento substantiæ. 1. opinio.

Fuit secunda sententia Alber. tracta. 1. huius. c. 3. quem sequitur Caietanus, qui sustinet diuisionem hanc esse analogi, in 2. opinio.

analogata. Illud enim est analogũ, quod per pri⁹ vni, quàm alteri inest: at esse substantiã prius primæ, quæ maximè substãtia est, quàm secundæ inest.

3.opin. Tertia sententia fuit doctorum Louaniensium. Dicunt enim, diuisionem esse accidentis in accidentia, sicut qui diceret, alborum, aliud dulce, aliud frigidũ, aliud amarum: ita substãtiarum, id est, eorum, quæ substant, & sunt subiecta, quoddam est vniuersale, scilicet secunda substãtia: quoddam particulare, sicut prima substantia.

4.opin. Quarta sententia fuit Burlei, in præsenti, hanc esse diuisionem subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habens: ita natura per se, & nõ in alio stans, alia est vniuersalis, alia particularis: accidit enim naturæ, quòd sit vniuersale, vel particulare.

5.opin. Vltima sententia est quorundam neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species.

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vice etiã conclusionum esse poterunt, quibus propositæ quæstioni satisfaciemus.

Primum fundam. Substantia sensibilis est triplex. Sit primum fundamẽtum. Triplex est substantia sensibilis, vt docetur. 2. de Anima cap. 1. & 7. Met. c. 3. quædam materia, quædam forma, quædam compositũ: vt in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum est compositum, similiter in alijs.

Ex hac triplici substantia, dubium est, quæ hic ab Aristo. consideretur. Boæthus Græcus, quem refert Simplicius hoc capite supra, prima verba, existimauit hic Aristotelem considerare compositum, & materiã. Ratio eius erat: quia illa descriptio primæ substantiæ non soli indiuiduo, sed etiam materiæ competit: hæc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: formа verò, quia erat in materia, credidit annumerandam inter illa, quæ sunt in subiecto, velut accidentia.

At Simplic. Porphy. Ammon. Boet. & Arabes solam compositã substantiam hic inter primas, & secundas collocant, substantia enim vtraque composita est. Quorum ratio est, quia hic agit de substantia sensibili, nota, & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea cõstabat. Posset etiam secũdo dici, quòd hic tractat de substantia, vt subijcitur in prædicationibus, tam accidentalibus, quàm substãtialibus, at talis est composita, non enim subijcitur, nec prædicatur, secundum prædicationem prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumentum Boæthi quicquam valet: in illa enim definitione est assumendum id, quod notum est & propriè substat: sed id est compositum, & natura perfecta sensibilis, quę nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur, vno modo in particulari: scilicet hic homo, hæc planta, hoc animal, & talia sunt primæ substantiæ: altero modo in vniuersali, homo, plãta, animal, & hæc dicuntur secundæ substantiæ.

2. funda. Vnicum compositũ vnicã tantùm habere formã & materiam. Secundum fundamẽtum est. Vnicum compositum non habet nisi vnicam formam, & materiam: habet tamen plurimas operationes, & proprietates communicatas, & procedentes ab illa forma: verbi gratia, homo est per se, est quantus, viuit, mouetur, augetur, nutritur, sentit, & discurrit: similiter & reliqua: inter has quædam reperiuntur cõmunissimæ, quæ non solum illi rei, sed multis insunt: quædam minus communes: quædam adhuc minus: & tandem quædam illi soli conuenientes: verbi gratia esse per se non soli homini, sed omnibus inest substantijs: viuere, augeri, non omnibus, sed plantis: sentire, non plantis, sed animalibus: at discurrere, soli homini: sed hæc adhuc omnibus indiuiduis humanis conueniũt: at quædam aliæ sunt quæ huic vni soli, non alteri insunt; vt illæ conditiones indiuiduantes, de quibus superius diximus.

Ex hoc patet quasdam esse rei operationes, seu ꝓprietates, quib. cũ alijs rebus communicat: quasdam, quibus ab eis differt: verbi gratia, in hoc, quod est, per se esse, communicant substãtiæ istę inferiores cum intelligentijs: sed differũt in quãtitate: in hac autem communicat homo cum lapidibus inanimatis, sed differt in nutri-

nutritione, & vita, in qua cum plantis cõuenit: à quibus per sensum differt: in sensu cum brutis participat, sed differt per rationem.

Philosophi cur eãdẽ rẽ varijs nominibus signisicent.

Hoc supposito, philosophi considerãtes vnicam rem tot habere operationes: varijs nominibus eam significant: quorũ singula talem rem significant, vt in ea peculiaris quædam operatio inuenitur: verbi gratia, quia homo, per se stat, dictus est substantia: quia quantitatem habet, corpus: quia nutritur, viuẽs, quia sentit, animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autem hæc nomina in vno vnicã tantum naturam in eo significant, sed nõ eadẽ ratione, sed secundũ diuersas operationes in eo inuentas: non quod talia nomina operationes ipsas significẽt, (significant enim rem ipsam, & eius substantiam) sed sunt imposita ad significãdam substantiam ex diuersis operationibus, & proprietatibus, quæ in ea sunt: vt inferius dicemus.

Sed hic est summoperè aduertendũ: cũ quædam operationes sint, quibus multa conueniant: quædam, quibus differãt, alijs tamen conueniant; nomina, quæ à talibus operationibus sumuntur, etiam aliquibus conuenient, & erunt communia: alia etiam differentia, & quibusdam peculiaria: verbi gratia, animal dicitur omne quod sentit: rationale, quod solũ discurrit; viuens, quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt, quia substantiã nõ vnius rei solius, sed multarum significant: & istæ sunt secũdæ substantiæ. inter quas, quædam sunt genera, quædam species, quædam differentiæ: genera sunt illa, quæ sumuntur ab operationibus pluribus rebus specie distinctis, cõuenientibus, secundum quod eis conueniunt. Differentiæ quæ sumuntur ab operationibus, quib. quædam ab alijs differunt. Species quæ sumuntur ab vtrisq; & his, quibus differunt; & his, quibus cõueniunt: species enim genus, & differentiam continet.

3. fundam. Nomina à proprietate imposita sæpè ipsam rem, non proprietatẽ significant.

Sit tertium fundamentum ex S. Tho. 1. p. q. 13. ar. 8. & q. 18. ar. 2. Sæpè nomina significant aliquam rem, & imponũtur ad significandum ab aliqua rei proprietate, quam non significant. Vnde aliud est, quod significant, aliud, à quo imponuntur ad significãdum: verbi gratia, lapis significat rem talem, ad quã significandam fuit impositum, ab hac proprietate, quod lædat pedem, non tamen tale nomen hanc significat proprietatem, sed rem illã, quę substantia est: ita fit in hoc nomine substãtia. significat enim quãdã essentiam & naturã, quæ per se est, id est, nõ in subiecto: non quod nomen hoc talem significet proprietatẽ, sed illam naturam absolutè significat, licet ab hac proprietate fuerit impositũ: at quia de ista natura secundum se loqui nõ possumus, quia occulta est, per hanc proprietatẽ manifestamus, per se esse, siue substare: & dicimus substantiam esse naturam, cui hoc inest, quod per se sit, id est, non in subiecto.

Hæc autem potest dupliciter cõsiderari. Vno modo primeintentionaliter pro per se esse; vt substantia sit natura, quæ per se est: & tunc dicitur sumi primeintẽtionaliter. Altero modo, secundeintentionaliter: vt per se esse, seu subsistere, idem sit, quod esse subiectum: & tũc substantia dicitur secundeintentionaliter: & vtroque modo adhuc dupliciter: primo, pro natura quacũque, quæ substat, tam simplici, quàm composita; altero modo, pro natura composita, quæ substat; vt hic sumitur apud Aristotelem.

Conclu. 1. Diuisio prima substantiæ est analogi in analogata

His suppositis vnica cõclusione respõdemus. Quãuis omnes illæ sententiæ veræ sint, varia cõsideratione, tũ diuisi, tũ mẽbrorum diuidentium; sicut eas supra explicuimus: tamen ad mentem Arist. placet sententia Alberti: hic enim cõsideratur substantia, id est, natura composita sub his proprietatibus, per se esse, quæ est primeintẽtionalis & subijci, q̃ secũdeintentionalis, hæc autẽ talis, substãtíæ per prius inest primæ, quæ per se maximè est, & maximè substat: per posterius autem secundæ substantiæ competit: & ita erit diuisio analogi in analogata.

QVAESTIO II.

Quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ, & an complectatur Angelos & Deum.

1. opinio. DVbitabis, quod sit genus generalissimum in hoc prædicamento? Qui existimāt Angelos esse in hoc prædicamento, ponunt substantiam pro generalissimo complectentem corpoream naturam, & spiritualem.

2. opinio. Qui verò eos à prędicamento reijciūt, ponunt corpus, siue substantiam compositam. igitur aliqui putant saltem secundum sentētiam Aristotelis intelligentias in prædicamento non poni: hic enim ex sententia Ammonij, Simplicij, Boetij, Porphirij, & aliquorum aliorum, solùm tractat de Substantia composita sensibili.

Secundò. Præterea si essent in prædicamento, essent ex genere & differentia, cùm vel tanquam prima substantiæ, vel tanquam secunda essent collocandæ: at secundum sententiam Aristotelis, vt videtur, intelligentiæ simplices sunt, & actus puri. 8. Metaphysi. text. 16. vnde docet Auerr. 2. cæli, comment. 49. quæ habent genus & differentiam, esse composita ex materia & forma.

Tertiò. Si essent in prædicamēto, substarent accidentibus: at secundum Aristotelem, nulli substant accidenti, vt ait in Metaphysicis: ergo non sunt substantiæ prædicamentales: & sic Auerro. 12. Metaphysi. comment. 25. distinguit substantiam: quædam enim habet accidens, vt sensibilis: quædam caret accidenti, vt intellectualis.

Quartò. Præterea, 12. Metaph. c. 5. assignans principia prædicamenti substantiæ, tanquam principia omniū aliorum prædicamentorum; ea ponit, materiam, formam, priuationem, à quibus intelligentiæ remotæ sunt.

Quintò. Aristo. 10. Metaphy. text. 26. ait: Corruptibile & incorruptibile differunt genere. Cùm ergo intelligentiæ sint incorruptibiles, videtur nullum genus eis posse esse commune cum corruptibilibus rebus.

Sextò. Eodem libro 10. text. 12. Diuersa, ait, genera sunt, quæ differunt materia, nec habent mutuā transmutationem vel quorum alia prædicamenti figura.

Septimò. Arist. 9. Metaphysi. textu 17. Aeterna, ait, carent potentia: sed genus est quid potentiale, ergo genus non est in æternis.

At hæc sententia est falsa, & contraria vera, nempe Angelos, seu intelligentias in prædicamento substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia compositos esse, & accidentibus substare, præter gloriosum Deum, qui nulli accidenti subiectus, totius compositionis est expers: vnde genus generalissimum erit, Substantia complectens corporea, & incorporea. 1. conclus. Angeli in Categoria Substantię collocātur.

Hæc autem substantia, ne decipiaris, non est illa, quæ in primam & secundam diuiditur, sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde Substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est: & hæc diuiditur in primam & secundam: inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substantia. Altero modo, pro natura perfecta per se, quæ est primum prædicabile, & principium eorum omnium, quæ tali linea continentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectā, vt includerem intelligentias, quæ non sunt compositæ, saltem compositione physica. Fund.

Quòd autem intelligentiæ, seu Angeli in prædicamento ponantur; asserunt. prim. D. Thom. 1. parte, q. 50. art. 2. ad primum ponens eos compositos ex genere, & differentia. Item Simplicius ad Calcem Anteprædicamentorum: Idem Simplicius ad initium prædicamenti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Aristotelem, quod fecerat in primo tractatu de Generibus entis, cap. 1. & 2. & idem Plotinus eandē tribuit sententiam Aristoteli, eisdem capitibus. Item Alexander, vt refert idem Simplicius, in expositione prædicamenti substantiæ. Item Themistius in initio 3. Physic. Probatio conclusionis. 1. argum.

Et probatur his Aristotelis testimonijs & rationibus. prim. Aristot. in 1. Physicorum, tex. 13. argumentatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnū tantùm ens immobile, & incorruptibile, & argumentantur hoc pacto: Si est vnum, ergo est in aliquo prædicamētorum: quoniam omne ens est in aliquo prædicamento- 2. argum.

rum.

rum: loquitur autem de ente incorruptibili, vbi vide Simplicium, Themistium, & Philoponum.

3. argum. Idem Aristotel. 1. de anima ait, Quærentem quid sit anima, debere prius inquirere, in quo sit genere: includit autem rationalem, vt videre est in textu 7. & ita in 2. de anima, tex. 3. concludit animam esse in prædicamento Substantiæ, & tamē est incorruptibilis & spiritualis. Item si excluderentur intelligentiæ, maximè, quia incorruptibiles, propter illum textum Aristotelis, corruptibile & incorruptibile differunt genere. Sed hæc ratio nulla est, nam etiam quantitas secundum ipsos contrarium opinantes, Auerroem, & alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in prædicamento. Item cælum, astra, sol, luna, & dæmonia sunt in prædicamento substantiæ, vt ait Aristoteles in 5. Metaphysic. textu 15. & septimo Metaphysic. textu 5. & octauo Metaphysic. text. 1. & in his omnibus locis vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in secundo de anima. text. 2. & octauo Metaphysic. text. 3.

4. argum. Item idem Aristoteles aliquoties diuidit substantiam in sensibilem & insensibilem, vt in duodecimo Metaphysic. text. 5. agit autem de substantia prædicamentali, vt videre est in textu 2. de qua etiam dixerat in 8. Metaphysi. text. 1. esse in hoc prædicamento Substantiæ: quod paulò antea distinxerat ab alijs: esse, inquam, quasdam substantias concessas ab omnibus, & manifestas; quasdam non concessas: has autem non concessas, intelligit spirituales, immobiles, & incorruptibiles vt videre est in 6. Metaphy. text. 2. & in 7. Metaphysic. text. 5. & 6. Et in octauo Metaphysic. & alijs etiam locis.

5. argum. Tandem in 12. Metap. text. 5. ait, substantias esse tres, vnam sensibilem corruptibilem: aliā sensibilem sempiternam: aliā immobilem: de qua disputat in toto postea libro, quærens quid sit, num Mathematica entia, num formæ seu Ideæ, num intelligentiæ quas vltimas, reiectis alijs, concludit dari in tex. 41. quærens deinde earum numerum vsque ad textum 49.

6. argum. Rationib. etiam sic probatur, Primò: quia hęc est essētialis prædicatio, orbis lunæ intelligētia est intelligētia, et intelligētia Martis, &c. ergo est prędicatio generis de specie, vel de indiuiduis: non est aūt analogū nomen intelligentia, sicut ens, qa nō conuenit ratio intelligētię, vt intelligētia vni prius intelligentiæ: & per illā primam, al ijs: sicut ens, quod cōuenit primo & simpliciter substantiæ, & alijs in ordine ad substantiā: ergo si est essentialis illa prædicatio, & superioris de inferiori, & non analogi; erit generis de specie, vel speciei de indiuiduo: si ergo sunt sub genere, & specie: ergo sunt in prædicamēto. Confirmatius fit, quia quotiescūq; aliqua multa participāt aliquo vno sine dependentia vnius ab alio; non tollitur vniuocatio: sic est in Angelis, licet enim habeant ordinem nobilitatis non tamē causalitatis, quia non sunt inuicem causæ.

Secundò. Intelligentiæ possunt definiri definitione essentiali: ergo constant genere & differentia: atque ita erunt in prædicamento: vt definitio verbi gratia, erit vnius intelligentiæ, hæc est intelligentia talis, puta motrix infimi cæli, vel secundi, vel tertij: nā conueniunt in hoc, quòd sunt intelligentiæ: & præterea differunt essentialiter inter se, quia vna non est altera: neque vna æquè perfecta essentialiter atque altera, vbi autem est conueniētia essentialis, & differentia essentialis, ibi est genus & differentia. 7. argum.

Tertiò. Ex operationibus colligimus rerum essentias, vt antea dictū est ex Arist. sed vbi videmus operationes naturales communes rebus, ibi colligimus substantiam communē, quæ est principium talium operationum, vt. v. g. ex vegetatione colligimus in omnibus quæ vegetantur, substantiæ quoddā genus commune, scilicet viuēs: ratione cuius, primò & per se illa operatio cōueniat. Et rursus, cùm naturales operationes reiū proprias videmus, in quibus differūt: colligimus essentialem inter eas differentiā, quæ talis sit operationis causa, principium & origo. Iā verò in intelligentijs deprehendimus naturales operatiōes cōmunes, videlicet intelligere, & mouere; & præterea differētes, videlicet tale intelligere, singularū pro- 8. argum.

proprium: nam haud dubiè etiam secundum Aristotelem vna melius altera intelligit; & mouet hunc, vel illum orbem: ergo necessariò conuincitur istis respondere substantiam genericam essentialē, & differentias essentiales, vnde istæ operationes primò, & per se nascantur. Confirmatius idem fit, quia accidentia Angelorum sunt vniuoca formaliter accidētibus intellectus nostri: sunt enim intellectiones, volitiones, qualitates: ergo & substantia ipsorum erit vniuoca cū substantia istorum inferiorum.

Quarto. Intelligentiæ habent aliquā potentiam, quia acceperunt esse à Deo, & inæquale esse, quibus vt ait Arist. lib. 1 cæ. communicatum est esse his clarius, illis obscurius.

Quinto. Item non sunt omne ens, nec perfectissimum ens: ergo habent in sua essentia entis negationem, & maiorem, & minorem, per quæ differunt etiam intrinsecè, & mouent motæ: imò hodie vno motu, cras alio, atque alio: sed quę habent potentiam, & actum, non sunt omnino simplicissima. ergo sunt composita, saltem ex actu & potentia essentiali: sed quæ talia sunt, collocantur sub genere: ergo &c. sed quia hæc Logici captum transcendunt, ista sint satis. Nūc ad argumēta cōtrariæ opinionis respondeamus.

Ad 1. Ad primum, negamus Aristotelem solum tractare de substantia sensibili: imò definitiones tam primæ, quam secundæ substantiæ, & communia & propria substantiæ, conuenerunt suo gradu etiam intelligentijs.

Ad 2. Ad secundum cū Aristoteles ait, esse actus puros, & simplices, intelligit respectu compositionis physicæ: quia sunt separatæ à materia, & sine compositione materiæ, & corporis denique omnis expertes: non autem excludit compositionem Metaphysicam ex genere & differētia: nec sequitur, sunt simplices, & puri actus, ergo carent omni genere, & differentia: q̄a quāuis sint puri, tamē nō sunt purissimi, nec simplicissimi: sed alij sunt puriores alijs, & simpliciores: quod manifestè asseruit Aristoteles loco illo citato. lib. Cæli. cùm aiebat, alijs communicatū est esse, his clarius, illis obscurius.

Ad Auerrois dictum, dicimus esse falsum, si vt iacet, intelligatur: nisi velit dicere, quæ habet genus, & differentiam, esse composita ex aliquo, tanquam materia, & aliquo, tanquam forma; vel illa esse composita ex materia & forma metaphysica.

Ad tertium respondemus secundum Aristotelem non suscipere, accidētia corruptiua, sed benè perfectiua: vt cælum, lumen. Item manifestum est, non posse Aristotelem intelligere de omni accidenti, nam suscipiunt haud dubiè respectus varios ad se inuicem, & ad orbem, & ad motum, ac ad effectus suos, quos faciunt, vel in se, vt subordinatæ sunt causæ, vel in alijs: & secundum nos etiam mutantur: sed intelligit de accidentibus solum absolutis, vel de corruptiuis. Ad 3.

Ad quartum respondemus, Aristotelem non ibi tradere principia intelligentiarum, nec locum ibi fuisse, vt de eis ageret, sed postea in lib. 12. Egisse autem primo de substantiæ sensibilis principijs, quia hæc apparet maximè substantia nobis: vt ipse ait 2. de anima cap. 1. vt per sensibilem posset substantiā ex motu insensibilem inuestigare, vbi corpora magis substantiam vocat, quàm incorporea: & 7. Meta. cap. 2. dum ait corpora esse manifestissimè substantias, ac meritò de his primò egit, vt per sensibilē &c. vide sensum Arist. ac de his hactenus. Ad 4.

Ad quintum variæ illius loci Aristotelis extant expositiones, quarum singulæ satisfaciunt argumento. Igitur primo Respondeo cum diuo Thoma ibidem; intelligere Aristotelem, genus physicū, id est, materiam, cùm ait: Incorruptibile & corruptibile differunt genere. atq; ita differunt genere, id est, materia. Secundo Caietanus respondet primo capite, de analogia nominum, ac dicit differre genere physico, id est, secundum esse perfectius. non absolutè secundum rationem importatam à genere, id est, perfectius ibi esse genus, quam hic; non tamen nullum ibi esse genus. Tertio illis verbis, corruptibile & incorruptibile differunt genere; vt videtur, hoc solum vult Aristoteles, ac si Ad 5.

si quis diceret, alterabile & inalterabile differunt genere. Generabile & ingenerabile differunt genere, id est, continent sub se diuersorum prædicamentorum, & generum diuersorum, res: quia aliquæ res sunt incorruptibiles in substantia, in quantitate, in qualitate, ac similiter aliquæ corruptibiles in substantia, qualitate, &c. Quarto, tandem si quis rectè consideret, probabile admodum est, ibi Aristotelem, per genus intelligere speciem. Hic enim erat eius scopus. Nam tex. 24. & 25. proximè præcedentibus, dixerat differentiam specificam fieri per contrarietatem. Deinde in hoc textu 26. quærit. An corruptibile, & incorruptibile faciant differentiam specificam: & dicit facere specificã, quòd sint vel essentiæ, vel fluant ex essentia. Quare ait, Plato errabat, quia hominem corruptibilem eiusdem speciei ponebat cum Idæa, cùm differant non solùm specie, sed etiam genere. homo enim est sub animali, ideæ verò sub incorruptibile: atque ita solùm hoc haberetur ex eo loco, specie differre, ex fine, & scopo, ac progressu disputationis Aristotelis.

Ad 6. Ad sextum respondeo, non solùm velle Aristotel. illa esse diuersa genera, quæ non habent materiam communem, vel quæ non habent transmutationem: alias homo, & equus differrent genere, quia non transmutantur: & alia, quæ habent materiam communem non differrent genere, vt quantitas & qualitas, quod est falsum, & exemplum Aristotelis, de ijs, quæ differunt prædicamenti figura, non ideo allatum ab eo fuit, quasi nulla alia genere differrent, sed quia id erat manifestissimum: & ita id, exempli vnius solius causa allatum fuit.

Ad 7. Ad septimum respondeo. Carent potentia physica, & de ea ibi intelligit Aristoteles, non autem de potẽtia Metaphysica, qualis est generis: nam hanc habẽt, vt ostendimus. Erit ergo genus generalissimum prædicamenti substantiæ, Substantia finita, complectens corpoream, & incorpoream, ita vt solus Deus benedictus simplicissimus excludatur nec contineatur in prædicamento. De quo tamẽ nunc pauca quoque breuiter dicamus.

QVAESTIO III.

An Deus sit in prædicamento.

DE Intelligentijs seu Angelis vidimus esse in prædicamento: de Deo verò, quamuis aliqui eum in prædicamento collocent, vt Gregorius de Arimino & alij, tamen dicendum est, non esse in prædicamento tam secundùm veritatem, quàm secundum Aristotelem, & ita opinatur D. Thomas. 1. par. q. 3. ar. 5. & 1. sententiarum dist. in. 8. q. 4. ar. 3. & de potentia. q. 6. art. 3. Item Albertus tractatu primo prædicamentorum cap. 7. & plerique alij. Deum nõ esse in prædicamẽto.

Idq; his testimonijs, & rationibus breuiter probari potest. 1. Aristo. 5. Metaphy. tex. 15. numerans acceptiones substantiæ non ponit Deum: & 3. Physicorum text. 3. cum distinxisset secundum Alexandrum, & Themistium, duplex ens, vnum actu, vt est Deus, aliud actu & potentia, hoc diuisit in decem prędicamenta: & ratione facilè ostẽditur: quia Deus est quid illimitatum, at omnis species est limitata per differentiam: ergo &c. Secundo. Item, esse, est quidditatiuum Deo: ergo vel ipsum ens est genus Dei contra philosophum, 3. Metap. tex. 10. vel nullum aliud, quia ens supereminet omnibus. Tertio, Deus est purus actus, at quidquid est sub genere habet actum admistum potentiæ: ergo Deus non est sub genere. Quarto. Item quicquid est sub genere & specie, est compositum ex genere & differentia, & ex perfectibili & perficiente: at Deus est simplicissimus & incompositus, nec potest perfici ab aliquo, nec habet aliquid perfectibile in sua essentia; esset enim quædam imperfectio in Deo, sed omnia q̃ habet in se sunt infinitè perfecta: immò verò sunt vna sola infinita & simplicissima perfectio: ergo nõ est compositus ex genere & differentia: atque de his ista sufficiant, sunt enim altioris speculationis.

Q. QVAE-

QVAESTIO IIII.

De diuisione, seu coordinatione eorum, quæ in prædicamento substantiæ continentur.

PRo cognitione harum substantiarũ, solent aliquot tabellas assignare, quibus ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur, clarius perspiciãtur: id etiam singulis fit prædicamentis: quod etiam si Logico non conueniat, cum talis rerum cognitio scientiarum sit aliarum: tamen vt ad alias scientias non prorsus ignarus accedat, & magis suorum cognitio rerum cognitione innotescat, velut exempla quædam, ea proponemus, non omnia particulariter exquisiteque indagantes, sed vniuersali quodam modo, reliqua proposito loco concedentes. Præmittamus ergo rerum distinctionem, postea tabellam ordinare, non erit difficile.

Diuisio rerũ prima. Erit igitur prima diuisio, Substantiæ finitæ, quædam est corporea, quædam incorporea: hic diuiditur substantia perfecta, ad excludendas partes, & finita, ad excludendum gloriosum Deũ, qui cum infinitus sit, nullo continetur prædicamento: sed est supra omne ens; & totius entis principium. Substantia incorporea facit quoddam genus, quod dicitur spiritus: sub quo sunt innumeræ species angelorum excedentium numerum specierum sensibilium, quorum natura in particulari occulta nobis est. Substantia corporea facit aliud genus, quod dicitur corpus, scilicet cõpositum ex materia & forma: sub quo omnia ista inferiora sensi-

2. diuisio. bilia continentur. Secunda diuisio, Corporum, quædam sunt animata, quædam inanimata: Corpus inanimatum facit vnum genus, sub quo omnia vitæ expertia continentur: vt elementa, lapides, liquores, & alia, quæ dicemus. Corpus animatum constituit genus, quod dicitur viuens, sub quo sunt omnia, quæ habent a-

3. diuisio. nimam, vt plantæ, animalia. Tertia diuisio, Viuentium, quædam sensibilia, quędem insensibilia: viuens sensibile facit animal, viuens insensibile plantam con-

4. diuisio. stituit. Quarta diuisio, Plantarum, quædam est arbor, quædam frutex, quædam herba, radix: arbor, vt populus, alenus, pyrus: frutex, vt genista, myrthus, arundo, arbustum: herba, vt borrago, menta, thymus, radix, vt allium, cæpe, rapa.

Quinta diuisio, Animalium, quoddam rationale, vt homo: quoddam irrationa- 5. diuisio.

le, vt brutum. Sexta, Brutorum, quod- 6. diuisio.

dam aquatile, sub quo sunt varia piscium genera: volatile, sub quo varia a-

uium genera, terrenum. Septima. Terre- 7. diuisio.

norum, quoddam gressibile, vt equus, leo, quoddam reptibile, sub quo variæ serpen

tum species. Octaua. Corporis inanimati, 8. diuisio.

quoddam simplex, quoddam mistum: simplex, quod ex pluribus corporibus non fit: mistum, quod ex corporibus, scilicet e-

lementis fit. Nona. Simplicium, quędam 9. diuisio.

incorruptibilia, vt omnes cæli, & planetę: quædam corruptibilia, vt elementa, ignis,

aqua, terra, aër. Decima mistorum, quod- 10. diuisio.

dam imperfectum, quod non ex omnibus elementis fit: nec durabile est, vt nix, glacies, venti fulgur, iris, nubes: quoddam

perfectum, quod constans est. Vndecima, 11. diuisio.

Perfecti misti, quoddam lapis, gemma, pyropus, smaragdus: quoddam metallum, vt argentum, aurum, plumbum: quoddã est genus liquorum, vt aquæ stillatæ, gummi, sulphur.

Multæ sunt aliæ species, & genera sub his contenta, quæ persequi esset extra modum Logicæ limites excedere, propterea relinquuntur. Nec me præterit, aliquos credidisse, cælos esse animatos: aliquos metalla inter viuentia adscripsisse: aliquos animalium, & plantarum medium assignasse, quæ græcè zoophyta, latinè ancipitis generis dicuntur, qualium meminit Simplicius: in præsenti tamen illa sint communiter dicta, reliqua examinare, non est loci præsentis.

QVAESTIO V.

De quibusdam alijs, quæ priori parte capitis continentur, num rectè ab Aristotele dicta sint.

Post.

Postquam ea, quæ generaliter ad prædicamentum hoc spectant, examinauimus: nempe de substantiæ diuisione, genere eius generalissimo, & eiusdem prædicamenti coordinatione, superest, vt quædam, quæ in ipso capite continentur, particularius examinemus. Est autē primum argumentum, Quidam homo. quidam equus, prædicantur de multis, ergo non debuit Aristoteles hæc numerare inter primas substantias: antecedens est notum. Petrus enim est quidam homo: Paulus est quidam homo, & reliqui.

Argumenta in contrarium.
1. Argum.

1. fundam.

Circa hoc argumentum est primo notandum, ista quinque partim esse idem, partim verò non: scilicet singulare, indiuiduum, prima substantia, suppositum, persona, sunt quidem aliquo modo idem, quia omnia nomina sunt rei vnius nō habentis sub se aliqua inferiora, differunt tamen, nam duo priora sunt communia accidentibus, & substantijs: accidētia enim dicuntur indiuidua, & singularia: pariter & substantiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent in quę diuidantur, vt hęc albedo, hic homo; singularia autē respectu vniuersalis sub quo continentur. Illa tria posteriora in substantijs solis inueniūtur, quamuis persona non nisi in rationali natura. Prima substantia dicitur substātia singularis, vt accidentibus substat primo: dicitur suppositum, vt per se subsistit: dicitur persona, vt subsistit in natura aliqua intellectuali: non enim brutum dicitur persona, sed Petrus, Ioannes: quod enim in alijs substantijs dicitur suppositum, hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona.

2. fundam.

Est secundo notandum: sicut species ad genus addit differentiā, ita prima substantia addit ad speciem existentiā: verbi gratia, homo supra animal habet in actu rationale: quidam verò homo super homines habet existentiam: non enim existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, scilicet Petrus, Ioannes super existentiam addunt talia accidentia, & tales proprietates.

Responsio ad 1. argum.

Ex his Respon. ad argumentum, quòd quidam homo prædicatur de multis, sed non tanquā de subiecto: vt enim de subiecto prædicetur, debet prædicare aliquam naturam, quæ sit de essentia inferiorum, at quidam homo non prædicat naturam de indiuiduis, sed ipsam eandem indeterminatè: sicut qui diceret, Petrus est Petrus Paulus, Paulus est Petrus, vel Paulus: constat hoc complexum prædicatum nō prędicare aliquam naturam superiorem, sed idem indeterminatè: ita se habet quidam homo ad ea, de quibus prædicatur, est tamen prima substantia, quia de nullo subiecto dicitur. De indiuiduo vago vide Caietanum cap. de specie, & Albertum, tract. 3. prædicab. cap. 4. tu tamen obserua hæc, quæ dicta sunt.

2. argum.

Est secundū argumentum. Differentia est de essentia speciei sicut gen⁹, similiter de essentia indiuidui, ergo debuit computari inter secundas substantias.

1. fundam.
Quadrupliciter aliquid continetur in prædicamento.

Circa hoc diligenter aduerte, quòd aliquid in aliquo prædicamento quadrupliciter continetur. Primo directè, scilicet illud, quod in recta linea est, vel vt prima substantia, vel vt genus, vel vt species. Secundo indirectè, quod etiam si secundum se in linea non constituatur, tamen assumitur cum aliquo, quod in linea ponitur, quomodo differentiæ indirectè ad prædicamentum spectant: quia ad constitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tertio aliquid pertinet ad prædicamentum reductiuè, quod licet in linea non sit, nec cum his, quæ in linea sunt, assumatur, tamen est principium eorum, quæ in linea sunt: vt materia & forma, quæ sunt principia specieī: partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorum: similiter punctus principiū linearum, quæ pertinēt ad quantitatem: & vnitas, quæ est principium numerorum: ista reductiuè sunt in prædicamento eius, cuius principia sunt. Quarto Aliquid pertinet ad prædicamentum per accidens, quod cum non sit aliquid ex prædictis, est tamen aliqua via ad ipsa: quomodo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent; quia via ad substantiam sunt: & alteratio ad qualitatem, & denique motus refertur ad prædicamentum

eius, ad quod est motus seu mutatio, ex quibus patet, quo modo ad prædicamentum differentiæ pertineant, scilicet indirectè, seu ad latus lineæ directæ prædicamentalis.

1. dubium. 1. opin. Sed adhuc manet dubium, quare in linea non sint. Simplicius proponit hanc difficultatem: fuit enim difficile intellectu apud antiquos, quæ esset natura differentiæ substantialis: quidam enim existimabant esse accidẽs inseparabile, quidam esse substantiam: ipse Simplic. credit esse medium quoddam inter accidens & substantiam: sicut quædam naturæ sunt media inter viuentia, scilicet plantas, & animalia, quæ dicuntur Zoophyta.

2. opin. Triplicem esse substãtiam. At Boetius, & benè, distinguit triplicem substantiam. Quædam, ait, est secundum rem, sed non secundum modum, & hæ sunt differẽtiæ, quæ re vera substantię sunt, tamen modum prædicandi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, scilicet genus determinare, & modificare. Alia est substantia secundum modum, sed non secundum rem: vt accidentia in abstracto sumpta, quæ cùm re accidentia sint, per se significant, & separata considerantur. Quædam est substantia secundum rem & modum, & ista est in recta linea: ista doctrina est bona, sed adhuc est dubium, quare non sit in recta linea.

Solutio. Propterea existimo esse dicendum, quòd differentia, vt differentia, duo habet, scilicet diuidere genus, & species constituere: vt speciei constitutiua est, cum ipsa specie iam assumitur: at vt diuisiua est, in recta linea esse non potest: quia cum ea, quæ in prædicamento sunt, sub genere per se contineantur: differentia per se non habet genus: quia, vt diximus, genus in sua natura non includit differentias, per quas diuiditur: nec differentiæ claudunt essentialiter genus: vnum enim est extra essentiam alterius: propterea super se genus non habentes, ad latera generis collocantur, tanquam illius diuisiuæ, per quas genus in varias species descendit. Vide Alber. tract. 2. huius ca. 6. qui de hoc tractat.

2. dubium. Dubitabis, qualiter vna differentia de altera prædicetur, scilicet cum dicitũr, rationale est sensibile. Breuiter ad hoc

Solutio. Respon. esse quidem prædicationem veram, non tamen essentialem, sed velut accidentalem: non enim rationale, vt rationale, in sua natura habet sensibile, cum nec habeat animal: sed conceditur propter identitatem subiecti, & rei, scilicet quod est rationale, est sensibile, idem in alijs huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse prædicationes quidditatiuas: alios essentiales mediatas: sed hoc mihi magis placet: quamuis illud non careat magna probabilitate.

3. argum. Est tertium argumentũ. Videtur enim expresè contradicere sibi Aristoteles, hîc enim fatetur indiuiduum maximè substantiam: & speciem magis substantiam, quàm genus, at 8. Met. c. 1. tex. 2. magis, ait, substantia genus, quàm species est, & vniuersale, quam singulare.

Fundamẽtũ. & Res. ad argum. Circa hoc aduerte, quòd quadrupliciter apud Aristo. inuenitur aliquid magis substantiam dici. Primo, perfectior, & nobilior substantia dicitur magis substãtia,

Quatuor modis aliquid magis substantia dicitur. quo pacto 2. Meta. c. 1. intelligentiæ censentur maximè entia, cum sint aliorum omnium principia. Secundo magis substãtia dicitur notior nobis substãtia: quo pacto. 2. de Anima. cap. 1. corpora magis substantiam vocat, quàm incorporea, & 3. Metaphy. cap. 5. elementa vocat maximè substantiam: quod explicat in 7. Metaphy. cap. 2. dum dicit corpora esse manifestissimè substantias. Tertio dicitur magis substantia ab hac proprietate, quæ est substare, vt illa sit magis substantia, quæ pluribus subijcitur: & sic loquitur in præsenti & 7. Metaphy. cap. 3. Quarto magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intẽsionem, secundum quã inuenitur maior, quàm erat. Pro declaratione aduerte: calorem, qui est in manu, dupliciter posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totũ corpus: & tunc dicitur extensiuè maior, quàm erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat: & tunc dicitur maior intensiuè, & hoc propriè dicitur suscipere magis & minus: ita possu-

possumus intelligere de substantia, scilicet homine: potest augeri, secundum quantitatē, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quòd natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modo dicatur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis intensiuè, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quādo dicitur, quòd substantia nō suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua, quæ videbantur in locis Arist. cōtradictionem, & obscuritatem adducere.

Dubium. Species perfectior est substantia ipso genere & indiuiduo.

Posset quis dubitare. Vtra est magis substātia, id est, perfectior, species, an genus? Respon. Natura specifica perfectior est natura generica: ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis: atq; natura specifica est magis in actu, cùm includat differentiā, quæ est extra naturā generis. Sed vtra natura perfectior, species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica; est enim tota natura indiuiduorum: nec addunt substantiam, vel essentiam, indiuidua supra speciē, sed existentiam, vel susibstentiā, vt diximus, & accidentia. Præterea, quia perfectius est, quod secundum se est, quā quod per participationem est: at indiuidua participāt naturam specificam, ergo ipsa secundum se est perfectior. Præterea, quia hæc est incorruptibilis. Sed vtra perfectior substantia, compositum, an sua forma? Alex. 7. Meta. com. 15. & Simpl. 1. Physi. com. 70. meritò credunt compositum, cū totum sit, esse perfectius forma, quæ pars est. Et sufficiat hæc responsio modò, nam omnes hæ tres quæstiones sunt Metaphysicæ.

QVAESTIO VI.

De quibusdam alijs, circa posteriorem partem capitis, scilicet de proprietatibus & communitatibus substantiæ.

1. fundam.

CIrca has sex substantię proprietates, est aduertendum primo non omnes æqualiter se habere ad substantiam ipsam: tres enim illarū, scilicet prima, nō esse in subiecto: quarta non habere contrariū: & quinta non suscipere magis, vel minus, conueniunt omni substantiæ, sed non soli: nam prima differentijs, quarta verò & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, scilicet hoc aliquid significare: & sexta, susceptiuā esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantijs, sed tantùm primis: quamuis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid omnibus etiam inest: at secunda, scilicet vniuocè de primis prędicari, nec omnibus, nec solis conuenit, cùm primis non insint, competatque differentijs.

2. fundam.

Est secundo aduertendum, quod secūda & tertia, non rebus absolutè, sed vocibus vel conceptibus, vt rerum sunt significatiua, conueniunt: non enim res in se prædicantur, nisi per intellectum conceptæ, & verbo expressę: nec significare hoc aliquid vel quale, rerum est, sed vocum illarum significatiuarum, & conceptuū: aliæ verò quatuor rebus ipsis absolutè insunt; quarum tres primæ sunt negatiuæ, scilicet non esse in subiecto, non habere contrarium, non suscipere magis: vltima verò est affirmatiua, scilicet suscipere contraria.

Argum. in contrariū.

Ex his suppositis se offert primum argumentum, Nulla ferè ex his proprietatibus est absolutè propria, ergo frustra ab Aristotele traduntur. Secundò contra tertiam, Si secundæ substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicantur: non ergo erunt genera, aut species, quæ prædicantur in quid. Tertiò differentiæ diuidentes genera, re ipsa substātia sunt, quando genera sunt substantiæ: sed differentiæ omnes sunt contrariæ, ergo substantiæ aliquid est contrarium. Quartò multæ sunt substantiæ, quę nō suscipiūt contraria, ergo id nō est maximè propriū substantiæ. Probatur antecedens, ignis enim est calidus, & nullo modo potest suscipere cōtrariam frigiditatem: similiter cygnus albus non mutatur secundum nigredinem: & cæli denique non suscipiunt cōtraria, quia sunt impossibiles.

Ad 1.

Ad primum breuiter Respon. descriptiones nō solùm ex proprijs simplicib. colligi, sed ex pluribus communibus ad

propriatis, quorum singula quamuis per se alijs insint, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiam secūdò, multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum, substantiæ conuenit, vt & ipsa, & ipsius differētiæ in subiecto non sint: substantiæ conuenit, vt ipsius genera, species, & differentiæ de prima vniuocè prædicētur, similiter substantiæ inest, videri significare hoc aliquid, & vt ipsius indiuidua cōtrariorum sint susceptiua.

Ad 2. Ad secundum Respon. aliud esse, significare quale quid; aliud, prædicari in quale quid. Alb. tract. 2. c. 8. existimat, significare quale quid esse significare quādam naturam, quæ componitur ex eo, quod se habet, vt quid, & ex eo, quod se habet, vt quale, scilicet ex genere, & differentia: sed mihi hoc non placet, nam hoc pacto generalissimum non posset significare quale quid, cū naturam quandā simplicem, non compositā ex genere, & differentia significet: propterea dicendum, ꝙ significare quale q. d, est significare quandam substantiam, quę in se non est, sed in alijs: ita tamen est in alijs, vt sit de eorum substantia: sed quia naturam, quę in alijs existit, significat, degenerat à perfecta ratione substātiæ, quæ per se existit. at quia in alijs est, non vt in subiecto, distat à natura accidentis: propterea talis natura dicitur quale quid, & nomen eius dicitur significare quale quid, at prædicari in quale quid, est, tale esse prædicatum per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prædicatur, & talis est differentia, non autem genus, aut species. Dices, quare differētia est huiusmodi? Dico, quia differētia habet munus accidentis, scilicet determinare aliquod extrinsecum: ita differentia extrinsecè quodammodo genus contrahit, quia est extra naturam generis ei aduenniens.

Dubium. Dubitatur, quid est, vt ait, quòd nomina secundarum substantiarū videantur hoc aliquid significare? Resp. aliqui, quia per ea aliquādo de suppositis loquimur, dicentes, homo venit, animal currit. Sed non placet hoc, quia ex Arist. 1. Top. cap. 6. habemus, quod non solū per substantiā id fit, sed per accidentia: dicimus enim, voca sedentem, musicus venit: dicēdum ergo est, vt supra, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi ipsarum vocum, quæ absolute sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarū significant, etiam & nomina secundarum.

Ad tertium facilè Respon. ꝙ aliquando contrarietas sumitur largè, vt patet ex 10. Meta. cap. 6. & 7. pro quacunq; oppositione, & diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariæ, & formæ, & priuationes: altero modo propriè contraritas pro ea, de qua superius locuti sumus, & sic in pręsenti differentiæ, sicut nec substantia, habent contrarium. Ad 3.

Ad quartum Respon. Aristotelē non dixisse vnam numero substantiam esse susceptiuam omnium contrariorum, sed tantùm contrariorum. Vnde dico, licet cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia contraria, frigiditatē scilicet, & calorē: similiter ignis licet nō recipiat frigiditatem, recipit motus contrarios, sursum naturaliter, & violēter deorsum: idem dicendum de cælis: non recipiunt ista quidem cōtraria corruptibilia, tamē recipiunt motus contrarios, secundū partes, quibus modo ad ortum, modo ad occasum mouentur, modo delationes, modo accessiones habent, & alios passiones huiusmodi. Ad 4.

Sed posset esse dubium dè sacratissimo altaris sacramento, vbi non est panis, sed corpus Christi: & hostia potest calefieri, & frigefieri, vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis, recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum. Dico id non esse nisi substantiæ propriū: quod si illa quātitas hoc habet, id ei euenit, vt locum substantię tenet, quod fit maximo miraculo, & potentia Dei infinita: nos modo id, ꝙ naturaliter est, consideramus: præsertim secundum Aristot. qui nec id cognouit. Dubium.

De quantitate.
Cap. VI.

Quan-

1. QVanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem cõtinuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem in ipsis, partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, vt numerus, & oratio: continuum verò, vt linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc locus, & tempus.

2. Partiũ etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius, vt quinq; si sunt denarij partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque & quinq;, sed semper discreta sunt: & tria, & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omninò habeas in numero communem terminum, partium accipere, sed semper discretæ sunt: quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestũ est: mẽsuratur enim syllaba breui, & longa: dico autem cum voce orationem factam: ad nullum enim communem terminũ particulæ eius copulantur: non .n. est communis terminus, ad quẽ syllabæ copulentur: sed vnaquæq; diuisa est, ipsa secundum seipsam.

3. Linea verò continua est: est enim sumere communẽ terminum punctum, ad quẽ partes eius copulentur: & superficiei lineã: plani namq; partes ad aliquẽ communem terminum copulantur: similiter autẽ & in corpore habeas sumere communem terminũ, lineam vel superficiem ad quã corporis partes copulãtur. Est aũt talium & tempus & locus: præsens enim tempus copulatur ad præteritũ & ad futurũ: rursus locus continuorum est: locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur: ergo & loci partes, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eũdem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

Amplius autem, alia quidem constant ex partibus, quæ in eis sunt, positionem habentibus ad se inuicem: alia autem ex non habentibus positionem, vt lineæ quidem partes positionem habent ad se inuicem, singulæ namque earum sitæ sunt alicubi: & habeas, vnde distinctè sumas, & aßignes, vbi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem & partes plani positionem habent aliquam: similiter namque aßignaretur vnaquæque, vbi iacet: & quæ copulantur ad se inuicem, sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autem non poterit quisquam ostendere, quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad se inuicem, aut vbi iacent, aut quæ partes ad se inuicem connectuntur. Neque eæ, quæ temporis sunt, nihil enim permanent partes temporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere: eò, quòd aliud quidem prius sit temporis, aliud verò posterius. Sed & in numero similiter, eò quòd prius numeratur vnus, quàm duo, & duo, quàm tria, & sic habebunt aliquẽ ordinem: positionem verò non omninò accipies. Sed & oratio similiter, nulla enim remanet partium, sed dictum est, simul & non est hoc amplius assumere: quapropter non erit nulla positio partium eius: siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus 4.

tibus positionem partibus constant: alia ex non habentibus positionem.

5. *Propriè autem quanta hæc dicuntur sola, quæ dicta sunt: alia verò omnia secundum accidens, ad hæc enim aspicientes & alia dicimus quanta, vt multum dicitur album, eò quòd superficies multa sit, & actio longa, eo quòd tempus multum sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: vt si quis aßignet quanta actio est, tempore definiet annuã, vel sic aliquo modo aßignans: & album quãtum quid sit aßignãs, superficie definiet: quanta enim fuerit superficies, tantũ album esse diceret, quare sola propriè secundum se ipsa dicerẽtur quanta, quæ dicta sunt: aliorum verò nihil per se, sed si fortè per accidẽs.*

6. *Amplius, quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est contrarium: vt bicubito vel tricubito, vel superficiei, vel alicui talium, nihil enim illis est contrarium. Nisi quis fortè dicat multum pauco esse contrariũ, vel magnum paruo. Horum autem nihil est quantum, sed magis eorum, quæ sunt ad aliquid, nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo quòd ad alterum refertur: vt mons quidem paruus dicitur, milium verò magnum: quod hoc ijs, quæ sunt sui generis maius sit, illud verò ijs, quæ sui sunt generis, minus: ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, milium verò magnum diceretur. Rursus in vico quidem plures homines esse dicemus, Athenis verò paucos, cùm sint illis multo plures: & in domo quidẽ multos, in theatro verò paucos, cũ sint plures. Amplius, bicubitum quidem & tricubitum, & vnumquodque talium quãtum significat: magnum verò vel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid: quoniã ad alterum consideratur & magnum & paruum: quare manifestum est, quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.*

7. *Amplius, siue aliquis ponat quãta esse hæc siue non ponat, nihil est in illis contrariũ: quod enim non potest sumi per se ipsum, sed ad alterũ refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius autem, si sunt magnum & paruum contraria, cõtinget idẽ simul contraria suscipere, & ea ipsa sibimet esse cõtraria: contingit enim ad hoc simul idem paruũ esse & magnum, est enim quidem paruum, ad aliud verò id ipsum magnum. quare idem & paruum & magnum eodem tẽpore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod videatur simul contraria suscipere posse, vt in substantia quidem: susceptibilis enim contrariorum esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger, neque album & nigrũ est simul: nihilq; aliud simul contraria suscipiet. Et eadem sibijpsis contingit esse contraria: nam si est magnum paruo contrarium: ipsum autem idem simul est magnum & paruum: ipsum sibi erit contrarium: sed impoßibile est aliquid sibiipsi esse contrarium: nõ est igitur magnũ paruo contrarium, neq; multum pauco. Quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quid dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.*

8. *Maximè autem circa locum esse videtur contrarietas quanti, sursum enim ei, quod est deorsum contrarium ponunt: locum qui in medio est deorsum dicentes, eo quòd plurima distantia est medij*

ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrariorum ab his afferre definitionem: quæ enim plurimum à seinuicem distant, eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.

9. *Non videtur autem quantum suscipere magis & minus: vt bicubitum. neque enim alterum altero magis bicubitum: neque in numero: vt tria quàm quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque, quàm tria. nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in nullo eorum, quæ dicta sunt omninò, magis & minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus. Proprium autem maximè quanti est, quòd æquale & inæquale dicitur, vnumquodque enim eorum quæ dicta sunt quantorum, æquale & inæquale dicitur: vt corpus, æquale & inæquale dicitur, & numerus & tempus, æquale & inæquale dicitur. similiter autem & in alijs, quæ dicta sunt, vnumquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris verò quæcunque quanta non sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici, vt dispositio æqualis & inæqualis non omninò dicitur, sed magis similis & dissimilis, & album æquale & inæquale non omninò dicitur, sed simile vel dissimile. Quare quanti maximè sit proprium, æquale & inæquale dici.*

Cur post substantiam de quantitate prius egerit, quàm de qualitate.

POsset quis non immeritò dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, differuit: cum Architas, qui primus fertur prædicamentorum author, statim post substantiam qualitatem fuerit aggressus, vt refert Simplicius. Immò videtur ratio illi fauere: primò, quia substantiæ incorporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt, per qualitates potius, quàm per quantitatem innotescant. Secundò, quia cum duplex sit in composito substantia, materia nempe & forma, nobilior multo est forma, vt docet Arist. 2. Physic. c. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas à materia habet ortum, ergo vt dignior præponenda erat qualitas. Tertio, quia qualitas magis videtur conuenire cũ spiritualibus, quàm quantitas, cum qualitas secundum se sit indiuisibilis, non enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Aristoteles verò his non obstantibus, optimis rationibus quantitatem reliquis omnibus anteposuit: cuius multiplex potest assignari causa. Primo cum Ammonio, quia in prædicamento substantiæ in duabus proprietatibus parẽ fecerat quantitatem substantiæ, fuit ergo æquum, vt ipsius cognitionem non differret. Secundo, quia, inquit, diuiserat substantiam in primam, & secundam: at primum, & secundum ad numerum spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodum valida ratio. Tertia ipsius est, quia prior est materia, quàm forma: at quantitas sequitur materiam, qualitas verò formam, ergo prior est quantitas. Boet. his adijcit etiam alias tres causas. Primo nam rem immediatius sequitur quantitas: statim enim vt res est, vna est: at vnum ad quantitatem refertur. Præterea secundo, Supposito Aristotelem solam substantiam compositam in prædicamento collocasse, ita vt secundum ipsum vt quidam volunt, corpus esset generalissimum genus, tunc sic Boetius. Prima passio, & proprietas, quæ à substantia composita, scilicet corpore fluit, vt corpus est, est quantitas, hæc ergo anteponenda fuit. Architas autem supponebat res incorporeas esse in prædicamento: & sic superiores rationes procedebant: id verò Aristoteles, non recipit: tamen hæc ratio non conuincit simpliciter, nisi secundum illorum opinionem: nam vt antea diximus, etiam secundum Arist. sententiam, incorporeæ substantiæ sunt in prædicamento. Tertio, inquit

Boet. quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem, cum nec habeat contrarium, nec recipiat magis, imò adde tu, quòd est aliquo modo receptiua contrariorum, cum per ipsam, vt per medium quoddam reliqua accidentia substantiæ inhæreant: non enim esset corpus album, nigrum, calidum, moueretur, & reliqua, nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est adeo quantitas substantiæ coniuncta, vt mutatione facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia: non enim augmentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

1 *Quanti autem alìud est discretum, &c.*

Caput hoc duas partes cōtinet: in priori sunt tres diuisiones quantitatis, in posteriori, tres ipsius proprietates: prima diuisio virtualiter continetur in principio, formaliter verò in medio capitis. Duplex est quantum, per se, & per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quantitatem participat, quantū per se, est ipsamet quantitas. Secunda diuisio. Quanti per se, alterum est cōtinuum, alterum discretum: quanti cōtinui quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus: linea vocatur lōgitudo sola corporis, prætermissa latitudine, & profunditate, cuius lineæ extrema dicuntur puncta: superficies est latitudo extrema alicuius corporis: corpus verò dicitur profunditas ipsius substantiæ: horum cognitio patet ex Geometria, discreta verò quantitas numerus, & oratio sunt.

2 *Partium etenim numeri nullus est cōmunis terminus. &c.*

Hic Arist. probat numerum & orationem, ad discreti genus pertinere, probatque de numero, quòd sit discreta quantitas: possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Continua quantitas est, cuius partes vnico communi termino copulantur. vocat autem terminum partiū cōmunem, id, quod sic vnam partē terminat, vt vnum idemq; etiam alteram partem terminet: vnde neutrius partis est proprius terminus, verbi gratia duæ medietates lineæ cōtinuantur vnico puncto medio, quod punctum & vnius, & alterius partis extremum est: per hoc patet, quid sit, non habere partes copulatas termino communi.

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretam. Partes numeri non coniunguntur aliquo communi termino, ergo numerus est de genere discretorum. Patet antecedens, nam quinque, & quinque, quæ sunt partes denarij, nullo termino communi continuantur: cum omnes vnitates separatæ sint inter se.

Probat secundo, de oratione, & explicat se non loqui de quacunque oratione, nam ea, quæ in mente est, non est quantitas: sed de ea solum, quæ est in voce, loquitur: probatque duo, & quòd sit quantitas, & quòd sit discreta: primo quòd sit quantitas: quod non probauit de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est: probat autem sic: Orationi insunt passiones quantitatis, scilicet quòd sit longa, & quòd sit breuis, ergo etiam inest ratio quantitatis. Probat secūdo, quòd sit discreta: partes enim eius, scilicet syllabæ, sicut vnitates in numero nullo communi termino copulantur.

Linea verò continuum est, est enim sumere, &c. 3

Probat modo de quantitatibus continuis, non autem probat, quòd quantitates sint, quia id patet, sed quòd continuæ sint. Primo de linea, partes enim lineæ communi termino copulantur, scilicet puncto: partes etiam superficiei linea, sicut partes corporis superficie iunguntur. Similiter de tempore; præteritum enim & futurum, quæ partes sunt temporis, præsenti copulantur. De loco probat sic, locati partes copulantur aliquo termino, ergo etiam ipsius loci partes: singulæ enim loci partes correspondent locati partibus: vt ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes: ita correspondet terminus in loco coniungens partes loci: vocat autem Aristoteles terminum loci & locati eundem, non quòd idem sit

nu-

numero, sed proportione, id est, per correspondentiam: vt sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter terminus communis partium loci correspondet & opponitur termino communi partium locati.

4 *Amplius autem alia quidem constant ex partibus, &c.*

Hic ponitur alia diuisio quantitatis: quædam constat ex partibus habentibus positionem, quædam ex partibus non habentibus positionem. Pro cuius declaratione aduerte, quòd positio est habitudo corporis ad locum, in quo est: secundum quam dicitur esse in loco, quod est habere positionem: non enim aliud est habere positionem, quàm in loco esse: habere autem partes positionem habentes, est habere partes in loco: non autem sic sumitur in præsenti, vt existimauit Ammonius, affirmans numerum habere partes positionem habentes, quia partes numeri, quæ corporum vnitates sunt, in loco sint: at sine dubio non bene considerauit, cum Aristoteles expressè asserat numerum carere partibus positionem habentibus.

Positio quid sit.

Nota.

Propterea notandum est, aliud esse habere partes positionem habentes, aliud habere partes positionem habentes inter se: illud enim est, vt dixi, habere partes loco inexistentes, & de hoc nihil modo curat Aristoteles: at habere partes positionem inter se habentes, est tales habere partes, vt vna sit velut alterius locus, & vna sit in altera, quomodo dicimus digitus est in manu, & manus in brachio: & non solum hoc, sed quòd possimus designare hanc in ista, & istam in illa, & quòd hæc est antè, illa retro, ista sursum, & hæc deorsum: huius positionis hic meminit Aristoteles, à qua longe distant partes numeri, vt dicemus.

Nota.

Tria necessaria sunt vt partes inter se habeant positionem.

Vt autem partes quantitatis alicuius hanc habeant positionem, tria sunt necessaria. Primo, quòd sint in aliquo continuo, id est, in subiecto: & hoc vocat alicubi esse, non quòd sit in loco, vt credidit Porphyrius in suis interrogationibus: nam eo modo locus non haberet positionem, cum locus non sit in loco: sed quòd illæ partes sint in subiecto aliquo, vt dicit Albert. tract. 8. c. 6. Et secundo quòd sit cõtinuum tale subiectum. Tertio quòd partes sint permanentes. Tria ergo partes hæ debent habere, existentiam in subiecto, continuationem, & permanentiam.

Defectu continuationis, numerus caret partibus habentibus positionem, non enim dices, hæc pars numeri est antè, ista retrò, hæc vnitas est in illa: defectu permanentiæ, tempus non habet partes huiusmodi: defectu vtriusq; oratio, quæ est discreta, & successiua. Nota.

Sunt ergo quatuor quantitates positionem habentes, linea, superficies, corpus, locus: tres, non habentes: tempus, numerus, & oratio: dicit tamen Aristoteles in his tribus inueniri quidem ordinem secundum quem vna pars præcedit alteram, præcedit enim tempus tẽpus, & numerus numerũ, & syllaba syllabam: sed nulla est partium positio.

Propriè autem quanta dicuntur, quæ dicta sunt, &c. 5

Hæc est illa diuisio, quam Aristoteles superius insinuauit, quantum quoddam per se, quoddam per accidens: per se quantum sunt ipsæ species quantitatis enumeratæ: quantum per accidens est id, quod non quantum à se est, sed quia quantitatem participat, vt actio, quæ dicitur longa à tempore, quo fit, & motus longus, à loco. Hæc sunt quanta per accidens. Sed dubitare posset aliquis, quare hæc sit diuisio quanti, cum in nullo prædicamento alio similis fiat diuisio? hoc posterius in disputatione elucidabimus.

Quanto nihil est contrarium, &c. 6

Posterior capitis pars est ista, in qua tria accidentia quantitatis explicantur: primum est, Quantitas non habet contrarium, cuius meminerat etiam in prædicamento substantiæ: sed modo obijcit idem, quod illic obiecit: magnum enim & paruum, multa & pauca ad quantitatem spectant: tamen vnum alteri contrarium videtur.

Ad hoc respondet Aristoteles, dupliciter Primo, illa non esse de genere quantitatis, sed alterius prædicamenti, quod dicitur ad aliud: probat hoc dupliciter. Primo. Omne quantum, in seipso, quantum est: at magnum & paruum, multa, & pauca non in se, sed ad aliud dicuntur, ergo non sunt quantitates: maiorem non exprimit, sed minorem cum conclusione: minorem explicat exemplo, & probat, Primò, nam milium non dicitur magnum, nisi comparatum ad alia grana eiusdem speciei: & mons dicitur paruus relatus ad alios montes maiores. idem de multis, & paucis dicit, probat autem minorem: si enim magnum & paruum absolutè dicerentur, & non relatione ad aliud, nunquā montem paruum, nec milium magnum dicere contingeret.

Secūda ratio est sumpta à significatione vocabuli, vt dicit Simplicius, magnum enim, paruum, & reliqua similia nō quantitatem, sed excessum potius quantitatis ad aliud significant, ergo ea nō sunt quantitates: loquitur autem de magno, & paruo, quæ ad quantitatem continuam spectare videntur: de multis verò & paucis, quæ ad discretam.

7 *Siue aliquis ponat quantitatem esse hæc &c.*

Posterior respōsio est. Quamuis admitteretur illas esse quantitates: nullo tamen modo admittendum est contraria esse. hoc probat triplici ratione. Prima, nam contraria sunt naturæ absolutæ, & per se, at magnum, & paruum, & reliqua huius mundi non sunt ad se, sed ad aliud: ergo non sunt contraria. Secūda, cōtraria non sunt simul: hoc enim repugnat, substantia enim est quidem contrariorum susceptiua, sed non simul: nō enim quis simul est sanus, & æger, at ista simul sunt: idem enim est magnum, & paruum: ergo non sunt contraria. Loquitur autem hîc de contrarietate propriè dicta, vt superius diximus. Tertia si magnum, & paruum contraria dicerentur, vnum, & idem sibi ipsi cōtrarium esset, cum sit idem magnū, & paruum: at id omninò impossibile est, ergo contraria propriè non sint.

Maximè autem circa locum videtur esse contrarietas &c. 8

Obijcit. 2. Aristoteles adhuc circa idem. Locus est vna ex speciebus quantitatis & contrarium habet, omnes enim locum loco contrarium ponunt, scilicet locū deorsum, qui est in medio, id est, centro mūdi, contrariari loco sursum: qui est in cæli cōcauo: ista enim loca maximè distant, immò in definitione contrariorum dicitur contraria maximè distare, & talis distātia est per proportionem dicta, à distantia locorum, ergo loca sunt contraria. Ad hoc nihil respondet, non quòd approbet loco esse contrarium: non enim dicit, locus habet, sed videtur habere, vt notat Simplicius, sed forsan quia non erat locus istud elucidandi, cum quid locus sit, non esset compertum.

Possumus tamen respondere. Dupliciter aliqua quantitas consideratur, vt dicit Simplic. Primo, vt quædam quantitas est, & in ratione quantitatis. Altero modo, vt admista, & coniuncta est cum qualitate, vel alia ratione alterius generis: verbi gratia, linea vt linea est, vel vt curua, aut recta est: hæc enim sunt qualitates, scilicet rectitudo, & curuitas. Similiter superficies, vt superficies est, vel vt aspera, lenisúe est, quæ qualitates sunt. Similiter tempus, vt tempus est, vel vt importat lumen, aut tenebras: secundum quæ dicuntur dies & nox, tunc respondetur, quantitati in ratione quantitatis nihil est contrarium: at ratione qualitatis adiunctæ contrarium habet, vt in exemplis patet.

Quantitas aliqua duobus modis considerari valet.

Per hoc similiter respondetur de loco: locus enim potest considerari in ratione quantitatis, & tunc non est aliud, quàm superficies continens aliquod corpus, cui nullum est contrarium, altero modo, vt dicit certum situm, & certam distantiam à centro, & partibus mundi, & sic dicitur vbi, quod est aliud prædicamentum, & tunc patitur contrarium, vt probat argumentum, non tamen vt ad quantitatem spectat.

Non videtur autem quantitas suscipere magis &c. 9

Con-

Constituitur secunda proprietas quãtitatis, quæ est, non suscipere magis, vel minus: hæc enim maximè cõiuncta sunt, habere contrarium, & suscipere magis vel minus, ita vt quæ contraria nõ habeant, magis vel minus non suscipiant, cum intensio, vel remissio contrariorum mistione proueniat. Tertia proprietas est, quantitas dicitur æqualis, vel inæqualis: hæc est autem omninò propria quantitatis, vt quoties aliquid ęquale, vel inæquale sentiamus, illic quantitatem esse iudicemus; dummodo hæc sumãtur propriè: nam aliquando vna albedo alteri æqualis dicitur, vel inæqualis; & vnus calor alteri, sed id abusiuè & impropriè: albedines enim, calores, vel qualitates, non æquales, vel inæquales, sed similes, vel dissimiles dicendæ sunt: illud enim maximè quantitati est proprium. Hæc de quãtitate circa Aristotelis verborum interpretationem.

QVAESTIO PRIMA.

An quantitas sit genus ad continuam & discretam, & qua ratione.

QVãuis omnia ferè, quæ in hoc capite peti possunt & petũtur, preter eã cognitionem, quam facilem, & communem Aristoteles in præsenti tradidit, Physica & Metaphysica sunt, nec intellectu facilia: eorum tamen cognitio maximè est vtilis, cùm plurimum Logicæ intentiones rerum ipsarum cognitione innotescant: propterea non mirum videri debet, si pro veritate Logicæ explicanda, aliquid misceamus de rerum speculatione.

Est igitur prima difficultas circa diuisionem primam capitis, An diuisum scilicet quantitas, sit genus, vel potius analogum quoddam. Simplicius existimat, quantitatem esse quoddam genus, quod potest diuidi, & per cõtinuũ, & per discretum, tanquam per differentias adæquatè diuidentes & similiter potest iterum diuidi per habere partes positionem habentes, & non positionem habentes, tanquã per alias duas differentias etiam adæquatas, sed sub alia ratione est vna diuisio, sub alia verò altera: sicut qui animal primo per rationale, & irrationale diuideret: & iterum, inquit, idem animal per mortale & immortale secaret. Ista opinio. Simpl. quantũ ad priorem partem, scilicet priorem diuisionem, esse generis per differentias, est Albert. tract. de quantitate c.1. & est cõmunis sententia: quantum verò ad posteriorem, est contra communem; communiter enim tenetur, illã diuisionem quantitatis in habentem positionẽ, & nõ habentem, esse subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud albũ, aliud nigrum, aliud medio modo se habens.

At circa priorem diuisionem non modica difficultas est, quo modo quantitas sit genus ad continuam, & discretã, sunt enim valida argumenta in contrarium. Argumẽta in cõtrariũ

1. Arg. Primum, Nullum genus, denominatiuè prædicatur de sua specie, vt docet Aristoteles 4. Top. cap. 1. & ratio est manifesta, cùm genus secundum nomen, & rationẽ prædicetur: quod non faciunt ea, quæ denominatiuè prædicantur: at quantitas de suis speciebus prædicatur denominatiuè, cùm in concreto etiam prædicetur: dicitur enim linea est quantitas & quanta: longitudo est lõga: numerus est quantitas, & quantus, ergo non est genus, vel si est, restat dubium, quare tales prædicationes non fiunt in alijs generibus: non enim dicimus, albedo est alba, calor est qualitas, & qualis.

Secundo. Vnius generis vna species nõ fit ex altera: at numerus fit ex continuo, cũ ex diuisione continui fiat, & resultet numerus, vt docet Arist. 3. Physic. 2. Arg. Tertio Species vna nõ prædicatur denominatiuè de alia specie eiusdẽ generis, at numerus de linea prædicatur denominatiuè, ergo nõ sunt species, & per cõsequens quantitas non est genus: minor probatur, dicimus enim linea est numerata. 3. Arg. Quarto. Cõtinua & discreta quantitas nõ conueniunt in vnica ratione cõmuni, ergo nõ habent aliquod idẽ genus. 4. Arg. Probatur antecedens, quia talis ratio, vel est, ꝙ vtraq; sit diuisibilis, vel quod vtraq; sit mẽsura: non prior, quia diuisibilitas prius inest continuo, vt diximus: nõ posterior, quia ratio mensuræ prius inest discreto, cũ

non mensuremus nisi per vnitatem, eam multiplicando, & faciendo numerũ, ergo non est vna ratio vtrique communis & generica.

1. opinio. Propter hæc inter asserentes quantitatem esse genus non conuenit. Alb. enim tracta. de quantitate c. 1. existimat hic cõsiderari quantitatem, vt est mẽsura quædam substantiæ, non autem vt est ratio diuisibilitatis, quod etiam sequitur Caietan. & S. Thom. opusculo. 48. c. 2. & ferè est communis sententia: quorũ ratio est, quia Aristot. distinguit species quantitatis, vt sunt mensuræ substantiæ, nam quantum ad diuisibilitatem non differrent locus, & superficies, cùm locus sit superficies vltima corporis continentis. Patet autem eandem esse diuisionem locis, & superficiei, tamen in ratione mensuræ differunt: nam locus est mensura extrinseca locati, cùm ipsi non inhæreat: superficies autem est mensura intrinseca, scilicet inhærens corpori, cuius est mẽsura.

2. opinio. At verò Burl. & alij asserunt, hic cõsiderari quantitatem, vt est diuisibilitatis ratio, & sub hac ratione est genus quoddam ad continuam, & discretam: cuius ratio est; nam in ratione mensuræ est purè analogum, cum mensura primò competat vnitati, & numero, & non continuo, nisi in ratione vnitatis, scilicet quatenus assumimus aliquam quantitatẽ cõtinuam in ratione vnitatis, vt ea metiamur alia omnia: vt docet Aristotel. 10. Metaphysi. cap. 2. Hoc autem argumentum maximè molestũ est authoribus oppositæ factionis, à quo subducere se nequeunt: non minus tamen illorum argumentum est his difficile, ita vt rei veritas non satis apud hos, vel illos innotescat. Dabimus operam, Deo fauente, vt breuiter, & clarè rem ipsam aperiamus, & dilucidemus, id quod deceptionis causa potest esse, manifestantes sequentibus fundamentis.

1. fundam. Quãtitatẽ duob. modis accipi. Primum fundamentum. Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quãtitate corporum, secundũ quam ipsa corpora extensa sunt, vel numerari possunt: & hæc dicitur quantitas molis, quæ in rebus spiritualibus nõ inuenitur, & de hac sermo est in præsenti loco. Altero modo accipitur quãtitas pro certo gradu virtutis, & essentiæ, quẽ vnumquodq; participat, secundum quã dicimus, magnus est dominus & infinitus, nõ quidem corporis quantitate, sed in essentia & virtute: dicimus etiam creatura est finita: & talis quantitas reperitur etiam in spiritualibus, de qua nõ loquimur modo, & hæc dicitur quantitas virtutis.

Hinc fit, quod etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur, semel vt à quãtitate primo modo sumuntur; & sic res spiritales non dicuntur æquales, vel inæquales: vt à quantitate secundo modo sumuntur: & sic omnia, quę sunt adinuicẽ æqualia, vel inæqualia dici possunt: dicimus enim, filius est æqualis patri secundũ diuinitatẽ: nullus angelus æqualis est Deo, & hoc dixit Arist. in fine capitis, dum docuit non multũ æqualitatis, vel inæqualitatis reperiri in alijs.

Quod dicimus de quãtitate cõtinua, dicendum etiam est de discreta: numerus enim duplex est, vnus qui reperitur in spiritualibus, etiam secundum quem dicimus, tres sunt personę, & vnus Deus: Millia millium angelorum ministrant ei. Dicimus etiam tria puncta, tres albedines, & talis numerus vocatur transcendẽtalis, de quo in præsenti non fit sermo. Alter est numerus, qui solum in rebus corporeis inuenitur; & iste prædicamentalis est, de quo hic agimus. Patet igitur sermonẽ in præsenti fieri de quantitate continua, & discreta vt in rebus, & substantijs corporeis est. Numerus duplex est.

Hæc autem quantitas ab Aristotele 5. Meta. cap. 13. sic definitur in cõcreto. Quãtum est quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrunque, aut vnumquodque vnum quid aptum est esse: id est, quãtum est subiectum aliquod habens partes quarum singulæ per se esse possunt, & rationem quanti sortiri: verbi gratia, lignum diuidi potest in partes, quæ singulæ cõtinuæ sunt, & per se esse possunt: similiter numerus in vnitates, quæ singulæ per se esse possunt, diuiditur: vnde patet longè alias esse partes à quãtitate prouenien- Quid sit quantum.

uenientes, quàm quæ ab alijs rebus omnibus proficiscuntur: partes enim potentiales non sunt alicuius subiecti, sed alicui9 superioris prædicati partes: similiter & differētię. Accidentia verò & potentię sunt quidē subiecti vnius, aliquādo partes, sed singula per se esse nō possunt, nec sunt vnū subiectū: nec similiter materia & forma: at partes quantitatis sic alicui9 subiecti, & vnius rei sunt, vt singulæ per se vnum quid faciant: & hoc valdè nota.

2. fundam. Quātitas quænam suo attribuat subiecto. Sit secundum fundamentum. Quantitas multa tribuit subiecto suo. Primò enim ante omnia, dat partes tales, quales dixi in primo fundamento, quod est dicere, ratio qua subiectū tales partes habet, est quantitas: si partes fuerint extensionis, est quantitas continua: si numerationis, discreta: & hæc est prima ratio quantitatis, esse formalem rationem partium illarum.

Quæ passiones à quātitatis fluāt natura. Ab hac quantitatis natura fluūt quædā passiones propriæ. Prima, esse diuisibile, ex eo enim, quòd aliquis partes habet, diuisibile esse consequitur. Similiter sequitur secūda, esse finitū, vel infinitum. Tertia esse æquale, vel inæquale alteri. Quarta esse mensurabile. Omnes hæ quatuor ratiōes sunt propriæ passiones fluētes ex illa natura prima quātitatis: & subiecta recipiunt omnia ista quinq; à quantitate: quarum passionum natura, numerus, & ordo, sufficienter in Meta. tradentur, Deo adiuuante.

Interim tamen aduerte vnum diligenter, Quod quantitas omnia ista quinque tribuit suo subiecto formaliter, id est, est forma quædam, qua subiectum habet partes, & est diuisibile, est finitum, ęquale, & mensurabile: vt enim ab albedine corpus formaliter est album: ita corpus à quantitate est quantū, id est, partes habet, finitū & mensurabile est: & hoc significant illa verba, quantitas est ratio partium, est ratio diuisibilitatis, est ratio mensuræ.

3. fundam. Ex his sit tertium fundamentum, à quo ferè natura & intelligentia non solū quātitatis, sed aliorum multorum pēdet. Aliud est id, quo mensuramus, aliud quod mensuramus: aliud id, ratione cuius aliquid mēsuratur, vel mensurari potest. In primis, vt à noto incipiamus, id, q mensuramus est corpus, vel res corporea, tam continua, quàm discreta: id verò, ratione cuius illa mensurātur, vel mensurabilia sunt, est quantitas: volo dicere, forma, à qua corpus habet, quod mensuretur, est quantitas, nisi enim quantitatem haberet, mensurari non posset, quod superius dicebamus, est ratio mensuræ formalis: id aūt, quo mensuramus, est quoddā quātum quo vtimur, vt indiuisibili quodā ad mensurandas alias quantitates, vt vtimur vlna, vtimur modio, tanq̃ vno quodam, per cuius multiplicationē alia quāta mensuramus: vnde ista propriè dicēda sunt mensura: illa verò qua subiectū est mensurabile, non mensura, sed mensurabilitas est quædam, seu dicatur mensura passiua & formalis, & altera mensura actiua & instrumentalis.

Vtrunq; quidem quantitas subiecto communicat formaliter: est enim ratio, qua corpus, vel subiectū est mensura mensurans, & qua mēsurabile etiā est, sed magno discrimine: nam non omnis quantitas est mensura mensurans, non enim mēsuramus nisi quadam parte quantitatis determinata eam multiplicantes: at omnis quantitas est ratio mensurabilitatis. Preterea esse mensuram mensurantē magis competit vnitati, quæ est principium numeri, vt argumentum superius probabat: at mensurabilitatis ratio omnibus quantitatibus ex æquo inest.

Sit quartū fundamentū. Ista omnia, quę diximus per prius ipsi quantitati insunt, ipsa enim est partes habens per se, vt patet in lineis, superficiebus per se consideratis; & in tempore, cuius partes sunt aliæ à partibus subiecti. Similiter ipsa quātitas est diuisibilis, mensurabilis secundū se, vt patet in sanctissimo Sacramento altaris. Secundario verò hoc tribuit subiecto & substantię: nam diuisibilitatem, & mensurabilitatem, & reliqua, substātia à quātitate habet. Tertio quod maximè notorium est, quantitas hæc tribuit alijs accidentibus, nam accidentia habent partes diuisibilitatem & cætera à quantitate, vt patet in albedine, quæ tanta est, quanta superficies, cui inest, quod nullū 4. fundam.

acci-

accidens habet. Quantitas igitur primo illa habet in se. Secundo substantiæ communicat. Tertio alijs accidentibus.

Quantitas cur de se ipsa & in abstracto & in cōcreto dicatur.

Hinc est, quòd de se ipsa suscipit prædicationem abstracti & concreti, dicendo linea est quanta, & quantitas: quod non fit in alijs accidentibus. Similiter distinguitur duplex quantum, per se, & per accidens: per se est ipsa quantitas, per accidens sunt accidentia illa, quæ quantitatem participant, quæ distinctio in alijs accidentibus nō fit. Sequitur etiam optimè Arist. tractasse quantum in concreto, vt legitur græcè: quanti aliud continuū, &c. vt intelligamus eandem esse in hoc peculiari prædicamento prædicationem abstracti & concreti. Hæc sunt, ex quibus non mediocris quantitatis cognitio haberi potest, & quæ non passim inueniuntur: cetera Metaphysica relinquātur. Respon. ergo ad quæstionem sequentibus conclusionibus.

1. conclu. Prima conclusio. Quantitas, vt est ratio partium, est quoddā genus, cuius differentiæ sunt, continuum & discretum: quantitas enim continua est magnitudo, discreta verò multitudo, quæ sunt duo genera eius subalterna, varias sub se species includentia. Hæc conclusio hoc vnico argumento patet, Quantitas secūdum talem rationem prædicatur in quid de pluribus suis speciebus, ergo est genus: cōsequentia est certa, & antecedēs manifestum.

2. conclu. Secunda conclusio. Habere positionē, vel non habere, quantitatis differentiæ non sunt, vt existimat Simpl. sed passiones. Probatur vnico argumento. Si essent differentiæ, nō posset quantitas cōtinua abstrahi à positione: at per intellectū superficies sine vlla positione cōsideratur, cum intelligatur abstracta à loco, & subiecto, ergo illa positio non est eius differentia, cū species absque sua componente differentia intelligi nequeat. Hic autē aduerte, quod non est idem, quātitatem continuam esse, & positionem habere, cū quantitas aliqua continua non eam habeat, scilicet tempus: nec similiter esse discretum, & non habere positionem, cū etiam continua aliqua non habeat. Vnde sic ista se habent, scilicet continuū & habens positionem, quod omne habens positionem est continuum, nō tamen omne continuum habet positionem: at discretum, & non habens positionem sic se habent, quod omne discretum est nō habens positionem: at non omne non habens positionem est discretum.

Tertia conclusio. Quantitas ista quæ ratio partium est, consideratur in præsenti, vt sub tali ratione est genus generalissimum omnes has species continens. Ista conclusio iudicio meo est manifesta ex ipso cōtextu Aristotelis, in quo continuū, & discretum, sub quibus sunt omnes species quantitatis, non aliter definiuntur, quàm per ipsas partes, quæ copulantur, vel non copulantur termino communi. Præterea quia Logicus considerat intentiones secundas, quæ in primis fundantur: at ratio generis quantitatis non fundatur in mensuræ ratione, quia hæc est passio, non natura generica: ratio autem, quæ genus est, est quantitas, vt ratio partiū est. Præterea, quia tota ratio & argumentū illorum inualidum est: dicunt enim aliter nō posse distingui species quātitatis, quàm in ratione mensuræ: hoc autem inualidū est, sic enim optimè distingui possunt, & distinguuntur. Linea est ratio partium secundum longitudinē in continuo: superficies ratio partium secundum latitudinem: corpus ratio partium secundum profunditatem: tempus ratio partium successiuarum in cōtinuo: locus est ratio partium continentium aliquid: numerus ratio partium discretarum: oratio ratio partium discretarum cum successione: & hæc valdè obserua. 3. conclu.

Respondetur igitur per hæc ad argumenta quatuor supra posita, quibus probabatur, quantitatem non esse genus. Ad primum respondent Burleus & Scotus, q. 17. Linea, superficies, & quælibet alia quātitatis species, dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est in subiecto, & simul cum subiecto sumitur: & tunc prędicatur genus de illis denominatiuè, quia cū subiecto sumuntur. Altero modo considerantur in abstracto absq; subiecto: & sic species quātitatis sunt, & tunc falsum Ad 1.

esset,

esset, dicere, linea est quanta: ista respõsio non placet, quia linea non dicit subiectũ magis quàm albedo: vt ergo de albedine nunquam dicitur, quòd est qualis, ita nec de linea dicetur illa ratione. Preterea, quia subiectum non per lineam, sed per lineatum explicatur. Propterea aliter dicendũ est, nempe illam prædicationem concreti de abstracto non esse denominatiuam, sed essentialem in re, licet modus quidam denominatiuus sit, id quód fit propter peculiarem rationem, quæ in quantitate reperitur, vt explicui in quarto fundamento.

Ad 2. Ad secundum respon. quòd ex vna specie in communi altera nõ fit: nulla enim species in sua ratione, & natura admittit aliam speciem sibi coæqualem: tamen ex indiuiduo vnius speciei non pugnat, vt materialiter fiat indiuiduũ alterius speciei: vt enim ex aqua fit ignis, aqua tamen non manente, ita ex continuo fit discretum, continuo tamen non manente: nec hoc est inconueniens vllum.

Ad tertium respon. quod linea non dicitur numerata à numero denominatiuè, quia numerus in ea sit, sed dicitur numerata ab actu intellectus, per quem numeramus: numerare enim opus est rationis & intellectus.

Ad quartum est maximè notanda solutio: negatur enim maior: ratio enim generica, in qua omnis quantitas conuenit, est habere partes eiusdem rationis, vt supra diximus: negatur etiam minor, immò ratio diuisibilitatis vniuocè competit continuo & discreto, non autem vni per prius, alteri per posterius. Verum est, quòd ex diuisione continui aliquando resultat, & fit numerus, tamen non semper: nec ex natura numeri est, fieri ex continuo, constituto autem numero, & continuo, vnumquodque per se diuisibile est, & non vnũ per alterum. Ad illud de mensura, fuit magna sine dubio in hoc apud scriptores ambiguitas: nam ratio mensuræ, scilicet mensurantis, per prius discreto conuenit, vti diximus: & sic est ratio analoga: at ratio mensuræ passiuæ, id est, qua subiectum mensurabile est, vniuoca est omni quantitati: & hæc sufficiant. Sat scio me aliqua ex parte breuem in verbis & obscurum in his fuisse: tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt, cuius rationem semper in his habeo, præsertim quia viua voce ista exponenda à magistro sunt.

QVAESTIO II.

Circa reliqua, quæ in hoc capite continentur, an rectè dicta sint ab Aristotele.

QVia multa sunt in hoc capite, quæ intelligentia, & examine aliquo indigent, particularius à nobis tractanda sunt, & disputatione elucidanda. Argumenta in contrarium.

Est igitur primum argumentum contra ordinem procedendi Aristotelis & ipsius modum. Vnumquodque vniuocum prius per definitionem, quã per diuisionem notificandum est: sed quantitas est genus vniuocum, ergo à definitione oportebat exordiri, non à diuisione, vt fecit Aristoteles. 1. argum.

Secundo. Aristoteles in diuisione præposuit continuum discreto, ergo male postea in tractatu discretum præposuit continuo. 2. Argum.

Tertio. Nihil in vno prædicamento collocatum constitui debet in altero; sed corpus est in prædicamento substantię: ergo nullo modo corpus potest esse species substantiæ, & quantitatis. 3. Argum.

Quarto. Videtur doctrina ista non cõsonare doctrinæ eiusdem Arist. 5. Meta. c. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum, nec orationem: & inter quantitates per accidens, ponit tempus, & motum: at hic & locum, & orationem, & tempus inter quantitates per se constituit, motus autem non meminit. 4. Argum.

Quinto. Videtur, quòd nullo modo oratio quantitas sit: nã vel accipitur pro oratione vocali, mentali, vel scripta: sed oratio scripta est potius substantia materialiter; formaliter verò, scilicet vt significatiua est, est relatio, vel qualitas: mentalis autem, quæ in intellectu est, est qualitas, cum in intellectu non sit quantitas: vocalis autem, si materialiter sumatur, 5. Argum.

est aer verberatus, qui substantia est: si formaliter, est ipsum significare, quod non est quantitas: ergo nullo modo oratio est quantitas: & hoc admisso, quòd esset quantitas, non esset ponenda inter discretas, sed inter continuas: vnica enim syllaba continua est, & motu continuo profertur.

6. Argum. Sexto. Magnitudo, multitudo, sunt quantitatis species subalternæ, & longitudo etiam est quædam species ipsius: ergo magnum, multa, longũ, species sunt quantitatis, & non pertinent ad prædicamentũ ad aliquid.

7. Argum. Septimò. Vnitas & punctum ad quantitatem spectant, vt patet, tamen nõ sunt sub aliqua specie ex assignatis: ergo diminuta doctrina hæc videtur.

8. Argum. Octauo. Multa etiã alia videntur prætermissa, quæ tamen quantitates sunt, vt graue, leue, omnia etiam pondera, omnes mensuræ, vncia, libra, modius, gomor, & reliqua huiusmodi, quæ non apparet in alio prædicamento esse constituenda, quàm in isto, quorum tamen Aristoteles nullatenus meminit. Ista argumenta à nobis soluenda ordine sunt: ex quorum solutionibus perfecta prædicamenti huius cognitio dependet.

1. Solutio. Ad 1. Ad primum argumentum respondet Alber. tract. de quantitate. c. 1. hic considerari quantitatem, vt mensura est: cum autem alia sit ratio mensuræ in continuis, alia in discretis: nec eiusdem rationis sit vna in omnibus mensuræ ratio: non definitione, sed diuisione vsus est. Hæc responsio non satisfacit. Primo, quia, vt superius diximus, hic quantitas in sua ratione prima consideratur, scilicet vt est ratio partium. Secundo, quia si non est vna ratio mensuræ in continuo, & discreto, non esset genus, nec hic tanquam genus consideraretur, quod videtur falsum: quòd si est ratio vna, quamuis communissima, hæc potius definienda erat.

2. Solutio. Doctores Louanienses dicunt, id factum fuisse, quia generalissima non habẽt definitionem propriam constantem ex genere, & differentia, cum sint suprema genera. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullum aliud definiret, at definit ad aliquid, & qualitatem. Præterea, quia generalissima habent descriptionem: immò vt superius diximus, & declarauimus Aristo. 5. Meta. c. 13. quantum ipsum descripsit ante diuisionem.

Propterea existimò dicendum esse, Aristotelem non tradere hic rerum cognitionem distinctam, nisi quantum sufficit Logico pro rerum coordinatione, & pro prædicationibus, & ipsarum partibus perfectè intelligendis: & quia ipsum quantum, est maximè notum, vtpote maximè præ omnibus alijs sensatum, nulla circa id vsus est descriptione, sicut in alijs fecit, quæ non substant sensibus in vniuersum. 3. Solutio.

Possumus tamen facilè eius definitionem assignare, sicut & ipsius specierum: hæ enim definitiones specierum ex Aristotelis verbis deducuntur. Potest autem quantitas in communi per suas proprietates describi: quantitas est ratio partiũ, vel quæ per se partes habet: quantitas est ratio mensuræ substantiæ: quantitas est ratio diuisibilitatis in partes eiusdem rationis: similiter est forma, secũdum quam æquale, vel inæquale aliquid dicitur, quantitas verò continua est quantitas, cuius partes termino communi copulantur: discreta verò est, cuius partes termino communi non copulantur: linea est continua quantitas cuius partes in puncto copulãtur primo: superficies cuius partes in linea copulantur: corpus cuius partes superficie copulantur: locus est superficies vltima corporis continentis: tempus est continua quantitas successiua, cuius partes instanti copulantur: numerus est continuorum permanentium mensura discreta: oratio est successiuorum mensura discreta. Quantitatis descriptio.

1. Solutio. Ad 2. Ad secundum respondent aliqui, continuam quantitatem in ratione diuisibilitatis priorem esse discreta, ex diuisione enim continui resultat numerus: at in ratione mensuræ priorem esse discretam, nõ enim mensuramus nisi quantitate aliqua continua sumpta tanquam vnitate, cuius multiplicatione mensuramus: vt vtimur vlna, grano, palmo, multiplicatis ad mensurandum: & hoc consilio ductus Aristoteles prius continuum posuit in diuisione, in declaratione verò discretum ante-

antepoſuit. Hæc ratio non mihi diſplicet.

2.Solutio. Aliter etiã reſpondet Alber. tract. iſto. c.1. & benè. Quantitas enim continua notior eſt, quia magis compoſita, at diſcreta ſimplicior eſt, id eſt, prior eſt: nam diſcreta quãtitas nullam habet poſitionem, at inter continuas inuenitur poſitio: ac propterea Ariſtoteles tali ordine vſus eſt, vt vnum & alterum exprimeret. Hęc doctrina eſt vera, & Ariſtotelis ipſius. 1. Poſt. c. 23. Arithmeticam ſimpliciorem Geometria exiſtimat. & 1. Metaph. cap. 2. ob id, quòd illa ſit de diſcreta quantitate, hæc de continua.

Ad 3. Corpus tribus modis ſumitur. Ad tertium reſpondetur. Corpus tripliciter ſumitur, eſt enim æquiuocum. Primo pro toto compoſito ſubſtantiali, ex materia & forma conſtituto, quo pacto dicimus, Angelus non eſt corpus: plantæ verò, animalia, lapides ſunt corpora, & ſic corpus eſt vnum genus ſubſtantiæ, de quo ſupra diximus eſſe generaliſſimum. Secundo modo ſumitur corpus pro altera parte viuentis, quo pacto dicimus, animal conſtare ex anima, & corpore: & ſic non eſt genus, nec prædicatur de ſpeciebus vllis: ſed ponitur reductiuè in prædicamento ſubſtantiæ, ſicuti pars. Tertio modo ſumitur pro quantitate quadam, ſcilicet profunditate, quæ eſt accidens corporum ſubſtantiæ, & iſto modo eſt ſpecies huius prædicamenti: nec hoc eſt vllum inconueniens, quòd vnum ſecundum diuerſas rationes ad varia pertineat prædicamenta.

1. Solutio. Ad 4. Ad quartũ non eſt facilis ſolutio. Quidam enim dicunt, has quantitates, ſcilicet locum, tempus, orationem dupliciter poſſe conſiderari: vno modo, vt ſunt rationes diuiſibilitatis, ſeu in ratione diuiſionis, & ſic ab Ariſtotele conſiderantur in 5. Meta. & tunc locus non eſt ſpecies diſtincta à ſuperficie, cum eadem ſit ſuperficiei, & loci diuiſio: ſimiliter nec oratio à numero diſtinguitur: tempus autem & motus ſunt diuiſibilia ad diuiſionem ſpatij, per quod fit motus, id eſt, quantitates per accidens ſunt: hoc igitur fuit in cauſa, quo minus Ariſtoteles locum & orationem non poſuerit, tempus autem & motũ inter quantitates per accidens aſſignauerit. Poſſunt tamen ſecundo cõſiderari in ratione menſuræ, & tunc locus eſt quantitas per ſe diſtincta à ſuperficie, quia locus eſt menſura corporum ſeparabilium à ſe: ſimiliter & oratio à numero diſtinguitur, cum oratio ſit mẽſura ſonorum diſcretorum: tempus etiam eſt per ſe quantitas, cum ſit motus menſura: motus autem ſemper eſt quantus per accidẽs in ratione diuiſionis: quia diuiditur per aliud, ſcilicet ſpatium: & in ratione menſuræ, quia mẽſuratur per tempus. Cum igitur hic conſideretur quantitas, vt eſt menſura, optimè ponuntur eius ſpecies aliter, quàm in Metaphyſica, in qua conſideratur quantitas, vt eſt ratio diuiſibilitatis.

Iſta ſolutio non eſt ſpernenda, eſt enim inſignium virorũ: tamen mihi in hoc non placet, nam eſſe menſuram eſt paſſio quantitatis ipſius, fluens ab eius natura: ſed talibus ſpeciebus prædictis non ineſt per ſe quantitatis ratio ſecundum eos, ergo nec inerit paſſio: à quo enim per ſe remouetur natura, remouebitur etiã & paſſio: & præterea, quia diximus hic etiam naturam ipſam quantitatis conſiderari.

Burl. ad hoc dicit, locum non eſſe ſpeciem per ſe quantitatis illo modo: nam locus denotat duo, ſuperficiem de materiali, & continentiam de formali: materialiter ergo non differt à ſuperficie: formaliter verò non eſt quantitas, quia continentia quantitas non eſt: ac propterea ab Ariſtotele non numeratur in 5. Meta. hîc verò locus ponitur inter quantitates, quia Ariſtoteles, loquitur vulgariter, & ſecundum opinionem celebriorem. Omnes autem antiqui locum inter quantitates conſtituebant: & hoc videtur docere Auer. 5. Meta. com. 18. Hæc ſententia fuit Alber. tract. iſto. c. 5. vbi locum explicat eſſe illud ſpatium totum, longum, latũ, profundũ, quod eſt inter latera corporis continentis, vt antiqui credebant. 4. Phyſi. immò vulgus modo ita exiſtimat. Hoc tamen impugnat illic Ariſtoteles, & ſecundum veritatem oſtendit, locum eſſe ſuperficiem vltimam corporis continentis: hoc etiam videtur docere Simplicius: & Doctores Louanien. aſſerunt locum ſecundum Ariſt. 2.Solutio.

 non

non esse quantitatem distinctam à superficie: hic autem fuisse locutum iuxta receptam sui temporis, & communem opinionem.

Dicit secundo Bur. motum esse quantitatem per se, sicut tempus etiam in ratione diuisionis: fuisse autem prætermissum ab Aristotele, non quia non esset, sed quia non curauit omnes species enarrare.

Dicit tertio, in Metaphysica tempus, & motum dici quanta per accidens, non quòd non sint per se quantitates, sed quia ab alio scilicet à spatio & mobili recipiũt esse quantitates, sed recipiunt ab eis effectiuè solum, in se tamen quantitates formaliter sunt.

De oratione autem dicit quarto, esse etiam per se quantitatem à numero distinctam.

Ista sententia Burlei, in hoc quòd cõcedit motum esse quantitatem per se, est Alberti Magni tract. isto c. 10. & Iambli. vt refert in præsenti Simpl. Dicunt enim motum duo dicere, & fluxum, & formã aliquam, cuius est fluxus: & quòd successio quantum ad fluxũ, est quantitas, quãtum ad formã, non: sed aliquãdo est qualitas, aliquando vbi, aliquando quãtitas, secundum quod fluxus potest esse in qualitate, vel vbi, vel quantitate: ac propterea hîc non numerat inter qnantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vnius est generis.

At Porphyrius li. 2. interp. & Ammo. credunt motum secundum suam naturã non esse quantitatem: sed esse quantum per accidens, sicut substantia est quanta per accidens. Ad locum Meta. Respon. illic Alexan. Aristotelem solum tractare de quantitate permanẽte, propterea ista prætermisit.

3. Solutio. Sed in hac difficultate ne confusio insit audienti, quantum pro captu logico exigitur, existimo ita dicẽdum. Primo omnes has species hic numeratas esse quantitates per se: & hæc est communis opinio, non solum in ratione mensuræ, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis, vt superius diximus.

Tempus duobus modis diuiditur. Dico secundo, tempus dupliciter posse diuidi. Vno modo secundũ partes successionis, scilicet præsens, præteritum, futurum, & secundum hanc diuisibilitatis rationẽ est quantitas per se, & ita hic consideratur. Altero modo diuiditur secundum spatium per quod mobile tẽpus efficiens mouetur: & secundum hanc diuisibilitatẽ est quantitas per accidens, vt dicitur in Metaphysica: considerare autem tẽpus secundum suas partes ad Physicũ spectat, & id notius est: propterea in Metaphysica non inter quantitates per se constituitur, sicut in Logica.

Dico Tertio orationem sub numero cõprehensam fuisse illic: non enim ibi loquitur de numero particulariter, vt distinguitur ab oratione, sed vt numerus est idẽ quod multitudo, vt ibidem interpretatur Auerroes.

Dico Quarto, locum etiam sub superficie contineri, ibi enim considerat superficiem in communi, vt includit superficiẽ ambientem, & terminantem: hic autem loquitur particulariter de superficie terminante.

Motus nõ est per se quantitas. Dico vltimo, motum non esse quantitatem per se, vt benè dicit Ammo. & Porphy. quia motus, vt motus, est solũ actus quidam imperfectus, vt suo loco tractabitur. Hæc omnia obserua, quia existimo Aristoteli, & veritati maximè esse conformia.

Ad 5. Ad quintum est insignis difficultas de intellectu oratiõis, quid sit. Omissis aliorum sententijs, dicam, quæ in hoc diligenter excogitaui, idque declarabo sequentibus fundamentis.

1. fundam. Aduerte igitur primo, quod sonus est quoddam accidens, & qualitas effecta in aere ex collisione duorum corporum. Vox Vox cuiusmodi sit sonus. aũt est, non omnis sonus, sed ille tantum qui efficitur in äere ex collisione quarundam corporis partiũ, scilicet linguæ, palati, dentium, &c. est aũt vna vox, quę vnica fit percussione, plures autẽ voces, quæ pluribus fiunt percussionibus, sicut sunt syllabæ; quælibet enim syllaba vnica fit percussione, plures autem pluribus. Oratio autem est aggregatio ex multis vocibus syllabarum, vt dominus: vnde omnis oratio est discontinua, & discreta.

Ad-

2. fundam. Discretionem esse duplicem.

Aduerte Secũdo, Discretio duplex est: quædam subiecti, vt albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duob. insunt discretis subiectis: altera est discretio formæ, sicut quando duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem non est: sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est, non quidẽ subiecto, quia in eodem aere omnes syllabarũ percussiones recipiuntur, sed discretæ formę: nec similiter est discreta in tempore cæli, quia vnico tempore simul duo possunt loqui, quorum sermones simul tempore & subiecto sunt, formæ tamen discretæ sunt.

3. fundam. In voce tria poss. sunt considerari.

Aduerte Tertio, In ista voce possum⁹ tria cõsiderare. Id ꝙ est eius essentia, scilicet id, ratione cuius est sonus. Secũdo, aliquid quod se habet, vt qualitas eius, scilicet ꝙ sit acuta, grauis, sonora, rauca. Tertio, est quædã extensio, & velut corpulentia ipsius vocis, secundum quã vox magna, breuis, æqualis, inæqualis dicitur: & hæc est vocis quantitas, quæ dicitur tempus vocis: vnde quãdo audis syllabas habere tẽpus, non intelligas de tempore, ꝙ dicitur dies, annus, &c. sed de ista intrinseca extẽsiõe & vocis dilatatiõe, quę maior est in vna, quàm in altera, secundum quòd breuis vna, altera longa dicitur.

4. fundam. Quid sit oratio.

Aduerte Quarto. Oratio dicitur iste numerus horum temporum syllabarum successiuarum, & discretarum: sed maximè considera, quod non solùm oratio est multitudo temporum horum, sed superaddit temporum diuersitatem, & ordinẽ: vnde alia oratio est populus pro arbore, alia pro ciuitate: nam illa est ex prima lõga, & hæc ex prima breui: similiter alia est species orationis dominus, alia domini. In summa, hæc oratio cõtinet omnia carmina, & carminum genera, & omnes pedes carminum, quæ non solùm diuersa sunt in multitudine syllabarum, sed præcipuè ordine, & quantitate: vnde musæ, in recto spondæus est, cùm ex vtraque longa cõstet: at in recto singulari trochę⁹ est, quia posterior est breuis, & sic de reliquis. Hæc oratio est iudicio meo numerus musicus, & harmonicus, de quo musica speculatur.

Sub oratione quæ species est quãtitatis quænam cõtineantur.

Ex his sequitur, hic multo aliter orationem quàm in libro Periher. sumi: hic enim pro vna etiam dictione vocali, illic ꝓ plurib. Præterea in præsenti impertinens est, quod significet, nam etiam si non significet, oratio dicitur: illic autem est necessaria vocũ significatio. Præterea in præsenti oratio non est ipsa vox, sed quantitas ipsarum vocum & dictionũ: in lib. verò Periher. oratio est ipsa vox significatiua, ac propterea hic Arist. dixit, oratio, quæ in voce fit: quasi non sit vox, sed vocis quantitas.

Orationẽ aliter hic aliter in lib. Perihermi. cõsiderari.

Solutio.

Per hæc patet solutio ad argumentum. Ad replicam dico. Quãuis syllaba sit per se continua, tamen quia syllaba non per se, sed cum dictione ordinatur, non facit quantitatis per se speciem, sed cũ oratione, quæ discreta est: aut dicendum est syllabam esse vnitatem in oratione, sicut est vnitas in numero arithmetico.

Ad sextum. Respõ. magnitudinem, lõgitudinem, & multitudinem, aliquando sumi absolutè pro ipsis quantitatibus, vt magnitudo idem sit, quod quantitas cõtinua, præsertim permanens, quo pacto sumitur. 1. cæli c. 1. longitudo idem, quod linea: multitudo discreta quantitas: & tunc magnitudo non opponitur paruitati, nec multitudo paucitati, nec breuitati longitudo: vnũquodque enim continuũ magnum est, longum est: & numerus quiuis est multa. Altero modo sumuntur ista respectiuè, vt vnum respectu alterius dicatur, & sic opponũtur, tunc enim sunt ad aliquid: nec est incõueniens, quod res in vno prædicamento collocetur, passio verò in alio: vt enim homo est in prædicamento substantiæ, risibilitas autem in qualitate: ita quantitas est in vno prædicamento: istæ autem passiones eius, magnum, paruum, æquale, & reliqua in prædicamento ad aliquid sunt.

Ad septimum est facilis solutio ex his, quæ diximus in prędicamento substãtię: vnitas enim, & punctum ad quãtitatem pertinent, reductiuè tamen, tanquam principia quãtitatis: vnitas enim est principium discretæ, punctus continuę permanentis.

Ad octauum dico omnes mensuras ad hoc

Quomodo omne

mẽsuræ ad quãtitatẽ pertineãt.

hoc prędicamentum pertinere, non secũdum relationem, per quam ad mensurata referuntur, vt dicit Simpl. sed secundum id, quod mensurant, quod quantitas est: & sic sub his speciebus continẽtur: quædam enim sub loco, qui per modum vasis contentiui mensurat: quædam sub linea, quæ per modũ longitudinis: quędã sub numero, q. per modũ multiplicationis solum. Ex his omnibus cuilibet facillimũ erit istas species ordinare in tabula aliqua: aduertatq; singula dictorum esse genera continentia multa sub se: numerus enim multas numerorum species: oratio similiter varias species, & genera cõtinet: idem de linea, quæ multas mensuras continet: similiter & de alijs. Hæc de quantitate.

Possent quidẽ multa alia dici, sed hęc sufficiant, ne extra modum limites Logicos transgrediamur, Logicum agentes. Vide Simpl. de grauitate, an sit quãtitas, vt vult Architas.

De his, quæ ad aliquid dicuntur.
Cap. VII.

1. *AD aliquid verò talia dicũtur, quæcunq; hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicũtur, vel quomodolibet aliter ad alterũ, vt maius hoc ipsum, quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplũ alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplũ dicitur. similiter autem & alia quæcũq; huiusmodi sunt.*

2. *At verò sunt etiam & hæc ad aliquid: vt habitus, dispositio, sensus, scientia, positio, hæc enim omnia, quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam: habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia, alicuius scientia, & positio alicuius positio: & alia quoque similiter.*

3. *Ad aliquid igitur sunt, quæcunq; hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, vt mõs magnus dicitur ad alterũ: magnus enim mons dicitur ad aliquid, & simile alicui simile, & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quædam, positiones verò ad aliquid sunt: iacere autẽ & stare vel sedere, ipsa quidẽ nõ sunt positiones: denominatiuè verò dicuntur ab ijs, quæ dicta sunt, positionibus.*

Inest autem & contrarietas in ijs, quæ sunt ad aliquid, vt virtus vitio contrariũ, cũ sit vtrunq; eorum vt aliquid: & scientia ignorantia. Non aũt omnibus ijs, quæ sunt ad aliquid, insunt contraria. Dupliciter enim nihil est contrarium, neq; tripliciter, neque vlli talium. 4.

Videntur aũt & magis & minus ea quæ ad aliquid sunt, suscipere, simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur, cũ vtrunq; sit ad aliquid, simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. Non aũt omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus, duplum enim non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium. 5.

Omnia aũt quæ sunt ad aliquid, ad cõuertẽtia dicũtur, vt seruus domini seruus: & dominus serui dominus esse dicitur: & duplũ dimidij duplũ: & dimidium dupli dimidiũ, & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter aũt & in alijs: Sed casu aliquotiens different secundum locutionem, vt scientia scibilis scientia dicitur: & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus: & sensibile sensu sensibile. 6.

At verò aliquotiens non videbitur cõuenienter ad quod dicitur assignetur, si peccet is qui assignat, vt ala si assignetur auis, non conuertitur, vt sit auis ala. Nõ enim prius conuenienter assignatũ est ala 7.

auis

auis, neq; enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed eò quòd alata est, multorū enim & aliorū alæ sunt, quæ nō sunt aues. Quare si aßignetur conueniēter, conuertitur: vt ala alati ala est: & alatum ala alatum.

8. Aliquotiēs autē fortè & nomen fingere necesse erit: si non fuerit nomen impositū ad ꝙ conuenienter aßignetur: vt remus si aßignetur nauigij, non est aßignatio conueniēs, neq; enim eo ꝙ nauigium est, eo ipsius remus dicitur sunt enim nauigia, quorū remi non sunt: quare non cōuertitur: nauigium enim non dicitur remi nauigiū. Sed fortè conuenientior aßignatio erit, si sic quodāmodo aßignetur: remus remigatæ rei remus est, aut quomodocunq; aliter: nomen enim non est positum, & conuertitur si conuenienter aßignetur: remigatū enim remo remigatū est. Similiter aūt & in alijs: vt caput conuenientius aßignabitur capitati caput, quā si animalis aßignetur: neq; enim eo ꝙ est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia.

9. Sic aūt fortasse facillimè quis sumet, quibus posita non sunt nomina, si ab ijs q̄ prima sunt, & ijs ad quæ conuertūtur, nomina ponātur: vt in ijs quæ prædicta sunt, ab ala alatum, à remo remigatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si cōuenienter aßignentur, ad conuertentia dicuntur, quoniā si ad quodlibet aliud aßignantur, & non ad id, ad quod dicūtur, non conuertuntur.

10. Dico aūt, quoniam neq; eorum quæ in confesso ad conuertentia dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorū quæ sunt accidentia aßignentur, & non ad id ad ꝙ dicuntur, vt seruus, si non domini aßignetur, sed hominis vel bipedis, vel cuiuscunque talium, non conuertitur, neque enim dici potest, homo est serui homo: non enim conueniens est aßignatio. Amplius, si quidem conueniēter aßignetur ad quod dicitur, omnib. alijs sublatis, quæcunque accidētia sunt, relicto autē solo illo ad quod aßignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur, vt si seruus ad dominum dicitur, circunscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel scientiæ susceptibilem, vel hominem, relicto verò solo quod dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur, seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id, ad quod dicitur, aßignetur: circunscriptis omnibus alijs, relicto autem eo solo, ad quod aßignatum est, non dicetur ad ipsum: aßignetur enim seruus hominis, & ala auis, & circūscribatur ab homine esse dominum, non sanè amplius seruus ad hominem dicetur: cū enim dominus non sit, neque seruus est: similiter & de aue, si adimitur eam alatam esse: non enim amplius erit ala ad aliquid, cùm enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet aßignare ad id, ad quod conuenienter dicitur. Et si sit nomen positū, facilis erit aßignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere: si autem sic aßignentur, manifestum est: quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentia dicuntur.

Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura: & in plurimis quidem 11.
verum est: in aliquibus verò non verum: simul enim duplum & dimidium sunt: & cū sit dimidiū, duplum est: & cùm sit dominus, seruus est: & cū sit seruus, dominus est: similiter autem his & alia. Simul autem hæc auferunt se se inuicem: si enim non sit duplū, non erit dimidiū: & si non

non sit dimidium, nō erit duplum: similiter aūt & in alijs, quæcunq; talia sunt.

12. Non autem in omnibus his, quæ ad aliquid, verum videtur esse simul natura: scibile enim scientia prius videbitur esse: nanque in pluribus præexistentibus rebus scientias accipimus: in paucis enim vel nullo quisquam hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam. Amplius, scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia verò simul non aufert scibile, nā si scibile non sit, non erit scientia, nullius enim erit scientia: scientia verò si non sit, nihil prohibet esse scibile, vt circuli quadratura si est scibilis, scientia quidē eius nōdum est, ipsa verò scibilis est. Amplius, animali quidem sublato non erit scientia, scibilium verò plurima esse contingit.

13. Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt: sensibile enim prius quàm sensus esse videtur, sublatum enim sensibile simul aufert sensum: sensus verò sensibile non simul aufert, sensus enim circa corpus & in corpore sunt, sensibile autē sublato, aufertur & corpus: sensibile enim corpus est. Cùm autem corpus non sit, aufertur & sensus, quare simul aufert sensibile sensum: sensus verò sensibile non simul aufert: sublato enim animali, sensus quidem aufertur, sensibile autē erit corpus: vt calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcunque sunt sensibilia. Amplius, sensus quidem simul cum sensitiuo fit: simul enim fit animal, & sensus: sensibile verò ante animal, aut sensum est. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal constat, ante sunt, quā animal omnino sit, aut sensus: quare prius sensibile quàm sensus esse videbitur.

Habet aūt dubitationem, vtrum nulla 14.
substantia ad aliquid dicatur, quēadmodum videtur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantijs verū est, nam neq; tota, neq; partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid. Nam quidā homo non dicitur alicuius quidam homo, neq; quidā bos, alicuius quidā bos. Similiter aūt & partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus: & quoddā caput nō dicitur alicuius quoddā caput, sed alicuius caput. Similiter aūt & in secundis substantijs, atq; hoc quidē in pluribus, vt homo nō dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignū, sed alicuius possessio dicitur: in huiusmodi ergo manifestum est, quoniā non sunt ad aliquid. In aliquibus verò secūdis substātijs habet dubitationē, vt caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius dicitur manus, & singula huiusmodi, quare hæc fortassè ad aliquid esse videbuntur. Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid, definitio assignata est, aut omnino difficilè, aut impossibile est ostendere ꝙ nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur.

Si aūt non sufficienter, sed sunt ad ali- 15.
quid, quib. hoc ipsum est esse, ad aliquid quodam modo se habere, fortassè aliquid cōtra ista dicetur. Prior verò definitio sequitur quidē omnia ea, quæ sunt ad aliquid, nō tamen in ipsis idē est cum eo quod esse ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicantur. Ex his aūt manifestum est, quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definitè sciet, & illud ad ꝙ dicitur, definitè sciturus est. Manifestū igitur & ex ipsis est: si enim nouit aliquis

hoc

hoc, quod aliquid est (est autē esse ijs, quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim nō nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neq; si ad aliquid hoc aliquo modo se habet noscet. Sed & in singulis palā hoc est, vt si quid nouit quis definitè quòd duplum est, & cuius duplum est, mox definitè nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neq; si sit duplum omnino nouit. Similiter autem et hoc aliquid si nouit quis quod melius est, & quo melius est statim definitè necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinitè hoc cognoscet, quòd hoc est peiore melius: suspicio enim hæc est, non sciētia: non enim adhuc sciet exactè quòd est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quòd necessarium est, si nouerit quis aliquod relatiuorū definitè, & id ad qd' definitè, necesse est nosse.

16. *Caput verò, & manus, & eorum singula, quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt sciri definitè possunt: ad quod verò dicantur non est necessarium scire: cuius enim hoc caput, vel cuius hæc manus sit, non est scire definitè: quare non erunt hæc ad aliquid. Si verò non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, verum erit dicere quòd nulla substantia eorum est quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de eiusmodi rebus vehementer asserere, nisi ea sæpe pertractata sint: dubitasse autem de horum vnoquoque non est inutile.*

Cur potius de prædicamento Ad aliquid, quàm de qualitate egerit?

NOn parua primo se nobis offert difficultas, cur prædicamentum hoc qualitati anteponatur, ratio enim dubitandi est: prius est rem esse in se, quàm ad aliud comparari, sed qualitas conuenit rei secundū se, relatio verò vt alteri comparatur, ergo prior est qualitas secūdum naturam: immò Aristoteles ipse 5. Meta. c. 14. quale præposuit, & in diuisione horum prædicamentorum præcedenti. Architas illa ratione motus, vt refert Simpl. quale anteposuit ipsi prædicamento ad aliquid.

Circa hoc aduerte ex Simplicio in his prędicamētis, quòd duplex est ordo, quidam naturæ, & essentiæ, secundum quē vnum in suo esse, & natura alterum præcedit: alter est ordo doctrinæ, secundum quem vnius cognitio, & doctrina prius traditur cognitiōe alterius, & vnū prius, alterum posterius docemur. Duplex ordo est in Categorijs

Hoc supposito Doctores Louanien. dicunt hic non ordinem naturæ, sed doctrinæ solum seruari, secundum quem illa semper prætermittenda sunt, quæ magis priorum cognitioni necessaria sunt, siue priora sint, siue posteriora. Constat autem post quantitatem magis necessariam esse relatiuorum cognitionē, cum in prædicamento quantitatis longa facta fuerit mentio eorum, scilicet de magno, & paruo, & reliquis, quæ ad aliquid dicuntur. Quam rationem etiam tradit Ammon. huius ordinis, quo ad aliquid præponitur qualitati.

At Simpl. Porph. & Boet. etiam ordinem naturæ cum ordine doctrinæ seruari insinuant secundum Aristo. quia substantia corporea prius est quanta, quàm qualis, cum quantitas sit eius passio prima, sed ad quantitatem immediatè sequitur esse magnum, vel paruum, æquale, inæquale, quæ omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliquid ipso quali: nec obstat aliquas relationes, & habitudines esse posteriores qualitatibus, scilicet illas, quæ ex qualitatibus oriuntur: sat est à toto genere, quòd natura ipsius ad aliquid in aliquibus præcedat qualitatem, non autem qualitas vlla antecedat quantitatem: prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationem dictam prius.

1 *Ad aliquid verò talia dicuntur quæcunque hoc ipſum, quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, &c.*

Caput iſtud in tres partes diuiditur. Prima continet definitionem quandam eorum, quæ ad aliquid ſunt, & ipſius explicationem: quæ definitio communis erat tempore Ariſtotelis, imò ipſius Platonis, vt vult Albert. & Boet. quamuis id neget Simplicius. Secunda continet quatuor proprietates, quæ ſecundum talem definitionem conſequuntur. Tertia proponit vnum abſurdum, quod iuxta talem definitionem ſequitur, & ea reiecta aliam ponit, quæ maximè relatis conuenit. Similiter quandam ipſorum infert proprietatem.

Nota. Attēde autem has definitiones generaliſſimorũ, vt ſæpè dixi, non eſſe proprias definitiones, cum genere & differētia careant, ſed deſcriptiones quędam ſunt, per quas rem magis manifeſtam facim⁹ per ea, quæ clariora ſunt.

Nota. Aduerte igitur, accidētis duplex eſſe genus. Quoddam ineſt ſubiecto abſq; alterius ſubiecti dependētia, vt albedo ineſt niui, calor igni, ſuperficies corpori abſq; alterius vllius ordine, & habitudine, & hoc accidens abſolutum dicitur. Quoddam accidens ineſt alicui ſubiecto cum dependentia alterius ſubiecti accidentis: vt paternitas ineſt vni homini, dependenter tamen ab alio, cui ineſt filiatio, ſimile ineſt huic albedini, dēpēdenter tamen ab altera albedine, cui ineſt etiam illa ſimilitudo: tale igitur accidens dicitur reſpectiuum, & ad aliquid, cuius natura hæc eſt, vt non inſit vnum alteri, quin etiam alterum ei correſpondens, alteri ſimul inſit. *(Accidentis duplex gen⁹ reperiri.)*

Nota. Ex quo collige rationem tituli huius prędicamenti, dicitur enim in plurali, de his, quæ ſunt ad aliquid, & ſemper Ariſt. in capite pluraliter loquitur: cuius ratio eſt, vt notat Ammo. & Alber. tract. iſto. c. 3. quia nunquam iſta ſingula conſiſtũt, ſed ſemper bina, vnum ad alterum. Nec propter hoc negamus, quin ſingulariter poſſit proferri, vt notat Simpli. dici enim poteſt, pater eſt ad aliquid, & duplum eſt ad aliquid: ſed ad inſinuandam horũ naturam, quæ ſine multitudine eſſe non poteſt, pluraliter loquimur.

Per hæc itaque manifeſtatur Ariſtotelis deſcriptio: Illa ſunt ad aliquid, quorum hoc ipſum, quod ſunt, id eſt, quorũ natura, & ſubſtantia eſt, ad aliud dici, & referri: at quia variè vnum ad alterum dicitur, aliquando per habitudinem genitiui, vt pater eſt filij pater, aliquando per habitudinem datiui, ſimile eſt alicui ſimili ſimile: vel ablatiui, maius eſt minore maius: aliquando id fit per accuſatiuum, aliquando cum præpoſitione, aliquando ſine illa, vt dicit Simpl. Propterea dicit Ariſtoteles, aliorum dicũtur, vel quomodolibet aliter ad aliud ſcilicet dicũtur. Hæc eſt omnium explicatio communis deſcriptionis huius.

Ponit Ariſtoteles exempla per varios caſus. Maius, inquit, aliquo maius eſt, duplum etiam alterius duplum eſt: & alia ſimiliter quæ adinuicem conferuntur. Hæc græcè genitiui habitudinem explicant: quamuis latinè ſint caſus varij.

At verò ſunt etiam & hæc ad aliquid &c. 2

Proſequitur Ariſtoteles exempla proponere eorum, quæ ad aliquid ſunt, ponit autem iſta, quæ ſequuntur, ſcilicet habitum, diſpoſitionem, ſcientiam, ſenſum, poſitionem: in quibus notabis hæc quatuor prima ad obiectum referri. Si enim habitus eſt, alicuius obiecti habitus eſt, ſimiliter & diſpoſitio: differũt enim hoc ſolo habitus & diſpoſitio, quòd habitus inheret ſubiecto, à quo difficilè remoueri poteſt: diſpoſitio eſt, quæ facilè remouetur: ſimiliter ſcientia, & ſenſus, alicuius obiecti ſcientia, & ſenſus ſunt: poſitio autem refertur & ad ſubiectum, & ad locum: eſt enim poſitio habitudo corporis ad locum.

Dubitabis, vt quid Ariſtoteles nõ continuauit hęc exempla prioribus, ſed quadam interruptione vſus eſt, dicens, (ſunt etiã & hęc ad aliquid) Reſpõdet Ammo. id factum fuiſſe propter duo. Alterũ eſt, quia priora exempla erãt habitudinis genitiui *(Dub. 1. Solut.)*

nitiui, quibus explicatur illa definitionis pars, aliorum dicuntur: nunc aūt ista sunt habitudinis aliorum casuum, quib. explicatur illa altera pars, vel quomodo libet aliter ad aliud. Alterum est, quod etiam notat Simp. ista, quæ ad aliquid dicuntur, oriuntur ex multis prædicamentis: quædam ex quantitate, vt duplum, maius: quædam ex qualitate, vt scientia, habitus: quædam ex situ, vt positio, & cubatio: & quia exempla priora erant de his, quæ quantitatem consequuntur, posteriora verò de his, quæ qualitatem, & alia sequuntur, ideo distinxit, & interruptione illa vsus est. Sed potest huius tertia ratio non spernenda adhiberi, quòd ista definitio Aristotelis nō est ipsius, sed communis, quam ipse est postea reiecturus: suscipit tamen eam modo explicandam, quia tunc passim circunferebatur: ac propterea multa secundum hanc infert, & dicit, quæ non tanquam vera, sed tanquam absurda ex tali definitione ꝑmanantia recipienda sunt: id, quod doctè aduertit Ammo. est autem vnum ex his, quod subiunxit, ac si dicat: si ad aliquid sunt, quæ aliorum dicuntur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio, & reliqua, quæ tamen verè ad aliquid non sunt, cum sint aliorum prædicamentorum: ac propterea secundum talem definitionem probat esse ad aliquid, dū dicit ista dici ad aliud, & non aliud quiddam, id est, nō habent aliud quicquam, quàm ad aliud dici: sed horum veritas postea examinanda est.

3 *Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hoc ipsum quod sunt &c.*

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eandem, velut aliqua ratione probatam: infert etiam eam, vt aliis exemplis habitudines aliorum casuum exprimentibus, declaret: magnum enim ad aliquid dicitur, & simile & reliqua: subiunxit etiam accubitum, stationem, & sessionem esse ad aliquid, & probat, quia sunt positiones, positio verò ad aliquid est: at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

Dubitabis, quare id dicit Aristoteles de concretis. Respondent Ammonius & Simplicius, quia concreta sunt alterius prædicamenti, scilicet situs, abstracta verò huius: & posset quis decipi, existimās etiam ista poni in hoc prædicamento, cū eorum abstracta collocentur. Notantq́; vnum isti doctores maximè aduertendū, non semper abstractum, & eius concretū ad idem pertinere prædicamentum, nam locus & tempus sunt in quantitate, tamē esse in loco est aliud prædicamentum, vbi: & esse in tempore, est aliud, scilicet quando, quæ duo prædicamēta sunt denominatiua ab illis. Dub. 1. Concretū & abstractum non semper ad eandem pertinent Categoriā.

Dubitabis quare statio, sessio, ad aliquid sunt, non autem sedere, & stare. Respondent etiam isti doctores, quia abstracta non includunt subiectum ipsum, sed tantum habitudinem ad illud dicūt, quę ad aliquid est: at ipsa concreta non habitudinem, sed subiectum ipsum, & substātiam dicūt. Hæc omnia intellige iuxta definitionem assignatam: an enim ista sint secūdum definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradit, postea examinabimus. Dub. 2.

Inest autem contrarietas in his, quæ sunt ad aliquid &c. 4

Hæc est secunda pars capitis, in qua ea, quæ huic prædicamento insunt, Aristoteles ponit, & enarrat: incipit autem à communibus: hæc enim est doctrina, quam ipsemet docet. 1. physi. cap. 7. vt primum communia, deinde propria tradantur. Cōuenit igitur his, quæ ad aliquid sunt, habere contraria: hoc autem exemplis manifestat, virtus enim vitio, & ignorantiæ scientia contraria est: at hoc, inquit, non omnibus, quæ ad aliquid sunt, inest: duplum enim non habet contrariū, nec dimidium, & tamen ista ad aliquid sunt.

Posset quis non immeritò obijcere: superius enim in quantitate dixit Aristoteles magnum & paruum non esse contraria, quia sunt ad aliquid: quo igitur modo hic docet, ea, quæ ad aliquid sunt, esse contraria? nec potest dici, hic loqui de cōtrarietate largè, vt complectitur quam- Dub. 3.

cunq; oppositionem, sic enim non diceret, aliqua non habere contrarium, cum constet, omnia quæ ad aliquid sunt, relatiuè opponi: loquitur ergo de contrarietate propria, de qua in alijs prædicamentis loquutus est.

Solut. Aduerte, istos respectus, qui ad aliquid sunt, semper esse simul cum alijs accidentibus absolutis, à quibus procedũt: vt similitudo est cum qualitate, magnum cum quantitate, & cæt. Vnde dupliciter possunt considerari: vno modo, secundum illos respectus puros, & vt ad aliquid sunt, & tunc non habent contrarium, & hoc est, quod dixit cap. de quantitate: altero modo secundũ illud accidẽs, cui copulantur, quod fundamentum vocatur, & tunc si illud habuerit contrarium, dicetur istud habere contrarium: si verò non habuerit, dicetur istud non habere: & quia non omnia accidentia in quibus ad aliquid fundantur, contraria habent, ideo dicit aliqua habere, nempe ex illis, quæ in qualitate fundantur: aliqua verò non habere, scilicet illa quæ in quantitate innituntur: ita docet Simpl. & Ammo. & benè: cuius signũ est, quòd quando contraria assignat, non ponit correlatiua: vt scientia non contrariatur scibili, sed ignorantiæ: virtus non cõtrariatur ei, cuius virtus est, sed vitio, non ergo vt adinuicem referuntur, contrarietatem habent, sed vt secundum se & in fundamento sumuntur.

Dub. 2. Dubitabis, quomodo in hoc prædicamento scientiam, virtutem, & alia collocet cum tamẽ hæc in quarto prædicamẽto constituantur. Respondet Ammo. nõ id ex propria sententia fecisse, sed simulanter ad labefactãdam illam definitionem, ex qua sequebatur, ista in hoc prædicamẽto esse. At verò aliter respõdet. Simpli. & Boe. in præsenti, & Alber. trac. isto. c. 4. quod maximè notandum est: asserũt

Solut. enim, ista & in hoc prædicamento, & in alijs esse, non est enim incõueniẽs, quod vna res secundum varias rationes, & considerationes, ad varia pertineat prædicamenta: scientia enim, ignorantia, virtus, & reliqua, vt secundum se sumuntur, & subiectũ ipsum perficiunt, & disponunt, qualitates sunt, & ad quartum prædicamentum pertinent: at vt ad obiectũ suũ referuntur secundum tales habitudines, & respectus in prædicamento isto collocantur: sed harum opinionum iudicium postea in disputatione proferetur.

Videntur autem magis & minus ea, quæ ad aliquid sunt, suscipere. &c. 5

Hæc est secũda ipsius ad aliquid proprietas, scilicet suscipere magis, & min⁹, quam exemplari inductiõe manifestat: simile enim, & dissimile, æquale, & inæquale ad aliquid sunt, tamen suscipiunt magis & minus: vnum enim alio magis est simile, & magis dissimile: æquale, vel inæquale, magis, vel minus.

Hic aduerte, quãdo audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas ista esse ad aliquid adinuicẽ: aliud enim est, esse ad aliquid, seu quod alij vocant, relatiua, & esse ad aliquid ad se inuicem, quod alij vocant correlatiua: relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur plura, quorum singula ad aliud dicuntur, non tamen vnum ad alterum inter se: vt pater, duplum, simile, relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur ad aliud, non quidem inter se, sed singula ad suum proprium terminum: pater enim ad filium, duplum ad subduplum, simile ad simile: correlatiua verò, seu ad aliquid adinuicem dicuntur, quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & fili⁹ sunt correlatiua: per ista intelliges exempla numerata esse relatiuorũ, sed non correlatiuorum.

QVAESTIO.
An relatio suscipiat magis & minus.

Dub. 1. DVbitatur, an suscipere magis, vel minus, cõpetat relatis, ratione fundamenti, sicut habere contraria: an ratione naturæ propriæ, ita vt in quãtum ad aliquid sunt, magis, vel minus suscipiant. Hoc dubium est principale, & dignum consideratione, prius tamen sunt explicanda verba, quæ post ista sequuntur: inquit enim Aristoteles non omnibus hoc inesse relatis, duplũ enim magis vel minus non recipit.

Ad

1. opinio. Ad dubium igitur respondet Albert. tract. isto. c. 5. Simpl. Ammō. & Boetius, & tandē est sententia communis, relatiua suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundamēti: quod si eis obijcias, aliqua fundamenta non suscipere contraria, vt quātitas, in qua æquale, vel inæquale fundantur, nō suscipit magis vel minus, ipsum tamen æquale, & inæquale magis suscipiunt: Ad hoc non eodem modo respondent: Boet. enim & Simpl. dicunt æquale, & inæquale esse passiones quasdam, & qualitates ipsius quātitatis: & quantitas secūdum se non suscipit magis, vel minus, sed secundum has qualitates: & iudicio meo, isti doctores hoc sibi volunt, quod relatio non est, quæ magis, vel minus denominatur, sed quantitas ꝑ has relationes, quę qualitates ipsius sunt: quantum enim vnum est magis vel minus inæquale alteri.

Ista opinio nō absoluit dubium, nec respondet quæstioni, nam eodem modo qualitas non suscipit magis vel minus, sed subiectū per eam: vnum enim est magis alteri simile subiecto per albedinem, & tamen hoc nō obstāte, asserimus, qualitati à se, & non à subiecto conuenire suscipere magis: esset ergo idem dicendū de relatione.

2. opin. Albert. tract. isto. c. 5. aliter respondet, dicit enim quātitatem aliquo modo suscipere magis, vel minus: vna enim maior, altera minor est, & hoc sufficit, vt ab ea relatio ęqualis vel inæqualis suscipiat magis vel minus.

Sed nec hoc plenè satisfacit; nam cùm magis & minus in relatione sit intēsiuè, & maius & minus in quantitate sit extensiuè, videtur, non relationi à fundamento, sed à se, id inesse.

3. opin. Ammonius aliter etiam respondet: inquit, æquale, vel inæquale non suscipere propriè magis vel minus, sed impropriè, & abusiuè: quod enim propriè magis & minus suscipit, cum suo contrario misce tur; vt albū, quo magis est cum nigro mistum, minus est album, quo verò minus, magis est album: & æquale, & inæquale non miscentur illo modo: æquale enim nihil habet inæqualitatis, nec inæquale aliquid participat æqualitatis; cū æqualitas cōsistat in indiuisibili, à quo recedere, est non amplius esse æquale: & inæquale nihil participat æqualitatis, dum inæquale manet: impropriè tamen est, illud magis & minus, quomodo æquale etiam vocamus, quod non multum distat ab æqualitate propria. Hæc ex Ammonio.

At si hoc altius cōsideramus, inuenie mus Architā, vt refert Simpl. existimasse, suscipere magis vel minus, inesse ipsis relatis, vt relata sunt, & non ratione fundamenti: vnde Architas ipse non assignauit illud, scilicet habere contraria in his quæ ad aliquid sunt: posuit tamen hanc proprietatem, scilicet suscipere magis: illa enim proprietas non relatis à se, sed à fundamento inerat: hæc verò ipsis secundum se competit. 4. opin.

Et hæc opinio probatur argumento, iudicio meo, satis conuincenti. Si non suscipit relatio magis vel minus, nisi ratione fundamenti, sequitur, quoties fundamētum suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipit minus, & ipsa relatio suscipiet minus: & quoties fundamētum nec magis, nec minus est susceptiuum, nec ipsa relatio suscipiet: sed videmus totum oppositum, patet: Sint duo alba, vnum intēsum vt octo, alterum intensum vt quatuor: ista sunt similia, tunc sumo similitudinē illius, quod est vt octo, & pono quod albedo remittatur, & fiat vt septem, tunc similitudo est maior, & illud magis simile: & si fiat vt sex, magis erit simile: & si fiat vt quatuor, multo similius. Præterea sint duo alba vt quatuor, ista sunt maximè similia: augeatur, & intēdatur vnū, & fiat, vt quinque, tunc minus erunt similia, & quò magis vnū intenditur, tantò in eo minus existet similitudo. Præterea æquale, & inæquale, magis suscipiūt, tamen nō ratione fundamēti, quia fundamentum vel nō suscipit, vel multo aliter suscipit, scilicet extensiuè, inæquale verò intensiuè suscipit.

Propterea existimo esse dicēdum, Dupliciter posse intelligi, relationem suscipere magis vel minus, ratione fundamēti. Vno modo, vt non habeat aliam intē- Responsio ad dubiū.

 sio-

sionem, nec suscipiat magis vel minus aliter, quàm suum fundamentum: sicut non habet contraria, nisi contraria fundamenti: ita, vt nō illa relationi, sed fundamento contraria sint, vt aliqui intelligunt: & iste sensus est falsissimus, vt argumenta superiora euidenter probant. Altero modo, quod non suscipiant magis vel minus, per solam sui mutationē, sicut qualitates, scilicet albedo, nigredo, & alia, quæ sola sui mutatione intendūtur: at ista intendātur, & remittantur per mutationem fundamēti aliquā, licet nō sit aptum suscipere magis vel minus, sicut in quantitate, vbi est maius & minus, fit magis vel minus, æqualis vel inæqualis, ex mutatione quātitatis: quia vel augetur, vel minuitur: & iste sensus est verissimus, & intentus ab Archita, & Metaphysico dignus.

Patet igitur, relationes in se, & secundum se, magis vel minus suscipere, non tamē sine aliqua subiecti, seu potius fundamenti mutatione, & variatione, nec ista est sicut prima communitas suscipiendi contraria: & hoc doctè aduertit Caietanus, & est maximè memoriæ mandandum.

Dub. 2. Dubitatur, Si relatiua suscipiunt magis vel minus, secundum se, & non secundum fundamentum, quæ igitur relatiua non suscipient magis vel minus? ad hoc dico, relatiua quamuis in se magis & minus recipiant, non tamen id fit, nisi aliqua fundamenti variatione comitante.

Solut. Sunt autem quędam accidentia relatiua, quæ non ex tali fundamento procedunt, sed ex fundamēto vnico modo inuariabili se habente, vt duplum, triplum, & alia, quæ ex quantitatib. sic se habentibus cōsequuntur, scilicet quod vna alteram, bis aut ter adæquatè contineat: & tales non suscipiūt magis nec minus: qua variato fundamento ab illa vniformitate, destruitur relatio. Quædam alia procedunt ex fundamento, sed non vno modo, & inuariabili se habēte, vt similitudo ex duobus albis vtcunque se habentibus fluit: & inæquale ex quātitate: & ista, variato fundamento magis vel minus recipiunt.

Dub. 3. Dubitatur præterea: nam hoc pacto æquale non susciperet magis nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quantitates indiuisibili modo se habentes, ita vt neutra ab altera excedatur, nec excedat: Respondeo nō hic in tāto rigore sumi æquale, sed abusiuè: vt etiam quod accedit ad prorsus æquale, dicatur æquale, & q magis accedit, magis æquale.

Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur, &c. 6.

Hæc est tertia proprietas relatiuorum, scilicet correlatiua dici ad cōuertentiam: & diutius immoratur in ista, quā in alijs, facitque quatuor. Primo eam exemplis explicat. Secundo ostendit, quo modo in ea contingat errare. Tertio adhibet remedium contra errorem. Quarto docet canonem obseruandi, quando ad conuertentiam dicantur.

Aduerte igitur, non hic de conuertentia duorum terminorum æqualium, qua ab vno ad alterum valet illatio, agi, quām aliqui vocant cōuertibilitatem, vt notat Alber. tract. isto, c. 6. nec similiter de conuertentia duarum propositionum, qua ab vna ad alterā, transmutatis extremis, licet argumentari, quæ conuersio vocatur: sed est sermo de mutua illatione quæ correlatiua se ita habent, non vt vnū de alio prædicetur, sed vt vnum per habitudinem ad alterum exprimatur, & adinuicem conferantur: quod exemplis manifestat Arist. seruus est heri seruus, & herus est serui herus: duplū est dimidij duplū, dimidium est dupli dimidium. Notatq; Arist. vnum in ista conuertentia, quamuis correlatiuorū habitudo mutua sit, tamen non semper secundum locutionem esse eosdem casus: aliquando enim vnū per genitiuum, alterum verò altero casu refertur, vt scientia est scibilis obiecti sciētia, scibile autem est scientia scibile, vel per scientiam: sensus est sensibilis rei sensus, sensibilis verò res est sensu, vel per sensum sensibilis: idē in multis alijs euenit. Notab.

At verò aliquoties non videbitur cōuerti, &c. 7.

Hæc est secunda particula, in qua docet istam conuertentiam mutuam deficere, quando non est conueniens correlatiuo.

uorum assignatio, id est; quando vnũ alterius nõ est, propriũ correlatiuum: exẽplo manifestatur, ala, & auis, non ad conuertentiã dicuntur mutuo, quãuis enim verum sit, auis est ala auis, non tamẽ ala est alicuius auis ala, quia multa habẽt alas, quę tamen aues non sunt: hæc aũt cõuertentia non fit, quia nõ sunt correlatiua vera, hæc enim sunt, ala & alatum, & tunc est cõuertentia, ala est alati ala, & alatũ est ala alatum: nam vespæ, & apes, & formicæ alatæ sunt, nõ tamen aues sunt: patet ergo quoties cõueniens assignatio fit, correlatiua dici ad conuertentiam,

8. *Aliquoties autem fortè & nomen fingere necesse erit, &c.*

Hæc est tertia particula, in qua docet remedium ad conuertentiam faciẽdam: multoties enim non potest fieri ista nominũ correlatiuorum assignatio, & accõmodatio, ratione defectus nominum, quia vnum correlatiuum habet quidem nomẽ, sed nõ alterũ: verbi gratia, remus, & triremis: triremis enim remo triremis est, non tamen è contra, remus est triremis remus, cũ alia à triremibus remos habeant: tunc autẽ vult Arist. vt in tali nominum defectu ad conuertentiã assignãdam, nomen fingamus, quo aptè correlatiuũ explicetur, vt remus est remiti rem9. Similiter, inquit, caput, & animal, nõ conuertuntur: non enim animal est capite animal, cũ animalia sint caput non habẽtia, vt vermes, conchylia, cancri: licebit ergo fingere capitatum, & tunc conuertẽtur, caput est capitati caput: capitatum est capite capitatum. Aduerte græcè non remus est, sed pedalion, quod est clauus, seu gubernaculum, quo nauis gubernatur: Boet. verò transtulit remum, vt simili vteretur exemplo in latina lingua, sed nihil refert.

9. *Sic autem fortasse facillimè quis sumet, &c.*

Tradit regulam, qua modus nomina fingendi ostenditur. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuũ assignandum est, esse sumendum denominatiuum comprehendens omnia, quæ illud nomen participant. Verbi gratia, volo assignare correlatiuum capitis, quod nõ est impositũ, tunc à capite sumendum est denominatiuum, scilicet capitatũ, quod omnia ea, quæ capite prædita sunt, comprahendat: idem in alijs obseruandum est: ex quo infert, omnia ad aliquid dici ad conuertentiam, si eorum fiat conueniens assignatio. Hæc omnia exempla vult Ammon. non esse ex propria sententia, sed ex aliena ad repellendam illorum definitionẽ, ex qua ista sunt ad aliquid, caput, manus, clauis, quæ tamen substantiæ sunt: & probat Ammon. ista verè non esse ad aliquid, quia eorũ, quæ ad aliquid sunt, vno destructo alterum non consistt, at man9, caput, & reliqua abscissa ab eo, cuius sunt, & dicuntur manus, & caput. Sed posset responderi Ammõ. ista æquiuocè iam dici caput & manus, vt docet Arist. 2. de anima. c. 1. & lib. 1. de partibus c. 1. de hoc tamen dicetur postea.

10. *Dico autem neque eorum, quæ indubitanter, &c.*

Hæc est quarta particula, in qua Aristoteles, ostendit non solùm non fieri cõuertentiam, quando defectu impositionis nominum non fit conueniens correlatiuorum assignatio, sed etiam non fieri, quando etiã si nomina imposita sint, tamen non assumitur nomen, talem habitudinem explicans: verbi gratia. Si quis dicat pater est, ergo hominis pater est, nõ valet, non quia nomen correlatiui deficiat, sed quod non assumatur: illud nomen, secundum quod verè est relatio, scilicet pater est filij pater: in quo docemur in conuertentia non solũ correlatiua, sed etiam nomina ipsa talem correlationem significantia esse sumenda, quæ si sumãtur, in omnibus erit conuertentia.

Subiungitq; rationem ad obseruandũ, an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declaratione, aduerte, quod sicut in re vna multæ aliæ coniunguntur, ita etiam varijs, vnum, & idem, nominibus significatur: singula autem illud significant ab vnica speciali ratione, & forma, quæ in illo est, idem enim dicitur homo animal, albũ, pater, legens & reliqua. Ex quo sequitur, quod vnũ correlatiuũ pos- Nota.

set

let multis nominibus assignari, ductis ab ijs, quæ in eo sunt: verbi gratia, pater est filij pater, & si filius est homo, hominis pater, colorati pater, studentis pater, tamen nō omnia ista explicant rationem, secūdum quam refertur pater, nisi filius: & propterea ab Arist. omnia illa, accidētia vocantur, non quòd omnia accidentia sint, sed quòd accidant, & non sint de natura relatiui.

Canon autem est hic ad cognoscendū quod sit verè inter illa correlatiuum: obseruandum est, an si omnia alia remouerētur, & illud solum superesset, diceretur adhuc ad aliquid, & esset conuertentia: quando enim id fit, est correlatiuū; quando verò non, correlatiuum non est: verbi gratia, pater est filij pater: si volumus ergo cognoscere, an filius sit verè correlatiuū, obseruare oportet, an remoto à filio, quod sit homo, quod sit albus, quod sit bipes, manente hoc, quod filius sit, adhuc pater conuerteretur: & quia ita est, est verum correlatiuum, tamen pater est hominis pater, & homo non est correlatiuum: quia remotis omnib. alijs ab homine, scilicet ꝙ sit filius albus, & reliqua, nō conuerteretur pater. Hæc, exemplo, de domino & de ala manifestat Aristoteles.

11. *Videtur autem ad aliquid simul esse natura, &c.*

Hæc est quarta proprietas eorū, quæ sunt ad aliquid, vt sint simul natura, & vnum absque altero minimè possit existere, vt duplū non est sine subduplo, nec pater sine filio. Aduerte ex Arist. c. 13. horum prædicamentorū duo esse necessaria, vt aliqua sint simul natura. Alterū, vt ab vno ad alterū mutua sit cōsequentia, quantum ad eorum existentiam: vt si pater est, est etiam filius. Alterū, vt neutrum sit causa alterius: defectu prioris, homo, & animal nō sunt simul natura: nec vniuersaliter inferius & superius: defectu verò posterioris, sol & lux nō sunt simul natura, quia sol est causa lucis; vtraq; tamen hæc in correlatiuis obseruantur, valet enim, ab vno ad alterum: & vnum alterius non est causa.

Dubium. Dubitatur. Pater & filius, causa & effectus sunt correlatiua, tamen vnum est ante alterū, & vnū est causa alterius: pater enim est ante filiū, & causa est causa effectus: ergo non sunt simul natura. Pro hoc nota, duo esse in his quæ ad aliquid sunt: alterū est ipsa forma relationis, secūdum quā ad aliud sunt. alterū ipsum fundamentum, & subiectū, cui talis relatio inest, & ipsum denominat. Igitur secundū relationis formā nullum relatiuum antecedit suū correlatiuum, nec eius est causa: non enim est prior relatio paternitatis, nec prius aliquid dicitur pater, quā relatio filiationis, & quā aliquid dicatur filius, nec similiter vnū est alterius causa, cū sit mutua vtriusque dependentia à se inuicem: & hoc est, quod hic docet Aristot. At secundū fundamentum, & subiectum nihil vetat, ꝙ vnum sit prius altero, & causa eius, vt argumētum probat, ille enim homo qui pater dicitur, antecessit hominē, qui filius est. Similiter & res, quæ est causa, præcessit rē, quæ est effectꝰ, non tamen prius fuit pater, & prius fuit causa, quàm fuerit filius, & quàm fuerit effectus: ita docet Ammon. & benè, & Albertus tract. isto. c. 7. inquit relatiua esse simul natura, id est, formā relatiōis: nam secundū naturā eorum, quæ referuntur nō sunt simul. Simpl. cū Archita asserit, relatiua esse ad inuicem sibi causas, vt pater est causa, vt sit filius, & filius causa vt sit pater: tamen diximus iam ex Arist. correlatiuorum vnum nō esse alterius causam, quāuis & illud sit probabile.

Duo quædam in relatis reperiri.

Non autem in omnibus relatiuis verum videtur, &c. 12.

Hanc correlatiuorum proprietatē nō vniuersalem esse contendit, manifestatque duplici instantia, aliqua correlatiua nō esse simul natura. Primo in scientia, & scibili; quæ correlatiua sunt, tamē scibile est prius sciētia, ꝙ probat dupliciter. Primò, quia à rebus ipsis præexistētibus scientiæ acceptę sunt, ergo res scibiles pręcesserunt scientias. Secūdo, scibili ablato aufertur scientia, & scientia ablata non tollitur scibile, ergo non sunt simul. Cōsequentia est certa, ex hoc, quod diximus, simul natura esse simul existentia. Antecedens

cedens dupliciter probatur. Primo, quòd ablato ſcibili auferatur ſcientia: ſcientia non poteſt eſſe ſine obiecto, ſed ablato ſcibili aufertur obiectum, ergo ſine ſcibili non eſt ſcientia. Secundo verò quòd ablata ſcientia non auferatur ſcibile, patet primo, quia multa ſcibilia ſunt, quorũ ſcientia nondũ eſt inuenta: quadratura enim circuli apud Geometras ſcibilis eſt, tamẽ nondum eius eſt ſcientia. Præterea, ſcientia auferri poteſt ablato homine, in quo eſt ſcientia: ſed etiam ſi homo non eſſet, manerent multæ res ſcibiles: non ergo ſcientia aufert ſcibile, & ſic ſimul natura non ſunt.

Dubium. Circa hoc aduerte verba Ariſtotelis, inquit enim: A rebus ipſis iam exiſtentibus ſcientias accepimus, in paucis enim aut in nullis res ſcibilis, & ſciẽtia ſimul ſunt. Poſſet eſſe dubium de ſenſu horũ verborum. Boe. inquit hic loqui Ariſt. de ſcientia, qua res impoſſibiles & imaginarias cognoſcimus, hæc enim cognitio ſimul eſt cum re cognita, nec fuit res ſcibilis ante ſcientiam: ſed quia iſtę ſcientię ſunt raræ, & impropriè, propterea dixit (in paucis aut in nullis) Hæc ratio eſt etiam Ammon. & Simpl.

Aliam etiam huius declarationem affert Ammon. & Alber. tract. iſto. c. 7. pro quo aduerte id, quod in quæſtione quadã prooemiali diximus, ſciẽtias eſſe in duplici genere. Quædam ſunt ſpeculatiuæ, per quas ſolũ res cognoſcimus, & hę ſunt poſteriores rebus, quia à rebus ſumptæ ſunt. Quædam aliæ ſunt ſciẽtiæ practicæ per quas non ſolum res cognoſcimus, ſed etiam eas operamur: & iſtæ ſunt priores rebus ſcibilibus, cum ſint ipſarum cauſæ: propter has, inquit Ammo. & Alber. dixit Ariſto. in paucis ſcientiã, & ſcibile eſſe ſimul: at quia aliquo modo in practicis etiam res præceſſerunt, propterea dixit (in nullis.)

Sed dices, Scientia practica prior eſt re ſcibili, non ergo ſcientia & ſcibile ſimul hic ſunt. Reſpondent, ſumendum eſſe ſcibile per intellectũ, ac ſi dicat, ſimul fuit ſcientia: verbi gratia, ſcamni, cum ipſo ſcamno faciendo cognito. Aliam huius interpretationem addit Simplicius, hic loqui de ſcientia intelligentiarum, quæ ſimul eſt cum ipſo ſcibili, quælibet enim ſe cognoſcit tanquam ſcibile: quæ cũ paucæ ſint, & à multis negatæ, propterea dicit (in paucis aut in nullis.) Quælibet harum interpretationum eſt bona, ſed non parua in hoc, & ſequenti exemplo eſt difficultas, quam in diſputatione elucidabimus.

Similiter his ſe ſe habent ea, quæ de ſenſu ſunt, &c. 13

Altera inſtantia manifeſtat Ariſt. nõ omnia correlatiua ſimul eſſe: hæc autem eſt de ſenſu, & ſenſibili, quæ correlatiua ſunt, tamẽ ſimul non ſunt. Probatur. Senſibili ablato ſenſus aufertur, ſed ſenſu ablato, non aufertur ſenſibile: ergo non ſunt ſimul, ſed vnum eſt altero prius. Loquitur autem hic de ſenſibili paſſiuè, pro eo quod ſentiri poteſt.

Probatur antecedens dupliciter. Pro cuius declaratione aduerte, ſenſus eſſe in corpore, vt in ſubiecto, viſus enim eſt in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore ſubiectantur, & circa corpus ſunt tanq̃ circa obiectum, quod enim ſentim⁹, corpus eſt, vnde & corpus eſt ſenſibile. Sẽſus tamẽ quamuis in corpore vt in ſubiecto ſint, non tamen in quocunq;, ſed in corpore animalis: quamuis corpus, quod ſentitur, ſit nõ ſolum animal, ſed etiam alia omnia, vnde corpus quod ſentit, animal eſt, corpus ſenſibile, id eſt, quod ſentitur, & animal, & alia corpora ſunt. Notab. Senſus omnes in corpore tãquã ſubiecto exiſtere.

Eſt modo primum argumentũ. Ablato ſenſibili aufertur quodcunq; corpus, & animal: ſed ablato animali aufertur ſenſus, ergo de primo ad vltimũ, ablato ſenſibili aufertur ſenſus, non tamẽ è contra, ablato ſenſu aufertur ſenſibile: nám ablato animali, aufertur ſenſus, tamẽ ablato animali, non propterea auferuntur reliqua corpora, quæ ſenſibilia ſunt. Vis huius rationis hæc eſt. Ablato ſuperiore aufertur inferius, & eius proprietas, non tamen ablato inferiori aufertur ſuperius cum proprietate, ſed ſenſus eſt paſſio animalis, quod eſt inferius corpore, cuius corporis paſſio eſt ſenſibile: ergo ablato animali cum ſenſu non aufertur corpus

cum sensibili, his verò ablatis, auferũtur illa, ergo non sunt simul. Posterior ratio est. Sensus non est, nisi quãdo animal est, sed ante animal, sunt illa, ex quibus animal fit, scilicet elementa, quæ sensibilia sunt, ergo sensibile est prius sensu.

24 *Habet autem dubitationem, vtrum nulla substantia ad aliquid dicatur &c.*

Ista est tertia capitis pars, in qua Aristoteles mouet dubium quoddam ad ostendendam insufficientiã definitionis prioris. Dubium autem est: vtrum nulla substantia sit ad aliquid. Circa quod, diuidit substantiam quadrupliciter, in primam & secundam, in partes primæ, & in partes secundæ substantiæ: verbi gratia, homo, quidam homo; caput, quoddam caput: quo supposito docet primas substantias, & earum partes ad aliquid non dici: non enim dicimus, quidam homo, est alicuius quidam homo, nec quoddam caput, dicitur alicuius quoddam caput: sed tantum alicuius caput. Similiter id etiam manifestum est in secundis substantijs: homo enim non dicitur alicuius homo, nisi per modum possessionis: quo pacto dicitur, equus alicuius est equus: sed tunc non refertur vt substantia, sed vt res possessa: at de partibus substantiarum secũdarum est ambiguum: nam videntur ad aliquid dici, caput enim alicuius est caput, & manus alicuius est manus. Ad quod respondet Arist. secundum definitionem præcedentem sequi, illas esse ad aliquid necessariò, cum ad aliud dicantur: quod tamẽ absurdum iudicat, cum tales partes substantiæ sint, vt superius dictum est.

25 *Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, &c.*

Hic suam definitionem proponit, secundum quam nulla substantia ad aliquid est; definitio verò talis est: ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum est esse ad aliquid aliquo modo se habere, id est, quorum natura est ad aliquid, aliquo modo se habere.

Discrimen posterioris & prioris definitionis relatorum. Est autem discrimen inter hanc, & illã definitionem: hæc enim dicit naturã eorum quæ ad aliquid sunt, esse ad aliud se habere: illa aũt dicit, ad aliquid esse, quæ dicuntur ad aliud. Possunt autem multa ad aliud dici, & cum alio conferri, quę tamen non secundum naturam suam sunt ad aliud: possumus enim hominem cum alio conferre, homo tamen secundũ naturam suam ad aliud non est: quæ igitur verè ad aliquid sunt, secundum naturam ad aliud sunt: cum igitur partes substantiarum secundum suam naturam substãtiæ sint, & ad aliud non sint, non pertinent ad aliquid.

Ex qua definitione Arist. vnicũ corollarium infert, scilicet vnum relatiuũ definitè non posse cognosci, quin alterum correlatiuum definitè cognoscatur: quod dupliciter probat. Primo, ratione ex definitione sumpta: nam natura eorum, quæ ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo non cognoscitur natura talis, quin cognoscatur illud etiam aliud, ad quod refertur. Probat secundo inductione exemplari, vt de duplo, & alijs: si quis enim cognoscat determinatè aliquod duplum, & determinatè cognoscet dimidiũ, cuius est duplũ. Similiter si quis cognoscit aliquid esse meli⁹ determinatè, necesse est cognoscat id quod eo deterius est. Nec satis est, ad cognoscendũ, hoc esse melius, cognoscere aliquid deterius esse in communi, & indeterminatè: sed cognoscere debet certo hoc ipso esse deterius. Potest enim esse, ꝙ aliquid sit deterius, sed nõ illo deterius. Propterea si determinatè hoc melius esse cognoscere debemus: oportet, vt id determinatè, quod illo deterius est, cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterius in communi, ista enim est cognitio confusa, & opinio: potest enim esse aliquid deterius, sed non illo.

Dubium I. opin. Dubitatur, quid est definitè cognoscere relatiuum? A uer. Alber. & S. Tho. existimant definitè cognoscere, esse, cognoscere per definitionem quidditatiuam, vt sit sensus, qui quidditatiuè vnum relatiuum cognoscit, & correlatiuum necesse est quidditatiuè cognoscat: hæc doctrina vera est, sed non admodum ad mentẽ Aristotelis.

2. opin. Potius dicendum est cum Boet. defini

tè

tè cognoscere, esse determinatè, & particulariter cognoscere: verbi gratia, duplū dupliciter consideratur. Vno modo in communi, vt duplum est, & tunc qui duplum cognoscit, satis est cognoscat dimidium in communi. Altero modo potest cognosci duplum aliquod particulare, scilicet hoc duplū, quod est octo ad quatuor: & tunc vt cognoscamus octo esse duplum, quod est determinatè cognoscere, & definitè, non satis est cognoscere dimidium in communi, sed quatuor esse huius dimidium: & vt vtamur exemplo Arist. quod non benè à multis intelligitur. Vt maius, seu melius determinatè cognoscatur, scilicet, hoc melius, non satis est cognoscere deterius in communi, nam ex cognitione deterioris in communi, scilicet aliquid est deterius, non cognoscitur hoc esse melius, nisi cognitione incerta, & opinatiua. Oportet enim cognoscam⁹ definitè illud deterius quod illo meliori est deterius: aliter enim posset cognosci deterius in communi, & si nullum sit in particulari deterius illo, profectò illud non dicetur melius. Hanc interpretationem valde considera.

16 *Caput verò & manus & eorum singula, &c.*

Ex hac proprietate relatiuorum, necessario colligit partes substātiæ ad aliquid non esse. Patet, nam manū, & caput definitè cognoscere possumus, vt tamen non cognoscamus particulariter & distinctè ea, quorum tales partes sunt: possumus enim caput animalis cuiusdam caput esse cognoscere, vt illud animal tamen nō cognoscamus: præsertim quādo caput videtur, occulto animalis corpore, vel cum animalis species incognita est, tunc enim caput etiam vniuersaliter cognoscitur ignorata specie illa, cuius caput est.

Ex quo dissoluitur dubium, scilicet nullam substantiam esse ad aliquid. At quia illa definitio prior communiter recepta erat: hæc autem nouiter inducta, non probata, inquit Arist. difficilè esse in his maximè obscuris, & receptis quicquā asserere absq; probatione: tamen saltem recipiatur ista per modū dubitationis: nō enim parū est vtile in istis benè dubitasse. atque hæc circa textus interpretationem.

QVAESTIO I.

Vtrum ad aliquid sit speciale genus entis.

POst textus interpretationē, vt moris est, ea, quæ grauiora dubia sunt, & quæ magis naturam, eorum quæ cōsideramus, aperiunt, tractabimus. Ac primo circa ipsum ad aliquid. Posterius circa dubia ex verbis Arist. & sensu procedētia, versabimur.

Est igitur prima quæstio, An sicut substantia est quoddam entium genus ab omnibus alijs distinctū, & similiter quantitas est aliud genus, qualitas, & reliqua, ita sit ipsum ad aliquid, de quo diximus.

Videbitur autem genus aliquod non esse, propter rationes sequentes. Prima, Id quod nunquam per se sumitur, sed cum varijs, imò omnibus rerum naturis coniunctum, & commixtum, non facit per se vnum genus. sed huiusmodi est ad aliquid: ergo non est vnum distinctum ab alijs genus: maior est nota, cum consequētia: minor probatur, quia relatio modò est cum quantitatibus, vt æquale, magnum, duplum: modò cum qualitatibus, vt simile, dissimile: modò cum actionibus, vt pater, causa: modò cum alijs: ergo nunquam per se est. Secundo, Id quod nō est in rebus, sed solum habet esse per intellectus operationem, non pertinet ad genus aliquod entis, quia hic considerātur entia realia, quæ habent esse præter operationem intellectus, vt substantia, quantitas, & reliqua. At ipsum ad aliquid non est in rebus, nisi per operationem intellectus: ergo non est inter ea, quæ sunt genera entis. Minor patet, quia similitudo, æqualitas, & reliqua, non videntur aliud habere esse, quàm per operationem intellectus cognoscentis, & vnum alteri comparantis. Tertio. Omne quod est, vel est subiectum, quod est substantia: vel est in subiecto, quod est accidens: sed ad aliquid nec est subiectum, cum non sit substantia, nec est in subiecto, cū relatio, vt relatio

Argumenta in contrarium.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

tio non sit in alio esse, sed ad aliud esse: ergo nec est accidens, nec substantia, & ita non est entis genus. Quarto. Genus omne habet differentias, species, & genera subalterna: sed istud ad aliquid hæc non habet, ergo non videtur esse genus: nec enim apparent species, nec differentiæ, nec has explicat Aristot. non ergo est genus aliquod entis peculiare distinctum ab alijs.

4.Argum.

1.opinio. Circa hanc difficultatē fuit antiquorum opinio ante Aristotelē, & Platonē, cuius meminit Auer. 5. Met. com. 20. quā Alb. c. 1. huius tract. adscribit Zenoni. Hi existimabant, ad aliquid non esse peculiare aliquod genus, sed multis mistum & ex varijs congestum, quorum rationes superius aliqua ex parte in principio ꝓposuimus. Altera fuit opinio Ari. & Platonis, & reliquorum omniū, ad aliquid esse vnum quoddam genus ab alijs omnibus distinctum & diuersum.

2.opinio.

1. fundam. Pro horum declaratione ne per ignota procedamus, erit primum fundamentum hoc. Quemadmodum ab hac intrinseca proprietate, quæ est per se esse, omnis substantia in vniuersum dicitur substantia: ita similiter ab hac intrinseca ꝓprietate, scilicet esse in subiecto, quæ dicitur inhærentia, omne accidens dicitur accidens: & sicut omnis substantia per se est, ita omne accidens in subiecto est & inhæret. Accidentia tamen dupliciter inhærent, & in subiecto sunt: quædam insunt in subiecto, ita vt non ordinent subiectū ad aliquid aliud extra ipsum subiectum: vt albedo, & quantitas, insunt subiecto, non tamē vt ipsum ordinent ad aliquid extra se: & ista accidentia dicuntur purè absoluta. Quædam alia insunt in subiecto, ita vt ipsum per se ordinēt ad aliquid aliud extra ipsum, vt scientia inest animæ, vt cognoscat per eam res alias, similiter potentia visiua inest oculo, vt ipse oculus alia extra se videat: & ista accidentia dicuntur relatiua.

Accidentia dupliciter inhærent subiecto.

Accidētia relatiua duplicia sunt. Hæc autem sunt in duplici differentia. Quędam enim sic insunt subiecto, & ordinant ipsum ad aliud, vt tota eorū natura non sit ordinare ad aliud, sed ipsum subiectum in se afficere, & disponere: sicut scientia inest quidem animæ vt intelligat, tamen scientię natura præcipua nō est ad aliud, sed ipsam animam perficere, & disponere in se: similiter habitus, potentia, & alia multa: talia accidentia dicuntur relatiua secundum dici. Quædā alia, sic ad aliud subiectum ipsum ordinant, vt eorum tota natura, vt talia sunt, sit ad aliud subiectum ipsum afficere: vt paternitas, & alia, quæ dicuntur relatiua secundum esse.

Hæc autem relatiua secūdum esse, dupliciter sumuntur: vno modo, vt sunt in ipsis rebꝰ: altero modo, vt à nobis cognoscuntur, scilicet quando vnum alteri cōparamus. Ista autem relatiua, vt in rebus sunt, dicuntur ad aliquid, quod nomen Plato primus, vt dicitur, imposuit: vt verò à nobis cognitæ sunt, dicuntur magis propriè relationes: quia intellectus vnū alteri confert, & vnum ad alterū refert: quamuis etiam inde tractum nomen, accipiatur quoq; pro illis, vt sunt in rebus: vt autem in intellectu sunt, dicuntur relationes conceptæ.

Ex his omnibus vnum infertur, quod valdè memoriæ mandandum est: accidētia non dici relatiua, nec secundum esse, nec secundum dici per respectum ad subiectum, sic enim omnia essent relatiua, cum omnia subiecto insint, sed dicuntur relatiua, per id, ad quod subiectū ipsum ordinant, quod dicitur terminus. Vnde multa sunt accidentia, quæ nec secūdum dici, nec secundum esse, relatiua sunt: cū subiectum ad aliquid extra se non ordinent.

Accidentia quo nam respectu dicantur relatiua.

Sit secūdum fundamentum. Hæc est natura eorum, quæ sunt ad aliquid, vt nunq̃ insint subiecto, nisi medio aliquo accidenti absoluto & simul coexistente alio accidenti insit relatio alterius subiecti. Vnde ad relatiui existentiam tria necessaria concurrunt. Primum, subiectum ipsum, cui inhæret, quod ab aliquibus dicitur fundamentum remotum. Secundū est illud absolutum accidens, ratione cuius inhæret, quod dicitur fundamētum propinquum. Tertium illud accidēs alterius subiecti, in quod relatiuum terminatur, quod dicitur terminus, siue correlatiuum. 2.fundam.

tiuum, quod quidem est eiusdem ratio. nis cũ altero; habet enim & fundamentũ, & subiectum, & illud etiã alterum vt terminum; cũ inter vtrumq; sit mutua habitudo: verbi gratia, sunt duo alba vnum alteri simile, similitudo vnius inest corpori vno, vt subiecto, media albedine, vt fundamento; & dependet ab altera similitudine, vt à termino: hæc pariter similitudo inhęreret alteri corpori, vt subiecto, media eius albedine, vt fundamento, & ab illa similitudine priori, tanquã termino vicissim dependet, ex quo fit, vt cũ relatio, & à termino, & à fundamento, & à subiecto depẽdeat necessario; horũ quolibet destructo, & ipsa destruatur.

Vnde similitudo vnius albi, potest tripliciter perire, & recedente altero simili, & ipso corpore destructo, & ipsa etiam albedine mutata: quamuis non sit hoc vniuersaliter verum de fundamentis; nisi quando fundamenta sunt permanentia; in successiuis enim non valet, vt fundamentum paternitatis est generatio, quæ transit manente paternitate.

Hic tamẽ vnũ est maximè considerãdum; relationes non ab omnibus his tribus æqualiter depẽdere: relatio enim duo habet, alterum, vt accidens est, & hoc est subiecto inhęrere: alterũ, vt tale accidens est scilicet relatiuum, & hoc est ad aliud esse: vt accidens est, à subiecto suo necessariò dependet: vt relatio est, à termino. Vnde Gilbertus dicebat relationẽ vt relationẽ non habere esse infixam, sed affixã, id est, ad aliud fixũ; ratione verò vtriusq; à suo fundamento dependet. Verbi gratia similitudo dependet ab albedine, & vt accidẽs est, ita similitudo, quia verè nõ inhæreret subiecto nisi albedine interueniente: & similiter, vt ad aliquid, & relatio est, ab illa dependet; quia talis similitudo non esset, nisi à tali albedine. Et hinc est, vt diximus, quòd variatis fundamentis, ipsæ etiam in se variantur relationes; vt maximè patet in his relationibus, quæ consequuntur quantitatem, vt duplum, triplum, in quibus fit mutatio ex variatione fundamenti. Hoc dixerim, vt maximè attendamus fundamenta, ad distinguendas relationum naturas, quæ ab eis per se pendent, tanquam à causa intrinseca.

Sit tertium fundamentum. Fundamẽta harum relationum sunt tria in cõmuni. Primum est quantitas, supra quam fundatur æquale, inæquale, & omnes ꝓportiones Arithmeticæ, Geometricæ, & Mathematicarum aliarum; similiter omnes relationes temporis & loci. Aliud fundamentum est qualitas, supra quam fundatur simile, dissimile, amicus, inimicus, &c. Tertium est actio, & passio qua fundantur, pater, filius, causa, effectus, & alia multa. *3. fundam. Tria esse in cõmuni fundamẽta omniũ relationũ.*

Hæc autẽ est triplex: quædam enim actio est naturalis, vt generatio, productio, denique omnis illa, quæ à natura procedit: quædam ėst artificialis, quales sunt actiones artificum: quædam verò sunt mẽtis, vt cognitionis, appetitus circa res. Supra primas fundatur pater, filius, causa, effectus naturalis. Supra secundas, omnes relationes & habitudines; quæ inter artificiata reperiũtur. Supra tertias, omnes Logicæ & aliæ multæ, vt esse genus, speciem, esse magistrum, discipulum, doctorem, lectorem, & reliqua.

Sit quartum fundamentum. Relatio in communi duplex est; quædam realis, quædam rationis; realis est relatio existẽs in rebus absque operatione intellectus, per quam vnum ad aliud est: vt paternitas, quæ est in aliquo homine sine aliqua intellectus operatione, per quam ad filium refertur: contra relatio rationis est, quæ non est in rebus, nisi per operationẽ intellectus; vt animal dicitur genus respectu speciei, sed talis relatio generis non dicitur nisi per operationem intellectus. *4. funda. Relatio alia est realis, alia rationis.*

Iterum relatio est duplex; quædã mutua, quædã non mutua. Mutua est, quando ex parte vtriusque extremi correlatiui est realis vel rationis: verbi gratia pater refertur ad filium per paternitatem, quæ est relatio realis: similiter & filius refertur ad patrem per filiationem, quę etiam est relatio realis. Item genus ad speciem refertur per relationem generis, quæ est relatio rationis: & species refertur per speciei formam, quæ pariter est relatio ratio- *Relatio alia est mutua, alia nõ mutua.*

nis: relatio non mutua, est quādo ex parte vnius extremi est relatio realis, ex parte alterius verò non est, nisi rationis: verbi gratia, nos referimur ad Deum per relationem realem: & Deus ad nos per relationem rationis: quia nos sumus realiter serui Dei relatione in nobis existēte: at ipse dominus noster dicitur, nō quia habeat in se aliquod accidens reale, per quod dicatur dominus, sed quia cognoscimus, & comparamus eum ad nos, qui sumus sui. Similiter scientia refertur realiter ad scibile, scibile verò non, nisi per intellectus operationem.

Relatio alia est æquiparātiæ, alia disquiparātiæ.

Iterū relatio est duplex, quædā æquiparantiæ, quædā disquiparantiæ. Aequiparantiæ est, quādo denominatio est eiusdem rationis in vtroq; correlatiuo: vt similitudo, quæ est inter duo alba, secundū quam vnum alteri dicitur simile, & etiam alterum ei dicitur, eodem modo simile. Disquiparantiæ est, quando est diuersa denominatio in vtroq;, vt paternitas, & filiatio, duplum, subduplum. Ammon. vocat relatiua vniuocationis, æquiparantiæ relatiua; & disquiparantiæ, vocat relatiua æquiuocationis.

Tamen summoperè aduerte non solùm dici relatiua æquiparantiæ, quia est eadem in vtroque denominatio, sed etiā quia fundamentum est eiusdem rationis in vtroque: vt vnum simile, alteri dicitur simile, quia est in vtroque fundamētum eiusdem rationis, scilicet quia vtrumque est album, vel nigrum: relatiua verò disquiparantiæ, habent fundamentum diuersæ rationis, vt pater supra actionem, filius supra passionem fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra partem similiter mediatè fundatur.

1. conclu.

Relatiōes quædam sunt in rebus absque operatiōe intellect9.

His suppositis fundamentis sit prima conclusio. Non omnis relatio est rationis, sed sunt multæ relationes reales in rebus existentes præter operationem intellectus. Hæc conclusio est contra antiquos illos ante Aristot. & Platonem, qui nullam in rebus relationem constituebant, sed tantum adinuicem res per intellectū referri: cuius oppositū docet Arist. & Auerro. 12. Meta. com. 19. & eandē etiam ipsorum opinionem arguit Ammon. in præsenti. Hæc autem conclusio non solùm veritati naturali est conformis, sed maximè deseruit Theologicæ veritati, secundum quam relationes in diuinis reales collocantur: quamuis hæ, aliæ sint ab his, quæ in hoc prædicamento ponūtur.

Et probatur conclusio. Seclusa operatione intellectus vnum album magis cū altero albo, quā cum nigro conuenit: & pars ad totū vnū magis, quā ad aliud accedit; ergo seclusa intellectus opera, est similitudo inter illa, quæ relatio est: immò in vniuersis rebus hoc experimur; quod quædam magis, quædam minus inter se cōueniunt; & mutuo se afficiunt: ergo est inter eas relatio extra opus intellectus. præterea quia res ordinatæ perfectiores existunt se ipsis inordinatis etiam extra intellectum, & non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio; ergo dātur relationes reales.

Secunda conclusio. Relatio solā realis pertinet ad istud prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hæc patet, quia relatio est vnum ex decem generibus entis: sed ens diuisum in ista prædicamenta est ens reale, vt patet 6. Metaphysi. cap. 2. ergo relatio prædicamenti huius est realis.

2. conclu.

Dubitabis. Quare aliquæ sunt relationes reales, aliquæ verò rationis. Dico, & id aduertendum est, quod relatio realis nunquam consurgit in aliqua re, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cum nullum ens reale possit habere esse vel in se vel in aliquo, nisi per mutationem aliquam in eo existentem: cùm autem repe riantur res, quæ connexionem cum aliis habent, non per sui mutationem aliquā, sed per intellectus operationem, inde est, quod sint in his relationes rationis solū. Verbi gratia, res non mutantur per hoc quod scientiæ de eis acquirantur, mutatur tamen ipsa scientia, quæ realiter ex rebus fit, quæ tamē antè non erat: propterea res, scibiles dicuntur, nō relatione reali, sed intellectus comparatione: at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione non rationis, sed reali: eodē modo

Dubium. Cur relatio quædā sit realis quædam rationis.

do se habent genus, & species: in rebus enim nulla est mutatio, propterea illæ vtræque relationes per intellectum solũ sunt.

3. conclu. Relata secundũ dici in esse etiam huius Categoriæ quodam modo.

Tertia conclusio. Probabile maximè mihi videtur etiam relatiua secundũ dici in prædicamento hoc collocari: & me in hac parte mouet auctoritas Albert. Simplic. & Boet. & Paul. Ven. quamuis minus principaliter; cùm secundum naturam suam præcipuam, in alijs prædicamentis sint: nec obstat argumentũ Ammon. quia ex hoc, inquit, sequeretur omnia accidentia in hoc prædicamẽto esse reponẽda, cũ omnia sint relatiua secundũ dici, habent enim respectũ ad subiectum. Hoc argumentũ nullius est roboris, quia vt dixi in primo fundamento, & maximè est considerandũ, non quicunq; respect⁹ facit relatiuum secundum dici; est enim duplex respectus, & ad subiectum, qui respectus dicitur transcendentalis, qualẽ omnia accidentia habent ad substãtiam, sed hic nõ facit accidens relatiuũ: est alter respectus ad terminum, q̃ dicitur prædicamentalis, & iste facit accidẽs relatiuũ, & hunc non omnia accidentia habent, vti diximus.

Hoc tamen non obstante; probabile est etiam, sola relatiua secundum esse, in hoc esse prædicamento: vt vult Ammo. præsertim quia his solum competit definitio posterior Arist. quãuis ad hoc posset dici, etiam relatiua secundum dici secundum id, ratione cuius in hoc prædicamento collocantur, totum esse habere ad aliud.

4. conclu. Relatio distincta ab alijs generibus facit Categoriã

Quarta conclusio. Ad aliquid est vnũ genus entis ex decem, distractum ab omnibus alijs. Probatur, quia illud ens facit nouum genus quod est ens reale, & diuersum habet prædicandi modũ de substantia: tale autem est ad aliquid, quod solum de substantia vt alteri refertur, prædicatur: ergo est nouum genus.

Ad 1. Per ista potest ad argumenta responderi. Ad primum distinguitur maior, q̃ enim ita cum alijs est mistum & confusum, vt non habeat naturam ab eis diuersam, admitto non facere genus per se distinctum, at relatio licet alia accidentia sequatur, suam tamen naturam habet diuersam ab alijs omnibus: propterea est vnũ nouum genus.

Ad 2. Ad secundum negatur minor: immò vt diximus in prima conclusione, nõ solum relationes sunt per intellectus comparationẽ, sed etiam ante opus intellect⁹ extiterunt in rebus relationes, per quas vna res ad aliam se habet.

Ad 3. Ad tertium negatur etiã minor: nam relatio non solùm est ad aliud, sed etiam est in alio: vt enim diximus, & relatio est accidẽs, & tale accidens, vt accidens, est in alio, scilicet subiecto, vt tale accidens, scilicet relatiuum, ad aliud est.

Notab. Ad 4. Ad quartum negatur non esse genus, nec alia in hoc prædicamento. Pro quorum declaratione aduerte: relatio dupliciter consideratur. Vno modo vt est forma accidentalis determinata ad vnũ extremum correlatiuorum, vt quando dicimus paternitatem, filiationẽ, & huiusmodi, tunc enim relationes determinatas ad vnum extremorum correlatiuorũ sumimus. Altero modo relatio sumi potest in communi vt non est determinata vlli extremorũ, sed indifferenter consideratur, siue pro vno extremo, siue pro altero, vt quando dicitur relatio disquiparãtiæ, tunc enim dicimus non solùm relationem vnius extremi, scilicet paternitatem, sed etiam alterius simul extremi, scilicet filiationem.

Ad aliquid quomodo sit genus generalissimum. Hoc supposito dico genus generalissimũ esse ad aliquid, quod est idem, a accidentalis forma, per quam vnum ad aliud se habet, non explicando, & determinando formam huius correlatui vel illius: & sub hoc etiã sunt genera subalterna, quæ etiã relationis formam indeterminatę dicunt, vt ad Aliquid æquiparantiæ, ad Aliquid quantitatis. At quando relationes determinatę sumũtur ad extrema, frequẽter sunt species, vt paternitas, filiatio, duplum: quando autem cum determinatis subiectis, sunt indiuidua, vt hæc paternitas, hic filius, hoc duplum.

Poterit ergo ipsum ad aliquid primò diuidi p̃ differentias ex fundamẽtis sumptas, quæ nomine simplici carent, vt aliud sit in quantitate, aliud in qualitate, aliud

aliud in actione: & passione. Poterit iterum diuidi in cōmuni in ad aliquid æquiparātiæ, & ad aliquid disquiparātiæ: quæ differentiæ singulæ genus subalternum cōstituunt. Et iterum ad aliquid in quantitate, potest rursus diuidi per æquiparantiam in quantitate: & disquiparantiam: similiter ad aliquid in qualitate, quāuis quæ in actione, & passione sunt, disquiparantiæ tantum sint. Et hæc satis sint quantum ad naturam eorum, quę ad aliquid sunt, quę verò hic deesse vidētur, Deo iuuante, in Metaphysica explanabuntur.

QVAESTIO. II.

Circa reliqua, quæ in textu ab Aristotele dicuntur, Num rectè dicta sint.

Argumenta in contrarium.

EOrum, quæ sunt ad aliquid natura, & his quę ad ipsum in communi spectant, vtcunque elucidatis, superest aliqua, quę in literæ interpretatione prętermisimus, breuiter examinare, & vt ad disputationis normam reducatur: arguitur primo. Nullum est discrimen inter priorem & posteriorem definitionem: ergo non bénè ab Arist. prior reijcitur: quòd si prior ista non erat conueniens, frustra in medium adducitur. Secundo, Vitium est in definitione idem per idem definiri, cùm sit petitio principij, sed in secunda definitione id fit, ergo non est bona. Minor probatur, quia definiens ad aliquid, ipsa in definitione iterum sumit, scilicet quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid aliquo modo se habere.

1. argum.

2. argum.

3. argum.

Tertio: omne genus habet aliquā passionem sibi propriā, at ad aliquid nullam habet talē, nec ab Arist. assignatur, ergo vel non est genus, vel insufficienter traditur ab Arist. Minor patet, quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus, alijs generibus competunt, vt patet: dici verò ad conuertentiam, etiam alijs inest, cùm homo, & risibile conuertantur, quæ ad aliquid non sunt: similiter album, & albedo, album enim albedine est album: albedo autem est albi albedo. Simul autem esse natura ipse Arist. docet nō omnibus inesse relatiuis: ergo nihil eis est propriū.

4. argum.

Quarto, videtur Arist. sophisticum esse argumētum, quo probat scientiam, & scibile, sensum & sensibile non esse simul: nam comparat scibile in potentia, cū scientia in actu: si enim vtrunque eodem modo consideratur, simul sunt vel in actu, vel in potentia.

5. argum.

Quinto, asserit partes primæ substantiæ non dici ad aliquid: videtur hoc falsum, dicimus enim hoc caput est huius capitati caput: sicut alia relatiua, hic pater est huius filij pater.

6. argum.

Sexto, vnum relatiuū nō potest definiri per alterū: ergo nō q. definitè cognoscit vnū, cognoscit alterū: probatur: definitio est per clariora, vt dicitur 6. Top. c. 2. at correlatiua sunt æquè ignota. Præterea, quia vnū non est de essentia alterius, cū nec sit vnum alterius genus, nec differentia, nec pars, ergo vnum non est de definitione alterius quidditatiua.

Responsio ad primum.

Ad hæc argumenta Respondetur. Sed pro primi solutione est aduertendum, nominum defectum maximè in hoc prædicamento generare æquiuocationem, quę obscuritatis & deceptionis mater est: propterea alia prædicamenta, in quibus nomina imposita rebus significandis sunt, oportebit respicere: sunt autē tria in alijs. Primum, est subiectū, & subiecti nomen, in quo tale accidens inest. Secundum, est ipsa forma in abstracto considerata, & nomen ipsius, vt albedo, nigredo. Tertium, est ipsamet accidentalis forma, vt est in subiecto, & ipsius nomen: quod denominatiuum est, vt album, nigrum, quale.

Hæc ergo omnia sunt in isto prędicamento, sed non sunt omnia nomina per quæ explicentur: est ipsum subiectū, cui inest relatio, scilicet homo, cui inest paternitas, & albū, quod est simile: est forma, scilicet ipsa relatio, sed nō est nomen, quo explicetur distinctè: nam relatio secundum se, & vt est in subiecto, & ipsum subiectū, cui inest relatio, dicuntur ad aliquid, quāuis gratia distinctiōis varia sit additio: dici enim ad aliquid, est nomen denominatiuū, ꝙ de subiecto habente relationē dicitur: vt enim dicimus, homo est albus, homo est qualis, ita homo dicitur ad aliquid: esse verò ad aliquid est nomen

mē ipsius relationis, & in concreto, & in abstracto: vt enim dicimus albū est quale, albedo est qualitas, ita dicitur pater est ad aliquid, & paternitas est ad aliquid.

Et hinc manifestatur illa distinctio Arist. 5. Meta. ca. 15. dupliciter ad aliquid esse, per se, & per accidens: vocat per se ad aliquid, quod hic vocat esse ad aliquid, seu habere se ad aliquid: vocat per accidens ad aliquid quod hic dicit ad aliquid scilicet subiectum relationis, quod dicitur ad aliquid, non tamen est ad aliquid.

Ad 1. Per hoc patet solutio ad argumentū: definitio enim illa prior potius est subiectorum, & eorū quæ ad aliquid sunt per accidens: posterior verò est eorū quæ per se ad aliquid sunt, scilicet relationum, & in concreto & in abstracto.

Ad replica. respondetur cum Auer. illam definitionem fuisse communem: ꝓpterea traditā ab Arist. quia facilius erat veritatē docere illum, qui doctus est communia, quàm qui ignarus prorsus est.

Ad 2. Ad secundum, respondetur illud ad aliquid positum in definitione, non esse idem cum definito: nam definitum est particulare ad aliquid, in definitione verò sumitur ita, vt idem sit quod aliqua res: & notanda est vis illius prepositionis [ad] denotat enim habitudinem termini: aliud enim est esse in aliquo, aliud esse ad aliquid: esse in aliquo, est esse vt in subiecto: esse ad aliquid, est esse vt ad terminum: non enim vti diximus accidēs est ad aliquid, quia sit in subiecto, sed quia sit ad terminum, quod expresse docet Arist. 5. Met. c. 15. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius, quod videtur, scilicet coloris.

Ad 3. Notab. Ad tertium, est notandum. Sanctus Augustinus in suis Categorijs assignat quatuor propria relatiuorū. Primum est, simul intelligi, vt sicut vnum absq; altero existere nequit, ita nec vnum absq; altero est intelligibile. Secundum est, dici ad conuertentiam. Tertium est, vt simul in eodem subiecto possint existere, respectu diuersorum, vt idem & pater & filius esse potest: & duplum & subduplū. Quartum, vt alterum de altero in obliquo prędicetur, pater enim est filij pater, & filius est patris filius: hæc tamen ferè ad ea, quæ Arist. tradidit, reducuntur.

Propterea ad argumentum dico cum Simplic. & alijs, conuertentiam esse propriam omnino relatiuorum: nō autem quæcunq; conuertentia hic sumitur, sed illa, per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur: quando autem dicimus, album est albedine album: album refertur ad albedinem, non vt ad terminū, sed vt ad formam: albedo verò ad album, vt ad subiectum refertur. Propterea non est similis conuerentia. Similiter illa proprietas, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnibus his, quæ verè relatiua sunt: scientia aut etiam scibile: sensus, & sensibile, non absolutè relatiua sunt, sed secundum quid, scilicet secundum dici.

Ad quartum respondet Simplicius & Ammonius, admittendo illa, si in actu simul sumantur, esse simul: similiter si vtrunq; etiam in potentia. Ad 4.

Sed profectò hoc est expresse contra Arist. 3. anima. c. 2. vbi docet contra antiquos sensibile & sensum in actu simul esse: tamen in potentia non esse simul: & ibi id fatetur Simplicius.

Propterea maximè considerandū est, quid Aristo. per ista vocabula significet. Vocat igitur sensum actu, ipsam operationē sentiendi: sensum potentia, ipsam potentiam, qua sentimus, sensibile verò actu ipsum obiectum, quando actu sentitur: sensibile verò potentia, ipsum sensibile, quando actu nō sentitur. Simili modo scientia in actu est ipse actus, & operatio contemplandi: scientia potentia est ipse habitus vel intellectus absque operatione: scibile autē actu, res est ipsa cognita de præsenti: scibile verò potētia, est res, quæ actu non consideratur. Ex his patet prius esse sensibile & scibile potentia, ꝗ ipsas potentias sciendi vel sentiendi: & hoc maximè est cōsiderandum, quia conducit ad multa in Aristotele difficilia intelligenda. Notab.

Ad quintum est aduertendum relationem posse sumi tripliciter: vno modò in specie, altero modo particulariter, tertio Ad 5. Notab.

tio modo singulariter. Vt si dicamus, paternitas, aliqua paternitas, hæc paternitas, si in specie sumatur, tunc ad terminũ refertur in specie: paternitas enim est ad filiationem, & duplum ad subduplum: si particulariter verò sumatur, etiam ad terminum particularem refertur: aliquid duplum est alicuius subdupli duplum, & aliquod melius aliquo peiori melius, vt Arist. docuit.

At in singulari non dependet à singulari termino: non enim indiuiduatur relatio, nisi à subiecto, in quo est, vt hæc paternitas non est, quia est ad hanc filiationem, sed quia est in hoc patre, scilicet tali homine & hoc duplũ nõ est ab hoc subduplo in singulari, potest enim esse hoc duplum respectu huius medietatis, & omnium æqualium.

Hinc est, vt insinuaret Arist. relatiua in singulari, vt singularia sunt, nõ à terminis, sed potius à substãtijs pendere, inde dicit partes primæ substantiæ scilicet singulares non referri in singulari, cum relatiua alia sub ratione singulari non referantur.

Ad sextum respondetur, vnum correlatiuum esse de definitione essentiali alterius, non quia sit pars essentiæ vel tota eius essentia, sed quia est terminus & cõplementum ipsius essentiæ, sine quo nulla ratione esse potest. Ac propterea dicit Alb. vnum correlatiuum nõ definiri per alterum, sed potius ad alterum: & quamuis per se æquè ignota sint, tamen simul sumpta mutuò se declarant & manifestant.

Sed hæc satis sint de quæstione hac, quia vlterius prosequi est difficultatibus Metaphysicis omnia confundere, & horũ omnium exactius disputandorũ tempus proprium nos Deo iuuante expectat.

De Qualitate & Quali. Cap. VIII.

1 *QValitatem verò dico, secundum quam quales quidam esse dicũtur. Est autem qualitas, eorum quæ multipliciter dicuntur.*

Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicãtur. Differt aũt habitus à dispositione, quòd permanentior, & diuturnior est. Tales verò sunt scientiæ & virtutes. scientia enim videtur esse permanẽtium, & diuturnorum: vt si quis vel mediocriter sumat scientiã, nisi grandis permutatio facta sit, vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi. similiter autem & virtus, vt iustitia, & tẽperantia, & singula talium non videntur posse facilè moueri, neq; facilè permutari. Dispositiones verò dicuntur, quæ sunt facilè mobilia, & citò permutabilia: vt calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi: afficitur enim quodammodo secundum eas homo: citò autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in alijs, nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita, & immobilis, vel omninò difficile mobilis existens, quam iam quispiam vt habitum vocet. 2

Manifestum est autem quòd hæc volunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora, & difficilius mobilia. nanque disciplinas non multum retinentes, sed facilè mobiles existentes, non dicunt habitum habere, & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius, meliusúe. quare differt habitus à dispositione, quòd hæc quidem facilè mobilis sit: ille verò diuturnior & difficilius mobilis. Sunt autem habitus & dispositiones: dispositiones verò non necesse est habitus esse: qui enim retinent habitum, & quodammodo dispositi sunt secundum ipsos: qui aũt dispositi sunt, nõ omninò retinent habitũ. 3

Aliud verò genus qualitatis est, secundum quod pugillatores vel cursores, vel salu- 4

salubres, vel insalubres dicimus: & simpliciter quæcunque secundum potentiã naturalem vel impotentiã dicuntur. Nõ enim, quoniã sunt dispositi aliquo modo, vnũquodq; huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalẽ potentiã vel impotentiã facilè aliquid facere, vel nihil pati: vt pugillatores, vel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem, vel impotentiam aliquid facilè faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, vt nihil à quibuslibet accidentibus facilè patiantur: insalubres verò, quòd impotentiam habeant naturalẽ nihil facile à quibuscunq; accidentibus patiẽdi. Similiter aũt his durum & molle se habent: durum enim dicitur, quòd habeat potentiam non facilè secari: molle verò, quòd eiusdẽ ipsius habeat impotentiam.

5 Tertium verò genus qualitatis est, passibiles qualitates & passiones: sunt autem huiusmodi, vt dulcedo, & amaritudo, & austeritas, & omnia his cognata: amplius, & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Quòd quidem igitur & hæ qualitates sunt, manifestum est: quæcunq; enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: vt mel, quoniã dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit. Similiter & in cæteris.

6 Passibiles verò qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas susceperint qualitates aliquid patiantur: neque enim mel, quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, nõ quòd ea, quæ illas suscipiãt, aliquid passa sint, sed quoniam secundum sensus vnaquæque dictarum qualitatum passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit, & calor secundum tactũ: similiter autem & aliæ. Albedo autem, & nigredo, & cæteri colores non eodem modo ijs, quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur: sed eo quòd ipsæ ab aliqua passione innascuntur. 7

Quòd enim fiunt propter aliquã passionem multæ colorum mutationes, manifestum est: erubescens enim aliquis, rubeus factus est, & timens pallidus, & vnumquodque talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationumúe passus est, similem colorẽ verisimile est eum habere: quæ enim affectio nunc in eo, quod verecundetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, vt & naturalis color similis sit. Quæcunque igitur talium accidentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur: siue enim secundum naturalem constitutionem pallor fit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicimur) siue propter ægritudinem longã, vel propter æstum eidem contigit nigredo, vel pallor, & non facilè prætereunt, vel etiam per vitam permanent, passibiles qualitates & ipsæ dicuntur: similiter enim quales secundum eas dicimur. Quæcunq; verò ex ijs, q̃ facilè soluũtur, & citò trãseunt, fiũt, passiones dicuntur, qualitates verò minimè: nõ enim aliq̃ secundũ ipsas dicũtur quales, neq; enim q̃ ꝓpter verecundiã rubeꝰ factꝰ est, rubeus dicitur: neq; cui pallor ꝓpter timorẽ venit, pallidꝰ est: sed magis eò, q̃ aliq̃d passꝰ

est: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimè.

8 Similiter autem his, & secundum animam passibiles qualitates & passiones dicuntur. Quæcunque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: vt amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi: quales enim secundum eas dicuntur, id est, iracundi atque amentes. Similiter autem & quæcunque alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus alijs accidentibus factæ sunt difficilè prætereuntes, & omninò immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi, quales enim & secundum eas dicuntur. Quæcunq; verò ab ijs, quæ facilè & citò prætereunt, fiunt, passiones dicuntur, vt si quis cõtristatus, iracundior fiat, non enim dicitur iracundus, qui huiusmodi passione iracundior est, sed magis quia aliquid passus: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimè.

9 Quartum verò genus qualitatis est figura, & circa vnumquodq; constans forma. Amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile est, secundum enim vnumquodque eorũ quale quid dicitur, triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum, & secundum etiam formã vnumquodq; quale dicitur.

10 Rarum verò, & spissum, & asperum, & lene putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à diuisione, quæ circa quale est. quandam enim positionem magis videntur partium vtrunq; monstrare: spissum enim dicitur eò, quòd partes sibijpsis propinquæ sint: rarum verò, eò quòd distent à se inuicem. & lene quidem, quòd in rectitudinem aliquo modo partes iaceant: asperum verò, quòd hæc quidem superet, illa verò sit inferior. Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitatis: sed ferè qui maximè dicuntur, hi sunt: qualitates itaq; sunt, quæ dictæ sunt.

Qualia verò sunt, quæ secundum has denominatiuè dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. 11 In plurimis itaque, & ferè in omnibus denominatiuè dicuntur: vt à candore candidus, & à Grammatica Grammaticus, & à iustitia iustus. Similiter & in alijs. In aliquibus verò, eò quòd non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea, quæ dicuntur, ab ijs denominatiuè dici, vt cursor aut pugillator, qui secundum naturalem dicuntur potentiam, à nulla qualitate denominatiuè dicitur, non enim posita sunt nomina potentijs, secundum quas isti quales dicuntur: sicuti disciplinis, secundum quas pugiles vel palæstrici secundum dispositionem dicuntur: pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur: quales verò ab his denominatiuè dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur denominatiuè, quod secundum eam quale dicitur: vt à virtute studiosus, eo enim, quòd virtutem habeat studiosus dicitur: sed non denominatiuè à virtute: non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur, quæ denominatiuè à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

12 Inest autem & contrarietas secundum qualitatem: vt iustitia iniustitia contraria est, & albedo nigredini, & alia. Similiter autem & ea, quæ secundũ eas qualia dicuntur: vt iniustum iusto, & album nigro. Non in omnibus autem

hoc

hoc accidit. Rubro enim aut pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrariū, qualibus existentibus. Amplius, si contrariorū alterum fuerit quale, & reliquum erit quale: hoc autem palā est ex singulis proponenti alia prædicamenta, vt si est iustitia iniustitiæ contrariū, quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia. Nullum enim aliorū prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neq; quātum, neque ad aliquid, neq; vbi, nec omninò aliquid huiusmodi, nisi quale, sic autem & in alijs, quæ secundum quale sunt contraria.

13. Suscipiunt autem qualia magis & minus. Albū enim magis & minus albū alterum altero dicitur: & instum alterum altero magis & minus: sed & ipsa intensionem suscipiunt, cū cādidum nanq; sit, contingit amplius candidum fieri. Non tamen omnia, sed plurima: iustitia nanque, si dicatur magis & minus instìtia, potest quilibet ambigere. similiter autē & in alijs dispositionibus, quidam enim dubitant de talibus. iustitiam nanq; iustitia non omninò aiunt magis & minus debere dici, nec sanitatem sanitate: minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiā alterum minus altero habere dicitur: sic autem & Grammaticam, & alias dispositiones, sed tamē ea, quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, sic autem & in alijs. Triangulus verò & quadrangulus non vidētur magis & minus suscipere: neq; aliqua aliarum figurarum: quæ enim definitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt: eorum autem, quæ non recipiunt rationem eandem, nihil magis alterum altero dicetur. nihil enim quadratum magis, quàm parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationem, simpliciter autem, si vtraq; nō recipiunt propositi rationē, non dicetur altero magis: non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

Horum itaq;, quæ prædicta sunt, nullum est propriū qualitatis. Similia verò 14. aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates, simile enim & dissimile alterum alteri nō est secundū aliud, nisi secundū id, quod quale est. Quare propriū est qualitatis secundum eam simle, vel dissimile dici. At verò non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorū quæ sunt ad aliquid connumerasse: habitus enim & dispositiōes eorū, quæ ad aliquid sunt, esse dicebamus. Penè enim in omnib. qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil aūt eorum, quæ sunt singularia: nam cū disciplina genus sit, id ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur. eorum verò, quæ singularia sunt, nihil ipsum quo ad alterius dicitur, vt Grammatica non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica: sed fortè secundum genus & hæ ad aliquid dicuntur: vt grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius grā matica: & musica alicuius disciplina, nō alicuius musica. Quapropter quæ singularia quidem sunt, non sunt ad aliquid. dicimur autem quales secundū singula, hæc enim & habemus: scientes enim dicimur, eò ꝙ habemus singularum scientiarū aliquas: quare hæ erunt etiam qualitates, quæ singulares sunt, secundum quas aliquando & quales dicimur: hæ aūt non sunt eorum, quæ sunt ad aliquid.

Amplius, si contingit idē ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est incōueniēs in vtrisq; hoc generibus enumerare.

Cur prius de qualitae egerit, quā de alijs sequentibus prædicamentis, ac cur titulo duplicato.

CVriosum est, inquit, Boet. cur qualitatē reliquis prædicamētis antepo suerit, dubitare, cū maxima sit disceptatio etiam prioribus duob. esse præponendā: tamen ne vlla prorsus supersit dubitatio, huius ratio est manifesta, quā dat Alb. tract. isto, cap. 1. est enim qualitas principium actionis, & passionis ipsi substantiæ inhærēs: propterea meritò anteponitur actioni, & passioni, & alijs quatuor quæ substantiæ sunt extrinseca, qualis est locus, à quo est vbi, & tēpus, à quo quando, & reliqua.

Titulus tamē est maximè notandus: De qualitate & quali, ita enim legitur grece; περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ ποιότητος, & quamuis Alex. Achatius, & Simplicius, solùm existiment legendum illorum vnum, illudque vitio scriptorum tribuant: tamen Ammon. Boet. Albert. & S. Aug. ita legunt, vt vtrumque in inscriptione retineatur. Cuius prima ratio traditur à Porph. nēpè vt vtriusq; vocabuli cognitio haberetur, & qualitatis, & qualis. Secunda ratio est Albert. c. 2. quia qualitas & modi prædicandi ipsius manifestantur per ipsum quale in concreto: propterea vtroque modo inscribitur. Tertia ratio est Ammon. Pro quo aduerte, accidēs dupliciter potest considerari. Vno modo secundum se, & vt à subiecto separatū cognoscitur, quod nomine abstacto significatur. Altero modo, vt est in subiecto, quod significatur per nomen concretum, cognoscere autem accidens in abstracto intellectus ipsius est, cuius est tale accidens abstrahere: at cognoscere accidens in cōcreto, sensus est: hic enim album, nigrū, calidū sentit: propterea nobis est in concreto accidens notius, quàm in abstracto. Ex his extat hæc ratio Ammō. hic enim traditur qualitas, & manifesta ista est in concreto, propterea titulus vtriusq; meminit. Quarta ratio est Boet. Inquit, quale aliquando ꝓ subiecto, aliquādo pro ipsa qualitate sumi: & ne forsan quis deciperetur, existimans hic quale cōsiderari ratione subiecti, propterea Aristot. vtrunq; copulauit: vt nihil aliud per quale, quā ꝑ qualitatē intelligerem⁹: cum quale significet ipsam qualitatē, vt est in subiecto, omnes hæ rationes bonę sunt, & hæc vltima est etiam Simpl.

Ex his patet ratio, quare non de quātitate, & quanto inscripsit: quātitas enim est accidens in vniuersum sensibus substans, & suscipiens mutuam prædicationem in cōcreto, & abstracto, vt diximus: at ipsa qualitas non sensibus in vniuersum substat, cū sint innumeræ qualitates insensibiles: nec de concreto abstractū vel è contra prædicatur: propterea satis fuit, ibi de quantitate inscripsisse, non autem hic, cū ista non ita idem sint.

Qualitatem verò dico secundum quā quales quidam esse dicuntur, &c. 1.

Caput hoc in quatuor partes diuiditur. Prima definitionem seu descriptionē ipsius qualitatis cum diuisione specierū ipsius continet. In secūda traditur de quali. In tertia sunt tres proprietates qualitatis. In quarta est dubium & solutio.

In prima ergo parte, distinctionis causa, quinque sunt particulæ. In prima est descriptio qualitatis in singulis quatuor, sunt quatuor species ipsius qualitatis, singulæ in singulis particulis.

Est ergo qualitas secundum quā quales quidam dicuntur, vt ab albedine corpus quale dicitur: si enim interogeris, quale corpus est? dices album.

Hic primò aduerte hic describi, & manifestari abstractum per concretū, quia vt dixi ex Ammō. notiora nobis sunt cōcreta, vtpotè sensib. percepta: & similiter quia concretū est magis compositum cū significet accidens, vt est in subiecto, cōpositum autem notius est nobis, quā simplex, vt docet Auer. 1. Physi. com. 3. *Nota 1. Cur abstractū per concretū explicetur*

Aduerte secūdo, ne turberis in verbis Arist. definit enim qualitatē in singulari, & vtitur verbo plurali ob eāq; causam existimem⁹ ex hoc ab vnica qualitate semp *Nota 2.*

mul.

multa dici qualia: sed in definitionibus voces à numero absoluuntur: vt idem sit sensus, qualitas est, à qua aliquid dicitur quale: sicut à qualitatibus aliqua qualia dicuntur.

Nota.3. Aduerte tertio, ꝙ Albert. in præsenti notat dici per verbum primæ personæ scilicet[quidam dicimur] vt intelligamus duplices esse qualitates: quædam sunt spirituales, quæ non nisi animæ, vel rei spirituali insunt: quædam sunt corporeæ. quæ non nisi corporibus insunt. Propterea enim dicit per verbum personæ primę qua significantur homines, in quibus solis, hæ vtræque qualitates simul sunt. Ista doctrina vera est, sed impertinens ad Aristot. Gręcè enim habetur verbum tertię personæ, vt vertit Boet.

Nota 4. Aduerte quarto, videri istam non esse bonam descriptionem, omnia enim accidentia in quali prædicantur, & secundū ea, quales dicimur: ergo non hoc isti prædicamento proprium est.

Qualitas quot modis accipiatur. Propterea nota ex Arist. 5. Meta. c.14. qualitatem multipliciter sumi. Primo, ꝓ omni forma substantiali, & differentia rei constituta: formę enim qualitas inest, & differētia generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur pro quacunq; forma accidentali, quæ est extra naturam subiecti: & sic compræhendit omnia nouē prædicamenta. Tertio modo sumitur specialiter pro accidēte huius quarti prædicamenti, à quo dicitur aliquid simpliciter, & purè, quale. Dicit enim Alb. c.1. & benè, à qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tātum, sed cū aliqua compositione, sicut & à quantitate non quale absolutè, sed quantum, vel aliquot. Ab alijs verò dicitur aliquid, non quale, sed qualiter se habet: quod sedet enim, vel stat, vel iacet, vel currit, vel patitur, potius dicitur aliquomodo se habere, quàm quale absolutè. Hæc verò qualitas huius prædicamenti quale simpliciter facit: & ita est intelligēda descriptio. Et huic consonat, quod Porphy. dixit in cap. de communitatibus in differentia generis, & accidentis, accidēs prædicari in quale, vel in quo modo vnū quodque se habet.

Posita descriptione, qualitatem diuidit. Qualitas, inquit, multipliciter sumitur. Non hic intelligas multipliciter, id est, ęquiuocè sumi, sed genericè nimirum quia multas species habeat, vt notat Am. Boet. & Alb. & hoc manifestū est ex his, quæ subiungit: Vna, inquit, species est ꝙ non dixisset, nisi qualitas esset genus, vt notat Simpl. Nota. 5.

Vna quidem Species qualitatū habitus, & dispositio est, &c. 2.

Hæc est secunda particula, in qua Arist. de prima specie qualitatis tractat. Et primo differētiam inter habitū, & dispositionem assignat: ex qua quid vtrunque sit ostenditur. Secundo, illam differentiā probat. Tertio, quomodo ad inuicem se habitus, & dispositio habeant, aperit.

Differt ergo habitus à dispositione, quod habitus est quædam qualitas difficulter à subiecto mobilis: q. nō facilè corrūpitur, & à subiecto nō facilè recedit, sicut scientia, virtus: qui enim semel scientiā acquisiuit, nō facilè perdet eā, sed magna difficultate, vtpotè morbo aliquo grauissimo correptꝰ. Dispositio verò est qualitas facilè à subiecto mobilis, & quę remouetur citò à subiecto, vt sanitas & ęgritudo, quæ facilè recedunt. Quāuis, vt notat Arist. aliquæ dispositiones longa cōsuetudine fiunt habitus, vt febris, quæ tempore longiori fit Hæctica.

Ex his facilè colligitur, quid vtrunq; sit: est enim habitus qualitas non facilè mobilis à subiecto. Dispositio verò est qualitas facilè mobilis à subiecto: vocamus verò mobilem qualitatem, non quę cū ipso subiecto corrūpitur, sed quæ subiecto manente potest recedere, & corrumpi.

Manifestum est autem quoniam hæc, &c. 3.

Hoc discrimen Arist. probat ex vsu loquendi in ipsis disciplinis: illos enim qui non probè veritatem perceptam retinēt, vocamus dispositos, quāuis inter hos aliqui magis, aliqui minus dispositi inueniātur: illos verò, qui probè retinent, nec facilè ab ea mobiles sunt, habitus asserimus

mus

mus habere. Postea hæc duo comparat: omnis, inquit, habitus dispositio est, non tamen omnis dispositio habitus est, neq; qui dispositionem tenet, necessario habitum tenet.

Nota. Dispositio duob. modis dicitur

Pro quo aduerte, quod dupliciter dicitur dispositio. Vno modo generaliter pro qualitate facilè, vel difficilè mobili, quo pacto. 5. Meta. c. 20. & in præsenti habitus dispositio dicitur. Altero modo specialiter pro qualitate facilè mobili, & sic habitus non est dispositio: vnde species est nomen generis, & cuiusdã speciei generis. Subdit exemplũ Ammo. de nomine: aliquando enim nomen communiter ꝓ omni parte orationis sumitur, aliquando particulariter, ꝓ vna parte vt est à verbo distincta. & hæc est expositio communis, & vera. Quamuis etiã aliter possim⁹ Arist. interpretari, vt loquatur de dispositione particulariter dicta, vt sit sensus: Habitũ præcedunt dispositiones cũ prius subiectum habeat dispositionẽ, per quã ad habitum peruenit, quamuis id nõ semper sit necessarium, tamen dispositionẽ non præcedit habitus, cùm ex dispositionibus fiat habitus, non autem ex habitibus dispositio. vtraque expositio est bona, prior communis est.

4. *Aliud verò qualitatis genus est, &c.*

Hæc est particula tertia, in qua tractat de secunda specie: nec mireris quod habitum vocauerit speciem, hoc verò genus dicat, quia vt notant Ammo. & Simpl. hæc quatuor subalterna genera sunt, quę & speciei & generis nomen iure sibi vendicant, vt ex interpretatione Porphy. manifestum habemus.

Nota 1. Principia actionũ esse duo.

Pro huius autem generis intellectione aduerte operationum duo esse principia: alterum quod simpliciter ad operandum est: alterũ ad benè vel malè operandum: verbi gratia, rusticus habet principium vt cognoscat, vt operetur: tamẽ doctus & artifex etiam aliud habet principium vt benè operetur, vt ꝑfectè cognoscat: prius dicitur potẽtia, posterius habitus vel dispositio: prius à natura est rebus cõcessum, posterius acquisitũ, & à nobis partum: prius ad quamcunque operationem est necessarium: sine potentia enim non contigit operari, nec benè nec malè: posterius nõ est in omni operatione necessarium: nec in omnibus operantibus sunt habitus. Istud verò, scilicet habitus & dispositio est in prima specie prædicta, at prius illud principium pertinet ad hãc secundam speciem, quæ dicitur potentia vel impotentia naturalis, ne intelligam⁹ de illo principio quod non est naturale, id est, à natura concessum, sed à nobis cõquisitum.

Nota. 2. Potentiæ naturalis quatuor sũt grad⁹.

Aduerte secundo, quod huius potentiæ quadruplex est gradus seu species. Prima est quædam naturalis promptitudo ad facilè agendum aliquid, secundũ quã sunt homines pugillatores, luctatores, id est, naturalem habent quandam insitam potentiam ad ista opera: nec loquimur de his, qui arte & vsu id efficiunt, nam tunc ad primã pertinerent speciem, sed de his, qui naturaliter id præstant: similiter sunt aliæ innumeræ aptitudines hominum, secundum quas naturaliter inclinãtur ad facilè opera aliqua exercenda. Secũda species est naturalis quædã potentia, secundum quam aliquid fortiter resistit sibi contrarijs, & aduersantibus, secũdum quam dicimus homines salubres, quib. talis inest potẽtia, vt omnibus nociuis fortiter resistant, nihilq; eis noceat: in hac est durities, qua aliquid resistit diuisioni & fectioni, quæ tendit in ipsius destructionẽ. Tertia est quędã actiua potẽtia, secundũ quam difficulter aliquid agit, qualiter est hebetudo seu ingenij, seu corporis ad operatiões exequendas. Quarta est quędam potentia, qua aliquis facilè suscipit id, quod sibi aduersatur, & in sui destructionẽ tendit, qua potentia dicim⁹ homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt à natura, & omnia eis nocent: similiter mollities est in his, secundũ quã facilè res sui diuisionem patitur. Et maximè notandũ est, duas priores vocari ab Arist. naturales potentias: duas verò posteriores, quæ prioribus cõtrariæ sunt, impotentias naturales & meritò, quia potentia operandi difficulter, potius dicitur potentia non operandi facilè: & potentia non resistendi, & patiendi, impotentia resistendi: ita tamen ista intelligas,

gas, vt non propterea existimes impotentiam esse priuationem seu negationem potentiæ, sed dicit qualitatum positiuã contrariam potentiæ. Per hæc facillimè intelligitur ista species, & sensus Aristo.

Dubium. Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub disiũctione explicatur: dico id

Solut. esse, quia nomen vnicum nõ est, quo istas quatuor qualitates explicemus: ideo duplici simul nomine Aristo. est vsus. dicit enim φυσικὴ δύναμις ϗ ἀδυναμία.

5 *Tertia verò species qualitatis est passibiles qualitates, &c.*

Nota. 1. Aggreditur explicare tertium qualitatis genus: & quia iste textus obscurus est & doctrinam continet obseruandam, aliquot fundamenta opus erit præmittere.

Passio tribus sumitur modis. Primo passio tripliciter, quantum pro pꝛsenti sufficit, apud Aristo. accipitur. Vno modo pro receptione cuiusq; formæ, siue tendẽtis in rei perfectionem, siue in disconuenientiam: vt patimur quando recipimus calorem, siue iste sit nociuus, siue proficuus: quomodo 2. de anima. ca. 5. & li. 3. c. 2. sensus docet pati quando recipiũt speciem, & similitudinem obiecti. Altero modo accipitur passio pro receptione formæ discõuenientis, & nociuæ, vt quãdo subiectum patitur sibi calorem aduersum. Tertio modo passio significat illam qualitatẽ, quæ ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, vt nigredo, quæ ex combustione procedit, dicitur etiam passio, & harum duarum acceptionum meminit 5. Met. c. 21.

Nota. 2 Aduerte secundo; ꝙ istæ qualitates tripliciter se habent ad passionem secundo modo dictã. Quædam solũ sunt principia actionum, seu passionũ, quia faciunt passionem, non tamen fiunt ex passione alia: quales sunt primæ quatuor qualitates, calor, frigus, siccitas, humiditas. Quędam sunt effectus passionum, tamen ipsę non efficiunt passionem propriam in alio, quales sunt colores, ij enim ex passione primarum quatuor fiunt, tamen ipsæ non in alio passionem efficiunt, cum colores per se nihil frigefaciant, vel calefaciant, vel alium colorẽ producant. Quædam aliæ sunt qualitates, quæ etiam fiũt ex passionibus secundo modo, & ipsæ sunt causę etiam passionum in alio, quales sunt odores & sapores: hi enim ex primis qualitatibus fiunt sicut colores, tamen ipsi rursum efficiunt passionem in sensibus, cum odor, & sapor calefaciant, exsiccẽt & humectẽt: & hinc est quod minus multo defatigamur videntes, cũ non patiamur à coloribus, quàm gustantes & olfacientes quia patimur.

Aduerte tertio, quòd isti colores & qualitates, quæ sunt effectus passionum, sunt in triplici differentia. Quædã proueniunt ex naturali passione, quę fit simul cum ipsa rei generatione, vt albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quæ fuit inter qualitates quãdo ista generata sunt. Quædam proueniunt ex passione accidentali, scilicet quæ non est à natiuitate, tamen est passio perseuerans, vt qui ex aliquo morbo colorem aliquem diuturnum contraxit pallidum, vel rubrum, vel alium. Quædam proueniũt ex accidentali passione, sed non perseueranti, & facilè recedenti, vt rubedo, quæ ex verecundia, & pallor qui ex timore procedunt. Hi autem tres modi qualitatum, & sunt ratione corporis, vt hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis & animæ, vt insania, furor, dementia, quæ proueniunt & ex passione natiua, & ex passione accidentali perseueranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili. Nota. 3.

Aduerte 4. quòd illæ qualitates quæ sunt causæ passionum, non solum efficiunt passionem in nobis, sed etiam in alijs multis, vt calor, qui calefacit omnia mista: aliquæ solum efficiunt passionem in animalibus, vt odores & sapores, tamẽ ab Aristotele omnes sumuntur, quia ingerunt animalibus passionem: quia nobis istæ omnes passiones notiores sunt, ꝙ animalia sumus: non enim cognosco ignem alteri, scilicet ligno intulisse passionem, nisi per passionem, quam ego experior, cognoscens & tangens lignum, & ignem. Nota. 4.

His suppositis deueniamus ad Arist. hæc enim particula continet quatuor textus. Primo speciem exemplis explicat, & pro- Expositio textus.

bat enumeratas esse qualitates. Secundo ostendit, quomodo dicantur passibiles qualitates. Tertio discrimen inter passibiles qualitates, & passiones constituit. Quarto id in qualitatibus secundū mentem etiam explicat.

Dicit ergo primo, genus tertiū qualitatis esse passibiles qualitates & passiones, quales sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo, & calor, ac similes: quòd aūt hæ qualitates sint, manifestū est: per eas enim dicitur subiectum quale, nempe album, dulce, calidum.

6. *Paßibiles verò qualitates dicuntur. &c.*

Explicat quomodo istæ dicantur passibiles qualitates.

Nota. Aduerte autem tripliciter aliquā qualitatē posse dici passibilem. Vno modo:
Qualitas dicitur passibilis tripli ci ex causa. quia subiectū reci piens illam, secundum eam patitur, vt calor in manu receptus dicitur qualitas passibilis, quia manus secundum eum patitur. Altero modo dicitur passibilis qualitas: quia ipsa sit causa passionis, vt calor ignis est causa passionis in ligno vel in tactu. Tertio dicitur passibilis qualitas, quia sit effect⁹ passionis, vt dixim⁹. Hoc supposito ostēdit has qualitates non dici passibiles, eo quòd ipsarū subiectū aliquid patitur: nō enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorē, sed dicūtur passibiles quia sunt causæ passionum, vt calor, & sapores: vel quia sunt effectus passionis, quales sunt colores. Dupliciter ergo passibilis qualitas dicitur, vel quia est causa passionis in alio subiecto, vel quia est effectus ipsius passionis.

7. *Quoniam ergo fiunt per aliquā passionem. &c.*

Hic ostendit Arist. colores omnes esse effectus passionum, & tale est argumentum. Colores isti, qui à natura sunt, similes sunt ijs, qui fiunt ex accidenti: sed isti ex accidenti, scilicet qui proueniunt ex verecūdia vel timore, fiūt ex aliqua passione: ergo existimandum est illos etiam qui à natura sunt, ex passione prouenisse.
Nota mo- Et nota admodum hanc rationem, ex ea enim deduces pulchram viam naturales dum & ra-
causas indagandi, penes causas accidenta tionem in-
les, ex quibus similes proueniūt effectus, uestigandi
quam ipse obseruauit. tertio sect. prob. q. causas na-
1. vbi quærens naturam melancholicorū, turales.
eos ebrijs in effectibus similes contemplans, quod ebrijs accidentaliter accidit, id melancholicis à natura prouenire existimat.

Statim subdit has qualitates, quæ effectus passionum sunt, esse in duplici differentia: quædam proueniunt ex passione durabili, & perseueranti, siue à natura, siue ab aliquo accidenti, scilicet morbo, vel quolibet alio: & istæ dicuntur passibiles qualitates: & quædam sunt effectus passionum, qui non durant, sed transeunt, & istæ non dicuntur qualitates, sed passiones: & probat. quia simpliciter ab his non denominamur quales, non enim qui rubedinem contrahit ex verecūdia, rubeus dicitur, sed passus ruborem: nec intelligas quòd iste rubor nullo modo sit qualitas, cum in hoc prædicamento sit, sed dicit, quod quantum ad denominationem absolutè non est dicenda qualitas, videlicet permanens, ita vt ab ea talis denominetur, scilicet rubeus.

Dubitabis, quare hic nō meminit odorum, & sonorū, cum tamē passibiles qualitates sint, sunt enim causæ passionū in sensibus. Dicendum ꝙ odorum, & saporum, prorsus est eadem ratio, nec odores, nisi per sapores, cognoscuntur, adeò, vt ferè eisdem nominibus nominētur species, & differentiæ odorum & saporum, vt docet. 2. de anima. c. 9. ꝓpterea nō meminit odorum, quia sub saporibus ea ratione comprehendūtur, vel quia nō erat necesse connumerare omnes qualitates, & præsertim omnibus notas. Dubium.

De sono dicit Alber. non meminisse: quia non fit ex qualitatibus primis, sicut reliquæ qualitates passibiles: forsan posset dici, potius esse passionem animæ, q̄ passibilem qualitatem, cum non sit perseuerans. Dubitatur circa dicta: nam colores videntur causa passionis, omnis enim sensus patitur à sensibili, vt dicitur. 2. de anima. c. 12. imò in q. 30. sect. 51. proble. dicit Arist. viride maximè delectari oculos,

quos

quos alij colores defatigant. Dico primò colores non agere in oculos passione corruptiua, cum imprimant speciem, & similitudinem, quæ non corrumpit. dico, secundo, quòd colores aliqui agunt passione corruptiua, sed id nõ fit ratione coloris, sed subiecti, in quo tales colores sunt, quod est humidum, vel siccum, vel splendens magis, vel minus, & inde prouenit, quòd lædat vel delectet visum. Dubitatur, secundo, odores, & sapores sunt etiam effectus passionum, vt diximus, vt quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles, quòd sint causæ passiõis, quàm quòd sint effectus, quandoquidem vtrũq; habeant? Ad hoc solutio in promptu est, dignius enim est esse causam passionis, quã effectum, & vnumquodq; à principaliori sumit denominationem.

8 *Similiter autem his, & secundum animam. &c.*

Postquam Aristo. ostendit esse passibiles qualitates secundum corpus qui effectus sint passionum, & similiter esse passiones, hoc idem esse etiam in qualitatibus secundum animam ostendit: sunt enim quædam qualitates prouenientes ex passione secundum animam, sed à natiuitate, vt dementia, secundum quam quis nascitur demens: sunt etiam quæ ex passione accidentali, sed permanenti proueniunt, vt dementia ex morbo, vel aliquo alio diu perseuerans. Sunt etiam aliæ ex passione citò recedenti, vt dementia ex ira subita, paruo tempore durans, quemadmodum autem illæ duæ priores qualitates dicebantur qualitates, quia secundum eam dicebamur quales: tertia verò non qualitas, sed passio erat: cum secundum eam subiectum non diceretur quale, ita similiter in his quæ secundum mentẽ sunt, illæ duæ priores sunt qualitates, & ab eis quales denominamur: posterior verò non qualis, sed passio dicenda est, nec secundum eam quale quid dicitur, non enim dicitur demẽs qui ex breui ira in quandam dementiam breuissimè durantem incidit, sed potius dicitur quòd passus est dementiam.

9 *Quartum verò genus qualitatis est figura &c.*

Accedit iam ad vltimã qualitatis speciem quę est figura vel forma. Dubiũ aũt est, quid per hæc duo intelligat. Ammo. existimat per figurã intelligere eam, quæ in rebus inanimatis est, per formam verò eam, quæ in animatis est: non autem hic loquimur de forma substantiali rerum, sed de ista exteriori sensibili, quam ars imitatur. — Dubium. — 1. sentẽtia.

Boet. & Simpl. per formam intelligũt idem, quod per pulchritudinem, per figuram verò eam solam quæ in quantitate consistit, Albertus, cap. 8. idem existimat esse figuram & formam, sed ratione differre: nam figura dicitur respectu quantitatis, cuius extrema faciunt figuram, forma verò dicitur respectu subiecti naturę, quælibet enim natura specifica suam habet propriam figuram exteriorem, quæ dicitur forma. — 2. sentẽtia.

At profecto mihi placet sententia Iãbli. vt refert Simpl. hic enim dicit per figuram intelligi eam, quæ in solis mathematicis est quantitatibus, vt esse triangulum, quadrangulum, cubum & reliqua: & per formam intelligit eam quæ in corporibus naturalibus est. Et hoc patet ex ipso Arist. qui probat figuram esse qualitatem, quia secundum eam, dicitur quale aliquid: ista subdens exempla, esse triangulare, quadrangulare. — 3. sentẽtia.

Huic generi adiungit Arist. curuitatẽ & rectitudinẽ quæ qualitates sunt, quia quodammodo figuræ sunt, quamuis imperfectæ.

Vbi notat Ammo. & benè, ꝙ ex quãtitatibus procedunt passiones seu affectus, figuræ & formæ, sed nõ hæc omnia ab omnibus quantitatibus: à linea ꝓcedũt affectus, scilicet curuitas, rectitudo, etiã & angulus: à superficie continenti longitudinem & latitudinem, procedũt affectus scilicet angustia, amplitudo, etiam procedunt figuræ, scilicet triãgulus, quadrãgulꝰ, & reliquæ figurę superficiales: à corpore verò procedũt affectus, grauitas, leuitas, similiter figurę, scilicet cubus, pyramis. procedunt etiam formæ à tali quanti- — Nota.

 tita-

titate, vt est in subiecto substantiali: omnia autem ista, quæ à quantitate dimanant, qualitates sunt.

10 *Rarum verò & spissum & asperum, &c.*

Excludit dubium. Posset quis dubitare an istæ qualitates sint, cum secundum ea quale dici appareat. Respondet non esse qualitates, sed potius pertinere ad positionē quæ ad aliquid est, quod ex horum definitione apparebit, est enim rarū, qđ partes sibi habet distantes inuicem, spissum, quod partes sibi coniunctas habet, asperum, quod partes inæqualiter habet insurgentes, lene cuius partes rectitudinem quandam obseruent, hæc autem ad partium positionem spectant: concludit has esse qualitates, quæ maximè qualitates dicuntur: [forsan autem alius apparebit modus qualitatis.] Hæc verba in disputatione examinabuntur.

11 *Qualia verò sunt, quæ secundum has denominatiuè dicuntur, &c.*

Hæc est secūda huius capitis pars principalis, in qua de ipso quali Arist. tractat ipsumq; describit, Quale inquit est, quod à qualitatibus denominatiuè dicitur, vel quomodolibet aliter.

Hæc descriptio duas habet partes. Altera est, quale dici denominatiuè à qualitate, diximus enim superius, tunc dici denominatiuè, quando in nomine est quędam cōuenientia cum extremitatis differentia aliqua, & in re est quædā forma, & id quod formam participat: patet autem ita esse in multis qualitatibus, vt cādor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus: in his, concreta denominatiua sunt à qualitatibus ipsis abstractis.

Altera pars est [vel quomodolibet aliter,] quia aliquando nō fit denominatio ab aliquibus qualitatibus, vel quia nomen eis non est impositum, vt dicuntur pugillatores, cursores, à potentia quadā naturali currendi, & actū pugilis exercēdi, cui potentiæ non est nomen impositum, sicut sunt nomina imposita artib⁹, quibus hæc fiunt. Diximus enim pugillatores dici & ab arte, & à potentia quadā naturali: similiter cursores, luctatores, artibus quidem nomen impositum est, sed non potentijs.

Huiusmodi aliquando nomina quidē imposita sunt qualitatibus, sed non ab illis sumitur nomen concretum denominatiuum idem significans, vt qualitas quædam dicitur virtus, sed nō ab ea virtuosus quis, sed studiosus dicitur: sed ista non sunt multa: omnia autem hæc qualia dicuntur, quæ vtcunq; à qualitatibus sumuntur.

Dubitatur. Videtur Arist. non seruasse præceptum illud. 6. Top. c. 3. ne cōmittatur circulus in definitionibus, vt vnū per aliud, & hoc iterum per illud definiatur: hic autem qualitatē per quale, modò quale per qualitatem describit. Dubium

Ad hoc respondet Boet. istam non esse propriè definitionem, sed descriptionem quandam, in qua nō est vllum absurdū, vt vnum per alterum describatur, tanq̃ per notius nobis, & hoc iterum per illud tanq̃ per notius natura: quale enim nobis est notius, cum sit magis compositū, & composita nobis sunt notiora: at qualitas est notior natura, & minus nobis nota: est enim prior natura qualitas, quā quale, & est ipsi⁹ qualis causa: vnde postquā iam nobis manifesta est qualitas per ipsum quale, iterum quale per qualitatē manifestamus, tanq̃ per notius natura, vt cognoscamus radicem & causam ipsi⁹ qualis esse qualitatem: nec iste est circulus, tunc enim hic fit, quando idem est modus cognitionis. Solut.

Inest autem & contrarietas secundū qualitatem, &c. 12

Hæc est tertia capitis pars, in qua explicātur ea, quæ qualitatibus insunt, hęc autem sunt tria. Primo est, qualitatibus inesse contrarietatem, quod exemplis manifestatur, iustitiæ enim iniustitia, & albedini nigredo contrariatur: & non solum hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualibus inest, iustum enim iniusto, & albū nigro contraria sunt: hoc tamen non omnibus inest qualitatibus, nam rubedo, pallor, & reliqui colores medij, non habent contrarium.

Du-

Dubiũ 1. Dubitabit hic aliquis, nam iste locus videtur aduersari alteri loco. 5. Physi.c.1. vbi dicitur non solùm extrema, sed etiã media extremis contraria esse, & 2. Ethi. c.8. & 1.magn.moral.c. 9. docet extrema vitiosa, & inter se contraria, & cum virtute, quæ est in medio, liberalitas enim quæ in medio est, prodigalitati & auaritiæ contrariatur. Ad hoc dico, dupliciter
Solutio. aliquid posse alteri contrariari: vno modo secundum se primo: altero modo secundũ aliquid, quod in se participat: verbi gratia, ignis aquæ est contrarius, non quidem secundum se, sed ratione caloris, & frigiditatis, quæ in eis sunt: at ipse calor & frigiditas secundum se contraria sunt. Modo dico, quod colores medij contrariantur extremis, sed non secundum se, sed vt magis vni aut alteri accedũt extremo: verbi gratia rubrum aduersatur albo, quia magis participat nigrum, at ipsi colores extremi secundum se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illo 5. Physic.

Ad illud de virtute respondet Albert. cap. 9. virtutẽ contrariari extremis in ratione extremi: id est, in quantum virtus bonum morale est, extrema verò mala sunt, bonum autem, & malum extrema sunt.

Dubiũ 2. Dubitabis, cũ multa clara exempla possent proponi qualitatum non habentium contraria, figura enim & forma cõtraria nõ habent, vt quid Arist. hoc de coloribus medijs, quod non satis perspectũ
Solutio. erat, proposuit? Iudicio meo, id non sine causa factum esse existimandum est: causa igitur huius est, vt intelligamus perfectam & primam contrarietatem inesse extremis, & alijs ipsorum ratione, ac propterea verbis sequentibus, alteram contrariorum proprietatem subiungit, scilicet, vt sint talia extrema, quæ sub eodem genere sint; vt si vnum ad qualitatẽ, & alterum etiam ad qualitatem spectet: sunt enim contraria in vno & eodẽ prædicamento.

13. *Suscipiunt autem qualia magis & minus, &c.*

Inest etiam qualibus suscipere magis & minus: non solùm autem vnum altero magis album, calidum, aut frigidum est, sed etiam vnum, & idem modò albũ, modò magis album est.

Sed posset quis dubitare, an sicut suscipiunt contrarietatem qualitates sicut Dubium.
qualia, ita suscipiant etiam magis vel minus, vt vna sit magis albedo, quàm alia. Et dicitur hoc quibusdam visum fuisse, inter quos fuit Plato, vt referũt Alex. Boet. & Alb. At ipse Arist. magis accedit ad hoc Solutio.
quòd non abstracta, sed concreta, magis vel minus suscipiant. ista tamen proprietas non inest omnibus, cùm ipsis abstractis qualitatibus non insit: immò nec omnibus qualibus: hæc enim quæ à figuris dicuntur, non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum in indiuisibili cõsistit: vt aliquid videlicet sit circulus vel non sit, conuenit absolutè: non verò dicitur magis vel minus circulus, quã alter. Nec quadrangulum vnũ vtpotè quadratum, est magis quadrangulum altero, quod sit altera parte longius; sed absolutè vtrumque est, & dicitur quadrangulũ seu quadratum: esse enim circulum vel aliam figuram consistit in vnica ratione non suscipienti variationem: hoc idem in ipsis concretis. Quadratum autem dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta: altera verò parte lõgius, quod quadrangulum vocant, est ex quatuor lineis, duabus existentibus inæqualibus, alijs duabus.

Horum itaq; quæ prædicta sunt, &c. 14.

Ostendit nullũ ex his duobus esse proprium qualitatibus, cũ non insit omnibus: propterea verum proprium ponit omni, & soli conueniens, vt secundum solam qualitatem dici contingat simile vel dissimile. Ne autem existimes simile & dissimile esse qualitates, sunt enim ad aliquid, sed sunt passiones qualitatis, nec est inconueniens quod res in vno prædicamento, & eius passio in altero collocetur, vt diximus: homo enim in substãtia, at risibile in qualitate est. ita qualitates huius prædicamenti sunt, at simile & dissimile ad aliquid pertinent.

At verò non decet conturbari, &c. 15.

Hæc est vlima capitis pars, in qua Aristot. respondet cuidã obiectioni, quæ ei ex dictis precedentibus obijci poterat: nempè, in prædicamento ad aliquid collocata sunt scientia, & habitus, nihil autem vnum, & idem in duobus prædicamentis est constituendũ: ergo non sunt ista in prædicamento qualitatis, vel non sunt ad aliquid.

Ad hoc dupliciter respondet. Primo, inquit, scientiam, & habitum in genere esse ad aliquid, species verò ipsius esse qualitates: nec repugnat genus esse in prędicamento ad aliquid, & species in qualitate: & hoc idem docet 4. Top. c. 4. Respõdet secundo, etiam genus, scilicet scientiam & habitũ esse in hoc prædicamento qualitatis, & ad aliquid: nam vnum, & idem secundum diuersas rationes, ad diuersa potest pertinere prædicamenta: vt scientia quatenus subiectum facit quale, in qualitate est: quatenus ad obiectum refertur, ad aliquid est.

Ex vtraque solutione Aristot. habetur secundum ipsius mentem, scientiam & habitum aliquo modo ad aliquid pertinere, quod nos supra diximus cõtra Ammon.

Dubiũ 1. Dubitatur, quo pacto fieri potest, vt genus, ꝙ de natura specierum est, sit in vno prædicamento, & species in alio: cũ supra docuerit Arist. quicquid de genere essentialiter prædicatur, etiam de specie prædicabitur. Ad hoc respondet Alex. Scientia secundum naturã suam est qualitas, quia subiectum ipsum primo dispo nit secundum se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidam respectus ad obiectum: & ratione huius respectus, qui non est natura scientiæ, sed à natura fluit, est in prędicamento ad aliquid sicut risibile ratione subiecti est in substãtia, ratione risibilitatis est in qualitate species autem sunt in prædicamento, in quo est natura sui generis: & ita hic fit: nam scientia, & habitus secundum naturam suam in qualitate sunt. Et hoc est ꝙ benè dicit Simpl. quia species scientiæ, & habitus ipsius, non sunt scientiæ, & habitus species, quatenus illa sunt ad aliquid, sed vt qualitates sunt.

Dubiũ 2. Tamen est aliud dubium, quod maximè hoc ipsum manifestat, & cuius cõsideratio à multis prætermissa est. Nam sicut à natura sciẽtiæ in communi fluit quidam respectus, & comparabilitas ad obiectum scibile in communi: ita ex qua libet sciẽtia in particulari fluit respectus particularis ad suũ obiectum: ergo qua ratione genus ad aliquid spectat, ita etiã ipsæ species pertinebunt. Præterea, non videtur recta doctrina, propterea scientiam esse ad aliquid, quia respectus ex ea consequatur, ratione cuius ad aliquid est: eodem enim modo diceretur: Petrus est in qualitate ratione coloris, qui in eo est.

Solutio. Dico ad hoc, est etiam valdè notandum, quod scientia in communi nõ solùm habet illum respectum, sed etiã nomen ipsum scientiæ, & talem qualitatẽ simul cũ respectu significat, cũ scientia dicatur ab hoc, buod est scire, & cognoscere aliquid. At reliquæ scientiæ particulares habent buidẽ respectũ: sed nomina ipsarum solam qualitatem sine respectu significant: vt Grammatica, Rhetorica, Geometria: & inde non dicuntur ad conuertentiam cum obiecto, non enim dicitur Grammatica est, vt ita loquamur, grãmaticabilis grammatica: sicut dicitur scientia est scibilis scientia.

Nota cur scientia dicatur esse ad aliquid non autẽ species subiectæ.

Inde est, quod scientia & habitus in genere possunt ad aliquid pertinere ratione alicuiꝰ in sua significatiõe cõtenti, nõ tamẽ ipsius species: & hoc valdè obserua, circa hunc textum: atque hæc de capitis interpretatione.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum qualitas sit genus? & de eius speciebus, ac specierum qualitatum diuisione.

Hoc prædicamentum dignũ est speculatione & propter rerum obscuritatem, & ipsarum insignem, & vniuersalem vtilitatẽ, cũ & morali, & naturali philosopho, & mathematico maximè sit huius opus, quãdoquidẽ omnia hæc ferè comprændit. Est igitur prima difficultas. An qualitas sit genus supremum omniũ specierum enarratarũ? videtur

Argumenta in contrarium quod, scilicet sit genꝰ

tur enim non esse genus, cū Aristo. dicat qualitatē multipliciter dici, quod idē videtur ac æquiuocè dici, vel saltem analogicè, vt loquitur Arist. 4. Mete. c. 2.

1. Argum.

Præterea, quia genus significat aliquā communem naturam omnibus suis speciebus: at non patet, quæ ista sit natura communis, quam dicit qualitas.

2. Argum.

Præterea in hoc prædicamento non videtur omnes satis conuenire. Simpl. enim existimat qualitatē esse analogū; Ammon. Alexan. & alij esse vniuocum genus.

3. Argum.

Præterea, Simpl. & Boet. credunt alias esse qualitatis species præter has: Ammō. & Albert. non esse vllum aliud genus.

4. Argumēta cōtra diuisionē in illas quatuor species.

Præterea in sufficientia huius diuisionis positæ ab Arist. non conueniunt, quidam enim aliter, quàm alij illam sumūt. In primis Ammon. sic pcedit. Qualitates se habent in duplici differentia, quædam dicūt potentiam vel impotentiam, & hæ faciunt secundam speciem: quædam dicunt actum, & hæ rursus sunt in differentia duplici: quædam sunt perfectiuę vel deprauatiuæ subiecti: quædam nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ: vocantur perfectiuæ, quæ simul sunt cum natura rei, vt calor ignis, albedo niuis; vel quæ tendūt in perfectionem rei, vt virtus, scientia: deprauatiuæ, verò sunt, quæ subiectorū sunt destructiuæ, & ipsorum imperfectionem habent, vt acor vini, putredo pomi: vocat aūt nō perfectiuas, quę nō sunt secundum naturam rei, sed fiunt per aliquam rei mutationem, vt dulcedo in iure, quæ fit cum alteratione iuris. Similiter figuræ & formæ, quæ nec sunt etiā deprauatiuæ, cùm non tendant in rei corruptionem.

Ratio illi' Diuisionis ex Ammō.

Tertia subdiuisio. Quæ sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ, sunt adhuc in duplici differentia. quædam insensibiles, id est, quæ non sensu aliquo percipiuntur, quales sunt habitus tam boni, quàm mali: & dispositiones, & hæc faciunt primā speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, id est, quæ agunt in sensus nostros, & istæ sunt illæ qualitates passibiles, quæ sunt causa passionis, vt calor, frigiditas, sapor.

Illæ autem quæ nec perfectiuæ, nec deprauatiuę sunt, iterum se habent dupliciter: quædam insunt in superficie exteriori solum, sicut figura & forma: quædam etiam in profundo corporum, vt color, & albedo, & reliqui colores, qui quamuis soli superficiei inesse videantur, tamen eorum causa à profundi mutatione prouenit. Similiter etiam se habent aliæ qualitates quæ in profundo etiam sunt: & hę vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt effectus passionum: vel non sunt durabiles, & sunt passiones: hæc inter alia dicit Ammonius.

Sed profectò ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat quæ sit ratio cuiusque horum generum; quod maximè refert. Præterea dicit qualitates primę speciei esse sensu imperceptibiles, cū tamen constet oppositum ex ipsis Aristot. exemplis: dicit enim calorem, & frigiditatem esse dispositiones & posse fieri habitus; & tamen ista sensibilia sunt.

Simpl. aliter procedit, inquit, qualitates se habere in duplici differentia. Quędam sunt aduentitiæ, & acquisitæ; & istæ faciunt primam speciem: quædam naturales; & istæ vel dicunt potentiam, vel actum. Si dicant potentiam, constituūt secundam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia: vel in superficie exteriori, & sic fit quarta species.

Ratio diuisionis illi' ex Simpl.

At nec hæc videtur omninò exacta sententia; non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea quia ponit qualitates primæ speciei aduentitias: constat autem secundum Aristotelem sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur primo considerandū: qualitas est nihil aliud quā modus & determinatio eius quod indifferens est: nō tamen quicunq; modus facit hoc prædicamentum: sunt enim in rebus considerāda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in substantijs corporeis est tertium aliud, quod quantitas dicitur: & ratione horū trium est indifferētia quædā. Primo, res

1. fundam. Ratio vera illius diuisionis.

secū

ſecundum ſuum eſſe ſolitariè conſiderata manet indifferens, vt benè vel malè ſe habeat: & determinatur quantum ad hoc per qualitates primæ ſpeciei, quæ ſunt habitus vel diſpoſitiones, quæ modificant rem, vt benè vel malè ſe habeat in ſe. Manet præterea res indifferens vt poſſit operari vel non poſſit operari: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus ſecundæ ſpeciei, quæ dicuntur potentiæ, per quas ſubiectum eſt potens operari. Tertio manet indifferens etiam quantum ad operationes, quæ dicuntur paſſiones ſenſus: quia ſcilicet vel illas efficiunt, vel ex illis procedunt: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus tertiæ ſpeciei. Tādem modificatur res in ſua quantitate à figura vel forma: quantitas enim tenderet in infinitum, niſi à figura terminaretur, & concluderetur. Nec manet alius modus intrinſecus in ipſo ſubiecto: nam quod ſit in loco, tempore, ad aliud, ſunt iſta ab extrinſeco: ex quibus patet qualitatem eſſe modum rei intrinſecum, vel ſecundum eſſe, vel ſecundum operationē, vel ſecundum quantitatem.

2.fundam. Ordo ſpecierū qualitatis vnde ſumendus ſit.

Eſt ſecundo conſiderandum, quod ordo horum generum non eſt ſumendus ſecundum rem abſolutè, ſic enim potentiæ præcedunt habitus; ſed ſecundum ordinem modificandi, ſecundum quem habitus & diſpoſitio præcedunt; quia eſſe rei diſponūt benè vel malè: & aliæ ſpecies quæ rem ipſam totā, & ſubſtantiam diſponunt, præcedunt figuram, quæ eſt circa quantitatem exteriorem. Erunt igitur rationes formales ſingulorum generum iſtę. Prima ſpecies eſt qualitas ipſum ſubiectum benè, vel malè diſponens. Secunda ſpecies, qualitas principium operandi. Tertia ſpecies, modificans ſecundum paſſiones. Quarta, modificans quantitatem.

3.fundam. Vna res quomodo ad diuerſas categorias etiam pertineat.

Eſt tertiò cōſiderandum. Vnam & eādem rē poſſe pertinere ad diuerſa prædicamenta, vel ad diuerſa genera eiuſdem prædicamenti diuerſis rationibus: vt benè docet Simpl. Quemadmodum enim vnius cōcluſionis, vt dicitur. 1. Poſt. c. 28. poteſt eſſe ſcientia, & etiam opinio, ſi ab vno per demonſtrationem, ab altero per rationem probabilem cognoſcatur: ita ſimiliter res varijs rationibus formalibus ſub varijs poteſt eſſe generibus: verbi gratia, calor, & frigus, ſi vt cauſa paſſionis circa ſenſum ſunt, ſumantur, ad tertiam pertinent ſpeciem: at ſi reſpectu ſui ſubiecti conſiderentur, quatenus illud benè vel malè diſponunt: ſunt habitus vel diſpoſitiōes. Et ita conſiderauit Ariſt. qui illa in duobus generibus conſtituit. Similiter forma, & figura, ſi vt terminus quantitatis ſunt, ſumantur, in quarta ſunt ſpecie: at ſi vt ſubiecti perfectionem vel imperfectionem dicunt, habitus ſunt, vel diſpoſitiones.

His ſuppoſitis eſt prima cōcluſio. Qualitas genus eſt ad omnia iſta quatuor genera. 1.conclu. Hæc eſt ſententia communis: nec Simplicius aliter voluit affirmare: ſolum hoc dixit, ſpecies qualitatis non eſſe æqualiter perfectas, & propterea vocauit analogum: ſed hæc analogia non impedit quin ſit genus: nec obſtat illud verbum, [multipliciter,] vt notat Porphyr. quod aliquando ſignificat æquiuocè, aliquando notat ſolam multitudinem abſque æquiuocatione, & hoc probant verba Ariſtot. quæ ſequūtur: dicit enim Vna ſpecies qualitatis eſt, quod niſi eſſet genus, dici non poſſet: & patet ratione, quia dicit vnicam naturam, ſcilicet eſſe modum intrinſecum, vt explicui, & prædicatur in quid de omnibus qualitatibus, vt notum eſt: ergo eſt genus.

De prima Specie Qualitatis, & eius diuiſione.

Accedamus deinde ad ſingulas ſpecies ſeu poti⁹ genera. Et primo, dubitatur: an habitus & diſpoſitio differāt ſpecie, ita vt ſint duę ſpecies vel genera inter ſe. Et quidē Ammo. Boet. & Alb. docent differre numero: ſicut albedo remiſſa, & albedo intēſa: paruus calor, & magnus calor, nō differunt ſpecie, ſed numero: ita diſpoſitio & habitus. At S. Tho. 1.2.q.49.ar.2. optimè ad hoc reſpōdet: inquit, enim aliquos eſſe habitus, qui non differunt niſi numero à diſpoſitione: vt calor, qui facilè mobilis eſt, & calor qui fortiter radicatus eſt in ſubiecto: & aliquādo diſpoſitio

nes

nes ex nimia radicatione in subiecto fiũt habitus, at aliæ qualitates ex natura sua sunt dispositiões, quæ ex natura sua sunt facilè mobiles, vt ephimera ex natura sua dispositio est, & non potest fieri habitus: aliæ sunt habitus ex natura sua, scilicet quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles, vt habitus virtutum, habitus scientiæ: & in his clarum est, habitum & dispositionem specie differre.

Et quia hoc tempore solent præfigi auditoribus aliquot tabulæ, quibus ea quæ in prædicamentis singulis continentur, descripta sint, licet id negotij Dialectici non sit, tamen quia citra vtilitatem non est, per modum simplicis enarrationis ꝓponemus ea, quæ in singulis his generib. comprehenduntur, aliqua rescindentes, quæ minus consideratè ab aliquibus ad ista genera trahuntur: fiet ergo per modũ diuisionis, vt postea cuilibet sit facilè omnia hæc suis tabellis accommodatè describere.

Habitus alius est animæ, alius ipsius corporis.

Habitus igitur sunt in duplici differẽtia: quidam sunt animæ: quidam corporis: animæ sunt qui ab anima originẽ, vel in anima sedem hab̃et: corporis sunt, qui præcipuè sunt in corpore, & ad aliquam operationem corpoream primò ordinantur: & horum quidã in toto corpore sunt vt sanitas, ægritudo: quidam in parte, vt habitus in manu pulsandi: in pedibus saltandi.

Rursus, habitus animæ quidam acquisiti sunt, quos labore, & industria paramus: quidam infusi, qui à solo Deo in nobis generantur, vt gratia, fides, spes, charitas, & reliquæ virtutes, & dona infusa, quorũ Arist. nullam habuit notitiam, tamen in ista prima specie collocandi sunt.

Habitus acquisiti quidam sunt intellectiui, id est, existẽtes in intellectu: quidam sunt morales, id est, pertinentes ad mores nostros, secundum quos benè vel malè, laudabiliter, vel vitiosè, operamur: horum moralium quidã sunt virtutes, vt iustitia, prudentia; quidam vitia, siue per excessum, vt prodigalitas, temeritas: siue per defectum vt timiditas, auaritia.

Habituum autem intellectiuorum quidam sapientia, quidam scientia, quidam intellectus, ars, & prudentia sunt: & hi semper veri, id est, per quos semper verum cognoscimus, alij non semper veri sunt, vt opinio, Sapientia est rerum altissimarum cognitio: hæc si sit supernaturalis, id est, cognitio non in naturali acquisita, sed à reuelatione Dei pendens, est Theologia: si naturaliter acquisita, est Metaphysica.

Scientia est quadruplex: Mathematica, Physica, Moralis, Rationalis. Mathematica, quæ dimensiones corporum, & quãtitatum passiones considerat, quæ quadruplex est: Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia. Physica, quæ motus & rerum mutationes speculatur, duplex est: Medicina: & quam vocamus naturalem Philosophiã. Moralis mores instruit vel singulorum proprios, & dicitur Ethica: vel communitates, & dicitur Politica: vel domorum & familiarium particularium, & dicitur Oeconomica. Rationalis triplex: Grammatica. Rhetorica, Dialectica. Intellectus dicitur cognitio principiorum primorum. Ars multiplex est, nauigandi, fabrilis, militaris, &c.

Omnes hi habitus in hac prima specie seu genere collocantur, & omnia inferiora horum habituum: qui si non difficilè mobiles fuerint, dispositiões erunt. defectu enim vnius nominis generici, idem genus duplici nomine explicamus.

De secunda specie qualitatis, & eius diuisione.

Secunda species est naturalis potentia, & impotentia: nec oportet iterum hanc declarare, quia in textus interpretatione eam satis exposuimus: tãtum ea, quæ sub ea continentur, explicabimus. Potentia duplex est, corporis, & animæ: corporis, quædam actiua, vt virtus magnetis, & guttæ: quędam passiua vt salubritas, mollities, durities.

Potentia animę, quadruplex: vegetatiua, cognoscitiua, appetitiua, loci motiua.

Vegetatiua duplex: principalis, & ministerialis. Principalis triplex: nutritiua, ꝑ quam viuentia alimentum in sui naturam conuertunt: augmentatiua, per quã crescunt: generatiua, per quam sibi simile, ge-

se, generant. Ministerialis quadruplex, attractiua, per quam vnumquodq; membrum ad se alimentum trahit: alteratiua, seu digestiua, per quam alimentum disponit: retētiua, per quam ipsum retinet: ne, dum digerit & disponit, relabitur: expulsiua, per quam superfluum alimenti expellit.

Sensitiua, & intellectiua sunt partes potentiæ cognoscitiuæ. Intellectiua est intellectus: sensitiua duplex, exterior, quales sunt quinq; sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus: interior, sunt sensus communis, imaginaria, phantasia, cogitatiua, memoria.

Potentia appetitiua, duplex: concupiscibilis, & irascibilis: per concupiscibilem inclinamur in bonū, vel auersamur malum: per irascibilem tendimus in bonum arduum ad obtinendum, vel contra malum arduum ad euitādum: reliquæ passiones particulares, id est, amor, odium, & reliqua non inter potentias, sed inter passiones collocandæ sunt.

Loci motiua, est vel volandi, vel natandi, vel progrediendi potentia. Inter appetitus collocanda est voluntas: est enim appetitus rationalis: reliqui sunt appetitus sensitiui.

Ad hanc etiam speciem pertinēt ferè omnium specierum & generum propriæ passiones, vt risibilitas, hinnibilitas: omnes aptitudines, & inclinationes particulares ad aliquid operādum. Et non solum istæ qualitates in abstracto, sed etiam in concreto, sicut in qualibet specie, sumi possunt.

De tertia specie qualitatis, & eius diuisione.

Tertia species est passibilis qualitas vel passio. Diximus aūt superius qualitates passibiles esse in duplici differentia: quędam sunt causæ passiōis in sensibus, qualia sunt obiecta, tactus, gustus, & odoratus: quædam sunt effectus ex aliqua passione subiecti prouenietes, difficilè tamē mobiles: nam si non sunt durabiles, non qualitates, sed passiones vocantur: passio enim & passibilis qualitas, quę est effectus passionis, quales sunt colores, differūt pænes facilè, & difficilè mobile: non aūt sicut prima species, vt notat Simpl. nā qualitas primæ speciei dicitur facilè, vel difficilè mobilis ea tamen est, quæ subiectum benè vel malè secundum suum esse dispo nit. At ista tertia species est qualitas, quæ secundum passionem est facilè vel difficilè mobilis.

Sub hac specie sunt passiones animæ, vt ira, amor, gaudium, spes & reliquæ. Similiter aliqui constituunt lumen, lucē & species, quibus fit cognitio: sed iudicio, meo istæ nulla ratione in hac specie continentur, cum non sint per se causa passionis, nec effectus vllius passionis: immò existimo Aristo. non meminisse harum, quia secundum communem sententiā, lumen non erat accidens, sed substantia.

Possunt tamen optimè collocari in prima specie, lumen enim dispositio est, & species ipsæ: sunt enim ista facilè mobilia: lux autem, quæ in ipso corpore luminoso est, habitus quidam ipsius est: de sono diximus potius esse sub passione, est enim effectus passionis, scilicet collisionis duorum corporū, & permanens non est.

De quarta specie Qualitatis, & eius diuisione.

Quarta species est figura, vel forma, quā in textus interpretatione explicuimus: figura quædā est discretorū, vt numerus triāgularis, quadrāgularis: est etiā figura continuorū, vt triāgulus, & figurę Geometricę. Prędterea, figura quædā superficialis, q̄ in superficie describitur, vt triāgulus in superficie cartæ, & est figura solida, vt corpus colūnale, pyramidale, atq; hæ dictæ sunt figuræ perfectæ: aliæ verò sunt imperfectæ: vt curuum, rectum, par, impar, concauum, conuexū, & similia. Et in vniuersum oēs figuræ, & formæ rerū à quantitate prouenientes in hoc sunt genere: siue naturales, siue artificiatæ sint.

Dubitatur de raro, & spisso, leni & aspero, an sint qualitates: Quare breuiter oportebit ista explicare. Boet. & Aug. vocant rarū corpus, quod intra se habet concauitates, & poros quosdam: quorum ratione alienū corpus potest recipere in se: vt spōgia, & pumex: vocant aūt densum cor- Dubium. 1. sententia.

corp⁹, qđ intra se alienũ recipere nequit.

2. sentẽtia. Alij verò vocant rarum corpus, quod sub magna quantitate paucam continet substantiam, quamuis porosum non sit: vt cera liquefacta: spissum verò vel densum, quod sub parua quantitate multas continet substantiæ partes, vt ferrum. Vtraq; explicatio est bona,

3. sentẽtia. Nec mihi placet quod dicit Alber. rarum esse diaphanum, & spissum opacũ: pòtest enim esse diaphanum, & spissum: vt vitrum, & crystallus.

Asperum verò dicitur, cuius partes exteriores inæqualiter insurgunt, & quædã prominentes, quædã depressæ sunt: lene verò, cuius partes exteriores ęqualiter insurgũt. Vnde patet discrimen: lene enim & asperum considerãtur secundum partes exteriores, at rarũ & spissum secundũ partes interiores: rari enim partes magis inter se distãt: at partes spissi inter se magis adunantur.

Responsio ad dubiũ. Hoc supposito est sententia cõmunis Alb. Auer. Gilberti, & aliorum, ista principaliter esse positionem: dicũt enim ordinem partium inter se, at minus principaliter, & secũdariò dicere qualitates, secundum quas ista tactu percipiuntur. Et quamuis ista sententia mihi omnino nõ placeat, cum secundum Arist. nullaten⁹ qualitates sint: tamen propter tantã asserentium authoritatẽ hoc modo recipiamus: non enim hic locus est exactius hæc omnia inuestigandi: & hæc de qualitate sufficiant.

De actione & paßione.

Cap. IX.

Recipit autem agere & pati contrarietatem, & magis & minus. Calefacere enim ei, quod est frigefacere, contrarium est: & calefieri, ei, quod est frigefieri, & delectari ei, quod est contristari. Quare suscipiunt contrarietatem, & magis & minus: est enim calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus, & tristari magis & minus. suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Sex prædicamẽta, quæ supersunt, summo compendio Arist. percurrit, cuius rationẽ tradunt Porph. & Simpl. nẽpe quòd his, qui discere incipiunt, satis sit, si reliquis sex ea, quæ proposita & tractata prius sunt, categorijs optimè perceperint. eorum verò, quæ sequuntur, summam eam tenuerint, vt ad ipsa redigere vnumquodque ex inferioribus valeant: præsertim quia illorum quatuor amplissimus est in scientijs vsus, horum autem non ita frequens, & ea quæ necessaria sunt in Physica tradantur. Cur tam breuiter de his sex Aristoteles egerit.

At quidam, dictus Gilbertus Porretanus Græcus author, id negocium assumpsit, vt hæc sex latius explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur, ac propterea author sex principiorũ communiter est nuncupatus: cuius consilio alij viri illustres Philosophi ducti, eadem principia tractarunt: inter quos fuerunt Simp. & Albe. non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes, aliquid in horum prædicamẽtorum cognitionem breuiter addiderimus, si tamen prius hæc pauca verba Arist. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis ꝓprietates ponit. Prior est, actio & passio contrarietatem habent, calefacere enim est contrarium ei, quod est frigefacere: & calefieri, ei quod est frigefieri: nec explicat quid vtrumque sit, istis exemplis contentus. Posterior est, actio, & passio suscipiunt magis & minus, aliquid enim magis vel minus calefacere vel calefieri potest.

Circa hæc aduerte primo actiones, & passiones secundum se non suscipere contrarietatem, sed secũdum formas, in quibus insunt, vel secundum id, circa quod sunt: omnis enim actio vel passio terminatur in aliquam formam, verbi gratia calefactio in calorem, frigefactio in frigiditatem, & secundũ tales formas seu terminos contraria recipiunt. Similiter etiã magis & minus secundum tales formas habent. Notab.

Aduerte secundo quòd ex hoc sequitur nõ omnem actionem, vel passionem contraria habere, nec magis nec min⁹ re- Notab.

cipere, cum multæ actiones & passiones fiant secundum formas non suscipientes contraria, vel magis & minus: vt generare vel generari non recipiant ista. Similiter nutrire, scribere, & alia: non ergo hæc sunt propria simpliciter, cum nec omni nec soli insint.

De cæteris prædicamentis.

Cap. X.

Dictum est de eo, quod est sitũ, esse in ijs, quæ sunt ad aliquid, quod denominatiuè à positionibus dicitur. De reliquis verò, id est, Quando, & Vbi, & Habere, propterea quòd manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quàm quæ in principio dicta sunt, quòd Habere quidem significat calceatum esse, armatum esse. Vbi verò, vt in Lycio, in foro: & alia quæcunq; de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus, quæ proposuimus, sufficiunt quæ dicta sunt.

Ne mireris, si ferè nihil de istis dicturus, eundem ordinem, quem supra in istis enarrãdis proposuerat, peruertèrit: illic enim rectum naturæ ordinem obseruauit, secundum quem vltimo loco actionem & passionẽ enumerauit, cum res non absolutè operetur, nisi iam omninò perfecta: quam perfectionem ex varijs prædicamentis habeat: at hic præposuit, quia plura de his verba facturus erat. Similiter adiungit prædicamentum Situs, cuius paulò antè in prædicamẽto ad Aliquid meminerat: docetque situm esse, esse denominatiuum à positione, quæ in prædicamento ad aliquid est, vt sedere, stare, accumbere, reliqua exemplis solum absoluit, & sic se de decem generibus doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latius, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

DE ACTIONE.

QVAESTIO I.

Quid sit Actio.

Tria nobis de actione tractanda sunt, vt eadem Aristotelis methodus obseruetur. Primum, quid sit actio. Secundum, de speciebus ipsius. Tertium, quæ sint eius proprietates.

Circa primũ, actio à Gilberto sic describitur. Actio est forma, secundũ quam denominamur agere vel facere in subiectã materiam: verbi gratia, id, secundum quod ignis dicitur calefacere, aquam, vel aliquid aliud, quod vocatur subiecta materia, dicitur actio. 1. definitio & eius explicatio.

Et vt hãc definitionem intelligas, aduerte quòd ad actionem cõcurrunt quatuor. Primum, ipsum quod agit simul cũ virtute, & principio, ꝑ quod debet agere: concurrit & id quod per talem actionẽ agitur seu fit primo: cõcurrit tertio id, in quod agitur, & præter hęc est ipsa actio, Exemplo hoc manifestatur. Ignis agit & calefacit aquam: hic est primum, id quod agit, scilicet ignis, cum virtute, per quam agit, scilicet cum calore: secundum est ipsa aqua, in quam agit: est tertium ipse calor qui actione fit: & tandẽ est calefactio, & hæc dicitur actio, à qua ignis denominatur agens, & calefaciens. Nota quatuor ad actionẽ concurrere.

Vnde virtus ignis per quã agit scilicet calor, quę in eo est, nõ est actio, quia ignis ab eo calidus dicitur, non aũt calefaciẽs: nec similiter calor productus vt calor est, actio est, quia ab eo aqua non dicitur calefaciens, sed calida vel calefacta, nec ipsa aqua est actio: id ergo, quod superest, à quo ignis denominatur agens vel calefaciens, dicitur actio, ꝓpterea non dicitur, actio est forma, per quã agimus, quia tũc virtus agentis esset actio, cum per eã agamus, quod tamen falsum est: sed dicitur, actio est, à qua denominamur agere: quid autem aliud ista actio sit non apparet. Si enim calefactio non est, calor ignis, nec aquæ calor, nec aqua ipsa: quid aliud sit, non est facilè explicare.

Quidam non rectè, ita dicunt, Actio est relatio agentis ad patiens. Vnde secũdum hanc descriptionẽ calefactio est relatio ignis ad aquam, vel ad id quod calefacit. Sed hoc dictũ, & assertum, licet multorum sit, est intolerabile, & indignum philosopho Peripatetico: est enim do- 2. definit. & eius cõfutatio.

ctrina

ctrina expreſsè & latè ab Ariſt. tradita.3. Phyſi.c.1.& 2.actionem & paſſionem formaliter eſſe motum; & actionem ſcilicet calefactionem eſſe in aqua patiente: quo modo ergo actio eſt relatio exiſtens in igne, vel in ipſo agente?

Reſpō. ad queſtionē. Quid ſit actio, & paſſio.

Propterea ſecundum Ariſt. & veritatem dicendum eſt, & ne ab exemplo diſcedamus, quod calor qui in aqua ab igne producitur, poteſt cōſiderari, vt eſt quædā qualitas à qua aqua denominatur, & eſt calida, & tunc calor dicitur, & ad tertiam qualitatis ſpeciem pertinet. Altero modo conſideratur vt in fluxu quodam & ſucceſſu eſt, ſecundū quem paulatim inceſſanter in aquam introducitur: & tunc calor iſte ſic fluens motus eſt. Poteſt tertio iſte calor fluens conſiderari, vt ſic fluit, quod ab igne, & ignis virtute procedat, & tunc dicitur actio: Et tandē quarto vt in aquam paulatim immittitur, & dicitur paſſio. Nihil ergo aliud eſt calefactio, quā ipſe calor fluens ab ipſo igne procedens. Erit igitur actio actus, ſeu forma ab aliquo procedens, & in aliud fluens: nō ergo ſimpliciter actio relatio eſt, ſed forma fluens; quamuis aliquid relationis habeat, & hoc maximè menti trade.

Dubium.

Quòd ſi obijcias, quomodo ignis dicitur calefaciens ab illo calore fluenti, qui in aqua eſt: videtur enim aliquid nō poſſe denominari ab eo, quod in ſe non eſt. Ad hoc dico, dubium hoc non eſſe nouum, ſed ab Ariſt. propoſitū loco allegato: ad quod ipſe reſpondet, id nō eſſe incōueniens; vt aliquid ab eo, quod in ſe non eſt, ab eo tamen procedit, denominetur. Vide tu, quomodo conſonent iſta Ariſt. doctrinæ, cū aſſerunt actionē eſſe relationem.

QVAESTIO II.
De ſpeciebus Actionis.

Quot modis accipitur Actio.

SVpereſt ſecundo, vt de ipſius actionis ſpeciebus dicamus. Et quidem hoc nomen Actio aliquādo ab Ariſt. pro operatione immanente, id eſt, nō tranſeunte in materiam exteriorem vſurpatur; ad differentiam illius, quod eſt facere, quod ſignificat operationem tranſeuntem, vt patet 6. Eth. c.4. Aliquando pro actione ſolū humana ſumitur, vt patet.1. magn. moral.c.11. inquit, nullum inanimatorū, nec animatorum, vno homine excepto, dicimus agere. Aliquando ſumitur pro actione naturali, quæ propriè ſecundum qualitates fit, de qua in exemplo ſuperiori loquuti ſumus: & ſic loquitur Ariſtot. 3. Phyſicorum cap.2. at in præſenti latius nomen extenditur pro quacunque agentis operatione, ſiue tranſiens, ſiue immanens ſit.

Vnde poſſumus actionem diuidere. Primo in duo genera ſubalterna, nempè in actionem animæ, & actionē corporis: actionem animæ vocamus quācunq; actionem, cuius principium primum eſt anima, vel aliqua ſubſtantia immaterialis, vt includātur etiā actiones angelorū: actiones corporis vocamus eas, quarum primum principium non eſt anima, vt anima.

Diuiſio Actionis.

Actio animæ eſt quadruplex, quędam procedens ab anima, vt rationale principium eſt, ſicut amare, velle, ſapere, iudicare: quædam procedit ratione ſenſus, vt imaginari, ſentire, amare, appetitu ſenſitiuo: quædam procedit ab anima ratione potentiæ vegetatiuæ, vt augere, nutrire, attrahere, digerere; quædam ab anima ratione potentiæ motiuæ: & hæc duplex, altera quæ tranſit exterius, ad locum, vt ambulare, natare, volare: altera quæ tranſit in corpus aliud, quales ſunt percuſſiones, & operationes omnium artium: vnde hæ omnes actiones animæ ſunt, quippè quæ nō ſine anima poſſunt exerceri.

Ex quo colliges, ꝙ minus rectè aliqui percuſſiones, & operationes artis vocent corporis operationes, cùm ab anima ita depēdeant, ſicut ſentire: nec propterea dicendæ ſunt corporis, quia corpore exercentur, cùm etiā nutritio, & vegetatio, atque ſenſatio, corpore ac circa corpus exerceantur.

Actio ergo corporis eſt, quæ à forma corporis, id eſt, quæ ab anima nō eſt, procedit; qualis eſt ignis calefactio: & denique elementorum actiones, & miſtorum inanimatorum, vt actio magnetis in ferrum; & ſimiliter omnes actiōes: quę quā-

uis ab animatis procedant, non tamē procedunt ab eis vt animata sunt: vt actiones, quæ sunt à virtutibus herbarũ, à partibus animaliũ, & à reliquis Vnde posset congruè diuidi talis actio corporis, in actionem elementorum simplicem, & actionem mistorum inanimatorum, vt lapidũ, & aliorum: & in actionem animatorum, non vt animata sunt.

Potest rursus actio secundo diuidi in actionem immanentem, & actionem transeuntem: actio immanens illa dicitur, quæ in exteriorem materiam non transit, vt amare, sapere: actio transiens exterius transit, id est, extra ipsum agens, vt scindere, secare.

De proprietatibus actionis.

CIrca tertiũ verò, oportet ipsius Actionis proprietates tradamus: & quidem præter illas duas supra ab Arist. positas, Gilber. duas alias tradit: altera est, omnis actio est cum motu, & motus etiam cum actione, id est, Actio non fit sine aliquo motu, motus enim ab agente fluens actio est.

Hoc intellige de motu largè sumpto ꝓ quacunque processione ab alio, quamuis nō sit successiua, & paulatim tendēs: sunt enim aliquæ actiones quæ in instanti ab agentibus procedunt, vt illuminatio solis, generatio substantiæ.

Altera proprietas, Actio infert passionem, id est, non contingit aliquid agere, quin aliquid aliud re, vel ratione distinctum patiatur. hæc de actione.

DE PASSIONE.

Quid & quotuplex sit paßio.

PAssio, intelligenti ea, quæ de actione diximus, facillima cognitu est: ferè enim eadem omnia actioni & passioni communia sunt, præter definitionem & naturam, propter quod semper sibi mutuo copulantur.

Quid sit passio. Passio igitur est, vt Gilb. describit, actionis effectus: vt enim vtamur eodem exemplo superiori, calor fluēs & ab igne procedens vt in ipsam aquam introducitur, dicitur passio. Vnde ipsa passio, dicitur effectus actionis, quia ex hoc quod ab igne calor fluit, & succedit, quod actio est inde in aquam introducitur, & passio est: vnde passio est forma fluens, vel in subiecto aduenien.

Posset etiam eodem modo, quo actio describi, scilicet Passio est secundum quã subiectum patitur. Nec definienda est vt aliqui faciunt, Passio est relatio patientis ad agēs. Vocamus autem hic passionem, non ipsam formam absolutam, vt in prædicamento qualitatis, sed formę receptionem, siue nociua sit, siue conueniens.

Diuisio passionis. Potest autem prima illa diuisiōe diuidi in passionem animæ & corporis: nec existimes cum quibusdam, qui tabulas cō scripserunt, passionem animæ esse, quæ ab anima fit, vt videri, amari: sed passio animæ dicitur, qua aliquid ratione animæ in se patitur, vt tristari, augeri, nutriri, & reliqua quæ dicemus. Passio verò corporis est, qua inanimata vel animata non vt animata sunt, patiuntur: vt calefieri, frigefieri, secari. Esto aũt diligens in his considerandis, quæ philosophica sunt: & altiores & profundiores radices habent, quàm appareat.

Circa has passiones & actiones considera, ne decipiaris ex voce, dũ omne verbum actiuum, vel habens vocem actiuã existimas significare actionem: semper enim respicienda est significatio, an sit passio, vel actio: vnde sunt verba actiua, & neutra, quæ si ad examen philosophicum iudicētur, passionē significãt, vt videre, audire, intelligere, hæc enim si operationem appræhensiuam significent, passionem dicunt: similiter veneo, vapulo, fio: alia cōtra, sub voce passiua actionē significant, vt multa deponentia. Nota 1.

Nec similiter existima omnia verba significare actionem vel passionem: aliqua enim substantiam vel aliquid substãtiæ, scilicet existentiam eius significant, vt sum, subsisto, existo. Nota 2.

Hic notat vnum Simpl. & Ammon. hæc prædicamenta potius explicanda per abstracta, aut per infinitiuũ, vt dicatur actio, passio, agere, pati, calefactio, vel calefacere: nã concreta, & verba cũ includant subiectum, videntur claudere relationē simul, vt agens, & patiens. hæc de passione. Nota 3.

DE QVANDO

Quid sit quando, seu esse in tempore, & quæ eius species, & propria.

HOc est aliud prædicamentũ, quod iuxta ordinem Gilb. sequitur immediatè actionem & passionem. Et ante huius explicationèm, est vnum notandum maximè, quod doctè docuit Ammon. ista sex prædicamenta esse facta, & velut composita ex quatuor præcedentibus. Actio enim & passio sunt formæ fluentes, & ab alio in aliud proceden tes: hæc autem, formæ aliorũ sunt prædicamentorũ. Prȩterea, quando, nihil aliud est, quàm tempus, quod quantitas est, cũ substantia, scilicet esse in tempore: similiter Vbi, esse in loco, & à relatione cũ substantia, esse situm; scilicet iacere, sedere; & ab habitu, vtpotè indumento & ornatu, scilicet esse vestitum.

1.fundam.

Nota sex postremas Catego- rias ex quatuor præcedenibus componi.

Nec intelligas ista prædicamenta esse accidens cum substantia: hoc enim est falsum, sed sunt accidentia aliorum prædicamentorũ, vt doctissimè dicit Albert. superaddentia certum modum, qui in alijs prædicamentis non continetur: propterea prædicamenta per se constituunt, & hoc valdè nota; sunt enim non ita multi, qui hoc aduerterint: verbi gratia locus in se & respectu subiecti sui, quantitas quædam est: tamen respectu corporis ꝙ continet, & circumscribit, dicitur vbi, & non quantitas. Similiter tempus respectu illius, quod à tempore mensuratur, dicitur quando. Similiter & habitus est quartæ speciei qualitatis in se, & respectu sui subiecti: at respectu corporis, cuius habitus est, dicitur aliud prædicamẽtum.

2.fundam.

Tandem scias esse aliqua accidentia, quȩ non solùm suo sub iecto insunt, sed etiam extrinsecum corpus afficiunt secũdum se: & ista duo prædicamenta respiciunt, qualia sunt locus, tempus, & reliqua quatuor: ex quo fit, ista quatuor vltima, præsertim in cõcreto sumẽda esset, vt explicent talem modum.

3.fundam.

Dubiũ 1. Dices, ergo ista sunt relatiua ad aliquid?

Solutio. dico non esse ad aliquid. Primo, quia ista habitudo nõ est ad terminum, sed ad subiectum, licet extrinsecum. Præterea quia aliud relatiuum non denominatur à suo correlatiuo, pater enim non denominatur à filio, sed à paternitate: at locatum à loco sic se habente per modum formæ dicitur locatum, & ab habitu vestitum. Prȩterea, quia solum ad aliquid denominat: at hic non solus respectus loci, aut locati denominat locatum, sed ipse locus sic se habens. Vnde sicut album dicitur ab albedine sic se habente, qui modus albedinis non est relatio: ita esse in loco, à loco sic se habente: non tamen talis modus est ad aliquid: atq; a ista denominatio, & modus sumitur ab extrinseco, nec in re est, tã verum subiectũ locatum, sicut corpus albedinis, videtur minimum habere relationis, tamen absoluta simpliciter sunt secundum formam à qua denominãtur, licet aliquid relationis habentia: sed nullo modo ad aliquid, nec relata simpliciter sunt vocanda.

Nota. Ex quo intelliges, quàm digni sint repræhensione, qui omnia ista prædicamẽta per relationem tantũ describunt: quis enim vnquam sibi persuadet, esse vestitũ, esse in loco, esse tantum relationes?

Accedamus ergo ad prædicamentum, Quando, quod à Gilb. ita describitur, Est id quod ex temporis adiacẽtia relinquitur. Explicemus ergo, quid sit tempus, & quid esse in tempore, & quid est, quod relinquitur ex hoc ꝙ aliquid est in tempore. Tempus est rerum mensura cõtinua successiua, scilicet est quædam mensura rem totam ita mensurans, vt nõ totam simul mensuret, sed partem post partem, & quando vna pars est, & aduenit, altera recedit, vt patet in his, quȩ in tẽpore sunt. Corruptibila enim omnia habent duo, suum esse, & suas operationes: & vtrunque sub tempore: nam esse quod habitura sunt, non totũ simul habent, vt patet in puero, & planta, & alijs, quæ paulatim acquirũt esse, & substantiã, & non totam simul, & vna parte acquisita, altera abit, & recedit: similiter si operantur, non simul omnia faciunt, sed est initium operationis, medium, & finis: & horum vno succedente, alterum recedit.

Quid sit temp⁹, & quid esse in tẽpore, ꝙ dicitur, Quando.

Nihil ergo aliud est esse sub tempore, q̃ va-

variationem & fluxum in suo esse, & operatione secundum temporis variationē pati. Id autem est relinqui ab adiacentia temporis, denominari ab ipso tempore mensurante, & fluente, & hoc est Quādo non tempus ipsum, sed tempus sic se habens. Et quia tempus est quid successiuū, non verè denominat, nisi quando aliqua pars, & quantitas eius sumitur simul, vel quia transacta est, vel quia transitura erit, vel quia iam iam transiens percipitur: id ergo dicitur Quando esse, quod relinquitur ex adiacentia temporis: vocat autem adiacentiam, non inhærentiam, quia tēpus nō inhæret nobis, sicut albedo corpori, sed ab extrinseco mensurat: tempus enim est motus primi cæli realiter, vel eius passio.

Species seu Diuisio ipsius Quando.

Genera ipsius Quando penes partes principales temporis sumēda sunt, vt esse in præterito, præsenti, futuro: sub quibus sunt variæ species temporis, quæ diuersas nominationes inducunt: vt superiori anno, proximo die, heri, & reliqua. Quāuis enim tēpus sit quātitas vnius speciei, tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera, & species varias efficit.

Proprietates ipsius Quando.

Proprietates huius prædicamenti vel rei, quam vocamus, Quando, sunt tres. Prima quod non habet contrariū ratione sui: heri enim non est contrariū hodie, nisi ratione eorum, quæ in tempore accidunt, quia heri fui fortè lętus, hodie mœstus. Secunda, quando non suscipit magis & minus. Tertia proprium ipsius quando, vt solum denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solum sunt propriè sub tempore, & dicuntur Quando, id est, esse in tēpore, vel fuisse, vel fore.

DE VBI.

Quid sit vbi, seu esse in loco, & quæ eius species, & propria.

VBi, vt Gilb. definit, est circumscriptio corporis ex circūscriptione loci prouenieñs. In huius declarationē oportebit aduertere, quid sit locū circumscribere corpus, ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circumscriptio, & ipsius corporis circumscriptio passiua.

Quid sit locus, & quid circumscribi, & esse in loco, quod dicitur Vbi.

Locus vt superius diximus, est superficies vltima corporis continentis. Ista igitur superficies, quę locus est, primo ipsum corpus locatum totum circumstat, & ambit, ita vt illud locatū idē, vel pars eius alibi non sit. secundo ipsius locati partes etiam ambiuntur, vt vbi vna est, altera non sit, & vbi totum est, pars adæquate non sit. tertio ita locus corpus circumstat, vt dum tale corpus ibi est, aliud quicquam tali in loco esse non possit. verbi gratia, est vinum in aliquo vase, & in illa parte aeris circumdante qua apertum est vas: tunc vinum ita à tali loco cōtinetur, vt alibi non sit nec vinū, nec pars eius; & similiter pars loci quæ continet inferiorem partē vini, non continet superiorem partē, & præterea nihil aliud vas capiet, dum ibi vinum fuerit: hoc est locum circumscribere corpus: & loci talis habitudo, & modus, dicitur circumscriptio actiua: & ex hoc patet quid sit corpus circumscribi à loco: & quid sit ipsa circūscriptio loci passiua: & corpora quæ sic in loco sunt, dicuntur esse circumscriptiuè in loco.

Hinc demū patet, quid sit vbi, seu esse in loco: nihil enim aliud est, quā à loco sic affici, à loco circumscribi, vt quēadmodū esse album, est ab albedine sic se habente denominari, siue ab albedine affici, ita vbi à loco, vt esse Romæ, esse in classe.

Vnde inutiliter quidam distinguunt duplex Vbi: actiuum, scilicet circumscriptionem loci: & passiuum, scilicet circūscriptionem corporum: cùm vnum sit vbi, scilicet a loco circumscribente contineri, vt declaraui.

Quid sit esse in loco impropriè.

Hinc fit quod ad maiorem declarationem adiungā. Quando aliquid ita est in aliquo loco vt alibi simul sit, vel possit ibi alia simul compati, vel nō habeat partes iuxta partes loci, non dicitur esse vbi propriè: propter quod Theologi optimè dicunt, Deum non esse in cælo, tanquā in loco, quia simul est extra cælum, & corpus Christi nō est circumscriptiuè in hostia: quia simul est in multis hostijs; & illic non est secundum quantitatem hostiæ, quia in qualibet hostiæ parte est totum corpus: sed de his hactenus.

De varijs modis existendi in loco.

Vnum solum inferamus, propriè nō esse in loco, nisi corpus sensibile, secundū istam definitionem præsentem. Propterea non mihi placet distinctio illa de vbi composito, quod est pro corporibus: & de vbi simplici pro angelis: hoc enim est prę ter Aristo. doctrinam, licet alias illud verum sit. Potius diuidemus hoc modo: vt aliud dicamus esse in loco circunscriptiuè, quia scilicet à loco circumambitur, vt corpus. aliud esse in loco definitiuè, scilicet quia ibi sit præsens tantum, nec circūambitur à loco, scilicet aliqua superficie loci, vt Angelus. Aut etiam hoc pacto distingui potest aliud esse in loco proprio, aliud in loco communi: in loco proprio quæ adæquatè corpus continent: in loco communi, id est, in adæquato: vt esse Romæ, esse in terra.

Potest etiam esse analoga diuisio, esse in loco per se, vt corpus: esse in loco per aliud, vt puncta, & lineæ, per superficiem dicuntur esse in loco. Proprietates sunt faciles, propriè non habere contrarium, nec suscipere magis vel minus. Hæc de Vbi.

Proprietates Vbi.

DE POSITIONE SEV SITV.

Quid sit Positio, & quotuplex, & quæ eius propria.

Positio duplex est.

POsitio est quidam partium situs, & generationis ordinatio. In declarationē aduerte, ꝙ duplex est positio. Altera est ordo partium inter se, secundū quē vna est ante aliā, vel in alia, vel alio quouis modo: & ista est positio, de qua in prædicamento quantitatis locuti sumus quæ ad aliquid est, cū sit purus ordo. Alia est positio ipsarum partium inter se, & in ordine ad locum, qui situs dicitur: & hæc est huius prædicamenti, secundū quem corpus sic, vel aliter se habet ad locum, secundum suas partes, vt dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinem partium secundum locum dicūt. Propterea definitio dicit partium situs nam situs locum includit.

Positio autē duplex est, quædam naturalis, quędam accidentalis. Naturalis est, quam natura præfixit animatis, secundū quam homo sursum habet caput: bruta deorsum seu prona brachia, tali loco, & reliqua. Positio accidentalis est, quam voluntas humana præfigit: quæ duplex est: quędam animatorum, vt stare, sedere, accumbere: altera inanimatorum, vt adiacere, erigi, obliquari, & similia. Ad explicandos igitur hos situs tam naturales, q̃ voluntarios, dicitur partium situs, & generationis ordinatio.

Proprietates situs faciles sunt, non habere contrarium propriè, nec suscipere magis vel minus. Et hæc breuiter sufficiant de positione.

Proprietates situs.

DE HABITV.

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quæ eius propria.

Habitus quibus modis sumatur.

HAbitus multipliciter sumitur. Vno modo ꝓ qualitate difficile mobili, & sic est primum genus qualitatis. Altero modo, pro habitudine & relatiōe rei penitus extrinsecæ, ad aliud, cuius dicitur esse: secundum quod dicitur amicus est habitus: dignitas est habita ab alio. Tertio pro aliqua forma, vel re, certo modo se habēte circa corpus, quo pacto dicimus, esse vestitum, esse calceatum: & sic hoc prædicamentum facit. & describitur. Habitus est corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia.

Diuisio habitus.

Habitus est duplex. Quidā pertinens ad ornamentum, vt habere annulum, mitram, & reliqua. Quidā ad indumentum vt esse calceatum, et similia. Et hęc adhuc sunt in duplici differentia, sunt enim vel indumenta domestica, vel militaria.

Proprietates habitus.

Proprietates huius eædem sunt cū superioribus. Et hæc breuis explicatio Logico sufficiat, plura alijs in locis proprijs cogni turo.

DE POSTPRAEDICAMENTIS.

De oppositis.
Cap. XI.

1.

DE oppositis autem quot modis, solent opponi, dicendum est. Dicitur enim alterum alteri opponi quadrupliciter,

ter, aut vt ea quæ ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio & habitus, aut vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnumquodq; istorũ, vt sit figuratim dicere tanq̃ ea, quæ ad aliquid quidem, vt duplum dimidio: tanquam contraria, vt malum bono: tanquam autem secundum priuationem & habitum, vt cæcitas & visio: tanquam verò affirmatio & negatio, vt sedet non sedet.

2 Quæcunq; igitur ad aliquid opponuntur, ea ipsa, quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: vt duplum dimidij, hoc ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim duplum dicitur: & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur, et dicitur sciẽtia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam: scibile enim aliquo dicitur, scilicet scientia scibile: quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa, quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet modo ad inuicem dicuntur.

3 Illa verò, quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonũ mali dicitur bonũ, sed contrariũ, quare differunt ab inuicem hæ oppositiones.

4 Quæcunque verò contrariorum talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium: quorum verò non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. Vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessariũ est alterum ipsorum inesse animalis corpori, vel ægritudinem, vel sanitatem: & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, vel par vel impar: & non est horum aliquod medium, neque ægritudinis & sanitatis, neq; imparis atq; paris.

Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium, vt nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori, non enim omne corpus vel album vel nigrum est. sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine & de alijs compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse ijs, de quibus prædicantur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum mediũ: vt albi & nigri, fuscum, & pallidum, & quicunq; alij colores: praui verò & studiosi, quod neq; prauum neq; studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus verò non est nomine facili medium aßignare, vtriusque verò extremorum negatione medium definitur: vt quod neq; bonum neq; malum est, neq; iustum neq; iniustum. 5

Priuatio verò & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visio & cæcitas circa oculum. vniuersaliter autẽ dicere, est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrunq; eorum fieri. 6

Priuari verò tunc dicimus vnũquodque habitus susceptibiliũ, quando in quo natum est inesse, vel quando illud natum est habere, nullo modo insit. edentulum enim dicimus, nõ quod nõ habet dentes, & cæcum non quod habet visum: sed quod non habet, quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate neq; dentes habent, neque visum, sed non dicuntur edentula, neque cæca. Priuari verò & habere habitum, non est priuatio & habitus 7

bitus, habitus enim visus est, priuatio verò cæcitas: habere autem visum non est visus, nec cæcum esse, cæcitas. priuatio enim quædam est cæcitas: cæcum verò esse, priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cæcitas & cæcum esse, vtraque de eodem prædicarentur: sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas verò homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus, idem enim modus est oppositionis. Nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcum esse, & visum habere, opponuntur.

8 Non est autem neque hoc, quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio: affirmatio nanque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod verò sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio, sed res. dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est. sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, ei quod non sedet: sic & res quæ sub vtroq; est, opponitur, scilicet sedere aliquem, ad non sedere.

9 Quòd autem priuatio & habitus non opponuntur vt ad aliquid, manifestũ est, non enim dicitur idipsum, quod est oppositi. visus enim non est cæcitatis visus. non vllo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cæcitas visionis cæcitas dicitur: sed priuatio quidem visionis dicitur, cæcitas verò visionis non dicitur, neque visus cæcitatis. Amplius, ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur quare, si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt, esset, vtiq; et cõuerteretur ad illud, ad quod dicitur. sed non conuertitur: non enim dicitur visus cæcitatis visus.

10 Quòd autem neque vt contraria opponuntur quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestũ est. Contrariorum enim, quorum nihil est medium, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper: eorum enim nihil medium erat, quorum alterum inesse susceptibili necessariũ erat, vt in languore & sanitate, & impari atque pari. quorum verò aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. neque enim necesse est omne susceptibile vel candidum vel nigrum esse, neque frigidum vel calidum: horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat, præter illa, quibus vnum inest naturaliter, vt igni calidum esse, & niui candidum. in his enim determinatè necessarium alterum est inesse, & non vtrumuis cõtingit, non enim poßibile est ignẽ frigidũ esse, neq; niuẽ nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse, sed solis quibus natura vnum inest: & his determinatè vnum non vtrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quæ dicta sunt verum est: non enim semper alterũ eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim nondũ natum est habere visum, neq; cæcum, neq; visum habens dicitur, quare non erunt hæc, vt ea contraria, quorum nihil est medium. Sed neq; vt ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterũ eorũ inesse. quando enim iam ad habendam visionem natũ fuerit, tunc aut cæcum, aut habens visum dicetur, & eorum non determinatè

alterum, sed vtrumuis contingit. non enim necessariū est vel cæcū vel visum habens esse, sed vtrumuis contingit. in contrarijs autem, quorum aliquid medium est, nūquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinatè vnum, & non vtrūuis contingit. Vnde palam est quòd secundùm neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea, quæ secundū priuationem & habitum opponuntur.

11 Amplius, in contrarijs quidem cum sit susceptibile, adinuicem mutationem fieri poßibile est: nisi alicui vnum natura inest, vt igni calidum: etenim sanum poßibile est languere, & candidum nigrum fieri, & calidum frigidum, & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri poßibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas (etsi ad modicum aliquid proficiat, vt melior sit) si certe simul quamuis modicum incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfectè mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. semper enim benè mobilior ad virtutem fit, etiam quodcunq; incrementum sumpserit à principio. quare etiam verisimile est plenius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit, perfectè in contrarium habitum restituetur: nisi forte tēpore probibeatur. Verum in priuatione & habitu impoßibile est adinuicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, à priuatione verò in habitum impoßibile est. neq; enim cæcus factus aliquis, rursus vidit: neq; cū caluus fuerit, rursus comatus factus est: neq; cū fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

12 Quæcunq; verò tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quòd nullo prædictorum modò opponuntur. in solis enim his necessarium est semper, hoc quidem eorum verum, illud autem falsum esse, neq; enim in contrarijs necessarium est semper alterum verum esse, alterum autem falsum: neq; in ijs, quæ ad aliquid sunt, neq; in habitu & priuatione, vt sanitas & languor contraria sunt: & neutrum horum, neq; verum neq; falsum est. Similiter aūt & duplum & dimidium tanq̄ quæ ad aliquid opposita sunt: & non est eorum neutrum, neq; verum, neq; falsum: sed neq; ea, quæ secundum priuationē & habitu dicuntur: sicut visio & cæcitas. Omninò aūt eorum, quæ secundum nullam dicuntur complexionem, nihil neq; verum, neq; falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine cōplexione dicuntur. Verumtamen maximè tale hoc contingere videbitur in ijs, q̄ secundū complexionem contraria dicuntur. sanum nanq; esse Socratem ad languere Socratē contrariū est. Sed neq; in his necessariū semper alterum verū esse, & alterū falsum. cum enim Socrates sit, aliud quidē verū, aliud aūt falsum erit: cum verò non sit, ambo falsa sunt neque enim languere, neq; sanum esse verū est, cū ipse non sit omnino Socrates. In priuatione verò & habitu cū non sit omnino, neutrum verum est. cum autem sit, non semper alterum quidem verum erit, alterum aūt falsum: habere nanq; visum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus. & cū sit, necessariū est alterum verū esse vel falsum. cū enim nōdū sit natus habere, vtraq; falsa sunt. & cū nō sit omnino Socrates, similiter quoq; & falsa sunt vtraq; & visum eum habere, cæcum eum esse. In affirmatiōe verò & negatiōe semper siue sit, siue non sit, hoc quidē falsum erit,

erit, illud autem verum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratẽ, cùm ipse sit, palam est quod alterum eorum verum, alterum verò falsum est, & cùm non sit, similiter. languere etenim cùm non sit, falsum est: non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

13. *Contrarium autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductionem palam est: vt sanitati languor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timiditas: similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malũ. defectui enim, cùm malũ sit, superabundantia contraria est, cùm sit etiam ipsa malum. similiter autem & mediocritas, cùm vtrique cõtraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet, in pluribus verò semper malo bonum contrariũ est. Amplius, contrariorũ non necessariũ est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor verò non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo verò non. Amplius, si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est: non contingit autem simul vtraque eidẽ inesse: non vtique continget cũ alterum contrarium sit, & reliquum esse. cùm enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. Palam verò est quod circa idem, aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor nanque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri, albedo autem & nigredo simpliciter in corpore: iustitia verò & iniustitia in anima hominis. Necessarium autem est omnia contraria vel in eodem genere esse, vel in contrarijs generibus, vel ipsa genera esse. album enim & nigrũ in eodem genere sunt: color enim eorum genus est. iustitia verò & iniustitia, in cõtrarijs generibus: illius nanque virtus genus est, huius autem vitium. bonum verò & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.*

Cur iam de his postprædicamentis, & de quot, quoque ordine disserat.

Diximus in principio huius tractatus, cũ in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte traduntur quædam præambula ad prædicamentorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis prædicamentis, & generibus agitur. In tertia, quæ postprædicamenta dicitur, aliqua quæ in ipsis prædicamẽtis communiter reperiuntur, & ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Hæc autem sunt quinque, Oppositio, Prius, Situs, Motus, Habere. De quorum singulis in suis capitibus agemus: & quomodo in prędicamentis inueniantur, explicabimus.

Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis prædicamentis sermo factus est, dum dicitur substantiæ non esse contrarium, & in quantitate magnũ opponi paruo: & in qualitate pariter, & relatione, & præterea in omnibus prædicamentis oppositio inuenitur, cum differẽtijs oppositis genera quæque diuidantur. Agit igitur de oppositione.

Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species oppositionis, & earum declarationes. In secunda fiunt quædam earũ adinuicem collationes, vt cuiusque differentia nota fiat. In tertia particularius agitur de contrarijs.

De oppositis verò quoties solent opponi, &c. 1.

Hæc est prima pars, in qua materiã capitis

pitis proponit, nempè agendum esse de oppositorum modis: quadrimembrẽque facit diuisionem: & eorum exempla opponit: postea de singulis disserit.

Opposita igitur quadrupliciter opponuntur: Relatiuè, Contrariè, Priuatiuè, Cõtradictoriè. Relatiuè, vt duplum dimidio opponitur: Contrariè, vt bonum & malum. Priuatiuè, siue secundum priuationem & habitum, vt visio & cęcitas. Contradictoriè, seu tanquam affirmatio vel negatio, vt sedet, non sedet.

Dubium. Hic dubitabis, quomodo malum & bonum sint contraria, cũ malũ nihil aliud dicat, quã carentiã & priuationem boni: malum enim est priuatio alicuius boni quod in re erat futurum, vel iam erat, vt cæcitas dicitur malum oculi, quia priuat oculum visu suo: vt autem duo sint contraria, vtraque debent esse alicuius naturæ positiuæ. Solutio. Ad hoc dico, non esse negandũ naturã mali esse priuatiuã, nullum enim ens positiuum in sua natura est malum. Sed hic Aristot. sumit bonum, & malum pro ipsis rebus quæ dicuntur bonæ & malę, vt habitus virtutis, & habitus vitij; ille enim bonus, hic verò malus dicitur, & contrarij sunt; & vnum contrarium vniuersaliter dicitur bonum, alterum malum in rebus naturalibus, vt dulcedo bona, amaritudo mala.

2. *Quæcunque igitur vt ad aliquid opponuntur, &c.*

Singulos oppositionum modos aggreditur: & primum à relatiuè oppositis incipit. Illa autem opponuntur ad aliquid quæcunque hoc ipsum, quod sunt, oppositorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad ipsa. Ponit exempla variorum casuum, quibus relatiua ad suã correlatiua referuntur, vt diximus superius: ex quibus varijs exemplis rursus eandem infert velut probatam definitionè. Dubiũ. 1. Dubitabis quare dixit (oppositorum dicuntur) & non, aliorum dicuntur, vt superius dixit. Solutio. Dico relatiua dupliciter posse cõparari. Relatiua duob. modis posse considerari. Vno modo ad sua correlatiua, vt scientia ad scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia quę sibi correlatiua nõ sunt, vt scientia ignorantię, virtus vitio. Si relatiua primo modo sumantur, sic intra ad aliquid opponuntur, & ita loquitur in præsenti, ac propterea dixit, oppositorum dicuntur, vt cognoscamus hanc oppositionem esse intra ipsa correlatiua adinuicem. Si posteriori modo sumantur, contrariam aliquando sortiuntur oppositionem, vt scientia ignorantię, & virtus vitio contraria est: suis tamen correlatiuis vnumquodque horum ad aliquid seu relatiuè opponitur: & hoc etiam in exemplis manifestatur. Dubitatur quomodo duo correlatiua dicuntur opposita adinuicem: cùm simul existant, & vnũ alterum non auferat, immò absque altero alterum nequit consistere. Dubiũ 2. Respondet Albertus, non opponi secundum hanc coexistentiam, sed secundum quod vnum, alterum à subiecto expellit: Solutio. pater enim nõ compatitur in eo subiecto, in quo est, filiationem eam, ad quam dicitur, & cui opponitur: & hac ratione simul non existunt.

Illa verò, quæ opponuntur, vt contraria, &c. 3.

Secundo loco aggreditur contraria; & ipsa sic describit. Contraria sunt, quæ cũ adinuicem non sint, vnum alteri inuicẽ contrarium dicit. Et est aduertenda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est. Contraria adinuicem non dicuntur, non enim dicitur album est nigri album, & nigrum est albi nigrum: tamen hæc particula non sufficit: nam in priuatiuè oppositis etiam hoc inest, & in contradictorijs: non enim dicitur, cæcitas est visus cęcitas, & è cõtra: ꝓpterea est altera particula. [Et vnũ alteri est contrarium] id est, est similis & æqua ratio, & habitudo in vtroque secundum quam album nigro contrarium, & item albo nigrum est contrarium: & hoc in nullis alijs oppositis, præter relatiua, inuenitur: propterea excepit relatiua, dicitur enim cæcitas est priuatio visus, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedet, dicitur negatio illius, qui sedet: sed sedet non dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula in contrarijs, alterum alteri sibi inuicem cõ-

tra-

Dubium. trarium dicitur. Dubitatio hic oritur, cōtrarietas est quædam relatio, sicut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua: ergo quæ opponuntur secundum contrarietatem, opponuntur relatiuè. Dico hoc esse sophisma: hic enim non sumimus oppositionem in illa relatione, quæ dicitur cōtrarietas, sed in ipsis extremis quibus inest talis contrarietas: quæ extrema, scilicet album, nigrum, si secundum talem relationem contrarietatis opponuntur, sunt relatiua: sed secundum formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, contraria sunt, & non ad aliquid.

Solutio.

4. *Quæcunque verò contrariorũ talia sunt, &c.*

Diuisionem quandam contrariorum hic ponit. Contraria quædam nō habent medium, quædam autē medium habent: illa medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse: verbi gratia, par & impar sunt contraria, non habentia medium, quia posito numero aliquo, qui est subiectũ paritionis vel imparitionis, necesse est quod ille numerus sit par vel impar: & proposito aliquo, quod est subiectum sanitatis & ægritudinis, necesse est vt illud alias sit sanum vel ægrũ: secundum enim Arist. non est medium inter sanitatem & ægritudinem: vt vult Galen. hic enim asserit conualescentiam esse medium: hoc tamen non recipit Aristot. sed hoc determinare est extra rem: sat est hic posita esse pro exemplo ista duo, tanquam non habentia medium. Hic aduerte, semper sumendum esse subiectũ proprium contrariorum: id autē proprium subiectum vocat, circa quod apta sunt contraria, vt versentur, & ei insint: vt corpus aliquod mixtum dicitur subiectum proprium albedinis & nigredinis, cui albedo vel nigredo inesse potest: aliter enim nisi proprium subiectum sumas, medium inuenies in non habentibus medium, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar, sumendum ergo est proprium subiectum.

Quorum autem non est necessarium, &c. 5.

Explicat quæ medium habeant, nempè quæ subiecto proprio posito nō est necesse alterum illorum inesse: vt album & nigrum mediũ habent: posito enim corpore, non est necesse quòd albũ sit vel nigrum, potest namq; esse rubrum vel pallidum: quamuis, inquit, non omne medium nomen habeat: in quo insinuat duplex esse contrariorũ medium, alterum per participationem, alterum per negationem extremorum. Illud est per participationem, quod est aliqua forma ex extremis composita, vt pallor, rubor, quæ ex albedine & nigredine cōflantur: illud autem est per negationem extremorum, quando non est aliqua forma media vel cōposita ex extremis, sed aliquod subiectũ particulare propriũ, à quo vtrũq; extremum remouetur: vt prauũ & studiosum habent medium, non quidem participatione, sed subiecto: nam datur aliquid ex proprijs subiectis, quod nec sit prauum, nec studiosum, scilicet homo qui nondum habet habitum virtutis vel habitum vitij: hic enim prauum & studiosum sumuntur secundum habitum, nã secundum actum nullus est homo adultus rationis capax, qui non sit bonus vel malus, scilicet in peccato vel in gratia: potest tamen esse qui nec habitum virtutis nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterũ peccatum habet, ex quibus nondum factus habitus est.

Duplex medium contrariorum.

Priuatio verò, & habitus dicuntur quidem circa idem, &c. 6.

Explanatis contrarijs accedit ad opposita priuatiuè: explicatque quæ opponãtur priuatiuè, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idem aliquid sunt, vt cæcitas, & visus circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, contraria versari quidē circa idem subiectũ, sed non semper circa idem subiectum specie vel numero: vt album & nigrum, calidum, frigidũ, circa corpus sunt, quia non nisi corpori insunt, at non in eadem

corpo-

corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter reliquæ oppositiones nō est necesse sint circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas & visus, semper circa oculum: & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse. Ac propterea dicit Aristot. debent non solùm circa idem, sed circa idem aliquid: & quia non eodem modo, & ordine se habent circa tale subiectum: non enim simul sunt in eodem sed vno adueniente alterum recedit, & non æqualiter, nā post habitum potest semper aduenire priuatio, nō tamen semper post priuationem aduenit habitus; cùm nunquam, postquam aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam; sicut post vitam, semper est mors: propterea dicit habitus & priuatio videlicet fiunt circa illud subiectum circa q̄ habitus aptus est esse: non enim vtrunq; semper versatur circa subiectū, in quo priuatio est: in oculo enim, in quo priuatio est, visus inesse non potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest. Postea explicat quid sit esse priuatum in concreto: dicitque illud subiectum priuatum dici, quod caret habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo, ea caret. Aduerte non quodcunque subiectū non habens formam aliquam, dicitur priuari tali forma, sed illud subiectum, cui talis forma inesse apta est, verbi gratia: lapis non dicitur priuatus visu, seu cęcus, eo quod non habeat visum, quia non est aptus habere visum: nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circunstantia determinata partis, & temporis: non enim dicetur homo cæcus, eò quod non habet visum in manu, quamuis homo sit aptus ad videndum, sed præter subiectum aptum est necessaria circunstantia partis, scilicet quod non habeat visum in oculis. Similiter circunstantia temporis, vt careat forma, tempore, quo habiturus illam erat: catulus enim ante nouem dies non dicitur cæcus, quamuis non videat, quia illo tempore non est aptus habere visum: nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dentes: illud ergo priuatum dicitur, quod cùm sit subiectum aptum ad formam aliquam debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret quo tempore & parte habiturus erat eum, in quo manifestatur natura priuationis: est enim priuatio negatio formæ in subiecto apto, secundū naturam, illam habere, debitis circunstantijs.

Priuari verò, & habere habitum, nō est priuatio, & habitus, &c. 7.

Cùm aliter priuationem, & habitum; aliter priuatum esse, & habere formā explicaret; ostendit, idem ista duo non esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse: cùm vnum subiectum includat, alterum verò minimè. Id autem probat dupliciter. Primò. cæcum esse, & cæcitas idē non sunt: & similiter visum habere, & visus: at cæcum esse, & visum habere sunt priuari & haberi, cęcitas autem & visio, priuatio & habitus: ergo priuatio, & priuatum esse, & habere, & habitus: nō sunt idem. Præterea 2. de aliquo prædicatur cæcum esse, & visum habere: de quo non cęcitas, & visio: ergo idem non sunt: nam homo dicitur priuatus & cæcus, nō tamen cæcitas vel priuatio. Statim subiunxit, in quo hęc conueniant, nempè eadem oppositione opponantur, scilicet priuatiuè, abstracta, & concreta: vt enim cæcitas & visio priuatiua sunt, ita cæcū esse & visum habere.

Non est autem quod sub affirmatione, & negatione est, &c. 8.

Hic explicat ea, quæ contradictoriè opponuntur, & ea explicat penes voces: quia oppositio cōtradictoria nō solis rebus inest, nisi vt cognitione appræhenduntur: vel oratione explicantur: nā; non sedet, absolutè in reb. non est, nisi vt oratione, vel conceptu sumitur, vt postea dicemus: docetq; affirmationem & negationem non esse id, quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans non est res significata: tamen hoc vtriq; inest, quod sicut oratio in se opponitur, ita res quæ per talem orationem significatur.

Quo-

9. *Quoniam autem priuatio, & habitus non opponuntur, &c.*

Hæc est secunda principalis capitis huius pars, in qua Aristo. istas oppositiones cõfert: ac primo priuatiua cum relatiuis, contraria autem non comparat, quia superius dixerat non esse ad inuicem. Probat autem dupliciter priuatiua non esse ad aliquid. Primo, quia visus & cæcitas non dicuntur ad inuicem, non enim visus est ad cæcitatẽ, nec cæcitas ad visum. Secũdo quia non dicuntur ad conuertentiam: non enim visus cæcitatis visus est, nec cæcitas visionis est cæcitas: non ergo sunt ad aliquid.

10 *Quoniam autem neq; vt contraria, &c.*

Hic cum contrarijs, comparat & dupliciter probat, quæ secundum priuationẽ & habitum opponuntur, nõ opponi contrariè. Primum argumentum est hoc breuiter, quia satis prolixum est in littera. Contraria quædam habent mediũ, quædam non habent medium: at priuatiua, nec sunt ex contrarijs habentibus medium, neque ex non habentibus: ergo nõ sunt contraria. Minor probatur de contrarijs non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quòd in subiecto proprio, necessario alterum insit, & hoc in omni subiecto, ita, vt nullum detur subiectum susceptibile, cui alterum illorum non insit. At datur aliquod subiectum proprium priuationis & habitus, cui nõ necessariò vnum horum insit: catulus enim est subiectum proprium, & aptum, quamuis ei deficiat circunstantia temporis, tamen nec est cæcus, nec videns. Probatur autem de contrarijs habentib. medium, hæc enim sic se habent, vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessariò insit, nisi quando à natura insunt: vt album & nigrum habẽt medium, & nullum corpus dabitur quod necessariò sit album vel nigrum, nam potest esse pallidum. Patet. Illi corpori, cui à natura inest album vel nigrum, sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido, calor enim inest naturaliter igni. Præterea ista subiecta quibus naturaliter inest vnum contrariorum ex his, habent vnum determinatè: id est, ita vnum, quòd non alterum, vt nix albedinem, ignis calorem: at in priuatiuis hoc non fit: in primis sunt subiecta propria in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessariò vnum oppositorum inest vt homini, & cani adulto necessariò inest vel cæcitas vel visus: neutrum tamen à natura inest, cum eis manẽtibus possint abesse. Præterea, quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrarijs datur vnum quod necessariò sit album, & non nigrum, at in his nullum datur subiectum ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum, vel videns.

Circa istam rationem dubitabis, videtur enim non procedere rectè: nam ad probandum non esse contraria non habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulum ante nonum diem: & postea sumit subiectũ susceptibile pro contrarijs mediatis. Ad hoc dico argumentum esse bonũ: & eius vis, & robur hoc est. In cõtrarijs non habentibus medium omni tempore alterum illorum inest subiecto susceptibili, nec expectat tẽpus aliquod, vt insit subiecto: ac priuatiua, non omni tempore subiecto insunt, cum catulus aliquo tempore nec videns nec cæcus sit: & tamen ille subiectum est, cum post aliquod tempus visurus sit, vel futurus cæcus: Quòd si dicas catulus nondum est aptus tunc, vt recipiat alterum illorum: Ex hoc colligitur aliquid aliud præter subiectum esse necessarium ad priuationem, quando quidem illi nondum inest aliquod horum, siue habitus, siue priuatio: quod tamen in contrarijs non est, cũ tale tempus postquam subiectum existit, non expectetur: & ita differunt à contrarijs. Et hic est sensus verissimus ipsius Aristo. quem optimè insinuauit Simp. Similiter, de altera parte argumenti circa contraria mediata. Vis argumenti hæc est. Nullo tempore est necessariũ aliquod illorum contrariorum subiecto inesse, nisi Dubium.

sit à natura vnum extremū: at aliquando, vt ipse textus expressè dicit, est necessarium alterum istorum, siue habitus siue priuatio insit, vt homini vel cani adulto, ergo non est ex illis contrarijs: & hoc obserua. Dices: quo pacto calor igni, & albedo niui inesse à natura dicũtur? Dico nõ inesse à natura, quia sint de eorum substantia, vt aliqui existimarunt, credentes esse formas substantiales, cum tamē hoc sit contra Arist. ipsum, vt rectè dicit Alb. c. 8. asserit enim esse contraria, at substãtiæ nihil est contrarium: sed dicuntur de natura illorum, quia sunt passiones naturam consequentes non separabiles, nisi per corruptionem subiecti.

Calor vt à natura igni inesse dicatur.

20 *Amplius in contrarijs quidem cum sit susceptibile, &c.*

Hoc est secundum argumentum, quo probat priuatiuè opposita, non esse contraria: etenim contraria circa idem subiectum possunt mutuò se expellere, & ad inuicem mutari, nisi quando vnũ inest à natura, vt, potest quod languorē habet, sanari: & quod sanum est, languere: & calidum fieri frigidum, & frigidum fieri calidum: & ex studioso potest quis prauus, & ex prauo studiosus fieri: quod probat, nã homo prauus si benè incipiat assuefieri, absq; dubio potest vel modicum in virtute proficere: at si iterum atque iterum assuefiat, poterit ad virtutem peruenire, vel saltem magnum incrementum facere. Hoc dicit propter Platonem, vt dicit Alber. qui dicebat virtutē non fieri assuetudine: & contra Stoicos, qui existimabãt virtutē esse inamissibilem: contraria igitur mutuò mutantur, at in priuatiuis id non fit, ergo sunt diuersa. minor patet, quia ex videnti cæcum fieri potest, & comato caluum, & ex habenti dentes edentulum: at è contra, à priuatione ad habitum regressus est impossibilis.

Quæstio, Num à priuatione ad Habitum posit esse regressus.

Argumenta in contra.

Dubitatur: nam videtur à priuatione esse regressus ad habitum: nam à somno potest quis ad vigiliam restitui: & à nocte & tenebris aer redit ad lucem: & ex non igne fit ignis; quomodo ergo à priuatione non est regressio?

Circa hoc aduerte. Duplex potest cõsiderari regressus: alter ad idem numero, vt idem prorsus numero, quod ante fuit, redeat: alter regressus ad idem specie, vt redeat idem specie, cum eo, quod ante fuit: vt quando aliquis infirmus sanatur, restituitur quidem ei sanitas eadem, nõ quidem numero, sed specie. Præterea, regressus iste in specie est duplex: alter immediatus. alter mediatus. Immediatus est, cū absq; aliqua alia mutatione illud, in quod aliquid mutatum est, iterũ redeat, vt si aer vertatur in aquã, & ex aqua rursus absq; vlla alia mutatione fiat iterum aer, est regressus immediatus. at regressus mediatus est, quando non ex vna mutatione, sed varijs illud restituitur, vt dicit Arist. ex vino fit acetum, tamen ex aceto non immediatè fit vinum, nisi prius mutetur in aquam, & rursus aqua vino infusa mutetur in vinum 8. Met. c. 5. *1. fundam.*

Aduerte præterea. Priuatio est triplex prima priuat solum actũ, vt somnus, qui priuat tantum actum videndi: & tenebræ lucem. Altera non solum actum, sed etiam potentiã priuat: vt cæcitas quæ est in oculo læso, in quo non est potentia visiua. Ista potentia est duplex: propinqua, & remota. Propinqua est proximũ principium ad operandum, quod non indiget altero supra addito principio post se ad operationem, vt est potētia visiua ad videndum, & illius est priuatio priuans potentiam propinquã. Altera est potentia remota, quæ est principium operandi, sed tamen indiget alio principio superaddito, vt anima est principium remotũ ad vidēdum, quia indiget alio principio ad visionem, nempe potentia visiua. Et ita est tertia priuatio priuans potentiam propinquam, & remotã, vt mors quæ etiã corpus priuat anima, & dispositione, quæ erat in corpore ad animam, quæque dat principia vitæ. *2. fundam. Priuationem esse triplicem.*

Hoc supposito sit prima cõclusio. Regressus ad idem numero in omni priuatione naturaliter est impossibilis: verbi gratia, quando dormiēs restituitur ad visionem seu vigiliam, non est illa visio, & actus idē numero cum eo, qui erat ante. *1. con.*

Dico

Dico naturaliter, nam supranaturaliter Deus idem numero potest restituere: immò restituit, quando in hoc mundo mortuos resuscitauit, & nos in resurrectione post mortem erimus ijdem numero.

2. conclus. Secunda conclusio. Regressus ad idem specie ex priuatione priuãte actu, est possibilis. hæc clara est, vt argumenta probãt de somno, tenebris, & alijs

3. conclus. Tertia. Regressus immediatus ex priuatione priuante potẽtia siue propinqua siue remota, est impossibilis, vt qui amisit potentiam visiuã rursus naturaliter non videbit: & cadauer non fiet homo: & hoc est quod hic docet Aristo. at dixi regressũ immediatum, quia mediatè regressus potest ille fieri, vt patet in aceto, quod fit aqua, & rursus vinum: & cadauer terra, & iterum terra planta, & fructus, & fructus cibus, sanguis & semen, ex quo iterum fit homo: sed iste regressus, mediatus est. Ad illud de igne & aqua: dico, quãdo ignis fit aqua: priuatio illa priuat materiam actu, sed non potentia propinqua: quia materia elementorum est in potentia propinqua ad quamlibet formam elementi: & hoc nota, quamuis pertineat potius ad Philosophiam.

12 *Quæcunque verò tanquam affirmatio, &c.*

Hic iã Aristoteles opposita contradictoriè alijs omnibus comparat: docetque præterea non esse nec relatiuè opposita, nec cõtrariè, nec priuatiuè, tali argumento. In oppositis cõtradictoriè, semper vnũ est verum, alterum falsum, at in aliis omnib⁹ oppositis: neq; est verũ neq; falsum: ergo sunt distincta opposita. antecedens probat, quia reliqua non sunt complexa, nec propositiones, vt exemplis probat: ista verò secundum complexionem dicũtur. Proponit autem dubiũ: quòd si reliqua opposita cum complexione sumãtur, vt Socrates est alb⁹, Socrates est niger, pater, filius, videns, cæcus: respondet adhuc nõ esse eadẽ: quia in istis nõ est necesse vnũ esse verum, alterũ falsum: Patet, si enim subiectum non existat, reliqua opposita sunt falsa, vt si Socrates non sit, falsa sunt ista, Socrates est alb⁹, niger, pater, filius, videns, cæcus. Imò in priuatiuis nõ solum quãdo subiectũ non est, sed etiã quando aptum non est, erit falsum vtrunq; oppositum, vt diximus: at in contradictorijs semper siue subiectum sit, siue nõ sit, alterum est verum, alterũ falsum, vt si nõ sit Socrates, falsum erit, quòd sedet, verũ tamen erit, quòd non sedet: hæc enim est natura talium oppositorum.

Contrarium autem bono ex necessitate quidem malum est, &c. 13

Hæc est tertia capitis principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorũ quæ eorum naturam manifestant, ponuntur.

Primum est. Bono ex necessitate malũ contrariatur, malo aũt & bonum, & malum aliquãdo. Huius prior est pars, bono ex necessitate malum contrariatur: quæ non significat, quòd semper bonum habeat contrariũ, non enim hoc ita est, multa nãq; bona contrarium non habẽt: sed significat, ꝙ quoties bonum habet cõtrarium, id malum, non bonum est. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malum intelligat: & quidem dupliciter potest ad hoc respõderi: primo per bonum intelligunt qualitatem secundũ se appetibilem, vt est iustitia, scientia, sanitas: per malum autem qualitatem secundum se non appetibilem, vt vitium, ignorãtia, languor: & tunc est sensus, qualitati bonæ qualitas mala opponitur, vt sanitati languor, iustitiæ iniustitia: malæ aũt aliquando bona, vt timiditati fortitudo: aliquando mala, vt timiditati temeritas, sunt enim duo mala, alterum per excessum, alterum per defectum, virtuti, quæ in medio est, contraria. Nec mireris, si vni duo contraria sint, cum id fit diuersis rationibus. Potest secundo etiam responderi generalius, vt per bonum intelligat qualitatem conuenientem subiecto, & per malum, qualitatem disconueniẽtem subiecto, vt calor est bonus subiecto cui conuenit, & huic frigiditas mala: vt sit sensus, cui vnum contrarium bonum est, & conueniens, alterum malum est, & nociuum: at cui aliquod malum est, alterũ aliquando est bonum, aliquando etiã ma-

 lum.

lũ. vterq; ſenſus mihi probatur, ſed prior eſt melior.

Alterum theorema. Non eſt neceſſarium vtrunq; contrariorum eſſe in rerũ natura, poteſt enim vnum abſque altero ineſſe: poſſunt enim omnia bene ſe habere, poſſunt præterea omnia colorata eſſe alba.

Tertium. Contraria ſimul non ſunt in eodem ſubiecto, nihil enim eſt ſanum, & languidum, calidum, & frigidum: hoc intellige ſecundum eandem partẽ ſubiecti, & in gradibus intenſis: aliter enim poſſunt eſſe ſimul, iſta eſt communis limitatio huius theorematis, quamuis ego exiſtimem non eſſe opus limitatione: ſenſus enim eſt, Vnum & idem ſubiectũ numero ſimul nõ recipit abſolutas prædicationes contrariorum: non enim dicitur calidum, & frigidum, quamuis in vna parte calorem, in altera frigiditatem poſsit recipere.

Quartum. Contraria exiſtunt abſolutè in eiſdem ſubiectis vel ſpecie vel genere, non tamen in eodem numero, vt modò dixi: in quo à priuatiuè oppoſitis differunt, quæ ordine quodam circa idem ſubiectum numero exiſtunt, vt diximus ſuperius.

Quintum. Contraria vel ſunt in eodẽ genere proximo, vt album, nigrum, vel ſub diuerſis generibus eiuſdem prædicamenti, vt iuſtitia ſub virtute, iniuſtitia ſub vitio: vel ipſa ſunt genera eiuſdem prædicamenti, vt virtus quæ dicitur bonum, vitium quod dicitur malum: nunq̃ tamen ab eodem prædicamẽto egrediuntur: ſunt enim in prædicamento qualitatis. Ex his poſſet contrariorum deſcriptio ſumi. Contraria, ſunt qualitates, quæ cum ad inuicem non dependeant, ſub eodem ſunt prædicamento, & ab eodem ſubiecto mutuo ſe expellunt, ab eodem, inquam, numero.

Dubia quædam ſcitu digniora.

Dubium 1. de numero & ordine oppoſitorum.

Circa iſtud caput dubium eſt de numero, & ordine harum oppoſitionum prædictarum: ad quod benè reſpondet Ammo. Oppoſitio enim aut poteſt conſiderari, vt in rebus eſt, aut vt in rebus ſecundum quod voce ſignificantur: ſi hoc poſtremo modo conſideretur, eſt oppoſitio quæ dicitur affirmatio & negatio: vt aũt in rebus eſt, aut res ſunt abſolutæ, aut reſpectiuæ, ſi reſpectiuę, fit oppoſitio ad aliquid: ſi abſolutæ, aut agunt adinuicem & mutuo ſe expellunt, aut non: ſi adinuicem & mutuo ſe expellunt ſunt contraria: ſin verò non mutuò, ſunt priuatiua. Patet igitur nõ eſſe alias oppoſitiones præter has.

Ordo oppoſitorum.

Et ex hoc colligitur ordo: eſt enim ordo ab imperfectiori oppoſito, & debiliori: patet autem minimam oppoſitionem eſſe relatiuorum, quæ nõ ſe mutuò expellunt à ſuis ſubiectis, immò de neceſsitate ſimul exiſtunt. Poſt hanc oppoſitionem aliarũ minima, eſt contraria, quia eſt regreſſus ab vno ad alterum mutuus: in priuatiuis verò nõ eſt mutuus regreſſus: oppoſitionum autem maxima eſt ſecundũ affirmationem & negationem, quę adeò repugnant, vt nunquam ſimul ſtent, ſiue ſubiecto extante, ſiue nõ extante, ſemper enim alterum verum, alterũ falſum eſt: in alijs id non fit, vt diximus circa textus interpretationem.

Nota.

Hic vnũ aduerte, alias tres oppoſitiones abſolutè eſſe in rebus: quia eſt oppoſitio incomplexorũ exiſtentiũ: etiam ſunt in vocibus, ſi cum cõplexione ſumantur, vt diximus, quando facimus ex illis complexiones: at contradictio cum ſit ſecundum affirmationem & negationẽ, nõ eſt in rebus abſolutè, ſed in eis, vt voce & cõceptu ſignificantur.

Dubium 2. de contradictione. Solut.

Obijcies fortaſſe etiã eſſe cõtradictionem in ſimplicibus, vt homo, nõ homo, equus, non equus. Non negamus hoc, ſed eſt magnũ diſcrimẽ à reliquis oppoſitis: nam reliqua oppoſita ſecũdum vtrunq; extremum ponunt aliquid reale, in reb. etiam priuatiuis hoc fit: nã priuatio non eſt pura negatio formæ, ſed negatio in quodã ſubiecto: at in his contradictorijs extremum negatiuũ eſt ens rationis purum, cum ſit negatio, nec ponat ſubiectũ, nam, non homo etiam quæ non ſunt, ſignificat: præterea ab Ariſt. 4. Meta. tex. 7. vocatur negatio extra genus.

Dubium 3.

Dubitatur. An oppoſitio ſit genus ad has

has quatuor: videtur enim esse analogũ, cum Arist. dicat oppositionem dici quadrupliciter: & præterea quia oppositiões sint inæquales: maxima enim oppositio est contradictoria, minima relatiua; & quod magis est, quia omnis oppositio mẽsuratur per contradictionem: vnũ enim extremum negationem alterius debet habere, vt Arist. docet 10. Meta. Albert. c. 2. ita existimat, scilicet esse analogum, & Iamblicus: & ita mihi videtur: præsertim cùm aliqua sit oppositio nõ absolutè realis, sed rationis, vt contradictoria. Simplicius & Porphyrius credunt esse genus quoddam: & sententia quoque ista probabilis est satis.

Solutio.

Dubiũ 4. de priuatione.

Circa priuationem aduerte, vt dicebamus, in hoc differt à negatione pura, ꝙ negatio non ponit existentiam subiecti, possumus enim verè dicere, chimæra nõ sedet: at priuatio ponit aliquod subiectũ, non enim cæcum dicitur, nisi quod existit. secundum autem quod quadrupliciter præsupponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Arist. 5. Meta. c. 22. Tribus quidẽ modis primis nõ propriè, quarto verò propriè dicitur priuatio. Primò priuatio dicit carentiam alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illam formam: quo pacto dicitur planta cæca, & mare surdũ. Altera priuatio dicit carentiam formæ in subiecto apto ad illam formam, non quidẽ in specie, sed in suo genere; id est, quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illam formam, quamuis non secundum suam speciem; vt talpa dicitur cæca, non quidem ꝙ sit apta in tota sua specie, vt vult Arist. videre, tamen est in tali genere, in quo visus reperitur, est enim animal. Tertiò dicitur priuatio, negatio formæ in subiecto, apto quidẽ & secundum speciem recipere talẽ formam, sed non tali tempore, vt catulus est cæcus ante nonum diem. Tandem quarto priuatio dicit negationẽ formæ in subiecto quidem apto, & secundum speciem, & tẽpus, vt homo cæcus qui caret visu, quando habiturus eum erat: & sic sumitur priuatio ab Arist. in præsenti: & hæc dicitur propriè priuatio.

De modis prioris.

Cap. XII.

1. *Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primò quidẽ & maximè propriè secundum tempus: secundum quod antiquius alterũ altero, & vetustius dicitur: in eo enim quod tempus amplius est, & antiquius, & vetustius dicitur. Secundo autem, quod non conuertitur secundum subsistẽdi consequentiã, vt vnum duobus prius est: duob. enim existentibus, mox vnum esse consequens est: vno verò existente, duo esse non necessarium est. quare non conuertitur ab vno consequentia, vt reliquum sit. prius autẽ illud esse videtur, à quo non conuertitur eius, quod est esse consequentia. Tertio verò secundum ordinem quendã prius dicitur: quemadmodum & in scientijs, & in orationibus. nam in demonstratiuis scientijs est prius & posterius ordine: elementa enim in geometria priora sunt ordine ijs, quæ describũtur, sed in Grammatica elementa syllabis priora sunt, & in orationibus similiter procemium narratione prius ordine est. Amplius, præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse videtur. consueuerunt autẽ & multi honorabiliores & magis dilectos à se, priores apud se dicere. est quidem & penè alienißimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, ferè tot sunt.*

2. *Videtur autem præter eos, qui dicti sunt, alter esse prioris modus. eorũ enim quæ conuertuntur secundum esse consequentiã, quod alteri quomodolibet causa est, conueniẽter prius natura dici possit. Quod verò quædam sunt huiusmodi, palã est. esse nanq; hominem, secundum ipsius esse consequentiã, ad verã de se cõuertitur orationẽ: nã si homo est, vera est*

oratio, qua dicimus quod homo est, & cõuertitur: nam si vera est oratio, qua dicimus quod homo est, est homo. Est autem vera oratio, nequaquam causa, vt sit res, veruntamẽ res quodammodo causa videtur, vt sit vera oratio, eò enim quòd res est aut non est, vera oratio aut falsa dicitur. Quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.

HOc est aliud postprædicamentum; nempè quot modis dicatur, prius: constat enim in prædicamẽto substantiæ, substantiam singularem fuisse dictam primam: & in capite, Ad aliquid, scibile prius esse scientia; & tandem inter omnia prædicamenta, & inter prædicata singulorum prædicamentorum est quidam ordo, secundum quem vnum prius, alterũ posterius est: propterea oportuit, vt, quotupliciter prius aliquid diceretur, explicaret.

1. *Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, &c.*

Quatuor modos, quibus vnum altero prius esse communiter dicitur, assignat. Primus est, secundum quem, vnum alteri tempore præcedit: quo pacto dicimus Imperium Persarum fuisse prius Romanorum Imperio. Hũc prioris modũ maximè proprium appellat eò, quia notissimus omnium est, cùm fundetur in tempore, quod omnibus patet. Præterea quia fuit prima impositio, & significatio huiꝰ vocabuli, Prius, cùm sit maximè nota: & reliqua, quæ priora dicuntur, eatenus priora dicuntur, quatenus ad prioritatẽ illam primam referuntur: vt enim prius tempore sine posteriori existere potest: ita quæ independentia ab alijs sunt, priora dicuntur eis, quæ ab illis dependent. Secundus modus prioris est, secundum quem illud dicitur prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, id est, id quod ab alijs infertur, quod tamen nõ infert: vt vnum est prius duobus, quia si duo sunt, vnum est, non tamen si vnum est, duo sunt: & sic vniuersaliter omnia superiora suis inferiorib. hoc modo priora dicuntur.

Tertio, aliquid dicitur prius ordine, q̃ modus non in tẽpore, nec in illatione, sed in quadã multorum habitudine cõsistit, secundũ quam vnũ alterum cõsequitur. ponit exempla de duplici ordine, & de ordine docẽdi, & de ordine dicẽdi. Ordine quidẽ docendi, seu doctrinæ, elemẽta in Geometria seu definitiones, vt quid sit punctũ, quid linea, quid superficies, quid figura prius tradũtur, q̃ descriptiones, id est, propositiones per se notæ & reliquæ conclusiones: vt à puncto in punctum lineam ducere, totum est maius parte, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: similiter in Grammaticis, elementa, id est, literas prius docemur quã syllabas, & syllabas prius quàm dictiões. Ordine autem dicẽdi prius proœmium, quàm narratio, & hæc, quã confirmatio: omnia igitur hæc ordine priora dicũtur, ita, vt quamuis prius tempore diceretur narratio, proœmium tamen semper suã prioritatem ordinis haberet.

Quarto, Id dicitur prius quod dignius est, & honorabilius: quomodo magis amicos, priores alijs apud nos vocamꝰ, seu primos apud nos, & hæc est prioritas dignitatis: sed istum docet esse modum alienum, & improprium, vulgarem tamen. Ratio huius ex Ammo. hæc est: hũc enim modum dicit non esse proprium, quia verè non fundatur in ipsis rebus, sed in existimatione & affectione nostra, quæ extrinseca est ipsis, quæ priora dicuntur, vel posteriora. Aliã etiam huius rationẽ tradit Simpl. nempè quia in sermone non est vsitatus modus loquendi amiciores, & honorabiliores vocare priores: ac propterea dicit alienissimum hunc modum, quasi impropriè dictum tali vocabulo, q̃ tamen vulgariter dicitur.

Videtur autem præter eos, qui dicti sunt, &c. 2.

Hi sunt quatuor modi prioris, qui cõmunes sunt, & ab omnibus assignantur: præter hos vnum alium ex propria sentẽtia, vt notant Alb. & Boet. enumerat: ac propterea superiori numero hic non est compræhensus, cum dixit Prius quadru- plici-

pliciter dicitur, quia id secundum cõmunem sententiam docebat: id enim vltimo alio modo Prius dicitur, quod cum alio in consequentia conuertitur, & illius est causa, vt homo est prior risibilitate, quia inter vtrunque est mutua consequentia, & homo est risibilitatis causa: & hoc dicitur prius natura. Ponitur huius exemplum: ista propositio, homo est, vera est, eò quod homo in se sit: etiam conuertitur, nam si homo in re est, & ipsa propositio vera erit: tamen quod homo sit, scilicet res ipsa, est causa veritatis propositionis. Vt enim docet Arist. 9. Meta. c. 12. nõ quod nos verè te putamus album esse, tu albus es, sed quia tu albus es, nos qui dicimus, verum dicimus: & hoc est quod dici solet, veritatem esse in rebus sicut in causa: de quo disseremus in lib. Perih. Res igitur est prior natura, quã propositio dicatur vera: & vniuersaliter omnis causa prior est natura suo effectu: hæc autẽ prioritas non dicit illam temporis præcessionem: possunt enim duo simul esse tempore, vnum tamen altero natura prius esse: sicut in eodem tempore, est sol & lux: homo & risibilitas: at sol luce, & homo risibilitatẽ priores natura sunt, eò quod sol lucis, & homo risibilitatis sint causa. Hi sunt modi Prioris, quos Arist. enumerat: & ijdẽ prorsus sunt modi Posterioris: nã in oppositis quot modis dicitur vnum, tot etiam alterum: vnde etiam est posterius tempore, in consequentia, dignitate, ordine, & natura.

Nota 1. Circa hoc caput aduerte, maximè Prius & Posterius esse in prædicamento ad aliquid, sunt enim mutuo correlatiua: imò omnia postprædicamenta in prędicamẽtis sunt supradictis: oppositio enim ad aliquid est: & cõtrarietas, & reliqua similiter: simul ad aliquid est. Motus autem ad actionem, & passionem refertur: habere ad aliquid. Et postprędicamenta ista fiunt propter duo: primo quia sunt proprietates diuersorum prædicamentorũ, & pluribus insunt, in substantia enim, qualitate, quantitate, & quando, inest prioritas: alia similiter multis competunt. Secũdo quia ista multipliciter dicuntur: propterea in communi sumpta nullius sunt prædicamenti: æquiuoca enim à prædicamẽto excluduntur, vt talia sunt, nec ad prædicamẽtũ pertinent nisi ratione significatorum per se. Propterea ista hic per se sumuntur, vt distinguantur, & distincta in suis collocantur generibus. Aduerte præterea Aristot. exactius tradidisse in 5. Meta. c. 11. de priori, & posteriori: hic autẽ illos modos assignat, qui in ipsis prædicamentis frequentiores sunt: quamuis forsan omnes alij ad hos reduci possent, vt dicit Simpli. sed hoc in Metaphysicam reseruemus.

Aduerte etiam non repugnare vnum, & idem multis modis esse prius: similiter vnum esse prius vno modo, & posterius altero: verbi gratia, pars est prior toto natura, quia est causa: sed totũ prius dignitate. Similiter animal est prius homine consequentia, similiter etiã natura, quia est superius homine, & ipsius causa. Nota 2.

Aduerte tandem omnem causam suo effectu esse natura priorem: hic tamen Arist. non loquitur nisi de causa, & effectu quæ simul sunt, & conuertuntur: nõ quòd illa causa, quæ simul non est cum effectu, nõ sit natura prior, vt Petrus qui absque suo patre, qui causa est, potest esse sed quia talis causa, quæ sine effectu est, sit prior tempore: qui modus prioris perfectissimus est. Nota 3.

De modis simul.

Cap. XIII.

Simul autẽ dicuntur simpliciter quidem & proprijssimè, quorum generatio in eodem est tempore. neutrum enim eorum, neque prius, neque posterius est. Simul autem secundum tempus hæc dicuntur. Natura verò simul sunt, quæcunque conuertuntur quidem secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri causa est vt sit, vt in duplo & dimidio: conuertuntur etenim hæc. nam cùm duplum sit, dimidium est: & cùm dimidium sit, duplum est: sed neutrum alteri causa est, vt sit. Dicuntur autem simul natura, & qua 1.

ex eodem genere è diuerso abinuicem diuiduntur. E diuerso autem diuidi abinuicem dicuntur, quæ secundum eandē sunt diuisionem: vt volatile, greßibile, & aquatile. hæc enim abinuicem è diuerso diuiduntur, cùm sint ex eodem genere. animal nanque diuiditur in hæc, in volatile, greßibile, & aquatile: & nihil horū prius vel posterius est, sed simul hæc natura esse videntur. Diuiditur autem & vnūquodq; horum in species rursus, vt volatile, greßibile, & aquatile. erunt ergo & illa simul natura, quæcunque ex eodem genere secundum eandem sunt diuisionem. genera verò speciebus semper priora sunt: neque enim conuertuntur secundum eius quod est esse consequentiam, vt cū quidem aquatile sit, animal est: cùm verò sit animal, non necesse est vt aquatile sit. Simul ergo natura dicūtur quæcunque quidem conuertuntur secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri vt sit, causa: est & ea quæ ex eodem genere è diuerso diuiduntur abinuicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in eodem est tempore.

Hic de Simul aduerbio tractat, ac tres modos, quib. aliqua simul esse dicūtur, tradit. Primus est ꝓprijssimus, quo multa simul tēpore dicuntur. [Quorū generatio est in eodē tempore,] id est, quorū vnū tempore, neq; prius, nec posterius est, quo pacto simul dicimur currere, & loqui: si currētes loquamur, & simul fuerunt Alexander, & Aristoteles. Alius modus est, quo aliqua dicuntur simul natura, nempè quæ in consequentia mutuo conuertuntur, & vnum non est alterius causa: dicimus enim simul natura esse duplum, & dimidiū: patrem & filiū: & correlatiua quæ se inuicem ponunt, & vnum alterius non est causa: & iste modꝰ est oppositus modis duob. Prioris, scilicet secūdo, & quinto. Tertius modus est, quo illa dicuntur simul, quæ ex æquo diuidunt aliquod genus, vt volatile, greßibile, aquatile simul sunt, quia ex æquo animal diuidunt. diuidere ex æquo genus, est quando æquè immediatè differentiæ, vel species genus aliquod diuidunt, ita vt vna non diuidat id, quod per aliam constituitur, sicut si diuideretur animal per rationale, volatile, & irrationale: tunc enim volatile & irrationale non essent simul, quia volatile potius diuidit irrationale: præterea diuidunt ex æquo, quādo nulla est adinuicem depēdentia, vt volatile non magis à greßibili, quàm greßibile à volatili dependet: propterea iste modus est oppositus modo tertio Prioris, scilicet ordine. Ex hoc colligit Arist. genera & species non esse simul natura, sicut duplum & dimidium, quia non est mutua consequentia à genere ad speciem: vbi nō sumit genus ad speciem ratione intentionis secundæ, nā sic sunt correlatiua, & simul natura, vt diximus, sed pro ipsis naturis, scilicet animali, homine, & reliquis: tripliciter ergo Simul esse contingit, vt dictum est.

Dubium num prius & simul sint opposita.

Dubitabis fortè, an esse simul, opponatur Priori. Albert. respondet non opponi, sed esse disparatum, quia Prius posteriori opponitur: & è contra. præterea quia multis modis dicitur esse Prius, scilicet loco, dignitate, quibus non dicitur esse simul: sed profectò probabilius mihi videtur ꝙ opponantur: & id patet ex Arist. qui tanquam de opposito ad prius & posterius, loquitur de simul: nec ratio quicquam valet, nam prius posteriori propriè opponitur, at Simul vtriq;, Priori, scilicet & Posteriori. Ad aliud respondet Ammo. c. de Priori, illum modū prioris dignitate, esse improprium: propterea non habere oppositum modum de simul, quamuis posset quidem dici in re esse talem modū, quia re vera duos possumus æqualiter amare, & honorare, licet modus loquēdi per Simul non sit proprius. Similiter esse potest, vt duo sint simul loco, non quidem vt sint in eodem penetratiuè: sed in eodem loco vulgari, vel cōmuni, vt sint in eadem sede: in eodem scamno.

De Speciebus Motus.
Cap. XIIII.

1. Motus autem species sunt sex: generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & secũdum locum mutatio. Alij itaque motus palam est quòd ab inuicem diuersi sunt. non enim est generatio corruptio, neq; augmentum diminutio, neq; secundum locum mutatio. similiter autem & alij. In alteratione verò habet quandam dubitationem: ne sit fortè necessarium, id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari. Hoc autem non verum est. nam secundum omnes penè paßiones, aut complures accidit nos alterari, nulla aliarum communicante motionum. nam neque augeri necessarium est quod per paßionem mouetur, neq; diminui. Similiter autem & in alijs. Quare alia præter alios motus erit alteratio. nam si esset eadem, oporteret id, quod alteratur, mox & augeri, vel minui, vel quandam aliarum motionum sequi, sed non necesse est. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret. sed sunt quædã quæ augmentantur, quæ non alterantur, vt quadratum gnomone circumposito creuit quidem, alteratum verò nihil factum est. sic & in alijs huiusmodi, quare alij motus sunt abinuicem.

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.

2 Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium: ijs verò, quæ per singula sunt, & singula, generationi quidem corruptio contrarium, augmentationi verò diminutio, secundum locum mutationi, secundum locum quies. maximè autem videtur opposita esse ad contrarium locum mutatio, vt ei quæ inferius est, ea quæ superius est: & ei quæ superius est, ea q̃ inferius est. Reliquorũ verò aßignatorum motuum nõ facilè est aßignare quid fortè est contrarium. videtur autem nihil esse ei contrariũ: nisi quis & in hoc secundum qualitatem quietem opponat, aut in contrariũ qualitatis, mutationem: sicut & in mutatione secundum locum quietem secundũ locũ, aut in cõtrarium locum mutationem: est enim & alteratio mutatio secundũ qualitatẽ. quapropter opponitur motui secundũ qualitatem, quies secundũ qualitatem: aut in contrariũ qualitatis mutatio, vt albũ fieri ad id, quod nigrũ est fieri. alteratur enim in cõtraria, qualis mutatione facta.

Exacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio prorsus physica est, & abundè, si faxit Deus, eam illic trademus: sat erit in præsenti facilem aliquam adhibere explanationem, quæ Logico pro his cognoscendis, & in prædicamento collocandis sufficiat.

Quid motus? & An vniuocè dicatur de eius speciebus.

Aduerte igitur ante capitis interpretationem, quòd res antequam facta sit, dicitur esse in potentia alicuius materię, quod nihil aliud est, quam dicere, quòd ex aliquo alio possit fieri: verbi gratia, Planta antequam sit, dicitur esse in potentia seminis, quia ex semine fieri potest, & phiala antequam sit, est in potentia argēti, ex quo fieri potest: vnde quando aliquod agens aliquid facit ex aliquo: verbi gratia, ignis ignem aliū ex ligno: & artifex phialam ex auro, dicitur tale agens educere rem ex potentia in actum.

Motus quid sit. Motus igitur, in cōmuni, & latè sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, vt transitus plātæ ex potentia seminis in actum plantæ dicitur motus plantæ: dico autem lato vocabulo, & in communi loquēdo, quia propriè non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius: hic tamen communius loquitur Aristot. de transitu tam substantiæ, quàm accidentis, & vtrumque lato vocabulo vocat motum.

At cùm iste transitus fiat secundum formas, & res varias diuersorum prædicamentorum, fit, vt motus, qui est transitus formæ, non omninò habeat vniuocationem, ac ideo inter postprædicamenta, vt distinguatur, collocetur: quāuis enim Aristo. vocet species motus, non propterea intelligit motum esse propriè genus, & vniuocum, sed particularia, vocat species: & hoc nota admodum pro horū intelligentia. sequitur igitur caput.

2. *Species Motus.*

Motus autem species sunt, &c.

Caput in duas partes diuiditur: in priori continentur sex motus species: in posteriori earum proprietates. Species igitur motus sunt, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, latio seu motus secundum locum: harū singulas breuiter explicemus, Generatio est productio compositi substantialis, vt productio ignis, plantæ, hominis: corruptio est destructio huius substantiæ, vt exstinctio ignis, mors hominis. Augmentum est acquisitio maioris quantitatis, præsertim in viuentibus, vt quando crescit planta, & animal. Diminutio est amissio habitæ quantitatis, vt quando decrescit homo senectute, & fructus attrectatione manuum minuitur. Alteratio est qualitas motus, vt productio caloris in aqua: & vniuersaliter motus secundum qualitates, alterationes dicuntur. Latio est motus secundum locū, vt progressus, natio, volatus.

Hoc supposito probat Arist. differentias inter motus, qui magis conuenire videntur, vt eorum distinctio fiat notior. & primo dubitat de alteratione, an sit distinctus motus ab alijs: & probat esse motum distinctum, quia stat esse alterationem, quando nullus ex alijs motibus est: patet quando aliquid calefit tunc alteratur, & tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur secundum locum, nec generatur, nec corrumpitur: ergo alteratio est ab omnibus his distincta, at de augmento, & diminutione est maius dubium, quia res naturales non augentur nec minuūtur, nisi simul alterentur à qualitatibus: non. n. viuens crescit nisi calore naturali alterāte cibū, & conuertente in substantiam ipsius viuentis, vnde procedit augmentum. propterea egregiè Arist. ostendit exēplo Geometrico augmentum fieri sine alteratione. ex quo patet non esse idem: si enim idem essent, nullibi esset vnum, vbi alterum non esset.

In quo tu diligenter considera pulchram Aristotelis viam inquirendi distinctionem duorum, quæ simul sunt: nempe, num alibi vnum absq; altero inueniatur, quærere: si enim ita sit, sine dubio illic, vbi simul erant, vnum & idem non erant: verbi gratia, video semper ferè colorem simul cum quātitate, possem du- Nota.

dubitare, an idem sint: tunc aduertam, an alicubi vnum sine altero inueniatur; & quia quantitatem in cælis & elementis puris, in quibus color non est, inuenimus, ideo vbicunque illa duo sint, distincta iudicamus. Hoc maximè memoriæ trade: quia quanti hoc momenti sit, postea scies.

De Exemplo Arist. Augmentationis Quadrati.

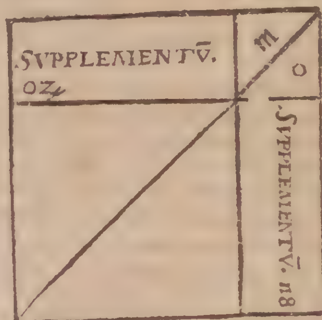
Nota. 1. Pro intelligētia igitur exempli Arist. de quo tractat Euclid. li. 2. aduerte. quod quadrangulus est figura constans ex quatuor lineis rectis, siue omnes sint inter se ęquales qui dicitur quadratum, siue duę solum duabus æqualibus inęquales sint, & æquales inter se, ita vt duo latera æqualia, duobus lateribus æqualibus inæqualia sint, qui dicitur quadrangulus altera parte longior. Diameter autem dicitur linea recta quadranguli diuidens angulos duos per medium, vt in figura infra scripta manifestatur, talis autē quadrangulus dicitur continere diametrum illum, à quo diuiditur.

Nota. 2. Aduerte præterea, quod talis diameter cuiusque quadranguli potest protrahi ex vna parte, vt extra quadrangulum sit, & talis pars protracta potest circumscribi quadrangulo alio, hoc pacto à latere quadrāguli prioris protrahatur linea, ita vt ab ea ducatur linea recta vsque in extremum punctum Diametri protracti, & ab altero latere similiter id fiat (loquor autem de lateribus, quæ à Diametro non sunt intercisa) postea à lineis duab. illius anguli prioris quadrāguli, à quo diameter est protractus, singulę lineæ rectę trahantur, quousque alijs iungantur, tunc resultabunt, & vnus quadrangulus paruus illam partem Diametri circumscribens, & duo quadranguli altera parte lōgiores, ad duo latera prioris quadranguli: & isti duo dicuntur supplementa, quadrangulus verò cum duobus supplementis dicitur gnomon.

Hoc supposito scias istum gnomonem additum quadrangulo sic se habere, vt solum augeat illum, non tamen mutet figuram: sed si erat altera parte longior quadrangulus, addito gnomone, vel detracto, resultabit quadrangulus altera parte longior: si erat autem quadratum, etiam manebit cum illo augmento quadratum: vbi vides rem augeri non mutata qualitate: ac inde fit augmentum sine alteratione. Hæc facili & simplici narratione dicta sint: nam omnia ista exactè & demonstratiuè tractare, non est præsentis loci: figuram considera. Nota. 3.

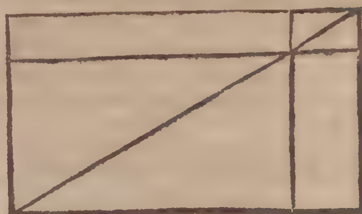
Quadrata.

QVADRĀGVLI ALTERA PARTE LONGIORES.

2 *Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium, &c.*

Hæc est altera huius cap. pars, qua Ari. quomodo ista inter se contrarientur, exponit: ac docet, motui in communi quietem opponi: in particulari autem particularia sortiri contraria: vt generatio cõtraria est corruptioni, augmentum diminutioni: secundum locum aũt motus habet quietem secundũ locum contrariam: & motus sursum contrarius est motui deorsum: similiter alteratio habet in cõmuni contrariam quietem secundũ qualitatem, non enim aliud assignari potest: in particulari autem dealbatio contrariam habet denigrationem: & calefactio frigefactionem. Hic aduerte quietem nõ esse propriè cõtrariam, sed priuationem. est enim quies motus priuatio: vocat autem hic contrarium etiam priuatiuum largè: sicut 1. Physic. etiam priuationẽ vocat contrarium, dum dicit principia esse contraria. hæc de istis motibus Logico sint satis.

Vnum autem hic est maximè aduertendum, singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno modo vt significent actionem, altero, vt significẽt passionem: verbi gratia, alteratio est actio secundum quam alterat agens, & alteratio est nomen passionis secundum quam alteratur patiens: similiter generatio, corruptio, latio, & reliqua: propterea distinguenda sunt tanquam æquiuoca: vt enim actionem dicunt, ad prædicamentum actionis pertinent: vt autem passionem, ad prædicamentum passionis spectant.

De Modis Habere.

Cap. XV.

Habere secundum plures modos dicitur. Aut enim vt habitum & dispositionem, aut aliam aliquam qualitatem: dicimur enim disciplinam aliquam, atque virtutem habere. Aut vt quantum, vt quam contingit aliquũ habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habere magnitudinem vel quadricubitam. Aut vt ea, quæ circa corpus sunt, vt vestimentum, vel tunicam. Aut vt in parte, vt in manu annulum. Aut vt partem, vt manum vel pedem. Aut vt in vase, vt modius grana tritici, aut amphora vinum, vinum enim habere amphora dicitur, & modius grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, vt in vase. Aut vt possessionem: habere enim domum & agrum dicimur. Dicitur autem & vir vxorem habere, & vxor virum. sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil enim aliud vxorem habere significamus, quàm quod cohabitant. Fortè tamen & alij quidam eius, quod est habere, apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, penè omnes enumerati sunt.

TAndem vltimum postprædicamẽtum distinguit, quod est Habere: est enim æquiuocum admodum vocabulum hoc, varia prædicamenta, & varias res diuersorum prædicamentorum amplectens. Dicitur igitur primo modo habere secundum habitum, vel dispositionem, vt non sit aliud habere, quàm dispositum vel habituatum esse, quo pacto dicimur habere calorem, scientiam, odium, frigiditatem, & reliqua: ista non aliud sunt, quàm esse frigidum, calidum, scientem, & reliqua. Secundo, habere, est secundum quantitatem, vt habere tres vlnas, tres palmos: hoc non est aliud, quã esse mensurabile secundum tres vlnas, vel palmos. Tertio, secundum vestimentum, vel ornatum, vt habere vestem, annulũ: & hoc non est aliud, quàm esse vestitũ, ornatum annulo. Quarto, secundũ partem habere caput, pedem, animam, quod non aliud est, quàm esse capitatum, animatum. Quinto, habere per modũ vasis, vt amphora habet vinum, horreũ, triticũ: in summa habere denotat concretum aliquod nomen ab his, quæ habentur: quod aliquãdo est impositum, vt habere calorem, calidũ, esse: aliquando non est impositum, vt amphora habet vinũ, non enim à vino est concretum significans vinum in amphora, sed suppletur per illud verbum habere. Sexto habere secundum possessionẽ, vt habere agrum, domum, libros, diuitias. Vltimo dicitur vir habere vxorem, & vxor virũ: sed istum dicit esse improprium, quia vir nõ dicitur habere vxorẽ, nisi quia cohabitat, videlicet legitime in legitimo matrimonio. Sic autem cohabitare, non est habere, nec sic matrimonio esse coniunctũ, est habere. Tãdem cõcludit forsan alios esse modos habẽdi, sed ex cõmunibus penè omnes sunt isti enumerati; reliqui ad hos reduci possunt: de quib. vide in quinto lib. Meta. c. 23. & hæc circa hoc caput sufficiant.

DE PRAEDICAMENTIS IN COMMVNI.

QVAESTIO PRIMA.

De numero prædicamentorum, vtrum tantum sint decem Prædicamenta.

SIngulis iam generibus manifestatis locus postulat, vt de eorum sufficientia aliquid dicamus: ac primo de eorum numero, deinde de eorum distinctione agemus. De eorum ergo numero, magna fuit inter antiquos digladiatio, nec adhuc inter neotericos de hoc vnanimis est consensus, quibusdam multiplicantibus, quibusdam dementibus ex his, quæ assignata sunt.

Inter antiquos numerum prædicamẽtorũ coarctantes, primus fuit Plato, qui vt refert Arist. 3. Meta. c. 3. vnum esse omnium genus & prædicamentum existimauit, nempè ipsum ens: quã sententiã illic repellit Arist. & nos supra reiecimus cùm ens non sit vniuocum. Antiquorum. 1. op.

Post hũc fuit Zenocrates, & Andronicus, qui duo prędicamenta cõstituerunt, diuidentes res omnes in per se, & in alio: & substantias vocabant res per se, accidentia verò res in alio, vt refert Simplicius: sed ista sententia non est vera: quia sicut ens non est genus ad ista decem, quia non potest contrahi vlla differentia, quę non sit etiam ens: ita accidens non potest contrahi differentia, quæ non sit accidẽs: vnde proinde non erit genus ad omnia accidentia, sed æquiuocum, aut analogum: omnis enim differentia debet distingui à genere, nam contrahens distinguitur à cõtracto. 2. opin.

Alia fuit sententia Stoicorum asserentium, quatuor solum esse prædicamenta, nempè substantiã, quale, quomodo se habet, quomodo se habet ad aliud: sed ista sententia diminuta clarissimè est, cũ præter ista quatuor, sit etiam Quantum, vt docet Simplicius. 3. opin

Quarta sentẽtia fuit Nicostrati, qui referente Simplicio, actionem & passionẽ sub vno constituit prædicamento, nempè sub motu, & ita visus est nouem prædicamenta constituere: sed de hoc postea dicemus. 4. opin.

Vltima sententia fuit Arist. Pythago. Architæ, & aliorum, & communis antiquo- 5. opin.

quorum post hos, decem esse prædicamẽta, & ita docet Arist. 5. Meta. c. 7. & pluri. mis locis id repetit, & affirmat.

Neoterico rum 1. op. Inter neotericos etiam adhuc lis sub iudice est. Quidam enim solum quatuor prædicamenta recipiunt, inter quos est Suessanus in suis ludicris; nempè substãtiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid: reliqua enim, vt ipse vult, ad ista reducuntur.

2. op. Alij nouem ponunt, nã Vbi ad quantitatẽ referunt: alij etiam Quando reponunt in quãtitate. vt Paul. Ven. refert.

3. op. Alij vndecim faciũt: præter ista enim decem, vnum aliud pro entibus rationis faciunt: sed quia multa ex his facilè dicuntur, & absque consideratione, opus erit, vt breuiter quid in hoc certius sit, explicemus.

1. fundam Categoriarũ duplex est conside ratio. Oportet ergo aduertere prædicamentorum duplicem esse considerationem: altera est secundum quam entia quędam varia, & inter se diuersa sunt: altera vt cũ entia diuersa sint, varium obtinent prædicandi modum. Quod quidem aliter dici solet: prædicamenta considerari secũdum primas intentiones, vel secundum primas vt substant secundis. Hoc autem est inter hæc discriminis: contemplari enim talia entia vt entia solum sunt, Metaphysici est: at considerare talia entia, vt prædicabilia, & prædicata quædam sunt, Logici est.

2. fundam. Diuersa entia diuersos habere modos prædicandi. Aduerte secundo ista duo, nempè modum essendi, & modum prædicandi, seu esse & prædicari, ita esse coniuncta, vt diuersum ens diuersum habeat prędicandi modum: & quæ idem sunt, eundem etiã habeant prædicandi modum, quod dici solet, modus prædicandi sequitur modum essendi: verbi gratia, quia quantitas est ens diuersum à qualitate, modus prædicandi quantitatis est alterius rationis à modo prædicandi qualitatis: illa enim in quanto, hęc in quali prædicatur. Præterea sicut in ipsis entibus, vt entia sunt, datur vnum primum ens, penes quod omnia alia distinguuntur, & à quo habẽt esse, vt docet Arist. 4. Meta. c. 2. ita in ipsis vt prædicata sunt, dabitur vnum primum subiectum, à quo omnia alia distinguantur, & de quo varia prædicata prædicentur, hoc autem est prima substãtia: ac propterea Arist. 12. Meta. c. 1. comparat substantiam inter reliqua Regi, & Imperatori in exercitu.

Ex hoc est tertio aduertendũ, quod si nos volumus numerum prædicamentorum venari, cõstituto primo ente, scilicet substãtia prima, diuersos modos entis circa ipsam primos, & supremos inquirere debemus, logicè autem modos prædicandi diuersos, de prima substantia. 3. f[illegible]

Hos autem pulchrè docet S. Th. lib. 5. Met. lect. 7. inquiens, quod multipliciter aliquid de prima substantia prædicatur: primo tanquam de eius natura, & essentia: & ex talibus prædicatis constituitur prædicamentum primum, nempè substantiæ: secundo tanquam accidens inhærens ipsi: & hoc vel est absolutum, vel ad aliud: si ad aliud, est prædicamentum tertiũ ad aliquid: si autem est absolutum accidens, vel competit primæ substantiæ ratione materiæ, vel ratione formæ suæ: si competit ratione materiæ, est quantitas, si ratione formę, est qualitas: est enim hoc notandum discrimen inter quantitatem & qualitatem: quod quantitas competit rebus ratione materiæ: quod est dicere, ratio propter quam inest alicui quãtitas, est materia, & nisi materia sit, quantitas non erit, vt patet in angelis, in quibus quantitas nõ est, quia materia nõ est: qualitas autem sequitur formã, quod est dicere: ratio propter quam rebus inest qualitas, est forma: ita vt etiam si detur res absque materia, possit habere qualitatem, vt patet in angelis, & anima rationali, in quibus sunt scientiæ, & habitus, & non habent materiam. Tertio aliquid prædicatur de prima substantia ab extrinseco: quia ei non inhæret: & hoc vel est tã quam mensura eius quantitatis, & sic est vbi, seu esse in loco continenti, & mensurante quantitatem locati: vel est tanquã mensura corporis, cum ordine partium ipsius corporis, vt sedere, stare, & hic est situs: vel est tanquam mensura operationis, seu durationis rei, & hoc est quando: vel tandẽ non est mensura, & hoc est Habitus prædicamentum, scilicet esse vestitum:

Quib. modis aliquid de prima substãtia prædicetur

tum: hæc quatuor extrinsecè prædicari dicunt de prima substantia, quia locus, situs, tempus, vestis, non insunt ipsis inhæsiuè, de quib prædicantur. Quarto id quod prædicatur potest esse partim inhærens, partim nō inherēs, & hoc est duplex: vel inhæret secundum principium & sic est actio, vel secundum finem, & sic est passio: verbi gratia, sumo calefactionem, secundum quam ignis calefacit, ista calefactio inest igni secundum suum principium, quia calor, qui in igne est, est principium eius, non tamen secundum finē: nam calor productus, qui est finis actionis, est in aqua, vel in re calefacta. Vides igitur actionem secundum principiū inhærere agenti, non secundum finem: è cōtra passio inhæret secundum finem, non secundum principium: propterea dicuntur ista prædicata partim inhærere, partim non inhærere, seu ab intrinseco, & ab extrinseco esse. Hæc est sufficientia horum decem generum.

1. conclu. Ex his est prima conclusio. Tantum esse decem prædicamenta est probabile, non tamen est euidens, & demōstratum. Hæc conclusio quo ad priorem partem nota est, ex auctoritate tot doctorū asserentium decem prædicamenta: similiter ex diuisione superius adducta ex S. Tho. quo ad posteriorem partem etiā nota est, cū à multis negetur, nec ab vllo hucusque demonstretur.

2. conclu. Entia rationis reuocari ad categorias entiū realium. Secunda conclusio. Entia rationis ad prædicamenta entium realium reducuntur, nec particulare prædicamentum cōstituunt. Circa quam aduerte, nō quodcunque ens in prædicamenta diuidi, sed ens reale finitum: entia enim rationis, quia non habent verum esse, nisi in quātum cum entium realium consideratione sumuntur, genus propriū non faciūt, sed ad alia reducuntur tanquam extrinsecè quædam proprietates: vnde negationes, priuationes, entia rationis logica, reductiuè sunt in prędicamento eorum, quorū sunt negationes, priuationes, vel entia rationis logica: quemadmodū Aristoteles sub eadem potentia constituit visibile, & non visibile, odorabile, & non odorabile, & reliqua.

QVAESTIO II.

De abstractis & concretis prædicamētorum, Vtra potius in eis collocentur.

DVo nobis vltimo circa prædicamētorum distinctionem examinanda supersunt: alterum an in his prędicamentis abstracta nomina potius, quā concreta sumenda sint: alterum quam inter se sortiantur prædicamenta distinctionem.

Circa primum nō conuenit inter doctos: nam Auic. lib. 3. suæ Meta. cap. 3. existimat abstracta accidentium præcipuè esse in prædicamentis, cuius sententiæ fuit S. Thomas opusculo 42. ca. 19. & alij multi. 1. op.

At in oppositum est sine dubio sentētia Aristot. qui abstracta in vno prædicamento ponit, concreta verò in alio: nā in ad aliquid collocat sessionem, accubitum in abstracto: eorū aūt concreta sunt in prædicamento situs, & illic id nos notauimus cum Simplicio, & Ammon. pręterea, quia in quibusdam prædicamentis si abstracta sumas, non erit nouum prædicamentum, vt vbi, quando, vestitum esse, quorum abstracta sunt locus, tempus, vestis, quæ in alijs prædicamentis sunt: ac propterea ab Arist. consulto in concreto ponuntur, vt patet. 2. op.

Sit igitur pro huius declaratione primo aduertendum, tam in substantiæ nominibus, quàm accidentis, esse abstracta, & concreta, vt notum in his est, homo humanitas, animal animalitas, albū albedo, calidum calor. Inter concreta aūt & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solā naturam accidentis vel substantię: at concreta significant naturā simul cum suo modo intrinseco; nempè concreta substantiæ substantiam, vt est per se; concreta accidentium, accidentiū naturam, vt est in alio, ex quo fit, vt homo & humanitas eandem rem, seu naturam significent: differunt autem quòd humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiæ, scilicet, vt est per se, significat: similiter album, & albedo. 1. fundam. Concretū & abstractum numero quo modo differant.

At

Quid differant cõcreta substantię & accidentis. At discrimen est notandum inter substantiæ & accidentis concreta: nam concreta accidentium cùm significent rem cum modo, qui modus est esse in alio, inde talia concreta aliqua ex parte significant aliquid præter ipsum accidens, scilicet subiectum, ac ideo dicuntur connotatiua: sed cõcreta substantiæ cùm significent rem cum modo, qui modus nõ est ad aliud extrinsecum, sed esse per se, ideo talia dicuntur absoluta, & prorsus nihil præter substantiam significare, vel connotare.

2. fundam. Categoriarũ quædã rerũ naturas continent & modos, quædam solũ modos accidẽtium. Sit secundo aduertendum, prædicamenta se habere in duplici differentia: quædam enim continent rerum naturã præcipuè, simul etiam naturæ modum, qualia sunt substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, & partim actio & passio: in his enim accidentium diuersæ naturæ continentur, modi etiam, qui talem naturam intrinsecè consequuntur, scilicet esse per se, seu esse in alio: alia verò prędicamenta præcipuè modos accidentiũ, non ipsas naturas continent, qualia sunt reliqua quatuor, vbi, quando, & cætera: vbi enim non locus, sed esse in loco: quãdo non tempus, sed esse in tempore: vestitum esse, non vestis est.

Dubium. Dices fortasse tu: Quare hi modi quatuor faciunt nouum prædicamentum à suis formis: non autem alij modi: verbi gratia, quare esse calidum non est alteri⁹ prædicamenti, quàm calor, & esse in loco, tempore, esse vestitum, nouum faciunt prædicamentũ, præter illud, in quo sunt, locus, tempus, vestis, seu habitus, & situs? Dico ad hoc, & est valdè notãdum: quod illi modi aliorum sunt modi accidentis

Solutio. vt accidens est: nam modus accidentis, vt accidens est, est esse in subiecto, & tales sunt modi horum, nempè quantitatis, qualitatis, & aliorum: propterea concreta non faciunt aliud prædicamentum ab abstractis, quia illa dicunt modos eiusdẽ rationis & naturæ cum abstractis. At isti modi horum quatuor non sunt modi accidentis, vt accidens est, cùm non sint per modum inherentiæ: esse enim in loco, nõ est inhærere, nec esse in tempore, nec esse vestitum, nec sedere: propterea Arist. superius explicans quid est esse in subiecto sicut accidens, hos modos reijcit, vt illic declarauimus, ac ideo nouum alterum prædicamentum faciunt, quam suæ formæ, & quàm abstracta. & hoc nota admodum.

His suppositis, est prima cõclusio. Sine vllo dubio quatuor prædicamenta enumerata in concreto cõstituuntur. Hęc conclusio proter rationes supra in principio positas, patet, & ex natura horũ prædicamentorum in secundo fundamento exposita, quam nescio an ita multi penetrauerint. 1. conclu.

Secunda conclusio. Multo probabili⁹ est prædicamenta in concreto sumenda esse. Probatur primo. Omnia prędicamẽta accidentium distinguuntur & constituuntur penes nouos modos essendi, & prædicandi de prima substantia: sed hi modi non nisi per concreta explicantur: ergo concreta precipuè in prædicamento sunt. Maior patet etiam ex ipsis oppositorũ sentientibus: præterea ex Aristot. 4. Metaphysi. cap. 2. qui sumit prædicamẽta accidentium per habitudines ad substãtiam: & in prædicamento substantiæ omnia cõparat cum secundis substantijs respectu primarum. Secundo probatur. Cõcreta magis significant accidentia, quàm abstracta, & similiter magis significant id, quod in prædicamento est: ergo illa sunt constituenda. Probo antecedẽs ex 7. Metaphysi. cap. 1. vbi dicit Aristot. albedinem & sessionem esse non ens, album & sedere esse ens: perinde est, ac si dicat, concreta magis significare naturam accidentis, quæ est esse in alio. Tertio probatur, ille modus accidentis est in eodẽ prædicamẽto, scilicet albedo vt est in subiecto, calor vt est in subiecto: sed tales modi significãt per cõcreta, ergo ista sunt in prædicamẽto. Patet consequẽtia, quia in substantia ideo sunt concreta, quia significant modũ intrinsecũ substantiæ: sed etiam accidentibus suus est modus intrinsecus, ergo eorum concreta etiam, in his quinque prædicamentis præcipuè, ad prædicamentum pertinent. 2. conclu. Prædicamẽta esse in concreto sumenda.

Tertia conclusio. Abstracta aliqua ab ipso Aristo. in prædicamento ponuntur: 3. conclu.

vt patet in quantitate, qualitate, ad aliquid: ne si concreta ponat, aliqui decipiantur, existimantes subiecta concretorū in prædicamento illo esse, vel aliquos alios respectus, qui in subiectis sunt: qui enim dicit calidum, videtur dicere subiectum: qui dicit agens, videtur dicere relationem agentis: propterea ne subiectum caloris in qualitate constituamus, & actionem in relatione, propterea in abstracto sumit: sed re vera abstracta, vt in subiectis sunt, id est, cum tali modo, in prædicamento ponuntur, qui modi in concreto significantur.]

QVAESTIO III.

De distinctione prædicamentorum, An distinguantur realiter inter se.

1. fundam. ALterum examinandum est, An omnia ista decē genera distinguantur realiter: hoc autē ea causa disputo, vt saltem ipsos explicem terminos, q. profecto assiduè à neotericis tractātur, & minus declarantur. Oportet ergo intelligere, quid per distinctionem realem intelligamus. Distinctio quidē duplex est, altera realis, altera rationis. distinctio realis non est aliud, quàm multarum rerum pluralitas: res autem dicitur quodcunq; ens existens citra operationem intellectus, vt calor extra intellectus operationem subiecto inhæret: propterea calor dicitur res. Erit igitur distinctio realis, pluralitas rerum, id est, entium diuersis existentijs existentibus, sicut albedo & dulcedo lactis realiter distinguuntur, quia diuersas habent extra intellectum existentias.

Distinctio alia realis alia rationis, & quænam illæ.

2. fundam. Huius distinctionis triplex est grad9. Primò quædam distinguuntur realiter, quia sunt diuersa supposita existentia, vt Petrus, & Paulus, homo, & leo, realiter distingui dicuntur. Secundus gradus est, quo distinguuntur ea, quæ diuersis suppositis seu subiectis insunt, vt albedo niuis, & albedo cygni. Tertiò distinguuntur realiter ea, quæ cum in eodem subiecto insint, in eo tamen variam habent existentiam, vt albedo & frigiditas in eadem niue realiter distinguuntur.

Distinctio autem rationis est, quæ inuenitur inter entia rationis, & quæ non sunt in rebus extra intellectum: cuius est triplex gradus. Primus est, quando vtrunq; extremum est ens rationis, vt Adā & Antichristus distiguuntur ratione, quia neuter est in rebus, nisi per operationem intellectus. Alter gradus est quādo vnum quidem extremum est, ens reale, alterum tamen per intellectum: quæ distinctio est sæpè inter contradictoria. scilicet homo non homo, leo, non leo, similiter inter me & Antichristum est huius gradus distinctionis, quia ille non est nisi per intellectum, ego autem realiter sum. Tertius gradus distinctionis huius est, qui est inter extrema, quæ tamen vnū sunt in rebus, & vnam habent existentiā, tamen hoc vnum æquiualet multis, & ista multa sic vnum sunt, quòd ex natura sua esse possunt multa: verbi gratia, in homine anima vegetatiua, sensitiua, rationalis, eædem res sunt, tamen ista anima facit, quòd tres animæ per se faciunt: & ista tria sic vna anima in homine sunt, quòd ex natura sua possunt esse distincta in diuersis rebus: nam in plantis est vegetatiua sine alijs, in brutis sensitiua sine rationali: ista igitur dicuntur tria & distincta, ratione, & intellectu aliter cognoscente vnum, aliter alterum: sed talis distinctio non est vlla ex illis dictis, quia hic ista omnia extra intellectum sunt, quamuis vna res existant: hæc distinctio peculiari nomine dicitur distinctio rationis ratiocinatæ, aliæ duæ distinctiones rationis ratiocinātis dicuntur.

His suppositis breuiter, quia locus iste alienus est ab hac disputatione, sit prima conclusio. A substantia omnia nouē prædicamenta realiter distinguuntur in communi: dico autem in communi, non quòd omnia & singula distinguantur, sed quòd in omnibus prædicamētis sunt accidentia realiter à substantia distincta, quod alij dicunt pro generibus singulorum. 1. conclus.

Secunda conclusio. Inter se non omnia realiter distinguuntur: similitudo enim quæ ad aliquid est, vt multi volunt, non distinguitur à qualitate realiter, nec 2. conclus.

figura à quantitate, nec quando à tempore, nec vbi à loco: scire autem quæ distinguantur, quæ non distinguantur, prætermittatur modo.

3. conclus. Tertia conclusio. Quæ realiter non distinguuntur ratione, tertio modo distinguuntur. Hoc enim notissimum est: aliter enim non esset distinctum prædicamētum, nisi esset ens reale, & aliquo modo ab altero diuersum, & distinctum. Et hæc sufficiant pro prædicamentorum explanatione. Sit laus Deo optimo, maximo, qui nos ad finem perduxit: ipse faciat, vt hæc omnia studia, in sui nominis gloriam, & magnam legentium vtilitatem cedant. Amen.

Finis Prædicamentorum.

GILBERTI PORRETANI, PERIPATETICI SEX PRINCIPIORVM LIBER.

De Forma. Cap. I.

Forma est compositioni contingens, simplici & inuariabili essentia consistens. Compositio etenim non est: quoniam à natura compositionis seiungitur. Compositio enim alteri vnaquæq; adueniens, maiorem se coniunctā efficit quodam modo. In forma autem hoc cōmune non est: nam in eo quòd corpus album est, non dicitur maius aut minus seipso non albo: nec si non album intelligatur, destructio compositionis, vel minoratio aliqua facta est, sed alteratio solum. Quoniam autem fortasse in alijs idem contingit preferri, additum conuenienter existimo, inuariabili essentia consistens: in anima enim alteratio contrarietatis inuenitur, vt tristitia, & gaudij. Sed quoniā (vt aiūt quidā) simplicitati, nulli verò variationi subiecta est, vt ea, q̄ st anima mūdi, dissocians hāc ab omnieus, addidi, compositioni contingens. Eb t itaq; terminus formæ dicta definitio: neque enim superflua, neque diminuta, si quis subtiliter inuestigauerit, reperietur. Habet autem dubitationem ex præcedentibus, vtrum aliqua forma variabilis sit: hoc autem videtur in pluribus. nam eadem oratio susceptiua veri & falsi est: & albedo claritatis & obscuritatis, & oratio eius quod est in re, & non est. Sed non est ita, nam nihil differt albedinem claram dicere, quàm suscipiens clarum dicere: non est autem oratio eadem susceptiua contrariorum, nec oratio eius quæ in re est & non est: sed orationes notæ sunt earum quæ sunt in anima passionum: de his autem dictum est alibi. Substantiale verò est, quod confert esse ex quadam compositione compositioni, vt in pluribus, quod impossibile est deesse ei: vt ratio & sensus, siue horum similia, vt cōtinuum & discretum. Hoc verò erit vt materia, & illud vt forma: vt corpus, quod est hominis materia, anima verò forma. erit itaque substantiale, vt corpus, homo, & ratio. hæc autem in his

ri quæ

quæ de Categorijs dicta sunt, expedita sunt.

Videtur autem forma, quædam à natura esse, quædam verò ab actu: ratio enim à natura est, color verò, & passio quædam in actu consistunt. In quibusdam autem dubitatio est, vtrum à natura, an ab actu incipiant esse, vt in figura incisionis: nam nihil additionis fit, sed separatio quædam partium. Dico autem figuram esse à natura: assentiri verò ab actu: sed quæ coniunctionis est, ab actu est, vt domus. manifestũ aũt de his. Sed in his, quæ in pluribus sunt, palam non est: nam ea quæ in pluribus sunt, in actione esse impossibile est. à natura autem non videtur fieri, quoniam ea, quæ à natura sunt, à creatura præexistente sumunt principium: palam verò est creaturam non esse: nihil enim rationis omninò, quare hæ creaturæ sint, poterit explicari. Natura igitur in his occultè operatur. nam sicut ex plurium partium coniunctione constitutio quædam, primorum excedens quãtitatem, efficitur: sic ex singularium discretione vnum quoddam intelligitur, eorũ excedẽs prædicationẽ. Quapropter communitas omnis naturalis est, quia à singularitate procedit, quæ creationi adæquatur. Subtiliter autem etiam speculantes, sicut naturam in actionibus operari latẽter inuenimus, sic creaturarum creatorem in natura, ex actu, qui numero naturam stabiliuit. Sed hæc hactenus: alterius enim considerationis sunt. Formarum verò alia quidem est in subiecto, & de subiecto dicitur. vt scientia in subiecto quidem est, vt in anima: & de subiecto quidem dicitur, vt de Grãmatica. Quædam autem in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur, vt albedo Socratis. Quædam verò neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur, vt humanitas Socratis & Platonis: similiter aũt & his, quæcunq; formarũ sunt indiuiduæ. Quædã verò dicuntur de subiecto & in subiecto nullo sunt, vt rationale, mortale. Eorum verò quæ in subiecto sunt, & quæ de subiecto non sunt dicibilia, alia quidem sensibilia sunt, alia insensibilia. Sensibile verò est, quod sensu comprehenditur: vt albedo, color, sonus, sapor, percußio, dulcedo. Insensibilia, quæ ratione comprehenduntur: vt doctrina, disciplina: simpliciter autẽ nihil eorum quæ de subiecto dicuntur, sensibilia sunt. Manifestum est aũt ex his, quæ proposita sunt, sita alicubi, vt nigredo in oculo: quædam verò difficile est aßignare, vt scientia, paternitas, filiatio: nisi fortè in componentium & generantium complexione. singulorum autem quæ dicta, incomplexionis eius quæ in voce est notatio est: hoc verò subsistens erit vel contingens. Eorum verò quæ contingunt existenti, singulum aut extrinsecus aduenit, aut intra substantiam consideratur simpliciter: vt linea, superficies, corpus. Ea verò quæ extrinsecus contingunt, aut actus, aut pati, aut dispositio, aut esse alicubi, aut in mora, aut habere, necessario erunt. Sed de his, quæ subsistũt, & quæ nõ solum in quo existunt, exigunt, in eo, qui de Categorijs libro inscribitur, disputatum est: de reliquis verò continuò agamus.

De Actione.

Cap. I I.

Actio verò est, secundum quam in id quod subijcitur, agere dicimur: vt secãs quis in eo qđ secet, secãs dicitur. Est aũt alia quidẽ animæ, alia verò cor-

doris. Differunt autem, quoniam ea, quæ corporis est, mouens est necessariò illud in quo est: idem enim quod corpus agens est, & mobile est: actio autem animæ non id mouet, in quo est, sed coniunctum: anima autem dum agit, immobilis est, mouet enim corpus. anima autem permanet immutabilis. quoniam anima nec secundum locum mouetur, nec secundum quemquam aliorum motuum, nisi secundum alterationem, non in suscipiendo crementum, neque decrementum mouetur, neque diminuendo, neque ad oppositum locum transeundo. locus enim corpus est: anima verò non est corpus. Impoßibile est autem non corpus corpore moueri, quia nullam loci suscipit mutationem: solum verò corpus, eo quòd de loco ad locum transit, mouetur. Hoc autem in quibusdam dubitabile apparebit: speculo enim permanente immobili, imaginis motus fieri videtur ad oppositi mutationes: impoßibile ergo erit soluere, concesso quòd ibi forma existat verè. Si verò non est, incredibilis error: in vulgo putabitur, licet sit conuenientius. Scire autem oportet, quòd omne, quod in motu est, in actione est: moueri enim actio est. si quid enim mouetur, agit necessariò. omnis ergo actio in motu est, omnisqúe motus in actione firmabitur. Proprium igitur actionis est in motu esse, sicut proprium motus in actione. Et in his quidem actionibus, in quibus est generatio aliqua palam est: de his verò quæ corrumpuntur, fortasse obijcitur. nam qui destruit, in motu est: nihil autem facere videtur, nam nihil efficitur, sed quod factum est, destruitur. Dico autem actionem, non quid, sed in quid agat exigere. Non est autem motus actio, sed quale, quiescere enim quale est: quare & motus quidem quale erit. Simpliciter autem quæcunque contrariorum oppositionem suscipiunt, eiusdem suscipiunt generis prædicationem. Naturalis verò actionis proprietas est, paßionem ex se in id quod subijcitur, inferre. omnis enim actio paßionis est effectiua: & omne paßionem inferens, actio est. Contingit autem actionem actione effici: actio enim eius, quod per se mouetur, eius actionis, quæ per aliud mouetur, generatiua est. actio enim ab animali illata, ab ea quæ est animalis, principium sumit. Nihil autem interest siue agere, siue pati, animalis eius quod ab animali agere est, principium dicatur. Et sic actus quidem est primordiale principium, pati verò permixtum. quamobrem actionis, paßionisq; actus est generatiuus. Facere verò id quod quale est, ex se gignit. Qualitas, quæ calor est, eam efficit quæ calefacere est, actionem. Quantitatũ verò particulariũ positio effectrix est, & qualitatũ. asperitas enim & similia qualia sunt: linea verò, & superficies, & soliditas quãtitates sunt: vniuersa enim è situ substantiam & generationem habent. Quantitas autem quantitatis: vt longitudinis linea, latitudinis planum, altitudinis solidum corpus. Qualitatis verò qualitas: vt calor caliditatis. Situs autem agere & pati: in dispositionis nanque compositione quædam generatio simplicium fit, qua in motiua actione consistere necesse est. Quando verò tempus. Vbi verò locus. Habere autem corpus: ea enim quæ circa corpus sunt, habere dicuntur. Eorum verò quæ in subiecto non sunt, indiuiduorum, corruptio quidem est in primis: generatio autẽ in his, quæ mox post primorum constitutionem consistunt. Eorum

verò, quæ de ipsis prædicata sunt, ea à quibus omninò generaliter nulla est prædicatio, vt omnes quidē homines eius hominis, qui cōmunis est & vniuersalis. Recipit autē facere & pati contrarietatē, & magis & minus, secare enim ad plantare cōtrariū est: & vrere ad humidū facere: & calefieri magis & minus dicitur, & infrigidari, siccari, & humidū fieri, tristari, & gaudere magis & minus dicitur.

De passione. Cap. III.

Passio est effectus illatioq; actionis, secundum quam hæc quidē patiuntur magis, illa verò minimè. secundū quod quædam animātiora sunt alijs: vt animātius quidem brutum est arbore, animātius verò irrationali rationale. Omnia verò, quæ de generatione dicta sunt, eadem dici possunt de ea, quæ in rebus est, passione: quadam autem prolatione non recta, sed mutatione. Est aūt pati eorum quæ multipliciter dicūtur. animæ enim actionum vnaquæque passio dicitur, quas quidem sub actione locauimus, vt amor, odiū, tristitia, & gaudere: quæ omnia qualitates passibiles, actiones animæ appellamus. Dicitur quoque passio, ꝙ in naturā agit: vt morbus, febris, ægritudines, & reliqua, quæ qualia dicta sunt. Passio verò vt dictum est, prima est generatio actionis. Non est aūt in agente passio, sed in eo, in ꝙ agitur, & operātis actū suscipit. percutiens enim pati nō dicitur, sed materia actū suscipiens. Ea verò, quæ nunc relinquūtur, in eo qui est de Generatiōe libro, tractantur. Et de passione hæc sufficiāt.

De Quando. Cap. IIII.

Qvando verò est, quod ex adiacentia temporis relinquitur. Tempus vero quando non est, vtriusque autem ratio coniuncta est, vt tempus quidē præteritum quando non est: effectus autem eius, & affectio, secundum quā dicitur aliquid fuisse, quando est. Instans autem quādo non est, sed secūdū ꝙ aliquid æquale vel inæquale est: eius autem affectio, secundū quam aliquid dicitur in instanti esse, quando est. Futurum similiter tempus quando non est, sed id quod futurum est: quoniā contingere necesse est, secundum quod aliquid dicitur futurum esse cras, vel in aliquo tēpore. Est igitur quādo, aliud ex eo ꝙ abijt, aliud ex eo quod instat, aliud verò ex eo quod necesse est contingere. Dictū est enim in Categorijs præteritum & futurum esse quātitates, & quod magis est cōtinuans ad præsens. De præterito quidem dictum est hoc, non quod in substātia permaneat, sed quoniā in excessu suo nondum præterijt, de futuro autē, quoniā necesse est contingere, ꝙ tantum est, ac si instaret. nulla enim differētia est in eo, quod permanet, & quod futurum est, & ꝙ nunc abijt. Quamobrem & de futuris agitur, & secundū ea aliquid dicitur, & nuncupationem existentium sortiuntur: vt Sol orietur cras, cras erit nauale bellum, heri obijt Socrates: & aliquid dicitur secundum tempus id quod futurū est, de eo, qui nascetur futurum, aut necessario de eo quod est. vt Callias disputabit cras, vel non disputabit cras: disputabit enim futuram actionē significat: nihil autē inde est, quod in substantia adhuc sit. Differt enim quādo, ab eo quod est vbi: quoniam in quocūque tempus est, vel fuit, vel erit. in eo quidem quando est vel fuit vel erit, quod secundum idem tempus dicitur. quando enim quod existenti est cum ipso instanti est, & simul in eodem sunt: quando verò ex eo, quod abijt, & quod futurum

est, nunquam simul erunt. vbi verò & locus à quo est, vel sit, nunquam simul in eodem: vbi autem in circumscriptione est: locus autem in complectente. Distat autem quando, quod ex præterito est, ab eo quod ex futuro procedit: quoniam quãdo quod ex futuro, præterito posterius est: quod verò ex præterito, est prius futuro. Quando autem vnum & idem, primũ quidem ex futuro est, secundum ex præsenti, posterius verò ex præterito: quemadmodum tempus: primum quidem nũc est futurum, postea verò præsens, deinde præteritum. Sicut autem & tempus, aliud quidem compositum est, aliud verò simplex. Est autem compositum, quod in composita actione consistit, simplex verò quod cum simplici procedit: Et ita quando, aliud simplex, aliud compositum: simplex quidem, vt in momẽto, & nunc esse: compositum aũt vt in hora, die, hebdomada, & similibus. Amplius, quemadmodum temporis partes sine mora succedẽt, similiter & partes quando: quando quippè præteritum & futurum ad præsens copulatiuè reducuntur. Distat autem & tempus ab eo quod quando: quoniam secundũ tempus aliquid est mensurabile: vt motus annuus quis, & motus multus dicitur, eò quod multo tempore permanet. At verò secundum quando nihil mensuratur, sed aliquando dicitur esse, & secundum idem temporale, & variabile pronunciatur. Inest autem quando nõ suscipere magis & minus: non enim dies vel diurnus magis & minus die vel diurno dicitur, nec vnumquodq; diurnius alio: sic & de aliјs. quare omni quando inest non dici secundum magis & minus. Amplius, quando nihil est contrarium. etenim quando ex præsenti est vnum, & idem quando de futuro & præterito: impoßibile est aũt duas de eodem prædicari indiuiduo contrarietates. Amplius autẽ, contraria, nunquam in eodem erunt insimul, quando autem, quod secundum præteritum & futurum, insimul erit in eodem: idem namque quod est fuisse, verum est esse & permansurum. contrariorum verò ratio est, nunquam in eodem simul consistere, neque de indiuiduo eodem dici. & in eodem tempore. Quare contrarietas in eo, quod quando est, non enunciabitur. Est autem quando in omni eo, quod incipit esse, vt corpus quidem vniuersum aliquando est & in tempore: suscipit enim tẽporum alterationes. alteratur enim corpus in æstu, vere, hyeme, & autumno. Similiter autem & animalia acutius quædam in hyeme, quædam in æstate, quædam in vere speculantur secũdum instrumenti complexionem. Anima enim coniuncta corpori imitatur complexiones ipsius, vt qui aridæ vel gelidæ compaginationis, dementiores seipsis in autumno fiunt: sæpè quibus verò sanguis principatur, in vere. Similiter autem & in aliјs secũdum similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore, quicquid tẽporis suscipiẽs variationes alteratur secundum tẽpus. Huiusmodi verò sunt quæ dicta sunt: de paucis autem, aut de nullis aliјs conuenientius erit proferre.

De Vbi. Cap. V.

VBi verò est circũscriptio corporis, à circumscriptione loci proueniens. Locus autem in eo, quod capit, est, & circumscribit. Est ergo in loco, quicquid à loco circumscribitur & complectitur. Non est autem in eodẽ locus & vbi, locus autẽ in eo quod capit: vbi verò in eo, quod circum-

cunscribitur & complectitur. Videtur autem non omni adesse: anima enim nusquam est. nullum enim locum occupat, neq; implet: animatum namque aliud capere potest. Numquam autem contingere palam est occupatum quidem aliquo locum capere aliud, & complecti posse occupante permanente. granũ enim modio aduenięs retineri nõ posset, aere quo implebatur: quiescente aere enim expulso, granum vtiq; recipitur. Nequaquam igitur duo in eodè loco esse simul possunt, nec idem vnum in diuersis. Quamobrẽ nec anima quidem localis erit, cùm locũ nullatenus occupet. Similiter autem & quæcunq; à corporis ratione dissentiunt, loci carent circunscriptione. Mouet autem quis quæstionem fortaßè, idem in diuersis & plurib. concludens. etenim vox in auribus diuersorum est, vox autẽ & si aer non sit, esse non poterit sine aere: & in auribus diuersorum est. Quare dicitur & corpus idem esse in diuersis locis: vox enim omninò vna & eadem in diuersis quidem aeris partibus esse non potest Cõcedentibus itaq; nobis vnam & eandem vocem omninò in auribus diuersorũ sentiri, vtique & confiteri oportet omnino vnam particulam aeris ad aures diuersorum peruenire: simpliciter autem vnũ & idem in pluribus totum impoßibile est inueniri. Quamobrem etiam concedere cogimur, vel diuersum quidem in auribus diuersorum sentiri, vel vnum & idẽ omnino in pluribus locis. Relinquitur igitur diuersum sensum esse imaginabiliter se generãtium, & similiter. quare & vox quædam non animalis est: ea enim, quæ imaginabiliter fit. similiter animalis non est, quoniam ab animali non profertur. Adhuc autem dicimus omnem vocem animalis esse. Quis enim vocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium? quare vox quidem animalis dicitur, quæcunq; quidem ab ipso proferente fit. vnius ergo vox ad aures diuersorum dirigitur: vna autem & eadem non contingès est. Vbi autem, aliud quidem simplex, aliud verò compositum. Simplex quidem, quod à simplici loco procedit: compositum autem, quod ex composito. Locus autem simplex est origo, & cõstitutio eius quod est continuorum. Locus autem, vt dictum est quidem, compositus habet particulas copulatas ad eundem terminum, ad quem particulæ corporis copulantur: corporis verò partes iuxta punctum. loci, ergo particulæ solidorum particulas claudunt: etenim loca simplicia corporis minimi occupatiua sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loco erit. Contentio aũt de sphæræ extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autem locus esse non poterit, vt dictum est à Superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Confitentibus ergo nobis sphæram localem esse, confiteri vtiq; necesse est, aliud quidem præter eam, in quo extremitatis locus existat: nihil autem præter ipsam est: quare extremitas quidem in loco non est: de huiusmodi autem insolitum & occultum est pronunciare, & contra sensibilia. Caret autem vbi intensione & remißione: non enim dicatur alterum altero magis in loco esse vel minus, licet etiam maiorem vel minorem locum poßideat. non autem secundum vbi, vel secũdum quantitatem aliquam est magis & minus, sed secundum id quod quale est. Inest autem vbi nihil esse contrarium: eo quod nec loco quidem inest contrarietas:

locus

locus enim loco non est contrarius. Quod autem nec alijs manifestum est: sursum enim & deorsum esse contraria pluribus videntur. multum enim distare videtur id quod sursum est, ad id quod deorsum est, quemadmodū sursum & deorsum. quare contrarietas videtur vbi circa sursum esse & deorsum, quēadmodum circa locorū quantitates. Contingit autem contraria in eodem esse: sursum enim & deorsum esse, in eodē sunt. idem enim sursum & deorsum est ad diuersa quidem sumptum: nam turris altitudo sursum est ad nos, sphera autē extremitati cōparata inferior est. Amplius contrariū sibimet quidem idem fore contingit. si enim sursum esse & inferius esse cōtraria sunt, cū idē sursum & deorsum sit, colligitur idem sibimet contrariū fieri. Non ergo contrarietas vlla in eo quod in loco est.

De Positione. Cap. VI.

Positio est quædam partium situs, & generationis ordinatio, secundum quā dicuntur stantia vel sedentia, vel aspera, vel lenia, vel quolibet aliter disposita. sedere autem & iacere positiones nō sunt, sed denominatiuè ab his dicta sunt. Solet autem quæstio induci de curuo & recto, aspero & leni, quadrāgulo & triāgulo, bicubito & tricubito, magno & paruo, breui & longo, & similibus: quandā enim positionē partium significare vidētur. Asperum enim dicitur, cuius partiū vna alteri supereminet. Lene verò dicitur, cuius particulæ æqualiter porrectæ sunt. similiter autem & de alijs. Nō sunt autem positiones ea quæ dicta sunt omnia sed qualia circa situm existentia. ex eo nāq; quod partes sic sunt dispositæ, ex eo talia sensibus iudicantur: non autē ex eo quod talia, scilicet & aspera & lenia, vel bicubita, vel tricubita sunt. similiter autem & de alijs huiusmodi, quæ partium habent positionem. Erit igitur vnūquodque prædictorum non positio, sed quale, quod circa positionem nascitur. Suscipere autem videtur situs contrarietates. nā sedere, ad id quod stare, contrariū esse videtur. contraria enim sunt, quæ in eodē indiuiduo, eodemq; tempore impossibile est reperiri: vicissim tamen possibilia inesse. sedens autē illicò stare potest, & stās sedere. quocunque autē sedente, impossibile est eundem stare. Ponentibus autē nobis hæc contraria esse, inconuenientia recipere cogimur, hoc, quod vnum sit contrarium plurium. secundum enim dictorum consequentiam non magis sedere ad id quod est stare contrarium est, quā ad accumbere. Similiter autem & quemadmodum sedere, & stare numquam in eodem simul reperiuntur, ita & accumbere & sedere & stare. secundum igitur huiusmodi dispositiones situi nulla cōtrarietas inerit. Fortassis autem nec insolitum quidem putabitur vnum plurium esse contrarium: pallor etenim ad album & nigrum contrarium esse videbitur. nā sub eodem genere cùm sint, numquā simul inueniuntur, & vicissim transmutātur. relinquitur ergo vnum pluribus esse aduersum. Non est autem pallidum ad nigrum vel album contrarium: etenim cum vtrūque in eodem est. pallidum enim & colores reliqui ex albo & nigro conficiuntur: necessarium ergo in quocūque pallidum est, in omni eo esse album & nigrum: similiter autem & de cæteris quidem coloribus. Amplius autem contrariorum quidem ratio est circa idem natura existere. sedere enim & iacere, non circa idem natura sunt subiūcta: est enim sedere propriè circa rationalia: iacere verò & accūbere circa di-

uer-

uersa. huius autem signum est equi & hominis similitudo, quibus sine dubio accubitus esse probatur. Proprium autem positionis, neq; magis, neq; minus dici. Sedere autem non magis positio est, quàm accumbere, neq; minus, neq; sedens alterum altero magis & minus dicitur, neque accumbens, neq; vniuersaliter secundum aliam positionem. Magis autem proprium videtur esse positionis, substantiæ proximè aßistere; omnibus quidem alijs formis suppositis. Positio autem nihil aliud est quàm naturalis ipsius substantiæ ordinatio qualis vel à principio quidem innata est, vt ea quæ asperis & lenibus æqualibus & inæqualibus inest: vel à naturali quidem motu cõsueto, vt seßio, & accubitus, & similia. Quicquid igitur proximè substantiæ est aßistens, id necessario positio est: & omnis quidem positionis huius ratio suscipit prædicationem.

De Habitu. Cap. VII.

Habitus est corporum, & eorũ quæ circa corpus sunt, adiacentia: secundum quam hoc quidem habere, illa verò dicuntur haberi. Hæc autem non secundum totum dicũtur, sed secundum particularem diuisionem: vt armatum esse, calceatum esse. His autem neq; simplicia nomina imposita sunt, quibus ea appellantur, sed sunt eis posita, armatio, calceatio: horum autem secundum proportionem & reliquis. Suscipit autem habitus magis & minus: armatior enim est eques pedite. dicitur & calceatior, qui calceamentis & caligis vtitur, quàm qui solis calceamentis vel caligis vtitur. In quibusdam autem non videtur quòd cum magis & minus prædicentur: vt vestitum esse, & similia. Habitui quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceationi non est contraria: idem etenim armatus & calceatus. quòd autem alijs contrarium non est, palam est. similiter autem his & reliqua. Proprium quidem habitus est in pluribus existere, vt in corpore, & in his quæ circa corpus sunt existentia: adiacet enim corpori, & his quæ circa corpus sunt. hoc autem, vt dictum est. fit secũdum eam, quæ est in partibus, diuisionem. In paucis autem alijs principijs huiusmodi inuenies: in quantitate enim solum, & in his quæ ad aliquid sunt, similia reperies. ad aliquid autem, vt figuraliter dicatur, & similitudo & dißimilitudo, quæ insunt pluribus similibus & dißimilibus. Quantitas autem vt numerus qui in numerabilibus inest, vtique semper crescens secundum vnitatũ multifariam ascensionem. simpliciter autem nihil inuenies tot distribui partibus, vt numerum. non aũt omnis quantitas, aut relatio taliũ est. Habitus aũt omnis in pluribus necessariò existit, vt in corpore, & in his quæ circa corpus sunt. Omne igitur quod in corpore & circa corpus est existens, habitus nomen sortitur. Quare magis proprium quidem habitus erit in corpore, & circa corpus existentibus, secundum eam quæ partium est diuisionem, vt in pluribus existere. Dicitur autem habere multis modis. habere enim dicitur alterationem, vt albedinem, & nigredinem: quantitatem, vt longitudinem. nihil enim aliud est dicere albedinem aut longitudinem habere, quàm album aut longum esse. Dicitur etiam vas aliquid habere, vt modius triticum: quod nihil aliud est habere, quàm continere. Habere quoque in membro dicimur, vt in digito annulum: quod tantundem est dicere, quantum est digitum in annulo

esse. Dicitur vir vxorem habere, & recipere vxor virum: hic autem insolitus est habendi modus, quo vir habetur vel haberi dicatur. hoc autem habere nihil aliud est, quàm cohabitare. Quare modi habendi qui dici consueuerunt, quinario numero terminantur. Fortaßis quidem essent alij modi habendi præter hos, qui dicti sunt: sed si qui sunt diligens inquisitor inueniat. Et quidem de principijs hæc dicta sufficiant: reliqua verò in eo quod de Analyticis est, quærantur volumine.

De eo, quod est plus, minusúe suscipere.
Cap. VIII.

Dicitur autem magis & minus suscipere tripliciter. Aiunt enim quidam secundum crementum vel diminutionem eorum, quæ suscipiunt subiectorum. Aliter autem & alij ipsa quidem quæ suscipiuntur: in suscipiente diminui & crescere annunciant. Alij autem secundum vtrunq; amborum diminutionē & augmentationem. A primis itaq; inchoātes; quæ eorum rata sit ac firma sententia manifestabo. Si quis verò primam & secundam destruxerit, vtiq; & tertiā destruit, quæ ex vtraq; conficitur coniunctione. Non ergo secundum suscipientiū ipsorum crementum vel decrementum, cum magis vel minus aliqua dicuntur. Nulla enim ratio obuiaret dicenti hominem & animal & substantiam, & cætera consimilia cum magis & minus dici, concedentibus nobis secundum subiecti intensionem & remißionem quælibet cū magis & minus dici. Amplius aūt equus quidē & augmenti, & diminutionis motū frequenter sustinet. dicitur enim equus minor, vel maior lapide quodam, qui nūquam intensionem & remißionem paßus est. mons etiam alio monte maior dicitur, cum neuter crescat vel decrescat. Amplius aūt margarita albior quidem equo dicitur, cui pedem album cōtingit habere. hoc aūt non est, quia equus quidem in essentia à margarita superatur. Colligere igitur oportet vel margaritā quidem albiorem equo pronunciari, secundū magnitudinem subiecti vel paruitatem: vel non verum albiorē equo margaritā esse: vel nihil omnino magis vel minus dici secundū subiectorum magnitudinē vel paruitatē, neq; secundū crementū vel diminutionē. Hec aūt palam est, quòd secundum magnitudinē subiecti margarita albior equo non dicitur, tamen margaritā albiorem equo esse non falsum est. Relinquitur ergo nihil secundū magnitudinē subiecti amplius vel minus dici: similiter autē neq; secundū paruitatem. Amplius aūt neq; secundū ea quæ inficiunt. Si enim secundū magnitudinē albedinis vel alicuius cæterorū dicitur aliquid albius aliquo, vel secundum paruitatem minus album, vel quomodolibet aliter: vtiq; & maius albus equus, vel homo, vel quodlibet aliud albius margarita dicetur. etenim maior albedinis quantitas equo accidit, quàm margaritæ. Amplius aūt magis & minus alterū altero dicitur, non secundum subiecti, neq; accidentis crementū. Quoniā aūt non secundum subiecti crementum vel magnitudinē aliud paruius alio dicatur, manifestū est: neq; ergo secundū ipsius accidentis ampliorē quantitatem. etenim quantitas vltra subiectum protendi nō potest, quoniā terminus quantatis est corpus. paruitas aūt quantitati supponitur: quare vltra paruū quidem subiectum paruitas ipsa non porrigitur: quanto igitur subiectū paruius efficitur, tāto paruius quantitas minoratur. Patet itaq; nihil secundū magis & minus prædicari,

dicari, neq; secūdū subiectū solū augmentū vel diminutionē, neq; secundū accidētis: quare neq; secundū vtrumq;. Oportet igitur ab alia eam inuenire, quæ cum magis & minus dicantur. Huiusmodi verò sunt ea, quæ sunt in voce eorū quæ adueniunt, & non secundū subiecti vel mobilis crementū vel diminutionē, sed quoniam eorum q̄ sunt in voce, impositioni propinquiora sunt, siue ab eadē remotiora sunt. de his etenim cū magis dicuntur q̄ proximiora sunt ei quæ in ipsa voce est impositioni, cū minus aūt de his quæ remotiora cōsistunt. Vt albū dicitur illud, in quo pura albedo est. quāto igitur ad vocis impositionē accedēs puriori inficitur albedine, tāto & candidior aßignabitur. & paruū quidē dicitur, quod alijs comparatū statura diminutione & quātitate vincitur. quicq̄d igitur est, quod in quātitatis mēsura superatur, id cōtinuo paruius ꝓnunciatur. similiter aūt de alijs. Dubitabit aūtē aliquis, quare hæc quidē cū magis & minus dicantur, substantiæ verò minimè. Hoc autem contingit quoniam substantiarū impositio quidē in termino est, vltra quē transgredi impoßibile est. Additur aūt & de accidentibus quibusdam, q̄ sine magis & minus dicūtur: vt quadrāgulus, & triāgulus, & similia. non enim triāgulus magis vnus altero dicitur. Contingit aūt, quoniā in substantiarū quidē designatione accipitur. etenim quadrangulus quātitas nūcupatur, & corpus quadrangulatū. vel eadē, quæ in superiorib. est ratio, hic vetat, quoniā huiusmodi impositio in termino facta est, vltra quē trāsgredi non licet, quēadmodum in superlatiuis. etenim albißimus vel nigerrimus & huiusmodi sine amplius sunt, & minus eo, q huiusmodi impositio in termino est, vltra quē porrigi impoßibile est, & citra permanere. poßibile enim si contingit, nullum sequitur impoßibile. quapropter si oēs puncti componantur, nullam faciunt magnitudinem: quoniam punctus puncto additus nihil auget. Est autem generatio simplex, & corruptio non congregatione nec segregatione atomorum, sed quando transmutatur ex aere specificato in hoc totum. In subiecto enim duo sunt, quorum hæc quidē est forma secundum rationem, hæc autem secundum materiam. quando igitur in his duobus est trāsmutatio, generatio & corruptio erit simpliciter secundum veritatem. Dicitur autem simpliciter generari in his magis hoc aliquid & forma, quàm terra. musicus homo corruptus est, homo immusicus generatus est, homo manet idem: siquidē in his paßio non esset secundum se musica & immusica, his quidem generatio esset, his autem corruptio. Ideo hominis quidem hæ paßiones, hominis autem musici & immusici generatio quædam & corruptio. nunc autem est hominis hæc paßio manentis musica & immusica: ideoq; alteratio talis est. Est autē materia maximè quidem subiectum generationis & corruptionis propriè susceptibile. Sed quare discens non dicitur generari simpliciter, sed quod generari disciplinatum, hæc determinata sunt in Prædicamentis. hæc autem hoc aliquid significat & substantiam, hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcunq; igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter, sed secundum aliquid generari. Est autem cui inest secundum naturam moueri, vt ignis.

Libri Sex Principiorum Finis.

PERI HERMENIAS ARISTOTELIS LIBRI PRIMI EXPOSITIO.

Per Doctorem Franciscum Toletum Societatis IESV.

De fine seu scopo huius libri, inscriptione, connexione cum alijs, modo procedendi, & eius diuisione.

Nte explanationem libri de interpretatione Aristotelis, quinq; præmittere oportebit. Primo, quod institutum, quis finis & scopus huius libri sit. Secundo, quæ inscriptio libri, & quæ inscriptionis causa. Tertio, quam connexionem & ordinem cum reliquis partibus Logicæ habeat. Quarto, quis procedendi modus: scilicet, quæ libri diuisio, quæúe eius partes.

1. Finis seu scopus huius libri. Circa primum aduerte, scopum & institutum huius libri esse sumẽdum à scopo, & instituto totius Logicæ, Logicæ autem institutum hoc est, syllogismi, vel demonstrationis, quæ perfectissima argumentatio est, cognitionem exactam tradere. Cum tamen demonstratio, & syllogismus materiam, & formam habeãt, materia autẽ sint simplices propositiones, quæ ex simplicibus dictionibus, seu conceptibus componuntur, fuit necessarium, syllogismi cognitionẽ traditurũ, de simplicibus vocibus, & de complexis, ac propositionibus prius differere. Cum verò de simplicibus, rerum significatiuis vocibus in libro prædicamentorum tractatum sit, in hoc sequenti libro nostro, de complexis, quibus verum vel falsum exprimitur, disputatur. Et hic est huius libelli scopus proximus. Huius inscriptio est græcè, περὶ ἑρμηνείας, id est, de interpretatione. ἑρμηνεύω enim est, quod interpretor, nec illa est vna dictio, vt aliq dicũt, sed est genitiuus cum præpositiõe. 2. inscriptio.

1. opinio. Sed q.d interpretatio significet declarare oportet Boe.. in prima editiõe inquit, interpretatio est vox significatiua per se aliquid significans. Vbi duo docet interpretationem habere, esse vocem significatiuam. nam voces non significatiuæ non dicuntur interpretationes, alterum esse significatiuam per se, nam coniunctiones & præpositiones, & syncategoremata non sunt interpretationes, quamuis significatiuæ voces sint, quia per se non significant.

At verò quia illa definitio non videbatur exacta, nam voces brutorum, cum significatiuæ sint passionum ipsorum, interpretationes dicerentur, quod non ita est, propterea in secunda editione sua aliam particulam addidit, nempe quòd sit vox articulata, id est, syllabis, & pnunciatione distincta: ita, vt possit charactere designari, quales non sunt huiusmodi voces brutorum.

At quia adhuc istud non satis erat, nã sunt voces brutorum articulatæ, quales Psitacorum, Picarum, Coruorum, & aliorum, tandem addidit, quod sit vox explicans conceptus internos, quales nõ

sunt

sunt illæ voces Psitacorum.

Vnde licet ex omnibus eius dictis integram colligere descriptionem. Interpretatio est vox significatiua per se articulata, interiores passiones manifestans.

Quid sit interpretatio.

Ex quo asserit vnum hoc discrimen esse inter voces, vt in libro prædicamentorum cosiderantur, & vt hic sumuntur; illic enim vt rerum significatiuæ sunt, veniunt in cōsiderationem, hic autem vt interiorum passionum manifestatiuæ, ac propterea titulus est de interpretatione.

Quod si obijcias non rectam inscriptionem esse, quandoquidem aliæ multæ orationes sunt interpretationes, nempè optatiua, imperatiua, & reliquæ, de quibus hic non agitur, sed solum de Enunciatiua. Ad hoc respondet Boetius non esse inconueniens inscriptionem esse vniuersalem, quamuis non tractetur nisi de particulari, subdit exemplum, si quis vellet de homine disserere, rectè inscriberet, De animali.

2. opinio. Aliter respondet Alex. istam esse mancam inscriptionē, oportet enim addere de interpretatiōe logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

3. opinio. Ammon. dicit hic interpretationem sumi pro enunciatione, quia illa est pręcipua interpretatio, qua verum vel falsum exprimimus. idem S. Thom. dicit, ex quibus constat, subiectum secundum hos doctores huius libri esse enunciationē simplicem, quæ hic interpretatio dicitur; simplices enim dictiones non interpretatio, sed partes interpretationis sunt.

1. fundam. Hæc doctrina est bona & communiter recepta, at in hac parte tria existimo esse dicenda. Primò, non solùm voces vt conceptuum significatiuæ sunt hic considerari, sed etiam vt rerum manifestatiuę sunt, nam Aristoteles propositionem explicans, quod sit vniuersalis, particularisque semper in ordine ad res explicat.

Discrimē rerum quę in hoc lib. & categorijs considerantur.

Est autem discrimen inter ea, quæ in prædicamentis, & hic considerantur, vt notat Albert. tract. hoc 1. cap. 2. In prædicamentis enim res præcipuè considerantur, quæ vocibus significantur, & illa est rerum consideratio, & eorum quæ rebus insunt, vel accidunt vt quod sint genera vel species; at hic primo de vocibus, vt rerum significatiuæ sunt, agitur, & de his, quæ vocibus prima insunt, vt esse nomen, verbum, propositionem, & reliqua huiusmodi.

Dico 2. cum Albert. loco allegato, & est maximè memoriæ mandandum. Propositio tripliciter potest considerari. Primo respectu rerum, vt rerum complexionem solum significat, & sic eius partes sunt nomen, & verbum, similiter habet secundum hoc varia accidentia, esse nempè, vniuersalem, particularem, affirmatiuam, negatiuam, veram, falsam, simplicem, compositam, & alia. Altera ratione consideratur, vt est ordinabilis in syllogismo, vel argumentatione, & sic accidit ei conuersio, quod sit maior, aut minor, aut conclusio. Tertio consideratur, vt non solùm est in argumentatione ordinabilis, sed & probatiua alterius, & sic est necessaria, probabilis, contingens, &c.

2. fundam. & responsio ad quęstionē, de inscriptione.

Cùm igitur tripliciter consideretur enunciatio, hic primo solum modo consideratur, nempè respectu rerum, quarum complexionem vere, vel falso significat. Secundo verò modo ad libros Priorum pertinet. Tertio modo ad reliquos libros. Vt autem hoc esset manifestum, propterea inscribitur de interpretatione, vt intelligamus hic enunciationem considerari, vt rerum est significatiua, respectu quarum interpretatio dicitur.

Enūciatio quomodo variè à varijs libris tractetur.

Propterea multo melius Interpretationem, quàm Propositionem dixeris esse obiectum: non enim hic de ea vt est argumentationis pars, disseritur, sed vt est rerum significatiua; quod inest ei primo.

3. fundam. Dico tertio, quamuis possimus dicere hic interpretationem esse inscriptionem particularem; tamen possumus etiam sustinere vniuersaliter sumi pro quacunq; etiam oratione, licet intentio non sit nisi de sola enunciatiua tractare: sufficit enim quod oratio in communi definiatur & diuidatur vt fit in c. 4. huius ad hoc

Interpretationis nomine quæcunq; oratio accipi potest.

quod simpliciter inscribatur de interpretatione.

1. Dub. 4. op. Dubitatur, an Enunciatio simplex tãtum sit huius obiectum, an enunciatio in communi, vt compræhendit tam simplicem, quàm coniunctam. Ammon. & 1. Sanctus Thom. & ferè reliqui affirmant simplicem enunciationem hic esse obiectum, nõ autem tractari de coniuncta. Cuius duplex est ratio. Altera est Sancti Thom. quia coniuncta constat ex simplicibus: propterea ad eas refertur.

Conditionalẽ solã cur veteres dixerint Hypotheticam. Altera ratio est, quæ etiam est Ammon. Pro qua aduertere oportet, istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem nisi conditionalem. quia hæc nõ habet virtutem absolutam, sed ex suppositione: vt qui dicit, si homo currit, mouetur, absolutè non dicit quod currat, nec quod moueatur, sed ex suppositione dicit si homo currit, tunc verum erit, quod mouetur, dicitur hypothetica quod ex suppositione aliquid afferat.

Hoc supposito est ratio horum doctorum, hic agitur de enunciatione: cuius futurus est vsus in demonstrationibus, & alijs syllogismis, sed hæ propositiones cùm non habeant veritatem absolutam, non sunt aptæ ad quicquam probandum nisi quatenus fundantur in simplicibus, vt patet: si homo currit, mouetur, nihil probat, nisi adiungas simplicem, homo currit, ergo mouetur; proptèrea non meminit nisi simplicium.

Hæ rationes salua pace, mihi non placent, nam cum cõiunctæ sint enunciationes, & verum, vel falsum significent, & sint aliæ præter conditionales: profectò alicuius partis logicæ istæ erunt, cùm autem non alterius, erit huius præsentis.

Enũciationẽ quãlibet in hoc lib. ab Aristotel. tractari. Propterea probabilius mihi videtur hic quamlibet enunciationem considerari, cùm Aristoteles omnem definiat in cap. quarto diuidat in simplicem & coniunctam, quod si Aristotel. pauca tradidit de his, eo est, quia hic considerantur non vt syllogismum ingrediuntur, sub qua ratione habent multa peculiaria, sed sub ea ratione hic sumuntur, vt verum, vel falsum complexè dicant, quomodo ferè eadem cum simplicibus communia habent.

Dubitatur vtrum vna vox sit dicenda interpretatio, an potius tota enunciatio, Boet. & Alber. existimant singulas voces per se esse interpretationes. at S. Tho. id nõ recipit: potius dicendas esse partes interpretationis censet: & mihi hoc placet. Cuius ratio hæc mihi se offert, quia hic simplices voces non per se considerantur, sed vt partes enunciationis sunt: cùm autem partes obiecti non habeant idem nomen cum toto obiecto, non enim partes animalis, rectè vocabis, Animalia, quod est obiectum in scientia de Animali: ita nec partes enunciationis dicentur interpretatio, sicut ipsa enunciatio, quæ vt interpretatio est, est obiectum in præsenti libro. 2. dub. 1. op. 2. op. Vox simplex cur nõ dicatur interpretatio.

Sequitur circa tertium de connexione huius cum reliquis partibus Logicæ. Pro quo aduerte Logicam esse regulam operationum intellectus quantum ad veritatem, vel falsitatem. Et quia voces respondent conceptibus, & operationibus intellectus, inde etiam logica regulat sermonem quantum ad veritatem, sed secundario & mediatè: opus erit ergo intellectus operationes cognoscere, nam quo ordine ipsæ procedunt, eodem etiam partes Logicæ. Tertiũ cõnexio huius lib. cũ cæteris.

Triplex igitur operatio intellectus. Prima, res singulas per se, & seorsum intelligere, quæ dicitur simplicium apprehensio, cui operationi respondet locutio simplicium vocum per se. Altera est compositio, vel diuisio, id est, quando res vnam alteri copulando intelligimus, siue affirmando, siue negando: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit. tertia est ratiocinatio, quando ex vno cognito alterũ cognoscimus: cui respondet discursus vocalis. Triplex est intellectus operatio.

Iuxta has operationes tres, est triplex Logicæ pars. Prima circa simplicia, & hæc est liber prædicamentorum: secunda circa cõposita, & hæc est iste liber: tertia circa discursus, & sunt reliquæ Logicæ partes.

Hinc

Liber de interpretatione immediatè sequitur categorias

Hinc patet hūc librū esse immediatè post prædicamenta, & inde apparet vtilitas eius, vt enim sine compositione non discurrimus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium.

Quartum. Quis modus procedendi, & diuisio libri.

Circa 4. quis sit modus procedendi. Dico esse facile, nempè definitiuum, exemplarem, inductiuum, tandem de diuisione dico præcipuè hic agi de quadrupli propositione, & ipsius proprietate primo de simplici finita, deinde de simplici, de extremo infinito, rursus de propositione de tertio adiacente, & vltimo de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE INterpretatione liber primus.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI.

De Notis. De Orationis principijs. De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius speciebus. De enunciationum oppositionibus, ac circa ipsarum veritatem, & falsitatem regulis, in quocunque tempore.

De Notis: Et vt in intellectu, ita etiam in voce verum & falsum reperiri.

CAPVT PRIMVM.

1. Sectio prima secundum Græcos.

RIMVM oportet ponere quid sit nomen, & quid verbum: postea quid est negatio, & affirmatio & enunciatio, & oratio.

2. *Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Et quemadmodum nec literæ omnibus eadem, sic nec eadem voces.* 3.

Quarum tamen hæc primum notæ sunt, eadem omnibus passiones animæ sunt: quarum hæ similitudines, res etiam eadem. De his verè dictum est in ijs qui sunt de Anima: alterius enim hæc sunt negotij. Est autem quemadmodum in 3. de anima tex. 39.

as in 3a apreh.

in anima, aliquando quidem intellectus sine vero vel falso, aliquando autem cui iam necesse est horum alterum inesse: sic etiam in voce, circa compositionem enim & diuisionem est verum & falsum. Nomina igitur ipsa & verba consimilia sunt ei, qui sine compositione & diuisione est, intellectui: vt homo vel album, quando non aliquid additur, neque enim falsum, neque verum adhuc est. Signum autem huius est, hircoceruus enim aliquid significat: sed nondum verum aliquid vel falsum, nisi esse vel non esse addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

Circa cõpositionẽ & diuisionẽ est verũ & falsum.

PRIMVM oportet constituere, quid sit nomẽ. Hoc caput diuiditur in duas partes. In prima Philosophus quæ procemij loco est, proponit ea, de quibus tractaturus est. In secunda, quæ ad tractatum pertinet, de vocum significatione disseritur.

Proponit igitur esse necessarium ante omnia constituere, id est, definire, quid sit nomen, quid verbum, quid negatio, affirmatio, & oratio. Dicit autem (Primum) id est, ante doctrinam syllogismi, & demonstrationis, qui finis totius Logicæ sunt. Dicit (oportet) quasi necessarium sit, ita vt absque horum cognitione non possit demonstrationis haberi cognitio. Dicit (constituere seu ponere) id est definire, quia definitio positio dici solet. Post proponit ea, quæ tractanda sunt: inter quæ vnum est obiectum, nempè Enunciatio. Alterum enunciationis genus, scilicet Oratio; aliud enunciationis species, Affirmatio, & Negatio; aliud partes essentiales enunciationis, scilicet Nomen, & Verbum.

Dubium. Hic primo dubitabis, cum scientia non definiat suum obiectum; cur quærit, quid sit enunciatio? Solutio. Dico scientiam definire quidem suum obiectum, non tamen probare definitionem de suo obiecto v.g. scientia de anima definit quid sit anima non tamen ad eam scientiam pertinet probare talem definitionem de anima: ita similiter hic definitur enũciatio, sed definitio non probatur.

2. dubiũ. Dubitatur secundo, quare non dixit oportere definire, quid sit propositio, seu enunciatio, seu vniuersalis particularis vera, falsa. Solutio. Dico: ea quę sunt in sciẽtia duplici modo cognoscuntur: Quædam definitione, quale est subiectum, & ipsius partes: quædam discursu, & probatione, quales sunt proprietates: ac propterea Aristot. non dixit, quid sit vniuersalis vera, falsa, quia ista demonstranda potius, quàm definienda sunt: ac propterea etiam dixit, oportet primum definire, quid nomen, verbum, & reliqua, quasi passiones cognosci nequeant, & probari, nisi præsupposita definitione subiecti, & ipsius partium.

3. dubium. Dubitatur 3. de ordine isto, quo tractanda enumerat. vltimo enim loco orationem, quæ genus est, ponit, cùm tamẽ generis priusquam specierum cognitio sit tradenda, vt docet Aristot. 1. de partibus. cap. 1. Præterea negationem affirmationi præposuit, cùm constet affirmationem priorem esse. Ad hoc accedit, Arist. post in ꝓgressu ordinẽ præposterũ obseruasse: nam prius de oratione, secundo de affirmatione, vltimo de negatione disseruit.

1. solutio. Respondet S. Tho. huius causam esse quia inceperat proponere partes, dum posuit nomen, & verbum: postea, vt eandem rationem partium continuaret, posuit affirmationem, & negationem, quæ sunt species enunciationis, & enunciationem postea, quæ est species orationis: partes autem species dicuntur, non sicut nomen & verbum, quæ sunt partes essentiales; species autem sunt partes põtentiales generis: sed ista ratio non mihi admodum placet, quia si ista causa sufficiebat, vt species generi anteponeret, quare non fecit, vt eundem postea ordinem in tractatu obseruaret?

2. solu. Propterea dico cum Boetio in 2. Editione id esse factum, ne si primo loco orationem cõstitueret, arbitraremur ipsum hic

hic de qualibet oratione disserturũ, quod ita non est, propterea species anteposuit; vt genus non alia ratione considerari hic intelligeremus, quàm vt has species cõtinet, quarũ hic est pręcipua consideratio.

Dubium. Ad illud de affirmatione & negatione

1. solutio. respondet S. Th. admittendo affirmationem esse priorem, tamen inquit negationem magis includere rationem partium, à quibus incipit Arist. Nam negatio dicit diuisionem & separationem prædicati à subiecto, diuisio autem partes importat.

2. solutio. Aliter respondet Sirianus, vt refert Boet. inquit, duplicem esse negationem. Vnam, quæ consurgit ex defectu aliquo particulari, sicut non currere eũ, qui currebat: & talis posterior est affirmatione. Alteram ex defectu cõmuni, sicut ex non esse, & hæc prior est, prius enim fuit non esse, quàm esse. Sed ista opinio est extra Arist. vt bene dicit Albert. qui mundum semper esse, & fuisse posuit.

3. solutio. Boet. dicit negationem esse quidem posteriorem affirmatione si vna ad alteram referatur; at si ad suum genus comparentur, vna altera prior non est, cum sint species inde pendentes respectu generis, & ita nõ est mirum, si negationem præposuerit, cũ sit species, sicut affirmatio, & hæc est bona & apta responsio.

4. solutio. Quamuis possimus etiam cum Alber. tract. hoc 1. cap. 3. dicere, nempe hic cõsiderasse Arist. has species, vt oppositionẽ habent, & quia oppositio incipit à negatione, ad quam omnia opposita, vt supra diximus, reducuntur, propterea eam pręposuit; an tamen istæ species sint, postea examinabimus.

2.

Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, &c.

Aristoteles de verbis, nominibus, & orationibus tractaturus, quæ significatiua sunt, de eorum significatione, & diuersitate significandi ante omnia disputat, vt docet Boet. Et quidem in hoc textu qua-

1. fund. tuor assertiones cõtinentur. Pro quarum

Homo tribus modis se habet circa res. declaratione fundamentum vnũ aduertendum est. Homo tripliciter se circa res habet. Primo ipsas non solum sensu, sed etiam intellectu percipit formans earum similitudines, quæ dicuntur passiones & conceptus; at quia isti conceptus occultissimi sunt, vtitur vocibus, velut quibusdam signis ad tales conceptus explicandos; Cum autem voces hæ non sint permanentes, nec totæ simul, nec omnibus præsentes esse possint; vtitur homo alio signo, nempe scriptura, vt docet August. tomo 3 lib. 2. doct. Christ. cap. 4. sunt igitur quatuor res cognitæ, ipsi conceptus, & cognitiones, quæ dicuntur passiones, & voces & scripturæ.

Hoc supposito, est prima Aristot. assertio. (Ea quæ sunt in voce, sunt signa & notæ passionum, quæ sunt in anima; & ea quæ scribuntur eorum, quæ sunt in voce); id est, voces explicant conceptus internos animæ, & scripturæ ipsas voces explicant. Vocat passiones conceptus intellectus, non quod intellectus patiatur, quando intelligit, passione aliqua destructiua, sed quia intellectus intelligit recipiendo species à rebus, sicque intelligere pati, & intellectio passio dicitur 3. de anima capit. 4. Dicit autem passiones quæ sunt in anima, quia vt inferius dicemus, voces significant res, vt ab anima intelliguntur, atque indicant ipsos conceptus. Et ideo excluduntur voces brutorum, quæ hasce passiones non explicant, & etiam voces humanæ, quibus naturaliter affectus explicamus. Loquimur enim hic de voce explicante cõceptus intellectus.

Cur conceptus intellectus passiones appellarit.

Ex quo comperitur deceptio Andonici qui citat philosophi dictum 1. de Animo. Text. 3. & reprehendit de hoc; existimantis hunc non esse librum Aristot. quia non vocat Aristoteles conceptus, passiones in libro de anima; sed iam hoc ex ipso Aristotele probauimus esse falsum.

Andronici error negantis hũc esse librũ Aristot.

Hæc verba Alexander interpretatur similitudinariè, id est, sicut voces sunt signa conceptuum: ita scripturæ vocum; at Porphyr. & Boet. hoc nõ recipiunt, nam voces ita sunt signa conceptuum, vt mutatis vocibus non mutetur rei conceptus. At voces mutantur ex mutatione scripturarum, aliter enim vna vox, aliter altera scribitur.

Dubium. Dubitatur primo circa assertionē, quare Arist. non dixit voces, sed ea quæ sunt in voce: vel literas, sed ea quæ scribuntur: & non dixit passiones, sed passiones, quæ sunt in anima? Ad hoc respondet Porph. hic intelligenda esse semper nomen, & verbum, orationem, & reliqua; Est enim oratio triplex; & quæ fit intellectu, & quę fit verbo, & quæ scripto; vt etiam dicit Ammo. ac ideo ad distinguenda dicit ea, quæ sunt in voce, id est, nomina, verba & reliqua, quæ voce fiunt; & ea quæ scribuntur, nempe nomina, verba, & reliqua, quæ in scripto sunt; similiter quæ sunt in anima.

1. solutio.

Oratio triplex est.

Voces ex impositione habent quod sint signa conceptuum.

Sed melius, dicendum est cum Boet. Ammon. & S. Th. voces ipsas secundum se non esse signa conceptuum, nisi prius constituantur & imponantur ad significandum, sicut argentum secundum se nō est vas quousque introducatur forma. vnde nomina & verba non sunt voces solū, sicut nec vas argentum, sed sunt voces cum impositione & significatione: habet se enim vox ad nomina & verba sicut argentum ad vas, cum vt ex quinto de generatione Animalium, cap. 7. habetur sit eorum materia. Est enim subiectum. Ac propterea optimè Arist. non dixit voces, sed ea quę sunt in voce, nempe nomina, verba, & reliqua quæ ex voce, addita significatione fiunt, ea verò ratione non dixit literas, quia literæ etiam sunt in voce, sed dixit ea, quæ scribuntur.

Secunda assertio Aristotelis (quemadmodum literæ omnibus non sunt eędem, sic nec voces;) Ac si dicat, non omnes eisdem characteribus in scribendo vtuntur, nec similiter eisdem vocibus idē significant, nam alia voce Latinus, & Græcus alia, & alij singuli ex reliquis cōceptum hominis, & cuiuslibet alterius explicant, & similiter aliter vnus, aliter alius talem vocē characteribus exprimit in quo cōperitur significationem vocum esse ad placitum, nō naturalē; si enim voces naturaliter significarent, idem apud omnes repræsentarent sicut apud omnes eadem est ignis natura.

Vocum significatio non est naturalis.

Tertia assertio, (res, & passiones animæ eædem apud omnes sunt) ac si di[illegible] eadem est natura hominis, & idem apud omnes hominis conceptus, quamuis nō eadem voce, & scriptura ad talem rem, & conceptum significandum omnes vtantur, idem de alijs dicendum est.

At circa hoc dubium posset esse, quomodo idem sint conceptus apud omnes cum constet alium conceptum me habere hominis, alium habere Petrum, alium Ioannem: præterea quo modo res apud omnes sunt eædem, cùm diuersæ vestes, pro diuersitate locorum sint, alię domus, alij ritus, alij mores & negotia.

Dubium.

Ad hoc autem dico primo, quòd Arist. vocat eosdem conceptus, nō quidem numero, quòd vnicus & idem numero conceptus sit in omnibus, hoc enim falsum & impossibile est, sed vocat eosdem forma & substantia, sicut dicitur eadem imago Regis, quæ est Romæ, & quæ est Mantuæ, quia sub eadem forma, & ratione idem significat, per sensus enim eadem re omnibus proposita omnes eundem conceptum eius in mente habebunt, si intelligant eam; non tamen eadem voce talē conceptum exprimꝫ, nec scriptura.

1. solutio.

Dico secundo cum Alber. tract. 2. c. 3. cùm Arist. dicit easdem esse res omnibus, intelligere oportet de rebus naturalibus & ipsarū natura; natura enim Ignis, Leonis, Plantæ apud omnes in quibus reperiuntur, eiusdem naturæ sunt; non tamē loquitur de artificiatis, & quæ à nostra dependent voluntate, harum enim eadē est ratio cum vocibus significatiuis.

2. solutio.

Vnum autem verbum in litera est cōsiderādum, nempe, (voces esse notas passionum primo). Notat enim vnum Boe. & optimè voces non solum cōceptus nostros significare, sed etiam res per tales conceptus cognitas, qui enim dicit hanc vocem, homo, non solum hominis conceptum internum, sed etiam rem ipsam tali conceptu cognitam significat, prima tamen vocū institutio fuit ad conceptus manifestandos; sicut scripturārum institutio ad voces, propterea voces primo dicit esse notas, & signa passionum.

Voces & conceptus & res significant.

Quarta assertio Aristo. Quemadmodū operatio intellectus duplex est, vt dicitur etiam 3. animæ. c. 6. altera simplex apprehensio,

hensio, in qua non est verum nec falsum, altera est compositio vel diuisio, in qua necessario inest verum, vel falsum; ita etiam in vocibus, quæ conceptibus correspondent, aliquæ sunt, quæ nec verè, nec falso significant, vt dictiones per se, nempe nomina vel verba per se; quædam sunt, quæ verum vel falsum significant, vt voces compositæ secundum enunciationem, quod probat exemplo eleganti. Qui dicit hanc solam vocem, hircoceruus, seu idem Græcè tragelaphus, nihil nec verè, nec falso dicit, quousque verbum aliquod addit, scilicet est vel nō est.

Notab. In quo exemplo notandum est cum Boet. in secunda editione, esse compositæ figuræ ab hirco & ceruo, significatque animal simile ceruo in cornibus, hirco verò in mento & barba, vt sit sensus, si nomen compositum, quod magis videbatur significare verum vel falsum, non significat per se sine verbo; multò minus significabunt alia simplicia, nempe nomina & verba.

Possumus etiam secundo exponere vt sit & nomen monstri, sicut chimęra ex Boet. 2. editione: & Psell. & tunc sit subtilis interpretatio; si nomen hoc rem significans impossibilem, nihil veri vel falsi significat, quousq; addatur verbum: nulla ergo dictio per se, nec vlla compositio, quæ non sit enunciatio, verum vel falsum significabit.

Dubium. Hic autem sunt notanda illa verba (nisi, inquit, addatur verbū simpliciter vel secundum tempus.) Quid enim intelligit per verbum simpliciter, & per verbum secundum tempus? Ad quod Respondet primò S. Tho. verbum simpliciter, significare verbum præsentis temporis; quod perfecte verbum est, futurum autem & præteritum, vocari verba secundum tempus, id est, secundum quid. quia reliqua per pręsens regulantur, pręteritum enim præsens fuit, futurum præsens erit.

1. solutio.

2. solutio. At Ammon. per verbum simpliciter intelligit verbum cuiusq; temporis sine aduerbio temporali, vt est, vel fuit, vel erit, at per verbum secundum tempus, idē verbum addito aliquo temporis aduerbio, vt hodie est, cras erit, olim fuit.

3. solutio. Boet. in prima editione, idem cum S. Th. sentit, sed alia ratione procedit, dicit verbum præsentis vocari simpliciter, id est, solitariè verbum, quia re vera pręsens inquit, non est tempus, cum non sit nisi vnicum instans præsens, sed significat confinium temporis præteriti, & futuri, instans enim non est tempus, sed continuatio temporum, vt dicitur 4. Phys. ca. 10. præteriti verbum, & futuri dicuntur verba secundum tempus, quia præteritū, & futurum tempus sunt.

4. solutio. At in 2. editione aliam subiunxit expositionem, quæ est Alex. & Magentini, & quam valde laudat Alber. tract. 2. ca. 2. etiam est Auicen. Pro quo aduertendum verbum est, aliquandō denotare substantiam, & vnionem substantialem prædicati cum subiecto, vt in propositionibus essentialibus fit, homo est animal, rosa est flos, Deus est. hic enim non denotatur, nisi quod prędicatum est de essentia subiecti. propterea omni tempore sunt veræ; quas propositiones vocant sempiternæ veritatis. Al quando, est, significat existētiam, quando certum tempus importat; & pro eo vnit, vt qui dicit homo est, leo est albus, hic denotatur, quod hoc tempore præsenti existit homo, & leo est albus; verbum primo modo dicitur verbū simpliciter, quasi non restringens extrema pro tempore determinato, posterius dicitur secundum tempus, quia temporis certam differentiam dicit: & secundum eam vnit extrema. Omnes expositiones hæ sunt bonæ, & recipiendæ, vtcunq; sit, sine nomine & verbo, vocibus nec verū, nec falsum inest.

Verbi est duplex in propositione consideratio.

QVAESTIO I.

De significatione, & modo significandi vocum.

Difficultas est de vocum significatione, nempe, an significent conceptus, an potius res, an vtrunq; & de modo significandi, an naturaliter, vt voluit Plato, an ad placitum, vt voluit Arist. significent.

1. Fund. Quid signum. Pro quorum facili declaratione sit primum fundamentum. Signum vt dicit Aug. de doctr. Christi. cap. 1. est res, quæ

præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire, id est, est res, quæ per sui cognitionē alterius cognitionem inducit, sicut fumus est signum ignis, cognitio enim fumi cognitionem ignis facit.

Signorum diuisio. Est autem signū proprium, & improprium; signum proprium est, quod nō solum sui cognitione alterius facit cognitionem; sed etiam ad hoc ordinatum est siue à natura, siue ab alio, vt aliud indicet: quo pacto ramus appositus est proprium signum vini vendibilis, quia sui cognitione facit cognitionem vini, & ad hoc ordinatus est, vt indicet vinum. Improprium autem est, quod sui quidem cognitione aliud facit cognoscere, non tamen ad hoc ordinatum est, vt fumus, est signum ignis, & effectus causarum & è contra, sed non sunt propriè signa, cum non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia, quæ ventura indicant, de quibus Plin. lib. 27. vt fragor arborum signum tempestatis est, & ranarum coaxatio signum pluuiæ; quę prognostica dicuntur. Sed nō propria signa, quia ad hoc instituta non sunt, nisi quis velit cum Virgil. dicere 7. Georg. ad hoc esse instituta. inquit enim.

Signa prognostica

Atq; hæc vt certis possim⁹ discere signis.
Aestusque, pluuiasq;, & ingentes frigore ventos,
Ipse pater statuit, quid menstrua Luna moneret,
Quo signo caderent Austri; quod sæpè videntes,
Agricolę propius stabulis armenta tenerent, &c.

Signorum altera diuisio. Signum in cōmuni triplex est, Quoddam naturale; Quoddam voluntarium, siue ex instituto, vel ad placitum, quod idem est, Quoddam ex cōsuetudine quadam. Signum naturale est, quod ex se habet, vt per sui cognitionem alterius cognitionem faciat, sicut vox animalis signū naturale est affectus interni, & fumus signum naturale ignis. Signum ad placitum, quod voluntate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionem, non tamen ex natura sua; sicut sonitus campanæ est signum ad placitum lectionis, quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto. Signum ex consuetudine est, quod nec ex natura sua, nec ex humano instituto, alterius facit cognitionem, sed ex quadam consuetudine; sicut canis sæpè aliquem sequēs præuisus, inducit illius cognitionem, & mappæ appositæ sunt signa prandij ex quadam consuetudine, quia prope tempus prandij solent apponi mappæ.

Sit secundum fundamentum, duplex significatio in vocibus reperitur; altera est naturalis, qua affectiones animæ internas exprimunt, & similiter suum prolatorem, qua significatione participant voces brutorum & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc institutæ à natura sunt. & de his loquebatur Aristot. 7. Politic. capite secundo, vox est molesti, & iucundi significatio. similiter significat naturaliter suum prolatorem, sicut fumus indicat ignem, & ita per loquutionem diffinguimus hominem; per rugitum cognoscitur leo; talis autem significatio naturalis est, & omnes voces tali significatione gaudent. 2. Fund. Vocum duplex significatio.

Altera significatio inest vocibus, scilicet, quòd significent & manifestent conceptus intellectus, & res ipsas cognitas. Talis autem significatio ad placitum, & ex humano instituto est, quę non inest nisi vocibus humanis; & ab hac significatione, ad placitum, voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiōes, & hoc maxime est obseruandum.

3. Fund. Sit tertium fundamentum, duplex est signum; Alterum manifestatiuum solum; Alterum manifestatiuum & suppositiuum simul. Signū manifestatiuū est, quod per sui cognitionem alterius facit cognitionem, vt sonitus est signum manifestatiuum lectionis; Manifestatiuū verò & simul suppositiuū est, quod non solum aliud manifestat, sed etiam illius loco substituitur, & eius vices sortitur, sicut Prorex, qui ipsius Regis personam indicat, & ipsius locum tenet, ita se habent voces istæ significatiuæ; sunt enim signa manifestatiua cōceptuum internorum, & affectionum, & de hac significatione

tione loquitur hic Arist. Sunt enim signa manifestatiua, & suppositiua rerum; quia non solùm res indicant, sed earum loco sumuntur; ac de vocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus, de qua significatione, seu acceptione locutus est Arist. 1. Elench. cap. 1.

1. concl. His suppositis fundamentis sit Prima Conclusio. significatio vocum, qua omnes suum indicant prolatorem, vel qua passiones internas exprimunt, naturalis est, quę omnibus vocibus brutorum etiā inest. Hæc conclusio nota est ex primo fundamento & secundo. Non enim ista significatio inest ipsis vocibus, ex aliqua consuetudine, vel ex instituto humano, ergo à natura.

2. concl. Secunda conclusio. significatio, qua voces intellectus conceptus, & res manifestant, non à natura, sed ad placitum inest. hæc est secundum mentem Aristot. nec oppositum existimauit Plato, quantum existimo; sed forsan loquebatur de priori significatione; vel vt explicat benè Michael Psellus cap. de nomine, ideò dicebat significationem naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impositore, imponēte talia nomina rebus, qualia illarū naturis conueniebant. propterea vocabat nomina naturaliter significare. solemus enim artificialia, quæ maximè naturam imitantur, naturalia per exaggerationem vocare, & forsan illud est Genesis 2. omne, quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius.

Plato cur vocum significationem dixerit naturalem.

3. concl. Tertia conclusio, scripturæ vocū sunt manifestatiua, & suppositiua signa, vt scribere vocis prorsus locum obtineat; est enim scriptura, vox quasi quædam perpetua.

4. concl. Quarta conclusio. simul scripturæ, & voces, res indicant, earum loco constitutæ; & simul cōceptus rerum proferentis manifestant; & hoc est, quod dici solet, voces subordinātur conceptibus, vel significāt res mediantibus conceptibus; idē de scripturis. nō tamen existimes voces, vel scripturas pro ipsis conceptibus supponi, sed solùm pro rebus; conceptus tamen indicant & manifestant, & hęc de vocum significatione dicta sufficiant.

QVAESTIO II.
Quid sit veritas, & in quo subiecto?

Quid sit?

Quæstionem hanc exactè disquirere ad Metaphysicum potius, quàm ad Logicum pertinet, breuiter tamen quid in ea sentiendum sit pro captu Logico explicabimus, veritas igitur duplex est; Quædam incomplexa, quæ transcendētalis seu in essendo ab alijs dicitur; Altera veritas complexa, seu in dando. Veritas incomplexa est conformitas quædam rei ad sua principia, vt talis sit res, qualē sua principia esse petunt; vocamus enim verum amicū, qui est secundum leges præstitutas amicitiæ; vocam⁹ verum aurum, quod est secundū principia naturalia auri, & hac veritate vnumquodque ens verum est secundum naturam suam, & propterea dicitur veritas incomplexa, quia in simplicibus inest; & dicitur transcendentalis, quia omnibus conuenit; quam definiebat Auice. Est proprietas esse vniuscuiusque rei, prout stabilitum est ei; & hæc veritas inest etiam primæ operationi intellectus, quando talem conceptum habet rei, qualis est res; & sensui, quando talem habet speciē, quale est obiectum, & de hac dixit Aristotel. secundo de anima ca. 6. sensus propriorum sensibilium semper est verus.

Veritas alia cōplexa, alia incomplexa.

Quid veritas incomplexa sit.

Altera veritas est cōplexa, quę est conformitas intellectus componentis vel diuidētis ad res compositas, vel diuisas; Id est, quando ita componit vel diuidit, sicut res se habent: Dicitur autem componere, quando affirmat iudicando; diuidere verò, quando negat etiam iudicādo: Talis autē conformitas veritas dicitur, difformitas verò dicitur falsitas, quando aliter intellect⁹ cōponit vel diuidit, quàm se habeant res: v.g. mente affirmo, homo est animal, vel nego, homo non est animal; veritas est illa conformitas prioris cognitionis ad rem; falsitas verò est difformitas posteriorum ad rem.

Hinc patet secundum: si petas, vbi est veritas, seu in quo subiecto? dico cū Ammo. & alijs, est in intellectu tanquam in subiecto, illa enim conformitas vel dif-

In quo subiecto sit.

formitas intellectui inest, præterea est in rebus, tãquam in causa, quia ab eo, quod est res, vel non est, inde intellectus verus, vel falsus dicitur: in propositione autem vocali est, vt in signo indicãte intellectus conceptus, & res. vnde res dicitur vera causaliter; propositio tanquam signum, seu instrumentaliter; intellectus formaliter.

Vnde verum analogicè de his tribus dicitur sicut sanum, quod de animali formaliter, de vrina vt de signo, de medicina effectiuè siue casualiter dicitur, de hac igitur veritate loquimur, quæ non in simplicibus, sed enunciationibus inest, & hæc de quæstione præsenti sufficiant Logico.

De Nomine.

CAP. II.

1. *Nomen igitur est vox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata. in nomine enim, quod est equiferus, ferus nihil per se significat, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus. At verò non quemadmodũ in simplicibus nominibus, sic se habet in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem vult quidem, sed nullius est, separata, vt in eo, quod est equiferus, hoc, quod est ferus, nihil significat per se. Secũdum placitum verò, quoniam natura nominum nullum est, sed quando fit nota, quoniam designant & illiterati soni, vt vt ferarum, quorum nullum nomen est.*

2. *Non homo verò non est nomen, at verò nec positum nomen est, quo illud oportet appellare. neq; enim oratio, neq; negatio est: sed sit nomen infinitum: quoniã similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.*

3. *Philonis autẽ, aut Philoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis, ratio autem ipsorum est, in alijs quidem eadem: differunt autem, quoniã cùm est, vel fuit, vel erit, neq; verũ, neq; falsum est, nomẽ verò semper vt Philonis est, vel nõ est. nondum enim neque verum dicit, neque falsum.*

Cur de Nomine & Verbo tantùm, & non de alijs partibus orationis agitur? & cur hoc loco? & cur prius de Nomine, quàm de Verbo?

ARistoteles de enunciatione tractaturus ordinem obseruat naturæ; nempè à partibus ad ipsum totum procedendo; sunt autem partes enunciationis nomen & verbum.

Circa quod meritò dubium occurrit, quare solùm has duas tradiderit partes, cũ aliæ multæ sint orationis partes, quas etiam ipse in sua Poetica tradidit? Ad qd' respõdet Ammo. & S. Th. id esse factum, quia partes necessariæ enunciationis hæ sunt, sine his enim nulla constat enunciatio, potest autẽ absque alijs constare, imò reliquas nõ existimat partes esse, sed iuncturas partium, quæ se sicut claui in nauibus habent. Dubium. Solutio.

At si petas, quare saltẽ illas nõ adducit, siue nomine partiũ, siue nomine quouis alio quamuis necessariæ non sint? Aduerte circa sermonem non eodem modo Logicus, Grammaticus, & Rhetor se habent; Grammaticus enim eius cõgruitatem inquirit; Rhetor eius ornatum, similiter Poeta eius compositionẽ; propterea plures petunt partes, quàm nomẽ, & verbum, at Logicus veritatẽ sermonis quærit: est enim artifex scientiarum, in quib. veritas sola petitur, & exquiritur: at veritates scientiarum in rebus, naturisque, & proprietatibus, ac operationibus ipsarũ consistunt. hæc autẽ omnia non nisi verbo, & nomine explicãtur, propterea Logicus, vt Logicus, non alias quærit suę orationis partes, quàm nomẽ, & verbum. Sermonẽ diuersa ratione cõsiderant Logicus, Rhetor, Grammaticus. Veritas scientiarum quibus in reb9 sit posita.

Dubitatur secundo. Cùm in libro prędicamẽtorum de simplicibus tractatum sit, Dubiũ 2.

sit, quid modò oportuit iterum de simplicibus istis differere? Ad quod respõdet S. Tho. simplices voces tripliciter posse cõsiderari. Vno modo vt rerũ solùm significatiuæ sunt, & earum loco ponuntur, & sic ad prædicamenta spectant, Altero modo, vt enũciationis partes sunt, & sic ad hunc librum referuntur: Tertio, vt ordinem syllogisticum habẽt, qui in tribus terminis & propositionibus consistit; & sic ad libros priorum pertinent.

Solutio.

Circa quam doctrinam, quæ vera est; Aduerte, quia illic, nẽpè in prædicamentis, voces respectu rerum considerantur, sicut innumeræ voces secundum multitudinem rerum, quælibet enim res suam habet vocem; at quia hìc voces, vt etiam partes enunciationis sunt, considerãtur, & huius non sunt, nisi duæ partes necessariæ nomen, & verbum, inde multitudo illa vocum superior ad duo coarctatur; quia ex illis omnibus, aut nomẽ, aut verbum tantũ conficitur. At in syllogismis, quia omnis ordo eorum in tribus consistit dictionib⁹, illa multitudo ad tria coarctatur, nempè maius extremũ, minus, & medium.

Voces simplices vt in categorijs, in libro de interpretatione, & in libris de syllogismo considerentur.

Hinc patet illud, quod dicit Ammo. nempè hæc omnia re idem esse, ratione verò diuersa; vocem simplicem, nomen, verbum, dictionem, terminum. Vox simplex, est vox solùm respectu rei considerata, quo pacto non in nomen, nec in verbum est distinguenda, & sic ad prædicamenta diximus pertinere Nomen, & verbum dicitur vox, quando iam pręter rem significatam in vna consideramus casus, articulos, non in alia, & hoc ad enunciationem dirigitur. Dictio dicitur vox, quãdo iam in compositione & oratione spectatur. Terminus, cum in ordine syllogistico collocatur.

3. dub. Dubitatur 3. Quare potius à nomine, quã à verbo incipit Arist. ad quod respondent Ammo. & S. Tho. quia nomen significat naturam, & rem; verbum autem id, quod adiacet rei; prius autẽ est res, quàm id, quod adiacet rei: sicut substantia prior est accidente, & materia prior est forma; quam etiã expositionem sequitur Alber. tract. 2. cap. 4. nec ista ratio est spernenda.

1. Solu.

Sed mihi occurrit alia ratio obseruanda: scilicet, nomen esse simplicius verbo, quia nomen significat aliquid, at verbum aliquid cum tempore, compositum ergo magis est verbum, quàm nomen, & est textus notandus Aristot. 1. Post. ca. 23. Arithmetica, inquit, prior est Geometria quia simplicior, nam Arithmetica considerat quantitatem non habentem positionem; at Geometria tractat de quantitate cum positione; simile est prorsus de nomine significante sine tempore, & de verbo significante cum tempore. 2.

Nomen igitur est vox significatiua secundum placitum, &c.

Hoc breue caput non aliud, quàm nominis definitionem, & eius explicationẽ continet, diuiditur autem in duas particulas. In priori vna pars definitionis cõstituitur; In posteriori altera pars, quæ magis difficilis est, ponitur & probatur.

In quo egregium Aristotelis artificiũ considera; qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebãt, quod multi non aduertentes, verba priora integrã esse definitionem existimauerunt; quod tamen falsum est, cùm Arist. & paulatim definitionis partes, & earum probationẽ exposuerit.

Nominis integra definitio nõ ponitur initio capitis.

In priori ergo parte hæc verba continentur. (Nomẽ igitur est) dicitur (igitur) quasi sequatur ex illis verbis procemij. Oportet definire, quid nomen) &c.

Partes definitionis sunt (vox significatiua, ad placitum sine tempore, cuius nulla pars est separata significatiua.)

Non probat, quòd sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestum erat.

Sed probat vltimam illam partẽ, quia magis proxima erat, nempè, quòd sit talis vox, cuius partes per se separatæ non sint significatiuæ: nam oratio esset nomen, quod tamen non est. nomen enim pars orationis est, non oratio, cùm pars non sit ipsum totum.

At quia potest quis dubitare de nominibus compositis, quæ sunt nomina, & tamen eorum partes per se videntur

signifi-

significare, vt æquiferus: respondet, partes quidem videntur significare, non tamen significant: in nominibus autē simplicibus partes nec videntur significare, nec significant.

Probat alteram particulā (secundum placitum) tali ratione; voces brutorum naturaliter significant, & tamen nec nomina, nec verba sunt, aliter bruta haberent locutionem, ergo nomina, & verba non à natura, sed ab impositione dependent. similiter de vocibus illiteratis, & inarticulatis etiam humanis, quæ nomina non sunt, quia non imposita sunt ad significandum.

Illam particulam (sine tempore) non probat, quia est negatiua, & pēdet ex declaratione affirmatiuæ, scilicet cum tempore, propterea differt in caput sequens.

2. *Non homo verò non est Nomen, &c.*

Hæc est posterior capitis pars, in qua Aristoteles, conatur adhuc definitionem perficere. nam non homo, non leo, non sunt nomina, tamen eis competunt verba definitionis hucusque assignata: nec sunt nomina, quia significant tā id, quod est, quàm id, quod non est. qui enim dicit non homo, dicit ea, quæ non sunt homo, quod entibus, & non entibus competit. nec ista sunt orationes; quia partes non significant per se; nec negationes, quia non sunt enunciationes. dicantur ergo defectu nominis nomina infinita.

Ex quo colligitur non esse definitionem illam exactam, nisi addamus differentiam aliam ad excludenda ista, scilicet, quod nomen sit vox finitæ & determinatæ significationis.

Catonis autem, & Catoni, & quæcunque, &c.

Hic textus est aduertendus, in quo Aristot. adhuc conatur aliam superaddere differentiam, ad complendam definitionem, & vtitur ratione hac, Catonis & obliqui non sunt nomina, sed alia secundum se ipsa, id est, differunt à nominib. & tamē ratio eius est, id est, definitionis præcedentia verba illis competunt, ergo adhuc aliquid deest, & ad cognoscendam hanc differentiam, scrutatur quare non sint nomina, nempe, quia non semper cum verbo faciunt propositionem: at nomen cum verbo facit enunciationem, addamus ergo talem differentiam, quod sit vox recta, id est cū verbo semper propositionem faciens, eritq; perfecta nominis definitio. Vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta. Nominis perfecta definitio.

Vbi nota, Arist. non dixisse obliquum cum verbo non facit enunciationem, sed semper: nam aliquando facit, vt placet Petro, tædet me, sed id non semper, at nomen semper id habet. aduerte igitur hoc Arist. artificium in perfecta nominis definitione indaganda; nec verò existimandum est illam priorem esse integram definitionem, quamuis nonnulli sic existimarint, vt S. Th. Auerro. & Ammo. cum tamen non sit.

QVAESTIO I.

Num Definitio Nominis recte sit tradita in qua singulę eius particulæ examinantur. ac primo de voce, quid sit, & quotuplex, &c.

Circa hanc definitionem oportet verba singula examinare, in primis de voce dicamus Arist. 2. de anima cap. 8. definit, quid sit sonus, & quid vox. Sonus est qualitas proueniens in aere ex duorum corporum collisione, quę qualitas auditu est perceptibilis, vt sonitus campanæ, sonitus ex collisione manuum. Vox autem est sonus, sed non omnis, sed is, qui ab ore animalis procedit cum imaginatione aliquid significandi, id est, quæ apta est exprimere passionem internam, vnde vox quidam sonus est, non tamen omnis sonus est vox, sed sonus animalis, non quicunque sed ore factus. Stridor enim Cicadarum non est vox, quia ore non fit. Quid son⁹ Quid vox.

Vox autem primo diuiditur in illitteratam & litteratam, seu articulatam & inarticulatam. Vox illitterata seu inarticulata, dicitur, quæ non est prolatione syllabarum distincta, ita vt scribi possit, vt Vocis diuisiō.

latratus

latratus canũ, mugitus boum. Litterata seu articulata, quæ syllabis est distincta, ita vt possit describi, vt vox, homo, animal. iterum: Vox quædam significatiua, quædam non significatiua actu. Et inter litteratas seu articulatas, etiam aliqua significatiua reperitur, vt leo, album; aliqua non significatiua, vt blitiri. similiter inter illiteratas aliqua est significatiua, vt latratus canum, rugitus, & voces brutorum, aliqua non significatiua, vt sibilum, & aliæ, quas homo inaniter proferre potest. cum igitur multiplex vox sit, nomen est inter voces significatiuas articulatas.

1. dub. 1. opi. Dubitatur an vox sit genus in hac definitione, ad hoc respondet Psellus vocem dupliciter posse cõsiderari: vno modo, vt ab ea secludatur significatio, vt vox sit sonus ore animalis prolatus, & sic non genus est, sed potius materia nominis, & verbi, & orationis; altero modo, vox cũ significatione in communi, & sic genus est.

Ammo. verò & S. Tho. simpliciter dicunt vocem esse materiam orationis, seu
2. opin. potius subiectum.

Circa quod aduerte nomen, verbum,
1. Fund. orationem, & similia duo includere, alterum vt subiectum & materiam, alterum vt formam. sunt enim velut artificiata quædam, scilicet, statua, cathedra, imago, quæ duo includunt formam, seu figurã, & subiectum, ex quo fiunt, nempe lignũ, aurum, aut aliud aliquid.

Orationis materia vox est, vt expresse docet Aristot. lib. 5. de gener. animali. ca. 7. forma verò est significatio ad placitum vt enim suprà diximus, significatio naturalis non facit orationem, alias bruta haberent locutionem, quæ soli homini concessa est, vt dicitur sect. 11. problem. q. 57.

1. concl. Vocẽ esse orationis materiam nõ genus. Quo supposito, dico absolutè, vox est materia, & subiectum orationis, & nominis, & verbi, non autem genus. hæc patet. vox est quid naturale, at oratio est qd voluntarium, & ad placitum, sed naturale nõ est genus artificiati. ergo nec vox est genus orationis, nec aliorum.

2. concl. Dico 2. ista definitio non datur per genus, & differentiã, sed per subiectum, & formam, sicut qui diceret, domus est lapides, & ligna, sic cõstructa, quem modum definiendi commendat Arist. 8. Meth. ca. 3. ita similiter vox est subiectum, reliqua vnius formæ locum habent, ita enim artificiata definire oportet. Definitio orationis per materiam & formã datur.

Dico 3. si aliquid loco generis ibi constituitur, non est vox, sed significatiua ad placitum, quod totum vnico erat dicendum nomine, quod Ammo. alijs verbis indicat, dicens notam, seu signum vocale esse genus nominis, & hoc mihi placet. genus enim artificiatorũ debet sumi præcipuè secundum formã, quod autem vox nec tanquam genus sumi possit, patet, quia sola vox nõ prædicatur propriè, est enim expressa doctrina Arist. 2. gen. c. 1. statua non dicitur aurum, sed aurea. & 7. Meth. c. 7. at si loco generis vox constitueretur, proprie prædicaretur, quod nõ est, cum sit subiectum, & materia, & secũdum hoc potest dici hanc definitionem esse per genus, & differentiam. vox enim significatiua ad placitum est genus, reliqua differentia. 3. concl. Vox cur genus esse non possit nominis.

Circa illam particulam, ad placitum, quæ supra iam explanata fuit, Ammon. recitat sententias quatuor, quidam enim asserebant nomina secundum subiectum & secundum significationẽ esse à natura, & hi fuerunt Cratillus, & Heraclitus. 2. dub. 1. opi.

Alij asserebant vocem esse à natura, & significationem vocabant naturalẽ, quia vt suprà diximus, maximè competebat rebus significatis. 2. opi.

Alij significationem asserebãt, ita esse ad placitum, vt in impositione nulla ratio naturæ rei fuerit habita, sed à casu quodam. 3. opi.

Arist. verò docuit significationẽ esse ad placitum, sed ita vt rei consideratio in impositione haberetur, quamuis nõ hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum est. 4. opi.

Alia particula (sine tempore) relinquatur in caput de verbo.

Sequitur altera (Cuius nulla pars separata significat) vbi aduerte hoc discrimẽ esse inter duo nomina, quæ conueniunt in compositione, & quæ conueniunt in

congruentia grammatica, sicut armiger, & arma gerens, nam quæ conueniunt in congruentia, retinent suam significationem ita, vt tota oratio non habeat significationem nisi partium ipsarum significatarum. at quando conueniunt in compositione, perdunt suam significationē, & fit vna significatio totius, quamuis significatio hæc sit ferè similis aliquando significationibus partium, vnde iam tūc partes ibi non significant, etiamsi significare videantur aliquando.

Assimilatur autem hæc compositio mixtioni naturali, quando enim elementa componunt rem, destruuntur elementa, & fit vnum aliud, & duo colores mixti corrumpūtur, & faciunt tertium. congruentia autem similatur congregationi qua plura grana faciunt cumulum, & vnumquodq; manet per se integrum.

Potest autem probari, nomina compositæ figuræ non habere de se partes significantes, imò nec quæ videntur semper significare. nam si illud per se haberent, semper esset; quod tamen non est. nam partes huius armiger, nec videntur significare, nec plus in his, in quibus videntur significant vt diximus.

Dubium. Cur nomē esse debeat vox simplex. Solutio.

Dubitabis quare excluditur oratio à ratione nominis, saltem complexum ex duobus, vt homo albus. dico, quia in his est significatio per accidens, orationis enim significatio est ex partibus, at nomē per se debet significare. Preterea, quia hic tradit partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, compositæ enim orationes ex simplicib. constant.

3. dub. 1. fund. Negatio dupliciter cadit super nomen.

Alia particula est (finita) circa quam aduerte negationem dupliciter cadere super aliquod nomen, vno modo negatiuè, altero modo priuatiuè: tunc cadit negatiuè, quādo ita destruit significationē nominis, vt prorsus nihil ponat in re, vt non homo dicit puram negationem hominis, tunc cadit priuatiuè, quando ita destruit significationem nominis, vt ponat aptitudinem in aliquo subiecto, vt non homo sit id, quod non est homo, sed potest esse homo, quo pacto est frequentissimus horum vsus in philosophia, quando dicimus ex non igne fit ignis: id est, ex eo, quod non est ignis, sed est in potentia ad ignem, ex non aqua fit aqua.

2. Fund. Negatio cōmuniter priuatiuè accipi dū terminis cōnotatiuis adiungitur.

Est autem aduertendum, quando negatio cadit supra cōnotatiuos terminos, communi vsu tenetur priuatiuè, quia negat formam, & ponit subiectum, vt non album; corpus, quod non est album; non consecuta misericordiam, id est, plebs nō recipiens misericordiam, quando verò supra terminos absolutos, vtroq; modo teneri potest.

3. Fund.

Sed hic in præsenti non vocatur infinitum, nisi quādo tenetur negatiue, quia tunc veritatem habent verba Arist. non homo est in quolibet, & quod est, & quod non est. de quorum interpretatione aliqui sunt sine caussa soliciti. existimant enim esse intelligenda, quantum ad significationem, id est, significant id, quod est, & id, quod non est, non tamen quantum ad prędicationem, cùm nō dicamus, chimera est non homo, est enim propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quæ falsa est, vt ipsi existimant.

Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Thom. & Ammon. hæc intelligenda esse de prædicatione; dicitur enim leo est non homo, & chimera est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa cum prædicatum sit intrinsecum subiecto, vt enim ista nullo refragante est vera, chimera est monstrū; ita eadem ratione erit ista, chimera est nō homo.

1. concl. Nomē infinitū esse terminum simplicē.

De hoc autem infinito termino dico primo esse incomplexam vocem, semper enim attendēda est significatio vocis, nō homo autem vnicum primò significat, nempe negationē hominis. ac propterea dicit Arist. nec esse orationem, nec negationem.

2. concl. Nomē infinitū vocem esse vniuocam.

Dico secundo, esse vocem vniuocam, quia quamuis significet, quæ sunt, & quę non sunt, ea tamen significat sub vna ratione negationis alicuius, & vt suprà diximus, ex Ammon. in prædicab. nō prohibet res, quæ in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate vniuocè conueni-

conuenire, vt esse genus, speciem vniuocè inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius vniuoca est his quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen talis negatio est ens rationis, non esse hominem, non esse leonem, solum rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his, quæ sunt sicut alia entia rationis.

3. concl. Nomen infinitũ potius esse vocem absolutam non autem connotatiuã.

Dico tertio, probabilius est tales voces esse absolutas non connotatiuas. connotatiui enim termini duo significant, vnũ principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur cõnotare, vt album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat, at non homo, & similes voces singulæ vnum tantum significant, scilicet negationem concretã, absolutæ ergo sunt censendæ.

4. concl. Transcendentia in sua latitudine accepta nõ infinita fieri nec priuatiua.

Dico quarto, transcendentia in tota sui generalitate sũpta, nõ infinitãtur, vt non ens, non vnum: ratio est, quia solum dicuntur de his, quæ non sunt: idẽ enim est non ens, & nihil. at infinitę voces de his quæ sunt, & non sunt dici debent, similiter nec priuantur, quia nullũ est subiectum, quod priuetur ente in communi, possunt tamen infinitari & priuari si particulariter sumantur, vt infinitatur ens sumptum pro ente perfecto, seu pro substantia, & sic apud Arist. reperitur priuatum ens 1. Phys. vt non ens sit, quod non est perfectum ens, est tamen in potentia vt perficiatur.

Adiectiua nõ sunt nomina dum capiuntur adiectiuè.

Vltima particula est (recta) quæ significat, vt sit talis vox, quæ cum verbo semper verum vel falsum constituat, vt patet ex ipso textu: ex quo fit adiectiua adiectiuè sumpta nomina nõ esse, quia eadẽ ratione cum verbo nihil veri vel falsi faciunt, vt albus est, dico adiectiuè sumpta, quia quando substantiuè sumuntur, tũc nomina sunt, vt album, currit.

Nec sufficit, quod cum substantiuo faciant propositionem, quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cũ recto possunt propositionem facere, vt filius Petri currit, non ergo adiectiua sunt nomina, sed adiectiones nominum.

Obliquo & recto eundẽ mẽtis respon. dere cõceptum quãtum ad significationem principalem.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum correspondere recto, & obliquis quãtum ad significationem principalem, vt homo, hominis, homini, semper eandem rem significant, sed differt, nam rectus habet significationem absq; modo, at obliqui habent aliquem modũ significandi, quem vocant per modum, vt cuius, cui, vel vt quem, &c.

Mod⁹ quẽ significant obliqui mutat propositionũ veritatẽ.

Et hic modus significandi mutat veritatem propositionis, aliud enim est dicere Michael est Dei, & aliud Michael est Deus: prior est vera, posterior falsa. Vnde circa veritatem propositionum aduertendus est modus significandi obliquorum, in quo sæpe fallaciæ reperiuntur, cũ igitur à nomine solo modo differant, dicuntur casus nominis.

De verbo. Cap. III.

Verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quòd significat tempus, vt valetudo quidem nomen est: valet verò verbum. consignificat enim nunc esse: & semper eorũ, quæ de altero dicuntur, nota est, vt eorum quæ de subiecto, vel in subiecto sunt. 1.

Non valet autem, & non laborat non verbum dico: consignificat enim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autẽ huic nomen positum nõ est: sed infinitum verbum sit: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Similiter autem & valebit, & valebat non verbum est, sed casus verbi. Differunt autem à verbo, quòd hoc quidem præsens consignificat tempus, illa verò id quod circuncirca est. 2.

*Ipsa igitur secundum se dicta verba nomina sunt, & significant aliquid: constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit: sed si est, vel non est, nondum significat. neque enim signum est rei esse vel non esse: neque si ipsum ens dixeris nudum. * ipsum enim nihil est, consi-* 3.

* a. l. ipsũ per seipsũ.

 gnificat

gnificat autem compositionem quãdam, quam sine compositis non est intelligere.

SEquitur altera enunciationis pars quæ verbum dicitur, in hoc autem capite vnus est scopus, nempe verbi definitio: tamen in duas est diuisum partes: in priori definitio continetur. in posteriori, dubio tacito respondetur. Circa definitionem verò, Aristoteles vtitur eadem methodo, qua in capite de nomine: non enim omnes partes definitionis statuit, sed aliquot, cæteras autem probando addit, ponit autem quæ sequuntur.

1. *Verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius nulla pars significat extra, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur. Nota, &c.*

In primis hic subintelligere oportet verba eadẽ, quæ in nominis definitione erant, nempe vox significatiua, ad placitum, hæc enim nomini, verbo, & orationi insunt.

Dubium. Sed dubitabis, quare Arist. hæc subticuerit? respondet Ammo. & S. Tho. quia

Solutio. ista sunt verbo cum nomine communia. quod si obijcias, & illa particula cuius nulla pars signans extra; etiam est communis, & tamen est adiecta hic ab Aristo. Respondet Ammo. hanc particulam nõ esse eandem cum ea, quæ est in definitione nominis, dicit enim cum Porphy. duplex esse complexum, & ex nomine, vt homo albus, & ex verbo, vt currit vel vincit. illa ergo particula in definitione nominis excludit complexum ex nominibus; at particula verbi excludit complexa ex verbis, & mihi placet ista responsio.

S. Tho. aliter respondet, inquit enim, in verbo hanc particulam esse iterum positam, quia verbum videtur magis habere rationem complexi quam nomẽ, cum significet rem, vt de aliquo dicitur: propterea ne quis maiori occasione deciperetur existimans verbum esse complexum, iterum posita est illa particula. sed magis mihi probatur expositio Ammo.

Mihi occurrit alia ratio, nempè, quia illa omnia vnius generis locum obtinẽt, cumque nomen, & verbum ex æquo partes enunciatiõis sint, genus in vnius definitione collocatum in alterius definitione subticuit, cùm sit idem contextus, & differentias addidit. Solutio alia authoris.

Accedit igitur ad has definitionis particulas explanandas, & prima est (consignificat tempus, quam exemplo manifestat, & probat. Valetudo seu sanitas, & sanatur, nomen illud, solam rem significat, at verbum rem cum tempore, nempè sanitatem nunc esse significat, ex quo patet hoc distinguere verbum à nomine.

Notat autem Ammo. non dixisse Arist. verbum significare tempus, sed consignificare: seu connotare. est enim discrimen inter hæc duo, significare enim tempus, est principaliter esse signum tẽporis, vel alicuius partis tẽporis, quod nominibus concessum est, significãt enim principali significatione tempus, vt dies, hora, annus: at consignificare, nempè, quando aliud principaliter significat, tamen prout tempore fit, & mensuratur, tempore, inquam, scilicet, præterito, vel futuro, idem etiam notat Boet. Significare & cõsignificare tẽpus distinguuntur.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iã explanata fuit, & illic diximus, quare complexa à ratione nominis vel verbi excludantur.

Sequitur tertia particula, & est nota eorum, quæ de altero prædicantur, vbi distinguit ea, quæ prædicãtur in ea, quæ de subiecto sunt.

Sed dubitabis, quid sibi velit, notã esse eorũ semper, quæ prædicantur. ad hoc dicit Boet. in vtraq; Editione, verba semper significare accidẽs, & hoc est, notam esse eorum, quæ prædicãtur, verba enim actionem vel passionem significant, quę accidentia sunt, quorum est prædicari de substantia, nomina autem nõ semper accidens significant, quod si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto, respondet ipse cum Porph. vtrunque accidenti conuenire, accidens enim inhæret substantiæ, & de ea prædicatur, propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto. vnde verba sunt, vel significant acci- 1. dub. 1. sent.

accidens, quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto.

Cõfutatio prioris sententiæ. Mihi non placet ista expositio, primò, quia non omnia verba significant actionem, vel passionem, nam, est, est verbum, non tamen actionem vel passionem significat: preterea alia vt caleo, frigeo, nõ actionem vel passionem significant, sed qualitatem, & superius diximus, verbũ habere, reperiri in omnibus ferè prædicamentis: secundò, quia cùm paulò superius esse in subiecto, & dici de subiecto distinxerit, inconueniens videretur vtrunque cõfundere, & mutare: præterea quia accidens non semper prędicatur, aliquãdo enim est subiectum in prædicatione propria, vt albedo est color, calidum calefacit.

2. sent. Ammo. & Psellus per hæc verba intelligunt, verbum semper est nota eorum, quæ prædicantur, id est, semper obtinet locum prædicati, dicit semper, quia nomen aliquãdo subiectum, aliquando prędicatum est, verbum semper prędicatum est, hoc autem intelligendum est, vt Ammo. & S. Tho. dicunt, quando verbum, vt verbum sumitur, aliquando enim loco nominis sumitur, & subiectum est, vt currere est bonum, curro est verbum.

Dub. 2. 1. Sent. Dices, quomodo ergo verbũ est prædicatum de subiecto & in subiecto? respõdet Ammo. & Psellus, & etiam Boet. verbum aliquando de substantia prædicari, vt homo ambulat, & sic cõstituit prædicationem accidẽtalem, & dicitur esse in subiecto, aliquãdo de inferiori, & sic cõstituit prędicationem essentialem, & dicitur de subiecto, vt currere est moueri. Vnde Arist. per esse in subiecto intelligit prædicatum accidentale, per dici de subiecto prædicatum essentiale, & verbũ est vtrunque prædicatum.

Ista sententia est probabilis, sed mihi non in omnibus placet, primò, quia amplius dicit esse notam eorum, quæ prędicantur, quàm esse prædicatum, vt dicemus, præterea quia illa prædicatio currere est moueri, non est verbi de verbo. nam ipsemet Ammo. dicit teneri, vt nomen: aliter verbum esset subiectum, probabilius multò esset sumere has propositiones currens mouetur, ædificans agit, calidum calefacit. præterea quia adhuc per dici de subiecto non videtur Aristot. intelligere essentialem prædicationẽ, nec per esse in subiecto accidẽtalem. præterea quia semper loquitur de verbis adiectiuis, non de verbo est, quod tamen ab Arist. magni fit.

Propterea saluo meliori iudicio mihi videtur sensum Arist. hunc esse, nẽpè verbum est nota eorum, quæ de altero prædicantur, id est, semper prædicat aliquid, id est significat aliquid, vt de altero dicitur. Dupliciter autem verbum prædicat aliquid, vno modo prædicat solam rem, quam significat, vt in verbis istis, currit, vincit, & similibus, & tale verbum vocat Auerr. prædicatum, vt quod, aliquando non solùm suam significationem prędicat, sed adiunctum aliud, vt homo est albus, & tunc vocat Auerr. verbũ tale prædicatum, vt quo, hoc autem aliquãdo est substantia, vt homo est animal, aliquãdo est accidens, vt homo est albus, propterea dicit Arist. prædicata ea, quæ dicuntur de subiecto nempè substantiam, vel quæ in subiecto sunt, nempè accidentia, alia enim verba præter est, ferè semper prędicant accidens. 2. Sent. Verbum aliquid, de alio duob. modis dicit.

Hæc igitur est huius particulæ declaratio, per quã verbum à participio, & infinitiuo excluditur, similiter à modis alijs, scilicet optatiuo, subiunctiuo, qui non prędicant rem, nam prædicare ad propositionem spectat, quæ non fit ex illis modis, in quibus nec verum, nec falsum est.

Non sanatur verò, non ægrotat, &c. 2.

Definitio verbi nondum est completa ex partibus præcedentibus, vt benè dicunt Ammo. & doctores Louanien. propterea Arist. conatur eam perficere nouis differentijs: ideoq; proponit aliquid, cui precedentia competunt, quod tamẽ non est verbum, vt nos inde aliud ad pręcedẽtia superaddamus. non sanatur, non est verbum, cùm de eo, quod est, & quod nõ est, prædicetur, & tamen cõsignificat tẽpus, & habet reliqua, collige verbum, ergo debet esse præter dicta, vox finita, sicut & nomen.

At adhuc hæc non sunt satis, nã præteritum, & futurum nõ sunt verbũ, cùm tamen omnia præcedentia habeãt: quòd autẽ non sint verbum, probat, quia verbum debet tempus præsens consignificare, at præteritum & futurum nõ presens, sed circa præsens significant, nempe preteritum, quod fuit præsens, futurũ, quod erit præsens: ergo perfectè, & absolutè verbum debet esse præsentis tẽporis cõsignificatiuum, quia omnia reliqua tempora à præsenti depẽdent, & ad præsens ordinantur. propterea addenda est differentia, quæ hoc significat, nempè, quòd sit vox recta.

Verbi perfecti integra definitio. Definitio igitur perfecti, & absoluti verbi integra est, verbum est vox significatiua ad placitum, tempus consignificans, eorũ, quæ de altero dicuntur, semper nota, finita, & recta.

3. *Ipsa igitur secundum se dicta verba nomina sunt, &c.*

Hæc est capitis posterior pars, in qua secundum Ammo. intendit Arist. ostendere, quomodo verba se habeant ad significandum verum vel falsum.

At secundum S.Th. aggreditur ostendere, in quo verbum cum nomine conuenit, & in quo à nomine differt. quod idẽ dicit etiam Boet.

Mihi verò videtur, vt ista verba illatiuè legantur, quod ex contextu patet, in quibus Aristo. ex præcedenti definitione elicit duo, alterum, quid verbum significet, quid consignificet, in quo cum nomine conuenientia, & differentia apparebit. alterum nec verum, nec falsum significare probat, quod in primo capite dixerat de nomine, & verbo per se; sed nõ ꝓbauerat de verbo, sicut de nomine.

Dicit igitur verba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant: hìc manifestatur significatio verbi, nempè significat aliquid, sicut curro cursum, amo amorem significat.

Dubium. 1. Sent. Dices, cùm nomen, & verbum sint distinctæ partes, quomodo verbum nomẽ appellat? ad hoc respondet Ammo. & S. Tho. hic nomen communiter sumi pro dictione significãte, sed ista expositio nõ placet, esset enim, in breuissimo cõtextu æquiuocatione vti, cum modò nomẽ pro dictione, modò vt distinguitur cõtra verbum, sumatur.

Boet. & Auerr. dicunt nomen hic sumi, vt in præcedẽti capite definitum est, & sensus est, verba secundum se, id est, extra propositionem, dicta sunt similia nominibus. 2. Sent.

Nota. Verba à nominib. non differre, quantũ ad rem significatã attinet. Pro cuius declaratione aduerte in verbo duo posse considerari, alterũ id, quod principaliter significat, & hoc non est aliud, quàm res, etiam per nomen significata, sicut curro principaliter id, quod nomẽ cursus, significat, & lego idem, quod lectio alterum consignificat verbum, seu minus principaliter significat, scilicet significat rem per modum compositionis cum altero, & vt subsťat tempori: hoc igitur est, quod Aristot. dicere intendit verba secundum se, id est, extra compositionem quantùm ad rem significatam non differunt à nomine, propterea dicit (et) aliquid significant, vbi illud (&) tenetur secundum Ammo. declaratiuè.

Probat autem Arist. quòd significent aliquid, nam qui profert, voces, constituit, id est, determinat intellectum audientis, vt conceptum formet alicuius rei, & qui audit, quiescit, id est, conceptum format, non solùm vocis, sed etiam rei, vt qui audit, legit, lectionis format notitiam, signum ergo est, verba per se esse significatiua, & aliquid significare.

Nota. Nota autem hic verbum Græcum διανόια significare intellectũ, qui à sensu & imaginatione dependet, id est, intellectum intelligentem ea, quæ sentit, & talis est intellectus, qui intelligit, & format conceptum ex vocibus, quas sentit.

Posita significatione verbi extra propositionem, remouet, quod remouerat cap. 1. nempè significare verũ vel falsum, tamen non probauerat de verbo, nunc probat: propterea dicit verbum secundum se nihil veri, vel falsi significare; significat quidem rem, sed non rem esse, vel non esse: argumentum à maiori est notum. ipsum verbum (Est) quod non solùm est

lũm est verum verbum, vt dicit Psellus, sed significat ipsum esse adhuc verũ vel falsum, non dicit, ergo multò minus alia verba. & hoc est, quod dicit (si ipsum, est, purum dixeris, nihil dixeris) id est, si, est, extra propositionem dixeris, nihil veri vel falsi dicis, vt interpretatur optimè Boetius, & Ammon. Psellus & alij doctissimi. vnde vide, quàm longè ab Arist. sensu sint, qui dicunt (nihil dixeris) id est, est syncategoreuma: nec mireris, quòd Græcè dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso verbo, est, quod non benè aduertit Alexan.

Tandem subdit Aristot. quòd verbum consignificat compositionem, id est, rem significatam, componit verè vel falso; sed talis compositio non intelligitur, nec est sine extremis.

Ex quibus collige verbum tria habere: significat enim rem aliquã, in quo cum nomine conuenit, sed illam per modum compositionis, & vt tempori substat, significat, quod soli inest verbo.

QVAESTIO I.

De ijs, quæ in capite tertio de verbo, continentur. Num rectè ab Aristotele dicta sint?

Nota. Verbum aliud ẽ adiectiuum, aliud substantiuũ.

Dubium est, an verbum sit propositionis pars, id est, sit subiectum, vel prædicatum. est autem notãdum ex Porphy. duplex esse verbum; alterum, quod vocatur adiectiuum, hoc autẽ illud est, quod actionem, passionem, vel aliquod accidẽs significat, vt currit, legit; alterũ est, quod vocatur substantiuum, vt sum, es, existo, subsisto.

Adhuc istud aliquando est cum apposito, & supposito, quod dicitur de tertio adiacente, vt homo est albus, aliquando est cum solo supposito, quod dicitur de secundo adiacente, vt homo est.

1. op. Verbũ substantiuum nõ esse ꝓpositionis partem.

Difficultas ergo pręcipua est de verbo substantiuo, quãdo est de tertio adiacente: sunt enim quidam Neoterici, qui putant esse syncategoreuma; nec prędicatum esse, nec subiectum; sed solùm vnire prędicatum subiecto; quorum argumenta sunt. primò, quia si esset propositionis pars, esset terminus. nam 1. Prior. cap. 1. terminus est, in quem resoluitur ꝓpositio, vt in subiectum & prędicatum, at illic non fit mentio de verbo. præterea quia quando Aristot. loquitur de quantitate propositionum, quòd prædicatum inest subiecto, aut omni subiecto, nec pro subiecto, nec pro prædicato sumitur verbum. præterea quia nec est maior extremitas, nec minor, nec medium, vt patet. præterea quia in conuersione, in qua ex prædicato fit subiectum, verbum non transmutatur, ergo non est tale verbum pars propositionis.

Argũ. 1. 2. 3. 4.

2. op. Verbũ esse veræ propositionis partẽ.

Opposita sententia est omnium Gręcorum, & Latinorum antiquorũ, & doctorum Louaniens. & ratio maximè hoc probat, quia verbum, est, cùm nõ mutet, nec perdat suam significationem, si sine apposito est prædicatum, & significat aliquid, ergo cum apposito etiam: præterea Arist. cap. 2. libri 2. huius, Homerus est poeta, homo est albus, vocat de prædicato coniuncto, quod nõ esset, nisi verbum esset pars prædicati cum apposito.

Argu. 1. 2.

1. fund. Propositionis partes aliæ sunt materiales, alię formales.

Propterea aduerte propositionis partes esse in duplici differentia, quædã sunt materiales, scilicet, nomen ipsum, tã appositum, quàm suppositum. quædã sunt formales, nempè verbum, qua parte cõpositionem significat, v.g. in domo aliqua lapides, ligna, calx, & reliqua partes materiales dicuntur, at illa compositio, & connexio partium, forma est, ita similiter suppositum, & appositum materia enunciationis sunt, at ipsa cõpositio, seu ipsum componens, quod verbum est, est forma. quòd si dicas, quomodo appositum est materia, cùm habeat locũ prædicati & formæ? dico formam esse, si ad subiectum comparetur, materiam verò respectu totius propositionis & verbi componentis, quod est forma enunciationis.

Obiectio. Dilutio.

2. fund. Verbum aliquid significare, quod componat.

Aduerte secundum, omne verbum nõ solùm componit, sed significat aliquid, quod componit, cùm significet aliquid quod illi doctores nõ aduertunt, vt curro significat cursum componendo, & ipsum est, significat ens componendo. ex quo fit

Verbũ esse propositionis & materialem et formalem partem.

quo fit vnũ dignum consideratione. Verbum ratione rei significatæ est pars materialis, quia est cum nomine idem, at ratione connotati est formalis pars, cùm vtrunque habeat. est tamen discrimen, aliquando nihil prædicat, nisi suam significationẽ, vt homo currit, homo est aliquando suam significationem determinatam, & limitatam ab altero, vt homo est albus, id est, est illud ens, quod est album, perinde enim est addere appositum verbo substantiuo, ac alijs, vt enim dum dicis, ego amo Petrum, illud additum nõ aufert, quin verbum amo, secundum rẽ significatam prædicetur, sed limitatur, ita quãdo dicitur, homo est albus, & hoc obserua contra eosdem.

Ex quo sequitur manifestè, omne verbum esse partem propositionis, formalẽ quidem vt vnit, & cõponit, materialem verò secundum id, quod significat, hoc enim prædicat, vt diximus ex Ammo. & alijs, semper verbum esse prædicatũ, quãuis quãdo cum apposito tenetur, sit partiale prædicatum, & si non sit prædicatũ, quomodo ipsi consonãt Arist. dicenti superius verbum semper esse prædicatum.

3. fund. Aduerte tertiò pro solutione argumẽtorum conuersiones, quantitates, numerum terminorum syllogismi, semper cõsistere in partibus materialibus enunciationis, & ita quando conuertis propositionem, non formam verbi, sed significatam rem conuertis, vt homo currit, currens est homo, ita homo est animal, animal est homo, quòd si non dicis ens animal est homo, est ex eo, quia sub vnoquoque includitur ens: per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

Cõuersio, quantitas termini syllogismorũ, in materialibus enunciationũ partib. reperiuntur tantùm.

Dubium. Circa verbum infinitum est dubium, in quo à negato differat, S. Th. dicit infinitum esse vnicam dictionem simplicẽ, at negatum esse duas, nempè negationẽ & verbum, tamen asserit in propositione esse infinitum: id, quod recepit etiã Ammon. 2. Periher. ca. 1.

1. op.

2. op. Oppositũ tamen habuit Alex. & Boet. 2. Periher. qui in propositione verbũ infinitum esse idem cum negato volunt, idẽ docet Alber. tract. de nomine c. 5. & tract. de verbo cap. 2.

1. fund. Pro cuius declaratione maximè aduertendũ est, primò, verbũ habere significationẽ, significat enim rem aliquã, aut operationẽ, aut proprietatẽ: habere etiã consignificationẽ, quia significat aliquid per modum compositionis, & vnionis cum aliquo, sub certa differentia temporis.

Est autem discrimen quãdo enim infinitatur verbum, negatio destruit significationem eius, nõ currit dicit negationem cursus, at quando negatur, negatio cadit supra eius compositionem, vt homo non currit idem sit, ac dicere, non est talis compositio, homo currit.

In verbo infinito significatio negatur in verbo negato eius consignificatio.

Et huius expositionis author est Arist. si attentè consideretur: nam verbum infinitum, concedit esse notam eorum, quę prædicantur, & prædicatur de eo, quod est, & quod non est; quæ verba absq; dubio, argumẽto sunt, infinitum esse in ꝓpositione, & negatã habere significationem. præterea docet negationẽ oppositã esse affirmationi, cùm autẽ oppositio cõsistat secundum formas, negatio erit opposita formæ affirmationis; quæ affirmatio formaliter consistit in cõpositione: ergo circa cõpositionem erit negatio etiam. Aduerte secundo, compositionẽ nõ habere verbum, nisi in propositiõe, cum compositio nõ sit absque extremis, at significationem habet & in propositione, & extra propositionem: ex quo fit, vt extra propositionem non sit negatum verbum, at in propositione, & extra propositionem sit infinitatum, cùm semper retineat suam significationem.

2. fund. & dubij solutio.

Verbũ negatum solũ est in ꝓposition e infinitum, aut etiam extra propositionẽ.

Est tamen discrimen considerandum inter negatum in propositione, & infinitum. nam infinitum habet solam negatam significationem, & hanc componit, vt homo nõ laborat, id est, est nõ labo[illegible] habens, at negatum habet negatam cõpositionem, & hoc formaliter loquendo: at quia talis compositio infiniti, id est, nõ laborans æquiualet negationi, non est laborans. inde dixerunt illi doctores infinitum, & negatum esse idem, & Aristotel 2. Periher. sub negato, includit infinitum. Non sunt autem idem formaliter, cùm negatio in vno supra compositionem, in altero supra significationem cadat, &

Quid negatũ & infinitũ verbum in ꝓpositione differant.

dat, & hoc est obseruandum.

Dubiũ 2. Nõ omne verbũ potest infinitari.

Dubitabis, an omne verbum possit infinitari? ad quod idem dico, quod de nomine, nempe verbum ens transcendenter sumptum non infinitatur, nisi vt limitatur pro ente actu vel ꝓ perfectè existente quod etiam docet Alber.

Dubium autem est de quibusdã propositionibus, in quibus verbum, tempus importare non videtur, vt chimera est monstrum, vacuum est locus carens corpore, homo est animal, ad quod breuiter dico verbum in his absolui à tempore; non quòd non significet tempus, hoc enim fieri nõ potest, nam non esset verbũ: sed cũ verbum faciat duo in propositione, videlicet vt vniat extrema, & talem vnionem restringat ad differentiam temporis quam importat; verbum tunc absoluitur à tempore, quando vnit extrema, sed non restringit ea ad differentiam temporis, quam importat. quod quidem fit, quando extrema sunt essentialia, & naturaliter cõiuncta: vt in illis, quas diximus quæ dicuntur propositiones sempiternæ veritatis.

Quando verbum à tempore absoluatur.

De Oratione, Enunciatione, vna, ac pluri: Affirmatione, & Negatione, ac Contradictione.

Cap. IIII.

1. *ORatio autem est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata, vt dictio, sed non vt affirmatio * vel negatio. vt homo aliquid significat, sed non quod est aut non est, sed erit affirmatio vel negatio, si quid additum fuerit. Sed non hominis syllaba vna. neq; enim in eo, quod est sorex, rex significat, sed vox nunc est solum. In duplicibus verò significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.* * *Est autem oratio omnis quidem significatiua, non autem sicut instrumentum: sed quemadmodum dictum est, secundũ placitum.*

*Mul.co. non habẽt vel negatio.

*a.l. addit in superioribus.

2. *Enunciatiua verò non omnis, sed in qua verum vel falsum est. non autem in omnibus inest, vt deprecatio oratio quidem est. sed neque vera, neque falsa. Cæteræ igitur relinquãtur. Rhetoricæ enim, vel Poeticæ conuenientior est consideratio: enunciatiua verò præsentis est speculationis. Est autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio: aliæ verò omnes coniunctione vna. Necesse est autem omnem enunciatiuam orationem ex verbo esse, vel casu verbi, etenim hominis ratio, nisi addatur, aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio enunciatiua est: quoniam vnum quiddam est, et nõ multa, animal gressibile bipes. non enim eo, quòd propinquæ partes dicuntur, vna erit. est autem alterius hoc tractare negotij. Est autem vna oratio enunciatiua, quæ vnum significat, vel coniunctione vna: plures autem quæ plura, & non vnũ, vel inconiunctæ.* c.7. Metaph.

3. *Nomen igitur, vel verbum dictio sit solum: quoniam non est dicere sic aliquid significantem voce, vt enunciare, vel aliquo interrogante vel non, sed ipso sponte proferente.*

4. *Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, vt aliquid de aliquo: vel aliquid ab aliquo: hæc autem ex his composita, velut oratio quædam iam composita. Est autem simplex enunciatio, vox significatiua de eo, quod est aliquid, vel nõ est. quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio verò est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio verò enũciatio alicuius ab aliquo.*

5. *Quoniam autẽ enunciare est, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea, quæ extra præsens, tempora sunt similiter. omne vtiq; contingit, quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, es-*

rit, affirmare. Quare manifestũ est, quòd omni affirmationi opposita est negatio, & omni negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita. Dico autem opponi eiusdem de eodem, nõ autem æquiuocè, & quæcunq; cætera talium contra sophisticas determinauimus importunitates.

1. *Oratio autem est vox significatiua, cuius partium aliquid, &c.*

FInis & scopus huius capitis est explicare, quid enunciatio sit, & quæ eius species. In tres autem partes est diuisum, in prima explicatur genus enunciationis, nempe oratio quid sit: Secundò, quid enũciatio, & quotuplex. Tertiò, quæ species enunciationis simplicis, & quomodo inter se se habeant.

Circa primum, est definitio orationis: (vox significatiua, cuius partium aliquid est significatiuum separatum, vt dictio, non vt affirmatio). In primis hic reperitur genus, vox significatiua; quia cùm oratio sit composita, & non sit pars, sicut verbum, poterat esse dubium, si genus nõ exprimeretur, cuius aliquid partium, idẽ est, ac cuius aliqua pars significat, vt dictio, non vt enunciatio.

Dubium. In primis propter hæc verba Aspasius & Porph. voluerunt hanc definitionem

1. Sent. non esse orationis in communi, sed simplicis; quia oratio composita habet partes, quæ sint enunciationes. At ista sentẽtia videtur contra Aristo. quia in hoc eodem capite, ponit enunciationem speciẽ orationis, & enũciationem rursus diuidit in simplicem, & compositam: quod fieri non posset, nisi eius genus comprehenderet etiam orationes compositas.

2. Sent. Alexan. & Ammo. & S. Tho. asserunt hic etiam compositam orationem comprehendi: nam in composita sunt etiam dictiones, sicut in simplici.

Sed dices cur adiecit, & non vt affirmatio? respondet Boet. in secunda editione ex Alexan. & Porph. quia aliquando dictio orationem etiam seu enunciationẽ significat, propterea adiecit illud verbũ, vt pro simplici dictiõe sumi significaret, & hæc quidem est bona interpretatio.

Possumus autem aliter contextũ hunc facilius, nec minus verè explicare. pro quo aduerte, quod in oratione tres possent partium modi concurrere, primùm syllabę ipsæ, literæ enim non partes, sed elementa dicuntur; secũdo dictiones simplices; tertio propositiones: & inter syllabas aliquando inueniuntur aliquę significatiuę, sed nõ vt syllabæ sunt: vt in hoc nomine sorex rex syllaba significare videtur. 3. Sentent. Triplices ad orationis constitutionem possũt partes concurrere.

Vult ergo Arist. orationem habere partes significatiuas, non partes, quæ sint enunciationes, nec partes, quæ sint syllabæ, sed quæ sint dictiones, & sensus est: cum oratio omnis habeat partes, partes, quæ orationem constituunt, nõ sunt ennnciationes, quamuis aliquando esse possint, nec syllabæ, etiamsi aliquando significare videantur; sed partes, quæ sint dictiones, & tales dictiones, vt per se significẽt: ad excludẽdas partes nominis cõpositæ figuræ, de quo superius diximus. Responsio ad dubiũ.

At quia nõdum explicuerat, quo pacto significaret oratio, addit, quòd non significat, vt instrumentum sicut alij dicebant, id est, naturaliter, sed ad placitũ. circa quod aduerte orationẽ aliquid habere naturæ, aliquid voluntarij, & ab instituto, sicut res artificiatæ: v. g. cathedra nec tota est ab arte, quia lignum est à natura, nec tota est à natura, quia forma est ab arte: tamen simpliciter proferimus esse ab arte, quia iudicium sumitur secundum formam. ita oratio habet vocẽ à natura, tamen significationem, ordinationem, dispositionem, & reliqua à voluntate. propterea absolutè dicitur esse ad placitum, & non à natura, & est instrumentum voluntarium, non naturale. Oratio partim à natura, partim ab instituto aliquid habet.

2. *Enunciatiua verò non omnis, sed in qua verum, &c.*

Hæc est secunda pars: in qua Arist. mira breuitate multa dicit. primò insinuãs diuisionem orationis in enunciatiuam, & non enũciatiuã; docet, enũciationem esse orationẽ, in qua est verũ vel falsum; reliquę autem nõ sunt enunciatiuę, quarum

rum vsus est Rhetorum, & Poetarũ, sicut vsus enunciationis est Dialectici.

Dialectica cur enunciationem solam contẽpletur.

Et huius ratio est: finis enim Dialectici est indagatio veritatis, & argumentatio, quæ huius instrumentum est: at veritas non nisi enunciatione significatur, nec argumentatio ex alijs, quam ex enũciationibus cõponitur: propterea enunciatio sola ad Dialecticum spectat.

Definitione posita ipsam enunciationem Arist. diuidit: ac primò in vnã principaliter, cuius species affirmatio, & negatio sunt, & in vnam coniunctione, diuidit. Explicat autem ex quibus oratio enunciatiua cõponatur, & quid sit vna enunciatio: dicit ergo enunciatiuã omnẽ componi ex verbo, aut casu verbi, intellige simul ex nomine, nam ex vno non fit compositio: exprimit autem hoc, quia nulla oratio, quantumcunque vna sit, enunciatiua dicetur, nisi habeat verbum: quod manifestat in definitione. definitio enim oratio est, & vna, nondum tamen enunciatiua est, quousq; sit verbum.

Dicet aliquis: definitio quomodo est vna oratio, scilicet animal gressibile, bipes? respondet non esse vnam, quia simul & continuò proferatur: vel quia partes coniunctionem habeant Grammaticalẽ; sed alia ratione, quam inquit, non esse præsentis loci, sed 7. Metaph. c. 12. vbi id tractat, sed nos dicemus postea.

Tandem explicat, quæ enunciatio dicatur vna, & distinguit: quædam est vna, quia vnum significat, vt homo est animal: quædam est vna, quæ coniunctione est vna, quamuis plura significet, vt homo est animal, & leo vincit. Vnde ex opposito duplex est propositio, seu enunciatio, plures, & quæ plura significat, vt canis mouetur: vel non vnum significat, vt Petrus & Paulus ambulant; vel quæ sunt sine coniunctione, vt homo est animal, Leo vincit, equus currit.

Potest etiam dici, ideo dixisse vnam propositionem plura & non vnum significare, quia vniuocum aliquando significat plura, tamen vt conueniunt in vno, & ita explicat Psellus.

Nomen igitur, & verbum dictio sit solum, &c. 5.

Ne, dum dicit propositionem significare vnum, aliquis deciperetur, existimãs significare vnum sicut nomen & verbum per se: hoc remouet, docens ista esse solũ dictiones; nec significare vnum enunciatiuè; siue quis vtatur his respondendo alicui interrogationi, siue ex se proferat ea, nunquam enim simplici dictione enunciat quis, hoc est, quod dicit. (Non est dicere sic aliquid significãtem vocem enunciare) id est, non est asserendum vocibus solũ simplicibus per se vtentem enũciare (vel aliquo interrogante, vel nõ, verum; id est, sed ipso proferente) id est, siue interrogatus respondeat voce simplici, vel ipse, ex se ipso loquatur & proferat, nunquam voce simplici aliquis enunciabit, nisi aliquid subintelligat, vt fit in responsionibus, & in quibusdã vocib. alijs, vt pluit, tonat, & similia, quæ enunciant virtute alicuius subintellecti.

Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, &c. 6.

Hic continetur diuisio enunciationis, in simplicem & compositam. Simplex vt homo currit: composita vt homo currit, & leo vincit.

Dubium. Solutio.

Dubitabis an ista sit eadem diuisio cũ ea, quæ est in vnum & plures. & respondeo secundũ Amm. & Boet. & S. Tho. nõ esse eãdem. non enim est idẽ esse simplex & vnum. vt docet Arist. 12. Meta. c. 7. vnũ enim opponitur multis, simplex autẽ opponitur composito: vnde vnitas enũciationis vel pluralitas, considerantur, secũdum significationẽ dictionum enunciationis, & ipsius enunciationis. At simplicitas vel cõpositio secundum numerum dictionum, quæ sunt necessariæ ad enunciationẽ, vel abundantes: potestque esse plures, & simplex: vt canis mouetur: potestq; esse composita, & vna; vt animal, gressibile, bipes, mouetur. & hanc modo diuisionem Arist. assignat.

Vnde orationis vnitas vel pluralitas, simplicitas vel cõpositio sumatur.

Estq; simplex enunciatio, vt subdit Arist. (vox significans aliquid esse vel non esse de alio,) id est, habẽs simplex prædicatum

tum de simplici subiecto: composita verò, quæ præter hæc superaddit, nempe habens plura prædicata, vel subiecta, vel vtraque plura.

Dubium. 1. sent. Vbi est dubiū, an hic Arist. definiat simplicem enunciationem? Alex. n. asserit esse definitionē enunciationis, quæ æquiuoca est ad affirmationem & negationē: ac propterea definitur per sua significata, quomodo definiri possunt omnia æquiuoca: nempe definitione nominis.

2. sent. At S. Th. & Ammo. nolunt esse illā definitionem, sed diuisionem enunciatiōis in affirmationem & negationē: & ratio est, quia iam superius definita erat enunciatio. nempe oratio, in qua est verū vel falsum. sed ratio ista parū videtur firma, cùm prius enunciatio in cōmuni definita fuerit; hic autem enunciatio simplex.

3. Sent. cū responsione ad dubium. Propterea dico cū Boe. & Porph. istam esse definitionem enunciationis simplicis, scilicet est vox, quæ significat aliquid esse vel non esse de alio

Datur autē talis definitio per ea, quæ sunt inferiorum specierum: quia non est facilè propriam assignare differētiam, & vt dicit Boe. quo simul definiendo diuideret simplicem in affirmationem & negationem, quas definit, dicens, affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo.

Vbi præpositiones sunt aduertendæ, nam (Ab) importat quandam separationem, quæ fit in negatione. (De) quādam coniunctionem, quæ fit in affirmatione. An verò enunciatio sit genus ad affirmationem, & negationem, vel æquiuocum, dicemus postea.

2. *Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse, &c.*

Hic Arist. explicat, quomodo se affirmatio, & negatio inter sese habeant, quæ est tertia capitis pars, & intendit docere esse oppositas inter se. ad quod probandum ingeniose sumit duo. Alterum est; quadrupliciter contingit enunciare. Primò, quod est esse, id est, affirmare, q̃ est; quod fit in enunciatione vera, vt homo est animal. Secundo, quod nō est, nō esse, id est, negare, quę nō sunt, quod fit in negatione vera, vt homo non est. Tertio, q̄ est non esse, quod fit in negatione falsa, vt homo non est animal. Quartò, quod non est esse, quod fit in affirmatione falsa, vt homo est leo.

Ex hoc fundamento sequitur alterum: omne quod affirmatur, posse negari, & contra: & hoc manifestè sequitur ex præcedenti; si enim nō affirmarētur, nisi quę sunt, & negarētur, nisi quę nō sunt, nō omnis affirmatio haberet negationē, nec è contra. cum igitur & quæ sunt, & quæ non sunt enunciare contingat esse, vel nō esse; illud manifestè sequitur.

Ex vtroq; autem sequitur negationē opponi affirmationi, & è contra, non aūt quæcunq; affirmatio cuicunq; negatiōi opponitur, sed quando sunt ex eisdē extremis, & habent vniuocas dictiones, & reliqua, quæ sunt necessaria, quæ explicuit. 1. Elenc. c. 4. propter sophistas.

QVAESTIO I.
De Oratione.

Vt ordinem Arist. in disputando obseruemus, de oratione oportet prius disserere, & quidem proposita eius diuisione duo dubitari possunt; Primū an omnis oratio ab Arist. hic definiatur? alterū an oratio sit genus enunciationis?

Quotuplex sit Oratio?

Circa primū quotuplex oratio sit inquiramus. Laurentius Valla in sua Dialectica, orationem primò in plenā, pleniorem & plenissimam diuisit. vocat plenā orationē, quæ solum partib. necessarijs constat; nēpe nomine & verbo, vt homo currit. vocat pleniorē, quæ plures habet partes, quā necessarias, vt syllogismus, at quę numeris omnibus absoluta est, plenissima dicitur, quales orationes Rhetoricæ. ista diuisio, quāuis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem. 1. Diuisio.

Propterea Boet. diuisio amplectenda est, quem postea omnes fere sunt sequuti: quamuis ipse à Græcis eam diuisionē acceperit. Est igitur oratio duplex: perfecta, & imperfecta. perfecta est, quæ perfectum sensum generat in animo auditoris. vocamus sensū sententiam ipsam. 2. Diuisio. Oratio alia est perfecta, alia imperfecta.

vocamus

vocamus perfectũ, non cui non possit aliud adiungi; sed qui facit intellectũ quiescere, quantum ad apprænhensionem alicuius rei. vocamus auditorẽ, aduertentem & intelligentem. oratio verò imperfecta, est oratio imperfectum sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo, in quibus est coniunctio suspendens, vel relatiuum, qui, cum vno verbo, & aliæ similes.

Perfectę orationis partitio. Oratio perfecta diuiditur ab Ammo. in prefatione huius libri, & à S. Th. tract. super hunc librum c.3. in quinque partes, in enunciatiuam, vocatiuam, interrogatiuam, imperatiuam, optatiuam, vel deprecatiuã. in prima inest verum vel falsum, in reliquis verò non.

Nota.

Harum quatuor sufficientiam ponit S. Tho. inquit enim, homo potest comparari ratione alicuius inferioris, vel ratione alicuius superioris. cum inferiori, tripliciter se habet. vel vult illius mentẽ in se conuertere, & ad hoc vtitur vocatiua oratione; vel vult mentẽ eius sibi explicari, & vtitur interrogatiua; vel vult, vt exequatur aliquod opus, & vtitur imperatiua, vel exhortatiua. cum superiori verò non nisi deprecatiua vel desideratiua vtitur. reliquæ ad has reducuntur.

Dubium. Cur inter orationes sola enunciatiua verũ vel falsum complectatur. Sed dices, quare in his non est verum vel falsum, sicut in enunciatiua? nota ex Boet. in homine duplicem potentiam; altera est intellectus, in quo solo inest verum, vel falsum; altera est appetit9, in quo inest bonum vel malum. enunciatiua solùm explicamus ea, quæ intellectu concipimus: propterea illi inest verum vel falsum; alijs omnibus explicamus ea, quæ habemus in appetitu, propterea nec verum nec falsum habent. quod si interdum enunciamus ea, quæ appetimus: id fit, quatenus eadem cognoscuntur ab intellectu. reddi etiam alia ratio potest; quia ab eo, quod res est, vel non est, enunciatio est, & dicitur vera vel falsa: sola autem indicatiui enũciat, quòd aliquid sit, vel non sit; aliæ non ita. Et hinc etiam est, quòd illa sola perfectum generat sensum, aliæ minimè.

An oratio in communi hic definiatur ab Aristotele: an solùm oratio perfecta?

His igitur suppositis dubiũ est, an oratio, tã perfecta, quàm imperfecta hic definiatur, an sola perfecta? Alber. tract. de enunciatione c. 1. cum Philop. existimat solam perfectam hic definiri, est autẽ ratio Alber. quia sola perfecta est genus enunciationis, hic autem oratio cõsideratur, vt est genus orationis: ratio verò Philop. est, partes non dicuntur, nisi respectu totius, sed oratio imperfecta non est totum, totum enim perfectum est, ergo imperfecta non habet partes, & sic ei nõ cõpetit definitio. 1. op.

Alij, de quibus superius diximus, inter quos sunt Aspasius, & Porphy. solam hic simplicem orationẽ definiri volunt. 2. op.

3. op. Oratio in communi accepta ab Aristot. est definita. At verò opposita sententia est Boet. S. Tho. & aliorum, nempè orationẽ in cõmuni, vt includit tam perfectam, quàm imperfectam, simplicem, & compositam hic definiri. & ita est tenendum. Primò, quia definitio omni cõpetit orationi, vt patet, & suprà exposuimus. preterea, quia hic definitionem vocat Aristo. orationẽ, & vnam, quæ tamen est imperfecta oratio, cùm sit sine verbo.

Nec argumentum Alber. habet robur, quia non solùm oratio perfecta est genus enunciationis, sed etiam oratio in communi. habet enim se oratio ad enunciationem, sicut viuens ad hominẽ, est namque genus remotius.

Per genus remotum quando liceat definitionem extruere. Quòd si dicas, non licet definire, nisi per genus propinquum: dico id non esse semper verum: quando enim addimus differentias, quæ sunt ab illo genere vsq; ad propinquum, licet benè definire per remotum: vt si dicas, homo est viuẽs sensibile, rationale, vt docet Aristot. 6. Top. c.3. loc. 27. ita illa differentia verum vel falsum secum habet, quòd sit oratio perfecta.

Partes in toto dupliciter se habẽt modo. Ad illud Philop. respõdet benè S. Th. partes in aliquo toto se habere dupliciter, aliquæ primo sunt ipsius totius, quales sunt illæ, quæ nihil aliud, quàm tale totum componunt; sicut caput, pectus,

brachium, & similia componũt corpus: aliquæ non primo totum ipsum componunt, sed peraliud; vt oculus, lingua, nasus, non primo corpus ipsum, sed caput, & per caput corpus componunt. ita similiter lapides non primo domum, sed parietes constituunt. ex quo fit, vt partes nõ solùm respectu totius perfecti, sed etiã imperfecti dicantur.

Solutio argum.

Hinc patet solutio, potest enim esse oratio imperfecta, & partes habere, nempè illas, ex quibus primo oratio perfecta non componitur. vt Deus iustus, & bonus, est oratio, & tales partes, primò istã orationem componunt, & per eam componunt aliquã perfectam. vt si addas, miseretur peccatorum.

Ad illud Aspasij. suprà respõsum est.

Patet igitur orationem in communi hic definiri ab Aristotele.

An oratio sit genus enunciationis?

Dubium.

Dubitatur, an oratio sit genus enunciationis? Quidam existimant nõ esse genus præsertim propositionis, quia propositio est in voce, mente, & scripto; at oratio non est, nisi in sola voce.

Solutio.

Dico primò orationem non solùm voce, sed in mente & scripto etiam reperiri, vt suprà diximus de mente Boet. & Ammo. Dico secundo: hic consideratur propositio, vt rẽ verè vel falsò significat, & vt conceptus est manifestatiua, ac propterea enunciatio dicitur, hoc enim est enunciare, rei veritatem vel falsitatẽ manifestare: ideo huius genus optimè ponitur oratio. quæ autem sit propositio in mente, primo Prio. c. 1. tradetur.

QVAESTIO II.
De Enunciatione.

De nomine Enunciationis.

Primo de nomine enunciationis. Secundo de eius diuisionibus. Tertio quales diuisiones sint, est tractandum.

Eadẽ oratio, vt variè cõsideratur, ita varia habet noĩa.

Circa nomen aduerte, multa nomina eandem orationem significare, diuersis rationibus: primo oratio, vt verũ vel falsum significans, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, enunciatio & interpretatio dicitur. eadem quatenus in syllogismo, tanquam aliud probans sumitur, propositio. quatenus iam probata, conclusio. quatenus sub dubio ponitur probanda, si fuerit necessaria quæstio; vt vtrum homo sit risibilis? si probabilis, problema; vt parentes sint honorandi, nec ne? si apparens & multiplex, sophisma; vt vtrũ canis moueatur? quatenus adducitur ad obuiandum dictis alterius, instantia. quatenus ipsi innititur, demonstratio, dignitas, postulatio, petitio, seu suppositio dicitur.

Et ita horum est vsus loquendi apud Peripateticos, quamuis iam Neoterici quamlibet orationem significantem verum vel falsum, propositionem vocent: tamen ista distinctio obseruanda est. propriè igitur talis oratio, vt hic consideratur, enunciatio dicitur.

De diuisione Enunciationis.

1. Diuisio Enunciationis.

Hæc igitur enunciatio primo diuiditur in vnam & plures. Enũciatio vna est, quæ vnum significat, id est, vnicam complexionem. actu & potentia significat, vt homo currit. Triplex autem inuenitur enunciatio vna. Primo vna voce & significatione, quando est vna complexio in re & in voce, vt homo currit. Secundo vna re, sed non voce, quando voces idem re significant, vt animal, gressibile, bipes currit; illud enim subiectum vnicam rem significat. Tertio vna coniunctione, vt quando dicitur homo currit, & leo vincit: nec ponimus cum Alber. vnam voce, sed non re, quia talis est simpliciter plures, vt canis mouetur.

Enunciatio vna triplex est.

Propositio plures est, quæ plura, & nõ vnum significat, quæ verba suprà expliciumus. est autem quadruplex propositio, seu enũciatio multiplex. Primo, quando sunt plures non connexæ formaliter, vt homo currit, leo vincit, Petrus studet. Secundo quando est vna quidem voce, sed multæ re, vt canis mouetur. Tertio, quando est cum multiplici subiecto non connexo, vt Petrus, leo, equus, mouetur; sunt enim tales multæ nòn actu, sed potestate. Quarto, quando id est à parte prędicati, vt homo est doctus, iustus, studiosus, di-

Enũciatio multiplex in quatuor mẽbra diuiditur.

sus, diligens. sunt enim omnes hæ quatuor plures, cùm vel formaliter, vel virtualiter plures connexiones absque coniunctione significent.

Dubitatur, quid sit enunciatio coniunctione vna? In hac parte Neoterici multum ab antiquorū doctrina deuiant: idem enim per enunciationem coniunctione vnam, & per compositam intelligunt, quam vocant propositionem hypothetică, dicunt aũt ꝓpositionem hypothetricam quamcunque enunciationē cōstantem ex pluribus enunciationib. principalibus, media aliqua coniunctione; siue sit copulatiua, siue disiunctiua, siue quæcunque alia.

1. Sentētia.

Antiqui verò hypotheticam vocabāt casualem, rationalem, conditionalem enunciationem, vt refert Boet. super Topi. Cicer. ex Eudemo, & Theophrasto. & ratio est clara, quia hypothetica idem est, ac si Latinè dicas suppositiua, quasi propositio, in qua vna supposita & data parte, pars altera sequitur; quod non in copulatiuis fit. & hoc idem docet Boet. in tract. de syllogis. hypot. vbi illas tres enunciationes communiter vocat conditionales. Philop. addit etiam disiunctiuā constantem ex oppositis partibus immediatè, quia etiā in hac data vna parte sequitur altera, vt vel Petrus stat, vel non stat, currit, vel non currit.

2. Sentēt. Hypotheticā, quam appellarīt antiqui orationem.

Ex hoc fit, vt hîc per enunciationem coniunctione vnam, intelligatur conditionalis, quæ in illas tres diuiditur, & disiunctiua: & ista est sentētia Ammo. Boet. & Alber. mag. tract. de enunciatione c. 2. & similiter Arabum, Auicc. & Algaze. vbi Ammo. copulatiuam nō vnam appellandam censet, sed multiplicem; est enim vt manipulus ex multis congregatus.

3. Senten. Quæ oratio cōiunctione vna accipiēda sit.

At quamuis ista sententia sit tenenda, quantum ad hoc, quòd hypothetica ꝓpriè dicendæ sunt disiunctiua & cōditionalis: existimo tamen hîc per propositionem coniunctione vnam non solam hypotheticā, sed etiam copulatiuā, & si quæ aliæ sunt, quarum partes quacunque cōiunctione sunt coniunctæ, esse intelligendum: cùm tales enunciationes non solū habeant hoc, quòd in se multas simplices concludant, sed speciale aliquid, quātum ad veritatem vel falsitatem præter simplices addant.

Secunda diuisio est enunciationis ipsius in simplicem & cōpositam: hęc aũt diuisio, vt diximus superius, & docet Boe. in 2. c. ditione, non est eadē cum superiori, cùm possit esse simplex, & plures, vt canis mouetur: & vna, & composita, vt animal rationale, mortale currit. simplicitas enim propositionis consistit in hoc, quòd vnū simplex subiectum, & prædicatū habeāt; vt homo disputat. cōposita verò in hoc, quòd multitudinem in subiectis & prædicatis patiantur.

2. Diuisio enunciationis.

Vnde distinguitur cōposita, in eā, quę ex pluribus propositionibus fit, vt si lucet sol, est dies; & in eam, quæ ex pluribꝰ subiectis vel prędicatis, vnum facietibus, seu significantibus constat; vt animal rationale, mortale, est homo: & in eam, quę ex pluribus similiter subiectis vel prædicatis, non tamen facientibus vnum conficitur, vt homo, & leo, & equus currit, homo est iustus, sapiens, & diligens.

Tertia est subdiuisio enunciatiōis simplicis in affirmationem, & negationem, vt suprà explicuimus.

3. Diuisio.

Quibus suppositis est dubium de diuisionibus his; quales sint. estq; aduertēdum, has diuisiones esse secundum substantiam propositionis, scilicet, quòd sit vna vel plures simplex vel composita, affirmatio vel negatio. aliæ diuisiones sūt secundum accidentia, vt quòd sit vniuersalis vel particularis. & quidem de diuisione in vnam & plures, simplicē & compositam, omnes ferè conueniunt esse analogi in analogata.

Dubium 1.

At de tertia subdiuisione est dubium, an sit generis in species, vel analogi in analogata. Alex. Alphrod. cuius meminit etiam Ammo. in procem. huius libri. Et vt videre est apud ipsum in 1. Prio. cap. 1. & ibidem Philop. contra Alexan. & Buran. qui defendit Alexandrū, & sustinuit eandem sententiam. Sustinet esse æquiuocam enunciationem, ad affirmationē, & negationem: præcipua ratio hæc est. vbi prius est & posterius, ibi est analogia, at affirmatio est prior negatione, ergo

Dubiū 2.

enuncia-

enunciatio est æquiuoca ad ea: maior est clara, quia in vniuoco ratio est eadē. minor patet ex Arist. in hoc capite: vbi dicit, (vna prima enunciatio affirmatiua) vbi Boe. 2. Editione illud (prima) iungit cum affirmatione. vt sit sensus: affirmatio est prior, deinde negatio. & expressè primo Post. cap. 21. vocat priorem affirmationē negatione: & probatur ratione, quia affirmatio est cōpositio, negatio diuisio: sed prior natura est compositio diuisione, ergo & affirmatio est prior negatione. præterea quia negatio est priuatio, affirmatio est habitus; sed habitus naturaliter prior est priuatione, ergo & affirmatio prior.

1. op. Opposita sententia est Porphyr. Ammo. Boet. Simpli. in prædica. quantitatis S. Tho. & aliorum, asserentium talē diuisionem esse generis in species. propterea sit primo aduertendum: affirmationem quadrupliciter esse negatione priorē. Primo est prior, qa simplicior est, negatio enim fit ex affirmatione aliquo superaddito. & hoc est, quod dicit Boet. affirmatio est prior negatione, id est, prolatione, & Ammo. dicit, est prior affirmatio simplicitate dictionis. Secundo est prior, qa notior, nullus enim cognoscit affirmationem per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis cōsideramus: & hæc prioritas notionis ponitur ab Aristot. 1. post. cap. 21. Tertio est prior secundum rem significatam, vt dicit S. Tho. tracta. super hunc librum cap. 6. nam affirmatio significat rem esse, negatio non esse, quamuis autem in particulari prius sit aliquid non esse, quàm esse: tamen absolutè loquendo, esse semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea dicit Aristo. 9. Met. actus prior est potentia. Quarto dicitur prior secundum intellectū, quia intellectu prius componimus, quod est affirmare, quàm diuidamus, quod est negare.

1. fund. Affirmatio negatione est quadrupliciter prior.

2. fund. Non vbiq; analogiā Logicā reperiri, vbi sit prius & posterius.

Est secundo valdè aduertēdum, quòd non vbicunque est prius, & posterius, ibi est æquiuocatio, seu analogia Logica. dupliciter enim aliquid dicitur prius vel posterius: vno modo inuenitur inter aliqua inter se secundum quòd vnum altero est perfectius, vel vnum virtualiter includit alterum: quo pacto vna species altera prior est, vt homo leone, & quadrangulus triangulo, & binario trinarius. tale autem prius & posterius non aufert vniuocationem duorum vel plurium in aliquo superiori, vt patet in exemplis assignatis, imò inter species generum talis ordo inuenitur.

Altero modo inuenitur prius & posterius in ipso superiori respectu inferiorū, quando eius ratio vni inest primo, & per ipsum alijs, vt sanum dicit sanitatē, quæ primo est in animali, in vrina verò & medicina per ordinem ad animal: similiter inest ens substantiæ, & accidenti, non sic autem animal homini, & leoni, tale prius, & posterius cōstituit analogiam, hoc autem non inuenitur in enunciatione respectu affirmationis vel negationis, quāuis enim vna respectu alterius prior sit, vt diximus, tamen enunciatio primo illi inest, cùm æquè ipsa, & eius definitio de vtraque prædicetur.

Est ergo vniuoca enunciatio sicut figurā, numerus animal, in quibus est eadē ratio, hæc doctrina est Simpli. in prædic. quantitatis. & Ammo. in hoc cap. & Boe. & S. Thom. loco allegato, & est consideranda.

Ex quibus patet enunciationem simplicem esse genus ad affirmationē & negationem. 2. concl.

Nec argumentum Alexan. quicquam valet, non enim probat, nisi affirmationem esse priorem negatione, si ad inuicem comparentur; at si ad enunciationē referantur, nō prius vna enunciat, & participet naturam enunciationis, quàm altera. Ad 1. argu.

Dices, esse affirmatiuam vel negatiuā, videtur dicere qualitatem enunciatiōis; ergo affirmatio & negatio non differunt specie, sed qualitate, & accidētí; sicut homo albus, & homo niger, non differunt specie, vt dicitur 10. Meth. c. 12. Dubium.

Dico esse affirmatiuam vel negatiuā, esse quidem qualitates enunciationis, sed qualitates essentiales, constituentes cum ipso genere species distinctas, quomodo differentiæ dici solent qualitates generis. pro Solutio.

ris. pro quo aduerte, quod esse affirmatiuam vel negatiuam, non consistit in materia propositionis; aliter enim non constituerent speciem: sed in forma, nempe in compositione, quam verbum importat, & quia sunt diuersæ compositiones affirmatio, & negatio, & diuersi modi enunciandi, inde constituunt varias species, ac propterea negatio semper debet cadere supra verbum; & non solū supra significationem verbi, nam hæc non est negatio, homo est non currens.

Dubium 2. Circa hoc caput occurrere posset dubium, cuius solutionem prætermisit Arist. quare definitio cum plures partes habeat, dicatur vna? quod ipse 7. Meth. cap. 12. docet.

Solutio. Dico, & est aduertendum, singulas partes definitionis per se dicere totam naturam definiti confusè, vnam autem partē explicare distinctè, v. g. rationale dicit totam naturam hominis confusè, distinctè verò illā, vt principium ratiocinandi est; animal dicit totam hominis naturā confuse; distinctè verò hoc, quod princium sentiendi est, & sic de reliquis. vnde definitio est conflata ex pluribus, idem confusè significantibus, sed singulis aliquid in eo distinctè exprimentibus. Ideo dicitur vna, quia re vera idem dicit vnum, quod alterum, quantum ad rem; sed non quantum ad modum significandi: qui modus non multiplicat orationem, cum vnitas, & multitudo à re significante sumatur, & hanc doctrinam obserua

Partes definitionis confusè totam naturam. distinctè partē tantū explicant.

Dubium 3. Tandem dubitatur circa illa verba Arist. (contradictio est affirmatio & negatio opposita) videtur enim non esse verū, nam etiam ad oppositionem contrariā & subcontrariam est necessaria affirmatio & negatio.

Solutio. Dico, quòd contraria, & subcontraria oppositio non in sola negatione & affirmatione consistunt, sed in quantitate etiā subiecti, quod vtraque sit vel vniuersalis vel particularis: at contradictio per se in pura negatiōe & affirmatiōe, ita, vt si solam affirmationē, & negationem inspicias, remota quantitate, est contradictio, propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus, & in ipsis terminis, vbi nulla est vniuersalitas vel particularitas, quæ sunt quātitates. propterea dixit contradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter in his cōsistat, at quia non quæcunque negatio affirmationi cuicunque contradicit, ideo addit, opposita.

Quæ autem affirmationes & negationes oppositę sint, partim hic explicat, partim explicuit 1. Elench. c. 4. est enim oppositio vnius & eiusdem, non solum rei, sed rei, & nominis non synonymi, sed eiusdem, ad idem, secundum idem, similiter, in eodem tempore, id est, dicuntur constare ex eodē subiecto, & prædicato. dicuntur termini esse vniuoci, nō synonymi, sed idem prorsus. & dicuntur sumi secundum idē. vnde non opponuntur hæ enūciationes, ista tabula est dupla, & ista non est dupla: si prius ad medietatem, posterius ad tertiam cōparetur, quia non ad idē, sic etiā quia nō sunt secundū idem, ista nō opponuntur, Aethiops est albus secundum dentes, nō est albus secundū faciem: rursus quia non similiter, nec istæ opponuntur, Petrus currit velociter, non currit tardè. Et quia non eodē tempore, & loco, non hæ opponuntur; heri legi, hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pontem, si vna hic, altera alibi proferatur, & hæc de hoc capite.

Nota. Quæ sint affirmationes negationesque oppositæ.

Diuiditur Enunciatio iuxta quantitates notas. Enunciationum oppositiones assignantur: citraq; ipsarum veritatem ac falsitatem regulæ traduntur: ac quæ sit vna affirmatio & negatio determinatur.

Cap. V.

QVoniam autem sunt hæ quidem rerum vniuersales, illæ verò singulares. (Dico autem vniuersale, quod in pluribus prædicari natum est: Singulare verò, quod non: vt homo quidem vniuersalium est. Callias verò eorū, quæ sunt singularia:) necesse est, quoque enunciare, quod inest aliquid, aut nō, aliquādo qui-

1. Sectio secunda secundum Græcos.

*a.l. sunt: siquidē in vniuersali. dem alicui eorū quæ vniuersalia sunt, aliquando aūt eorū quæ singularia *sunt.

2. *a.l. quid est aliquid aut non e-rūt hæ cō trariç enū-ciationes. Si ergo in vniuersali vniuersaliter enūciet quis* quod est, aut non est, contrariæ enunciationes erūt. Dico aūt in vniuersali enūciare vniuersaliter: vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

3. *a.l. hæ quidē non sunt cōtrariæ. Quando autem in vniuersalibus, nō vniuersaliter aūt, *non sunt cōtraria: quæ autem significantur, est esse aliquando cōtraria. Dico aūt non vniuersaliter enunciare in ijs, quæ vniuersalia sunt, vt est albus homo, nō est albus homo. cū enim vniuersale sit homo, non vniuersaliter vtitur enunciatione. omnis namque non vniuersale significat, sed quod vniuersaliter.

4. In eo verò quod prædicatur vniuersale, id quod est vniuersaliter prædicare, nō est verū. Nulla enim affirmatio vera erit, in qua cū vniuersale sit prædicatū, vniuersaliter prædicatur: vt est omnis homo, omne animal.

5. Opponi aūt affirmationē negationi dico cōtradictoriè, quæ vniuersaliter significat idē, quod nō vniuersaliter. vt omnis homo albus est: non omnis homo albus est: nullus homo albus est, aliquis homo albus est. Cōtraria verò vniuersalē affirmationem, & vniuersalem negationē* vt oīs homo iust9 est, nullus homo iust9 est.

*a.l. vt omnis homo albus est: nullus homo albus est.

De subiectis, & prædicatis enunciationum.

Cum in capite pręcedenti negationē, & affirmationem opponi inter se doceret, nunc de hac enunciationū oppositione differere prosequitur. cum aūt oppositio & secundum quantitatē, & secūdum veritatē, vel falsitatē enunciationū cōstet; in hoc capite de quantitate, quæ præcipuè in subiectis spectatur; in sequenti de veritate, & falsitate tractat.

Primò igitur hanc conclusionē constituit. Omnis enunciatio aut est de subiecto vniuersali; aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quā tali syllogismo demonstrat: quoties enunciamus siue affirmatiuè, siue negatiuè rē de re enunciamus: sed omnis res vel vniuersalis est, vel singularis. ergo quoties enunciamus, vel de vniuersali, vel de singulari rem enunciamus: maiorem non exprimit, minorem sub forma diuisionis proponit, eamq; descriptione & exemplis illustrat, inquit, 2.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum vniuersalia, &c.

Ac si dicat, quia res quædam sunt vniuersales, quædam sunt singulares. & nota, quòd dicit (quoniam) vt intelligas esse probationē à causa. Ex hoc enim, quòd res sint vel vniuersales vel singulares, & semper de re enunciamus, fit, vt enunciatio vel sit de subiecto communi, vel singulari.

Describit autem, quæ dicatur vniuersalis, & dicit. Vniuersale est, quod in pluribus prædicari aptum est, vt homo, animal, leo. Dicit autem (aptum est) quia non est necesse, si rem vniuersalem proferamus, quod actu eam de multis prædicemus. Sat erit, si ipsa aptitudo sit, vel vt S.Th. dicit propter multa, quæ actu non habent plura, de quibus prædicētur; sunt tamen vniuersalia, quia aptitudinem habent. vt sol, mundus. Singulare est, quod non est de pluribus prædicari aptum, vt Socrates, Plato.

Quæ dicatur res vniuersalis.

Dubium.

Dices, quare Arist. non dixit de prædicatis, quæ prædicata enunciare contingat? dico primo, quia quantitas propositionis non à prædicato, sed à subiecto sumitur, vnde ista prædicatio censetur singularis, Plato est animal, quamuis prædicatum sit vniuersale.

Quantitas propositionum à subiecto sumitur non attributo.

Dico secundo, quia ex doctrina præcedenti prædicamentorum constat, semper vniuersalia prædicari; reliquæ enim sunt prædicationes indirectæ vel impropriæ, æqua enim de æquis, vel superiora de inferioribus, non autem inferiora de superioribus, nec singularia de se ipsis, propriè prædicantur; hac igitur de causa Arist. non prædicatorum, quæ iam determinata sunt esse vniuersalia, sed subiectorum

7. ctorum meminit.

Si ergo in vniuersali, vniuersaliter enunciet quis, quoniam est, &c.

Circa illam partem, qua, de re vniuersali, aliquid vel affirmatiuè vel negatiuè enunciatur. Arist. trimembrem diuisionẽ necessariam facit; & per singulas postea partes procedit, ostendendo, quõ oppo nantur, & reliqua circa eas explicãdo.

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiuè vel negatiuè enunciamus, primo de vniuersali vniuersaliter, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: secundo de vniuersali, de neutro tamen vniuersaliter, vt homo iustus est, homo iustus non est: tertio de vniuersali, sed de vno vniuersaliter, de altero non vniuersaliter, vt omnis homo iustus est, homo iustus non est, vel nullus homo iustus est, homo iustus, nec aliter vllo modo enunciare contingit de vniuersali.

In omnibus autem his notat Ammo. semper intellige de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & prædicato: & cum reliquis circumstantijs, quæ sunt ad oppositionem necessariæ. De oppositis enim affirmationibus, & negationibus hic differitur.

Accedit igitur ad primę partis explicationem, & docet quoties de vniuersali vniuersaliter enunciamus affirmatiuè & negatiuè, tales sunt enunciationes contrariæ, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Exponit autem quid sit de vniuersali vniuersaliter enunciare, exemplo quodam: nempe, quando propositio signum aliquod vniuersalitatis habet, vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

Dubium. Dubitat S. Th. quare talis oppositio dicatur contraria, & respondet subtiliter & bene, vt etiam Amm. dici per similitudinem ad res, quæ contrariæ dicuntur: illæ enim res contrariæ dicuntur, quæ maximè inter se distant & secum pugnant, vt album maximè à nigro distat, & calidum à frigido, vnde media non propriè extremis contraria sunt; cum ab eis non distẽt maximè. At istæ propositiones maximè distant, omnis homo albus est; nullus homo albus est; cum prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiuè, at altera omnia etiam neget. Ista verò, non omnis homo albus est, non aufert omnia; significat enim aliquis homo albus non est, meritò ergo illa dicuntur contraria.

Solutio. Contrarię dicuntur oppositiones per similitudinem à reb. contrarijs acceptam.

8. *Quando autem in vniuersalibus non vniuersaliter, nõ sunt contraria, &c.*

Hoc est alterum diuisionis membrũ; nempe, aut enunciamus de vniuersali, non tamen vniuersaliter; vt homo albus est, homo albus non est: explicat autem quando de vniuersali non vniuersaliter prædicemus; nimirum quando dicimus, homo albus est, homo albus non est.

Quod si dicas in his enunciationibus subijcit vniuersale, ergo vniuersaliter enunciamus: respõdet homo, leo, animal, & similia subiecta significare quidẽ rem vniuersalem, sed nõ cum hoc modo vniuersalitatis, quam significat ipsum signũ omnis, nullus, & similia, hæc enim signa nõ ipsum vniuersale significant, sed ipsũ vniuersaliter subijci. quod non aliud est, quàm denotare: prædicatum, omni inferiori subiecti, copulatiuè, nullo dempto, inesse; vel ab omni eo remoueri. tales autem enunciationes asserit non esse contrarias, quas nos vocamus subcõtrarias.

Addit tamen hæc verba de ipsis (Quæ significantur est esse aliquando contraria) qui locus satis est difficilis propter varias interpretationes, in primis Hermiaius, vt refert Boet. in 2. edition. exponebat hoc pacto: istas subcontrarias aliquãdo significare contraria; quia aliquando vna est vera, & altera est falsa, vt in materia necessaria vel impossibili, vt homo est animal, homo non est animal. Sed ista reijcitur expositio, quia nondum quicquam de veritate vel falsitate dictũ est. 1. exposit.

Alex. quem commendat & sequitur S. Th. interpretabatur subcontrarias aliquando significare cõtrarias, quia in certa materia scilicet necessaria æquiualent contrarijs, vt homo est animal, & omnis homo est animal, homo non est animal, & nullus homo est animal, non tamen in materia contingenti. 2. exposit.

3. exposit. Tertia expositio habet profecto cælebres interpretes, nempe Porph. Ammo. Psell. & Boet. huiusmodi est. Pro quo notant aliqua esse, quæ habent contraria, aliqua carent contrarijs. Album enim calidum, par, contraria habent; animal verò corpus, currit, ambulat contraria nõ habent. Hinc fit quorundam negationes importare contraria, quorundam verò non, vt non album, importat contrariũ, nempe nigrum vel medium, quod participat de contrario, non sanum importat ægrum. At non ambulat, non animal, nõ importat contrarium.

Cum igitur in his particularibus in vna affirmetur prędicatum, in altera negetur, & negatio aliquando importet cõtrarium, fit, vt aliquando tales enunciationes licet contrariæ non sint, eorum tamen significata contraria sint, vt homo est calidus, homo non est calidus, ibi non calidus, dicit, quod sit frigidus, homo nõ est sanus, id est, est æger. Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, enunciationes contrarias facere, & propter tantam expositorum authoritatem non mihi displicet hæc expositio.

Quod si dicas hoc etiam in contrarijs enunciationibus inest, respondetur, id verum esse, sed in istis particularibus hoc notatur, quia aliam contrarietatem non habent, quàm prædicatorum.

4. exposit. Amm. ait propterea dubitasse in subcontrarijs; quia in his est prædicatũ negatum, id est, homo non albus, sed hæc ratio nulla est, quia & in vniuersali negatur prædicatum, nullus homo est albus; melius dicetur ꝙ in contrarijs dubiũ nõ erat, cũ cõtrariæ iam sint, at in his est dubium cũ non sint contrariæ posset enim quis arbitrari esse contrarias, quia significant res cõtrarias, & nõ significare cõtraria cũ non sint contrariæ, ꝓpterea aũt vtrunq; esse, & esse non contraria, & significare aliquando cõtraria.

6. exposit. Est alia expositio modernorum sine dubio nõ spernenda, nempe hic Arist. loqui de enunciationibus, in quibus subiectum est vniuersale sine aliquo signo nec vniuersali, nec particulari; quas indefinitas vocant, vt homo albus est, homo non est albus, & has dicit esse, seu aliquando fieri contrarias, nempe signis solum additis vniuersalitatis, omnis, nullus, quod non fit in singularibus, nec in particularibus: quæ signum habent particulare. hæc est expositio, quam sequitur Suessanus.

Inter has, omnes mihi placet expositio tertia Porph. & aliorum; quãuis sub censura sanioris iudicij adderem hunc locum hic nos posse commodius interpretari, vt loquatur de his, quæ subiectũ habent vniuersale, siue cum signo particulari sint, vt aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus: siue sine aliquo signo, vt homo est albus. quia sicut nec istæ sunt contrariæ, ita nec illæ. ac propterea Arist. loquitur negatiuè. scilicet, quę sunt de subiecto vniuersali, non vniuersaliter: nec dixit particulariter, vt vtrasq; intelligeremus; & quando est cum signo particulari, & sine aliquo signo, aliter enim diceret de vniuersali particulariter vel indefinitè, & sensus iste est, has propositiones non esse contrarias, tamen extrema, quæ per has enunciamus. (aliquando est esse contraria) id est, contingit enũciare contrariè, vt homo est albus, homo non est albus. aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. Eadem significata & eandem rem, quam nõ contrarie enunciaui per illas, posũ aliquando contrarie enunciare: nempe si vniuersaliter proferã, per hoc enim quod vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinite dico; non aliam rem, sed alio, & alio modo enuncio. Ac propterea dicit, (que significantur) vt non de ipsis enunciationibus intelligas, quod possunt fieri contrariæ, sed de rebus significatis, quæ modò contrarie, modò non contrarie enunciari valent: quam expositionẽ existimo maximè textui consonam. 7. exposit.

4.

In eo verò, quod vniuersale prædicatur, id quod est vniuersaliter, &c.

Hic dubium Arist. aufert: posset enim quis dubitare in propositionibus contrarijs affirmatiuis, an sit addẽda vniuersalitas

sitas etiam prædicato; nam in negatiuis prædicatum vniuersaliter dicitur, virtute negationis omnia distribuentis, at in affirmatiuis prædicatum est quidem vniuersale, sed non vniuersaliter dicitur: propterea dubium est, an vniuersalitas sit addenda: & hanc expositionem aduerte, non enim loquitur de negatiuis, sed de affirmatiuis: in his enim prædicatũ vniuersale est, sed non vniuersaliter dicitur.

Respondet igitur Arist. id non esse faciendum. cuius ratio est, quia esset enunciationem affirmatiuam, in omni materia falsam facere, cùm semper sit affirmatio falsa, in qua affirmatur prædicatum vniuersaliter, de subiecto vniuersaliter, vt omnis homo omne animal est.

Et reputat Aristo. inconueniens genus de speciebus, & superius de inferioribus vel æquale de æqualibus falsò affirmari; cùm etiam negatio falsa sit; & tũc in materia necessaria vtraq; esset falsa, & affirmatio & negatio. vbi aduerte Aristo. loqui de propositionibus, quæ in disciplinis vsu veniunt, non de alijs portentosis, quæ confingi possent.

Nec est recipienda doct. Boet. & Leui. in suis annotationibus super Auerr. qui asserunt, signum vniuersalitatis posse, vel addi prædicato superiori; vt homo, seu omnis homo est omne animal: & tũc est falsum hoc affirmare, vel posse addi prædicato æquali; vt omnis homo est omne rationale, & tunc est superfluum. hoc non placet: immò semper est falsum, vt hic docet Aristotel. & recipit Alber. tracta. de oppo. cap. primo, & S. Tho. quia sensus esset, hic homo est omne rationale, & hic homo est omne rationale, & ita de cæteris. Siquidem omnis accipitur distributiuè, quę, singulæ particulares essent falsæ, & ita tota vniuersalis falsa. Quia cùm nullus homo sit omne rationale: nec omnis homo erit omne rationale. Quòd si in alio sensu acciperẽtur illæ voces distributę vniuersaliter, non quasi distributæ, sed acceptione, vt Dialectici vocant, simplici; verum esset dicere, omnis homo est omne rationale. Nam sensus esset idem est, reipsa, omnis homo, & omne rationale. Sed si distributiuè accipiantur, sensus est falsus, vt diximus.

Semper est propositio falsa, in qua attributum vniuersaliter de subiecto vniuersaliter accepto dicitur.

Opponi autem affirmationem negationi dico, &c.

Hoc est tertium diuisionis membrum, in quo Arist. proponit ea, quæ de vniuersali altero dicuntur vniuersaliter, de altero verò vniuersali, nõ vniuersaliter, vt omnis homo albus est, nõ omnis homo albus est, vel vt negatiua sit vniuersaliter, nullus homo albus est, aliquis homo albus est. illud enim non omnis locum particularis habet, nempè aliquis non tales autem enunciationes docet esse contradictorias, contrarias verò, quando vtraq; est vniuersalis, vt omnis homo est albus, nullus homo est albus. hæc continentur in hoc capite.

QVAESTIO
De diuisione rerum, qualis scilicet sit talis diuisio.

Dubium. Dubium posset alicui esse, qualis diuisio esset hæc; rerum quædam sunt vniuersales, quædam particulares, seu singulares. nam videtur hic Aristo. admittere res aliquas existẽtes vniuersales, quod tamen ipse negat expresè contra Plato. 7. Meta. cap. 13.

Solutio. Ad quod facilè est respondere ex his, quæ superius diximus in materia vniuersalium super Porphyr. diximus enim rerum naturas non existere vniuersales, secundum se, sed quatenus ab intellectu nõ consideratis indiuiduis, & inferioribus appræhenduntur, dicuntur vniuersales, quatenus verò cum ipsis accidentibus & singularibus sunt, sunt singulares; vt natura humana de se nec est vniuersalis, nec singularis; sed vt ab intellectu non consideratis indiuiduis percipitur, fit vniuersalis, vt autem in ipsis indiuiduis est, & cognoscitur, dicitur singularis. vnde esse vniuersalem vel singularem, accidit rei; alterum per intellectum, alterum à rebus ipsis. Vnde meritò dici debet ista diuisio subiecti in accidentia.

Rerum naturæ secũdum se nõ existunt vniuersales, sed hoc ab intellectu consequũtur.

Est autem hic notãdum vnum, quòd res non habet esse vniuersalis, nisi respectu intellectus, at esse singulare à rebus habet,

habet, & inde ab intellectu cognoscitur singularis, quando cum talibus accidentibus indiuiduis consideratur. intellectus ergo vtrunque cognoscit & rem vniuersalem & singularem, sed cum discrimine: nam cognoscit vniuersale, & ipsam rem vniuersalem facit, at cognoscit singularem rem, sed non facit.

Nota.2. Hinc sequitur, quod dicit Ammo. & S. Tho. cùm hîc non de rebus secundum se, sed vt vocibus significantur, tractetur; & non possint res vocibus significari, quin primò cognoscantur; fit, vt quia res in vniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita etiam voce significentur: ac ideò ista diuisio rerum, in ordine ad intellectũ prima fit, quia res & in vniuersali, & in singulari cognoscit; ac deinde, in ordine ad voces significãtes id, quod intellectu cõpræhendimus.

Nota. Est aũt hîc notanda doctrina S. Tho. quã tradit in præsenti, & tractat de enũciatione c.7. & 8. nam aliqua res. v.g. homo, potest dupliciter cõsiderari, vel vt est in intellectu obiectiuè cognitus, vel vt est in ipsis rebus & singularibus existens: si modo priori consideretur, acquirit prædicata in duplici differentia; quædã conueniunt ei à tali operatione intellectus, vt quòd sit vniuersale, quòd sit prædicatum, subiectum, species, & similia. quę dicuntur prædicata secundæ intentionis: quædam alia cõueniunt ei, quatenus est res, quæ velut vna consideratur, ac si per se existeret; vt quãdo dicimus, homo est dignissima creatura inferiorum, homo est creatus ad vitã æternam, homo redẽptus est. & ista prædicata sunt realia.

Res quęlibet duob. modis potest spectari.

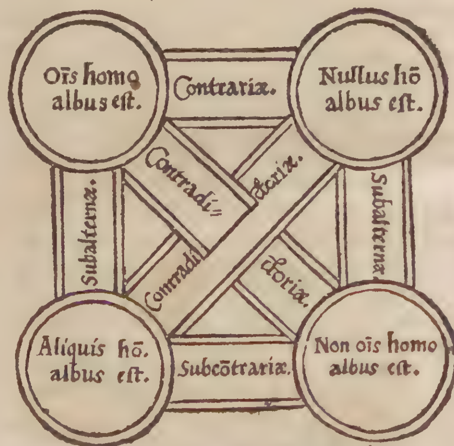
Altero modo potest homo cõsiderari, vt est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici etiam differentia, quædã ei secundum naturam suam cõpetunt, vt homo est animal, rationalis, risibilis, viuens quædam ei proueniunt ab indiuiduis, in quibus est, vt homo currit, homo legit, scribit, est doctus.

Est autem inter hæc discrimen, nam priora prædicata, cùm ei secundum naturam competant, semper insunt, & vbicunq; natura talis est, ibi & talia sunt prędicata; & cùm natura in omnibus sit indiuiduis, etiã sunt ibi talia prædicata. at verò alia prædicata cùm ab indiuiduis ei proueniant, & non semper indiuiduis idẽ insit, ideò de natura nec vniuersaliter, nec semper prædicantur.

Et ex hoc, ad distinguendum, quando naturę aliquid, vt in omnibus est, conueniat, inuenta sunt signa tam affirmatiua, quàm negatiua, omnis, nullus, & similia. ad denotandum verò, quando non omni ex parte naturæ competat aliquid, inuẽta sunt signa particularia, aliqs, aliquis non: immò quando volumus ostendere, quod aliquid naturæ ab aliquo certo indiuiduo proueniat; vtimur signo demõstratiuo. quamuis vniuersale, cum signo particulari, & sine vllo signo, æquipolleat. & de similibus prædicatis Arist. loquitur in præsenti, quæ rei, vel secundũ naturã vel ab indiuiduis cõpetunt. in his enim licet subiecto signũ aliquid addere. Nota.4. Signa quorsum sint inuenta.

Similiter est notandũ, quòd singulari triplex prædicatum cõpetit. primũ vt ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus: Petrus est indiuiduum: alterũ à natura speciei, Petrus est animal: tertium à sua propria & singulari cõditione, & sic dicitur, Petrus currit, studet, legit, &c. & hæc sufficiant pro his prædicatis & pro declaratione diuisionis. Nota.5. Singulari triplex attributum conuenit.

De regulis oppositarum enunciationum. Cap. VI.

Quocirca

De regulis oppositarum propositionũ.

1. *Quocirca has quidem impoßibile est simul esse veras: his verò oppositas contingit aliquando in eodem simul esse veras: vt non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est.*

2. *Quæcunq; igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, necesse est alteram esse verã vel falsam: & quæcunq; in singularib. sunt: vt est Socrates albus, non est Socrates albus. Quæcunque aũt in vniuersalibus quidem, non vniuersaliter autẽ, nõ semper hæc quidẽ vera est, illa verò falsa est. simul enim verũ est dicere, quòd est homo albus, & quòd nõ est homo albus. & est homo pulcher, & non est homo pulcher. si enim turpis est, nõ est pulcher. & si fit aliquid, non est.*

3. *Videbitur autem subitò inconueniẽs esse: idcirco quoniam videtur significare idem, hoc, non est homo albus, & hoc, nullus homo est albus. hoc autem neq; idẽ significat, neque simul necessariò.*

4. *Manifestum est autem, quòd vna negatio vnius affirmationis erit. hoc enim idem oportet negare negationẽ, quod affirmatio affirmauit, & ab eodem vel ab aliquo singularium, vel ab aliquo vniuersalium: vt vniuersaliter, vel vt nõ vniuersaliter. dico autem vt est Socrates albus. non est Socrates albus. Si autem * aliud aliquid ab eodem, vel ab alio idem, non est opposita; sed erit ab ea diuersa. Huic verò, quæ est, omnis homo albus est, illa, quæ est, non omnis homo albus est. Illi verò, quæ est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem, quæ est, est homo albus, illa quæ est, non est homo albus.*

*a.l. aliud vel ab ali. idem non eodem.

5. *Quòd igitur vna affirmatio vni negationi opponitur cõtradictoriè, & quæ sunt hæ, dictum est. & quòd contraria alia, & quæ sunt illa, dictum est. & quòd nõ omnis vera vel falsa contradictio, & quare, & quando vera vel falsa.*

Quocirca has quidem impoßibile est, &c. 1.

Modò Arist. de his enunciationib. oppositis determinat, qualiter se ad veritatẽ & falsitatẽ habeant: ac primũ de contrarijs infert, cùm de vniuersali vniuersaliter enunciẽt, simul veras esse nõ posse: vt omnis homo est iustus, nullus homo est iustus, nulla ratione simul veræ esse possunt, cùm impossibile sit idẽ prædicatum vniuersaliter affirmare & remouere ab eodẽ verè. ac inde ista verba sunt legẽda, vt illata ex his, quæ dixerat in fine pcedẽtis: oĩa.n. hęc sub vno cõtextu sunt.

Huic possumus addere, cõtrarias posse simul esse falsas, vt omnis homo est alb⁹; nullus homo est albus, vtroq; modo est falsa. & in hoc assimilatur qualitatib. cõtrarijs, hę enim simul eidẽ subiecto inesse non possunt, ab eodẽ tamen remouẽtur: vt vni corpori inesse calidum, & frigidũ, simul possibile non est, tamẽ esse aliquod corpus, quod nec calidũ nec frigidum sit, fieri potest, nẽpè cælum. ita similiter contingit in his, non posse simul esse veras, falsas tamen nil prohibet.

Contrarię propositiones possũt simul esse falsæ.

Subdit autem Arist. oppositas cõtrarijs, nempè particulares, simul posse veras esse: particulares enim sunt contradictoriæ contrarijs; vt aliquis homo est albus, aliquis homo nõ est albus. hæ simul veræ sunt, quæ tamen contradicunt contrarijs; aliquis enim homo est albus, contradicit huic, nullus homo est albus; aliquis verò homo non est albus, huic, omnis homo est albus; quæ duæ vniuersales sunt contrariæ.

Huic adde particulares in nulla materia posse esse simul falsas; in contingenti quidẽ simul veræ possunt esse, & in hoc habent se opposito modo ad contrarias, quæ simul veræ esse non possunt, possunt tamen simul esse falsæ.

Subcontrarię nullo modo possunt esse falsæ.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, &c. 2.

Hic de contradictorijs modò loquitur: & est aduertendum, quòd constituit triplex genus cõtradictoriarum. primum quando sunt de subiecto vniuersali in vna vniuersaliter sumpto, vt omnis homo est albus, aliquis homo non est albus. secundum singularium, vt Plato legit, Plato non legit: infimum genus est, de vniuersali sine signo, quas nos indefinitas vocamus, vt homo albus est, homo non est albus.

Triplex cõtradicto. riarum, ꝓpositionũ ab Aristo. ponitur genus.

Et primum quidem ac secundum genus contradictoriarum, docet sic se habere, vt necessariò altera sit vera, altera falsa: impossibile est. n. simul esse veras, aut falsas: at tertium genus nihil prohibet sic se habere, vt aliquando vtraq; sit vera. vt istæ possunt esse veræ, homo est pulcher; homo non est pulcher, homo est albus, homo non est albus. quod probat de primis, potest enim esse, ꝙ sit homo pulcher, & quòd sit homo turpis; & verũ sit simul vtrumq; dicere. tunc sic arguitur, homo est turpis, est simul vera cũ hac homo est pulcher; sed ista, homo non est pulcher, est eadẽ cum hac: homo est turpis; ergo simul veræ sunt, homo est pulcher, homo non est pulcher. probat de alijs. homo est albus, potest esse vera cum hac, homo fit albus, si vnus iam sit albus, alter fiat. sed ista, homo nõ est albus, stat simul cum hac, homo fit albus; nã quod fit, nõ est; ergo simul veræ sunt, homo est albus, homo non est albus.

3. *Videbitur autem subitò inconueniens esse, &c.*

Remouet dubium quorundam asserentium, homo non est albus, esse idem cum hac, nullus homo est albus. quod si ita esset, non essent simul veræ homo est albus, & homo nõ est albus, sicut nec istę, homo est albus, nullus homo est albus; quæ sunt contradictoriæ primi generis.

Ad hoc respondet Aristo. non idem significare illas duas; nam vna enunciat vniuersaliter de subiecto, scilicet nullus homo est albus; altera non vniuersaliter; scilicet homo non est albus, neque idem significat, neque simul necessariò, id est; potest esse falsa illa, nullus homo est albus, vt modò fit. est enim falsa. Illa autem est vera, homo non est albus. nam Aethiops homo est, qui tamen non est albus.

Manifestum est autem, quoniam vna negatio, &c. 4.

Omnes ferè expositores in hoc conueniunt, vt in his verbis Aristot. doceat, vnius affirmationis vnam esse negationem; eo, quia ex præcedentibus posset quis de hoc dubitare: cùm huic enunciatiuæ affirmationi, omnis homo est albus, opponantur duæ negationes, nempè; nullus homo est albus, & non omnis homo est albus. docet autem modò vni affirmationi vnam opponi negationem tantùm, in eodem genere oppositionis, & ita declarat Magentinus, & Psellus. & addit Alber. si quando euenit multas negationes opponi vni affirmationi, in eodem genere oppositionis, tunc illæ sunt æquipollentes.

1. expositio.

Hæc autem expositio, quamuis doctrinam veram contineat, videtur præter mentem ipsius Aristot. nec vlla ratione cum verbis quadrat; cùm manifestè de sola oppositione contradictoria hic loquatur: quæ in tres gradus est diuisa, vt superius diximus.

Propterea cum Boet. sic mihi videntur ista verba continuanda, vt sit quædã alia ratio ad probandum has enunciationes, homo non est albus, & nullus homo est albus, non esse idem. ratio est huiusmodi, vni affirmationi, vna sola negatio contradicit: sed hæc, homo nõ est albus, contradicit huic, homo est albus; hæc autem nullus homo est albus, contradicit huic, aliquis homo est albus; ergo non sunt idem. aliter illa affirmatio homo est albus, vel aliquis homo est albus, quæ sunt diuersæ, haberent duas negationes, vel si vna negatio esset, vna negatio duabus affirmationibus correspondere.

2 exposi.

Maiorem probat ratione & exemplo: ratio est, quia negatio contradictoria debet id solùm negare, quod affirmatio affirma-

firmabat; ergo vnius affirmationis vna est negatio, exemplis manifestat & est inductio quædam exemplaris; nam huic, Socrates est albus, contradicit Socrates non est albus. similiter in vniuersalibus vniuersaliter, huic, omnis homo est alb9, hæc, non omnis homo est albus, vel æquiualens, aliquis homo non est albus, & illi, aliquis homo est albus, illa, nullus homo est albus, ac si diceretur, nec aliquis homo est albus, similiter & isti, homo est albus, ista homo nō est albus. quādo enim aliud prædicatum in vna, aliud in altera enunciamus, non sunt oppositę; vel quando idem prædicatum in vna de vno subiecto, in altera de altero enūciamus, similiter non sunt oppositæ. & hinc fit, hanc, nullus homo est albus, non opponi huic, homo est albus; quia illa negat aliud subiectum, nempe aliquis homo, cum idem sit, nullus, & non vllus vel non aliquis. & hæc interpretatio est maximè obseruanda.

Nota. 1. Propositio indefinita & particularis quid discriminis habeant.

Sed tota hæc ratio pendet ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam, nempe aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quantum ad veritatem vel falsitatem, nam quoties verū est, enunciare indefinitè, verum est enunciare particulariter, ad vtriusque autem veritatem sufficit vnius inferioris veritas, vt autem in hoc cōuenire certum est; ita etiam in hoc differre est manifestum; quod particulares iam habent quantitatem determinatam, at indefinitę sunt indifferentes, & ad vniuersalitatem, & ad particularitatem, ac propterea indefinitè id est, interminatè dicuntur.

Eū aliud discrimen valdè notandum, quod signum particulare additum vniuersali, iam ipsum ad aliquod indiuiduū, & ad vnum determinat, quamuis non distinctè illud manifestet. vt qui dicit aliquis homo, vnum dicit singulare, quamuis, quod sit non determinet: ac ideò dicitur determinatum vniuersale, quasi iam ad singulare vnum sit limitatum. at vniuersale sine signo ex significatione enunciationis, non est limitatum ad singulare, nec ex modo enunciandi: quamuis quoad veritatem enunciationis sit limitatum, quia ad eius veritatem sufficit vnum singulare, sed ibi est totum vniuersale.

Particulares propositiones quādo nō sint oppositæ.

Ex quo sequitur has enūciationes, aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus, quando diuersa indiuidua demonstrantur, esse quidem veras, sed non oppositas: vt doctè concedit S. Tho. nec Arist. eas vocauit oppositas, sed oppositas contrarijs, non autem inter se. At hæ homo est albus, homo non est albus; & si sub subiecto diuersa singularia sumas, sunt oppositæ; quia variatis singularibus non mutatur vniuocatio subiecti vniuersalis; quod illa omnia sub vnico cōceptu significat: sicut mutatur vniuocatio huius, aliquis homo, quia hoc tenetur pro singulari, & eo variato fit æquiuocatio & impeditur oppositio, sicut in his Alexander est rex, Alexander non est rex; si in vna regem, in altera philosophum intelligas, hoc est ex modo enunciationis. quāuis iam Dialectici cōsiderantes tam particulares, quàm indefinitas quantum ad veritatem esse idem, vtrasq; subcontrarias vocent; sed tamē aliter secundū Arist. est dicendum: quæ omnia exacto iudicio perpendit.

Quoniam igitur vna affirmatio, vni negationi, &c. 5.

Hic resumit ea, quæ dicta sunt: nempe vnam negationem vni affirmationi contradicere, & quot gradus contradictoriarum sint, & qui sint: dictum est. similiter alias oppositiones esse contrarias, & quo pacto non omnes contradictoriæ sint veræ, vel falsæ, sed quæ sunt ex primo & secundo genere, & quod tertij generis cōtradictoriæ non necessariò veræ, vel falsæ sint, & quare.

Vbi vides Arist. non ponere nisi duas oppositiones contrarias, & contradictorias: & sub contradictorijs includit tres gradus: nempe contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares verò ab oppositis reijcit.

De affirmatione & negatione vna.

Cap. VII.

1. *VNa autem affirmatio & negatio est, quæ vnum de vno significat, vel cum sit vniuersale vniuersaliter, vel non similiter, vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus: nullus homo albus est, aliquis homo albus est: si album vnum significat. Si verò duobus vnum nomen positū est, ex quibus non est vnum, non est vna affirmatio, neque vna negatio: vt si quis ponat hoc nomen tunicæ, homini, et equo: quòd tunica alba est, hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc, qui diceret, quòd est homo* equus albus. hoc autem nihil differt, quam dicere est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quòd & prima, vel multa, vel nihil significat. neq; enim est aliquis homo equus. Quare nec in his necesse est hanc contradictionem veram, illam verò falsam esse.*

*a. l. addit &.

Cum vnam negationem vnius affirmationis esse oppositam docuerit, optimo consilio in hoc capite, vt Ammo. tradit, quid affirmatio vna, & negatio vna sit, ostendit.

Est autem vna negatio, vel vna affirmatio, quæ vnum de vno significat, id est, vnum, ac vniuocum habet subiectum similiter & prædicatum, vt homo est albus, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Ostendit aūt vniuocū oportere esse prædicatum, dum dicit, si albus vnū significat, id est, si vniuocum sit, nō quod non sit vniuocum, sed vt ostendat necessariam esse vniuocationem prædicati, similiter est necessaria vniuocatio subiecti, & hoc ostēdit, dum dicit, si tunica significaret idem, quod hæ duę voces, homo & equus; tunc tunica est alba, vel non est alba, nec esset vna negatio, nec affirmatio; sicut nec ista, homo, equus, est albus, nam ista æquiualet istis, homo est albus, equus est albus, absque vlla coniunctione.

Nam quamuis in textu sit coniunctio scilicet homo est albus, & equus est albus talis coniunctio est continuatiua sermonis, non constitutiua propositionis coniunctæ.

Quod aliqui non aduertentes dixerūt, æquiualere hanc, tunica est alba, illi, homo est albus, & equus est albus, quantum ad multiplicitatem propositionum, sed non quantum ad veritatem, quia tunica est alba, est vera, si vnum significatum est verum; at coniuncta pendet ex vtriusque partis veritate.

Sed hoc prorsus est præter mentem Arist. non enim illa est coniunctè sumenda, sed tanquam duæ enunciationes inconnexæ. & tunc in omnibus sunt æquiualētes, & vtraq; est plures, tam tunica est alba, quàm iste homo est albus, equus est albus. & hoc patet ex illa, quam sine coniunctione sumpsit, nempe homo, equus est albus, non ergo illud (&) sumendum est, nisi vt sermonis particula continuatiua.

Hinc docet quando negatio vel affirmatio non est vna, sed æquiuoca, non esse necesse, affirmationem & negationem esse veram vel falsam, sicut nec in contradictorijs de subiecto vniuersali, non vniuersaliter sumpto: quæ possunt esse veræ, ita & istę, Petrus currit, Petrus nō currit, si pro pluribus sumatur subiectum, & hæc est expositio communis.

Sed mihi videtur aliquid amplius præter hoc Aristotelem velle docere: videlicet; Nòn solum quid sit vna affirmatio in se, & quid negatio vna in se; sed quid sit vna affirmatio, & negatio simul, vt vnitas cadat super vtramque simul. & dicit vnam affirmationem & negationem esse, quæ significant vnum de vno, id est, eodem prædicato, & subiecto participant, & pro eodem sumpto: vt quod altera affirmat, idem prorsus altera neget. 2. expositio.

Et hoc

Et hoc patet; nam tunica est alba, tunica non est alba; non vocat Arist. vnam affirmationē & negationem; si in vna pro equo, in altera pro homine sumatur. & tamen constat, vtramque per se esse vnā; quia æquiuocum pro vno significato est vniuocum; sumit igitur hic Arist. vtramque simul, & docet, vt participēt eodem subiecto, & prædicato.

Vnde si dicis, omnis homo est albus, eius negatio idem subiectum habebit; nō omnis homo est albus, hic enim de contradictorijs loquitur. & si dicis aliquis homo est albus, negatio erit, nullus, id est, nec aliquis homo est albus.

Solutio dubij. Et ex hoc apparet solutio dubij præcedentis; ista enim homo est albus, habebit hanc, homo non est albus; non hanc, nullus homo est albus. ista enim non est vna cum illa affirmatione, quia nullus homo est albus, est illius, aliquis homo est albus quæ aliud habet subiectum.

Nota. Et considera: in subiecto numerat etiam signum quantitatis, & ex hac expositione nostra, facilis est contextus, & exempla Arist. manifestantur, quæ per contradictoria dantur, & hoc est obseruandum circa hoc caput.

Quo pacto in futuris contingentibus contradictionis regula veritatem habeat.

Cap. VIII.

1. *IN ijs ergo quæ sunt, & quæ facta sunt necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. Et in vniuersalibus quidem vt vniuersaliter, semper hanc quidem veram, illam verò falsam esse, & in ijs, quæ singularia sunt, quemadmodum dictum est. In vniuersalibus autem, quæ non vniuersaliter dictæ sunt, non necesse est. dictum est autem & de his. In singularibus verò & futuris, non similiter.*

2. *Nam si omnis affirmatio & negatio vera vel falsa est: & omne necesse est esse vel non esse,* quare si hic dicat futurum esse aliquid: ille verò non futurum dicat, hoc ipsum manifestum est, quòd necesse est verum dicere alterum ipsorum: si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est, vtraque enim nō erunt simul in talibus.* *a.l. si enim hic dicat quidam cit.

Nam si verum est dicere, quòd album vel non album, necesse est esse album vel non album. & si est album vel non album, verum erat affirmare vel negare: & si nō est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est. Quare necesse est semper affirmationem aut negationem veram esse vel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit, nec à fortuna, nec vtrumlibet contingit, neq; erit, neque non erit, sed ex necessitate omnia, & non vtrumlibet contingit, aut enim qui dicit verus est, aut qui negat. similiter enim vel fieret, vel nō fieret, quod enim vtrumlibet contingit, nihil magis sic vel nō sic se habet, vel habebit. 3.

Amplius autem, si est album nunc, verum erat dicere prius, quòd erit album. quare semper fuit verum dicere, quodlibet eorū, quæ facta sunt, quod est, vel erit, si autē semper verū fuit dicere quod est, vel erit, nō potest hoc non esse, vel nō futurum esse. quod autem nō potest fieri: & quod impossibile est non fieri, impossibile est non fieri, necesse est fieri: omnia igitur quæ futura sunt, necesse est fieri. Nihil igitur vtrumlibet contingit neque à fortuna erit nam si à fortuna, nō ex necessitate.* 4. *a.l. addit sed omnia ex necessitate.

At verò nec quod neutrum verum est dicere contingit: vt quod neq; erit, neque nō erit. Primum enim cum sit affirmatio falsa, negatio non vera erit: & cum hæc falsa sit, contingit affirmationem nō veram esse. Et ad hæc, si verum sit dicere, quòd album est simul & magnum, oportet esse vtrumque, si verò erit cras oportet 5.

fore cras. si autem neque erit, neq; non erit cras, non erit vtrumlibet contingēs. vt est nauale bellum: oporteret enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri.

6. *Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia: si quidem omnis affirmationis & negationis, aut in vniuersalibus dictis vt vniuersaliter, vel in ijs, quæ sunt singularia, necesse est oppositarum, hanc quidem veram esse, illam verò falsam. nihil autem vtrumlibet contingit esse in ijs, quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare neq; consultare oportebit, neque negotiari: quòd si hoc quidem facimus erit hoc: si verò non hoc, non erit hoc.*

7. *Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum verò non dicere. quare ex necessitate erit vtrumlibet eorum, quod ab ipso verum erat dicere tunc.*

8. *At verò nec hoc differt, si aliqui dixerint contradictionem, vel non dixerint. manifestum enim, quòd sic se habent res, etiam si nō hic quidem affirmauerit, quid ille verò negauerit, non enim propter negare vel affirmare erit, vel non erit, nec in decies millesimum annum, magis, quā in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat vt alterum verè diceretur, necesse erat hoc fieri: & vnumquodque eorum quæ fiunt, semper sic se habebant, vt ex necessitate fieret, si enim verè dixit quis quod erit, non potest non fieri: & quod factum est, verum erat dicere semper quòd erit.*

9. *Si itaque hæc impossibilia sunt: videmus enim esse futurorum principium, & ab eo, quod consultamus, atque aliquid agimus: & quod est, omninò in ijs, quæ nō semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus vtrumque contingit & esse & non esse, quare & fieri, & non fieri: & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: vt quod hanc vestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur: similiter autem & non incidi possibile est, non esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi: quare & in alijs generationibus, quæ secundum huiusmodi potentiam dicuntur.*

Manifestum igitur est, quòd non omnia ex necessitate, vel sunt, vel fiunt: sed alia quidem vtrumlibet contingit, & nihil magis affirmatio, quàm negatio erat vera vel falsa: alia verò magis quidem, & vt in pluribus alterum, nihilominus cōtingit fieri, & alterum, alterum verò minimè. 10.

Igitur esse quod est, quando est, & nō esse, quod non est, quando non est, necesse est, sed non omne, quod est, necesse est esse, nec quod non est, necesse est non esse. non idem est, omne quod est, necessario esse, quando est & simpliciter ex necessitate esse, similiter autem & in eo, quod non est. 11.

Sed & in contradictione eadem ratio est. esse quidem vel non esse omne necesse est & futurum esse vel non: non tamen diuidētem, dicere alterum necessarium. dico autem vt necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamen fieri cras bellum nauale necesse est, neq; non fieri: fieri tamē, vel non fieri necesse est. 12.

Quare cum similiter orationes veræ sint, quemadmodum & res, manifestum est, quòd quæcunque sic se habent vt sint vtrumlibet contingens, & contraria suscipiant, necesse est similiter se habere & contradictionem. quod contingit in ijs, quæ non semper sunt, vel non semper non sunt. horum enim necesse est alteram 13.

alteram partem contradictionis veram esse vel falsam, non tamen hanc vel illam, sed vtramlibet contingit: & magis quidem veram alteram, non tamen iam veram vel falsam.

14. *Quare manifestum est, quòd non est necesse omnis affirmationis vel negationis oppositarum, hanc quidem veram, illam autem falsam esse. non .n quèadmodum in ijs, quæ sunt, sic se habent, & in ijs, quæ non sunt quidem, poßibilibus tamen esse vel non esse, sed quemadmodum dictum est.*

Antequam hoc caput interpretemur, quod insignem & obscuram cõtinet doctrinam; oportebit aliquot prius statuere fundamenta, vt eius facilior fiat interpretatio.

1. Fund. Enunciationum ex parte materię triplex est genus. Est igitur primò aduertẽdum ex Ammo.c.5. præcedenti, quæ doctrina est celeberrima, & communissima, triplex esse genus enunciationum secundum materiam, nempè necessarium, impossibile, contingens.

Materia ꝓpositionũ quid sit. Est autem materia propositionum cohærentia prædicati, ad subiectum, id est, habitudo, & ordo quidam prædicati ad subiectum, secundum quẽ vel taliter prędicatum ad subiectum se habet, vt ei semper insit, nec ab eo separari possit: & talis materia dicitur necessaria, in qua genus enunciationum fit necessariarum, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, vel proprię passiones, vel accidentia inseparabilia prædicantur, & alia huiusmodi: vel secundum talem ordinem se habet, secundum quem prædicatum nec subiecto insit, nec vlla ratione inesse possit.

Et huiusmodi cohærentia, & ordo est materia, quam vocant remotam, in qua constituuntur enunciationes impossibiles affirmatiuæ, vt homo est leo, album est nigrum.

Sumimus enim has materias, secundum enunciationes affirmatiuas, quæ sunt necessariæ vel impossibiles. nã negatiuæ sunt in eadem materia, cum suis affirmatiuis; & negatiuæ se habent opposito modo: in materia .n. necessaria sunt impossibiles, in remota necessariæ.

Tertio est talis ordo, secundum quem prædicatum inest subiecto, ita, vt possit non inesse; vel non inest, sed potest inesse; vt homo currit, homo disputat, & tales propositiones tam affirmatiuæ, quàm negatiuæ dicuntur contingentes.

Propositionum de contingenti triplex gradus. Est autem triplex gradus enunciationum contingentium; primus, quando prædicatum frequenter inest subiecto; quamuis aliquando non insit; vt homo loquitur, homo meridie prandet. Secundus, quãdo prædicatum raro inest, & hoc dicitur contingens à fortuna, illud verò contingens in plurimum, vt fodiens vineam inuenit thesaurum. Tertius, quando prædicatum frequenter inest, & frequenter non inest, vt homo ambulat, Petrus cantat, & tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

2. Fund. Est secundo aduertendum: enunciationes cõtradictoriæ possunt fieri in hac triplici materia, secundum triplex tempus, præsens, præteritum, & futurum, vt omnis homo est animal, non omnis homo est animal, omnis homo fuit animal, non omnis homo fuit animal, omnis homo erit animal, omnis homo non erit animal, similiter in alijs omnibus, vt facilè erit cuilibet, tales contradictiones constituere: præterea possunt fieri cõtradictiones & de subiecto vniuersali, vt in exemplis propositis & de subiecto singulari etiam in omni materia, & secundũ quodlibet cõtingens, ex quo resultat copiosus enunciationum oppositarum numerus.

3. Fund. Aduerte tertiò in contradictionibus de præsenti, & de præterito in omni materia, altera est determinatè vera, altera determinatè falsa. est autem determinatè vera enũciatio, quæ sic est vera, vt pro tempore, quo est vera, non possit esse falsa. è contrà determinatè falsa est, quæ ꝓ tempore, quo est falsa, non potest esse vera. v. g. Petrus currit, Petrus non currit: Petro currente; affirmatiua est determinatè vera, quia quo tempore currit, non potest esse falsa; negatiua verò determi- Enũciatio quæ nã dicatur determinatè vera.

natè falsa, quia pro eodem tempore non potest esse vera.

Hoc ergo in omni materia inuenitur in contradictionibus de præterito, & de præsenti; vt vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa, siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in contradictionibus de futuro est ambiguum, an vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa. non est autem in omnibus de futuro dubium; nam in materia necessaria & remota, tam determinata est de futuro, sicut de præsenti; & de præterito. similiter in materia cōtingenti, quando in plurimum, vel rarò euenit prædicatum, non est magnum dubium; quia iam ferè est determinatè vera affirmatiua in plurimum eueniens, & falsa rarò contingens, sed dubiū est de contingenti ad vtrumlibet. similiter nec est difficultas, quando subiectum est vniuersale, quia iam istæ vniuersales ferè etiam determinatæ sunt, cùm in plurimum vniuersales affirmatiuæ, vel negatiuæ falsæ sint. Sed summa difficultas est in enunciationibus de futuro cōtingenti ad vtrumlibet, de subiecto singulari, vt Petrus cantabit, Petrus non cantabit.

Et hic est scopus huius capitis, nempè examinare, an in contradictionibus istis vna pars sit determinatè vera; altera falsa, sicut in his, quæ sunt de præterito, & præsenti: est autem in duas partes diuisum caput; in priori sunt argumenta circa hanc difficultatem; in posteriori est quæstionis determinatio.

E. *In ijs ergo, quæ sunt, & quæ facta sunt, &c.*

Boet. hæc verba non initium capitis, sed præcedentium epilogum esse existimat. at S. Tho. noui capitis initium asserit. parum autem refert hoc, quamuis cōformior sit Arist. sententia S. Th.

Proponit igitur in contradictorijs de præsenti, & de præterito, necessariò affirmationem, vel negationem esse veram, vel falsam: tam in contradictorijs de subiecto vniuersali vniuersaliter, quàm contradictorijs de subiecto singulari. nam in alijs de subiecto vniūersali non vniuersaliter sumpto, id non est necessarium; cùm vtraque possit esse vera.

Et nota ista verba esse legenda disiunctiuè, vt sit sensus: affirmatio vel negatio est vera, vel falsa, id est, vel affirmatio est vera, & negatio est falsa, vel negatio est vera, & affirmatio est falsa. non enim est legenda disiunctim, hoc modo: affirmatio est vera vel falsa, negatio est vera vel falsa. ac propterea dixit, necesse est hanc quidem veram, illam verò falsam esse; quod vocamus determinatè veram, & determinatè falsam, scilicet quando in contradictione, do tibi vnam partem, quæ vera sit, & alteram, quæ falsa sit. at verò in singularibus & futuris, id est, in contradictionibus enunciationum de futuro, & de subiecto singulari, non est necesse, vt vna pars determinatè sit vera, altera falsa.

S. Thom. vult, vt addamus verbum in futuris, nempè contingentibus, at Porphyr. & Alexan. in hoc, quod dicit singularia volunt contingentiam includi: nam singularia contingentia sunt. sed melius est, si dicamus cum Ammo. in hoc, quòd dicit futura, notat contingentiam, necessaria enim non fore, sed semper esse proprius, dicuntur.

Nam si omnis affirmatio, vel negatio vera vel falsa est, &c. F.

Hic Aristote. incipit probare non omnem affirmationem vel negationem esse veram vel falsam: & facit hoc argumentum. omnis affirmatio vel negatio, est vera vel falsa, ergo quæ sunt, necessariò sūt, & quæ non sunt, necessariò non sunt, illud enim (&) legendum est illatiuè pro igitur. alterum enthymema facit de futuro. omnis affirmatio vel negatio est vera vel falsa, ergo si vnus dicat Petrus leget, & alter, Petrus non leget necessariò vnus dicet verum; alter dicet falsum. & sic necessariò leget vel necessariò non leget. consequentiam & antecedens primi enthymematis probat; & prius consequentiam, Nam si verum dicit, qui dicit, album

album est; necessario albũ est. aliter enim non diceret verum. & si qui dicit, album non est, falsum dicit; ergo necessario nõ ita est, aliter non esset falsum.

3. *Et si est album, vel non album, verum erat affirmare, &c.*

Hic probat Arist. antecedens, quòd affirmatio presentis vel negatio sit vera vel falsa, nam fieri nõ potest, quin album sit, vel non sit; vtroque autem modo verum vel falsum dicitur; nam si est, verum est dicere, quòd est, falsum, quòd non est, si verò non est, è contrà verum est dicere, quòd non est, falsum verò quod est: semper igitur talis affirmatio vel negatio erit vera vel falsa: posteà probat consequentiam in enthymemate secundo: nam antecedentis eadem est probatio, & posterius iterum probabitur; si, inquit, in his affirmatio vel negatio est vera vel falsa: ita, vt vnus dicat verum, alter falsum, omnia necessario erunt, nec quicquam à fortuna, nec ad vtrumlibet, nec erit, nec non erit, id est, nullum erit contingens, nec raro, nec ad vtrumlibet, nec in plurimum, sed omnia fient, vel non fient, id est, vel necessario fient, vel necessario nõ fient: & ita non est vtrumlibet, hoc enim est, quod potest sic esse, vel non esse, fore, vel non fore: necessaria autem non habẽt hanc indifferentiam.

4. *Amplius autem, si est album nunc, &c.*

Hæc est altera ratio, qua ex determinata veritate futurorum, infert necessitatem in omnibus: aliunde tamen sumit necessitatem, scilicet ab ipsa re iam existenti. argumẽtatur sic, modò sit album, ergo verum fuit dicere heri, album erit; & omnia, quæ facta sunt, antequam fierent, verum fuit dicere fient: tunc sic; verum fuit dicere fore, ergo necessario futura erant, nam si verum erat, quòd futura essent; non potuerunt non esse, si nõ potuerunt non esse, impossibile fuit nõ fore; si impossibile fuit non fore, ergo necessarium fuit, vt fierent, & sic necessario eueniunt omnia, & euenerunt.

At verò quoniam neutrum verum est dicere, &c. 5.

Posset quis dicere, neutrũ verum est, scilicet, album non erit, album erit; hoc reijcit: nam sequeretur in contradictorijs negatiuam esse falsam, affirmatiuam non veram; & è contrà: & ita vtraq; pars esset falsa, cùm non sit vera ista, album erit, nec ista, album non erit: præterea si ex hoc, quod dicitur album est, sequitur si verum est, quòd album sit, & magnũ est, quòd magnum sit. ita si verum est dicere erit cras, oportet fore cras; si ergo verum est dicere nec erit, nec non erit, sequitur, quòd res nec erit, nec non erit, & ita non est: contingens hoc enim est, quod potest esse, & non esse. non ergo dicendum est, neutram partem esse veram cõtradictionis, sicut nõ est verum dicere, nec est, nec non est, nec erit, nec non erit, cùm alterum necessarium sit; vel est, vel nõ est, vel erit, vel non erit, non ergo est conueniẽs ista solutio harum.

Ea igitur absurda, quæ contingunt, hæc sunt, &c. 6.

Infert Arist. inconuenientia, quæ sequuntur ex affirmatione hac, quòd omnis negatio vel affirmatio est vera vel falsa determinatè, nullum scilicet esse contingens ad vtrumlibet, sed omnia euenire ex necessitate: hinc sequitur aliud absurdum, quòd scilicet non esset negotiandum, nec consultandum, negotia enim & consilia sunt de his, quæ sic vel aliter possunt euenire: negotiamur autem, vel consultamus, vt hoc vel illo eueniant modo, si autem omnia necessario euenirent, non oporteret hæc facere, quod absurdum est.

Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum, &c. 7.

Hic Aristo. reijcit vnum, quod possit quis dicere; nempè enunciatio de futuro proximo tempore enunciata, est vera vel falsa, & tunc est effectus necessarius: tamen à multo tempore ante rẽ, est cõtingens, hoc repellit: quia si in decies millesimum annum aliquid enunciaretur futu-

futurum vel nō futurum, tunc vnum illorum esset verum necessariò, siue futurum, siue non futurum; & iā necessariò eueniret: imò cùm omnia; quæ facta sūt, antequam essent, possent enunciari verè futura esse, necessariò euenerūt. nota illa verba superioris textus. (Quoniā si hoc quidem facimus, & reliqua) esse verba negotiantium: ac si diceret, si omnia necessariò sunt, non oportet negotiari, & dicere, si hoc facimus, erit hoc, si hoc non facimus, non erit hoc: cùm tamen omnia ex necessitate sint.

8. *At verò nec hoc differt, si aliqui dixerint, &c.*

Excludit aliam responsionem aliquorum; Posset enim quis dicere esse res cōtingentes in se, tamē quando quis enunciat eas sub affirmatione, vel negatione fieri necessarias, vel impossibiles: hoc excludit dicens, propter nostram affirmationem vel negationem res non ita esse, vel nō esse; imò quia ita sunt; vel nō sunt, inde affirmatio vel negatio, dicitur vera vel falsa: vnde si necessaria est omnis affirmatio vel negatio: profectò & rem esse, est necessarium, vel non esse: & ita omnia eueniunt necessariò absque nostra affirmatione, de quibus affirmatio, si fieret, vera erat futura.

9. *Si quidem hæc impoßibilia sunt, videmus enim, &c.*

Nota.

Hic ratione probat non esse in rebus necessitatem semper, sed multa esse contingentia. Pro quo aduerte duplex esse genus effectuum cōtingentium; quidam sunt voluntarij, qui radicem, & causam suæ contingentiæ habent in voluntate nostra, vt legere, non legere, studere, non studere, & similia: quidam alij sunt naturales, qui contingentiam habent à materia rei; ex quo enim res factæ sunt ex materia apta, ad multa recipienda, fit, vt ipsæ res expositæ sint varijs accidentibus: vt quòd infirmentur, quòd non infirmentur; quòd moriātur, vel non; quòd calefiant, vel non; hæc ex materia proueniunt. An verò sola voluntas, & sola materia horum contingentiū sit causa, non est præsentis disputare.

Duplex genus est effectuū cōtingentiū.

Aristot. ergo has duas radices contingentiæ ponit, & argumentatur à causa: nempè, datur voluntas in nobis libera, datur potentia in rebus materialibus ad esse, & non esse, ergo sunt effectus contingentes. & de primo probat, quia consultamus, & negotiamur, & apti sumus à natura ad consilia & negotia, frustrà ergo natura hoc faceret, nisi consilia & negotia profutura essent. quòd si omnia necessariò euenirent, illa omnia essent frustra: similiter probat in naturalibus potentiam ad esse & non esse; hæc vestis potest incidi, vt manifestum est, potest etiā non incidi forcipe; patet: quia, potest deteri, & vsu consumi. si ergo potest vsu cōsumi, potest non incidi; ergo potest incidi, & non incidi: & sic in rebus est potentia ad esse, & non esse.

Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex neceßitate, & cat. 10.

Hic sententiam suam concludit: nēpè, non omnia ex necessitate esse vel fieri, sed aliqua esse contingentia ad vtrumlibet, in quibus tam affirmatio, quàm negatiò non est magis dicenda vera, quàm falsa, & esse contingens in plurimum, quod frequenter accidit, quāuis aliquando deficiat, & non accidat: & esse similiter contingens non in plurimum, scilicet rarò eueniens. quæ sententia sine dubio digna est laude, cùm hominem liberū constituat, & in naturalibus multa contingentia affirmet, quod & veritati & religioni Christianæ maximè est conforme, est enim homo in suis operationibus liber, nec omnia secundum naturam eueniūt, id est, in rebus ipsis, naturaliter eueniunt, sed multa contingenter.

Igitur esse quod est, quando est, &c. 11.

Hæc est huius capitis secunda pars, in quo Aristo. quo pacto veritas in affirmatione & negatione sit, manifestat: distinguit autem primò res, posteà enūciationem, res igitur vna simplex, dupliciter potest

Res dupliciter dici potest necessaria.

potest esse necessaria; vno modo absolutè, quando nullo alio supposito aliter se habere non potest, vt Sol est quid necessarium absolutè, secundum enim naturam suam aliter se habere non potest, similiter in simplicium enũciationum significatis, vt hominem esse animal.

Alia res est necessaria secundum quid nempe ex suppositione aliqua, vt homo currit, pro illo tempore, pro quo currit, necessario currit. quia simul non potest currere, & nõ currere, & hoc est, quod dicit, res quando est, necesse est esse, & quãdo non est, necesse est non esse.

Est autem notandum non valere consequentiam ab isto necessario secundum quid, ad necessarium simpliciter; vt non valet, Petrus quãdo currit, necessario currit, ergo Petrus necessario currit: Petrus quando non currit, necessario nõ currit, ergo necessario non currit.

Huiusmodi fallacia peccat argumentum primum, quando album est, dicitur, si est vera, ergo necessario ita est, ergo res necessario est alba, dicitur, quod est necessitas secundum quid, vt pro illo tempore, quo propositio est vera, res sit, tamen absolutè rem esse, non est necessarium. vnde in contradictione de præsenti datur pars determinatè vera, & determinatè falsa; sed ista determinatio veritatis vel falsitatis, non est secundum necessitatem absolutam, sed secundum tempus, scilicet, pro illo, in quo vnum est, alterum nõ est; seu pro tempore quo Petrus currit, & Petrus non currit; quo tempore est vnum determinatè verum, alterum falsum.

12. *Et in contradictione eadem ratio est, &c.*

Distinxerat rem simpliciter, id est, nõ in comparatione ad suum oppositũ, modò rem in ordinem ad suum oppositum distinguit, scilicet, currere non currere, cantare vel non cantare, & in communi vocat esse vel non esse, futurum vel nõ futurum.

Inquitque dupliciter esse posse hoc totum necessarium, nempe cantare vel non cantare, legere vel non legere. vno modo, vt cadat necessitas supra vtrunque disiunctim, & simul, vt necesse sit cãtare, vel non cantare, esse vel non esse, futurum vel non futurum, quæ necessitas dicitur disiunctionis. & sic asserit omne disiunctum esse necessarium etiam in cõtingentibus, præteritis, præsentib. & futuris. vt necessarium est Antichristum fore vel non fore, Petrum cantaturũ vel nõ cantaturum, cantare vel non cantare, cãtasse vel non cantasse.

Altero modo necessitas potest cadere supra illa membra diuisiuè, vt necessariũ sit cantare, aut necessarium non cantare, necessarium sit fore, aut necessarium sit non fore. & isto modo, non est necessitas in contingentibus, nec enim est necessarium quod cãtet, nec necessarium quod non cantet, nec necessarium, quod futurus sit Petrus albus, nec necessariũ quod non sit futurus albus.

Imò est maxima fallacia argumentari à necessitate disiuncti ad necessitatẽ partium per se in contingentibus, nõ enim valet: necessarium est Petrum cantaturũ, vel non cantaturum; ergo necessariũ est Petrum cantaturum, vel necessarium est Petrum non cantaturum.

Talis igitur necessitas est in contingentibus, similiter & talis veritas, nempe disiunctim, sed nõ diuisiuè, quãuis sit discrimen inter presens & futurum, nam in præsenti datur pars determinatè vera; & falsa determinatè altera, sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempe pro tali tempore. At in futuro nõ est pars determinate vera, nec determinate falsa, sed de singulis partib. dices, est vera vel falsa. vt Petrus cãtabit, est vera vel falsa. Petrus non cantabit, est vera vel falsa.

Quare cum similiter orationes veræ sint, &c. 13.

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis enunciationibus esse idem prorsus confirmat. vt sicut necessarium est, rem esse vel non esse simul; non tamẽ singula per se; ita similiter necessaria est affirmatio vel negatio disiunctim; vt Petrum fore, vel non fore. neutram tamen

partem per se; imò quælibet pars est indeterminata, vt nec sit dicenda vera, nec sit dicenda falsa, sed vera vel falsa, quia in contingentibus de futuro tam indifferēs est, quod res sit, quàm quòd res non sit, quamuis, vt dicit Arist. aliqua contingentia magis determinata sint ad esse, nempe, quæ frequentius accidunt: tamen cū & hæc possint aliter esse, nondum veritatem habent determinatam, ac ideo nec vera, vel falsa per se sunt dicenda, sed vera vel falsa simul.

14. *Quare manifestum est, quoniam non est necesse, &c.*

Hic concludit non esse necessarium, vt omnis affirmatio vel negatio sit determinatè vera vel falsa, sed aliter in futuris aliter in præsentibus & præteritis. in futuris neutra pars per se determinatè vera vel determinatè falsa, sed vtraq; vera vel falsa; at in præsentibus, & præteritis vna determinatè vera, altera determinatè falsa. sed ista determinatio est secundū quid: nempe, secundum tale tempus, quo sunt vel fuerunt, vt diximus.

Dubium. Dubitabis tu, sicut in enunciationib⁹ de præsenti, vna est determinatè vera, altera falsa; & similiter in enunciationib. de præterito; talis autem determinatio est secundum tempus, quare non dicemus idem in his, quæ sunt de futuro, vt vna sit vera nēpe pro tempore, quo futura sit res, & vna falsa, quo tempore non futura sit res?

Solutio. Dico esse latissimum discrimen, nam antequam res sit, semper manet indifferentia vt possit esse & non esse, fieri vel non fieri: propterea enunciatio de futuro non potest habere constantem veritatem: at quando iam res est, vel non est secundum tempus præsens vel præteritum vacat ista indifferentia. quod enim est, non est indifferens, vt illo eodem tempore non sit, similiter quod non est, non potest illo codē tempore esse; propterea ista constantem habent veritatem vel falsitatem, sed secundum quid, scilicet secūdum tempus præsens.

Ex quo soluitur argumentum secundum superius, nempe si album est modò, fuit heri verum determinatè dicere, albū erit: nego consequētiam, quia antequam esset, erat indifferens ad esse, & non esse, propterea talis propositio hesterna non magis erat determinatè vera, quā falsa, erat igitur illa de futuro indeterminate vera licet de præsenti sit determinata.

QVAESTIO I.
De contingentibus.

Quamuis no sit præsentis loci ista exactius, quàm ab Arist. dicta sunt examinare, tamen vt saltem ea melius intelligantur, vnum, aut alterū circa hoc dicemus. solet autem summa in hoc versari difficultas, quo pacto cum gloriosus Deus horum futurorum, antequam sint, prę̄scius scit, possint contingēter euenire. Deus enim in sua scientia non decipitur, sed infallibilis est.

Circa hoc fuerunt duo philosophorū errores, quidam enim Stoici, inter quos fuit Chrysippus, vt refert Cicero de fato, & Aul. Gel. li. 6. c. 2. existimabant omnes effectus euenturos esse necessario. existimabant enim causas omnes esse destinatas ad suos effectus, & talem ordinem cōstitutum ab æterno in mente diuina, qui mutari non posset, quem ordinem vocabant fatum, & hęc est opinio ferè Poëtarum. Virgil. Te tua fata trahunt, nec cœpta relinquere possis. & similiter, Parce metu, manent immota tuorum fata. & Lucanus: Quo tibi feruor abit? aut quò fiducia fati? similiter martemq; secūdum, Iam, nisi de genero fatis debere recusat, & alia plurima. 1. Error.

Alij contingentiam in rebus, & libertatem asserebant, tamen Deum esse præscium horum singularium futurorum negabant, cuius sententię, seu demētiæ fuit Cicero lib. de natura deorū, vt refert August. 5. de ciuit. c. 9. idem etiam impiè sensit Auerro. 2. Error.

At veritas Christiana consistit in medio, nec modo Christiana, verùm etiam Philosophica; quam ferè omnes veteres Peripatetici sunt assecuti, vt videre est apud Ammonium hic, qui eam tribuit Aristot. 3. Sentētia vera.

ristot. Psell. & Magent. ibidem apud Alexand. Aphro. in lib. quem de fato ex sententia Aristotelis cōscripsit ad Antoninū & Seuerum Imperatores, cap. 16. & apud eundem, primo naturalium quæstionū, cap. 4. & 25. & in cap. 14. apud Themistium in Paraphrasi. 12. Metaphys. apud Philoponum in 1. Pos. suo comment. 94. & pulcherrimè apud Simplicium octau. Physic. in secunda digressione cōtra Philop. paulo post principium, vbi ait, Dei Optim. cognitionem esse omnium simul præsentium præteritorū, & futurorum. idem super Epictetum cap. 67. & 2. Physic. 77. & 2. de cælo. 56. idem etiam Eustratius 10. Ethicorum. capit. octau. ad calcem.

Effect⁹ cōtingentes in rebus reperiri & libertatē actionū in homine futurorūq; cognitionē in Deo.

Tenet ergo hæc sententia, esse effectus contingentes in rebus, esse libertatem in homine suarum operationum, & omniū futurorum Deum esse ab æterno præscium.

1. Fund. Causas alias in suis effectib. cedendis impediri alias verò non impediri naturaliter.

Pro cuius expositione aduerte primò duplex esse genus causarum; quædam causæ sic operantur, vt nunquam naturaliter impediantur, vt Sol oritur, Sol occidit, & istę causarum superiorum actiones & motus naturales non impediuntur. Aliæ causæ impediuntur à suis operationibus, & effectibus naturaliter, vt equus impeditur à productione equi, quia aliquando vel producit monstrum, vel non prouenit embrio ad perfectionem, impeditur etiam aliud à contrario suo, vt patet in his causis naturalibus inferioribus.

Causa itē alia naturalis, alia est libera.

Præterea adhuc est duplex causa, quędam quæ est determinata ad operandum ita, vt propositis necessarijs ad operandū: non possit non operari, vt ignis proposito combustibili non potest non comburere, quæ esse dicuntur naturales: quædā non est determinata ad operandum, sed propositis necessarijs potest non operari, qualis est voluntas hominis, quæ, si ei ꝓponatur aliquod bonum, vt velit, potest velle, & non velle, & hæc dicitur causa libera.

2. Fund. Omnium effectuum positiuorū Deum esse causam.

Aduerte secundo omnium effectuum positiuorum Deus est causa. quod est dicere, ignis solum non comburit, sed Deus cum igne, & omnis res operatur, sed simul concurrente Deo ad talem operationem cum illa re, & est maximè necessarium; ita autem Deus concurrit cum illa re, vt simul operetur secundum modum naturæ illius rei: cum igne enim concurrit eo modo, quo ignis operatur, nempe necessario calefaciendo, & cum voluntate hominis liberè volendo, non enim cogit res vt agant, sed secundum modum illarum rerum, & naturam; iuuat eas, vt agant cum ijs, quæ necessario agunt, necessario, cum his, quæ impediuntur, modo etiam, quo impediri possit operatur, nec earum destruit naturas.

3. Fund. Deum omnia ab æterno præscire.

Aduerte tertio omnia antequàm fiāt, Deus cognouit, & omnium est ab æterno præscius, non tamen eodem modo omnia cognoscit, sed necessaria cognoscit futura necessaria, & contingentia cognoscit, vt contingentia; id est, ita cognoscit futura esse, vt simul cognoscat posse nō fieri,

Vnde sicut ex hoc, quòd omnium est author, & cum omnibus causis operatur non sequitur, quòd causę necessario operentur omnes, quia secundum modum illarum concurrit: ita ex hoc, quòd omnia præscit ac præcognoscit, nullam futuris necessitatem imponit, sed illa vt futura sunt cognoscit, vnde sic cognouit me hodie lecturum, vt etiam cognosceret liberè lecturum, & me posse non legere.

Præscĕtia Dei, rebus futuris nullam imponit necessitatē.

Vnde respondetur ad argumentum commune in hac materia. Deus scit me lecturum cras, ergo ego non possum non legere. concesso antecedenti negatur consequentia. quòd si dicas DEVS non potest falli, ergo non possum non legere: dico, stante præscientia diuina non possum non legere, quod alij vocant in sensu composito: sed hoc non colligit absolutè, me non posse non legere: explicatur. ego necessariò lecturus sum, vel non lecturus. libere tamen me applicabo, vel ad hoc, vel ad illud extremum: DEVS præscit, ad quod liberè me postea sum applicaturus, dicere itaque stante præscientia diuina non possūm non legere, est dicere, Deus non decipi potest in cognitione illius, quod

ego sum postea liberè facturus; ex quo non colligitur, quod ego postea necessario sim operaturus. & hoc vocāt aliqui quod non licet arguere à sensu composito ad sensum diuisum. & hęc sufficiūt de hac difficultate in præsenti.

FINIS LIBRI PRIMI.

ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE, LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De Enunciationibus infinitis. De Enunciationum vnitate, ac pluralitate. Et prædicationibus coniunctis, atque diuisis. De Enunciationibus modalibus. Et quæ Enunciationes magis inuicem sint contrariæ.

De Enunciationibus infinitis cuiuscunq; generis, ipsarumque oppositionibus, ac consequentijs. Nomina item ac verba transposita, idem significare.

Caput I.

1. *Voniam autē est aliquid de aliquo affirmatio significans: hoc autem vel nomē est, vel innominatum: vnum autem oportet esse & de vno id, quod est in affirmatione: nomen autem dictum est & innominatum prius: (non homo enim nomē quidem non dico, sed nomen infinitum: vnum enim significat aliquomodo infinitū nomen: quēadmodum & non valet non verbum: sed infinitum verbum). erit igitur omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine & verbo.* a.l. addit dico.

2. *Sine verbo autem nulla affirmatio vel negatio est. est enim, vel fuit, vel erit, vel fit, vel quæcūq; alia huiusmodi verba, ex ijs sunt, quæ posita sunt: consignificant enim tempus.*

3. *Quare prima erit affirmatio et negatio, est homo, nō est homo: deinde, est nō homo, non est non homo. Rursus est omnis homo: non est omnis homo: est omnis nō homo, nō est omnis nō homo. Et in ijs, quæ extrinsecus sunt temporibus, eadē ratio est.*

4. Sectio tertia secundū Gręcos. *Quando autem est, tertium adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. dico autē vt est iustus homo, ipsum est, tertium dico adiacere nomen, vel verbum in affirmatione.*

5. *Quare ob id ipsum quatuor erunt illæ, quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem se habebunt secundū consequentiam, vt priuationis: duæ verò minime. Dico autem quòd est, *aut iusto adiacebit, aut non iusto: quare etiam negatio. quatuor igitur erunt. Intelligimus verò quod dicitur ex ijs, quæ subscripta sunt. Est iustus homo, huius negatio est, nō est iustus homo, est non iustus homo, huius negatio est, nō est nō iustus homo: est.n. hoc in loco & nō est, iusto & nō iusto adiacebit. Hæc igitur, quemadmodum in Resolutorijs dictum est, sic sunt ordinata.* *a.l. da hic

6. *Similiter autem se habebunt, & si vniuersaliter nominis sit affirmatio, vt omnis est homo iustus, negatio huius, non omnis est homo iustus: omn.. est homo non iustus, non omnis est homo non iustus.*

In fine primi Priorũ.

7. *Tamen non similiter angulares veras esse contingit. contingit autem aliquando.*

Enunciationum indefinitarum dispositio, ex primo Priorum in fine.

Simplex affirmatio. *Homo iustus est.*	*Simplex negatio.* *Homo iustus non est.*
Priuatoria negatio. *Homo iniustus non est.*	*Priuatoria affirmatio.* *Homo iniustus est.*
Infinita negatio. *Homo non iustus non est.*	*Infinita affirmatio.* *Homo non iustus est.*

Earundem dispositio in terminis vniuersaliter, ac in parte.

Simplex affirmatio vniuersaliter. *Omnis homo iustus est*	*Simplex negatio in parte.* *Non omnis homo iustus est.*
Priuatoria negatio in parte. *Non omnis homo iniustus est.*	*Priuatoria affirmatio vniuersaliter.* *Non omnis homo iustus est.*
Infinita negatio in parte. *Non omnis homo non est iustus.*	*Infinita affirmatio vniuersaliter.* *Omnis homo non iustus est.*

Vt dispositæ sunt hæ Enunciatiões de subiecto finito, eodem pacto disponi possunt Enunciationes de subiecto infinito, addendo ipsi homini dictionem, non.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt mutuo.

8. *Aliæ autem duæ ad non homo, quasi ad subiectum aliquod additum. vt, est iustus nõ homo, nõ est iustus nõ homo: non est nõ iustus non homo: nõ est non iustus non homo. plures autem his non erunt oppositiones. Hæ autem extra illa, ipsæ secundum se erunt, vt nomine vtentes eo, quod est non homo.*

9. *In quibuscunq; autem est, nõ conuenit, vt in eo, quod est sanum esse, & ambulare, in ijs idem facit sic positum, ac si est, adderetur. vt. sanus est omnis homo: non sanus est omnis homo. sanus est omnis non homo: non sanus est omnis nõ homo. non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationem ad id, quod est homo, addendum est. omnis enim non vniuersale significat, sed quòd vniuersaliter. Manifestum est autẽ ex eo, quod est, valet homo, nõ valet homo: valet nõ homo, nõ valet non homo. hæc enim ab illis differunt, eò, quòd vniuersaliter non sunt, quare omnis, vel nullus nihil aliud cõsignificat, quàm quòd vniuersaliter de nomine vel affirmationem, vel negationem. ergo & reliqua eadem oportet apponi.*

11. *Quoniam verò contraria est negatio ei, quæ est, omne est animal iustũ, illa, quæ significat, ꝙ nullum est animal iustũ: hæ quidẽ manifestum est, ꝙ nunquam erunt neque veræ simul, neq; in eodem: his verò opposita erunt aliquando: vt nõ omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum. Sequuntur verò & hæ, eam quidem, quæ est, omnis est homo nõ iustus, hæc, nullus homo est iustus:* illam verò, est non omnis homo nõ iustus, opposita, quòd est aliquis non iustus, necesse est enim aliquem esse.*

*a.l. illam verò, q̃ est, aliquis est homo iustus opposita, ꝙ non omnis homo est nõ iustus. II.

Manifestum est autem etiam, quòd in singularibus si verum est interrogatum negare, quod & affirmare verum est. vt, putásne, Socrates sapiens est? nõ. Socrates, igitur est non sapiens. In vniuersalibus verò non est vera, quæ similiter dicitur: vera autem negatio est. vt, putásne, omnis homo sapiens est? nõ. omnis igitur homo nõ sapiens est. hoc. n. falsum est. sed nõ, igitur omnis homo sapiẽs est, verũ est. hæc enim opposita est: illa verò cõtraria.

12. *Quæ verò secundum infinita cõtraiacẽtes sunt nomina & verba, vt in eo, quod est non homo, vel non iustus, quasi negationes sine nomine & verbo esse videbuntur. sed non sunt. semper enim vel veram vel falsam esse necesse est negationem: qui verò non homo dixit, nihil magis, quã qui dicit homo, sed etiam minus verus vel falsus fuit, nisi aliquid addatur.*

13. *Significat autem, est omnis homo iustus nulli illarum idem, nec huic opposita, quæ est, non est omnis nõ homo iustus. illi, quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat.*

14. *Transposita verò nomina & verba idẽ significant: vt est albus homo, & est homo albus. Nam, si hoc nõ est, eiusdem multæ erunt negationes. sed ostensum est, quòd vna vnius est. Eius enim, quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo. eius autem, quæ est, est homo albus, si non eadem est ei, quæ est, est albus homo, erit negatio, vel ea, quæ est, non est nõ homo albus, vel ea, quæ est, non est, homo albus. sed altera quidem est negatio ea, quæ est, non est non homo albus,* eius, est non homo albus: altera verò eius, quæ est, est albus homo. quare erunt duæ vnius. Quòd igitur transposito nomine & verbo, eadem sit affirmatio & negatio, manifestum est.*

*a.l. negatio ei⁹, quę est, est non homo albus.

De enunciationibus infinitis.

De nomine & diuisione huius libri, ac primi eius capitis.

HIC est secundum Latinos, secũdus Perihermenias liber; secundum Græcos verò, apud quos vnicus est tantùm continuus liber in sectiones diuisus, est ista sectio tertia: cùm autem hoc nihil doctrinæ veritatem impediat, diuisionem Latinorum Latini sequemur. Nomen libri huius.

Est quidem obscurus liber, & quorundam locorũ difficultate alijs Logicæ partibus non postponendus: sed vtilis valdè eius cognitio est, ac sine ea, Logici nomen nullus sibi iure vendicabit: Dabimus operam, vt sensum Aristotel. simul & ipsius verba ita interpretemur diuino auxilio, vt vel minimum aduertenti, admodum facilia sint; nec obscuritas ignorantiæ, nec labor tædij cuiquam sit causa. Obscuritas libri huius.

In hoc igitur libro continentur quatuor. Primũ est, de enunciationibus, quæ aliquam particulam additam alicui extremo recipiunt, nempè infinitum sortiuntur subiectum vel prædicatum, vel vtrunque. Secundum est, quomodo se habeant propositiones, quæ præter verbum sub- Diuisio li.

bum substantiuum aliud recipiunt prædicatum, quantum ad coniunctionem & diuisionē verbi cum illo prædicato. Tertiū de enunciationibus habentibus modum aliquem ipsas modificātem. Quartum cuidā dubio de enunciationum oppositione satisfacit.

Nota. In quibus omnibus docemur præcipuè multiplicare enūciationes innumeras. Etenim in priori libro, vt tradit Albert. libro 2. hoc, cap. 5. tradita sunt ea, quæ ad constitutionē enunciationis pertinebant, tam essentialem, quàm accidentalem; nempè eius partes, nomen, verbum; eius genus, oratio; eius constitutio, vna, plures, simplex, composita; eius species; eius quantitas, quæ accidens est, eius veritas, vel falsitas; eius oppositio; nunc eius multiplicatio, secundum aliquod additum: atque etiam, vt docet Albert. eius consequentia: nempè vnius ad alteram, vt patet etiam in tractatu.

Diuisio n capitis. In hoc igitur capite tria principaliter continentur. Primò tractat de enunciationibus de verbo (est) extremum finitum, vel infinitum habentibus. Secundò de enunciationibus aliorum verborum. Tertiò aliquid de harum oppositione tradit.

x. Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, &c.

Variationem enunciationum secundum extrema, & partes ipsarum assignare intendens, meritò ea, quæ dicta sunt, repetit, ex quibus colligit, primò variari enunciationem secundum nomen subiectum vel verbum; cùm hæc primò, & necessariò ipsam conflent, ac componant. ac propterea talia verba, sub nota causali assumit, dum dicit: (Quoniam autem) dicit autem, (omnis affirmatio aliquid de aliquo significat, aliquid autem nomen est vel innominatum) id est, quod de aliquo dicitur, vel de quo aliqd dicitur, vel est nomen vel innominatum, scilicet finitum, vel īnfinitū. ipsum enim infinitum vocat innominatum, quia ante Arist. nomine vacabat, propterea dicit innominatum prius.

Et quantum existimo, in his verbis etiam includit verbum, vt sit sensus aliquid vel est nominatum, vel innominatum, & colligit enunciationem significare vnum de vno. ex quo infert omnem enunciationē constare ex nomine & verbo, vel ex nomine infinito & verbo, vt totus discursus sit iste, omnis enunciatio vnum de vno significans ex nomine vel ex infinito nomine & verbo constat, at omnis enunciatio vnum de vno significat, ergo omnis enunciatio constat ex nomine, & verbo, vel ex infinito nomine, & verbo: maiorem non explicat, minorem assignat, & prima verba minoris sunt probatio, nempè, enunciatio aliquid de aliquo siue innominatum siue nominatum sit, significat, ergo vnum de vno. interponit autem parenthesim, qua explicat, quid vocet innominatū, dicit autem (infinitum nunc dictum est nomen) id est, nominatum est, quod tamen prius nomine carebat: non tamen dicitur nomen, sed infinitum nomen; sicut non sanatur, non verbum, sed infinitum dicitur verbum. & reddit rationem, quare nomen infinitum tamen dicatur, & inquit, quia vnum aliquo modo significat.

Dices, quare hîc solùm loquitur de affirmatione in principio? dico, & aduerte, hic Aristotel. multiplicationem enunciationum docere intendit, propterea quærit omnium primam, hæc autem est affirmatio, quæ simplicior est, & prior negatione. Dubium 1.

Dubitabis, quomodo infinitum nomen, & verbum vnum significant; cùm ante & quæ sunt, & quæ non sunt significare dicta sint? dico, non significare vnum ex parte rei, nam quæ sunt, & quæ non sunt, in nulla re conuenire queunt; sed vnum ex parte intellectus appræhendentis ea, sub negatione alicuius scilicet, quòd non sunt homo, non sunt leo, non sanantur. ac propterea dicit vnum aliquo modo significant, at quia sub hac minima, & debili entitate nihil certi continetur: sed quæ sunt, & quæ Dubium 2. Nomē infinitū vt vnū aliquid significet.

quæ non sunt infinitum nomen, vel verbum dicitur.

Dubiū 5. Dubitabis, quare non enumerat etiam eam enunciationem, quæ fit ex verbo infinito? Respondetur ex Alexandro, Boetio, Alberto, & Ammonio, quòd in propositione verbum infinitum nō differt à negato, & hæc est sententia Arabū, quamuis etiam doceat Ammo. posse dici sub verbo inclusisse finitum, & infinitum, sed prior sententia est potior, quæ intelligenda est, vt superius declarauimus cap. de verbo.

2. *Præter verbum autem nulla est affirmatio, vel negatio, &c.*

Hoc dicit Aristoteles, vt ostendat multiplicandam esse enunciationem per nomen, quando est finitum vel infinitum: non per verbum, quod non sic dicatur in enunciatione. Ostendit non sic nomen vt verbum se habere ad enunciationem; aliquando enim enunciatio est sine nomine, vtpotè, cùm nomen habet infinitum, at sine verbo nec affirmatio, nec negatio esse potest, vel vt sit sensus, affirmationem, & negationem in verbo consistere: quando enim negatio in verbum non cadit, non est negatiua enunciatio, similiter de affirmatione: cùm igitur verbum semper sit necessarium in enunciatione, variatio erit secundum nomen finitum vel infinitum, & hoc cum verbo est, fuit, erit, fit, vel simile, quæ sunt verba, cùm significent tempus, & quibus definitio præcedens verbi competit. & nota sicut suprà assumpsit affirmationē, quia erat prior, hic assumit verbum substantiuum, & similia, quæ sunt omnium verborum prima, ex his enim primæ enunciationes fiunt.

3. *Quare prima est affirmatio, & negatio, &c.*

Infert primam omnium affirmationem & negationem esse hanc homo est, homo non est, secunda de nomine infinito, non homo est, non homo non est. Tertia affirmatio, & negatio vniuersalis simplex, vocatur enim simplex enunciatio finita, vt omnis homo est, non omnis homo est. Quarta infinita, omnis non homo est; hoc similiter docet in alijs esse temporibus: nempè, præterito, & futuro, secundum quæ etiam similes ordinari possunt enunciationes, & erunt viginti quatuor simplices, siue duodecim oppositiones, vt facilè est cuilibet exemplo comperire. quòd si his velis addere oppositiones singularium, & particularium multiplicabis multas alias, secundum finitum, & infinitum, & secundum diuersa tempora, non tamen secundum vniuersalitatem: hac propter. a forsan Aristot. harum non meminit, nec enim singulare, nec particulare capax est vniuersalitatis.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, &c. 4.

Postquam de enunciationibus simplicibus, quæ ex vnico nomine, vel infinito nomine, & verbo constant, egit, accedit ad compositiores, quæ cum verbo etiam aliud admittunt prædicatum, quas vocant de tertio adiacente. & ipsum est tertium adiacens prædicatur, id est, est prædicatum tertio loco superueniens, non quòd in enunciatione tria sint prædicata, sed quòd ipsum prædicatur tanquam tertium nomen, vel verbum, id est, tanquam tertia dictio. hic enim, secundum omnes ferè, nomen pro dictione significante sumit, & dicit. Est, tertiam dictionē, in enunciatione dico adiacens, quam etiam vocat verbum, vt non quamcunque dictionem esse significet. vnde sic est litera ordinanda, dico, est, adiacere tāquam tertium nomen, seu vt potius dicam verbum, in enunciatione.

Vbi hîc aduerte cū Ammo. quod nos suprà docuimus, ipsum, est, tertium adiacens prædicari, quod hîc expressè docet Arist. quando enim dico homo est albus, esse album de homine prædico, licet Albertus c. 2. huius doceat, est, tertiū adiacens, nō esse prædicatum, sed copulam extremorum. idem Boet. cap. de verbo. & Suessa. ibidem. Nota.

Dices,

Dubium. Cur verbũ est tertium adiacens dicatur.

Dices, quare vocatur tertium cum potius locum obtineat medium vel primũ apud Arist. qui suo loquendi modo verbum prę ponit? dico cum Alber. prolatione quidem non esse tertium, at re tertium est, vt enim composita præcedũt formam cõponentem, nempe lapides, & ligna formã domus, ita & nomina seu subiectum, & prædicatum ipsum verbum.

Quamuis iudicio meo mihi videatur iste locus aliter interpretandus, & tunc cessat hoc dubium, est enim sensus, dico est tertium, quando adiacet nomen vel verbum, id est, quando verbum, est, est tertium, vel nomen aliquod est tertium: dũmodo enim sint tres dictiones, vel verbum tertium, vel nomen dicetur tertiũ, vnde si verbum dici tertium velimus, fiet propter rationem Albert. nomen verò potest dici tertium, quia vltimo prędicatur.

Quando igitur talis est enunciatio, tũc insurgunt aliæ nouæ oppositiones; nempe, & de prędicato finito & infinito. quare dupliciter erunt oppositiones, altera oppositio erit secundum prędicatum finitum, altera oppositio secundum prædicatum infinitum, ac propterea subiunxit, quatuor erunt enũciationes: ex duabus enim oppositionibus quatuor emergunt enunciationes. hic autem præsupponit subiectum finitum; postea enim dicet, quando subiectum est infinitum: harum quatuor exempla subdit, homo est iustus, homo non est iustus, homo est nõ iustus, homo non est non iustus, & tali ordine collocantur, quo enarratæ sunt, vt habetur 1. Prio. c. vlt.

Hæc exempla de iniusto non sunt ex textu Arist. nec exempla enunciationum vniuersalium, sed postea ab Arist. traduntur: aliqui tabulam hanc inseruerunt, nõ tamen in textu continuanda sunt.

3. *Quarum duæ quidem ad affirmationẽ & negationem, &c.*

Textus hic insignem & celeberrimã difficultatem continet; quem variè viri doctissimi interpretantur, & Græci, & Latini ne tamen tyronem, in re hac tam diuisis sententijs obruamus; vnam, quæ magis Arist. videtur conformis, adducemus: quæ expositio est Porph. Boet. Alb. & S. Tho. Ea nimirum est: inter has quatuor assignatas enunciationes (duæ quidem secundum affirmationem & negationem) id est, quarum vna est affirmatiua, altera negatiua. (dicuntur ad consequentiam) vt ab affirmatiua ad negatiuã valeat, (duæ verò minimè dicũtur) id est à negatiuis ad affirmatiuas nõ valet: vel vt alij volunt (duæ verò minimè) id est, nec affirmatiuę inter se, nec negatiuę dicuntur secundum consequentiam: sed primum sequamur.

V. g. ab affirmatiua simplici ad negatiuam infinitam valet, nõ è contra, vt homo est iustus, ergo homo nõ est nõ iustus. similiter ab affirmatiua infinita, ad negatiuam simplicem, non è contra, vt homo est non iustus, ergo homo non est iustus. sunt enim ita compositæ, vt affirmatiua finita simplex simul sit cum negatiua infinita; & affirmatiua infinita, cum negatiua simplici, ac propterea Theophr. vocabat has transpositas.

A negatiuis verò non valet, non enim dices, homo non est iustus, ergo est non iustus; quia prima non existente homine est vera, quia est negatiua, at posterior falsa, similiter in alijs duabus.

Ac propterea Arist. has infinitas comparat priuatiuis, in quibus vt Arist. docet 1. Prior. cap. vltimo, non valet à negatiuis ad priuatiuas, sed valet è cõtra, vt homo non est iustus, non valet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici, quòd nõ est iustus, non tamẽ quòd est iniustus. valet tamen, homo est iniustus, ergo nõ est iustus. Nota.

Plura enim comprehendit negatio, quàm priuato, & infinitatio; quamuis infinitatio in plus se habeat, quam priuatio, vt docet Ammo.

Nota. Negatio latius se extendit quã priuatio aut infinitatio.

Dices enim de equo, qđ est non iustus, non tamen quòd est iniustus: neutrum tamen dices de homine non existente, nec quod est nõ iustus, nec quod est iniustus, dices tamen, quòd nõ est iustus. in plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio

postea priuatio, vltimo affirmatio, quæ solum de habente dicitur, ac propterea bene dicitur affirmatiuam simplicem, & affirmatiuam infinitam habere se ad negatiuas, sicut priuationes; quia ab eis valet consequentia ad negatiuas, non è contra.

Hæc est huius loci explanatio diligenter mente obseruanda horum doctorum insignium, secundũ quam Arist. per duas quæ secundum consequentiam dicũtur, intelligit affirmatiuas; per eas verò, quæ minimè, negatiuas duas significat, à quibus non valet consequentia.

Altera expositio.

Quòd si licet inter tot graues doctorũ sententias vnum, quod mihi diu cogitanti se obtulit, interponere; dicã vnũ, quod quantum conijcere possum, ipsius Arist. proprium explicat sensum: verba igitur Aristote. fideliter in Latinum conuersa sunt ista eadem, quæ in Boetij versione habentur, quam etiam Græci interpretes suis commentarijs insinuant. (Quatuor erunt illæ, quarum duæ ad affirmationẽ & negationem se habent secundum consequentiam, vt priuationes, duæ verò minimè) habere se ad affirmationem & negationem, non est aliud, quàm opponi, vt patet de contextibus omnibus præcedẽtibus, semper enim affirmationem vel negationem vocat ipsam cõtradictionem; sensus igitur est, duæ ex illis quatuor opponuntur, sicut priuatiuæ, duæ verò non opponuntur priuatiuæ, illæ, quæ sunt de extremo infinito. Affirmatiua infinita est, sicut affirmatiua priuatiua; negatiua infinita est, sicut negatiua priuatiua. Aliæ duæ non sic opponuntur, nempe affirmatiua, & negatiua simplices, & hoc est, quod dicit, se habent secundum consequentiam, vt priuationes, id est, se habẽt ad modum, & similitudinem priuationum, vt interpretatur Boet. in prima editione, & similitudo in hoc consistit, vt enim in priuatiuis tam affirmatio, quàm negatio habent prædicatum cum negatione, vt homo est iniustus, homo non est iniustus; ita in infinitis; vt homo est non iustus, homo non est non iustus.

Nec oportet intelligere hic consequẽtias, quòd valeat ab vno ad alterum, quæ sine dubio non sunt certa: vt enim diximus superius etiam ex mente horum doctorum; infinitũ de his quæ sunt, & quæ non sunt, prędicatur. vnde affirmatiua infinita tam ampla est, quàm negatiua, vt enim dicitur chimæra non est homo, ita chimæra est non homo, quamuis sit infinitum superius priuatiuo. ista expositio non mihi displicet, quamuis huius iudicium ab alijs potius, quàm à me sit exhibendum.

Similiter autem se habebunt & si vniuersalis, &c. 6.

Eandem rationem obseruandam docet, quando prædictæ oppositiones in vniuersali sumuntur; sunt enim aliæ quatuor enunciationes, eodẽ ordine, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus, omnis homo est non iustus, non omnis homo est non iustus, dicit has similiter se habere, sicut priores, tu intellige, secundum sententiã priorem illorũ doctorum: similiter, id est, affirmatiua simplex infert negatiuam infinitam, & non infertur ex ea, vt omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est nõ iustus: præterea affirmatiua infinita infert negatiuam simplicem, non è contra: vt omnis homo est non iustus, ergo non omnis homo est iustus, sicut fiebat in illis priorib. at secundũ expositionem nostram, similiter se habent istæ, quia priuatiuis assimilantur duæ, nempe infinita, vt declaraui.

Sed non similiter Angulares veras esse contingit, &c. 7.

Hic est alius locus difficillimus expositorum iudicio: dixit enim Arist. has quatuor esse similes illis quatuor superioribus, nunc discrimen ostendit vnum; nempe in illis Angulares simul esse veras, in his verò non, sed aliquãdo, id est, aliquas Angulares.

Difficultas est, quas vocet Angulares enunciationes, vocat enim positas per diametrum: in cuius expositione laborauerunt Græci, tamen expositio Boet. est amplectenda, vocat Angulares affirmatiuas finitam, & infinitam inter se, vt ho- Dubium.

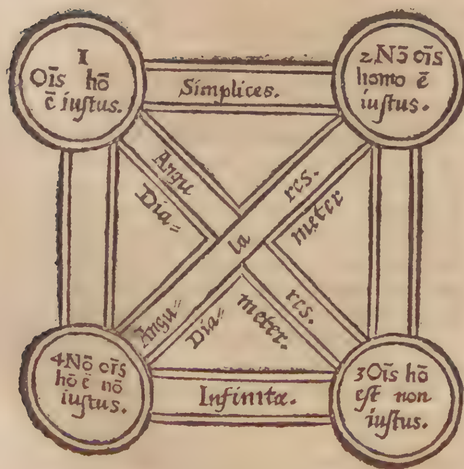
mo est

imo est iustus, homo est nõ iustus. & negatiua finita, & infinita inter se, homo non est iustus, homo est nõ iustus. Similiter in vniuersalibus omnis homo est iustus, omnis homo est nõ iustus, sunt angulares, similiter negatiuæ, nõ omnis homo est iustus, non omnis homo est non iustus.

Est autem modò discrimen: in primis enim, quia indefinitæ sunt, omnes angulares simul esse veræ possunt, in materia contingenti; at in his vniuersalibus impossibile est, quòd simul sint omnes veræ, aliquæ possunt quidem, nempe illæ negatiuæ particulares

Dubium. Dices quare vocat Angulares seu oppositas per diametrum? dico, cum talem habeant ordinem, vt affirmatiua simplex sit prima, eius negatiua secunda, affirmatiua infinita tertia, eius negatiua quarta si constituas quadratum, & singulis angulis tribuas singulas ex his, ita vt primo superiori angulo sit affirmatiua simplex, secũdo eius negatiua, tertio inferiori dextro affirmatiua infinita, quarto eius negatiua: hoc. n. ordine tales anguli numerantur, tũc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter, vt hac sequenti figura intelliges.

Solutio.

Simili figura constituendę sunt particulares, Alij variè sumebant angulares in figura; nam vtrasque affirmatiuas superioribus angulis describebant, & tunc dicebant opponi per diametrum, id est, per lineam rectam, similiter negatiuas in inferioribus, ac per diametrum opponi lineam, videlicet perpendiculariter cadentem supra vtramq; ad inuicem, sed ista expositio non est recipienda: diameter enim non est quæcunq; linea recta, aliter costæ quadrati dicentur diameter, quod absurdum est, sed vt diximus, diameter est linea in duas medietates figurã per oppositos angulos diuidens. patet igitur sensus huius loci. — Altera expositio.

Concludit Arist. hæ igitur duæ oppositiones præcedentes, altera quando est prædicatum finitum, altera quando est infinitum.

Aliæ autem duæ ad non homo, &c. 8.

Illæ duæ oppositiones erant subiecto existente finito: at si sumatur infinitum, nempe non homo, sunt totidem: non homo est iustus, non homo non est iustus, non homo est non iustus, non homo nõ est non iustus. similiter in vniuersali, nec possunt esse plures oppositæ secundum finitum, vel infinitum, quàm hę, vt patet (istæ autem extra illas sunt) id est, non est consequentia inter has, & illas: inter se tamen istæ eandem rationem, quam superius diximus, obseruant, vt ab affirmatiuis ad negatiuas valeat cõsequentia, nõ è contra, vel vt dixi, de similitudine ad priuatiuas (vtentes tamẽ non homo, vt nomine) id est habent semper tã affirmatiuæ, quàm negatiuę simplices vel infinitæ in prædicato idem subiectum infinitũ sicut in alijs erat subiectum finitum semper, nec mutabatur in aliqua.

In quibus verò est non conuenit, &c. 9.

Hæc est secunda pars, in qua de alijs verbis adiectiuis disserit: docetque quãuis in his non sit ipsum (est) perinde tamen esse oppositiones faciendas, ac fiunt in ipso (est) hoc intellige de (Est) secun-

 do ad-

do adiacente, ista enim verba adiectiua, quamuis re ipsa, tertio adiacēti æquipol leant, tamen voce, vt dicit Boe. similia secundo adiacenti sunt; propterea infinitionē subiecti solā habent. vt homo sanatur, homo non sanatur; non homo sanatur, non homo non sanatur, similiter in vniuersali.

Nota. 1. Et quamuis ista exempla Boet. sint per verbum (est) scilicet, homo sanus est, legenda sunt tamen per verba adiectiua, vt habetur Græcè, & ipsemet legit in suis editionibus.

Nota. 2. Hic aduerte ex 1. Prio. cap. 42. ista verba adiectiua aliquando aliquod additum recipere post se, vt amat homo Deum, & similia, & ratione talium appositorum recipiunt infinitatem, vt homo amat nō Deum, video non album: tamen quia ista prædicati principalis non obtinent rationem, sed potius sunt verbi significationis adiuncta, no vocantur tales enunciationes infinitæ absolutè. propterea maximè cauendum est in istis, ne argumentemur ab illis tanquam ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas, non enim valet, video non album, ergo non video albū, possum enim album & nigrum simul videre. nec valet, amo non Deū, nempe Petrum, qui non est Deus, ergo non amo Deū, nec valet possum non currere, ergo nō possum currere: quia argumētamur à non distributo ad distributū, ex parte participij inclusi in verbo adiectiuo vt alias dictū est.

Enunciationes quę post verbū adiectiuū vocem aliquam negatam habent non sunt absolutè infinitæ dicēdæ.

Dubitat autem Arist. quando infinita sit vniuersalis, an addēda sit negatio signo an subiecto, vt dicamus nō omnis homo, an dicendum sit omnis nō homo? Respondetur, negationem non esse addendam signo, quia illud non significat vniuersale, sed vniuersaliter, id est, modum quendam, secundum quem notamus cuilibet parti vniuersalis conuenire prędicatum, vel à qualibet remoueri. probat aūt quòd nō significat vniuersalem rem, sed modum; quia hæ enunciationes, homo currit, non homo currit, non differunt ab illis, in quibus talia signa sunt, nisi in hoc, quòd illæ sine tali signo rem enuncient vniuersalem, non vniuersaliter; hæ verò cum signo, rem vniuersalem, sed vniuersaliter, non ergo illa signa addunt, nisi hunc modum vniuersalitatis: & vide quod diximus supra, capite quinto indefinitas, & vniuersales non differre in re significata, sed in modo significandi.

Concludit Arist. (ergo & reliqua eadem oportet apponi) id est, si istæ oppositę de verbis adiectiuis sunt similes alijs, reliqua oportet apponi, id est, obseruāda sunt ea, quæ diximus de illis, quantum ad angulares veras vel falsas. vel possumus interpretari (ergo & reliqua debēt apponi eadem) id est, si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sūt in vniuersalibus vniuersaliter ponendæ in ipsis vniuersalibus; sicut in illis in quibus non est signum, vt dicatur omnis nō homo est iustus, quando negatio infinitat.

Quoniam verò contraria est negatio ei, qua est, &c. 16.

Hæc est tertia pars, in qua Arist. ostendit, quæ propositiones simul veræ esse possint, quia docuerat angulares nō posse simul esse veras aliquando, sunt ergo tria dicta, primum: contraria simul esse vera nequeunt, vt omne animal est iustū, nullum animal est iustum.

Secundum: opposita, his nempe particularia vera possunt esse in materia contingenti, vt non omne animal est iustum, aliquod animal est iustum.

Tertium dictum, hæ duę oppositæ: nempe, nullū animal est iustum, aliquod animal est iustum, se consequuntur cum alijs duobus oppositis infinitis, nempe, omne animal est non iustum, non omne animal est non iustum, pari modo vniuersalis affirmatiua infinita, cū negatiua infinita, & particularis negatiua infinita, cum particulari affirmatiua simplici, vt nullus homo est iustus, cū hac, omnis homo est nō iustus, & non omnis homo est non iustus, cū hac, aliquis homo est iust9.

Aduerte quod propterea dixit has cō sequi se cū illis, quia illę primæ non sunt Angulares. At quia Angulares se cū illis consequuntur, fit vt eadē sit harū & illarum ratio. v. g. istę non sunt simul verę, omne animal est iustū, nullum animal est iustum:

Iustum: sed non sunt Angulares. At omne animal est non iustum, quæ est Angularis affirmatiuæ, est idem cum hac, nullum animal est iustum. Ergo sicut hæc cũ affirmatiua simplici, non erat simul vera: ita nec illa in finita, quę æquipollet negatiuæ. Similiter in particularibus; vt aliquod animal est iustum; aliquod animal non est iustum, sunt simul veræ: sed non sunt Angulares. At affirmatiua æquipollet negatiuæ Angulari, scilicet, nõ omne animal est non iustum. propterea ostendit veritatem vel falsitatem in illis primis; quia illic est magis nota; postea ostendit, has illis æquipollere.

Dubium. Sed vnum dubium magnum superest, an ab affirmatiua sit procedendum ad negatiuã, an è contrà. sunt enim varij textus Latini & Græci in hoc. in primis hic Boetius legit ab affirmatiuis esse procedendum. at in suis commentarijs, in vniuersalibus à negatiua ad affirmatiuã procedendum, in particularibus ab affirmatiua ad negatiuam: quod idem docet Alber. c. 3.

At in textu Græco præsenti, & traductiõe noua sic habet, vt ab affirmatiua vniuersali ad negatiuã, & à negatiua particulari ad suam affirmatiuam sit consequentia, quod etiam recipit Psellus.

Solutio. Ego existimo dicendum cum Ammo. vt mutuò se consequantur affirmatiua & negatiua. Quòd si dicas, infinitũ non prædicatur affirmatiuè de his, quæ non sunt, non enim dicitur Chimæra est non homo. dico, superius diximus ita affirmatiuam sicut negatiuam esse verã, & hoc hic dicit Ammo. & hoc corroborat expositionem, quam attuli in illis verbis (Duæ verò minimè.)

Quòd si hoc non placet, dic cum Psello, hic Arist. loqui de supponentibus terminis, & his, quæ existunt.

Vel cum Alberto, vt ponatur constantia, qua indicemus rem subiectam esse, atque tunc est mutua consequentia.

11. *Manifestum est autem etiam quoniam in singularibus, &c.*

Ostendit diuersimodè se habere negationẽ in enunciationibus singularibus & in vniuersaliter vniuersalibus: in singularibus enim nihil prohibet vel in principio, vel in medio, vel in fine collocare, vt Socrates est non sapiens, vel Socrates non est sapiens, vel non Socrates est sapiens, idem est dicere: at in vniuersaliter vniuersalibus non idem est; differt enim dicere, omnis homo est non sapiens, & non omnis homo est sapiens, quia illa est contraria vniuersalis, hæc contradictoria: vnde in interrogationibus multum differt, quærere de vniuersali, & de singulari, nam si respondens verè negat singulare, possum ego verè affirmare per indefinitam, vt putásne Socrates est sapiẽs? si verè respondet interrogatus, non est, possum inferre, ergo Socrates est non sapiens: in vniuersali non licet, vt putas, omnis homo est albus? non, non dicam ergo omnis homo est non albus, sed non omnis homo est albus: in quo docetur ex negatiua vniuersali non inferre affirmatiuam vniuersalem, vt non omnis homo est iustus, ergo omnis homo est nõ iustus. in singularibus id licet semper ex negatiua inferre affirmatiuam: vbi constat secundum Arist. valere à negatiua ad affirmatiuam infinitam, vt Socrates non est sapiens, ergo Socrates est nõ sapiens, exceptis tamen illis, in quibus non fit propter vniuersalitatem, nõ autem propter suppositionem, vel non suppositionẽ, vt aliqui interpretantur superius.

Illæ verò secundum infinita contraiacentes nomina, &c. 12.

Aristot. vnum hic dubium remouet; cùm enim negationes nominibus per se apponantur, & verbis per se, vt non homo, non iustus, non currit; posset quis dubitare esse negationes absque nomine, & verbo; non homo enim est negatio absque verbo, non currit, est negatio absque nomine, quod suprà negatum est; cùm dixit affirmationem & negationem esse ex nomine, vel ex finito nomine & verbo simul: & hoc est, quod dicit, (illæ negationes contraiacentes) id est, compositæ secundum infinita nomina, & verba. (Sunt autem compositæ ad fini- Infinita noïa & verba nõ esse negatiões.

 ta no-

ta nomina & verba) videntur esse negationes: respondet, nullo modo esse negationes, & probat. omnis negatio verum vel falsum significat, at illæ voces negatę nec verum, nec falsum significant, quousque aliud eis addatur, ergo nõ sunt negationes. Quòd autem nihil veri vel falsi significẽt, manifestat ex oppositis, nempè: homo, animal, per se item vincit, currit, nihil per se veri vel falsi significant, quo fit, vt multò minus illa. Huius ratio est secundum Ammo. & Alber. quia cùm illa aliquam naturam significent, magis videbantur verum vel falsum significare, quàm illa infinita, quæ nihil videntur significare, vel secundum Caietanum, illæ voces simplices sunt propinquiores enũciationi, quàm infinitæ; quia enunciatio simplex & finita prior est, & cùm hæ veri vel falsi nihil significent, ergo minus significabunt infinitæ voces per se.

13. *Significat autem est omnis non homo iustus, &c.*

Illo dubio de negatione interposito, reuertitur Aristo. ad ostendendam consequentiam in infinitis. superius autẽ dixit de infinitis ex prędicato, subiecto manente finito; nunc docet eas, quæ subiectum habent infinitum; & primùm dicit, has omninò esse extra illas, quod superiꝰ dixit: id est, nõ valet cõsequentia ab his, quæ de subiecto infinito sunt ad eas, quæ finitum habent subiectum, tamen inter se habẽt similem rationem cum illis: vnde istæ, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus nihil significant, cum illis de infinito subiecto: tamen quemadmodum illæ duę sunt æquiualentes, omnis non homo est nõ iustus, & nullus nõ homo est iustus: adde tu, sicut etiã illę idẽ valent, aliquis homo est iustus, & non omnis homo est non iustus, ita & hæ, aliquis non homo est iustus, & non omnis non homo est non iustus, eadem enim in his est inter se ratio.

14. *Transposita verò nomina & verba idem significant, & cat.*

Dubium vltimò soluit, quod oritur ex eo, quod modò nomẽ, modò verbũ postponit, modò substantiuum, modò adiectiuum: posset quis decipi existimans esse propterea diuersas enunciationes: quod repellens Aristot. docet nomina & verba trãsposita idem significare v. g. idem est, est albus homo, & est homo albus: quod probat, quia aliter vna affirmatio duas haberet oppositas negationes, quod suprà reprobatum est: patet, sumo has, est albus homo, & est homo albus: illa prior habet hanc negationem, nõ est albus homo, illa posterior, quam habebit? vel hãc, non est nõ homo albus: & hoc non, quia ista correspondet illi, nõ homo est albus, vel hanc, non est homo albus, sed ista est negatio etiam illius, est albus homo, ergo vel ista, est albus homo, habebit duas negationes; priorem scilicet, nõ est albus homo, & hanc, non est homo albus: vel istæ erunt eadem negatio: ita vt est; quòd si vna negatio sunt, non est albus homo, & non est homo albus; ergo & eadem affirmatio erunt, est albus homo, est homo albus.

Hic vnum probandum superest, nempè illas duas negationes, nõ est homo albus, & non est albus homo esse negationes illius, est albus homo. hoc facilè est, quia eodem modo se habet, quantum ad oppositionem, cum vna sicut cum altera, nec in veritate vel in falsitate vllo modo illæ differunt.

Colligit ergo, (nomina, & verba transposita idem significant,) circa quam aduerte, duplicem esse transpositionem, ex Ammo. & Caietano: est situalis solùm, in qua solus situs terminorum mutatur, sicut qui solũ mutat duo loca. altera est situalis, & formalis; quando non solũ locus, sed aliqua mutatur forma; vt qui cũ loco valetudinem, vel dispositionem mutat. ita similiter, quando non solùm termini, quo ad situm mutantur, sed quo ad formã; quia ex subiecto in prædicatũ, vel ex prædicato in subiectum mutantur. Verborũ & nominũ in enunciatione duplex ẽ trãspositio.

Propositio aũt Arist. de sola transpositione situaliter, intelligenda est; quando nomen vel verbum situm mutant, nõ formam; sed prædicatum manet, & subiectum

iectum manet idem, nec proprietas Logica mutatur.

Ex hoc capite duos vsus maximos percipimus; alter est, abundantia enunciationum multiplex: nam vel est verbum adiectiuum vel substantiuum: si adiectiuum, tunc vel subiectum est finitum, vel infinitum, tam in affirmatione, quàm in negatione, vel vniuersaliter, vel non vniuersaliter, & tunc sunt octo propositiones de præsenti, totidem de futuro, totidem de præterito, si fuerit verbum substantiuum, tunc vel de secundo adiacente, vel de tertio: si de secundo, eodem modo sunt octo, secundum quodlibet trium temporum: si de tertio, tunc vel subiectum est infinitum, & tunc secundum prædicatum finitum vel infinitum sunt octo secundum quodlibet temporũ, vel de subiecto infinito, & tũc sunt totidem secundum tempora, vnde resultat magnus numerus, quem describere exẽplis cuilibet erit facilè. Quòd si velis hîc sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot enunciationes, quot præcedẽtes, demptis vniuersalibus vniuersaliter: quia singula, vel particularia vniuersalitatem non recipiunt.

Duplex modus argumentandi penes finitum & infinitum.

Alter fructus est modi arguendi penes finitum, & infinitum: qui sunt duo, quãdo subiectum est finitum: alij duo subiecto existente infinito. In subiecto finito, alter ab vniuersali affirmatiua infinita ad negatiuam simplicem vniuersalem: & è contrà subiecto supponenti: vt omnis homo est non iustus, ergo nullus homo est iustus. alter ab affirmatiua finita particulari ad negatiuam infinitam particularem, & è contrà, vt aliquis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus, ijdem modi sunt seruato subiecto infinito, vt omnis non homo est non iustus, ergo nullus non homo est iustus. & aliquis non homo est iustus, ergo non omnis non homo est non iustus, & hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis enunciationibus.

De Enunciationum vnitate, ac pluralitate. Et quo pacto veritas & falsitas in eis reperiatur in prædicationibus coniunctis, atque diuisis.

Cap. II.

AT verò vnum de pluribus, vel plura de vno affirmare vel negare, nisi sit vnum aliquid, quod ex pluribus significatur, non est affirmatio, neq; negatio vna. Dico autem vnum, non si vnum nomen positum sit, non sit autem vnum aliquid ex illis vt homo est fortaßè & animal, & bipes, & mansuetum, sed ex his vnum fit. ex albo autem, & homine, & ipso ambulare non est vnum. Quare nec si vnum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio vna: sed vox quidem vna, affirmationes verò multæ, nec si de vno ista: sed similiter multæ. 1.

Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est petitio, vel propositionis, vel alterius partis contradictionis, propositio verò contradictionis, est vnius pars: non erit vna responsio ad hæc. neque enim interrogatio vna, neq; etiam si sit vera. dictum est autem de his in Topicis. 2. 8. Top.

Simul autem manifestum est, quòd nec hoc ipsum quid est Dialectica interrogatio est. oportet enim datum esse ex interrogatione eligere, vtram velit contradictionis partem enunciare. sed oportet interrogantem determinare, vtrum hoc sit homo, an non hoc. 3.

Quoniam verò hæc quidem prædicãtur composita, vt vnum omne prædicatũ fiat, eorum, quæ extra prædicantur: aliæ verò non: quæ est differentia? De homine enim verum est dicere, & extra animal, & extra bipes: & hæc vt vnum: & hominẽ, & album: & hæc vt vnum. sed non si coria- 4.

si coriarius est, & bonus: etiam coriarius bonus. Si enim quoniam vtrunq; verum, esse oportet & simul vtrumq;, multa inconuenientia erunt. De homine enim & hominem verum est dicere & albũ: quare & omne. rursus si album ipsum, & omne. quare erit homo albus, albus & hoc in infinitum. & rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, si Socrates, Socrates est & hõ: & Socrates Socrates homo. & si homo & bipes, erit homo bipes. Quòd igitur, si quis simpliciter * dicat complexiones fieri, multa accidit dicere inconuenientia, manifestum est.*

*a. l. quare nõ si alterum verum.

*a. l. addit & vt contingit.

5. *Quẽadmodum autem ponendum est, nunc dicimus. Eorum igitur, quæ prædicantur, & de quibus prædicari accidit, quæcunq; secundum accidens dicuntur, vel de eodem, vel alterum de altero, hæc non erunt vnum. vt homo albus est, & musicus: sed non est vnum album & musicũ, accidentia enim sunt vtraq;. Nec si album, musicum verũ est dicere, tamẽ non erit album musicum vnũ aliquid: secundum accidens enim albũ musicum. quare non erit album musicum vnum aliquid. quocirca nec coriarius bonus simpliciter: sed animal bipes. non enim secundum accidens.*

6. *Amplius, nec quæcunq; insunt in altero. quare neq; album frequenter. neque homo, homo animal est vel bipes. insunt enim in homine animal & bipes.*

7. *Verũ est aũt dicere de aliquo & simpliciter: vt aliquẽ hominẽ hominẽ, aut aliquẽ album hominem, hominẽ album, non aũt semper. Sed quando in adiecto quidẽ aliquid oppositorum insit, quod cõsequitur contradictio, non verũ, sed falsum est: vt hominem mortuum, hominem dicere. quando autem non insit, * verum.*

*a. l. addit semper.

8. *Aut, quando insit quidẽ, semper nõ verũ est: quando verò non insit, non semper verũ est, vt Homerus est aliquid, vt poeta, vtrum igitur est? an non? secundum accidens. n. prædicatur, est, de Homero (quòd enim est poeta) sed non secundum se prædicatur de Homero ipsum est.*

9. *Quare in quibuscunq; prædicationibus neq; contrarietas inest, si definitiones pro nominibus dicãtur, & secundum se prædicentur, & non secundũ accidens, in his aliquid & simpliciter verum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est verum dicere esse aliquid. opinio enim eius est, non quid est, sed quod non est.*

Huius capitis scopus est; cùm multæ sint enunciationes coniunctæ, quæ plura prædicata, vel subiecta habent, & multæ sint simplices, quæ singula ex illis per se prædicantur; aliquãdo euenit, vt quę verè cõiuncta prædicamus, diuisim enũciemus falso: vt cadauer est homo mortuus, vera est coniuncta; diuisa falsa, cadauer est homo; aliquando diuisa vera enunciamus, vt homo est Musicus, homo est albus, tamen coniuncta falsa est, Musicus albus. Aristoteles igitur hoc capite docet, quando diuisa coniungere, quando coniũcta diuidere liceat; & hic est scopus capitis; quod in tres particulas claritatis causa diuidi potest. Primò docet, quę multiplex, quæ vna enunciatio sit: hoc enim necessarium est ad doctrinam de coniunctis & diuisis. Secundò mouet quæstionẽ circa hoc, & argumentis disputat circa illam. Tertiò soluit difficultatem hanc, docendo quod intendit.

1. *At verò vnum de pluribus, vel plura de vno, &c.*

Primò ergo constituit, quid enunciatio vna, quid multiplex sit. Est aduertendum, quòd possumus quadrupliciter enũciare, vel plura de pluribus, vt homo, & leo est fortis, & mansuetus; vel vnum de vno, vt homo est albus; vel plura de vno,

Quatuor modis alia enunciare possumus.

vno, vt Deus est iustus, fortis & patiens; vel vnum de pluribus, vt homo & leo est fortis. inter has vnam enunciationẽ vocat Aristoteles, quæ vnum de vno enunciat. reliquas verò multiplices.

Explicat autem, quid vocet vnum, q.d plura. vnũ nõ solùm debet esse voce, sed re significata, ita, vt si vna vox sit, multa tamen æquiuocè significet, talis enũciatio simpliciter sit multiplex, secundum quid vna; nempè voce, vt canis currit, similiter plura intelliguntur re, quæ non faciunt vnam rem per se, nam si sint plures voces, vnam tamen rem significent, vel plura vnam rem facientia per se, sicut animal bipes, mansuetum; quæ est definitio hominis: tunc talis erit enunciatio vna. In summa, est considerãda vnitas, vel pluralitas rerum significatarum, non vocum.

Dubium. Dubitabis, quare Arist. dixit hæc verba cum coniunctione & dubitatione, nẽpè, homo fortasse est animal, & mansuetum & bipes? respõdens Boet. ex Porphyrio in secunda Edit. docet, quod istæ partes

Solutio. definitiõis dupliciter possunt prædicari, aut per se, & tunc faciunt plures enũciationes, homo est animal, & homo est bipes, & homo est mansuetus; aut coniunctæ, & tunc faciunt enunciationem vnam, vt homo est animal, bipes, mansuetum: hic autem illam coniũctionem (de) notat ꝑ se sumi: vt sit sẽsus, istę partes, quæ per se sumptæ enunciationes plures faciunt, coniũctæ tamen, & quando de vno subiecto prædicantur, vnam faciunt enunciationem, quia significant rem vnam. dixit autem (fortasse) quasi aliquãdo accidat ex illa vna plures fieri enunciationes, quando separatim partes sumantur.

2. *Si ergo Dialectica interrogatio responsionis, &c.*

Iuxta Alber. & Escula. & alios, hic probat Arist. illam esse enunciationem multiplicem, in qua plura enũciamus de pluribus, vel vnum de pluribus, vel plura de vno. probat autem ex responsione. propositio enim est responsio interrogationis, sed illa non est vna interrogatio, quæ fit per tot prædicata vel subiecta, ergo nec erit vna responsio, nec vna enunciatio, sed multplex. vnde qui petit, canis ne est substantia? multa petit. ideo non debemus vnica responsione respondere: etiam si verum sit, illa multa enunciare simul. Accidit enim ꝙ vera sit, vt Deus est iustus, & sapiens. verum quidem vtrũque, sed interrogatio est multiplex, & ideo non debet esse vnica responsio; hæc est interpretatio horum.

At melius est cũ Græcis ista verba nõ tanq̃ probatiua, sed illatiua legere; vt sit sensus: ex quo tales enunciationes sunt multiplices, fit vt interrogationes harum non mereantur vnam responsionem. Altera expositio.

Sed vt ista rectius intelligantur, aduerte, quod hic non de Dialectica in communi loquitur, quæ in partem demonstratiuam, & Topicam est diuisa; sed solum de parte Topica. Nota. 1.

Est autem discrimen inter eum, qui demonstratione vtitur, qualis est ille qui habet rei scientiã; & illum qui syllogismo Topico, qualis ille est, qui rei habet opinionẽ: qui demonstrat, quærit semꝑ necessaria, quæ semper vera sunt, nec aliter se habere possunt: vt ꝙ homo sit risibilis, quod ignis sit calidus: & ea intentione circa illa versatur, vt eorũ causam indaget, & consequatur. At Topicus considerat probabilia, quæ taliter se habẽt, vt aliter se habere possint, & ea inquirit, vt probabiliter, & opinatiuè cognoscat. Discrimẽ ꝙ sit inter eum qui demonstratiõe, & syllogismo topico vtitur.

Hinc sequitur vnũ: quod qui vtitur demonstratione, sumit vnã partem contradictionis probandã, nempè quę necessaria est, nam ambæ partes simul necessariæ esse non possunt: at qui Topicè procedit, quia vtraque pars contradictionis potest esse probabilis, probat vtrãq;, modo hanc, modo illam. quod docet Arist. primo elenchorum cap. 11.

Hinc etiam sequitur quod aliter vtitur interrogatione sciẽtificus, & qui demõstrat; aliter Topicus. Qui demonstrat, interrogat vnam partẽ, quæ necessaria est, vt sibi demõstretur: petit enim Physicus, an anima sit immortalis, vt demonstret: petit Geometra, an triangulus habeat tres æquales duobis rectis, vt demõstret

At Topicus petit vtramque partem contradictionis, siue hanc, siue illam, vt probabiliter circa vtramque disputet.

Nota. 2. Est igitur interrogatio Dialectica, seu Topica contradictionis petitio, vt sibi hæc vel illa detur pars: & hoc est, quod docet Aristot. sed cõsiderãda sunt verba, inquit, (est petitio responsionis vel propositionis, vel alterius partis contradictionis,) omnia idem sunt, sed notat varios modos vel respondendi vel interrogandi Topicè, aliquando solet responderi per particulam non, vel sic: vt est anima diuisibilis? potest dici, sic vel non: propterea dicit est petitio responsionis: aliquando repetitur eadem propositio, vt si dicat, anima est diuisibilis, ideo dicitur petitio propositionis, aliquando qui interrogat, exprimit duas partes, vt anima est diuisibilis an nõ? & tunc respondetur, per vnam partem contradictionis, propterea dicit, est respõsio alterius partis contradictionis.

Nota 3. Topicum licet non semper formaliter, virtute tamẽ vtrãq; contradictõis partẽ semper rogare.

Tamen hic aduerte, licet Topicus aliquando interroget vnam partem formaliter, aliquãdo ambas partes, virtualiter, tamen semper interrogat inter vtramque partem contradictionis, siue hoc, siue non; quod non facit demonstrator, nec virtualiter, nec formaliter.

3. *Simul autem manifestum est quoniã, &c.*

Hic vnum infert, quod maximè declarat interrogationem Topicam, nempè; petere, quid est homo? non est Topica interrogatio, nec petere quid hoc est? Pro quo aduerte, ex Boetio in secunda editione: triplex est interrogatio, prima est Topica, quæ contradictionis partem quærit, ita vt determinet contradictionem, sed liberum relinquat respondenti, quamlibet eligere, vt qui dicit, anima est vna, an non? hic, coarctat interrogans respondentem, vt intra has partes respõdeat, quanquam maneat in electione, hoc vel illud respondere: hæc igitur est interrogatio Topica. Alia est interrogatio non Dialectica, seu non Topica, quæ inter contradictionis partes non quærit, sed vaga est, quæ si fuerit rei necessariæ, est demonstratiua, vt quid est homo? hic enim nullam partem determinat: similiter, quę differentia est animalis? si verò fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio familiaris: vt cuius est domus? quando venisti? hic patet sensus Aristotelis. dicit enim, quid est non esse interrogationem Dialecticam, id est, Topicam, quia non determinatur ad aliquot partes contradictionis alicuius, & obserua hanc doctrinam.

Nota. Triplicem esse interrogationẽ.

Dubium. Obijcies primo Top. cap. 4. inter interrogationes Topicas est vna, definitionis problema, definitio autem explicat quid est, ergo est interrogatio Topica ipsius quid est. Dico ad hoc. Duplex est quæstio, seu interrogatio, quid est, altera vaga & indeterminata ad partes contradictionis, vt si dicas, quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, vt hic dicitur, altera est determinata sub contradictione, vt vtrum animal rationale sit definitio hominis, nec ne? & talis est Logica, & hoc docet primo Topico. Idem est dicendum de Genere, de Differentia, quæ si interrogentur vagè, non sunt interrogationes Topicæ; vt, quod est Genus hominis? quæ est Differentia hominis? si verò determinatè petantur, sunt Logicæ: vt an rationale si differentia hominis nec ne? & hãc solutionem maximè serua, quam etiam Aristot. hic exprimit: dum dicit, Dialecticum determinare, an hoc sit homo, an non hoc.

Duplicem esse ipsius quid est interrogationem.

Quoniam verò hæc quidem prædicantur composita, &c. 4.

Incipit Arist. quæstionem de coniunctis & diuisis proponere. huiusmodi autem est interrogatio. Cùm multa diuisim verè enũcientur, quæ si coniuncta prædicemus, enunciatio falsa erit: alia autem multa & coniuncta, & diuisa verè enuncientur; quæ erit huius distinctionis causa? quod autem illud ita eueniat, patet: dicimus enim verè diuidentes, Socrates est homo, & Socrates est albus, & etiam verè coniungimus, Socrates est homo albus: similiter, homo est animal, & ho-

homo est bipes, & coniunctè homo est animal bipes: aliquando non ita, dicitur enim, est homo cytharædus, & homo est bonus, non autem est cytharædus bonus. si enim ille sit studiosus, non tamen ad modum peritus artis cytharizandi, diuisa est vera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicetur ad hoc? posset quis respondere, & assignare regulam hanc, quando diuisa enunciare verum est, tunc enunciare coniuncta verum erit: hoc reijcit Arist. tanquam falsum. Primo de homine est verum dicere, quòd est homo, & quod est albus, ergo coniunctè, quod est homo albus, vlterius de illo homine verum est dicere, quod est homo albus, & iterum quod est albus, ergo dicetur, quod est homo albus, albus: & iterum sumam illud idem, & faciam multas negationes, quod non licet præterea, de homine est verum dicere, quod albus, & diuisim quod est Musicus, & quod est ambulans, ergo quod est albus Musicus, ambulans; & iterum de homine est verum ista coniunctè dicere & iterum vnū ex illis, ergo omnia coniunctè, & iterum sæpius illa replicabo, quod absurdum maximè est: præterea Socrates est Socrates, & est homo, ergo dicam Socrates est Socrates homo, quæ est nugatio, nec admittenda.

5. *Quemadmodum autem ponendum est, &c.*

Determinat hanc difficultatem, & primo de coniunctis, quando liceat diuisa coniungere; postea de diuisis quando liceat coniuncta diuidere. circa primum duas regulas assignat, quando non licet diuisa coniūgere. Altera est, quando quę diuisim prædicantur, sunt accidentia ad inuicem, vel respectu alicuius tertij. tūc talia non faciunt vnum per se, verbi gratia, homo est albus, & homo est Musicus, non valet, ergo albus Musicus, quia vtraque accidunt homini, similiter homo est cytharędus, & est bonus, non valet ergo est cytharędus bonus, quia vtraque accidunt homini, & ad inuicem etiam. dico (ad inuicem) quia si vnum alteri accidat, non è contra, non impedit, vt Socrates est homo & est albus, valet, ergo est homo albus, quia vnum est accidens alterius, non autem è contra.

Diuisa attributa quādo nō liceat coniungere.

Nec quæcunque insunt in altero, &c. 6.

Altera regula est, nec his, quæ ita diuisa prædicantur, vt vnum includatur in altero actu: qua ratione superiora argumenta non valent coniuncta, quia in vna parte actu includitur altera: dico (actu) quia potentia nihil prohibet, dicimus enim, homo est animal, & rationale, ergo animal rationale, & tamen animal, quia genus est, differentias continet in potentia.

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, &c. 7.

Hic de diuisis agit, ostenditq; coniuncta diuidere aliquādo licere, vt hic est homo albus, ergo est homo, & est albus: sed non semper id licet; quando verò non liceat, duabus regulis explicat, altera est, quando coniunctum constat ex partibus repugnantibus non licet vti diuisione, dicitur enim, cadauer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal: similiter imago est homo pictus, non valet ergo est homo: quia illa duo repugnāt quod sit mortuum, & animal, quod sit homo & quod sit pictus: dices tu, si repugnant, quomodo coniunguntur, non enim dicitur homo irrationalis. Dico, & aduerte: quando iunguntur, vnum non retinet significationem principalem, sed transumptiuam, ibi enim fit distractio termini, vt non pro significato proprio, sed improprio supponat, at quando non additur membrū distrahens, non fit coniunctio, propterea non dicitur homo irrationalis nec animal insensibile.

Quando cōiuncta attributa nō liceat diuidere.

obiectio.

dilutio.

An etiam quando inest, semper non verum est, &c. 8.

Dubitat Arist. an sicut semper est falsum huiusmodi cōiuncta repugnātia di-

 ui-

uidere, ita semper verum sit reliqua coniuncta semper diuidere, & docet adhuc non esse: quod explicat Auerr. & Boetius quando partium coniuncti, vna per alteram inest subiecto, & dicitur per accidēs, vnde non valet, est Cytharædus bonus, ergo est bonus, quia bonus inerat subiecto per artem cytharizandi, non per se: vide Caietanum hic.

Et ponit alterā regulam quando vnū prædicatur per accidens, non licet diuidere, vt Homerus est poeta, est vera, non tamē licert dicere ergo Homerꝰ est: quia est, per accidens prædicatur.

Dubium. Dices tu, quid est, quòd (Est) per accidens prædicetur? nota ex Boet. & Ammon. aliquando (Est) vnit suam significationem nempè existentiam immediatè subiecto, & mediatè vnit prædicatum, vt homo est albus, id est, existit albus, & tunc dicitur per se prædicari, id est, immediatè de subiecto, aliquando nō immediatè subiecto vnitur, sed mediante prædicato, vt Homerus est Poeta, non dicitur hic, quod Homerus immediatè per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poetæ, vt sit sensus: Homerus in sua poesi existit, non in se, & tunc dicitur per accidēs prædicari de subiecto, quia non ratione sui, sed ratione talis prædicati; & hoc obserua, vbi vides clarè ipsum (Est) de tertio adiacente prędicari.

Verbū, est, quando p se & quādo per accidēs prædicetur

9. *Quare in quibuscunque prædicationibus, &c.*

Concludit Aristotel. hic ostendens, quando ita non fit, vt in his duobus casibus, coniuncta diuidi possunt; & pro primo casu ostendit, quando cognoscatur repugnantia illorum coniunctorum, nempè si definitiones eorum assignentur, vt patet, si definiatur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia. animal enim est viuens, mortuum verò priuatum vita.

Secundam regulam ostendit pulchro exemplo; de re quæ nō est, dicimus quod est imaginabilis, seu opinabilis; dicere, quòd opinabilis est, non est dicere, quòd est in se, imò non est: sed dicitur quod existat, non in re, sed in imaginatiōe, ita fit in illis, Homerus est Poeta, &c.

Circa hoc aduerte: quando diuisa cōiungis, vt serues idem subiectum pro eodem, & secundum idem tempus, & coniungas totalia prædicata, vnde non valet, animal est cygnus, & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger, non enim pro eodem sumis subiectum, nec valet, Cicero fuit puer & fuit sapiens ergo fuit puer sapiens, non enim idem tempus sumis, nec valet, video hominem, & video nigrum, ergo video hominem nigrum, quia totalia prædicata non iungo, prædicata autem totalia sunt videns hominem, & videns nigrum: circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiuè, vt Socrates non est homo albus, ergo non est homo, vel non est albus, at affirmata copulatiuè, vt Socrates est homo albus, ergo est homo, & Socrates est albus, hæc de hoc capite.

Nota. In diuisione & coniunctione attributorū quæ nā sint seruanda.

De enunciationibus cum modo, & earum adinuicem oppositionibus, ac consequētijs: tū ex aliorū, tū ex propria opinione.

Cap. III.

1. Sectio quarta, secundū Gręcos.

*HIS verò determinatis considerandum est, quemadmodum se habēt negationes & affirmatiōes ad se inuicē, quę sunt de poßibili esse & non poßibili, & de cōtingenti, et nō cōtingēti, et de impoßibili & necessario. habent enim aliquas dubitationes. Nam si eorū, quæ complectuntur, illæ sunt sibi inuicem oppositæ contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse disponuntur: vt eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non ea quæ est esse non hominē: & eius quæ est, esse album hominem, ea quæ est non esse album hominem, sed non ea, quæ est esse non album hominem (si enim de omni aut affirmatio, aut negatio est lignū erit verū dicere esse non album hominem:) *ꝙ si hoc modo & in quibus cun-*

*a.l.addic. ꝙ inconueniens est.

cunq; esse non additur idem faciet quod pro eis dicitur: vt eius quæ est, homo ambulat non hæc, ambulat non homo negatio erit, sed hæc, non ambulat homo. nihil enim differt dicere hominem ambulare, vel hominem ambulantem esse. Quare si hoc modo vbiq;, & eius quæ est possibile esse, negatio erit possibile non esse, sed nõ ea quæ est, non possibile esse.

2 Videtur aũt, idem posse & esse & non esse. omne enim quod est possibile diuidi vel ambulare, & non ambulare & non diuidi possibile est. Ratio autem est: quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. quare inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare quod est ambulatiuum, & non videri quod est visibile. at verò impossibile est de eodem oppositas veras esse affirmationes & negationes. non igitur eius quæ est, possibile esse, negatio est hæc, possibile non esse.

3 Contingit enim ex his, aut idem affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse vel non esse, quæ apponũtur, fieri affirmationes, & negationes, si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. est igitur negatio eius quæ est, possibile esse, ea quæ est, nõ possibile esse sed non ea q̃ est, possibile non esse. Eadẽ quoq; ratio est, & in ea quod est cõtingens esse: etenim negatio eius est, non cõtingens esse. & in aliis quoq; simili modo, vt in necessario & impossibili.

4 Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiectæ verò res, hoc quidem album, illud verò homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & non esse, vt subiectum sit, posse verò & contingere appositiones sunt, determinantes (quemadmodum in illis esse & non esse) veritatem & falsitatem. similiter hæ in eo quod est, esse possibile, & esse non possibile.

Eius verò quæ est, possibile non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse, & eius quæ est, possibile esse, non ea quæ est, possibile non esse, sed ea quæ est, non possibile esse. Quare et sequi sese inuicem videbuntur, possibile esse, & possibile non esse, idem enim possibile esse, & non esse. non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile esse, & non possibile esse, nunquam simul in eodem vera sunt. opponuntur enim: neque ea quæ est, possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul in eodem veræ sunt. Similiter autẽ & eius quæ est necessarium est esse, negatio non est ea, quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. eius verò quæ est, necessarium non esse, ea quæ est, non necessarium non esse. & eius quæ est, impossibile esse, non est ea quæ est, impossibile nõ esse, sed hæc, non impossibile esse. eius verò quæ est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile non esse. Vniuersaliter verò (quemadmodum dictum est) esse quidem & nõ esse oportet ponere, quemadmodum subiecta: negationem verò & affirmationẽ hæc, facientem, ad esse & non esse apponere. & has oportet putare esse oppositas dictiones: possibile, & non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium, non necessariũ: verum, non verum.

6 Consequentiæ verò secundum rationem fiunt cum ita ponuntur. illam enim quæ est, possibile esse, sequitur ea, quæ est, contingit esse: & hæc conuertitur illi, & non impossibile esse, & non necessarium esse: illam verò quæ est possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non

necesse non esse, & non impoßibile non esse. illam autem quæ est, non poßibile esse, & non contingens esse: ea quæ est impoßibile esse, & necesse non esse. illam verò quæ est, non poßibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est impoßibile non esse, & necessarium esse: consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus.

Enunciationum modalium consequentia secundum alios.

Ordo I.	Ordo III.
Antecedentes.	Antecedentes.
Poßibile esse.	Non poßibile esse.
Contingens esse.	Non contingens esse.
Sequentes.	Sequentes.
Non impoßibile esse.	Impoßibile esse.
Non necessarium esse.	Necessarium non esse.

Ordo II.	Ordo IIII.
Antecedentes.	Antecedentes.
Poßibile non esse.	Non poßibile non esse.
Contingens non esse.	Non contingens non esse.
Sequentes.	Sequentes.
Non impoßibile non esse.	Impoßibile non esse.
Non necessarium non esse.	Necessarium esse.

7 HAE igitur impossibile, & non impossibile, eam quæ est contingens & possibile, & non contingens, & possibile sequuntur quidem contradictoriæ: sed conuersim. eam enim quæ est possibile esse, negatio impossibilis sequitur, quæ est, non impossibile esse. negationem verò affirmatio. nam illam, non poßibile esse, ea quæ est, impoßibile esse. affirmatio enim est impoßibile esse: non impoßibile verò negatio.

8 Necessarium verò quemadmodum se habet, considerãdum est. Manifestum est * enim quòd non eodem modo se habet, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ autem sunt extra. non enim est negatio eius, quæ est necesse non esse, ea quæ est, non necesse esse: contingit enim veras esse vtrasque in eodem. quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

*a.l. autẽ

9 Causa autem huius est, cur non sequitur necessariũ similiter cæteris: quoniam contrariæ, impoßibile esse, necessario redditur idem valens. nam quod impoßibile esse, necesse hoc, non quidẽ esse, sed potius non esse, quod verò impossibile non esse, hoc necessarium esse. quare si illa similiter sequuntur possibile & non possibile: hæc è contrario: quoniam non significant idem necessarium & impossibile: sed (quemadmodum dictum est) conuersim.

10 An certe impoßibile est sic poni contra-

tradictiones necessarij. nam quod necessarium esse, possibile esse. nam si non, negatio consequetur: necesse enim est aut affirmare aut negare. quare si non possibile esse, impossibile esse. igitur impossibile esse, quod necesse esse: quod est inconueniens. At verò illam quæ est, possibile esse, non impossibile esse, sequitur: hanc verò, ea quæ est, non necessarium esse: quare contingit quod necessarium esse, non necessarium esse: quod est inconueniens.

11. At verò neque necessarium esse, sequitur eam quæ est possibile esse, neque ea quæ est necessarium non esse. illi enim vtraque contingit accidere. harum autem vtralibet vera fuerit, non erunt illæ vera: simul enim possibile esse, & non esse. si verò necesse esse vel non esse, non erit vtrumque possibile. relinquitur ergo non necessarium non esse, sequi eam quæ est, possibile esse. hæc enim vera est & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius, quæ sequitur illam, quæ est, non possibile esse. illam enim sequitur ea quæ est, impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modum: & nihil impossibile contingit sic positis.

Enunciationum modalium consequentia secundum Aristotelem.

Ordo I.		Ordo II.
Antecedentes. *Possibile esse.* *Contingens esse.* *Sequentes.* *Non impossibile esse.* *Non necessarium non esse.*	Contrariæ. Contra- dictoriæ. Contrariæ. Contra- dictoriæ.	*Antecedentes.* *Possibile non esse.* *Contingens non esse.* *Sequentes.* *Non impossibile non esse.* *Non necessarium esse.*
Ordo III.		**Ordo IIII.**
Antecedentes. *Non possibile non esse.* *Non contingens non esse.* *Sequentes.* *Impossibile non esse.* *Necessarium esse.*	Contra- dictoriæ. Contrariæ. Contra- dictoriæ. Contrariæ.	*Antecedentes.* *Non possibile esse* *Non contingens esse.* *Sequentes.* *Impossibile esse.* *Necessarium non esse.*

Dubi-

12 *Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, necessarium esse, ea quæ est, possibile esse sequitur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, quæ est, non possibile esse. & si quis hanc non esse dicat contradictionem, necesse est dicere possibile non esse: quæ vtraque falsæ sunt de necesse esse. * At verò rursus idem videtur esse possibile incidi & non incidi, & esse & non esse: quare erit necesse esse, contingens non esse. hoc autem falsum est.*

Dubitatio.

* a.l. addit quare ad necessariū esse, possibile esse sequitur.

13 *Manifestum est autem, quòd non omne possibile vel esse, vel ambulare, etiam opposita potest: sed est in quibus nō sit verum. primum quidem in ijs, quæ nō secundum rationem possunt, vt ignis calefactiuus est, & habet vim irrationalem. Quæ igitur secundum rationem potestates sunt, eædem plurium etiam contrariorum sunt. irrationales verò non omnes: sed (quemadmodum dictum est) ignem non est possibile calefacere, & nō: neq; quæcunq; alia semper agunt. alia verò possunt & secundum irrationales potestates simul opposita suscipere. sed hoc huius gratia dictum est: quoniam nō omnis potestas oppositorum susceptiua est, neque quæcunque secundum eandem speciem dicuntur.*

Quædam verò potestates æquiuocæ sunt. possibile enim non simpliciter dicitur. sed hoc quidem, quoniam verum est quod in actu est: vt possibile ambulare, quoniam ambulat iam, & omninò possibile esse, quoniam iam est in actu quod dicitur esse possibile, illud verò, quoniam actu esse posset: vt possibile ambulare, quoniam ambulare posset, & hæc quidem in solis mobilibus est potestas, illa verò & immobilibus: vtrunque verò verum est dicere, possibile ambulare vel esse, & quod ambulat & actu est, & ambulatiuum. Sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. Quare quoniā partem vniuersale sequitur, illud quod ex necessitate, consequetur posse esse: sed non omne. 14

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est. omnium vel esse, vel non esse. & alia, veluti horum consequentia considerare oportet. 15

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

Ordo I.	*Ordo II.*
Necessarium esse.	*Non necessarium esse.*
Non possibile non esse.	*Possibile non esse.*
Non contingens non esse.	*Contingens non esse.*
Impossibile non esse.	*Non impossibile non esse.*

Ordo III.	*Ordo IIII.*
Necessarium non esse.	*Non necessarium non esse.*
Non possibile esse.	*Possibile esse.*
Non contingens esse.	*Contingens esse.*
Impossibile esse.	*Non impossibile esse.*

Mani-

16. *Manifestum est autem ex ijs, quæ dicta sunt, quod id, quod ex necessitate est, secūdum actū est, quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt. Et hæc quidē sine potestate actus sunt, vt primæ substātiæ: alia verò cū potestate, quæ natura quidē priora sunt, tempore verò posteriora: alia autē nunquam actus sunt, sed potestates solum.*

1. *His verò determinatis perspiciendum est, &c.*

ISTA est huius libri tertia principalis pars, in qua de enunciationibus modalibus differit, id est, de enunciationibus, quæ aliquem habent modum ex his, possibile contingens, impossibile, necesse, ratione quorum enunciationes nouum habent oppositionis modum præter reliquas.

Atque hoc caput in tres partes principales est diuisum. in prima de harum oppositione differit. in secunda de earū mutua consequētia. in tertia dubium quoddam soluit de possibili & necessario.

Circa primum quærit an oppositiones in his sint sumendæ (ab eo, quod est esse vel non esse) id est, an illæ sint contradictoriæ, quarum vna dicit rem esse, altera rem non esse: & ex vna parte probat ita esse, quia in alijs omnibus enunciationū oppositionibus ita fit, vt patet, si discurramus per omnes. primum his, quæ sunt de secundo adiacēte, homo est, opposita nō est, nō homo est, sed in qua ipsum est negatur, homo non est. similiter de tertio adiacēte, est albus homo, negatio est, nō est albus homo; nō autem illa, est non albus homo, nam si ista esset, duæ contradictoriæ veræ esse possent, quæ tamen non possunt; sed si negatio vera est, affirmatio falsa est, & è contra; & si negatio falsa, affirmatio vera est. at istæ si sunt oppositæ, est albus homo, est non albus homo, sequitur quod esset verùm dicere de ligno, quòd est non albus homo, quæ tamē falsa est; quòd tamē sit vera patet, quia eius affirmatio est falsa, est albus homo de ligno; ergo nō est illa eius negatio; sed hæc in qua negatur (est) non est albus homo. idem fit in alijs verbis, quæ quamuis non sunt ipsum, est, tamen se habent ad ipsius modum, vt homo ambulat, negatio non est, non homo ambulat, sed homo non ambulat, simili ergo ratione huius negatio possibile esse, erit, possibile nō esse, in qua ipsum est, negatur sicut in alijs.

Videtur autem idem posse esse & non esse, &c. 2.

Ex opposita parte argumentatur Arist. si oppositio huiusmodi sumatur in his, sequitur duas contradictorias esse veras simul, hoc autem impossibile est, ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse, & non esse in his. illa maior patet, nam idem potest esse, & non esse. ambulare & non ambulare. incidi & non incidi, quia non omnia semper actu sunt, id est, non omnia semper habent operationem, sed aliquādo sunt, & operantur postea non sunt nec operantur, propterea idem & potest esse, & potest non esse, ecce quo pacto duæ oppositæ simul veræ de eodem existunt.

Contingit enim ex his autē idem affirmare, &c. 3.

Ex his concludit Arist. vel asserendum esse duo opposita esse vera, vel oppositionem non penes esse vel non esse sumēdam esse in istis. at minus inconueniens est hoc asserere, quàm docere duas oppositas simul veras. propterea hoc erit dicendum, oppositionem in istis non secundū esse, vel non esse consistere, sed secundum modum ipsum, vnde huius possibile esse, negatio nō erit, possibile non esse, sed nō possibile esse, & huius contingens esse, hæc non contingens esse, & vniuersaliter obserua, vt semper verbum relinquas in vtraque simile, modum autem neges vel affirmes, & sic oppositionem certam in omnibus facies, vt in exemplis poteris comperire.

4. *Fiunt autem quemadmodum in illis esse,&c.*

Comparat Arist. has modales ad reliquas enunciationes, & assignat duo discrimina notanda. Alterum est: in illis ipsum(est) habebat locum principalis oppositionis, & prædicati, nomina verò erant subiectum. vt homo est albus, ipsum (est) hic est forma; homo, & albus, sunt respectu eius subiecta. At hic in modalibus ipsum(esse, vel non esse) habet locum subiecti, ipse verò modus est prædicatum vt possibile est esse, possibile est non esse.

Alterum est: illic, veritas vel falsitas secundum esse vel non esse considerabatur, vt homo est, homo non est, & harum veritas vel falsitas à verbo dependet, id est, quando res ita se habet, sicut verbum ipsum enunciat. At hic, non à verbo, sed à modo dependet; vt possibile est esse, huius veritas non ab eo, quòd res est vel nō est, vt verbum notat, petenda est; sed à modo nempe ab eo, quod esse potest, quamuis actu non sit.

Nota. In quo vnum docemur maximè necessarium, pro modalium veritate vel falsitate indaganda: non respicere solum tempus per vebum importatum, sed ipsam modi qualitatem; nec respicere solum, an ita sit, vt verbum enunciat; sed modus est considerandus. Si quis enim dicat, Petrus impossibiliter currit, quamuis non currat est falsa, quia modus denotat sic non currere, vt non possit non currere.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt; nempe ad veritatem enunciationis, de possibili: requiri non quod res sit, sed q̄ possit esse; sicut ad falsitatem; non quod res non sit, sed quòd non possit non esse. & alias similiter constituunt regulas pro alijs, quæ ex modorum significatiōe cuilibet aduertēti parum, notæ esse possunt, & olim diximus in introductione.

5. *Eius verò, quæ est possibile non esse negatio est,&c.*

ostendbuitur Arist. exempla proponere harum oppositarum, quæ secundum modi negationem constituuntur: & superius posuit exempla, quando esse est affirmatum, modo ponit, quando esse est negatum.

Et vt verbo vno dicam, aduerte, oppositionem consistere in negatione ipsius modi inuariato manente ipso infinitiuo verbi si in vna opposita fuerit negatum, ita maneat in altera, si affirmatum verò, simili modo. v.g. huius, possibile est esse, est negatio, non possibile est esse. & huius, possibile est non esse; hæc, non possibile est non esse. & huius, impossibile est esse; hæc, nō impossibile est esse: huius autem impossibile est non esse; hæc, non impossibile est non esse; idem in alijs est faciendum, atq; hæc est prima pars huius capitis, in qua harū oppositio cōtinetur. Nota.

In secunda parte continentur harum consequentiæ; & quia multa circa hoc diximus in introductione nostra, non admodum in his immorabimur: sed aliqua repetemus, quātum pro huius partis intelligentia sufficiat, vt auditores has enūciationes memoria tenere valeant.

Erit igitur primo aduertendum, quatuor esse enunciationes secundum modos quatuor, hoc ordine constitutas, vt prima sit de possibili. secunda de contingenti. tertia de impossibili. quarta de necessario, in singulis autē ex his duæ sunt partes, altera verbum infinitiui, vt possibile est currere, contingens est esse, quod habet locum subiecti, & dicitur communiter dictum, altera pars est ipse modus cum verbo. 1. fund.

Secundum quas duas partes constituitur quadruplex ordo modalium: primus earum in quibus tam modus, quam dictum, sunt affirmata, vt possibile est currere, contingens est ambulare, & reliqua. Secundus ordo est earum, in quibus modus affirmatur, sed dictū negatur, vt possibile est nō currere, cōtingit nō ambulare, impossibile est nō viuere, necessarium est nō moueri. Tertius ordo earū in quib9 negatur mod9, sed affirmatur dictū vt nō possibile est currere, & similia. Quartus earū, in quibus negatur vtrumq;, vt non possibile est non currere.

Ex quo

Ex quo fit, vt singuli modi faciãt quatuor enunciationes hoc ordine, vt in prima totum affirmetur, in secunda affirmetur modus negato dicto, in tertia negetur modus affirmato dicto, in quarta negetur vtrunq;, vt facile est cuilibet in tabula has describere ordine hoc modo: possibile, cõtingens, impossibile, necesse.

2. fund. Sit secundum fundamentum. Quælibet harum de possibili habet alias tres sibi respondentes, vnã de contingenti, alteram de impossibili, tertiã de necessario.

Vnde efficitur, vt in omni ordine sint quatuor æquiualentes, v.g. in ordine primo enunciationum de possibili, scilicet quando totum est affirmatum, vt possibile est currere, respondet ei altera de contingenti scilicet, contingens est currere: alia de impossibili, nempe non imposibile est currere: vltima de necessitate, non necesse est non currere. idem fit in alijs ordinibus.

3. fund. Sed vt optimè sciatur, quæ quibus æquiualeant, in singulis ordinibus oportebit dictiones quasdam antiquorum explicare: aduerte igitur tertio, esse quatuor has dictiones. Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, in quibus omnes hæ æquiualentes cõtinentur: circa quas aduerte Primas syllabas significare modales de possibili. Secundas de contingenti. Tertias de impossibili. Quartas de necessario. præterea sunt quatuor vocales. A, designat modalẽ totã affirmatiuã. E, designat negatiuam de dicto, affirmatiuã de modo. I, negatiuã de modo, affirmatiuam de dicto. V, negatiuam de vtroq;.

In his ergo dictionibus facilè comperies omnes æquipollentes, si obserues, q̃ syllaba correspondet cui modali, & qualis litera fuerit, talẽ facies modalem. v.g. in Amabimus. Prima syllaba est de possibili, & quia est A. erit tota affirmata. possibile est currere. Secunda est de contingenti. & quia est A. erit etiã tota affirmata, vt cõtingens est currere. Tertia est de imposibili, & quia est I. erit negata de modo, sed affirmata de dicto, non imposibile est currere. Quarta est pro necessario, & quia est, V. erit tota negatiua, non necesse est nõ currere. hæ igitur quatuor sunt æquiualentes, eadem arte tu poteris inuenire in alijs, & in tabula describere. quæ quia latè à me iam sunt in introductiõe disputata, prętereũda sunt; nõ quòd necessaria non sint. sunt enim maximè; sed quia facilè ex illis intelligi possunt.

Sit quartum fundamentum. Si velis oppositiones omnes harum cognoscere: scias eas, quæ in prima & tertia dictione continentur, sibi esse inuicem contradictorias, similiter quæ sunt in secunda, & quarta, & tertia: quarta sunt contraria, prima & secunda subcontraria, quãuis Arist. præcipuè hic contradictorias considerat. his suppositis ad textus explanationem accedamus. 4. fund.

Consequentiæ verò secundum rationem fiunt, cum ita ponuntur, &c. 6.

Hic Arist. harum modaliũ consequẽtias, secundum antiquorũ opinionem ponit; & ita constituit quatuor ordines modalium, in quibus hoc vnum discrimẽ ab his, quas Arist. assignat, & nos supra assignauimus, inuenies: quòd in primo ordine, loco huius, non necessariũ est non esse, habet non necessarium est esse, sicut non imposibile est esse, ponunt enim has posibile est esse, contingens est esse, non imposibile est esse, non necessarium est esse, & ita, sicut nos dicimus Amabimus, ipsi dicerent, Amabitis. præterea in secũdo ordine, sicut nos dicimus, non necessarium est esse, dicunt, non necessariũ est non esse, & dicerent Edentulu, permutãt namq; quartum modalem primi, & secundi ordinis, in reliquis idem dicunt, cũ Arist. & his, quæ supra diximus.

Hæ igitur impoßibile, & non impoßibile eam quæ est, &c. 7.

Approbat Arist. aliqua, quæ dicta sunt ab antiquis circa tres modos primos, possibile enim, cõtingẽs, imposibile, se mutuo sequuntur contradictoriè, ita, vt non posibile, & non contingens inferant imposibile, & è contra, & non imposibile inferat possibile, & contingens, & è contra

tra dicto inuariato manente in omnibus contradictione facta sola in modis.

Necessarium verò quemadmodum
8. *se habet,&c.*

Circa necessarium verò non bene antiqui senserunt,& vt intelligas istum textum,recordare illius,quod diximus:primum,& tertium ordinem sibi contradicere:similiter secūdum & quartum:duos verò vltimos,tertium & quartum esse cōtrarios,cum igitur isti antiqui in tertio, & quarto benè assignauerint modales,sequitur,vt in contrarijs de necessario, nō errauerint imò rectè assignabant. quarta enim de Iliace est necessarium non esse, quarta de Purpurea est necessarium esse, quæ contraria sunt, possunt enim ambo esse falsa,simul autem vera esse nequeūt. at in primo,& secundo ordine errabant circa quartas de necessario, propterea non assignabant veras contradictorias, nam primus ordo contradicit tertio, secundus quarto, in tertio autē quarta de Iliace est necessarium non esse, in primo ordine,quia dicebant, amabitis est ista, non necessarium est esse, & sic constituebant has contradictorias necessarium est non esse,& non necessarium est esse. similiter in secundo constituebant has contradictorias,nō necessariū est non esse,& necessarium est esse,in Purpurea, & Edentulu,quæ contradictoriæ veræ nō sunt.

Hoc igitur est,quod dicit Arist. (circa necessarium contrariæ sequuntur)id est, bene sunt assignatæ, (at contradictoriæ sunt extra)id est,non sunt veræ contradictoriæ; & hoc in enunciationib.de necessario,aliæ enim bene assignantur, & hoc est,quod dicit,illius,necesse est non esse,quæ est in Iliace,nō est contradictoria hæc,quam isti assignant, non necesse est esse,dicentes,Amabitis.& probat non esse oppositas,quia ambæ veræ simul esse possunt,vt patet; nam Chimęram necesse est non esse,& eādem non est necesse esse. & hoc est,quod dicit, (quod enim necessarium est non esse, non est necessarium esse) vt exemplo patet, non igitur sunt contradictoriæ.

Causa autem huius est, quod non sequitur similiter in cæteris,&c. 9.

Dicet aliquis, cur sicut dicimus,possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse,vbi semper manet esse affirmatum, non etiam dicemus non necessariam est esse?vt in omnibus quatuor consequentibus remaneat dictum eodē modo,causam huius docet:quia sicut ipsi modi possibile, & impossibile,quia idem non significant,modo opposito se consequuntur; vt impossibile, & non possibile,similiter possibile, & non impossibile; ita impossibile, & necessarium idem dicunt,sed opposito modo secundum dictum, nam quod est impossibile esse,est necessarium non esse,& quod est necessarium esse,est impossibile non esse: cum ergo secundum dictum opposito modo se sequantur,non potest eodem modo esse in vtraque,vnde istæ non æquiualent,nō impossibile est esse,non necessarium est esse sed non esse, vt dicet inferius, sicut nec illæ æquipollent,possibile est esse,impossibile est esse, sed non impossibile est esse.

At certè impoßibile est sic poni contradictiones de necessario,&c. 10.

Argumento probat non sic ponendā contradictionem de necessario, ac si dicat,non istę sunt æquiualentes, possibile est esse,contingens esse, non impossibile est esse cum hac nō necesse est esse. argumentum est huiusmodi,quod necessariū est esse, possibile est esse, quod possibile est esse,nō impossibile est esse, quod non impossibile est esse per se non necessariū est esse,ergo de primo ad vltimum, quod necessarium est esse,non necessarium est esse,quod absurdum est; & implicat:dices tu,non valet,quod necesse est esse,possibile est esse,probat,quia si non valet, necessarium est esse ergo possibile est esse, necessarium erit nō possibile,quod si nō possibile,ergo impossibile, erit ergo necessariū impossibile,quod fieri vllo modo nequit: non ergo æquiualent. non impossi-

impossibile esse, & possibile esse, cum hac non necessarium esse.

11. *At verò neq; necessarium esse sequitur eam, &c.*

Dicet quis, si non sequitur, illa nō necessarium est esse, vt dicūt antiqui, sequetur vna ex his, aut necessarium est esse, vt dictio sit Amabitas, vel illa necessariū est nō esse, vt dictio sit Amabites, respondet nullo pacto vllā ex his cōstare cū ea, quæ est possibile est esse, nam possibile esse, simul vera est cum hac, possibile non esse, vt suprà docuimus, at necessariū esse non admittit illam possibile non esse, similiter necessarium non esse non admittit illā possibile est esse, ergo nulla ex his sequitur eā, quæ est possibile esse. à sufficiēti ergo partium diuisione colligit hāc esse illi consequentem, non necesse nō esse, & ita dictio non erit amabitis, nec amabitas, nec amabites, sed amabimus. & ita est vera contradictio cum illa, quæ est in Iliace, scilicet necesse est non esse, hæc nō necesse non esse: dices, quare non loquitur de secundo ordine, in quo etiam errabant antiqui? dico, quia cùm duo vltimi rectè assignati sint, & hic primus sumat illam, quę est in secundo, relinquit manifestum nullam aliam ponēdam in secundo, nisi eā, quæ erat in primo, quia nulla restat, & erit ista, non necesse est esse, vt dictio non sit Edentulus, sed Edentuli.

12. *Dubitabit autem aliquis, si illam, quæ est, &c.*

Constitutis ordinibus modaliū secundum cōsequentias & oppositiones sequitur tertia pars principalis capitis, in qua Arist. dubium mouet circa id, quod paulò superius dictum est, nempè valere hāc consequentiā, est necessariū, ergo est possibile: dubium igitur est: an valeat necessarium est esse, ergo possibile est esse, & ex altera parte videtur sequi, nam si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse; ergo sequitur vel non possibile est esse, vel possibile est non esse, vt suprà diximus, quæ vtraque de necessario asserere falsum est. At ex altera parte, quòd non sequatur, probatur, quia quod possibile esse, potest esse, & non esse; quod possibile est ambulare, & incidi, potest nō ambulare, & nō incidi; at quod necessarium est esse, non potest non esse, ergo necessarium non est possibile. Solutio Aristote. consistit in hoc, non omne possibile potest esse, & non esse, sed aliquod, vnde superius est ad necessarium, & sicut nō valet homo est animal, & animal est leo, ergo homo est leo, quia homo non est omne animal, ita non valet, necessariū quod est, possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse, ergo necessarium potest esse, & non esse, sed hanc solutionem oportet latius explicemus ipsum textum interpretantes.

Manifestum autem quoniam non omne possibile, &c. 13.

Docet non omne possibile esse ad opposita. s. ad esse & non esse, ambulare, & nō ambulare; aliquod enim possibile est solùm ad vnum vel esse, vel operari.

Pro cuius explicatione aduerte. Potētia vt habetur 5. Meta. c. 12. non est aliud, quàm principium operationis, vel esse. illud enim principium, quo operamur siue agentes, siue patientes, dicitur potentia, siue talis potentia tendat ad solam operationem, siue tendat ad esse, potentia enim ambulandi est ad operandum, at potentia vt sit ignis vel rosa, vel animal, est potentia ad esse. Nota 1. Quid sit potentia.

Duplex est autem potentia, vt habetur 9. Meta. altera irrationalis, altera rationalis: illa est rationalis, secundum quā operamur ex electione voluntatis, vt ipsa voluntas est potentia rationalis, quia liberè secundum eam operamur, similiter intellectus est potentia rationalis, secundum quem hoc vel illud intelligimus, & denique quæcunque potentia operatur non ex se, sed à voluntate imperata. Nota 2. Potētia alia est irrationalis, alia rationalis.

Potentia irrationalis est, quæ non ex electione, sed ex sua dispositione naturali habet operationem, vt potentia ignis ad calefaciendum, visus ad videndū: hæc autem adhuc duplex est, altera actiua ad agendum vel faciendum, altera passiua ad patiēdum, vt lignum habet passiuam

potentiam, vt cõburatur: rationales autem potentiæ actiuæ sunt.

Nota.3. Est autem considerandum, vnum discrimen inter has potentias. rationales enim & irrationales passiuæ, sunt indifferentes ad plura opposita, non quòd simul recipiant, vel agant opposita, sed quòd ipsæ sint principia ad operandum non magis hoc oppositum, quàm illud v.g. voluntas est potentia indifferens nõ magis ad volendum hoc, quàm ad nolendum, intellectus ad assentiendum vel dissentiendum. similiter in passiuis irrationalibus lignum est in potentia non magis ad calorem recipiendum, quàm ad frigiditatem, & materia secundum se nõ est in potentia magis, vt sit hoc, quàm illud, vel aliud: at potentia actiua irrationalis est ita determinata ad vnum agendum, vt per se aliud non faciat, nec possit illud non facere. vt ignis est in potentia ad calefaciẽdum, ita, vt per se nõ possit frigefacere, imò nec non calefacere, nã non calefacere, aliquando non prouenit ex potentia ignis, sed ex impedimento extrinseco.

Nota 4. Quot modis potẽtia dicitur, totidẽ & possibile dicitur. Aduerte præterea, cùm tot modis dicatur potẽtia, totidem dicitur possibile, quod à potẽtia dicitur: possibile enim & secundum potentiã rationalem, & secundum irrationalem tam actiuã, quàm passiuam, & sicut nõ omnis potentia est ad opposita, ita nec quodcunq; possibile.

Expositio text. His suppositis, accedamus ad textus explanationem. (Manifestum, inquit, est, non omne possibile esse vel ambulare) id est, operari (esse ad opposita) nempè, vt possit operari, & non operari, vt possit hoc vel illo modo operari. est enim aliquod possibile, quod ad vnum est, & huiusmodi est id, quod secundum potentiam irrationalem dicitur possibile, vt ignis potest calefacere, sed ex se non potest non calefacere vel frigefacere, nec omnis potẽtia irrationalis est huiusmodi, sed ea, quæ actiua est, nam passiua oppositorum est susceptiua, sicut & potentiæ rationales, quæ cõtrariorum modorum potentiæ sunt. voluntate enim & intellectu multos actus cõtrarios operamur circa varia opposita.

Concludit, non igitur omnis potestas suscipit opposita, nec solùm de potestate in communi loquendo, imò in eadẽ specie potestatis: scilicet irrationalis inuenitur potestas, quæ non sit oppositorum, qualis est actiua.

Vnum verbum hîc considera circa verba ista Aristotel. (ignem non est possibile calefacere, & non, neque quæcunque alia semper agunt) duas hic insinuat potentias irrationales actiuas, altera, quæ semper ex se determinatur ad agendum, nec ex se potest non agere, tamen ab extrinseco impeditur, vt ignis se habet ad calefaciendum, qui ex defectu combustibilis, non calefacit. Altera, quæ nunquam deficit, vt potentia, secundum quam cælum mouetur, nec naturaliter impediri potest, & ab vtraque potẽtia dicitur possibile. Duplex est potẽtia irrationalis actiua.

Quædam verò potestates æquiuocæ sunt, &c. 14.

Adhuc potestatem, seu potentiam distinguit. est enim nomen nõ simpliciter, id est, non vniuocè dictum, & hæc dictio compræhendit omnes potentias, quę dictæ superius sunt: quædam est potẽtia includens actus priuationem, secundum quam ea, quæ in potentia sunt, actũ nondum habent, sed actus principium. dicitur enim posse ambulare, qui nondũ ambulat & esse, quod nondum est. Altera dicitur potentia, quæ est simul cum actu, secundum quam id, quod currit, dicitur posse currere, quod operatur, posse operari, & quod est, posse esse, quæ potentia aliquando non aliud dicit, quàm non repugnantiam ad actum, vt idem sit, qui currit, potest currere, & dicere, qui currit non habet repugnatiuã, nec impedimentum ad cursum, quæ dicitur potẽtia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica. Quę sit potentia Logica.

Est autem discrimen inter has: prior enim est in rebus mobilib⁹, & corporeis, quæ aliquando sunt actu aliquando non sunt, seu aliquando operantur, aliquando non. at posterior est etiam in necessarijs & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Possibile ergo vtramque comprehendit, ac propterea est superius ad necessarium, & conuenit ei, sicut vniuersale cõuenit parti, scilicet inferiori, ideò infertur ex necessario possibile, sicut ex inferiori superius.

15. *Et est quidem fortaßè principium, &c.*

Alium ordinem consequentiarũ modalium perfectiorem ponit, & quia proprius erat præter communem, ideò (fortasè) dixit, non dubitationis, sed modestiæ causa. ordo est, vt incipiamus à necessario ad possibile, contingens, impossibile, quandoquidem inferius est in cõsequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentiarum processus.

Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario, eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua de dicto. affirmatiua de modo. Tertia negatiua de modo, affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de vtroque. modorum autem hic erit ordo, necesse, possibile, contingens, impossibile.

Et vt rectius hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones nostras, in quibus omnes æquiualentes inuenies: obseruando eandem rationem, sicut in alijs: solum ordinem mutando, semper enim prima syllaba pro necessario. Secunda pro possibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impossibili deseruit: dictiones autem hæ sunt: Argutule. vestigia. sine metu. mutabatis. circa quas aduerte primam tertiæ, secundam quartæ, contradicere, & vlterius, primam, & secundam esse cõtrarias, tertiam, & quartam subcontrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has.

16. *Manifestum autem ex his, quæ dicta sunt, &c.*

Hunc ordinem consequentiarum, rerum vniuersi ordini comparat, & ipsa comparatione comprobat; In vniuerso enim tres rerum naturas comperimus, quædam sunt semper actu, ita, vt nunquam defuturæ sint, nec defuerint, & hæ sunt primæ substantiæ, vocat autem hic primas substantias, non vt in prædicamento substãtiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deũ, & intelligẽtias, & hę sunt secundũ Arist. naturæ sempiternæ, & omnium principia prima, & istæ habent actum sine potentia, id est, quæ habent in se, semper habuerunt, & habebunt, nihil illis defuit, nec deerit. propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet, quæ est cum priuatione; & his assimilatur necessarium; qui modus significat, quod semper est.

Sunt aliæ naturæ, quæ habent actum cum potentia, id est, ita sunt, quòd non semper fuerunt, vel non semper erunt, & ista si comparentur secundum id, quod actu sunt, & id, quod potentia fuerunt, inueniemus actum perfectiorem esse, & natura priorem, id est, nobiliorem potentia, q̃a res perfectiori modo existit, quando est, quàm quando esse potest. at potẽtia prior est tempore actu ipso, quia prius tempore potuerunt esse, quàm sunt, & fuerunt, quales sunt naturæ istæ corruptibiles, & in his inuenitur possibile propriè, & contingens.

Aliæ sunt naturæ, quæ nunquam perueniunt ad actum perfectum, sed semper manent in potentia, vt si velis numerare numerum maximum, nunquam peruenies ad illum, si diuidatur continuum, non dabitur minima pars, tempus, motus secundum Arist. non peruenient ad actum consummatum. in his inuenitur impossibile, quatenus nunquam ad actũ perfectum peruenire possunt.

Cùm igitur harum rerum iste sit ordo, vt primæ res primo loco, mediæ secundo, vltimo verò ista postrema constituantur: ergo & modi eis correspondentes eundem obseruabunt ordinem, & ita à necessario incipientes ad possibile, contingens, & impossibile deueniemus: istum rerum ordinem exactius prosequi Metaphysici est; satis sit ista circa explanationem attigisse, hæc de textus interpretatione.

QVAESTIO.

Quid sit modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate.

Circa caput hoc, oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex, & de eius quantitate: hæc autem facilius percipientur, si quid sit modus, examinauerimus.

Quid sit modus. Circa quod antiqui & moderni Græci, ac Latini laborârunt non parum, inter Latinos S. Thom. tracta. de enunc. capite 1. Sententia. II. inquit, modus est rei adiacens determinatio, id est, additum aliquod extremum enunciationis, vel totam enunciationem determinans, dicimus enim, homo doctè disputat illud (doctè) prædicatum determinat, & limitat, vt stet pro disputatione docta, at quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitat dicẽs, modũ esse enunciationis cõpositionem determinãtem. duo enim in verbo consideramus, alterum est eius significatio, id est, res, quam significat, vt disputo disputationem significat, & lego lectionem, alterum est verbi compositio, quod est ipsius formale.

Quotuplex modus. Sunt igitur modi in duplici differentia: quidam determinant verbi significationem, vt doctè disputat, velociter currit: alij determinãt verbi compositionẽ, vt Petrum currere est possibile, id est, ista compositio est possibilis Petrus currit. tales autem sunt isti modi præsentes.

Quòd si obijcias, esse plures modos, nempe verum, falsum, respondet S. Tho. istos nihil addere ad simplices enunciationes, idem enim est dicere Petrus currit, & Petrum currere est verum, propterea non habent peculiarem difficultatem, ideò hic prætermittuntur.

2. sent. Albert. tract. 2 capite 1. dicit illos modos verum, falsum, differre ab istis, quia non ampliant tempus dicti, sicut isti quatuor.

Alij plures etiam modos multiplicant etiam compositionem determinãtes, vt scibile, optabile. sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

Græci alijs verbis, quamuis eundem facientibus sensum, modum definiunt. 3. sent.

Ammo. & Psel. modus est vox significans, qualiter prædicatum subiecto insit, quæ definitio est etiam Auerro. at Græci hanc definitionem communem pluribus modis faciunt, dicuntque Arist. hic solùm præcipuos considerasse. 4. sent.

At circa hoc aduertendum est primò, triplex est enunciationis materia, vt superius diximus, materia enim est habitudo prędicati ad subiectum; tripliciter aũt prædicatum se habet ad subiectum, vnde est triplex materia. primò prædicatum aliquod ita inest subiecto, vt non possit non inesse, vt homo est animal, & talis est materia necessaria. alterum non inest, sed nec potest inesse, vt homo est lapis, & talis est materia remota, seu impossibilis; aliud non inest, sed potest inesse, vel inest, sed potest non inesse, vt Petrus currit; & talis est materia contingens. 5. sent. 1. Fund. Attributũ se trib. modis habet ad subiectum.

Est igitur modus vox significatiua enunciationis materiam explicans, vt patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsenti. Cùm autem triplex sit materia, triplex erit modus rei, necessarium, impossibile, contingens. nam possibile, vt docet Boet. sola voce differt à contingenti, & quia possibile componitur, dicimus enim impossibile, sed nõ dicimus incontingens.

Aduerte secundo, duplex est compositio in modali enunciatione, altera est dicti, vt hæc compositio, sortem currere, altera est modalis totius, vt sortem currere est possibile: quando audis modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto, vt notant Albert. tracta. 2. capite primo, & Alex. qui dicit enim sortem currere, est possibile, determinat compositionem illam sortem currere, non autem totam ipsam modalem, nam modalis ipsa nulla est contingens, sed vel impossibilis, vel necessaria. 2. Fũd. Duplicem esse cõpositionẽ modalis enunciationis.

Pręterea quando dicimus modum explicare materiam, intellige cum Ammo. & Psell. modum non esse materiam, materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed

explicat

explicat modus materiã illam. & aliquãdo explicat materiã quæ non est, vt qui dicit Petrũ currere est necessarium. sicut aliquando diuidimus, quę diuidenda nõ sunt, & componimus, quæ componenda non sunt, vt quando dicimus homo non est animal, leo est rationalis.

Ex his omnibus facilè colligitur, quid sit enunciatio modalis, & quotuplex, & quomodo non sunt plures quàm hæ, quas Aristoteles enarrat, & quantum ab alijs omnibus differant.

De Quãtitate modalium. Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem: duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte modi, est enim in modalib. duplex subiectum. Alterum ipsius dicti quod Albertus vocat subiectum locutionis, vt in hac, sortem currere est possibile. sortes est subiectum locutionis. alterum est subiectum totius modalis, quod vocat subiectum enunciationis.

Et iuxta hęc duo subiecta, insurgit duplex quantitas, secundum quid, altera ex dicto & secundum hãc quædam modalis dicitur vniuersalis, quædam particularis, quædam indefinita, quædam singularis, vt enunciationes simplices.

At secundum subiectum enunciationis, quod est ipsum dictum integrũ, semper modalis est singularis, quia illud integrum dictum locum habet vnius singularis subiecti, cùm non possit distribui totum ipsum.

Tertia quãtitas est præcipuè à modo: sunt enim duo modi vniuersales, necesse, & impossibile, & æquiualentes, & duo particulares, possibile, contingens, & æquiualentes, & secundum hos, modales vniuersales vel particulares dicuntur.

Dubium. Dices quare illi duo sunt vniuersales, hi duo particulares? dico, quia necesse est

Solutio. quod omni tempore inest, impossibile ꝙ nullo tempore: propterea vniuersalitatẽ temporis claudunt, reliqui duo aliquando vel non aliquando: propterea temporis particularitatem habent.

Præterea necesse, vel impossibile, si superiori vel vniuersali termino iungun tur, distribuunt virtualiter: Idem enim est dicere, homo necessario est animal, & omnis homo necessario est animal, & homo impossibiliter est leo, & nullus homo est leo. reliqui non similiter. Hæc sufficiant, quia quæ restant, latè iam in introductione dicta à nobis sunt.

Quæ enunciationes contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.

Cap. IIII.

VTrum autem contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, quæ dicit, quòd omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, aut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est: vt, est Callias iustus, nõ est Callias iustus, Callias iniustus est, vtra harũ contraria est? Nam si ea, quæ sunt in voce, sequũtur ea, quæ sũt in intellectu, illic aũt contraria est opinio contrarij, vt quòd omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiã in ijs, quæ sunt in voce affirmationib. necesse est similiter sese habere. ꝙ si neq; illic contrarij opinio contraria est, nec affirmatio affirmationi erit cõtratria: sed ea q̃ dicta est negatio. quare considerandũ est, q̃ opinio falsa opinioni veræ cõtraria est, vtrũ negationis, an ea, q̃ contrariũ esse opinatur. Dico aũt hoc modo, est quædã opinio vera boni, ꝙ bonũ est: alia aũt quòd nõ bonũ, est falsa: alia verò, quòd malũ: vtra harũ contraria veræ? & si est vna, secundum quamnam contraria. Sectio 5. secundum Græcos. Idẽ in principio primi huius.

2. *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, eò ꝙ cõtrariorũ sunt, falsum est. Boni.n. quod bonũ est, & mali ꝙ malum est, eadẽ fortasse opinio est etiã vera, siue plures, siue vna sit. sunt aũt ista cõtraria, sed non eo, quòd contrariorum sint, contraria sunt, sed magis eo, quòd cõtrariæ.*

3. *Si ergo est boni quidem quòd est bonũ opinio, alia autẽ quod non bonum est, est autem aliquid aliud ꝙ nõ est, neq; esse potest: aliarũ quidẽ nulla ponenda est, neq;*

quæcunque esse quod non est opinantur: neque quæcunque non esse quod est. infinitæ enim vtraque sunt, & quæ esse opinãtur quod non est: & quæ nõ esse ꝙ est.

4. *Sed in quibuscunque fallacia est. hæ autem sunt in his, ex quibus sunt generationes. ex oppositis verò generationes. quare etiam fallaciæ.*

5. *Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quidem secundũ se, illud verò secundum accidens (accidit enim ei non malum esse) magis autẽ in vnoquoque vera est quæ secundum se est etiam falsa, siquidem & vera: ergo eæ quæ est, quod non est bonum quod bonũ est eius quæ secundum se, falsa est: illa verò quæ est, quod malum est, eius quæ secundum accidens. quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij. Falsus est autẽ maximè circa singula, qui contrariã habet opinionem: contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differũt. Si igitur harum contraria est altera: magis verò negationis est contraria: manifestũ est quod hæc erit contraria. Illa verò quæ est, quod malum est quod bonum est, implicita est. etenim quod non bonũ est, necesse est fortè ipsum eundẽ opinari.*

6. *Amplius, si etiam in alijs similiter oportet se habere, & hoc modo videbitur benè esse dictũ. Aut enim vbiq; ea quæ est contradictionis, aut nusquã. quibus verò non sunt contraria, de illis quidẽ falsa, quæ est verè opposita: vt qui hominẽ non putat esse hominẽ, falsus est: si igitur hæ contrariæ sunt, etiam & aliæ, quæ sunt contradictionis.*

7. *Amplius, similiter se habet opinio boni quod bonum est, & non boni quod non bonum est. & præter has boni ꝙ non bonum est, & non boni quod bonũ est. Illi ergo quæ est, non boni quod non bonũ veræ opinioni, quæ est contraria? Non enim ea quæ dicit, quod malum est, * si aliquando fuerit vera. nunquam autẽ vera veræ contraria est: est enim quoddã non bonũ malum. quare contingit simul esse veras. At verò nec illa quæ est. quod non malũ: vera enim & hæc: simul enim & hæc erunt. Relinquitur igitur ei quæ est non boni, quod * non bonum est, contraria ea quæ est non boni, quod bonum est falsa enim hæc. * quare & ea quæ est boni quod non bonum est, ei quæ est boni, quod bonum est.*

*a.l. simul enim aliquando.

*a.l. nõ bonũ verè cõtraria ea q̃ est nõ boni, quod bonũ falsa falsa enim hæc.

Manifestum ergo est, quod nihil interest, nec si vniuersaliter ponamus affirmationem. vniuersalis enim negatio contraria erit vt opinioni quæ opinatur, quod omne quod est bonum, bonum est, ea quæ est, quod nihil eorum quæ bona sunt, bonum est: nam ea quæ est boni, ꝙ bonũ, si vniuersaliter sit bonum, eadem est ei, quæ opinatur, quod quicquid bonum est, quod bonũ est. hoc autẽ nihil differt ab eo quod est, quod omne quod est bonum, bonum est. similiter autem & in non bono. 8.

*Quare si in opinione sic se habet: & sunt hæ, quæ sunt in voce affirmationes & negationes, notæ earum quæ sunt in anima: manifestum est quod affirmationi contraria quidem negatio est, quæ de eodem vniuersaliter: vt ei quæ est, quod omne bonum, bonum est, vel quod omnis homo bonus, ea quæ est, quod nullum vel nullus: contradictoriæ autem quæ est quod non omne, * aut non omnis. Manifestum est autem, quod & veram veræ non contingit esse contrariã. neq; opinionẽ, neque contradictionẽ. contrariæ enim quæ circa opposita sunt: circa eadẽ aũt contingit* 9.

*a.l. & ꝙ.

git verum dicere eundem: simul aũt non contingit idem inesse contraria.

1. *Vtrum autem contraria est affirmatio negationi, &c.*

Hæc est quarta & vltima pars huius lib. in qua Arist. dubium vnum proponit circa oppositionem: quod caput aliqui non esse Aristotelis existimârunt, inter quos est Porphy. & dubius est Ammonius. At quia reliqui antiqui Græci, & Latini hoc tanquam Aristot. recipiunt, non erit inutile illud exponere.

Quæstio igitur huiusmodi est: Vtrũ affirmationi opponatur magis negatio cõtraria an affirmatio de prædicato contrario? verbi gratia, huic affirmationi, omnis homo est iustus, vtra est magis opposita, vel hæc nullus homo est iustus, an hæc, omnis homo est iniustus? & huic sortes est iustus, vtra magis opponitur sortes non est iustus, an hæc, sortes est iniustus: vbi prædicatum est cõtrarium. (Nam si ea, quæ sunt in voce sequuntur ea) Proponit viam, secundum quam ista quæstio determinanda est, nempè vt ea, quæ in mente sunt, consideremus: voces enim non aliud sunt, quàm signa eorum, quæ menti insunt. Considerandum ergo est quæ opinio in mente opinioni opponatur, an quæ est secundum negationem, an quæ est secundum contrariũ. Voces enim eodẽ modo opponentur.

Vnde sit quæstio huiusmodi: aliquis habet hanc opinionem, bonum est bonum, veram; habet aliam falsam, bonũ non est bonum. & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto, quæ opinio harum duarum illi opposita est? & nota ista verba Aristotelis. (Si est vna, secundum quam contraria) potest esse vnus sensus, in vna harum duarum est cõtraria, vtra erit: siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserentis: & hic sensus est bonus & ita exponit Caietanus.

2. Expositio. Nota. Aliter interpretatur Ammon. & Boetius, notantq; vnum, quod nos supra explicuimus capite de oppositis. Duplex est contrarium: quoddam habet mediũ, quando non est necesse, vt alterũm extremorum proprio insit subiecto, vt album & nigrum: non enim est necesse vt corpus vel sit album, vel sit nigrum: potest enim esse rubrum. Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto, vt par, impar, sanum, ægrum, calidum, frigidum; necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, vel frigidum, animal sanum vel ægrum. in contrarijs habentibus mediũ negationis vnius contrarij, non est eadẽ cum affirmatione alterius contrarij, vt non est idem non est album, & est nigrũ; at in alijs vna est re, idem enim re est, nõ est par, &, est impar, non est sanum, & est ægrum.

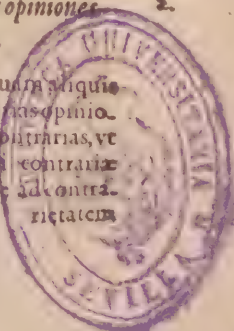
Intelligitur in his respectu proprij subiecti, alias enim non idem sunt: nam Chimæra non est calida, non tamen propterea est frigida: respectu ergo subiecti susceptiui vtriusq; contrarij oportet intelligere.

Hoc supposito, est clarus sensus Aristotelis: dicit enim, an bonum non est bonum, opponatur huic, bonum est bonum: an ista, bonum est malum? (quod si vera sit) id est, si aliquando idem re sit, vt in contrarijs medio carentibus fit respectu proprij subiecti; hinc, vtram assumemus tanquam oppositam, negationẽ an affirmationem? & hic est sensus etiam bonus.

In ista quæstione aduerte, quod vocatur opinio iudicium intellectus, quo assentimus, vel dissentimus alicui enunciationi; & opinari, aliquando iudicare dicitur, vt patet tertio de anima cap. 3. imaginari, inquit, possumus cùm volumus: opinari autem, id est, iudicare, non; quãuis alijs locis aliter opinio sumatur, vt videbitur. Nota. Quid nomine opinionis hic intelligatur.

2. *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, &c.*

Excludit responsionem quam aliquis ei poterat dare, nempè contrarias opiniones esse, quæ sunt circa res contrarias, vt opinio boni, & opinio mali contrariæ sunt. Docet id non sufficere ad contrarietatem

rietatem opinionum: quod dupliciter probat. Primò quia eadem est fortasse opinio contrariorum. Et secundo, quod si non est eadem, sed plures sunt, possunt ambæ veræ esse, vt opinio de bono, quod bonum est, & opinio de malo, quod malũ est: hæ opiniones vel vna sunt, vel siue vna, siue plures sint, verę simul sunt: vtrumque autem repugnat opinionibus contrarijs.

Nota.1. Hoc est ergo vnum: aliud, nempè quod opiniones contrario modo se habeant, & tum contrariæ sunt, non tamen propterea quod contrariorum sint; oportet ergo in inuestigandis opinionib. contrarijs, quomodo contrariæ se habeãt inuestigare.

Nota.2. Quomodo eadẽ sit opinio contrariorum. Aduerte quando Aristoteles dicit eãdem opinionem esse contrariorum, vt, quod bonum est bonum, & malum est malum, non intelligas de opinione, & iudicio actuali. hoc enim fieri non potest, cum alio actu iudicem, bonum esse bonum, & alio diuerso numero actu, malum esse malum; sed de eadem opinione, intellige habituali, id est, eodem habitu vtrumque cognoscitur.

Vel, quod melius est, intellige de iudicio actuali, & tunc sit sensus, quod est vna opinio specie, contraria autem non sunt vnius speciei. propterea illæ duæ actuales opiniones non sunt contrariæ, scilicet, quod bonum est bonum, & quod malum est malum.

3. *Si ergo est boni quidem quoniam bonum est, &c.*

Incipit Aristoteles determinare hanc quæstionem, docetque oppositionem consistere in negatione eiusdem prædicati de eodem subiecto, non autem in affirmatione oppositorum: & primo probat non consistere in alio, quàm in negatione eiusdem; Vnum vni tantum opponitur, sed infinita essent opposita quæ illo opponuntur modo, nempè affirmando opposita vel negando propria alicuius; ergo non hoc modo est sumenda oppositio: minor probatur. sit hæc opinio, bonum est bonum, si eius opposita sunt quæ affirmant id, quod bono nõ conuenit, vel remouent quæ conueniunt, sunt hæc innumera, nam dici potest bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonum est inutile, similiter remouendo propria, bonum non est amabile, bonum non est vtile, bonum non est sectandum. si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt. Nõ ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius, per affirmationem oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto.

4. *Sed in quibus fallacia est, hæ autem sunt, &c.*

Ostendit secundum quam affirmationem & negationem sit sumenda oppositio, ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eiusdem prædicati de eodem subiecto: hoc autem dicit his verbis (in his consistit oppositio, in quibus fallacia; fallacia verò in his est, in quibus generationes, generationes verò ex oppositis fiunt, secundum idem.)

Pro quorum verborum intelligentia est aduertendum, quod generatio est mutatio alicuius ex non esse ad esse: quando fit aliquid quod nõ erat ante, tunc generari dicitur. Corruptio autem est mutatio ab esse ad non esse, scilicet quando aliquid quod erat, non est, dicitur mutatum fuisse, vnde termini generationis & mutationis primi sunt ens & non ens: generatio incipit à non ente, & terminatur in ens. Corruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens. Versantur igitur inter opposita secundum idem, nempè inter ens & non ens. Nota 1. Generatio quid sit.

Aduerte secundo, intellectus noster in rerum cognitione proportionaliter se habet his mutationib. vera siquidem cognitio rei assimilatur generationi, sicut etenim generatio procedit ex eo quod erat ad id, quod est, ita vera cognitio procedit ex eo, quod non erat cognitum, ad id quod cognitũ est, & sicut corruptio est ab ente in non ens: ita error & deceptio est ab ea cognitione, qua verè res cognoscen- Nota 2.

scenda erat, recessus in illam cognitionē, qua rem aliter, quàm est, cognoscimus. Vnde si petas, in quo consistit vera cognitio? dicam in eo, quòd res, vt est, cognoscitur. Si petas in quo error & deceptio: dicam ante omnia in eo, quod cognoscis de re, quod non est: Sunt igitur termini cognitionis & fallaciæ ens, & non ens, homo & non homo, & reliqua, oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Hæc doctrina in hoc cōsistit, vt quemadmodum generatio in hoc consistit, qd' aliquid fiat ex eo quod non erat, siue fiat ex terra, siue ex aere, siue ex alia quauis re, & deceptio in eo quòd intelligat quod non est res, siue intelligat hoc vel illud falsum, ita & oppositio in hoc quòd idē neget de eodem, de quo affirmatum erat, & est subtilis non solum doctrina sed etiā probatio eiusdem conclusionis, quod oppositio sit secundum affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

5 *Si ergo quod bonum est, &c.*

Tribus rationibus probat conclusionem illam. Primo: illa sunt magis opposita, quæ magis secundum se repugnant in veritate, & falsitate, id est, quorum vnum magis est falsum & alterum est magis verum, sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem, ergo ea sunt magis opposita: maiorem probat, quia contraria maximè distant. minorem ostendit. ista propositio, bonum est bonum, est magis vera quàm hæc, bonum non est malum, ergo & ista, magis falsa, bonum nō est bonum, quàm hæc, bonum est malum, & ita illæ duæ opponūtur, bonum est bonum, & bonum non est bonum. & alię duæ inter se, bonum est malum, & bonum non est malum.

Probat quòd illa sit magis vera, quia secundum se est vera, id est, immediatè, & sine causa. Si enim dicat quis. quare bonū est bonum, non est causa. at illa, bonum non est malum, est secundum accidens, id est, mediata, quia causam habet: ꝑpterea enim, bonum non est malum, quia bonum est bonum. Ista ergo opponetur, bonum non est bonum, non autem illa, quę implicita est, id est, bonum est malum. istam vocat implicitam, quia includit illam tamquam priorem, bonum non est bonum. attende rationem hanc quæ subtilis est.

Amplius si & in alijs oportet similiter se habere, &c. 6

Idem probat secunda ratione, quæ talis est: inueniuntur oppositiones, in quibus non potest aliter, quàm per affirmationem & negationem sumi contrarietas, ergo in omnibus ita sumetur, vel in nullis, quandoquidem oppositio est eiusdem rationis: antecedens patet in his, in quibus non est contrarium, vt homo est homo, hic enim nō aliter contradicimus quàm per negationem eiusdem falsam, scilicet homo non est homo, ergo etiam in alijs ita erit, in quibus contrarium est. quòd si in his dicas non esse oppositionem, ergo nec in illis: quòd si in istis saluatur oppositio per affirmationē & negationem, eadem erit oppositio in illis, cum etiam possimus illic negare & affirmare.

Amplius similiter se habet opinio boni, &c. 7

Hæc est tertia ratio, qua idem probat Aristoteles. argumentum autem est huiusmodi. ista, bonum est bonum, & ista, non bonum non est bonum, sunt veræ & de subiecto opposito penes finitū, & infinitum, hæ autem falsæ, bonum nō est bonum, & non bonum est bonum, & oppositæ secundum subiectum, vnde harum duarum, & illarū æqua est ratio, sed huic non bonum non est bonum, opponitur illa, non bonum est bonum, ergo & illi bonum est bonum, altera bonum non est bonum: quòd autem illi, non bonum nō est bonum, opponatur illa, non bonum est bonum, patet, quia non opponi potest ista, non bonum est malum, nec ista, non bonum non est malum, nam essent duæ oppositæ veræ.

Quod probatur: & vt hoc inconueniens appareat, sume in vniuersali, omne non bonum non est bonum, quæ vera est,

si ista est contradictoria, non bonum est malum, est vera cum illa, si ista non bonum non est malum, etiam est vera, aliquod enim non bonum non est malum. sunt enim, quæ nec sunt bona nec mala moraliter loquendo. lapis enim nec est bonus, nec malus, id est, nec iustus nec iniustus. neutra ergo illi opponitur, sed ista non bonum est bonum, quæ negatio eiusdem est, & falsa, ergo & illa ita opponētur bonum non est bonum, & bonum est bonum: est autem argumentum hoc ab oppositis: ita se habet negatio & affirmatio de non bono, sicut affirmatio, & negatio de bono, & illa opponuntur secundum affirmationem, & negationem eiusdem, ergo & hæc.

8 *Manifestum ergo quoniam nihil interest, &c.*

Concludit Arist. oppositionem omnē secundum affirmationem, & negationē esse primo sumendam, tam in contrarijs, quàm in contradictorijs, vt enim opinioni, omne bonum est bonum opponitur opinio contradictoriæ, quæ dicit, non omne bonum est bonum, ita & opinio ista contrariæ, quæ dicit, nullum bonum est bonum, vtraq; enim negatio est eiusdem, siue in vniuersali, siue non vniuersaliter sumatur negatio.

Quare si in opinione sic se habet, &c. 9

Determinata quæstione oppositarum opinionum facilè concludit, quid de voce dicendum sit, si enim vox est nota eorum, quæ sunt in intellectu, in intellectu autem oppositæ sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationem, & negationē sunt, in hoc etiam eodem enunciationum vocalium consistit oppositio. & sicut contrariæ opiniones de eodem simul esse veræ nequeunt, ita nec in voce contrariæ vel contradictoriæ enunciationes veræ simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ veræ, & contradictoriæ possunt enunciari, vt de Petro quòd est albus, & quòd non est albus, quòd sedet, & non sedet, sed simul, id est, pro eodem tempore id omnino repugnat, vt supra diximus.

Hic est finis capitis, & totius libri de interpretatione Aristot. si aliqua prætermissa sunt, eo factũ est, quia suis locis copiose, & exactè tradentur Deo fauente, cui sit gloria in sempiternum. Amen.

FINIS.

LAVS DEO.

B. Q. V. M.

FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vnà cum Quæstionibus, in libros Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

De subiecto, inscriptione, ordine, procedendi modo, & diuisione horum librorum.

Dignitas qualis sit librorum de posteriori analysi.

POsteriorum libri & dignitate, & vtilitate reliquas omnes Logicæ partes antecellunt, hi enim sunt qui alijs tùm sciētijs, tùm artibus, magnum vsum exhibent, & à quibus, & vniuersalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur, adeò, vt Aristoteles Themistio visus fuerit consultò in his, ob eorum sublimitatem, obscuritatem affectasse.

Antequam autem ad contextum descendamus, non abs re erit quinque prælibare, ex quorum cognitione facilior erit processus. primum est libri obiectum, alterum inscriptio, tertium ordo, quartum procedendi modus, postremo diuisio: Ex his enim reliqua, quæ præmitti solent, manifesta fient.

QVAESTIO I.

Prologomenorum de subiecto lib. Post. Analy.

Pri. fund. Logica in quem finē sit reperta.

Circa primum aduertendum est Logicam, vt sæpè diximus, in hunc vsum fuisse inuentam, vt modum aperiret, quem intellectus noster obseruat in rerum veritatibus cognoscendis & indagandis: vt enim artes docent modum quo res operamur, ita & Logica modum quo nos intelligimus. Duplex autem est rerum veritas, altera, quæ per se ipsam, postquam intellectui obijcitur, nota fit, nec intellectū erga eam errare contingit, quales sunt veritates eorum, quæ principia dicuntur: vt omne totū est maius sua parte: quodlibet est vel non est, & similia, de quibus Aristoteles in 2. Metaph. in principio dixit, in ianuis quis aberrat? hæc autem nō opus habent Logica, sunt enim per se manifesta, nec aliter intellectus ea cognoscit, quam sensus, puta visus, suum obiectum præsens, vt benè dixit Linconien. 1. Posterior. cap. 9. & Aegid. 2. Poste. ca. vltimo.

Altera veritas rerum est, quæ non statim per se intellectui est manifesta, nisi vtamur aliquo discursu & ratiocinatione, qua talem veritatem per aliam notiorem deducamus: quales sunt eæ veritates, quæ de conclusionibus habentur, non enim sine discursu tales cognosci possunt: hæc autē Logica indigent, quæ talem modū nempe discursum & ratiocinationem ostendat, explicet, & doceat: atq; hic est vsus & necessitas Logicæ. licet enim modum cognoscēdi etiam simplicia tradat, quod factum est in prædicamentis, tamē ea omnia in compositam, & discursiuam cognitionem ordinantur.

Sec. fund. Veritatem discursu comparatā esse duplicem.

Est præterea aduertendum, veritatē hanc, quæ discursu habetur, esse in duplici differentia, quædā est, cuius cognitio dicitur scientia, quædam verò cuius cognitio dicitur opinio: seu clarius, quasdam res opinione, quasdam scientia discurrentes cognoscimus. ea sciuntur, quæ sic se habent sicut cognoscuntur, nec aliter se habere possunt, quàm vt intelliguntur verbi gratia, scimus hominem esse risibilem, quia re vera ita est, nec aliter esse potest

potest quin homo sit risibilis, & nobis manifestum est ita id esse, propterea scientia, cognitio vera, necessaria, & clara dicitur. de his verò opinamur, quæ sic se habere non constat, sed coniectura & probabilitate quadam cognoscuntur, quare aliter se habere possunt, quàm opinamur, & ideo opinio incerta, obscura, ac mutabilis cognitio dicitur.

Duplicem esse in nobis discursum. Iuxta has duas cognitiones duplex est in nobis discursus, & is, quo scientiã consequimur, qui demonstratio dicitur, & is, quo opinionem, qui syllogismus Topicus nuncupatur: vnde fit, vt Logica maximè in hac vtraq; parte versetur, nempe & Demonstratiua, & Topica, quæ Dialectica peculiariter dici solet. harum altera his libris continetur, nempe demonstratio, altera verò lib. Topicorum.

1. conclu. Demõstratio, horum librorum est obiectum. Est igitur horum librorum obiectum & materia circa quam versantur, demonstratio, nempe syllogismus, quo scientiã rerum consequimur, quæ sententia est communis omnium Græcorum, & ferè omnium Latinorum, immò ipsius Aristotelis qui 1. Priorum c. 4. proposuit obiectum Analyticæ partis ipsam demõstrationem, præmittendo tamen cognitionem syllogismi in communi, tanquam vniuersalioris. ex obiecto autem apparet quanta sit vtilitas huius partis Logicæ, à qua, velut ab instrumento necessario scientiæ reliquæ dependent.

Opi. contraria, & eius rationes. At circa hoc fuit Auerrois sententia in hoc prologo, non in his libris demonstrationem solam per se, sed etiam definitionem considerari: propterea demonstratio obiectum non erit, cum non omnia, quæ in hac parte considerantur, complectatur. Hanc sententiam receperunt quidam iuniores, quorum rationes præcipuæ sunt.

pri. ratio: Primò, ad Logicum spectat tractare per se de definitione, est enim instrumentum cognoscendi, qua consideratione ad Metaphysicum pertinere non potest: sed nulla pars Logicæ est, quæ definitionem considerat, nisi ista; ergo ad hanc partem pertinet. probant minorem, quia si ad aliquam partem aliam spectaret, maximè ad 6. Topicorum, sed ad eam non pertinet, cum Topicus ibi non definitionem construat, sed constructam examinet, vt notat Alex. ibidem in principio.

2. Secundo, etiam si non esset demonstratio, adhuc definitio esset, & à Logico consideraretur, ergo definitio non propter demonstrationem, sed propter se in Logica consideratur.

3. Præterea nobilior est definitio ipsa demonstratione, ergo non ipsius causa debet à Logico considerari, sed potius demonstratio propter definitionem: antecedens patet, ex Aristo. 7. Meta. tex. 4. nobilius, inquit, est scire quid sit homo, quàm qualis sit. Sed illud habetur per definitionem, hoc autem per demonstrationem: ergo potius instrumentum est definitio, quàm demonstratio. Ob hæc igitur asserunt horum librorum tàm demonstrationem, quàm definitionem esse obiectũ.

Confut. huius opinionis. Hæc sententia non est recipienda, multis ex causis: primo, quia est contra communem omnium Græcorum & Latinorũ opinionem. Secundo est etiam contra Aristotelẽ, nam 1. Priorum c. 4. proponit se intendere de demonstratione disserere, prius autem de syllogismo, tanquam de superiori. quo loco definitio non per se, sed cum demõstratione sumpta ponitur, aliàs enim ante syllogismũ esset tractanda, cum syllogismus non sit definitione superior. Tertiò, sententia ista est contra rationem. primò, sicut totius scientiæ vnicum est commune obiectum, ita partium scientiæ vnicum est per se particulare obiectum, sed libri hi vna pars Logicæ sunt, ergo vnic[um] est eorum per se obiectum: non ergo definitio simul & demonstratio per se considerantur, præsertim cum maximè differant, definitio enim est instrumentum simplicium, demonstratio compositorum; definitione, quid res sit, demonstratione, qualis, & ꝓpter quid sit scimus. Hoc argumento coguntur isti ponere obiectum horum librorum modum sciendi: contemplantes autem talium instrumentorũ diuersitatem, asserunt tale obiectum esse æquiuocum: Sed confutatur hoc argumento: Vel illud est purè æquiuocum vel analogũ. si purè ęquiuocũ, ego iam non datur vnum ob-

obiectum, cùm in eo nulla sit vnitas rei, sed solius vocis: si verò est analogum, ergo vnum significatum est propter alterum. Quarto, rationes huius sententiæ inualidissimæ sunt.

Ad.pri. Ad primum, respondetur cũ Eustrat. ꝓlogo 2. Post. definitionem hic non considerari secundum se, sed vt est causa vna, qua probamus passionẽ inesse subiecto, quo etiam modo aliæ causæ quoque hic considerantur. Ad maiorem aũt argumẽti, Eustrat. admittit Metaphysicum per se considerare definitionem; sed mihi hoc non satisfacit, nam Metaphysicus eã considerat, vt dicit rei substantiam, nõ vt est cognitionis instrumentũ: hoc enim Logicum est, vt dixit Auer. 7, Meta. com. 42. Propterea neganda est maior, Logicus enim non per se, & immediatè definitionem considerat, sed vt ad demonstrationem pertinet: ꝙ optimè dixit Aegid. in Prohemio 1. Priorum: vt enim intellect⁹ operationes simplices nõ sunt propter se, sed ad compositas ordinantur; ita & definitio, quæ simplicium est, nõ propter se, sed ad argumẽtationem ordinanda est. nec ex hoc sequitur definitionem non tractari exactè in Logica: vt enim Physicus exactè de forma & materia dicit, & de anima, & reliquis, licet vt ad corpus naturale ordinantur, ista consideret, ita & Logicus de definitione.

Definitio vt à logica considera- tur.

Albert. tract. 1. suæ Logicæ c. 5. dicit hanc partem Logicæ, de definitione, nõ extare. vnde posset optimè dici, quod quã uis Logicus de definitione per se ageret, tamen talis tractatus omnibus libris de argumentatione anteponendus esset, cùm sit simplex; esset enim immediatè post prædicamenta.

Ad secun. Ad secundum respondetur facilè, si demonstratio esset ablata, maneret definitio, sed Logica esset manca, nec haberet eam rationem, quam modo habet, cũ eius finis mutetur.

Ad tertiũ. Ad tertium negatur definitionẽ esse potiorem; nec ille textus quicquam contra nos probat: illic enim, inquit, nobili⁹ esse scire quid res sit, quàm solum qualis sit: at demonstratio non solùm ostendit qualis res sit, sed propter quid etiam talis sit. in hoc autem includitur, quid sit & hęc est maxima cognitio, nẽpè scire res per suas causas, quod demonstratione fit: immò si textus consideretur, est contra eos: nam subdit Aristoteles rationem, quare sit melius scire quid; quia, inquit, qui scit, quid, facilè sciet, quale: ac si dicat, qui scit definire, scit demonstrare. hactenus de subiecto, nunc de inscriptione horum librorum dicamus.

QVAESTIO II.
De Inscrip. Lib. Post. Analyt.

Inscriptio huius libri Græcè est, τῶν ἀναλυτικῶν ὑςέρων. i. resolutoriorum posteriorum: in cuius gratiã prius quid resolutio sit explicemus; circa quam vehementer neoterici digladiantur.

Quid resol

Resolutio igitur, vt Alexand. & Philoponus 1. Priorum in principio asserũt, non est aliud, quàm regressus quidam rei in ea principia, ex quibus est, seu à quibus pendet. verbi gratia, est corpus aliquod ex elementis constitutum, dissoluitur, in eadem elementa redit: talis reditus resolutio dicitur.

Resolutio alia est realis, alia rationis.

Est autem hæc resolutio duplex, quædam realis, quædam rationis. realis est quæ in ipsis fit rebus, actione in ipsis realiter existente; vt quando verè mixtũ in elementa resoluitur, quando totum in particulas secatur. resolutio rationis est quæ ipsis rebus accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione, vt enim mixtum sui corruptione in elementa realiter resoluitur, ita intellectus sua consideratione mixtũ in elementa redigit; talisque resolutio rationis dicitur.

Resolutio ratiõis duplex. Mathematica, & Logica.

Hæc resolutio rationis duplex est, altera Mathematica, altera Logica. Mathematica est qua propositam conclusionẽ in proprias causas, per quas demonstretur, reducimus; vt nihil aliud sit talis resolutio, quàm inquisitio & perscrutatio quædam causarum illius conclusionis: sicut in Moralibus, consultationes sunt inquisitiones mediorum ad res faciendas, vt docet Aristoteles 3. Ethicorum c. 3. ex quo patet, hanc resolutionem non esse demonstrationem; demonstratio enim

tio enim per causam effectum monstrat, resolutio verò posito effectu, causam indagat. resolutio tamen ipsi demonstrationi deseruit, vt docet Eustrat. in prolog. 2. Poste. talis resolutio Mathematica dicitur, non quod solus Mathematicus ea vtatur, cùm & aliæ scientiæ etiam in proprias causas conentur sua redigere, sed quod Mathematici frequētius, & clarius id efficiant.

Quid resolutio rationis Logica, & quotuplex.

Logica resolutio alia est particularis alia vniuersalis.

Logica resolutio, quamuis multiplex sit, vt 1. Prior. diximus, tamē quantū ad rē spectat, duplex est, altera vniuersalis, altera particularis vniuersalis est qua cōclusionē aliquā in figuras quasdā, & modos, quib. est syllogizanda, redigimus; ab his enim tanquā à principijs illationis dependet: similiter eadem resolutione reliquas argumentationis species in syllogismum, in cuius vi innituntur, resoluimus, & ipsum etiā syllogismum in duas propositiones & in tres terminos reducimus. Resolutio verò particularis est qua propositā conclusionē, figura & modo iā suppositis, in præmissas, & principia quędam necessaria. & quæ ipsius causam importent, reducimus; quæ quidem resolutio maximè deseruit Mathematicæ resolutioni; hæc enim in causam resoluit effectū, Logica verò particularis præmissas necessarias secundum causam dispo nit & querit. Possumus enim in syllogismo aliquo duo cōsiderare, & illationem quandam qua conclusio ex præmissis infertur, & probationem etiam qua conclusio per principia necessaria, & ꝑ suas causas probatur: vnde dupliciter resoluimus cōclusionē, & in principia inferendi, nēpè in figuras, & modos, quæ resolutio à Latinis dicitur resolutio formæ, à Græcis resolutio syllogismi simpliciter: & in principia probantia, non vtcunque, sed necessariò, & per causam, quæ resolutio à Latinis dicitur, materiæ, à Græcis particularis. illa resolutio prior est, cùm sit formæ, & communior; hæc posterior, cùm sit materiæ, & particularis. vnde fit vt pars Logicæ qua communis resolutio traditur, liber Priorum dicatur; pars verò qua particularis continetur, liber Posteriorum.

Conclusio duob. modis resoluitur.

Cōclusio quæst.

Hæc igitur est inscriptionis huius ratio: de resolutiōe Posteriori, id est, de modo inquirēdi principia necessaria, & prę missas, quæ causæ sunt per quas conclusio est demonstranda, ac in eas resoluenda. Hic autem oportebit vnum adnotare, has partes Logicæ resolutiuas dici, nō quod ipsę resoluēdo procedant; sed quod resoluere doceant iuxta duos hos resolutionis modos. cùm autem resolutio non fiat nisi composito, vel eo, quod resoluendum est præcedente, hinc fit vt istæ partes Logicæ ostendant quod est resoluendū, nempè conclusionem aut syllogismum, & ea, in quæ ista sunt resoluenda.

Dubium. An hi lib. aliqua ex parte sint compositiui.

Aliorum sententia.

Dubitatur. An hi libri aliqua ex parte compositiui sint, & non semper resolutiui. Respondent Philopon. & Bura. 1. Priorum, in his aliquid compositionis contineri. nam in lib. Priorum docemur syllogismum componere; in libro verò Posteriorum demōstrationem. tamen quia potior est resolutio & difficilior, idcirco libri resolutiui dicuntur.

Propria opinio.

Mihi aliter videtur dicendum, nempè hos libros docere conclusionem propositam in præmissas, quibus inferatur, resoluere, quod simpliciter syllogizare dicitur, & conclusionem etiam in præmissas necessarias resoluere, quod est demonstrare: & quia hæc tradi non potuerunt, quin prius quid syllogismus, quid demonstratio esset explicaretur, ꝓpterea ista in his continentur: hoc tamē non est componere, sed ea ostendere, in quæ resolutio facienda est. Fatendum est tamen cùm ex resolutione nota fiat compositio, eadem arte nos doceri & resoluere & componere, sed illud prius.

QVAESTIO III.

De Diuisione Logices in partem Iudicatiuam, & Inuentiuam.

Est aliud dubium, in quo elaborauerunt

runt qua ratione hæc pars Logicæ Analytica iudicatiua dicatur, Topica verò inuentiua.

1. Aliorum sentētia. Ad quod aliqui responderunt nõ tam verè, quam subtiliter; nempe Topicam argumentari ex signis quibusdā, Analyticam verò à causis; & quia signa ad inuētionem, causæ ad resolutionem spectare videntur, inde ad Topica inuētio, ad Analytica resolutio & iudicium spectat. sed hoc postea quam quod leuè est, non satisfacit; nam pars prior Analytica cū

Refellitur ea sentētia non per causam syllogisset, non esset iudicatiua, quod falsum est.

2. sentētia. Alij respondent in Topica & Analytica esse inuentionem & iudicium; liber enim Priorum medium syllogizandi inuenit, & de inuento iudicat: & Posteriorum liber docet etiam inuenire mediū, nempè causas, & præmissas, & de eisdem iudicare, an ita sint; & demū liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipsis, an talia sint, iudicare: tamen quia in parte Analytica difficilius est iudicare quàm inuenire, iudicatiua dicitur: est autem difficilius iudicare, quia conclusioni demonstrandæ vnum est medium, quia non nisi necessarium demonstramus; non enim vtraque pars contradictionis demonstratur: at istud innumeras habet leges & conditiones, propterea inuentio est facilis, quia est vnius; iudicium difficile, quia multa debet habere: at in Topica facilius est iudicare, quia considerat probabile, quod facilè examinatur, sed difficilius est inuenire, quia oportet vtramque contradictionis partem probabiliter ostendere; ac propterea à principaliori inuentiua dicitur. Hæc sententia habet aliquid apparentiæ, sed caret fundamento.

3. sentētia. Alij respondent, aliter Topicum & Analyticū esse inuentiuum, nā præmissas vterque quærit ad cōclusiones probādas, interest tamen inter vtrumque; nam demonstrator solum verum probat, & à falso separat, at Topicus verum à falso non discernit, cùm solum probabile consideret, quod aliquando verum, aliquando falsum esse potest; ideo alter iudicatiuus, quasi discretiuus veri à falso dicitur, alter solum inuentiuus manet.

Propria authoris opin. Dicenda est meo iudicio, primo duas esse argumentationis partes, alteram habentem se, vt materiam, nempè propositiones ipsas & terminos rerum significatiuos, alteram vt formam, dispositionem nempè secundum figuram & modum: 1. fundam. vnde qui argumentationē aliquam componere vult, opus habet quærere hæc duo, & formam, & materiam aliquam, quæcunque sit.

Secundò inuenire non esse aliud, quā occultum siue ignotum inquisitione aliqua manifestum & notum facere, vt exemplo eorū qui inueniunt aliquid cōprobari potest: iudicare verò est assensu, vel dissensu rē sic vel aliter se habere cognoscere, verbi gratia inuenimus rem, dum vario discursu tandē in eius cognitionē deuenimus; iudicamus, dum talem, qualem quærebamus, consideramus. 2. fundamentū. Inuenire & iudicare q.d sint.

3. fundam. Tertiò ignoranti argumentationem opus esse prius duplici inuentione, similiter duplici iudicio; oportet enim materiam inuenire ex qua confici debet argumentatio, similiter de ea iudicare, an talis sit, qualem quærebat: oportet præterea formam qua eam disponat inuenire, & an talis forma sit iudicare: his enim omnibus absoluitur argumentatio. atque ad Logicum aliqua spectant, qui argumentationē docet: dico aliqua, quia materia non est negotij Logici, non enim res considerat, sed formā argumentandi ipsis applicat.

4. fundam qualis inuētio qualeq; iudicium ad logicū pertineat. Quartò inuenire argumentandi formas, non esse ipsius Logicæ artis, cùm sit ante ipsam, nā id est inuenire Logicam; sed artis est, ipsas formas inuentas docere, probare, & declarare, & rebus applicare: quod totum ad iudicium pertinet: propterea liber Priorum formæ iudicatiuus dicitur. Similiter inuenire res, seu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, sed aliarum scientiarum seu habituum qui res cōsiderant munus est: ea tamen secundum propositiones ordinare, & an tales sunt, quales petuntur dignoscere, hoc est iudicare, & ad Logicum spectat.

5. fundam. Quinto materiam hanc esse triplicē, neces-

necessariam, probabilem, apparentem; in quarum singulis est inuentio, & iudicium proprium. Omissa apparenti, de qua dicemus postea, necessariam ad librum præsentem, Topicam, seu probabilem ad libros Topicorum referri certum est. Cùm autem inuentio non sit Logici, sed iudicium materiæ necessariæ, inde liber Post. iudicatiuus dicitur, quia nihil ex hoc Logico, præter ipsum iudiciũ accedit. dices, eodem modo liber Topi. iudicatiuus dicitur, cũ inuenire probabile, non sit Logici, sicut nec inuenire necessarium, vt diximus: Respond. esse valdè diuersam rationem.

Obiectio.

Dilutio.

Vltimo ergo maximè aduertendũ, ꝙ Logicus, vt Logicus purus est, nullã rem contẽplatur, sed tantũ res alio habitu cognitas ordinat secundũ formã argumentationis, aut diuisionis, aut definitionis, aut enũciationis, aut alterius similis, quapropter antiqui Stoici, & Plato Logicam à reliquis scientijs non separabant, sed cõiunctam eis addiscebant, vt dicit Philop. 1. Priorũ in principio: hinc est quod Dialecticum scientem, ac Methaphysicũ vocabant, vt videre est apud Plot. 1. Aenea. lib. 3. ca. 4. At Peripatetici eam separãrũt, ac prius ipsam puram addiscebant: postea scientias, vt docet Arist. 2. Metaphy. c. 3. stultum est, inquit, simul scientiam, & modum sciendi discere.

Hoc idem Alb. c. 1. huius lib. & lib. 1. Meta c. 5.

id refert Orige. super Cat. hõ. 1.

Cùm igitur res quædam sint necessariæ, quarum scientiæ sunt, quædam probabiles, quarum sunt opiniones, quæ solo intellectu absque habitu sæpè producuntur; Logica à rerum necessariarum cognitione fuit seiuncta omninò, ac illarum cognitio fuit scientijs reseruata: at à cognitione probabilium non fuit prorsus abiuncta: imò cum illa sub nullo habitu compræhendantur, relicta fuerunt Dialecticæ, hinc est quod sæpè clamat Arist. Dialecticam considerare, quid in vnaquaque re sit probabile, non quod talis cognitio ipsius propria sit, sed illi relicta est. Hinc fit quod Topicus maximas habet reales, quibus vtitur, sed vt probabiles sunt. Ex hoc apparet inuentionẽ probabilium Logicam esse, ac ob id liber Topic. inuentiuus dicitur: non sic de necessario, in quo solum Logicus iudicio vtitur: & hoc est admodum memoriæ mandandum, est enim ianua multarum veritatum, quæ in Logica occurrunt.

Responsio ad quæst.

Dialectica vt dicatur cõsiderare q d in quaque re sit ꝓbabile.

Libri Topic. vt ad inuẽtionẽ hi verò ad iudiciũ dicãur pertinere.

QVAESTIO IIII.
De ordine horum librorum.

Ex his quę proposuimus superius tertiũ erat ordo, quo nempè loco hic liber sit addiscendus; sermo enim est de ordine doctrinæ, hic autem doctrinæ ordo triplex esse potest, vt constat ex Aristotele varijs in locis, primus est secundum necessarium, id est, quando vnum in doctrina prius altero traditur, quia hoc sine eius cognitione haberi nõ potest, quo pacto multi ex grauioribus Arist. interpretibus primo de anima docent cognitionẽ & scientiã de anima præcedere scientiam de animalib. quia animalia absq; animæ cognitiõe cognosci nequeũt. Alter est ordo secundũ notius quando id præmittitur, ꝙ est notius, licet ex eius cognitione alterũ nõ dependeat quo pacto liber Metheo. præmittitur libris de anima, quia mixta illa metheora logica notiora sunt. Tertius est secundũ dignius, quando id præmittitur ꝙ dignius est: quo pacto Aristot. 2. de anima anteposuit visum reliquis sensib. quia dignior erat & nobilior.

Triplex ordo doctrinæ.

Hoc igitur supposito, petimus quo ordine liber hic alijs sit anteponendus, vel postponendus: & nulli dubium est librũ Priorum præcedere ordine doctrinæ, propter necessitatẽ, & quia notior est; cuius rei ab auctoribus triplex in hoc prologo ratio reddi solet: prima est, notiora sunt prius tradenda minus notis, sed syllogismus in cõmuni notior est demõstratiuo, quia est vniuersalior, vniuersaliora autẽ notiora nobis sunt, ergo liber Prior. qui de syllogismo in communi est, debet antecedere. Et hæc ratio est etiam ipsius Aristotelis. 1, Priorum c. 4. Altera ratio est: Rectus & necessarius doctrinæ ordo poscit, vt passiones prius de proprio & immediato subiecto demonstrentur, quam de mediato, ergo subiectum immediatũ prius est tradendum. declaro antecedens; mobile est passio quædam primo corpori natu-

Libri priorũ cur has ordine doctrinæ præcedant.

1. Ratio.

2. Ratio.

naturali inhærens, mediatè verò & secundariò elemento, cælo, alijsq; corporibus: talis passio recto doctrinæ ordine necessariò prius de corpore naturali, quã de hoc vel illo corpore demonstranda est, sequitur ergo vt necessariò antecedat corporis naturalis doctrina. Hoc igitur supposito, sequitur argumentum: inferre, est passio tradenda de demonstratione, hæc autem immmediatè competit syllogismo, prius ergo de syllogismo est ostendenda, ob idque syllogismi doctrina antecedit. Tertia ratio est: quia nisi cognitio syllogismi in communi præcederet, idem multoties inutiliter repeteretur, nam in demonstrationis doctrina oportebat explicare ea quę insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repetere in syllogismo Topico. & hæc est ratio qua Arist. 1. de partibus. c.1. ostendit communia particularibus esse prius tradenda: non igitur de hoc dubitabit vllus.

3.ratio,

Dubium. Dubium tamen est de libris Topicorum & Elenchorum an huic sint anteponendi. Philopo. & Auic. quorum etiam meminit Auerro. in hoc prologo, asserũt librum Topicorum immediatè sequi librum Priorum, & huic nostro esse anteponendum. Est autem vna ratio Philoponi, quando intellectus ad aliquam veritatẽ capiendam disponitur, prius rationibus probabilibus, quam demonstratiuis præparatur, ergo cognitio & doctrina probabilium quæ Topica est, antecedere debet doctrinam demonstratiuam, antecedens est notissimum, est enim hic mos communis, & præsertim Aristo. qui prius veritatem rei probabiliter & Dialecticè exagitat, quam demonstratiuè conuincat. Altera est ratio Auicennæ: communiora sunt præmittenda, sed probabile est superius necessariò, quod vocat intelligibile, nam omne necessarium est probabile, non tamen omne probabile est necessarium, præmittenda ergo est doctrina probabilium. Circa librum Elench. Philopo. docet esse postponendum libris Posteriorum, quia sunt de syllogismo deceptorio, prius autem oportet docere veritatis instrumenta, quam erroris.

Sententia Philopo. & Aui.

Probatur sententia Philoponi.

1.Ratio.

2.ratio.

Refellitur Hæc opinio nõ est recipiẽda, imò asserendum est cum Alex. 1. Elench. c.4. & Alber. hoc libro, tracta. 1. c.1. & S. Thoma, atque etiam Auerr. in hoc Prologo, & reliquis, librum Posteriorum immediatè coniungi cum libris Prior: & profectò nõ debet quis dubitare hoc esse de mente ipsius Aristo. vt diximus. 1. Prior. c.4. vbi se velle demonstrationem tractare proposuit, à syllogismo tamen incepturũ, quia communior erat: post syllogismi igitur cognitionem immediatè demonstrationis doctrina sequitur.

Sententia Philopo.

Ratio autem huius ab authoribus in præsenti multiplex assignatur, qua non solum dignitate, sed etiam cognitione, & necessitate hunc librum esse anteponendum probatur: imperfectum non cognoscitur nisi ex perfecto, sed Topicus syllogismus est imperfectum quid, demonstratio verò perfectum, ergo huius cognitio anteponenda est. maior est certa, quia in imperfecto est aliqua priuatio, quæ sine positiuo cognosci nequit: nullus enim quid cæcitas, quid tenebræ, quid mors cognoscet, nisi visum, lumen, & vitam præcognoscat. minor ostenditur ex effectibus ipsorum, nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis, demonstratiuus verò scientiam: at opinio est quædam scientia imperfecta, est enim cognitio incerta & obscura.

Ratio, qua probatur authoris sententia.

Potest etiam minor aliter explicari & probari, propterea aduerte cum Alberto. & S. Thoma, in prologo. tres esse rationis & intellectꝰ processus: primus quo ex necessarijs & semper veris propositionibus deducit conclusiones necessarias ac semper veras, quas non contingit aliter esse, & hic processus est perfectissimus, cum cognitionem discursiuam perfectissimam generet, nempe scientiam, talis est demonstratio. alter est processus ab isto deficiens & imperfectus, quo intellectus non ex necessarijs & semper veris, sed ex his quæ maiori ex parte vera sunt, infert conclusionem non semper veram, sed quæ aliter se habere possit: & talis est processus Topicus. tertius est qui non ex necessarijs aut probabilibus, sed ex apparentibus inducit conclusionem apparentem, & hic est imperfectissimus, efficit enim deceptionem,

Ratio confirmatur.

Tres esse rationis processus.

nem, sicut secundus opinionem. Cum igitur hi duo processus sint obliqui & imperfecti, regulandi sunt ex perfecto, ob idque eius cognitio anteponi debet: eademq; ratione libri Topicorum antecedunt libros Elenchorum.

Soluitur 1. Philopo. Ad argumentum primum Philopo. Respondet Auer. in præsenti concedendo prius oportere rationibus probabilibus rem attingere, quàm demonstratione ostendamus, negat tamen eundem ordinē obseruandū esse in eorū doctrina, imò prius oportet docere necessaria, quorū sunt demōstrationes, quā probabilia.

Soluitur 2. Auice. Ad secundum Auicen. etiam Respondet Auerroes dupliciter, primo admittendo necessaria esse probabilia. non tamen sequitur, vt doctrina probabiliū sit præmittenda, quia in Logica non considerātur ipsa probabilia aut necessaria, sed traduntur regulæ ad cognoscenda probabilia & necessaria, quæ sunt diuersæ inter se nec aliorum regulæ in aliquo cum aliorum regulis communicant, & sic soluitur primo argumentum. Alteram etiā affert solutionem, nempe negando omnia necessaria esse probabilia; hoc enim falsum est, cum multa sint necessaria quę sunt non probabilia vt diximus lib. 1. Topicorum.

QVAESTIO V.

De Modo procedendi.

Sequitur modus procedendi, hic autē facilis est, nempe definitiuus, diuisiuus, inductiuus, & syllogisticus, eiusmodi enim instrumentis demonstrationis naturam manifestat.

Dubium. Sed dubium est vnum, à quo vix aliqui se possunt expedire: num demonstratione vtatur circa ipsam demonstrationem: non enim fieri posse videtur antequam cognita sit demonstratio, posse quemquam vti demonstratione, ob idq; aliqui id negant, inter quos fuit Paulus Venetus, quod profecto est clarissimè

1. opinio. contra Aristotelem, qui ca. 2. huius libri demōstratione probauit demonstrationem constare ex veris & primis & c. quia

2. opinio. facit scire; vnde à fine materiam probauit, quod est demonstrare: & hoc idem etiam sæpè facit. propterea dico sine dubio Aristotelem in inuestigandis his, quę ad demonstrationem exiguntur, vti etiā demonstratione. Solut.

Hominem sine habitu vllo & scientia sæpè discursus facere. Atq; vt hoc ex suo principio intelligatur, aduerte hominē solo intellectu absque alio habitu & scientia sæpè syllogizare, & discurrere, & demonstrare, & rationibus ac demonstrationibus acquiescere, licet earum naturam ignoret, quod docuit Arist. 1. Rhetor. ad Theodect. c. 1. perfectè verò cognoscere hos discursus, & ratiocinationes perfectè facere, Logicæ artis est, nec peruentum fuit ad eorum cognitionem, nisi eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfectè cognitis, quod doctè dixerunt Philopó. & Alb. 1. Prior. ca. 2. docentes in artibus & scientijs præsupponi notiones naturales. Iuxta hoc respondeo, qui tradit doctrinam demonstrationis, cum iam demonstrationem cognouerit, poterit circa eam demōstratione vti, qui verò discit, talē demonstrationem recipit notione naturali, qua cognoscit esse rationem bonam, quamuis non cognoscat exactè naturam illius, quousq; demonstrationem in vniuersum didicerit.

Obiectio & solutio. Quod si obijcias, quomodo demonstratio probat demonstrationem? nam se ipsam probaret, dico, demonstratio quā probat, sumitur vt instrumentū probandi, demonstratio quæ probatur tāquam obiectum cōmune omnibus demonstrationibus: non repugnat aūt vt idem ꝓbet se ipsum diuersa ratione sumptū, scilicet vt instrumentum est, & vt sub eo, quod probatur, continetur, quo pacto definitio definitionis se ipsam definit.

De Diuisione.

Superest vt de diuisione dicamus, & quidem in duas partes principales diuiditur hic totus liber, in priori sunt ea quę ad demonstrationem ipsam pertinent, in posteriori verò quæ ad ipsius medium, sub quo definitio est, & sufficiat ista generaliter diuisisse quæ postea particularius sunt enarranda.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, POSTERIORVM RESOLVTORIORVM Liber primus.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI.

De demonstrationis essentia, conditionibusque ad eam requisitis. De differentia demonstrationum quòd seu quia, & propter quid. Quæ figura aptior sit demōstrationi. De ignorantiæ speciebus, quæ in scientijs accidunt. Finitos esse demonstratiuarum propositionum terminos. De demonstrationum varijs speciebus, ac earum inter se comparatione. De várijs demum Theorematibus ad demonstrationem conferentibus.

Omnem doctrinam, omnemq; disciplinam intellectiuam ex praexistenti fieri cognitione. Quot sunt pracognitionum modi, quaq; ea, qua pracognoscuntur. Dubitationum solutio circa hanc propositionem contingentium.

CAPVT PRIMVM.

1

* Verbum hoc quod discursiua interpretatum est, alij pressius syllogistica, alij latius intellectualis ratiocinatiua, cogitatiua, hic & alibi vertunt.

* a.l. perficiuntur.

* Oratio-nes aliqui vertunt.

Omnis doctrina, & omnis disciplina discursiua ex praexistente fit cognitione.*

2 *Manifestum autē hoc speculantibus in omnibus. Mathematica nanq; scientiarum per hunc modum * accedunt, & aliarum vnaquaq; artium. Consimiliter autem & circa* rationes, & qua per syllogismos, & qua per inductionem. amba enim per ea, qua pracognoscuntur, faciunt doctrinam: illa quidem accipientes, tāquam à cognoscentibus, ista verò monstrātes vniuersale per id quod manifestū sit singulare. Itidē & Rhetorica persuadēt. aut enim per exēpla, qđ est inductio: aut per enthymemata, ꝙ est syllogismus.*

3 *Bifariam aūt necessariū est pracognoscere. alia nanq; quòd sunt prasuscipere necessarium: alia verò quid est quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambo. vt quòd quidem omne aut asserere, aut negare, verum, quòd est: triangulū verò, quòd hoc significat, vnitatem autē ambo, & quid significat, & quòd est. non enim consimiliter horum vnumquodq; manifestum nobis est.*

*Est autem cognoscere, alia quidem prius cognoscentem, quorundam verò & simul accipientem cognitionem: vt quæcunq; sunt sub vniuersalibus, quorũ habet cognitionem, quòd enim omne triangulum habet duobus rectis æquales, præsciuit: quod autem hoc, quod est in semicirculo, triangulum est, * simul inducẽs, cognouit. Quorundam enim in hunc modum disciplina est, & non per medium, extremum cognoscitur: quæcunq; iam singularia sunt, & nõ de subiecto aliquo.*

*a.l. simul dicens cognouit. Ita vt coniunctim hæc verba legãtur hoc modo legit Io.gran. illo The. 8. Auer.

5 *Ante verò, quàm inductum sit, aut acceptus fuerit syllogismus, modo quidem aliquo fortasse dicendum est scire, modo autem alio non.*

6 *Quod.n.nõ sciuit si est simpliciter, hoc quõ sciuit, ꝙ duos rectos habet simpliciter? sed manifestũ ꝙ ita q.dẽ scit, quoniã vniuersaliter scit, simpliciter aũt nõ scit.*

7 *Si verò non, quæ in Menone, dubitatio cõtinget, aut enim nihil addiscet, aut quæ nouit.*

8 *Non enim iam veluti quidam nituntur soluere, dicendum. an ne nosti omnem binarium, quòd par est, aut non? asserente autem, attulerunt quendam binariũ, quem non existimabat esse: quare neque parem. Soluunt enim, non dicentes omnem scire binarium parem esse, sed quem sciunt, ꝙ binarius. Atqui sciunt quidẽ. cuius demõstrationẽ habent, & cuius acceperunt: acceperunt aũt non de omni, de quo vtiq; noscãt, quòd triangulum, aut quòd numerus, sed simpliciter de omni numero, atq; triangulo. nulla enim propositio accipitur talis, quòd quem tu nosti numerũ, aut quam tu nosti rectilineam: sed de omni. Cæterum nihil, puto, vetat, quod addiscit aliquis, est sic scire, est autem sic ignorare. absurdum enim, non si nouit quodammodo quod addiscit, sed si ita, vt inquantum addiscit, & sic.*

Vide 2. Prior. c. 26.

Omnis doctrina & omnis disciplina. 1.

ARISTOTELES optimus artifex ea omnia, quæ de qualibet re proposita peti solent de demonstratione tradit, quærimus enim primo an res sit, deinde quid sit, tertio qualis sit, postremo quare talis sit, his enim scientia absoluitur. Atque hæc quatuor de demonstratione docet, quia multi negarunt demonstrationem esse, negantes scientiam haberi de rebus, cum caducæ & mutabiles sint: quales fuerunt Heraclitus, Democritus, & alij. Alij asserentes nihil de nouo sciri, sed scientiam nostram non esse aliud, quàm recordationem & reminiscentiam eorum quę anima sciebat: qualis fuit Plato, vt quidam asserunt, hos remouet errores, docens & scientiam esse, ac de nouo fieri affirmans, ideoque demonstrationem esse. propterea statuit omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione, atq; postea intendit inferre ex ista, vt notat Philop. demonstrationem, quæ doctrina est, fieri ex præexistenti cognitione.

Demonstrationẽ esse cur pleriq; negarint.

De sensu Propositionis Omnis doctrina, &c.

Sed dubium est de sensu huius celebratissimæ propositionis: quidam recentiores per doctrinam & disciplinam, intelligunt quamcunque cognitionem intellectus, propterea enim additur illud verbum, intellectiua, ad excludendas cognitiones sensuum. Cognitio autem intellectus duplex est, altera simplex seu incomplexa, in qua non est verum vel falsum, quam Auerroes in præsenti vocat secundum viam formationis, altera est cognitio composita & complexa, in qua inest verum aut falsum, quam vocat Auerroes secundum viam verificationis: hæ autem cognitiones sic se habent, vt nunquam sit composita, quin simplex præcedat, simplex tamen esse potest, vt nulla alia simplex, aut composita præcedat in intellectu: non tamen esse potest quin præcedat aliqua cognitio sensus, cum non contingat

Prima opinio recentiorum.

Cognitio intellectus alia est simplex, alia cõposita, & inter se quomodo sese habeãt

gat

gat intellectum intelligere absque præcedenti sensus cognitione. quo supposito, secundum horum sententiam sensus propositionis est, omnis cognitio intellectus fit antecedenti cognitiõe sensus.

Improbatur prima expositio. Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad mentẽ Aristo. esse, non enim simplices notitias intellectus quis doctrinas aut disciplinas vocabit, sicut nec ipsas notitias sensuum exteriorum.

Secunda sententia Themistij. Aliorum fuit opinio asserentium per doctrinam & disciplinam intellectiuam esse intelligendam cognitionẽ complexam veritatis: hæc autem duplex est, quædam prima & immediata, quæ ex alteri⁹ veritatis cognitione non dependet, qualis est cognitio principiorum per se notorum; altera est veritatis cognitio, quæ ex altera pendet, quæ discursiua dicitur; & hæc vtraque veritas semper præsupponit aliquam cognitionem: non enim quis totum maius esse parte intelliget, quin prius quid totũ, quid pars sit cognoscat, & tunc dicunt illud verbum, intellectiua, addi ad excludendas cognitiones sensuum, quæ etiam doctrinæ dicuntur, vt patet in multis brutis, quæ discunt, & doctrinam aliquam capiunt.

Improbatur 2. Sentẽtia. Hæc sententia non est spernenda, est enim Themist. Philopon. S. Thomæ, & doctrina vera est, & conformis Aristoteli, sed quæ non videtur admodum ad mẽtem Aristotelis. nam non videtur de quacunque cognitione veritatis loqui, sed de discursiua, vt patebit; nihilominus tamen est sententia probabilissima.

Tertia Sentẽtia Alb, & aliorũ. Alia est sententia quę maximè mentẽ Aristotelis exprimit, nempè per doctrinam & disciplinam intellectiuam intelligi veritatem discursiuam, quæ ratiocinatione & discursu habetur: hoc enim illud verbum, intellectiua, græcè significat, & tunc est sensus, omnis cognitio vel omnis assensus qui ratione & discursu habetur, fit ex aliquo alio antecedenti iudicio, nempè præmissarum, aut principiorum, aut antecedentis, ex quo illa discursiua cognitio deducitur: hæc est expositio Auerrois. Albert. Linconien. Apollin. Pauli, & Aegidij: & mihi videtur ad mentem Aristotelis esse.

Nota 1. Doctrinã & disciplinam eandem re esse cognitionem. Circa verba autem notare oportet cum Philopon. & aliis, per doctrinam & disciplinam eandem re cognitionem intelligi, nam eadem cognitio vt à magistro procedit, doctrina dicitur, vt verò à discipulo recipitur, disciplina: attẽde autem ex Linconien. non solùm doctrinam seu disciplinam dici quam à magistro viua voce quis accipit, sed etiam quam ex scripturis vel proprio labore inueniendo consequitur.

Nota 2. Aduerte præterea per cognitionem intelligi, non inuentionem, vt voluit Alexan. sed quid superius, nempè cognitionem tam discursiuam, quàm non discursiuam, inuentam, aut à magistro traditam, intellectiuam, aut sensitiuam: vt sit sensus; doctrinam, id est, iudicium cõclusionis haberi ex præexistenti cognitione siue hæc sit alio discursu habita, siue immediatè cognita, siue sit intellectus, siue ipsius sensus.

Nota 3. Aduerte præterea, cùm illa præpositio, ex, dicat habitudinem termini, aut partium, aut materiæ, aut causæ efficientis, hic causam efficientem denotat, vt sit sensus, cognitio, seu assensus præmissarum faciunt doctrinam seu assensum ipsius conclusionis. atque hæc est huius propositionis explicatio.

Manifestum antem hoc speculantibus, &c. 2.

Inductione propositionem probat in omnibus artibus & disciplinis quæ ratione vtuntur, nec hæc probatio est per exẽpla, vt quidã ex recentioribus asserũt, sed est inductio vt docet Auerr. Philop. Themist. & alij.

Inductio igitur est, primò in mathematicis artibus, hæ enim doctrinam faciunt suarum conclusionum ex præcedẽti cognitione principiorum: & sub his disciplinis intellige alias scientias speculatiuas.

Secundò inductio fit in alijs artibus, & per eas intelligit Themist. artes operatiuas, licet id non placeat Auerr. sed tamen verum dicit Themist. his enim non contingit veritatem discursu consequi, Refellitur sentẽtia Auerr. de artib. operatiuis.

qui, nisi ex præexistenti cognitione, quã uis Themist. explicet de veritate nõ discursiua secundum suam interpretationẽ, vt diximus.

Tertio in orationibus dialecticis, id est, in ratiocinationib. probabilibus, quę sunt syllogismi, & inductiones, in quib. fit doctrina, id est, conclusionis cognitio ex præcedenti cognitione; nam in syllogismo dialectico accipimus præmissas tã quam notas & datas, in inductione verò ex singularium cognitione doctrinam vniuersalis facimus. Hic nota dixisse syllogismos pluraliter, nã dialecticus de quo hic fit sermo, non solũ vnam partem contradictionis sicut demonstrator, sed vtrãque probabiliter ostendit, propterea syllogismos dicitur facere.

Nota.

Vltimo inductio fit in discursib. Rhetoricis, quę sunt enthymema, & exemplũ, in quibus non fit doctrina consequentis nisi ex præcognitione antecedentis.

Enthymema cur syllogismum & exẽplũ inductionẽ appellet ex Them. sentẽtia.

Vocat autem enthymema syllogismum, & exemplum inductionem, vt notat Themist. quia enthymema sit imperfectus syllogismus, & exemplum imperfecta inductio.

Sed non mihi admodum hoc placet, nam licet enthymema dici possit imperfectus syllogismus, cum syllogismo perficiatur, tamen exemplum cũ non ad inductionem, sed ad syllogismum reducatur, & in ipso perficiatur, non dicetur imperfecta inductio, exẽplũ enim per singulare probat singulare, at inductio per singulare vniuersale.

Refutatio sententiæ Themist.

Propterea mihi videtur sensus Aristotelis esse, enthymema esse apud Rhetoricum, quod apud Dialecticum syllogismus, & exemplum, quod apud Dialecticum inductio; & hoc solum intendit Aristoteles; dum vocat enthymema, & exemplum inductionem, & syllogismum.

Sentẽtia authoris.

3. *Dupliciter autem præcognoscere oportet, quædam enim, &c.*

Postquam Arist. omnem doctrinam ex præexistenti cognitione fieri docuit, nunc ea, quæ ante demonstrationem præcognoscere oportet, ac modos quibus pręcognoscantur tradit.

Pro quorũ intelligẽtia aduertendũ est ea dici præcognita, quorũ cognitio est necessaria ipsi demonstrationi, adeo vt demonstratio absque tali eorum cognitione non possit procedere; non tamen in ipsa demonstratione, sed extra cognoscũtur, modus autẽ cognitionis quo hæc p̃cognoscere necesse est, p̃cognitio dicitur. vt modo clarius explicabitur: cõcurrunt enim ad demonstrationẽ tria, quæstio q̃ demonstranda proponitur, vt an animus sit immortalis: propositiones ex quibus est demõstranda quęstio, nempè oĩs actus immixtus materię est immortalis, omnis animus est actus immixtus materiæ: ex his enim sequitur, anim⁹ ergo est immortalis: tandẽ principia quorũ virtuti & robori innitũtur & ꝓbãt hę ꝓpositiões, nẽpè impossibile est duo contradictoria esse simul vera; ex hui⁹. n. veritate ꝓuenit vt illę duę ꝓpositiones illã quęstionẽ probẽt, aliter. n. illis cõcessis, negaret conclusionẽ aliquis, nisi sequeretur; negata cõclusiõe animum esse actũ immixtũ, & nõ esse actum immixtũ, ꝙ fieri non potest; & talia principia demonstrationis dicuntur dignitates, quarum vsus clarius & frequẽtius in mathematicis perspicitur.

Nota de p̃cognitionibus aliqua

Tria ad demonstrationẽ concurrere & quę nã illa

Est secũdo aduertendum non omnia hæc tria demonstrationem componere & constituere, sed duo priora; quæstio enim mutata forma fit cõclusio, nam sub forma dubitandi, quæstio est, sub forma verò assertionis illata, est conclusio; præterea ipsæ propositiones intrinsecæ demonstrationem componunt tanquã præmissæ, at dignitates extra demonstrationis compositiõem manent, non enim eam formaliter componunt.

Nota sec.

His duobus suppositis Arist. docet eũ q. aliquam demonstrationẽ facit, aut ea conuincitur, præcognoscere debere tria, duo ex parte quæstionis, vnũ ex parte propositionũ. in quæstione enim sunt partes duæ, prædicatũ, quod à Latinis passio, à Gręcis quęsitum seu interrogatũ dicitur, ꝙ demonstrandum de altera parte proponitur, quã Latini subiectum, Græci datũ vocant, vt in superiori quęstione, an animus sit immortalis; immortale, quæsitũ, animus verò datum dicitur.

Expositio.

Ex parte quæstiõis duo esse pręcognoscenda.

In

De subiecto cur q̃d sit & quod sit præcognoscatur. In hac ergo quæstione de dato, duo prędicto cognoscere necesse est, nẽpè quid animus significet, & an sit; nisi enim hæc duo iã de animo præcognouerimus, nequaquã ad demõstrationẽ accedemus, nam quæstio hæc de illo supponit, est enim sensus, supposito cognosci, quid animus significet, & animum esse, petitur an sit immortalis, hoc enim est demonstrandum.

De quęsito solũ quid sit non aũt ꝙ sit præcognosci. De quæsito verò vnũ præcognoscere oportet, ñẽpè quid significet, vt quid per immortale significetur. nam ꝙ immortale sit, hoc ipsum in demõstratione cognoscitur, dum de subiecto demonstratur. Ex parte autem præmissarum vnum oportet præcognoscere, nempè dignitates quæ extra demonstrationem sunt, his enim non præcognitis non fit demonstratio.

Dignitates an verę sint ob præmissas debent ꝓcognosci. Opus aũt est de his pręcognoscere an sint, id est, veras esse, nã sicut an sit de re simplici, petit an ens sit, ita de cõplexo an sit, petit an verũ sit, patet igitur, tria esse pręcognita, datum, seu subiectum, quæsitũ, & dignitatem, duas autem esse præcognitiones, an sit, quid significet.

Expositio verborum. His suppositis ad textus verba accedamus, in quib. notare oportet per vnitatẽ intelligi subiectũ seu datum, per triangulum, quæsitum seu passionẽ, per verũ est, affirmare vel negare, quamlibet dignitatẽ. Nec decipiaris existimans hæc ad vnam & eandem demonstrationem pertinere, vnitas enim & triangulus nõ ad eãdem demonstrationẽ pertinent, sed diuersam, vt notat Philop. Alb. & alij, nã triangulus est primum quæsitum in Geometria, & vnitas primũ datum in Arithmetica, dignitas verò illa omnibus est communis demonstrationibus.

Dubium. Dubitabis, nónne maiorẽ & minorẽ oportet ꝓcognoscere, cũ conclusionis doctrina nõ nisi ex propositionũ præcognitione fieri possit, quare ergo dignitatẽ solam pręcognoscendã docet? Solutio 1. aliqui sub dignitate etiã ipsas propositiones intelligẽdas dicũt, ꝙ tamen non est ad Arist. mentem in hoc textu: ꝓpterea diligenter aduerte; hic intendit Arist. ea præcognita manifestare, quæ in ipsa demonstratione Solut. altera & verior non cognoscuntur, sed ante; cũ in ea non reperiantur, cùm autem duo sint quæ demonstrationem præcedant, ad ipsam tamen necessaria, nempè dignitas, & quæstio, (hæc enim formaliter nõ faciunt demonstrationẽ, licet sint necessaria) hæc oportet præcognoscere: reliqua enim sicut propositiones, & cõclusio vt cõclusio est, in ipsa demonstratione cognoscuntur: ob id igitur talia præcognita assignauit.

Est autem cognoscere alia quidem.

Istum textũ magnæ difficultatis esse varia & multiplex grauissimorum interpretũ expositio cõprobat. In medium adducam ea omnia quæ dicuntur, ex his enim vtilitatẽ decerpemus, licet ad mentẽ Arist. hæ omnes expositiones non sint. 1. expo. Latinorũ. Latini ferè omnes hunc textũ ita explicant, vt velit Aristot. explicare & docere quo ordine maior & minor ante conclusionem præcognoscantur. in præcedenti enim textu. (vt diximus in dubio pręposito) ipsi existimant Aristotelẽ inter principia præcognita maiorem & minorem cum dignitatibus annumerasse; nunc verò inter has duas præcognitiones ordinẽ assignare intendit, qui talis est, ac duplici propositione continetur, quarum altera, maior, multo tempore ante cognosci potest, quàm conclusio, potest enim quis ante scire omnem triangulum habere tres angulos, quàm sciat hunc in particulari triangulum habere tres angulos: altera, minor, simul tempore cum conclusione cognoscitur, non enim stat quemquã scire hunc esse triangulum, quæ minor est, quam simul sciat habere tres angulos æquales duob. rectis, quæ erat conclusio. Notant tamen, licet simul tempore minor cum conclusione cognoscatur, prius tamen natura ipsa minorem cognosci, cum sit causa conclusionis.

Ex qua expositione sumunt commune dictum tanquam hic traditum; Cognita maiori & minori, simul tẽpore cognoscitur conclusio, & hoc dictum limitant, docentes esse intelligẽdum supposita cognitione consequentiæ bonę, nisi enim bonam esse consequẽtiam cognoscamus non opus est simul cognoscere conclusionem; & ita interpretantur Aristotelẽ

cùm dicit, singularia cognoscimus inducentes, id est, illa singularia quæ in minori cognoscuntur, quæ sunt vltima, id est, minores extremitates, absque altero medio, sed simul inducentes & inferentes conclusionem cognoscimus ita exponunt. S. Tho. Aegid. Lincon. Paul. Appolli. & alij cum his.

Improbat. 1. exposit. Hæc quidem doctrina vera est, sed pace eorum dicam, extra mentem & textum Aristotelis. nam id quod de maiori dicunt etiam de minori dici potest, vt enim minori cum maiori cognita statim cognoscitur conclusio; ita maiori cum minori posita cognoscitur conclusio. quod si dicas, maiori per se absque minori cognita non cognoscitur conclusio, ita etiam dicam, minori absq; maiori cognita non cognoscitur conclusio, & vtramque per se prius tempore cognoscere possumus, q̃ ipsam conclusionem. Præterea ista doctrina est generalis omnibus minoribus, vt quid ergo Aristoteles limitauit ad singularia, quæ non dicũtur de subiecto? præterea quia verba textus non admittunt expositionem hanc, vt consideranti patere potest.

2. exposit. Philopon. Philoponus aliter locum interpretatur, vt Aristoteles velit in hoc textu ostendere inuentionem etiam fieri ex præexistente cognitione, cũ superius probatum fuerit de doctrina & disciplina, quantum autem ex ipso Philopon. conijci potest, per doctrinam intelligit ipse cognitionem conclusionis, quę per aliud medium habetur, siue à nobis inuẽtum, siue ab alio acceptum, per inuentionem autem intelligit cognitionem singularium, quam per nos acquirimus ex aliquo vniuersali prius cognito, vt qui sciuit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, perspecto aliquo triangulo per sensum, statim eũ tres angulos duobus rectis æquales habere cognoscit. Et talis cognitio inuentio dicitur, & de hac dicit Aristoteles in præsenti, quod fit ex præexistente cognitione, nempè ex ipso vniuersali prius cognito, & non per medium aliquod sed ex ipso sensu illud singulare esse ostendente: at quia est alius modus, qui videtur esse in præexistente cognitione, nempè cũ prius aliquid cognouimus. & rursus illud obliuione intercedente cognoscimus, quæ recordatio dicitur, hunc modum Aristoteles in principio textus posuit, vt etiam explicaret omnes modos cognoscendi ex præexistente: tamen, vt vult Philopo. ista non est cognitio, sed recordatio.

Ista est sententia Philoponi quamuis admodum obscurè ipse loquatur, nec videtur admodum literæ consona, nam Aristoteles non loquitur de cognitione illa, qua cognoscimus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, quam ipse Philopon. inuentionem vocat, sed de hac cognitione sensus, qua hunc triangulum esse absque medio percipitur. Improbat. 2. exposit.

Themistius verò quẽ sequitur. Auer. multo aliter exponere videtur; interpretatur enim Aristotelem velle excipere duas cognitiones quæ videntur ex præexistente cognitione fieri, & non fiunt; altera est, quæ est per recordationem seu reminiscentiam, cùm idem eodem modo, quo ante cognouimus; obliti tamen fuimus, rursus cognoscimus; atque hæc non propriè fit ex præcedenti, cùm sit eadem cum præcedenti, id est, eiusdem rei, eodem modo cognitæ: & hoc est, quod dicit Aristot. est quædam cognoscere prius cognoscentem, id est, quædam cognoscimus, quæ ante cognouimus. altera cognitio est singularium, quorum vniuersale cognouimus, hæc enim videntur ex pręexistenti fieri cognitione, sed non fiunt; nam qui scit omnem triangulum habere tres angulos ęquales, duobus rectis, si postea videat triangulum hunc, tunc cognoscit eũ habere tres angulos æquales duobus rectis, sed non totum ex præexistente cognitione vniuersalis, sed hunc triangulum esse absque præcedẽti cognitione solo sensu percipit, sed habere tres angulos æquales duobus rectis, id mente & ex præcedenti cognoscit. proinde statim docet Aristoteles quo pacto etiam illam conclusionem singularem partim ante cognoscamus, in verbis, quæ in textu sequuntur. Ista est expositio Them. 3. exposit. Themist.

quam

quam obscurè satis tradit Auer. nec mihi displicet, maximè enim videtur textui & sensui cōgruere, quamuis illa priora verba non sint exactè declarata, vt inferius videbimus.

4.exp. Alb. Albertus, ca. quarto aliter videtur exponere, dicit enim hic Aristotelem velle ostendere quo modo conclusiones vniuersales & singulares cognoscamus: ac de vniuersalibus primo dicit, eas cognosci alia prius cognoscendo, id est, earū cognitio procedit per præmissas quæ habeant medium propriū ipsarum, sicut quādo hominem risibilem per animal rationale, aut per medium proprium hominis probamus: at singulares non possunt per medium propriū probari, sed solùm per applicationem communis & vniuersalis, quod sensu fit: vt probamus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, non proprio medio, sed solum applicando vniuersale, id est, cognoscendo illum esse triangulum: & hoc est quod Aristo. dicit absq; medio cognosci, id est, sine medio demōstratiuo, sicut conclusio vniuersalis, Hæc sentit Albertus.

5.Auct. exp. His propositis existimo Aristotelem sic esse exponendum, vt velit ostendere ea, quæ in doctrina aliqua discursiua cōtinentur dupliciter cognosci. docuerat enim ante ipsam demonstrationem præcedere cognitionem dignitatum, dati, & quæsiti: superest vt ostendat quo modo assentiamur his, quæ in ipsa demonstratione, seu doctrina discursiua continentur, ac docet aliqua esse quibus non assentimus nisi per aliquam rationem præcedentem, vt quando præmissas sumimus vniuersales, & quæ præcedente indigent probatione, qualis est maior in hoc discursu, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: iste est triangulus, ergo iste habet tres angulos æquales duobus rectis: & hoc est quod dicit, est cognoscere, id est, aliqua cognoscimus in discursu alia cognoscentes, id est, propter præcedentem alium discursum. At verò aliqua sunt in discursu quæ non alias cognouimus, nec discursu præcedenti, sed solum in illo eodem discursu inducentes cognouim⁹, & hæc sunt singularia, quia sub vniuersali maiori subsumimus, non enim sicut ipsa maior, per discursum cognoscuntur, sed sine medio, solo sensu, vt quòd iste sit triangulus: non enim loquitur de conclusione, sed de minoribus sub vniuersali sumptis, & ista expositio iudicio meo est valdè notanda, maximè enim Aristotelem explicat, quod si hæc non placet, placeat expositio Them. posita.

Antequam autem sit inducere. 5

Cum præmissæ quomodo cognoscantur in discursu proximè docuerit, nunc de ipsa conclusione loquitur, ac docet ipsam conclusionem antequam inducta & illata sit, quodammodo esse cognitam & quodammodo non. Verba textus sunt notanda, dicit: antequàm sit inductum, aut acceptus syllogismus: nam cum iam minor est adhibita, siue particularis, siue singularis, quod vocat inductū, vt quando sub illa vniuersali additur, iste est triangulus, siue vniuersalis, quod vocat acceptus sit syllogismus, vt in vera demonstratione, nullo modo ignoratur conclusio, imò perfectè scitur: at antequam minor addatur, & syllogismus perficiatur, sed tamen vniuersales ac maiores propositiones constitutæ sunt, tunc partim scimus, & etiam partim & aliquo modo ignoramus.

Quod enim nesciuit si est simpliciter. 6

Incipit declarare quo modo talē conclusionem aliquo modo sciamus, & aliquo modo ignoremus, idque docet in illa singulari dicens, ignoramus illam singularem in particulari, cum nesciamus illum esse triangulum, at scimus vniuersaliter, dum scimus in illa maiori vniuersali, illum habere tres angulos. similiter de alijs conclusionibus, quas in præmissis scimus in virtute: non autem in propria forma & actu: quousque inferantur. Hęc est explicatio iuxta textum quæ cōmuniter habetur, & profectò auderem dicere ista verba sub interrogatione legenda, sic: Quod enim nesciuit si est sim-

 pli-

pliciter, hoc quomodo sciuit quod duos habeat rectos simpliciter? ac si dicat, nos in illa vniuersali simpliciter & particulariter non scire illam conclusionem singularem, nam de quo ignoramus, an sit, quomodo perfectè scire poterimus, habere tres angulos æquales duobus rectis? ac si dicat, non scimus perfectè, hũc triãgulum habere tres angulos, quo vsq; illũ triangulũ esse sciamus, ac ob id cõcludit in illa vniuersali maiori conclusionẽ nõ actu & in ꝓpria forma cognosci, sed vniuersaliter & in potẽtia, & hic locus est notandus, quem doctè quidem Bura. sub interrogatione interpretatus est.

7 *Si verò non Menonis ambibiguitas.*

Ex modo, quo partim sciamus conclusionem antequam sit inducta, & partim nesciamus, soluit duos cauillos, vt declarat Themist. & communiter omnes. alter est Menonis apud Platonẽ in dialogo sic inscripto: hic enim probabat non posse cuiquam contingere scientiam per inuentionem, tali argumento, nam qui inuestigat, vel scit id, quod inuestigat, & tunc non est inuenire nec discere, cũ iam id cognoscat, si verò non scit, frustra quęrit cum etiam si illi occurrat, non deprehensurus sit.

Ad hoc autem respondendum est, nos quærere & inuenire ea, quæ sciueramus & cognoueramns, in vniuersali tamẽ & in virtute, ignorabamus autem in particulari, ac propterea id discimus. nec est absurdum nec impossibile, quemquam discere id, quod cognoscebat, sed cognoscebat in vniuersali, discit autem in particulari, inconueniens esset, si eo modo quo sciuit, postea disceret.

Nota. Vbi aduerte discrimen esse inter Platonem & Aristotelẽ. Plato enim dicebat non sciri quicquam de nouo, sed scire esse reminisci, Aristoteles verò etiam docet prorsus conclusionem nõ sciri de nouo, sed eius cognitio in virtute præcessit, est autem inter hæc duo magnum discrimen, nam reminiscentia est cognitio illius quod ante eodem modo & sub eadẽ forma cognouimus, obliuio tamẽ intercessit, & sic Plato existimabat nos scire de nouo: at illa cognitio vniuersalis seu virtualis quæ pręcessit, secundum Aristotelem, non est quæ postea redit, sed primò rem in suo principio & in vniuersali sciuimus, postea eam in particulari discimus.

Non enim sicut quidam conantur. 8

Hic est alter cauillus, vt supra diximus secundum Themist. qui est Sophistarum volentium probare nos nõ scire, quia si sciremus, tunc esset scientia huius, omnis dualitas est numerus par, quod concedendum est: tum autem faciebant sophisma: tu scis omnem dualitatem esse parem, hæc, quæ est abscondita, & quam tu non cognoscis, est dualitas, ergo tu scis illam esse parem, quod est falsum, nam cũ nescias esse dualitatem, non scies esse parem. reijcit solutionem quorundam, aliqui enim conuicti sophismate respondebant se non scire omnem dualitatem esse parem, sed omnem eam, quam scirent esse dualitatem. Aristoteles hoc repræhendit, ac dicit absq; vlla limitatione fatendum esse omnem dualitatem sciri esse numerum parem, cuius ratio est pulchra, nam quando demonstratio illius fit, absq; vlla limitatione fit, nec præmissæ quibus demonstratur, limitantur ad has vel illas dualitates, sed ad omnes, oportet igitur respondere, non scire nos hanc dualitatem distinctè & particulariter esse parem, quousq; sciamus illam esse dualitatem, scimus tamen eam in communi & vniuersali.

Alij ferè omnes hunc cauillum posteriorem cum eo qui Menonis est coniungunt, ac vnum faciunt, & tunc sic debet continuari, nam aliqui respondebant ad prius argumẽtum nos scire ea, quæ ignorabamus, aduersus quos erat argumentũ probans nos scire antequam inducta sit conclusio: nam si scis omnem dualitatẽ esse parem, etiam scies hãc quæ est in manu mea esse parem, quæ est conclusio, & tũc respondebãt aliq, quod superius diximus. Hæc circa capitis expositionem.

QVAE.

QVAESTIO I.

De ijs quæ in expositione textus dicta sunt.

Vt magis quæ dicta sunt elucidentur, vt moris est nostri, aliquantulum oportebit disputare: ac est arg. primum. Multæ sunt scientiæ ac doctrinæ, quæ non ex præexistenti fiunt cognitione, ergo illa prima propositio est falsa. probatur antecedens, angelorum scientia est doctrina, & tamen non est ex præexistenti cognitione, nam à Deo simul cum omnibus scientijs naturalibus creati sunt. præterea multa homines discunt quæ ignorabant, & non ex præexistenti cognitione & iudicio. — 1. Argum.

2. Argum. Secundo contra id quod dicitur oportere de subiecto seu dato præcognoscere quid est, aut intelligitur de quid est rei, aut de quid est nominis. si dicas de quid est rei, videtur expresè contra textum, in quo sermo est de definitione nominis, si verò dicas intelligi de definitione nominis, tūc est diminutus Arist. nā in demonstratione propter quid, oportet præcognoscere definitionem substātialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso.

3. Argum. Tertio contra id quod dicitur de quęsito seu passione, supponimus quid significet, non tamen quia est, videtur hoc falsum, nam cognoscentes passiones conuenire & esse in suis subiectis, mouemur ad quærendas causas & demonstrandum: & Philosophi ex admiratione effectuum & passionum quas experiebantur, cœperūt philosophari, ergo ante demonstrationē oportet præcognoscere passionē esse, sicut de subiecto.

4. Argum. Quarto non est idē quia est subiectū, & quia est dignitas, nam alterum est incomplexum, alterum complexum, ergo sunt diuersæ præcognitiones, & ita sunt plures quam duæ: imò quæstio an sit seu quia est solum est de simplici, de complexo enim est qualis res sit.

5. Argum. Quinto non existente subiecto est de eo demonstratio & scientia, ergo nō debet de eo præcognosci an sit. probatur antecedens, nam propositiones quarum est scientia sunt sempiternę veritatis, quę semper sunt veræ, etiam si extrema non supponant.

Sexto non potest intellectus simul plura cognoscere, cum sit potentia finita, ergo non cognoscit simul maiorem & minorem cum conclusione, nā si dicas posse intellectū simul illa tria cognoscere, saltem non poterit centum, tunc demus quod intelligat simul omnia quæ potest demptis duobus, tunc fiat syllogismus, clarū est quòd assentiet maiori & minori quia potest, sed non conclusioni, quia vltra iā non potest. — 6. Argum.

Septimo nullus est defectus illius syllogismi sophistarum, ergo responsio Arist. nulla est. probatur antecedens, nam benè sequitur, scio omnem dualitatem esse parem, ista occulta est dualitas, ergo illam scio esse parem etiā in particulari: non apparet quis sit huius defectus. Hæc videntur magis examinanda in præsenti. — 7. Argum.

Pro solutione primi notandum superiorem esse cognitionem, doctrina ac disciplina discursiua, nam doctrina discursiua solùm significat cognitionem & iudicium rei quod aliquo discursu habetur, vnde non omne iudicium intellectus doctrina discursiua dicitur, cum iudicium principiorum per se notorum nō sit doctrina, nō enim per discursum habetur, sed ipso lumine naturali, absque ratiocinio illis assentimur: at cognitio significat quodcunque iudicium, siue sine discursu, siue cum discursu habeatur, siue sit in intellectu, siue sit in sensu, quale est iudicium singularium, & tunc est sensus, omne iudicium ex discursu aliquo procedens fit ex præexistenti cognitione, id est, iudicio altero, siue hoc sit altero discursu habitum, siue absque vllo discursu, siue sit in intellectu, siue in sensu, nā multorum vniuersalium iudicium intellectus fit ex pręexistenti iudicio singularis quod est in sensu. ex his soluitur argumentum primum, scientia enim angelorum non ex discursu aliquo habita, sed à Deo solo infusa est, præterea etiam ipsi absque discursu res intuentur, propterea non dicitur doctrina discursiua, — Ad primū. Cognitionē doctrina ac disciplina discursiua latius patere. — Angelorū scientiam à solo Deo esse non verò discursu cōparari.

de qua solum dictum est, ex præexistenti fieri cognitione.

Hoc idem dicimus de illis veritatibus alijs & iudicijs quæ absq; discursu fiunt, quamuis multoties latet occultus discursus & præexistens iudicium. Cum enim credo alterius dicto, latet iudicium antecedens, viris cordatis esse credendum, & hoc frequenter accidit in his quæ authoritate dicentis ratione alia non interueniente recipiuntur.

Ad secundum. Prima sol.

Ad secundũ Caietanus contendit per quid est, intelligẽdam esse definitionem substantialem subiecti, hanc enim oportet præcognoscere, quod per eam demonstranda sit passio de ipso subiecto in demonstratione propter quid, quæ procedit per causam, nam in demonstratione, quia, qua per effectum rem demonstramus, non est opus definitione subiecti, ac ob id non opus est præcognoscere. Hæc sententia Caietani est contra oẽs ferè expositores Græcos & Latinos, & contra ipsum textum Arist. vbi expresè loquitur de definitione nominis.

Nota differẽtiam inter definitionem nominis, & rei.

Oportet in hac re aduertere multum interesse inter definitionem nominis & definitionem substantialem rei, nam definitio rei explicat rei ipsius naturam, resoluendo in omnes partes essentiæ: vnde per talem definitionem rem cognoscim⁹ cognitione & conceptu distincto, quo conceptu cognoscitur res, & omnes partes essentiæ eius: at definitio nominis solum applicat significationem nominis ad rem significatam, indicando quæ res sit quã significat, non autem rem ipsam ita explicat, vt naturam & essentiam distinctè manifestet, sed solum confusè eã dicit, quatenus intelligatur esse quędam res ab alijs distincta & separata, quomodo rudes recipiunt res ipsas vocabulis expressas.

Primum. Vnius rei plures esse posse definitiones nominis, non autẽ rei.

Ex quo fit primum discrimen quòd vnius vocis possunt esse plures definitiones nominis modis varijs explicantes rem vnam quam vox significat: at definitio rei vna est, cum vnicum sit genus proximum, & differentia per quæ res definitur.

Est secundum discrimen: accidentia non habent perfectas definitiones rei, cũ enim eorum essentia sit imperfecta, & à substantia dependens, non definiuntur absq; substantia: quam definitionem Arist. 7. Metaph. ca. 5. vocat per additamentum: substantia est quæ perfectam definitionem habet, cùm non definiatur per aliquid extra genus suum: definitio verò nominis tam substantiæ, quàm accidentis, perfecta est, cum nominum accidentis, & substantiæ significatio perfecta sit & propria.

Secundum Accidentium definitiones rei nõ esse perfectas, nominis verò esse perfectas.

Tertiò differunt, nam voces significantes res veras & naturales definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis inest vocibus significantibus rerum figmenta & impossibilia, vt Chimæra, infinitum, vacuum.

Tertium. Definitionem nominis earum etiam esse rerum quę finguntur.

Postremò differunt, nam complexa non definiuntur definitione rei, vt homo albus, cum non faciant vnam essentiam per se, at definiũtur definitione nominis, nam si vestis significaret id quod hoc totum, homo albus, posset definiri, vt dicitur. 7. Metaph. ca. 4.

Quartum. Complexa non habere definitionem rei posse tamẽ habere nominis.

His suppositis, circa harum definitionum declarationem, dico primo, in omni demonstratione, quæcunque se oportere præcognoscere de subiecto quid significet, & hæc est mens Arist. in præsenti, vbi generaliter loquebatur. Dico secũdo contra Caietanum; multæ sunt demõstrationes, potissimum propter quid, in quibus non opus est præcognoscere quid sit subiectum: & hoc profectò patet, nam Astrologi demonstrant Lunam eclipsari per suam causam, & nesciunt quæ sit natura cælorum & lunæ: demonstrant multa Mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum, nõ ergo oportet præcognoscere naturã subiecti, sed rem significatam percipere. Dico tertio, neque in ipsa demonstratione, quæ fit aliquãdo per definitionem subiecti, ipsa definitio est præcognoscenda, nã quãuis ante conclusionem præcognoscẽda sit, nõ tamen ante totã demonstrationem, imò in ipsa cognoscitur demonstratione, cum sit medium: Aristoteles autem loquitur de his quæ extra demonstrationem præcognoscuntur, ex quibus in-

2. Solutio authoris.

In demonstratione, potissima nõ semper præcognoscitur quid sit subiectum.

infertur hic de definitione nominis, non de definitione rei Aristotelem loqui.

Ad 3. 1. fundam. Doctrinā aliā inuentione aliā acquisitione haberi, & quō inter se distinguātur

Ad tertium oportet distinguere scientiam, seu doctrinam esse in duplici differentia: quædam est, quā inuentione cōsequimur, cùm nimirum per nos ipsos speculantes ex aliquibus notionibus ad ea, quæ erant incognita nobis peruenimus, quomodo scientiarum inuentores sunt adepti scientiam & cognitionē rerum; quædam est scientia, quæ acquisitione habetur, quando ab alterius dictis, vel scriptis eorum, quæ ignorabat aliquis cognitionem consequitur: hæ duę scientiæ, nempè inuenta, & acquisita non differunt ex parte obiectorum & eorum quæ sciuntur, sed ex parte modi inuestigandi & acquirendi; nam scientia quam habuit primus inuētor huius, triāgulus habet tres angulos æquales duobus rectis, eadem est specie cum ea quam nos habemus, cùm sit eiusdem rei, & per eandem causam, sed ille per se causam inuestigauit, nos à magistro recipimus: sicut eadem est via quam duo peragunt, alter ignorans, sed ducem habens, alter etiam ignorans sed per se peragere intendens, vnde sicut hoc est difficilius illo, quia mens vagatur & laborat studio certam viam consequendi; ita inuenire est difficillimum & multis expositum erroribus.

2. fundam. In inuētione scientiarū à nobis notioribus tantū nos ordiri, cū aūt addiscim⁹ quādoq; etiā à natura notioribus.

Est præterea aduertendum aliam viā obseruare eum qui inuenit, aliam eum qui discit: qui inuenit semper à sibi notioribus incipit, & ab eis ad reliqua procedit ignota, siue illa sint priora, siue posteriora: at qui addiscit incipit frequenter etiam à notioribus natura & prioribus, licet ei sint ignota, cùm sit doctor qui ea sibi manifestat faciat; neuter tamen dicitur scire quousque effectum per causam, & posteriora natura per priora cognoscat, hoc enim est scire, rem per causam cognoscere.

3. fundam. Causæ in mathematicis nobis esse notiores, effect⁹ autem in Physica.

Est præterea aduertendum discrimen esse inter res Mathematicas, & res Physicas seu Metaphysicas: in Mathematicis enim causæ sunt nobis notiores effectibus, notius enim nobis est lineas omnes à centris æqualiū circulorum esse æquales, quam semper datam lineam æquilaterum triangulum constituere; illud tamen est huius causa: at in naturalibus effectus sunt nobis notiores causis, quippè sensibiles ferè sunt: similiter in Mathematicis quæ partim sunt Physicæ, vt in Astrologia, notius enim est eclypsim esse, quàm interpositionem terræ, quæ illius est causa. Ex his fit, vt quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectus & passiones, in inueniendo tamē aliquando præcedant effectus, vt in naturalibus, aliquando causæ, vt in Mathematicis.

In inuentione sciētiarū quandoq; effect⁹ nōnūquā etiā causas præcedere.

3. Solutio.

His suppositis dico primo, in scientia acquisita, cùm causam primo cognoscamus, ac per eam probemus effectum, seu passionem inesse subiecto, non opus esse præcognoscere, effectum esse: dico secundo in inuentione Mathematica non etiam opus esse effectum esse præcognoscere, cùm is per causam quæ primo cognoscitur, demōstretur. dico tertio in inuentione naturali effectum esse præcognosci, cùm per eum indagemus causam. dico vltimo hoc non esse contra Aristotelem qui docuit ad demonstrandū vniuersaliter non esse opus præcognoscere passionem esse, quod si aliquando præcognoscitur, id est in via inuentiua, non autem in via demonstratiua, de qua loquimur. Præterea non ita perfectè & vniuersaliter præcognoscitur illum effectum seu passionem esse, sicut post demonstrationem, quod probatur ex eo quod postquam cognouimus illum esse per inuentionē, iterum per causam eundem demonstramus.

Effectū seu passionem esse nō ita pfectè antequā facta demonstratiōe cognosci.

Ad 4.

Ad quartum respondetur, non dubium esse, non eandem esse præcognitionem re, subiecti, & dignitatis, nam sicut aliud est ens existens, aliud ens verum, vt dicitur 6. Metaphysic. cap. 2. nec aliter, quam analogicè conueniunt, ita alia quæstio & præcognitio vnius, alia alterius: at quia vnicum est ens in vtrumque diuisum, licet analogum, vox tamen vna & conceptus idem, vnica est præcognitio, quia est, vtriusque: sicut quamuis substantia & accidens analogicè subente

Quomodo vna sit prę cognitio, quia est, subiecti & dignitatū.

te contineantur, tamen vna censetur quæstio, an sit de substantia & accidenti; nec instantia valet, nam quando de aliquo subiecto accidens petimus, dicitur quæstio qualis sit, at quando de toto complexo per modum vnius sumpto quærimus, est quæstio simplex an sit. Dices, quare ergo non petimus de dignitate, quid sit? Respondet Caietanus dupliciter, primo quia non habent complexa definitionē rei:secundo quia nec habent secundum se definitionem nominis, nam significatio complexi est significatio partium, non sua:sed neutra solutio placet: non prior, quia vt diximus, hic non de definitione rei sermo est, sed de definitione nominis: non posterior, quia licet significatio complexi pendeat ex partibus, tamen modo alio significat complexum: propositio enim modo compositionis & diuisionis rem significat, & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dico significationem dignitatum esse notissimam cuilibet etiam addiscenti scientiam, cum vocabulorum illorum significatio sit communis & vulgaris: Propterea non curat Aristoteles explicare per se hanc præcognitionem, sed cum ea quæ est, an sit, coniūxit: at significationes subiectorum & passionum non ita patent, cùm sint particularia, & propterea in his separantur quæstio & præcognitio, an sit, & quid sit

Dubium.

Solut. Caietani.

Confutatio sol.

Solut. alia auto.

Ad 5. Ad quintum. Respondetur præcognoscere subiectum esse, est præcognoscere subiectum existere, non quod in præsenti modò existat, sed temporibus à natura statutis, quo pacto scientia est de fulgure, vento, eclypsi, quæ dicuntur esse, quia suis temporibus existant, quamuis aliqua alia omni tempore existant, sed an propositiones essent veræ, etiam si nullo tempore existant, alibi dicemus.

Ad 6. Ad sextū. Respondetur sensum illius, maiori & minori cognitis simul cognoscitur conclusio, esse, si quis assentit maiori & minori, tales assensus necessario efficient assensum conclusionis absque vlla mora. Quod si petas, an quando aduenit assensus conclusionis, maneant alij assensus, respondeo pro præsenti manere, nec est inconueniens aliquibus simul varijs assensibus assentiri, cùm sint per modum vnius: ad instantiam dico in illo casu, si quis assentit maiori & minori, etiam assentiet conclusioni, sed propter necessitatem huius assensus intellectus perdet aliquem assensum ex alijs octo quos habebat

Ad septimum. Respondetur Aristot. non assignasse defectum illius syllogismi, sed concedit conclusionem de scientia in vniuersali loquendo: at si inferatur de scientia particulari & impropria forma, tunc dicendum est variari appellationem verbi, cum modo vniuersali, modo significationem particulari & singulari applicet. Alij dicunt maiorem esse modalem compositam, sub qua non licet singularia subsumere, cùm per suam de inesse regulanda sit immediatè. Sed hæc de hoc capite sufficiant. Ad 7.

Quid sit Scire, quid demonstratio, & quæ conditiones ad eius propositiones requirantur. Quid sit Propositio, Immediatum principium, ac eorū species. Propositiones magis quàm conclusionem credendas esse.

CAPVT. II.

Scire autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed non sophystico modo, qui est secundum accidens, cùm causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere. 1.

Planum igitur, quod tale aliquid scire est: nanque & non scientes, & sciētes: illi quidem existimant ipsi sic se habere, scientes verò & habent.* 2.

*a.l. ipsū.

Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est aliter se habere. Si igitur & alter est sciendi modus, posterius dicemus. Dicimus autem & per demōstrationem cognoscere, demonstrationem 3.

nem verò dico syllogismum scientialem. scientialem autem dico, secundum quē eo quod ipsum habeamus, scimus.

4. Si itaq; est ipsū scire, quale posuimus, necesse & demonstratiuam sciētiam ex veris esse, & primis, & immediatis, & notiorib. & priorib. & causis conclusionis.

5. Sic.n. erūt et principia ꝓpria ei⁹ ꝙ demōstratur. syllogism⁹.n erit et sine his, demōstratio aūt nō erit: nō.n. faciet sciētiā.

6. Vera quidem igitur oportet esse: quoniam non est non ens scire, vt quod diameter commensurabilis.

7. Ex primis autem in demonstrabilibus, quoniam non sciet non habens demonstrationem ipsorum. scire enim quorum demonstratio est, non secundum accidens, habere demonstrationem est.

8. Causas quoq;, & notiora oportet esse, & priora. causas quidem, quoniam tunc scimus, quando causam cognoscimus: & priora, siquidem causæ: & præcognita, non solum altero modo, eò ꝙ intelligātur, sed & eò quod cognoscantur ꝙ sunt.

Priora verò sunt, & notiora bifariā. non enim idem prius natura & ad nos prius, neq; notius natura & nobis notius. Dico aūt ad nos quidem priora, et notiora, quæ sunt propinquiora sensui: simpliciter aūt priora, & notiora, quæ lōgius. Sūt autem longissimè quidem ipsa maximè vniuersalia, proximè verò ipsa singularia: & opponuntur hæc sibi inuicem.

9. Ex primis aūt est, ꝙ ex principijs proprijs: idē* enim dico primū & principiū.

*a.l. idem autem est.

10. Principium aūt est demōstrationis propositio immediata.: Immediata verò, quia non est alia prior.

11. Propositio aūt est enunciationis altera particula, vnum de vno.

12. Dialectica quidē, quæ similiter accipit vtramuis: Demonstratiua verò, quæ determinatè alteram, quoniam veram.

Enūciatio autem contradictionis vtrauis particula. Cōtradictio verò oppositio, cuius nō est mediū secundū seipsam. Particula aūt contradictionis: quæ quidē aliquid de aliquo, affirmatio: quæ verò aliquid ab aliquo, negatio. 13.

Immediati verò principij syllogistici positionē quidē dico, q̄ non est monstrare, neq; necesse habere docendū quippiam: quā aūt necesse est habere docendū quippiam, dignitatē: sunt. n. quædam talia.* hoc.n. maximè in talib. consueuimus nomen dicere. Positionis verò, quæ quidē accipit vtrālibet particularū enunciationis, vt dico esse aliquid, aut non esse aliquid, suppositio: q̄ verò sine hoc, definitio. definitio enī positio quidē est: ponit.n. Arithmeticus vnitatem indiuisibilē esse secundum quantum: suppositio aūt non est: nā quid est vnitas, & esse vnitatē non idem. 14.

* Aliqui cod. etiam antiqui addunt hæc verba: quæ è domo discēs ꝓmit. secundum vnamquāque scientiam: & ita videntur legere Themist. & Io. Gram.

Quoniam aūt oportet credere, & scire rem, eo quòd talem habemus syllogismū, quem vocamus demonstrationē: est autē hic eo, ꝙ hæc sunt, ex quibus est syllogismus: necesse est nō solū præcognoscere prima, aut oīa, aut quædā, sed magis. semp.n. propter ꝙ est vnūquodq;, illud magis est, vt ꝓpter ꝙ amam⁹ illud amicū magis. 15.

Quare siquidem scimus per prima & credimus, & illa scimusque & credimus magis, quoniam per illa posteriora.

Vide 2. Meta. text. 4.

Fieri aūt nō potest vt credat, magis ijs quæ scit, q̄ nō est, neq; sciens neq; melius dispositus q̄ si esset sciēs. Accidet aūt hoc, nisi aliquis præcognoscet per demōstrationē* credentium, magis enim necesse est credere principijs, aut omnibus aut quibusdam, quam conclusioni. 16.

*Alexan. exponit credētiū, & creditoru.

Habiturum autem scientiam, quæ est per demonstrationem, non solum oportet principia magis cognoscere, & magis ipsis credere, quam ei quod monstratur: 17.

stratur: sed neque aliud ipsi credibilius esse, neque notius his, quæ sunt opposita principijs, ex quibus erit syllogismus, qui est contraria deceptionis: siquidem oportet scientem simpliciter à credulitate impermutabilem esse.

1. *Scire autem opinamur vnumquodque simpliciter, sed non sophystico modo, &c.*

Scopus & finis huius capitis est in generali describere ea, ex quibus demonstratio conficitur, & in quæ resoluenda sit, postquam in capite præcedenti statuit esse demonstrationem, cùm doctrina ex præcedente cognitione fiat: caput autem diuiditur in quinque partes, secundum numerum eorum quæ ad demonstrationem sunt necessaria.

Cur quid scire sit ante demonstrationem tradiderit.

Ante omnia verò, quid scire sit explicat, & meritò; cùm enim optima via construendi, & cognoscendi instrumenta sit, ipsum finem in quem ordinantur cognoscere, iuxta finem namque media sumūtur: finis autem demonstrationis sit scire, oportuit primo explicare quid ipsum sit, vt rectius demonstratio, quæ instrumentū est quo scimus, manifesta fieret.

Scire & demonstrationem tribus modis distingui.

Differunt enim demonstratio, & scire, vt notat Philopon. tripliciter, primo scientia est ipsius demonstrationis effectus & finis: demonstratio instrumentum est & modus quo scientiam rei consequimur. secūdo notius est quid scire sit, cùm omnes ferè id intelligant, quam demonstrare, quod non omnes quid sit percipiunt: tertio scire est vniuersalius, cùm etiam sine demōstratione sciamus: est enim scientia immediatorum principiorum, est etiam scientia per definitionem.

Describit igitur in principio Aristoteles ipsum scire, nempè scire est rei cognoscere causam per quam est, & quod illius est causa, & quod non potest aliter se habere. tria secundum Auerroem hic petuntur vt scire dicamur, primo vt rei causam cognoscamus, talem autem causam vt sit causa in esse, & non solùm causa cognitionis, quomodo fumus posset dici causa ignis, quia per eum ignem cognoscimus: hæc autē causa quæ necessaria est ad scientiam debet esse causa etiā esse rei, ac ob id dicitur, propter quam res est. secundo vt talem causam effectui applicemus, id est, sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam: si enim causam rei cognosceremus, & non illam causam esse rei illius intelligeremus, nō diceremur scire. tertio quod non contingit aliter se habere.

Vt scire dicamur tria ex sententia Auerr. requiri.

Hoc tertium aliqui exponunt, vt res quæ scitur, aliter se habere non possit: nam scientia non est propositionum contingentium, sed necessariarum. Alij verò aliter, & benè, inter quos est Albertus, dicunt hoc cadere supra necessitatem illationis, vt sit sensus, non contingit aliter se habere, quin posita causa ponatur effectus, tunc enim scimus, cùm per talem causam scimus. Philopon. melius exponit, nempè non est contingere aliter se habere, id est, non potest res absque tali causa esse, nec similiter poni causa quin talis sit effectus: Hæc igitur necessaria sunt vt scientiam consecuti dicamur.

Nota.

Scire sophysticum & scire modo sophystico quomodo distinguātur.

Aduerte autē hoc dici simpliciter, id est, propriè & perfectè scire, & non modo sophystico: Notat Philopon. & Themist. aliud esse scire sophysticum, aliud scire modo sophystico: scire sophysticum est cognitio procedens ex argumento fallaci & deceptorio, quæ fallacia vocatur accidentis, quia ipsa est præcipua qua vtuntur sophystæ, & ad quam reliquæ reduci possunt, & ita scire ipsum dicitur secundum accidens; est autem hæc accidentis fallacia, propter vicinitatem accidentis cum subiecto, tribuere vni quod non nisi alteri inest, vt si dicas, omne album est color, nix est alba, ergo nix est color: hoc est scire sophysticum: at scire sophystico modo est, non per causam, sed per aliquod accidens procedere, etiam si ratio sit probabilis, & non sophystica: vnde per scire modo sophystico siue secundum accidēs, intelligit quamcunque cognitionem discursiuam, quæ non est per causam.

Mani-

2 *Manifestum igitur erit, quoniam &c.*

Definitiones nominum quomodo probentur.

Probat prædictam descriptionem ex communi modo loquendi omnium, sic enim nominis definitiones & descriptiones, qualis hæc est, probari debent: omnes enim tam ignari, quàm sapientes tunc opinantur se scire, cum rei causam se habere existimant, nec in rei cognitione quiescunt, quousque causam teneant, licet differant ignari à sapientibus: ignari enim non veras causas habent, sed quas solum opinantur esse causas: at sapientes habent causas quas opinantur esse causas, & verè sunt, vterq; tamen se scire opinatur, cum causam habet. Et nota verbum, opinatur, est enim commune scienti, & nescienti, quia vterque opinatur se scire, cum causam habet, licet per opinionem sapiens etiam verè sciat, rusticus verò non.

3 *Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impoßibile aliter, &c.*

Si expositionem Latinorum obseruamus, Aristoteles ipsum scibile seu obiectum scientiæ definit, vt sit sensus: illud scitur, quod aliter se habere non potest, id est, quod simpliciter est necessarium, & omni tempore, vt homo est risibilis, triangulus habet tres angulos, vel quod est necessarium ex suppositione causæ, vt posita terræ interpositione necessaria est eclypsis, & tunc illud, quare, non illatiuum, sed continuatiuum sermonis legunt. At mihi magis placet expositio Auerrois, vt ex probatione præcedenti velit Aristoteles inferre, non posse alio modo scientiam alicuius haberi, quam prædicto, nempe per causam: & huic subnectit, si quis alius est sciendi modus posterius dicetur, qui nempe modus non sit per causam. Auerroes per hunc modum intelligit definitionem, secundum quam incompletè scimus. de qua tractaturus est lib. 2. Posteriorum, sed melius mihi videntur exponere Themist. & Philop. vt per hunc sciendi modum intelligat cognitionem principiorum immediatorum, quæ non fit per causam, sed ex se ipsis cognoscuntur ipsa, quamuis non præter mentem Aristotelis possemus etiam exponere per hūc modū intelligi demonstrationē quia, nēpe scientiā q̄ ab effectu sumitur, de qua. 1. Post c. 10. agitur.

Dicimus autem scire & per demonstrationem &c.

Aliqui Latini hanc versionem considerantes existimarunt hanc esse aliam descriptionem ipsius scientiæ, nempe scire est per demōstrationem intelligere: at iste sensus est præter sensum Aristotelis, Græcè enim non habetur, nisi, per demonstrationem cognoscimus, ac si vellet Aristoteles dicere, postquam quid sit ipsum scire explicui, volo te intelligere demonstratione nos scire, & ipsam esse scientiæ instrumentum & modum. oportebat enim vt ipsam demonstrationem coniungeret cum suo fine, cum demonstrationis declarandæ causa ipsum scire definierit. Posses autem dubitare quæ est ista demonstratio per quam cognoscim⁹; respondent esse syllogismum scientificū, id est, quem habentes, scimus. Nota causam finalem, & per talem causam definitionem, scilicet demonstratio est syllogismus faciens scire, id est, per quem habemus causam rei veram, vt exponit Auerr. non causam cognitionis solam, aut causam fictam, vt per reliquos syllogismos fieri solet.

Si igitur est scire, vt posuimus. 4

Hæc est secunda capitis particula, in qua Arist. ex ipso scire colligit qualis sit demōstratiua scientia, quæ demōstratione habetur, ac subinde quid sit ipsa demonstratio, dicit igitur, si tale est scire quale dictum est, profectò demonstratiua scientia est ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis cōclusionis: vnde sumitur definitio materialis demonstrationis à fine demonstrata: demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis. Aduerte autem hic per scientiam demōstratiuā intelligi posse ipsum scire, quod

est effectus demonstrationis, idem notat Alber. tract. 2. ca. 2. & Linco. dicentes. ex. posse sumi pro causa materiali & etiam effectiua, secundum quod per demonstrationem ipsum syllogismū demonstratiuum possumus intelligere, aut per demonstrationem, ipsam scientiam demonstratione acquisitam, melius autem interpretabimur, si per eam intelligatur ipsa demonstratio, quæ scientiam efficit, & ipsius est via & modus: singulas huius partes postea Arist. discutere incipit.

5 *Sic enim principia erunt propria eius, &c.*

Græci & Latini exponunt hic Aristo. satisfacere cuidā obiectioni, nā vt sit sciētia alicuius, debet ex causis proprijs, non ex generalibus & communibus procedere, non enim scit nisi qui causam propriā tenet: vnde non scit hominem respirare qui ob id scit, quia animal est, nisi sciat, quia pulmonem habet, hæc enim est propria causa: oportebat igitur dicere demōstrationem procedere ex proprijs: ad hoc velut respondens dicit, si demonstratio ex his, quæ dicta sunt, procedit, etiam ex proprijs procedet, vera enim prima & cætera, erunt etiam propria. Auerroes aliter exponit, & melius, vt dicat Arist. sic erūt propria eius quod demonstrandum est, id est, si vera sunt principia, & propositiones similiter primæ, priores, notiores, & causæ, erunt propriæ, id est, accommodatæ, & aptæ ad demonstrandum: quasi dicat, si aliter se habuerint, non per ea quicquam demonstrabitur, quamuis syllogizari possit: ac propterea subiunxit, syllogismus quidem erit, etiam si non ex his procedat, non tamen demonstratio. Nota ex Themist. posse syllogismum procedere ex falsis, & ex his verum inferre, sequitur enim omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, non tamen demonstratio: præterea posse syllogismū procedere ex effectibus, non tamen demonstrationem, vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. preterea potest syllogismus ex causis non proprijs procedere, non tamen demōstratio, vt si Chirurgus probaret vulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera distantia, cum sit capacissima, non esset hoc demonstrare, quia causa est Geometrica, non ipsius propria, potest igitur syllogismus esse, licet ex his non procedat.

Syllogismum ex falsis verum posse colligere, non aūt demonstrationem.

Vera quidem igitur oportet esse. 6

Incipit singulas definitionis partes discutere, ac primò quod procedat ex veris ratio est, quia quod non est, non scitur, id est, vt dicit Philop. falsi non est scientia, vt, non est scientia, diametrum esse commensurabilem costæ, quia id falsum est. dices. vnde sequitur? quia scientia est verorum, propterea demonstrationem ex veris procedere. nónne ex falso etiam infertur verum, vt superius diximus? dico, verum quidem ex præmissis falsis sequi quantum ad vim illatiuam, & propter syllogismi dispositionem, sed non sequitur quantum ad vim probatiuam, & tanquam ex causa, quia quod nō est, quomodo potest esse causa, aut probare id quod est? cum igitur in demonstratione nō solum insit vis probatiua quæcunq; præter illatiuam, sed etiam probatiua per causam rei, non poterit in ea verum nisi ex vero procedere, & ita docet Aristo. lib. 2. Priorum. ca. 2. vbi hæc ipsemet fatetur de demonstratione.

Verum: quomodo ex falsis sequatur.

Ex primis autem & indemonstrabilibus. 7

Partem aliam definitionis explicat, nēpe quod procedat ex indemōstrabilibus. sensus est, quoties aliquid demonstrandum proponitur, tales propositiones adducendæ sunt, vt ipsæ iam alia demonstratione non egeant: quod si aliquando acciderit per ꝓpositiones demonstrabiles demonstrare, non erit perfecta demonstratio, quousq; hæ per indemonstrabilia tandem demonstrentur. & hoc est, quod dicit, quod non sciet, qui ipsorum demōstrationem non habet, sensus est, non quod ipsa demonstrentur, sed qui ipsorum demonstrationem non habet, id est, qui per ea non demonstrat. Vbi aduerte hic

Demõstrationem ex demonstrabilibus propositionibus etiam componi. hic non negare Aristo. eam esse demonstrationem, quæ per demonstrabilia, vt malè putauit Auer. probat, est enim ista demonstratio, animum esse impassibilis substantiæ, quia est immortalis, licet demonstretur etiam esse immortalis, sed non erit ista perfecta demonstratio, quousq; illæ per vltimas demonstrentur, quę iam amplius non valeāt demōstrari, quę expositio est D. Thom & Philopo. & hoc patet ex Arist. 1 Top. c. 1. vbi dicit, demonstrationem procedere ex primis, & veris, aut ex his quæ per prima & vera fidem sumpseruut. quo in loco illam esse demonstrationem fatetur, quæ ex demonstrabilibus procedit, cognitis tamen, & per indemonstrabilia demonstratis. Probat autem Arist. quod opus sit per indemonstrabilia tandem demonstrare, virtualiter autem est hic supplendus discursus; non scitur conclusio nisi sciantur præmissæ, sed præmissæ cum demonstrabiles sunt, non sciuntur nisi demonstrentur, nec illæ nisi per prima, & immediata, ergo non contingit sine his demonstrare perfectè. minorem probat, quia scire demonstrabilia, est ipsorum habere demonstrationem, ergo propositiones demonstrabiles sine demonstratione non sciuntur. dixit autem scire quæ demonstrationem habent, nam quæ non demōstrari possunt, sicut ipsa prima, absq; demonstratione sciuntur.

Dubium 1. Dubitabis, quare dixit prima & indemonstrabilia? Philop. duas adfert solutiones, quas possumus ad vnam reuocare, quia nempe sunt aliqua prima, sed nō indemonstrabilia, vt animum esse immortalem est prius quam esse impassibilem, sed non est illud indemonstrabile. Præterea aliquid est indemōstrabile, sed non est primum, nam vestem esse candidam, indemonstrabile est, cū sit per accidens, & non est primū. propterea Aristo. vtrumq; coniunxit, melius tamē est si dicamus per primū intelligi principiū, vt ipse Arist. paulò inferius dicit, & tunc cū Buran. oportet legere absque coniunctione, scilicet ex primis indemonstrabilibus.

Solut.

Dubiū 2. Dubitabis, quid per ista prima indemonstrabilia oportet intelligere. Them. Albe. & Philop. intelligunt dignitates ipsas, quæ proloquia, & profata dicuntur, hæc enim sunt prima, ex quibus demonstrationes procedunt, & in quibus sistunt & finiuntur. at quamuis hoc probabile sit, possumus melius cum Auerroe intelligere ipsas propositiones q̃ in ipsa demōstratione sumuntur, quæ primæ sunt, cum iā amplius non valeant demonstrari: & profecto videtur esse hæc mens Ari. qui loquens de primis, dixit, nō scire, nisi qui per hæc demonstrat, sed per dignitates non fit demonstratio, sunt enim principia extrinseca, ergo non de his oportet intelligere. præterea quia paulò pòst explicans quid per prima intelligat, dicit, principia propria, sed dignitates sunt cōmunes pluribus demonstrationibus, ergo non de his loquitur in hoc verbo. Solutio.

Causas quoque & notiora oportet esse, &c. 8

Prosequitur probare reliquas definitionis partes, & quia duæ sequentes ex vltima pendebant, incipit eam probare, nempe quòd procedat ex causis: cum enim demonstratio faciat scire, & scire sit rem per causam cognoscere, sequitur eam procedere ex causis: & ex hoc patet, quod etiam procedat ex prioribus, nam causæ priores sunt effectu, subdit debere esse notiores nō solum altero modo, id est, quātum ad quid significant, sed etiam quantum ad quia sunt, vt exponunt Philop. & Themist. non enim solum propositiones oportet cognoscere & apprehendere quid significent, sed etiam quòd sunt veræ iudicare. in quo loco apparet id quod supra diximus contra Caietanum, complexa habere nominis definitionem, apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus, nam de his solum quia sunt oportet intelligere, vt superius dictum est. Complexa habere etiam nominis definitionem.

Dubitatur cum dictū fuerit demōstrationē procedere ex primis, superfluū videtur addere ex prioribus. Phil. Respon. per priora hic intelligenda esse proxima, eæ enim sunt causæ priores, q̃ proximæ sunt & propinquæ effectui. at hoc nō videtur cor- Dubium.

correſpondere menti Ariſt. nam in textu per hoc, quod propoſitiones ſunt cauſæ, probat debere eſſe priores: quæ probatio eſſet nulla, ſi per priores proximas intelligeret, non enim ſequitur ſi eſt cauſa, quod ſit proxima. Alb. Reſp. & ſecundũ

Solut. expoſitionem The. etiam oportet dicere, quod nõ de eodem dicuntur illa duo, ſcilicet prima, & priora, ſed prima dicuntur dignitates & proloquia ex quibus procedit demonſtratio: at dicuntur priores, ꝓpoſitiones ex quibus tanquam præmiſſis demonſtratio cõficitur, & eſt bona ſolutio; tamẽ ſecundum expoſitionem noſtram dubium non eſt, nam per primum intelligebamus principium.

Priora autem & notiora dupliciter ſunt.

Cum propoſitiones priores & notiores oſtendiſſet, quia id multipliciter euenire poteſt, nempe vt aliquid ſit prius & notius, diſtinguit, ſunt enim quædam notiora & priora natura, quædam notiora & priora nobis, non enim hæc eadẽ ſunt, ſed opponuntur. priora & notiora natura ſunt vniuerſalia, quæ à ſenſu remota ſunt: priora verò & nobis notiora ſunt ſingularia. Hic textus eſt obſcurus ſatis, occurrũt enim aliquot circa ipſum dubia.

Dubium 1. Primum, quo modo hic vniuerſalia notiora natura aſſerit, cum 1. Phyſic. ca. 1. vniuerſalia nobis notiora doceat?

Dubiũ 2. Præterea quomodo hic opponi notiora nobis, & natura dicitur, cum. 1. Phyſic. c. 1. eadem eſſe tradat?

Dubiũ 3. Præterea qua ratione iſta diſtinctio aſſignatur, non enim videtur quid ex ea colligi poſſit. Multæ ſunt ſentẽtiæ, tamẽ duæ mihi videntur dignæ vt proponantur, vt vna aut altera eligi poſſit, prius tamen terminos, prius nobis & natura, intelligere oportebit.

1. fundam. Naturam in omnib⁹ rebus quẽdam tenere ordinẽ. Aduerte igitur, quemadmodum natura non ſimul producit omnia, nec ſimul omnibus dat eſſe, ſed ordinem quendam obſeruat, vt quibuſdam prius, quibuſdã poſterius det eſſe, atque hic ordo naturæ dicitur; ita & noſter intellectus nõ ſimul per ſe omnia cognoſcit: ſed quædam prius, quædam poſterius cognoſcit: atq; cum nõ eundẽ obſeruet ſemper ordinem quẽ natura, fit vt aliud ſit prius natura, aliud nobis. priora natura ſcit quæ prius eſſe ſortita ſunt, qualia immaterialia reſpectu corruptibilium, cauſæ reſpectu effectuum, partes reſpectu totius, ſimplicia reſpectu compoſitorum ex eis: priora verò nobis ſunt, quæ occurrunt prius noſtrę cognitioni, ſicut ſenſibilia priora immaterialibus, compoſita ſimplicibus, totum partibus, & aliquando effectus cauſis. Hinc eſt quod illa dicuntur notiora natura, id eſt, ex ſe prius cognoſcibilitatẽ ſortita, cum enim prius habuerint eſſe, inde cognoſcibilitatem, ſi non eſſet defectus ex parte noſtra, qui alligati ſenſibus magis natura poſteriora cognoſcimus.

Hoc igitur ſuppoſito eſt prima expoſitio Auerr. per ſingularia oportere hic intelligere compoſita ſenſibilia, & quæ eis proxima ſunt, at per vniuerſalia ipſas cauſas, & cauſas cauſarum, quæ ob id vniuerſales dicuntur, quia multos effectus producãt, ſicut materia, forma, primum ens, & ita interpretatur vniuerſalia longinqua à ſenſu, nam cauſæ occultæ ſunt, compoſita verò ſenſibilia proxima ſenſui propter eorum accidentia, quæ ſenſu percipiuntur, nec hic locus contradicit alteri. 1. Phyſic. hic enim eſt ſermo de vniuerſalibus in prædicando, quæ nobis notiora ſunt. Hæc expoſitio probabilis eſt, & poſſumus etiã ſecundum dubiũ ipſius doctrinam reſpondere ad ſecundũ: quomodo. 1. Phyſic. dicit, eadem aliquando eſſe nobis nota, & natura: id enim intelligendum eſt de cauſis mathematicis, quæ notiores ſunt effectibus: hic verò locus eſt de cauſis ſenſibiliũ, quæ ignotiores ſunt nobis effectibus, quæ omnia capite præcedenti explicuimus. 1. expoſitio

At S. Thomas & Aegid. cui videtur cõſonare etiam Themiſtius, aliter exponunt. Propterea aduerte per vniuerſalia hic vniuerſalia in prædicando intelligi, per ſingularia verò indiuidua ſenſibilia: le poſſunt aũt vniuerſalia dupliciter comparari, aut ad ipſa ſingularia indiuidua, ſe aut inter ſe, ſecundum quod vnum eſt 2. exp. D. Thom. verior. Vniuerſa- duobus modis poſſpectari.

magis

magis vniuersale altero: tunc dicitur primo, si vniuersalia ad indiuidua comparentur, & loquamur de cognitione nostra in communi, siue sit intellectiua, siue sensitiua, indiuidua & singularia nobis sunt notiora: patet, quia prima cognitio nostra est sensus, qui incipit à singulari, vniuersalia namque ab intellectu post sensum percipiuntur: & hoc est quod hoc loco Aristo. voluit, vt verba manifestant. dicitur secundo si vniuersalia inter se comparentur, tunc vniuersaliora nobis sunt notiora, & hoc docet. 1 Physic.

ad 1. dubiũ & 2. dubiũ Ex hac expositione soluitur secundum dubium, & pariter primum. Respondetur enim 1. Physic. dici aliquando eadem nobis & natura esse notiora simul propter mathematicas causas, vt diximus: hic autem dicuntur opponi relatiuè, nempe singularia, & vniuersalia: aut per opponi possumus intelligere diuersa esse & non eadem.

ad 3. Ad tertium dicitur, ad hoc Arist. hæc distinxisse, vt ostenderet demonstrationem non ex singularibus, quæ nobis notiora sunt, procedere, sed ex notioribus natura, nempe ex vniuersalibus, nec hoc impedit quo minus ex nobis & natura notis possit demonstratio procedere, cum & vniuersalium quædam nobis nota sint. Hæc expositio mihi magis placet.

9 *Ex primis autem est, quod ex proprijs.*

Regreditur Aristoteles, vt verbum illud, primis, explicet ac declaret, diciturque per prima intelligi principia, vbi nota, adiunxisse, propria, vt indicaret non quæcunque prima se dixisse, sed quæ propria & particularia sint conclusioni demonstrãdæ, quales sunt immediatæ præmissæ, vt diximus. At si per prima dignitates intelligamus tunc propterea additum, vt intelligamus dignitates esse cõmunes multis demonstrationibus, & nõ esse vsui singulis, nisi limitentur secundum terminos particularium demonstrationum vt dicitur 11. Meta. c. 3. & nos dicemus inferius. quam expositionem tetigit Auerroes.

10 *Est autem principium demonstrationis.*

Hæc est tertia capitis pars, in qua describit ferè omnia demonstrationis principia: & quia primũ, id est, principiũ interpretabatur, definit quid principiũ sit, dicẽs, principiũ est demõstrationis ꝓpositio immediata, & iterum immediata est qua nõ est altera prior. Alb. distinguit immediatã propositionem & respectu conclusionis, & respectu propositionum. illa est immediata respectu conclusionis, quę proximam causam continet illius, ita vt non sit alia propinquior, sicut immortalem esse animũ, est proxima causa, quòd sit impassibilis. Ea autem est immediata respectu propositionum, quæ causam dicit, quæ vlterius per aliam antecedentem non potest demonstrari, sicut dignitates, & propositiones quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat verò Albertus, quomodo hic sumatur, sed dubium non est, quin modo posteriori, nempe pro eá, quæ indemonstrabilis est, hæc enim principium dicitur. Aduerte ex Themistio, non sat fuisse dixisse est propositio immediata, sed addere oportuit demonstrationis: nam sunt immediatæ aliæ, vt vestis est candida. quę principium non est, quia ad demonstrationem non est apta, quod contingens sit, & sensu videtur.

Propositionem duobus modis dici immediatam.

11 *Propositio est enunciationis altera pars.*

Quia principium per propositionem descripserat, nunc propositionem describit: est autem propositio enunciationis altera pars, vnum de vno. Notat Auerr. & Philop. discrimẽ inter hæc tria, enunciationem, quæstionem, & propositionem, & addere possumus conclusionem. enunciatio dicitur oratio rem verè, aut falsò significans, nec alteri, quàm rebus comparatur, at quæstio est enunciatio per modum interrogationis proposita, quæ iam probata dicitur conclusio: propositio verò dicitur, vt est præmissa, seu principium, ex quo aliquid probatur, vnde enunciatio superior est his, omne, e-

Enunciationem, quęstionẽ, propositionem, confusionẽ, inter se distingui.

nim verũ ac falsum significant, ac ꝓpterea hic dicitur propositio vna pars, id est, vna species enunciationis, additur vnum de vno scilicet significans, propter eas, quæ ex æquiuocis conficiuntur, quæ plures enunciationes potius, quam enunciatio dicuntur, vt diximus in libro Periher.

12 *Dialectica quidem est similiter accipiens.*

Duas propositionis species constituit, dialecticam, id est, topicam, & demonstratiuam. dialectica est accipiens similiter quamlibet scilicet partem enunciationis: ac si dicat, est propositio, siue vera, siue falsa, siue affirmatiua, siue negatiua: dicit accipiens quia dialecticus cum probabiliter procedat, ac ex probabilibus syllogizet, petit à respondente propositiones aliquas, ex quibus procedat: ac propterea dicitur accipiẽs: dicitur similiter, quia Dialecticus non magis vnam partem, quàm alteram eligit, dũmodo probabiles sint: Hinc apparet natura syllogismi dialectici, procedit enim ex quibuscunq; propositionibus tam veris, quam falsis, dummodo probabiles sint: præterea probat quãcunque partem quæstionis, dummodo sit probabilis. statim definitur propositio demonstratiua, nempe enunciatio quæ ad vnum est determinata, nempe ad verum: ac si dicat, demonstratiua propositio non est quælibet, siue vera, siue falsa, sed quæ vera est & necessaria, vnde colligitur natura demonstrationis, non enim ex quibuscunq; procedit, sed ex veris & necessarijs, nec probat quamcunque quæstionis partem, sed veram & necessariam.

13 *Enunciatio autem contradictionis qualibet.*

Describit enũciationem, quam in descriptione propositionis sumpserat, est autem enunciatio contradictionis vtraque pars, id est, oratio, tam affirmatiua, quam negatiua, non quod simul vtraque pars dicatur oratio, vt vult Paulus Venetus, sed quælibet per se: explicat autem singulas partes, primum contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se: dicitur oppositio, quia in cõtradictione, sunt duo extrema repugnantia, sicut in alijs oppositis: dicitur, cuius nullum est medium, nam alia opposita habent medium in proprio subiecto, vt album nigrum habent fuscum, aut in extraneo subiecto, nam lapis non est cæcus, nec videns, nec sanus, nec æger. at contradictoria nullum medium habet, nam de quolibet est verũ, aut affirmare, aut negare. Vide caput de oppositis, in quo diximus multa de his. dicitur, secundum se, quia reliqua opposita fundantur in contradictione, nam vnum oppositum dicit virtualiter alterius negationem, & ex hac parte medium non habent: at id non secundum se, sed vt ad contradictoria reducuntur: at ipsa contradictoria secundum se medio vacant. statim partes contradictionis explicat, nempe affirmatio, quæ aliquid de aliquo enunciat, negatio verò quæ aliquid ab aliquo diuidit.

Immediati autem principij syllogistici. 14

Hæc est quarta pars capitis, qua immediata principia demonstrationis, quæ hactenus in tertia parte descripserat, diuidit: est enim duplex principium, & quod non est demonstrare, nec est necesse præhabere docendum, & hoc positio dicitur, & etiam, quod non est demonstrare, tamen est necesse præhabere docendum, in cuius gratiam aduerte, in demonstratione non contineri ea omnia, quæ ad generandam scientiam sunt necessaria, sed opus est, vt animus dispositus sit alijs etiam principijs, vt demonstratio in eo scientiam faciat. sunt autem hæc principia in duplici differentia, quædam quæ absque vlla demonstratione cognoscuntur, sed solum lumen naturale ea docet esse vera, adeo vt si semel quid significent apprehendimus, statim illis acquiescamus, & hæc dignitates dicuntur, & communes animi conceptiones, sine his enim nõ fit demonstratio, ipsę tamen absq; demõstratione cognoscuntur.

(Demõstrationem nõ omnia cõplecti quæ ad generationẽ scientiæ requiruntur.)

Dices, quare necesse est vt hæ cognoscantur antequam scientiam doceamur? Dub.
Respon. cum Philop. quia sunt per se no- Sol.

tæ

tæ & non opus est arte aut magistro exteriori, vt eis assentiamur, sed lumen intellectus nostri solum est magister, ac ob id cum tali cognitione ad artes discendas accedimus, & est optima responsio, possumus tamen respondere aliter, propter quod aduertere oportet has dignitates vt plurimum confici in materia vniuersaliori, quàm sit ea, quam artes particulares tractant: nam omne totum est maius parte, & similia, non solum rebus geometricis, sed etiam alijs insunt, propterea non est illius artis hæc docere. dices, cuius igitur erunt artis? Resp. Arist. 11. Meta. ca. 3. & 4. Meta. c. 3. id esse Metaphysici, qui communia tradit.

Obiectio. Dices, ergo nõ poterimus accedere ad artes alias, quæ his indigent principijs sine Metaphysica. dico, & nota, nullæ artes habent res ita sibi proprias, quin aliquib. earum absq; vlla arte possimus assentiri: hoc tamen non efficit, vt illius artis esse desinant: ita se habent hæc principia, quæ ad Metaphysicam pertinent, licet sine Metaphysico habitu cognoscantur perfectè. Dilutio.

Ex his fit manifesta definitio dignitatum, nempe principium, quod non est demonstrare, sed est necesse præhabere docendum. Alia sunt principia, ex quibus demonstrationes procedunt, sunt tamen magis particularia, quæ positiones dicuntur, vt à puncto in punctum linea duci potest, in quolibet centro circulum describere. Hæc autem principia in tribus differũt à dignitatibus; dignitates enim nũquã demõstrari possunt, at positiones nõ demonstrãtur in illa scientia cuius sunt, possunt tamẽ in alia scientia demõstrari, præterea dignitates sunt communes pluribus artibus, at positiones sunt ex materia peculiari illius artis: ac propter hæc duo definit eas Aristo. esse principia quæ non demonstrantur, nec est necesse præhabere docendum, nam propria ars quælibet declarat. præterea dignitates nulla via oportet probare, at positiones probantur, licet non demonstratione, inductione tamen aliqua, & exemplo manifestantur, cum non statim ex terminorum apprehensione cognoscantur, sicut dignitates. Hæc igitur principia hic Aristot. manifestat, ex quibus demonstratio procedit.

Positiones à dignitatibus tribus modis differre.

Positiones vt dicãtur probari.

Statim positionem subdiuidit in eam, quæ propositio est, & rem esse, aut non esse significat, & hæc suppositio dicitur; & eam quæ non significat rem esse, aut non esse, & hæc definitio est. definitio enim non est propositio, est tamen positio, nam in scientijs ponuntur definitiones subiectorum, & eorum de quibus tractãt tanquam principia: nam in Geometria ponuntur definitiones lineę, puncti, superficiei, & aliorum. in Arithmetica ponitur definitio vnitatis scilicet quod est indiuisibile secundum quantitatem. Hic aduerte, inter suppositiones esse præmissas demonstrationis cuiuslibet, quæ supponuntur ad scientiam conclusionis, sicut suppositiones aliquæ communes in scientijs supponũtur ad scientiam multarum demonstrationum.

Præmissas cuiuslibet demonstrationis esse suppositiones.

Hic est dubium, quomodo Arist. definitionem vocat positionem, cum positio sit principium, & principium propositio, at definitio non sit propositio. Themist. dubium hoc proposuit, sed alijs discutiendum reliquit, forsan quia existimauit Aristot. in hoc dormitasse. Albertus respondet docendo, non omnem positionem esse propositionem, sed non respondet ad Arist. qui positionem principium dixit, principium verò per propositionem definiuit. S. Thomas respondet definitionem quidem secũdum se nõ esse propositionem, sed ea cognita facilè esse propositionem constituere. Philopon. respondet sumendam definitionem applicatam cum definito, quod in propositione fit, ac ob id definitio propositio dicitur: at quia Arist. dixit, non significare esse, aut non esse explicat, talem propositionem definitionis non prædicare aliud esse prædicari de subiecto, sed idem prorsus, ac ob id dicitur non significare esse vel non esse. Auerroes tandem admittit definitionem sumendam cum definito, quod in propositione fit. sed dicitur non significare hãc propositionem nõ significare esse, aut non esse, id est, existere, quia recipit esse vel vera non esse.

Dubium.

Solut.

Definitio quomodo

vera istæ definitiones, q̃ positiones dicuntur, sunt nominis, definitiones verò nominum, etiam si cum definito propositionem faciant, non ponũt rem esse, aut non esse, sed significationem manifestãt: hoc intellige, frequentius ita esse, nam etiam definitiones rei positiones dicuntur: quælibet enim scientia definitionem sui subiecti non demonstrat, sed supponit: & ita tollitur omnis contradictio.

15. *Quoniam autem oportet credere.*

Hæc est vltima capitis pars, in qua Arist. probat id quod superius dixit, nempe propositiones esse notiores conclusione, & probat primo cognosci, postea cognosci magis, & tandem cognitionem propositionum aut esse scientiam, aut aliud genus cognitionis melius quam scientiam: argumentum autem huiusmodi est, quia demõstrationem tenemus & cognoscimus, scimus rem, sed demonstratio est præpositiones ipsæ, ergo quia tales propositiones cognoscimus, rem & conclusionem scimus. secundo, his propter quæ alijs credimus, magis credimus: sed propter propositiones, vt probatũ est, conclusioni credimus; ergo præmissis magis credimus: maior patet, propter quod enim vnumquodq; tale est, illud magis est. Hic aduerte Arist. dixisse, quod oportet omnibus, aut quibusdam propositionibus magis assentire, quia vt notat Philop. aliquando accidit propositiones esse demonstrabiles iterum, & tunc est scientia illarum, sicut & conclusionis, cum per aliud cognoscantur: quamuis vt benè dixit Albertus, quatenus per illas propositiones etiam si demonstrabiles alijs assentimur, magis eis assentimur.

16. *Non potest autem credere magis quæ non scit.*

Hic Arist. probat propositionum cognitionem aut esse scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, quàm sciẽtiam: & hæc litera est corrupta, cum non sit ita græcè; oportet enim sic legere, fieri non potest. vt credat magis quæ scit: sensus est, non potest quis magis assentire propositionibus, quas nec scit, nec earum habet aliam meliorem cognitionem, quàm conclusioni, quam scit: cum igitur magis propositionibus assentiatur, quàm conclusioni quam scit, pręmissarum profecto habebit aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, & hoc intellige de dignitatibus & alijs principijs.

Aduerte tunc principiorum haberi scientiam, cum demonstrabilia sunt. & per causam cognoscuntur: cum verò indemonstrabilia sunt, illorum cognitio vocatur intellectus, qui est præstantior quàm scientia. Principiorum quando sit scientia, & quãdo intellectus.

Postea subdit illud absurdum, nempe assentire magis ijs, quæ nescimus, quam ijs quæ scimus sequi, nisi quis propositionum ipsarum habet talem cognitionem, quam diximus. sunt autem verba, (nisi aliquis præcognouerit per demõstrationem credentium) id est, nisi quis ex illis, quæ per demonstrationem credunt, præcognouerit, id est, propositiones sic cognouerit: at melior est sensus, si sic interpretemur, nisi aliquis cognoscat ea, per quæ in demonstratione credimus, nempe propositiones, nam licet ille genitiuus, credentium, sit græcè, tamen significat fidem facere, nempe πιστευόντων.

Debentem autem habere scientiam. 17.

Concludit eum, qui scit non solum propositiones habere notiores conclusione, sed præter propositiones nihil debere habere notius, quàm oppositas propositiones (ex quibus fit syllogismus contrarius demonstrationi, qui dicitur syllogismus ignorantiæ) esse falsas, nam qui scientiam habet, nõ potest mutari aliqua ratione opposita demonstrationi. & hæc circa capitis expositionem.

QVAESTIO I.

Circa ea quæ secundo capite continentur.

Aduersus ea, quæ in textu docemur occurrunt aliquot difficultates & argumenta,

menta, primo contra definitionem ipsius scire: nam cùm definitio per genus & differentiam rei debeat assignari, nullum genus, nulla differentia in eiusmodi definitione apparet; ac ob id non videtur esse bona.

2. Secundo tunc, inquit, scimus, cùm causas cognoscimus, & ex causis ad effectus procedimus. angeli perfectè sciunt, & tamen non per causas cognoscunt, cùm non sint discursiui, nec ex cognitione causarum ad effectuum cognitionem procedant, sed simul vtrumque cognoscant.

3. Tertio contra id, quod dicitur per demonstrationem nos scire; demonstratio non ostendit medium esse causam conclusionis, sed solum procedit ex causa; at ad scientiam nō sat est cognoscere causam, sed quod illius est causa, ergo per demonstrationem non scimus.

4. Quarto multæ sunt demonstrationes potissimæ, quæ ex causis non procedunt, ergo videtur diminuta definitio; probatur antecedens, nam de Deo demonstramus esse infinitum, quia est actus purus, & vnum attributum per aliud, & tamen in ipso Deo non est aliquid quod sit causa aut effectus.

5. Quinto si demonstratio semper ex causis pcederet, semper ex notioribus natura esset, sed notiora natura sunt sæpè ignota nobis, ergo ex ignotis nobis procedet: non ergo esset instrumentum sciētiæ nostræ; non enim quis ex ignoto ad notius procedit.

6. Sexto non videtur esse vlla propositio immediata, ergo non benè per immediatam propositionem definit principium. probatur antecedens, si enim aliqua esset, maximè ea, in qua definitio de suo definito prædicatur, sed hæc non est, cùm possit demonstrari per aliam definitionē: finalem enim per materialem demonstramus, & contra.

7. Septimo, Assensus præmissarū est causa necessaria assensus cōclusionis, sed causa necessaria non impedita producit effectū sibi æqualē, ignis enim ignem æqualem producit; ergo assensus conclusionis erit æqualis assensui præmissarum.

Octauo illa maxima, propter quod vnumquodque tale, & illud magis, est falsa, ergo ex ea nihil probatur, patet antecedens, non enim sequitur, ego deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat: nec, homo inebriatur propter vinum, ergo vinū magis inebriatur. Hæc sunt præcipua dubia. 8.

Circa primum est notandum, scire dupliciter sumi, vno modo cōmunissimè, pro quacunque cognitione, siue clara, siue dubia, siue certa, siue incerta: quo modo quicquid cognoscimus, dicimur scire. altero modo sumitur strictius, pro cognitione clara & euidenti rei, quæ dicitur compræhensio. primū fundam. scire dup. sumitur.

Huius secūdæ scientiæ quatuor sunt gradus, vt notat Alber. tract. 2. c. 1. & Lincon. super hoc caput; primus est scientiæ impropriè dictæ, pro quacunque clara & euidenti cognitione rerum contingentium: dicimus enim, scio hominem currere, dum video; scio etiam quæ sensu dignosco: sed ista, licet euidens sit, propriè tamen non est scientia, cùm nec sit per causam, nec res sint stabiles. 4. grad. cōpræhēsiōis 1.

Secundus gradus scientiæ est proprius pro cognitione rerum quæ plerumque sunt per suam causam; vt scimus in hyeme pluuias esse, tonitrua in autumno, licet id aliquando deficiat: ac propterea nō est eorum perfectissima scientia. 2.

Tertius gradus est magis propriè sciētiæ, pro cognitione rerum simpliciter necessariarum quæ semper ita se habent, qualia sunt principia immediata & per se nota: non tamen hæc scientia est per causam, cùm illa non habeant causam. 3.

Vltimus gradus est scientię proprijssimæ, pro cognitione rei simpliciter necessariæ per suam causam: & hoc scire est quod præsertim hic consideratur & describitur: quamuis etiam latius definiri possumus dicere, pro cognitione rei simpliciter necessariæ, aut quæ plerumque est per suam causam. 4.

Est secundo aduertendum ex Aegid. tres esse rationes per quas scientia perfecta rei debeat esse per causam, quando talis res causas habet; prima est ex parte rerum quæ sciuntur. cùm enim scientia sit 2. fund. Sciētiā rei q̄ causā habet esse per ius rei per causam cognitione trib. de causis.

sit perfecta cognitio esse ipsarum rerum, esse autem rerum à suis causis pendeat & procedat, ob id scientia causas rerum cognoscimus, aliter enim esse earum perfectè non cognosceretur. Secunda est ex parte intellectus qui sumit cognitionem ab ipsis rebus; at res à suis dependent causis, ideò & intellectus noster in sua perfectá cognitione à causis dependet, & ad causas cognoscendas inclinatur. tertia est ex parte obiecti intellectus quod est verum ipsum transcendentale; sed rei veritas consistit in adæquatione & similitudine ad suas causas, ergo intellectus hoc verum perfectè non cognoscet nisi ex causis.

2. ratio.

3. ratio.

3. fund. Definitionē scientię nō rei, sed nominis esse.

Est tertio aduertendum hanc scientiæ definitionem esse nominis, vt omnes fatentur, nō tamen adeo est nominis, quin per eã ipsam etiam rem possimus intelligere; definitio enim rei hæc est, scientia est cognitio vera, certa, & euidens, ex proprijs causis rei genita, cognitio loco generis est; vera, ad excludendos errores; certa, ad excludendam opinionem, quæ est incerta, euidens, ad excludendam fidem, quæ cùm sit vera & certa, est obscura, ex causis, ad excludendam cognitionem principiorum, quæ vera, certa, & euidens est: sed non per causam. Hæc omnia in illa definitione Aristot. sunt; nam dicitur cognoscere. per causam, & quod res est, in quo manifestatur veritas; & nō est aliter se habere certitudo, & quod illius est causa, claritas & euidentia: Ex his respondetur ad primum, non esse in definitionibus nominum genera & differentias, talis autem est hæc definitio; at quia simul explicat rem, ideo virtualiter genus habet & differentiam, vt diximus.

Ex dictis soluitur primum.

Ad secūd. Aliud scire, aliud per demōstrationē scire.

Ad secundum respondetur, & est maximè notanda solutio, aliud esse scire, aliud per demonstrationem scire. Scire solum dicit hoc, vt rem & causam rei cognoscamus applicando; at scire per demonstrationem est, non solū rem & causam cognoscere, sed ita vt per cognitionem causæ venerimus in cognitionem effectus: vnde scire per demonstrationem superaddit modum sciendi, qui est per discursum & demonstrationem, qui modus est & instrumentum sciendi: ipsa tamen ratio scientię in cognitiōe rei & causæ consistit: & hæc est in angelis, licet nō per talem modum, nempè discurrendo, ob idque angeli habēt perfectè scientias, & sciunt, licet non per cognitionem causarum in effectuū cognitionem deuenerint, sicut nos, nam hoc est modus sciendi, non scire, nempè ipsum discurrere: & sic soluitur argumentum secundum, & nota solutionem.

Ad tertiū: solutio aliorum.

Ad tertium aliqui voluerunt particulam causalem addendam in maiori & cōclusione, vt dicamus, omne animal rationale est risibile; quia est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. sed ista opinio non consonat Aristo. nullus enim in scientijs taliū demonstrationum est vsus, & talis opinio procedit ex eo, quod demōstrationes paucas habemus potissimas, in quibus experiremur nō esse opus tali additione: propterea dico demonstrationem ostendere causam, & ipsum effectum, ex ipsa tamen cognitione causę statim cognoscimus illam esse illius effectus; & non posse aliter habere: habet enim hoc causa vt ipsius cognitio perfecta simul etiam claudat applicationem ad effectum: non ergo opus est addere, cùm in ipsa cognitiōe principiorum compræhendatur, & per hoc soluitur argumentum.

Solutio verior.

Ad quartū

Ad quartum respondetur admittēdo illas esse demonstrationes, & eiusmodi sæpè fiunt in Metaphysica, tamē per causam non solùm oportet intelligere causas illas quatuor physicas, sed rationes & conceptus quosdam obiectiuos, qui se habent per modum causarum: ex qua soluitūr argumentum.

Ad quintū ex Them. Reijcitur solut. Themist.

Ad quintum Themist. hoc 1. c. 4. dicit demonstrationem procedere ex notioribus natura, nec se submittere ad mensuram ingenii nostri, sed rectam tenere naturæ viam: sed ista sententia non videtur soluere dubium: propterea dico semper demonstrationem procedere ex notioribus natura, cùm ex causis procedat: similiter procedit ex notioribus nobis, nā in

Solutio vera Domōstrationē ex natura & nobis notioribus.

semper p- in Philosophia, in qua causæ sunt ignotæ nobis, effectus verò notiores, non demonstramus effectus per causas, nisi cum causæ notiores sunt effectus: sunt enim effectus quidam per se noti, alij verò occulti; per se notos causas indagamus, per quas indagatas & notas alios effectus nobis occultos demonstramus: & hoc est valdè notandum: vnde semper etiam ex notioribus nobis procedimus, vel quia ipsa sunt simul natura, & nobis nota, vel quia aliqua via prius ea nobis nota fecimus.

gredi.

Notandū valdè.

Dub. contra solutiones.

Dices, quod cum per eosdem effectus indagamus causas, quos iterum per causam indagamus & demonstramus, videtur inutilis regressus, & quod causa non sit notior, cùm ab eodem effectu sumpserit cognitionem. Auerreoes has demonstrationes dicebat ostendere propter quid ipsius effectus, sed non esse ipsius, cum primo sit cognitus esse. 2. cæli. com. 35. & 8. Physi. com. 65.

Sol. Auer.

Soluitur melius.

Effectū p causam meliꝰ & pfectius cognosci, licet idē in causæ cognitionē nos duxerit.

At tu aduerte admodum, licet effectu indagemus causam, tamen per causam illum eundem effectum multo perfectiꝰ cognoscimus; ante enim experientia aliqua particulari, non per causam vniuersaliter, & immutabiliter illum cognoscimus, propterea nō est inutilis iste regressus. Præterea licet ab effectu inceperimus causam indagare, tamen illi inuentæ firmius adhæremus, & illius cognitio multo maiorem claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione prouenientem: vnde notior est effectu, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamuis ex eo sit orta: vnde tres sunt hic cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causæ cognitionem perfectam deuenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectam cognitionem regressi sumus, & hoc nota

Ad 6.

Propositionē immediatā esse duplicem.

Ad sextum Respon. duplicem esse propositionem immediatam, alterā simpliciter, quæ nullo modo potest demonstrari, quales sunt dignitates, & per se nota, alteram secundū quid, quę in aliquo genere demonstrari non potest, licet in alio demōstretur, tales sunt definitiones, quæ per causas assignantur, nam licet propositiones earum per diuersum genus causæ demonstrentur, tamen secundum idē genus non demonstrantur.

Ad septimum Respon. semper verum esse magis assentiri præmissis, quàm conclusioni, cùm conclusio non nisi ex præmissis cognoscitur, nā si conclusionē nō solùm ex præmissis, sed etiam alia via, experientia nempè, aut fide teneremus, magis conclusioni, quàm pręmissis assentiremur: cū verò propter solas præmissas credimus, clarior est assensus præmissarum, quamuis non possit semper distingui iste claritatis excessus, nec argumentum conuincit, nam quando causa est vniuoca, & eiusdem speciei, effectum æqualem producit, at quando est diuersæ speciei, non producit æqualem, sicut sol nō producit solem: cùm igitur cognitio principiorū sit alterius speciei, est enim sine medio absque causa, cognitio verò conclusionis per medium: & causam, præmissæ similem effectum non producūt in æqualitate.

Ad 7.

Præmissis magis quā cōclusioni quādo assentiamur

Ad octauum omissis aliorum sententijs, istā, propositio, propter vnumquodq, tale, & illud magis, quadrupliciter est limitanda: primo, quando idem prædicatū inest vtriq; vni propter alterum: vnde nō valet, deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat, nō enim vtrique deambulare inest, & ita declarat Philop. secundo, vt tale prędicatum suscipiat magis & minus, aliter enim nō valebit, vnde nō sequitur. Ego sum risibilis: quia homo est risibilis, ergo homo est magis risibilis; nec valet, Petrus est homo propter patrem suum: ergo pater est magis homo: & ita limitat Albertus. tertio, vt sit in rebus positiuis, nam in effectibus priuatiuis non valet, non enim sequitur Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruus; propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deum. ita limitant Doctores Louanienses, quarto vt sint diuersa prædicata, aliter non valet, vt video propter oculos, ergo oculi magis vident, nō sequitur, nam non aliud est videre meum, & oculorum.

Ad 8.

Limitatur propter q d vnūquodque, 4. modis.

1.

2.

3.

4.

At

At profectò si rectè perpendamus, sub prima limitatione reliquæ clauduntur, quando enim aliquod prædicatum inest multis, vni propter alterum, tunc magis, aut perfectius inest alteri: cùm igitur credamus præmissis, & conclusioni, huic autem propter præmissas, magis credim⁹ præmissis, & per hoc soluitur argumentum. Est autem aduertendum cognitionem conclusionis dici sciētiam, præmissarum verò immediatarum, & dignitatum intellectum, non vt potentiam significat, sed vt cognitionem quandam talium principiorum, & habitum significat. 6. Ethicorum c. 6. at cognitio conclusionis simul & premissarum sapientia, vt dicitur lib. 1. mag. mor. c. 35. quāuis sapientia in alia significatione etiam scientiam rerum altissimarum significat, qualis Theologia supernaturalis, & Metaphysica inter naturales, vt dicitur 1. Meta. c. 2. & hæc pro capitis disputatione sufficiant.

Opinionum confutatio, & eorum qui omnino demonstrationem tollunt, & eorum qui omnium demonstrationem esse ponunt.

CAP. III.

1. *Nonnullis quidem igitur, eò quod oportet prima scire, non videtur scientia esse: quibusdam verò esse quidē, verùm omnium demonstrationes esse, quorum neutrum, neque verum, neque necessarium.*

2. *Qui quidem enim supponunt non esse omninò scire, hi in infinitum existimant reduci, tanquam non scientes posteriora per priora, quorum non sunt prima: rectè dicentes: impossibile nanque infinita pertransire. Si verò stant, ac sunt principia, hæc esse ignota: cùm demonstratio de ipsis non sit, quod dicunt esse scire solum: si verò non est prima scire, neque quæ ex his esse scire simpliciter, neque propriè, sed ex suppositione, si illa sunt.*

3. *Alij autem ipsum quidem scire confitentur, per demonstrationem enim esse solū, sed omniū esse demonstrationē nihil prohibere, contingere enim circulo fieri demōstrationē, & ex ijs quæ ad se inuicē.*

Nos verò dicimus, neque omnem sciētiam demonstratiuam esse, sed eam, quæ immediatorum est indemonstrabilem. Quodq; hoc sit necessarium, manifestū. si enim necesse quidem scire priora, & ex quibus demonstratio, stāt autem aliquando immediata, hæc indemonstrabilia necesse est esse. 4.

Hæc igitur ita dicimus, & nō solū scientiam, sed & principiū scientiæ esse quoddā dicimus, quo terminos cognoscimus. 5.

Circuloq; quod impoßibile demonstrare simpliciter planum: siquidem ex prioribus oportet demonstrationem esse, & notioribus, impoßibile enim est eadem eisdem simul priora, & posteriora esse. Nisi altero modo, vt alia quidem ad nos, alia verò simpliciter, quomodo inductio facit notum. Si verò sic, non esset vtique simpliciter scire benè definitum, sed dupliciter: aut non simpliciter altera demonstratio, quæ fit ex nobis notioribus. 6.

Accidit autem dicentibus circulo demonstrationem esse, non solùm quod nūc dictum est, sed nihil aliud dicere, quàm quod hoc est, si hoc est sic autem omnia facilè monstrare. Manifestum autem, quod hoc contingit tribus terminis positis, per multos nanque aut paucos reflectere dicere, nihil differt: per paucos autem aut duos. Quando enim A. existente, ex neceßitate sit B. hoc autem, ipsum C. A. existente, erit C. si itaque A. existente, necesse est B. esse: hoc autem existente, ipsum A. hoc enim erat circulo. Ponatur A. in quo C. dicere igitur. B. existēte. A. esse, est ipsum C. esse dicere, hoc aūt, quoniam A. existente, ipsum C. est: C. autē 7.

ipsi A. idem. Quare contingit dicere circulo asserentes esse demonstrationem, nihil alterum, quam quod A. existente A. est. sic autem facilè est omnia monstrare.

Verum neq; hoc possibile, præterquã in ijs, quæcunq; se inuicem consequuntur: quemadmodum propria. Vno quidẽ igitur posito, quod nunquam necesse est aliquid esse alterum, monstratum est. Dico autem vno, quod neq; termino vno, neq; positione vna posita: ex duabus autẽ positionibus primis & minimis contingit, siquidem & syllogizare. Si igitur & A sequatur ex ipso B. & C: & hæc ex se inuicem, & ex ipso A: sic quidem contingit ex se inuicem monstrare omnia petita in prima figura: quemadmodum monstratum fuit in ijs, quæ de syllogismo. monstratum autem est & quod in alijs figuris, aut non fit syllogismus, aut non de acceptis. Quæ verò non contra prædicãtur, nullo modo est monstrare circulo. quare, quoniam pauca talia in demonstrationibus, manifestum quod vanumq;, & impossibile est dicere ex ijs quæ ad se inuicem demonstrationem esse, & propter hoc omnium contingere esse demonstrationem.

1 *Quibusdam autem igitur &c.*

Intentio Arist.

ARist. in hoc capite euellit duos errores quorundam, procedentes ex his, quæ dixerat in vltima parte capitis, nempe principia, & pmissas sciri, & earum scientiam esse, cum per eas conclusioni assentiamur. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri, nisi per demonstrationem, asserebant non posse scientiam esse. Alij idem arbitrãtes, esse q̃dem existimabant scientiam, sed circulũ esse in demonstrationibus, nempe p conclusionem, præmissas, & per præmissas conclusionem, demonstrari. vtrumq; autem inquit Arist. scilicet scientiam non esse, aut circulum fieri, nec est verum, nec necessarium, id est, non est vera sentẽtia, nec rationes aut probationes habet necessarias, vt Latini exponunt: at melius possemus dicere, non est necessarium, id est, non necessario sequitur ex eo, quòd principia sciamus.

Dubium Philoponi

Dubitat Philop. cum quæstio, quid sit postponẽda sit, quæstioni, an sit, qui fiat, vt Arist. definita demonstratione, modo disputet, an sit, nempe contra priores, qui scientiam & demonstrationem de medio auferebant.

1. Respõsio quorũdã.

Respondent quæstionem quid nomẽ significet anteponendam quæstioni an sit, quando nomen obscurũ est, quod fecit Arist. 4. Physi. vbi primo quid vacuũ, id est, quid significet, postea an sit, disputauit: secus esset de definitione, quid res sit, hæc est enim postponenda. Hæc sentẽtia mihi non placet, supponit enim definitionẽ nominis esse eã, quæ data est de demonstratione, quod tamen est falsum, est enim definitio rei, & per materiam, & etiam altera, quæ datur per finem, cũ præsertim nullibi aliam demõstrationis definitionem habeamus.

Reijcitur 1. respõsio.

2. Responsio Linconien.

Lincon. Respon. hoc caput non esse de necessitate huius libri, quia non pertinet necessario ad artem errores repellere, est tamen id de artis perfectione: sed hoc dictum non tollit difficultatem.

Tertia sol. aliorum.

Alij, & bene, dicunt quæstionem, an sit; aliquando postponi quæstioni, quid sit, sed per accidens, nempe cum dubia, an sit res, oriuntur ex ipsa definitione rei, vt accidit in præsenti: nam isti auferebant demõstrationem, propterea quod ex præmissis notioribus deberet procedere, & mihi responsionis doctrina placet, licet hoc dubium alienum videatur ab instituto ipso Arist. nã hic non de demonstratione videtur tractari, sed de scientia, quã isti auferebant de medio, quamuis crediderint non esse scientiam sine demõstratione, ideoq; simul demonstrationem auferrent: de scientia tamen sermo est, quæ in capite præcedenti definitione nominis definita est, vt diximus. & forsan hoc voluit significare Philop.

Quæstionem an sit quæstioni quid sit quandoq; postponi.

4. sentẽtia authoris.

2 *Ponentes autem non esse &c.*

Incipit in particulari vtrunq; errorem explicare: illi enim, qui scientiam negabant, sic argumentabantur, non scimus conclusionem, nisi sciamus præmissas, sed scire nõ possumus præmissas nisi alia demonstratione, ergo non scitur conclusio nisi demonstratis præmissis. Iterum hæ præmissæ non sciuntur, nisi sciantur aliæ præmissæ per quas demonstrantur, hæ autem iterum per demonstrationem sciuntur, sic consequenter procedimus in infinitum, nec ad vltimas peruenire est, quę sciantur, cum iterum demonstratione opus sit, ergo non erit scientia posteriorum conclusionum, nisi tantùm ex suppositione, nempe supposito, quod præmissæ sciantur: tamen re vera non est absoluta scientia, cum in processu infinito non detur vltimum. in quo benè profecto dicunt, nempe quod in processu nõ sit vltimum, & quod nisi sciantur priora, non scientur posteriora.

3 *Hi autem de eo, quod est scire.*

Alij scire esse fatebantur, tamen eundem errorem tenentes, nihil sciri nisi demonstratione affirmabant ac propterea contingere circulum in demonstratione, nẽpe quod sit peruenire ad vltimas præmissas, & non in infinitum procedere: hę tamen vltimæ iterum circulo per priores conclusiones demonstrabantur, & sic erat scientia, & per demonstrationem, sed circularem.

4 *Nos autem dicemus neq; omnem scientiam.*

Reijcit Arist. communem illorum errorem, existimantium, nihil sciri, nisi demonstratione, ac dicit, non omnem scientiam esse per demonstrationem, sed esse scientiam indemonstrabilem: ac si diceret, non omnia, quæ scimus, per demonstrationem scimus, sed peruenimus ad aliqua prima, quę scimus quidem, sed non alia demonstratione. & hoc patet, nam in discursibus conclusionem cognoscimus, præmissis cognitis, sed dantur præmissæ, & principia, quæ prorsus immediata sunt, nec demonstrari valent, vt patet de dignitatibus, & multis alijs propositionibus, ergo talium cognitio & scientia erit, & non per demonstrationem vllã aliam.

Et hoc igitur sic dicimus. 5

Repetit suam in hoc sententiam, dicens de hoc sic dicimus, id est, de hoc nos ita sentimus, non solum esse scientiam, sed esse quoddam principium scientiæ, quo terminos cognoscimus: sensus horum verborum secundum plerosque Latinos est, esse quendam habitum, & cognitionem in nobis ipsorum principiorum, & dignitatum quæ cognoscuntur ex sola terminorum apprehensione absque vlla demonstratione: atque tales dignitates vocantur principium scientiæ. Philo. per hoc principium intelligit Deum, cuius lumine intellectus noster illustratus cognoscit terminos, id est, intelligentias, quæ sunt vltima in cognitione. At melius mihi videtur locum intelligere Themistius, qui per principium intelligit intellectum nostrum, per terminos, subiectum & prædicatum propositionum, vt sit sensus, non solum est scientia, sed est intellectus & potentia, principium scientiæ, quo solo intellectu absq; demonstratione, quid extrema significent, intelligimus, & ex tali sola apprehensione tales propositiones scimus absque vllo alio discursu.

Nota tamen ex Alberto tractat. 2. cap. 6. quemadmodum visibilia sunt in duplici differentia, quædam, quæ non proprio lumine videntur, sed externo indigent, sicut colores corporum opacorum, quæ non nisi solis, aut alterius luminosi extrinseci videntur, quædam verò alia proprio lumine videntur, sicut luminosa ipsa, & aliqui vermes, & lapides: ita propositiones sunt duplices, quædam quæ non statim cognoscuntur verę, quãtuncunque quid subiectum, quid prædicatum sit, apprehendatur, sicut multæ propositiones, quæ probatione indigent: quædam verò sunt, quæ statim simul atque subiectum & prædicatum apprehendantur...

Notandũ.

Propositiones aliæ ꝑ se notæ sunt, alię verò non.

pre-

prehendimus, eas absque vllo alio discursu cognoscimus, quales sunt dignitates, & hæ dicuntur propositiones per se notæ, & scientiarum principia, & de his loquitur Aristot. dum dicit, intellectu solo apprehendente terminos cognosci, cum primum enim, quid totum, quid pars significet, apprehensum est, statim totum maius esse parte dignoscitur.

Duplex propositio per se nota secundum D. Thom.

S. Thom. distinguit duplicem propositionem per se notam, existimat enim idem esse immediatam propositionem, & per se notam: Est autem quædam immediata quæ caret medio, quo demonstretur, & termini illius sunt omnibus noti, vt omne totum est maius parte, & similes, & has vocat per se notas secundum naturam, & secundum nos: quædam verò sunt quidem immediatæ, non tamen res illæ sunt omnibus notæ, sicut propositiones, in quibus definitiones de definitis, seu passiones de suis proximis causis prædicantur, & hæ dicuntur per se notæ secundum naturam tantum, vtraq; tamē propositio est per se nota, & de his est sermo in præsenti.

Mihi magis videtur Aristo. sensisse de principijs per se notis secundū nos, & naturam in præsenti textu, vt Græci exponunt, ita vt non omnis immediata sit per se nota, sunt enim immediatæ aliquæ, nempe multæ demonstrationum propositiones, quæ inductione colliguntur, vt docet 2. Poster. c. vltimo, & dicuntur principia scientiarum, vt dicitur. 1. Meta. ca. 1 quæ tamen non per se ex ipsis terminis cognoscimus.

6 *Circulo autem quod impoßibile sit, &c.*

Triplici argumento probat Arist. circulum non posse fieri in demonstrationibus, primum est, ex eo, quod demonstratio ex prioribus, & notioribus procedit: si autem esset circulus, sequeretur, quod idem esset prius & posterius, notius & ignotius, quod fieri non potest: & patet, nam præmissæ hæ sunt priores, & notiores conclusione, si iterum per conclusionem eandem præmissas demonstras, ergo iam conclusio erit prior, & notior, cum facta sit præmissa demonstrationis: erunt igitur præmissæ notiores, & ignotiores, priores, & posteriores illa conclusione: Quod si dicas, non est absurdū, fieri enim potest vt aliquid sit prius natura, & notius, tamen posterius & ignotius nobis, quod fit in inductione, nam singularia nobis notiora, & priora sunt, per quæ probamus vniuersale, quod notius est, & prius natura. Aduersus hoc instat Arist. nam si in circulo procedimus ex notioribus solum nobis, iam non est demōstratio, nec faciet sciētiam: vera enim demonstratio ex notioribus natura procedit, quod si isti, qui circulo demonstrant, solum asserant in regressu procedere ad probandas præmissas ex nobis tantū notioribus: hæc demonstrario non est, nec scientiam facit simpliciter, nisi velint alium modum scientiæ ponere, qui non est per causam, & per priora natura, quod falsum est: quæ enim demonstratio ex nobis tantum notioribus est, non est simpliciter demonstratio: & quamuis per modum interrogationis hæc verba Aristot. proferantur, sunt tamen assertiuè intelligenda.

Accidit verò dicentibus. &c. 7

Hæc est secunda ratio, qua Arist. eundem repellit errorē, nempe si circulo contingeret vti, fieret, vt idem per idem demonstraremus, quod falsum est, esset aūt tunc satis leue, cuncta demonstrare scilicet, hoc est, quia hoc est: Hoc aūt probatur sumendo tres terminos, nihil enim refert in tribus, aut pluribus, aut paucioribus loqui: idem enim sequitur inconueniens ex circulo. sint termini, A.B.C. tunc supponit Arist. istum esse bonum argumentādi modum, quia A. est, B. est. & quia B. est, C. est, ergo de primo ad vltimū, quia A. est, C. est. nam si, B. sequitur ex A. quicquid sequitur ex B. sequitur ex A. & cuius est causa B. eius etiā est causa A. quod enim sequitur ex consequēti, sequitur etiā ex antecedēti, & cuius est causa cōsequēs, etiam est causa antecedens, quod est causa consequentis. tūc sumamus circulum in duobus terminis, quia A. est, B. est, per

circulum valet regressus, quia B. est, A. est. argumentor igitur. quia A. est, B. est, & quia B. est, A. est, ergo de primo ad vltimũ, quia A. est, A. est. Hoc significat illud, quod Aristo. dicit, ponatur A. loco ipsius C. id est, quemadmodum ex ipso B. inferebatur C. ita etiam infertur A. ergo sicut C. inferebatur ex A. quia ex eo inferebatur B. ita & A. quod infertur ex B. inferetur ex eodẽ A. ex quo ipsum B. infertur: vnde ex se ipso inferetur, & tandem demonstrare continget idem per idem, quod falsum, & absurdum est.

8 *At verò neque hoc possibile.*

Hoc est tertium argumentum, quo circulum in demonstrationibus reijcit. supponit vnum, quod dicit ostensum esse, primo Prior. cap. 22. ex vno termino, aut vna posita propositione nihil inferri necessario, sed opus est tribus terminis, & duabus propositionibus minimis, id est, non paucioribus: Ex his autem necessario sequitur alterum, & probat, siquidem contingit syllogizare, id est, ex his fit syllogismus, qui necessariò infert, ergo ex duabus propositionibus, alterum potest inferri necessario. modo est argumentum, si circulus est in demonstrando, cum demonstratio sit syllogismus, opus est tribus terminis, & duabus propositionibus, nempe, A. b. c. sed circulus in his non potest esse, nisi sint omnia conuertibilia, conuerti igitur debent, A. b. c. adinuicem, tunc sic, ex tribus terminis cõuertibilibus nõ fit syllogismus, nisi in primo modo primæ figuræ, ergo omnes demonstrationes debent fieri in illo primo modo, aliter non esset circulus. Præterea essent in terminis conuertibilibus, alias non posset circulariter syllogizari: fit enim circulus, quando cum conclusione, & conuertente maioris inferimus minorem, vel cum eadem conclusione, & conuertente minoris inferimus maiorem: vniuersales autẽ propositiones affirmatiuæ non possunt vniuersaliter conuerti, nisi quando termini sunt æquales, & conuertibiles. Ex his concludit argumentum vanum esse asserere, omnium esse demonstrationes, & circulum in omnibus contingere, cum non id fit, nisi in vno modo primæ figuræ, & id in conuertibilibus, multo verò plura sint quæ demonstrantur.

Hic oportet notare verba illa, quòd in secunda, & tertia figura non est circulus, aut non de acceptis: explicãt. D. Tho. & ferè omnes, ob id in his duabus figuris, non esse circulum, quia cum in secunda, vna præmissa sit negatiua, altera affirmatiua, cõclusio verò negatiua, si volumus circulo syllogizare affirmatiuam, fiet syllogismus ex puris negatiuis, qui inutilis est. In tertia verò cum conclusio sit particularis, præmissæ verò, aut vniuersales ambæ, aut vna particularis, non poterit syllogizari circulo nisi particularis, non vniuersalis, alias enim esset argumentari ex puris particularibus, aut inferre conclusionem vniuersalem ex præmissa particulari: propterea in his figuris non est circulus: at quia aliqua præmissa syllogizatur, nempe negatiua in secũda figura, particularis verò in tertia, propterea addit Ari. si circulus fit, non de acceptis fit. Exponunt, ergo, non de acceptis omnibus, id est, licet circulus fiat, non tamen ambæ præmissæ syllogizantur circulariter. Quamuis possimus exponere, licet in secunda aliquando, vtraque circulariter syllogizetur, hoc fit, mutando negatiuã in propositionem hypotheticam, vt dixit libro secundo Prior. cap. 6. & illic declarauimus, sed hic circulus non est, cum non sit in eisdem propositionibus, sed mutatis: propterea dixit, si circulus fit, nõ de acceptis fit. Hæc est huius capitis expositio.

Nota cur in 2. & 3. figura non fiat circul⁹.

QVAESTIO I.

De regressu demonstratiuo.

Dubitatur. An sit regressus in demonstratione. circa quod oportet aduertere, regressum vocari illum syllogismum, videlicet quo probamus conclusionem, qua ante ipsius prẽmissas probaueramus, vt si quis per interpositionem terræ probat Eclypsim, per quam cognouimus ipsam interpositionem: talis regressus etiam dicitur syllogismus circularis: difficultas au-

Explicatur titulus q̃d sit regressus.

autem non est, an in eodem genere causæ fiat iste regressus, ita vt præmissæ sint talis causa conclusionis, qualis est conclusio præmissarum, hoc enim fieri non potest, & hoc impugnat Arist. nec est difficultas, an in diuersis generibus causarum possit esse circulus, & regressu syllogizãdo, cùm id manifestum sit: nam demonstrationem ex veris, primis, &c. esse probamus, quia facit scire, & è contra facere scire, quia ex veris, &c. constat, ostendimus syllogizando. nec etiam est difficultas, an syllogismi circulus fiat inter causam, & effectum: cùm sit etiam manifestum, causam per effectũ, & iterum eundem effectum per causam eandem syllogizari aliquando posse: sed difficultas est, an cum talis regressus sit syllogisticus, sit aliqua probatio, & per talem regressum probemus, & cognoscamus.

Ratio dubitandi potissima hæc est, quia cùm præmissæ huius regressus sint probatæ prius per talem conclusionem, non possunt esse ipsa notiores, & tunc syllogismus inutilis erit, cùm non ex notioribus procedat.

Responsio Auer. istarum. Ad hanc difficultatem respondent iuniores, distinguentes duplicem demonstrationem propter quid, ex Auer. 2. cæli com. 31. & 8. Physi. com. 65. alteram, quę est causæ & esse, id est, per quam ostendimus causam effectus, & simul probamus, effectum esse: vtpotè cùm à causis notioribus nobis ad effectus occultos procedimus, & hæc est potissima demonstratio, alteram, quę solum ostendit effectus causam, sed non ipsum esse, & talis est demonstratio tantùm causæ, quæ fit, cùm effectum primo cognouimus, ac per eum indagauimus causam, & sic admittunt regressum fieri à causa ad effectum cognitum prius quantum ad esse, sed regressus ostendit causam secundum quam ignotus erat effectus.

Alia respõsio & verior. At quamuis ista sententia nõ sit spernenda, aliter mihi videtur posse responderi, & magis ad mentem Aristo. ex sententia potissimum D. Tho. 2. cæli 59. vbi elegantissimè etiam defendit Alexandrũ aduersus Simpl. & explicat totam vim regressus demonstratiui. Dico igitur, omnẽ demonstrationem probare effectum esse, & simul illius ostendere causam, quod absque vlla distinctione concessit Themist. 2. Post. c. 2 propterea aduerte, quod supra diximus, quamuis existentia effectus cognoscatur ante causam, id fit imperfectè & particulariter, at postquam demonstratio accedit, eum vniuersaliter cognoscimus, & certius ac clarius, quod docuit expresè Arist. 1. Post. c. 24. vbi dicit, etiam si videremus, triangulum habere tres angulos, adhuc demonstrationem quæreremus, quia id non cognosceremus vniuersaliter, nisi demonstratione, propterea semper demonstratio effectum esse probat, licet cum discrimine, nam aliquando præcessit aliqua cognitio imperfecta effectus. dices, si illa cognitio effectus fuit imperfecta, & particularis, cùm per eam peruenerimus in causam, etiam cognitio causæ erit imperfecta. dico, non ita esse, nam illa cognitio effectus fuit via ad causam inueniendam: tamen ex ipsa causa inuenta, & alijs intellectus speculationib. perfectius cognoscimus causam, adeo vt per eam regrediamur ad effectum vniuersaliter cognoscendum, quod ignotum erat ante causam, & hoc de regressu sentio.

Demonstrationis propositiones veras esse, veritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus, De omni, quid per se, quid vniuersale.

CAP. IIII.

Qvoniam autem impoßibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessarium vtique fuerit scibile, quod est secundũ demonstratiuam scientiam: demonstratiua autem est, quam habemus, eo quod habemus demonstrationem: ex necessarijs igitur syllogismus est demonstratio. Accipiendum igitur ex quibus, & qualium demonstrationes sunt. 1.

Primum autem determinemus, quid dicimus de omni, & quid per se, & quid vniuersale. 2.

3. *De omni quidem igitur hoc dico, quod sit vtique, non in aliquo quidem, in alquo autem non: neque aliquando quidē, aliquando autem non. vt si de omni homine animal, si verum hunc dicere hominem, verum & animal, & si nunc alterum, & alterū, & si in omni lineæ pūctum consimiliter. Signū autem, etenim instantias ita ferimus, tanquam de omni interrogati, aut si in aliquo non, aut si aliquando non.*

4. *Per se autem, quæcunque & insunt in eo quod quid est: vt triangulo linea, & lineæ punctum. substantia namque ipsorum ex his est, & in oratione dicente quid est, insunt.*

Et quibuscunque inexistentiū ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarante: quemadmodum rectum inest lineæ & circulare, & impar & par numero, & primum & compositum, & æquilaterū & altera parte lōgius. & omnibus his insunt in oratione quid est dicente, ibi quidem linea, hic autem numerus. Consimiliter autem & in alijs, talia singulis per se dico.

5. *Quæcunque autē neutro modo insunt, accidentia: vt musicū, aut albū animali.*

6. *Amplius, quod non de subiecto dicitur alio aliquo, vt ambulans alterum quid existens, ambulans, est & album. substātia verò, & quæcūq; hoc aliquid significāt, nō alterū quid existētia sunt, ꝙ sunt. quæ quidē igitur non de subiecto, per se dico: quæ autem de subiecto, accidentia.*

7. *Amplius autem alio modo, quod quidè propter ipsum inest vnicuiq;, per se: quod verò nō propter ipsum, accidens. quēadmodū si ambulante fulgurauit, accidēs: non enim propter ambulare fulgurauit, sed cōtingit, dicimus, hoc si aūt propter ipsum, per se, vt si quid iugulatū interijt & secundū iugulationē, quoniā propter iugulari, sed nō accidit iugulatū interire*

Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sit, vt insint prædicatis, aut illa insint subiecti, & per ipsa sunt, & ex necessitate. nō enim contingit non inesse, aut simpliciter, aut opposita. vt lineæ rectum aut curuum, & numero impar aut par. est enim contrariū, aut priuatio, aut cōtradictio in eodē genere, vt par, & impar in numeris, inquātū sequitur, quare si necesse asserere, aut negare, necesse & per se inesse. Quid igitur de omni, & per se, determinatum sit hunc in modum. 8.

Vniuersale autē dico, quod vtiq; & de omni sit, & per se, & secundū quod ipsum. Manifestū igitur quòd quæcunq; vniuersalia, ex necessitate insunt rebus. 9.

Per se autem & secundum quod ipsum, idē. vt per se lineæ inest punctum, & rectū: etenim secundum ꝙ linea. & triangulo secundū quod triangulū, duo recti: etenim per se triangulum duobus rectis æquale. 10.

Vniuersale autem est tunc, quando in quolibet, & primo mōstretur. vt duos rectos habere, neq; figuræ est vniuersale, quamuis est monstrare de figura, ꝙ duos rectos habet, sed non de qualibet figura, neq; vtitur qualibet figura monstrans. quadrangulū enim figura quidē est, non habet aūt duob. rectis æquales. æquicrus verò habet quidē quodcunq; duobus rectis æquales, sed nō primo, sed triangulū prius. Quod igitur quoduis primū monstratur duos rectos habēs, aut quodcūq; aliud, huic primo inest vniuersale, & demōstratio p se de hoc vniuersaliter est, de alijs verò quodāmodo nō per se: neq; de æquicrure nō est vniuersaliter, sed in plus. 11.

Quo-

1. *Quoniam autem impoßibile est, &c.*

Cùm demonstrationẽ ex veris docuisset esse, nunc, vt dicit Themist. ex quib. veris procedat, explicare intendit, non enim ex quibuscunque, sed ex necessarijs demonstratio est: at quia adhuc necessarium multiplex est, quale debeat esse, hoc capite explicat, ideoque explicat quid sit dici de omni, quid per se, quid vniuersaliter: hæc enim ad necessarij cognitionem opus sunt; probat autem ante omnia demonstrationem esse ex propositionibus necessarijs, quia id, quod demonstratur, & demonstratione scitur, est necessarium: at necessarium non demonstratur nisi ex necessarijs, quamuis syllogizari possit, vt dicitur 2. Prio. cap. 2.

Argumentatur igitur Aristot. hoc pacto: quod scitur, aliter se habere non potest, ergo quod demonstratiuè scitur, est necessarium. nam id necessarium est, quod aliter se habere non potest. & argumentum est à superiori ad inferius ex parte subiecti, nam sciri superius est ad sciri per demonstrationem: ex parte verò prędicati, à definitione ad definitum, nam non posse aliter se habere est definitio necessarij, tunc vlterius procedit argumentum, quod scitur demonstratiuè est necessarium, & tale est, quod per demonstrationem fit, ergo demonstratio est ex necessarijs. infert oportere accipere, ex quibus & qualibus sint demõstrationes, dicit ex quibus, propter propositiones: dicit ex qualibus, propter quæstionem, circa quam est demonstratio, nam omnia necessaria sunt, primo tamen se tria illa, quæ diximus, proponit explicaturum.

2. *De omni quidem igitur hoc dico.*

Quid sit prædicatũ de omni.

Explicat, id prædicatum dici de omni, quod omnibus inest inferioribus subiecti & omni tempore, vt risibile dicitur de omni homine, quia omnibus inest indiuiduis, & omni tempore, & hoc negatiuè explicat dicendo, quando prædicatum non sic inest, vt quibusdam subiecti inferioribus insit, quibusdam non: vel aliquando insit, aliquando non, sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus, omnis homo est animal, & omni lineæ inest punctum: probat autem tale ęsse dici de omni, nam cùm instantias ferimus, id est, cùm redarguere volumus propositiones non de omni dici, dupliciter instamus, aut si non de omnibus dicitur prædicatum, aut si non omni tempore; signum igitur est, vtrumque esse necessarium ad propositionem de omni.

Dici de omni duplex: prioristicũ & posterioristicum.

Notat Themist. cap. 9. & D. Thom. Aliud esse dici de omni in libris Priorum, quod ad syllogizandum requiritur, quod vocant aliqui prioristicum: aliud dici de omni in libris Posteriorum, quod ad demonstrationem quęritur, quod vocant posterioristicum: in illo enim solum vniuersalitas in inferioribus subiecti sat est, in hoc verò alterius opus est vniuersalitate temporis: sed profectò declaratione indiget Themist. nam ad syllogizandum tantum, non opus est quod prædicatum insit omnibus inferioribus subiecti, cùm etiam ex falsis syllogizetur, sed sat est, quod vniuersaliter enuncietur: vnde tale dici de omni consistet in eo quod vniuersaliter prædicatum denotatur inesse subiecto: at in libro isto, quod enuncietur opus est, & etiam quod verè insit, & omni tempore, sicut in libro Topicorum requiritur, quod probabiliter insit, in libro verò Elenchorum, quod apparenter: & hoc nota. Dices. nónne etiam est dici de nullo in hoc libro? dico esse quidẽ, nempè quod de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore, tamen quia ex affirmatione facilè constat, vel quia affirmatiuum est præcipuum, & frequentius, illud prætermissum est.

Per se autem sunt, quæcunque sunt in eo.

Quid sit prædicat per se.

Explicat modo, quid per se dicatur, ac in quatuor modos distinguit, primus est,

Prim' modus prædicandi per se. prædicata quæ sunt de definitione quidditatiua subiectorum, per se prædicantur de ipsis, vt linea per se de triangulo dicitur, nam est de ipsius definitione: triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata: similiter punctum est de definitione lineæ, est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo puncta: itaq; ad istum modum pertinent omnia prædicata, quæ sunt aut definitiones subiectorum, aút partes definitionum, vt genera, differentiæ, & horum partes. Notat autem Themist. quæ dicuntur per se hoc modo includere de omni, vt sit sensus, illa dicũtur per se, quę cũ sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti. nec oportet hic sentire cum Paulo Veneto, qui nõ solùm propositiones has; sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, vt animal est homo, rationale est homo. Alij etiam identicas, & disparatas reducunt, quæ omnia sunt præter mentem Aristotelis qui solum de proprijs propositionibus & naturalibus prædicationibus, quæ ad demonstrationem sunt aptæ, loquitur.

4. *Et quibuscunque eorum quæ insunt.*

Secundus modus prędicandi per se. Secundus modus est eorum, quæ sic insunt subiectis, vt de eorum definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones propriorũ subiectorum, quæ per se inesse dicuntur. Notant hic Philopo. & Them. & benè, quod primus modus est prædicãdi per se iste inhærendi per se: propterea dicunt, ista, quæ per se inesse dicuntur, esse accidentia. Notant etiam ijdem authores hunc modum non includere necessario dici de omni, nam potest accidens dici per se, quamuis non omni insit, vt simum inest naso, & grammaticũ homini. Huiusmodi Aristot. ponit quatuor exempla, primum de curuo, & recto, hæc enim per se insunt lineæ, ac per eam definiuntur, nam rectum est linea, cuius extrema non egrediuntur à medio, curuum est linea, cuius extrema egrediuntur à medio: alterum exemplum est de pari, & impari, quæ per numerum definiũtur, vt notum est; tertium de primo, & cõposito, hæc enim insunt etiã numero.

Dubium. Sed dubitabis, quid per hæc intelligere oportet? Expo. Philop. & Al. Philopo. & Albertus per numerum primum intellıgũt eum, qui nõ est ex alio numero compositus, qualis est solus binarius, per compositum verò intelligunt quemcunq; alium numerum: Exposi verior Alex. & D. Th. at melius cum Alex. quem hic refellit Philopo. & cum D. Thom. dicamus, numerus primus est, qui sola vnitate mensuratur, quales sunt binarius, ternarius quinarius, & alij: compositus verò est, qui alio numero mensuratur, vt nouenarius, qui ternario mensuratur, & similes alij multi.

Explicat quartũ exemplũ Arist. secundũ Philo. Quartum exemplum est ęquilaterum, & altera parte longius. Hæc Alex. dicit esse passiones figuræ. Philopo. verò melius attendens Aristot. in his exemplis, non alia subiecta ponere, quàm lineam & numerum, hæc duo posteriora etiam numeris attribuit, nam & numeri aliqui sũt ęquilateri, aliqui altera parte longiores, vt docent Arithmetici. quãuis possimus pro Alexãdro dicere, quod ista sunt quidem in numeris, sed vt numeri faciũt figuras; vel quod non ascribantur numero, sed lineæ, nam hæc per lineam definiuntur, æquilaterum enim est habens lineas æquales omnes, altera parte longius habens inæquales lineas, & ita figuræ competunt, quæ ex lineis fit. Reijcitur explicatio Auerr. Auerro. sumens ista duo in vniuersali dicit, esse passiones habentis latera, sed constat Aristotelem non hęc duo in vniuersali, sed vt numeris insunt, considerasse, & benè dicit Philopon.

5. *Quæcunque verò neutraliter sunt.*

Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediatè inesse alicui subiecto, vt color per se, id est, immediatè inest superficiei, mediatè verò, & per accidens substantiæ, quem modum Aristo. assignauit 5. Meta. c. 18. sed profectò ista expositio non quadrat textui, vt satis clarè indicant exempla, albũ nempè & musicum insunt animali, hæc autem nõ immediatè inhærent: propterea cum Philopon. D. Thom. & reliquis dicamus, vt velit Aristo. docere reliqua prædicata, quæ

nec

nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non per se, sed per accidens dici, quo pacto album & musicum per accidens animali insunt, non enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione: & non sumpsit hominem, nam iam musicũ per se illi inesset, cum homo sit de definitione musici.

6. *Amplius quod non de subiecto, &c.*

Tertius modus per se. Tertius modus, vt explicant Them. D. Tho. & Philop. quos cæteri sequũtur, est per se existendi, vt illa dicantur per se, quæ per se existunt, quod Themist. & Philop. putant solum conuenire primis substantijs, hæ enim per se existunt, secundæ enim, & accidentia in primis existunt, licet cum discrimine, nam secundæ substãtiæ sunt de natura primarum, nõ autem accidentia.

Dub. an id tantũ conueniat primis vel etiam secundis substantijs. Aliter etiam, exponit Philop. vt secũdæ substantiæ dicantur etiam per se hoc modo tertio, quia non dicuntur de subiecto, id est, non sunt in subiecto, vult enim, vt per dici de subiecto, intelligamus esse in subiecto. Sed sine dubio dicẽdum est hic, illa dici per se, quæ substãtiæ sunt, siue primæ, siue secundæ, cum neutra inhæreat, nec oportet mutare verbũ Arist. nam non dixit, quæcunque de subiecto dicuntur, sed quæ de subiecto alio, id est, diuerso dicuntur, & quod verum subiectũ sit, quod etiam secundis inest substantijs quæ non de subiecto alio quodam dicuntur, sicut accidentia, album, ambulans, ac propterea per se dicũtur. Et hoc notauit, & benè Alber. mag. hoc tract. 2. c. 9. & sic notus est tertius modus.

Solut.

7 *Item alio modo quod quidem propter ipsum &c.*

Quartus modus per se. Quartus modus, vt benè notant Græci, & D. Tho. cum cæteris, non est prædicandi, sed est inter causam potius & effectum. licet etiam fiant prædicationes. primus enim modus fuit per se prædicandi, secundus per se inhærendi, tertius per se essendi, quartus per se causandi: vt accuratius cæteris explicat D. Thom. ille enim effectus est per se alicuius causæ, quando propter ipsam est, vt interire secundum iugulationem est per se effectus iugulati, dicit interire secundum iugulationem, vt verbum sumatur pro morte illa, quæ ex tali causa sequitur: similiter, domificium est per se effectus domificatoris: at quando effectus non propter illud est, per accidens ei dicitur, vt ambulanti accidit coruscatio, non enim quia ambulauit, coruscauit, similiter accidit fodienti vineam inuenire thesaurum: hoc igitur est per se quarto modo, quod propriè ad causam & effectum refertur: & hoc est de modis per se. in quo nota cũ Philop. & Themist. & D. Tho. ad initiũ lectionis. 9. non omne de omni, esse per se, nam cygnus est albus, coruus est niger, de omni quidem sunt, non tamen prædicata per se prædicantur primo modo, nec per se insunt subiectis, cum nec de eorum definitione, nec ipsa de accidentiũ taliũ definitione sint, vt patet, tamen & semper insunt. Aduerte etiam alios esse modos dicendi per se, vt patet ex 5. Met. c. 18. tamen isti, qui hoc loco explicati sunt, videntur magis pertinere ad negotium præsens, quamuis non omnes ad demonstrationem apti sint, tertius enim non est prædicandi, propterea non est ad demonstrationem.

Nota. Nõ omnem eam propositionem quæ est de omni esse per se.

8 *Quæ ergo dicuntur in simpliciter scibilibus.*

Secundum ferè omnium sententiam, hic Aristo. explicat qui modi sint ad demonstrationem apti, quamuis nõ omnes æqualiter exponant. S. Tho, & alij ex Latinis de secundo intelligunt, hic enim est conclusio, quæ scitur simpliciter, nempe in quo de suo subiecto passio prædicatur, & ad hanc vtimur quarto modo, nẽpe in quo passionem de definitione, quæ causa est, prædicamus, vt ad demonstrandum hominem esse risibilẽ, sumimus animal rationale esse risibile. Aliter exponunt alij, & si ea colligamus in quibus penè omnes alij conueniunt (vt interim omittamus peculiaria dissidia. Themist. Philo. & Auer.) hæc illorum est sentẽtia. velle Ari. duos modos enarrare, primũ, &

Expositio D. Thom.

ſecundum, horum enim eſt vſus ad demonſtrandum, & litera iſtis videtur fauere, quam aliqui ſic vertunt: quæ igitur dicuntur in ſimpliciter ſcibilibus per ſe ſic, vt inſint prædicatis, aut illa inſint ſubiectis, id eſt, hæc ſunt, quæ ad ſimpliciter ſcientiam opus ſunt. quamuis hæc verba non ſint ita expreſſa in Græco ſermone. Boet. vertit ad literam ſic: ſicut eſſe prædicatis aut ineſſe, illi enim duo infinitiui, eſſe, & ineſſe, ſunt Græcè eiuſdem verbi, ſed alter eſt actiuus, alter paſſiuus: ac ſi diceret, quæ ſic ſunt per ſe vt exiſtant in prædicatis, id eſt, ſint de eorum definitione, qui modus eſt ſecundus, & hoc eſt eſſe in prædicatis, vel quæ ſic ſunt, vt ita loquar, vt exiſtãt à prædicatis, id eſt, prædicata ſint de eorum definitione, qui modus eſt primus, & hoc eſt prædicatis ineſſe: eſt enim infinitiuus paſſiuus. Ex hoc patet hos duos modos eſſe ad demonſtrationem aptos.

Dub. an quartus modus per ſe inſeruiat demõſt.

Dubitabis fortè de quarto, nam vtimur eo in demonſtratione, vt ſi dicas, appetenti vindictam ſanguis ebullit circa cor, iratus vindictam appetit, ergo irato ebullit ſanguis: maior enim eſt in quarto modo, nam effectus prædicatur de cauſa propria. Reſpondet Philopo. modum quartum non eſſe ad prædicationem, ſed ad cauſalitatem, propterea vtilis eſt demonſtrationi, quæ ex cauſa procedit, ſed non componit ipſam. Quod ſi dicas, fiunt prædicationes ſecundum ipſum, ergo demonſtrationem componit: poſſet dici illas prædicationes eſſe iam in primo aut ſecundo modo, nam ille non eſt prædicandi.

Sententia. Philop.

Expoſitio. Auct.

Primus & ſecundus modus per ſe quando ad demonſtrationẽ conducãt.

At quamuis iſta ſit expoſitio communis, & non ſpernenda, poſſemus Ariſto. interpretari, vt velit hic oſtendere, quando hi duo modi, nempe primus & ſecundus ad demonſtrationem ſimpliciter apti ſint, id autem fieri, quando ſunt propter ipſum, & ſunt ex neceſſitate, non enim ſemper primus eſt propter ipſum, vt quãdo genus, & differentia remota prædicantur, vt homo eſt ſenſibilis, homo eſt ſubſtantia, non enim his ad ſimpliciter demonſtrandum vtimur, ſimiliter non ſemper ſecũdus eſt ex neceſſitate, vt naſus eſt ſimus, linea eſt curua; tunc autem ad demonſtrationem apta hæc ſunt, cum & ſecundum ſe, ſeu propter ipſa, & ex neceſſitate ſunt: at quia dubium videbatur, quando ſecundus modus ex neceſſitate ſit, id explicat dicendo, quando tales paſſiones cum oppoſitione prædicamus, vt linea eſt recta, vel curua, numerus eſt par, vel impar: ſic enim hæc ex neceſſitate ſunt. & probat, nam iſta ſimul iuncta ſunt, ſicut priuationes, aut contraria, aut contradictoria reſpectu proprij ſubiecti, quæ neceſſariò ſub diſiunctione affirmantur. Nota literam par aut impar in numeris ſecundum quod ſequitur, Græcè enim eſt par, quod non impar, vt ſit ſenſus, in numeris idem eſt dicere, quantum ad conſecutionem, par, & impar, ſeu non impar, & impar, vt ergo impar, vel non impar neceſſariò de numero prædicantur, ita etiam par & impar: ſic igitur explicatum eſt quid de omni, quid per ſe ſit.

Vniuerſale autem dico, &c. 9

Quid ſit prædicatũ vniuerſale.

Explicat tertium nempe vniuerſale. tunc autem eſt vniuerſale, cum non ſolum de omni, & de per ſe, ſed etiam ſecundum quod ipſum eſt: id autem ineſt alicui ſecũdum quod ipſum eſt, cum illi primo ineſt, & immediatè, vt riſibile ineſt homini, & habere duos rectos, triangulo: eſt enim per ſe, homo eſt ſenſibilis, ſed non ſecundum quod ipſum, quia non vt homo, ſed vt animal, eſt ſenſibilis: tale igitur vniuerſale eſt neceſſarium, id eſt, hoc eſt neceſſarium, quo in demonſtratione vtimur, non enim quodcunq; neceſſarium ad demonſtrationem aptum eſt, ſed quod eſt vniuerſale.

Per ſe autem & ſecundum quod ipſum, &c. 10

Soluitur contradictio in Ariſt.

Modo id quod per ſe eſt, ſecundum quod ipſum aſſerit eſſe, in quo apparet contradictio, quia videtur diſcrimen inter iſta aſſignaſſe; imò differunt, vt notat Theoph. aliquid enim eſt per ſe, quod nõ eſt ſecundum quod ipſum & vniuerſale, vt diximus, & ita eſt. ſed reſpondet Philop. non idem prorſus eſſe per ſe, & ſecundum

dum quod ipsum: habent enim se, vt superius & inferius, vt notat S. Tho. omne enim secundum quod ipsum, est per se, & non econtra. hic autem voluit Arist. dicere in aliquibus idem esse per se, & secũdum quod ipsum: quamuis possimus dicere idem prorsus esse per se, & secundum quod ipsum, & quod ad vniuersale requiratur aliud, nempe quod insit primo, quod postea subiungit.

11 *Vniuersale autem est tunc &c.*

Explicat quid vniuersale sit exactè, nẽpe cum aliquid primo inest, vt habere tres angulos, inest quidem figuræ, sed nõ secundum quod ipsum, cum non omni insit: similiter inest Isoscheli, sed non primo, cum non soli, triangulo autem inest primo, & vniuersaliter, & huius est demonstratio, tanquam vniuersalis, quia potissima est demonstratio, in qua passio cum subiecto conuertitur, vt notat Philop. reliquæ non sunt potissimæ demonstrationes, in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capitis quarti.

QVAESTIO I.
Quomodo accidentia definiantur per subiectum.

VNum oportet hic adnotare circa modum secundum, quo accidentia per sua subiecta definiũtur: accidentia sunt in duplici differentia, quędam quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intra vnam speciem semper conclusa, sicut risibile, grammaticum, quæ soli insunt homini: quædam alia subiectum commune consequuntur, & genericum, ac multis speciebus insunt, vt color, quãtitas, albedo, omnia autem accidentia à subiecto, aut vno, aut altero modo dependent: vt enim nunquam per se existunt nisi in subiecto, ita neq; eorum natura est absq; dependentia à subiecto: illa, quæ à subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia, quædam ipsam naturam specificam secundũ se consequuntur, vt risibile, disciplinabile, hominis naturam secundum se respiciunt, quædam naturam illam quidem specificam consequuntur, sed non absolutè, nisi vt dispositione aliqua determinatur, vt simitas sequitur nasum, non absolutè, sed cum quadam dispositione.

Accidẽtia esse duplicia.

Hinc oritur latum discrimẽ inter ista, quæ enim sequuntur naturam secundũ se vniuersaliter ei insunt, vt risibile homini: quæ verò naturã cum dispositione, non semper vniuersaliter, nisi in his in quibus natura sic est disposita, vt simitas, cæcitas, crispitudo. Præterea quæ sequũtur naturam secundum se, simplices passiones sunt, vt risibile, disciplinabile, quæ verò naturam dispositã, multę sunt, & sub disiũctione de natura vniuersaliter prædicantur, quia variæ sunt dispositiones, vt nasi passiões sunt simitas, aquilinitas, & reliquæ, quarum singulæ non vniuersaliter de naso prędicantur, nisi simul cum disiunctione: tamẽ, re vera, singulæ habent suam determinatam dispositionem in subiecto illo distinctam ab alijs, quæ simul cum illa specie posset dici adæquatum subiectum illius: cum tamen non inueniatur nomen, sumimus pro proprio subiecto speciem communẽ: & hoc docet Auer. hic dicens, par per numerum definire non est per subiectũ proprium, sed per genus definitè subiecti, similiter impar, nam adęquatum subiectũ est ille numerus, qui solum pares, aut solum impares continet, quod non est nominatũ: hoc autem, quod dictum est de his, quæ consequuntur speciem, dicendũ prorsus de his, quæ genus consequuntur: quædã enim naturam ipsius communẽ respiciunt, & hæc vniuersaliter insunt, & simplicia sunt, vt quãtitas corpus ipsum sequitur, color mixtum, & reliqua: quædam non genus absolutè, sed cum dispositione, & hæc varia sunt, secundũ varias dispositiones, vt albedo sequitur quidẽ corpus taliter dispositum nigredo, & reliqua similia, quamuis autem multa sint, dispositiones tamẽ habent proximas determinatas singula.

Est autem discrimen inter hæc communia, & illa propria, & particularia, hæc enim cum vni tantum insint speciei, semper propria dicuntur: illa verò quamuis

Nota discrimen.

re vera, respectu suorum subiectorum etiam propria sint, tamen quia multis insunt, communia dicuntur: Ex quibus fit vnum notandum, quoties hæc tam propria, quàm communia de suo subiecto prædicamus, dicuntur per se: per se enim dicitur, corpus est quantum, mixtum est coloratum, sicut homo est risibilis, & corpus est album, sicut nasus est simus: at communia respectu aliorum subiectorũ non per se dicuntur, non enim per se dicitur nix est alba, coruus est niger. Sequitur etiam præterea, vt si exactè velimus
Accidẽtia si exactè definiẽda sint, ꝑ sua subiecta debere definiri. vtraque accidentia definire, per sua subiecta definienda sint, vt enim simum per nasum, ita & album per corpus: licet hic sit notandum discrimẽ: cum enim in cõcreto ista definiuntur, per subiectũ in cõcreto loco generis definiuntur, vt simus est nasus curuus, cum verò in abstracto,
11. per subiectum in obliquo loco differentiæ definiri oportet, vt simitas est nasi curuitas, quod qua ratione id fiat, alibi est discutiendum.

Quot modis circa prædicatum vniuersale primum errare contingat: quoque modo ipsum verè cognoscatur.

Cap. V.

1. *Oportet autem non latere, quòd plerunque contingit peccare; & non esse, quod monstratur primum vniuersale, secundum quòd videtur monstrari vniuersale primum. Decipimur autẽ hac deceptione, quando vel nihil sit accipere superius præter * singulare.*

* Aliq co. le. singulare, aut singularia. sed fortè ea verba, aut singularia, addita fuere.

2 *Vel sit quidem, sed innominatum sit in rebus specie differentibus.*

Secundus error.

3 *Vel contingat esse, vt in parte totum, in quo monstratur. ijs enim quæ sunt in parte, inerit quidem demonstratio, & erit de omni, sed tamen non erit huius primi vniuersaliter demonstratio, dico autem huius primi secundum quod huius demonstrationem, quando sit primi vniuersaliter.*

Tertius error. Exemplũ tertij erroris.

*Si quis igitur monstrauerit, quòd rectæ non coincidunt, videbitur vtiq; huius esse demonstratio, * eo quòd in omnibus est rectis. non est aũt: si quidẽ non quoniã sic æquales, fit hoc: sed secundum quòd quomodocunq; æquales.* 4.

* Aliq co. ad ꝓpriè.

*Et si triangulum non esset aliud, quã æquicrus, secundum quòd æquicrus videretur vtiq; inesse. Et proportionale, quod * & alternatim, secũdum quòd numeri, & secundum quod lineæ, & secundum ꝙ solida, & secundum quod tempora: quemadmodum & monstrabatur aliquando seorsum, cõtingens vtiq; de omnibus vnica demonstratione monstrari. sed quia non sunt nominatum quiddam omnia hæc vnum, numeri, longitudines, tempora, solida, & specie differunt à se inuicem, seorsum accipiebatur: nunc autem vniuersaliter monstratur. non enim secundum quod lineæ, aut secundũ quod numeri inerat: sed secundum quod hoc quod vniuersale supponunt esse.* 5.

Exemplũ. Primi erroris. Exemplũ. secundi erroris.

*Multi codi. non habent illud &.

Propter hoc neq; si aliquis monstrauerit singulum triangulum demonstratione, aut vna, aut altera, quod duos rectos habet vnũquodq; æquilaterum seorsum, & gradatum; & æquicrus: nondum nouit triangulum, quod duobus rectis, nisi sophistico modo, neq; vniuersaliter triangulũ, neq; si nullum est præter hæc triangulũ alterum. non enim secundum quod triangulum nouit, neq; omne triangulũ, nisi secundum numerum, secundum speciem autem non omne: & si nullum est, quod non nouit. 6.

Quando igitur non nouit vniuersaliter, & quando nouit simpliciter? Manifestum, quòd si idem esset triangulo esse, & æquilatero, aut vnicuiq;, aut omnibꝰ. si autem non idem, sed alterum, inest autem 7.

Quo pacto cognoscatur prædicatum vniuersale.

tem

em secundum quod triangulum, non nouit.

8. *Vtrum autem secundum quod triangulum, aut secundũ ꝙ æquicrus inest, & quando secundũ hoc est in primo, & vniuersaliter, cuius est demõstratio? Planũ, quod quando ablatis inerit primo, quemadmodum æquicruri, æneo, triangulo inerunt duo recti sed & quod sit aheneum, ablato, & quòd æquicrus. sed non figura, aut termino: sed non primis. Quo igitur primo? si quidem triangulo, secundum hoc inest & alijs, & huius vniuersaliter est demonstratio.*

Oportet autem non latere, &c.

1. Cùm potissimam demonstrationẽ vniuersalis esse ostendisset, nempè cùm passionem de primo subiecto demonstramus, nunc quando in hoc erremus, ostẽdit, nam accidit aliquãdo existimare nos demonstrasse vniuersale, & tamen nõ demonstrauimus; quod tripliciter docet accidere, primo quando est aliqua passio alicuius speciei, cuius non est nisi vnum aut alterum indiuiduum, tunc de tali indiuiduo demonstrantes existimamus vniuersaliter demonstrasse, & non demõstramus, verbi gratia, si quis demonstraret, lunam eclypsari, nempè hanc, quæ vna est, existimans hanc esse primũ subiectum, cùm vnica sit, deciperetur, cùm id illi, non vt hæc est, sed vt luna est, & secundum speciem insit.

1. error.

2. *Aut si sit quidem, sed innominatum sit, &c.*

2. error, Hic est secundus error, cùm nempè aliqua passio inest multis speciebus propter aliquod commune, quod tamen innominatũ est, tũc demõstrantes de illis, vniuersaliter credimus demonstrasse, sed non ita est, nisi de illo primo demonstretur, v.g. progredi inest equo, homini, & multis, non propter specificas rationes, nec quia animalia sunt, cùm non omne animal progrediatur: inest tamẽ propter aliquid commune innominatum, tunc si de his aliquis, tanquam de primis demonstraret, deciperetur.

Aut contingat esse sicut in parte. 3.

Tertius error est, cùm demonstramus de aliquo toto, quod vere est, vt in parte id est, ꝙ est inferius illo, de quo demonstrandum est, existimantes vniuersaliter demonstrasse, quia omnibus inferiorib. illius inest. verbi gratia, si quis de viuenti sensibili demonstraret, quod augetur, crederet se vniuersaliter demonstrasse, quia omni viuenti sensibili id inest, sed non demonstrat, nã id, nempè viuens sensibile est pars, scilicet in modo, respectu eius, de quo primo demonstratur, nempè viuentis, cui primo inest augeri: & nota admodum hanc esse deceptionẽ, quando totum sumimus cum parte, quæ vocatur pars in modo, & demonstrantes de illa parte existimamus demonstrasse primo. 3. error.

Si ergo aliquis monstrabit, &c. 4.

Exempla eorum quæ dixit, proponit, incipit autem à tertio errore: si quis demonstraret, nunquam concurrere, de lineis rectis æquè distantibus, crederet vniuersaliter demonstrasse, sed non demonstrat: nam licet omnibus rectis æquè distantibus insit, nõ tamen quia rectæ sunt sed simpliciter, quia æquè distantes, siue rectæ, siue obliquæ, vt notat Philopo. siue etiam tortuosæ sint: & nota istum errorem, est enim declaratio nostra, licet exemplum Philopo. etiam partim declaret. Circa literam nota illud verbum, Nisi quidem, esse legendum pro, si quidem non, vt sit litera absq; parenthesi huiusmodi. Si quidem non quoniam sic æquales, fiat hoc, sed quia quomodolibet æquales, & sic est sensus manifestus. Exempla errorũ & pr. terti.

Et si triangulus non esset alius. 5.

Exemplum primi erroris ponit, si nullus esset triangulus, nisi Isoscheles, tunc de illo demonstrantes habere tres angulos æquales duobus rectis, existimaremus vniuersaliter demonstrasse, & non id est, cùm non vt Isoscheles est, talis passio ei insit, sed vt triangulus est. Secundi autẽ erroris exemplum est, si quis demõstret, proportionatim commutari de numeris seorsum, aut de lineis, aut de tempore, vniuersaliter videtur demonstrasse, quia non Exemplũ 1. erroris. Exemplũ 2. erroris.

non est nominatum aliud commune ꝓpter quod talis passio eis accidat. tamen re vera non est demonstratio vniuersalis, non enim lineæ, vt linea est, nec numero, vt numerus est id eis inest, hic aduerte commutatam proportionem eam dici, qua sicut se habet primum ad secūdum, ita tertium ad quartum, ita se habet primum ad tertium, sicut secundum ad quartum. v.g. sicut se habent duo ad quatuor, ita sex ad duodecim, ergo sicut se habent duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Aduerte illa verba. Nunc autem vniuersale monstratur. non mutanda esse, vt pro, Nunc, legamus, non, sed sic debent legi, & tunc notat Philopo. quod nunc non dicit tempus, sed sensus. nunc, id est, quando de illo superiori demonstramus, vniuersaliter demonstramus, quamuis possimus dicere, sensum esse, nunc quando illud vniuersale non apparet, tanquam vniuersale demonstramus licet non ita sit.

Cōmutata proportio quæ dicatur.

6. *Propter hoc nec si aliquis, &c.*

Nota hic, quod quamuis de omnibus inferioribus nullo dempto, demonstremus passionem, adhuc vniuersaliter nō cognoscimus, quousque de primo demōstremus: vt si de omnibus speciebus triāguli, seorsū demonstraremus illam passionem, adhuc secundum speciem non cognosceremus, omnem, id est, nondum ipsam rationem trianguli communem cognosceremus & sic nō esset demonstratio vniuersalis.

7. *Quando ergo non nouit vniuersaliter.*

Philop. vult Arist. hic exponere, quādo demonstrantes de omnibus inferioribus demonstremus vniuersaliter, & quādo non, & dicit, quando superius non est aliud prorsus quàm inferiora, tunc demonstrantes de inferioribus vniuersaliter demonstramus, quod in æquiuocis accidit, quādo verò superius est aliud quid vt in vniuocis, non sufficit demonstrare de inferioribus: sed mihi videtur Aristot. probare, quod ille non sciat vniuersaliter, qui per inferiora scit, sed sophisticó modo, quia si idem esset triangulū esse, & Isochelem, & reliquas esse, tunc qui de omnibus inferioribus demōstrat, vniuersaliter demonstraret: at cùm id nō sit, alia est enim ratio superioris & inferiorum, ob id non demonstrat simpliciter, & vniuersaliter, qui de inferioribus demonstrat.

Vtrum autem secundum quod est. triangulus. 8.

Ponit regulam cognoscendi quando est subiectum primum, & duas partes habet: alteram, quando semotis aliquibus à re, adhuc passio illi inest, talia semota non erāt illius passionis subiecta prima, vt si triangulo æreo inest habere tres angulos, semoto æreo, adhuc manet passio, etiam semoto æqui crure, non ergo erant hæc subiecta prima: alteram, quando semotis aliquibus, passio aufertur, tunc illud, quo primo semoto proximè aufertur passio, est subiectum primum. verbi gratia, ablato animali, & etiam ablato homine, aufertur risibile, sed ablato animali, non aufertur primo risibile, sed ablato homine, homo igitur est subiectū primum; similiter ablata figura, aufertur habere tres angulos, sed non primo, sed quia aufertur triangulus: triangulus igitur subiectum illius primum. & vniuersaliter, id est, primum subiectum & vniuersale, quo primum ablato aufertur passio.

Regula ad cog. primū subiectum.

Hanc ablationem oportet intelligere per intellectum, intellectione enim separamus. Nota pulchram regulam ad res examinandas, qua vsus est capite de ad aliquid. nota literam, quo igitur primo, id est, quo ablato, aufertur primo habere tres angulos? Resp. si triangulo nēpè ablato aufertur illa passio. Est .i. triangulus est primū, & secundum eum inest talis passio alijs inferioribus ipsius.

Qūo sit intellig. illa ablatio.

Dubitatur hoc loco, nam sæpè demōstramus vniuersale, & illud non est de omni, cùm non omni tempore sit, luna enim deficit, in hyeme sunt pluuiæ, & similes affectiones demonstrantur, quæ tamen non sunt de omni, cùm non omni tempore sint. Aliqui illas, vt aptitudinē dicunt, sumendas esse docent, quod falsum est, cùm non secundum aptitudines de-

Dubium: An omne vniuersale ꝙ demonst. sit De omni.

demonstrentur secundum actum: propterea dicendum, aliqua semper esse & euenire, tripliciter cõtingere: quædam enim dicũtur semper esse, quia incessãter sunt, & continuò, vt hominem esse risibilem: quædam, quia temporibus à natura determinatis nunquam deficiunt, vt lunam deficere, solem oriri, & occidere: quædam, quæ temporibus certis & statutis plerumque eueniunt, vt pluuias esse in hyeme, & similia: horum omnium est scientia & demonstratio, vt docet Arist. 1. Post. c. 7. & 24. licet non in æquali gradu, & similiter sunt de omni, id est, semp eueniũt, aut sunt, modo tamẽ quo diximꝰ. & hoc est ad mentẽ Peripateticorũ.

Demonstrationem esse ex ijs, quæ sunt Per se, ac Necessarij.

CAPVT VI.

1. *SI igitur est demonstratiua scientia ex necessarijs principijs: quod enim scitur, non potest aliter se habere; per se verò inexistentia necessaria sunt rebus: alia quidem enim in eo quod est quid insunt: alijs autem, quæ de ipsis prædicantur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterũ oppositorũ necesse est inesse: manifestum ꝙ ex talibus quibusdam sit vtiq; demonstratiuus syllogismus. omne enim aut sic inest, aut secundũ accidens: accidentia verò nõ sunt necessaria.*

2. *Aut igitur sic dicendũ, aut principiũ ponendum, ꝙ demonstratio necessarium est: & si demonstratum est: non potest aliter se habere. Ex necessarijs igitur oportet esse syllogismum. ex veris quidem enim est & non demonstrantem syllogizasse: ex necessarijs verò non est, nisi demonstrantẽ hoc enim iam proprium demonstrationis est.*

3. *Signum autem, quod demonstratio ex necessarijs: quoniam & instantias ita ferimus ad eos, qui existimant demonstrare, ꝙ non necesse si existimemus, aut omninò contingere aliter, aut sermonis vtique gratia.*

Planũ aũt ex his. & quod fatui sunt, qui se existimant rectè principia accipere, si probabilis sit propositio, & vera: veluti Sophistæ, quod scire est scientiam habere. non enim * quod probabile, aut non, principium est: sed * primũ ipsius generis, circa quod monstratur. & verũ & non omne proprium.* 4.

* a. quoniam.
* a. l. eo ꝙ
* al. l. eo ꝙ primum.

Quod autem ex necessarijs oportet esse syllogismũ, manifestũ & ex his. Si enim qui non habet rationẽ eius, ꝙ est propter quid, existente demonstratione non est sciẽs. esse aũt posset, vt A. de C. ex necessitate esset: B. verò mediũ, per ꝙ demonstratũ est, non ex necessitate: nõ sciuit ꝓpter qd, nõ enim est hoc ꝓpter mediũ. hoc enim contingit non esse, conclusio autem necessaria. 5.

Præterea, si aliquis nõ sciuit nunc, habens rationẽ, & saluus, saluare, non oblitus, neq; prius sciuerat. corrũpi autem posset mediũ, si non est necessariũ: quare habebit quidẽ rationem saluã,* saluare, non aũt sciuit: neq; igitur prius sciuerat. si verò non est corruptũ, cõtingit aũt corrumpi, ꝙ accidit, esset vtiq; poßibile & contingens. sed est impoßibile ita se habentem scire.* 6.

* al. co. ad igitur.
* al. l. saluus.

Quando quidẽ igitur cõclusio ex neceßitate sit, nihil probibet mediũ non necessarium esse. propter ꝙ monstratũ est. est enim necessarium & nõ ex necessarijs syllogisatum esse, quemadmodum & verum non ex veris. 7.

Quando aũt medium ex neceßitate & conclusio ex neceßitate: quẽadmodũ & ex veris verũ semper. sit enim A. de B. ex neceßitate: & hoc de C. necessarium igitur & A. ipsi C. inesse. Quãdo autem non necessaria sit conclusio, neque mediũ necessariũ potest esse. sit enim A. ipsi

C. non ex necessitate inesse: ipsi autem B. ex necessitate: & hoc ipsi C. ex necessitate: & A. igitur ipsi C. ex necessitate inerit. sed non suppositum fuerat.

8. *Quoniam igitur quod scitur demonstratiuè, oportet ex necessitate inesse, manifestum, quod & per medium necessarium oportet habere demonstrationem. aut non sciet neque propter quid, neque quod necesse est illud esse: sed vel existimabit non sciens, si suspicetur tanquam necessarium, quod non necessarium: aut neque existimabit, similiter, & si quòd sciat per media, & si propter quid & per immediata.*

9. *Accidentium verò non per se, quomodo determinata sunt per se, non est scientia demonstratiua. non enim ex necessitate monstrare conclusionem: accidens nanque contingit non inesse. de tali enim dico accidente.*

10. *Atqui dubitare fortassè quispiam posset, cuius causa hæc oportet interrogare de his, si non necesse est conclusionem esse. nihil enim differt, si quis interrogatus quæcunque, postea dicat conclusionem.*

11. *Oportet autem interrogare, non tanquam necessarium sit propter interrogata, sed quoniam dicere necessarium illa dicenti, & vere dicere, si vere sint in existentia.*

1. *Si igitur est demonstratiua scientia ex necessarijs, &c.*

Intentio & cõtinuatio Arist. Iuxta Græcorum & Arabum expositionem, Arist. probat demonstrationem constare ex his quæ sunt per se, sumit autem pro medio, quod ex necessarijs procedat, & in eo probando caput totum explet: sequendo igitur Themistij expositionem, facit hoc argumẽtum: quæ sunt per se, sunt necessaria, demonstratio procedit ex necessarijs, ergo ex his, quæ sunt per se. Arist. minorem primo loco ponit & probat, quia demonstratiua scientia non potest aliter se habere, ergo procedit ex necessarijs. & ita demonstratio est ex necessarijs, maiorem probat, quia quæ sunt per se, aut sunt de definitione subiectorum, aut subiecta de definitione ipsorum, sed hæc vtraq; sunt necessaria, quãuis enim aliquæ passiones per se non prędicentur necessario, tamen si cum oppositis sumantur, necessario prædicantur, vt diximus. At posset quis obijcere, vt notat Themist. illum syllogismum esse nullum, cùm in secunda figura ex puris affirmatiuis procedat: ostendit illam maiorem esse exclusiuam, nempè tantũ per se sunt necessaria, & tunc est bona consequentia, nam æquiualet huic, omnia necessaria sunt per se, & tunc syllogismus est in prima figura, probat autem sic: quę dicuntur, aut per se, aut per accidens dicuntur. at quæ per accidens sunt, necessaria non sunt, sola ergo per se, necessaria sunt; quod superius dixit, quę neutro modo insunt, accidentia sunt, & sic est clarus contextus.

Alber. c. 15. mouet dubiũ & respon. in terminis conuertibilib[us] liceret q[uod] idem est.

Dubium. Dubitat Themist. c. 14. nam aliquod per accidens necessarium videtur, vt cygnus est albus, coruus est niger. Solutio. Respon. Themist. duplex necessarium: alterum simpliciter, quod omnibus quibus inest, necessario inest, qualia sunt per se, alterũ secundum quid, quod non omnibus, quibus inest, necessario inest, qualis albedo, multis enim inest, quibus non necessario inest: ob id igitur talia non sunt necessaria, cùm solum secundum quid necessaria sint.

Nota. Aduerte S. Thom. Egid. Caiet. & alios aliter rationem hanc inducere: nempè vt velit Aristot. probare demonstrationem procedere ex necessarijs, & sumere pro medio, quod procedat ex his, quę sunt per se: tamen melius est vt sequamur expositionem prædictum Græcorũ, quamuis Philopo. rationem non sub illa forma componat, sed existimet rationem esse hypotheticã & necessariam, quamuis non reducatur ad formam syllogisticam; non enim, vt inquit ipse, omnis consequentia necessaria ad syllogismum reduci potest. At aptior videtur expositio Themist. q[uia] prius

prius proposuimus; licet etiam possimus interpretari secundum expositionẽ Philopon.

2. *Aut igitur sic dicẽdum, &c.*

Probat Arist. demõstrat. ꝓcedere ex necessa. Incipit probare demostrationem ex necessarijs procedere; & inquit, aut id sic dicendum, id est, aut id simpliciter absq; vlla ratione alia fatendum est, aut ad ei⁹ probationem supponendum esse principiũ hoc, scilicet demonstrationem, id est, conclusionẽ demonstrationis esse necessariã, & ꝙ demonstratur non posse aliter se habere. ex quo habetur primũ argumẽtum: conclusio est necessaria, ergo ꝓcedit ex necessarijs; & probatur consequẽtia ex differẽtia, quæ est intra demonstrãtem, & non demonstrantem, qui enim non demonstrat, ex veris non necessarijs potest colligere, vt si dicas; omne ambulans est animal, omnis homo ambulat, ergo omnis homo est animal: at qui demonstrat, ex necessarijs procedit, immò hoc demonstrationi est proprium. & nota illud verbum literæ, sed aut, quo frequentius Boetius vtitur pro dictione exceptiua, nisi, vel præter.

1. ratio.

3. *Signum autem est, quod demonstratio.*

2. ratio. Hoc est secundum argumentum ex signo, omnes enim, qui contra aliquam demonstrationem instant, & non esse demonstrationem probare contendunt, sic procedunt, probantes quoniam non sit necesse, id est, quod non ex necessarijs sit, siue reuera id ita esse opinẽtur, siue gratia orationis tantum & disputationis id velint probare, hoc medium assumunt, quod non sit ex necessarijs.

4. *Manifestum autem ex his est.*

Infert eos esse stultos, qui existimant demonstrasse, dũ ex veris & probabilibus procedant, cùm non probabilia sint demonstrationis principia, sed propria & prima generi, id est, subiecto de quo demonstratur, & hæc necessaria sunt: non autem omne verum aut probabile est proprium huiusmodi & necessariũ.

Circa literam aduerte primo; illa verba, quoniam scire scientiam est habere, non eodem modo exponi, nam S. Thom. Aegid. & alij ea accipiũt, ita vt sint ratio stultitiæ illorum, qui ex probabilibus ꝓcedentes demonstrasse se existimãt, vt sit sensus, quoniam scire scientiã est habere, id est, scire & demonstrare est scientiam habere, scientia autem est eorum quæ aliter se habere non possunt.

At Philopo. Auerr. & Lincõ. illa intelligunt ita, vt sint quędam propositio vulgatæ demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat; ea enim erat; scire est scientiam habere, qui habet aliquid, scit quid illud sit, ergo qui scit, scit quid scientia sit: hæc enim demonstratio non est, tantum enim probabile illud est, qui habet aliquid, scit quid illud sit, non est autem necessarium. hæc expositio est magis literalis. Expositio Philop. & Lincon.

Aduerte præterea ad aliquam conclusionem posse adduci rationes in duplici differentia, vel communes, vel proprias; communes sunt, quæ nõ per particularia principia subiecti illius procedunt, sed per communia, etiã alijs subiectis conuenientia: vt si velis probare hominẽ esse risibilem per communia, sic dices, omne proprium inest suo subiecto, risibile est proprium homini, ergo risibile inest homini; est ratio communis, quæ multis subiectis inest, per eam enim quælibet propria possent probari: similiter si velis probare iustitiã esse bonã, dices sic; à quo remouetur vnũ contrarium immediatũ, illi inest alterum, à iustitia remouetur malum, ego est bona. ratio cõmunis ista est, qua multa alia subiecta probãtur. Propriæ rationes sunt, quæ ex peculiaribus subiecti principijs procedunt, vt si hominem esse risibilem probes, quia est animal rationale, & iustitiam esse bonam, quia est habitus tribuens cuiq; quod suũ est. Nota. Rationes ad conclusionis probationẽ adductas tũ cõmunes tũ posse esse proprias

Attẽde igitur demonstrationes semper ex proprijs procedere; ob id dicitur, nõ omne verũ proprium est, nec demonstrationi aptũ, sunt enim cõmunia vera, probabilia, & aliquando necessaria, nõ tamẽ ex eis demonstratio fit, sed ex proprijs. Not. Omne verũ nõ esse ꝓpriũ aut aptum demõstrationi.

Quod autem ex necessarijs, &c. 5.

5. ratio. Tertium argumētum huiuſmodi eſt; ſyllogiſmus, quo exiſtente non ſcimus, nō eſt demonſtratio, ſed per eum qui ex neceſſarijs non procedit, non ſcimus, ergo non eſt demonſtratio: probatur minor, quia non cognoſcimus propter quid & cauſam concluſionis neceſſariæ. & oſtenditur: ſit concluſio, omne C. eſt A. neceſſariæ ſint præmiſſæ, omne B. eſt A: om. C. eſt B. contingentes, poterit medium corrumpi manente concluſione, cùm ſit neceſſaria, & medium contingens, nō eſt igitur illud cauſa; nam ſi cauſa eſſet, illo ablato auferretur concluſio, at concluſio non tollitur, non ergo tale medium eſt propter quid concluſionis: vnde concluditur, quod non eſt demonſtratio concluſionis neceſſariæ, medio exiſtente non neceſſario.

6.

Amplius ſi aliquis neſcit.

4. ratio. Quartum argumentū eſt; ſupponatur ꝙ verum eſt, quatuor eſſe cauſas propter quarū ſingulas ignoremus concluſionē aliquam quā ſciuimus; prima quia ipſe homo moritur, & amittit ſcientiā illam, ſaltem eo modo, quo ſciebat: altera quando res ipſa mutatur & non ſe habet ſicut ſe habebat: tertia quando obliuiſcimur illius: quarta quando perit ratio qua illā cognoſcebamus; at quando hæc quatuor ſunt, abſque dubio rem ſcimus; & non ſcire, eſt argumentum aliquid ex his deeſſe: tunc argumentor, habeat aliquis demonſtrationem quod homo ſit animal per medium contingens, quia omnis homo ambulat, ſi iſte ſcit, pone caſum vt non ambulet, tunc peto an ſciat, clarum eſt quod non, cùm non ſit medium: tunc eſt argumentum, manet iſte viuus, manet res eadem, ſcilicet homo eſt riſibilis, neque eſt oblitus, & ratio perſeuerat, quia ſyllogiſmus adhuc eſt, & non ſcit cum his, ergo profectò ratio deeſt, quæ cùm ſit eadem, ſicut per eam modo non ſcit, nec per eam ante ſciebat, etiam medio nō deſtructo: ſi enim illa eſſet ratio, ſemper ꝑ eam ſciret, cùm eadē ratio maneat; quod ſi dicas medium non eſſe corruptū quando ſcit: poteſt tamen corrumpi ſine dubio, quod accidit, & concluſio etiam erit contingens, ſicut medium; hoc autē non eſt ſcire.

Cùm igitur concluſio quidem, &c. 7.

Explicat qualiter ſyllogizando neceſſarium ſe habeat, ac tria principia ſtatuit; primum eſt: Nihil prohibet concluſionem eſſe neceſſariam, & medium contingens per quod monſtrata, id eſt, ſyllogizata eſt; & probat, vt enim verum ex non veris, ita & neceſſarium ex non neceſſarijs inferri poteſt: hoc intellige non de demonſtratione, ſed de ſyllogiſmo, quo ad illationem. Secundum principium; Si præmiſſæ neceſſariæ ſunt, concluſio neceſſaria erit, probat ex principio dici de omni: ſi enim omne B. neceſſario eſt A. & omne C. neceſſario eſt B. etiam omne C. neceſſario erit A. Tertiū; Cùm concluſio non eſt neceſſaria, præmiſſæ non erunt neceſſariæ; hoc probat ex ſecundo principio, detur enim concluſio non neceſſaria C. eſt A. præmiſſæ verò B. eſt A. C. eſt B. neceſſariæ; tunc per ſecundum principium, ſi præmiſſæ ſunt neceſſariæ, concluſio erit neceſſaria, & per ſe erat non neceſſaria, erit ergo neceſſaria & non neceſſaria, quod eſt impoſſibile.

Neceſſariū poſſe colligi ex nō neceſſarijs nō aūt demōſtrari.

Quoniam igitur ſi ſcit demonſtratiuè, &c. 8.

Concludit iam, vt notat Philop. nempè demonſtrationem eſſe ex neceſſarijs, dicitq́; cùm id, quod demonſtratiuè ſcitur, ſit neceſſarium, oportere vt ſit ex neceſſarijs demōnſtratio, & per medium neceſſarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id eſt, nulla demonſtratiōe cognoſcet, quare concluſio nō erit neceſſaria, niſi ſciat nēpè per propoſitiones neceſſarijs: ſed ſi exiſtimat propoſitiones eſſe neceſſarias, & non ſunt, tunc opinabitur ſe ſcire & demōſtrare, & reuera neſciet, quia nō ſunt neceſſariæ; ſi verò nō ſunt neceſſariæ, nec exiſtimat eſſe neceſſarias; tunc nec ſciet, nec ſimiliter opinabitur ſe ſcire: ac ſi in his dicat, adeo verum eſt, demonſtrationem ex neceſſarijs procedere, vt nullus opinetur ſe demon-

ſtrare

strare & scire, nisi simul ex necessarijs opinetur se demonstrare; quod si non opinetur ex necessarijs procedere, non opinabitur se scire; quod si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire sed non sciet, & hoc, siue procedat per media, id est, mediata, siue per immediata & propter quid. Aduerte per demōstrationem quia, intelligi demonstrationem quæ ab effectu procedit, per demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus.

9. *Accidentium autem, &c.*

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia nec demonstratio, ne erremus, vt notat Themist. Philopon. docet solius accidentis illius esse demōstrationem, q̄ per se est eo modo, qui definitus est cap. 4. ac propterea dicit non esse scientiam illius, quod contingit non inesse; sub quo verbo etiam inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorum: & probat horum nō esse scientiam, quia nō sunt necessaria, quod postea discutiemus in fine capitis.

10. *Et tamen ambiget fortasse, &c.*

Obiect. Obijcit his quę dixit de accidētibus, si enim necessaria nō sunt, nihil ex eis necessariū cōcludetur, vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis respōdenti interrogationes facimus, cū nihil magis ex interrogatis necessariū sequatur, quā si quaslibet ꝓpositiones ad libitū sumeremus? & hoc significant illa verba: differt enim nihil, si aliquis interrogatus cōtingentia, id est, quæuis, postea dicat conclusionem. vt benè interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videntur superflua, si nihil necessarium ex datis concludendum sit. circa literam nota illud cuiꝰ causa hæc oportet interrogare de his, id est, quare hæc accidentia petimus, vt ꝑ ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones de his, id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria.

11. *Oportet autem interrogare.*

Respondet circa accidentia nos vti interrogatione, non vt quicquam necessarium concludatur, sed vt necessario concludamus, & ex datis & concessis à respōdente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus, & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus; ac propterea non est inutile interrogare: in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam: Est enim aliud conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessario, vt alibi diximus. Vult autem Arist. in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem, hæc enim in accidentibus etiam inuenitur, sed etiam absolutam, quę dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto. Necessitatē aliā esse consequētiæ aliam cōsequētis.

QVAESTIO I.
Circa caput sextum.

Aduersus ea, quę in textu continentur est argumentū primum, dicit enim proprium esse demonstrationi ex necessarijs procedere: cōtra hoc argumētor: nā sunt syllogismi ex necessarijs procedentes qui tamen demonstrationes nō sunt, vt patet in his, quę ex effectib. procedunt, vt cùm animalia corruptibilia esse, ex eo quod senescant, ꝓbamus. & ignem esse, quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborē floruisse conuincit: hæc omnia necessaria sunt, tamē demonstrationes non sunt, cùm non ex causis procedánt, non ergo hoc demonstrationi est proprium. 1. Arg.

Secundo contra rationem tertiā argumentor, probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens, quia cum hoc possit non esse, non erit causa ejus, quod necessarium est: hoc videtur falsum, nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa, & contingens, quod equus nūquam amplius viuat, hoc autē necessarium est, ergo contingens est causa necessarij. 2. Argu.

3.arg. Tertiò ex illis quatuor, quæ ad scientiam sunt necessaria, videtur, vt nón sit obliuio, necessarium nō esse, nam si quis rationem habet, oblitus non est, non ergo oportet addere, quod rationē habeat, & obliuio non sit. immò vlterius videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis quæ scire possit.

4.argu. Quartò videtur contradictio expressa in dictis Aristo. hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior.c.2. dicit. per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5.argum. Quintò sunt accidentia quæ nō sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ nō sunt per se, cótingere non inesse; probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo.

1.Fundam Rationes quib. necessaria cōclusio colligitur, partim causā tradere cur sit conclusio necessaria, partim verò non tradere. Circa primum oportet aduertere rationes quæ inferunt conclusionē necessariam, se habere in duplici differētia, quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostēdunt propter quā est necessaria, & istæ sunt potissimæ demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probant, sed nō dant causam quare necessaria sit: huiusmodi sunt illæ, quæ per causas remotas procedunt, vt omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt, vt omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illæ, quæ ab effectu procedunt, vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ à signo sunt, vt omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Not. signū & effectus differunt. Nec existimes idē esse signum & effectum; superius enim est signum, nam & causa signū dicitur aliquando, vt Iris est signum pluuiæ, & causa materialis. similiter aliqua signa sunt quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt lac habere, signū est quod peperit: & fructus habere, quod arbor floruit, quæ nec causa, nec effectus, vnum alterius dicuntur.

2.Funda. duplex signum. Aduerte secundo ex Arist. 1. Rheto. ad Theod. c.2. duplex esse signum, quoddā necessarium, & insolubile, ꝙ Græcè dicitur τεκμήριον: quoddam probabile, & solubile, quod dicitur non habere propriū nomen: illud insolubile & necessarium est, quod semper infert signatum, nec deficere contingit, vt, cineres, & fumus sunt signa necessaria ignis: & arteriam moueri inordinate, signum aduersæ valetudinis, & hoc dicit pulcherrimum signum esse, & scientiam efficere in Rhetor. ad Alexan. c. de signo. Illud necessarium nō est, sed probabile, quod non indicat necessario rem, vt esse pallidum, est signum probabile, quod aliquis fuerit timore perterritus, non necessariū; & hoc dicit inducere opinionem in Rheto. ad Alex. Ex hoc signo clarum est fieri Topica argumēta: at ex illo signo necessario, quod aliqui signum necessarium, vestigium, & indicium vocant, argumenta trahimus dupliciter, vno modo, probantes rem cōtingentem, necessario tamen, quoties sub tali signo contingentia subsumimus, vt, is habet febrim cui arteria inordinatè mouetur, sed mouetur Socrati, ergo habet febrim. conclusionem contingentem necessarió ex signo probamus, quia cum minori non necessaria coniūgimus, qūo Rhetorici vtuntur etiam necessarijs. licet Quintilianus lib. 5. talia signa necessaria ab arte probabilium sine ratione reiecerit, & talia argumenta Topica sunt, nec ex necessarijs procedunt, cū non omnes propositiones necessariæ sint. Altero modo cōclusionem necessariā, probam⁹, cū etiā sub eis subsumimus necessariū, vt ꝙ orbiculariter illuminatur. rotūdū est, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda, totum est necessarium & de syllogismo à signo loquimur dicentes, probare conclusionem necessariam, sed non dare causam, quare sit necessaria.

Signo necessario quomodo res contingēs necessario quādoque probetur, quomodo aliquādo res necessaria.

3. Funda. Aduerte tertio dubiū esse, an hi syllogismi,

gismi, qui non per causam propriam conclusionem necessariam probant, demonstrationes sint: si enim nõ sunt, quomodo ex necessarijs procedunt, si autẽ demonstrationes, quomodo non ex proprijs causis probant? Philop. 1. Post. c. 3. com. 15. vocat eos syllogismos, qui ex huiusmodi signis necessarijs & effectibus procedunt, demonstrationes cõiecturales, quasi non perfectè demonstrationes. Alex. 1. Topi. c. 1. dicit, tales syllogismos posse dici demõstrationes, cum ex necessarijs sint, posse aũt dici topicos, quatenus dialecticus ex his, aut ex probabilibus procedit, sunt enim loca dialectica etiam necessaria, vt à definitione, à definito, à proprio, genere, &c. sed his dialecticus tanquam probabilibus vtitur.

Soluitur 1. Argum. Mihi in hoc videtur dicendum omnes illos syllogismos, præter eũ, qui à propria causa procedit, esse imperfectas demõstrationes, quas oẽs vocat Ari. quia, seu quod est, quasi declarantes & probantes rẽ esse necessariã, non ostensa propria causa: & in hoc loco, cum dicit demonstrationi esse proprium ex necessarijs procedere, comprehendit vtramq;, tam quia, quàm propter quid; & hoc patet, nam paulò inferius dicit, mediũ contingens non posse esse cõclusionis necessariæ, nec in ratione quia, nec propter quid. & sic soluitur argumentum primum.

Ad 2. solutio Aegid. Ad secundũ laborat Aegidius respondendo, adducit tres solutiones, prima, qđ vulnus est causa solius mutationis & corruptionis equi, quæ non est necessaria, cũ iam transierit. dicit secundo, ꝙ vulnus ꝑ accidens est causa mortis, quia non intendit corruptionem, sed generare formã cadaueris, & hæc nõ est necessaria. tertio dicit, ꝙ non est necessarium, quod equus sit semper mortuus, quia potest redire, non idem numero, sed idem specie, cum ex illius materia possit alius generari equus.

Solutio auctoris. Contingẽs efficere rẽ necessariã sed non vt sit res necessaria. Sed profectò in re facili non opus erat cumulare tot solutiones, dico igitur, aliud esse causam rei, quæ est necessaria: aliud esse causam, quòd sit necessaria: cõtingens facit rẽ, quæ est necessaria: vulnus enim fecit equũ esse mortuũ, quod necessarium est, postq̃ factũ est, sed nõ est causa quod sit necessarium, nam ab alijs causis prouenit quòd id necessarium sit, nempe quia idem numero corruptũ non potest materiam eandem informare, vel quia idem tempus non potest restitui: ꝑ accidens ergo est contingens causa necessarij, non per se: cum ergo in demonstratione, non per accidens causas, sed per se indagemus, nunquam contingẽs necessarium demonstrat: & sic soluitur argumentum secundum.

Ad 3. ex Philop. Ad tertium respondet Philop. solum tria annumerasse, nempe, rationem, ꝙ res sit, & subiectũ sit, illud aliud sub his includitur, & est probabile. At alij illud, nẽpe nõ esse oblitum, distinguunt ab alijs,

Ex Aegid. & tunc respondet Aegidius, quòd potest quis habere rationẽ conclusionis, & obliitus esse conclusionis, cum non illam rationem applicat conclusioni, licet verũ sit, si rationem applicatam habet, nõ posse oblitum esse. vtraq; expositio est bona, & textui quadrat.

Ad aliam partẽ arg. Animam rationalẽ non esse mortalem. Scientia quo sensu interire dicatur, homine eo, ꝙ habuit, mortuo. Ad aliam partem dico, non esse colligendum ex hoc textu, secundum mentẽ Aristotelis animam rationalẽ esse mortalem, quod falsum est, vt euidenter ex alijs locis Arist. suo loco deducemus, vtq; docent Theoph. Themist. Simp. Philop. Ammo. & præstantissimi quiq; Arist. interpretes: solum enim voluit dicere, quod quando homo moritur, licet maneat eadem scientia in anima, tamen iam est alius modus cognoscendi, quia non intelligit abstrahendo à phantasmate, sicut quando erat in corpore, vel quod iam illa scientia nõ est hominis, cum homo sit compositum, quod moritur: scientia verò quantũ ad substãtiã, & cognitionẽ, manet in anima, modo cognoscẽdi mutato.

Ad quartũ. Ad quartũ dicitur ꝙ dupliciter se habet per, quia syllogizamus, vno modo, quantum ad illationem, & sic ex falso verum inferimus, quod dicitur. 2. Prior. altero modo quantũ ad probationẽ, & sic nullũ falsum verũ probat, nec cõtingens necessarium, & hoc est, quod hic dicitur.

Ad 5. ex Phil. Ad quintum Philop. in præsenti duas adhibet solutiones, altera est, quod coruus potest separari à nigredine per intellectum, non aũt homo à risibilitate: sed hæc solutio non est exacta. nã sicut de na-

tura hominis risibilitas: vtrũq; ergo subiectum potest ab accidenti separari.

Ex Them. Altera solutio est etiã Themi. c. 14. ꝙ albedo de se nõ est necessaria, & dicitur posse separari, quia nõ omnibus, quibus inest, necessario inest, & inseparabiliter. sed adhuc dubia est solutio, quia saltem respectu corui est necessaria, & de illo nigredo demonstrari posset.

Ex Aegid. Aegidius dicit, aliter se habere passionem, aliter ipsum accidens inseparabile, nã subiectũ accidentis huius potest absq; eo intelligi, & cum opposito coniungi sine implicatione, possumus enim coruum album imaginari, nec erit repugnantia destruens naturam: at hominem absq; risibilitate possumus intelligere, & cum opposito risibilitatis minime, quia esset implicatio: & ita interpretatur, quomodo tale accidens cõtingat non esse, & nos supra Porphyrium ita sensimus.

Ex Alber. At ad mentem præsentem Aristotelis æstimo esse dicendum, cum Alberto tracta. 2. c. 15. illa dici necessaria, quę vel sunt de essentia subiectorũ, vel subiecta sunt de natura ipsorum, qualia non sunt ista inseparabilia. quod si petas rationem horum, dicã, quia aliter non possunt de subiecto demonstrari, nam si albedinem de Cygno demonstras, non nisi per aliquid albedinis demõstrabis, tunc: cum hoc etiam sit in Cygno, & non sit eius natura, quomodo de Cygno demonstrabitur, nisi ipsa natura sit causa? nota ergo, quare non sit demonstratio eorum, quæ inseparabiliter insunt, nisi per se insint, atque hæc de quæstione hac satis sint.

Demonstrationem ex proprijs constare oportere, quia est ex ijs, & de ijs, quæ sunt per se, neq; licere ex alio genere transcendentẽ monstrare.

CAPVT. VII.

1 Auerr. in media expositione in explanatione horũ textuum *QVoniam autem ex necessitate insunt circa vnũquodq; genus, quæcunque per se insunt, & secundum quòd vnumquodq;, manifestũ quòd de ijs quæ per se sunt, sunt scientiales demonstrationes, & ex talibus sunt.*

2 *Accidentia enim non sunt necessaria. Quare non necesse est conclusionem scire ꝑpter quid est, neq; si semper esset, nõ per se aũt: veluti per signa syllogismi. quod enim per se, non per se sciet, neque propter quid ꝑpter q̃d aũt scire, est ꝑ causam scire. Propter ipsum igitur oportet & mediũ tertio, & primũ medio inesse.* vsq; ad 66. seriẽ Arist. variat, ꝙ causam ꝑbet dubitandi.

3 *Non igitur est ex alio genere transcẽdentem monstrare, vt geometricũ arithmetica. Tria enim sunt, quæ sunt in demonstrationibus: vnum quidẽ, quæ demonstratur, ipsa conclusio: hoc autẽ est, quod inest generi alicui per se. vnum autem, dignitates: dignitates autem sunt ea, ex quibus. tertium genus ipsum subiectum, cuius passiones & per se accidentia declarat demonstratio. Ex quib. quidem igitur demonstratio, contingit eadẽ esse: quorum autẽ genus alterum, quẽadmodum Arithmeticæ & Geometriæ, non est Arithmeticam demonstrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus: nisi magnitudines numeri sint. Hoc autem vt contingit in quibusdam, posterius dicetur. Arithmetica verò demonstratio semper habet genus, circa quod demonstratio, & aliæ consimiliter.*

4 *Quare aut simpliciter necesse est idẽ esse genus, aut aliquo modo, si debet demonstratio transcendere: aliter verò, ꝙ impoßibile, manifestum, ex eodem enim genere necesse est extrema & media esse. nanq; si non per se, accidentia erunt.*

5 *Propter hoc Geometriæ non licet monstrare, quod contrariorum vna est scientia. sed neque quòd duo cubi cubus: neq; alij scientiæ, quod alterius.*

6 *Nisi quæcunque ita se habent inter se, vt sit alterum sub altero, vt perspectiua ad Geometriam, & Harmonica ad Arithmeticen.*

Ne-

7 *Neque si quid inest lineis, non secundum quòd lineæ, & secundum quòd ex principijs proprijs. vt si recta pulcherrima linearũ: aut si in contrarium se habet ipsi circunferentiæ. non enim secundum quòd proprium genus ipsorum est, sed secundum quòd commune aliquod.*

8 *Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersaliter, ex quibus est syllogismus, quòd necesse & conclusionem perpetuã esse huiuscemodi demõstratiõis & vt simpliciter dicã demonstrationis.*

Caput hoc exponit Themist. post octauum in c. suis. 18. & 19. quod nonnihil reddit ambiguitatis.

9 *Non est igitur demõstratio corruptibilium, neq; scientia simpliciter, sed ita, sicut secundum accidens: quoniam non *vniuersalis ipsius est, sed aliquando, & quodammodo.*

*al. l. vtiliter.

10 *Quando autem sit, *necesse est alterã non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilẽ. corruptibilẽ quidem, quoniam & conclusio, existens, *non vniuersalem aũt, quoniam hoc quidem erit, illud verò non erit, in quibus est. quare nõ est syllogizare vniuersaliter, sed quod nunc.*

Ali. co. ad talis.

Ali. co. ad propositionem.

11 *Consimiliter aũt se habet & circa definitiones: quoniam definitio est, aut principiũ demõstrationis, aut demonstratio positione differens, aut cõclusio quædam demonstrationis.*

12 *Eorum verò, quæ sæpè fiunt, demonstrationes, & scientiæ, vt lunæ defectus, manifestũ, ꝙ secũdum quod quidẽ tales sunt, semper sunt: secundum ꝙ verò non semper, secundum partem sunt. *quemadmodum aũt defectus, cõsimiliter alijs.*

*Co. Argy. nõ habet hæc verba.

13 *Quoniam aũt manifestum quod vnũquodq; demonstrare non est, nisi ex vniuscuiusq; principijs, si quod monstratur insit secundum ꝙ illud, non est scire hoc, si ex veris, & indemõstrabilibus monstratum sit, & immediatis. Est enim sic monstrare, quẽadmodum Bryso quadraturam. secundum cõmune enim monstrant tales rationes, q̃d & alteri inerit. quocirca & in alijs coaptabuntur rationes nõ cognatis. igitur nõ secundũ quod illud scit, sed secũdũ accidẽs. neq; enim coaptari posset demõstratio & in aliud gen⁹.*

Vnumquodq; aũt scimus non secundum accidẽs, quãdo secundum illud cognoscamus, secundum ꝙ inest ex principijs illius, secundum ꝙ illud, vt duobus rectis æquales habere, cui inest per se, quod dictum est, ex principijs huius. 14

Quare si p se & illud inest, cui inest, necesse est mediũ in eadẽ cognatione esse. si verò nõ, sed quẽadmodum Harmonica per Arithmeticã. Talia autẽ monstrãtur quidẽ similiter. differunt verò, ipsum enim ꝙ, alterius sciẽtiæ, subiectum namq; genus alterum: ipsum verò propter q̃d, superioris, cuius per se paßiones sunt. 15

Quare & ex his manifestum, ꝙ non est demõstrare vnumquodq; simpliciter, nisi ex vniuscuiusq; principijs. 16

Sed horum principia habẽt cõmune. Si verò manifestum est hoc, manifestum & quod nõ est vniuscuiusq; propria principia demõstrare. erũt .n. illa omniũ principia, & sciẽtia illorum domina omnium. 17

Et namq; magis scit, qui ex superioribus causis scit: ex priorib. enim sciuit, cũ ex nõ causatis sciat causis. quare si magis sciuit, & maximè: & si scientia illa esset, & magis, & maximè. 18

Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi vt dictum est, geometricæ in perspectiuas, aut mechanicas, & arithmeticæ in harmonicas. 19

Difficilè autẽ est cognoscere, si sciuit, aut nõ. difficile est enim cognoscere, si ex vniuscuiusq; principijs scimus, aut non: quod est scire. existimamus autẽ, si habea- 20

beamus ex veris quibusdam syllogismũ, & primis scire. hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse.

1 *Quoniam autem ex necessarijs &c.*

Hoc capite duo præcepta demonstrationis traduntur, alterum, demõstrationem ex proprijs principijs subiecti procedere, alterum, esse incorruptibilium, & eorum quæ mutari non possunt. Repetitur igitur initio capitis demonstrationem esse ex his. quæ per se sunt, vel quia id interruptum erat probando ex necessarijs esse, vel quia vt notat Philop. adiũgit aliud, quod prius non dixerat, nempe demonstrationem esse ex necessarijs, proprijs, & peculiaribus cuique subiecto, de quo fit demonstratio: vnde Enthymema facit: quæ sunt per se, insunt ex necessitate cuique subiecto, & secundum quod tale est, id est, propriè & peculiariter, ergo demonstratio est ex his, quæ per se sunt. addenda est maior, ex talibus enim necessarijs demonstratio fit, sicut superius dixerat.

2 *Accidentia enim non necessaria sunt, &c.*

Infert, qui per accidentia procedit, nõ scire propter quid, cum non sint necessaria, hoc autem iam superius declaratum est, imò, inquit, etiam si per ea quæ semper insunt procedat, nisi sint per se, non demonstrat, nec scit causam & propter quid, sed quod est per se, id est, conclusionem necessariam non scit per se, id est, per causam, quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt, hi enim non sunt per causam, nec demonstrant, quia non ex per se procedunt. Dices, quomodo fit hoc? nónne iste est à signo, & effectu, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale? tamen ex his, quæ per se sunt, procedit, hoc enim de signis necessarijs oportet intelligere, vt superius declarauimus. dico Aristo. loqui generaliter, & de eo quod euenit communiter, vt talia signa necessario inferant, sed nõ per propositiones vtrasq; necessarias, & per se, plurimum enim minores nõ sunt per se, vt si dicas, cui inordinatè mouetur pulsus, is febri laborat: Socrati inordinatè mouetur: ergo laborat; ac propterea dicit Arist. non ex per se procedere, quod ad demonstrationem est necessarium, nempe vt vtraq; propositio sit per se, & ob id optimè concludit, oportet primum medio, & medium extremo propter ipsum, id est, per se inesse, ac si dicat: vtraq; propositio debet esse per se in demonstratione, quod si aliquando id in signo accidit, id rarò, & per accidens est, nec talis est propria demonstratio, cum nõ ex causis procedat.

Non ergo est ex alio genere &c. 3

Proponit primum præceptum, nempe non licet demonstranti, transire genera & subiecta, id est, non possumus passiones vnius generis de alio demonstrare, nec demonstratione vnius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrare, sed ex proprijs cuiusque principijs proprias passiones probare. Sunt autem tria in demonstrationibus, dignitates & principia, quæ sunt fundamenta demonstrationum, est subiectum genus, de quo demonstramus; est passio quam vocãt cõclusionem, tanquam conclusam & probatam de genere: inter hęc tria nihil prohibet dignitates esse easdem in diuersis scientijs, nam illa vulgata principia per se nota, cõmunia sunt Geometris, Arithmeticis, & reliquis: at passiões particulares sunt cuiq; scientiæ, sicut & subiecta: vt enim numerus, & magnitudo diuersa sunt, ita etiam & quæ eis accidũt, si enim eadẽ essent, similiter numerus, & magnitudo eadem essent: hinc fit, vt Arithmeticã demonstrationem non sit conuenire, id est, applicare in accidentia magnitudinibus, id est, ad probandas passiones magnitudinũ, vt sit ratio hæc: scientiæ quæ habent diuersa subiecta, diuersas habent passiones, non ergo passiones vnius subiecti per principia alterius scientiæ, quæ circa aliud subiectum est, probari possunt: at quia id aliquando licet, nempe cum

Præceptũ notandũ quòd non sit transeũdum de genere in genus.

cùm scientiæ sunt subalternans & subalternata, dicit se posterius hoc traditurũ.

Dubium. Dices, quare in demonstratione non annumerauit præmissas? dico hic per ipsam demonstrationem intelligere ipsas propositiones, & solum numerat eã, quæ extra demonstrationes sunt, nempè subiectum, passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia demonstrationem non componunt, vt talia sunt, sicut fecit in capite primo.

4. *Quare autem simpliciter necesse est, &c.*

Ostendit scientiam vnam nõ demonstrare passiones alterius, nisi sit idẽ prorsus subiectum, aut aliquo modo idem, dicit hoc, quia quando subiectum vnum sub alio continetur, passiones superioris poterimus demonstrare de inferiori, vt passiones trianguli de Isoschele, passiones de homine, quæ sunt animalis; quando verò subiecta sunt prorsus diuersa, id non fit, probat, quia cum demonstratio ex his quæ per se sunt procedat, medium, subiectum, & passio debent adinuicem conuerti & propria esse, aliter per se non essent: non ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare, non enim essent tunc per se.

5. *Propter hoc Geometra non est demonstrare, &c.*

Exemplo manifestat vnam scientiam, quæ sunt alterius non demonstrare, Geometra enim non demonstrat, contrariorum eandem esse disciplinam, non enim talis conclusio ex his quæ Geometra docet, conficitur, est enim propria Metaphysico, & etiam Dialectico, qui, vt notat Philop. circa omnia vagantur, intelli ge tamen nõ demonstrando, sed probabi liter disputãdo. Alterũ exemplũ est, Geometra etiam non demonstrat, quod duo cubi faciant cubum, quia cubus non est materia Geometriæ, quæ plana, & superficialia considerat, sed est Stereometriæ, quæ corpora, & solida speculatur, cubus autem corpus est, & ita exponit Philop. & notat, quod Arist. intelligit per hoc quod duo cubi sunt vnus cubus, id quod est duplare cubũ, vt sit sensus Geometria non demonstrat duplare cubum, sed Stereometria. Est autem cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis tessera, seu taxillus; duplare verò cubum, est dare cubum, alium in dupla proportione ad primum, & hoc est, quod Stereometria docet: & Philopo. ponit demonstrationẽ Apollonij, circa huiusmodi duplationẽs at pace eius, alius est sensus Arist. quem egregiè docet Albert. c. 16. — Duplare cubũ q d sit

Quod vt intelligas aduerte, quod sicut Geometræ habent corpora cubica, ita & Arithmetici habent numeros cubicos, qui ex bina multiplicatione super numerum quemlibet per se ipsum resultant, vt ter tria ter, quæ sunt viginti septem, est numerus cubus: bis duo bis, quæ sunt octo, & similes: est autem discrimen inter hos & illos cubos, quod cubus Geometricus non facit cubum alteri adiunctus, vt si taxillus supra taxillum ponatur, non fit cubus, sed trabs: at si cubus vnus numerus multiplicet alterum, resultat cubus, vt octies viginti septem faciũt ducenta sedecim, quæ etiam sunt cubus: hinc patet, quod subtiliter posuit Aristo. exemplum in eo; quod proprium est Arithmetico, in quo insinuat, non solùm quando prorsus non attinent res vnius scientiæ ad alteram, non esse probandas ab illa, vt in priori exemplo, sed etiam quando videtur eadem, sed non est eadem veritas, Geometra enim de cubo etiã tractat, sed non ei inest id quod cubo Arithmetico inest. — Not. de solidis numerorum.

Sed aut quæcunque se habent adinuicem. 6.

Ostendit aliquando licere vni scientię probare quæ sunt alterius quando nimirum vnius obiectũ sub alterius obiecto est, quas vocant scientias subalternas, sicut se habet Geometria ad Perspectiuam, & Arithmetica ad Musicam. Nota circa literam, particulam sed aut, loco exceptiuæ, nisi.

Dubium. Quid requiratur ad subalternationem.

Aduerte ex doctrina communi tria requiri vt duæ scientię sint subalternæ primum est, quod subiectum vnius sit sub

1. subiecto alterius, vnde Geometria non subalternatur Arithmeticæ, quia earum subiecta non sic se habent, vt vnum sub altero sit, est enim vna de numero, altera de magnitudine.

2. Alterum est, ꝙ vnum subiectum sic sit inferius altero, vt nō sit inferius quidditatiuè, sicut species respectu generis, tunc enim non essent duæ scientiæ, nam eadem est scientia generis, & speciei, vt animalis, & hominis. 4. Meta. tex. 4. sed debet esse inferius accidentaliter per aliquam differentiam materialem, vt se habet linea visualis, de qua est perspectiua, & linea in communi, de qua Geometria est: & numerus sonorus, de quo est Musica, & numerus, de quo Arithmetica, sunt enim inferiora accidentaliter.

3. Tertium, quod scientia quæ est de vniuersali, quę dicitur subalternans, probet principia particularis, quę dicitur sub alternata: ita vt conclusiones vniuersalis sint principia particularis scientiæ, vt patet, nam Musicus dicit sextam esse cōsonantiam imperfectam, non probat, Arithmeticus id probat, quia est proportio superpartiens. Chirurgus dicit vulnera circularia difficilius curari, non probat, sed Geometra, quia latera magis distant in circulo. In his igitur scientijs docet Aristot. posse fieri transitum: sed hęc latius in fine expositionis capitis examinabuntur.

7. *Neque si aliquid inest lineis, &c.*

Docet non solùm scientiam vnā probare non posse conclusiones alterius, sed quamque scientiam limitem habere ex eo, quod tales passiones considerare debeat, quæ suo subiecto insunt secundum eius principia propria: quæ verò insunt, sed nō secundum principia propria, alijs scientijs relinquenda sunt, verbi gratia, scientia de homine considerabit ea, quæ homini insunt secundum principia propria vt homo est, vt quod sit discursiuus, admiratiuus, risibilis: quę verò communiter insunt, relinquet, vt quod coloratus, quod quantus: similer de lineis speculabitur Geometra, quod figuras cōponant, quod faciant angulos, quod verò recta sit pulcherrima, aut contraria circulari, relinquet, quę communia sunt, & non lineis, vt lineæ sunt, insunt. quæ doctrina est Arist. 4 Meta. c. 1. & lib. 11. c. 6. ex his habes sciētias de suis subiectis, quæ eis insunt per se, & propriè considerare, & per media & rationes eis peculares: hoc enim est ex proprijs procedere.

Manifestum autem est, si fuerint, &c. 8.

Hic continetur alterum præceptū principale demonstrationis, nempè demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus propositionibus, quod patet, quia ex vniuersalibus procedit, vniuersalia autē insunt omni, semper, & per se, & secundum quod ipsum. Nota literā, cùm dixisset huiusmodi demonstrationē, nempè quæ procedit ex vniuersalib. esse ex perpetuis, videbatur indicare aliā esse demonstrationem, propterea corrigit dicendo, vt melius dicam simpliciter demonstrationis, quasi nulla sit alia vera demonstratio, nisi quæ ex vniuersalibus procedit. Aduerte non esse aliud dicere demōstrationem esse perpetuorum, quā quod veritates, quæ in demonstratione sunt, non mutantur, nec mutari possunt, semper enim triangulus habet tres angulos, nec vllo tempore succedet, & accidet quod non habeat, similiter de alijs veritatibus quæ sub scientia sunt & demonstratione.

Demōstratio ex perpetuis esse debet.

Non ergo demonstratio corruptibilium, &c. 9.

Docet non solùm propositiones esse incorruptibiles, sed ꝙ nec conclusiones contingat corruptibiles esse, quarum sciētia & demonstrationes sunt, nā corruptibilium non est scientia, nec demonstratio nisi sicut secundum accidens, & non vniuersalis: hoc dixit, vt notat Philop. & Themist. propter singularia, horū enim est demonstratio mediata, quatenus sub vniuersali continentur, ac idcirco dixit, vt notat Philop. sicut secundum accidēs, sed talis non est demonstratio propria & per se, cùm non sit vniuersalis, sed aliquan-

quando, & sic, id est, pro tempore certo; dum enim iste triangulus est, habet tres angulos, sed nō semꝑ est, sed nunc. Similiter Petrus est animal, nō semper est: taliū igitur non est simpliciter demonstratio & scientia.

10. *Cùm autem ita sit, &c.*

Ostendit, cùm conclusio corruptibilis est, vnam saltem præmissam esse corruptibilem, nā si esset vtraq; necessaria, conclusio nō esset corruptibilis: similiter nō erit vniuersalis, nam si corruptibilis, hoc quidem erit, hoc non erit, ex quibus est, ac si dicat, si propositio corruptibilis est, non erit vniuersalis, quia singularia, in quibus verificatur, quædam erunt, quædam non erunt, vt patet in hac, homo est ambulans, vel vnum singulare, vel multa, ex quibus est illa demonstratio, aliquo tempore erunt, aliquo tempore non erunt, non erunt ergo vniuersalia; hæc enim omni tempore sunt.

11. *Similiter se habet de definitione, &c.*

Idem quod de demonstratione dixerat, nempè non esse corruptibilium, & de definitione tradit, non enim est definitio, nisi perpetuorū, & probat, demonstratio est ex perpetuis, sed definitio non est extra demōstrationem, cùm aut sit cōclusio, aut principium demonstrationis, aut sit ipsa demonstratio positione differens, ergo & definitio est perpetuorum. Nota vsum definitionis in arte Posteriorum non esse extra demonstrationem, vt superius diximus.

Prima expositio Auerr. Hæc verba dupliciter exponuntur, vno modo ab Auerroe. 1. animæ, com. 12. dicit, triplicem esse definitionem, altera est passionis, vt risibile est aptum ad risum, altera subiecti, vt homo est animal rationale, tertia est ex vtroque congregata, vt animal rationale, aptum ad risum; illa quæ est passionis, dicitur conclusio, quia demonstratur per definitionem subiecti, quæ ob id dicitur principium, vt omne animal rationale est aptum ad risum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est aptus ad risum, tota verò ex vtraque aggregatio dicitur demonstratio differens positione, quia reuera omnia, ex quibus demonstratio conficitur, continet: solum deest figura, & modus.

Ista expositio est bona, sed altera est melior Philop. Themist. B. Thomæ. est enim triplex definitio, vt docet Arist. 1. animæ c. 1. altera materialis, vt quæ iram sanguinis efferuescentiam circa cor definit, altera formalis, ad quam finalis etiā reducitur, vt ira est appetitus vindictæ, tertia ex vtroq; composita, vt ira est efferuescentia sanguinis circa cor, ob appetitū vindictæ: dicunt igitur q̀ cū materia sit infima causa, potius demonstratur ꝑ formalē, vel finalem, & ita conclusionis locum obtinet, illa verò principij: at vtraque est demonstratio positione differens non solùm quia deest figura syllogismi, sed, vt notant Græci, quia quod erat in conclusione, & vltimum in demonstratione, scilicet materia, est primum in definitione: dicitur enim, ira est efferuescētia sanguinis in corde ob appetitum vindictæ: & ista est expositio melior priori. 2. Expositio melior Philop. Them. & & B. Tho.

12. *Eorum autem, quæ sæpè fiunt, &c.*

Vt Themist. Philopo. & alij dicunt, & benè respondet Arist. cuidam obiectioni, non enim demonstratio perpetuorū videtur esse, cū demonstremus lunam deficere, & similia, quæ non semper sunt, respondet hæc eo modo, quoad demonstrationē pertinent, semper esse, demonstrāt enim ad causas relata: & sic nunquam deficiunt, vt exponunt Græci, & Albertus, quamuis ista, vel illa, in singulari nō sint semper, sed secundum partem, nempè singularia, quæ transeunt, & talium singularium non est per se demonstratio, vt notat Philop. est enim demonstratio per se ipsius vniuersalis.

13. *Quoniam autem manifestum est, &c.*

Regreditur, vt ostendat ex proprijs vniuscuiusque principijs esse demonstrādum, eò quod ex per se oporteat demonstrare, adeo vt quāuis ex veris indemonstrabilibusque procedamus, si nō ex pro-

prijs, sed ex communibus procedimus, non sit scire per se & simpliciter, sed secundum accidens, quomodo Brison procedebat demonstrando circuli quadraturã. argumentabatur enim, quocũq; datur & mai⁹ & minus ei datur æquale, sed circulo datur quadratũ maius, & datur etiã minus, vt patet de his, quorum vnũ intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur quadratũ æquale circulo: hoc non est scire simpliciter, sed per accidens, nam medium maius & minus, est quid commune multis, debebat autem probare ex principijs proprijs quadrati.

Nota de syllogismo Brisonis. Ita interpretes declarant Brisonis rationem, cuius nihil dixit Aristotel. propterea mihi dubium est, an illa fuerit, cùm non solùm ex communibus, sed ex falsis procedat: at Aristotel. ex veris & immediatis videtur dicere processisse: dico ex falsis, nam illud principium, quo datur maius & minus, datur ei æquale, est falsum, vt docet Campanus, nam angulo semicirculi datur rectilineus maior nempè rectus, & obtusus, & datur minor scilicet acutus, nunquam tamen datur æqualis: similiter ternario datur numer⁹ alius maior, alius minor, non tamen æqualis: sed satis nobis sit Brisonem ex cõmunibus processisse principijs, propterea non demonstrasse, siue sit hæc, siue vlla alia ipsius ratio, impertinens enim hoc est.

14. *Vnum quod autem scimus non secundum accidens.*

Explicat quando non secundum accidens scimus, & dicit tunc id esse, cùm scimus passionem ex principijs proprijs, & proximis, per quæ illi subiecto, de quo demonstratur, inest, vt tunc scimus risibilem hominem, cùm per illa principia scimus, per quæ proximè inest homini vt per animal rationale: similiter triangulum habere tres angulos scimus, non per accidens, cùm ex proprijs principijs trianguli propter quæ ei inest, scimus. vnde tunc per accidens scimus, cũ per aliquod accidens extraneum, vel per aliquod intrinsecum, commune tamen, & non per proprium cognoscimus.

Quare si per se & illud inest. 15.

Iste locus est magnę obscuritatis, quãuis variè ab interpretibus exponatur, aducam tamen expositionem nostram, quæ mihi magis ad mentem Arist. & secundum veritatem consona videtur. Nota 1.

Duplices passiones posse probari de subiecto. Aduerte igitur primo duplices passiones posse probari de aliquo subiecto, quasdam proprias, quæ soli insunt & secundũ quod ipsum, vt de homine risibile, disciplinabile; quasdam communes, quæ ratione superiorum ei insunt, vt φ homo sit sensitiuus, quod vegetatiuus, quod corruptibilis, quamuis harũ passionum nõ sit demonstratio vniuersalis, sicut primarum: quando passiones priores demõstramus, oportet pro medio sumere principium propriũ & soli intrinsecum subiecto cuius est passio, vt enim passio soli inest, ita & illius principiũ soli inerit: cùm verò demonstramus passiones superiores, etiam principiũ superius sumemus, nam sicut passio nõ soli inest, ita nec principium, sunt enim syngenea: vnde demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus verò vegetatiuum, per corpus animatum.

Nota 2. passiones subalternãtis scientię multas de subiecto subalternatę doceri. Aduerte secũdo maximè, multas passiones subiecti subalternãtis considerari de subiecto subalternatæ, vt de diatessaro dicit Musicus est proportio sesquitertia, & hoc prædicatũ Arithmeticum est. Perspectiuus similiter dicit, conũ visiuũ esse angulum minorẽ recto, & tamẽ prædicatum Geometricum est, & huiusmodi sunt multa. ex quo fit cùm istæ passiones non insint inferiori subiecto, nisi per superius, vt per id debeant demonstrari: vnde medium superioris erit sicut & passio, quamuis veritas cõclusionis sit subalternatę: quod Arist. vocat quia pertinere ab subalternatam, propter quid verò ad subalternantem.

Expositio textus. Hoc supposito, veniamus ad literã, docet adeo verum esse, vt per ea principia per quæ inest passio subiecto, debeat probari. vt si illud, nempè passio, per se inest, id est, proximè & soli subiecto suo inest, cui inest, per medium etiam in eadem proximitate debeat demonstrari; si verò non ita per se insit, sed sicut Musica ad Arith-

Arithmeticam, id est tanq̃ passio superioris inferiori inhæret, tunc per principiũ superius passionis illius debet demonstrari: quamuis differant demonstrationes hæ communes à proprijs, propriæ enim ad eandem scientiam pertinent integræ, at hæ communes non sic, sed ꝓpter quid seu medium, est superioris sciẽtiæ, cuius est passio: at ipsum quia, id est, conclusionis veritas, remota causa, erit inferioris & subalternatæ.

16 *Quare ex his manifestum est &c.*

Cõcludit, simpliciter demõstrare non contingere aliter quã ex proprijs principijs, non enim passionem particularem & propriam subiecto probabis per commune medium, sed propriam proprio, communem communi, illius tamẽ proprio principio, passionem demonstrabis: quamuis vt diximus, non sit demonstratio vniuersalis illa, quæ passionem communem etiam per suum principium cõcludit: est tamen demonstratio, & ea licet vti in subalternatis sæpè.

17 *Sed horum principia habent commune &c.*

Philop. D. Thom. Auerro. & alij, hæc verba in hunc sensum exponunt. vt cum dixisset demonstrationẽ perfectã ex proprijs ꝓcedere principijs, velit docere hæc principia propria, habere communia alia principia, per quæ nulla sciẽtiarum particularium demonstrat, cuius ratio est, quia ex communibus non ex proprijs ꝓcederet quod fieri non potest: hæc autem communia sunt alterius scientiæ, dominæ & reginæ omnium aliarum.

Dubium. Quæ sint principia proxima, quæ communia.

Dubitabis, quæ sunt ista principijs ꝓpria, quæ sunt ista communia, quæ est ista scientia domina omnium? dico, duplicia principia distingui posse, quædam essendi, quædam cognoscendi: essendi sunt illa, quæ dant esse rei, vt materia, & forma, & aliæ causæ dant esse corpori. cognoscendi, sunt dignitates, & axiomata, & propositiones, quibus res cognoscimus. Hæc autem vtraq; sunt in duplici differentia, quædam propria, quædam communia: propria essendi sunt principia proxima quæ dant esse rei, vt anima rationalis, & corpus tale, sunt proxima principia hominis, & in Philosophia naturali, materia & forma principia corporis naturalis: principia verò cognitionis propria sunt dignitates cuilibet scientiæ appropriatæ, dicit enim Geometra, si ab æqualibus lineis æquales lineas demas &c. & similiter de alijs principijs: similiter Arithmeticus habet eadem determinata ad numerum: communia verò principia essendi sunt, partes essentiales, & causæ communes, vt esse actus, substãtia, forma, potẽtia, quæ sunt in essentia multarũ rerum, & ab his dependent particularia: cognitionis autem communia sunt illæ dignitates nulli materiæ peculiari cõtractæ. vt si ab æqualibus æqualia demas &c. omne totũ est maiꝰ parte, quodlibet est vel non est, quorum veritati innititur veritas particularium, sicut esse ꝓpriorum principiorum essendi dependet ex communibus: propterea igitur Arist. dixit, principia propria habere communia principia, intellige de principijs essendi cum Auerroe, & simul de principijs cognoscendi cum Philop. nam de omnibus his principijs id dictum veritatẽ habet, hæc autem scientia, quæ communia omnia considerat, tam essendi, quam cognoscendi Metaphysica est, vt docet Ari. 4. Metaph. c. 3. & lib. 11. cap. 3.

Et namque scit magis ex superioribus &c. 18

Probat, scientiam hanc esse dominã, scientia est, quæ ex prioribus causis procedit, ergo magis scientia, quæ adhuc ex superioribus & minus causatis est, ergo & maximè scientia, quæ ex supremis & nõ causatis principijs est, talis est ista Metaphysica, quæ omnium communia principia considerat, ergo domina est, & maximè scientia.

Sed demonstratio non conuenit &c. 19

Reijcitur expositio Auerr.

Auerroes hic docet Arist. concludere, sed melius videtur dicendum, quod respondeat dubitationi, posset enim quis di-

dicere & petere, num hæc ſcientia domina per communia demonſtret propria ſcientiarum. reſpondet, id non eſſe, nunquam enim eſt tranſitus ab vna ſcientia in alteram, niſi per modum ſubalternationis, vt paulò ſuperius dixit, & illic declarauimus, quod nō eſt in his principijs, cum ſint eadem, contracta tamē, vt poſtea declarabitur.

20 *Difficile autem eſt cognoſcere, &c.*

Difficultatem in indagandis proprijs cuiuſq; principijs proponit, quod quidē ſcire eſt, cum non niſi per propria ſciam9: nos autem ex veris & primis procedentes, exiſtimamus demonſtraſſe, cum hæc non ſufficiant, ſed debeant eſſe principia propria, & ſyngenea. Notat Philop. difficilè eſſe propria inuenire principia, quia particulares rerum naturæ ſunt admodū occultæ, ac idcirco earum principia propria per quæ demonſtrare oportet, difficilè cognoſcuntur. atq; hæc de capitis expoſitione.

QVAESTIO I.
Circa cap. 7.

1. dub. circa ſubalternationem. Oportet vt ea, quæ hoc capite dicta ſunt, illuſtremus: ac primum dubium ſit de illis tribus conditionibus, quas ſecundum communem opinionē ad ſubalternationem ſcientiarū neceſſarias aſſignauimus. prima enim, quod ſubiectum vnius ſit ſub ſubiecto alterius, videtur contra Ariſt. c. 10. huius libri, vbi docet, ſcientiam vnam tradere propter quid alicui9, ac proinde erit ſubalternans, & tamen non eſt ſubiectum ipſius ſuperius, vt patet de Geometria, quæ reddit propter quid medico, quare vulnera circularia difficilius curentur, & tamen Medicinæ ſubiectum, nempe corpus humanum, nō eſt ſub Geometriæ obiecto, puta magnitudine.

2. Argum. Præterea contra ſecundam, quod ſit inferius accidentaliter, eſt argumentum: ſi eſſet inferius accidētaliter, eſſet pars in modo, & totum per accidens, ſed de toto per accidens non eſt ſcientia, 6. Meta. c. 2. nec definitio 7. Meta. c. 4. non igitur erit de eo ſcientia ſubalternata.

3. Argum. Contra tertiam eſt argumentū: ſi conclusio ſubalternantis eſt principium ſubalternatæ, tunc peto, vel talis concluſio eſt ex terminis ipſius ſubalternatæ, vel non; ſi non, igitur non erit principium illius, ſi verò eſt, ergo non poterit probari per medium ſuperioris ſcientiæ, nam tūc eſſet ſuperius, & paſſio non poſſet de eo vniuerſaliter prædicari, verbi gratia dicit Medicus, vulnus circulare difficilius curatur, ſi medium eſt Geometricum, nempe circuli partes maximè diſtant, non poteris demonſtrationem facere, nam dices, cuius circuli partes maximè diſtant, difficilius ſanatur, circularis vulneris partes maximè diſtant, tunc illa maior eſt falſa, quia difficilius ſanari non ineſt circulo in communi, quem ſolum ſumit Geometra.

Ad 1. Ad hanc difficultatem dico primo: ſi ſcientia aliqua debet ſubalternari alteri, & ab ea accipere propter quid, debet aliquomodo eius ſubiectum ſub ſubiecto alterius contineri. dico autē aliquomodo, quia ſimpliciter nō eſt opus, verbi gratia ſimpliciter obiectum Medicinæ non eſt ſub Geometria, vt dicit Ariſt. tamē illud obiectum, cuius propter quid dat Geometra, eſt aliquomodo ſub Geometria, nempe vulnus circulare: ſimiliter Aſtrologia accipit à Geometria, propter quid, propterea cælum, de quo Aſtrologia eſt, aliquomodo ſub Geometria eſt, vt habet figuram & dimenſionem: & vniuerſaliter nulla ſcientia reddit propter quid alteri9 ſubiecti, niſi ſit aliquo modo ſub ſuo ſubiecto, cum autem ſubalternata de ſuo ſubiecto totali accipiet propter quid, erit illud ſub ſubiecto alterius, non enim ſcientia eſt ſimpliciter ſubalterna alteri ex eo, quod alicuius particularis ſubiecti concluſionis aliquandò ab ea accipiat propter quid, cum ſubiectum commune & totale non ſit ſub altero, & hoc docuit illic Ariſto. nempe poſſe ſcientiam, propter quid tradere alicuius concluſionis alterius, quamuis enim huius commune ſubiectum ſit ſub altero, tamen illud particulare ſub eo erit, à quo ſumit propter quid.

Dico

Ad 2. 1. Fund. Scientias in communi distingui diuerso modo cognoscendi ipsius intellectus.

Dico secundo, merito, scientiā subalternatam habere subiectum cum illa differentia materiali & accidentali: pro cuius declaratione aduerte, scientias in cōmuni primò distingui penes diuersum modum cognoscendi intellectus, modus autem cognoscendi intellectus est per abstractionem à materia, res enim abstrahendo intelligimus.

Triplex materia, signata, sensibilis, intelligibilis

Materia verò triplex est, quædam, quę dicitur singularis & signata, hæc autem sunt proprietates & conditiones indiuiduorum singularium: quædam est materia, quæ dicitur sensibilis, hæc autem est subiectum cum accidētibus sensibilibus, & cum motu, & mutatione, in quibus versantur hæ inferiores substantiæ, non enim sunt nisi cum his inuolutæ dispositionibus: tertia materia est, quæ dicitur intelligibilis, quæ sunt quantitates & dimensiones.

Ex triplici materia triplex mod⁹ intelligendi, vel triplex abstractio.

Secundo nota, cum triplex sit materia triplex est etiam intellectus abstractio, & triplex intelligendi modus: quædā enim intellectus intelligit abstrahendo à materia singulari, non tamen à materia sensibili, vt quando substantias has corruptibiles consideramus, in cōmuni quidem, sed quatenus his substant mutationibus & qualitatibus sensibilibus, consideramus enim hominem, leonem, animal, non puram substantiam, sed motibus, & mutationibus subiectam: quædam alia intelligimus non solum à singulari, sed etiam à materia sensibili abstrahentes, vt res mathematicas, triangulum enim consideramus abstractum à materia sensibili, non enim in ære, aut ferro, aut ligno consideramus, sed in communi abstractum ab his omnibus subiectis, quæ dicuntur materia sensibilis, quædam alia intelligimus ab omni materia abstrahentes, vt quando ens, substantiam, intelligentiam, ac deum consideramus.

3. Funda. A triplici abstract. triplex scientia speculatiua.

Tertio nota iuxta tres abstractiones, tria esse scientiarum speculatiuarum genera: primum est Philosophia naturalis, quæ considerat res abstractas à materia singulari, sed non à materia sensibili. alterum est Mathematica pura, id est, Geometria & Arithmetica, quæ res tractant abstractas à materia sensibili, sed non ab intelligibili, nam triangulos, & figuras in quantitate, quæ materia intelligibilis est, contemplatur. tertium genus est Metaphysica, quæ res ab omni materia separatas speculatur. vide igitur tria genera scientiarum secundum diuersum intelligendi & abstrahendi modum sumptum. sunt præter hæc quædam scientiæ, quæ cum de re quæ abstrahi poterat à materia sensibili tractent, non abstrahunt ab ea, vt Perspectiua de linea visiua, Musica de numero sonoro, hæc enim vtraque, & similes de quantitate tractant, & non abstracta à materia sensibili, sed limitata ad visum, vel sonum, cum tamen lineæ & numeri abstrahi ab his possent: tales dicuntur scientiæ mediæ inter Philosophiam, ac puram Mathematicam, ac subalternari vtrique, quamuis præcipuè Mathematicæ.

4. Fund. Quid addat subiectum subalternatæ subiecto subalternantis.

Ex quo elicere potes cuius gratia hæc dicta sint, nimirum vt intelligeremus quare scientiæ subalernatæ addant in subiecto differentiam materialem, hoc autem est, quia scientiæ inter se genere non distinguuntur, nisi varius sit modus abstrahendi à materia: cum igitur subalternans sit abstractior, oportet vt subalternata sit de subiecto cōtractiori: & hoc diligenter nota.

Hic soluit 2. argum.

Per quod respondetur ad secundum non enim Perspectiuus habet pro obiecto totum hoc, lineam visualem, esset enim totum per accidens, sed lineam vt est in visuali materia, ac si dicas, non speculatur quascunque lineas, sed eas, quæ in tali materia sunt: idem de alijs huiusmodi.

Ad 3. Duo genera passionum in scientia subalternata.

Dico circa tertium, passiones in duplici differentia reperiri in scientia subalternata, quasdam communes, quæ insunt subiecto illius, non primo, sed à superiori deriuatæ, vt dum dicimus, conus est minor recto, diatessaron est proportio sesquitertia, hæc enim prædicata superioris scientiæ sunt. quædam aliæ passiones sunt propriæ subiecto inferioris, tamen non potest per medium proprium suum probare, vt dicit Medicus vulnera circularia difficilius sanari: tota conclu-

clusio medica est, sed medium est Geometræ. quando ergo passiones sunt communes, tunc per mediũ superioris scientiæ probantur, vt diximus in textu: at cum sunt peculiares, tunc per medium superioris probãtur, contractum tamen ad illud subiectum, vt Medicus non sumet medium commune, latera circuli maximè distant, sed latera vulneris circularis, & dicet; vulnus, cuius latera maximè distãt, difficile sanatur, vulnus circulare est vulnus laterũ maximè distantium, ergo tale vulnus difficilius sanatur. per hæc possunt intelligi reliqua, & sic patet solutio argumenti tertij. & est notanda doctrina, non enim intelligere oportet, quod omnia principia subalternatæ debeant demonstrari in subalternante, cum oppositum experientia doceat, sed ad sensum expositum.

2.dub.principale circa totum cap. Alterum dubium est circa caput, videtur enim quod vna scientia etiam non subalterna demõstret conclusionem alterius, nam Philosophus demonstrat rotundum cælum, similiter Astrologus; & diametrum esse asymmetrum probat Arithmeticus, quia aliter numerus par esset æqualis numero impari. Dico, quod sicut vna res varijs rationibus ad diuersa prædicamenta, & ad diuersas scientias spectare potest, ita etiam eadem conclusio, & quæque scientia suis medijs eam demonstrabit. vnde Philosophus ostendit rotunditatem cæli per motum, Mathematicus verò per æquidistantiã à centro. Ad illud de diametro dico, cũ res Arithmeticæ, & Geometricæ ex parte cõueniant, cum Arithmeticus figuras etiã in numeris speculetur, aliquãdo propter communionem subiectorum, & rerum quas tractãt, etiã media sibi cõmunicãt, nec hoc est contra id quod Aristo. docet.

Solutio. Vnam rem varijs modis pertinere &c. ad diuersas categorias & diuersas scientias.

3.Dubium Quomodo se habeat Metaphysica, ad principia scientiarum. Tertium dubium est de Metaphysica, an probet scientiarum principia, ex hoc enim loco sumitur illud vulgare dictũ, nulla sciẽtia particularis sua probat principia, sed Metaphys. hoc munus est. dico pro præsenti, multæ sciẽtiæ particulares sumuntur à Metaphysica, ex parte enim subiectorum indigent Metaphysica stabiliente ens, substantiam, accidens, quæ nisi essent, subiecta reliqua ruerẽt. Secundo indigent illius passionibus, sępe enim de vno, de multis, de identitate, de diuersitate, de toto, de parte, & similibus scientiæ tractant, quæ Metaphysica sunt. Tertio indigent, quia nullæ propositiones vllam vim probatiuam haberent, nisi in virtute principij, quodlibet est, vel non est, vt alibi diximus. Quarto indigẽt, quia veritates dignitatum peculiariũ in virtute vniuersalium nituntur, vt diximus in textu: & hoc sensu Metaphysica dicitur probare principia aliarum scientiarum, quæ dum sua probat, simul alia ꝓbat, vt qui omne animal sensibile probat, simul etiam hominem sensibilem ostendit, non in propria forma: ita dum Metaphysicus stabilit suas communes dignitates & principia, stabilit inferiora, sed non in propria forma particulari ea demonstrat, immò nec sua semper demonstrat, nempe quæ per se nota sint, sed à cauillis aliorum defendit, & contra negantes ea dialecticè, & ad impossibile reducendo inuehitur, vt dicit Simpl. 1. Physi. Atque satis de quæstione hac.

Metaphysica sua principia probando aliarum etiam scientiarũ principia probat.

Demonstratiuarum scientiarum Principia, nonnulla esse commuuia, nonnulla propria: quaque ea sint, & quo pacto præcognoscantur: pariter & reliqua demonstrationẽ ingredientia.

CAPVT VIII.

Dico autem principia in vnoquoq; genere hæc, quæ quòd sunt, nõ contingit monstrare. 1

Quid igitur significant & prima, & quæ ex his accipitur, quòd aũt sunt, principia quidem necesse est accipere, alia verò mõstrare. vt quid vnitas, aut quid rectum, aut triangulum. esse autem vnitatem accipere, & magnitudinem, altera verò monstrare. 2

Sunt autẽ, quibus vtuntur in demonstratiuis scientijs alia quidem propria vnius- 3

vniuscuiusque scientiæ, alia verò communia. communia autem secũdum proportionem: quoniam vtile vtiq; quantum in eo, quod sub scientiam est genere. propria quidem, quemadmodũ lineam esse talem, & rectum: communia verò, vt si ab æqualibus æqualia auferantur, quod æqualia sunt reliqua. sufficiens autem est vnumquodq; horum, quantum est in genere, idem enim faciet, & si non de omnibus acceperit, sed in magnitudinibus solum, Arithmetico autem in numeris.

4. Sunt autem propria quidem, & quæ accipiuntur esse circa quæ scientia speculatur in existentia per se, veluti vnitates Arithmetica. Geometria verò puncta, & lineas: hæc enim accipiunt esse, & hoc esse. horum autem passiones per se, quid quidem significat, vnaquæque accipiunt: veluti Arithmetica quidẽ, quid impar, aut par, aut quadrangulum, aut cubus. Geometria verò, quid* irrationale, aut refrangi, aut concurrere. quod autem sunt, monstrant & per communia, & ex demonstratis. & Astrologia consimiliter.

*a.l. ꝑporti onale.

5. Omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, & quæcunque esse ponuntur. hæc autẽ sunt, genus, cuius per se passionũ est speculatiua: & cõmunia, quæ dicimus dignitates, ex quibus primo demõstrant: & tertiũ passiones, quarum quid significat vnaquæque accipit.

6. Nonnullas tamẽ scientias nihil ꝓhibet quædam horũ despicere, vt genus non supponere esse, si sit manifestũ, quod est: non enim similiter planum, quòd numerus est, & quod frigidum & calidum. & passiones non accipere, quid significant, si sint planæ: quẽadmodũ neq; cõmunia non accipit, quid significant: hoc ꝙ est, æqualia ab æqualib. demere, quoniam notũ. sed nihil min⁹ natura tria hæc sũt, circa ꝙ mõstrat, & quæ mõstrat, & ex quib.

Non est aũt suppositio, neq; petitio, ꝙ necesse est esse propter ipsum, & videri necesse. nõ enim ad extrinsecã rationẽ demonstratio, sed ad eã, quæ in anima: quoniam neq; syllogismus. semper enim est instare ad extrinsecam rationem sed ad intrinsecã rationem, non semper. 7.

Quæcunq; igitur monstrabilia existentia accipit ipse non monstrãs, hæc quidẽ, si apparẽtia discẽti accipiat, supponit, & sunt nõ simpliciter suppositio, sed ad illũ solũ. si verò, aut nulla inexistẽte opiniõe, aut & cõtraria inexistente, accipiat idẽ, petit. Et hoc differũt suppositio & petitio. est enim petitio, ꝙ subcontrarium est ad discentis opinioni: aut quod aliquis demonstrabile existens accipiat, & vtatur non monstrans. 8.

Termini quidẽ igitur non sunt suppositiones, neq; enim esse aut nõ esse dicũt. sed in propositionib. suppositiones. terminos aũt solum intelligere oportet. hoc aũt nõ est suppositio: nisi & ipsum audire suppositionẽ aliquis esse dicat. sed quibuscunque existẽtibus, eo ꝙ illa sunt, fit cõclusio. 9.

Neq; Geometra falsa supponit, quẽadmodum quidã asseruere dicentes, ꝙ non oportet falso vti: Geometrã verò mẽtiri, dicentẽ pedalem non pedalẽ, aut rectam descriptam, nõ rectam existentem. Geometra verò nihil concludit, eò quod hæc est linea, quam ipse locutus est, sed q̃ per hæc ostenduntur: 10.

Præterea petitio & suppositio omnis, aut vt totũ, aut vt in parte: definitiones verò neutrum horum. 11.

Formas quidẽ igitur esse, aut vnũ aliquid præter multa, non necesse, si demonstratio erit. esse quidẽ igitur vnũ de multis verũ dicere, necesse est nõ enim erit vni- 12.

niuersale, nisi hoc sit. si aũt in vniuersale nõ sit, med iũ non erit: quare neq; demõstratio. oportet igitur aliquid vnũ & idem in pluribus esse, non æquiuoca.

13. *Non contingere aũt simul asserere & negare, nulla accipit demonstratio, nisi oporteat monstrare & conclusionem sic. Monstratur autem accipientibus primũ de medio, q verum, negare autem nõ verum. Medium autẽ nihil differt esse, & non esse accipere: consimiliter aũt & tertium. si enim datũ est, de quo hominem verũ dicere, si & non hominẽ verũ, sed si solum hominem animal esse, totũ, nõ animal autẽ non. erit enim verũ dicere Calliam, si & non Calliam, tamen animal, non animal autẽ non. Causa autem, quoniam primum non solùm de medio dicitur, sed & de alio, eò quod est in pluribus. quare neq; si medium & idem est, & nõ idem, ad conclusionẽ nihil differt.*

14. *Omne autem asserere, aut negare demonstratio ad impoßibile accipit: & hæc neq; semper vniuersaliter, sed quantum sufficiens est. sufficiens autẽ est in genere. dico autem in genere, vt circa quod genus demonstrationes fert. quemadmodum dictum est & prius.*

15. *Cõmunicant autem omnes scientiæ sibi inuicẽ secundũ communia. cõmunia autẽ dico, quibus vtuntur, tanquã ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant.*

16. *Et Dialectica omnib. & si aliqua vniuersaliter tentet monstrare communia: vt quod omne asserere, aut negare: aut quod æqualia ab æqualibus: aut talium nonnulla.*

17. *Dialectica verò non est ita determinatorũ quorun dã, neq; generis alicuius vnius. nõ enim interrogaret, demõstrantẽ enim non est interrogare, eò q oppositis existentib. non monstrauit idẽ, monstratũ est autem hoc in ijs, quæ de syllogismo.*

Dico aũt principia in vtroq; genere, &c. 1.

De principijs demõstrationũ, quæ necessaria per se, aut ꝓpria docuerat esse, sermo est in hoc capite, q in tres partes diuiditur, in prima principia ipsa distinguit, ac quo cõueniant, quoue differant. & inter se, & à principiatis ostẽdit: in secunda cõmunia principia ab alijs quibusdã separat principijs in particulari: in tertia quomodo quodam communi principio vtamur in demonstratione mõstrat: repetit autem aliqua quæ in proœmio dixerat, quia illic ænigmatice, vt inquit Philop. loquutus fuerat, vel quia illic nõ per se, sed vt doctrinam ex præexistenti fieri cognitione probaret, illa dixerat: nũc verò per se hæc docet.

Proponit igitur, quæ principia dicantur in scientia aliqua, illa nempè, quæ nõ demonstrantur esse: vbi aduerte, non esse legendũ sicut aliqui legunt, scilicet principia sunt, quæ cũ sint, non demonstrantur esse, id est, sunt vera, & indemonstrabilia. iste enim non est Arist. sensus, legẽdũ enim est, quòd sunt non demonstratur, id est, principia sunt in sciẽtia aliqua ea, quæ non demonstrantur esse: Est autem hæc pulchra regula principia dignoscendi, & in scientia qualibet, & demonstratione, ea scilicet esse principia quæ talis scientia, seu talis demõstratio non ꝓbat esse, sed supponit: verbi gratia supponit Geometria esse lineas, signa, id est, pũcta, Arithmeticus vnitates, numeros, hæc dicuntur principia: similiter in qualibet peculiari demonstratione non demonstramus subiectum esse, nec medium, dicuntur principia: hoc autem non solũ de simplicibus principijs, sed etiam de complexis, quales sunt propositiones, dignitates, & præmissæ in demonstrationibus singulis: hæc enim omnia, vt non demõstrantur in scientia illa, vera esse dicuntur principia scientiæ, vt verò præmissæ in illa demonstratione cuius sunt, nõ demonstrantur, illius principia dicuntur: & vni-

Quæ sint principia in scientijs

vniuersaliter, quod est in scientia, aut de monstratione, ita vt illic non demonstretur esse, sed supponatur, id est principiũ, siue simplex, siue complexum sit.

2.

Quid quidem igitur significent, &c.

Assignat id in quo principia, & ea quorum principia sunt, conueniant. oportet autem per principia hic non solùm complexa, sed etiam simplicia, vti diximus, intelligere, per ea verò, quæ ex principijs sunt, seu per principiata, etiã complexa, quæ conclusiones sunt, & incomplexa seu simplicia, quæ sunt passiones & quæsita. est ergo cõuenientia inter hæc, quod de omnibus oportet in demonstrationibus, & in scientijs, supponere, quid significent: hoc enim non demonstratur in scientijs, nec de principijs, nec de principiatis: at discrimen est, quod de principijs omnibus. præterea oportet supponere, quod sint, si simplicia, quod existant, si complexa, quod vera sint; at de principiatis id demonstramus, nam conclusionem veram esse demonstramus, similiter ipsam passionem inesse demonstramus, non autem supponimus. Arist. ponit exempla in simplicibus principijs, & principiatis solũ, nempè in subiectis, vt vnitate, & magnitudine; in passionib. vt in recto, & triangulo.

3. *Sunt autem quibus vtuntur in demonstratiuis, &c.*

Principia præsertim complexa hic diuidit in communia & propria, communia sunt, quæ scientiam illam transcendunt, vt si ab æqualibus æqualia demas, restant æqualia, hoc enim pluribus inest scientijs: propria verò, quæ ex his, quæ in scientia tali sunt, constant, vt linea est magnitudo indiuisibilis secundum latitudinem; rectum est, cuius extrema non exeunt à medio, hæc enim Geometrica sunt. Posses dubitare, cùm scientia ex proprijs procedat, quomodo principia habet communia? Respondetur non vti scientias his communibus, vt cõmunia sunt, sed vnaquæque scientia & demonstratio ea limitat ad suam materiam ad

Dubium.

Solutio.

quam eis indiget, vt Geometra dicit, si ab æqualibus magnitudinibus æquales demas, Arithmeticus ad numeros contrahit, & singulæ demonstrationes suis terminis adaptant, nec propter hoc minor est vis illorum principiorum, cùm semper sint vera & necessaria, & immediata: & propterea dicuntur communia secundum analogiam, quia ex eis vnaquæque scientia accipit pro sua materia. 4.

Sunt autem propria quidem, & hæc, &c.

Præter propria complexa, quę assignauerat, incomplexũ principium assignat nempè subiectum, de quo accipimus ꝙ sit, & quid significet, & hoc est quod dicit; Esse & esse hoc. atque de tali subiecto demonstramus passiones, quæ ei per se insunt, & de his, quid significent, supponimus. Posses dubitare, quare modo separatè de simplici & incomplexo principio loquitur? Dico & hoc est aduertendum hoc esse discrimen inter complexum & simplex principium, complexum enim in commune, & proprium distinguitur, at simplicia omnia propria sunt, ob id primo propria complexa cum simplicibus non coniunxit, sed cũ cõmunibus, postea simplicia adiũxit: exempla ponit horum, quæ nota sunt. irrationalis dicitur quantitas, quæ alteri non communicat in parte aliquota, vt diameter costæ, quæ passio Geometrica est: inflecti verò dicitur eadem linea, quando ab vno puncto resilit, sicut pila: concurrere dicuntur duæ lineæ, quæ cõiunguntur in puncto. 5.

Dubium.

Solutio.

Omnis enim demonstratiua scientia, &c.

Ostendit sufficienter de istis determinasse, cũ non sit aliquid in demonstratione præter passionem, & subiectum, quod principium est simplex, & dignitates principia complexa. Dices, quid de conclusione? dico, sub subiecto & passione comprænhenditur. dices, quid de præmissis? dico, sub dignitatibus esse; nam dignitates licet sub cõmuni forma demonstrationem non componant, tamen li-

 mita-

mitatæ, & contractæ, propositiones, & præmissæ fiunt, ex quibus demonstramus.

Dubium. Dices, nónne etiam ex propositionibus quæ dignitates non sunt, demonstramus? non enim semper Euclides ad dignitates recurrit, sed per ea, quæ demonstrata sunt, demonstrat alia. Dico, ita esse, & hoc est, quod in præcedentibus verbis dixerat Aristot. demonstrant per

Solutio. communia & per ea, quæ demonstrata sunt: at quia nullus perfectam habet demonstrationem, nisi ad illa indemonstrabilia perueniat: propterea dixit ex dignitatibus esse demonstrationem, sed addidit hoc, tanquam ex primis, quia etiam ex demonstrabilibus sunt demonstrationes, sed non tanquam ex primis, hæc enim dignitates sunt.

6. *Quasdam tamen scientias nihil probibet, &c.*

Soluitur dubiū ab Arist. Posset quis dubitare, an semper illa supponere necesse sit, respondet Arist. nō opus esse semper, nā quādo subiectum esse notum est, vt calidū esse, frigidum esse, non opus est supponere, sicut quādo obscurū est, vt numerum esse, similiter de passione, cū enim nota est significatio, nō opus est supponere, sicut nec de principijs illis, quæ dignitates sunt, supponimus quid significent, hoc enim notum est: quæ verò nota non sunt, supponuntur, quod supra etiam nos diximus de principijs, & dignitatibus. concludit, siue supponantur ista, siue nō, semper illa tria in demōstratione esse, dignitates, passionem, subiectum.

7. *Non est autem suppositio.*

Not. discrimen inter quatuor genera principiorum. Hæc est capitis secunda pars, in qua discrimē inter ista quatuor principia ponitur, dignitatem, suppositionem, petitionem, definitionem: dignitas est principium necessarium, non solū in se, sed quod etiā omnibus videtur, & cognoscitur necessariū, vt quodlibet est, vel nō est, & similia. hæc enim lumine naturali ab omnib. cognoscūtur per se absq; alio medio, posses obijcere, nō est omnibus manifestū, quādoquidē negari potest. respōdet Arist. verbo & voce posse negari, sed non intellectu, secundū quē demonstrationes & syllogismos mēsurare oportet, nā rationes exteriores potest quis pro libito negare voce, sed interiores nō pro libito negamus: sūt igitur hęc prīcipia nota, & ab omnib. interius necessario concessa, quæ Albertus in præsenti iterum comparat visibilibus, quæ suo lumine videntur, vt superius etiam diximus ex ipsomet.

Quacunque ergo demonstrabilia.

Suppositiones & petitiones declarat, 8. hæc enim sunt demōstrabilia principia, quæ cū demonstrari possint, non demōstrātur ab aliquo, sed sine demonstratione accipiuntur esse vera: differūt tamen, si enim ista discenti, id est, ei, cui fit demonstratio, nota sunt, ac si essent demōstrata, dicuntur respectu illius suppositiones, quod sæpè accidit in argumentando, recipit enim qui respondet propositiones aliquas absque probatione, quę probari poterant, quia illi notæ sunt: si verò discenti non sunt nota, vel quia nō est vnius opinionis, id est, quia non scit illa, vel quia contrariæ opinatur, & illa existimat non esse, tunc dicuntur petitiones, seu postulationes, quia demonstrator petit, vt modò admittat ea, vt demōstratio procedat, & postea probabuntur: in quo apparet differentia horum duorum, à dignitatibus, & inter se: à dignitatibus quidem, quia sunt dignitates indemonstrabiles, & omnibus per se notæ, hæc verò demonstrabilia, & non omnibus nota: inter se verò, nam suppositiones videntur discenti, petitiones verò non videntur, vtraque tamen recipiūtur esse absque demonstratione, cùm demonstrari queant. Dignitātes quomodo à suppositione & petitione distinguātur.

Termini igitur non sunt suppositiones, &c. 9.

Definitio aliud est principium in demonstratione, quod quid sit notū est, ob id, quid non sit potius explicat, non est igitur suppositio, nec petitio, quod duplici ratione probat, altera est, quia suppositiones significant esse, vel non esse, non autem definitiones: cuius ratio est, nam suppositiones in propositionibus sunt, id est, suppositiōes sunt propositiones, termini

ni

ni verò & definitiones solum intelliguntur, cum in simplici intellectus operatione sint, in qua non est propositio, sicut nec videre, vel audire sunt propositiones quia simplices cognitiones sunt Phi lop. illa verba, suppositiones in propositionibus sunt, exponit in hunc sensum, quòd definitiones sumptæ in propositionibus, nempe de definitis enunciatæ, sunt suppositiones, vt homo est animal rationale, triangulus est figura tribus lineis terminata: & est expositio etiam bona, mihi tamen videtur prior melior. concludit Ari. suppositiones esse, ex quibus existentibus sequitur conclusio, eò quòd ipsæ sunt, id est, sunt propositiones per quas conclusio infertur & probatur.

Quædam notatu digna.

1. Nota. Sunt hic aliquot notanda, primũ est, ista tria, suppositionem, petitionem, definitionem, sub vnico genere comprehendi, nempe sub positione, cuius meminit ca. 2. superiori, nunc tamen numerans ipsas species reliquit genus ipsum, nec hoc absurdum videri debet.

2. Nota. Suppositiones & petitiones partim demonstratiuas, partim dialecticas esse. Est etiam notandum, suppositiones, & petitiones esse in duplici differētia, quædam sunt demonstratiuæ, quædam dialecticæ. demonstratiuæ omnes sunt necessariæ, & de his est sermo in præsenti. vnde male docuit Philopo. petitiones posse esse falsas, cũ hic dicat Arist. esse demonstrabiles: quædam verò dialecticæ, petũt enim & supponunt etiam hi, qui probabiliter disputant, atq; hæ possunt esse falsæ, sunt enim probabiles.

3. Nota. Suppositiones & petitiones & in scientijs & in ipsis particularibus demõstrationib. reperiri. Tertio notandum est, esse suppositiones in scientia, similiter petitiones, & in demonstratione peculiari. in sciētia suppositiones, & petitiones sunt propositiones, quæ cũ demonstrabiles sint, saltem in alia scientia supponuntur, vel vt notæ discenti, vel vt petitæ, deseruiunt tamē pro multis conclusionibus illius sciētiæ, sicut à puncto in punctum lineam ducere, & similes: in demonstratione verò qualibet præmissæ, quæ in ea non demonstrantur dicuntur suppositiones, aut petitiones in illa demõstratione: si enim sunt notæ respondenti, suppositiones; si verò non, petitiones.

4. Nota. Suppositiones & petitiones nõ semper à priori esse demonstrabiles. Tandem notandum est, cum Aristo. dicit, suppositiones & petitiones esse demonstrabiles, non intelligi, semper esse demonstrabiles demonstratione propter quid, sunt enim aliquæ suppositiones immediatæ, vt quando definitiones de definitis sumimus, sed dicuntur demonstrabiles, vel quia demonstrari possunt, vel non sunt ita notæ, quin aliqua ratione saltem à posteriori indigeant: & tamen absq; tali probatione proponuntur.

Neq; autem Geometra falsa supponit &c. 10

Posset quis dubitare, an supponere liceat falsa, vt quidam existimant Geometras falsa supponere in suis demonstrationibus, supponunt enim lineam bipedalē, quæ forsan est tripedalis, & lineā rectam, quæ curua est, & similia. respondetur nõ licere, nam Geometræ non vtuntur illis suppositionibus, vt ex illis demonstrent, sed vt ostendant, veras lineas, & veras rectas, & veras quãtitates, per quas demonstrant, non ergo vtuntur suppositionibus falsis, per quas demonstrant.

Amplius petitio & suppositio, &c. 11

Hoc est alterum argumētum, quo suppositionem non esse ipsam definitionem probat, suppositio enim & petitio est vniuersalis, & in parte, id est, particularis: at definitio nec vniuersalis, nec particularis dicitur, non enim est propositio, cuius proprium est, vniuersalem, vel particularem esse, non ergo est suppositio, aut petitio.

Species quidem igitur esse, &c. 12

Cum multa de vniuersalibus locutus sit, dubium esse posset, an cum demonstrationes & definitiones sint vniuersalium, opus sit, species, id est, ideas ipsas vniuersales separatas ponere, vnum enim motiuũ Platonis ideas constituentis hoc fuit, nēpe quia scientię & definitiones, quæ vniuersalium sunt, non aliter essent. respondet Aristoteles non opus esse ob demonstrationes, & scientias ideas separatas ponere, sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ valeat de mul

tis vniuocè prædicari, non autem separatam, nisi per operationẽ intellectus. Multa de vniuersalibus alibi diximus, ob id hic his supersedebimus. vide quęstionem procemij super Porphyrium.

13 *Non contingere autem idem simul, &c.*

Locus hic summæ obscuritatis est ob defectum verborum Arist. propterea rem & sensum potius, quàm orationem, omnes Græci, Latini, & Arabes explanant, in sensu autem non plenè omnes conueniunt, quorum expositiones & sensus enarrare, prolixum & inutile esset, sumam ex his omnibus, quæ mihi magis veritati videntur conformia, & literæ Arist. consonantia, addam autem, quæ videntur singulis deesse, ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Principia vniuersalissima duo esse.

Duo igitur sunt principia vniuersalissima, quorum veritati innituntur reliqua, alterum negatiuum, scilicet de nullo est verum affirmare, & negare, alterũ affirmatiuum, scilicet de quolibet affirmare, vel negare, verum est: his duobus, sicut & reliquis, demonstrationes vtũtur limitatis, & coartatis ad peculiarem materiam, quod quidẽ quã do, & quomodo fiat, in præsenti docet Arist. quæ est tertia pars capitis, de his enim magis videtur dubium, cum generalissima sint, quam de alijs: incipit autem à negatiuo, & dicit, tunc tale principium in demonstrationem ingredi, cum talis est conclusio, quæ illo sic ingredienti indigeat, quando nempè de subiecto conclusionis enunciamus aliquod prædicatum affirmando ipsum, & remouendo oppositum, vt si dicas, Callias est animal, & non est non animal.

Ad huiusmodi conclusionem demonstrandã oportet in demõstratione etiam sumi tale principiũ contractũ: sumimus autem sic sumendo duos terminos contradictorios altero affirmato, altero negato & remoto, vt in illa conclusione eadẽ apparet: sic autem in demonstratione sumi debet. ecce quando liceat tale principium in demõstratione sumere, sed quomodo, & quo loco in demonstratione eo vtendum, docet: sunt enim tres termini in demonstratione, maius extremum, nempè prædicatum maioris, minus extremum, subiectum minoris medium, scilicet subiectum maioris & prædicatum minoris: tale principium non in medio, nõ in minori extremo, quod dicitur tertiũ, sed in primo, id est maiori extremo constituendum est, & dices, omnis homo est animal, & non est nõ animal, Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est non animal.

Dubium. Dices, quare non in medio, & tertio sumi debet? huic respondet Aristo. quia est inutilè prorsus ad talem conclusionem inferendam, nam etiã si oppositum medij sumeres absq; negatione ipsius, adhuc sequitur conclusio: similiter de tertio, nã etiam si dicas, omnis homo, & nõ homo est animal, & non est non animal, dummodo Callias sit homo tantum, sequitur Callias est animal, & non est nõ animal. similiter de tertio, etiamsi enim non Callias sit homo, dummodo Callias sit homo, sequitur eadem conclusio. Solutio.

Dubium. Dices tu. quare de medio & opposito medij enunciamus maius extremum, nõ de medio autem enunciamus primum, & oppositum primi, dicit enim homo, & non homo animal, at homo non dicitur animal & non animal. Respon. quia maius extremum est superius medio, nõ intelligas semper id esse in demõstratione, nẽpe ꝙ sit superius, sed hoc est argumentum non posse tale principiũ esse necessarium in medio, quia si necessariũ esset, semper esset, at cum primum est superius non licet, argumentũ igitur est, non esse necessarium, idem dicendum de tertio: hunc crediderim esse integrum sensum Arist. & valdè notandum. Solutio.

Expositio textus. Literam igitur ipsam exponamus, nõ contingere autem simul, id est, istud principium, de nullo est verum affirmare, & negare, nullam demonstrationem ingreditur, nisi cum opus est demonstrare conclusionem, sic, id est, per illud principiũ, quod fit cum id in conclusione est, tunc autem in demõstratione accipi sic debet, accipientibus primum, id est, maius extremum de medio in maiori quod verũ, negare

negare autem non verum, id est, affirmãdo ipsum primum & negando negationem primi, quæ falsa erat, non enim dicebatur, homo est animal, & non animal hoc enim falsum est: dicemus ergo, homo est animal & non non animal, & remouere contradictorium primi, est dicere, quod negare primum, non est verum.

Nihil differt. Hic probat non posse in medio illud esse, quia in medio, & minori extremo possumus oppositum medij sumere, etiam oppositum minoris extremi, dicitur enim homo, & non homo est animal, Callias & non Callias est homo, non igitur principium est necessariũ cum oppositum verè liceat sumere.

Nam si datum est. Ostendit id exemplo, quomodo sit inutilè cum medio oppositum medij sumere ad conclusionem inferendam, dicens, si datum est, de quo hominem verum est dicere, id est si detur quod Callias sit homo & non hominem verum, id est, licet verum sit quod nõ homo est animal, & non non animal, dummodo detur, sed si solum hominem, totum nempe hoc, homo est animal, & nõ non animal, erit enim verum, id est, sequitur conclusio, Callias est animal, & non non animal, vt sit sensus, dummodo homo sit animal, & non non animal, & Callias sit homo, sequitur, ꝙ Callias sit animal, & non nõ animal, siue etiam non homo sit animal, & non Callias homo.

Causa autem est. Reddit rationem cur id liceat in medio, nempè sumere ipsum & oppositum, quia nempe maius extremum superius est, & contingit esse, cum enim conuertibile est, id non licet: at maius extremum, & oppositum in nullo casu licet verè sumere, sed semper negando oppositum, vti diximus, postea concludit, nihil differre ad conclusionem duo opposita in medio sumere, & in tertio, non ergo est ibi tale principium necessarium. Hæc circa literam.

Quædam Notatu digna.

1. Nota. Oppositũ medij non stot. Sunt aliqua notanda ꝓ perfecta intelligentia huius. primũ, quando dicit Aristot. oppositum medij posse sumi, vt homo & non homo est animal, non intelligas, quòd in vtraq; propositione id licet, nam minor erit falsa, vt notat Auer. scilicet Callias est homo & non homo, sed sensus est, si in medio tale principium sumendum esset, nunquam medium, & oppositum sumere liceret: at in maiori id fit, non ergo in medio est ponendum id principium. debere sumi in vtraque propositione.

Aduerte secundo, non solum in maiori oppositum medij sumi posse, imò, vt notat Philop. aliter sumi est impossibile, cum primum est superius, est enim falsum dicere, homo & non non homo est animal, & non est nõ animal, cum multa, quæ sunt non homo, licet non omnia, sint animalia. 2. Nota.

Aduerte maximè tertio, quare Arist. non ponat principiũ hoc in subiecto conclusionis, sed solum in prædicato, dicim⁹ enim etiam homo, & non non homo est risibilis. dico cum in subiecto est, non potest poni in demonstratione, nam esset consequentia mala, nec esset bona forma cum detur antecedens verum & consequens falsum, vt patet in hac, omne animal rationale est sensitiuum, omnis homo & non non homo est animal rationale, non valet, ergo homo & non non homo est sensitiuus. 3. Nota.

Aduerte quarto cum Philop. tales demonstrationes, quæ cum hoc principio sumuntur, non esse inutiles, quamuis id videatur sancto Thomæ: sunt enim, vt dicit Philop. multa, quæ apparent secundũ opposita prædicari, vt elementa esse corruptibilia, & non corruptibilia, quia corrumpuntur secundum partem, non corrumpuntur secundum totum, similiter cælum esse in loco, & non esse in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum, & alia huiusmodi, ex quibus quis posset existimare posse hæc opposita affirmari, aduersus quos possumus & debemus sic oppositas monstrare conclusiones. 4. Nota. Demõstrationes, q̃ cũ generali illo sumũtur principio, nõ esse inutiles.

Aduerte quinto, quamuis istud exemplum Arist non sit demõstratio propria, quia est de singulari, puta Callia, tamen possunt fieri multę huiusmodi demõstrationes, vt si dicas, omnis actus habens esse in 5. Nota.

se in se est immortalis, & nō nō immortalis, anima rationalis est talis actus, ergo anima est immortalis & non nō immortalis, & sic etiam in alijs fit.

6. Nota. Contradictionē terminorum simpliciū esse imperfectam.

Aduerte sexto cum Philop. cum audis contradictionem inter terminos, puta homo nō homo, animal nō animal, nō intelligas cōtradictionē perfectā, hæc enim non nisi in propositionib. est, sed est quędā imperfecta contradictio, quæ dicitur secundum finitos & infinitos terminos.

14 *Commune autem aut affirmare, &c.*

Expositio Themi. & Philop.

Themistius & Philop. volunt, vt postquam Arist. probauit demonstrationi ostensiuæ deseruire illud principium, modò probet etiam deseruire demōstrationi ad impossibile, D. Tho. verò, & alij hoc ad principium affirmatiuum referūt, vti diximus in principio: & quamuis vtrūq; sit verum & probabile, magis videtur cōsonare literæ sententia D. Tho.

Expositio verior D. Thomæ.

Est ergo sensus, quòd hoc principium de quolibet est verum affirmare, aut negare, deseruit demonstrationi ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius demonstrationis, sicut etiam dictum est de alijs principijs communibus.

Nota de syllogismo ostensiuo, & ad impossibile.

Propter ꝙ aduerte ex li. 1. Prio. c. 22. & 23. esse duplicē syllogismum, ostensiuū, & ad impossibile, probamus enim aliquā conclusionem dupliciter, vno modo illā veram ex veris concludendo, vt qui hominem esse risibilem probaret sic, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis: talis syllogismus & probatio dicitur ostensiua. altero modo eandem conclusionem probamus ostendendo suum contradictorium esse falsum, cum enim contradictoriorum hoc aut illud sit verum, si falsum ostenditur vnum, probatur alterum verum, talis syllogismus & probatio dicitur ad impossibile demonstratio.

Fit aūt hoc modo, sumendo primum cōtradictoriū conclusionis probandæ, puta, nullus homo est risibilis, si probanda est, homo est risibilis, secundo ex eo, cum alia propositione vera, inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, vt cum sit illa bona consequentia, & cōclusio falsa, necessarium sit aliquā præmissam esse falsam, quæ erit illius primæ cōtradictoria, nam altera coassumpta erat vera, sumitur enim sic, nullus homo est risibilis, omne rationale est risibile, ergo nullus homo est rationalis. in Cæsare. conclusio est falsa, ergo altera præmissa, non minor, quia est manifesta, ergo maior, quæ est contradictoria prioris: tunc tertio vtatur principio contracto sic, aut omnem hominem non esse risibilem, aut aliquem esse risibilem verum est, sed nullum hominem esse risibilem non est verum, ergo hominem risibilem esse verum est: in quo tertio processu vtor hoc principio affirmatiuo contracto. & hæc est mens Arist.

Communicant autem omnes scientia, &c. 15

Concludit scientias omnes communicare in istis principijs communibus, vt dictum est, non tamen in his, ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant, id est, non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus, ex quibus proximè demonstrant, nec in conclusione quam demonstrant.

Tria genera communium principiorum.

Vbi aduerte communia principia esse in triplici differentia, quædam sunt communissima omnibus scientijs & omnib. demonstrationibus, qualia sunt illa duo prædicta, in his vis omnis probatiua & illatiua nititur, vt dictum est: quædā sunt communia multis quidem scientijs, sed non omnibus, nec vniuersis demonstrationibus, qualia sunt illa Mathematica, omne totum est maius parte, & similia quædam vni scientiæ propria, sed cōmunia multis illius scientiæ demōstrationibus, vt in Philosophia naturali, motus est, in morali omnes appetunt bonum. huiusmodi sunt multa in singulis artib9 Mathematicis: in præsenti sermo est de cōmunissimis, in his enim solum omnes scientiæ conueniunt, in reliquis multæ, aut vnius scientiæ varię demōstrationes, sed non omnes.

Quomodo principiali-

Aduerte præterea hæc principia communia non per se conclusionem probare

pia cōmunia ꝓbent aliquā cōclusionem aliquam, nisi vel limitentur, vel cum alijs sumantur propositionibus, non enim semper formaliter sunt in demonstratione, sed virtualiter: vt non semper illa priora duo & reliqua in demonstratione sunt secundū se, licet virtus saltē priorum sit semper. Est enim similitudo, vt enim causæ naturales quædam sunt vniuersales, varijs effectib. ꝓcreandis promptæ, vt sol, cæli, intelligentiæ.; nihil tamen producunt eorum, nisi adiunctę particularibus causis, sol enim cū leone producit leonem, & cum equo equum: ita similiter illa principia communia, non enim ipsa sola, nec particularia sola sed simul vtraque probant, ac ob id dicuntur communia secundum analogiam & proportionem, quia sicut in hac scientia cum principijs huius producunt hanc cōclusionem, ita etiam in alia scientia & demonstratione producunt cum alijs particularibus principijs aliam conclusionem, ob id dicuntur principia analoga & proportionalia respectu variarum conclusionum particularium, quæ in varijs scientijs & demonstrationibus sunt, & hoc est maximè notandum.

16. *Et Dialectica quidem de omnibus, &c.*

Aduerte discrimen inter Dialecticū & Metaphy. Duas scientias ex communibus procedere docet, Dialecticam & Metaphysicā, sed discrimen est inter vtramque. Metaphysica cōmunia per communia probat, ac propterea demonstratione vtitur, nam multa probat de ente per causas etiam communes, & sic ex cōmunibus procedere non est contra id quod dictum est, solum hoc est traditum, quod propria non licet per communia procedendo demonstrare, & sic Dialectica procedit, ac ob id non demonstrat, sed probabiliter ratiocinatur, hic enim de Dialectica pro Topica sermo est. vt Dialecticus probat amorem esse in concupiscibili per commune, quia vbi est vnum contrarium, ibi est alterum, odium verò est in concupiscibili, ergo & amor; sic igitur procedit ex communibus, sed non demonstrat.

Dubium. Dices, quomodo dicit quod Metaphysicus communia illa principia demonstret, cùm sint immediata? Resp. S. Tho. quem sequitur Aegid. quod nō à priori demonstret, sed contra negantes conatur ostendere, & declarare, & aliqua via probare. Præterea quia de illis demonstrat passiones, scilicet quod sint immediata, quod sint per se nota, & alia. vnum fateor, quod mihi videtur, multa principia per se nota habere causam, quis enim negare poterit non esse causam quod totum sit mai⁹ parte, & multorum aliorū, sed quia sunt per se lumine naturali cognita, & non per causam, propterea immediata dicuntur, Metaphysici tamen est per tales causas, si quando occurrerit probare: & hoc est quod dixit sub forma dubitandi (si qua tentat monstrare communia) quia non id facit, nisi contra negantes ea, quod raro occurrit, sed hoc in secundū librū Metaphysicæ reseruetur. Soluitur ex D. Tho. Principia per se nota habere quādoque causam.

Sed Dialectica non est sic definitorum, &c. 18.

Discrimen est Dialecticæ ab alijs sciētijs, quod non est vnius generis definiti, sicut aliæ scientiæ sunt. aliqui dicunt, ꝙ quia est de argumentatione, quæ aptatur omnib. rebus, sed melius est, ꝙ non sit generis vnius, id est, topica non habet rem certam, & materiam circa quā probabiliter disputet, sed circa quamcunque materiam & rem probabiliter disputando vagatur. Præterea differt ab alijs scientijs etiam à Metaphysica, quod scientiæ vnā partem determinent contradictionis, q̃ demonstrant, non enim contradictoria simul demonstrari valent, at Dialectica vtitur vtraque parte contradictionis, & vtramque probat topicè, ac ob id interrogatione vtitur, quæ fit de parte contradictionis vtraque, quia vtramque expositus est probare. de qua interrogatione dictum est in libro de syllogismo 1. Priorum capite primo, atque hæc de capite octauo.

Demonstratiuarum scientiarum esse interrogationes & responsiones proprias, &c.

CAPVT IX.

1. SI verò idem est interrogatio syllogistica, & ꝓpositio contradictionis: ꝓpositiones aũt secundum vnamquamque sciẽtiam, ex quibus syllogismus secundũ vnamquãq; scientiam: erit vtiq; aliqua interrogatio sciẽtialis. ex quib. qui secũdũ vnamquãq;, proprius fit syllogismus.

2. Planum igitur, quod nõ omnis interrogatio Geometrica fuerit, neq; medicinalis: similiter aũt & in alijs: sed ex quibus, aut monstratur aliquid, de quibus, Geometria est: aut ex eisdem monstratur Geometriæ, quemadmodũ Perspectiua. consimiliter aũt & in alijs. & de his quidem & rationẽ subijciendum ex Geometricis principijs, & conclusionibus.

3. De principijs verò non Geometricis, & conclusionibus, rationem non subijciẽdum Geometræ, inquantum Geometra. consimiliter aũt & in alijs scientijs.

4. Neq; igitur omnem interrogationẽ vnusquisq; scientificus interrogare debet: neque omne interrogatum respondere de vnoquoq;: sed quæ secũdũ scientiam determinata sunt. Si aũt disputabit cum Geometra, inquantum Geometra, sic, manifestũ ꝙ benè, & si ex his aliquid monstret: si autem non, non benè. Planũ autem, quod neque redarguit Geometram, nisi secundum accidens.

5. Quare non erit in non Geometricis de Geometria disputandum: latebit enim praue disputans. consimiliter autem & in alijs scientijs se habet.

6. Quoniam aũt sunt Geometricæ interrogationes, sunt ne igitur & non Geometricæ? & iuxta vnamquamq; scientiam, quæ secũdum ignorantiã* qualemnam Geometricæ sunt? Et vtrum secundum ignorantiam syllogismus, qui ex oppositis syllogismus, aut paralogismus?

*a.l. aliquã Geometricæ sunt.

7. Secundum Geometriã verò aut ex alia arte. vt musica est interrogatio non Geometrica de Geometria. coalternas verò coincidere existimare, Geometrica quodammodo, & non Geometrica alio modo.

8. Duplex enim hoc, quemadmodum irrhythmicũ: & alterum quidẽ non Geometricum, eo ꝙ non habet, quemadmodũ irrythmicum: alterũ verò, eo quòd malè habet. & ignorantia hæc, & quæ ex talibus principijs contraria.

τὸ ἄρυθμον absque rhythmo & forma.

9. In Mathematicis verò nõ est similiter paralogismus, quoniã mediũ est semper, ꝙ duplex. de hoc enim omni, & hoc rursus de alio dicitur omni: quod autẽ prædicatur non dicitur omne.

10. Hæc aũt sunt, ac si intellectione viderẽtur. In rationib. verò latet. nunquid omnis circulus figura? si verò descripserit, planum. quid autem, carmina circulus? manifestum, quod non sunt.

Vide primo Elenchorũ c. 9.

11. Non oportet autem instantiam in ipsum ferre, si sit propositio inductiua, quẽadmodum enim neque propositio est quæ non est in pluribus, non enim erit in omnibus: ex vniuersalibus autem syllogismus: planum quod neque instantia. eædem enim propositiones, & instantiæ. quam enim fert instantiam, hæc fieri potest propositio, aut demonstratiua, aut dialectica.

Vide pro hoc Arist. 2. top. non longè à principio: ibi, Amplius ꝓblema propositiõi faciẽtẽ sibi ipsi instare.

12. Contingit aũt quosdam non syllogisticè dicere, eo ꝙ ex vtrisq; consequentia accipiunt: quemadmodu & Caneus facit. ꝙ ignis in multiplicata proportione. etenim ignis celeriter gignitur, vt ait: & hæc est proportio. sic aũt non est syllogismus, nisi celerrimam proportionẽ sequatur multiplex: & ignem celerrima in motu proportionem.

13. Aliquando quidẽ igitur non contingit syllogizare ex acceptis: nonnunquam verò

rò contingit, sed non videtur.

14. *Si aūt impoßibile esset ex falsò verum monstrare, facile vtiq; esset resoluere: conuerteretur enim ex neceßitate. Sit enim A. ens: hoc autē existente, hæc sunt, quæ noui, quod sunt, vt B. Ex his itaque monstrabo q́ illud est. Conuertuntur aūt magis quæ sunt in Mathematicis, quoniā nullum accidens accipiunt, (sed & hoc differunt ab ijs, quæ sunt in disputationbus) sed definitiones.*

15. *Augentur aūt non per media, sed eo q́ assumunt. Vt A. de B. hoc autem de C. rursus hoc de D. & hoc in infinitum. Et in latus:* * *vt A. & de C. & de E. vt est numerus quātus, vel & infinitus, hoc, in quo A. impar numer⁹, quāt⁹ in quo B. numer⁹ impar, in quo C. est igitur A. de C. & est par quantus numerus, in quo D. par verò numerus, in quo E. est igitur A. de E.*

* Cod. mul. leg. vt A. de B. sed malè. & ideo Ioan. Gr. dicit legendū esse vt A. de B. & de D.

1. *Si aūt idē est interrogatio syllogistica &c*

Cùm & conclusiones, & propositiões, & principia propria esse in demonstratione qualibet, & scientia docuisset, nūc etiam interrogationes, responsiones, ac alia propria esset docet. atque in tres partes caput est diuisum: in prima, interrogationes, responsiones, dusputationes ꝓprias esse in scientijs traditur; in secunda esse etiam proprias interrogationes secūdum ignorantiam: in tertia verò de defectibus in syllogismis scientiarum differit: proponit igitur hanc conclusionem. Interrogationes sunt propriæ in scientia qualibet: & affert hanc probationem: propositiones ex quibus syllogismi scientiarum fiunt, sunt proprię in qualibet scientia, sed interrogationes syllogisticæ sunt propositiones, ergo interrogationes sunt propriæ in qualibet scientia, minorem in principio, suo more, ponit.

1. Dubium

Circa hęc dubitabis primo, quomodo hic, interrogationes in scientia & demonstratione ponat, cū in fine capitis præcedentis hoc Dialecticę proprium esse dixerit, Resp. S. Tho. quē sequuntur Aegid. & alij Philosophi Demonstratorē & Dialecticū interrogare, sed cū magna differētia, nam Dialecticus interrogat cōclusionē, & propositiones, ex quib. syllogizat, Demonstrator verò solā interrogat conclusionē, propositiones accipit, cuius rationē dat Aeg. Dialecticus enim cū ex omnibus procedat, potest non solū conclusionem, sed etiam propositiones negatas probare: at Demōstrator conclusionē quidem negatā demonstrabit, sed non propositiones, ideo eas non interrogat, sicut Dialecticus. est etiā altera differentia, nā Dialecticus conclusionē interrogat, paratus quamcunque contradictionis partē probare, at Demonstrator partem veram, & necessariam probat: sic ergo ad dubiū Respon. at quia hæc solutio non videtur consona Arist. (nā hic loquitur de interrogationibus demonstratiuis, quæ sunt propositiones, & non de conclusionibus) respondetur etiam esse interrogationes propositionū, sed demonstrabilium, quæ sunt conclusiones, & postea sumūtur ad alias probandas tanquam propositiones: hæc solutio non mihi placet, cū absolutè Arist. interrogationes vocet propositiones: propterea dico etiam Demonstratorem interrogare propositiones, non vt indifferenter sumat consensum respondentis, sed vt euidentiam, & certitudinē etiam à respondente venetur, sæpè enim interrogamus etiam necessaria, vt simul acquiescere respondentem faciamus, qua via sæpè vtitur Plato. quod si acciderit respondentem non concedere, licet non demonstemus eas, tamen declaramus exemplo, inductione, aut ad incommodū ducentes: de his igitur interrogationib. demōstratiōis est hic sermo, quę alię sunt à Dialecticis: & sic soluitur dubium. Dialecticus enim de vtraque parte contradictionis petit, quia vtraq; vtitur: non Demonstrator sic facit.

Soluitur ex D. Tho.

Solut. aut. Demōstratorē propositiones suas interrogare.

2. Dubiū.

Dubitabis præterea, quid per interrogationem syllogisticā intelligatur. dico, non intelligi syllogisticam, id est, Dialecticā, vt vult Philop. sed intelligitur ea interrogatio, quæ propositionē petit, cui respondere possumus, ita esse vel non esse; sunt enim multæ aliæ interrogationes, vt

Solut.

Vt vnde venis? cur ferrum trahitur à magnete? hæ enim non sunt syllogisticæ: etiã dicitur interrogatio syllogistica .i. ex quibus syllogismus componitur, ad excludendam quæstionem; quæ est in-
3.dubium. terrogatio conclusionis. Dubitatur præterea, quomodo interrogationes propositiones dicantur, non enim ex eis syllo-
Solutio. gismus conficitur. Respon. S. Thom. & Alber tract.3.c.4. dici propositiones secundum substãtiam, eadem enim est res, propositio, & interrogatio, modo solo differunt. Tandem dubitabis, quid per propositionem cõtradictionis intelligere oporteat, dico, propositionem, quæ est vna pars contradictionis, qualis est demonstratiua.

2. *Manifestum itaque quod non omnis, &c.*

Infert, non omnem interrogationem esse Geometricam, aut medicinalem, id est, non omnes interrogationes, quæ in particularib. scientijs sunt, sunt illarum propriæ, sed hæ duæ sunt propriæ Geometriæ, altera, quæ sit propositionũ, ex quibus conclusiones Geometricæ probãtur: altera, propositionum, ex quibus in Perspectiua conclusiones probantur: & vniuersaliter duæ sunt interrogationes sciẽtiæ cuilibet familiares, eæ ex quibus ipsius conclusiones probãtur, & eæ ex quibus quæ in subalternata sunt etiam probantur. nota literam. aut quod ex eisdem monstratur, &c. id est, aut eæ interrogationes, etiam sunt Geometricæ, ex quib. eisdem monstratur aliquid, vt visibilia, id est, monstrantur quæ sunt perspectiua.

3. *Et de ijs quidem & rationem ponere, &c.*

Hæc sunt verba continua præcedentibus, sensus est, de his etiã, scilicet perspectiuis principijs reddenda est ratio Geometræ, ac ideo talium ꝓpositionũ interrogationes, per quas perspectiua probantur, sunt Geometricæ: idem etiam in alijs subalternis dicendum est; at suamet principia nulla scientia probat, nec ipsorum propter quid reddit, non enim Geometra, vt Geometra sua principia probat, sicut probat subalternatæ principia. dico, vt Geometra, quia secundum aliam artem accidere potest principia alicuius scientiæ probare, vt notum est.

Neque omne est vtique vnum, &c. 4.

Infert secundo, cũ sint propriæ interrogationes in qualibet scientia, non esse interrogandum quemlibet scientem quãcunque rem, non enim Geometram omnia interrogabis, nec Arithmeticum, sed quę propria illius sunt, nec similiter quilibet artifex tenetur, nec debet cuilibet interrogationi respondere, imò in disputatione nullus aliquem artificẽ redarguit, nisi ex principijs illius artis redarguat, qui enim Geometram de re Physica conuincit, per accidens, non vt Geometram conuincit. oportet ergo & ex proprijs disputare, & redarguere, non extraneis illius artis.

Quare non vtique erit in non Geometricis, &c. 5.

Cõcludit, non esse disputandũ in Geometria de non Geometricis principijs & rebus, latebit enim prauè disputãs, id est, in illa arte nõ poterit cognosci an prauè disputet, cũ non ex illius principijs procedat. vel secundũ Themist. in non Geometricis, id est, cũ ignaris Geometriæ, nõ est Geometricè disputandũ, quia non poterit ab illis percipi, quando prauè disputetur. vel aliter, ne disputetur in Geometria non Geometricè, quia si sic disputatur, est praua disputatio, & non apparet, cùm disputatio in Geometria fiat.

Quoniam autem sunt Geometricæ, &c. 6.

Hæc est secũda pars capitis, in qua tres quæstiones proponit, prima est, vtrũ sicut sunt in scientia, puta Geometria interrogationes Geometricę, ita etiã sint ageometricæ. Altera quæstio est (quia vt postea dicturus est, sunt duæ interrogationes ageometricæ, seu amusicæ, vt ita dicam, & secundum quãlibet scientiã: vna est secundum ignorantiã negationis: altera est secundum ignorantiam malæ & prauę dispositionis) dubitat, secundum quam 1. Quæst. 2.

quã harũ ignorantiã, interrogationes factæ in ſcientia, magis vicinæ ſint & proximæ illi ſcientiæ: vnde ſic lege litteram Boetij, ex his interrogationibus, quæ ſecundum ignorantiã fiunt in Geometria, qualis eſt geometrica, & ſecundũ vnamquamq; ſcientiã, id eſt, ita petitur in alijs
3. Quæſt. ſcientijs. Tertia quæſtio eſt, cum duplex ſit vitiũ in ſyllogiſmo facto in ſcietijs, & ſecundũ formam, qualis eſt paralogiſmꝰ, & ſecundũ materiã, qualis eſt is, qui ex oppoſitis ſciẽtiæ procedit, vter ex his magis dicatur ſyllogiſmus ignorantiæ in illa ſcientia & arte. Hæ ſunt quæſtiones tres.

7 *Secundum Geometriam &c.*

Solutio duarum primarum queſtionũ. Soluit duas priores quæſtiones, diſtinguendo duas ageometricas quæſtiones, ſeu potius interrogationes, altera eſt, quæ fit in Geometria de re muſica, ſi enim Geometram interroges ea, quæ aliarum ſunt ſcientiarũ, interrogationes ageometricæ ſunt: altera eſt, quæ fit in Geometria de oppoſito eius, quod in Geometria eſt, vt ſi interroges, an parallelæ concurrant, hæc ageometrica eſt interrogatio, nõ ſicut prior, nã prior de materia extranea à Geometria erat, hæc de eadem materia, ſed de oppoſito principio. idem poteris cuilibet ſcientiæ adaptare, in omni enim hæ duæ fiunt interrogationes à ſcientia alienę. & in hoc reſpondetur ad primam quæſtionem, ſunt enim ageometricæ queſtiones. poſtea has duas comparat, & eã quæ ex oppoſitis eſt, magis ad Geometriam accedere docet, cum ferè ex materia eadem ſit, quamuis non ſit prorſus geometrica, cũ ex oppoſitis ſit: & ex hoc ſoluitur ſecunda quæſtio. Nota literam textus ſic legendam. interrogatio nõ geometrica, id eſt, ageometrica eſt, aut ſecundum Geometriam, puta quæ ex eadem materia, ſed oppoſito modo, aut ex alia arte, vt ex Muſica eſt, vti diximus.

8 *Dupliciter autem hoc eſt vt Arithmetici, &c.*

Ex vocabulo, ageometricum nempè, ſumit rationẽ diſtinctionis prædictæ, nã ageometricũ vno modo dicitur purè negatiuè, quod nullo modo ad Geometrã pertinet, quales ſunt illę interrogationes aliarũ ſcientiarũ, quæ in Geometria fiũt: altero modo priuatiuè, quod aliquo modo ad Geometriã pertinet, ſed oppoſito modo ſumptum, & ponit exemplũ arithmeticum: inconſonans etenim duob. his modis dici poteſt, ſicut ageometricum, & quod non habet prorſus conſonantiam, quod vocat in non habendo, & quod malam habet conſonantiam, quod vocat in prauè habendo: vbi nota duplicẽ ignorãtiam, altera eſt puræ negationis, quæ eſt in non habendo prorſus illam ſcientiam; altera eſt prauæ diſpoſitionis, quæ eſt oppoſitum ſcientiæ exiſtimare. illæ interrogationes ageometricæ, quæ ſunt ex alijs ſcientijs, dicuntur ſecundum ignorantiam negationis: quæ verò ſunt ex oppoſitis, ſunt prauæ diſpoſitionis, vt petebamus in ſecunda quæſtione. Ignorantia q̃ eſt ex talibus principijs, id eſt, ignorantia prauæ diſpoſitionis iſta eſt cõtraria ſciẽtiæ: ex quo patet ſolutio tertiæ quæſtionis, magis enim ignorat ſcientiam, qui in materia, quàm qui in forma ſyllogiſmi deficit. Ignorantiam eſſe duplicem. Solutio 3. quæſtio.

In doctrinis autem non eſt ſimiliter, &c. 9

Tertia capitis pars hæc eſt. quãuis aũt Caietanus & alij velint hic tertiæ quæſtioni reſponderi, melius eſt cũ Philo. dicere iã reſpõſum eſſe, vt diximus, hic aũt vult Ari. diſcrimẽ inter ſyllogiſmos ſciẽtiarũ, præſertim Mathematicarũ quas doctrinas vocat, & inter ſyllogiſmos dialecticos aſſignare: ac primũ circa defectus qui in ſyllogiſmi forma accidunt, quorũ primus eorũ qui in dictione ſunt, eſt æquocatio, hanc in ſcientiarũ rationibꝰ non euenire oſtendit, quia medium, inquit, eſt duplex, dicitur enim de omni in minori, & de ipſo omni in maiori aliud dicitur: vt aũt explicaret quòd vniuerſalitas nõ eſt prædicato, ſed ſubiecto addenda, nõ enim homo eſt omne animal, propterea adiunxit, ꝙ prædicatur, nõ dicitur omne, quod idẽ dixerat lib. de interpret.

Dices, quod vocat medium duplex? Auer. reſpõdet per medium duplex, intelligi, quod mediũ ſit vnũ, & voce, & re ſigniſi- Expoſitio Auerr.

gnificata, in ęquiuocatione enim mediũ simpliciter est vnum, nempe voce sola.

Expositio. Philop. Sed melius Philop. per mediũ duplex intelligit, ꝙ idem mediũ bis sumatur, & in maiori, & in minori, & de omni, qđ in æquiuoco nõ est, cũ ꝓ vno in maiori, pro altero in minori sumatur: hoc aũt frequẽtius accidit in dialecticis, quã in demonstratiuis, cuius rationẽ assignat Philo. nã quęlibet sciẽtia determinatas res cõtinet, & determinata vocabula ad illas res, ideo animus sciẽtis minus est vagus in rerũ apprehensione, quã Dialecticus q circa omnia vagatur: propterea ei æquiuocationes accidunt, cũ plura sub vno vocabulo cõiungit, verbi gratia Geometra ꝑ circulum quandam figurã concipit, quia eã cõsiderat, Poeta verò quoddam carminis genus, quia id tractat: propterea neutri accidit æquiuocatio, Dialecticus verò, qui circa vtrunq; disputat, vtrunq; apprehendit, & exponitur errori æquiuocationis. Hæc est mens Philop.

3. Alia expositio. Quamuis possemus etiã dicere, ꝑ mediũ duplex voluisse dicere, scilicet qđ in maiori & in minori bis de omni sumatur: raro aũt hoc in æquiuocatione accidit, in qua sæpè altera præmissa particularis est.

10 *Hæc autem sunt, vt est videre.*

Potest dici postq̃ Arist. proposuit medium dupliciter sumi de omni in demõstratione, hic prosequi rationem explicãdo, differentiam à syllogismo Dialectico vt totum sit vna ratio, quod mihi magis placet, vel quod sit noua ratio, scilicet quæ sunt in scientijs, sunt perspicua & præsentia intellectui, sicut quæ videntur: at Dialectica, cum orationes, & sermones consideret, non ita perspicuas res habet, ob id magis in ea fit æquiuocatio, nam æquiuocatio magis ad nomen fit, quàm ad rem & intellectũ: verbi gratia, si circulus describeretur, clarum est, quod non esset æquiuocatio, nullus enim carmen circulũ talem concederet, sic Mathematicus res velut descriptas tractat, at in nomine quo Dialecticus vtitur, æquiuocatio est: ob id igitur minus in scientijs fit æquiuocatio. vide de hoc eodẽ ipsum Arist. 1. Elench. c. 9. vbi id ipsum latius docet, & eodem exemplo vsus est.

Non oportet autem instantiam. 11

1. Exposi. Hunc locum adeo difficilem existimauit Philop. vt alios interpretes expectaret, adducit tamen quandam expositionem, quæ illi non placet, illam tamen recipit S. Thom. & alij, vt velit Arist. docere modũ, quo demõstrationibus instamus, diuersum ab eo, quo in dialectis instamus: instantia enim debet in scientijs esse vniuersalis, vt si fiat ille paralogismus, omnis circulus est figura, carmen est circulus, ergo carmen est figura: si volumus instarẽ minori, per vniuersalem instantia fiet, probando nullum carmen esse circulum, non per singularia, sic, omnis circulus est figura, nullum carmen est figura, ergo nullum carmẽ est circulus. quòd autem instantia debeat esse vniuersalis, probat Arist. quia instantia fit propositio postea, siue dialectica, siue demonstratiua, ad faciendum syllogismum, sed si instantia esset ex singularibus, non esset in pluribus nec vniuersalis, ideo nec apta ad syllogismum ex vniuersalibus.

Hoc est. quod Philop. displicet, nam instantia semper est conclusio illata contra respondentis dicta, non ergo est propositio. ad hoc tamen videtur tacitè respondere, S. Thom. quod licet instãtia sit primò conclusio, tamen sumitur postea tanquam propositio ad inferendum aliud oppositum respondenti, & hoc idẽ dicebant illi, quos citat Philop. & ponit eorum exemplum: verbi gratia sumatur illa instantia præcedens, nullum carmen est circulus, quæ erat conclusio, & sic dicatur, nullum carmen est circulus, circulus est figura, ergo nullum carmen est figura: ecce enim intuli oppositum conclusionis prioris paralogismi: sed profectò hoc exemplum est reprehendendum, & miror cur Philop. dissimulauerit, est enim in prima figura ex minori negatiua. possent quidem alia exempla poni. Dubium. Sed dubium est, nam c. 4. instantias particulares contra propositiones de omni posuit, vnde videtur posse instari particulariter in scientijs.

2. Expositio auctoris & solutio. Ob id dico, saluo meliori iudicio, dupliciter nos instare in scientijs, aut ad destruen-

struendum tantum falsam demõstrationem, aut nõ solum ad destruendum, sed etiã ad cõstruendam oppositã demonstrationem, & tũc instãtias vniuersales ponimus, quippe cũ ex eis futura sit demõstratio, quod nõ opus est etiam in dialecticis constructionibus oppositorum: & hoc est quod hic docet, aliter instantias tales esse in scientijs, aliter in dialecticis: verbi gratia dicat quis, nulla virtus est qualitas, omnis iustitia est virt⁹, ergo nulla iustitia est qualitas, sic insto maiori, omnis habitus est qualitas, omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas. iterum per hãc demõstro oppositum alterius cõclusiõis. sic, omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, ergo omnis iustitia est qualitas, hoc autem sæpè accidit.

12 *Contingit autem quosdam.*

Defectum tradit qui aliquando accidit in scientijs, nempè sumere mediũ cõsequens, & superius vtraq; extremitate; tũc enim est vitiũ in secũda figura ex puris affirmatiuis. quomodo argumentabatur Cæneus Philosophus volens demonstrare ignem in multiplicata analogia fieri, & sumebat pro medio quid superi⁹, nempe celeriter generari, & dicebat, quod in multiplicata analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multiplicata proportione fit. aduerte circa hanc rationem, ignem in multiplicata analogia fieri, esse, quod semper maior fiat ignis, quàm erat materia, ex qua factus erat, vt experientia monstrat, ex parua enim stuppa fit magna flamma; quod verò celeriter generetur, est, quòd paruo tempore eius productio fiat, vt notum est.

Quid multiplicata analogia.

Sed quid per multiplicatam analogiã intelligat, exponit Philoponus cũ Proclo, intelligi ꝓportionem multiplicem, in quo repræhendit Alex. qui superparticularem intelligebat. Dices, quare multiplex proportio citò generatur? respondet Philop. quia statim per numeri duplationem fit, vt patet. 1. 2. 4. 8. 16. 32. quilibet enim numerus ex his est duplus suo dimidio, & multiplex ad priores, sed pace Philop. citius fit multiplex, quam sic, non solum enim per duplationem, sed per generationem cuiusq; numeri, sunt enim multiplices ad vnitatem, vt patet, 1. 2. 3. 4. 5. 6. Cæneus igitur medium commune sumebat, oportebat enim conuersa maiori dicere, quod celeriter generatur, in multiplicata proportione fit, ignis celeriter generatur, ergo &c. Sed tunc maior esset falsa, nam aliqua celeriter generantur, & non in multiplicata analogia, vt cum aer cito fit aqua, quia erat alias maximè dispositus, & tamen aqua in minori proportione fit, quia est densior aere, non igitur benè demonstrauit Cæneus.

13 *Aliquando quidem igitur non contingit, &c.*

Quando liceat argumentari ex duabus affirmatiuis in secunda figura.

Docet aliquando ex acceptis, puta affirmatiuis, in secunda figura licere argumentari, intellige cum sunt termini conuertibiles, aliquando non licere, cum nõ sunt cõuertibiles, quamuis talis syllogismus in conuertibilibus non videatur, id est, sit imperfectus quousq; per conuersionem in primam figuram restituatur: vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis: conuersa vniuersaliter maiori, fit prima figura, in hoc vult ostendere Arist. vt D. Tho. & alij dicunt, hunc defectum rarò committi in demõstrationibus præcipuis, in quibus semper ferè termini sunt conuertibiles, nõ enim syllogismus, qui ex puris affirmatiuis in secunda figura fit, vitiosus est, cum termini conuertibiles sumuntur.

14 *Si autem esset impossibile.*

Aliam differentiam, vt omnes fatentur, Arist. assignat inter demonstrationẽ, & syllogismum dialecticum, nempè faciliorem esse resolutionem in demonstratione, quam in syllogismo dialectico. Est autem resolutio, vt notat Themi. c. 26. & Philop. vera conclusione proposita, propositionum ex quibus confecta & collecta est, exquisitio & inuentio. Est autem discrimen inter cõclusionem veram dialecticam, & demonstratiuam, quòd dialectica, cum ex probabilibus sit syllogizata, probabilia autem sint multa, & vera,

Quid resolutio.

vera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum veris, tum falsis syllogizari potest, ob id non habet determinata principia, ex quibus syllogizetur: propterea est difficilis resolutio. at conclusio demonstratiua ex veris tantum, non quibuscunq;, sed necessarijs colligitur, hæc aũt determinata sunt, propterea est facilior resolutio in demonstratione.

Hoc igitur est quod dicit Arist. si verũ non posset ex falso colligi, sed semper ex vero, facilè esset resoluere, nã tunc cõuerterentur conclusio & propositiones: intellige, quoad veritatẽ, ita vt si propositiones veræ, etiam conclusio vera, & si conclusio vera, etiam propositiones essent, vt si A. est, nempè conclusio, B. nempè p̃missæ etiam sunt, & contrà. ꝗ si conuertuntur, facilè erit per conclusionem præmissas indagare & resoluere: at cũ non ita sit, imò verũ ex falso sequi possit, non erit talis cõuersio, ꝗ in dialecticis fit: ideo resolutio cõclusionũ in propositiones veras est difficilis. In mathematicis verò demonstrationibus, cum non per accidentia fiant propositiones, sed per definitiones & ea quæ per se sunt, non est resolutio difficilis, verbi gratia quod homo sit animal, potest dialecticè probari, quia loquitur, quia currit, quia legit, & per alia multa: & sic quia conclusio est vera, & ob id illæ propositiones veræ essent, adhuc facilius esset talem conclusionem resoluere. at potest conclusio esse vera, & illa omnia ex quibus syllogizari potest falsa, propterea difficilè est eam in propositiones suas probatiuas resoluere: at in demonstratione, cum ex veritate conclusionis sequatur etiam veritas propositionum, non est ea difficultas in resolutione circa propositiones, cum determinatæ sint & veræ.

15 *Augentur autem non per media, &c.*

Confirmat indeterminationem ꝓpositionum in Dialectica, ex diuerso augmento demonstrationum. est enim triplex augmentum; primum in post sumendo, cum per conclusionem probatã iterum aliam, & per hanc aliam probamus, & hoc augmentum etiam est in demonstratione, vt patet in Euclide, per vnam enim probatam aliam demonstramus: alterum augmentum est in sumendo ad latus, cum aliquam superiorẽ passionem de varijs inferioribus per media varia demonstramus, vt sensibile de homine per rationale, & de equo per hinnibile: exemplum Arist. est, numerus infinitus, id est, in communi qui vocetur A. demonstretur de impari, id est, de ternario, qui dicitur C. per imparem quantum id est, imparem in communi, qui sit B. dices igitur, omnis impar est numerus, ternarius est impar, ergo ternarius est numerus: iterum idem A. nempè numerus demonstretur de pari nempè quaternario, qui sit E. per parẽ quantum, id est, in communi, qui sic D. dices, omnis par est numerus, quaternarius est par, ergo est numerus: & sic etiam augentur demonstrationes. tertium augmentum est per media varia demonstrando eandẽ conclusionẽ, & hoc non fit in demonstrationibus, nã vnius effectus vnũ est principale mediũ, in dialectica id fit, vt diximus, ideo difficilis est resolutio.

Dices, nónne etiam per varias causas augentur demonstrationes, cum vnum multis causis demonstrari possit? dico, verum esse, at in eodem genere non multiplicantur demonstrationes: cum autem Mathematicæ scientiæ ferè per vnicum genus causæ demonstrent, non contingit in talibus demonstrationibus multiplicari media: & hoc tantum intendit in præsenti. Dubium. Solut.

De demonstrationum Quod, & Propter quid, speciebus ac differentijs.

CAPVT. X.

QVod verò differt, & propter quid scire, primum quidem in eadem scientia, & in hac dupliciter. Vno quidem modo si non per immediata efficiatur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scientia verò ipsius propter quid 1

quid secundum primam causam.

Alio autem, si per immediata quidẽ. sed nõ per causam, sed per notius eorum, quæ conuertuntur. nihil enim prohibet eorum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquando esse, quod est non causa. quare erit per hoc demonstratio.

2. Vt quod planetæ prope, per id quod non scintillant, sit in quo C. planetæ: in quo B. non scintillare, in quo A. prope esse. verum itaque B. de C. dicere: planetæ enim non scintillant. sed & A. de B. quod enim non scintillãt prope est. hoc autem acceptum sit per inductionẽ, aut per sensum. necesse igitur A. inesse ipsi C. quare demonstratum fuit, quod planetæ prope sunt. Hic igitur syllogismus nõ ipsius propter quid, sed ipsius quod est. nõ enim ꝓpter non scintillare, prope sunt, sed propterea quia prope sunt, non scintillant. Euenit autem & per alterum monstrari alterum: & erit ipsius propter quid demõstratio. Vt sit C. planetæ: in quo B. prope esse: A. non scintillare. inest itaque & B. ipsi C.* quare & ipsi C. A. & A. ipsi B. nõ scintillare. & est syllogismus ipsius ꝓpter quid: accepta enim est prima causa.

*al. l. & A. ipsi B. non scintillare quare & ipsi C. A.

3. Rursus quemadmodum lunam monstrant, quod sphærica, per augmenta. si enim quod ita augetur est sphæricũ: augetur autem luna: planum, quod sphærica. sic igitur ipsius quod, factus fuit syllogismus. E cõuerso autem posito medio ipsius propter quid. non enim propter augmenta est sphærica: sed quia est sphærica, accipit augmenta talia. Luna, in quo C. sphærica in quo B. augmentum in quo A.

4. In quibus autem media non conuertuntur, & est notius, quod non est causa, ipsum quidem quod, monstratur, ipsum autem propter quid, non.

Amplius in quibus medium extra ponitur. 5. etenim in his ipsius quia, & nõ ipsius propter quid, est demonstratio. non enim dicitur causa. Vt propter quid non respirat paries: quoniam non animal. si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi. vt si negatio causa ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse. quemadmodum si hoc, quod est incõmensurabilia esse calida & frigida, eius, quod est nõ sanum esse, hoc quod est commensurabilia esse, eius quod est sanum esse. consimiliter autem & si affirmatio ipsius esse, negatio ipsius non esse. In iis autem, quæ sic assignata sunt, nõ contingit, quod dictum est. non enim omne respirat animal.

Syllogismus aũt fit talis causæ in media figura. 6. vt sit A. animal: in quo B. respirare: in quo C. paries. A. igitur inest omni B. omne enim respirans est animal: ipsi autem C. nulli: quare neq; B. C. nulli: non itaque respirat paries.

Assimilantur autẽ tales causæ iis, quæ secundum excessum dicuntur. 7. hoc autẽ est plus distans dicere medium.

Vt illud Anacharsidis, quod in Scythis non sunt tibicines: neq; enim vites. 8.

Secundum quidem igitur eandem scientiam, 9. & secundum mediorum positionem istæ differentiæ sunt eius, qui est ipsius quod, ad eum, qui est ipsius propter quid syllogismum.

10. Alio autem modo differt ipsum propter quid, ab ipso quod, eo quod per aliã scientiam vtrũque speculatur. talia autem sunt, quæcunque sic se habent inuicẽ, vt sit alterũ sub altero: vt perspectiua ad Geometriam, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmonica ad Arithmeticam, & Apparentia ad Astrologicam.

Ferè autem vniuocæ sunt nonnullæ 11.

istarum scientiarum, vt Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, atque Harmonica, & quæ Mathematica, & quæ secundum auditum.

12. *Hic enim ipsum quidem quod sensitiuorum est scire, ipsum verò propter quid, Mathematicorum. hi nanque habent causarum demonstrationes, & plerumq; non sciunt ipsum quod: quemadmodum qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singularium nesciunt, quia non aduertunt.*

13. *Sunt autem hæc, quæcunque cū alterum quid sint secundum substantiam, vtuntur formis: disciplinæ nanq; circa formas sunt: non enim de subiecto aliquo Geometrica sunt, si enim de subiecto aliquo Geometrica sunt. sed non inquantū Geometrica, de subiecto.*

14. *Se habet autem et ad Perspectiuam, vt hæc ad Geometriam, alia ad hanc, vt quod est de Iride, ipsum enim quod, Naturalis est scire, ipsum verò propter quid, Perspectiui, aut simpliciter, aut secundum* * *Mathema.*

* disciplinam.

15. *Multæ autem & non sub se inuicem scientiarum, ita se habent, vt Medicum ad Geometriam. quod enim vlcera orbicularia tardius sanantur, Medici est scire: propter quid verò, Geometræ.*

1. *Sed quia differt & propter quid.*

Demonstratio q.a, & propter quid.

Duplex genus demōstrationis distinguit, quæ sunt instrumenta duarum sciētiarum, altera enim demonstratio quia est, quæ facit scientiam, quæ dicitur quia est, altera demonstratio propter quid, quæ scientiam potissimam facit per causam. Est autē caput in duas diuisum partes: in priori ostendit quomodo hæ duæ demonstrationes se habeant in eadē scientia, in posteriori quomodo sint in diuersis. Proponit igitur differre scire quia, & propter quid, ac proinde ipsas demonstrationes: scire enim propter quid, est ꝑ causam primā cognoscere, at scire quia dupliciter cōtingit, vno modo, cū ꝓpter causam, sed non primam, cognoscimus: altero modo, cùm immediatū effectum nō per causam cognoscimus: fieri enim potest, vt effect⁹, licet cum causa cōuertatur, sit notior nobis, & tūc per illū demonstrantes, facimus demonstrationes quia.

Vt quod prope sint planetæ, &c. 2.

Ponit duo exempla, alterū est, stellæ nō scintillantes sunt prope nos, planetæ non scintillant, ergo sunt prope nos; Sic syllogismus ab effectu procedit, quia effectus notior est, cùm sensu & inductione percipiatur; sensu, quia ipsos planetas non scintillare visu dignoscimus; inductione, quia in his omnibus, puta argento, auro, plumbo, quæ prope nos sunt, nō scintillare cōperimus: poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in medium, sic; quæ sunt prope nos non scintillant, planetæ sunt prope nos, ergo planetæ non scintillant, hic est per causam demōstratio. Nota per A. maius extremum, per B. medium, per C. minus extremū intelligi in præsenti loco.

Iterum sic lunam demonstrant. 3.

Ponit secundum exemplum; quicquid circulariter illuminatur, est rotundum, luna sic illuminatur, ergo est rotūda. est etiam ab effectu, & poterit eodem modo fieri propter quid, sumendo causam pro medio; quod est rotundum, sic illuminatur, luna est rotunda, ergo sic illuminatur.

In quibus autem media non conuertuntur, &c. 4

Docet nō semper demonstrationē quia, fieri propter quid, cùm enim effectus notior est, sed cū causa non conuertitur, fit solum quia, non propter quid; vt omne progressiuum est animal, omnis leo progressiuus est, ergo omnis leo animal. nō dices tamē omne animal progressiuum est, sunt enim multa animalia quæ non sunt progressiua, in his tamen est demōstratio quia, non propter quid.

Amplius in quibus medium, &c. 5.

Assignat exemplum secundi generis de-

demonstrationis quia est, nempè cùm fit per causam mediatam, & dicit (in quibus medium extra ponitur.) per medium extra poni intelligit Alexand. quod fit in secunda figura, in qua medium dicitur extra poni, vt dicitur. 1. Priorum cap. 5. quia sit superius, & prædicatum de vtraque extremitate. quia verò hæ demonstrationes quæ fiunt per causam remotam, fiunt in secunda figura, ideo dicit, in quibus mediū extra ponitur. etiam aliter exponit ꝙ mediū extra poni, sit causam esse remotam, & distantem ab effectu, quasi alia causa sit ante ipsam.

Vtraque expositio bona est, prior partim est Alb. cap. 6. tract. 3. exemplum autem est hoc, si quis probaret parietem nō respirare, quia non est animal, assignaret quidem causam, sed remotam, propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonem, remota verò non esse animal; nam si non est animal, non habebit pulmonem, non tamen est causa proxima. & probat Aristoteles illam nō esse causam proximam, nam si non animal esset proxima causa non respirandi, animal esset causa proxima respirandi, in proximis enim causis, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis, vt non temperies qualitatum est causa proxima non sanandi, etiam tēperies est causa sanandi, & è contra: non sic autem est de animali, non enim animal est causa proxima & immediata respirandi, cū multa sint animalia quæ nō respirent, vt pisces; ob id etiam non animal nō est causa non respirādi. Nota exemplum Arist. qui non sumpsit contrarium, nempè malè habendi, sed non sanandi, nam in causis etiam proximis nō valet à negatione causæ ad effectum contrarium, sed ad negationem eiusdem effectus. non enim dices, si animal rationale est causa risibilis, non animal rationale est causa flebilis, sed non risibilis.

Dub. ex Philop. Dubitat Philop. nam Aristo. videtur procedere ab opposito antecedentis ad oppositum cōsequentis, quod non licet. dicit enim, si non animal est causa non respirādi, animal est causa respirandi. Solutio. respondet hic Arist. non facere propositiones aut argumentationes, sed dicere de causis immediatis & proximis, quod si est causa proxima alicuius effectus, eius negatio erit causa negationis illius effectus, & contrà, si negatio est causa negationis, affirmatio etiā erit causa affirmationis. Dices, quid est causa proxima? Dico illam esse proximam, ex qua omni & sola procedit effectus: vnde animal non est causa proxima progressiui motus, quia non omni animali inest, nec similiter non respirare, non est ab eo, quod est non esse animal, quia non soli non animali inest, multa enim animalia non respirant. causa verò proxima, sola & omnis effectum producit, & in huiusmodi causis est vera illa propositio Arist. Nec impedit, quod effectus possit ab alia causa procedere, quando hæc est illi proximè subordinata: vnde animal rationale causa censetur non remota risibilis, licet risibile ab admiratiuo proueniat, admiratiuum enim subordinatur animali rationali, tanquam causæ principali à qua reliquæ procedunt. Causa proxima quæ nam sit

Syllogismus autem fit talis, &c. 6.

Ostēdit in qua figura similes sint demonstrationes faciendæ, ac in secundā docet constitui debere. dices enim, omne respirans est animal, nullus paries est animal, ergo nullus paries respirat. per A. mediū intelligit, per B. maius extremū, per C. minus.

Dubitat Philopon. an possit in secunda figura fieri demōstratio propter quid. Respondet, & benè, posse fieri, & ponit exemplum obscurum: clarius erit si sic dicatur, omne respirans habet pulmonē, paries non habet pulmonem, ergo non respirat. Dubiū ex Philop. Solut.

Dubitat prętereà an prima figura possint hæ demonstrationes negatiuæ fieri. Respondet subtiliter quod non: quia cùm maius extremum concludatur negatiuè de minori propter medium negatiuum, deberet medium negari de minori extremo, & fieret in prima figura minor negatiua, quod non licet, non enim dices, omne pulmonem habens respirat, paries nō habet pulmonē, ergo nō respirat. Alterum dubiū Philopon. Solut. aut.

rat. dico hoc nō esse dicendū, est enim falsum, possumus enim optimè in prima figura demonstrationes facere per causas negatiuas, sumendo ꝓ medio totā causę negationem, sic, nullum non habens pulmonem respirat, omnis paries est non habens pulmonem, ergo nullus respirat.

7. *Comparantur autem huiusmodi, &c.*

Philop. & Themist. dicunt hic Arist. comparare has causas remotas his, quæ dicuntur secundum excessum, explicant autem ea dici secundum excessum quæ nō sunt necessaria, sed superflua: ac si dicat, istæ causæ remotæ sunt superfluæ, cū sine his demonstrare possimus. sed re uera melius exponit S. Thom. nempè superiora & communiora dici secundum excessum: & est sensus, has remotas causas dici, vt prædicata superiora, excedunt enim & superant effectus. dices, qua ratione id docetur? dico, quia reddit rationem quare tales demonstrationes, quia, sint in secunda figura, nempè cum media, scilicet causæ remotæ, sint superiores effectibus, ac de illis prædicētur, cùm autem medium superius est, secundam facit figuram.

8. *Sic enim illud est, quod Anacharsides, &c.*

Vtitur alio exemplo eiusdem ex Anacharside, qui cum Scytha esset, & degeret Athenis, occurrentibus fœminis præ vino nimio saltantibus, quas vocat Aristot. auletrides, fuit interrogatus, an in Scythia essent similes, respondit, non esse vites, hęc causa est remota, proxima enim erat ebrietas ex vino. est autem demonstratio sic facienda; vbi sunt auletrides, sunt vites, in Scythia non sunt vites, ergo in Scythia non sunt auletrides: demonstratio est, quia; non enim est proxima causa, non esse vites, cùm esse vites non sit causa quod sint, cùm etiam vbi vites non sunt, reperiantur tales, vinum enim potest differri: vtitur similibus literis sicut in priori exemplo.

9. *Secundum igitur eandem scientiam, &c.*

Concludit se dixisse de demonstratione quia, & propter quid, secundum eādē scientiam, & secundum mediorum positionem, id est, quomodo differant in medijs, & per quot media demōstratio, quia, procedat, quæ est prior pars capitis.

Dubitatur, an demonstratio, quia, sit dicenda demonstratio, dico non esse potissimam demonstrationem, qualis est definita superius, ac de qua locuti sumus hactenus, hæc enim soli, propter quid, insunt: est tamen quædam demonstratio imperfecta, distincta specie ab ea, quæ est per causam primam; harum enim distinctio secundū media sumi debet, hæc autem differunt specie in his demonstrationibus.

Dubium. An demōstratio, quia sit dicenda demonstratio.

Solut.

Dubitatur secundo, nā videtur esse aliud genus demōstrationis, puta à signo, similiter demonstratio propter quid causæ, & propter quid simpliciter, vt superiꝰ diximus ex Auerr. præterea est ad impossibile demonstratio, vt si ignis non esset attractiuus, non esset calidus, consequēs est falsum, ergo & antecedens. Dico sub demonstratione, quia, nō solùm comprehendi demōstrationē ab effectu, sed quācunque, quæ per causam primam nō procedit, siue sit ab effectu, siue à signo, siue à causa remota, siue quæ fit inter superiora & inferiora quidditatiuè; inferiora enim superiorum, & superiora inferiorū sunt remota causa, cùm ex negatione inferioris non sit negatio superioris, nec ex affirmatione superioris sequatur affirmatio inferioris, quæ sunt opus ad causam primam, vt diximus. Dico secundo, non opus esse illam demonstrationem, propter quid distinguere, quia omnis demōstratio causæ ostendit causam & conclusionem esse, vt latè diximus superius. Dico tertio, illas demōstrationes reduci, vel ad quia, vel ad propter quid: vnde illa reducitur ad hanc, propter quid, omne calidum est attractiuum, ignis est calidus, ergo est attractiuus.

Dubiū 2.

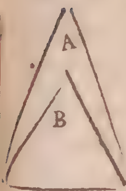
Solut.

Alio autem modo differt ipsum, &c. 10.

In secunda parte docet, quia & propter quid, differre in diuersis scientijs. Nō intelligas hic esse aliud genus demō-

Vide de subalternatione Alb.

tract.hoc 3.cap.7. strationis, quia, sed quod sit aliqua demõstratio potissima propter quid, cuius causa & propositiones sint vnius scientię, cõclusionis verò cognitio, quę dicitur, quia sit alterius scientiæ, quod accidit in subalternatis, vt diximus latè superius. ponit exemplum Philo. Perspectiuus enim dicit res ad maiorem distantiam minores apparere, quia sub minori videntur angulo, puta A. ad minorem verò distantiã maiores apparere, quia sub maiori angulo videntur, puta B. at quare angulus B. sit maior A. geometræ est scire propter quid; Perspectiui verò, quia: ponit Arist. multa exempla subalternarũ. Nota per apparentiam, vt vult Philopon. intelligi Nauticam, quæ sub Astrologia est.

11 *Ferè quidem vniuoca sunt nonnulla, &c.*

Philop. subalternantes & subalternatas scientias vult dici ferè vniuocas: vniuocas, quia vtræq; sunt eiusdem rationis ferè, quia nõ absolutè & simpliciter. Sed crediderim mentem Arist. esse, quòd aliquæ subalternãtes, & subalternatæ idem habent commune nomen, vt Musica dicitur ipsa Mathematica, & speculatiua, etiam Musica dicitur hæc practica ei subalterna, quam vocat secũdum auditum. Similiter Nautica dicitur Astrologia, sicut sua subalternans, hoc tamen non in omnibus est inuenire. Nota subalternãtes vocari Mathematicas, quarum est cognoscere ptopter quid, subalternas verò sensibiles, quippe quę magis sensui accedant, cũ materiales sint, quarum est cognoscere quia & conclusiones.

Hi enim habent demonstrationes causarum, &c.

12 Ostendit subalternantes ipsas causas cognoscere, non tamẽ quia: accidit enim frequenter, quòd quis teneat causam, & effectum ignoret, cùm causam non applicat: & ponit exemplum, sæpè .n. contingit propositionem aliquã vniuersalem cognoscere, puta omnem mulã esse sterilem, & ignorare, hanc, vel illam mulam esse sterilẽ, quia non aduertit, nec occurrunt cognitioni: ita fit in causis et effectibus. potest ergo in subalternante cognosci propter quid, vt non cognoscatur effectus.

Sunt autem hæc, quæcunq; alterum, &c. 13

Philopon. vult verba hæc dicta esse de subalternantibus & superiorib. scientijs Mathematicis, vt sit sensus: hæ scientiæ, cùm substantiã ab alijs diuersam habeãt, cuius species, id est, figuras, lineas, quantitates considerent, tamen solis speciebus contentæ sunt, abstrahũt enim à materia omni sensibili. quòd si ista, quæ Geometria & Mathematicæ puræ considerãt, in substãtia & subiecto sunt, non sic ad Mathematicam spectant, sed abstracta ab eo, est bona expositio. Expositio Philop.

At S. Tho. aliter exponit, & benè, vt priora verba sint pro inferioribus scientijs: hæ enim cũ aliud quid sint à superioribus secundũ substantiam & materiam speciebus tamen & figuris vtuntur. sicut superiores, sed contractis ad illam materiam, reliquæ verò eas à materia separãt, licet in materia sint, propter quod vult has differre penes maiorẽ, vel minorem à materia abstractionem. Melior expositio D. Thomæ.

Habet autem se ad perspectiuam, &c. 14

Docet sicut perspectiua ad Geometriã se habet, ita se habere scientiam de Iride ad Perspectiuam, cui subalterna est, scire enim, quia, est scientia de Iride, quæ Physica dicitur, quia est in materia sensibili, vel quia sit pars Physicæ, vt aliqui volũt: at scire propter quid, est Perspectiui simpliciter, vel secundum disciplinam, id est vel Geometricæ, cui Perspectiua subijcitur, vt benè explicat Aegidius, nam aliquando aliqua de Iride ex Geometria probantur.

Multa autem & non sub se inuicem, &c. 15

Concludit aliquando conclusionem vnius scientiæ probari in alia, quamuis tales scientiæ non sint subalternæ, vt patet. Medicus enim dicit, vulnera circularia difficilius sanari, Geometra dat causam

fam, quia latera circuli maximè distant, non tamen Medicina subijcitur Geometriæ: huiusmodi sunt multa alia. Latè diximus de subalternatione cap. 7. superiori; similiter de alijs difficultatibus, quæ hic poterant occurrere, in alijs capitibus disputatum est, ideo supersedebimus.

Primam figuram maximè scientiæ esse accommodatam.

CAP. XI.

1 *Figurarum autem maximè sciētialis est prima. Mathematicæ namq; sciētiæ per hanc demonstrationes ferunt, vt Arithmetica, & Geometria, & Perspectiua, & ferè vt dixerim, quæcūq; ipsius propter quid considerationem faciunt. aut enim omnino, aut vt plurimum, & in plurimis per hanc figuram ipsius propter quid fit syllogismus. quare et propter hoc erit vtique maximè scientialis, maximè namq; proprium ipsius scire est propter quid speculari.*

2 *Postea & ipsius quid est scientiam per solam hanc venari possibile. in media enim figura non fit prædicatiuus syllogismus, ipsius verò quid, est scientia affirmationis. in vltima autem fit quidem, sed non vniuersaliter: ipsum autem quid est, vniuersalium est. non enim homo aliquo modo est animal bipes.*

3 *Amplius hæc quidem illarum nihil indiget, illæ verò per hanc condensantur et augentur, quousq; ad immediata venerint. Manifestum itaq;, quòd ad sciendū maximè propriè est prima figura.*

4 *Quemadmodum verò contingebat A. inesse B. indiuiduè, ita & non inesse accidit. dico autem indiuiduè inesse, aut non inesse, eo quod non est ipsorum mediū: sic enim non erit secūdum aliud inesse aut non inesse. Quando igitur aut A. aut B. in toto aliquo sit, aut & ambo, non cōtingit A, ipsi B. primo non inesse.*

Sit enim A. in toto C. si igitur B. nō est in toto C. (contingit enim ipsum quidem A. esse in aliquo toto: ipsum verò B. non esse in hoc) syllogismus erit, quòd A. ipsi B. nō insit: si enim C. A. quidem omni: ipsi verò B. nulli: A. nulli eorum, quæ B. 5

Consimiliter autem & si B. in toto aliquo est, vt in D. ipsum namq; D. omni B. inest: ipsi autem A. nulli ipsum B. quare ipsum A. nulli eorum, quæ B. inerit per syllogismum. 6

Eodem pacto monstrabitur & si ambo in toto aliquo sint. 7

Quod autē contingit ipsum B. non esse in quo toto est A. aut rursus A. in quo toto est B. manifestum ex coordinationibus, quæcunq; non commutantur ad se inuicem. Si enim nullum eorum, quæ sunt in A. C. D. coordinatione, de nullo prædicatur eorum, quæ sunt in B. E. F. ipsum verò A. in toto est H. coordinato existenti: planum, quòd B. non erit in H. commutarentur enim coordinationes consimiliter autem & si B. in toto aliquo est. 8

Si verò neutrum sit in toto nullo: nō insit autē A. ipsi B. necesse est indiuiduè nō inesse. Si enim erit aliquod medium, necesse alterum ipsorum in toto aliquo esse. 9 10

Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus, si quidem igitur in prima, B. erit in toto aliquo: affirmatiuā namq; oportet, quæ ad hoc, propositionē fieri.

Sin aūt in media vtrum contigerit, ad vtraq; enim accepto priuatiuo, efficitur syllogismus. ambabus verò negatiuis existentibus, non erit. Planum itaque, quod contingit aliud alij non inesse indiuiduè: & quando contingit, & quomodo diximus. 11

Figura-

Figurarum autem faciens scire maximè, &c.

Intentio Arist. & cō tinuatio textus. Cùm principia materialia demonstrationis hucusq; tradiderit, nempè propositiones, nunc de principio formali, hoc est, de figura, per quam præcipuè demonstrationes fiunt, sermonem facit. atq; hęc causa est communis huius continuationis textus; quamuis possemus forsan magis ad rem dicere, quod cùm paulò antè demonstrationes, quia, in secunda figura fieri dixisset, nunc demonstrationes propter quid, præcipuè in prima fieri velit ostendere.

Diuisio capitis. Caput autē in duas partes diuisum est, in priori probat primam figurā maximè seruire demonstrationibus, in posteriori loquitur de immediatis propositionibus negatiuis.

Conclusio capitis; & rationes cōclusionis. Proponit igitur conclusionem hanc in principio, figura quæ maximè ante alias ad scientiam est apta, est prima. quam tribus rationibus ostendit, prima est quasi quædam inductio, omnes enim Mathematicæ, vt Geometria, Arithmetica, Perspectiua, similiter reliquæ scientiæ, quæ per causas demonstrant, aut omninò, aut vt plurimum per primam figuram demonstrant; cùm igitur demōstratio quæ per causam procedit, sit nobilissima, & maximè scire faciat, atq; ista per primam figuram procedat, colligitur primam figuram facere præcipuè scire. Nota quod dicit, vt plurimum, quia non semper in prima figura fiunt.

Dubiū ex Aegid. Dubitat Aegidius quare demonstratio quæ per propter quid est, fiat magis in prima figura. Respondet, distinguendo: aut enim per ipsum propter quid probamus aliquid inesse, aut non inesse; si inesse, cū sit affirmatio, & vniuersalis, non potest colligi in secunda, nec in tertia; si non inesse, potest colligi in secunda, etiam & in prima, vt nullum animal rationale est brutum, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum. fit etiam in secunda, nullum brutum est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum. cum igitur quę fiunt per secundam, fiant per primam, non autem è contrà, vt plurimum prima aptior est demonstrationi.

Postea ipsius quod quid est. 2

Hæc est secunda ratio pro eadem conclusione: maximè definitio vtilis est demonstrationi, sed hanc non nisi per primam cōsequimur, ergo figura prima ante alias demonstrationi conducit. probat minorē, nam definitio de definito affirmatiuè & vniuersaliter prędicari debet, si vniuersaliter, non poterit in tertia concludi, si affirmatiuè, non in secunda, quæ negatiuè concludit. 2. Ratio.

Dubium. Dices, quomodo definitio de definito demonstratur? non enim definitionis est demonstratio. Philop. respondet definitionem non demonstrari, tamen partes definitionis demonstrari, ostendimus enim differentiam diuidendo genus: dicit secūdo quod etiam probamus definitionem per ipsius definitionem; sic, omnis oratio explicans quid sit homo, est ipsius definitio, sed animal rationale explicat quid sit homo, ergo ipsius est definitio. Alij aliter respondent, mihi videtur dicendum, non quidem hic dicere Aristot. quod demonstretur, sed quod ostendatur vel ab effectu, vel à signo, vel alio modo à posteriori, & sic ad talem probationem vtimur prima figura. Solut.

Amplius hac quidem illis, &c. 3

Tertia ratio est, quia ista est figura nobilissima, non enim indiget alijs, at alię indigent ipsa, nam per eam densantur & augmentātur, donec ad immediata perueniant. 3. Ratio.

Dubium, Soluitur ex Philop. Dices, quomodo reliquæ duæ dēsantur & augmētantur per primam? Respondet Philop. quod densatio inest proprię materiæ, augmentum formæ; & cùm prædicatū sit forma, subiectum materia, quoties predicatū fit subiectū, est dēsatio: quoties verò subiectū prędicatū, est augmentatio. cum secunda figura ad primā reducitur, prædicatū vnius præmissæ fit subiectum, nam medium erat in vtraq; prædicatum, ob id per densationē secūda tendit in primam: at in tertiā medium, quod erat subiectum in vtraque, fit in vna prędicatum,

dicatum, propterea per augmentationē reducitur ad primam: ita etiam exponit Aegidius.

Aliter ex Themisti. At Themist. aliter exponit, dicit enim densari & augmentari esse prosyllogizari præmissas syllogismi & demonstrationis, cum sunt mediatæ, talis autem prosyllogizatio dicitur densatio, quia magis accedit ad immediatas propositiones, est enim vt quædam coarctatio. dicitur etiā augmentatio propter multitudinem mediorum, modo enim per vnū, postea hoc per aliud immediatius probamus. Est aūt in prosyllogizatione hoc notandum, ꝙ secunda figura non potest prosyllogizare suas vtrasq; præmissas, cum altera sit affirmatiua, & non possit concludi in secunda, similiter nec tertia, cū altera sit vniuersalis: debent ergo à prima prosyllogizari, hæc enim & suas, & aliarum propositiones prosyllogizat, quia quocunq; modo concludit: propterea dicit Arist. reliquas densari & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducantur.

Tertia exposi. Hæc expositio est bona, quamuis possemus etiam dicere, quod per densari intelligat reductionem modorum aliarū figurarū ad primā, quatenus plures modi ad vnū primæ reducuntur, vt diximus olim: & hoc etiā idē sit augmentari, nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modi, nempe qui erant in alijs figuris, & similiter ij, ad quos reducuntur: ipsa verò prima immediata dicitur, cum non sit opus ad alias reducere nec per eas confirmare ipsam.

4 *Sicut autem A. esse in B.*

Cum de immediatis propositionibus modò sermonē fecisset, vt volūt Themi. & Philop. nunc de immediatis tractat. ac primo docet esse immediatas, non solum affirmatiuas, sed etiā negatiuas propositiones sicut etiā mediatas. vocat autem affirmatiuas immediatas, cum prædicatum subiecto indiuisibiliter, id est, nō per mediū aliquod inest, negatiuas verò immediatas, cum prædicatum subiecto nō inest, & hoc nulla media causa probari potest. Et nota per A. intelligi prædicatū, per B. verò subiectum.

Vt aūt discursum perfectū Arist. intelligas, aduerte ipsum distinguere propositiones negatiuas in quatuor genera, hoc ordine, primū, cum prædicatum puta A. est sub aliquo toto, id est, continetur sub aliquo genere, vel aliquo quod de illo vniuersaliter prædicetur essentialiter, subiectū verò puta B. nō est sub aliquo toto, vt qualitas non est homo. alterū, cū econtra subiectum est sub aliquo toto, nō aūt prędicatum, vt nullus homo est qualitas, tertium, cum vtrumq; est sub toto, vel diuerso, vt homo non est albedo, vel eodē, vt homo non est equus, sub animali. quartum, cum neutrum est sub toto, vt nulla substantia est quantitas. intendit ergo Arist. tres priores esse mediatas propositiones, & demonstrabiles, quartam verò indemonstrabilem: & aduerte hic loqui de negatiuis necessarijs & per se. singulas ergo explicemus. Quatuor genera propositionū negatiuarum.

Sit enim A. in toto C. 5

Agit de primo genere, cum prædicatū est sub toto, non autem subiectū, & intēdit talem propositionē posse demonstrari per tale totū, quod dicatur D. affirmatū de prædicato, & negatum de ipso subiecto, nam potest esse quod totū prædicati sit alienum à subiecto, & tunc faciam syllogismum in Camestres ad illam conclusionem, nulla qualitas est homo sic sumendo animal, omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo. 1. Genus.

Similiter autem etsi B. in aliquo, &c. 6

Ostendit secūdum genus, cū subiectū est in toto, nō autem prædicatum; vt nullus homo est qualitas, tunc per illud totum subiecti, quod sit D. puta animal, negatum de prædicato, affirmatū de subiecto, fiet demōstratio in Cesare, sic; nulla qualitas est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas. 2. Genus.

Eodem autem modo, &c. 7

Tertium genus eodē modo potest demonstrari, sed dupliciter aut; enim per totum subiecti, aut per totum prædicati, vt nullus homo est albedo; per totum prædicati 3. Genus.

dicati sic, omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo; per totum subiecti sic, nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo. cùm verò extrema sub vno proximo genere sunt, vt homo non est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

8. *Quod autem contingit B. non esse, &c.*

Cùm supposuisset in probatione in toto prædicati non esse subiectum, & è côtra, ostendit id posse fieri ex prædicamẽtis quæ adinuicem non commutantur, id est, non prædicantur; vt sit vnũ prædicamentum subiecti A. C. D. sit aliud prædicati B. E. F. clarum est quod si A. sit in G, id est, in quodam genere sui prædicamenti, quod in illo non erit B. cũ sit alterius coordinationis; per tres literas vnũ prædicamentum intelligit, plura enim in eo prædicata ordinantur.

9. *Si verò neutrum sit in toto, &c.*

Genus. Quartum genus, cũ nec prædicatum, nec subiectum in aliquo sunt, docet esse immediatum, vt nulla substantia est qualitas: & vniuersaliter quoties vnum generalissimum de altero negatur, tunc nõ est medium illud demonstrandi, cum nõ habeãt superiora, nec proprias definitiones. & probat, nam si aliquod sit mediũ, oportet vt vniuersaliter prędicetur de subiecto aut prædicato, sed extrema sunt suprema, non ergo habent superius essentiale, ens enim est analogũ, & de omnib. ꝑdicatur, vnde non est mediũ ad concludendũ negatiuè, etiam si esset vniuocũ, vt patet, nam de vno deberet negari.

10. *Aut enim in prima, aut media, &c.*

Ostendit quod tale medium deberet de altero extremo vniuersaliter prædicari affirmatiuè, nam aut talis de monstratio fieret in prima figura, vel in secunda. omittit tertiam, quæ cũ non concludat vniuersaliter, non est apta demonstrationi, de qua est sermo: si igitur fiat in prima, minor est affirmatiua, in qua mediũ de conclusionis subiecto affirmatur, non ergo fiet in prima, nam subiectum illud non habet superius.

Si verò in media, &c. 11.

Nec in secunda fieri docet, nam licet in ea minor non sit semper affirmatiua, tamen ad vtrumque cõtingit, id est, aut maior, aut minor erit affirmatiua, cùm ex vtraque negatiua nõ fiat syllogismus: cùm medium verò sit in vtraque prædicatum, prædicabitur affirmatiuè, de vno extremo illius. quod fieri non potest. cõcludit ergo esse mediatas & immediatas propositiones negatiuas, & quando sint, se iam docuisse. atque hæc de hoc capite vndecimo, quod absoluit præceptiuam partem horum librorum.

Quot, quibusue modis syllogisticis tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus ignorãtia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis exoriatur.

CAPVT XII.

Ignorantia verò, quæ non secundũ negationem, sed secundum dispositionẽ dicitur, est quidem deceptio, quæ per syllogismũ fit. Hæc autẽ in primo quidẽ inexistẽtib. aut nõ inexistentib. cõtingit dupliciter: aut enim quando simpliciter existimet inesse, aut non inesse: aut quando per syllogismũ accipiat suspicionẽ. Simplicis quidẽ igitur suspicionis simplex est deceptio, eius verò quæ est per syllogismũ plures. 1.

Non insit enim A. nulli eorum quæ B. indiuiduè si igitur syllogizet A. inesse ipsi B. mediũ accipiens C. deceptus erit per syllogismum. 2.

Contingit quidem igitur vtrasq; propositiones esse falsas, contingit aũt alterã solum. Si enim neq; A. nulli eorum quæ C. insit: neque C. nulli eorum quæ B. assumpta verò fuerit vtraq; è conuerso, ambæ falsæ erunt. 3.

Euenit autem ita se habere C. ad A. & B. vt neq; sub A. sit, neq; vniuersaliter 4

in B. impoßibile namq; B. esse in toto aliquo. dicebatur enim A. primo ipsi non inesse: A. verò non necesse omnib. entibus inesse vniuersaliter: quare ambæ falsæ.

5. Sed & alteram cõtingit verã accipere, non tamen vtrã volueris. sed A.C: C.B. namq; propositio semper falsa erit: eo ꝙ ipsum B. in nullo sit: A.C. verò euenit.

6. Quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuiduè. quando enim idem primo prædicetur de pluribus, neutrum in neutro erit.

7. Differt autem nihil, neq; si non indiuidue insit. Deceptio quidem igitur in existendi & per hæc, & ita fit solum: non enim erat in alia figura inexistendi syllogismus. Quæ verò est non existendi, & in prima fit, & in media figura. Primum itaq; dicamus quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus.

8. Contingit quidem igitur vtrisq; falsis existentibus, quẽadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuidue, Si enim acceptum fuerit A. quidem nulli C. C. verò omni B. falsæ erunt propositiones.

9. Contingit autem & altera falsa existente, & hac vtrauis. Euenit enim A.C. quidem veram esse, C.B. verò falsam. A.C. quidem veram: quoniam non omnibus entibus inest A.

10. C.B. verò falsam: quoniam impossibile est C. inesse ipsi B. cui nulli inest A. non enim amplius vera erit A.C. propositio. simul autem si & ambæ sunt veræ, & conclusio erit vera.

11. Sed & C.B. contingit veram esse, altera existente falsa. quemadmodum si B. & in C. & in A. est, necesse enim alterum sub altero esse. quare si acceperit. A. nulli eorum, quæ C. inesse, falsa erit ꝓpositio. Planũ igitur, ꝙ altera falsa existẽte, & vtrisq;, erit falsus syllogism⁹.

In media autem figura, totas quidem esse propositiones ambas falsas, non contingit quando enim A. omni B. insit, nihil erit accipere, quod alteri quidem omni, alteri verò nulli inerit. Oportet autẽ sic accipere propositiones, vt huic quidẽ insit, illi verò non insit, siquidem erit syllogismus. si igitur sic acceptæ falsæ planum, quod econtrario econuerso se habebunt. hoc autem impoßibile. 12.

In aliquo verò vtramque nihil prohibet falsam esse. quemadmodum si C. & A. & B. alicui insit. Si enim A. quidẽ omni acceptum fuerit inesse: B. verò nulli: falsæ quidem ambæ propositiones, nõ tamen totæ, sed in aliquo. Et econuerso quoque posito priuatiuo consimiliter. 13.

Alteram verò falsam esse, & vtramuis, contingit. quod enim inest A. omni, & B. inest. Si igitur acceptũ fuerit ipsum C. inesse quidem toti A. toti verò B. non inesse: C.A. quidem vera erit, B.C. autem falsa. 14.

Rursus quod B. quidem nulli inest, neque A. omni inerit. si enim ipsi A. & ipsi B. sed non inerat. Si igitur acceptum fuerit C. A. quidem toti inesse, B. verò nulli B.C. quidẽ propositio vera, altera aũt falsa. Consimiliter verò & transposito priuatiuo, ꝙ enim nulli inest A. neq; B. nulli inerit. Si igitur acceptũ fuerit C.A. quidẽ toti non inesse: A.C. quidem ꝓpositio vera erit, altera autem falsa. 15.

Et rursus ꝙ omni B. inest, accipere inesse nulli A. falsum. necesse enim, si B. omni, & A. alicui inesse. Si igitur acceptũ fuerit, C. inesse quidẽ omni B. nulli verò A: C.B quidẽ vera erit, C. A. autẽ falsa. Planũ igitur quod & ambabus existẽtib. falsis, & altera solũ, erit syllogismus deceptorius in indiuiduis. 16.

Igno-

1. *Ignorantia autem non secūdum negationem, &c.*

Intētio Arist. ex Philop.

Conuenit, vt dicit Philop. scienti non solùm scientiæ cognitionem tradere, sed etiā q̃ scientiæ opponatur. ignorantiā exponere. cū igitur Arist. de scientia & modis, quibus eā consequimur tractauerit, nunc de ignorantia scientiæ opposita, ac quibus vijs eam imbibamus differit: & quia sicut scientia erat de immediatis & mediatis propositionibus, ita etiam ignorantiā, de vtraque ignorantia differit, & quæ fit secundum propositiones immediatas, & hoc in capite præsenti, & quæ fit secundum mediatas, & id in capite sequenti: cùm autem immediatæ sint in duplici differentia, affirmatiuæ, & negatiuæ, prius de negatiuarum ignorantia, quę solum fit in prima figura, postea de affirmatiuarum etiam ignorātia quę fit in prima, & tandem de earundem affirmatiuarum ignorātia quæ fit in secunda differit: tertia enim figura cùm non concludat vniuersaliter, excluditur, hic enim de vniuersalibus & per se est sermo, & eadem ratione excluduntur modi particulares aliarum duarum, & tantùm est sermo de vniuersalibus.

Duplex ignorantia

Proponit igitur duplicē esse ignorantiam, & secundum negationem, & secundum dispositionem: illa est secundum negationem quæ est simplex negatio & carentia scientiæ, quam ignorantiam rustici, pueri, & ij qui nihil didicerunt habent, quæ non aliud est quàm non habere rei cognitionem: illa verò dicitur ignorantia secundum dispositionem, cū opinamur oppositum veritatis, vt qui opinaretur hominem non esse risibilem, plantas non habere vitam, talis haberet ignorantiam dispositionis.

Ignorātiā dispositionis duobus modis cōtingere.

Adhuc ista ignorantia dupliciter cōtingit, vno modo sine syllogismo, cùm nimirum vel auctoritate aliqua, vel vana experientia, aut exemplo, aut consuetudine aliquis deceptus opinatur oppositum veritati, vt qui solem paruæ quantitatis propter visum iudicaret, aut qui triangulum non æquiualere duobus rectis, cùm tres angulos videat, existimaret, aut qui aliquod falsum acciperet sine consideratione rationis, hi haberent ignorantiam dispositionis simplicem & sine syllogismo: altero modo talis ignorantia euenit per syllogismum, cùm nimirum aliquo syllogismo decepti opinamur oppositum veritatis præsertim necessariæ, nam de hac est sermo, & talis definitur ab Aristot. sic, per syllogismum facta deceptio.

Assignat autem discrimē inter vtramque, nam ignorantia sine syllogismo simplex est, id est, qui sine syllogismo in aliquo decipitur, tantum in illo decipitur, at qui in aliquo per syllogismum decipitur, in multis decipitur, nā syllogismus probans falsum, aut vnam, aut vtramque præmissam habet falsam. hic enim loquimur de syllogismo ignorantiæ opposito scientiæ præcedenti tantum in materia, qui ex falsis probare intendit oppositum veritatis necessariæ & scientificæ.

Non sit enim A. in nullo B, &c. 2.

Incipit docere quid sit decipi in negatiuis immediatis, quod quidem est cùm opinamur oppositas vniuersales affirmatiuas veras per aliquod principium & medium falsum, quod in Barbara fit: nā solum in modo hoc vniuersaliter affirmatiuè concludimus. dicit igitur; non sit A. in B. id est, sit aliqua negatiua immediata, puta nulla substantia est quantitas; si aliquis per aliquod medium C: puta numerum, existimet omnem substantiā esse quantitatem, sic; omnis numerus est quātitas, omnis substantia est numerus, ergo omnis substantia est quantitas, decipitur in negatiuis immediatis.

Contingit igitur vtrasque propositiones, &c. 3.

Ostēdit primo quoties in negatiua immediata decipimur inferentes oppositā affirmatiuam falsam, posse vtramq; præmissam esse falsam, & similiter posse vnā esse veram, & alterā falsam: q̀ autem vtraq; posset esse falsa, patet; sumatur ista ꝓpositio cuius sit ignorantia. omne B. est A. nēpè omnis substantia est quantitas; si pro medio sumamus aliquid de quo non

sit A. supple quantitas, & ipsum nõ sit de B. nempè de substantia, & sit C. nẽpè color, tunc contrarie sumendo, id est, affirmando quãtitatem de illo de quo negabatur, & ipsum affirmando de substãtia de qua negabatur, vtraq; pręmissa erit falsa, sic omnis color est quãtitas, omnis substantia est color, ergo omnis substantia est quantitas. sensus est, quod si illã probemus per medium de quo vniuersaliter prædicatum non affirmetur, & quod de subiecto conclusionis etiam vniuersaliter non affirmetur, tunc vtraque propositio erit falsa, sicut cõclusio.

4. *Potest autem sic se habere, &c.*

Quod aũt tale medium sic ad conclusionis extrema se habere possit probat primum, quia illud medium C. non prædicatur vniuersaliter de subiecto conclusionis in minori, quia illud subiectũ est generalissimum, de quo nihil vniuersaliter prædicatur & de ipso prædicatum non prædicatur vniuersaliter in maiori, prædicatum enim erat vnum generalissimũ, ꝙ nõ de omnibus entibus affirmatur, ob id possum sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur vere.

5. *Sed alteram contingit veram, &c.*

Probat etiam posse in simili ignorantia vnam propositionem esse veram, sed hanc impossibile est esse minorem, quæ semper erit falsa, quam vocat B.C. maior potest esse vera, quam vocat A.C. quod minor non possit esse vera declarat, quia in minori subijcitur subiectum conclusionis vniuersaliter affirmatiuę subiecto maioris, est enim minor primæ figuræ semper affirmatiua, at cũ subiectum conclusionis sit generalissimum, nihil vere de eo vniuersaliter affirmabitur, manebit igitur maior vera, minor verò falsa.

6. *Vt si A. & in C. & in B. indiuisibiliter est, &c.*

Probat maiorem posse verã esse, & minorem falsam, ꝙ enim minor semper sit falsa, probatum est. & nota rationẽ, quæ obscura est; demus illam conclusionem immediatam, nulla quantitas est substantia, nullum B. est A. tunc A. nempè substantia immediatè & indiuisibiliter negatur de B. quãtitate: sub substantia iterũ sumamus subiectũ de quo immediatè affirmetur, puta corpus, dicatur C. hoc stãte impossibile est ꝙ corpus C. affirmetur de quantitate B. nam vt egregiè dixit Philop. cũ vnum prædicatũ de duob. prędicatur primo & immediatè, siue de vtroque negatiuè, siue de altero affirmatiuè, de altero negatiuè, siue de vtroq; affirmatiuè, impossibile est ꝙ illa duo affirmentur adinuicem, vt ipse benè probat.

Cùm igitur substantia de quantitate immediatè negetur, de aliquo verò affirmetur immediatè, puta corpore, si quis ad probandã affirmatiuam falsam, omnẽ quantitatem esse substantiam, sumat ꝓ medio in prima figura illud immediatũ affirmatiuum substantiæ, faciet maiorẽ veram, sed minorem falsam, nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdẽ prædicati, quod esse non potest.

Nota autem sensum literæ secundum Alexan. cũ A. puta prædicatum est indiuisibiliter in B. & in C. & immediate de vtroq; prædicatur, sed cũ discrimine, nã de B. negatur immediate, quod est subiectum cõclusionis, de C. verò affirmatur, quod est subiectũ maioris.

Differt autem nihil, &c. 7.

Docet quamuis sub conclusionis prędicato sumamus aliquid mediatum, contingere maiorem veram, minorẽ falsam esse; vt si dicas omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia. Nota illam priorem probationem esse necessariam, nempè quando est necessarium quod minor falsa, maior sit vera ex ratione immediatæ prædicationis; modò hæc probatio est duplex, nam maior probatur vera, quia est de inferiori affirmatiua, minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur vniuersaliter.

Concludit se dixisse de ignorantia negatiuæ, quæ fit per primam, hæc enim sola concludit vniuersaliter affirmatiuæ; oportet vt de ignorantia affirmatiuæ immediatæ agat, quæ fit, cũ oppositam negati-

gatiuam vniuersalem existimamus verã per syllogismum: cum autem talis syllogismus inferens negatiuam fiat in prima & secunda figura, prius de eo, qui in prima fit, tractat.

8. *Contingit igitur vtrisque falsis, &c.*

Tractat modo de ignorantia immediatæ affirmatiuę in prima figura, quæ est, cum negatiuam oppositam inferimus vniuersaliter, quod fit in Celarent. & tunc ex vtraque falsa procedere possumus, & id modo probat. sit affirmatiua immediata, omnis homo est animal, scilicet omne B. est A. ignorantia sit opposita, nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid, de quo etiam immediatè affirmatur animal, puta C. leo, vtraque erit falsa, maior quia est negatiua, & negamus prædicatum de eo, de quo immediatè affirmatur, minor etiam est falsa, quia affirmamus duo immediata eiusdẽ prædicati, quæ vt diximus, affirmari nequeunt, vt si dicas, nullus leo est animal, omnis homo est leo, ergo nullus homo est animal.

9. *Contingit autem & altera falsa, &c.*

Probat etiam in eadem figura posse vnam tantum propositionem esse falsam, siue hæc sit maior, siue sit minor, sed primo ostendit cur maior, puta A, C. est vera, & minor B, C. falsa: ratio autem propter quam maior possit esse vera, est, quia cum prædicatum conclusionis ignoratæ non prædicetur de omnibus, si pro medio sumatur aliquid eorũ quibus non inest, erit maior vera in qua negamus prædicatum de tali medio, vt si ad eandem conclusionem, nullus homo est animal, sumatur medium lapis, & dicatur nullus lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal.

10. *Sed quæ est, C. B. falsa, &c.*

Quod verò minor sit falsa, postquam maior est vera, probat, quia cum aliquod prædicatum de aliquo vniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiam vniuersaliter, est imposibile quod illa duo affirmentur, verbi gratia si animal de homine vniuersaliter affirmatur, & de lapide vniuersaliter vere negatur, non poterit lapis affirmari de homine, nam si affirmetur, sequetur contradictoria alterius vniuersalis, aut affirmatiuæ, aut negatiuæ: vt si des, nullus lapis est animal, & das, homo est lapis, aut lapis est homo, sequetur, homo non est animal, aut in Ferio, aut in Felapton. similiter si des, omnis homo est animal, & homo est lapis, sequitur, lapis est animal, in Datisi.

Hoc est igitur, quod dicit: si detur maior negatiua vera, nullum C. est A. scilicet nullus lapis est animal, cum animal de omni homine prædicetur, puta A. de omni B. non poterit C. de B. id est lapis de homine affirmari vniuersaliter, aliter inferetur oppositum maioris negatiuæ, dicendo, omnis homo est animal, lapis est homo, ergo lapis est animal, contra eam maiorẽ, nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram propter quã oportet esse minorem falsam, quia cum maior fuerit vera, si minor etiam esset vera, iam conclusio non esset falsa, nam ex vtraque vera non fit conclusio falsa, at cõclusio est falsa, cum sit negatiua opposita affirmatiuæ immediatæ, ergo stante maiore vera, necessario minor est falsa, forma enim syllogismi bona esse supponitur. 11.

Sed & eam, quæ est C B. contingit veram esse, &c.

Probat modo minorem C. B. posse esse veram, maiori falsa existente, quod fiet cum medius terminus, puta C. fuerit sub prædicato & superius subiecto, tunc enim de ipso prædicatum negare in maiori, falsum erit, ipsum verò de subiecto affirmare in minori, erit verum: verbi gratia, si per syllogismum ignoretur ista, nullum animal est viuens, per hoc medium, corpus, tunc maior falsa, minor vera erit: vt nullum corpus est animal, omne viuens est corpus, ergo nullum viuens est animal quando dicit, si B, sit in C. & in A, sensus est, si subiectum conclusionis sit in C. id est, in medio, & in A, id est, prædicato conclusionis, tunc vniuersaliter ne-

gare in maiori A. de C. falsum erit, sed verum affirmare in minori C. de B. Ecce quomodo decipi contingat in prima figura circa affirmatiuas immediatas, & ex vtraq; propositione falsa, & ex vna fal sa, altera vera existente.

12 *Sed in media figura, &c.*

Transit ad ostendendũ in secunda figura quando in affirmatiuis decipiamur inferendo negatiuas oppositas: & primo docet non posse vtrasq; propositiones esse in totum falsas. vocat vniuersales, tam affirmatiuas, quam negatiuas in totum falsas, quæ secundum nullum singulare veritatem habent, vt nullus homo est animal, omnis homo est lapis: in parte verò falsæ dicuntur, quæ secũdum aliqua singularia veræ sunt, vt omne animal est gressibile, nullum animal est bipes.

Affirmatiua seu negatiua propositio quę dicatur in totum falsa.

Dicit ergo, in secunda figura, cum conclusio est falsa opposita immediatæ affirmatiuæ, non posse vtrasq; propositiones esse falsas in totum, cuius probatio difficilis est.

Propterea aduerte quòd in secunda figura medium sit in vtraq; præmissa prædicatum, ac ob id de vno extremo conclusionis debet affirmari in vna, de altero verò negari: aliquando tamen maior est affirmatiua, vt in Camestres, aliquando verò minor, vt in Cesare. Loquamur ergo de priori, vt vtraq; huius propositio sit in totum falsa, medium debet nulli prędicato cõclusiõis inesse, & omni subiecto competere, sic enim fiet vt maior affirmatiua sit falsa, in qua medium de conclusionis prædicato affirmamus, & minor falsa, in qua medium de subiecto conclusionis negamus. oppositum fit in Cesare, nam medium debet omni prædicato, & nulli subiecto inesse, sic enim erit vtraq; in totum falsa.

Dicit igitur Arist. fieri non posse vt tale medium detur, quando cõclusio est affirmatiua vniuersalis immediata, vt omnis homo est animal, nã tunc cõtraria negatiua esset vera, vt patet, si des enim in Camestres aliquid quod de nullo animali, & de omni homine prædicatur, argumẽtabor sic ex ipsis, nullũ animal est, pu-ta D. omnis homo est D. ergo nullus homo est animal: propositiones ꝑ te veræ, ergo conclusio similiter, si des in Cesare aliquid quod de omni animali, & nullo homine verè dicatur, argumentabor in Camestres ex datis, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal, nõ igitur cum infertur negatiua opposita immediatæ affirmatiuæ, potest vtraq; præmissa in totum esse falsa.

Probat modo id Arist. nam si vtraque est falsa in totum in Camestres, ex contrarijs quæ erunt verę, inferam in Cesare conclusionem eandem falsam esse verã, & ex vtraq; etiam falsa in Cesare inferam ex contrarijs vtrisque veris in Camestres conclusionem illam falsam esse verã, verbi gratia fiat syllogismus, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal. si das propositiones vtrasq; falsas in totum, ergo contrariæ erunt veræ: sumam illas in Cesare, & probabo verã conclusionem falsam sic: nullum animal est D. omnis homo est D. ergo nullus homo est animal. Si ꝓpositiones veræ, conclusio erit vera. idem de Cesare, nõ ergo decipi possumus ex vtraq; propositione in totum falsa in secũda figura.

In aliquo autem vtranq;, &c. 13

Ostendit posse aliquando esse vtranq; propositionem in parte falsam, vt si sumas medium particulariter competens vtriq; extremo, tũc negare de altero vniuersaliter, de altero verò affirmare, erit in parte falsum: vt si ignoraretur, nullum animal esse viuens, per brutum, sic, omne viuens est brutũ, nullum animal est brutum, ergo nullum animal est viuens, esset in parte vtraque falsa. idem fit è cõuerso, posito priuatiuo, id est, priori negatiua, & minori affirmatiua scilicet in Cesare, sicut in Camestres.

Alteram autem falsam, &c. 14

Cum probasset ex vtraq; falsa in parte, non tamen in toto, posse aliquem decipi in secunda figura circa immediatas affirmatiuas, nunc ex altera etiam tantum falsa decipi posse docet, quæcunq; sit: at

quia

quia sunt duo modi Camestres, & Cesare, ostendit quando in Camestres ex vna vera, altera falsa decipiamur, postea in Cesare. ac primum, quando in Camestres maiori vera, minori falsa, deinde è contra. dicit igitur, sume superius prędicato, quod dicitur A. nam hoc etiam superius erit subiecto B. & pone pro medio, & sit C. tunc fiet maior vera, & minor falsa. vt si ignorantia est huius, nullus homo est animal, per viuens sic; omne animal est viuens, nullus homo est viuens, ergo nullus homo est animal.

5 *Iterum quod in B. nullo est, &c.*

Quod si medium nulli insit subiecto, tunc non omni prædicato inerit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minore vera, sic; omne animal est brutum, nullus homo est brutum, ergo nullus homo est animal.

& 6 *Similiter autem fit transposito priuatiuo.*

Hoc etiam fieri in Cesare docet, sed prius cum maior est vera, vt si medium sumas extraneum vtrique extremo, sic, nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal. quod si medium omni subiecto insit, tunc alicui inerit prædicato, & fiet maior falsa, & minor vera, vt si dicas, nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal. aduerte has literas in hoc capite, per C. medium, per B. minus, per A. maius extremum intelligi. per A. C. maiorem, per C. B. verò minorem. Concludit in immediatis decipi posse, & ex vtraq; falsa, & ex altera tantum.

De ignorantia in mediatis propositionibus.

CAPVT. XIII.

1. *IN his verò quæ insunt non indiuiduè, aut non insunt, quandoquidē per propriū mediū efficiatur falsi syllogismꝰ, nō possunt ambæ falsæ esse propositiones sed ea solum, quæ est ad maius extremū. Dico autem proprium medium, per quod fit contradictionis syllogismus.*

Insit enim A. ipsi B. p mediū C. quoniā igitur necesse est C. B. affirmatiuā accipi, cū fit syllogismus, planū, qđ semp hæc erit vera, nō. n. cōuertitur: A. C. verò falsa, hac. n. cōuersa cōtrarius fit syllogismꝰ. 2.

Consimiliter aūt & si ex alia coordinatione acceptū fuerit mediū, vt D. licet in toto A. sit, & de B. omni prædicetur: necesse enim D. B. quidē propositionem manere, alteram verò conuerti. quare hæc quidem semper vera, illa autem semper falsa. & quasi talis deceptio eadē est ei, quæ est per proprium medium. 3.

Si verò non per propriū mediū efficiatur syllogismꝰ: quādo sub A. quidē sit mediū: ipsi verò B. nulli insit: necesse est falsas esse ambas. accipiendæ nāq; sunt è cōtrario, quam se habent propositiones, si debet syllogismus fieri. sic autē acceptis, ambæ efficiuntur falsæ. quemadmodū si A. quidem toti D. inest: D. verò nulli eorum, quæ B. his enim conuersis syllogismus erit, & propositiones ambæ falsæ. 4.

Quando verò mediū nō sit sub A. vt D. A. D. quidē vera erit, D. B. aūt falsa, nā A. D. quidē vera, quoniam nō erat in A. ipsum D: D. B. aūt falsa, quoniā si esset vera, & conclusio vera esset. sed erat falsa. 5

Sed cū per mediā figurā efficitur deceptio, ambas quidem non cōtingit falsas esse ppositiones totas. Cū enim sit B. sub A. nihil cōtingit, huic quidē omni, illi verò nulli inesse. quēadmodū dictū est & prius. 6

Alteram aūt euenit, & vtramlibet. Si enim C. & A. & B. insit, si acceptum fuerit, ipsi quidem A. inesse, ipsi verò B. non inesse: A. C. quidem vera erit, altera aūt falsa. Rursus si acceptum fuerit C. ipsi quidem B. inesse, A. verò nulli: B. C. quidem vera erit, altera autem falsa. 7

Si igitur priuatiuus sit deceptionis 8.

syllo-

syllogismus, dictum est, quando, & per quæ erit deceptio.

8. *Sin autem affirmatiuus, quando quidem per proprium medium, impoßibile ambas esse falsas: necesse est enim C. B. manere, siquidem erit syllogismus, quemadmodum dictum est & prius, quare C. A. semper erit falsa: hæc enim est quæ conuertitur.*

Consimiliter autem & si ex alia coordinatione accipiatur medium, quemadmodũ dictum est & in priuatiua deceptione, necesse enim D. B, quidem manere, A. D. autem conuerti, & deceptio eadẽ est ei, quæ prius.

8. *Quando autem non per proprium: si D. quidem sit sub A. hæc quidem erit vera, altera autẽ falsa: euenit enim A. pluribus inesse, quæ non sunt sub se inuicem.*

9. *Si verò non sit D. sub A. planum quidem, quod hæc semper erit falsa, affirmatiua namque accipitur, D, B. verò contingit, & veram esse, & falsam: nihil enim prohibet, A. quidem nulli D. inesse, D. verò ipsi B. omni: vt animal scientiæ, scientiam autem Musicæ. Neq; rursus si neq; A. nulli eorum, quæ D. neq; D. nulli eorũ, quæ B. Manifestum igitur, quod non existenti medio sub A. & ambas euenit falsas esse, & vtram volueris.*

Quot igitur modis, & per quæ euenit fieri deceptiones, quæ secundum syllogismum, & in immediatis & in ijs, quæ per demostrationem, manifestum.

In ijs autem, quæ non indiuisibiliter.

Intentio Arist. in hoc cap.

Postquam de immediatorum ignorãtia tradidit, nunc de mediatis differit, ac primo de ignorantia affirmatiuarum in prima figura, quæ contingit cum oppositas negatiuas opinamur per syllogismũ. possumus autem ignorare has dupliciter, aut per proprium medium, aut per medium non proprium: vocatur medium proprium, id quo talis affirmatiua vera demonstratur, vt animal rationale demõstrat hominem esse risibilem. cum igitur per tale medium decipimur, id est, illud assumimus ad probandam oppositam negatiuam, est ignorãtia per proprium medium; vt si dicat quis, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis.

Medium proprium quod nam sit.

Idem contingit in negatiuis mediatis, est enim proprium medium quo demonstramus non esse: vt per animal rationale demonstramus nullum hominẽ esse hinnibilem. cum igitur de illo probamus oppositum, sic, omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis, est similiter ignorãtia per medium propriũ. tale medium dicit Arist. esse id per quod fit syllogismus contradictionis, id est syllogismus probans oppositam conclusionem veram: cum verò non per tale mediũ contingit ignorantia, dicitur per mediũ non proprium.

Dicit igitur Arist. quod quoties in mediatis decipimur per medium proprium, non contingit propositionem vtramque falsam esse, sed minor est vera; quæ autem est versus maius extremum, id est maior, falsa: ratio autem hæc est, quia est eadem minor in syllogismo ignorantię, & in syllogismo contradictionis & veritatis: in vtroque enim est affirmatiua, cum sit in prima figura, maior verò non est eadem sed conuersa, id est, mutata in contrariam negatiuam sicut conclusio, vt patet si dicas, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, est syllogismus veritatis: iste verò ignorantiæ, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis. hoc literis explicat solum in affirmatiuis; per A. maius extremum, per B. minus, per C. medium, intelligit: conuerti verò vocat mutari ex affirmatiua contraria in oppositam negatiuam: & quod minor sit vera, probat: nam mutata & conuersa maiori syllogismi ignorantiæ

rantiæ, manente minore fit contrarius syllogismus verus.

2. *Similiter autem est & si ex alia, &c.*

Ostendit quod quamuis non sit medium proprium per quod demonstretur conclusio, sed sit ex alia coordinatione, nempè sit medium quo quocunq; modo conclusionis illius veritas probetur, si per illud decipi contingat, minor futura sit vera, quia est eadē quæ erat in syllogismo vero: sed maior falsa, quia est mutata in negatiuā; vt si per risibile decipiamur, opinantes hominem non esse animal rationale, quamuis risibile non sit medium demonstratiuū, tamen quia per id probatur verè hominem esse animal rationale, cēsetur hoc loco medium. idem de alijs medijs veritatis.

3. *Si verò non per proprium medium, &c.*

Manifestat quando non est medium proprium posse vtrasque propositiones esse falsas, vt si medium sit de quo omni prædicatū dicitur, & quod de nullo subiecto dicatur, tunc enim cum contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ, nam in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio, de quo verè affirmabatur, & in minori affirmari de quo verè negabatur. sit enim syllogismus primæ figuræ Celarent. v.g. sit conclusio, nullus homo est sensibilis, nullum B. est A, sumatur medium D. irrationale, fiat syllogismus talis; nullum irratiōale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc vtraq; est propositio falsa.

4. *Cùm verò non sit sub A. medium.*

Probat etiam posse maiorem esse veram, & minorem falsam, vt si sub maiori extremo sumamus medium cui nō inest ipsum, tūc maior erit vera A. D. quia est negatiua, minor verò D. B. falsa, quia cū conclusio sit falsa, & maior vera, necessāriò minor erit falsa; vt si sub sensibili sumatur planta, sic; nulla planta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis. prætermisit nō absq; ratione posse etiam maiorem falsam, minorem veram esse; vt si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, vt animal, sic; nullū animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis; quia istud medium est proprium, fieri autem non potest quod cùm medium non est proprium, possit minor esse vera, est enim affirmatiua, medium autem nō propriū nequit verè affirmari de subiecto, esset enim simile proprio, vt diximus.

Sed per mediam figuram, &c. 5.

Nunc de ignorātia earundem mediatarum affirmatiuarum in secunda figura tractat, ac dicit idem prorsus quod superius dixit de immediatis, non posse vtrāque propositionem in totum falsam esse, quia cùm prædicatum verè insit subiecto, non poterit mediū inueniri quod de vno vniuersaliter affirmetur, de altero, vniuersaliter negetur, quod necessarium est vt vtraque sit falsa. relege superiorem locum. de immediatis namq; illic latè declaratum & probatum est hoc.

Altera verò potest esse falsa, &c. 6.

Sed vnam falsam, alteram veram, siue maior, siue minor sit, esse posse ostendit: nam si sumatur medium cōpetens vtriq; extremo, tunc si maior sit affirmatiua, & minor negatiua, vt in Camestres, erit prior vera, posterior falsa, sic; omne sensibile est animal, nullus homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. si verò idem è contra fiat in Cesare, vt sit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falsa, posterior erit vera, sic; nullum sensibile est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. concludit se iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per syllogismum negatiuum fit dixisse, tam in prima, quàm in secunda figura.

Si verò sit affirmatiuus, &c, 7.

Nunc de ignorantia negatiuarū tractat, quę fit per affirmatiuas oppositas in prima figura, ac docet id ꝙ in principio

de affirmatiuis, cũ fit ignorantia per medium propriũ, minores semper veras, maiores falsas esse, quia illę sunt eædem quę erant in syllogismo vero, hæ verò sunt cõtrariæ: vt si hominem esse hinnibilẽ, per animal rationale ignoremus, sic; omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis: vtitur eisdẽ dictis literis, idẽ docet cũ medium est ex alia coor-
8. dinatione, quod declaratum est prius.

Cùm verò fit non per proprium, &c.

Ostendit modo quando non per medium proprium fit, posse maiorẽ veram minorem verò falsam esse; vt si sub maiori extremo sumatur aliquid cui ipsum inest, potest enim vnũ de pluribus prædicari, de vno affirmatiuè, de altero negatiuè. ob id talia duo non poterunt affirmari adinuicem vere, vt si sub A. hinnibili sumas D. equum, sic; omnis equus est hinnibilis, omnis homo est equus, ergo omnis homo est hinnibilis, tunc maior vera, minor falsa erit.

9. *Si verò non sit D. sub A. &c.*

Cùm autem medium puta D. nõ est sub A. id est, maiori extremo, semper sic maior est falsa, cùm sit affirmatiua, nõ enim ista ignorantia prouenit nisi in Barbara; hic enim concluditur vniuersalis affirmatiua, at minor tali medio existenti, potest aliquando vera, aliquando falsa esse, quæ dicitur C. D. nam cùm D. id est, medium omni subiecto inerit, minor erit vera, potest enim esse quod illud maius extremũ competat nulli medio, quod competit omni subiecto, sicut animal nulli scientiæ competit, scientia verò omni Musicæ inest: si verò tale medium nulli insit subiecto, sicut ipsi nulli inest prædicatum, vtraque falsa erit, ex quibus concludit se iam de ignorantijs tam mediatorum quã immediatorum tractasse.

De ignorantia pura negationis.

CAPVT XIIII.

1. *PLanum autem est, & quod si quis sensus defecerit, necesse, & scientiã aliq̃ deficere, q̃ impoßibile est accipere.*

2. *Siquidẽ addiscimus, aut inductione, aut demonstratione. Est autem demonstratio ex vniuersalibus, inductio verò ex ijs, quæ secundũ partem: impossibile autem vniuersalia speculari nisi per inductionem.*

Quoniam & quæ ex abstractione dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis voluerit nota facere. 3.

*Quomodo insunt vnicuique generi nõ nulla, & si non separabilia sunt, secundũ quod tale * hoc vnumquodque.* 4. *.a.l.quale

Inducere autem non habentes sensum, impossibile. singulariũ nanq; sensus est, non enim cõtingit accipere ipsorum sciẽtiam: neq; enim ex vniuersalibus sine inductione, neq; per inductionẽ sine sensu. 5.

1. *Manifestum est autem, &c.*

De ignorantia puræ negationis tractat, quæ est non sciri quod scire poterat. docet autem quando necessaria sit talis ignorantia, & constituit conclusionem hanc; deficiente aliquo sensu, necessario deerit aliqua scientia, quam non poterit illi cui sensus deest accipere. Inten. Arist.

Nota hic loqui de defectu à natiuitate, cũ enim aliquis sensu vsus est, quẽ postea amisit, poterit habere scientiam eorum, quæ tali sensu percipiuntur, potest enim factus cæcus, si primum vidit, scientiam de coloribus consequi, non tamen qui à natiuitate visu priuatus est. Nota.

Nota similiter quod dicit, aliquã sciẽtiam defecturam, quia ex defectu vnius sensus solum deerit scientia illorum quæ tali sensu percipiuntur. cæcus enim scientia colorum, surdus sciẽtia sonorum priuabitur, non alijs. Nota.

Nota similiter quod dicet, quam impossibile est accipere, quia nõ priuabitur ille scientia, quasi illam habuerit, & per sensus defectum amiserit, hoc enim est falsum, cùm enim scientiam habemus semel, licet postea sensus destruatur, non idcirco scientia destruitur, sed priuatur scientia ad hunc sensum, quod nunquam illam acquiret, propterea dicit, quam impossibile est accipere. Nota,

Si-

2. *Siquidem discimus, aut per inductionem,&c.*

2. Cōclu. Prædictam conclusionem probat tali ratione. scientia aut inductione aut demonstratione accipitur, sed inductio & demonstratio pēdent à sensu, ergo hoc deficiente perit inductio ac demonstratio, ac proinde scientia. minor probatur, nam inductio fit ex particularibus, quæ notum est sensu percipi, demonstratio verò ex vniuersalibus quidem primo, sed cū vniuersalia hæc non nisi inductione cognoscantur, etiam dependet demōstratio à sensu.

Nota. Propositiones sciētiarum alias esse mediatas alias immediatas. Hic aduerte propositiones quæ in scientia sunt esse in duplici differentia, quædam immediatæ, quæ causam non habent, vel in illa scientia saltem causa earum non consideratur, & via cognoscendi has est per sensum & inductionem, vt docet 2. Post. cap. vltimo. quædā sunt mediatæ, quæ causam habent, & earum cognitio est per demonstrationem: vnde mediatas per immediatas demonstramus, immediatas verò inductione percipimus: vt experientia ostendit ignē esse calidum, tamen ex hac demonstramus esse leuem.

Nota. Aduerte etiam cū Auerr. ꝙ Arist. hic non loquitur de vniuersalib. principijs illis, quæ sunt cōmunissima, sed de principijs & propositionib. quæ sunt ex subiectis peculiarib. sensu propriè perceptis, hæc enim sunt quæ inductione colliguntur, per quas reliquas mediatas conclusiones demonstramus.

3. *Quoniā & quæ ex abstractione, &c.*

Philop. & S.Tho. cōmunes dignitates inductione colligi putant. Ostendit Arist. hæc vniuersalia ꝓpria sensibiliū inductione cognosci, & est ꝓbatio à minori; vniuersalia enim mathematica, quæ min⁹ videntur indigere sensu & inductione, cū sint abstracta, indigēt inductione; ergo & vniuersalia sensibilia, quæ minus abstracta sunt, magisq; sensui proxima. antecedens patet, nam à puncto in pūctum lineam ducere, super quodlibet centrum quantūcunque occupando spacium circulū describere, & similia hæc singularium inductione nota fiunt.

4. *Quia sunt in vnoquoq; genere.*

Quamuis locus hic aliter ab alijs exponatur, existimo sensum esse, vt velit ostēdere tam in sensibilibus, quàm in mathematicis esse vniuersalia, quę inductione cognoscantur, quamuis non omnia; sunt enim alia quæ demonstratione immediatè cognoscuntur, sed hæc ex alijs pendent, quæ inductione probantur, cū non sint realiter extra singularia, & separata, sicut in scientijs considerātur; vniuersalia enim mathematica realiter in sensibilibus sunt, ob id dicit, in vnoquoque genere, nempè sensibilium & mathematicorum esse quædam, quæ nimirum inductione cognoscuntur, quamuis hæc non sint separabilia, id est, cùm hæc non sint abstracta, secundum quod huiusmodi vnumquodque est, id est, sicut in sciētijs talia considerantur.

5. *Inducere autem non habentes, &c.*

Verba hęc copulantur illis; impossibile est vniuersalia speculari nisi per inductionem, inductio autem est ex singularibus, singularia autem non scientia, sed sensu percipiuntur, ergo sensu destructo singulare nō percipitur, nec fit inductio, nec vniuersale cognoscitur, nec demonstratio procedit.

An deficiente sensu deficiat scientia illius subiecti.

Dubium. Dubitatur primo an sit in vniuersum verum, quod deficiente sensu deficiat sciētia, quæ est in intellectu. dico, nihil intellectum cognoscere quod aliquo modo non fuerit sub sensu, non tamen eodem modo omnia sub sensu sunt, ideo etiam nō eodem modo ab intellectu cognoscuntur, aliqua enim secundum suos effectus tantum sensui subdūtur, & talia sunt entia realiter separata, De⁹ opt. max. & intelligentiæ, quæ nullo sensu percipiuntur nisi per extrinsecos suos effectus aliqua sensui substant secundum similia, vt cùm vidimus vnam vrbem, per eam, quas non vidimus intelligimus; alia secū dum partes, vt cùm viso auro per se, & monte, statim montem aureum imaginamur: alia secundum se vel ea quæ sunt in

Solutio.

Intellectū nihil intelligere ꝙ nō fuerit aliquo modo in sensu, & quā fit varijs modis aliquid in sensu.

in se, vt accidentia sensibilia, & substantiæ quæ sub istis sunt. Impossibile igitur est, quod intellectus intelligat ea quorũ nihil percepit aliquo sensu, vnde si omnes sensus alicui deficerent à natiuitate, quod fieri nō potest, nihil intellectus intelligeret; non tamen eodem modo, vti diximus, intellectus intelligit ea, quę sensu percipiuntur, nam quæ quarto aut tertio modo, & aliquando secundo cognoscuntur intellectione confusa & cõmutatiua, intelligi non dicũtur, qualiter prima cognoscũtur, sed distincta & propria notitia, propterea res immateriales obscurè in hac vita cognoscimus.

Sensibus à natiuitate omnibus sublatis, intellectũ nihil percepturum.

Alterum dubium.

Dubitatur an in præsenti ita amplius sit sensus Aristot. dico limitatè magis hic loqui Aristotelem. solum enim est sermo de his, quæ secundum se vel aliquid sui sensu percipiuntur aliquo, quorũ est cognitio intellectus distincta, hæc enim illo sensu deficiente non scientur: nec loquitur de principijs cõmunissimis, quãuis ista depẽdeant à sensu, non quod inductione probentur, sed quod sensu terminorum significationes, nempè res ipsas, necessarium sit appræhendere, de quibus dicemus 2. Post. c.18.

Syllogismum omnem ex tribus constare terminis, maiori, minori, ac medio: & hos in infinitũ tam in ꝓpositionibus affirmatiuis, quã negatiuis abire non posse.

CAPVT XV.

1. *Est autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, quod A. inest ipsi C. eo quod inest ipsi B. & hoc ipsi C. priuatiuus autem alteram quidem propositionem habens, ꝙ aliud quid alij inest, alteram verò, quod non inest. Manifestum igitur quod principia, & quæ dicuntur suppositiones hæ sunt: accipientem enim hæc ita necesse est monstrare, vt quod A. inest ipsi C. per B. Rursus verò quod A. ipsi B. per aliud medium, & quod B. ipsi C. consimiliter.*

2. *Secundum opinionem igitur syllogizantib. & solũ dialecticè, planum quod hoc solum considerandũ, si ex quibus contingit probabilissimis fiat syllogismus. quare & si est aliquid in veritate eorum, quæ sunt A. B. medium videtur aũt non esse, qui per hoc syllogizauit, syllogizatus est dialecticè. Ad veritatem autẽ ex ijs, quæ insunt oportet considerare, se habet autem sic.*

Quoniam est quod ipsum quidẽ de alio prædicatur non secundum accidens, dico autem secundũ accidens, vt album aliquando illud dicimus esse hominem, non similiter dicentes & hominẽ album, hic quidem enim non alterũ aliquid existens albũ est, albũ verò, quoniã accidit homini esse albo, sunt itaq; nonnulla talia, vt per se prædicentur. 3.

*Sit igitur C. tale, quod ipsum quidem non amplius insit alij, huic aũt B. primo, & non sit aliud intermedium, & rursus * Et ipsi ipsum F. consimiliter & hoc ipsi B. an igitur hoc necesse est stare, aut contingit in infinitum ire?* 4.

* Argiropo. legit D. ipsi B. E. ipsi D. & F. itidẽ ipsi cõpetat E.

Et rursus si de A. quidem nihil prædicatur per se, A. verò ipsi H. inest primo, intermedio autem nulli priori, & H. ipsi G. & hoc ipsi B. an & hoc stare necesse est, aut & hoc contingit in infinitum ire? differt autem hoc à priori tantum, quoniam hoc quidem est, an contingit incipiẽti à tali, ꝙ nulli inest alteri, sed aliud illi, sursum in infinitũ ire: alterũ verò incipientẽ à tali ꝙ ipsum quidem de alio, de illo aũt nihil prædicatur: deorsum cõsiderare, si contingit in infinitum ire. 5.

Amplius media an contingit infinita esse determinatis extremis. dico autem veluti, si A. ipsi C. inest, medium verò ipsorum B. ipsius verò B. & A. altera: horum aũt altera. an et hæc in infinitũ cõtingit 6.

tingit ire, aut impoßibile? est aũt hoc considerare idem, & si demonstrationes in infinitum vadunt: & si est demonstratio cuiuscũq; , aut ad se inuicẽ terminãtur.

7 *Consimiliter aũt dico & in priuatiuis syllogismis ac propositiõibus, vt A. inest B. nulli, aut primo: aut erit aliquid mediũ, cui priori non inest, veluti si ipsi G. quid B. inest omni: & rursus alij adhuc priori hoc, vt si ipsi H. quod G. omni inest: in his etenim aut infinita, quibus non inest prioribus, aut stant.*

8 *In ijs verò, quæ conuertuntur, non similiter se habet: non est enim in ijs, quæ retrouersum prædicãtur, de quo primo prædicatur, aut vltimo: omnia enim ad omnia hæc consimiliter se habent, siue sunt infinita, quæ de ipso prædicantur, siue vtraq; sunt, quæ dubitantur infinita, præterquam quod si non similiter contingit conuerti, sed hoc quidem, vt accidens, illud verò vt prædicamentum.*

1 *Est autem omnis syllogismus per tres terminos &c.*

Arist. de immediatis propositionibus sermonem facere intendit, ac in præsenti tres suppositiones proponit, ac postea tres quæstiones. Prima suppositio est ex libris Priorum, omnis syllogismus & prosyllogismus, affirmatiuus, vel negatiuus, ex tribus terminis solum conficitur, ex eo qui probatur, de quo probatur, per quem probatur, talesq; propositiones ex his cõfectæ in illo syllogismo principia & suppositiones dicuntur. dicit ergo, est omnis syllogismus per tres terminos, & qui probare possibilis est, quoniam A. est in C. id est, affirmatiuus, qui potest probare quod A. maius extremum est in G. minori, per medium B. de quo A. prædicetur in maiori, & ipsum prædicetur de B. in minori, quod est in Barbara vel Darij. & nota modum Arist. simul enim dicit affirmatiuũ constare ex tribus terminis, & ipsum explicando probat, postea subiungit negatiuum, quem ex vna affirmatiua, & altera negatiua constare docet, & has propositiones ex his terminis dicit vocari suppositiões & principia in illo syllogismo, cum eas accipientes, id est, non probantes, per eas alias demonstremus. tandem addit iterum quod A. sit in B. & B. in C. manifestat prosyllogismus maioris & minoris, in quibus etiam solum tres esse terminos cõstat, atq; hæc est suppositio prima.

(Margin: 3. Suppositiones. 1. Supposi.)

Secundum igitur opinionem syllogizantibus, &c. 2

Altera suppositio est, Demonstratorẽ à Dialectico differre, Dialecticus enim solũ ex probabilibus procedens, non curat an aliquæ propositiones sint re vera immediatæ, sed si recipiantur vt immediatæ, licet mediatæ sint, eis vt maximè probabilibus vtitur, non sic Demonstrator, quærit enim non solum immediatas in opinione, sed quæ sic sunt, & sic se re vera habẽt. hoc docet vt intelligas nos quæsituros immediatas propositiones secundum rem, & non secundum opinionem solam, aliter enim non demonstratur. 2. Supposi.

Quoniam autem est eo quod ipsum quidem, &c. 3

Tertia suppositio est, quædam prædicari secundum se, quædam secundũ accidens, vocat secundum accidens, quando aliquid nõ secundũ se prædicatur, sed secundum alterum: vt quando dicimus, album est lignum, non enim dicere volumus quod ipsum album secundum se sit lignum, sed id cui accidit album esse, lignum est, at quãdo dicimus lignum est album, ipsum lignum secundum se non secundum alterum dicimus album. has vocat secundum se prædicationes, quãdo prædicatum inest subiecto secundum se, id est, nõ secundũ alterum quod subiecto substet, illas verò secundum accidens, cũ prædicatum non secundum se subiecto, sed secundum alterum inest, quod fit cũ de accidenti subiectum prædicamus, & hoc multum conducit ad probandum postea non esse processum infinitum in his prædicationibus. 3. Supposi.

Nota non hic vocare secundũ se prædicari, quod per se inest primo aut secundo Nota Quid hoc

loco secundum se dicatur prædicari. do modo, sed quod non subiecto inest secundum aliud cui subiectum ipsum subsit, oppositum vocatur secundum accidens.

Nota verba, aliter, inquit, dicimus albũ hominem, aliter hominem esse albũ, & secundam prædicationem declarat, cũ enim non sit alterum aliquod, album est, id est, cum homo dicitur albus, non est aliquid aliud cui insit homo, quod sit album, sed ipse secundum se, id est, non secundum aliud subiectum. primum verò declarat, albũ enim, dicitur homo, quia id quod substat albo, homo est. concludit aliquas esse prædicationes secundum se.

4 *Si igitur C. huiusmodi, &c.*

1. Quæst. Quæstiones tres proponit. prima est, an dato aliquo subiecto vltimo quod nõ de alio prædicetur, possint de hoc infinita prædicata ordine prædicari, vt de ipso aliquid primo dicatur, de hoc aliud, & de hoc aliud superius, & possit sic in infinitùm procedi, an sit finitus talium prædicatorum numerus. & nota istam literam, quæ corrupta est, est enim litera sic legenda, sicut legit Argir. Sit itaq; C. tale, vt ipsum quidem nulli competat rei, B. autẽ huic competat primo, vt non sit inter ipsum medium vllum, & rursus D. ipsi B. & E. ipsi D. & F. identidem ipsi competat E. per has enim literas ordo prædicatorũ significatur de illo subiecto vltimo C.

5 *Et iterum si de A. quidem, &c.*

2. Quæst. Altera quæstio est, an dato aliquo supremo prædicato, de quo nihil superius prædicetur, possint sub illo infinita subiecta secundũ ordinẽ subijci, vt sit A. supremũ prædicatũ, at sub A. F. ita vt A. ipsi immediatè cõpetat, & postea hoc in alio, & hoc in alio, & sit processus in infinitũ. ponit autem differentiam inter vtramq; quæstionẽ, prior enim est, an dato vltimo subiecto numerus prędicatorũ sursum in infinitum ascendat, altera verò est, an dato supremo prædicato, ab hoc incipiendo numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat.

6 *Amplius, media nunquid.*

3. Quæst. Tertia quæstio est, an determinatis extremis, id est, dato subiecto vltimo & prædicato supremo, possint inter hæc media infinita sumi. hoc clarius explicans dicit, hoc quærere, esse quærere an demonstrationes in infinitum procedant, & omniũ sit demonstratio, vel non sit, sed omnia adinuicem concludantur, id est, sint finiti processus ex omni parte, tam extremorum, quam mediorum.

Similiter autem dico, &c. 7

Hoc idem ostendit in priuatiuis seu negatiuis, an sit processus in his talis, nẽpe quòd non sit in B. quia non inest alteri, & huic non sit, per aliud, & sic in infinitum.

Sed in conuertibilibus, &c. 8

Hanc tertiam quæstionem non habere locum in terminis conuertibilibus ostendit, quia in his nõ datur vltimum & supremum, nam omnia adinuicem prædicantur, & quocunq; dato prædicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnibus prædicatur, siue consideres ex parte prædicati processum, siue ex parte vtriusque dubitati & extremi, verum est quòd differunt tales prædicationes: nam directè passiones de subiecto, indirectè verò subiectum de passionibus prædicatur, vnde quamuis verę, non tamen æquę sunt tales in istis prædicationes.

Quod extremis finitis existentibus media non poßint esse infinita.

CAP. XVI.

QVòd igitur intermedia non contingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamenta, manifestũ, dico aũt sursum quod in magis vniuersale, deorsum verò quod in id, quod secundũ partẽ si enim A. prædicato de F. infinita sunt intermedi , in quib. est B. planũ ꝙ contingere posset, vt & ab A. deorsum alterum de altero ꝑdicaretur in infinitũ: antequã .n. in F. deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F. sursum infinita, antequã ad A. deueniatur: quare si hæc impoßibilia, & ipsius A. & F. impoßibile infinita esse media. 1

Neq;

2 *Neq; enim si quis diceret, quòd alia quidem sunt ipsorum A.B.C.cõtigua inuicem, vt non sit medium, alia verò nõ est accipere, nihil differt: quodcunq; enim accepero eorum, quæ B.erit ad A.aut ad F.aut infinita media, aut non: à quo autem sint primum infinita, siue statim, siue non statim, nihil differt: quæ enim sunt post hæc, infinita sunt.*

1 *Quoniam igitur media non, &c.*

Philo. hoc loco com. 83.dicit nostram cognitionem sursum ꝓcedere à particularibus ad vniuersalio ra, nõ verò ècontra a b vniuersaliorib. ad particu.

Tertiam quæstionem esse impossibilem ostendit, nempe quod extremis finitis existentibus media possint esse infinita. primo autem explicat quid processus sursum, quid deorsum sit. processum sursum vocat, cum ex particularibus ad vniuersalia progressus fit, deorsum verò, cũ ècontra ab vniuersalibus ad particularia proceditur: sursum ergo est vniuersale, deorsum verò particulare. argumentatur autem sic; si ab A. prædicato deorsum vsque ad C, sunt media infinita, ergo nunquã perueniri poterit ad ipsum C. per B. id est, per talia media, cum infinitũ pertransiri nõ possit, non ergo erit vltimum ipsum C. similiter si ab ipso C. subiecto vsq; ad A. media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadem ratione ad ipsum A. non ergo erit supremum, impossibile est ergo media infinita esse inter extrema determinata, esset enim vt dicũt Themisti. & Philop. sicut qui diceret esse numerum finitum ab vnitate vsque ad denarium, tamen esse infinitos numeros intermedios. ꝙ si obijcias in linea quadã finita dari duo extrema puncta determinata, & tamen esse infinita intermedia puncta: respondent prædicti auctores nõ esse parem rationem, nam illa intermedia puncta sunt in potẽtia, at verò prædicata debent esse actu, ob id infinita non sunt inter extrema determinata: emenda literam, vtrique, lege vtiq;.

2. *Neque enim si aliquis, &c.*

Posset quis dicere quòd nõ omnia media erunt immediata, sed quædam erunt cõtingentia, id est, cõtigua, inter quę non est medium, quædam verò alia non esse immediata. dicit Arist. hoc nihil referre, nam cum infinita media sint accipienda inter A. & C. siue sint statim, id est, immediata, siue non statim, id est, mediata, nunquam ad extrema peruenietur, non ergo esse possunt infinita media inter extrema finita, puta homo est risibilis, inter hæc enim duo extrema non possunt media infinita esse, siue immediata sint, quorum singula non habeant medium, siue mediata sint, quæ per similia media debeant probari, nõ enim ab homine in risibile, nec à risibili in hominem perueniri poterit, cum hæc prius transeunda sint.

Quod si prædicationes affirmatiuè sint finitæ sursum & deorsum, impoßibile sit demonstrationes negatiuas, in infinitum procedere.

CAPVT. XVII.

Planum autẽ & in priuatiua demonstratione, quòd statur siquidem in prædicatiua statur ad vtraq;. sit enim nõ contingens, neq; sursum ab vltimo in infinitum ire. (dico aũt vltimũ, quod ipsum quidem alij nulli inest, illi verò aliud, vt F.) neq; à primo in vltimum. (dico autẽ primum, quod ipsum quidem de alio, de illo verò nihil aliud) si vtiq; hæc sunt, & in negatione stabit. 1.

*Tripliciter nanq; monstratur nõ existẽs, aut enim cui quidem ipsum C. B. inest omni, cui verò ipsum B. ipsum A. nulli. Ipsius itaq; B. C. & semper alterius distantiæ, necesse est progredi ad immediata, prædicatiua namq; est hæc distantia: alterum verò manifestum, quòd si alij nõ inest priori, vt ipsi D. hoc oportebit ipsi B. omni inesse: & si rursus alij priori ipso D. non inest, illud oportebit ipsi D. omni inesse: quare quoniam, * quæ sursum est, via stat, & quæ deorsum stabit, & erit aliquid primo, cui non inest.* 2

* al. l. quæ deorsum est via stat, & quę sursum stabit.

Rursus si B. quidem omni A. ipsi verò 3.

C. nulli

C.nulli: ipsum A. eorũ quæ C. nulli inest. Rursus hoc si oportet monstrare, planum quòd aut per superiorem modum mõstrabitur, aut per hunc, aut tertium. Primus igitur dictus fuit: secundus verò mõstrabitur. Sic autem vtiq; monstraret, vt quod D. ipsi quidẽ B. omni inest, si verò C. nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus, si hoc ipsi C. non inerit, aliud ipsi D. inest, quod ipsi C. non inest: igitur quoniã inesse semper superiori stat, stabit & non inesse.

4 *Tertius verò modus fuerat, si A. quidẽ B. omni inest, ipsum verò C. non inest, nõ omni inest C. cui A. Rursus verò hoc, aut per superius dicta, aut similiter monstrabitur. Illo quidem itaq; modo statur. sin autem sic, iterum accipietur B. inesse ipsi E. cui ipsum C. non omni inest, & hoc rursus consimiliter. Quoniam autem suppositum est stari & deorsum, planum quòd stabit. & C. non inexistens.*

5 *Manifestum autem quòd & si non vna via monstretur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando aũt ex secunda, aut tertia, quod & sic stabitur: finitæ enim sunt viæ: finitæ aũt finities, necesse est, finita esse omnia. Quòd igitur in priuatione si quidem & in eo quod est inesse, statur, manifestum.*

1 *Planum autem & in priuatiua demonstratione, &c.*

Intentio Aristotelis.

Arist. miro profectò ingenio in hoc capite probare intendit, quod si prędicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, quod erit impossibile demonstrationes negatiuas in infinitum procedere, & hoc per tres ipsas figuras ostendit. hoc est igitur quod dicitur, sit igitur contingens, id est, supponatur ita esse, quòd nec ab vltimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec à primo deorsum descendatur. explicat autem per vltimum intelligi subiectum quod de nullo prædicatur, per primum verò prædicatum de quo nihil aliud affirmatur. hoc supposito etiam in negatiuis non erit demonstrationum infinitus processus, quod ingeniosissimè ostendet.

Tripliciter autem monstratur non esse, &c. 2

In prima figura nõ posse demonstrationem negatiuam in infinitum abire.

In triplici figura potest negatiũa demonstrari, sed de prima est argumentum primum, quod huiusmodi est: non potest demonstrari negatiua nisi per mediũ, de quo maius extremum negetur in maiori, & quod in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorum affirmatiuorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia sit demonstranda, homo non est qualitas, demonstrabitur per animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet, nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas, iterum si maior demonstranda erit per aliquod de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens, hoc etiam competet homini, scilicet, viuens, sic, nullum viuens est qualitas, omne animal est viuens, ergo nullum animal est qualitas: iterum si maior demonstrãda est, erit per superius viuenti, ac perinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile, sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Aristot. & facit in prima figura syllogismum, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. minor est finita secundum prædicationem ex suppositione, ergo & maioris erunt finitæ demonstrationes, nam si maior negatiua est probanda, erit per D. quod etiam sit in C. & illud per aliud simile, sed deorsum, id est, in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim vltima indemonstrabilis.

Item

3. *Item si B. quidem in omni A. &c.*

In secunda figura. Hoc idem in secūda figura probat, & ratio hæc est; in secunda figura non demonstratur negatiua nisi per medium quod de vna extremitate affirmetur, quod si altera negatiua est demonstranda, erit per medium quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo, sed in his affirmatiuis prædicatis, numerus est finitus, ergo etiam numerus talium mediorum ad negatiuas ostēdendas erit finitus.

Verbi gratia, si sit demonstranda, nulla qualitas est homo, in Camestres, erit per aliquid quod affirmetur de homine, sic; omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo. iterum si minor est demonstranda, erit per aliquid ꝙ affirmetur de animali, & perinde de homine, vtpotè viuēs hoc modo; omne animal est viuēs, nulla qualitas est viuens, ergo nulla qualitas est animal. idem de illa minori: sed finitus est numerus prædicatorū affirmatiuorū de vna extremitate, ergo & numerus mediorum negatiuarū demonstrandarum.

Proponit igitur Arist. syllogismū in Camestres; omne A. est B, nullū C. est B. ergo nullum C. est A. sumit minorem dicens, aut est demonstranda per primam figuram, & sic probatum est illas demonstrationes esse finitas, aut per tertiam, & idem postea probabitur, aut per secundam, & sic probatur idem: si enim demōstrare oportet nullum C. est B. erit per D. quod affirmetur de B. ac perinde de A: & negetur de C. & si iterum alia minor est probanda, nullum C. est D. erit per aliquid quod affirmetur de D. ac perinde de B. & A. & negetur de C. & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorum, quæ affirmantur de A. ergo etiā erit finitus demonstratiuorum eorum quæ negantur de C.

4. *Tertius autem modus, &c.*

In Tertia figura. Id ostendit in tertia figura, in qua medium est subiectum in vtraque propositione, & ratio hæc est; negatiua non demonstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur vna extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorum, ergo erit numerus demonstrationum finitus: hæc enim figura sumit medium deorsum, id est, sub extremis; illæ duæ sursum, id est, extremum aliquod.

Verbi gratia sit, substantia nō est qualitas, cōcludenda in Felapton, sumendū est aliquid de quo affirmetur substantia, vt corpus, sic; nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia; ergo substantia nō est qualitas. iterum si maior in eadem figura particulariter est concludenda, vel vniuersaliter, quia est in materia necessaria, tūc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione finitus est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo sistunt demonstrationes negatiuorum.

Proponit ergo Arist. syllogismum in Felapton; nullum B. est C. omne B. est A. ergo nō omne A. est C. Tunc si maior iterum demonstratur, aut erit per primam, vel secundam, vel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerum, erit ergo in tertia: sed probatur quod etiam in hac, oportebit enim sumere E. quod sit sub B. ac perinde sub A. sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuus. omnes hæ rationes sub hac cōtinētur; non potest præmissa negatiua monstrari nisi per mediū affirmatiuū de vna præmissa extremitate, sed ex suppositione tam deorsum, quā sursum affirmatiuæ prædicationes sunt finitæ, ergo ex tali etiam suppositione est finitus numerus negatiuarum demonstrationum.

Manifestum autem est, &c. 5.

Nota 1. Propositiones negatiuas esse mediatas tum subiecti tū attributi tū vtriusq; ratione.

Vt sensus Arist. hic percipiatur, aduertere propositiones negatiuas mediatas esse quasdam ratione subiecti, id est, quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducuntur, vt nullus homo est qualitas; quasdam mediatas ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducūtur, vt nulla qualitas est homo; quasdam ex parte vtriusq;, vt homo non est lapis. quæ mediate ex parte subiecti sunt, per primam figuram reducuntur, vt factum

est superius; quæ verò ex parte prædicati per Camestres; quę verò ex parte vtriusque per vtramque figuram, vt notum est, primo resoluitur in immediatas ex parte vnius extremi, postea ex parte alterius.

Nota 2. Aduerte præterea quasdam esse mediatas ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundam reducuntur; quasdam ex parte inferiorum, & hæ per tertiam; quasdam ex parte vtriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent. vnde potest esse, quod sit aliqua propositio negatiua mediata ex parte subiecti & prædicati sursum & deorsum, & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet; vt animal non est color.

Posset quis dubitare an talium sint infinitæ demonstrationes. respondet Arist. quamuis non sit vna via tales demõstrandi, sed modò per primam, modò per secundam, modò per tertiam figuram ostendantur, tamen sunt demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singulæ singularum demonstrationes finitæ; finita autem finitæ sæpius sumpta finitum faciunt. concludit manifestũ esse statum, id est, terminum esse in negatiuis, si in esse, id est, in affirmatiuis prædicationibus finis vtrimque est.

Quòd prædicationes affirmatiuæ non possunt in infinitum procedere.

CAPVT XVIII.

1. *QVod autem in illis, logicè quidem speculantibus ita manifestum. In ijs quidem igitur quæ in eo, quod quid est prædicantur, planum: si enim est definire, aut si cognoscibile ipsum ꝙ quid erat esse, infinita verò non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo, quod quid est prædicantur.*

2. *Vniuersaliter autem sic dicimus: est enim dicere verè, album ambulare. & magnum illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare: sed alterũ est ita dicere, & illo modo. quando enim albũ esse dixero lignũ, tunc dico, quod cui accidit vt sit album, lignum est, sed non tanquam subiectum ligno album est: neq; etenim album existens, neq; quod est album aliquid, factũ fuit lignum: quare non est nisi secundũ accidens: quando autẽ lignum albũ esse dixero, non quod alterum quid est albũ, illi verò contingit lignum esse. veluti quãdo musicum album esse dixero: tũc enim quod homo albus est, cui contigit esse musicum, dico: sed lignum est subiectum, ꝙ quidem & erat, non alterum quid existẽs, quam quod lignum, aut lignũ quoddam.*

Si itaq; oportet nomina ponere, sit quidẽ ita dicere prædicare, illo verè modo, aut nequaquã prædicare, aut prædicare quidẽ non simpliciter, secundũ accidẽs autem prædicare: est autẽ, vt quidem album, quod prædicatur, vt verò lignum illud de quo prædicatur. supponatur itaque prædicatũ prædicari semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundũ accidens: sic enim demonstrationes demonstrant. 3.

Quare aut in eo quod quid est, aut ꝙ quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando, cũ vnum de vno prædicatum fuerit. 4.

Amplius substantiam quidem significantia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo prædicantur. quæcunque verò non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, ꝙ non est, neq; quod illud, neq; quod illud aliquid, accidentia. quemadmodum de homine albũ non enim est homo, neq; quod album, neque quod albũ quid, sed animal fortassè, quod quidem enim animal est, homo est. Quæcunq; verò non substantiã significant, oportet de aliquo subiecto prædicari, 5.

cari, & nõ esse aliquid albũ, quod nõ al-
6. terum quid existens album est.

Species enim valeant, nanq; & * tere tismata sunt, & si sunt, nihil ad sermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt.

* Io. Grã. inquit τερετίσματα vocantur præcãtus cytharedorum, quos in articulatè canunt, vt experiãtur dissonantiã chordarũ, si secundũ cõuenientem melodiæ rationem extensę sunt, vel alias ꝑtrectatiões cytharedorũ inarticulatæ, experientiæ gratia dissonantiæ chordarũ factæ.

7. Amplius si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neq; qualitatis qualitas, impossibile est mutuo prædicari sic, sed verum quidem dicere contingit, mutuo autem prædicari vere non contingit.

8. Aut enim vt substantia * prædicabitur, veluti si genus existens, aut differentia prædicati. Hæc aũt monstrata sunt, ꝙ non erunt infinita, neq; deorsum, neque sursum, vt homo bipes, hoc animal, hoc aũt alterum, neq; animal de homine, hoc autẽ Callia in eo quod est quid. substantiam enim omnem est definire talẽ, infinita verò non est pertransire intelligentẽ. quare neq; sursum, neque deorsum infinita. illam nanq; non est definire, de qua infinita prædicantur.

9. Sic itaq; genera inter se non retrouersùm prædicabũtur, erit enim ipsum quod ipsum aliquid est.

Neq; vtique qualis, aut aliorum nullum, si non secundũ accidens prædicatũ fuerit? omnia enim hæc accidunt, & de

* Argir. addit: aut vt accidens.

10. substantijs prædicantur: sed certe neq; sursum infinita erunt, de vnoquoq; nanque prædicatur. ꝙ vtique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut de talibus, aut quæ in substãtia: hæc aũt determinata sunt, & genera prædicamentorum determinata sunt: aut enim quale, aut quantũ, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando.

11. Suppositum aũt fuit vnũ de vno prædicari: ipsa verò de ipsis, quæcunq; non quid sunt, nõ prædicari, accidẽtia nanq; sunt omnia: sed hæc quidẽ per se, illa aũt secundum alterum modum: hæc autẽ omnia de subiecto aliquo prædicari dicimus, accidens aũt non esse subiectum aliquid, nihil enim talium ponimus esse, ꝙ non alterum quid existens dicitur, sed ipsum alijs, & alia quædam de alio. Neq; sursum itaq; vnum de vno, neque deorsum inesse dicetur. de quibus enim dicũtur accidentia, quæcunq; insunt in substantia vniuscuiusq; hæc infinita nõ sunt sursum aũt & ipsa quoq; accidentia vtraque non infinita sunt. Necesse est igitur esse aliquid, de quo primum aliquid prædicatur, & de hoc aliud, & hoc stare & esse aliquid, quod non amplius neq; de alio priori, neque de illo aliud prius prædicatur. Vnus igitur modus dicitur demonstrationis hic.

12. Amplius aũt alius est, si de quib. priora aliqua prædicantur, est horum demonstratio, quorũ autẽ est demonstratio neq; melius euenit se habere ad ipsa, q̃ scire, neq; scire sine demonstratione: si autem hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque melius nos habemus ad ipsa quã scire, neq; ꝙ per hæc notũ sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter & nõ ex quibusdam, neque ex suppositione, necesse est stare prædicationes intermedias: si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio: quare, si infinita non euenit pertransire, quorum est demonstratio, hæc non sciemus per demõstrationem. si igitur neq; melius nos habemus ad ipsa quam scire, non erit aliquid scire per demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione.

13. Logicè igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictum est.

13. *Resolutoriè verò per hæc manifestū, breuius, quod neq; sursum, neque deorsum infinita prædicata contingit esse in demonstratiuis scientijs, de quibus consideratio est. demonstratio nanq; eorum est, quæcunque per se insunt rebus. per se verò dupliciter sunt. quæcūq; etenim in illis insunt in eo, quod quid est, & quibus ipsa in eo quod quid est inexistētibus ipsis. vt in numero impar, quod inest quidem numero, inest autē ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest: horū aūt neutra contingit infinita esse, neq; vt impar numeri.*

14. *Iterum enim in impari aliud esset, cui inerat existenti, hoc autem si sit primum numerus inerit inexistentibus ipsi. Si igitur non contingit infinita talia esse in vno, neq; sursum erunt infinita: sed necesse vtiq; omnia inesse ipsi primo, vt numero, & illis numerū: quare conuertentia erunt, sed non supertendentia.*

15. *Neq; etiam, quæcunque in eo quod q̄d est insunt. neq; hæc infinita sunt: neq; enim esset vtique definire. Quare si prædicata quidem per se omnia dicuntur: hæc autem non infinita, starent vtiq; quæ sursum: quare & deorsum. si autem sic, & quæ in medio* duobus terminis semper inerunt infinita.*

*al. l. duorū terminorū fuerint vtiq; finita

16. *Si verò hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia esse, & non omnium esse demōstrationem: quod dicebamus quosdam dicere | à principio. si enim sunt principia, neque omnia demonstrabilia, neq; in infinitum iri potest: esse enim vtrumuis horum, nihil aliud est, quam esse nullam distantiam immediatam, & indiuisibilem, sed omnes diuisibiles. intro nanq; proijciendo terminum, sed non assumendo demonstratur, quod demonstratur: quare si hoc in infinitum contingit ire, contingeret vtiq; duorum terminorum infinita intermedio esse media: sed hoc impoßibile, si stant prædicamēta sursum & deorsum. Quod autem stant monstratum fuit logicè quidē prius resolutorie verò nunc.*

Sed quod in illis, ijs quidem, &c. 1.

Intentio Arist.

Cùm negatiuas demonstrationes sistere, si affirmatiuę prędicationes finitę sint, ostenderit, nunc prædicationes hasce affirmatiuas non in infinitum posse procedere ostendit, ac primo pręmittit tres suppositiones, secundo duas Logicas rationes adducit ad id probandum, tertio ratione demonstratiua idem probat.

Proponit igitur in illis, nimirū in affirmatiuis prędicationibus terminū esse: manifestum est ijs qui logicè speculantur, id est, per rationes logicas manifestū est. sunt enim hæc verba continuata cum fine præcedentis capitis, ac primo vnum augmentum facit pro prædicationibus substantialibus, non posse procedere in infinitum, si definitiones sunt, sicut reuera sunt, & si scientia est rerum, sicut reuera est; quod si prædicata substantialia infinita essent, nec definitiones, nec scientiæ rerum essent, non enim infinitum cognosci nec definiri valet, definitio autem per omnia prædicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset. Arist. non probat definitionem esse, quia est principium logicū, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

Vniuersaliter autem si dicimus. 2.

Quia particulariter loqui videbatur, vniuersaliorem de omni prædicatione sermonem capit, ac suppositionem primam constituit: Triplex est prędicatio accidentalis, prima, cū accidens de accidente prædicamus, vt album ambulat: altera, cùm de accidente subiectum prędicamus, vt magnū est lignum: tertia, cùm de subiecto accidens, vt lignum est magnum, homo ambulat.

Sed diuersum esse docet sic aut illo modo dicere, nimirum cum de accidente subiectum, aut de subiecto accidens prædicatur, est autem discrimen, nam cum dico album esse lignum, dico quod id cui accidit esse album, est lignum, sed non quod ipsum album secundum se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat, lignum nō de albo secundum se dicitur, sed secundum id quod albo substat, & hoc probat, nam si lignum diceretur de albo secundum se, tunc album diceretur factum esse lignū, sicut lignum quia secundum se albū est, dicitur factum fuisse album, & subiectū quodq; dicitur factum esse tale. at non dicitur album factum est lignum, non ergo secundum se album subijcitur ligno.

Nota. Nota verba: per quod album est, intelligitur vniuersaliter album. per quod album aliquod est, particulariter: vt sit sensus, nec album in communi, nec in particulari dicitur factum esse lignum, at cum dico lignum est album, non dico quod aliquid cui lignum insit sit album, sed ipsum secundum se, nempe secundū quod lignum, aut lignum aliquod albū est, & album factum est. atq; illo modo se habet prædicatio cū accidens de accidente prædicatur. non enim secundum se subijcitur, sed secundum aliud, vt qui dicit albū musicum, dicit quod id cui albūm accidit, est musicum, non quod ipsum album secundum se sit musicum.

3. *Si igitur oportet nomina ponere, &c.*

Vult Arist. quod duæ prædicationes, nimirum cum accidens de accidente, aut subiectum de accidente prædicantur, aut non sint prædicationes, aut secundum quid, id est, secundum accidens sint prædicationes: reliquas verò esse secundum se, id est, simpliciter prædicationes, vt cū album est prædicatum, lignum verò subijcitur. at quia nomen prædicationis omnes comprehendebat, dicit, quod si licet nomina ponere, prædicatio dicatur sola, quæ est secundum se, aut saltem supponatur, quandoquidem sumus in materia demonstrationis, in qua non nisi secundum se prædicationes sunt, atq; hæc est rima suppositio.

Quare in eo, quod quid est, &c. 4.

Altera suppositio est, prædicationes secundum se esse secundum decem prædicamenta solum, videlicet secundum quātitatem, qualitatem, &c. cum vnum de vno prædicamus, nam cum plura simul de vno prædicamus, tunc tale prædicatum non ad vnum tantum prædicamentum spectat.

Hic aduerte, quod prædicamenta accidentium dupliciter possunt comparari, vno modo ad substantiam, de qua in concreto prædicantur, & sic faciunt prædicationes secundum se, sed accidentales, id est, extra naturam subiectis: altero modo singula in se ipsis, vt cum genera & differentias accidentiū de suis speciebus prædicamus, & sic faciunt prædicationes essentiales, sicut cum substantiam de substantia prædicamus, at verò cum inter se vnū prædicamentum de altero accidentis, aut substantia de accidenti prædicatur, tunc prædicationes fiunt secundum accidens, vt dictum est, non secundum se.

Categorias accidentiū posse vno modo ad substantiā conferri, altero ad ea, quæ quæque in se continet.

Amplius substantiam quidem significantia, &c. 5

Discrimen ponit inter prædicationes in quibus substantiam de substantia, aut accidens de substantia prædicamus, ambæ enim sunt secundum se est autem duplex discrimen, alterum, prædicata substantialia significare esse ipsius subiecti, sed differenter, quædam quod subiectum est, puta vniuersaliter, cum nempe conuertuntur cum subiecto, vt differentiæ, quædam quod aliquod esse est subiectum id est, particulariter, vt genus: non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod, at verò accidentia nec quod subiectum est, nec quod aliquod subiectum est, id est, nec conuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt esse subiecti, vt album de homine.

Et nota quod dicit, album de homine, vt indicet accidentia inter se etiam naturales & essentiales prædicationes facere,

sicut cum substantiam de substantia prędicamus. aduerte quod dicit, hominem esse quod animal est, intellige tum, quod aliquod animal est, homo enim est particulare animal, dicit, forsan, propter Ideas Platonis, quas nondum reprehendit. Alterum discrimen est, accidentia enim nō secundum se prædicantur, sed secundum ea quæ ipsis substāt, vt dictum est, at substantiæ, cum nihil illis substet, non secundum aliud, sed secundum se prędicantur.

6. *Species enim valeant, & genera, &c.*

Nota de ideis. Posset quis existimare, vt notant Themist. & Philop. accidentia secundū se prædicari, cum secundum se sint abstracta, nam album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinem significat. respondet Arist. has ideas esse quid fictitium & vanum, nec quicquam ad demonstrationem facere; ex illis enim quæ dictæ sunt prædicationibus fiunt. ob id dicit, species & genera, id est, ideæ valeant, recedant & abijciātur, sunt enim monstra, & quamuis essent, inutiles ad demonstrationes & prædicationes essent. græcè dicitur τερετίσματα, quod nomen aliqui præcantus musicorum, quo se ad musicam parant, significare dicunt, ob id aliqui fidiū attrectationes vertunt. alij significare dicunt cantus cicadarum. Boet. vertit monstra, alij portenta, sensum potius attendētes quàm vocabuli significationem, sensus enim est, esse quid fictum & vanum.

7 *Amplius si non est hoc huius qualitas, &c.*

Tertia suppositio est, in qua, secundū Philop. vult ostendere, cum ècontra prædicamus substantiam de accidenti esse inordinatas & innaturales prædicationes, & id peculiariter in vno prædicamento qualitatis ostendit. quamuis possemus dicere cum Latinis, nomine qualitatis quodcunque accidens hic intelligi. dicit igitur Arist. cum impossibile sit duo adinuicem sic se habere, quod vnum alteri9 sit qualitas & forma, & hoc vice versa illius forma, non erunt æquæ prædicationes, quæ fiunt accidentis de substantia, & substantiæ de accidente: nam accidens est forma subiecti, non autem subiectum accidentis, prædicationes quidem erunt veræ, sed non æquales, nam illæ naturales, hæ verò innaturales & indirectæ sunt. hoc etiam intellige in alijs prædicatis essentialibus generum & differētiarum, non enim est æqua prædicatio ipsorum & subiectorum de ipsis, ob eandem rationem.

An etiam sicut substantia prædicabitur, &c. 8.

Constitutis tribus suppositionibus, p ponit argumentum pluribus verbis, quā forsan opus esset: breuiter autem hoc argumentum est, quo probat nec in prædicationibus per accidens esse processum infinitum: aut prędicationes istæ sunt secundum substantiā, in quibus subiectum est genus, aut differentia prædicati, vt animal est homo, rationale est homo, aut sunt per accidens, in quibus substantia de accidentibus prædicatur, vel ècontra, aut per accidens, in quibus accidens de accidenti prædicatur, sed omnes hæ sunt finitæ tam sursum, quàm deorsum: & probatur, nam primæ sunt finitæ, cum genera & differentiæ sint finita, vt enim prædicationes directæ generum & differentiarum finitæ sunt (cum alias non esset definitio) ita etiam sunt indirectæ eorundem prædicationes finitæ. similiter secundæ, nam accidentia quæ prædicantur de substantia, sunt finita, cum sint nouem genera, & vnumquodque finitas differentias & genera habeat, ergo erunt etiam finitæ prædicationes substantiæ de accidentibus. similiter tertiæ. nam accidentia ipsa diuersorum generum non prædicantur secundum se, sed secundum subiectum cui insunt, vt dictum est, sed subiectum finitum est, nempe substantia, cui finita insunt accidentia, ergo tales prædicationes erunt finitæ. vnde patet non solum per accidens, sed per se prædicationes finitas esse, cum tot sint, quot prædicamenta sunt, hæc autem omni ex parte sunt finita. hæc est ratio Arist. breuiter collecta, ipsius verba explicemus.

Nota summam probationis Arist.

Cum ostendisset non æquè prædicari sub-

ſubſtantiam de accidenti, & accidens de ſubſtantia, dicit etiam, cum ſubſtantiæ inter ſe prædicantur, hoc idem euenire, vt non ſit æqualis prædicatio: vt cum genus aut differentia ſubijciuntur prędicato cuius genera ſunt aut differentiæ. & quamuis interrogatoria ſint verba, ſenſus tamen eſt affirmatiuus. poſtea adiungit talia, cum ſint in quid eſt, non eſſe infinita, alias nihil definiri aut intelligi poſſet, dicit autem non eſſe infinita surſum, vt dicamus homo eſt bipes, & hoc, nempe bipes, eſt animal, & hoc, nempe animal, aliud quid: & ſic conſequenter. ſimiliter non eſſe infinita deorſum, vt animal de homine, homo de Callia, & ſic conſequenter, finitum eſt enim vtrunque extremum.

9 *Sic igitur genera non æqualiter, &c.*

Poſtquam oſtendit in ſimilibus prædicationibus non eſſe proceſſum in infinitum, monſtrat tales nō eſſe æquales cum his, in quibus genera de ſpeciebus prædicantur, & hoc probat de genere, & ſenſus clarus eſt, verba tamen obſcuriſſima. ſenſus iſte eſt: genus particulariter ineſt ſpeciei, id eſt, aliquod animal ineſt homini, non tamen omne animal, at ſpecies vniuerſaliter ſubſtat generi, non ergo erit æqualis prædicatio, niſi velis quod idem ſit quod particulariter prædicatur, & quod vniuerſaliter.

Dicit ergo, erit ipſum, id eſt, genus erit vniuerſaliter ſpecies, cum dicitur animal eſt homo: quod quidem, id eſt, quæ ſpecies, quod ipſum aliquod eſt, id eſt, eſt ipſum genus particulariter. ſpeciem autem vniuerſaliter de genere non intelligas prædicari, ſed idem eſt dicere quod genus eſt vniuerſaliter ſpecies, & quod genus vniuerſaliter de ſpecie prædicetur, ſimiliter idem eſt quod ſpecies ſit genus particulariter, & quod ſpecies de genere particulariter prædicetur. Atque hæc eſt prima pars argumenti vt ſupra declaraui.

10 *Neque tamen de qualitate, aut aliorum vullo, &c.*

Secundam argumenti partem propoſuit, nempe quod in prædicationibus ſecundum accidens, quibus ſubſtantia de accidenti prędicatur, non ſit proceſſus infinitus, & primo oſtendit eſſe ſecundum accidens, nam accidētia potius de ſubſtantia, quàm de accidenti ſubſtantia prædicatur, quod verò hæ finitæ ſint, patet, nam accidentia non ſunt niſi finita. nempe nouem genera, & ſingula in vnoquoque genere finitas habent differentias & genera, vt probatum eſt. Secunda pars rationis Ariſt.

Suppoſitum autem fuit, &c. 11

Tertia argumenti pars hæc eſt, nempe cum accidentia adinuicem prædicantur quę non ſunt ordinata eſſentialiter (nam de his dictum eſt in prima parte) talia nō prædicantur, niſi quæ ad aliquid ſunt, id eſt, niſi in concreto cum ſubiecto accipiantur, non enim albedo dulcedo, ſed albū dulce dicitur, cum igitur hæc non niſi ſecundum ſubiectum prædicentur) ſunt enim aliter accidentales, quam cum accidens de ſubſtantia prædicatur, vt dictum eſt) ſubiectum autem, nempe ſubſtantia, ſit finitum, & accidentia quæ ei inſunt finita ſint, tales etiam prædicationes finitæ erunt. atq; hæc eſt ratio prior, qua probatur in affirmatiuis prædicationibus nō eſſe infinitum proceſſum. Tertia pars rationis Ariſt.

Adhuc autem alius, ſi de quibus, &c. 12

Poſterior ratio eſt ad idem oſtendendum, ſuppoſitis tribus. Primo, cū aliqua concluſio eſt mediata, poteſt demonſtrari. Secundo, talis concluſio non ſcietur quouſque demonſtretur, non enim contingit ſcire mediata niſi per demonſtrationem. Tertio, nunquam ſcitur concluſio, quouſq; ſciamus pręmiſſas, vel earum meliorem diſpoſitionem habeamus, quā ſit ſcientia, eſt enim intellectus principiorum, vt dictum eſt. his ſuppoſitis, eſt ratio Ariſt. iſta concluſio mediata poteſt ſciri ac per demonſtrationem cognoſci, ſed niſi principia ſtent, impoſſibile eſt talem concluſionem cognoſcere, non ergo Vltima ratio.

go eſt proceſſus infinitus. minor patet, quia nũquam ſciemus præmiſſas demonſtrabiles, niſi per alias, ſi ergo non ad vltimas ſimpliciter perueniatur, ſolum erit ſcientia ex ſuppoſitione, & ita nunquam quod ſimpliciter demonſtrabile eſt, per demonſtrationem ſimpliciter cognoſcemus, quod eſt impoſſibile. has vtraſq; rationes vocat Ariſt. logicas, priorem quidem, quia communis eſt non ſolum propoſitionibus per ſe, ſed omnibus: poſteriorem verò, quia vt dicit Alex. procedit ex ſuppoſitione, nempe ſupponit quod ſit demonſtratio, vel forſan quia non à priori & ex cauſis procedit.

13 *Analyticè autem manifeſtum eſt, &c.*

Tertia pars capitis.

Hæc eſt tertia capitis pars, in qua Ari. analyticam, id eſt, demonſtratiuam rationem adducit ad idem probandum, qua ſe breuiꝰ id probaturum dicit. ratio autem hæc eſt, demonſtratio conficitur ex propoſitionibus per ſe, ſed in talibus non eſt proceſſus infinitus, ergo nec in propoſitionibus demonſtratiuis. minorem probat diſtinguendo per ſe in ea quorum prædicata ſunt de ſubiectorum definitione & ea quorũ ſubiecta ſunt de definitione prædicatorum, nempè quæ ſunt per ſe primo, aut ſecundo modo, & ponit exempla. impar enim ineſt numero per ſe ſecundo modo, magnitudo verò & diuiſibile inſunt numero primo modo, ſunt enim ipſius genera.

Poſtea dicit: horum neutra contingit infinita eſſe. quæ verba dupliciter exponit Philop. primo vt ſit ſenſus, horum neutra, nimirum nec diuiſibile nec magnitudo, quæ genera ſunt numeri, cõtingit in infinitum progredi, nam poſtea adiũxit, neq; vt impar numero, id eſt, nec etiam per ſe ſecundo modo infinita ſunt. altero modo etiam exponit, vt ſit ſenſus, horum neutra, id eſt, nec quæ per ſe primo modo, nec quæ ſecundo modo infinita ſunt. & poſtea per repetitionem adiunxit, nec impar numero, quia de his quæ ſunt per ſe ſecundo modo incipiebat probare.

Iterum enim ſi impari aliud inſit, &c. 14

Prima expoſitio.

Probat quæ ſunt per ſe ſecundo modo non eſſe infinita, & aliquot interpretes volunt vt ſic ſit probatio, ſi huic ſubiecto inſunt paſſiones in infinitum, ſequitur, vt ſicut prima immediatè ineſt ſubiecto, & per ipſum definitur, ita ſecunda inerit immediatè primæ, & per ipſam definietur, & conſequenter per ſubiectum, & pari modo tertia ſecundæ, & quarta tertiæ, & ſic erit proceſſus in infinitum in prædicatis definitiuis, quod impoſſibile eſt, vt probatum eſt, ſemper enim ſuperiora per omnia antecedentia definiri debẽt.

Hæc explicatio non placet Philop. & meritò, nam cum non priora per poſteriora quæ in infinitum procedunt definiantur, ſedècontrario ſequẽtes paſſiones per antecedẽtes, hæ autem ſemper finitæ ſint à ſubiecto incipientes, nunquam dabitur paſſio cuius quidditatiua prædicata procedant in infinitum.

Secunda expoſitio & melior.

Proinde aliter exponit, quo etiam modo exponit Themiſt. quod ſi paſſiones in infinitum procederẽt, cum actu ſit paſſio in ſubiecto, erunt in ſubiecto vno infinitæ paſſiones, quo dato ſequitur non eſſe ſcientiã, cum ſciẽtia ex paſſionũ ſubiecti cognitione oriatur, infinita autẽ cognoſci non valent. aduerte literam, inquit, (cum impar inſit numero, ſi aliud etiam per ſe ineſt impari, cui exiſtenti per ſe impari ipſum impar inerat) id eſt, erat de definitione ipſiꝰ, vt ſit ſenſus, ſi aliquid inſit impari, de cuius definitione ipſum impar ſit, tanq̃ eius quod ipſi per ſe ineſt, vt paſſio, primum, vt vult Philoponus concludit, quod erit etiam in numero, nam numero ineſt paſſio, & quæ inſunt paſſioni inſunt ſubiecto, ac propterea iſta ſunt in ipſo numero, ſi ergo illa ſunt infinita, erunt in vno infinita, quod impoſſibile eſt, quamuis iſta conuertibilia ſint.

Neque tamen quæcunque ſunt in eo, &c. 15

Quod verò quæ ſunt per ſe primo modo infinita non ſint, probat, quia non eſſet alias definire, vt ſuperius eſt dictum,

vnde concluditur, quod nullo modo erunt infinita nec sursum, nec deorsum, nec inter extrema determinata contingit infinita intermedia sumere.

16. *Si verò hoc manifestum, &c.*

Ex his omnibus concludit duo Arist. alterum esse principia demonstrationũ vltima & immediata; alterùm q̃ non omnium est demonstratio, quod in principio, nempè cap. 3. aliquos asserere dictum est. asserere autem omnium esse demonstrationem est asserere nihil esse sine medio, sed omnia mediata, & hoc ostendit, nam non demonstramus assumendo, id est, per mediũ superius extremitatibus, sed intus mittẽdo, id est, per mediũ intra ipsas extremitates, vt homo est risibilis demonstratur per animal rationale medium inter hominem & risibile, & sic ostenditur omnis affirmatiua, si igitur omnia mediata mõstrabilia sunt, nihil est immediatum, & ita inter duo extrema, subiectum nempè & prædicatum media sunt infinita, quod impossibile est, cum prædicationes terminentur superius, & inferius vt hactenus probatum est.

Quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas deduci poßint.

CAPVT XIX.

1. *MOnstratis autem his, manifestũ, quod si aliquid idem duob. insit, vt A. & ipsi C. & ipsi D. cũ non prædicetur alterũ de altero, aut nullo modo, aut nõ in omni, q̃ non semper secundũ commune aliquid inerit, vt æqui cruri, & gradato hoc, q̃ est duobus rectis æquales habere secundum cõmune aliquod inest. secundũ q̃ enim figura quædam inest, & nõ secundum q̃ alterum. hoc aũt non semper ita se habet: sit enim B. secundum quod A. ipsi C. D. inest, planum igitur erit, q̃ & B. ipsi C. & D. secundũ aliud commune, & illud secundum alterum: quare inter duos terminos infiniti vtiq; inciderent termini: sed impossibile. secũdum igitur commune aliquid inesse non necessarium est semper idem pluribus, si quidem erunt * mediata interualla.* * al. immediata.

In eodem tamen genere & ex ijsdem indiuiduis necesse est terminos esse: siquidem ipsum cõmune erit ex ijs, quæ per se insunt. nõ enim erat ex alio genere in aliud transcendere, quæ monstrantur. * al. infinita. Text. 38.

Manifestum autem, & quod quando A. insit B. siquidem est aliquid medium, est monstrare quod A. inest B. & elemẽta hui9 sunt hæc, & tot, quot media sunt: immediatæ nanq; propositiones elementa sunt, aut omnes, aut vniuersales: si autem non est aliquod mediũ, non ampli9 est demonstratio: sed in principio via est hæc. 3.

Consimiliter autem & si A. ipsi B. nõ inest. si quidẽ est aut medium, aut prius, cui non inest, est demonstratio: si autem non, non est: sed principia & elementa tot sunt, quot termini. Horum nanq; propositiones principia demõstrationis sunt: & quemadmodum nonnulla principia sunt indemõstrabilia, quod est istud hoc, & inest istud huic, ita & q̃ non est istud hoc, neq; inest istud huic: quare hæc quidem esse aliquid, illa autem non esse aliquid, erunt principia.

*Quando autem opus sit monstrare, accipiendum est, quod de B. prædicatur primo, sit C. & de hoc consimiliter A. & ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositio, neq; existens accipitur ipsius A. in demonstrando, sed semper medium condẽsatur: quousq; indiuisibilia fiant & vnum. Est autem vnum, quando immediatũ factum fuerit, & vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quẽadmodum in alijs principium simplex, hoc autem non idem vbiq;: sed in pondere quidem mina, in cantu verò * diesis, illud autem in alio: consimiliter in syllo-* 4.

* diesis, id est, primus sensibilis sonus.

gismis ipsum vnum est propositio immediata: in demonstratione verò ac scientia intellectus.

5. *In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistentis, nihil extra cadit.*

In priuatiuis verò, vbi quidem quod oportet inesse, nihil extra hoc cadit: vt si A. ipsi B. per C. non inest: si enim omni quidē B. C. inest. A. verò ipsum C. nulli. rursus si opus fuerit, quod A. C. nulli inest, medium accipiendum est ipsius A. & C. & ita semper progredietur.

6. *Si autem oportuerit monstrare, quod D. ipsi E. non inest, eò quod C. D. quidē omni inest, E. verò nulli, aut non omni, nunquam cadit extra E: hoc autem est, cui non oportet inesse. In tertio autē modo, neque à quo oportet, neq; quod oportet priuare, nunquam extra ibit.*

1. *Monstratis autem his, &c.*

Ex his quæ hactenus discussa sunt, Aristo. cap. isto aliquot infert dicta, quorū primum est, cū aliquod commune inest duobus vel pluribus quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem non vniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium inest. Primum dictum.

Verbi gratia, habere tres angulos æquales duob. rectis inest quidē Isoscheli, & Isopleuro per aliud commune, nempè vt figura quædā, scilicet triangulus, sunt, & triangulus sine alio medio inest illis. id probat ex his quæ dicta sunt, nam insit A. commune in C. & D. per aliud commune B. si hoc per aliud illis inest, & iterum hoc per aliud in infinitū, inter duo extrema puta A. & C. D. erunt infinita media, quod impossibile esse probatum est, dabitur igitur aliquid cōmune, quod insit immediatè pluribus.

2. *In eodem genere, & ex eisdem.*

Ne quis existimaret mediatè cōmune omne inesse, quia nunquā deest medium propositionē syllogizandi, quancūque, dicit se, de medijs veris & proprijs loqui, quæ sunt eiusdē generis cū athomis, id est extremis, nā demonstratio non transcendit genera, sed ex proprijs ꝓcedit, vt dictū est, non autē commune semper per mediū propriū inest, de hoc enim est sermo.

Manifestum est autem, &c. 3.

Ponit secundum dictum, cùm aliqua propositio medium habet, erit quidē demonstratio, & etiā quot sunt media sursum, tot erūt propositiones per quas fiēt demonstrationes, nā ex singulis medijs cōpositis cum extremitatibus fiunt propositiones ad demonstrandum binæ, atq; tales propositiones immediatę dicuntur principia & elementa demonstrationū, dicit autem quod non omnes immediatæ dicuntur elementa, sed vniuersales, nam singulares, quibus inductione immediatas propositiones probamus, licet immediatæ etiam sint, non dicuntur elementa demonstrationum. vel forsan dixit hoc, quod non quæcunque præmissæ dicuntur elementa & immediatæ, sed vniuersales, id est, dignitates communes in quas vltima fit demonstrationum reductio, hoc idem in negatiuis docet esse. cū verò propositio medium non habet, iam amplius non fit demonstratio, vnde concludit tot esse principia, & elementa alicuius. quot sunt media. & tot sunt ꝓpositiones: nam ex illis fiunt propositiones, quæ principia sunt, & sicut in affirmatiuis datur vltima & immediata propositio, ita & in negatiuis, & sic erit principium negatiuum vltimum, sicut etiam est affirmatiuum. Secundum dictum.

Cū igitur indigeat monstrare aliq̄d, &c. 4.

Tertiū dictum est cū aliquid affirmatiuū in prima figura cōcludi debet, oportet mediū sumere ꝙ sit super minus extremum, & inferius maiori, nunquā tamen superius erit maiori extremo, dico autem quod sit super minus extremum immediatæ, & sic oportet procedere, quousque ad immediata perueniatur, quod vocatur densari, vt superius dictum est. Tertium dictum.

Verbi gratia si debet probari, omnis homo est substantia, sumatur proximū homini, animal, & iterū si debet probari animal est substātia, sumatur viuens, ꝓximum animali, & sic consequenter non autem sumatur aliquid extra, id est, superius

rius maiori extremo, nec remotum à minori, nō enim per corpus probabitur omnis homo est substantia, sed per proxima, donec densando perueniamus ad corpus immediatum substantiæ.

Hoc est igitur, quod dicit, (cùm monstrandum est aliquid, sumatur primum) id est, proximum B. id est subiecto, (non autem quid extra) id est, superius maiori vel remotū minori (quamuis esse ipsius A. demōstretur) id est, quāuis prædicatū de subiecto demonstretur, oportet proximum subiecto sumere ad id demonstrandū, donec perueniatur ad immediatū & primum, ꝙ est propositio immediata, nā in vnoquoq; genere semper datur vnum, quod sit primū & summum eorum quæ sunt in illo genere, nam semper quæ sub aliquo cōmuni sunt genere, ab vno debēt dependere primo, siue in suo esse, siue in sui cognitione, siue in ordine suæ perfectionis, vnde sicut in mensuris ad vnam vltimā peruenitur, puta Mina, & in Musica ad Diesim, id est, semitoniū minus, & non est vlterior progressus, sic in demonstratiua scientia ad intellectū, quæ est cognitio principiorū, & in syllogistico discursu demonstrationem, ad vltimas propositiones secundū se immediatas peruenire necessariū est, vnde cōcludit (ꝙ in coostēsiuis) id est, affirmatiuis syllogismis, eius quod est, id est, conclusionis affirmatiuæ (nam ostensiuus syllogismus etiam est negatiuus, ob id addit, eius ꝙ est, vt limitet ad affirmatiuos) nihil cadit extra, id est, medium non est superius vtraque extremitate, vt dictum est.

Quæ sub aliquo cōmuni sunt genere, ab aliquo primo dependere, tū in esse tū cognitione tū ordine suæ perfectionis.

5. *Sed in priuatiuis, vbi, &c.*

Quartum dictum.

Quartum dictum est, in negatiuis syllogismis tam primæ, quàm secundæ figuræ, in propositione affirmatiua extremum non esse extra medium, id est, superius ipso, nam medium debet affirmari vniuersaliter de extremo in vna propositione, vt si A. negari de B. probandum est per C. tunc B. nō erit superius C. nam affirmatur C. de B. in minori in prima figura; de C. verò negatur A.

6. *Iterum si indigeat, quod, &c.*

Hoc idem docet fieri in prosyllogizāda maiori, nullum C. est A. sumendum enim est medium superius C. in minori prosyllogismi, & sic in alijs prosyllogismis negatiuis fieri debet. 7.

Si verò indigeat monstrare, &c.

Hoc idem ostendit in secunda figura, vt si monstrare oportet nullum E. esse D. in Camestres vel Baroco, tunc sumere oportet medium, quod de omni D. prædicetur affirmatiuæ in maiori, ac ob id erit superius illo; de nullo verò E. si fuerit in Camestres, vel de aliquo non, si in Baroco, minor enim vnius est vniuersalis, alterius verò particularis, sed vtraque negatiua, cui medium oportet non inesse. semper ergo in affirmatiua primæ & secūdæ figuræ propositione nunquam extremū erit extra medium, at in tertia figura medium non erit superius vlla extremitate, nam debet vtrique subijci, in prima ergo medium non erit extra maius extremum. in secunda vnum extremum non erit extra medium, puta in affirmatiua propositione, in tertia verò mediū non erit extra extremum vtrumque, cum vtrique subijciatur.

Demonstrationem vniuersalem particulari esse præstantiorem.

CAPVT XX.

CVm verò sit demonstratio, hæc quidem vniuersaliter, illa verò secundum partē, & hæc quidem prædicatiua. illa verò priuatiua, dubitatur vtra melior sit: consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & de ducente ad impoßibile demonstratione. 1.

Primum igitur considerabimus de vniuersali & particulari, hoc aūt cū declarauerimus, & de ea, quæ mōstrare dicitur, & ea, quæ ad impossibile, dicemus.

Videtur igitur fortassè aliquibus ita considerantibus, eam secundum partem esse meliorem: si enim secundum quam magis scimus demonstrationē, melior est demonstratio (hæc enim est virtus demō- 2.

ſtrationes:) magis autem ſcimus vnumquodq;, cùm ipſum ſciamus ſecundũ ſe, quã quando ſecundum aliud, vt muſicũ Coriſcum, quãdo ꝙ Coriſcus muſicus eſt, quam quando ꝙ homo muſicus eſt: ſimiliter aũt & in alijs. Vniuerſalis autem, quod aliud nõ, quod ipſum contingit, mõſtrat: vt quod æquicrus, nõ quod æquicrus, ſed quod triangulus. quæ verò ſecundum partem, quod ipſum, monſtrat. ſi igitur melior quidem, quæ ſecundum ipſum, talis autem, quæ ſecundum partem: vniuerſali magis, & melior vtique, quæ ſecundum partem eſt, demonſtratio erit.

3. Amplius, ſi vniuerſale quidem nõ eſt aliquid præter ſingularia, demonſtratio verò opinionem facit eſſe aliquid hoc, ſecundum ꝙ demonſtrat, & quandam naturam eſſe in entibus talem: vt trianguli præter quoſdam, & figuræ præter quaſdam, & numeri præter quoſdam numeros: melior autem, quæ eſt de ente: ꝗ quæ de non ente.

4. Et propter quam nõ decipietur, ꝗ propter quam decipietur: vniuerſalis autem eſt talis, (procedentes enim monſtrant, quemadmodum de proportionato, vt ꝙ vtiq; ſit aliquid tale erit proportionatũ) quod neq; linea, neque numerus, neq; ſolidũ, neq; planũ, ſed præter hæc aliquid.

5. Si igitur vniuerſalis quidem magis hæc, de ente autem minus, quam particularis, & facit opinionem falſam: peior vtiq; eſſet vniuerſalis, quã particularis.

6. Et primum quidem nihil magis in vniuerſali, quam in particulari, altera ratio eſt: ſi enim quod duobus rectis ineſt, non in quantum æquicrus, ſed in quantũ triangulus, noſcens, quid æquicrus minus nouit inquantum ipſum, quam qui nouit, quod triangulus: & omninò ſi non quidẽ ſecundum quod ſit triangulus poſtea mõſtrat, non erit vtiq; demonſtratio: ſin autem nouit vnumquodq;, inquantum vnũquodq; ineſt, magis nouit: ſi itaq; triãgulus in plus eſt, & eadem ratio, & non ſecundum æquiuocationem triangulus, & ineſt omni triangulo hoc, ꝙ eſt duos, non triangulus inquantum æquicrus, ſed æquicrus inquantum triangulus habet tales angulos: quare qui vniuerſaliter ſcit, magis nouit ſecundum quod ineſt, quam qui ſecundum partem: melior itaq; vniuerſalis, quam particularis.

Amplius ſiquidem eſſet aliqua ratio, & non æquiuocatio, vniuerſale vtiq; nihil minus eſſet quibuſdã particularibus: ſed & magis quanto incorruptibilia in illis ſunt, quæ verò particularia corruptibilia magis. 7.

Præterea nulla neceſsitas eſt ſuſpicari aliquid eſſe hoc præter hæc, quod vnũ ſignificat nihil magis, quã in alijs, quæcũque non aliquid ſignificant, ſed aut quale, aut ad aliquid, aut facere: ſi igitur eſt, non demonſtratio cauſa, ſed qui audit. 8.

Amplius ſi demonſtratio quidem eſt ſyllogiſmus monſtratiuus cauſæ, & ipſius propter quid, vniuerſale autẽ magis eſt cauſa: cui enim per ſe ineſt aliquid, hoc idem ipſi cauſa eſt, vniuerſale autem primum, cauſa igitur vniuerſale eſt. quare & demonſtratio melior: magis enim cauſæ, & ipſius ꝑpter q̃d eſt. 9.

Præterea vſq; ad hoc quærimus propter quid, & tunc opinamur ſcire, quando non ſit aliquid aliud quã hoc aut factum, aut exiſtens: finis enim & terminũ ipſum extremum iam ſic eſt. Vt cuius gratia venit? vt accipiat argentum: hoc autem? vt reddat, cui debet: hoc autem? ne iniuſtitiã cõmittat, & ita procedentes, quando non amplius eſt propter aliud ne- 10.

ne-

neq; alterius causa, propter hoc, sicut, finem dicimus venisse, & esse, & fieri, & tunc cognoscere maximè propter quid venit, si autem similiter se habet in omnibus causis, & ijs, quæ sunt propter quid, in ijs verò, quæcunque sunt causæ sic: sicut, cuius causa, sic nouimus maximè, & in alijs: igitur tunc maximè scimus, quando non amplius insit hoc, quoniam est aliud. quando igitur cognoscimus, quod quatuor exteriores sunt æquales, quoniam æquicrus, adhuc deficit, propter quid æquicrus? quoniam, triangulus: & hoc, quoniam figura rectilinea, si autem hoc non amplius propter aliud erit, tunc maximè scimus, & vniuersale est tunc, vniuersalis igitur melior est.

11 *Amplius quæcunq; magis particularia sunt, in infinita incidunt, vniuersalis verò in simplex & terminum: sunt autē in quantum infinita quidem non scibilia: inquantum autem finiuntur, scibilia: inquantum igitur vniuersalia magis scibilia, quàm inquantum particularia. demonstrabilia igitur magis, quæ vniuersalia sunt, demonstrabilium verò magis, magis est demonstratio, simul enim magis quæ ad aliquid existunt: melior itaq; est vniuersalis, quoniam & magis est demonstratio.*

12 *Amplius si eligibilior sit illa, secundū quam hoc & aliud, quam illa, secundum quam hoc solum nouit: qui verò vniuersalem habet, nouit & quod secundū partem, hic aūt vniuersale non nouit: quare & sic vtiq; eligibilior erit.*

13 *Amplius autem sic: vniuersale enim magis scire est eo quod monstratur ꝑ mediū quod est proximius principio, valdè autem proximum est immediatum, hoc verò principium. Si igitur quæ ex principio est ea, quæ non ex principio, aut quæ magis ex principio est ea, quæ minus certior est demonstratio, est autem talis, quæ vniuersalior, melior vtiq; esset vniuersalis: veluti si oporteret demonstrare A. de D. per media, in quibus B. C. superius itaq; B. est. quare quæ per hoc vniuersalior est. Sed ex ijs, quæ dicta sunt, nonnulla Logica sunt.*

Maximè autem manifestum quod vniuersalis est potior: quoniam propositionum priorem quidem habentes, nouimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentia, vt si quis nouit, quod omnis triangulus habet tres duobus rectis æquales, nouit quodammodo & æquicrurem, quod duobus rectis est potentia, & si non nouit æquicrurem, quod triangulus sit: qui verò hanc habet propositionem, vniuersalem nullo modo nouit, neq; potentia, neq; actu. 14

Et vniuersalis quidē intelligibilis est, sed particularis in sensum desinit. Quod igitur vniuersalis melior ea, quæ secundum partem, tot nobis dicta sint. 15

Cum autem sit omnis demonstratio, &c. 1.

Demonstratione & ipsius principijs pertractatis, modò ipsas demonstrationes inter se comparat, ac tres quæstiones circa hoc proponit examinandas. Prima est an Demonstratio vniuersalis pręstantior sit particulari. Altera, an Demonstratio affirmatiua, quæ vocatur cathegorica seu prædicatiua sit etiam præstantior negatiua. Tertia an ostensiua Demonstratio præstet ei, quæ ad impossibile demonstret? Prima quæstio hoc vigesimo capite discutitur, quod in duas partes diuiditur, in priori sunt tres rationes dialecticæ pro parte negatiua quæstionis, & earum responsiones & dissolutiones, in posteriori sunt rationes partem affirmatiuam verā determinantes. Aliæ quæstiones sequentibus capitibus determinantur.

Cōparatio Demōstra.

Quot sint huius capitis partes.

2 *Videbitur igitur fortaßis vtique quibusdam, &c.*

1. ratio dialectica. Hæc est prima ratio dialectica, qua probat potiorem esse demonstrationem particularem vniuersali. Demonstratio, secundum quam magis scimus, est potior demonstratione, secundum quam minus scimus, sed secundum particularem magis scimus, quàm secundum vniuersalē, ergo particularis est potior. maior probatur, quia hæc est virtus demonstrationis, id est, hæc est vis & natura demonstrationis, vt per eam sciamus, erit ergo illa potior, secundum quam magis scimus. minor probatur. vnumquodque magis scitur cum secundum se, quàm secundum aliud scitur, sed quæ quis per vniuersalem demonstrationem cognoscit, secundum aliud, quæ verò per particularem secundum se vnumquodque scit, ergo per particularem magis scitur. maior explicatur & probatur exemplo. sit ista propositio, Coriscus est musicus, clarum est, quod per talem magis cognoscimus musicum Coriscum, quia per se & immediatè cognoscimus, quam per hanc homo est musicus.

Minor probatur, fiat demonstratio vniuersalis de Isoschele, qui habet tres angulos, æquales duobus rectis, talis erit de triangulo in communi, cui talis passio primo inest, fiat altera particularis de ipso Isoschele, q. habet similiter tres angulos duobus rectis æquales, tunc erit per ipsum Isoschelem, magis ergo cognoscet & sciet ipsum Isoschelem habere tales angulos, cum de ipso in particulari scit, quā cum de ipso in vniuersali scit, ergo magis scimus per demonstrationem particularem.

Quid sit demonstratio vniuersalis. Hic aduerte, vt dicit Alber. hoc tract. c. 1. primo per vniuersalem demonstrationem intelligi eam, in qua de aliquo subiecto vniuersali & communi demonstramus: per particularem verò eam, in qua de aliquo subiecto singulari vel minus communi demonstramus idem: non enim vocatur particularis, qua si conclusio particulariter sumatur, vniuersalis verò, quia vniuersaliter, sed secundum subiectum vniuersale, aut singulare vel minus cōmune. Nota præterea, quod ista ratio procedit sumendo rem particularem aliquam, & probando eam melius cognosci, cum per proprium conceptum particularem cognoscitur, quam cum per vniuersalē, & ex hoc probabiliter infert particularem demonstrationem esse potiorē, & ita textus indicat, & benè aduertit Themistius. c. 40.

Et in hoc decipitur Philo. miror enim quantum aberret à sensu Arist. & qui eū sequuntur, atq; ex isto errore asseruit exemplum Arist. de triangulo esse falsum, nec potuisse aliter fieri, sed in his non est audiendus, expositio enim data est purus Arist. sensus.

Amplius, si vniuersale quidem non est, &c. 3

Hic secundam, & tertiam rationem connectit, quarum vis hæc est, quod demonstratio vniuersalis sit de subiecto, quod minus esse habet, quàm particulare, cum vniuersalia non per se existant, ob id igitur erit potior particularis demonstratio. præterea demonstratio vniuersalis magis facit errare, quam particularis, nam quæ de vniuersali aliqua demonstrat, de eo separatim à singularibus demonstrat, quod cum non sit, faciet opinionem falsam. hanc vtramq; rationem copulauit, quia ex eo quod vniuersale nō est per se, vt dicitur in prima ratione, inde prouenit error, quod existimetur separatum, vt bene aduertit Phil. — secunda & tertia ratio.

In textu verò rationes sic sunt ordinandæ, prior est hæc, potior est demonstratio, quæ est de subiecto, quod est, quā de subiecto quod non est. minor ponitur inferius, scilicet (vniuersalis est huiusmodi) vt sit ista demonstratio: vniuersalis est de eo quod non est, particularis de eo quod est, concluditur in fine, ergo potior est particularis. maior probatur, quia omnis demonstratio opinionem conficit, id est, probat circa aliquod, quod sit, & circa naturam in rebus existentem. minor verò prior in principio textus, vniuersale non est præter singularia, quod exemplo manifestat, vt triangulus, figura, numerus.

rus, non est præter singularia ipsa. loquitur conditionaliter, quia supponit, & nō probat.

4 *Et propter quam non errabitur.*

Ratio posterior est. potior illa est demonstratio, secundum quam non contingit errare & decipi, quam ea secundum quam decipi euenit, sed vniuersalis est huiusmodi, secundum quam decipimur, nō autem particularis, ergo hæc est potior. minorem probat, nam qui de proportionali aliquid demonstrat, de illo abstracto à lineis, numeris, solidis, id est, corporibꝰ, plano, id est, superficie demonstrat, vt patet, & tamen re vera non est separatum. hoc exemplum declarauimus cap. 5. est enim idem illic, & potest poni quodcunq; aliud exemplum, cum enim de homine demonstramus, non de Petro, non de Ioanne, sed separatim ab his demonstratio fit.

5 *Si igitur vniuersalis magis hæc est, &c.*

Hic conclusionem ex vtraq; ratione simul infert, dicens, si vniuersalis est huiusmodi. nimirum secundum quam magis erratur, & si vniuersalis est de eo quod minus est, magis quam particularis, profecto indignior erit vniuersalis, & potior particularis. nota valdè has rationes sic ordinatas, quia textus est obscurus & perplexus, nec interpretes rationes in forma ponunt.

6 *Et primum quidem nihil magis.*

Soluuntur rationes. Ad primū. Soluit prædictas rationes, & primo ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attigit Philop. pace ipsius. ratio prior probabat de Isoschele magis cognosci habere tres angulos ęquales duobus rectis, quando de eo demonstratur, quam cum de triangulo, quia per triangulum confusè, & per aliud cognoscitur Isoschelés. dicit modo, quod minus cognōscit, qui de Isoschele secundum se demonstrat, habere tres angulos, quàm qui de triangulo demonstrat habere tres angulos, minus inquam cognoscit de ipso Isoschele, quia qui de Isoschele secundum se cognōscit habere tres angulos, nō secundum ipsum cognōscit, nam hæc affectio seu passio ipsi primo non inest, qui verò de triangulo cognoscit, secundum se ipsum cognoscit, vnde melius est cognoscere & demonstrare de eo cui secundum se inest passio, cum verò hoc sit vniuersale, erit potior demonstratio vniuersalis.

Solutio igitur breuiter est, sicut qui de triangulo cognoscit habere tres angulos, non cognoscit de Isoschele secundum se, vt ratio probat, ita ꝓfecto qui de Isoschele habere tres angulos cognoscit, minus secundum se cognoscit, cum id non illi secundum se insit, cum autem potior demonstratio sit quæ id quod inest secundum se alicui, de eo demonstret, erit talis demonstratio vniuersalis.

Atq; hoc est quod dicit litera, nempè, prima ratio non magis est pro demōstratione vniuersali, quam particulari, id est, sicut qui per vniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem vniuersalis cognoscit, secundum se cognoscit, vnde nihil probat ratio, quod demonstratio particularis faciat secundum se cognoscere.

Litera quæ sequitur est sic emendanda (si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Isoscheles, sed secundum quod triangulus, cognoscens quod Isoscheles habet tres angulos, minus inquantum ipsum cognoscit, quam cognoscens, quod triangulus) sensus est prædictus, minus cognoscere secundum se particulare, qui de ipso demonstrationem passionis vniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per vniuersale cognoscit. & hoc ꝓbat dicens, aut omnino talis passio non inest triangulo vt talis est, id est, vniuersali, vt vniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari: aut illi inest, & tunc potior erit de eo demonstratio, quia secundum se illi inest. & tunc melius demonstramus, cum secundum se subiecto inhærentia demonstramus.

Postea concludit, cum illud cui primo talis passio inest, nempe triāgulus, sit vniuersalior & superior Isoschele, & non superior secundum nomen, sed secundum rationem & vniuocationem, & hoc patet,

patet, nam nō solum Isoscheli illa passio inest, sed etiam alijs triangulis, ac ideo si primo triangulo secundum se inest, erit potior demonstratio ipsius vniuersalis, quam particularis.

7 *Amplius siquidem sit quædam.*

Soluitur secunda ratio. Respondet secundæ rationi, non propterea minus esse vniuersale, quia non sit extra singularia, imò magis esse, cum singularia corruptibilia sint, non autem vniuersalia, & ita dicit, si detur vna ratio communis à multis participata, non sicut in æquiuocis, in quibus nihil, nisi nomen commune est: in vniuocis verò ratio communis vltra nomen datur, talis ratio magis erit, quam ipsa singularia, & eo magis, quo incorruptibiliora sunt ipsis. Vniuersalia per accidens tantū corrumpi. aduerte vniuersalia non corrumpi nisi per accidens, quod est dicere, quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur, semper manet homo, & animal, & naturæ hę cōmunes in alijs, & alijs indiuiduis conseruatæ, sicut manet idem Tyberis, licet aquæ aquis succedant, corrumpuntur per accidens, quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes. Vide Phil. dubitantē de corruptibilitate horum vniuersaliū. sed hoc ex professo examinare metaphysicum est. est ergo solutio, quamuis illæ rationes communes non per se existant extra singularia, non idcirco minus sunt.

8 *Amplius nulla necessitas est, &c.*

Soluitur tertia ratio. Respondet tertiæ rationi, nō propterea quod de ipso vniuersali secundum se aliquid demonstratur, esse necessarium existimare illa esse separata, sicut cum de accidentibus secundum se demonstramus, non ob id extra substantiam esse opus est cognoscere, quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suæ deceptionis, quam demonstratio, non enim quæ in scientijs separata cōsiderantur, necesse est in re separata existere, nec id opinari.

9 *Amplius si demonstratio est syllogismus, &c.*

Vniuersalis demonstratio particulari p̄ferenda. Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argumentis probat vniuersalem demonstrationem particulari esse præferendam, quorum primum est, demonstratio est syllogismus per causam, & propter quid rei probatiuus, sed vniuersale magis est causa, quàm particulare, ergo demonstratio vniuersalis est potior. Prima ratio. minorem probat, illud cui aliquid, puta passio per se & primo inest, ipsius passionis est magis causa, sed vniuersali per se primo inest passio, vt habere tres angulos triangulo vniuersali, risibile homini, ergo ipsius demonstratio erit magis per causam & potior.

Amplius vsq; ad hoc quærimus propter quid, &c. 10

Secunda ratio. Hoc est secundum argumentum, tūc maximè scimus cum ad primam causam peruenimus, cuius iam nō est causa alia, sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale, & sic est potior demonstratio. maiorem explicat exemplo causæ finalis, vt si quis mercator venerit pro argento & pecunia aliqua, vt soluat debitum, tunc aduentus causa est, vt recipiat argentum, huius verò, vt soluat debitum, huius vt iustè agat, quæ est prima causa, cuius non est alia, & qui per causam talem scit, maximè aduētum scit. pari modo res se habere in alijs causarum generibus docet.

Nota. Et nota literam, dicit (eius quod fit, aut factū est) id est, siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis.

Nota. Nota etiā quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in alijs tunc maximè scimus, cum non est amplius quod quæramus, primum enim dicit ꝓpter finales causas, posterius verò propter alia genera causarum, vt explicat Philop. quod verò vniuersale sit prima causa, quę erat minor, probat exemplo, habere angulos extrinsecos ęquales quatuor rectis inest Isoscheli, sed quia triangulo, & triangulo, quia figura rectilinea, huic verò nō secundum aliud, at illud est vniuersale, figura enim rectilinea communis est, cui primo inest angulos externos habere æquales quatuor rectis.

Esset simile exemplum, sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini verò, quia animal est, huic verò vltimo. dices, nón

Dubium. nónne inest per definitionem? non ergo immediatè. dico Arist. loqui de immediatione subiectorum, & sic non est aliud Solutio. superius ratione cuius insit, definitio enim est eadem natura subiecti.

11\. *Amplius quantocunque vtiq; magis, &c.*

Tertia rat. Tertiũ argumentum est, de magis demonstrabili & magis scibili potior est demonstratio, sed vniuersale est magis demonstrabile, & scibile, quam particulare, ergo illius potior est demõstratio. maiorem probat, nam quæ ad aliquid sunt, sic comparantur, vt cuius obiectum præcipuum, & illud sit præcipuum. minorẽ probat, infinitum non est scibile, ergo quo aliqua magis accedunt ad infinitũ, minus scibilia sunt, sed particularia magis accedũt ad infinitũ, vniuersale verò recedit, nam vniuersale vnum est, particularia multa, quod supra dicebat Porphyr. vniuersale esse magis collectiuum, quia quæ in multis inueniuntur dispersa, sub vnam colligit naturam, particularia verò diuisiua, quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile vniuersale, multitudo enim cognitionẽ impedit, ac consequenter erit magis demõstrabile, & ipsius demonstratio potior.

12\. *Amplius si magis eligenda, &c.*

Quarta ra. Quartum argumentum proponit, illa est demonstratio melior, qua plura cognoscimus, sed demonstratione vniuersali cognoscimus plura, quam particulari, ergo illa est potior. minor probatur, nam qui vniuersale cognoscit, cognoscit etiam singularia, non aũt qui particulare cognoscit, vniuersale cognoscit, vniuersale enim omnia singularia compræhendit, at singula inferiora non ipsum vniuersale totum continent. hic fit comparatio inter cognitionem vniuersalis & singulorum inferiorum, nam demonstratio particularis non fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

13\. *Amplius autem sic, vniuersale enim magis, &c.*

Quintum argumentum est, potissima demonstratio est, quæ est per primum principium, ergo illa erit potior quæ magis accedit ad primum principium, sed vniuersalius magis accedit minus vniuersali, ergo illius demonstratio est potior. Verbi gratia sit hæc propositio demonstranda, homo est substantia, puta D. est A. erunt in hac multa media, quędam minus vniuersalia C. animal, viuẽs, quædam magis vniuersalia B. vt corpus, tunc clarum est, quod magis vniuersalia accedunt propius ipsi immediato, vt magis viuens, quam animal, & corpus, quam viuens, ergo potior est demõstratio vniuersalis, quippè quæ magis accedit immediato. Quinta ra.

Ex his argumentis dicit aliquot esse logica, non quod suasibilia tantum sint, vt notat Philop. & S. Thom. sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ demonstrationi insunt, quales sunt tertia & quarta ratio, sunt enim ex locis communibus comparatis, & ex loco, plura bona sunt eligibiliora paucioribus, vt habetur tertio Ethicorum. ac proinde logica dicuntur, id est, communia.

Nota duas rationes logicas, & q̄ ex pbabilibus, & quæ ex cõmuni loco, licet necessarijs.

Maximè autem manifestum est, &c. 14.

Sextum argumentum est, qui propositionem vniuersalem cognoscit, etiam particulares illius scit, potentia tamen, vt superius dictum est, vt qui triangulum scit habere tres angulos, potentia etiam scit Isoschelem habere tres angulos, licet non aduertat hunc esse Isoschelem, at qui particularem cognoscit, nec potentia, nec actu cognoscit vniuersalem, cum particularis non contineat vniuersalem, ergo potior est demonstratio vniuersalis. dices, nónne hæc ratio erat quarta? dico non esse hanc, & illam eãdem, nam quarta erat de ipso vniuersali simplici, qui enim ipsum cognoscit, inferiora cognoscit: hæc verò est de vniuersali complexo, puta de vniuersali propositione. Sexta rat.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, &c. 15.

7. ratio. Septimum & vltimum argumentum est, vniuersalis intellectu, singularis sensu perficitur, ergo potior est vniuersalis, cũ cognitio intellectus sit præstantior.

Nota. Attende hic quod dicit, particularis demõstratio sensu perficitur, id est, in sensum desinit; nam sensus nõ percipit semper totam propositionẽ singularem, nempè cùm prædicatum non est sensibile, vt iste triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, ratione enim prædicatum cognoscitur; sed sensus subiectum singulare discernit; at vniuersalis propositio secundum vtrumque extremum, cũ vniuersale sit, intellectu cognoscitur: propterea singularis desinit in sensum, quia à prædicato ratione percepto in subiectum sensu cognitum, tanquam in vltimum tenditur.

Attende præterea rationes has ꝓcedere cùm passionem cõmunem de subiecto cõmuni vel de singulis per se inferioribus demonstramus; hæc enim erat quæstio, vtra ex his demonstratio potior esset.

Demonstrationem affirmatiuam negatiua digniorem esse, atque ad sciẽtiam magis idoneam.

CAPVT XXI.

1. *Quod autem monstratiua sit dignior priuatiua hinc manifestum. sit enim hæc demonstratio melior (alijs eisdem existentibus) quæ est ex paucioribus petitionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus. si enim notæ similiter sunt. celerius cognoscere per has inerit: hoc autem eligibilius est.*

2. *Ratio autem propositionis, quod melior, quæ ex minoribus, vniuersaliter hæc est: si enim consimiliter esset hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidem per media B, C. D. quod A ipsi E. inest: quæ verò per * F. G. quod A. ipsi D. Consimiliter itaque se habet, quod A. ipsi D inest, & A. ipsi E. quod A. inest ipsi D. prius & notius est, quam quod A. ipsi E. per hoc enim illud demõstratur. credibilius autem est id, ꝙ est per quod. igitur demõstratio, quæ per pauciora, est melior, alijs eisdem existentibus.*

*al. L. B. C

Ambæ igitur & per terminos tres & propositiones duas monstrant: sed hæc quidem esse aliquid accipit, illa verò & esse & non esse aliquid, per plura igitur, quare & peior est. 3.

Præterea quoniam monstratum fuit, quod impossibile est, vt vtrisq; existentibus priuatiuis propositionib. fiat syllogismus, sed hanc quidem oportet talem esse, illam verò, quod inest. 4.

Amplius ad hoc oportet hoc accipere, prædicatiuas enim (aucta demõstratiõe) necessarium est fieri plures, priuatiuas verò impossibile est plures esse vna in omni syllogismo. Sit enim nulli inexistens ipsum A. in quot ipsum B. C. verò omni inexistens ipsum B. si verò oporteat rursus augere vtrasq; propositiones, medium injciendum, ipsius quidem A. B. sit D. ipsius verò B. C; E: E. quidem igitur manifestum, ꝙ est prædicatiuũ, D. verò de B. quidem prædicatiuũ, ad A. verò vt priuatiuum ponitur: D. enim de omni B; A. autem nulli oportet eorum, quæ D. inesse: fit igitur vna priuatiua propositio, quæ est A. D. Idem verò modus & in alijs syllogismis. semper enim mediũ prædicatiuorum terminorum, prædicatiuũ ad vtraq;, priuatiui autem in altera priuatiuum necessarium est esse: quare hæc vna talis fit propositio, aliæ verò prædicatiuæ.

Si igitur notius per ꝙ monstratur & credibilius: mõstratur aũt priuatiua quidẽ per prædicatiuã: hoc aũt per illam nõ mõstratur: prior igitur & notior existẽs & credibilior melior vtique erit. 5.

Amplius, si principiũ syllogismi est vniuer- 6.

uersalis ppositio immediata: est autē in monstratiua quidem affirmatiua, in priuatiua verò negatiua vniuersalis propositio, affirmatiua autem negatiua prior & notior, propter nanq; affirmationem negatio nota. Et prior affirmatio, quemadmodū & ipsum esse ipso non esse: quare melius principium monstratiuæ quàm priuatiuæ, quæ verò meliorib. principijs vtitur, melior est. Amplius principalior, sine enim monstrante nō est priuatiua.

1. *Quòd aūt monstratiua sit dignior, &c.*

Cōparat. affirmatiuæ demōstrat. cū negat. prima ratio.

ABsoluit modo secundam quæstionem, nimirum affirmatiuam demonstrationem esse digniorē priuatiua, & facit primū argumentum tale. Demonstratio quæ paucioribus medijs indiget, vt ad immediata reducatur principia, dignior est ea, quæ pluribus; cæteris tamen omnibus paribus, sed affirmatiua indiget paucioribus, quā negatiua; ergo illa est dignior. Nota, quod dicit cæteris partibus, nempè quod vtraque sit ex veris, & necessarijs, & per se, nam si quæ procedit ex paucioribus nō sit ex his, aut sit ex caufis remotis, aut effectibus, non erit dignior; similiter quod vtraque sumat æquales terminos, nam si negatiua sumit terminos superiores, affirmatiua inferiores, paucioribus medijs indigebit negatiua, debet igitur esse sors æqualis proportionaliter vtriusque in reliquis omnibus, & hoc aduerte.

Probatio maioris.

Probat maiorem dupliciter. primo in particulari, cū sunt æquè notæ vtræque propositiones vel nobis, vel natura, vel simpliciter, vt dicit Alb. vocat autē has positiones, vel suppositiones, vel propositiones, id est, dignitates, vt ostēdat varietatem demonstrationum, non enim omnes eisdem vtuntur principijs.

Probat igitur: dignius est citius cognoscere, quàm tardius, sed cū propositiones omnes sunt æquè notæ citius cognoscimus cū pauciōra sunt media, quàm cum plura, ergo dignius est cognoscere per eas quæ paucioribus indigent medijs. nam, vt dicit Philop. cū actus potissimus intellectus sit simplex, quo rem absque discursu cognoscit, quo magis ad ipsum acceditur, eo actus est perfectior, cuius adhuc rationē adducit Lyncon. illud enim est optimum, quod nullo indiget, vt Deus est, reliqua, quo paucioribus indigent, perfectiora, & meliora sunt, vnde Arist. 2. cæli c.12. dicit eleganter: quanto res perfectiores sunt, tanto paucioribus actionibus suum bonū consequuntur, vnde (inquit) Deo absq; vlla actione bonum inest, est enim ipsum bonum, & felicitas: illis verò, q propinqui sunt ipsi, per vnā, alijs remotis per plures. videmus etiam hoc in natura euenire, semper enim natura res in suā perfectionem inclinat per pauciores actiones inquantūpotest; vnde elementa rectè in sua loca tendūt, quia linea recta est breuissima. hæc intellige semper cæteris paribus, est enim melius per plures actiones maius consequi bonum, quā paucioribus minus. colligitur ergo perfectius esse paucioribus medijs indigere, quàm pluribus, cùm cætera paria sunt, & propositiones æquè notæ.

Ratio autem propositionis, quod melior sit, &c. 2.

Alia pbatio vniuersalis eiusdē maioris

Vniuersaliter probat modo illam maiorem, non limitando, quod propositiones sint similiter notæ, immò probat notiores esse & priores, quæ ex paucioribus sunt, & locus iste non parum est obscurus. ratio autem hæc est, sumatur propositio, homo est substantia, quæ demonstratur per tria media, primo per animal est substantia, secundo ista, per viuens est substantia, tertio hæc, per corpus est substantia: tunc clarum est, quod potior est secunda demonstratio, scilicet, omne viuens est substantia, omne animal est viuens, ergo omne animal est substantia, quàm prima, scilicet omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, quia secunda certior est prima: cùm enim præmissæ secundæ sint certiores & priores conclusione, erunt etiā certiores principijs primæ, nam cōclusio secundæ præmissa est primę; ob eandem rationē, tertia me-

melior est secunda, vt notum est.

Sumatur præterea alia propositio, numerus est diuisibilis, quæ duo media habet, scilicet quãtitas discreta est diuisibilis, & quãtitas est diuisibilis; tũc peto, ista assimilatur tertiæ, an secũdæ? notum est, quòd secundæ; cum duobus indigeat medijs, sed illa est certior & præstantior, ergo & hęc; est igitur præstantior quæ paucioribus indiget medijs. hæc ratio est valdè notanda, quam attigit Philopon. sed non plene. Arist. verò solum vnam partem priorem posuit.

Dicit ergo, si similiter media cognita sint, id est, ex eadem coordinatione, tunc priora notiora sunt, & probat exemplo, sic; omne E. est A. scilicet omnis homo est substantia, per tria media, B. C. D. nempè, animal, viuens, corpus, sit iterum secunda propositio, omne D. est A, nempè omne animal est substantia per B. C. nempè per viuens, corpus, quæ propositio similiter se habet, id est, ex eadem coordinatione est.

Quamuis aliqui textus habeant F. G. media, vt sit diuersa propositio, vt supra diximus, sed melius est sequi nostrũ textum.

Tunc, inquit, melior erit & prior demonstratio D. A. quàm A. E. quia ista per illam probatur, hic est addenda altera pars argumenti, vt diximus. ex quo concludit vniuersaliter demonstrationem ex paucioribus certiorem & digniorem esse cæteris partibus, vt diximus. & præterea ne illa quæ ex pluribus medijs est, sit experientia etiam cognita, vel aliunde certitudo & dignitas adueniat, puta ex materia vel alia via.

Demõstrationẽ prioris passiõis & subiecto vicinioris esse potiorẽ ea q̃ est passionis remotioris

Ex his habes primo, quod demonstrationes passionum quæ magis accedunt subiecto, sunt potiores illis, quæ magis recedunt. nam posteriores præsupponunt priores. habet etiam demonstrationes subalternantium scientiarum esse potiores illis subalternatis, quarum principia per illas probantur, ob eandem rationẽ; & tandem potiores eas esse, quæ magis ad per se nota & immediata principia accedunt.

3. *Vtræque quidem per terminos tres, &c.*

Probatio minoris primi syllogismi.

Hactenus maiorem illius primi syllogismi probauit, nunc verò probat minorem, quòd negatiua demonstratio pluribus indigeat medijs quàm affirmatiua; quia negatiua indiget propositionib. affirmatiuis & negatiuis vt demonstretur, at affirmatiua solis affirmatiuis, quãuis non plures termini sint in vna, quàm in alia. in omni enim demonstratione sunt tres. notant Philopo. & Alber. & ferè alij omnes non esse intelligendum quod plura media numero habeat negatiua, quã affirmatiua, cùm vtraque æqualia habere possit, sed plura specie, nã aliud est ad concludendam affirmatiuam præmissam, aliud specie ad negatiuam; at in affirmatiua media sunt eiusdem rationis, nempè ad concludendas vtrasque præmissas, quæ affirmatiuæ sunt.

Dubium.

Dices, Maiori non videtur correspondere minor, cùm maior sit de pluralitate mediorum etiam numero, vt probatum est in affirmatiuis illis omnibus. dubium verò hoc est magnum, & ego miror interpretes, quo modo locum hunc confusum reliquerint.

Solutio.

Appollin. mouet dubium, sed non soluit. dico, sequens expositionem Albert. isto capit. 3. esse aduertẽdum, quod negatiua propositio pluribus medijs etiam numero indiget quàm affirmatiua, vt patet si sumamus similiter propositiones: sit affirmatiua distans à generalissimo per duo media, scilicet omne animal est substantia per viuens, & corpus; sumamus eandẽ negatiuã de alio generalissimo, scilicet nullũ animal est qualitas, tũc inuenies tria media, viuens, corpus, substãtia, minus enim distat omne subiectum à suo affirmatiuo immediato, quàm à suo negatiuo; cuius ratio est pulchra, quia ab affirmatiuo distat per intermedia subsumpta sub maiori extremo, at à negatiuo distat per intermedia eadem, & per omnia sua prædicata superiora, à quibus tale negatiuum prædicatum remouetur, & ista huius loci declaratio est

Negatiuã ppositionẽ plura numero habere media per q̃ probetur, ipsa affirmatiua.

Subiectũ pprius ab attributo abesse affirmatiuo q̃ negatiuo.

Am-

4 *Amplius quoniam ostensum est,&c.*

Altera ratio.

Nouum aliud argumentum hic possumus componere, sicut componit Themi. ca. 41. quod tale sit. priuatiua demonstratio indiget affirmatiua, affirmatiua autē non indiget negatiua, ergo illa est potior. antecedens patet, nā impossibile est quòd negatiua sit vtraque præmissa, sed vna saltem debet esse affirmatiua, at vtraque propositio potest esse affirmatiua, tunc vlterius in augmentata demonstratione, id est, in prosyllogizatione demonstratiua, demonstrātes negatiuam præmissam ex vna tantum negatiua propositione, altera verò affirmatiua demonstrabimus, at præmissam affirmatiuam ex vtraq; affirmatiua, ergo indiget negatiua affirmatione.

Et iste est sensus illius: priuatiuas in omni syllogismo plures vna esse non posse. oportet enim alteram præmissam esse affirmatiuam, at affirmatiuas plures esse contingit.

Exemplo comprobat, sit demonstratio, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. si prosyllogizare oportet maiorem, oportet sumere medium D. de quo negetur A. sed quod affirmetur de B. sic, nullum D. est A. omne B. est D. ergo nullum B. est A. at si oportet minorem demonstrare, sumendum est medium affirmatiuum de vtroq;, puta E. omne E. est B. omne C. est E. ergo omne C. est B. & sic fit in alijs syllogismis, vnde concluditur præmissam negatiuam ex vna, affirmatiuam verò ex vtraq; affirmatiua demonstrari, indiget ergo negatiua demonstratio affirmatiua, non ècontra, ergo hæc est potior.

5 *Si igitur notius est per quod demonstratur,&c.*

Conclusio totius argumenti.

Hæc est conclusio totius argumenti, vnde patet non benè exposuisse Philop. qui non rationem, sed corollarium præcedentia verba esse affirmauit, imò aliter interpretatur, quam dictum est, sed quæ diximus certiora sunt.

Amplius si principium syllogismi. 6

3. ratio.

Tertium argumētum ad idem probandum hoc est, quarū principia immediata sunt potiora, & demōstrationes sunt potiores, sed principia affirmatiuæ demonstrationis sunt potiora principijs negatiuæ, ergo illa potior est. minor probatur, principiū negatiuę ē immediata affirmatiua, principiū affirmatiuæ est immediata negatiua, affirmatio verò prior est negatione, sicut esse prius est, quàm nō esse, vnde concludit repetendo secundam rationem, esse affirmatiuam digniorem.

Obiectio. Dilutio. Esse vt dicatur prius ipso non esse.

Dices, quomodo esse prius est non esse, cum prius res non fuerit quàm sit? dico in particulari sumēdo, prius est hanc rem non esse, quàm esse, tamen communiter & à toto genere semper ens præcessit natura non ens, nam si nihil esset, nihil fieri posset, propterea deus ab æterno est.

Alia obiectio.

Dices, quomodo affirmatio dicitur prior negatione? cum vtraque sit species. hoc soluimus lib. de interpretatione, vbi etiam hunc locum explicuimus, illic vide latè.

Vide solution. in li. de interpr.

Demonstrationem ostensiuam, illa, quæ ducit ad incommodum potiorem esse.

CAPVT XXII.

QVoniam verò prædicatiua priuatiua melior est, planum quòd & ad impossibile ducente. oportet autem scire, quæ est differentia ipsarum. 1

Sit itaq; A. inexistens nulli B. ipsi verò C. omni ipsum B. necesse vtiq; eorum, quæ C. nulli inesse ipsum A. Sic igitur acceptis, ostēsiua vtique priuatiua esset demonstratio, quod A. ipsi C. non inest: quæ verò ad impossibile ita se habet, si oporteat monstrare, quòd A. ipsi B. non inest, accipiendum est A inesse ipsi B. & B. ipsi C. quare contingit A. ipsi C. inesse. Hoc autem sit notum & confessum, quòd impossibile: non igitur potest A. ipsi B. inesse. si igitur B. ipsi C. confessum est inesse, 2

A. ipsi B. impossibile est inesse.

3 *Termini igitur consimiliter ordinantur. Differt autem vtra sit notior propositio priuatiua, vtrum quod A. ipsi. B. non inest, an quod A. ipsi C. cum igitur conclusio est notior, quòd non est quæ ad impossibile, fit demonstratio, cum autem in syllogismo sit, demonstratiua est.*

4 *Natura autem prior est, quòd A. ipsi B. quàm quod A. ipsi C. inest: priora enim sunt conclusione, ex quibus est conclusio, est autem A. ipsi C. non inesse conclusio, A. verò ipsi B. ex quo est conclusio.*

5 *Non enim si contingit ablatum esse aliquid, hoc est conclusio, illo verò ex quibus sunt, sed hoc quidem est, ex quo syllogismus est, qui vtique sic se habet, vt aut totius ad partem, aut partis ad totum habeat rationem: sed A.C. & A.B. propositiones non se habent ita inter se.*

6 *Si igitur quæ ex notioribus & prioribus melior: sunt autem ambæ ex eo, quòd non sit aliquid, credibiles, sed hæc quidem ex priori, illa verò ex posteriori: melior simpliciter vtiq; erit priuatiua demonstratio ea, quæ est ad impossibile, quare & quæ hac melior prædicatiua, est manifestum, quòd & ea, qua ad impossibile est melior.*

1. *Et ad impossibile ducente: oportet autem scire, &c.*

Comparatio demonstrationis ostensiuæ, & ad impossibile.

DEterminat quæstionem tertiam nempe ostensiuam esse potiorem ea quæ ad impossibile ducit, sunt aũt hæc verba continua cum illis capitis præcedentis, vt oratio sit (quòd quidem prędicatiua dignior priuatiua manifestũ est, & ad impossibile ducente) sensus est, cum prædicatiua sit potior negatiua, hęc verò sit potior ducente ad impossibile, etiam prædicatiua erit potior ista, & ita omnis ostensiua tam prædicatiua, quàm negatiua erit potior ducente ad impossibile. ante tamen, quàm probetur, differentiam vtriusq; constituit.

Diximus autem latè. 2. prior. ca. 14. ostensiuam demonstrationem esse, cum aliquam propositionem siue affirmatiuã, siue negatiuam demonstramus, per sua principia ipsam inferendo.

Quid demonstratio ostensiua.

At demonstratio ad impossibile est, cũ propositionem aliquam non per se, at suam oppositam falsam ostendendo, veram esse probamus. modus autem probãdi est, sumendo oppositam probandæ cũ aliqua præmissa alia manifestè vera, & inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, vt inde colligatur talis pręmissa falsa, cum falsum ex falsa sequatur, ac tandẽ illa prima propositio vera. Verbi gratia, sit ista probanda ad impossibile, nullus homo est irrationalis, sumam eius oppositam cum præmissa clarè vera, sic, omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, infero, ergo omne animal rationale est irrationale: cõsequentia est bona, conclusio falsa, ergo & aliqua præmissa, non minor, ergo maior ergo eius opposita negatiua erat vera, cum non contingat in materia necessaria contrarias simul esse falsas, aut simul veras. Sicut negatiuam propositionem demonstramus, ita affirmatiuam, sumendo oppositam negatiuam, demonstrare poterimus.

Quid demonstratio ad impossibile.

Aristo. verò vtitur negatiua tantum, quia vult solum probare modo negatiuã ostensiuam esse potiorem ducenti ad impossibile, nam inde probatur quòd etiam affirmatiua sit ea potior, cum sit potior quàm negatiua.

Sit igitur A. in nullo B. &c. 2

Exemplum ponit ostensiuæ negatiuæ tale, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. At verò nõ sic est ad impossibile, vt patet hoc exemplo, si velit aliquis demonstrare illam propositionem quæ erat maior syllogismi ostensiui, nẽpe nullum B. est A. ad impossibile, sic demonstrabit, sumendo oppositam, omne B. est A. & aliam clarè veram, scilicet omne C. est B. inferatur, ergo omne C. est A. quæ sit falsa, nam cum hæc sit falsa, ali-

quæ

qua erit præmissa falsa, non minor), quia nota, ergo maior, omne B. est A. erat ergo opposita vera, nullum B. est A.

Vbi aduerte, quòd oportet illam propositionem quæ coassumitur cum opposita probandæ esse notam, vel quia manifestè vera, vel quia data à respondente, alias non demonstrabitur ad impossibile, nam respondens dicet nõ oppositam probandæ, sed coassumptam esse falsam. aduerte etiam quòd hic non sumit contradictoriam oppositam, quamuis id velit Philop. non enim esset demonstratio, cũ propositiones non essent de omni, sed sumit contrariam, quia in materia necessaria particularis vel indefinita æquiualet vniuersali, & si vna est vera, altera falsa, sicut in contradictorijs, & contrà si vna falsa, altera vera est.

Cur demõstratio ad impossibile contrariam non aũt cõtradicentem accipiat propositionis probandæ.

3 *Termini igitur similiter ordinantur, &c.*

Similitudinem inter vtramq; demonstrationem assignat, nẽpe in ordinatione terminorum: sicut enim tres termini secundum figuram in ostensiua ordinãtur, ita in demõstratione ad impossibile sunt tres termini secundum figuram aliquam dispositi, quamuis non eodem modo vtraque conclusionem probet, vt dictum est, sed differunt hæ demonstrationes in negatiua propositione, in quo termino, & qualis sit.

Nota. In syllogismo ostensiuo negatiuo, & syllogismo ad impossibile ducente esse propositionem negatiuam.

Propter quod aduerte quòd in syllogismo illo ostensiuo est vna præmissa negatiua, puta maior, nullum B. est A. in qua maius extremum de medio prædicatur, in syllogismo verò ad impossibile est etiam vna negatiua, puta opposita conclusionis falsæ illatæ, ex cuius veritate colligimus conclusionem falsam, vt si dicas, omnis homo est irrationalis, omne rationale est homo, ergo rationale est irrationale, at nullum rationale est irrationale, ergo conclusio est falsa, & per consequens aliqua præmissa. Vide igitur quomodo in hac demonstratione est illa negatiua, nullum rationale est irrationale, quæ est ex maiori extremo de minori negato, quod dicitur nullum C. est A.

Dicit modo Aristot. cum talis negatiua est notior, quàm negatiua maior ostensiui, possumus per hanc probare ad impossibile illam maiorem, at cum maior est notior, manebit demonstratio ostensiua, non ad impossibile, verbi gratia, si quis velit probare ad impossibile, nullus homo est irrationalis, si dicet; omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est irrationale, sed nullum animal rationale est irrationale, ergo cõclusio falsa, & aliqua præmissa. ista est bona demonstratio, quia notius est nullum animal rationale esse irrationale, quàm nullum hominem esse irrationalem, propter expressam repugnantiam: quòd si non esset notior hæc negatiua, non possemus aliam probare, quia vtranque admittere nollet quis, sed falsam concederet.

Sensus clarus est, sicut in syllogismo ad impossibile propositio coassumpta cũ opposita probandæ debet esse clarè vera, ne ei falsitas conclusionis attribuatur, ita & conclusio clarè falsa, & eius opposita manifestè vera, ne aliquis etiam conclusionem dicat esse veram & oppositam falsam. in probatione ergo ad impossibile negatiua est clarior, quàm negatiua præmissa demonstrationis ostensiuæ. Aduerte igitur literam: dicit enim quòd differt, in quo, & qualis sit notior priuatiua, id est, vtra negatiua sit notior, an quæ est syllogismi ostensiui maior, puta illa, nullum B. est A. an quæ est opposita conclusioni ex qua est syllogismus ad impossibile, puta nullum C. est A. si hæc enim quæ conclusio dicitur notior est, fiet syllogismus ad impossibile, cum verò ea quæ in syllogismo ostensiuo erat notior est, fit tantum ille ostensiuus & non ad impossibile, propter rationem quam dedimus.

Natura autem prior est, &c. 4

At quamuis negatiua syllogismi ad impossibile sit notior, natura tamen prior est illa maior ostensiui, nempe prior est, nullum B. est A. quæ erat maior, quàm nullum C. est A. quæ erat in syllogismo ad

ad impossibile, quod probat, quia hæc est conclusio syllogismi illius ostensiui, cuius maior probatur, puta nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. conclusio autem posterior est natura propositionibus in vera demonstratione.

Nota. Et nota artificium Aristo. quod aliqui non intelligentes vitio dederunt, vt meminit Philop. hi enim eum reprehendebant, quia in syllogismo ad impossibile non probatur maior ostensiui, sed eadem conclusio, & non aduertunt quòd Arist. non probat illam vt maiorem sed vt quãdam propositionem, vt alia sit quæ probatur ostensiuè, alia quæ ad impossibile, sed illam in syllogismo & demõstratione sumpsit, vt melius ostenderet negatiuam in syllogismo ad impossibile esse illa posteriorem natura, cum ex illa ostensiuè propter quid demonstretur.

Quando demonstratio ad impossibile vtatur negatiua natura posteriori. Nec oportet te intelligere semper demonstrationem ad impossibile procedere ex negatiua posteriori natura, nisi cum illa, ex qua syllogismus ostensiuus fit, est in demonstratione propter quid.

Dices, nónne si illa non esset in demonstratione propter quid, tunc negatiua demonstrationis ad impossibile esset prior? dico, esset quidem, sed hic de demonstratione potissima, quæ per causam est, loquimur.

5 *Non enim si contingit remoueri, &c.*

Dubium. Posset quis dubitare, quomodo, si per illam conclusionem negatiuam ad impossibile probamus maiorem illam negatiuã, possit esse, quòd ista sit prior, ex qua enim probamus, posterior erit. respondet, non idcirco quòd ex illa conclusione negatiua remoueamus oppositam prædictę maioris, maior habebit rationem conclusionis illatæ ex illis tanquam ex causis & præmissis, hoc enim fieret si talis maior esset sub illa negatiua sumpta sicut pars sub toto, id est, sicut particulare suo vniuersali, at non sic sumitur, nullum B. est A. sub illa, nullum C. est A. sed potius cõtra, vt dictum est.

6 *Si igitur ex dignioribus, &c.*

Prob. cõcl. Argumentum colligit quo intentã conclusionem probat, potior est demõstratio quæ ex prioribus & certioribus natura procedit, quàm ea, quæ non sic se habet, at negatiua ostensiua est ex priorib. & credibilioribus natura, quàm quæ ducit ad impossibile vt notum est, ergo erit præstantior illa, affirmatiua verò est potior negatiua, ergo erit etiã potior ducenti ad impossibile, est ergo omnis ostensiua potior.

Quæ scientia certior ac prior sit: quæ vna quæúe diuersæ inter se scientiæ sint. Et quòd eiusdem plures esse demonstrationes possint.

CAPVT. XXIII.

Scientia autem est certior & prior scientia, quæ ipsius ꝙ, & propter quid est eadem, sed non ea, quæ seorsum ipsius ꝙ ab ea, quæ propter quid: & quæ non de subiecto est ea, quæ de subiecto, vt Arithmetica Harmonica: & quæ ex paucioribus ea, quæ est ex appositione, vt Arithmetica Geometria. 1

Dico autem ex appositione, vt vnitas est substantia sine positione, punctus verò substantia cum positione, hoc autem ex appositione. 2

Vna aũt scientia est, quæ est vnius generis, quæcunq; ex primis componuntur, & partes sunt, aut passiones horũ per se. 3

Altera verò scientia est ab altera, quarumcunq; principia, neq; ex ijsdem, neq; alteræ ex alteris sunt. huius aũt signum, cum ad indemõstrabilia venerit. oportet enim ipsa in eodẽ genere esse cum his, quæ demonstrantur: signum autem & huius, cum ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem genere sint, & cognata. 4

Plures aũt demonstrationes esse eiusdem euenit, non solũ ex eadẽ coordinatione accipienti non cõtinuum medium, (vt eorũ, quæ A. B. C. & D. & E.) sed & ex altero, vt sit A. transmutari, in quo aũt D. moueri, ipsum verò B. lætari, & rursus 5

E.

E.quiescere. Verũ est igitur & D.de B.& A.de D.p̄dicari:nã q̄d lætatur mouetur, & q̄d mouetur trãsmutatur:rursus A.de E.& E.de B.verũ prædicari:quare p alte rá media,& nõ ex eadẽ coordinatione syllogismus est, nõ tamẽ, vt neutrũ de neutro dicatur mediorũ: necesse est enim eidẽ alicui ambo inesse. Considerandũ autẽ est & per alias figuras, quot modis contingit eiusdem fieri syllogismum.

1. *Certior autem est scientia, &c,*

NVNC tandem de ipso effectu demonstrationis, nempè de scientia differit, ac tria theoremata in cap. præsenti ponit notatu digna; quorũ primum est, Vna scientia dicitur certior & prior alia tripliciter, primò illa certior est quæ quia & propter quid simul docet, id est, quæ veritatem, & eius causam docet, quã ea, quæ solum quia, id est, veritatem docet, sed extra propter quid, id est, sine causa; vel ab effectu, vel à signo, vel à causa remota.

Intẽtio Arist. primũ the.

Tripliciter vna sciẽtia certior & prior alia.

Secundo, sciẽtia certior est quę nõ est de subiecto, q̃ quæ est de subiecto. notat Philop. non debere vocari scientiã quæ non est de subiecto, singularẽ, sicut in cap. de substantia; sed vocat scientiã non esse de subiecto quæ tactat de re abstracta à subiecto. subiectũ vocat materiam sensibilẽ, vt notãt S.Tho. Alb. Aeg. & Auerr. vnde scientia quæ abstrahit à materia sensibili certior est illa, quæ considerat res in materia sensibili, vt Geometria quam Perspectiua, & Arithmetica, quam Musica notior est; nam Geometria, & Arithmetica sunt magis abstractæ. similiter MetaPhysica, & Mathematica certiores, quam physica sunt, quippè quæ à materia sensibili abstrahant. huius certitudinis Auer. reddit rationem; nam quanto reș est materialior, tanto magis exposita est prædicatis per accidens, quæ impediunt scientiam; vt triangulus in materia sensibili, id est, æneus vel terreus, est albus, calidus, & similia per accidens, à quibus liberatur abstrahens à materia huiusmodi.

Tertio, Scientia quæ ex additione est, minus est certa, quã ea quæ non est ex additione, vt Arithmetica certior est quam Geometria, nam principiũ Arithmeticę, puta vnitas, est sine positionẽ, at principium Geometriæ, nempè punctũ, dicit positionem, positio aũt est ordo partium in ordine ad locum, quam positionẽ habet continuum permanens, de quo agit Geometria, non autem discretũ, de quo est Arithmetica: quare ista certior; non enim exponitur prædicatis per accidens, quæ ex situ & loco oriuntur. Dices, nõnne iste modus certitudinis est idem qui præcedens? respondet Aegid. & benè, nõ esse eundem, nam illic consideratur abstractio à materia sensibili, hic alia abstractio, à continuo & positione.

Dubium.

Solutio.

Dico autem ex additione, vt vnitas, &c. 2.

Explicat & probat quod Geometria sit ex additione ad Arithmeticam, per principia ipsarum, nam principium Geometriæ est punctum, hoc autem est substantia posita, id est, habens positionem. non intelligas quod punctũ secundum se positionem habeat, cùm non secundum se sit in loco, sed secundum corpus, quod superficiebus, lineis, & punctis terminatur: vnitas verò est substantia sine positione, ergo propterea abstractior est & minus ex additione.

Geometria est ex additione ad Arithmeticam.

Punctum quomodo habeat positionem.

Dubitat Philop. nam videtur quòd vnitas sit ex additione, nã illud quod dicitur, sine additione, additum est. respondet non esse id adiunctum aliquod, sed tantũ dicere negationem positionis, negatio autem non est additio realis.

Dubiũ.

Solutio.

Dubitabis, quomodo punctũ & vnitas dicãtur substantia, cũ accidentia sint; respondet Philop. id secundum Pythagoricos dictũ esse, existimabãt enim lineas, puncta, superficies, & cætera esse rerũ substãtias, de quo disputat 3. Meta. c. 5. & etiam secundum eos vocat substantias. 5. Meta. c. 8. At S. Tho. id secundũ Platonicos dictum esse cen set. Vtraque opinio & S.Tho. & Philop. vera est, nam tam Platonici, quàm Pythagorici fuerunt huius sententiæ, vt habetur 1. Meta. text. 24.

Dubiũ alterum.

Solutio 1.

Aliter alij exponunt, vt per substãtiã intelligamus naturam tã substantiæ, quã acci-

Alia solu.

accidentis, vt sumitur. 1. c. antepræedic. & ita exponit Alb.

3. Albert. Alij per substantiam idem quod indiuisibile intelligunt, inter hos est Auerr.

4. Auerr. Alij per substantiã intelligunt verã substantiã, sed hæc dicuntur substantia, quia eis ablatis substantia destruitur, ita exponit Aeg. quælibet ex his est congrua expositio, prima mihi maximè placet.

Nota. Certitudinẽ scientiarũ duplici ex causa sumi.

Circa has certitudines tres, aduerte ex Alber. & S. Tho. quod dupliciter potest sumi certitudo in scientia, vno modo ex parte rei, altero modo ex parte modi cognitionis. ex parte rei, quanto res est immaterialior & simplicior, tanto eius cognitio est certior, vt dicit Auerr. materia enim obstat cognitioni, cum materialibus multa per accidens insint; ex parte verò modi, cũ res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, potior tamen est hæc priori. nec decipiaris existimãs idem esse dignitatem & certitudinem, nam dignitas potius à rei nobilitate, quã ab immaterialitate, vel à modo cognoscendi sumitur, cùm igitur hæc duplex sit certitudo, prior duobus vltimis modis continetur, posterior verò in prima, vt explicatum est.

3. De vnitate scientiarũ secundum Theorema

Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, &c.

Secundum Theorema constituit, de vnitate & diuersitate scientiarum; loquitur autem non de scientia peculiari alicuius conclusionis, sed de generali habitu scientiæ. Alber. autem, S. Tho. Aegid. & alij nõnulli, sic exponere videntur, vt Arist. velit quatuor ostendere, quæ sub vna scientia cõtinentur, quorum primũ est, vnicum commune obiectum comprehendens omnia quæ sub tali scientia sunt, sicut est corpus naturale in Physica, ens in Metaphysica, & tale vocant genus scientiæ. hoc autem debet esse vnum, vel vniuocum, vel saltẽ analogum: analogia enim nõ impedit scientiam, vt expresse docet Arist. 4. Meta. cap. 2. alterũ est, principia scientiæ; sunt enim in qualibet scientia propositiones per se notæ & indemonstrabiles in illa, ex quibus procedũt eius demonstrationes, vt superius est dictum. tertium est, partes illius subiecti, per partes intelligunt species inferiores subiecto, vt Physicus non solum corpus naturale, sed etiam ipsius species puta animalia, plantas, & reliqua mixta, & horum species considerat, vt docet Arist. 4. Meta. cap. 2. species, inquit, & species specierum vnius scientiæ genere est considerare. per partes etiam intelligunt partes essentiales & integrales subiecti, & inferiorum subiecti, quas omnes vna scientia considerat. Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam, & formam, partes animaliũ, & plãtarum, & reliquorum corporum naturalium similiter. quartum est, passiones subiecti & inferiorum subiecti, & partiũ eorum, vt notum est in qualibet scientia. sic illi exponunt, & sine dubio doctrina est verissima, maximeque notanda, quamuis non ita videatur textui respondere.

Prima expositio D. Th. Alb. & aliorum.

Secunda expositio Philpo.

Philop. aliter literam hanc interpretatur, vt sit sensus: vna scientia dicitur, quę versatur circa vnum genus theorematũ, id est, conclusionũ demonstrabiliũ; sunt autem theoremata vnius generis, quæ cõstant ex eisdem principijs illius generis, sicut Geometrica theoremata omnia fiũt ex lineis, ex triangulis, ex figuris, vel ex alijs, quæ sub genere Geometriæ continentur, puta continuo: similiter omnia sunt ex eisdem principijs & dignitatib. illius subiecti: præterea sunt vnius generis partes & passiones horum, nempè principiorum, vel theorematum; partes principiorum sunt partes integrantes vel essentiales subiectorum, vt partes circulorum, quadratorum, corporum; passiones principiorum, vt passiones linearum, quę sunt principia figurarum, scilicet frangi, concurrere, & similia.

Intelligere etiã possumus partes theorematum, aliquando enim multæ veritates simul demonstrantur, quarum singulæ dicuntur partes theorematis illius; vt demonstrat Euclid. angulos æquicruris qui sunt ad basim esse æquales, & q. sunt extra basim esse æquales etiam, sunt ista duo, quorum singula dicuntur partes. etiã intelligere possumus passiones theorematum, quæ sunt illæ, quæ ad veritatem

tem demonstratam consequuntur, quale illud est quod ex dicto theoremate sequitur, nempè angulos extra basim æquicruris esse maiores ijs, qui sunt intra basim; sunt etiam alia multa quæ ex varijs theorematis demonstratis sequuntur.

Ita exponit Philop. & benè, quamuis breuius forsan possimus Arist. interpretari, vt sit sensus; scientia vna est quæ est vnius generis, id est, quæ de ijs quæ sunt eiusdem generis tractat: explicat autem quæ dicãtur eiusdem generis, & dicit ea esse quæ ex eisdem principijs fiũt, vt homo, leo, planta, & mixta, ac elementa eiusdem generis dicuntur, cùm ex eisdem principijs fiant, sunt enim ex materia & forma. subdit passiones horum, quæ ex eisdem principijs fiunt, nempè ex principijs subiecti scientiæ, esse eiusdem etiam generis, vt in vna scientia sit subiectum, eius principia, & passiones, & ea quæ eisdem principijs constant. per partes autẽ idem quod per passiones intelligit, & sic patet sensus literæ.

4. *Altera autem scientia est ab altera, &c.*

De diuersitate sciẽtiarũ

Diuersitatem scientiarum modo constituit, dicens scientias esse diuersas, quæ tractant de rebus quæ non fiunt ex eisdem principijs, nec principia vnius fiunt ex principijs alterius, sicut Physica & Mathematica; habent enim principia diuersa: illa enim quæ tractat de ijs quorũ principia sunt ex eisdem, sicut principia hominis, leonis, & equi sunt ex eisdem primis, vt ex materia & forma, non faciunt diuersas scientias; similiter ea, quorum principia vnius fiunt ex alijs, vt hominis principia ex principijs generis animalis, non faciunt diuersam scientiam: quãuis ista possemus intelligere de principijs complexis & cognitionis, sed idem est sensus.

Ponit autem duo signa, alterum vt resoluamus res in vltima principia sua, & sic cognoscemus an ex eisdem principijs res fiant, vt equum in materiam & formam, figuram in lineas; quæ cùm diuersa sint principia, ad diuersas pertinebunt scientias, alterum signum est ad cognoscendum ipsum principium an sit diuersum, nempè cùm non fuerit eiusdem generis, & proximum & cognatum cum ipso principiato; sunt enim principia & ea, quæ ex principijs fiunt eiusdem generis. hæc etiam intellige de principijs complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationes eiusdem, &c. 5.

Tertium thorema.

Hoc est tertium theórema, in quo, quantum mihi videtur, rationem reddere videtur quare per principia assignauerit scientiarum diuersitatem, docetque vnius rei plures posse esse demonstrationes, non solùm ex vno ordine, sed etiam ex diuerso; in quo manifestat posse de eadem re varias esse scientias, ac proinde melius per principia diuersitatem earum assignari.

Dicit ergo: Plures possunt esse demonstrationes vnius, non solùm accipiendo medium non continuum ex eodem ordine, sed etiam accipiendo ex diuerso. In primis per eundẽ ordinem intelligit eãdem generis coordinationem: vt omne B. est. A. potest demonstrari per C. & per D. & per E. nempè homo est substantia, per animal, viuens, corpus. per media diuersi ordinis intelligit media nõ inuicẽ ordinata, sicut Themist. dicit, bipes & rationale, per quę demõstratur animal.

Mediũ nõ cõtinuũ, quid nam hoc loco dicatur.

Sed dices, quid per medium non continuum intelligit? aliqui intelligunt medium mediatum, sicut viuẽs est homini. aliqui medium in diuerso syllogismo, non continuum dicunt: at cùm in eodẽ syllogismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo, dicuntur continua, vt omne corpus est substãtia, & omne viuens corpus, & omne animal viuens, & omnis homo animal, ergo omnis homo est substantia.

Sed iudicio meo per non continuum medio in eodem ordine intelligit mediatum supremo in affirmãdo, vt sit sensus, ad probandum omnem hominem esse substantiam plura media ordinata inueniemus, sed mediata, vnicum est enim immediatum, nẽpè corpus ipsum.

6. *Vt sit A. transmutati, in quo autem D. moueri, &c.*

Ponit exemplum demonstrationis per plura media diuersi ordinis, sit cōclusio omne lætans transmutatur, omne B. est A. sint duo media, mouēs. D. & quiescēs, E. tunc dicet omne D. est A. omne B. est D. ergo omne B. est A. id est, omne quod mouetur, transmutatur, omne lętans mouetur, ergo omne lætans transmutatur; similiter etiam dicetur, omne E. est A. omne B. est E. ergo omne B. est A. id est, omne quiescens transmutatur.

Dubiū. Dubitatur quomodo quiescens transmutatur, & quomodo lætās dicetur quiescere & transmutari, sunt ad hoc innumeræ solutiones, tamen quę mihi magis

Solutio. ad rem facere videtur, est, vt hic sumantur aptitudinaliter ista, vt sit sensus, ꝙ lætans aptum est moueri & quiescere, licet non simul quiescat ac moueatur, ac ob eam causam est mutabile, loquitur enim de lætitia sensibili, similiter iste est sensus illius maioris, quiescens mutatur, id est, est mutabile, nulli enim quies inest cui non insit & motus & mutatio aptitudine, est enim idem oppositorum subiectum.

7. *Non tamen est neutrum de neutro, &c.*

Cùm media diuersi ordinis eiusdem esse docuisset, ostendit non esse adeo diuersa media, quin prædicentur inuicem, nam eidem alicui insunt, inter se ergo prædicantur, quamuis non essentialiter, vt quiescens mouetur, id est, cui quies inest, motus inest, aliqui legunt, quod non prædicentur, sed existimo melius legi, sicut expositum est. tandem concludit posse etiam in alijs figurarum modis per plura vnum demonstrari.

QVAESTIO I. *circa cap. 23.*

1. argum. Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite, est autem argumentum primum, si vna scientia esset, quæ vnius est generis, sequeretur quòd vnica esset scientia de substantia, quæ vnum genus est, consequens autem est falsum, nam alia sciētia est Medicina, alia Physica, alia Astrologia, alia de Angelis, quæ tamen omnia sub vno substantiæ genere continentur.

Secundo, si eiusdem scientiæ esset cōsiderare genus & ipsius species, sequeretur quod Metaphysica quæ de substantia tractat, & de alijs generibus, omnes species rerum consideraret, nullaque scientia reliqua esset, quod falsum est. 2. argum.

Tertio, si scientiæ diuersæ diuersa habent principia, ergo non essent eadem principia communia multis scientijs, hoc verò falsum est, nam sunt dignitates multis, & aliquæ omnibus scientijs communes. 3. argum.

Quarto, si vna conclusio potest multa habere media, ergo augentur demonstrationes ex parte mediorū, cuius oppositum docuit Aristo. cap. 9. superiori, vt dictum est, hæc sunt quæ præcipuè explicare oportet in capite isto. 4. argum.

Circa argumentum primum oportet aliquot præmittere fundamenta & conclusiones, primum sit, triplicem esse vnitatem in scientijs, sicut in alijs accidentibus, est enim vnitas numerica, specifica & generica; scientiæ distinguuntur numero penes subiecta quibus inhærent, vt enim alia est albedo tua, alia illius, propter diuersitatem subiectorum, ita alia Dialectica huius, alia illius, similiter de alijs scientijs, de hac autem vnitate non est sermo in præsenti, sed de vnitate specifica & generica, & hæc ab obiectis, id est, à rebus, de quibus scientiæ tractāt, sumitur: sunt enim diuersæ scientiæ secundum diuersitatem rerum, de quibus sunt, cuius rationē dat sanctus Thomas: scire enim est quædam operatio animæ in res, vt igitur motus sumunt speciem à terminis ad quos sunt, ita scientiæ ab obiectis. 1. fundam. Triplex vnitas, numerica, specifica, generica.

Sit secundum fundamentum, aliter se habet res seu obiectum, quod scitur ad intellectum, aliter res quę sentitur ad sensum, res enim sentitur secundum quod est, nempè singularis, in loco, præsens, & ad sensum cum alijs conditionibus, at res non intelligitur sicut est, sed abstracta in vniuersali, à conditionibus materialibus, vnde vt habere scie- 2. fundam. Res alio modo se ad sensum alio ad intellectum

scientia sit, opus est, vt sit aliqua res, quæ cognoscatur, & sit quædã necessaria conditio, nempe quod sit abstracta à materia, sicut ignis non comburit, nisi sit aliqua materia, & proxima, ex quo fit, vt qui dicit aliquid esse scibile, dicat non solum rem cuius scientia est, sed etiam conditionem quæ est abstractio, quam Caie. vocat rationem formalem sub qua: non est igitur diuersitas scientiarum tantum in diuersitate rerum secundum se, sed simul cũ diuersa abstractione, & hoc est quod dicunt Metaphysici, sciẽtias distingui secundum diuersitatem rerum formalem in ratione scibili, id est, secundum abstractionem variam, res enim constituitur in genere scibili per abstractionem, potestq; esse vt sit vnum genus entis & diuersa genera scibilia, sicut corpus, & angelus vniꝰ generis sunt in genere rei, tamen duo in genere scibili, quia magis abstractus est angelus, quam corpus, similiter potest esse, quod sint duo genera secundum rem, & vnum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, vt planta, & animal: differentia ergo varians, & constituens scientias est abstractio.

Abstractio est differẽtia constituens scientias.

3. fundam.

Sit tertium fundamentum, materiam esse triplicem, quandam singularem, nempè conditiones indiuiduantes, in quibus naturæ specificæ sunt extra intellectum, quandam sensibilem, scilicet qualitates elementares, & quæ ex his proueniunt, cum quibus substantiæ corporeæ commixtæ inueniuntur, tertia est materia intelligibilis, nempe magnitudo, in qua figuræ geometricæ fiunt.

Triplex materia, singularis, sensibilis, intelligibilis.

Quinque gradus abstractionũ.

Secundum hanc materiam triplicem quinque gradus abstractionum sumi possunt, primus à materia singulari sed non sensibili, rerum quæ abstrahi nõ possunt à materia sensibili, quales sunt substantiæ istæ naturales, non enim absque qualitatibus sensibilibus possunt consistere, secundum quam abstractionem sumitur Physica.

Primus.

secundus.

Secundus est à materia singulari, sed nõ sensibili, earum tamen rerum quæ à sensibili abstrahi poterant, vt Perspectiua & Musica, & similes, hæ enim non abstrahunt à sensibili materia, non sicut Physica, nam illæ sunt de rebus quæ possent à sensibili abstrahi, hæc verò non.

Tertius est à materia sensibili, sed non intelligibili, qualis Geometria, considerat enim figuras non subiectas qualitatibus, tamen in magnitudine, quæ est materia intelligibilis.

tertius.

Quartus est, vt ait Aegid. ab intelligibili secundum rationem, sed non realiter, talis est Arithmetica, quæ tractat de numero abstrahendo à magnitudine secundum rationem, quamuis realiter numerus sit in corporibus.

quartus.

Quintus est à materia intelligibili secundum rem, sicut Metaphysica, quæ agit de his, quæ realiter non habent quantitatem, nempe de intelligẽtijs, & de Deo, quamuis non secundum omnem partem Metaphysica realiter abstrahat, cum tractet de communibus etiam rebus sensibilibus. hi igitur sunt varij abstractionum gradus notandi, secundum quos scientiarum diuersitas sumenda est.

quintus.

Est igitur prior cõclusio: diuersitas generica scientiarum sumitur ex diuersitate rerum, & simul diuersitate abstractionũ, id est, scientiæ dicantur genere diuersæ, q̃ cum de diuersis rebus sint, varias habent abstractiones. vnde Perspectiua, & Geometria dicuntur non diuersæ genere, licet varia sit abstractio, quia sunt de eadem re in parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguũtur, variè enim abstrahunt.

1. conclus. Diuersitatem genericam sciẽtiarum sumi ex diuersitate rerum & abstractionum.

Posterior conclusio. scientiæ distinguũtur specie, quæ de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione, vel de eadem re sub diuersa abstractione, sicut scientia de plãtis, & de animalibus sunt variæ specie, quia sunt res distinctæ sub eadem abstractione: similiter Perspectiua, & Geometria differunt specie, quia variè eandem rem abstrahunt, nec in hoc assentior Caie. qui credit scientiam de triangulo tantum numero differre à scientia quadranguli. imò differunt scientiæ illarum specie, sicut demonstrationes, si enim multæ de illis essent, sicut sunt de plantis & animalibus, ita essent duo habitus specifici & scientiæ, sicut sunt scientia plantæ, & scientia animalis.

2. conclus. Scientias specie distingui, q̃ de rebus diuersis eadem abstractione, vel eadem de re diuersa abstractione tractãt.

Ad primũ. Per ista est facilis solutio argumenti primi, non enim scientiarum distinctio vel vnitas à genere secundum rem tantum sumēdā est, sed à genere scibili, quod est secundum abstractionē, in substantia autem variæ abstractiones continentur, & ob id varia scibiliũ genera. & hæc sunt obseruanda.

Ad secundum. Ad secundum dicitur scientiam generis considerare species illius & inferiora, quæ tamen sunt sub eadem abstractione, quando verò mutatur abstractio, cessat iam scientia, species ergo secundum genus scibile, non secundum genus rei solũ considerandæ sunt.

Ad tertiũ. Ad tertium facilis est responsio, non enim hic de illis communissimis principijs sermo est, sed de communibus, quæ tamen sunt in materia propria illius scientiæ, variæ autem res scibiles varia habent principia propria.

Ad quartũ Ad quartum dico in diuersis generibus causarum posse vnius plures esse demonstrationes, vt notum est, similiter in eodem genere causæ, sed mediatæ, vt, hominem esse substātiam, & per animal, & per viuens demonstramus, & hoc dicitur in præsenti. sed in eodem genere causæ per plura media immediata impossibile est idem demonstrare, & hoc dicitur cap. 9. nec est cōtradictio, hic tamen cōsiderare vnũ est, eandem rem ad varias scientias pertinere, sed non sub eadem abstractione, vnde Physicus de figura tractat sicut Geometer, sed ille in corpore naturali, hic abstrahendo à sensibili, propterea vnus per principia motus, alter per principia magnitudinis probat: vnde re vera formaliter de eodem non sunt plures scientiæ. sed naturaliter tamen clarius percipitur distinctio in ipsis principijs, idcirco Arist. scientiarum diuersitatem ab illis sumpsit. hæc de præsenti quæstione.

Eorum, quæ fortuna eueniunt, quæq; in sensuum functione sunt, non esse scientiam.

CAPVT XXIIII.

1 *Eius verò quod à fortuna, nõ est scientia per demonstrationem: neque enim vt necessarium, neque tanquam vt plurimum est, quod est à fortuna, sed quod præter hæc sit. Demonstratio autem est alterius horum: omnis enim syllogismus, aut per necessarias, aut per eas quæ vt plurimum propositiones conficitur: & si propositiones quidem sunt necessariæ, & conclusio erit necessaria, si verò vtplurimũ, & conclusio talis. Quare si id quod est à fortuna, neq; vtplurimum est, neq; necessarium, non esset vtique ipsius demonstratio.*

Neque per sensum est scire. si enim est sensus huius, & non huius cuiusdam, sed sentire necessarium est hoc aliquid, & alicubi, & nunc: vniuersale verò, quod est in omnibus, impoßibile est sentire: non enim est hoc, neque nunc, neque enim esset vtique vniuersale: quod enim semper & vbique, vniuersale esse dicimus. Quoniam igitur demonstrationes quidem vniuersales sunt, hæc autem nõ est sentire, manifestum est, quòd neque scire per sensum est. 2

Sed planum quòd & si esset sentire triangulum, quòd duobus rectis æquales habet angulos, quæreremus vtiq; demonstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli: sciremus: sentire quidem enim necesse est singulare, scientia verò est in cognoscendo vniuersale. 3

Quare & si supra lunam essemus, & videremus obiectam terram, non vtique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc quòd deficit, & non propter quid omnino, non enim erat sensus ipsius vniuersalis, sed ex eo quòd speculamur hoc plerunque contingere, vniuersale vtique venati demonstrationem habemus: ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est. Vniuersale autem honoratum est, quoniam si- 4

gnificat causam. quare de talibus vniuersalis notitia honoratior est sensibus & intellectione quorumcunque altera est causa: sed de primis est alia ratio. Manifestum igitur est, quòd impoßibile est sentiendo aliquid sciri demonstratiuorum, nisi quispiam sentire hoc dicat, scientiam habere per demonstrationem.

5 *Sunt tamen nonnulla, quæ referuntur in sensus defectum in problematibus, quædam enim, si videremus, non vtique quæreremus, sed non tanquã scientes, eo quòd videmus, sed vt habentes vniuersale ex eo quòd videmus: quemadmodum si vitrum perforatum videremus, & lumen permeans, planum vtique esset, & propter quid * comburit, & ex eo planè, quia videremus fieri seorsum in vnoquoq;, intelligeremus simul, quod in omnibus sic est.*

*al. l. illuminat.

Sed eius, quod est à fortuna, &c.

Duo documenta. Primum.

HOc capite duo præcepta continentur, quorum alterum est, rerum quæ fortuito & casu contingunt non esse scientiam, cuius ratio est, quia non sunt necessariæ, nec plerunque eueniunt, sed rarò, vt quòd fodiens vineam inueniat thesaurum. demonstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessariorum quæ semper sunt, aut eorum quæ plerunque sunt, cum non nisi ex propositionibus necessarijs, aut plerunque procedat, ac talis debeat esse conclusio, quales præmissæ & propositiones sunt.

2 *Neq; per sensum est scire. si enim est sensus huius, &c.*

Secundum documentum.

Alterum documentum est, per sensum non esse scientiam, id est, non dicitur sciẽtia per sensum cognitio, ratio est, quia scientia est vniuersalium, at sentire est singularium, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur, vniuersale verò vbiq; & semper est, idest, non aliter se habet in vno loco & tempore, quàm in alio.

Nota quod dicit, sensus est talis, & non huius talis, at sentire non est, nisi hoc aliquid. sensus & intelligentia horum notanda est, nempe sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui habent pro obiecto ipsum vniuersale, puta colorem visus, non hunc, non illum, sed in communi, sonum auditus, & sic alij, at verò actus & operatio sensus nõ est nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorem in singulari videmus at intellectus non solum pro obiecto habet vniuersale, sed etiam vniuersale intelligit, ideoque eius cognitio scientia est.

Sensus obiectum esse vniuersale, actionẽ tamẽ eius circa singulare modò versari.

Dicit ergo, quòd quàmuis sensus, nẽpe ipsa potentia tale aliquod, id est, aliquid in communi respiciat, non hoc in singulari, tamen eius actio, sentire nempe, est circa hoc aliquid, id est, singulare, scientia autem in operatione etiam consistit circa vniuersale, quare cognitio sensus non est scientia.

Sed manifestum est, quoniam si esset, &c. 3

Posset quis Arist. respondere, si per sensum cognoscimus effectum seu rei passionem, forsan erit scientia, vt si triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis videremus. respondet, nullo modo sic esse scientiam, sed adhuc quæreremus demonstrationem, nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum scientia vniuersalium sit.

Remouetur obiectio.

Vnde est si super lunam essemus, &c. 4

Posset iterum quis dicere, forsan si causam & effectum sentiremus, esse per sensum scientiam, vt si super lunam existentes terram obiectam, & eclypsim videremus. respondet, nec sic per sensum sciri, non enim vniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclypsim tantum per-

Remouetur altera obiectio.

percipiat, non autem quòd vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est. vnde concludit hanc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cum sit cognitio per causam, similiter honorabiliorem cognitione etiam intellectus quæ non est per causam, dummodo sit de re, quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sicut prima principia, horum cognitio nobilior est, etiamsi per causam non sit. vnde concludit per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per demonstrationem, id est, nisi quis per vocem hanc sentire velit significare idem, quod habere scientiam per demonstrationem, & tunc non est disputatio, sed vt significat actionem sensus.

2 *Sunt tamen quædam reducta, &c.*

Ostendit in scientijs esse necessarium aliquando sensum, nempe in quibusdam problematis, quæ si viderentur, sine dubio scirentur, non quòd ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed quòd per eum sæpè singularia percipientes vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. ostendit exemplo antiquorum existimantium lumen esse corpus, cum autem eis obijceretur, quomodo ingreditur per vitrum, cum duo corpora se penetrare nõ possint. respondebant, quia vitrum habet minutissima foramina. dicit modo Arist. huius non est scientia, quòd ingreditur lumen quia sunt foramina, & tamen si viderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tantum, sed quòd vniuersale ex eo colligeremus, cuius est scientia, nempe omne vitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse.

CAPVT XXV.

1 *Eadem verò principia omnium esse syllogismorum impoßibile, primum quidem Logicè considerantibus: hi quidem enim veri sunt syllogismorum, illi autem falsi: quanquam enim liceat verum ex falsis syllogizare, sed semel hoc fit. veluti si A. de C. verum, medium aũt B. falsum: neq; enim A. ipsi B. inest, neq; B. ipsi C: sed si harum media accepta fuerint propositionum, falsæ erunt propositiones, eo quòd omnis cõclusio falsa ex falsis est, vera autem ex veris, altera autẽ sunt falsa & vera.*

Postea neq; falsa ex eisdem sibijpsis: sunt .n. falsa adinuicẽ & contraria & impossibilia simul esse, veluti iustitiã esse iniustitiã, aut timorẽ, & hominẽ equum, aut bouẽ & æquale, aut maius, aut min.* 2

*al. l. addit audaciam.

Expositis verò sic, neq; .n. verorum eadẽ principia omniũ, altera .n. multorum genere sunt principia, & neq; conuenientia, quemadmodum vnitates punctis non conueniunt, illæ enim non habent positionem, hæc autem habent. 3

Necesse autem est, aut in media conuenire, aut sursum, aut deorsum, aut hos quidem intro habere, illos autem extra terminorum. 4

Sed neq; communium principiorũ possunt esse aliqua, ex quibus omnia mõstrabuntur: (dico aũt communia, veluti omne affirmare, aut negare) genera enim entiũ altera sunt, & hæc quidẽ quantitatibus, illa verò qualitatibus insunt solis, cum quibus monstrantur per communia. 5

Amplius principia non multo pauciora sunt conclusionibus: principia enim propositiones sunt, propositiones verò aut ipsius assumpti termini, aut iniecti sunt. 6

Amplius conclusiones sunt infinitæ, termini verò finiti. 7

Amplius principia hæc quidẽ ex necessitate, illa verò contingẽtia. Sic igitur cõsiderantibus impossibile eadem esse, aut finita, infinitis existentib. conclusionibus. 8

Si verò aliter quodammodo dicat aliquis 9

quis

quis, vt quod hæc quidem Geometriæ, illa *al. l. numerorū. *verò * ratiociniorum, illa autem Medicinæ: quid vtiq; esset, quod dicitur aliud, præterquã quod sunt principia scientiarum? dicere autem eadem esse, ridiculũ est, quoniam hæc sibi ipsis eadem essent: sic enim omnia fiunt eadem.*

10. *Sed neq; ex omnibus monstrari quodlibet idem est quærere omnium esse eadẽ principia, valdè enim fatuum est: neque enim in manifestis doctrinis hoc fit, neq; in resolutione possibile est: immediatæ nanq; propositiones principia sunt, altera autem conclusio assumpta fit propositione immediata. Si verò quispiam diceret primas immediatas propositiones eadem esse principia, vna in vnoquoque genere est.*

11. *Si verò neq; ex omnibus, tanquam oporteat monstrari quodcunque, neq; ita altero, tanquam sit vnaquæq; scientia, altera derelinquitur, quod cognata sint principia omnium, sed ex his quidem hæc, ex illis autem illa. Manifestum autem & hoc est, quod non contingit, monstratum nanq; fuit, quod alia principia genere sunt differentium genere. Principia enim duplicia sunt, ex quibus, & circa quod: quæ quidem igitur, ex quibus,* *.al.l. magnitudo *communia sunt, quæ autem circa quod, propria, vt numerus * magnitudine.*

1. *Eadem autem esse principia omnium syllogismorum, &c.*

Intẽtio Aristot. Cùm scientiarum diuersitatẽ ex principiorum diuersitate prouenire docuisset, nunc principia diuersa esse scientiarum & demonstrationum probat, ac cõmunius procedit, ab ipso syllogismo incipiens, ac ob id logicè tractare se docet, vt ait Philop. rationem reddit, cur non Prima conclu.cap. de proprijs, sed de communibus primo dicat. sunt autem tres conclusiones in capite. Prima est, impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia. probat, syllogismi quidam sunt veri, nempè quorũ conclusiones sunt veræ: quidam falsi, quorum conclusiones sunt falsæ, ergo nõ possunt esse ex eisdem principijs, cùm conclusio vera ex veris, falsa verò ex falsis sequatur. posset autem quis dicere, nónne etiam verũ ex falsis sequitur? Obiectio. respondet verum id esse, sed non fit nisi semel; hoc est in syllogizando verum qui- Dilutio. dem ex falsis infertur, vt omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A. id est, omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, tamẽ si iterum velimus prosyllogizare præmissas, iam totum erit falsum, tam præmissæ illæ, quæ iterum assumuntur, quã conclusio quæ infertur, quæ est præmissa falsa prioris syllogismi, non igitur verum ex falso syllogizatur & prosyllogizatur simul sicut contingit cùm ex veris procedit, tunc enim tam syllogismus q̃ prosyllogismus ex veris sunt, non igitur omnium syllogismorum eadem sunt principia.

2. *Postea neque falsa ex eisdem sunt, &c.* 2.conclu.

Secunda conclusio est, non omniũ syllogismorum, etiam falsorum eadem principia sunt, probatur: falsarum conclusionum multiplex est modus, quædam tantum falsæ, quædam impossibiles; & impossibilium, quædam quia relatiuum de correlatiuo prædicatur, quædam quia contrariũ de contrario, vel disparatum de disparato, vel negat necessarium, ergo sunt & varia principia falsa, pro varietate conclusionum, cùm proinde sint falsę, quia principia sint falsa.

3. *Expositis autem sic est, &c.* 3.conclu.

Tertia conclusio, quam magis ad rem propositam, nempè de demonstratione dicit, est, syllogismorum verorum impossibile est esse eadem principia. quam multipliciter probat, primo sunt principia aliquorum prorsus diuersa in nullo conuenientia, ergo non sunt eadem principia. antecedens patet, vnitas enim est discreti, punctum continui principium, quæ diuersa sunt, hoc enim positionem habet, illud verò non habet, vt dictũ est.

 Ne-

4. *Necesse est autem aut in media conuenire, &c.*

Verior expositio Philop. & D. Thom. Quamuis nouam rationem hanc aliqui esse velint melius est secundum Philop. & S. Tho. quod sit confirmatio præcedentis, & probet illa principia non cōuenire, quod Philop. vocat vnum de altero prædicari, quæ autem conueniunt, vno ex tribus modis conueniunt, aut tanquā in medio, aut tanquam in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut interius in prima figura, aut exterius in secunda & tertia. sensus est, quod si conueniunt illa principia, punctum, & linea, aut ex eo, quod vtrumque potest esse alicuius conclusionis probandæ, aut maius extremum, vel minus, vel mediū in aliqua figura, sed hoc esse non potest, cùm non eadem per illa probentur, non ergo eadem sunt.

5. *Sed neque communium principiorum, &c.*

2. argum. Secundum argumentum est, si ex eisdem omnia procederent, maximè ex illis generalissimis; quodlibet est, vel non est, & de nullo est verum affirmare simul & negare; sed ex his non possunt, nam hęc per se sola non sufficiunt aliquid demonstrare, nisi mediantibus proprijs cuiusq; generis, vt dictum est, ergo non sunt omnium eadem principia.

6. *Amplius principia non multo, &c.*

3. argum. Tertium argumentum; tot sunt ferè principia quot conclusiones, sed conclusiones sunt multæ & variæ, ergo & principia. antecedens patet, nam principia sunt propositiones, propositiones autem sunt & fiunt assumpto termino medio, aut immisso. dicit assumptum propter secundam & tertiam figuram, in quibus medium est extra extremitates. dicit immissum propter primam in qua medium inter extremitates est.

Obiectio. Dices, quomodo dicit quod proposi-

Dilutio. tiones non sunt multo pauciores conclusionibus, immò videntur plures. Dico, vocat propositiones non omnes præmissas, sed immediatas, quæ iam conclusiones esse non possunt, hoc autem verum est, quòd si sumamus vnam mediatam propositionem, plures in ea conclusiones quàm principia inueniemus, vt patet in hac; omnis homo est substātia, sunt enim sex quæ demonstrari possunt, nempè homo est substantia, homo est corpus, homo est viuens, animal est substantia, animal est corpus, viuens est substantia. sunt verò tantum quatuor quæ non possunt demonstrari, scilicet homo est animal, animal est viuens, viuens est corpus, corpus est substantia.

Adhuc conclusiones sunt infinitæ, &c. 7.

4. argu. Quartum argumentum est, conclusiones sunt infinitæ, id est, innumeræ, non tot quin plures, termini verò finiti, ergo principia nō possunt esse eadē. vim hui9 argumenti exemplo intelliges, literæ finitæ sunt, nempè viginti quatuor, tamē infinitæ dictiones ex illis fiunt variæ & distinctæ, quod ex eo est, quia varijs modis tales literæ inter se connectuntur, aliter impossibile esset tot esse dictiones; similiter elemēta sunt quatuor, tamē mixta ex eis sunt multiplicia, quia variè miscētur, ita similiter termini sunt finiti, cū finita sint prædicamentorū genera, conclusiones verò absq; limite, ergo varie termini inter se ordinantur & disponūtur, & ita fiunt distinctæ præmissę & propositiones, quæ principia dicuntur.

Amplius principia hæc quidem ex necessitate, &c. 8.

5. argu. Hoc est quintum argumentum, sunt enim principia varia inter se, quædam enim sunt necessaria, quædam contingentia, non enim omne verum est eiusdem rationis, ergo non sunt eadem omnium principia, vnde concludit non solùm nō esse eadem omnium principia, sed infinita, id est, indeterminata, sicut etiam conclusiōes sunt indefinitæ & indeterminatæ, vt dictum est.

Si verò aliter quodāmodo dicat quis, &c. 9.

Remo. ob Excludit modum, quo aliquis posset asserere

asserere eadẽ esse principia, posset enim quis dicere principia quidem alia esse in Geometria, alia in Musica, alia in Dialectica, alia in qualibet arte, sed hæc dici eadem, quia singula eodem modo se habent, & sunt eadem suis conclusionibus. respondet hoc asserere, esse diuersa principia ponere, nullus enim duo vocat idẽ, quia vnumquodque sit idem alicui, quia enim rationale est idem cum homine, & hinnibile cum equo, non propterea rationale, & hinnibile dicenda, sunt idem, aliter enim omnia possent dici eadem, nihilque esset diuersum.

10. *At verò neque quod est omnibus, &c.*

Remouet alia obiectio. Excludit alium modum quo quis posset eadem principia dicere, nempè quia ex omnibus principijs quodlibet infertur, ita, vt quamuis multa sint principia, tamen ex singulis quælibet infertur conclusio. hoc dicit insipienter dictum esse. probat in doctrinis, id est, Mathematicis secundum Philop. in quibus experimur non omnes conclusiones resolui in eadem principia, similiter in reliquis sciẽtiarum demonstrationibus. & probatur ratione, nam ex propositione immediata sequitur conclusio, ergo altera conclusio ex altera immediata & alio principio, vt notum est, si igitur quis principia immediatas vocet propositiones, vt verum est, erunt principia diuersa secũdũ diuersitatem generum, in quorum singulis sunt sua immeditata.

11. *Si verò neque ex omnibus, &c.*

Resumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium, dicit ex omnibus non demonstrari quodlibet, vt dictum est, nec ex altero, id est, nec ex vno omnia, cùm sint in vnaquaque scientia sua principia. relinquitur vnus modus identitatis, nempè quod dicant eadem, quia proxima, & cognata, & eiusdem generis, sed hoc esse non potest, nam diuersorum generũ principia sunt etiam genere diuersa, sunt enim principia in duplici differentia, quædam circa quæ, id est, subiecta de quibus demonstramus, quædam ex quibus, nempè dignitates: quæ sunt circa quæ, semper sunt propria in quoque genere scientiæ: quæ sunt ex quibus, communia esse possunt, sed secundum analogiam, vt diximus, & eorum non est vsus in scientia, nisi limitentur ad particularem illius scientiæ materiam, sicut supra explicatum est.

Quòd scientia & scibile ab opinione & opinabili discrepent: & quid sit Solertia.

CAPVT XXVI.

SCIBILE autem & scientia differũt ab opinabili & opinione, quoniã sciẽtia quidem vniuersalis & per necessaria: (necessarium verò non contingit aliter se habere) sunt autem nonnulla vera quidem, & quæ contingit aliter se habere. planum igitur, quod circa hæc quidem scientia non est, essent enim impoßibilia aliter se habere, poßibilia aliter se habere. Verum enim vero neque intellectus (dico enim intellectum principium scientiæ) neque scientia indemonstrabilis: hoc autẽ est acceptio immediatæ propositionis. Verus autem est intellectus, & scientia, & opinio, & quod per hæc dicitur. quare derelinquitur opinionem esse circa verũ quidem, vt falsum, contingens autem, & aliter se habere. 1.

Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ. Et confessum aũt est sic apparentibus, nanque & opinio incertum est, & natura talis. 2.

Ad hæc autem nemo putat opinari, quando existimet impossibile aliter se habere, sed scire, sed quãdo esse quidem sic, sed tamen & aliter, nihil prohibet tunc opinari, tanquam quod talis opinio sit. Necessarij verò scientia est. 3.

** Quomodo igitur est idem opinari & scire? & propter quid non erit opinio scientia, si quis ponet, omne, quod nouit, contingere opinari? consequetur enim* 4. *al.l. quomodo igitur non est

nim hic quidem ſciens, ille verò opinans per media, quouſq; ad immediata venerit, quare, ſi quidem ille nouit, & qui opinatur nouit, quemadmodũ enim & ꝙ opinari eſt, & propter quid, hoc autem ipſum medium.

5. *Aut ſi quidem ita ſuſpicabitur non cõtingentia aliter ſe habere, quemadmodum ſe habent definitiones, per quas ſunt demonſtrationes, nõ opinabitur, ſed ſciet. ſi autem vera quidem eſſe, non tamẽ hæc vtiq; ipſis ineſſe ſecundum ſubſtantiam & ſecundum formam, opinabitur, & nõ ſciet verè ipſum quod, & ipſum propter quid, ſi quidem per immediata opinabitur, ſi autem non per immediata, ipſum quod ſolum opinabitur.*

6. *Eiuſdem verò opinio, & ſcientia non omninò eſt, ſed quemadmodum & falſa & vera eiuſdem quodammodo ſunt, ita & ſcientia & opinio eiuſdem: etenim opinionem veram, & falſam (vt nonnulli quidem dicunt) eiuſdem eſſe, abſurda contingit erigi, & alia, & non opinari, quod opinatur falſo.*

7. *Quoniam verò idem pluribus modis dicitur, eſt quidẽ vt contingit, eſt autẽ vt non: commenſurabilẽ namq; eſſe diametrum vere opinari abſurdum eſt, ſed quod diameter, circa quã opiniones, idẽ, ita eiuſdem eſt: quod quid autẽ erat eſſe vtiq; ſecundum rationem non eſt idem.*

8. *Conſimiliter autem & ſcientia & opinio eſt eiuſdem, hæc quidem enim ſic animalis, vt non contingat nõ eſſe animal, illa verò vt contingat, veluti ſi hæc quidem quod hominis eſt, illa verò hominis quidem, non autem quod hominis: idem enim eſt, quoniam homo, hoc autem ſic non idem.*

9. *Manifeſtum aũt eſt ex his, quod neq; opinari ſimul idem & ſcire contingit, ſimul enim habere poſſet ſuſpicionem, quod aliter ſe habere, & non aliter, idẽ eſſet, quod non contingit, in alio quidem enim vtrunq; eſſe contingit eiuſdem, vt dictum eſt, in eodem autem non ſic poſſibile eſt. habebit enim ſuſpicionem ſimul vt quod homo eſſet, ſecundum quod animal: hoc enim eſſet non cõtingere eſſe nõ animal, & non ſecundum ꝙ animal, hoc enim eſſet ſic contingere. Reliqua verò quomodo oporteat diſtribuere & in diſcurſu, & intellectu, & ſcientia, & arte, & prudentia, & ſapientia, illa quidem naturalis, hæc autem moralis ſpeculationis magis ſunt.*

Scibile autem & ſcientia differunt ab opinabili, &c. 1.

Scientiam ab alijs habitibus tandem ſecernit, ſed præſertim ab opinione, hæc enim Dialectici opus eſt. Diſcrimen autem ſcientiæ & opinionis ex duplici parte ſumitur, ex parte eorum, quorum eſt ſcientia & quorum eſt opinio, quæ dicuntur ſcibilia & opinabilia, & ex parte ipſarum credulitatum quæ per ipſos habitus adueniunt. quorũ enim eſt ſcientia, ſemper neceſſe eſt ita ſe habere, quorum eſt opinio non ſemper neceſſe eſt ita ſe habere, præterea per ſcientiam cognoſcimus rem quæ non poteſt aliter ſe habere, & ſimul ſcimus quod non poteſt aliter ſe habere, per opinionem verò cognoſcimus poſſe aliter ſe rem habere. Aduerte autem ex Themiſt. & Philop. quod hic loquitur de opinione vera, nam falſa nullam habet cum ſcientia ſimilitudinem.

Cõparatio ſcientiæ cũ alijs habitibus.

Opinionẽ verã non autẽ falsã cũ ſcientia ab Ariſt. cõferri.

Proponit igitur hanc concluſionem, ſcientia & opinio, ſcibile & opinabile differunt. & probat prius diſcrimen ex parte ſcibilium & opinabilium, ſcientia quæuis eſt vniuerſalium per neceſſaria principia, at verò opinio non eſt per neceſſaria & neceſſariorum, ergo non eſt ſcientia. maior eſt nota, minor probatur,

Cõcluſio.

tur, sunt quædam vera quidem, non tamen necessaria, cum aliter se possunt habere, hæc non cognoscuntur scientia, non intellectu, non scientia indemonstrabili, quamuis istæ cognitiones veræ sint, & quæ per eas cognoscuntur vera sint, ergo illa cognoscuntur opinione, cum non sit alius habitus vniuersalium, opinio igitur est eorum quæ aliter se habere possunt & non necessaria sunt.

Explicat quid per intellectum intelligat, principium inquit scientiæ, per scientiam verò indemonstrabilem dicit intelligi cognitionem immediatarum propositionum. & quamuis aliqui vtrūq; idem esse affirment, tamen id non consonat literæ: propterea dico per intellectum significari cognitionem principiorum communium quæ per se nota sunt, quę ianuę scientiarum dicuntur 2. Metaphysi. per scientiam verò indemonstrabilem, cognitionem propriarum propositionum immediatarum quæ non per se notæ sunt, quæ omnia superius latè exposita & declarata sunt.

Intellectū hoc loco aliud significare quā denotet scientia indemonstrabilis.

Nota, quòd inferens Aristot. opinione cognosci vera contingentia, addidit etiā opinione falsum cognosci, non quia hic de opinione falsa dicere intenderet, sed ne quis erraret existimando opinionem esse tantum verorum, cum tamen etiam falsorum sit.

2 *Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis & non necessariæ, &c.*

Prima ratio discriminis inter scientiam & opinionem.

Sicut in scientia propositiones necessariæ inueniuntur quæ mediatæ sunt, & per alias probantur, & similiter propositiones immediatæ, quæ iam amplius demonstrari non possunt, ita inter probabiles, quarum est opinio, quædam mediatæ sunt, quæ ex alijs probantur: quædam immediatæ, quæ sunt probabilissimæ, nec iā amplius probabiliter probantur, vt diximus. 1. Topi. de mente Alex. est igitur opinio nō necessariorum, siue mediata, siue immediata sint, quamuis Arist. tantum de opinione immediatorum in his verbis loquitur, quia de mediatis clarū erat. probat aūt quòd opinio sit contingentium, atq; hoc dicit esse certum ex his, quæ communiter dicuntur, vocant enim opinionē incertam, & quæ tali opinione cognoscūtur, res incertas, quæ non firmam ac stabilem habent veritatem, est igitur opinio contingentium, quocirca non est sciētia, nec ipsum opinabile est scibile.

3 *Adhuc autem nullus arbitratur, &c.*

2. ratio.

Alteram rationem ex parte credulitatis ponit ad distinguendam scientiam ab opiniōe. ratio est sumpta ex vsu cōmuni, sicut c. 2. sumpserat, quid esset scire. inquit omnes cum aliquid cognoscunt, & simul aliter se habere non posse intelligunt, se scire existimant, cum verò aliter se posse habere credunt, se opinari confitentur. ergò hæc est natura opinionis & scientiæ, & sic ex parte credulitatis differunt, vt manifestum est.

4 *Quomodo est igitur non idem opinari, & scire, &c.*

Duo dubia.

Duo ex præcedentibus suborientia dubia proponit, quibus magis opinionis naturam manifestat. Alterum, an eiusdem sit opinio & sciētia, vt videtur, quæ enim quis scit, potest alius opinari. Alterū, supposito quòd eiusdem sit opinio & scientia, videntur esse idem, cum habeant idem obiectum: quòd si dicas non esse idem, quia qui opinatur non cognoscit per causam, hoc reijcit Arist. docens etiam opinantem resoluere vsq; ad immediatas causas, sicut enim per scientiam scimus effectum per causam, cum causam effect⁹ illius esse scimus, & non posse aliter se habere, ita per causam opinamur cum causam aliter se habere existimamus, videntur igitur eadem scientia & opinio. nota verbum consequitur significare resoluere, vt notat Philop.

5 *An si quis sic arbitrabitur non contingentia, &c.*

Soluitur 2.

Satisfacit posteriori dubitationi tanq̄ breuiori, & interrogando affirmat, dicitque, si quis procedens per definitiones & demonstrationes veras, existimauerit illa non posse aliter se habere, non habebit opinionem, sed scientiam, si quis verò tantū vera esse, non tamen necessaria, & pro-

positiones illas per se non esse existimauerit, tunc non scientiam, sed opinionem habebit. si tales propositiones fuerint per causam & immediatæ, erit opinio effect⁹ & causæ, si verò non ita fuerint, erit opinio effectus, & quia tantum. ex quibus habes differentiam ex parte credulitatis & existimationis, quamuis circa idem sint scientia, & opinio.

5 *Eiusdem autem opinio, &c.*

Soluitur 1. Priorem quæstionem soluit, explicans quomodo opinio dicatur eiusdem cuius est scientia, inquit autem opinionem & scientiam ita esse eiusdem, sicut opinio vera & falsa dicuntur eiusdem, docet autem opinionem veram & falsam nō esse eiusdem simpliciter, sed aliquo modo, aliqui enim vt refert. 4. Metaph. tex. 21. opinionem veram & falsam eiusdem rei omnino volebāt esse. dicebant enim veritatem esse in opinione nostra, vt si cibus mihi videtur amarus, verè est amarus, licet sit dulcis, & vnūquodq; tale verè esse, quale videtur. hi eādem opinionē faciebant illius, quod erat, & quod non erat, propterea istis multa accidūt incōuenientia, & præter alia multa hoc vnum accidit, nempè ꝙ non erit opinio falsa, cū id verum sit quod videtur secundum eos.

Quoniam autem idem multipliciter dicitur, &c.

Cum dixisset ita esse eiusdem scientiā & opinionem, sicut opinionem verā & opinionē falsam, explicat quomodo vera & falsa sit eiusdem, & dicit multipliciter dici idem, & vno modo est verū, opinionem verā & falsam esse eiusdē, & altero modo nō est verū, verbi gratia ꝙ diameter sit cōmensurabilis nō est verū opinari, sed opinio est falsa, ꝙ verò nō sit commēsurabilis, est vera opinio: opinio igitur vera & falsa est eiusdē, nēpe subiecti, vt puta de eadē diametra, nō tamē ē prorsus eiusdem rationis, id est, secundū idem prædicatū, nam vera dicit nō esse cōmensurabilē, falsa verò dicit esse cōmensurabilem, non igitur sunt prorsus eiusdem.

Opinio vera & falsa quomodo eiusdē esse rei dicantur.

8 *Similiter autem est scientia & opinio eiusdem est, &c.*

Applicat similitudinem, opinio enim & sciētia eiusdem sunt, sed eiusdem subiecti, non tamen eiusdē rationis, vt de animali eodem est opinio & scientia, sed scientia dicit ꝙ non possit aliter se habere, opinio verò ꝙ aliter se habere contingat, vt si de homine sciētia dicat aliquid, nempe esse risibilem, opinio verò esse album, de quo vtraq; dicit, idē est, puta homo, quod vtraq; dicit, non idē est, sunt ergo de eodē subiecto, sed non secundū idē.

Opinio & scientia quomodo eiusdē sint rei.

Manifestum autem ex his est, &c. 9

Infert nullum posse simul opinari, & scire idem omnino, id est, eandem propositionem, nam tūc existimaret simul idē posse aliter se habere, & non posse aliter se habere, quod impossibile est. in diuersis hominibus poterit id esse, vel secundum diuersa prædicata, tamen in eodē impossibile est eiusdē omnino, simul enim existimaret hominē esse animal, & esse non animal, esse animal per scientiam, quia non contingit non esse animal, esse non animal per opinionem, quæ dicit posse esse non animal, vnde simul essent non posse esse non animal, & posse esse non animal. literā sic lege (opinionem haberet, id est, assensum ꝙ homo esset secundum quod est animal, & secundū ꝙ non est animal, id est, ꝙ esset animal, & non animal,) hoc enim fuerit non contingere esse non animal per scientiam, hoc quidem contingere, scilicet esse non animal per opinionem. & nota valde hanc expositionem nostram.

Eiusdem propositionis nō posse esse opinionem & scientiā, in eodem, in diuersis autem hominibus posse.

Tandem excusat se à tractandis alijs habitibus, quæ potius ad Physicā, & Moralem spectant, quales sunt intellectus, quæ est cognitio immediatorū, & ratio quæ est cognitio mediatorum per discursum, sub qua sunt scientia, sapientia, ars & prudentia, scientia cognitio per causam, sapientia cognitio per causas supremas, prudentia recta ratio agibilium, ars recta ratio factibilium, de quibus, vide 6. Ethic. cap. 3.

Dubia quædam, circa hoc caput 26.

Circa hoc caput dubia tria sunt, primū est an opinabile sit scibile. alterum an cu-

Tria dubia.

ius

us sit scientia possit esse opinio vera. tertium an eiusdem possint in eodē simul esse scientia & opinio.

Scientiam complecti intrinsecè & clarum assensum, & quod se aliter habere non possit.

Circa primum aduerte scientiam hæc duo intrinsecè habere, & quòd sit clarus assensus, nempe ex rei notitijs proprijs genitus, & quòd non possit aliter se habere, sed sit necessaria, hoc autem, non posse aliter se habere, est triplex primū ex parte rei quæ scitur. hæc enim non potest aliter se habere quàm sicut scitur. secundū ex parte cognoscentis, quòd qui scit, existimet rem aliter se habere non posse. tertium ex parte medij & viæ sciendi, quòd sit talis, vt secundum eam deceptio fieri non possit, vt cum per demonstrationem procedimus.

Triplex necessarium inesse scientiæ.

Hoc triplex necessarium inest essentialiter scientiæ, ita vt si aliquod desit nō sit scientia.

Fidei Christianæ eandem triplicem necessitatem inesse, & quomodo à scientia differat.

Fidei etiam nostræ Christianæ triplex hoc necessarium inest, cum res non possit aliter se habere, & nos ita credamus, & medium sit firmissimum, nempe diuina authoritas. hoc deficit à scientia, quia obscura est fides, nec rem ipsam in se videmus.

Tribus modis accidere opinionem.

Sed opinio erit si aliquid horum desit, vnde si res non est necessaria, eius est opinio, dummodo sit obscura cognitio. cum enim res contingentes sensu percipimus, non fit opinio. Secundo si res quidem est necessaria, sed non existimatur necessaria, sed posse aliter se habere, eius est opinio. Tertio quamuis res sit necessaria, existimetur necessaria, sed tamen via cognoscendi non est certa vt cum id authoritate humana vel medio topico habemus.

Triplex est opinabile.

Vnde triplex est opinabile, opinabile secundū se, nempe quod aliter in se potest esse, & de hoc loquitur in principio & fine capitis, quod scilicet non est necessarium. Aliud est opinabile secundū existimationē, nempe quòd cum sit necessarium, existimatur aliter se habere posse. Tertium ratione medij, quod cum sit necessarium, & existimetur necessarium, via cognoscendi tamen non est necessaria. de secundo opinabili loquitur in solutione posterioris dubij Aristoteles.

Opinio & scientia quomodo non sint eiusdem rei proximè.

Hoc supposito, dico opinabile primo modo non esse scibile, quia vt in fine capitis dicitur, vnum est necessarium, alterum non necessarium, loquimur autem hic non de subiectis tantum, quorum est opinio & scientia, nam dictum est idem esse scibile & opinabile, sed de propositionibus, quarum proximè est opinio & scientia.

Opinionē & scientiā quandoq; eiusdē etiā esse propositionis.

Dico secundo, opinabile secundo modo, & tertio posse esse scibile: potest enim esse quod id, quod in nostra existimatione non est necessarium vel ratione medij, sit necessarium, & ab alio scitum.

Opinio quō ex principijs necessarijs nascatur, quomodo item ex probabilibus, & tandem solis terminis.

Opinio enim aliquādo fit ex principijs necessarijs, cum non est nota consequētia nobis, tūc enim rē necessariam, nō tanq̄ necessariam existimamus: aliquando ex principijs ꝓbabilibus procedit, aliquando immediatè ex terminis, vt omnis mater diligit filium suum.

Circa secūdum dubium.

Circa secundum dubium notum est opinionem primo modo, & scientiā nō posse esse eiusdē, quia opinio primo modo est de contingenti, similiter notum est opinionem tertio modo veram & scientiam, esse posse eiusdem propositionis, quod enim quis verè scit, hoc alius medio topico verè opinari potest, at de opinione secundo modo est dubium, propterea dico, quòd opinio secundo modo potest esse duplex, quædam qua rem opinamur positiuè, existimantes non esse necessariam, & aliter se habere posse, & hæc impossibile est quòd sit vera de re scibili, nam si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio, qua aliter se habere posse existimatur, & de hac loquitur Aristot. in solutione posteriori. quædam alia est, qua rem necessariam, & per rationem necessariam cognoscimus, non tamen existimantes non posse aliter se habere, sed solum cognoscentes vt veram, & hæc opinio vera potest esse eiusdem conclusionis, cuius est scientia, & de tali opinione non loquitur Aristotel. sed de priori. & hæc contemplare.

Circa tertium dubium.

Circa tertium dubium, dico scientiā & opinionem illo modo quo diximus, nimirum secūdum quam existimamus rem

rem posse aliter se habere, non posse esse eiusdem in eodem homine, sicut nec opinio vera & falsa simul sunt, in diuersis tamen possunt esse, vt dicit Arist. dico secundum quam tantum rem veram existimamus, non esse cum sciētia in eodem, nam per scientiam oportet existimare rem aliter se habere non posse. dico tertio opinionem tertio modo non manere cum scientia, nam illa est obscura, scientia verò clara notitia, vnde quando ad conclusionem scitam media topica adducūtur, non generant illius opinionem, sed scientiam confirmant & corroborant. atque hæc de capite vigesimo sexto.

Media topica conclusionis scitæ non generare opinionē sed scientiam confirmare.

De Solertia.

CAPVT. XXVII.

1 *Solertia verò est bona quædam coniectatio in non perspecto tempore medij, veluti si quispiam videns, quod luna splendorem semper habet ad Solem, celeriter excogitauit propter quid hoc, quoniam propter id, quod splendescit à sole: aut * disputantem cum diuite, nouit, quoniam fœneratur, aut propter quid amici sunt? quoniam inimici eiusdem.*

Argyr. l. si viso paupere diuitē adeunte hoc illum propterea facere, φ mutuo argentum accipit, intellexerit.

2 Omnes enim causas medias videns summas cognouit. splendidum esse ad Solem sit in quo A. splendore à Sole, in quo B. Luna, C. inest itaq;, Lunæ quidem ipsi C. ipsum B. splendere à Sole: ipsi autem B. ipsum A. ad hoc esse splēdidum, à quo splendet: quare & ipsi C. inest ipsum A. per B.

1 *Solertia autem est, &c.*

A Solertia sciētiam distinguit, explicando quid ipsa sit, solertia est promptitudo seu subtilitas inueniendi medium & causam non perspecto tempore, id est, citissimè, quoties enim aliquid offertur, citò inuenire mediū & causam illius cognoscendi vel faciendi, solertiæ est, vnde tam in practicis, quàm speculatiuis inuenitur. ponit huius tria exempla: primum si aliquis videns lunā quando versus solem est magis splendidā esse, statim conijciat lunam illuminari à sole, solertia est, qua causa inuenitur.

Solertia quid sit.

Solertiam esse tum in speculatiuis rebus tum practicis.

Secundum exemplum non ab omnibus eodem modo exponitur, quamuis omnis sensus sit verus, aliqui sic dicunt, si aliquis viso paupere diuitē adeunte, conijciat id esse, vt accipiat mutuò pecunias, vt exponit Argyro. alij sic, si aliquis viso paupere cum diuite disputante & altercante, conijciat id esse, quia debet diuiti aliquid, qđ diues exigit, ita videtur Boet. exponere, & S. Thom. at melius est cum Themist. sic exponere, si viso paupere cū numulario colloquente, conijciat, quòd diues ei fœneratur, parum autem refert sic vel aliter exponere, cum sermo Græcus has omnes expositiones admittat.

Tertium exemplum, si quis visis aliquibus simul amicis, conijcit alicuius esse inimicos, cum amicus sit inimicus amici inimico.

Omnes enim causas medias, &c. 2

Aliter à multis hic textus exponitur quàm sit Arist. sensus, dicunt enim φ solers cognoscit vltimas causas intermedijs visis, qui sensus est valdè obscurus, & nescio an falsus.

Propterea dico cum Phil. hunc esse sensum, quòd solers per vltima, id est, per passiones, & effectus, & subiecta, cognoscit causam, quæ medium demonstrationis est, quod exemplo ostendit: nam per splendorem versus solem, quod est posterius, cognouit illuminari à sole, quod est medium: & reducit ad syllogismum, in quo id pateat, sic; omne quod illuminatur à sole, splendet versus solem, luna illuminatur à sole, ergo splendet versus solem. Hęc demonstratio est, & describitur litteris, omne B. est A. ome C. est B. ergo omne C, est A.,

Per B. illuminari à sole, quod medium est intelligitur, per A. splendere versus solem, quod est maius extremum, lunā per C. quod est minus, sunt enim hæc duo extrema, inter quæ est illud medinm.

Finis primi libri Posteriorum.

SECVNDI LIBRI POSTERIORVM ANALY-TICORVM ENARRATIO.

Quod Arist. institutũ in hoc libro.

VOD in hoc secundo libro Aristotelis institutũ sit, nõ omnes eodem modo exponunt. Alexand. enim sequẽs Theophrastum dicit hic agi de altero modo sciendi, qui definitio est. cùm enim duo sint modi sciendi, demonstratio & definitio, & hucusq; priori satis dictum sit, nunc de definitione disseritur. quam etiam sententiam sequuntur Auerr. & Linconien. & aliqui moderni, vt diximus in principio primi libri.

Prima sentẽtia q̃ alterũ modũ sciẽdi, definitionẽ videlicet hic tradi docet

At Simpl. Philopon. Eustrat. & Alb. hic de medio demõstrationis tractari asserunt. cùm enim vt dicitur. 1. Prior. cap. 28. non satis sit structuram syllogismorũ cognoscere, sed habere oporteat potestatem eos faciendi, quæ contingit per medij inuentionem, ac demonstratio quidam syllogismus sit, oportuit vt non tantum demonstrationis compositionem traderet Arist. sed facultatem etiam componendi, quod fit per medij demonstratiui inuentionem, hocque in hoc secundo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex medijs, & potissimum de definitione hic disseritur, sed per accidens, vt mediũ est. Atque hæc sententia est quam nos superius sequuti sumus, & eandem modò confirmamus.

Secunda sententia docens de medio demonstrationis hic agi.

Sanctus Thomas non de medio tantum, sed de principio demonstrationis, tam complexo, quàm incomplexo hic disputari affirmat, motus propter caput vltimum, in quo de complexis est sermo; sed ista sententta non placet nobis, nam de principijs complexis satis dictum est, nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis, quamuis hæc sententia probabilis sit.

Tertia: disputari hoc lib. nõ modo de medio, sed & principiorũ demonstrationis tam cõplexo q̃ incõplexo

ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

De quatuor medijs quæsitis, si est, quid est, quod, seu quia est, & propter quid. Quomodo quid est monstretur, ac ad demonstrationem se habeat. Definitionem esse per causam. De diuisione causarum, & quæ mutuo concurrant, & quæ non; & quomodo illarum posit esse demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum.

CAPVT I.

1.

VAE quærũtur sunt æqualia numero ijs, quæcunque scimus.

2. *Quærimus autẽ quatuor, quod, propter quid, si est, quid est. cùm enim vtrũ hoc, aut hoc insit, quærimus in numerum ponentes: velut vtrum deficit Sol, aut non ipsum quod quærimus. Signum autem huius, cùm enim inuenimus quod deficit, cessauimus, & si à principio sciremus quod deficit, nõ quæreremus vtrum. cùm autem scimus ipsum quod, tũc ipsum propter quid quærimus, vt scientes quod deficit, & quod mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur, quærimus, hæc quidẽ sic. Nonnulla verò alio modo quærimus, vt si est, aut non est centaurus, aut Deus. Si autem est aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quod est, quid est quærimus, vt quid igitur est Deus, aut quid est homo? Quæ quidem igitur quærimus, & quæ cùm inuenimus scimus, hæc & tot sunt.*

Quæstiones æquales sunt numero, &c.

ARISTOTELES de medio disputaturus probare intendit omnem quæstionem quæ fit, alicuius esse medij, hoc est, medium petere, vt inde innotescat magnam scientiæ partem consistere in medij cognitione, cum quælibet quæstio medij responsione absoluatur. præmittit tamen in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionẽ, ac statuit conclusionẽ, tot esse nume- Intẽtio Aristot.

to quæstiones, quot sunt ea, quæ scimus & cognoscimus: non enim hic de scientia propriè loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus vera, præsertim necessariorum; siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

1. Nota. Aduerte autem, quòd Græcè non habetur vocabulū, quęstiones sed ζητούμενα, id est, quæsita, nec est multum discriminis, quæsita enim dicuntur res ipsæ quas quærimus & de quibus dubitamus, quæstiones verò dicuntur, res eædē, secūdum formam dubitationis & interrogationis, voce aut conceptu significatæ & ordinatæ. talia quæsita, postquam iam cognita sunt, dicuntur vel scita vel inuenta, inuenta quidem si proprio ingenio comperta, scita verò siue proprio ingenio siue doctrina alterius cōperta sint.

2. Nota. Non omnia q̄ sciuntur quæri. Aduerte præterea ex Philop. quod licet omnia quęsita sint scita, nō tamē omnia quę sciūtur quęrūtur, sed solū quæ naturaliter nō sunt nota, principia enim ꝑ se nota & dignitates nō quęruntur, at verò sciuntur, ac ideo dicit Auerr. hic esse sermonē de scientia earum rerum quæ non sunt nobis naturaliter notæ.

3. Nota. Aduerte etiā ex Philop. cū audis, tot esse quę quęrūtur quot ea quæ sciuntur, non existimes, simul quęri, & simul sciri, sed sensus est. tot esse ea q̄ quærūtur, quot ea quæ post quæstionē sciuntur, imò idē re est quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent, quæro enim an luna deficiat, & idem postea scio.

2. *Quærimus autem quatuor, &c.*

Quis sit quęstionū numerus. Cùm posuisset quæstiones tot esse quot scientias, nūc clarius numerū quæstionum ponit, docetque quatuor esse quæstiones, quas exemplis explicat.

Quæstio 1. Prima est, quia est, in numerū ponēs, id est, cū qualis res sit petimus, vt an luna

Quæstio quia cur dicatur in numerū ponere. deficiat, an terra moueatur; dicitur hæc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempè, & prædicato & per verbum Est; vt an luna sit deficiens. addidit autem hoc, quod in numerum ponat, ad differentiam illius quæ petit esse rei tantum, vt dicemus.

Nota. 1. Adducit autē quoddam signū ad manifestandā talē quæstionem petere qualis res sit, si enim vis cognoscere q̄ qui petit an luna deficiat, talem rē petat, vtere signo hoc nempè si postq̄ responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset, hoc autē ita est, si enim cognoscit lunam deficere, iam id non interrogat, & si prius sciret, non interrogaret: & aduerte hoc signū esse applicandum reliquis quæstionibus, illa enim quęstiones petunt, quib. scitis & cognitis pausant, id est, cessant & absoluuntur.

In quo etiā signo nota, quomodo sciētia absoluit quæstionē, & varia scientia variā quæstionem, cùm tot sint quæstiones genere, quot ipsæ scientiæ. Nota. 2.

Altera est quæstio, ꝑpter quid, hęc enim sequitur primam, postq̄ enim qualis res sit cognouimus, propter quid talis sit quærimus, vt propter quid luna deficit? propter quid terra non mouetur? Questio 2.

Quærimus autem hæc quidem sic, &c. 3.

Duabus quæstionibus quæ de complexis erant, & in numerum ponebant explicatis, inquit alias duas esse aliter se habentes, sunt enim de re & quæsito simplici; quarum altera est, an sit res: non dico an sit aliquid, vt an homo sit albus, vel calidus, sed an sit simpliciter, id est, tantum an sit, vt an Deus sit, an Centaurus sit; similiter negatiuè an non sit. post hāc altera est, quid sit, vt quid sit Deus. concludit tot esse quæsita quot scita & inuēta, loquitur de inuentiua scientia, quæ nobilior est, quamuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam. Quæstio 3. Quæst. 4.

Primum Dubium de ordine quæstionum.

Circa hæc dubitabis primo de ordine harum quæstionum, nam prima omniū videtur an sit, postea quid sit; scientiæ enim sic ordinantur, nō enim quid sit cognoscimus, nisi cognouerimus quod sit, postea reliqua duo petimus. Simpl. respondet id esse factum, quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autem magis composita quæstio, qualis res sit, quàm an sit, sed hæc ratio nō videtur admodum conueniēs, nam ob hanc causam sequeretur

quod à propter quid debebat incipere.

Nota. pro solutio. dubij. non de omnib. quęri an sint. Propterea dico, & est hoc notandum, quod non de omnibus petimus an sit, sed de rebus quæ sensibus non subduntur, quæ enim sensu percipiũtur, nullus petit an sint, vt dicitur 1. Poster. cap. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus ferè est, qualis sit, & propter quid. cùm autem sensibilia primo à nobis cognoscantur, notior enim est nobis res sensu percepta, fit vt quæstio prima non sit an sit, sed qualis sit, de illis enim non est quæstio an sit.

Aristoteles ergo voluit incipere à quęstionibus quæ nobis occurrunt primo, de his enim quæ à sensu remota sunt petimus, an sint, & hæc posterius cognoscuntur, & hoc indicat Arist. dicens, quædã alio modo cognoscuntur, & assignat exempla de remotis à sensu.

Dubium. Dices, nónne quæstio quid est, fit de sensibilibus? Solutio. Dico fieri quidem, tamen quia est simplex, & coniuncta cum an sit, postposita est, sicut an sit.

Ordo quęstionũ quã de eadẽ re fiunt. hinc habes ꝙ si de eadem re istæ quæstiones fiant, ordine hoc procedere debent, vt prima an sit, secunda quid sit, tertia qualis, quarta propter quid sit.

Secundum Dubium de numero quæstionum.

Arg. in cõtrar. Dubitabis secundo de numero quæstionum, nam videntur esse plures, cùm sint quatuor genera problematum 1. Topic. Simp. tradidit hanc sufficientiam harum quæstionum: omnis quæstio aut fit essentiæ, aut causæ: si essentiæ, aut essentiæ simplicis, & est an sit, aut compositæ, & est qualis res sit. si causæ, aut simplicis, & est quid est, aut compositæ rei, & est propter quid.

Sufficientia harum quatuor quæstionũ

Possumus nos etiã aliter dicere, nã in scientijs hæc sunt, aut subiecta, aut passiones, aut causæ de subiecto est quid, de passione quale, de causa propter quid, & quia subiectũ non habet quid, nec reliqua faciunt quale aut propter quid nisi entia sint, ante omnia petitur, an sit.

Et aduerte ꝙ hic de quæstionibus rerum est sermo, nam ante omnia supponenda est vocabulorum significatio.

Ad dubium igitur respondetur, tantũ has esse quæstiones, nam quãuis illa sint quatuor problematum genera, id est, secundum formã logicã considerando, secundũ quam aliud prædicatũ est genus, aliud proprium. tamen secundum rem sub prima quæstione sunt. & ita respondet Themist. hoc secundo capite; & idem D. Thom. & Auerr. & Philopo. Soluitur dubium.

Tertium dubium de diuersitate quæstionum.

Dubitabis de diuersitate harum, dico esse duplex discrimen: alterum, duæ vltimæ sunt simplices, quę priores cõpositæ. alterum duæ, scilicet an est, & qualis est, sunt præsuppositæ & antecedentes, nã an est, est ante quid est, qualis est, ante propter quid, reliquæ duæ consequentes; & præsupponentes; propter quid præsupponit quale, & quid præsupponit an est. quamuis in eadem re tres præsupponant an est, & compositæ simplices.

Quod omnis quæstio sit medij.

CAPVT II.

Quærimus autem, cùm quærimus ꝙ, aut si est simpliciter, an est mediũ ipsius, aut non est? quando autem cognoscentes, aut quod, aut si est, aut quod in parte, aut simpliciter, rursus ipsum propter quid quærimus. aut quid est, & tunc quærimus quid est medium. 1.

Dico autem quod, aut si est in parte, & simpliciter, in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur? si enim est aliquid aut non est aliquid in talibus quærimus, simpliciter verò si est, aut non est Luna, aut nox. 2.

Contingit itaq; in omnibus quæstionibus quærere, aut si est medium aut quid est mediũ, causa enim est medium: in omnibus nanque hoc quæritur, an ne deficit? an ne est aliaqua causa, aut non? post hæc, cùm cognouerimus, quod est aliqua, quid igitur est hæc quærimus.

Cau-

3 *Causa enim est quod sit non hoc, aut illud, sed simpliciter substantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorum, quæ per se, aut secundum accidens sunt, mediũ est. dico autem simpliciter quidem subiectum, vt Lunam, aut terrã, aut Solem, aut triangulũ, ipsum verò quid defectũ, æqualitatẽ, inæqualitatẽ, si in medio, aut non: in omnibus namq; his manifestũ est, quod idẽ est quid est, & propter quid est.*

4 *Quid est defectus? priuatio luminis à Luna propter terræ obstructionem, propter quid est defectus? aut propter quid deficit Luna? eo quod deficit lumen terra obstructa. Quid est consonantia? ratio numerorum in acuto & graui, propter quid consonat acutum graui? eo quod rationem habent numerorum acutum & graue, nunquid est consonare acutum & graue? nunquid est in numeris ratio ipsorum? cum autem acceperimus, quod est, quæ igitur est ratio, quærimus.*

5 *Quod autem est medij quæstio, significant quorumcunq; mediũ est sensibile: quærimus enim cum non sensimus, veluti de eclipsi si est, aut nõ: si verò essem9 supra Lunam, non vtiq; quæreremus neq; si sit, neq; propter quid, sed simul vtiq; manifestum esset: ex eo enim quod sentitur, et vniuersale nobis factum est scire, sensus namq; est, quod nunc obstruitur, manifestum enim est quod nunc deficit: ex hoc autem factum vtiq; fuit vniuersale.*

Quemadmodum igitur dicimus, quid est scire, idem est, & propter quid est, hoc verò simpliciter & non existentium alicui, aut inexistentium, vt quod duo recti sunt, aut quod maius, aut min9 est. Quod igitur omnia, quæ quæruntur, est medij quæstio, planum.

Quærimus autem, cum quærimus quia est, &c. 1

Numero quæstionũ exposito, omnem Aristotelis quæstionem medij esse contendit, idq; triplici intentione ostendit, primò inductione quadam per ipsas quæstiones, vt notat Simp. nam in quæstione qualis res sit, ibi quæ causa sit petimus, in quæstione verò an sit simpliciter, causam etiam petimus, in reliquis duabus notum id est.

Circa hoc aduerte, medium vocari causam, per quam aliquid alteri competere, vel non competere probatur, hæc autem in omni quæstione petitur, sed non eodem modo, nam in quæstione, quid sit, peto causam, id est, naturam rei, quæ est in potentia medium, vt notat benè Eustra. qui enim petit naturam rei, petit medium in potentia ad probandum aliquid de ipsa re, vt per definitionem hominis probamus de ipso risibile. vel ad probandam ipsam rem de alio, vt per definitionem eclipsis ipsam de luna probamus. dicitur autem medium in potẽtia, quia id quod petimus non assumitur pro medio ad probandum ipsam rem esse, non enim vt dicit Eustrat. per animal rationale demõstratur hominem esse, cum nõ sit demonstratio, animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est, sed dicitur definitio medium, quia potest assumi ad probandũ aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo.

Quid vocet Arist. medium prim. nota.

Definitio cur mediũ dicatur in potentia.

In quæstione verò propter quid, peto causam, quæ est mediũ actu, nempe quæ assumitur ad probandum id de quo petitur, tamen in vtraq; tam quid est, quàm propter quid est quęstione, petitur distinctè & formaliter causa, nõ sic in alijs quæstionibus duabus, nam an sit confusè petit causam, & similiter qualis res sit.

Quæstio quid, & propter quid, formaliter quærere causam.

Pro quo aduerte secundo, quòd cum petitur an res sit, non petitur aliud re, quàm per quid est, nam dicere an sit, & ꝙ sit res, est asserere esse aliquam naturam vnam ex his quæ in prædicamentis sunt, sed confusè & vniuersaliter: cum verò petitur, quid est, est petere quæ res sit illa in particulari & distinctè, vnde non differunt in quæsito quantum ad rem, sed aũt modo quan-

2. Nota. Quæstionem an sit & quid sit in idem reipsa, diuerso modo quærere.

quantum ad rationem & modum, an sit, & quid sit.

Quæstio qualis res sit, & propter quid, re conueniunt modo autem distinguũtur.

Idem dicendum de alijs duabus: petere enim, qualis sit, id est, an sol deficiat, est petere an sit aliquod medium, sed hoc virtualiter, & in cõfuso petitur, postea in particulari petitur propter quod medium sit. nam re vera qui quærit, medium petit quo cognoscat, cum quæsitũ sit dubitabile, & dubitabile sine medio non cognoscatur.

Ex quibus fit, cũ an sit, & quia sit realiter idem petant, quod quid est, & propter quid est, atq; hæ duæ petant causam & medium, quòd omnis quæstio est medij & causæ virtualiter, aut formaliter.

2 *Dico autem quia est, aut si est. &c.*

Præcedentes terminos explicat, qui sunt isti, an sit in parte, an sit simpliciter. quia est in parte, quia est simpliciter. Per an sit in parte, vel quia est in parte intelligit quæstionem compositam ex prędicato tertio adiacẽte, vt an luna deficiat. Per an sit simpliciter, vel quia est simpliciter intelligit simplicem quæstionem de secundo adiacẽte. vt an luna sit, an nox sit, ex quibus omnibus concludit intentum, omnem scilicet quæstionem esse medij,

3 *Causa enim est medium, &c.*

Iuxta Eustrat. & Simpl. & alios idem iterum probat ratione syllogistica, quæ talis est, causa quæritur in omni quæstione, medium est causa, medium ergo quæritur in omni quæstione. maiorem probat exemplo in quæstione qualis res est, qui enim dicit an luna deficiat, petit, virtualiter tamen, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid quærit, minorem probat, nam causa quæ est ipsius esse non huius aut illius, sed simpliciter substantiæ, aut causa eorum quæ sunt per se vel secundum accidens, medium est: sensus est, vt quidam volunt, causa esse nõ hoc vel hoc, sed simpliciter, idest, causa esse simplicis de secundo adiacente, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, id est, causa esse compositi vt dictum est, ita exponit Aegid. & Phil. At verò Eustrat. sic exponit, causa subiecti, quod vocat substãtiam, aut causa ipsius prædicati medium est, quod postea exemplis explicat, quorum aliqua sunt subiecta, aliqua prædicata.

Ista est cõmunis loci explicatio, quãuis, iudicio meo, videatur magis forsan ad rem dicendum, non solum Ari. intendere idem quod in ratione præcedenti, sed ostendere, ꝙ omnis quæstio est ipsius quid est, hoc autem probat monstrando propter quid, quod in quæstione composita petitur esse idem, quod quid est, nam quid est passionis aut subiecti est ipsum propter quid & medium. — Explicatio autoris.

Vnde quãdo quid, & propter quid vocat idem, intellige, vt dicit Eustra. esse idẽ subiecto, non ratione, nam eadem definitio subiecti vel passionis, quæ dicitur q͂d, est etiam propter quid, sed est quid respectu solius ipsius, cuius definitio est, est ꝓpter quid, vt id cuius est definitio. sic ipsam de alio probamus, vel per eam de ipso aliquid probatur. atque ita dicit Philoponus.

Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c. 4

Exemplis explicat re idẽ esse, & quid, & propter quid, cũ id, quod est quid vni⁹ extremi, sit propter quid etiam in demõstratione, primum exemplum, si petas, quid est eclipsis? dicitur, est priuatio luminis ex obiectione terræ: si verò petas, propter quid luna patiatur eclipsim, idẽ respondebitur, propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplũ, quid est consonantia? dicetur proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, ꝓpter quid acutũ & graue consonant? respondebitur per idem, quia rationalem habent proportionem. postea subiungit, cum quærimus vtrum graue & acutum consonent, ibi vtrum proportionem numerorum habeant quærimus, virtualiter tamen, nam concesso quod cõsonent, statim distinctè quænam sit illa ratio & ꝓportio quærimus, cũ quærimus propter quid consonent, vt dictum est superius.

Quod autem sit medij quæstio, &c. 5

Ter-

Tertio probat omnem quæstionem esse medij ex sensu ipso, cum res sensibiles sunt, ratio autem ista est, viso medio cessat omnis quęstio, ergo signum est omnem quæstionem esse medij. antecedens patet, si aliquis non videt eclipsim, dubitat an sit, quid sit, & reliqua, at si super lunam constitueretur, & videret terræ obiectionem, omnia ista cognosceret, ergo cognitione medij cessat omnis quæstio, tūc enim videret priuationem luminis lunę ex obiectione terræ, & sic quid eclipsis, & quod lunæ insit, & propter quid cognosceret. At posses obijcere Arist. nam sentire non est scire, vt dictum est lib. 1. ca. 24. respondet huic, verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale à singulari, & ita talis sensatio non esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu.

Obiectio.

Dilutio.

6 *Sicut igitur diximus, &c.*

Concludit idem esse quid, & propter quid siue sit in quæstiōe simplici, siue in composita, vt aliqui exponūt illa verba. (at secundum Eustra.) sensus est, idem esse quid, & propter quid, siue subiecti, qd vocat esse simpliciter, siue passionis, cuius exempla ponit. tandem concludit ex his omnibus omnem quæstionem esse medij, vt explicatum est.

Primum dubium de quæstione an est.

Argum. in contra.

Dubitatur, quo modo demonstretur rem esse, vt Deum esse, Angelum esse naturali via. ratio dubij est, nam demonstratio supponit suum subiectum esse, nō ergo demonstrare poterit rem esse. pręterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, petetur principium, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quādo petimus an res sit, non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinem ita, vt res dicatur esse, quæ in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius ꝓductiua. Circa dubium verò Philo. dicit hic per definitionem probari rem esse, quam etiam opinionem sectantur doctores Parisienses dicentes sic hominem esse demōstrari, omne animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est, Eustra. verò docet hanc rationem positam nullam esse, cum principium petat.

1.

2.

Primum fundam. An rēs sit quæstionē non petere rei actualē essentiam sed aptitudinem.

At verò diligēter aduerte quatuor esse genera mediorum ad probandum rem esse, primū effectus sicut per visibiles effectus indagamus ea, quæ non videmus. Alterum est causa finalis, per finē enim probamus ea esse, quæ sunt ad finem, vt probamus cibum esse vbiq; animalibus, quia viuunt, tertium est materialis causa, quartum efficiens, vt probamus pluuias esse, quia vapores ascendentes sunt, quæ sunt earum materia: probamus tonitrua esse, quia extinctio ignis in nube est, quæ est causa efficiens. at per formam rei non demonstratur, quia cum sit eadem cum natura rei, & simul existat, petitur principium dum eam sumimus ad probandū cum igitur à singulis causarum generibus singula sumantur definitionum genera, poterit medium demonstrandæ rei esse definitio aliqua, sed non formalis, qualis est illa, quæ per genus & differentiam datur, quam aliqui identicam vocant, & in hoc benè dixit Eustra.

Quatuor genera mediorum ad probandū rem esse.

Rem esse, per formalē causam non demōstrari.

Dices, quo syllogismo rem esse demonstrabitur? dico, & aduerte, quod sicut quæstio quid est, pręsupponit an est, ita an est, pręsupponit quid nomen significet, vt dicit Lincon.

Obiectio. Solutio.

Ante omnia igitur, & antequam medium aliquod petatur, est sumenda significatio vocabuli, quam tenetur dare qui negat rem esse, & tunc poterimus syllogismo hypothetico ꝓbare sic, si ignis extinctio in nube est, tonitrua sunt, sed extinctio est, ergo tonitrua sunt. est enim primo petēda nominis significatio illi⁹, quam illam esse constet. similiter qui petit an Deus sit, interrogetur quid per Deum intelligat, dicet substantiam primam mouentem & gubernantē omnia: tunc, si motus est, Deus est, sed est motus, ergo est Deus. similiter negatiuè, quid intelligitur per vacuūm, dicet locus carens corpore, tunc, si locus careret corpore, motus esset in instanti, sed hoc non est, ergo vacuum non est, & sic per omnia media supradicta procedet demonstratio. potest etiam fieri demonstratio osten-

Not. pri. Significationem vocabuli esse sumēdam, antequam medium aliquod petatur.

ostensiua, scilicet, fiunt ex vaporibus pluuiæ, sed sunt vapores, ergo & pluuiæ.

Not. secũ. In quæstione an sit, complexũ virtute q̃stionem contineri.

Quod si aliud in hoc præter hæc desideras, aduerte in qualibet quæstione an sit, esse virtualiter vnam complexam de vno concesso & de altero quæsito, vt si dicas an Angelus sit, sensus est an substantia immaterialis sit: datur substantia, & dubitatur an ei insit immateriale, an vacuum sit, id est, an locus carens corpore sit: datur locus, petitur an careat corpore, & vniuersaliter in quocunq; semper est vnum datum, alterum non concessum sed quæsitum. Quoties ergo talis quæstio affirmatiua vel negatiua simplex proponitur, reducatur ad complexam, & illam demonstrantes demonstrabimus rem esse, & sic omnis demonstratio supponit subiectum esse, nam in quæstione an sit, demõstratio supponit illud subiectum esse quod virtualiter datum est absque petitione principij. hæc multũ obserua.

Quæstio an sit, quomodo demõstretur.

Solu. Arg.

Quod demonstratio & definitio non sit eiusdem.

CAPVT III.

2 *QVomodo autem quod quid est monstratur, & quis modus reductionis, & quid est definitio, & quorũ, dicamus, cum dubitauerimus primo de ipsis.*

Principium verò sit futurorũ, quod est conuenientißimum habitis sermonibus.

Dubitare enim quispiam posset, an ne est idem & secundũ idem definitione scire & demonstratione? An impoßibile: definitio namq; ipsius quid est esse videtur, quid est autem omne, vniuersale & prædicatiuum: syllogismi verò sunt, hi quidem priuatiui, illi autem non vniuersales: veluti qui quidem in secunda figura, priuatiui omnes, qui verò in tertia, non vniuersales.

3 *Postea neq; prædicatiuorum omniũ, qui sunt in prima figura, est definitio, vt quod omnis triangulus duobus rectis æquales habet. Huius autem ratio quoniã scire, est demonstratiuè demonstrationẽ habere: quare, si in talibus est demonstratio, planum quod non esset vtiq; ipsorum & definitio: scire enim posset aliquis & secundum definitionem non habens demonstrationem, nihil enim prohibet non simul habere.*

4 *Sufficiens autem est fides & ex inductione, nihil enim vnquam definiẽtes nouimus, neq; eorum quæ per se insunt, neque accidentium.*

5 *Amplius si definitio substantiæ quædã cognitio est: talia manifestum quod non sunt substantiæ. Quod igitur non est definitio omnis, cuius & demõstratio, planũ.*

6 *Quid autem cuius est definitio, an ne omnis est demõstratio, aut non? Vna quidem ratio, & de hoc eadem: vnius enim inquantum vnum, vna est scientia: quare siquidem scire demõstratiuum est demonstrationem habere, cõtinget aliquid impoßibile, definitionem nanq; habens sine demonstratione sciet.*

7 *Amplius principia demonstrationum sunt definitiones, quorũ non esse demonstrationes monstratum est prius, aut erũt principia demonstrabilia, & principiorum principia, & hoc in infinitum prodibit, aut primæ definitiones erunt indemonstrabiles.*

8 *Sed an ne non omnis eiusdem, sed alicuius eiusdem est definitio & demonstratio, an impoßibile sit? nõ enim est demonstratio cuius definitio, definitio nanq; ipsius quid est & substantiæ, definitiones verò apparent omnes supponentes & accipiẽtes ipsum q̃d est, vt mathematicæ, q̃d vnitas & impar, & alia cõsimiliter.*

Amplius omnis demõstratio aliquid de aliquo mõstrat, vt quod est, aut nõ est, in definitione verò nihil alterũ de altero p̃dicatur. quemadmodũ, neq; animal de

bipede,

bipede, neq; hoc de animali, neq; vtique de plano figura, non enim est planum figura, neq; figura planum.

Amplius alterum est quid est, & quod est monstrare. definitio nanq; quid est significat, demonstratio autem, quod aut est hoc de hoc, aut non est.

9. *Alterius verò altera demonstratio, nisi tanquam pars sit aliqua totius (hoc autem dico, quoniam monstratum est æquicrus duobus rectis æquales habere, si omnis triangulus mõstratus fuit) pars enim hoc, illud verò totum est: hæc autẽ ad se inuicem non habent sic ipsum quod est, & quid est, non enim est alterius alterum pars.*

10. *Manifestum igitur quod neque cuius definitio, huius omnis demonstratio: neq; cuius demonstratio, huius omnis definitio: quare omninò eiusdem nullius cõtingit ambo habere. Manifestum igitur est, quod neq; definitio & demonstratio, neque idem esse possunt. neq; alterum in altero, subiecta etenim consimiliter vtique se haberent. Hæc itaque hucusque dubitata sint.*

r. *Quomodo autẽ quod quid est, &c.*

Quæ intẽtio Arist. & de quib. agit. Cũ idẽ quid & ꝓpter quid esse docuisset, posset aliquid videri idem esse definibile, cuius est quid, & demonstrabile, cui9 est propter quid; ob id ad hoc dissuadendum hoc capite id non esse probat, atq; sic Simpl. huius capitis reddit rationem.

Quatuor igitur proponit tractanda in sequentibus. Primum quomodo quod quid est, id est, ipsa rei natura ostendatur de re cuius est. Alterum, quis modus inductionis, id est, reductionis definitionis ad demonstrationem. Tertium quid definitio, an sit demonstratio, an aliud quid. Vltimum, quorum sit definitio.

Dicit autem sumendum esse principium, quod sit accommodatũ rationibus habitis. exponit Philop. & Auerr. per rationes habitas, ea quæ proximè dicentur de definitione, nempè tria prima ex his quatuor, nam incipit à quarto, vt dicit Simpl. per habitas etiam rationes intelligit Philop. ea quę dicta sunt, nẽpè quid, & propter quid esse eadem.

Dubitabit autem aliquis, &c. 2.

1. quæstio. Circa quartum propositum tres mouet quæstiones, quarum prima est, vtrum idem, & secundum idem, quod demonstratione cognoscitur, etiam definitione cognoscatur, id est, an omne demonstrabile sit definibile. & dicit secundum idẽ, nam vt notant Themist. & Philop de eodem subiecto potest esse definitio & demonstratio, nam de homine, qui definitur, demonstratur risibile, sed non secundum idem: nam homo secundum se definitur, at de eo passiones demonstrantur.

1. arg. Incipit igitur argumentari probando non esse idẽ, sic, definibile est vniuersale & affirmatiuum, atq; syllogizatur, non omne est vniuersale & affirmatiuum, nã in secunda figura non affirmatiuum, in tertia non vniuersale concluditur, ergo non omne quod est syllogizabile, est definibile. Aduerte, ꝙ quid est, vocare vniuersale affirmatiuum, non quod sit propositio secundum se, sed quod cum eo cuius est quod quid, faciat vniuersalem & affirmatiuam propositionem.

Postea neque eorum quæ est in prima. 3.

Obiectio. Posset quis obijcere, saltẽ demonstrabile affirmatiuũ in prima figura, erit definibile, vt quod omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: contra hoc replicat, nam demõstrabile scire est eius habere scientiam, si ergo per definitionem scire etiam potest, cũ definitio possit esse sine demonstratione, erit scientia demonstrabilis ipsius, & non per demonstrationem, quod est inconueniens.

Sufficit autem fides, &c. 4.

2. argu. Argumentum secundum est ex inductione, ea enim quæ alteri insunt, siue per se, siue per accidens, non cognoscimus definitione, sed demonstratione & syllogismo, vt inducendo patet. vocat autem ea quæ per se, aut per accidens insunt propositiones ipsas, in quibus vnum alteri

 inest,

inest, propositionum autem non est definitio, sed simplicium.

5. *Amplius si definitio substantiæ est.*

3. arg. Tertio idem probat, definitio est substantiæ, nō autem demonstratio, ergo demonstrabile nō est definibile. per substātiam non solū intelligas id quod non est accidens, sed quamcūq; simplicem essentiam & naturam, siue sit substantia, siue accidens, vt notat Philopo. essentiam enim rei definitione, eius verò passiones demōstratione de ipsa cognoscimus.

6. *Quid autem cuius est definitio, &c.*

2. quæstio. Proponit alterā quæstionē, an omne definibile sit demōstrabile, dato etiam ꝙ non omne demonstrabile est definibile, & probat nō omne definibile esse demōstrabile, atq; dicit vnam rationem præcedētem esse etiā pro hac quæstione, nempè si definibile est demonstrabile, accideret quod sine demonstratione haberemus scientiam demonstrabilis, hoc autem impossibile est, cū vnius secundum quod vnum est; vna sit scientia, nempè aut per definitionem, aut per demōstrationem. dicit vnius secundum vnum, quia vti diximus, de vno possunt esse definitio & demonstratio, & variæ scientiæ secundum diuersa de illo considerata, sed secundum idem fieri non potest.

7. *Amplius principia demonstrationum, &c.*

Altera ratio est talis, quę in sensu causali debet intelligi vt benè exponit Themist. sic; principiorum sunt definitiones, sed non demonstrationes, ergo non omne definibile est demonstrabile, sed aliquod erit primum & immediatū: antecedens, pro priori parte, patet. nam subiectorum sunt definitiones, non tamen omnium demonstrationes, sunt autem subiecta demonstrationum principia, vt dicitur 1. Poster. cap. 25. pro posteriore parte probatur, nam alioqui demonstrationes in infinitum procederēt, si semper principia demonstrabilia essent.

8. *Sed vtrum sit non omnium, &c.*

3. quæstio. Quæstio tertia est, an saltem alicuius definibilis sit demonstratio, & argumentatur quod non, primo; omnis definitio est substantiæ, at demonstrationes supponunt quid est, & passiones demonstrant, non ergo vllum definibile est demonstrabile. secundo, demonstratio demonstrat aliquid esse, vel non esse, quod in prædicatione fit, at definitio hoc non ostendit, non enim definito vnam partem de altera prædicat, vt rationale de animali, nec de plano figura. Hic attende, ne decipiaris, non negatur quod partes definitionis ad inuicem possint prædicari, sed ꝙ in definitione non prædicentur, non enim contingit prædicari nisi in propositione, at definitio non est propositio: tertio idem probat ex diuersitate quæstionum, ex quibus colligitur diuersitas scibilium, est autem alia quæstio quid, altera quia est, illa definitione, hæc demonstratione terminatur.

Partes definitiōis in ipsa definitione de se mutuo non prædicari.

Alterius autem altera, &c. 9.

Posset quis dicere, quamuis quid & quia non sint idē, poterit tamen esse demonstratio vna vtriusq; & vna ostendendi via; sicut vna est demonstratio trianguli quod habeat tres angulos, similiter & Isoschelis; ita pariter de cōposito quia, & de simplici quid est. respondet id esse, cū se habent sicut species & genus, quæ vocat partem & totum, non autem sic se habent id cuius est definitio, & id cuius est demonstratio.

Manifestum itaque, &c. 10.

Concludit tandem quæstiones quas disputauit epilogando, & similiter docet consequenter nec definitionem esse demonstrationem, nec vnam alterius speciem, cùm non sic se habeant definibilia & demonstrabilia.

Syllogismo duplicante, similiter & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est de eo cuius est.

CAPVT IIII.

Ipsius verò quid est, est ne syllogismus & demonstratio, aut non est quemadmodum nunc ratio supposuit? 1.

Syl-

2. *Sillogismus enim aliquid de aliquo monstrat per medium, ipsum verò quid est, & proprium est, & in eo quod quid est prædicatur, hæc autem necesse est cõuerti. Si enim A. ipsi C. proprium est, planum, ꝙ & ipsi B. & hoc ipsi C: quare omnia ad inuicem. verumenimuero & si A. in eo ꝙ quid est inest omni B: & vniuersaliter B. de omni C. ino eo ꝙ quid est dicitur, necesse & A. in eo quod quid est de C. dici. si verò non sic aliquis accipiet duplicans, non necesse erit A. de C. prædicari in eo quod quid est: sed si A. quidem de B. in eo ꝙ quid est, ipsum verò B. non de quibuscunq; in eo ꝙ quid est, ipsum autem quid est ambo eadẽ habebunt: erit igitur & B. de C. ꝙ quid est.*

3. *Si itaq; ipsum quid est & ipsum quid erat esse ambo habent, in medio termino erit prius ipsum quid erat esse. Et omninò, si est monstrare, quid est homo, sit C. homo, A. verò quid est, siue animal bipes, siue aliud quid: si itaq; syllogizabitur, necesse est A. de B. omni prædicari, huius autẽ erit alia ratio media, quare & hoc erit, quid est homo: accipit igitur quod oportet monstrare, nanq; & B. est quid est homo. Oportet aũt in duab. propositionib. & primis & immediatis cõsiderare, maximè enim manifestũ, ꝙ dicitur fit.* 2. Priorum cap. 21.

4. *Qui igitur monstrant per id quod cõuertitur, quid est anima, aut quidem homo, aut aliud quodcũq; entium, quod ex principio est petunt. quemadmodum, si aliquis existimaret & animam esse idem sibiipsi causam viuendi, hoc autem numerum ipsum seipsum mouentem. necesse est enim petere animam, quod numerũ esse ipsum seipsum mouentem sic, vt idẽ existere.*

Nõ enim si A. sequitur B. & hoc C. erit A. ꝙ quid erat esse ipsius C. sed verum erat dicere, erit * *solũ, neq; si est A. quod quid est, & de B. prædicatur omni, hoc enim, ꝙ est animali esse, prædicatur de eo, ꝙ est homini esse: verum enim est omne homini esse animali esse, quemadmodũ & omnem hominẽ animal esse, sed non sic vt vnum sit. Si igitur nõ sic acceperit, non syllogizabitur, quod A. & ipsi C. ꝙ quid erat esse. & substantia: si verò ita acceperit, prius erit acceptũ C. quod quid erat esse ipsius B. quare non demonstratum fuit, hoc enim in principio accepit.* * Al.l.c. solum.

Ipsius autem quid est, &c. 1.

In hoc capite incipit quæstionẽ primã ex quatuor præcedentibus discutere, quo modo nempè quid est possit ostendi de eo, cuius est quid est: intelligit autem per quid est naturã & essentiam rei, quæ definitione essentiali explicatur. & dubitatur qua via hoc quid est ostendamus esse quid est talis rei, inquit, autẽ ꝙ rationes præcedentis capitis videntur supposuisse hoc non posse ostẽdi, quia dictum est definibile nullum esse demonstrabile. Intentio Arist.

Syllogismus enim aliquid, &c. 2.

Incipit probare quod syllogismo non possit monstrari, ac supponit primo syllogismum omnem probare aliquid de aliquo per medium.

Supponit secundo, quid est esse proprium rei, & eiusdem prædicatum quidditatiuum, proprium ad differentiam generis, quidditatiuum ad differentiam accidentis proprij, hæc enim duo insunt definitioni.

Tertio supponit, quod cũ quid cõuertatur cum eo cuius est quid, debet syllogizari per medium etiam conuertibile, ita vt omnes tres termini sint cõuertibiles; cũ enim conclusio vniuersalis est ex cõuertibilibus, & mediũ erit pariter cõuertibile, vt in literis explicat Arist.

Supponit quarto si debet concludi aliquid tanquã quid est de re, oportere vt vtraque præmissa sit secundum quid est, vt si A. probandũ est esse quid de C. oportet vt A. de B. & B. de C. sit in quid est. &

dat huius rationem, nam nisi sic præmissæ sumantur, non erit necesse conclusionem esse in quid est. quasi dicat poterimus quidem concludere quid est per præmissas, quæ non sint secundum quid est, sed tales non ostendent necessario conclusionem esse secũdum quid est, nisi sic etiam sumantur.

Dubium. Circa hoc suppositum est dubium, an hoc sit intelligendum quod expresse ponatur illa reduplicatio in quid, dicendo, omne B. est A. in quod quid est, omne C. est B. etiam in quod quid, ergo omne C. est A. in quod quid: ita volunt multi, inter quos est Alber. Aegid. & talem vocant syllogismum duplantem. & quidem est

Solutio. probabilis opinio, mihi tamen magis placet in hoc Caie. sententia, qui dicit non fieri hanc duplicationem addendo illã particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones, nam sicut demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessarijs immediatis & reliquis, tamen nõ est addenda particula, quæ hoc dicat, ita similiter est hic intelligendus Arist. nempè vt tales propositiones sumãtur, quæ sint in quod quid est.

Nota literam sic (sed si A. de B. in eo quod quid est, non autem B. in quocunque in eo quod quid est, id est, si maior in quid non autem minor adde tu, non sequetur conclusio in eo quod quid est. (ipsum autem quid est vtraque) id est, si vtraque est in eo quod quid est, non solùm maior, sed C. B. minor, tunc conclusio erit in quid.

3. *Si igitur quod quid est, & quid erat esse, &c.*

Concludit ex suppositis in tali syllogismo peti principiũ in medio termino, id est, in minori, vt dicit Themist. in qua medium de subiecto conclusionis prædicatur, quod medium cũ sit quid est ipsius subiecti, petitur principium, vnum enim est quid & essentia rei vnius, licet varijs possit vocibus explicari. ob id talis essentia, quæ erat probanda, petitur in minori. quod fit manifestum si sumamus duas propositiones immediatas, id est, in quibus quid est semper prædicetur, & in minori & in maiori.

Hic aduerte, quod non loquimur de definitione quæ per causas externas datur, hæ enim nõ dicunt quid, sed propter quid rei tantum. sermo autem est de quid est, & de definitione explicãte tale quid, & in his procedendó principium petitur vt dictum est, & hoc nota.

Nota. Definitiones per externas causas datas, nõ quid, sed ꝓpter quid rei tãtũ dicere.

Per conuersionem igitur, &c. 4.

Reijcit opinionẽ eorum, qui per duas definitiones quid est dicẽtes existimabãt se demonstrare posse quid est, nempè vnã per alteram, vt de anima sumebãt esse id ꝗ à se vitam habet, similiter esse numerum se ipsum mouentem, quæ conuertũtur inter se, & quid animæ dicunt, & per vnã alteram probabant. Cõtra hos Arist. dicit sic etiam peti principiũ, nam vnam illarũ oportet petere in præmissis de subiecto, non enim sufficit quod præmissæ sint essentiales, nam etiã genus essentiale est subiecto, sed debẽt esse, sicut definitio & definitum, quæ vnum esse sunt, si verò nõ sic sint, non cõcludetur quid, si autem sint sic petetur iam in præmissis quid vnum ipsius animæ. nota similiter hic agi de definitionibus quæ dicunt quid.

Quod via diuisionis non possit demonstrari quid est.

CAPVT V.

1. *Verumenimuero neq; per diuisiões via syllogizat, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est: nusquam enim necessarium fit rem illã esse, cũ hæc sint, sed quemadmodum neq; inducens demonstrat, non enim oportet cõclusionem interrogare, neq; in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus.*

2. *Etenim si dixerit respondens, An ne homo animal, aut inanimatum, postea accipiat animal, non syllogizatum fuit, rursus omne animal, aut pedestre, aut aquaticũ, accipiat pedestre, & hominẽ esse totũ animal pedestre, nõ necesse est ex dictis sed accipit & hoc: differt autẽ nihil in multis aut paucis ita facere, idẽ enim est*

Non

3 *Non syllogisticus igitur vsus fit ita pgredientibus, & ad ea quæ contingit syllogizari: quid enim prohibet hoc verũ quidem esse omne de homine, nõ tamen quid est, neq; quod quid erat esse significans?*

4 *Amplius quid prohibet, aut addere aliquid, aut auferre, aut supergredi substantias? hæc igitur præmittantur quidẽ.*

5 *Contingit autem soluere, si quis accipiat ea, quæ sunt in ipso quid est, omnia, & consequens diuisione faciat petẽs primum, & nihil derelinquat: hoc autem necessarium est, si omne in diuisionem cadit, & nihil deficit, hoc aũt necessarium, indiuiduum enim iam oportet esse. Sed syllogismus tamen non est, sed siquidem alio modo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neq; enim inducẽs fortè demonstrat, sed tamen ostendit aliquid.*

6 *Syllogismum verò non dicit ex diuisione dicens definitionem, quemadmodũ enim in conclusionibus, quæ sunt sine medijs, si quis dicat, quod his existentibus necesse est hoc esse, contingit interrogare propter quid, ita & in diuisiuis definitionibus, quid est homo? animal mortale, habens pedes, bipes, sine pẽnis, propter quid iuxta vnamquamq; appositionem? dicet enim, & monstrabit diuisione, sicut opinatur, quod omne, aut mortale, aut immortale est: talis autem oratio tota non est definitio: quare & si demonstraretur diuisione, non tamen hæc definitio syllogismus efficitur.*

1 *At verò neq; per diuisionem, &c.*

Intentio Aristotelis non posse videlicet quid probari via diuisionis.

Probat via diuisionis non posse probari quid est, de quo etiam dictum est lib. 1. Prior. cap. 32. quem librum vocat resolutionẽ circa figuras, eo quod illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur. Probat aũt primo quod per diuisionem quid est non ostendatur, sic in diuisione non sequitur necessariò conclusio ex præmissis positis, sed adhuc oportet petere à respondente præter præmissas, ergo non est via necessaria, qualis debet esse ad probandum quid est, conclusio enim debet sequi ex præmissis necessariò, & nõ debet solum habere veritatem ex concessione, sed ex præmissis, quamuis respondens nihil det.

Nota. In diuisione duplicem esse processum.

Hic aduerte in diuisione, de qua hic est sermo, esse duplicẽ processum: alter est syllogisticus, in quo subditur diuisum tanquam mediũ, & coniunctũ ex partib. est maius extremum, & vna species, minus. Verbi gratia omne animal est rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo est rationalis, vel irrationalis. Alter processus est enthymematicus, in quo ab vnius vel plurium partium exclusione proceditur ad alterius affirmationem, nempe ex conclusione illata, omnis homo est rationalis, vel irrationalis, non irrationalis, ergo rationalis: & vterque iste processus diuisio vocatur in præsenti.

Vtrum homo est animal, aut inanimatum, &c. 2

Nota. In diuisione duplicẽ esse cõclusionem.

Probat in tali conclusionem intentã non sequi. & aduerte quod sunt duæ cõclusiones, altera est ex prædicato complexo, scilicet omnis homo est rationalis vel irrationalis, & hæc quidem necessario sequitur ex præmissis, altera est homo est rationalis, & hæc est intenta, & quæ est in quid est, sed talis non sequitur ex præmissis nisi accedente vlterius concessione respondentis, quod homo non sit irrationalis. Probat igitur Arist. quid petat principium in tribus. Primo in genere, cum enim genus sit pars ipsius quod est probandi, petitur interrogando an homo sit animal, nec ne? nam saltem supremum genus est petendum, cum per diuisionem colligi nequeat. secundo petit in differẽtia, quia præter illas præmissas petit sibi dari hominem nõ esse irrationalẽ, similiter supponit non esse plures differentias alias, & in hoc similatur inducenti, vt notat S. Thom. qui supponit sic

 esse

esse in reliquis singularibus, quę non inducit, vel illa inducta esse omnia, ac ob id non demonstrat. tertio petit sibi dari hominem esse totum hoc, animal gressibile bipes, absq; vlla coniunctione interposita, hoc enim non probat, quamuis singulę partes per se probarentur. quia verò exempla posuerat in bimembri diuisione, dicit parum hoc referre, cum id sequatur in multis, sicut in paucis.

Dubium. Dubitabis, quare definitio debet esse continua & non interpolata? nota eodē modo se habere compositum metaphysicum quod constituitur ex genere & differentia, & cōpositum physicum quod cōponitur ex materia & forma, nam differentia est sicut forma, genus vt materia. forma autem vtitur materia sine aliquo intermedio, quia materia est quoddam ens imperfectum & inconsummatum, perficiendum & consummandum per formam, vnde sicut medietas literæ alteri medietati absq; medio copulatur, ita forma materiæ, & consequenter differentia generi: ex quo fit vt non dicamus homo est animal & rationale, sed simul animal rationale, quod totum tale diuisione nullo modo probatur; sed petitur.

Cōpōsi tū metaphysicū & physicum pari ratione se habere.

3 *Non syllogisticus quidem igitur, &c.*

Concludit diuisionem non concludere quid est syllogizando, imò inquit nec ea quæ alias syllogizari possent, per diuisionem syllogizantur, vt quando aliquid accidentale concluditur, cum semper petatur principium circa numerum partiū diuisi, & in petēdo negationem aliarum partium, vt dictum est, quod idem etiam docuit primo Prior. c. 32.

4 *Amplius quid prohibet, &c.*

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione cōcludi quid est. argumentum tale est, diuisioni accidunt aliqua, ex quibus non potest cōstare quid est, ergo non est via certa & necessaria ad probandum quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est, aliquando per vltimas differentias prætermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio, non enim dices homo est viuens rationale, vt dictum est sexto Topicorum, quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe sensibile. aliquando fit non perueniendo vsque ad vltimas differentias, & sic definitio non fiet propria definito, vt si dicas homo est viuens sensibile, non ergo est via apta diuisio ad quid est ostendendum. Vis argumenti hæc est. diuisio ipsa non ostendit an differentiæ sint accidentales an adæquatæ, an vltimæ, nisi aliunde ista probentur, quæ tamen sunt necessaria vt ostendatur quid est, non ergo est via apta ad id ostendendum probandum.

Contingit autem soluere, &c. 5

Posset aliquis dicere argumētum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequenter se habentia, id est, adæquata, & descendendo vsq; ad vltimam speciem, in tali enim diuisione quid est ostendetur, hoc excludit Arist. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictum est in argumento primo, est tamen via quædam bona pro manifestādo quid est, sed non via syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid nempe vniuersale, sed non syllogizandi via.

Syllogismum autem non dicit ex diuisione, &c. 6

Docet per diuisionem venantem definitionem non syllogizari, & probat sic, illud de quo post rationem factam contingit petere propter quid, non est syllogizatū, sed de definitione post factam diuisionem contingit petere propter quid, vt propter quid homo est animal rationale bipes, ergo non est syllogizata. maior patet in conclusionibus, quæ necessariæ asserunt. siue aliquo medio probāte, quarum contingit petere propter quid. minor probatur, nam quāuis demus singulas definitionis partes, vt opinio illorū existimat, diuisione ostendi, tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio, non ergo definitionis est syllogismus.

Potest

Potest esse etiam alius sensus, quòd diuisio demonstrat quidem primam cõclusionem, nempe hominem esse rationalẽ, aut irrationalẽ, animal mortale aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solum, non verò irrationale, hoc verò petitur, nõ probatur, cum adhuc possit quæri, quare homo tantum rationalis est.

Disceptatio quod ipsum quid est non monstretur definitione, neque definitione contrarij, neq; alio quouis modo.

CAPVT VI.

1 *SEd an ne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientem ipsum quidem quod quid erat esse, hoc, q̃d est ex proprijs in eo quod quid est, hæc autem in eo quod quid est sola, & propriũ omne: hoc enim est esse illi. An rursus accepit quod quid erat esse, & in hoc? necesse enim est per medium monstrare.*

2 *Amplius quemadmodum neq; in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quib. syllogismus, ita neq; ipsum quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo, sed seorsum hoc à positis esse, & ad dubitantem, si syllogizatum est, aut non hoc, occurrendum est quod, hoc enim erat syllogismus, & ad illum, quod, non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certe: hoc enim positum fuit nobis ipsum quòd quid erat esse: quare necesse est & sine quid est syllogismus, aut ipsius quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.*

3 *Et si ex suppositione monstret, veluti si malo inest diuisibile esse, contrario autem hoc, quod est contrarium inesse quibuscunq; est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile diuisibili: est igitur bono inesse indiuisibile esse.*

Hinc etenim accipiens ipsum quid erat esse monstrat: accipit aũt ad mõstrandũ ipsum quod quid erat esse, alterum tamen sit: in demonstrationibus nanq; quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neq; cuius eandem est ratio, & conuertitur.

Ad vtrosq; verò, & ad monstrantem secundum diuisionem, & ad sic syllogizantẽ, eandẽ est dubitatio, propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed non animal & pedestre: ex ijs enim, quæ accipiuntur, nulla necessitas est vnum fieri quod prædicatur, sed quemadmodum homo idem esset & musicus & grãmaticus. 4

Sed vtrum sit demonstrare, &c. 1

Pergit adhuc probare, quid est ostendi non posse, & in præsenti duos excludit ostendendi modos, alter est per definitionem definitionis, alter est per definitionem contrarij, quos vocat modos probandi ex cõditione & suppositione, quia per vnius definitionem probant alterius definitionem. *Aristotelis intentio.*

Proponit igitur an quid est substãtiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis, nempe oratio quæ soli inest & in quid prædicatur, & fiat talis discursus, omnis oratio quæ soli inest, & in quid p̃dicatur, definitio est, animal rationale est huiusmodi, ergo animal rationale est hominis definitio, dicit sic non demonstrari, nam hoc modo etiam petitur principium. nam pro medio sumere oportet definitionem de definito absq; probatione. Aliqui dicunt principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione, & non probantes. aliqui dicunt, quod in minori, quia petere, q̃d animal rationale insit homini soli. & in quid, est petere probandum, quod sit definitio. melius dicamus, quod in vtraq; petitur principium. *Nota.*

Am-

2 *Amplius sicut nec in syllogismo, &c.*

Idem etiam probat alio argumento, sicut enim probantes aliquam conclusionem, nẽpe, homo est risibilis, propositiones sumimus vniuersales, quæ dicuntur tota, aut aliquas particulares, quæ dicuntur partes, ex quibus illud probamus, nõ autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi, sed si aliquis syllogizatam conclusionem illam esse negat, tunc definitione syllogismi probamus, ita nec definitione definitionis oportet probare animal rationale tanquam quid de homine, sed alio principio, quod si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare contendimus. argumentum hoc est à simili.

3 *Et si ex conditione monstret, &c.*

Alterum modum quid est probandi reijcit, nempe per definitionẽ vnius contrarij, vt bonum & malum sunt contraria, mali natura & quid est diuisibile, ergo boni natura & quid est indiuisibile, contrarijs enim contraria insunt. sed hic petitur principium, nam ad probandum vnum quid, petit sibi aliud dari. Dices, nónne etiam in syllogismo quouis petimus propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio? ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusionis probandæ propositiones, sed non est æqua sors & æqualis scientia ac cognitio præmissarum & conclusionis, nec per illam conclusionẽ iterum præmissæ eodem modo probari possunt: at contrariorum æqua est scientia & cognitio, & conuertuntur, nam eodem prorsus modo quo vnum per alterum, etiam alterum per alterum contrarium probatur, ob id in his petitur principium, tanquam in simili & pari, non autem in syllogismo.

Obiectio.

Solutio.

4 *Ad vtrosque autem, & secundum, &c.*

Concludit argumento communi & via diuisionis, & his vtrisque modis, non posse quid est syllogizari, quia nulla via ostendit quod homo sit animal gressibile bipes, & non gressibile & bipes, sicut dicitur grammaticus & musicus, cum autem hoc supponatur in his omnibus probandi modis, nullus eorum quid est syllogizat absq; principij petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

Epilogo ostendit quid sit non posse monstrari.

CAPVT. VII.

Qvomodo igitur definiens monstrabit substãtiam, aut ipsum quid est? neq; enim sicut demonstrans ex confessis esse manifestum faciet, quod necesse est illis existẽtibus alterum quid esse, demonstratio enim hoc est, neq; sicut inducens per singularia cum manifesta sint, quod omne sic est, eo quod nihil aliter est: non enim quid est monstrat, sed quod aut est, aut nõ est. quis igitur alius modus reliquus? non enim monstrabit vtiq; sensu aut digito. 1

2 *Amplius quomodo monstrabit quod quid est homo? necesse est enim scientem quod quid est homo, aut aliud quodcunque, scire, & quod est. non ens enim nullus nouit quod est, sed quid quidem significat oratio, aut nomen, cum dixero hircoceruus, quid autem est hircoceruus impossibile est scire. Verum enimuerò, si monstrabit quid est, & quod est, & quomodo eadem ratione monstrabit: definitio enim vnum quid significat, & demonstratio, quid autem est homo, & esse hominem, aliud est. Postea & per demonstrationẽ dicimus necessarium esse monstrari omne, quod est, nisi substantia sit, ipsum verò esse nulli est substantia. non enim genus est ipsum ens: demonstratio igitur erit quod est, quod & nũc faciunt scientiæ. Quid enim significat triangulum, accepit Geometra, quod autem est monstrat: quid igitur monstrabit definiens*

niens quid est, aut triangulum? sciens igitur aliquis definitione quid est, si est nõ sciet, sed impoßibile est.

3. *Manifestum autem & secundum modos definitionum, qui nunc sunt, quod nõ monstrant definientes, quod est: nam & si est ex medio aquale; sed propter quid est ipsum definitũ, & propter quid hoc est circulus quæritur. esset enim & definitionem oricbalci dicere esse ipsum. neque enim, quod poßibile est esse quod dicitur, aßignant definittiones, neq; quod illud est, cuius dicunt esse definitionem, sed semper licet dicere propter quid.*

4. *Si igitur definiens monstrat aut quid est, aut quid significat nomen (si non est nullo modo ipsius quid est) esset vtique definitio oratio idem quod nomen significans: sed absurdum. Primum quidem enim & nõ substantiarũ esset vtique et nõ entiũ, significare enim licet & nõ entia. Amplius omnes orationes definitiones vtique essent: esset enim nomen ponere cuicunq; orationi: quare definitiones vtiq; disputaremus omnes, & Ilias definitio vtique esset.*

Amplius nulla scientia demõstraret vtiq;, quod hoc nomen quid significat, neque definitiones igitur hoc aßignant. Ex his igitur neq; definitio & syllogismus videtur idem ens, neq; eiusdem syllogismus & definitio. Ad hæc autem, quod definitio nihil demonstrat, neq; monstrat, neq; ipsum quid est, neq; definitione, neq; demonstratione est cognoscere.

1. *Qualiter igitur definiens, &c.*

Intẽtio Arist. hoc ca. Velut epilogum quendam præcedentium faciens, probat adhuc quid est non posse vllo modo monstrari, posset enim quis dicere, quid est ostendi per definitionem? vt animal rationale indicat quid hominis, hoc intendit modo reprobare ostendẽdo quod ipsa definitio, quamuis dicat quid, non tamen ostendit, cuius sit illud quid & hoc est institutum capitis præsentis. Probat igitur primo sic, si definiens quid est de re ostendit, aut id fit ex quibusdam principijs positis aliquid necessario inferendo; & sic non, cum iste probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus, aut ex singularibus inferendo totum & vniuersale, eo quod nullum singulare aliter se habet, sicut inductio; & sic non, quia tali via probatur tam affirmatio, quàm negatio: at definitio negatio non est, immò nec affirmatio, cùm non sit propositio. aut demonstrat sensu, nempè opponendo & objiciendo sensibus ipsam rem, àut digito monstrando, & sic non, hoc enim singularium sensibilium est, nullus verò superest modus, ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

Amplius quómodo monstrabit. 2.

Secundo idem probat; quid est non potest cognosci quin cognoscatur quod res est, sed definitio non potest ostendere de re quod sit, ergo nec quid sit, aliter enim posset quis cognoscere quid est res, non cognoscendo quod esset, quod impossibile est. Maiorem explicat docendo quod nomẽ significet posse cognosci antequã rem esse cognoscamus, at quid sit siue an sit presupposito nequit cognosci.

Minorem probat primo, definitio, sicut & demonstratio vnum demonstrat, at quid rei, & esse rei non vnum sunt, aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo definitione vtrumque simul innotescit.

Secundo probat minorem, definitio rei explicat substantiam, demonstratio verò, quæ substantiam consequuntur, at esse rei non est eius substantia, cùm non sit genus, nec sit differentia, non ergo definitione ostendi potest.

Tertio idem exemplo probat, nam demonstratio accipit quid est pro medio, & rem esse probat, vt quid sit triangulus

ſuppoſito, quod ſit, demonſtrat, non ergo definitio id oſtendit.

Nota. Nota hic triangulum ſumi, vt eſt paſſio, & quæſitum. & aduerte iſtud argumentum, nam ob id concludetur, nunquam cognoſci definitionem, quid eſt rei dicere, niſi in demonſtratione, vbi talis res eſſe probatur per definitionem talē mediam, vt dicemus.

Dubiū. 1. Dubitabis, quid ſibi vult aliud eſt homo, aliud hominis eſſe, quod etiam dicitur 3. animæ c. 4. & 1. Met. c. 5. ex hoc loco Thomiſtæ colligunt eſſentiam, & exiſtentiam realiter diſtingui, nam dicunt per hominem ſubſtantiam, per eſſe exiſtentiam intelligi, ſed hanc quæſtionem determinare non eſt huius loci; ſenſus

Solut. Ariſt. hic forſan eſt, aliud eſt eſſentia rei, quæ definitur, aliud id, quod per talem eſſentiam eſt, vt homo eſt id, quod per eſſentiā eius eſt, hominis verò eſſe ipſa eſſentia per quā exiſtit. forſan hic eſt veriſſimus Ariſt. ſenſus, & tunc per eſſe hominis debemus intelligere naturam in abſtracto, puta humanitatē, per ipſum verò hominem naturam in concreto.

Dubiū 2. Dices tu, in quo diſtinguuntur homo, & humanitas; Dico quod ſecundum rem homo & humanitas idem dicūt, nam ſic-

Solut. ut homo dicit ſubſtantiam ex materia tali, & rationali anima compoſitam ita etiam humanitas differunt tamē in modo ſignificandi, nam humanitas dicit naturam per modum formæ abſtractę, ſicut albedo, at homo naturam eandem per modum exiſtentis per ſe, ſicut album albedinem dicit vt in aliquo receptam.

Humanitatē & hominē ratione inter ſe diſtingui.

Hinc eſt quod homo propter ſignificandi modū includit ſuppoſita, & cum accidentia inſint ſuppoſitis, homo vt homo, quamuis non includit accidens vllum, cùm ſit ſubſtantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus eſt homo. & homo eſt albus, homo ambulat: at humanitas, cùm ſit ſecundum modū formæ excludit ſuppoſita & accidentia, ob id non dicitur Petrus eſt humanitas, nec humanitas eſt alba.

Homo cur de ſuppoſitis dici poſſita nō aūt humanitas.

Vnde etiam fit, quòd cùm homo non excludat accidentia nec exiſtentiam actualem, humanitas verò excludat, compoſitius dicatur homo, quia habet hoc, nempè non excludere accidentia & exiſtentiam actualem, ac propterea dicitur aliud homo eſt, aliud hominis eſſe, puta humanitas, non quòd alia ſit ſubſtantia, ſed quod homini multa ex modo ſignificandi dentur, quæ non conceduntur humanitati tanquā excludente ea à ſe, ſed de his hactenus pro iſto loco.

Hominē eſſe cōpoſitius humanitate.

Manifeſtum eſt & ſecundum nūc, modos, &c. 3.

Tertio idem inductione per ipſos definitionum modos probat, quod definitio non oſtendat quid de re, & ſumit definitionem aliquam conciſis verbis, nēpè figura, in cuius medio eſt punctum, à quo lineæ vſq; ad circunferentiam ductæ omnes ſunt æquales. hæc eſt definitio circuli, ſed non oſtendit an circulus ſit, ſiue eſſe poſſit, nec ipſa oſtendit cuius ſit, an ſit circuli, an ſit alterius cuiuſuis, vt montis aerei, cùm adhuc de circulo poſſit quis petere an ſit, & quid ſit, non enim ſtatim definitionib. propoſitis, quorum ſint ſcimus, ergo definitio non oſtēdit quid eſt de ipſa re cuius eſt.

Si ergo definiens monſtrabit, &c. 4.

Quarto probat definitionem adhuc non oſtendere quid eſt, ſi enim oſtendit, aut oſtendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, vt probatum eſt, ergo quid nominis, ſed hoc dici non poteſt, ſi enim definitiones non niſi quid nominis oſtēdunt, ſequitur quod definitiones eſſent non entium; ſimiliter quòd omnes orationes eſſent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. patet, nam ſingulis orationibus vnicum poſſet imponi nomen, ſicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius eſſent, cū quid ſignificet explicarent. præterea ſequitur, quod nulla ſcientia faceret definitiones, nam non eſt ſcientiæ vocabulorum ſignificationes explicare, cùm ad placitum ſint, ſcientiæ verò ſint neceſſariorum.

Ex

Ex quibus vniuersalem epilogum colligit, nempè definitionem & demonstrationem nec esse eiusdem, nec esse idem, & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsammet definitionem. hęc enim omnia disputata sunt.

Dissolutio disceptationis propositæ, quod ipsum quid est monstretur per aliud quid est, & quo pacto ipsius quid est sit demonstratio & definitio.

CAPVT VIII.

1. *ITERVM autem considerãdum quid horum dicitur benè, & quid non benè, & quid est definitio, & ipsius quid est nunquid quodam modo est demonstratio & definitio, aut nullo modo. Quoniam autem est (vt diximus) idem scire quid est, & scire causam ipsius si est. Ratio autem huius quòd est aliqua causa, & hæc aut eadem, aut alia, & si sit alia, aut demonstrabilis, aut indemonstrabilis: si igitur est alia, & contingit demonstrare, necesse est medium esse causam, & in prima figura monstrari: vniuersale nanque est & prædicatiuum quod monstratur. Vnus igitur modus esset vtique, qui nunc exquisitus est, per aliud ipsum quid est monstrari, ipsorum nanq; quid est, necesse est medium esse quid est, & propriorum proprium: quare hoc quidem monstrabit, illud verò non monstrabit ipsorum quid erat esse eidem rei. Hic igitur modus, quod non sit vtiq; demonstratio, dictum est prius, sed est Logicus syllogismus ipsius quid est.*

1. *Iterum autem speculandum est, &c.*

Intentio Arist. in hoc c. CVM hactenus disputando processerit, & nihil resoluerit, nunc ad determinanda hæc accedit, ac primo quid definitio, & an quid est aliquo modo ostendi possit, docet.

Nota. Intendit ergo in hoc capite vnum modum tradere, quo ipsum quid est possit syllogizari, nēpè per causam ipsius quid est. & aduerte quod dictum est, per quid est, rei naturam intrinsecam intelligimus, per causam verò aliam à natura, efficientem, finalē, & materialem, per has autem ipsum quid ostendimus, sed talis ostensio Logica dicitur, non quod non sit demonstratio, cùm per vnam causam aliam monstramus, sed quod non sit demonstratio ostendens & probans esse quid est,

Dicit igitur; cùm scire rem esse sit scire causam illius esse, sequitur quod ratio rei, & definitio sit aliqua causa, hæc potest esse duplex, aut eadem cum ipsa rei essentia & natura, aut alia, qualis est quę fit per aliquam ex prædictis tribus causis, aut omnes eas, aut aliquas: nam multiplex est causalis definitio. quod si fuerit alia, aut erit demonstrabilis, id est, apta ad demonstrandum, nempè quia est per se & necessaria, aut indemōstrabilis, id est, inepta ad demonstrandum, vt si non sit per se, aut non necessaria; tunc si fuerit demonstrationi apta, in prima figura demonstrabitur per talem causam quid est, & tunc omnia erunt propria, & in quid ipsius rei, cū sint causæ, si verò non fuerit apta causa; per eam nihil demonstrabitur. subdit tamen, quòd iste est vnus modus ostendendi quid est, sed Logicus, quia quod sit quid rei non ostēdit, vti diximus,

CAPVT IX.

QVo autem modo cōtingit dicamus aggredientes rursus à principio. Quemadmodum enim propter quid quærimus habentes quod, nonnunquam verò & simul manifesta fiunt, sed non prius vtiq; propter quid possibile est cognoscere, quā quod, manifestum est, quod consimiliter & ipsum quid erat esse nō sine ipso quod est. impossibile est enim scire quid est ignorantes si est. 1.

Ipsum verò si est, aliquando quidem secundum accidens habemus, aliquando autem habentes aliquid ipsius rei, vt 2.

tonitrum, quod sonus est quidā nubium, & defectum, quod est priuatio quædam luminis, & hominem, quod animal quoddam est, & animam, quod est ipsum se ipsum mouens: quæcunq; igitur secundū accidens nouimus quod sunt, necessariū est nullo modo se habere ad ipsum quid est, neq; enim quod est scimus: quærere autem quid est, non habentes quod est, nihil quærere est. De quibuscunq; autem habemus aliquid, facilius: quare vt habemus ꝙ est, ita nos habemus & ad ipsum quid est: quorum habemus aliquid ipsius quid est.

3. *Sit primum quidem sic, defectus in quo A. Luna in quo C. obstructio terræ in quo B: vtrum igitur deficit, aut non? quærere est, an B. sit an non? hoc autem nihil differt quærere, quam si est ratio ipsius, et si sit hoc, & illud dicimus esse. Aut vtrius contradictionis est ratio, vtrum habendi duos rectos, aut non habendi? quando autem inuenerimus simul ipsum quod, et ipsum propter quid nouimus, si per media sit: sit autem non ipsum ꝙ nouimus, propter quid verò non.*

4. *Sit igitur Luna C. defectus A. in plenilunio vmbram non posse facere, nullo inter nos existente manifesto, in quo B. si igitur ipsi C. inest B: quod est, non posse vmbram facere cùm nullus nostrum in medio sit, huic autem ipsum A. quod est deficere, ꝙ quidem deficit planum, propter quid autem, nondum, & quod quidem defectus est, nouimus, quid verò est, non nouimus.*

5. *Cùm autem planum fuerit, quod A. ipsi C. inest, sed propter quid inest, quærere ipsum B. quid est, vtrum obstructio, aut conuersio Lunæ, aut extinctio luminis: hoc autem est ratio alterius extremi, vt in his ipsius A. est enim defectus * obiectio terræ, quid est tonitrus? ignis extinctio in nube, ꝑpter quid tonat? eò ꝙ extinguitur ignis in nube, sit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ipsi vtiq; C. nubi inest B. extinguitur enim in ipsa ignis, huic autem A. sonus, & est B. vtique ratio ipsius A. primi extremi: si verò rursus huius aliud medium sit, ex reliquis erit rationibus. Qualiter igitur accipitur ipsum quid est, & fit notum, dictum est,*

* Al. l. obstructio luminis.

Quare syllogismus quidem ipsius quid est non fit, neq; demonstratio: planum est tamen per syllogismum & per demōstrationem: quare neq; sine demonstratione est cognoscere ipsum quid est, cuius est causa alia, neque est demonstratio ipsius, quemadmodum & in dubitationibus diximus. 6.

1.

Quo autem modo contingat, dicemus, &c.

ANTEQVAM ad textus expositionem accedamus, intentionē Aristotelis in hoc capite explicemus.

De intētione Arist.

Pro quo aduerte primò, quid & propter quid idem esse re, ratione tamen diuersa, nam definitio, quæ est quid vnius extremi, est medium & propter quid ad probandum ipsum de aliquo, vel aliquid de ipso, ac propterea differre ratione dicuntur, nam definitio & quid est dicitur respectu ipsius rei secundum se, propter quid verò dicitur respectu eiusdem rei in compositione & prædicatione sumptæ, ex quo fit vt quod quid est rei terminet & absoluat duas quæstiones, & quid sit, & quia sit, nā definitio eclypsis est ipsius quid, & propter quid lunæ insit.

1. fundam. Quid & ꝑpter quid re idem esse, ratione aūt distincta.

Aduerte secundo, aliter se habere passionem quæ demonstratur inesse, & subiectum de quo demonstratur, passio enim cùm nō aliud esse habeat quàm subiecto inesse (accidentis enim esse est inesse) fit vt non cognoscatur esse, quin cogno-

2. fundam. Subiectū & passionē in demonstratione aliter se habere.

gnoſcatur ineſſe: quo fit, vt cum quid eſt non poſſit cognoſci niſi res cognoſcatur eſſe, non cognoſcatur quid paſſionis, niſi ſimul cognoſcendo ipſius eſſe, hoc autem eſt in demonſtratione, non ergo contingit paſſionis & quæſiti quid eſt cognoſci, niſi in demonſtratione, & hoc eſt quod Ariſto. hic intendit docere, quòd non cognoſcitur quid ipſius paſſionis, niſi in ipſa demonſtratione, ac ob id dicit quid, & propter quid eſſe idem, vt quemadmodum propter quid non cognoſcimus niſi ſimul cum quia eſt, quod in demonſtratione fit, ita ipſum quid, quod idem eſt cum propter quid.

Paſſionis quid non cognoſci niſi in ipſa demonſtratione.

3. Fund. Tertio aduerte de ſubiecto aliam eſſe rationem, nam poteſt quidem cognoſci eſſe abſq; paſſione, propterea quod eius quid eſt ſupponit tantum, ꝙ ſit, non aũt quale ſit, ſicut in paſſione, ideo extra demonſtrationem cognoſcitur. non enim eius quid, eſt propter quid, niſi reſpectu paſſionis, ac ꝓpterea tale quid eſt, ex ſuppoſitione cognoſcitur, cum non pendeat à paſſione.

Subiecti quid eſt, quomodo in demonſtratione cognoſcatur.

Quamuis etiam poſſumus dicere, ꝙ in ipſa demonſtratione cognoſcitur eſſe quid eſt, dum per ipſum quid eſt, eius probamus paſſiones de eo, non enim alibi manifeſtatur & oſtẽditur definitio quod ſit quid, niſi cum medium in demonſtratione ſumitur: extra demonſtrationem enim tantum definitio quid de re oſtendit ex ſuppoſitione. nota igitur Ariſt. ſcopum in capite.

Ad textum accedamus. volens alterum modum tradere oſtendendi quid eſt, ſimilitudinem inter quid, & propter quid, vt talia ſunt ſupponit: ſimilitudo autem in his conſiſtit, ſicut propter quid ſine quia eſt haberi non poteſt, ita nec quid eſt ſine an ſit, & ſicut quia eſt ſine propter quid aliquando habetur, ita & an ſit, & ſicut propter quid, & quia ſimul ita etiam quid ſit, & an ſit ſimul conſequimur hoc ergo fundamẽtum proponit, vt cum quid non poſſit cognoſci, niſi cognito quòd res ſit, non cognoſcatur quid, niſi ſimul cum an ſit, quod in demonſtratione fit.

Hoc autem ſi eſt aliquando quidem, &c. 2

Supponit etiam alterum, an ſit abſq; quid ſit dupliciter cognoſci poſſe, vno modo ſub conceptu aliquo accidentali, cognoſcendo rem, vt qui ſcit muſicos eſſe, ſcit homines eſſe per accidens. altero modo ſcimus rem eſſe, aliquid ipſius rei eſſentiale cognoſcẽtes, vt qui ſcit eſſe priuationem quãdam luminis, ſcit eclipſim eſſe, & qui ſcit eſſe aliquid ſe ipſum mouens, ſcit animam eſſe.

An ſit res duplicitor cognoſci poſſe.

Hos modos comparat, dicens qui ſcit ſecundum accidens rem eſſe, non eſt diſpoſitus ad cognoſcendum quid ſit, quia nondum cognouit an res illa ſit, at qui cognouit per ipſum quid, eſt magis diſpoſitus ad cognitionem perfectam ipſius quid rei, nam quo magis accedimus cognitioni an ſit, eo magis cognoſcimus quid ſit, & tunc perfectè ſcimus eſſe, cum ipſius quid cognoſcimus.

Ex quo ſuppoſito intendit colligere tunc cognoſci quid paſſionis, cum eſſe eo cognoſcimus ipſius, hoc autem fit in demõſtratione, ob id in demonſtratione cognoſcitur quid, ſicut & eſſe. hoc item fundamentum oſtendit cognoſci optimè rem eſſe per ipſum quid, & melius quàm per aliud, vt exemplis oſtendit, & ex his duobus fundamentis intentum concludit, & nota hæc.

Paſſionis quid cognoſci cum eius eſſe cognoſcitur.

Quorum igitur habemus aliquid, &c. 3

Oſtendit modo, quòd ſcire rem eſſe tunc ſit, cum quid cognoſcimus, & hoc exemplo deducit, fiat demonſtratio, interpoſitio terræ eſt eclipſis, lunæ terra interponitur, ergo luna eclipſatur. quærere an luna eclipſetur, eſt quærere an eclipſis ſit, & illud quærere, eſt rationem & cauſam, & quid petere, quibus poſitis ponitur eclipſis, ergo ſcire eclipſim eſſe, eſt ſcire quid ipſius, quod in demonſtratione fit.

Alterum exemplum ponit, cuius ſenſus eſt, quamuis variè exponatur, cum quærimus an habeat angulos rectos, vel non habeat, quæ ſunt partes contradictionis, idem fit: in his enim rationẽ & quid

quærimus, ex quo infertur quod cum rē esse per eius quid cognouimus, quod est scire verè rem esse, tunc propter quid simul sciamus quod in demōstratione fit, at cum per aliquod accidens, non per causam mediam cognoscimus, non scimus propter quid, nec quid, sed tantum quia, id est, per accidens, quod imperfectè est scire rem esse, vt dictum est. huius ponit sequens exemplum.

4 *Si ergo luna C. defectus A.&c.*

Exemplum est cum eclipsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia si quis eclipsim esse cognoscat quia luna plena non facit vmbram nostri corporis, cum nullum sit obstaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse, & si secundū tale mediū disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid ostendit, sed rem esse tantum.

Nota. Eclipsis lunę quomodo fiat.

Aduerte eclipsim lunæ fieri hoc pacto ipsa enim recipit lumen à sole, vnde illa ex parte illuminatur, secūdum quam est opposita soli, eclipsatur autem, cum terra est directè inter solem & ipsam, tunc enim vmbra terræ, quæ orbē lunæ attingit, impedit quo minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur, luna autem sic eclipsata non facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit, quia nō habet lumē, quod vmbræ est causa, ac propterea est effectus eclipsis vmbram non facere, & si per hoc medium eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid esse cognoscitur.

5 *Cum autem manifestum est,&c.*

Concludit quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quam quid, & rationem eius petere, vt propter quid sit eclipsis, est petere quid sit, an sit extinctio luminis ipsius, vt aliq putabant, existimantes à vaporibus vel magno vento extingui, vel sit conuersio, vt alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partem supernam & fieri eclipsim, vel sit interpositio, vt dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cum cur sit quæritur. Similiter cum propter quid sit tonitrus quæritur, quid sit quæritur, vt quia sit extinctio ignis in nube, vt arbitratur Empedo. vel concussio exalationis in nube, vt docet Arist.

Ex quibus est notum quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscētes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse: nam ob id supposuit quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere illam non esse vltimum & immediatum medium. respondet postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thom. explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum medium. Philo. explicat alias causas earundem passionum. sed hoc inferius examinabitur.

Quare syllogismus ipsius quod quid est,&c. 6

Infert quid est in demonstratione cognosci, non tamen per demōstrationem, cognoscitur quidem in demonstratione, cum sumitur pro medio quo rem esse probamus, quando res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur, non per demonstrationem, eo quod non concluditur & probatur sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed non per demonstrationem: vide igitur modū notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis declaratione.

QVAESTIO I.

De medio demonstrationis potißimæ.

EST communis & non facilis difficultas, quod sit medium in potissima demonstratione, cum enim sint in quæ-

quæstione duæ partes, datum, nempe subiectum, & quæsitum, nempe prædicatum & passio, dubium est an potissima demonstratio sumat vt medium definitionem subiecti, an passionis, nec est dubium de quacunque demonstratione, constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea quæ ex primis, immediatis, & quæ iam resolui nequeunt procedit: in qua difficultate duæ sunt præcipuæ sententiæ oppositæ.

1. Sentent. Alberti, & aliorum. Prior est Alber. Aegid. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum medium dicunt, quod videtur esse Arist. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expressè docet Them. 2. Post. c. 30. & videtur sententia Græcorum. rationes huius sententiæ præcipuæ sunt hæ.

1. Ratio. Prima, illa est potissima demonstratio quæ magis ex immediatis procedit, sed quæ fit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa, minor probatur, quia passio magis immediatè prædicatur de sua definitione, dicendo aptum ad risum est risibile, quàm de definitione sui subiecti, dicendo animal rationale est risibile.

2. Ratio. Secunda, si definitio subiecti esset medium potissimum, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota & communia, hoc aũt falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principijs per se notis, non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3. Ratio. Tertia, definitio subiecti est idem re cum subiecto, vt animal rationale cum homine, ergo non potest esse medium, nã alias esset probare idem per idem. at quia posset hoc idem eis obijci qui definitionẽ passionis medium ponunt, respondent definitionem puram passionis non esse medium, sed simul cum ea extrinseca con iungendo: non enim per priuationem luminis tantum eclypsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Aegid.

2. Sentent. D. Thom. Posterior sententia est S. Th. Caiet. & communis, nempe in potissima demõstratione medium esse definitionem subiecti, & nõ passionis, pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1. Ratio. Prior, illa est potissima demonstratio, quæ ex his quæ iam causam non habent procedit, sed talis est quæ medio vtitur definitione subiecti, ergo hæc est potissima. probatur minor, nam definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediatè & essentialiter, & hoc non, vel inest mediatè & non essentialiter, & tunc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet sup. ca. 2. lib. 2. Posterior.

2. Ratio. Posterior ratio, quia demõstratio passionum superiorum de inferiori subiecto vt habere tres angulos de Isoschele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa, adde quòd Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalẽ causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoscheli, quia est figura, & hæc est vltima causa. non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimũ medium. hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores.

Nota passiones esse in duplici differẽtia. At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur, quæ alicui competunt subiecto, in duplici differentia se habere, quædam habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest lunæ propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis cum nube: quædam aliæ insunt subiecto non per causam extrinsecam, sed quia subiecti naturam consequuntur, sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum.

Prima conclu. Qua supposita distinctione, sit prima conclusio: potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam ꝓcedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus.

Secunda conclusio. Secunda, cum proprietates subiectis in-

insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionē lunæ, & per concussionē exhalationis Physicus probat tonitrum, & hoc probant ista capita Arist.

Tertia conclu. Tertia, passionū posteriori modo præcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Thom. & prior. ex 4. Phys. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ. text. 11.

Quarta conclusio. Quarta conclusio. non semper expresse probamus etiā in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandum hoc, Geometra non probat expresè per definitionem trianguli quòd habeat tres angulos æquales duobus rectis, sed per principia quædam, quibus manifestat talem naturam trianguli, vt id ei insit, nempe per angulum extrinsecum, & per lineas æquidistantes, quibus nō aliud facit, quàm talium linearum compositionē exprimat, ex qua colligitur talis passio, & hoc modo Geometra ducit ad principia per se nota.

Soluitur 2 argum. Ex quo soluitur argumentum secundum propositum pro Aegid. & hæc est causa quare varijs modis aliquando fit demonstratio eiusdem, hoc autem nō est nisi quia natura alicuius figuræ varijs principijs notificari potest. atq; hæc sunt quæ mihi in præsenti videntur dicenda esse.

Ad 1. Ad primum Aegid. & aliorum, respōdeo, quòd propositio non dicitur immediata, quæ fit per causam effectui proximam, sed quæ non habet aliam causam per quam demonstrari de subiecto possit, ex huiusmodi enim immediatis procedit demonstratio potissima, talis autem non est cum definitio passionis sumitur, cum adhuc ipsa passionis definitio sit aliquando de subiecto demonstrabilis, nempe cum ipsum subiectum causa est sola illius, vt dictum est.

Ad 2. Ad secundum iam responsum est in conclusione quarta.

Ad 3. Ad tertium dico cum Eustra. & Philo. c. 2. huius 2. libri, quòd definitio differt à definito, nam definitio, animal rationale, formam dicit secundum hos, homo verò compositum ex materia & forma, vt dictum est superius. & si sustineamus q̄ etiam animal rationale continet materiam quæ sit de essentia rei, adhuc est distinctio rationis, nam definitio substantiæ dicit naturam, definitum dicit naturam cum supposito, & hæc distinguuntur. quid quod non semper subiectum demonstrationis est substantia, sed accidens aliquando? & tunc non est definitio prorsus eadem cum definito, & præterea quia aliquando prædicatum est substantia, & tunc est idem argumentum contra eos, hæc de quæstione.

Quæ definitiones demonstrari possint, quæ non.

CAPVT X.

EST autem horum quidem altera quædam causa, illorum verò non est: quare planum quòd & ipsorum quid est alia quidem immediata & principia sunt, quæ & esse & quid est supponi oportet, aut alio modo manifesta facere, q̄d Arithmeticus facit, etenim quid est vnitatem supponit, & quod est. 1

Habentium autem medium, & quorum est aliqua altera causa substantiæ, est per demonstrationem, quemadmodū diximus, ostendere non ipsum quid est demonstrantes.

Definitio autem, quoniam est oratio ipsius quid est, manifestum est, quòd aliqua quidem erit oratio quid significat nomen, aut oratio altera nominalis, vt quid significat quid est secundum quòd triangulus, cuius habentes quod est, quærimus propter quid est, difficilè est autem 2

tem ita accipere, quæ non nouimus quòd sunt, causa verò dicta est prius difficultatis, quoniam neq; si sunt, aut non, nouimus, nisi secundum accidens.

3. *Oratio autem vna dupliciter est, hæc quidem coniunctione, vt Ilias, illa verò vnum de vno significans non secundum accidens. Vna quidem definitio est definitionis, quæ dicta fuit.*

4. *Alia autem est definitio oratio significans propter quid est: quare prior quidem significat quid est: monstrat autem non posterior verò, manifestum est quod erit tanquam demonstratio ipsius quid est positione differens à demonstratione.*

5. *Differt enim dicere, propter quid tonat? & quid est tonitrus? dicet enim hic quidem, quoniam extinguitur ignis in nubibus. quid autem est tonitrus? sonus ignis qui extinguitur in nubibus: quare eadẽ oratio alio modo dicitur, & sic quidem demonstratio continua, sic autem definitio.*

6. *Amplius definitio tonitrus est, sonus in nubibus, hoc autem est ipsius quid est demonstrationis conclusio, immediatorum autem definitio positio est ipsius quid est indemonstrabilis. Et igitur definitio, vna quidem oratio ipsius quid est indemonstrabilis, vna verò syllogismus ipsius quid est casu differens à demonstratione, tertia autem demonstrationis ipsius quid est conclusio. Manifestum igitur ex dictis, & quomodo est ipsius quid est demonstratio, & quomodo non est, & quorum est, & quorum non est. Amplius autem definitio quot modis dicitur, & quomodo ipsum quid est monstratur, & quomodo nõ, & quorum est & quorum non. Amplius aũt ad demonstrationem quomodo se habet, & quomodo contingit eiusdem esse, & quomodo nõ cõtingit.*

Est autem quorundam quædam causa, &c. 1.

Cùm definitionem in demonstratione non per demonstrationem ostẽdi docuisset, modò tractat quæ definitiones sic ostendantur, quæ verò non. Intentio Arist.

Pro cuius exactiori intelligentia aduerte quatuor esse causarum genera, materia ex qua res est, forma secundum quã est, efficiens à qua est, finis cuius gratia res est. circa has causas nota primo, quòd non omnes res habent omnes quatuor causas, immaterialia enim materia vacant; res mathematicæ formam habent solam. Nota 1. Quatuor sunt genera causarũ.

Nota secundo, quod etiam in illis rebus quæ has quatuor causas habent, non omnes sunt de illarum rerum essentia, nam efficiens & finis de essentia nullo modo sunt, nec materia est multum de rerum essentia, sed sola forma. Nota 2. Non omnes causas esse de essentia rerũ quarum sunt.

Nota tertio, has causas hoc ordine se habere, vt omnium primum locum teneat finis, secundum efficiens, tertium materia, vltimum forma, hæc enim est quæ vltimo producitur & habet esse, vnde aliarum est effectus. idem dico de materia respectu aliarum, & de efficienti respectu finis. forma dicitur quid rei, & definitio quæ secundum talem formam datur dicitur definitio quid, reliquę causæ, & quæ per eas definitiones dantur, dicuntur propter quid. Nota 3. Quis sit causarũ inter ipsas ordo.

Ex his fit quòd cũ ipsum quid sit effectus aliarum causarum, possit ostendi & concludi per eas, & talis est definitio per solam fomam, & hæc non in demonstratione innotescit, sed per demonstrationem probatur, licet non probetur quod sit quid, vt dictum est, reliquæ in demõstratione ostenduntur, & quatenus per eas cognoscimus quid rei probantes, dicuntur habere rationem formæ. ex his nota est Arist. intentio. Definitio ꝑ formam data per alias causas demõstratur.

Accedamus ad literæ explicationem. constituit distinctionem rerum, vt appareat quarum quid est probetur, quarũ verò non. inquit, quædam habent causam, quædam non habent, vel absolutè, vel in illa scientia, vt notat S. Tho. quæ habent Expositio literæ.

causam illorum quid est, & essentia habet causam, nempe aut materiam, aut finalem, aut efficientem, loquitur enim de his, quæ causam habent extra essentiā & formam, & per talem causam ostendi possunt, quamuis non demonstretur esse quid est: quæ verò non habent causam quid est, non possunt ostendi sed supponi, qualia sunt subiecta in scientijs & principia, eorum enim definitiones supponuntur, non demonstrantur; vt quid vnitas, quid punctum.

2. *Definitio autem quoniam quidem, &c.*

Illaturus ex prædicto fundamento esse aliquot definitiones quæ probantur, aliquot quæ supponuntur, definitionem diuidit in generali definiendo, definitio, inquit, est ratio ipsius quid, quædam est quæ quid nomen significet explicat, siue quædam est definitio nomina ponens, id est, definiens, quod idem est, vt quid significet triangulus, vel aliud quoduis nomen, & hanc habentes quid rei quærimus, & vocat propter quid, quia vti diximus quid, & propter quid re idē sunt. at quia post nominis definitionē ipsum quid rei quærendum dixit, addit difficile hoc esse, statim habere quid, cùm nondum habeamus an sit, nisi per accidentia, quæ importantur in definitione nominis.

Quid sit definitio.

3. *Oratio autem vna est dupliciter, &c.*

Quia hanc vnam esse definitionem dicturus erat, docet quot modis oratio dicatur vna, asserens dupliciter vnam dici, primo coniunctione, vt Petrus & Paulus, vel orationes aliæ secundum quas loquimur; secundo quia vnum de vno explicat, non per accidens; id est, quia dicit aliquam naturam alicuius; sicut definitio vna est, quia vnam dicit alicuius naturam. Philop. & alij volunt definitionem nominis dici vnam per coniunctionem, quia detur per accidentia rei, at videtur mihi posse dici quod sit etiam vna per se, quia reuera vnius nominis explicat significationem.

Quot modis dicatur oratio vna

Alius verò terminus est, &c. 4.

Alteram definitionem ponit, quæ rei est, nempè oratio ostendens propter quid res est, quam comparat priori definitioni nempè quæ dicit solum quid, nam definitio quid, id est, per solam formam significat ipsum quid, sed non ostendit, cùm non sit ipsa medium, sed potius ostendatur. at definitio propter quid ostendit ipsum quid, & non differt à demonstratione nisi sola terminorum dispositione, quod declarauimus satis in primo libro.

Differt enim dicere propter quid, &c. 5.

Cùm definitionem propter quid demonstrationem positione differentem vocauerit, quam modo vocat continuā, non autem definitionem quid, hoc explicat; nam differt dicere, propter quid tonat & quid est tonitrus, cùm enim dicitur propter quid tonat, respondetur quia extinguitur ignis in nube, quæ videtur demonstratio continua, id est, non distincta illatione media: at si dicitur, quid est tonitrus, quamuis idem dicatur, non eodem modo, scilicet est sonus extinctionis ignis in nubibus.

Amplius est terminus tonitrui, &c. 6.

Definitionem solam formalem tonitrus ponit, nempè est sonus nubis, quam definitionem dicit esse conclusionem demonstrationis, vt supra declarauimus, ex quibus colligit triplex definitionum genus, & quæ principium tantum sunt demonstrationis, vt sunt definitiones eorum, quæ non habent causam, & quæ est conclusio demonstrationum, qualis est passionis definitionis formalis, & quæ est demōstratio positione differens, qualis quæ quid rei cum sua causa complectitur. ex quibus vniuersalem epilogum colligit eorum, quæ dubitata sunt cap.3. & nota epilogum eorū quæ hactenus dicta sunt in textu.

Triplex esse genus definitionum.

De

...e causarum distinctione, & quæ mutuo concurrant, & quæ non, & quomodo illarum posit esse demonstratio.

CAPVT XI.

1. QVONIAM autem scire putamus, quando sciamus causam, causæ verò quatuor sunt, vna quidem quod quid erat esse, vna aũt, quibus existentibus necesse est hoc esse, altera verò quæ aliquid primum mouit, quarta autẽ, cuius causa omnes istæ per medium monstrantur, & hoc enim ꝙ cũ sit hoc, necesse est esse, vna quidem accepta propositione non est, duabus autem ad minimum, hoc verò est, quando vnum medium habeant: hoc igitur vno accepto, conclusionem necesse est esse.

2. Manifestum autem & sic, propter quid est rectus in semicirculo? aut quo existẽte rectus est? sit vtiq; rectus, in quo A. dimidium duorum rectorum, in quo B: qui est in semicirculo, in quo C: quòd igitur A. rectus insit ipsi C. ei qui est in semicirculo, causa est ipsum B. hoc enim ipsi A. æquale est, hoc autẽ C. ipsi B. duorum namq; rectorum dimidium est: cùm igitur B. sit dimidium duorum rectorũ, A. ipsi C. inest, hoc autem erat, in semicirculo rectum esse.

3. Hoc verò idem est ipsi quid erat esse, eò quòd hoc significat oratio, verumenim uero & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media.

4. Propter quid autem Medorum bellũ factum est Atheniensibus? quæ causa bellum inferendi Atheniensibus, quoniam in Sardes cum Eretriensibus irruerunt, hoc enim primo mouit. sit bellum, in quo A. priores eruisse B. Athenienses C. inest itaq; B. ipsi C. quod est prius irruisse Atheniensibus: A verò ipsi B. bellum inferunt enim ijs, qui prius iniuria affecêre: inest igitur ipsi quidem B. A. quod est bellum inferre ijs, qui prius incœpêre, hoc autem ipsi C. Atheniensibus, prius enim cœpere, medium igitur & hic causa est, quæ primo mouit.

Quorumcunq; autem causa, ipsum gratia cuius, vt propter quid ambulat? vt sanus fiat. propter quid domus est? vt conseruetur suppellex, illud quidem gratia conualescendi, hoc autem gratia conseruandi, propter quid à prandio oportet deãbulare, & gratia cuius nihil differt.

Sit deambulatio à prandio C. non supernatare cibaria in quo B. sanari in quo A: insit igitur à prandio deambulare ei, quod est facere non supernatare cibaria ad os ventris, & hoc salubre, videtur enim inesse ipsi deambulare, quod est C. ipsum B. ꝙ est non supernatare cibaria: huic autem inest ipsum A. salubre, quæ igitur est causa ipsi C. quòd ipsum A. insit ipsum cuius gratia B. ꝙ est non super natare, hoc autem est veluti illius ratio: A. enim ita assignabitur: propter quid autem B. ipsi C. inest, quoniam hoc est sanari, ita se habere. Oportet autẽ transumere orationes, & ita magis singula apparebunt. 6.

Generationes verò è conuerso hic, & in causis secundũ motũ: ibi enim mediũ oportet fieri primum, hic aũt ipsum C. extremũ, vltimũ verò ipsum cuius gratia. 7.

Contingit autem idem & cuius gratia esse & ex necessitate, vt per lucernã ingredi lumen: ex necessitate etenim ꝓgreditur, quod minores habet partes, per maiores poros, siquidem lumen fit eò ꝙ pertrãsit, & gratia cuius, vt nõ offendamus. An ne ergo si esse contingit & fieri contingit? quemadmodum si tonat, 8.

* Proprie est sonare, vt cũ in aqua cādēs ferrũ extinguitur.

*cùm extinguitur ignis, necesse est * stridere & strepere, vt Pythagorai dicunt, minarum gratia ijs, qui sunt in tartaro, vt timeant.*

9. *Plurima verò talia sunt, & maximè in ijs, quæ secundum naturam constituũtur & consistunt, hæc enim alicuius gratia facit ipsa natura, illa verò ex necessitate, necessitas autem duplex, hæc quidē enim secundum naturam & appetitum, illa aũt vi, quæ præter appetitũ est, quēadmodũ lapis ex necessitate, & sursum & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.*

10. *In ijs verò quæ à discursu, nõnulla quidem nunquam à casu sunt, vt domus, aut statua, neq; ex necessitate, sed alicuius gratia, quædam verò & à fortuna, vt sanitas & salus: maximè autem in quibuscũque contingit & sic, & aliter, quando non à fortuna generatio fit: quare finis, quod est bonũ, gratia alicuius, & fit aut natura, aut arte: à fortuna verò nihil gratia alicuius fit.*

11. *Eadem autem causa est ijs quæ fiunt, & factis, & futuris, quæ est & ijs quæ sunt: medium enim est causa, præterquã quod ijs quidem quæ sunt, quæ est, ijs verò, quæ fiunt, quæ fit, factis autem facta, & futuris futura, vt propter quid factus fuit defectus? quoniam facta fuit terra in medio, fit autem quoniam fit, erit vero quoniam erit in medio, est autem, quoniam est. Quid est Crystallus? accipiatur vtiq; q est aqua congelata. aqua in quo C. congelatum in quo A. causa media in quo B. defectus callidi omnino: inest itaque B. ipsi C. huic autem congelatũ esse, quod est in quo A. fit autem Crystallus, cum fit B. factum est autem facto, erit autē futuro: sic igitur & causa, & cuius causa simul fiunt, quando fiunt, & sunt quando sunt, & in eo quod factum fuit, & in futuro consimiliter.*

Quoniam autem scire opinamur, &c. 1.

TRIA Theoremata in hoc capite cõstituit, quorum primum est, per quatuor causarũ genera licere mõstrare. Primò autē explicat singulas, sunt enim formalis, materialis, efficiens, & finalis. formalem vocat quod quid, quæ ipsa est essentiæ præcipua pars, materialē verò qua posita necesse est aliquid esse. quamuis autem hoc possit dici de alijs causis, tamen in Physica proxima causa necessitatis qua talis est effectus, est materia, vt alias declarabitur. efficiens est quæ mouet primo. & à quo primo incipit operatio. finalis est cuius gratia res fit. hęc sunt quatuor causarum genera per quæ demonstrare licet. 1. Theor.

At quia nihil sequitur necessario ex vno solo, nisi secundũ dispositionem syllogisticã disponatur, in qua medium bis sumere idem oportet, quoties per causas hasce aliquid demonstrandum fuerit, debet medium bis repeti, quod in syllogistica argumentatione fiet, alias per causam non demonstrabimus necessariò.

Manifestum est autem & sic, &c. 2.

Exempla causarum tradit, atq; ab ipsa materia incipit. exemplum est huiusmodi, si quis velit demonstrare angulum trianguli supra semicirculum descripti esse rectum, sumatque pro medio quia est medietas duorum rectorum, per materiam monstrabit, nam medietas & partes habent rationem materiæ, fiet igitur sic demonstratio; omnis angulus qui est medietas duorum rectorum vel æquiualentium duobus rectis, est rectus, omnis angulus in circumferentia trianguli supra semicirculum descripti est medietas rectorum duorum aut æquiualentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus. vide Euclid. libro tertio Theorem. tertio hic nota non esse propriè materiam in Geometricis, sed est pprie materia

In geometria nõ esse materiam.

materia intelligibilis, & materia metaphysica, quales sunt partes respectu totius.

3 *Hoc autem idem est ei,&c.*

Quantum possum conijcere, sensus huius loci est, vt velit per idem medium concludi quid, & formam rei per quam mõstratur res, cum non sit aliud res ipsa: ac propterea non ponit exemplum causæ formalis, quia potius ipsa cum re monstratur, quàm demonstret rem. literam attende, cum dixisset per illud medium concludi illum angulum esse rectum, dicit rectum, & ipsius quod quid est, idem esse. cum definitio & nomen idem significet, causa autem recti assignata, ipsa etiam erit causa ipsius quòd quid. Potest etiam sic exponi, quòd tale medium est quod quid rei, nam hoc significat illa definitio, medietas duorum rectorum, nimirum ipsum rectum, talis autem definitio sumpta est pro medio, vt patet in demonstratione posita.

4 *Hoc autem propter quid Medorum bellum,&c.*

Ponit exemplum in efficienti causa, vt quare Athenienses bello vexantur à Medis? quia ipsi Athenienses primo iniusti fuerunt & inuaserunt cum Eretrijs ipsorum Medorum amicos, nempe Sardes. fiet igitur syllogismus, qui primo Medos inuadunt bello, à Medis bello vexantur, Athenienses primo Medos inuadunt, ergo Athenienses à Medis bello vexantur, hæc demonstratio est à causa efficienti.

5 *Quorumcunq; verò causa,&c.*

Exempla causæ finalis assignat duo, alterum est. sanare est finis deambulationis, sic qui vult sanari deambulat, qui malè habet vult sanari, ergo qui malè habet deambulat. Alterum est, domus finis est suppellectilia conseruare, si suppellectilia conseruari debent, oportet domos esse, sed supellectilia conseruari debẽt, ergo oportet domos esse. Statim explicat duos modos quibus causa finalis notatur, nempe propter quid deambulemus, & cuius gratia deambulemus, vtrumq; enim finem petit.

Sit ambulare post cœnam,&c. 6

Ingeniosè vult Aristoteles ostendere efficientem, & finalem causam adinuicem se demonstrare, ac exemplum de efficiente ponit, sumit enim pro maiori extremo sanum, pro minori deambulare. pro medio cibos non manere in ore ventriculi, hoc est, digestos esse, & facit rationem per tale medium, quod est efficiens sanitatis, sic, cibos digeri sanum est, deambulare facit cibos digeri, ergo deambulare sanum est, hæc demonstratio ab efficienti.

Statim dubitat, nónne sanum esse est causa finalis, vt qui deambulet, cibos digerat, & eius ratio? respondet ita esse, & si terminos conuertas, maius extremum in medium, fiet demonstratio à fine, vt si probetur deambulãs cibos digerere propter sanitatem. literæ textus per ista facilè intelligetur.

Generationes autem è contrario,&c. 7

Ostendit in generatione causam efficientem & finalem aliter se habere, nam causa efficiens fit primum & habet esse, quàm effectus probandus, at in finali ipsum extremum C. nempe deambulare fit primum, & finis, nempe sanitas vltimo habet esse. sensus est, efficiens primo fit ante effectum, at finis est vltimo productus, nam prius est deambulare & cibos digeri, quàm sit sanitas, quamuis sanitas & finis sit primus in intentione.

Contingit autem idem & gratia,&c. 8

Hoc est secundum Theorema. potest idem effectus prouenire duplici ex causa, & finali, & materiali, non solum quantum ad esse, sed etiam quantum ad fieri. ponit duo exempla, vtraque secundum opinionem aliorum, alterum huius effectus, nimirum lumen diffundi per laternæ pellem, est causa finalis ne offendamus pedes, causa verò materialis est quia lumen est corpus partibilius in minutiores

Secundum theorema. Eundem effectum ex duplici prouenire causa.

 res

res partes, quàm sint foramina & pori illius pellis, sic enim censebant aliqui lumen per pellem transfundi, at possumus aliud exemplum ponere ex Themist. dentes enim anteriores sunt acuti, propterea quòd sunt ad scindendum, tanquam propter finem, similiter quia sunt ex materia subtiliori, quàm ea, ex qua sunt molares obtusi ad conterendum cibum.

Alterum exemplum ponit, sonus tonitrui fit ex extinctione ignis in nube, necessario enim ignis extinctus in aqua sizit, id est, sonitum facit, finis autem tonitrui secundum Pythagoram est, vt paueant qui sunt in inferno, fit ergo vnus effectus ex pluribus causis.

9 *Plurima autem huiusmodi sunt. &c.*

Cum idem & à fine, & ex necessitate, id est, materia, vt Philo. dicit, fieri docuisset, inquit plurima esse huiusmodi, præsertim quæ natura constant, id est, entia naturalia. dicuntur autem entia naturalia, quæ principium in se alicuius motus habent, qualia sunt plantæ, animalia, elementa, & ex his mixta, in quibus est duplex hæc causa, & finis, & necessitas, scilicet materia.

Nota literam, illa duo verba (hæc, illa.) sunt nominatiui casus cum natura, vt sit sensus, in his quæ natura constant, hæc natura est propter hoc, illa ex necessitate, id est, est quædam causa finis, est etiam causa materia.

At quia est necessitas multiplex, distinguit, est enim quædam necessitas extrinseca, quæ prouenit à causa efficienti, vt sagitta emissa sursum tendit necessario, & alia necessitas intrinseca, quæ est à principio interno rei, & hæc est secundũ rei inclinationem & appetitum, vt cum lapis deorsum descendit, & ignis sursum ascendit, & per talem necessitatem, causam probamus ipsius effectus, cum sit necessitas per se.

10 *Sed in his quæ sunt ab intelligentia, &c.*

Postquàm docuit causas illas reperiri in naturalibus, docet nõ id semper in his esse, quæ ab intelligentia & intellectu fiunt, id est, in artificialibus, artificialia enim quędam nec ex necessitate fiunt, nec à fortuna, sed tantum propter finem, vt domus, effigies: hæc enim solum sunt pro arbitrio agentis, non ex materia ipsa necessario proueniunt, sed tantum propter finẽ, & hinc est, quòd non à fortuna proueniant, cum non nisi ex intentione agentis fiant.

Illud autem dicitur à fortuna prouenire, quod præter intentionem agentis particularis prouenit, vt si quis domo egressus negotiandi causa, liberatus est à morte, nempe quia domus ruinam fecit, hoc illi à fortuna euenit. dico autem agentis particularis, quia illud non euenit præter intentionem agentis vniuersalis, nempe Dei, qui omnia præscit, & nihil ei à fortuna euenit, domus igitur & similia nunquam à fortuna eueniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione. Quid à fortuna dicatur prouenire.

Quædam alia artificiata à fortuna eueniunt, vt sanitas, nauigationis exitus, cuius rationem Arist. reddit, nempe quia ab alia causa ꝓuenire possunt, quàm ab arte, sanitas enim etiam à natura, nauigatio etiam à ventis prouenit, cum autem ista à tali causa præter artem eueniant, possunt à fortuna euenire, nẽpe cum accidunt præter intentionem, nõ quòd à fortuna sit generatio rei, sed cũ ab illo principio præter intentionem venit, à fortuna dicitur.

In arte igitur finis est, qua parte ab arte res proueniunt, & in hoc cum natura conuenit, vtraq; enim est propter finem, quæ enim sunt à fortuna, non sunt propter finem, cum non sint secundum causarum particularium intentionem.

Eadem autem causa est, & in his, &c. 11

Tertium theorema est, in causis & effectibus quæ simul sunt eodem modo variari causam, quo effectus, quantum ad temporum varietatem, vt quare est eclipsis? quia est interpositio, quare fuit eclipsis? quia est interpositio. quare futura est? quia futura est interpositio. ponit exemplum aliud preteriti, quare glacies est? Tertium theorema.

redu-

reducas ad complexum sumpta significatione nominis, vt supra diximus, & nota hunc locum. reduces sic, quare aqua est cõgelata? quia est exhalata, puta quia partes calidæ prorsus euaporatæ sunt, & calor recessit, & hoc idem potest variari secundum quamlibet temporis differentiam.

CAPVT XII.

1 *IN ijs verò, quæ non simul sunt, an ne sunt in continuo tempore? quemadmodum videtur nobis alias aliorum causas esse, ipsius quidem facti factam alteram, & futuri alteram futuram & ipsius fieri, si quid prius factum fuit.*

2 *Est vtiq; à posterius facto syllogismus, principium autem & horum ipsa facta, quare & in ijs quæ fiunt consimiliter: à priori verò non est, vt quoniam hoc factum fuit, quia hoc posterius factũ fuit, & in futurum consimiliter: neque enim indefiniti, neque definiti erit temporis. quare quoniam hoc verum est dicere factum fuisse, hoc autẽ est verum dicere factum fuisse, posterius, in intermedio nanque falsum erit dicere hoc iam altero facto. Eadem autem ratio & in futuro.*

3 *Neque quoniam hoc factum fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse factorum factum, & futurorum futurum, eorum quæ fiunt quod fit, entium ens: id verò quod fuit, & id quod erit nõ cõtingit esse congenitũ. Amplius neq; indefinitũ cõtigit esse, tempus inter mediũ, neq; definitum, falsum enim erit dicere in intermedio.*

4 *Considerandum autem quid est ipsum continuum, vt post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus, an manifestum est, quòd non est contiguum facto, quod fit, neque enim factum facto: termini nanque sunt & indiuidui. quemadmodum igitur neque puncta sunt sibi inuicem contigua, neque facta, ambo enim indiuidua sunt, neque vtique quod fit facto propter idem, nam quod fit, diuisibile est, factum autem indiuisibile: quemadmodum igitur linea ad punctum se habet, ita quod fit, ad factum: insunt enim infinita facta in eo quod fit: magis autem manifestè in vniuersalibus de motu oportet dici de his.*

Deo eo igitur quod est, quomodo, cum generatio consequenter sit, se habeat medium, quod est causa, in tantum acceptũ sit: necesse est enim & in his medium & primum immediata esse: vt A. factum fuit, quoniam C. factum fuit, posterius autem C. factum fuit: prius autem A. principium autem C. eo quòd proximius ipsius tunc est, quod est principium temporis, C. verò factum est, si D. factum est: cum igitur D. fit, necesse est A. factum esse, causa autem est. C. cum enim D. factũ est, necesse est C. factum esse: C. autem facto necesse est prius A. factum fuisse. ita verò accipienti medium, stabitur alicubi in immediatum, an semper extra cadet propter infinitum? non enim est contiguum factum facto, quemadmodum dictum fuit, sed incipere tamen necesse est à medio & ab ipso nunc primo. Similiter autem & in ipso erit. si enim verum est dicere quod erit D. necesse prius verum dicere, quod A. erit: huius autem causa ipsum C. si enim D. erit, prius ipsum C. erit, si verò C. erit, prius ipsum A. erit: similiter autem infinita est sectio & in his: non enim sunt futura contigua inter se. principium verò & in his immediatum accipiendum est. 6

Quinto Physicorũ c. de continuo & cõtiguo, & alibi.

Se habet autem sic in operibus, si facta est domus, necesse est incisos fuisse 7

lapi-

*Nonnulli codices non habēt illud propter quid.

*lapides, & factum fuisse hoc * propter quid: quoniam necesse est fundamentū factum fuisse, si quidem & domus facta fuit: si verò fundamentum est, prius lapides factos fuisse necesse est. Rursus, si erit domus, consimiliter prius erunt lapides (monstratur autem per medium similiter) erit enim fundamentum prius.*

1 *In his autem quæ non simul sunt, &c.*

Intentio Aristotel.

CVM in tertio theoremate præcedenti de causis & effectibus quæ simul sunt, locutus esset, nunc de causis & effectibus quę non simul sunt, sed successione procedunt quærit, an talia, licet simul non sint, saltem in continuo sint tempore, vt cum fundamenta, & muri, & domus fiunt. an sint continuo tempore, sicut videtur nobis communiter, ita vt effectus facti sit altera causa prius facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod fit aliqua præcedens, licet simul non sint omnia.

2 *Est igitur à posterius facto syllogismus, &c.*

Antequàm quæstionem determinet, statuit modum demonstrandi in similibus causis, docens in his quæ facta sunt procedendum à posteriori ad prius factū, & similiter in his, quæ futura sunt à posterius futuro ad prius, sic, facta est domus, ergo facta sunt fundamenta: futura est domus, ergo futura sunt fundamenta, non licet autem à prioribus procedere, ac propterea vocat syllogismum, non autem demonstrationem.

3 *Neq; enim infinito, aut finito erit tempore, &c.*

Probat quòd non sit verum dicere. quia prius est factum posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum, nempe quia hoc est factum, illud tali die est factum, nec non signando tempus vllum, sed infinitè & indeterminatè. neutro enim modo est verū dicere, quia prius factum est, nempe fundamenta, factum est posterius, puta domus, quia sumendo tale tempus intermedium, erit quidem verum dicere factum esse prius, non autem posterius. Idem dicendum est de futuro.

Neq; quoniam hoc factum est, hoc erit, &c. 4

Non solum à priori ad posterius non valere contendit in facto vel futuro esse, sed nec à facto ad futurum valere probat, non enim licet dicere quia fundamenta facta sunt, domus erit, primo quia mediū & quod per medium probatur debent esse contemporanea & congenita, vt vtrūque futurum aut vtrumq; præteritum, aut vtrumq; in esse aut in fieri, at factum esse & futurum non sunt simul congenita. præterea, quia siue sit certum tempus, siue incertum, in quo futuram esse domū dicatur, in medio tempore falsum erit dicere quod erit, cum impediri possit, & si fundamenta posita sint.

Speculandum ergo quid est continuum. &c. 5

Conatur modo respondere ad propositam quæstionem de cōtinuitate temporis effectus & causæ, quæ simul non sunt, ac dicit quod oportet speculari quid sit continuum, erit enim manifestum quod factum esse nec cum fieri, nec cum alio factum esse sit cōtinuum, nam facta esse sunt sicut puncta in linea, fieri verò sicut ipsa linea, vt igitur punctum non est continuū puncto, cum indiuisibilia sint, nec linea puncto, quia posito aliquo puncto non dabitur pars lineæ ita immediata puncto illi, quin detur alia minor versus illud punctum, ita nec factum esse cum facto esse, nec cum fieri continuum est. at quia hoc excedebat limites Logicos, remittit se ad libros Physicorum, in quibus de motu in vniuersali tractatur.

De eo igitur quomodo cum eo, &c. 6

Ostendit hæc solum dicta esse vt ostendatur quomodo in his quæ consequenter & successiuè fiunt, sit causa media accipien-

cipienda, nam cũ causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere quomodo ista immediata sint, licet aliquid ex Philosophia misceatur. Quo autem modo sint immediata docet, primò repetẽdo principium quod sit, hoc autem est vltimum factum esse, per hoc enim probamus prius, vt A. esse, nempè fundamenta quia C. est, nempè quia muri facti sunt, & muros factos, quia D. nempè domus est, semper autem vltimũ dicitur principium, quia proximum est ipsi nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Nota. Hic nota, quòd sicut in linea datur principium incipiendo extrinsecè, nempè à puncto primo versus lineam, non autem datur principium à linea versus punctum, ita datur principium à facto esse incipiendo, quod nunc, versus antecedentia, non tamen à prioribus factis esse incipiendo, ac ob id principium primum debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedendum. in prioribus autem non est dare primum factũ esse, sicut datur vltimum factum esse; ac ob id à posteriori sumendum est principium. eadem est ratio in futuro, ab eo enim quod posterius est, principium sumi debet.

7. *Hoc autem se sic in operibus, &c.*

Docet quamuis in tempore non detur ista immediatio vnius facti esse cum altero facto esse, vel cũ fieri, tamen ea quæ facta sunt, habere hanc immediationem, & in his non esse processum in infinitum versus priora: nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt, quod est vltimum, & lapides decisi sunt quia fundamẽta sunt, quod est medium. datur igitur immediatio in rebus, licet non in tempore. hæc pro capite sufficiant, sunt enim ista philosophica.

CAPVT XIII.

1. Post. c.3. *QVoniam autem videmus in ijs quæ siũt, circulo generationem quandã esse, contingit hoc esse, si quidem sequantur se inuicem medium & extra: in his enim ipsum conuertere est: monstratum verò est hoc in primis, quod conuertuntur conclusiones, quod autem circulo hoc est. in operibus autem apparet sic; madefacta terra, necesse est vaporem fieri, hoc autem facto nubem, hoc autem facto aquam, hoc autem facto, necesse est madefactam esse terram. hoc autem erat, quod à principio, quare circulo circuiuit, vno enim ipsorum quocunque existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum.*

Sunt autem nonnulla quidem quæ fiunt vniuersaliter, nanque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt, alia verò semper quidem, non vt plurimum autem, vt non omnis homo masculus barbam emittit, sed vt plurimum. 2.

Talium itaque necesse est & medium vt plurimum esse, si enim A. de B. vniuersaliter prædicatur, & hoc de C. vniuersaliter, necesse est A. de C. sẽper & in omni prædicari, hoc enim est vniuersale & in omni & semper, sed supponebatur vt plurimũ: necesse est igitur & mediũ vt plurimum esse, quod est, in quo B. erũt igitur & eorum, quæ vt plurimum, principia immediata, quæcunque vt plurimum ita sunt, aut fiunt.

Quoniam autem videmus in ijs, &c. 1.

Cùm in his, quæ simul non sunt causis & effectibus à posteriori argumentũ sumendum esse docuisset, nunc docet in quibusdam etiam quæ non simul sunt, nihil referre à posteriori vel à priori incipere, hæc autem sunt quæ mutuo & circulo quodam non in indiuiduo, sed specie generantur adinuicem: & in his conclusiones præmissas, & præmissæ conuersim conclusiones ostendunt, vt prius dictum est, nempè secundo Priorũ cap. 5. Intẽtio Arist.

Verbi gratia, si terra madefacta est, vapores erunt, si vapores, erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia, terra erit madefacta, vnde est circulus; & in his per vapores futuras pluuias, & per pluuias vapo-

res etiã futuros probare possumus, neutrum enim in specie habet rationem veram prioris aut posterioris.

2. *Sunt autem quædam, quæ fiunt vniuersaliter, &c.*

Mediũ tale esse debere quale illud quod probatur.

Theorema quoddam constituit, tale esse mediũ oportere, quale id quod probatur, sunt enim quædam quæ semper sunt aut fiunt sine defectu, vt quod triãgulus habeat tres angulos, quod sol oriatur, quod occidat: quædam quæ frequenter eueniunt, licet aliquando deficiant, vt quod vir barbam habeat, quod pluuiæ sint in hyeme. eorum igitur quæ semper sunt aut fiunt, & medium debet esse semper, in his verò quæ plerunque, & mediũ etiam plerunque. & probat secundum, nam si A. dicitur de B. semper, & B. de C. semper, & A. dicetur de C. semper, non ergo plerunque, vt dicebatur; vnde per principium de omni, medium semper non erit ipsius plerunque, erit ergo quod est plerunque sine medio, aut medium debet esse etiam plerumq; vt dictum est.

De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto venentur.

CAPVT XIIII.

1. *QVomodo igitur ipsum quid est in definitione aßignatur, & quo modo demonstratio, aut definitio est ipsius, aut non est, dictum est prius. Quomodo autẽ oportet venari, quæ in eo quod quid est prædicantur, nunc dicamus. Eorum igitur, quæ insunt semper vnicuiq; nonnulla extenduntur in plus, non tamen extra genus. dico autem in plus inesse, quæcunq; insunt quidem vnicuique vniuersaliter, at verò & alij. veluti est impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quemadmodum ens inest trinitati, sed & non* numero: sed & impar inest in omni trinitati, & in plus inest, nam & quinario inest, sed non extra genus: quinarius enim est numerus, nihil autẽ extra numerum, & impar.*

*a.l. trinitati.

Talia itaq; accipienda sunt vsque ad hoc, quousque tot accepta fuerint primum, quorum vnum quodq; quidem in plus inerit, omnia verò non in plus sunt: hanc enim necesse est esse substantiã rei: vt trinitati inest omni numerus, impar, primus vtroq; modo, & vt non mensuretur numero, & vt non componatur ex numeris: hoc igitur iam est trinitas numerus impar, primus, & ita primus: horum enim vnumquodq; alia quidem im paribus omnibus insunt, vltimum verò & dualitati, omnia autem nulli.* 2.

*a.l nulli nisi tria.

Quoniam verò declaratum est nobis in superioribus, quod necessaria quidem sunt, quæ in eo quod quid est prædicãtur, vniuersalia verò necessaria sunt, trinitati autem, & cuilibet alij sic accipiuntur in eo, quod quid est, quæ accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent vtiq; trinitas hæc. quod autem substantia sit, ex his planum est. necesse enim est, si nõ hoc esset trinitatis esse, vt genꝰ aliquid esse hoc, aut nominatum aut innominatum: erit igitur in plus quã trinitati inexistẽs. supponatur enim tale esse genus, vt insit secundum potentiam in plus. si igitur nulli inest alij, quam indiuiduis trinitatibus, hoc vtiq; esset trinitati esse, supponatur enim & hoc substantia vniuscuiusq; esse, quæ est in indiuiduis vltima talis ꝑ dicatio: quare consimiliter & alij cuicunque ita monstratorum eidem esse erit. 3.

Oportet autem, quando totum aliquid negocietur quispiam, diuidere genus in indiuidua specie prima, vt numerum in trinitatem & dualitatem: postea sit illorum definitiones tentare accipere, vt rectæ lineæ & circuli, & recti anguli. post hæc autem accipientem quid est genus, veluti vtrũ quantorum, aut qualium 4.

pro-

propriás paßiones speculari per communia prima accidentia.

5. *Nanq; ijs quæ componuntur ex indiuiduis, ex definitionibus erunt plana, eò quod principium est omnium * definitionum ipsum simplex; & simplicibus solis per se insunt accidentia, alijs verò secundum illa.*

* a. l. definitio & ipsum simplex.

6. *Diuisiones autem, quæ sunt secundū differentias, vtiles sunt ad ita pertranseūdum, vt tamen monstrant, dictum est in præcedentibus: vtiles verò essent ita solū ad syllogizandum ipsum quid est. Atqui videretur vtiq; nihil, sed statim accipere omnia, ac si quispiam à principio acciperet absq; diuisione.*

7. *Differt autem aliquid primum & posterius eorum quæ prædicantur prædicari, vt dicere, animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum: si enim omni ex duobus est, & vnum quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia, homo, aut quodcunq; est, quod vnum sit, necessarium est diuidentem petere.*

Amplius vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidem aliquam diuisionum accipiat, non incidet omne in hoc: vt nō omne animal aut integris aut scißis pennis est, sed pennatū animal omne, huius enim differentia hæc, prima verò differentia animalis est, in quam omne animal incidit: similiter autem & aliorum vniuscuiusq;, & extrinsecorum generū, & eorum quæ sub ipso, vt auis, in quam omnis auis. & piscis, in quā omnis piscis: ita igitur procedenti est scire, quoniam nihil derelictum fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & non scire.

Nihil autem oportet definientem & diuidentem omnia scire entia, quamuis impoßibile dicūt esse aliqui, differentias scire, quæ sunt ad vnumquodq; non sciētem vnumquodq;, sine autem differentijs non esse vnumquodq; scire: à quo enim non differt, idem esse huic, à quo autem differt, alterum ab hoc. Primum quidē igitur hoc falsum est: non enim secundū omnem differentiam alterum est: multæ enim differentiæ insunt eisdem specie, sed non secundum substantiam, neque per se. 8.

Postea quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit in altero quod quæritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire, aut non scire, in quibuscunque prædicantur alijs differentiæ: manifestum enim est, quoniam si ita procedens venerit in hæc, quorum non amplius est differentia, habebit rationem substantiæ, omne autem incidere in diuisionem, si sint opposita, quorum non est medium, non est petitio: necesse est enim omne in altero ipsorum esse, siquidē illius differētia erit. 9.

Ad construendam verò definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiantur quæ prædicantur in eo, quod quid est, & hæc ordinare quid primū, aut quid secundum est, & quod hæc omnia sint 10.

Est autem horum vnum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accidens, syllogizare, quod inest, & per genus construere: ordinare autem, vt oportet, erit, si primum acceperit, hoc autem erit, cū acceptum fuerit, quod omnibus sequitur, illi autem non omnia, necesse est enim esse aliquid tale: hoc aūt accepto, iā in inferiorib. idē modus est, secundo nanq; aliorū primum erit, & tertium consequentiū, ablato enim superiori, quod 11.

consequitur aliorum primū erit: consimiliter verò & in alijs. Quod autem omnia hæc sint, manifestum est ex eo quod accepit: & primum secundum diuisionem, quoniam omne aut hoc, aut hoc animal est: inest autem hoc, & rursus huius totius differentiam, vltimi verò non amplius esse differentiam, aut & statim cū vltima differentia à toto nō differre specie hoc: manifestum enim quod neq; plus adiacet.

12. *Omnia enim in eo, ꝙ quid est accepta sunt horum, neq; deficit vllum: aut enim genus, aut differentia vtique esset. genus quidem igitur & primū, & hoc ꝙ cum differentijs assumitur: differentiæ verò omnes habentur, non enim amplius sunt posteriora specie: nanq; differret vtiq; ipsum vltimum, hoc autem dictum est non differre.*

13. *Quærere verò oportet inspicientē ad similia & in differētia: primū quid omne idem habent, postea rursus in alteris, quæ in eodem quidē genere sunt cū illis: sunt aūt ipsis quidē eadem specie, ab illis autem altera: quando autem in his acceptū fuerit aliquid omninò idem, & alijs con similiter in acceptis omnino cōsiderare, si idem, quousq; ad vnam deuenerit rationem, hæc enim erit rei definitio: si verò non processerit in vnam, sed in duas, aut plures, planum quod non esset vtiq; vnū aliquid quod quæritur, sed plura.*

14. *Vt dico, si quid est magnanimitas. quæreremus, considerandum in quibusdam magnanimis, quos scimus, quid habent vnum omnes in quantum tales, vt si Alcibiades magnanimus, aut Achilles, et Aiax, quid vnum omnes habent? non tolerare iniuria affecti, ille enim bellauit, iste autem iratus est, hic verò interemit seipsum. Rursus in alteris, vt Lysandro, aut Socrate, si vtiq; indifferentes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiens cōsidero, quid idem habent, & nō impaßibilitas circa fortunas, & nō tolerantia cū iniuriantur, si verò nihil, duæ vtiq; species essent magnanimitatis.*

Semper autem est omnis definitio vniuersalis: non enim alicui oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni, aut speciē determinans. 15.

Quomodo quidem sit quod quid est, &c. 1.

Intentio Arist.

Postquam quomodo quod quid est definiatur, & qualiter in demonstratione ostendatur ostensum est, proponit se dicturum qua via definitionem venari possimus, definitio autem aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni. incipit autem à methodo definiendæ speciei, vt vult Themist. & Philoponus.

Diuisio attributorū essentialiū

Ante omnia verò diuisionem prædicatorum essentialium statuit: quædam, inquit, essentialiter prædicantur de specie, ita tamen vt excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempè numerum; similiter prædicatur quantitas, excedit tamen. quædam verò essentialiter prædicantur. in plus tamen, ita vt excedant speciem illam, non tamen genus, sicut impar, primum, insunt ternario in plus, quia alijs etiam numeris insunt, nō soli ternario, sed non excedunt numerū, cùm non nisi numeris insint. ita fit etiā in alijs speciebus.

Huiusmodi igitur accipienda sunt, &c. 2.

Methodus inuestigandi definitionē speciei.

Distinctione prædicatorum essentialium de specie proposita, methodus consistit in hoc, vt circa speciem definiendā di tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus, quousque omnia simul iuncta soli illi insint speciei, licet singula separata excedant speciem.

Verbi gratia est definiēdus ternarius, cuius genus est numerus, sumam de ternario essentialia omnia, nempè quod est impar, quod est primus vtrobique; & quam-

quamuis ista singula sint communia per se. (nam impar inest etiam quinario, primus vtrobiq; binario) tamē totum simul soli ternario inest.

Nota. Numerū dupliciter primum dici.

Aduerte dupliciter dici numerum primum, vno modo quia sola vnitate mensuratur & non numero aliquo; sicut ternarius, quinarius, septenarius, & alij: altero modo quia non componitur ex numeris, quomodo soli binarius, & ternarius primi dicuntur: vnde vterque dicitur primus vtrobique, id est, quia nec mensuratur numero, nec componitur numeris. si igitur primus consideretur per se, inest binario, impar per se, inest alijs, totum verò ternario soli. atque hæc est via definiendi speciem, quæ magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficilius cognoscitur.

3 *Quoniam autem ostensum à nobis, &c.*

Probat prædictam orationem esse definitionem ipsius ternarij, & primo probat esse necessarium prædicatum, sic, in quid prædicata prædicantur necessario, illa talia prædicantur in quid, vt notum est, ergo necessaria sunt. maior patet, quia in quid prædicata vniuersaliter prædicantur, vniuersalia autem necessaria sunt. idem dicendum in alijs omnibus à ternario. sed quod sit substantia & definitio probatur, illa oratio prædicatur in quid de ternario, ergo vel est genus vel definitio: non genus, quia competeret alijs à ternario, genus enim superius est, ergo est definitio, cum definitio sit oratio quæ in quid, & soli inest.

Obiectio. Dices, quomodo illæ differentiæ prædicantur in quid? respondet Philop. differentiam per se in quale quid prædicari, at in definitione simul cū ipso genere prædicatur in quid, definitio enim in quid prædicatur.

Dilutio.

*Quæstio, an sit vltima differentia simplex specierū specialissimarū.

Prim. opi. D. Thom.

Hic est * vna difficultas notanda, an vnius speciei specialissimæ vna sit vltima differentia conuertibilis cum specie eadem. Sanctus Thomas hoc loco lect. 13. respondet quamlibet speciem specialissimam habere vnicam vltimam differentiam conuertibilem cum ipsa, at quia tales differentiæ sunt ignotæ, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul iniuncta, quæ dicuntur essentialia, quia formam rei essentialem circunscribunt: nō autem circumscribimus per accidentia propria, quia per talem definitionē oportet demonstrare ipsa propria de specie.

Rat. D. Th.

Ratio Sancti Thomæ est, quia cum differentia sumatur à forma, sit autem vnica forma vltima in specie, erit etiam & differentia vltima, hoc idem Alber. tract. de differentia. c. 5. & in præsenti capite, & videtur hoc idem docere Aristoteles septimo Metaphysicæ, capite duodecimo, tex. 43. vbi differentias vltimas cum specie conuerti docet, & primo de partibus animali. capite primo, esse species, inquit, quæ vnica indigent differentia. Simplicius capite tertio ante prædica. docet Porphyrium differētias, vt in plurimum definisse, hæ autem communes sunt: vbi insinuat non deesse vltimas differentias. at Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere. sed solum illud aggregatum ex multis communibus, quem alij quoq; sequuntur.

Secunda ratio Por.

Pri. ratio.

Pro hac opinione esse videtur, quod potest fieri vt omnes gradus qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur seorsum in varijs rebus, licet simul iuncti non nisi in illa re, & profecto hoc in homine constat, nam forma ipsi est principium vitæ, quē gradum in formis plātarum inuenimus, est etiam principium sentiendi, qui gradus est in brutis, est etiā principium intelligendi, qui gradus est in Angelis, at simul intelligendo, non est nisi in homine nam si tu dicas, intelligere hominis esse cum discursu, ac ob id non inueniri in angelis, dicent hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quam intelligere coniunctum sensitiuo, vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempe intellectiuū cum sensitiuo, vnde iuxta istorum sentētiam ista erat exacta hominis definitio, substātia intellectiua, sensitiua.

Vltimas differētias simplices posse esse specierum

Et quamuis hæc opinio non careat probabilitate, tamen non est negandum differentias posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cum possint multis inesse simplices gradus formæ solis infimarū spe-

ſpeciebus competentes, quamuis hoc fortè non ſit demonſtrabile, eſt tamen probabilius, quàm contrarium.

4 *Congruum autem eſt cum totum, &c.*

Methodus vt generis ſubalterni definitio indagetur.

Alteram conſtituit methodum pro genere ſubalterno definiendo, generaliſſima enim non habent definitionem. methodus autem conſiſtit in tribus, primum eſt, vt tali genere propoſitio fiat eius diuiſio in ſuas vltimas ſpecies. ſecundum, vt ſingulæ definiantur, & ſumatur id quod in eis inuentum fuerit commune, hoc enim erit differentia illius. tertiũ, vt prædicamẽtum illius inquiratur, in quo ipſius eſt genus, hoc autem fiet conſiderando proprietates ipſorum prędicamentorum, quæ in ſingulis prædicamentis ſuperius expoſitæ ſunt, & ſic perfectam habebimus definitionem.

Verbi gratia volo definire lineam, diuidam eam in ſuas ſpecies, rectam, & circularem, poſtea ſingulas definiam. recta eſt longitudo ſine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. circularis eſt longitudo ſine latitudine, cuius medio ineſt punctum, à quo lineæ omnes ductæ vſq; ad ipſam ſunt æquales. ſumam ab vtraq; illud commune, nempe longitudinem ſine latitudine. poſtea per proprietates quantitatis comperiam lineam eſſe quantitatem, & continuam, quia ſecundum eam eſt æquale vnum alteri, & eius partes terminum habent communem, dicam igitur linea eſt quantitas continua, longa ſine latitudine. atq; hæc methodus eſt pro genere.

5 *Compoſitis enim ex athomis, &c.*

Vult Ariſt. oſtendere meritò ad methodum definitionis generis vtendum eſſe definitionibus ſpecierũ, nam cum genera non ſint niſi ex ſpeciebus collecta, meritò per ea quæ ſpeciebus inſunt ad genus aſcendimus. cum in ſpeciebus primo inueniantur & cognoſcantur.

Litera autem ſic eſt exponenda, ſecundum Themiſt. & Philopo, quamuis aliter S. Tho. exponat. conuenientia compoſitis ex athomis, id eſt, quæ inſunt generibus, quæ ex vltimis & indiuiſibilibus ſpeciebus componuntur, ex ipſarum ſpecierum definitione erũt manifeſta, propterea quod omnium principium eſt definitio, & quod ſimplex, id eſt, generum & vniuerſalium definitio ſimplicis ſpeciei principium eſt, & quę inſunt ſimplicibus ſpeciebus, per ſe illis cõpetere cognoſcuntur, alijs verò, nempe generibus non niſi per ſpecies ineſſe illa percipiuntur.

Sed diuiſiones, quæ ſunt ſecundum differentiam, &c. 6

Vt Philop. dicit duas vtilitates ex diuiſione ad has methodos definiendi proponit, præmittit tamen nõ demonſtrari definitionem per diuiſionem, vt dictum eſt prius.

Diuiſionis quæ ſit vtilitas ad inueſtigationẽ definitionis.

Prior vtilitas eſt ad ordinem inter partes definitionis, refert enim multum dicere, homo eſt animal, manſuetum bipes, vel bipes manſuetum.

Prior vtilitas.

Cuius rationem dat, nam ſemper partes præcedentes faciũt vnum genus, quod per bipes contrahitur, propterea multum refert vnam partem, aut alteram præponere, quamuis vt dicit Ariſt. hoc non demonſtretur ex diuiſione, ſed accipiatur, tamen vtilis eſt ad hoc diuiſio, nam ſi recta ſit, partes ipſius priores præponi debent, poſteriores verò poſtponi.

Amplius nihil relinquendum, &c. 7

Altera vtilitas diuiſionis eſt, vt nihil relinquatur in definitione, relinquitur autem, cum prætermittitur differentia proximè diuidens genus. ſignum autem cognoſcendi quando differentiæ nõ ſint generi adæquatæ, hoc eſt, cum enim ipſæ differentiæ non adæquant ipſum genus vniuerſaliter ſumptum, non ſunt proximæ, vt habere ſciſſas pennas, & habere nõ ſciſſas, ſicut habent veſpæ, muſcæ, & veſpertiliones, non ſunt differentiæ proximæ animalis, cum non omne animal habeat pennas ſciſſas, aut non ſciſſas, hæ enim differentiæ auis ſunt, atque hoc ſignum

gnum est pro cognoscendis proximis differentijs generis alicuius, & aliorum generum, quæ extra illud sunt, nempe superiorum, & eorum quæ sub illo sunt, atq; ex hoc colligitur prædicta vtilitas ad definitiones.

8 *Nihil tamen oportet definientem, &c.*

Excludit errorem quẽdam, quem Themist. & Philop. tribuunt Pseusippo nepoti Platonis, hic enim dicebat non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia, à quibus differt, sine differentia verò nõ cognosci quicquam, nam à quo non differt, est idem cum eo; à quo verò differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia nec differentia, nisi alijs omnibus cognitis, nõ contingit definire aut diuidere nisi omnibus cognitis.

Hoc reijcit Arist. ac primò illud fundamentum refutat, nempe quod differt ab alio alterum est ab eo. hoc docet esse falsum, nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnum dicitur alterum, id est, diuersum in substantia ab alio, cum non omnis differentia sit essentialis, ex quo fit vt ad cognoscendũ quid res sit, nõ sit opus omnia cognoscere, cum saltem indiuidua illius speciei nõ sit opus cognita habere.

9 *Postea cum accipiantur omnia, &c.*

Respondet modo non opus esse cognoscere omnia in particulari, à quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures, & definitum accipiatur in vna, satis erit vt cognoscatur differre ab omnibus alijs, quibus inest opposita differentia, licet non cognoscantur illa omnia in particulari, vt satis est scire omne animal esse aut rationale, aut irrationale. & hominem esse rationalem, vt cognoscatur ab alijs omnibus animalibus differre, quamuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter nempe esse irrationalia.

Quod si dicas, vnde sciam omne animal esse rationale, aut irrationale? forsan erit aliud. respondet Arist. non posse esse aliud, quia differentiæ sunt immediatè oppositæ, ob id non petitur principium, quando nulla alia statuitur. quod si per huiusmodi diuisiones procedamus, non opus erit omnia in particulari cognoscere, sed tantum rem definiendam esse sub oppositis differentijs.

10 *Ad probandum autem terminum per diuisiones, &c.*

Post methodos definiendi traditas, vult docere diuisionem esse vtilem ad definitionem probandam, non quidem demonstratiuè, vt dictum est, sed alio probationis genere. ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare, primum est, vt nõ accipiantur in diuisione nisi tantum essentialia, & non accidentia aliqua. alterum, vt ordinatè accipiantur talia prædicata vt primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter. tertium vt sumantur omnia membra diuisionis vsque ad vltimam speciem, vel vsq; ad illud quod definiri debet.

11 *Est autem vnum horum, &c.*

Ostendit modum quo ista in diuisione obseruari possunt, primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accidẽs per sua problemata, id est, per præcepta quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis. *Diuisionẽ vtilem esse ad definitionis probationem.*

Obseruabitur secundum, si primum prædicatum fuerit primo loco, illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, nõ tamen omnia alia sequuntur & inferuntur ex ipso, vt viuens est primũ quã animal. nam omne animal est viuens, nõ ècontra omne viuens animal, & idem obseruabitur in sequẽtibus, nam semper respectu sequentiũ antecedentia dicuntur prima, & eodẽ modo sunt examinanda.

Obseruabitur verò tertium duplici signo, primo ne intermedia prætermittantur, sumẽdo differẽtias adæquatas, quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis, nam cum adæquatæ sunt, exactè diuidunt genus

vniuersaliter sumptum, vt diximus paulò superius in hoc capite. secundo, vt diuisio procedat vsq; ad vltimum, quod cognoscetur, quando iam amplius sub illo toto non possumus differentiam sumere, vel si sumamus, est idem cum ipso toto, vnde quando peruentum est ad hominem, scimus absolutam esse diuisionem, quia sub homine non licet differentiam sumere, vel si differentia sit, puta rationale, est conuertibilis & idem cum homine, diuisiua verò differentia debet esse inferior.

12 *Omnia enim in eo, quod quid est, &c.*

Probat modo per talem diuisionem rectè colligi & probari definitionē, nam omnia prædicata ista sunt essentialia, nō ergo est quid superfluum, similiter nihil erit diminutū, nam nō deest genus, cum acceptum sit primum genus, non deest differentia, quia omnia intermedia vsq; ad vltima accepta sunt, erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

13 *Quærere autem oportet intendentem, &c.*

Intentio Arist.

Non conuenit inter omnes expositores quid Arist. hic intendat. Sanctus Thomas enim vult, vt hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem, Alber. verò & Aegid. vt tradatur hic methodus definiendæ passionis ipsius speciei. at potius mihi videtur dicendum cum Themist. & Philo. quod Arist. doceat modum separandi æquiuocum à genere, quia sæpe accidit, vt videantur genera, quæ tamen sunt æquiuoca, traditur autē hic via hoc dignoscendi.

Methodus qua genus ab æquiuoco valeat distingui.

Via autem hæc consistit in his, primo vt illius propositi generis sumamus illa singularia, quæ censentur vnius speciei, & consideremus ea, in quibus sunt similia & indifferentia. secundo, vt sumamus alia singularia, quæ censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen à priori sub illo genere, & pari ratione consideremus similia in his & indifferentia. tertio, vt vtraque comparemus, & videamus an in aliquo communi conueniant in illis similitudinibus reperto, si enim hoc est, erit huius communis definitio, si verò ratio non est vna communis, est æquiuocum tale propositum, & non est definiendum.

Verbi gratia volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quæram an habeant aliquid commune, quo dicuntur animal, & inueniam esse sensibilia rationalia. postea sumam indiuidua leonis & inueniā esse sensibilia rugibilia, quod si vtraque comparem, commune inueniam, nempe sensibile, ob id igitur animal vniuocum & genus erit.

Vt dico, si quid est magnanimitas, &c. 14

Exemplum proponit Aristot. si velis quid sit magnanimitas definire, prius cōsidera eos qui magnanimi dicūtur vnius speciei magnanimitatis, vt Achillem, Aiacem, Alcibiadem, hi magnanimi dicuntur, quia noluerunt pati iniuriam, Aiax enim occidit se, propterea quod arma Achillis fuerunt sibi denegata, Achilles verò abstinuit se à bello propter Briseidem raptam ab Agamemnone, Alcibiades pugnauit contra suos, quia propter accusationem à bello fuit reuocatus, omnes hi conueniunt in hoc quòd vindictam sumebant illatæ iniuriæ.

Postea considera alios magnanimos alterius speciei, scilicet Socratem, & Lysandrum, hi enim magnanimi dicti sunt, quia æquo animo se haberent, tam in aduersis, quàm in prosperis.

Si verò fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune, vt volunt Græci, propterea non erit vnica magnanimitatis definitio. Sanctus Thomas vult, quod sit aliquid commune, nempe quod omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel vindicare iniuriā, vel nihili facere. & vtraq; expositio conuenit textui.

Semper est enim omnis definitio vniuersalis, &c. 15

Definitiones esse solū rerū vniuersalium

Ne quis cum singula considerata sint, ea definiri existimaret, docet definitiones

tionis non esse singularium, sed vniuersalium solum & communium, vt Medicus non considerat sanitatem huius vel illius oculi, sed in communi, nempè oculi in vniuersali, aut in specie, puta oculi colerici, sanguinei, vel alterius, itaq; definit.

Nota. Medicũ partim vniuersale partim singulare sibi proponere. Tria q̃dã in singulari cõsiderari.

Aduerte Medicum habere speculationem & praxim, quantum ad speculationem respicit vniuersale, quãtum ad praxim & operationem respicit singulare. Sunt autem in singulari tria consideranda, & natura illius, & singularitas, & totum simul suppositũ. natura est principium, quo actionis vel passionis, quia per eam fit actio vel passio, singularitas est conditio necessaria actionis vel passionis, quia non est actio physica, quę nõ sit in singulari, similiter passio. dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersale, ad totum suppositum est, quód agit vel patitur, agere enim vel pati suppositorum est.

CAPVT XV.

Facilius autem est singulare definire, quam vniuersale. quapropter oportet à singularibus ad vniuersalia trãsire: æquiuocationes etenim latent magis in vniuersalibus, quam in indifferentib. Quemadmodum autem in demonstrationibus oportet esse ipsum syllogizatum fuisse, ita & in definitionibus manifestũ est: hoc autem erit, si per ea quæ singulariter dicuntur, sit in vnoquoq; genere definire seorsum, vt simile non omne, sed q̃ in coloribus & figuris: & acutum, quod in voce, & ita in commune progredi obseruantem, ne æquiuocatio incidat. Si verò neque disputare oportet translationibus, planum, quod neque definire, neque translationibus: disputare enim necesse erit in translationibus.

1. *Facilè autem est magis definire singulare, &c.*

Intentio Arist. Ex præcedenti doctrina infert vnum, facilius esse definire singularia, id est minus vniuersalia, quam communia, vnde oportet ex definitione inferiorum ascẽdere ad superiora.

Probat primò. quia æquiuocatio impedit definitiones, hæc autem est frequẽtior in vniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quam in minus vniuersalibus, quæ non habent similitudinem cũ æquiuocis.

Probat secundò, sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare, sed clarior est definitio, quæ incipit à particularibus, vt si velis definire simile, acutum, quæ cõmunia multis sunt, melius erit vnumquodque per se definire, nempè simile in coloribus, simile in figuris, similiter acutum in voce, acutum in sono, & sic paulatim procedere, attendo ne æquiuocum definiamus.

Ex quo reijcit modum definiendi metaphoricum, qui obscurus est, vt enim non est disputandum per metaphoras, ita nec definiendum, si enim definitiões essent, essent etiam disputationes.

Hic attende, quod hic non intendit docere speciem prius definiri quam genus, sed a toto genere loquendo facilius est & inferius definire particularia, quã communia, de quibus non constat esse genus. hoc non prohibet, quin incipientes à genere, ipsum prius definiamus. Nota.

Quo pacto problemata venentur tum diuisione, tum etiam proportione.

CAPVT XVI.

1. *Ad hoc autẽ, quod habeamus problemata, eligere oportet & decisiones & diuisiones, ita verò eligere supponentem genus commune omnium, vt si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia omni animali insunt: his autem acceptis rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur: vt si hoc est auis, qualia omnem sequantur auem, & ita semper proxima: planum enim quod habebimus*

iam dicere, propter quid insunt consequẽtia ijs, quæ sunt sub communi, vt propter quid homini aút equo insunt. sit autem animal, in quo A. B. verò consequentia omne animal: in quibus autem C. D. E. aliqua animalia: planum igitur propter quid B. inest ipsi D. namq; per A. consimiliter autẽ & alijs. Et semper in alijs eadem est ratio, nunc quidem igitur secundum tradita cõmunia nomina dicimus.

2. *Oportet autem non solum in his considerare, sed & si aliud quid visum fuerit inexistens commune, excipientem postea quæ hoc sequitur, & qualia hoc sequũtur, vt cornua habentia habere erinaceum, & non vtrinq; dentata esse: rursus cornua habere, quæ sequitur. planum enim propter quid illis inerit, quod dictũ est, propter enim cornua habere inerit.*

3. *Amplius autem alius modus est, secundum proportionale eligere: vnum enim accipere non est idem, quod oportet vocare sepium, & spinam, & os, erunt autẽ consequentia & his, tanquam vna quadam natura tali existente.*

4. *Eadem verò problemata sunt, hæc quidem eo, quòd idem medium habent, vt quoniam omnia* * *contra resistentia. horũ autem quædam genere eadem sunt, quæcunque habent differentias eo, quod aliorum, aut aliter sunt. vt propter quid resonat? aut propter quid apparet? & propter quid iris? omnia enim hæc idem problemata sunt genere, omnia enim sũt refractio, sed specie altera. Aliqua verò eo quod medium sub altero medio est, differunt problemata, vt propter quid Nilus decrescente mense magis fluit? quoniam hybernior decrescens est, & ꝑpter quid hybernior decrescens est? quoniam Luna deficit, hæc enim ita se habẽt inter se.*

* ἀντιπερίστασις. Gręcè dicitur, hoc est cõtrarij status.

Vt habeamus proposita eligere oportet, &c. 1.

Intentio Arist. Hoc capite ostendit diuisionem & decisionem, nempè considerationem communis & vniuersalis abstracti à particularibus, conducere ad determinanda & multiplicanda problemata, & ponit tria theoremata circa hoc, quorum primum est, vt separatim consideremus vniuersalia & cõmunia, & quæ eis insunt secundum se, omnia speculemur, nam postea per ipsũ cõmune poterimus illa omnia de particularib. probare & demõstrare. 1. Theor.

Vt sumamus animal, & quæ ei insunt secundum se consideremus, nempè somnum, vigiliam, sensum, motum localem & alia, postea de singulis animalibus eadem per animal medium demonstrabimus, & sic faciẽdum est in quolibet alio vniuersali, vnde fit abstractio & decisio illius communis, & considerantur, quæ ei insunt, postea fit decisio, vt eadem de inferioribus demonstremus.

Oportet autem non solum in his considerare, &c. 2.

2. Theor. Secundum Theorema est, non solum oportere seligere ista communia, quę nomina habent posita, sed quæcunq; alia communia etiam si nominata non sint, & considerare ea, quæ eis insunt, postea de illorum inferioribus demonstrare.

Vt considerare hoc commune, nempe habere cornua, & quid sequatur ex hoc, nempè non habere dentes superiores, & habere multos ventres, nam animalia, quæ cornua habent, materiã dentium superiorum in cornua conuertunt & ob id multos habent ventres, vt cibos postea ruminare possint, & ab vno in alium ventrem transferre, nam cum dentes non habeant, non ita facilè possunt cibum conterere.

Per cornigerum igitur illa de animalibus habentibus cornua in particulari demonstrabuntur. Themist. per hoc cõmune intelligit genus innominatum, Alber. verò passionem aliquam commune, etiam si non sit genus.

Amplius alius modus est, &c. 3.

3. Theor. Tertium theorema est, vt non solum commu-

commune vniuocum sumamus, sed etiã analogum, cum ea, quæ probanda sunt analoga etiam sunt, vt sepium, spina, & os nullum habent cõmune vniuocũ, sed analogum, vt enim se habet os in terrestribus, ita spina in aquatilibus, & sepiũ in quodam pisce, qui sepia dicitur, tale proportionale est sumendum, & quæ cõmuniter insunt inuestiganda, posterius enim per tale commune de singulis illa probantur.

Eadem autem proposita, &c.

4. Merito cum multa problemata vnico medio docuerit determinari, ostendit illa omnia dici eadem problemata, quæ vnico medio determinantur, sicut omnes quæstiones, quæ per antiperistasim probantur, eędem dicũtur, vt quare fontes subterranęi sint frigidi in æstate, calidi in hyeme; quare lucernæ viuaciores sint vigente frigore; quare fiant grandines in autumno; & similia problemata dicuntur eadem, quia eadem est causa, nempè antiperistasis, id est, obiectio contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erunt problemata eadem specie: si genere, similiter & problemata, vt quare sic appareat iris; quare fiat imago in speculo; quare echo in aere; omniũ horũ idẽ est mediũ genere, scilicet repercussio, licet diuersa sit repercussio in illis tribus.

Dicuntur etiam eadem problemata, quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam, nam illud est vnius medium, & hoc postea est alterius medium: vt quare nilus magis crescit in fine mensis lunaris. quia est tempus hyemalius finis mensis, iterum quare est tẽpus hyemalius tunc? quia luna deficit, illa duo dicuntur eadem, quia ab vnico medio pendent, ordine tamen quodam.

Quomodo causæ & effectus se habeant inter se, & quo pacto causæ venentur, & an vnius effectus plures sint causæ.

CAPVT XVII.

1. *De causa verò & cuius causa dubitaret vtiq; aliquis, an quando est causarum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit, & causa fluendi folia, aut deficiendi erit, veluti, si huius est lata folia habere: ipsius verò deficere, est terram in medio esse: si enim non est, alia quædam erit causa ipsorum, siue causa est simul & tantum, vt si in medio terra est, deficit, aut si latifolium est, fluunt folia.*

Si verò sic simul vtiq; essent, & monstrarentur per se inuicem. sit enim folio fluere, in quo A. latifoliũ verò in quo B. vitis aũt in quo C. si itaq; ipsi B. inest A. omne enim latifoliũ fluit folio, ipsi verò C. inest B. omnis enim vitis est latifolia, ipsi C. inest A. & omnis vitis fluit folio, causa verò B. mediũ, sed & quoniam latifolia est vitis, est per folio fluere demõstrare. sit enim D. quidem latifolium, E. verò folio fluere, vitis aũt in quo F. ipsi itaq; F. inest E. folio fluit enim omnis vitis, ipsi aũt E. D. omne enim folio fluens est latifoliũ, omnis igitur vitis est latifolia: causa autẽ est folio fluere. si verò non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terrã esse: quòd autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere: si igitur per causam quidem demonstratio est propter quid, quæ vero nõ per causã ipsius quod, quòd terra quidem in medio est, nouit, propter quid autem non: quoniam ipsum deficere non est causa, quod sit in medio, sed hoc ipsius deficere manifestum est, in ratione namq; ipsius deficere inest esse in medio: quare planũ, quod per hoc, illud cognoscitur, sed non hoc per illud. 2.

An contingit vnius plures esse causas? si enim est idem de pluribus, primum prædicari: sit A. ipsi B. primo inexistẽs, et 3.

 ipsi

ipsi C. alij primo, & hæc ipsis D. E. inerit igitur A. ipsis D. E. causa verò est ipsi quidem D. B. ipsi verò E. C. quare causa quidem existente, necesse est rem esse, re autem existente, non necesse est omne esse, quodcunq; sit causa, sed causa quidē, non tamen omnis.

4. Aut si semper vniuersale problema est, & causa totum quiddam, & cuius causa vniuersale, vt folio fluere toto aliquo determinato, licet species ipsius sint, & his vniuersaliter, aut plantis, aut his plantis: quare & medium æquale oportet esse in his, & cuius causa, & conuerti. vt propter quid arbores folio fluunt, si itaq; propter congelationem humidi, & si folio fluit arbor, oportet esse congelationem, & si congelatio inest non cuicunq;, sed arbori, est folio fluere.

5. Vtrum autem contingit non eandem causam esse eiusdem omnibus, sed alteram, aut non? an si quidem per se demonstretur & non per signum, aut accidens? nō potest fieri: namq; ratio extremi medium est, si verò non ita contingit.

Est autem & cuius causa, & cui considerare secundum accidens, non tamen videntur problemata esse. si verò non, similiter habebūt medium, siquidem sunt æquiuoca, æquiuocorum medium est: si verò vt in genere, similiter habebunt, vt propter quid & per mutatim proportionale? alia enim causa est in lineis, & numeris, & eadem vtiq; in quantum quidem lineæ, alia in quantum verò habens augmentum tale, eadem, ita & in omnibus: huius autem similiter esse colorem colori, & figuram figuræ, aliam alij: æquiuocum enim est simile in his: hic quidem fortasse proportionabiliter habere latera & æquales angulos, in coloribus verò sensum vnum esse, aut aliud aliquid tale: quæ verò secundum analogiam, eadem & medium habebunt secundum analogiam.

Se habet autem sic consequi, causa subinuicem, & cuius causa, & cui causa: singulum quidem accipiēti, cuius causa in plus est, vt extrinsecos æquales esse quatuor in plus est, quam triangulum, aut quadrangulum, omnibus verò æqualiter: quæcunq; enim quatuor rectis æquales esse extrinsecos, & medium similiter: est autem medium ratio primi extremi: quocirca omnes scientiæ per definitionem fiunt: vt folio fluere simul sequitur vitem et excedit, & ficum & excedit, sed non omnes, sed æquale est: si igitur acceperis primum medium, ratio folio fluendi est: erit enim primum quidem in altera medium, quoniam talia omnia sunt postea huius medium, quoniam succus congelatur, aut aliud aliquid tale, quid autem est folio fluere, congelari succum in contactu seminis. 6.

In figuris verò ita aßignabit, quærentibus assecutionem causæ & cuius causa; sit A. inexistens B. omni B. verò vnicuiq; eorum, quæ D. in plus autem: B. vtique vniuersale esset ijs quæ sunt D. hoc enim dico vniuersale, quod non conuertitur: primum verò vniuersale, cum quo vnūquodq; quidem non conuertitur, omnia autem conuertuntur & non excedunt: ipsis itaq; D. causa est ipsius A. ipsum B. oportet igitur A. in plus quam B. extendi: si verò non quid magis causa erit hoc illius? si itaq; omnibus E. inest ipsum A. erunt aliquid illa vnum omnia aliud à B. si enim non, quomodo erit dicere, quod cui inest E. ipsum A. omni inest: cui verò A. non omni ipsum E. propter quid enim non erit aliqua causa, vt insit omnibus D.* sed nunquid & quæ sunt E. erūt aliquid 7.

*Al. l. sed nunquid & ipsis E. siquidē erūt aliqd vnū?

aliquid vnum? Considerare oportet hoc, & sit C.

8. *Contingit itaq; eiusdem plures causas esse, sed non ijsdem specie. vt quod longaua sint, quadrupedia quædam, eo quia non habent bilem, volatilia verò eo, quod sicca sunt, aut alterum quid. Si verò ad indiuiduum non statim veniunt, non solum vnum est mediū, sed et plura, & causæ plures: vtrum verò causa mediorum, quod vniuersale primum, aut quod ad singulare singularibus? planū itaq; ea esse, quæ proxima sunt vnicuiq;, cui sunt causa primum enim sub vniuersali esse, hæc est causa* vt ipsi D. inesse ipsum C. ipsum* A. inesse, est causa: ipsi igitur D. ipsum C. causa ipsius est A. ipsi verò C. ipsum B. huic autem idem.*

*a. l. B. *Argy. l. veluti vt A. cōpetat ipsi D. causa est ipsum C. vt igitur A. cōpetat ipsi D. causa est ipsū C. vt aūt cōpetat ipsi C. causa est ipsum B.

9. De syllogismo igitur ac demonstratione, & quid vtrunq; est: & quomodo fit, manifestum est: simul verò & de scientia demonstratiua, idem enim est.

1. De causa autem, & cuius causa est, &c.

Hoc caput nescio an à multis sit intellectū, propter obscurum procedendi modum, dicam quæ mihi videtur textui maximè quadrare, dubiū ꝓponit Arist. nunquid cum effectus sit, causa sit, ita vt liceat ab effectu causam colligere, vt si eclypsis sit, terra sit in medio, & si arbor defrondescit, lata habeat folia, quod est causa. argumentatur à parte affirmatiua nam si effectus est absq; illa causa, ergo habebit aliam causam, non enim contingit effectum esse sine vlla caussa.

Intentio Arist.

2. *Si verò causa sit & causarū, &c.*

Argumentatur pro parte negatiua, ꝙ non sint simul effectus & causa, aliter enim esset circulus à causa ad effectum, & econtrà, vt probare vitem defrondescere, quia lata habet folia, & contra, lata habere folia, quia defrōdescit. hoc argumentū soluit dicendo, quod iste circulus nō est in causis, sed vna est demōstratio à causa, altera est ab effectu, & quia, & hoc nōest vllū inconueniens, vt superius diximus. textus est apertus.

An cōtingit vnius plures esse causas, &c. 3.

Argumentatur secundo ad probandū quòd nō valeat ab effectu ad causam; potest idē effectus à pluribus causis primis prouenire, vt vituperabile à superbia, & ab intēperantia, ergo iā non ab effectu licebit colligere causam, non. n. licet dicere, est vituperabile, ergo propter superbiam, quia potest esse propter intemperantiā, nec licet dicere propter intemperantiā, quia potest esse propter superbiā.

Ista argumenta Arist. proponit dubitatiuè, quia nō probat antecedentia, quia sunt dubia & opinabilia, solū tangit difficultatē, hoc ergo argumento probat, ꝙ ex effectu non licet inferre causam omnem, sed disiunctiuè aliquā. ipse hoc literis explicat, vt A. puta vituperabile habet duas causas totales B. superbiā, & C. intemperantiā, & prædicatur vituperabile de D. nēpè superbo, & de E. nempè intemperato, de illo per mediū B. superbiam, de hoc per C. intemperantiā, igitur ex singulis medijs colliges effectū, nō ex effectu singulas causas, quia est superior effectus, causa verò inferior. Nota.

An si semper vniuersale, &c. 4.

Rursus contra hanc secundā rationē instat, quia videtur, quod quando problema seu propositio probanda est vniuersalis posterioristicè, causa est vniuersalis, & cuius est causa, id est, passio est etiam vniuersalis, & ita omnes tres termini erūt cōuertibiles, sēsus est: si sumatur propriū subiectū & vniuersale passionis, causa erit ęqualis, & cōuertetur cū eis.

V. g. si defrondescere sumatur de ꝓprio subiecto, nempè nō de hac vel illa planta, sed de illo cōmuni omnibus his, quæ defrondescūt, tunc mediū etiam erit æquale, nempè quia humidū densatur & congelatur, nō quodcunq; sed illarum plantarū talium; & tūc ista erunt conuertibilia. & nota hic, ꝙ vera causa defrondescendi est humidum congelari, non quòd lata sint folia, hoc enim signū quoddam est, nec opus est hæc declarare cum philosophica sint, satis est vt exem-

Cur arbores defrondescant.

pla intelligantur prout sufficiunt præsenti instituto.

5. *Vtrum autem contingat,&c.*

Replicat contra hoc etiam dubitando, videtur enim, quòd possit esse, quòd eiusdem effectus sint plures causæ in diuersis subiectis, & non vna, verbi gratia longæuū inest ceruo & cornici, sed illi qa caret felle, huic qa siccū animal est.

Iterum contra hoc dubitat, quia videtur, quòd quando passio demonstratur per se, & non per signa, vel per accidentia (hæc enim vnius possunt esse plura) tunc non possit esse, quòd vnius effectus plures sint causæ, & probat, nā medium est definitio passionis & maioris extremi, erit igitur ipsi æquale, si extremum vniuocum & medium similiter, si vnum genus, & alterum etiā, si vnū analogum, etiā & alterū, vt commutari proportionaliter, & lineis, & numeris, & alijs simul analogicè inest, quia alia ratione inest lineæ, alia inest singulis, quāuis inter se similitudinē habeant. si quis igitur velit dare mediū huius, erit etiam analogum.

Similiter simile inest coloribus, & figuris, est enim color colori, & figura figuræ similis, sed analogicè, nam colores alia ratione dicūtur similes, quia eodem modo mouent visum, alia ratione figuræ, quia latera habent æqualia, mediū igitur huius similitudinis probādæ erit analogum, sicut & extremū ipsum.

6. *Se habet autem sic consequi,&c.*

Ex hac præcedenti doctrina determinat modo, cum medium tale sumendū sit, nempè definitio extremi (vt omnes scientiæ sumunt) tunc omnia futura cōuertibilia, nempè cuius est causa, id est, maius extremum, & cui est causa, id est subiectum, & ipsa causa, id est, medium. quòd si sub subiecto sumuntur inferiora singula non conuertētur. tamen omnia simul, vel subiectum cōplectens illa, cōuertetur cum extremo.

Verbi gratia, habere extrinsecos angulos æquales quatuor rectis, non conuertitur cum triangulo, aut cū singulis alijs, tamen cum omnibus conuertitur simul & cum subiecto illa continente, similiter defrondescere & humidum seminis densari, conuertuntur cum omnibus simul inferioribus. vocat succum seminis, quia ex eodem humido ex quo nutriuntur folia etiam nutriuntur fructus & semina arborum.

Ex quo habes, quod quando sumitur definitio passionis, licet id nō semper sit, & proprium subiectum, conuertuntur omnes termini demōstrationis, & causa cum effectu; quando verò non sumitur subiectū propriū, sed inferius, non conuertitur extremū cum inferiorib. singulis cū omnibus tamē simul conuertitur. Nota. Quando demonstratiōis termini conuertantur & quando non.

In figuris autem sic aßignabit,&c. 7.

Vult consecutionem causæ & effectus petentibus, per ipsas figuras syllogisticas hoc declarare, & ostendere, quod potest aliquando fieri vt eiusdem effectus plures sint causæ nec repugnare hoc modo syllogizandi.

Aduerte duos terminos in hoc textu, vniuersale, & vniuersali primum: vniuersale dicitur id, quod non cum alijs conuertitur, vt animal indiuiduis hominis vniuersale est, cū omnibus enim simul non conuertitur. vniuersale primum dicitur, quod licet cum alio non conuertatur, tamen simul cum omnibus illis conuertitur, vt homo suis singulis indiuiduis vniuersale primum est. Nota qd sit vniuersale, & vniuersale primum

Hoc supposito sumit, sit A. puta viuēs in omni B. puta animali, & animal sit in D. puta in omnibus speciebus suis, singulis autem in plus, tunc A. erit in plus, quam B. nempè animal, quia erat vniuersale ipsi, viuens. n. non conuertitur cum animali, alias esset illius causa, id est inferret animal, quod nō est: sumit autē hic causam in inferendo, vt vult Philop. si igitur A est in B. & B. in D. A. erit in D. per ipsum D. id est, viuēs de specieb. animalis, per ipsum animal dicetur. vlterius si A. viuens est superius animali, erit in alijs, puta plantis E. nempe ficubus, populis, & reliquis; si enim non esset in his non esset superius A. inest ergo in istis, quæ sunt distincta ab ipso B. puta ab animali, quòd si ista sunt distincta à B. erit ergo

ergo A. in eis per medium aliquod, ſicut inerat D. per B. ſi ergo ineſt his plantis, puta E. per medium aliud C. puta arborem, iam vnius effectus plures ſunt. vnde in conſequẽtia ſyllogiſtica vnum per multa concludi poteſt.

8. *Contingit igitur eiuſdem. &c.*

Concludit, poſſe vnum effectum per plures cauſas eiuſdem generis intellige demonſtrari, ſed non de eadem ſpecie: vel de eodem ſubiecto, ſed de diuerſis, vt longæuum de ceruo, quia caret colera, de cornice, quia eſt animal ſiccum.

Si enim definitionem effectus proximam ſumimus, effectus vniuerſalis vni ca eſt cauſa, vt longæui, eſſe bene proportionatos humores.

At præter hanc cauſam cõmunem, in ſingulis ſpeciebus multiplicantur cauſę, & quo magis ſpecies multiplicãtur, etiã cauſę, nã alia ratione eſt ceruus lõgæu⁹ alia cornix, & alia aliæ ſpecies, non tamen ſemper, nam aliquot ſpecies eandẽ cauſam poſſunt participare.

Dices, vtra melior cauſa, ea quæ eſt vniuerſalis paſſiõis, an ea, quæ eſt proxima ſubiectis ſingulis? reſpondet Ariſtot. eã eſſe, quę eſt proxima cuique ſubiecto.

Nota. Demonſtrationẽ in reſolutiõe vſq; ad definitionẽ & cauſam proximã ſubiecto rum progredi.

Vide clarè demonſtrationem non ſiſtere in definitione paſſionum, ſed in definitiõe & cauſa proxima ſubiectorum, vt cauſa quare ceruus ſit longęuus, id eſt D. ſit A. eſt per C. quia eſt bene temperatus, cauſa quare eſt benè temperatus eſt B. quia non habet coleram, hæc iam nõ habet vlterius cauſam.

Si iſte textus econtrà legatur incipiẽdo à particulari cauſa vſque ad vniuerſalem, vt quare ceruus lõgæuus? quia nõ habet coleram, vlterius quare non habens coleram eſt longæuum? quia eſt benè temperatum, tunc fauet opinioni Aegi. Rom. de medio paſſionis, ſed nihil contra nos, qui aliquando definitionẽ paſſionis medium conſtituimus.

Epilogus librorũ Priorũ & Poſteriorum. Tandem epilogũ facit Ariſt. ex li. Priorum & Poſteriorũ ſimul, nempè dictum eſſe iã de ſyllogiſmo in cõmuni, & de demonſtratione, & de ſcientia ipſa demonſtratiua, quod idem eſt, hæc de capite.

Quomodo principia cognoſcantur, & quis principiorum ſit habitus.

CAPVT XVIII.

De principijs verò & quomodo fiũt nota, & quis cognoſcens habitus, hinc eſt planum addubitantibus primũ: quod quidem igitur non contingit ſcire per demonſtrationem non cognoſcendi prima principia immediata, dictum eſt prius. Immediatorum verò cognitio vtrum eadem ſit, aut non eadem dubitare poſſet aliquis: & vtrum ſcientia vtriuſq; aut non, aut huius quidem ſcientia, illius verò alterum quid genus, & vtrum non inexiſtentes habitus innaſcantur, aut inexiſtentes latuere. 1.

Si itaq; habemus ipſos: abſurdum eſt: contingit enim certiores habentes cognitiones demonſtratione latere: ſi verò accipimus, non habentes prius, quomodo vtiq; cognoſceremus, & diſceremus ex non præexiſtente cognitione? impoßibile namq;, quemadmodum & in demonſtratione dicebamus. Manifeſtũ igitur, quoniam neq; habere poßibile eſt, neq; ignorantib. & nullũ habentib. habitũ innaſci. 2.

Neceſſe igitur habere quidem aliquã potentiam, non talem autem habere, quæ eſt his honorabilior ſecundum certitudinem. Apparet autem hoc vtiq; omnibus inexiſtens animalibus: habent enim congenitam potentiam iudicatiuam, quam vocant ſenſum. 3.

Inexiſtente autem ſenſu, in alijs quidem animalium fit permanſio ſenſati, in alijs verò non fit, in quocunq; igitur nõ fit, aut omninò, aut circa quæ non fit, non eſt his cognitio extra ipſum ſentire. 4.

In quibus verò ineſt ſentientibus habere vnum quiddam in anima cum multa talia fiant, iam differentia quadã fit: vt 5.

his

his quidem fiat ratio ex talium permansione, his verò non. Ex sensu quidem igitur fit memoria, quẽadmodum dicimus, ex memoria verò, quæ plerunq; eiusdem fit, experientia. multæ namq; memoriæ numero experientia vna est, experientia autem, aut ex omni quiescente vniuersali in anima, aut vno præter multa, quod vtiq; in omnibus vnum sit illis idem, est artis principium & scientiæ: si circa generationem quidem, artis, si verò circa ens, scientiæ.

Idem in procemio metaphy.

6. *Neq; itaq; insunt determinati habitus, neq; ab alijs habitibus fiunt notiorib. sed à sensu, vt in pugna versione facta vno stante, alter stetit, postea alter, quousque ad principium venit, anima verò est talis vt possit pati hoc. Quod autem dictũ quidem fuit pridem, non manifestè verò dictum fuit, rursus dicamus.*

Cum enim steterit indifferentium vnum, primum quidem in anima vniuersale est, sentitur enim singulare, sensus verò ipsius vniuersalis est, vt hominis, sed nõ Calliæ hominis. Rursus in his statur quousque ad impartibilia steterint & vniuersalia, vt tale hoc animal, quousq; animal, & in hoc consimiliter: planum itaque, quod nobis prima inductione cognoscere necessariam est, sensus etenim sic vniuersale facit.

7. *Quoniam verò habituum, qui circa discursum sunt quibus verificamus, aliqui semper veri sunt, alij verò suscipiunt falsum, vt opinio, & ratiocinatio, vera autem semper sunt scientia et intellectus & nullum sciẽtiæ genus aliud certius est, quam intellectus: principia verò demonstrationum notiora sunt, scientia autem omnis cum ratione est, principiorũ quidẽ scientia vtiq; non erit: quoniam verò nihil contingit esse verius scientia, quam intellectum, intellectus vtiq; erit principiorum, & ex his considerantib. & quoniam demonstrationis principiũ non est demonstratio: quare neq; scientia est scientia. Si igitur nullũ aliud præter scientiam genus habemus verum, intellectus vtiq; erit scientiæ principium, & principium, quidem principij vtiq; erit* si autẽ omnis, consimiliter se habent ad omnem rem.*

* Arg. l. sciẽtia autẽ ad omnẽ rem sese habet similiter. Alia lit. quæ aũt omnis.

Posteriorum analyticorum
FINIS.

De principijs autem qualiter fiunt cognita, &c. 1.

Postquam Arist. de his quæ ad ipsam demonstrationem, & eius structurã pertinẽt, hactenus disseruerit, ac de ei9 medio, quod sit & quomodo cognoscatur tractauit, nunc tandẽ de modo quo ipsa principia cõplexa acquirantur disputat.

Intentio Arist.

Dictum iam est non esse demonstratiuam scientiam absq; horum immediatorum principiorum cognitione, poterit tamen aliquis tria dubitare, primo, an cognitio mediatorum, & immediatorum sit eadem, id est eiusdem rationis secundò, an cognitio principiorum immediatorũ sit scientia, sicut mediatorũ, vel aliquod aliud altius scientiæ & cognitionis genus. tertiò, an iste habitus & cognitiones principiorũ acquirantur de nouo, an sint naturales, sed latẽtes à principio, & post notificati.

Tria ꝓponũtur dubia.

Siquidem igitur habemus ipsos. 2.

Incipit disputare circa tertiam quæstionem ad vtranq; ipsius partem, nam si habemus tales habitus à natura, latentes tamẽ multo tempore, vt dicebat Plato: absurdum est profecto dicere, quod habeamus à natura cognitiones & habitus, qui sint certiores demonstratione, & tamen non cognoscamus per ipsos, cum nullus possit demonstrationem habere, quin cognoscat statim.

Argumẽtatur pro vtraque parte tertiæ quæstionis.

Quod si dicatur tales habitus esse acquisitos, videtur aliud incõueniens maius, nam cum cognitio acquisita fiat ex præex-

præexistenti cognitione, vt dictum est, oporteret ante illos habitus alias priores cognitiones & habitus ponere, quæ tamen non sunt.

Concluditur ergo non esse dicendũ tales habitus inesse à natura, nec quod ex cognitione præcedenti non fiant, cũ omnis cognitio acquisita ex præcedenti fiat, at quænam sit ista cognitio, ex qua principiorũ cognitio fiat, explicat modo.

3. *Necesse est itaq; habere quandam potentiam, &c.*

Sẽsum à natura homini-bus tributum.

Intendit docere sensum inesse hominibus à natura, & ex hoc sensu prouenire memoriam, & ex memoria experientiam, & ex hac colligi per intellectum vniuersalis cognitionẽ, atq; hoc esse principium scientiæ, vnde constat non inesse cognitiones principiorum à natura, nec fieri ex alijs præexistentib. in intellectu, sed à sensu originẽ ducere, qui quidem inest nobis à natura, quod etiam docet 1.Met. cap.1.

Dicit ergo primum necessarium esse ante principiorum cognitionẽ, præcedere in nobis quandam cognoscitiuam potentiam, hac autem non est alius habitus, vel cognitio certior, & honorabilior principiorum cognitione, sicut ipsa principiorum cognitio est certior, & honorabilior cognitione conclusionis, nõ sic inquam est ista potẽtia sensitiua, sed est quoddam principiũ quo indiget intellectus ad suas intellectiones.

At ne quis putaret hanc potentiã hominibus esse propriam, dicit omnibus animalibus inesse, quæ dicitur sensus, animal enim eo animal est, quo sensum habet, hanc potentiam vocat connaturalem, quia animalia sensum per generationem simul cũ esse suo accipiunt.

4. *Cum insit autem sensus, &c.*

Sensum non ita homini vt alijs animalib. inesse.

Non vniformiter sensum hunc animalibus reliquis, & hominibus inesse ostendit, ne quis decipiatur dicens, sicut ex sensu non fit in animalibus principiorum cognitio, ita nec in homine.

Duas autem diuisiones facit: prior est quædam animalia pręter sensum memoriam habẽt, quædam aũt præter sensum memoriam non habent, memoriam habent illa, in quibus species & imagines rerum sensatarũ manent etiã post præsentiam illarum rerũ: nam hoc pacto fit memoria, illa verò non habent, in quibus non manent tales imagines, ac propterea extra rei pręsentiam nõ sentiunt.

Quæ animalia habeãt memoriã.

Nota, quòd dicit ista animalia nõ sentire nisi in pręsentia obiecti illa, quę sentiunt, loquitur aũt disiunctiuè, omninò non sentiunt in absentia, aut nõ sentiũt illa quorum imagines nõ manent, nam animalia, quæ memoriã non habent, aliquando recordantur; quando aliquod sensibile vehemens perceperunt, & quæ memoriã etiam habent, non recordantur, quando debiliter speciẽ receperunt, nec manet. hoc aũt est, vt intelligas memoriam fieri ex permanẽtia imaginum sensatarũ rerũ in parte interiori capitis.

Nota.

In quibus aũt inest sentientibus, &c. 5.

Posterior diuisio est, ex his memoriã habentibus, quædam habẽt virtutẽ qua ex multis memorijs vnum colligant & inferant, quædam non habent illam vt vnum colligere possint. atq; ex his quæ tale vnum colligunt, fit quędam animalium differẽtia distincta ab omnib. alijs, qua vnũ ratione & intellectu vtatur, atq; hic est homo, qui ex memorijs multis vnum vniuersale colligit, & ratione vtitur, reliquis verò id non est concessum.

Ex quo infert ordinem cognitionum in homine, ex sensibus enim exteriorib. fit memoria manẽtibus imaginibus rerum sensatarum, ex multis autẽ memorijs similibus experimentum, est enim experimentum collatio multorum singularium sensibilium; ex hoc autem experimento, & ex toto vniuersali collecto iã & abstracto, & facto vno propter multa, fit principium artis & scientiæ, artis si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ si fuerit in speculabilib. vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectũ ex experientia & ex memoria, & vltimo ex sensu.

Ordo cognitionũ in homine.

Circa literam, aut, copulatiuè est legendum, vt notat Philop. hęc omnia clarius explicantur in proœ. Met.

Respon. sio tertię quęstiõis — Infert ex prædictis responsionẽ tertiæ quæstionis, nempè cognitionẽ principiorum non inesse nobis à natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed à sensu modo, qui dictus est, ꝓduci, & exemplum ponit, sicut aliquando pugna existente accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitũ destituere, tunc vnus stat, quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec plurib. stantib. fit iterũ exercitus, sic fit vniuersale ex hoc, & illo, & alio, & multis singularib. conseruatis in memoria. quę quidẽ dispersa erant, sed adunantur & colligũtur intellectu cõprehendente similitudinem omnium per abstractionem.

Dubitat. — Quod si dicas, quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? respondet animã esse talẽ, vt

Solut. — possit pati ista, nam intellectus secundũ Arist. 3. animę tex. 32. est vt tabula rasa, q̃ potest rerũ similitudines in se recipere.

Vniuersale quomodo fiat. — Vnde repetit clarius modum quo vniuersale fiat, dicens quando est aliqua natura secundum se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, album, & hoc per intellectum, nam extra intellectum non est separata natura communis, cum igitur talis natura sic est facta vna & cõmunis, est vniuersale, vt Petrus est homo, & cæteri etiã sunt homines: at quando sumitur homo per se, qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, ante nõ erat, fit autem hoc per intellectum.

Dubium — Dices, nónne sensus circa vniuersalia feruntur? nam visus habet pro obiecto ipsum colorem, non hunc vel illum. re-

Solut. — spondet potentiam sensitiuam habere ipsam naturam cõmunem pro obiecto, tamen actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia, intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur.

Huius loci declarationem vide superius lib 1. super cap. 24. vnde sequitur, ꝙ intellectus collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus, ac ideo per inductionẽ, quæ sensu fit, cognoscere seu intelligere incipimus.

Secundam & tertiam soluit quæstionem, ostendens cognitionem principiorum non esse scientiam, sed alium habitum scientia certiorem, nempè intellectum: ex quo fit, vt non sint eiusdem rationis cognitio principiorum, & eorum quæ ex principijs deriuantur. — Solutio 2. & 3. quæstionis.

Supponit autem duo, alterum est habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres, primus, qui potest recipere falsũ, vt opinio & ratio, id est syllogismus topicus, qui est causa opinionis. alter est scientia, quæ est cognitio necessariorum per causam, tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorũ, atq; hi duo semper sunt veri. — Habitus intellectiuos speculatiuos veros esse tres.

Supponit secundò, quòd nulla cognitio est certior, quàm scientia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus, quę duo colliguntur ex 6. Ethi. c. 3. tunc argumẽtum est, horũ principiorum non est opinio, quia semper sunt vera, non est sciẽtia, quia non habẽt causam, nec per discursum cognoscuntur, & præterea, quia sunt certiora his quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat ali⁹ habitus intellectiuus certior scientia, præterea quia scientiæ non est scientia, alias enim esset processus in infinitum, deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hęc est intellectus.

Ex quo colligit hanc cognitionem, quæ intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionem, qua cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Sic autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem, vt enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscimus id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideo est principium.

Similiter est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt, cognoscuntur, ac propterea est principiũ principij. ex quibus omnibus tres propositæ quæstiones solutæ sunt.

QVAE-

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur.

Primum Nota. De sensu quæstionis. Prīcipia alia esse rei, alia cognitionis.

VT sensus quęstionis sit manifestus aduerte primo, duo esse genera principiorum, quædam sunt rei, quædam cognitionis principiarei. principia sunt, à quibus res suum esse accipit sicut materia, forma, & reliquę causæ dicuntur rei principia: cognitionis verò principia sunt, à quibus cognitio rei ꝑcedit, sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. non autem existimes, quod semper differant re ista principia, cum enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re principia cognitionis & rei, at cum à prioribus est processus, tunc eadem re sunt principia cognitiōis & rei, semper tamen differunt ratione, nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis verò, secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorū cognitio aliorum est causa cognitionis.

Secundū notā. Intellectus esse duplicē operationem.

Aduerte secundo, quod intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per appræhensionem enim res ipsas concipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem compræhendit, assentiendo vel dissentiendo. has autem operationes esse diuersas experientia ostendit, multa enim appræhendimus, de quorum veritate dubitamus; in hac vtraq; operatione intellectus est dependens, nam in appræhensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus accipit, in iudicio etiam dependet ab appræhensione, non enim iudicium fit, nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter appræhēsionem alio iudicio adiuuante, nam iudicium conclusionis pēdet ex iudicio præmissarum, & quando in intellectu iam nō est aliud iudicium, quo præmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionē. an verò semper omne iudicium intellectus dependeat ex alio iudicio siue sensus, siue intellectus, hoc dubitatur modo, & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas, nēpè quodlibet est, vel non est; omne totū est maius sua parte, & similes: de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionē singularium, ita vt absq; inductione nō cognoscantur.

Est quorundam opinio, quòd hæ cōmunissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiesceret, nisi pręcedente iudicio sensus per singularia. rationes autem huius sententiæ hæ sunt. 1. opin.

Prima, causa vniuersalis non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de cælo, & sole, & glorioso Deo, quādo naturaliter operatur, semper enim cum his causis particularibus operatur, at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorum, ergo ad particulares assensus opus est, quod sint alij assensus, vt enim ad assensum huius cōclusionis vtitur assensu harum præmissarum & principiorum, ita ad assensum principiorum vtetur asēsu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempè hoc totū est maius sua parte, & hoc totum est minus sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte, tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu cōprahenditur. 1. Ratio.

Secundò, si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare at constat hæc principia à multis esse negata, vt dicitur 4. Met. & notat. Auer. 2. metaph. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem. 2. Ratio.

Circa hoc aduerte non esse dubiū de principijs immediatis vnius scientiæ, sunt enim multa ex his, quæ inductione cognosci debent: sed de cōmunibus multarum scientiarum, & communissimis omnium, vt superius diximus. 1. Funda.

Et de his est prima conclusio. solum lumen intellectus facta prius appræhensione sufficit ad certo assentiendum istis dignitatib. patet conclusio 1. post c. 3. vbi ex terminis cognosci has propositiones dicie- 1. Concl. Dignitates solo intellectus lumine intelligi.

dicit Arist. sufficit, iquit, quid per totum quid per partem intelligatur, cognoscere, vt statim nullo iudicio præcedenti cognoscatur omne totum esse maius parte, vbi Alb. vti diximus comparabat has propositiões visibilib. luminosis, quę suo proprio videntur lumine absq; vllo alio extrinseco. & Aegid. hoc loco dicit, sicut oculus informatus specie videt colorē, ita intellectus appręhensione facta assentit istis. Et Linc. 1. post. ca. 9. præterea Arist. 2. Met. c. 1. vocat has ianuas scientiarum, in quibus non contingit error. præterea quia æquè notum est, singulare hoc totū est maius parte, sicut omne totum est maius parte, præsertim cum per sensum nō percipiamus aliqua singularia harū propositionum, non enim sensu cognoscitur, si ab his æqualib. hęc demas æqualia, remanebunt æqualia.

2. concl. Secunda conclusio. licet ista principia possint syllogizari & induci, tamen non fiunt nota ex tali inductione & syllogismo, cum in seipsis clarissima sint, & per se fidem habeant.

Ad 1. Vnde ad primum argumentum respondeo, quòd satis est determinatio ex parte speciei obiecti, per quam speciem fit appræhensio, & præterea quia sicut lumē solis est causa vniuersalis, tamē se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorū principiorum, absq; alio particulari iudicio, cum ille assensus principiorum sit, quid vniuersale & commune, ex quo deriuantur multi assensus particulares conclusionū aliarum. Ad secundū dico, quod negare aliquid multipliciter contingat, aut ore exterius, aut corde interius, non loquimur de exteriori negatione, quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori: hæc est triplex, aut virtualis, aut formalis, & hæc directa, vel indirecta: virtualis, cū negamus aliquid in alio, vt qui dicit nullū corpus esse album, virtualiter negat nullā niuem esse albā: formalis, cū aliquid in se ipso negatur: hoc verò si negatur, quia rationes faciunt apparere aliter, tunc est negatio directa: si verò negatur, quia licet in se verum appareat semper, tamē nescire ea, quæ sequuntur ex illo, facit de illo dubitare, est negatio indirecta, quo pacto Zeno negabat motū & sensū, quia nesciebat intelligere quomodo si mouetur aliqd, possit ptrāsire infinitas partes q̄ sunt in spatio.

Ad 2. Negatio alia exterior, alia interior est, eaq; triplex.

Dico negare principia virtualiter nō arguit illa per se cognita non esse, imò quoties in bona consequētia aliquis concedit pręmissas, & negat conclusionem, virtualiter negat quodlibet est vel non est.

Dignitates virtualiter posse negari

Dico secundò, nullus negat directè illas dignitates, cum non sit ratio directa contra eas apparens.

Dico tertiò, indirectè negātur, sed hoc non arguit eas nō esse per se notas, nam etiam hunc motum esse, est per se cognitum sensu, & tamen Zeno negabat.

Dices Aristo. dicit has pendere à sensu. dico primò, quòd loquitur de intrinsecis propositionibus & particularibus demonstrationum immediatarum. Dico secundò, quòd etiam istæ communissimæ à sensu pendent, quia est necessaria appræhensio terminorum, quæ non fit sine sensu.

Obiectio Solut.

Hæc de quæstione breuiter, quæ latius examinari debet lib. 2. Metap. atque de tota enarratione in libros Posteriorū. Sit laus Deo Opt. Max. qui ad finem nos perduxit, Amen.

Finis Secundi Libri Posteriorum.

LAVS DEO.

Et si aliquæ hostiæ essent ibi sub mappis, vel aliter, in [illegible] quia eas non intendit consecrare. Similiter si aliqua gutta vini [illegible] calicem, non essent consecratæ, neque guttæ vini tales, quia esset extra [illegible] hostiæ non intendit.

18 Missa mali sacerdotis quantum ad sacramentum, quod est principale, tantum valet, quantum missa boni sacerdotis: quantum autem ad orationes, siue oret in propria persona, siue vt minister ecclesiæ, melior est missa boni, quã mali. Nam meliori instrumento opus melius artifex facit. Ita tenet, S. Tho. supra, & Alex. Papa, in c. ipsi sacerdotes, 1. q. 1.

20 An vinum congelatum cùm nõ potest commode liquefieri, possit consecrari? Sil. ver. eucharistia 2. circa, fi. dicit, quòd sic, quia à nõ congelato nõ differt specie, sed videtur habere dubium, quia non est per modum potabilis, sicut non potest cõsecrari botrus, in quo est vinum, vt supra dictum est, quia vua magis est comestibilis, quàm potabilis, ita videtur & de glatie, cum qua, glatie ex aqua facta, vel niue, licet vere sit aqua, tamen quis non potest baptizari, quia nõ habet modum ablutionis, sic forte posset dici de vino glatiato, quòd non possit confici, saluo tamẽ meliori iudicio. Consulerem igitur sacerdoti, vt vinum omnino glatiem factum, non sacraret, sed aliud potius vinum apponeret non congelatum, quòd consecraret, reposito primo in piscina.

EVICTIO.

E Victio secundùm Azo. est rei emptæ, aut ex alia iusta causa acceptæ per sententiam iudicis abductio. Sicut si A. emat agrum à B. & C. in iudicio probauerit esse suum, dicitur illũ euincere, & hinc oritur euictio, vnde B. qui vendidit, tenetur. A. de euictione, id est pro re euicta, supra. Emptio, circa fi. 6. 32. & pro re euicta, & damnis ob hanc causam datis satisfacere, si de euictione tenebatur.

EXCOMMVNICATIO.

1 E Xcommunicatio nota debet esse cõfessori, tam maior quam minor, vt primò sciat in quibus casibus excommunicatio incurritur, vt cognoscat an pœnitens sit excommunicatus vel ne. Secundò, in quibus casibus excommunicatus, dicendo, faciendo, suscip[illegible] [illegible] peccat, & cognoscat peccata, quæ [illegible] in excommunicatione manendo fecit. Tertiò, [illegible] perpendat peccata, quæ ex excommuni[illegible] catio ne occasionantur in altero non [illegible] excommunicato. Quartò, sciat qualitate[illegible] vinculi, an superiori, & cui reseruet[illegible] ur. Ex Caie. in summa ibi.

In excommunicatione qualib[illegible] t, siue à iure, siue ab homine. Primò, est consideranda persona, quæ excommun[illegible] catur, an excommunicatio se extẽdat ad [illegible] lam. Secundò, an actio, propter quam [illegible] quis excõmunicatur sit consummata, quia nisi sit consummata, non est locus ex[illegible] communicationi, etiam quòd sit incæpta. Ex parte autem agentis, à quo egreditur actio, exigitur, quòd sit agens eliciens, & non tantum imperans: quia si exc[illegible] mmunicatur occidens Titium, qui mandat occidi, non est excommunicatus, ideo quando canon vult compræhendere etiam cooperantes, dicit quicunque dederit consilium, auxilium, &c. vel quicunque fecerit, vel mandauerit, &c. ideo bene videndi sunt text. antequam detur iudicium circa excommunicatos. Nec obstat excommunicatio iuris communis contraparticipantes in crimine criminoso, quia loquitur de participante cum iam excommunicato, vt infra, declarabitur. Excommunicatio, 25. Caie. ibi supra.

3 Quando excommunicantur dantes cõsilium, fauorem, vel mandantes, &c. nunquam sunt excommunicati, nisi sequatur talis effectus pro quo consuluerunt, mandauerunt, &c. & quando excommunicantur retrahentes à solutione decimarum, & huiusmodi, sunt excõmunicati, si quantum in se est retrahant, etiam quòd non sequatur retractio, quia actus propter quem data est excommunicatio non est retractio à solutione decimarum, sed dicere aliquid propter quod retrahantur, & sic similibus, Caie. supra.

4 Excommunicatio secundùm Tho. 4. sen. d. 18. dicit separationem à communione ecclesiæ, quo ad fructum, id est, à sacramentis, & suffragia generalia, id est, à participatione spiritualium, & hoc de maiori excommunicatione intelligitur. Vnde sacerdos, vt minister ecclesiæ orans, non potest pro eo publicè, & specialiter orare.

1

Logica de Toledo.

colorchecker CLASSIC

calibrite

